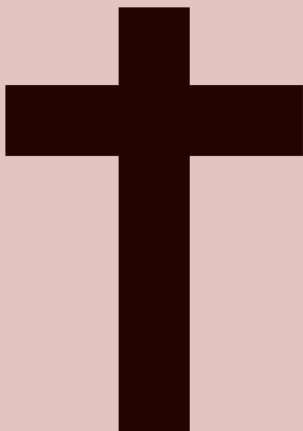

Ta lə Lubə Kunmindi
kí Sigi

Mango: Ta lə Lubə Kunmindi kí Sigi (New Testament)

Ta lə Lubə Kunmindí kǐ Sigi

Mango: Ta lə Lubə Kunmindí kǐ Sigi (New Testament)

copyright © 2020 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Mango)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
a2451d3b-54b4-50ec-847f-e964bc48641a

Contents

Matiye	1
Marki	56
Luki	88
Ja	143
Njékwulə-je	179
Ròm-je	232
1 Kòrènti-je	254
2 Kòrènti-je	275
Galati-je	289
Epeji-je	297
Pilipi-je	305
Kolosi-je	311
1 Tesaloniki-je	316
2 Tesaloniki-je	321
1 Timote	324
2 Timote	332
Titi	338
Pilemɔ	342
Əbrə-je	344
Jaki	359
1 Piyər	365
2 Piyər	372
1 Ja	377
2 Ja	384
3 Ja	386
Judi	388
Né-je kí 'tɛɛ̀ kà dɔ-é	391

Poyta kí Maji kí Matiye ndàngí

Ta-je kí dɔ Poyta kí Maji-ti kí Matiye ndàngí

Mbete kinlé dɔɔ kunmindi kí sigi kɔ Kunmindi kí Low nati. Ɛ tɔji Jeju Kristi kí dow kí Lubə mbəti-é kí njé-pata-je kí ta Lubə-ti kí mɛɛ Kunmindi-ti kí Low d'un-né mindi-dé rəm, tɔji-é kí ngar kí boy kí gin koji-ti lə Dabidi. Matiye ndàngí mbete kinlé kɔ ra-né kɔ jipi-je ya kete, kɔ kadi 'gə Poyta kí maji kí sɔbi dɔ Jeju kí ree kí njəkaji-dé rəm, ree kí ngar lə-dé rəm. Ngə Poyta kí maji kinlé tɔ kɔ dow-je lay tɔ. Ta tɔl ta mbete-ti lé, Jeju idə njéndó-né-je liə kadi d'ɔw kɔ lo-je lay kadi d'ingə njéndó né-je gin dow-je-ti lay kí dɔnangi-ti d'adi-n'ɛ (28:19).

Matiye kí njëndàngí mbete kinlé, to njəta lambo. Ri-é lə Lebi tɔ (Mar 2:14). Jeju ɓa-é adi-é to kí káre dan njéndó né-je-ti liə kí dɔgi gidi-é joo (Mat 9:9), ɓa go-ti ɛ ulə-dé kí njəkɔwku-lə-je.

Matiye tum gin mbete liə kɔ kɔr ginka Jeju, kɔ tɔji-né kí Jeju lé to kí dan jipi-je-ti. Ɛ pa ta lə koji Jeju rəm, né kí ɛ ndó dow-je rəm, né kí ɛ ndó njéndó-né-je liə rəm, né koji-je liə rəm, ɓa koy-é dɔ kagdəsi-ti kɔ tɔsi kí tɔsi ndəl tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy rəm, ɓa pa ta lə né-je kí njéndó-né-je lə Jeju d'a ra mɛɛ ndɔ-je-ti kí nɔ-dé-ti rəm.

Kɔr ginka Jeju Luk 3:23-38

¹ Kɔr ginka Jeju Kristi kí ngonka Dabidi, kí ngonka Abrakam ɛn:

² Abrakam oji Isaki;

Isaki oji Jakobi;

Jakobi oji Juda kɔ ngankɔ-é-je;

³ Juda dɛ kɔ Tamar d'oji Paresi, kɔ Jera;

Paresi oji Esrɔm;

Esrɔm oji Aram;

⁴ Aram oji Aminadabi;

Aminadabi oji Nasɔ;

Nasɔ oji Salmɔ;

⁵ Salmɔ dɛ kɔ Rakabi d'oji Bowaji;

Bowaji dɛ kɔ Rutí d'oji Obedi;

Obedi oji Jese;

⁶ Jese oji ngar Dabidi;

Dabidi taa ne Uri oji-né Salomɔ;

⁷ Salomɔ oji Robowam;

Robowam oji Abiya;

Abiya oji Aja;

⁸ Aja oji Jojapati;

Jojapati oji Joram;

Joram oji Ojyiasi;

⁹ Ojyiasi oji Jowatam;

Jowatam oji Akaji;

Akaji oji Ejekiyasi;

¹⁰ Ejekiyasi oji Manasi;

Manasi oji Amq;

Amq oji Jojiyasi;

¹¹ Jojiyasi oji Jekoniyasi kɪ ngankɔ-é-je.

Dɔgangi bal-é-je-ti kin ó d'uwə-né

dow-je kɪ Jorijalɛm d'ow sə-dé bə Babilɔn-ti.*

¹² Loki d'ow sə-dé Babilɔn-ti lé,

Jekoniyasi oji Salatiyel,

Salatiyel oji Jorobabel,

¹³ Jorobabel oji Abiyudi,

Abiyudi oji Eliyakim,

Eliyakim oji Ajɔr

¹⁴ Ajɔr oji Sadoki,

Sadoki oji Akim,

Akim oji Eliyudi,

¹⁵ Eliyudi oji Eleyajar,

Eleyajar oji Matɔ,

Matɔ oji Jakobi,

¹⁶ Jakobi oji Jojepi kɪ ngɔw Mari.

Rəmə Mari oji Jeju kɪ 'ba-é Kristi†.

¹⁷ Kɪ dɔ Abrakam-ti sar ree tɛɛ-né dɔ Dabidi-ti lé, to ginka dɔgi gidi-é sɔ. Ə kɪ dɔ Dabidi-ti sar ree tɛɛ-né bal-ti kɪ d'uwə-né ngan Israyel-je d'ow-né sə-dé bə Babilɔn-ti lé, to ginka dɔgi gidi-é sɔ rəm, kɪ dɔ bal-ti kɪ d'uwə-né ngan Israyel-je d'ow-né sə-dé bə Babilɔn-ti sar ree tɛɛ-né dɔ koji Kristi-ti, to ginka dɔgi gidi-é sɔ to.

Koji Jeju Kristi

Luk 2:1-21

¹⁸ †Koji Jeju Kristi lé tò titi-nɔ bè: Kɔ-é Mari to ngonmandi kɪ Jojepi uwə dɔ-é. Loki 'gə-nɔ dené kɪ dingəm-ti al bəy ya rəmə, Mari ndan ngon kɪ tɔgi lə Ndil kɪ aa njay. ¹⁹ Jojepi kɪ to njɛnungi-é lé, to dow kɪ njururu, adi ndigi kadi n'pa ta kin kɪ ndaa-ti n'ulə-né rɔsɔl dɔ-é-ti al. Bəbɔ ɛ oji mɛɛ-é-ti kɔo mbati-é kɪ go ngəy. ²⁰ Ngà loki ɛ isi gir ta-é kɪ gir ya bəy rəmə, malayka lə 'Babe tɛɛ kɔy mɛɛ nɪ-ti idə-é pané: Jojepi, ngonka Dabidi, 'bəl al, 'taa Mari lé, kɔɔtalə ngon kɪ mɛɛ-é-ti kinlé to ngon kɪ ree kɪ go rəbi lə Ndil kɪ aa njay. ²¹ †E ɔ koji ngon kɪ dingəm ə 'a kində ri-é lə Jeju, kɔo ɛ bá á to dow kɪ á kaji dow-je liə mɛɛ majal-je-ti lə-dé. ²² Né-je kin lay ra-né bè kɔo kadi ta kɪ 'Babe adi njɛpata kɪ ta-é-ti pa kete lé né-é ra né. ²³ 'Babe adi njɛpata kɪ ta-é-ti pané:

Ngonmandi kɪ gə dingəm al bəy à ndan ngon!

À koji ngon kɪ dingəm rəmə d'a kində ri-é lə «Emanuel», kɔr mɛɛ-é to «Lubə isi sə-ji.»‡

²⁴ Loki Jojepi i dɔ bi-ti lé, ra titi kɪ malayka lə 'Babe idə-é-né lé, adi ɛ taa Mari lé. ²⁵ †De 'gə-nɔ dené kɪ dingəm al ya sar Mari oji-né ngon kɪ dingəm, adi Jojepi ində ri-é lə Jeju.

* **1:11** 1:11 'Ndó 2Ng 24:12-16 † **1:16** 1:16 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kɪ Lubə mbati-é. † **1:18** 1:18 Luk 1:27 † **1:21** 1:21 Luk 1:31 ‡ **1:23** 1:23 Eja 7:14; 8:8,10 † **1:25** 1:25 Luk 2:21

2

Ta læ njénégə-je kí do kərwəi-je-ti kì koji Jeju
Luk 2:8-20

¹ D'oji Jeju Betlekem, dɔnangi Jude-ti, bal-je-ti kí Erodi ɔ̄-né be. Go koji-é-ti lé, njénégə-je kí do kərwəi-je-ti d'ɪ lo kubə kàdì-ti 'ree Jorijaləm ə ² 'dəji 'panè: «Ngar læ jipi-je kí d'oji-é lé tò rá wa? J'oo kərwəi liə lo kubə kàdì-ti bá j'ree kɔ̄ kɔ̄si dɔ̄-ji nangi nɔ̄-é-ti.» ³ Lokì ngar Erodi oo ta kin bè lé, mɛɛ-é gangi man rəm, bá dow-je kí Jorijaləm lay ya mɛɛ-dé gangi man siə rəm tɔ. ⁴ Beba ɛ̄ ba njékun dɔ̄ njégugné-je læ Lubə, kì njéndó dow-je ndukun-je dəji-dé se lo kí rá bá d'a koji Kristi* lé titi wa? ⁵ Dɛ̄ d'idə-é 'panè: «D'a koji-é Betlekem, dɔnangi Jude-ti, kɔ̄ ta kí njèpata kí ta Lubə-ti pa ɔ̄n: ⁶ «Səi dow-je kí Betlekem kí dɔnangi Jude-ti, kadi 'gəi maji kí be læ-si lé, to ngonbe kí sɛ̄ bè ngay dan bebo-je-ti kí dɔnangi Jude-ti al. Kɔ̄ ngar kí njèkul dow-je læ-m, kí 'to Israyel-je à tɛɛ̄ dan-si-ti.”[†]»

⁷ Beba Erodi bá njénégə-je kí do kərwəi-je-ti gidi ngəy, dəji-dé se dɔkaglo kí rá-ti ya bangi ɔ̄ kərwəi lé tɛɛ̄-né wa? ⁸ Ba go-ti, ulə-dé Betlekem panè: «Ōwi 'dəji ta kí tɔgrɔ̄-ti dɔ̄ ngon-ti kinlé maji-maji ooi. Lokì ingəi-é rəmə, ree idəi-mi kɔ̄ kadi mə̄ kərə̄ m'ow m'osi dɔ̄-m nangi nɔ̄-é-ti tɔ.»

⁹ Go ta-ti læ ngar lé, dɛ̄ d'ɔ̄ti d'ow rəmə kərwəi kí d'oo-é lo kubə kàdì-ti nɪ lé, ɔ̄r nɔ̄-dé sar ree tɛɛ̄ dɔ̄ lo-ti kí ngon kí bər tɔ̄-ti lé rəmə ɔ̄ nangi. ¹⁰ Lokì d'oo kərwəi ɔ̄ nangi lé, rɔ̄-dé nəl-dé nɔ̄. ¹¹ Beba d'ow mɛɛ̄ kəy-ti ə d'oo ngon kí bər lé kì kɔ̄-é Mari, rəmə 'tosi məkəji-dé nangi ə d'osi dɔ̄-dé nangi nɔ̄ ngon kí bər-ti lé. Go-ti, dɛ̄ 'tɛɛ̄ ta mbu né-je læ-dé kí d'ində ngangəm ə d'adi-é kadjare-je: adi tɔ̄ lɔ̄r-je, kì dukan-je, kì nɔ̄kagi-je kí ət̄i maji-maji. ¹² Go-ti, Lubə idə-dé mɛɛ̄ nɪ-ti kadi 'təl kì rəbi kí dɔ̄ Erodi-ti gogì al ngá. Beba dɛ̄ 'təl d'ow be læ-dé kì rəbi kí rangi.

D'ay kì Jeju d'ow siə Ejipti

¹³ Lokì njénégə-je kí do kərwəi-je-ti d'ow be lé, malayka læ 'Babe káre ree mɛɛ̄ nɪ-ti idə Jojepi panè: «'I taá, 'un ngon kí bər kì kɔ̄-é, ə 'ay ɔ̄w sə-dé Ejipti. 'Isi nɪ sar kadi mə̄ ya m'idə-i bá 'təl 'ree sə-dé gogì, kɔ̄ Erodi lé à sangi kadi n'tol ngon kin.» ¹⁴ Beba Jojepi ɪ taá ndɔ̄ nɔ̄ɔ̄ ya, un ngon kí bər kì kɔ̄-é ɔ̄w sə-dé Ejipti. ¹⁵ ɛ̄ isi Ejipti nɔ̄ɔ̄ sar koy Erodi. Tò bè kɔ̄ kadi ta kí 'Babe adi njèpata kí ta-é-ti pa kete lé, né-é ra né. 'Babe panè: «M'ba ngon-m kadi tɛɛ̄ dɔnangi Ejipti-ti kɔ̄gi.»[‡]

Koy læ ngan-je kí bər kí be-ti kí Betlekem

¹⁶ Lokì Erodi oo kí njénégə-je kí do kərwəi-je-ti kin d'ədi-é lé, wəngi ra-é nɔ̄ adi un ndu kadi 'təl ngan-je kí bər kí dingəm be-ti kí Betlekem kì lo-je kí gəə dɔ̄-é tin ya lay; un kuti-é dɔ̄ ngan-je kí bal joo-ti təl-né kì nangi; ɔ̄ji-né dɔ̄ gangi ndɔ̄-je-ti kí kərwəi ndɔ̄y-né bá njénégə-je kí do kərwəi-je-ti d'idə-é-né lé. ¹⁷ Beba ta kí Jeremi kí njèpata kí ta Lubə-ti pa læ né-é ra né. ɛ̄ panè:

¹⁸ «Sukúkú, kì ndi nɔ̄-je, kì baata-je ba giti-giti mɛɛ̄ be-ti kí Ramá,

* 2:4 2:4 Kristi lé kor mɛɛ̄-é to dow kí Lubə mbəti-é. † 2:6 2:6 Mis 5:1 ‡ 2:15 2:15 Oje 11:1

Rasəl nɔ̄ kdɔtalə ngan-é, ɛ ndigi kadi dow gər-é al, Kdɔtalə d'oy lay.»[§]

Təl Jojepi kɪ Najaretɪ gogɪ

¹⁹ Loki Erodɪ oy lé, malayka lə 'Babe ree rɔ̄ Jojepi-ti dɔnangi Ejipti-ti idə-é mɛɛ nɪ-ti panè: ²⁰ «'I taá, 'un ngon kí bər kí kɔ̄-é, ə 'təl 'ɔw sə-dé dɔnangi Israyel-ti gogɪ, kdɔ dow-je kí 'sangɪ tɔl ngon kí bər lé d'oy ngá.» ²¹ Bəba Jojepi i taá, un ngon kí bər kí kɔ̄-é, təl ɔw sə-dé dɔnangi Israyel-ti gogɪ. ²² Loki Jojepi oo kadi Arkelawusi bá ɔ̄ bə dɔnangi Jude-ti tó bəbi-é Erodɪ-ti lé, bəl kisi dɔnangi Jude-ti. Bəba Lubə idə-é mɛɛ nɪ-ti kadi ijə rɔ̄-é kí rangi ɔw isi dɔnangi Galile-ti yó. ²³ †E ɔw isi mɛɛ bebo-ti kí ba-é Najaretɪ. Tò bə kdɔ kadi ta kí ndɔkɪ njəpata-je kí ta Lubə-ti 'pa lé, né-é ra né. Ndɔkɪ 'panè: D'a ba-é dow kí Najaretɪ.

3

Ta ndó lə Jə kí njəra dow-je batəm

Mar 1:2-8; Luk 3:1-20

¹ Bal-je kí rangi go-ti, Jə kí njəra dow-je batəm ində lo tɛɛ ə ilə mbɛ diləlo-ti kí dɔnangi Jude-ti panè:

² †«Inəi panjiyə-si-je kí maji al kɔgi, kdɔ kɔ̄bɛ kí dɔrə-ti* ree ngosi.» ³ Jə lé bá to dow kí Ejay njəpata kí ta Lubə-ti pa ta liə kete panè: «Ooi, ndi dow kí njəkɪlə mbɛ diləlo-ti panè:

'Rai go rəbi lə 'Babe!

'Rai go ngan rəbi-je liə adi ɔ̄ njururu-njururu!»[†]

⁴ Jə ɔ̄ kubi kí 'ra kí bəl jambal, dɔ̄ bədi-é kí ndaa dɔ̄ bədi ə nékuso-é to 'bete-je, kí toji kí wale.‡ ⁵ Dow-je kí Jorijaləm, kí dow-je kí dɔnangi Jude-ti lay, kí dow-je kí mɛɛ bə-je-ti kí tó ngosi kàdɪ ba Jurde-ti lay ya d'ɔw rɔ̄-é-ti ⁶ 'pa ta rəsi dɔ̄ majal-je-ti lə-dé d'adi-é ra-dé-né batəm kəm man ba Jurde-ti.

⁷ †Loki Jə oo Parisi-je[§], kí Sadusi-je* n̄a-n̄a 'ree rɔ̄-é-ti kdɔ kadi ra-dé batəm tɔ̄ lé, ɛ dəji-dé panè: «Səi kí mɛɛ-si ndul titi-n̄a kí mɛɛ li pii-je bə kan! N̄a bá idə-si kadi ɔ̄yi wɔngɪ kí à ree lé wa? ⁸ Adi kullə ra-si tuwə kullə ra dow-je kí d'inə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi bane. ⁹ †Ooi nè a 'giri mɛɛ-si-ti painè 'toi nganka Abrakam. M'idə-si rəsi m'adi ooi, kdɔ ər-je kin ya kərə Lubə asi təl-dé nganka Abrakam-ti kare.† ¹⁰ †D'ində kungó pèrèrè kàdɪ kagi-je-ti kərə-kərə lay ngá, adi kagi kí kandi-é maji al lé, d'a tugə-é dɔ̄ njirə-é-ti kdɔ kilə-é dan pər-ti. ¹¹ M̄a, m'ra-si batəm mani, sobi-né dɔ̄ panjiyə-si-je kí maji al kí 'tusi inəi kɔgi lé. Ngá ɛ kí à ree go-m-ti lé, tógi-é itə-m n̄a, adi saba kí nja-é-ti ya kərə m'tuwə kadi m'tor al. E lé bá, à ra-si

§ 2:18 2:18 Jer 31:15. † 2:23 2:23 Mar 1:24; Luk 2:39; Jə 1:45 † 3:2 3:2 Mat 4:17; Mar 1:15

* 3:2 3:2 kɔ̄bɛ kí dɔrə-ti: «Kɔ̄bɛ kí dɔrə-ti» kí «kɔ̄bɛ lə Lubə» lé to né kí kərə-rè. Ngá Matiye lé ndangi mbete kin sobi dɔ-né jipi-je lé bá ɛ ndangi-né panè «kɔ̄bɛ kí dɔrə-ti» kdɔ jipi-je lé 'ndigi bá ri Lubə kí nɔ̄ bə al. † 3:3 3:3 Eja 40:3 ‡ 3:4 3:4 2Ng 1:8 † 3:7 3:7 Mat 12:34; 23:33

§ 3:7 3:7 Parisi-je: Parisi-je 'to kuti dow-je madi kí dan jipi-je-ti kí njəkɪndə kəm-dé go ndukun-ti lə Moiyiji kadi nḡa n̄a. * 3:7 3:7 Sadusi-je: Sadusi-je 'to kuti dow-je madi kí dan jipi-je-ti kí njəkɪndə kəm-dé go ndukun-ti lə Moiyiji tɔ. Dɛ 'panè: Dow à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ al rəm, Malayka-je kərə 'goto rəm tɔ. Ngá Parisi-je lé rəma, 'panè: Dow à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ rəm, bá Malayka-je d'isi nɔ̄ rəm tɔ. † 3:9 3:9 Jə 8:33 † 3:9 3:9 Jə 8:33,37,39 † 3:10 3:10 Mat 7:19

batem læ Ndil kí aa njay røm, batem pør røm. ¹² ð ɛ ɔw kì né tó-né liø ji-é-ti nɔɔ; à ra lo tó né liø ə à mbɔ ko liø kungi dama, ngà tisə-é bá à kungi dan pør-ti kí à koy al sartagangi.»

Jā ra Jeju batem

Mar 1:9-11; Luk 3:21-22; Jā 1:32-34

¹³ Jeju i Galile ɔw rɔ Jā-ti ta ba Jurde-ti kɔɔ kadi ra-é batem. ¹⁴ Ngà Jā ndigi mbatì adi idə-é panè: «Mā bá 'a ra-m batem, rømə i tá 'ree kadi m'ra-i batem tɔ bəy wa!» ¹⁵ Jeju təl idə-é panè: «Kí ngosnè-ti kinlé, 'ndigi sə-m dɔ-ti kadi j'ra bè, kadi né kí njururu kí Lubə ndigi lé né-é ra-né né.» Beba Jā ndigi siə dɔ-ti ə ra-é batem. ¹⁶ Loki Jeju ra batem bá tɛɛ kəm man-ti bè ya rømə ta dɔrɔ tɛɛ, adi oo Ndil Lubə, titi-nə kí dəngɔdnda bè, ree isi dɔ-é-ti. ¹⁷ †Rømə, ndi dow bə dɔrɔ-ti panè: «E kan to Ngon-m, m'ində-é dan kəm-m-ti, rɔ-m nəl-m dɔ-é-ti nɔ.»‡

4

Sú nā Jeju

Mar 1:12-13; Luk 4:1-13

¹ †Go-ti, Ndil Lubə ɔr Jeju ɔw siə diləlo-ti kɔɔ kadi Sú nā-é. ² Jeju ra ndo korsɔ ya uso né al, adi bɔ ra-é. ³ Beba njənɔ dow-je lé ree rɔ-é-ti pa siə panè: «Kinə 'to Ngon læ Lubə ya rømə, 'un ndu adi ər-je kin 'təl mbə.»

⁴ Ngà Jeju idə-é panè: «'Ndangi 'panè: "Dow à kisi kì dɔ-é taá kì takul nekuso ya par al, ngà kì takul ta-je lay kí tɛɛ ta Lubə-ti*."»

⁵ Go-ti, Sú ɔw kì Jeju bebo-ti kí aa njay, kí to bebo læ Lubə, adi-é ɔ taá sam kəy-ti læ Lubə ⁶ bá idə-é panè: «Kinə 'to Ngon læ Lubə ya rømə, 'kilə 'usi nangi. Kɔɔ 'ndangi 'panè:

"Lubə à kun ndu kadi malayka-je liø kɔɔ ta læ-i.

ð dɛ d'a kində ji-dé kuwə-i-né taá, nè nja-i à kɔ dar ər."»†

⁷ Jeju təl idə-é panè: «'Ndangi mɛɛ mbete-ti lé to 'panè: "'A nā 'Babə Lubə læ-i al."»‡

⁸ Sú təl ɔw siə dɔ mbal-ti kí ngal ləng-ləng, toji-é kɔbɛ-je kí dɔnangi-ti nè kin lay, kì rɔbɔ-je kí dɔ-ti. ⁹ ð idə-é panè: «Kinə 'tosi məkəji-i nangi ə 'osi dɔ-i nangi nɔ-m-ti lé, m'a kadi-i né-je kin lay.» ¹⁰ Jeju təl idə-é panè: «Satɔ, 'ɔti rangi ta-m-ti! Kɔɔ 'ndangi mɛɛ mbete-ti kí aa njay 'panè: "'Babə Lubə læ-i bá 'a kɔsi dɔ-i nangi nɔ-é-ti ə ɛ ya kì kár-é 'a pole-éS."»

¹¹ Beba Sú tusi Jeju inə-é. Malayka-je 'ree 'ra kì Jeju.

Jeju ulə gin kulə liə dɔnangi Galile-ti

Mar 1:14-15; Luk 4:14-15

¹² †D'ilə Jā* dangay-ti, beba loki Jeju oo ta-é lé, ɛ ɔti ɔw dɔnangi Galile-ti.

¹³ †Rømə inə bɛ kí Najaretì, ɔw isi Kapernayim ta babo-ti kí Galile, kí to dɔnangi læ Jabulɔ-je kì Néptali-je. ¹⁴ Tò bè kɔɔ kadi ta kí Ejay njəpata kí ta Lubə-ti pa kete lé né-é ra né. E panè:

¹⁵ «Dow-je kí dɔnangi-ti læ Jabulɔ-je

Kì dɔnangi-ti læ Néptali-je,

† 3:17 3:17 Mat 12:18; 17:5; Mar 1:11; Luk 9:35 ‡ 3:17 3:17 Pa 2:7; Eja 42:1 † 4:1 4:1 Əbr 2:18; 4:15 * 4:4 4:4 Det 8:3 † 4:6 4:6 Pa 91:11-12 ‡ 4:7 4:7 Det 6:16 § 4:10 4:10 Det 6:13; Luk 4:8. † 4:12 4:12 Mat 14:3; Mar 6:17; Luk 3:19,20 * 4:12 4:12 Jā kinlé to Jā kí njərə dow-je batem, bɛ to Jā kí njəndó né læ Jeju kin al. † 4:13 4:13 Jā 2:12

Kì dow-je kí njèkisi ngosi ta babo-ti,

Kì gidì ba Jurde-ti, donangi Galile-ti kí 'to jipi-je al†;

¹⁶ Dow-je kí d'isi lo kí ndul-ti, d'oo londógi kí boy rəm!

Dẹ kí ndil koy səbi dɔ-dé-ti kàrè lo ndógi dɔ-dé-ti rəm tɔ!»

¹⁷ †Dɔkaglo-é-ti kin bá Jeju ulə gin kilə mbɛ ə idə dow-je panè: «Inɔi panjiy-si-je kí maji al kɔgi, kɔo kɔbe kí dɔrɔ-ti ree ngosi!»

Jeju kí mbɔw-je sɔ

Mar 1:16-20; Luk 5:1-11

¹⁸ Ndo kàrè bɛ, Jeju ɔw njiyɔ ta babo Galile-ti, rəmə oo ngankɔ-nɔ-je joo kí 'to mbɔw-je d'ɔ d'ilə burə baa: To Simɔ kí 'ba-é Piyər dɛ kɔ ngonkɔ-é Andre. ¹⁹ Bɛba Jeju idə-dé panè: «'Reei uni go-m ə m'a təl-si njəsangi dow-je-ti.» ²⁰ Rəmə tajinati nè ya 'tusi burə-je lé d'inɔ ə d'un go-é. ²¹ Loki Jeju ɔti ɔw kete əbi rəmə, oo ngankɔ-nɔ-je kí rangi joo bɔy, adi to Jaki dɛ kɔ Jɔ kí 'to nɔan lə Jɛbede, d'isi mɛɛ tɔ-ti kɔ bɔbi-dé, d'isi 'raki burə-je lə-dé. Jeju ba-dé rəmə ²² kalangi bɛ ya 'tusi bɔbi-dé kɔ tɔ d'inɔ-é ə d'un go-é.

Jeju ndó né rəm, adi lapiya njémɔy-je rəm

Mar 1:39; Luk 4:44; 6:17-18

²³ †Jeju ɔw kɔ go lo-je lay kí donangi Galile-ti, ndó né dow-je mɛɛ kəykəwnɔ-je-ti lə jipi-je, ilə mbɛ Poyta kí Maji kí səbi dɔ kɔbe lə Lubə rəm, bá adi mɔy-je kɔ mətɔ-je kí gay-gay lay ɔr dɔ dow-je-ti rəm tɔ. ²⁴ Ri Jeju ba ɔr lo kí donangi Siri-ti njuti-njuti, adi dow-je d'ɔw kɔ njémɔy-je kí gay-gay, kí rɔ-dé tɔ-dé kɔ lo-é lo-é, kɔ dow-je kí ndil-je kí maji al 'ra-dé, kɔ dɛ kí kɔnɔ ɔsi-dé, kɔ dɛ kí rɔ-dé oy mburuki-je kɔ rɔ-é-ti adi adi-dé lapiya. ²⁵ Kosi dow-je kí 'tɔ nduy-nduy ya d'un go-é, adi to dow-je kí d'i donangi Galile-ti-je, kɔ go donangi kí bebo-je kí dɔgi tɔ-ti, kɔ dow-je kí bebo Jorijalɛm-ti-je, kɔ dɛ kí donangi Jude-ti, kɔ dɛ kí mɛɛ be-je-ti kí gidì ba Jurde-ti.

Néndó kí Jeju ndó dow-je dɔ mbal-ti

5

Ta lə dow-je kí 'to njénékumə-je

Luk 6:20-26

¹ Loki Jeju oo kosi dow-je lé, ɛ al isi taá dɔ mbal-ti. Bɛba njéndó né-je liə 'ree rɔ-é-ti. ² Rəmə ulə gin ndó-dé né panè:

³ «Dow-je kí d'oo rɔ-dé kɔ nè al takəm Lubə-ti bá 'to njénékumə-je! Kɔdɔtalə kɔbe kí dɔrɔ-ti tɔ kɔ-dé.

⁴ Dow-je kí njéndingə ndoo bá 'to njénékumə-je!

Kɔdɔtalə Lubə à sɔl mɛɛ-dé!

⁵ Dow-je kí njəsɔl dɔ-dé bá 'to njénékumə-je!

Kɔdɔtalə Lubə à kadi donangi təl né dɔji-dé*!

⁶ Dow-je kí bo ra né kí njururu ra-dé kin bá 'to njénékumə-je!

Kɔdɔtalə Lubə à kadi-dé tógi!

⁷ Dow-je kí njékoo kəmtondoo lə madi-dé-je ba 'to njénékumə-je!

Kɔdɔtalə Lubə à koo kəmtondoo lə-dé tɔ!

⁸ Dow-je kí mɛɛ-dé aa njay bá 'to njénékumə-je!

Kɔdɔtalə d'a koo Lubə kɔ kəm-dé!

† 4:15 4:15 Eja 8:23 ‡ 4:16 4:16 Eja 9:1 † 4:17 4:17 Mat 3:2 † 4:23 4:23 Mat 9:35; Mar 1:39

* 5:5 5:5 Pa-je 37:11

9 Njékulə dow-je noji nati bá 'to njénékumə-je!
Kdotalə d'a ba-dé ngan lə Lubə!

10 †Dow-je kí d'isi d'ulə kəm-dé ndoo
kdo né ra-dé kí njururu bá 'to njénékumə-je!
Kdotalə kɔbe kí dɔrɔ-ti tò kdo ta lə-dé!

11 †Səi kí dow-je 'taji-si, d'ulə kəm-si ndoo
'təti ta-je kí maji al maji al ta-si-ti kdo ta lə-m bá 'toi njénékumə-je!

12 †'Rai rənəl ə 'tiləi kole!
Kdotalə nékugə doji kí boy nɔ ya tò ngəbi-si dɔrɔ-ti nɔɔ.
Njépatə-je kí ta Lubə-ti kete nɔ-si-ti kərə
dow-je d'ulə kəm-dé ndoo bə ya tɔ!»

Njèkun go Kristi to kati kɪ londógi læ dɔnangi

Mar 9:50; Luk 14:34-35

13 †«Səi bá 'toi kati læ dɔnangi. Ngà kinə mbinə kati ɔr kɔgi lé, dow à ra ban bá à təl dɔ gogi bəy wa? Maji-é goto ngá. Təl né kí tuwə kungi kɔgi gidi lo-ti kadi dow-je 'nɔiyə dɔ-ti ya par ngá.

14 †«Səi bá 'toi londógi læ dɔnangi. Bəba bəbo kí tò dɔ mbal-ti taá lé, à kasi bɔyɔ rɔ-é al. 15 †Dow à kində pər lampi-ti kdo jəbi ngó dɔ-ti al. Ngà à nɔɔ kagnɔɔ lampi-ti taá kdo kadi dow-je kí meɔ kəy-ti lay ya d'oo-né lo. 16 †Bə ya tɔ, adi dow-je lay ya d'oo londógi læ-si meɔ né ra-ti kí maji. Loki d'oo-né ra-si kí maji rəmə, d'a kosi gaji Bəbi-si Lubə kí isi dɔrɔ-ti.»

Néndó læ Jəju sɔbi dɔ ndukun læ Moiyiji

Luk 16:17; 12:58,59; 16:18

17 Ooi nə a painə, m'ree kdo bujuru ndukun-je læ Moiyiji kɪ néndó læ njépatə-je kí ta Lubə-ti. Mɔ lé, m'ree kdo 'bujuru kɔgi al, ngà m'ree kdo kadi ta-je lə-dé lé né-é ra né ngá. 18 †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kɔ ya dɔrɔ kɪ dɔnangi d'a lo kɔ-dé-ti bəy kinlé, tó ndukun læ Lubə à tò lo tò-é-ti rəm, ndaji mbete kí kərə-rə ya kərə dow à bujuru meɔ mbete ndukun-ti kɔgi al sar ya kadi né-je lay kinlé ra-né né. 19 Dow kí al dɔ ngon ndukun kərə dan ndukun-je-ti læ Lubə rəm, ndó dow-je adi d'al dɔ-é siə tò lé, dowbə à to dow kí sɛ bə kɔbe-ti kí dɔrɔ-ti. Ngà dow kí təl rɔ-é go ndukun-je-ti rəm, bá ndó dow-je adi 'təl rɔ-dé go-ti siə tò lé, à to dow kí boy kɔbe-ti kí dɔrɔ-ti. 20 Bəba m'a kidə-si rəsi: «Kinə né ra kí njururu læ-si itə 'lə njéndó dow-je ndukun-je kɪ Parisi-je al rəmə, a kandi kɔbe-ti kí dɔrɔ-ti ndɔ bə al.»

Néndó kí dɔ wɔngi-ti

21 Səi 'gəi kí d'idə də kí kete lé 'panə: «'A təl dow al; dow kí təl dow lé, d'a kɔw siə nɔ njégangta-je-ti.» 22 Ngà mɔ rəmə, m'idə-si m'panə: Dow kí adi wɔngi ra-é dɔ ngonkɔ-é-ti lé, d'a kɔw siə lo gangta-ti. Ngà dow kí taji ngonkɔ-é panə n'to dow kí kɔgi kərə lé, asi kadi d'ɔw kɪ dowbə lo gangi ta-ti kí boy, ngà dow kí ba ngonkɔ-é mbə dow rəmə, à toki kilə dowbə dan pər-ti kí tò sartagangɔ tɔ. 23 Loki 'ɔw kdo kadi né Lubə logugi né-ti, bá kinə meɔ-i ole dɔ ta-ti kí ngonkɔ-i ɔw-né sə-i lé, 24 'inə kadhərə læ-i lé logugi né-ti nɔɔ ya ə 'ɔw 'ulə noji nati siə kete bəy taá kadi 'təl 'ree 'adi kadhərə læ-i Lubə.

† 5:10 5:10 1Pi 3:14 † 5:11 5:11 1Pi 4:14 † 5:12 5:12 Knj 7:52 † 5:13 5:13 Mar 9:50; Luk 14:34,35 † 5:14 5:14 Jə 8:12; 9:5 † 5:15 5:15 Mar 4:21; Luk 8:16; 11:33 † 5:16 5:16 1Pi 2:12 † 5:18 5:18 Luk 16:17

²⁵ Loki 'isi 'ow lo gangta-ti kî njêta læ-i lé, 'ulə noji nati siə kalangi do rəbi-ti, nè kinə ow tɛɛ sə-i nɔ̄ njègangta-ti lé, njègangta à kilə-i ji asgar-ti kadi-é ilə-i dangay-ti. ²⁶ 'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; 'a kugə ngər-ngər, sisi ya kàrè à nà̄y al bá 'a tɛɛ dangay-ti bəy.

Néndó kí do sangi-nq kí lo kaya-ti

²⁷ Səi 'gəi kí d'idə dɛ̄ kí kete lé 'panè: «'A ra kaya al.» ²⁸ Ngà mə rəmə, m'idə-si m'panè: «Dow kí oo dené sar adi ɓo-é ra-é mɛɛ-é-ti lé, to kaya ya dowbé ra kî dené-é ngá tin.» ²⁹ †Kinə kəm-i kí kòl ɔw sə-i adi 'ra majal lé, 'ɔr-é 'ilə-é kɔgi ngərəngi nɔ̄ bə, kɔɔ ngon rɔ-i káre-rè é tuji kɔɔ kadi rɔ-i kí lay ɔw-né dan pər-ti kí tò sartagangi kin al ə tò soti. ³⁰ †Ngà kinə jikɔl-i bá ra-i adi 'ra majal lé, 'gangi-é ilə-é kɔgi ngərəngi nɔ̄ bə, kɔɔ ngon rɔ-i kí káre-rè é tuji kɔɔ kadi rɔ-i kí lay ɔw-né dan pər-ti kí tò sartagangi kin al ə tò soti.

Ta kí do gángi-nq-ti læ dené kî dingəm

Mat 19:9; Mar 10:4-5,10-12

³¹ †Səi 'gəi kí d'idə dɛ̄ kí kete lé bəy 'panè: «Dow kí tubə ne-é rəmə kadi ra mbete tubə lé adi-é ɓane†.» ³² †Ngà mə rəmə, m'a kidə-si rəsi; kinə dow tubə ne-é kɔɔ ta læ kaya kí dené ra ɓane, ɓi kinə tubə-é kɔɔ né kí rangi rəmə dowbé ya ilə ne-é kaya-ti. Ə dow kí njètaa dené kí ngɔbi-é tubə-é lé, ɛ ra kaya tɔ.

Ta kí do kubi rɔ-ti

³³ Səi 'gəi kí d'idə dɛ̄ kí kete lé 'panè: «'A kubi rɔ-i al. Né kí un mindi-do-ti adi 'Babe lé, 'a ra né-é ya ɓane†.» ³⁴ †Ngà mə lé, m'ow kî kidə-si kadi ubi rɔ-si al kí kubi al ya bə. 'A kubi rɔ-i kî dɔrɔ̄ al, kɔɔ dɔrɔ̄ to kalikɔɓe læ Lubə. ³⁵ 'A kubi rɔ-i kî dɔnangi al, kɔɔ dɔnangi to lo kungi nja Lubə, 'a kubi rɔ-i kî Jorijalɛm al rəm, kɔɔ Jorijalɛm to ɓeɓo læ ngar kí boy nɔ̄. ³⁶ 'A kubi rɔ-i kî do-i al, kɔɔ bəl do-i káre ya kàrè 'a kasi 'təl-é kí ndaa-ti əse kí ndul-ti al. ³⁷ Kinə ta læ-si to: «Oiyɔ» rəmə ɔ̄i do «oiyɔ-ti», ə kinə ta læ-si to: «Ā-à» rəmə ɔ̄i do «ā-ā-ti.» Ta kí rangi kí ree go-ti to ta læ Njəmɛɛndul ngá.

Ta kí do dalba-ti

Luk 6:29-30

³⁸ Səi 'gəi kí d'idə dɛ̄ kí kete lé 'panè: «Kinə dow tɔɔ kəm madi-é rəmə, d'a tɔɔ 'liə tɔ, kinə dow tətɔi ngangi madi-é rəmə d'a tətɔi 'liə tɔš.» ³⁹ Ngà mə rəmə, m'idə-si m'panè: Ijəi rɔ njəmɛɛndul al. Kinə dow ində mbó-i kí kòl rəmə, 'təl kí gəl adi-é ində bəy. ⁴⁰ Kinə dow ndigi kow sə-i lo gangta-ti kɔɔ taa kubi kí kàd̄i-i-ti rəmə adi-é kubi kul læ-i do-ti. ⁴¹ Kinə dow uwə-i kí læ njètɔgi-ti kɔɔ kadi 'nɔ̄jɔ̄ kulə buy dɔgi lé, ɔw siə kulə buy kɔrjoo. ⁴² Dow dɔ̄ji-i né ə adi rəm, bá dow ndigi tunə-i né kàrè ɔgi-é al rəm tɔ.

Ta do ndigi njéba-je-ti

Luk 6:27,32,35-36

⁴³ Səi 'gəi kí d'idə dɛ̄ kí kete lé 'panè: «'A ndigi ngonkɔ-i, ngà njéba læ-i bá 'a kɔsi-é kî ta.»* ⁴⁴ Ngà mə rəmə, m'idə-si m'panè: 'Ndigi njéba-je læ-si,

† **5:29** 5:29 Mat 18:9; Mar 9:47 † **5:30** 5:30 Mat 18:8; Mar 9:43 † **5:31** 5:31 Mat 19:7; Mar 10:4
 † **5:31** 5:31 Det 24:1 † **5:32** 5:32 Mat 19:9; Mar 10:11,12; Luk 16:18; 1Kɔ 7:10,11 ‡ **5:33** 5:33
 Mbl 19:12; Kni 30:2 † **5:34** 5:34 a Jak 5:12; b Mat 23:22 § **5:38** 5:38 Tɛt 21:24; Mbl 24:20; Det
 19:21 * **5:43** 5:43 Mbl 19:18

'pai ta kì Lubə kɔɔ dow-je kí njékulə kəm-si ndoo. ⁴⁵ Bəba səi a toi-né ngan lə Bəbi-si kí taá dɔɔɔ-ɔti. Kɔɔ Bəbi-si lé, adi kàdì liə ubə dɔ njémɛɛndul-je-ti rəm, dɔ njémɛɛmaji-je-ti rəm, ɛ adi ndi ədi dɔ njéra né-je-ti kí njururu rəm, dɔ njéra né-je-ti kí njururu al rəm tɔ. ⁴⁶ Kɔɔ kinə dow-je kí 'ndigi-si bá səi 'ndigi-dé tɔ lé, nékugə dɔji ri bá a kingəi-ti wa? Njétaalambo-je kàrè 'ra bə tɔ al wa? ⁴⁷ Kinə ngankɔ-si-je ya par bá səi 'rai-dé lapiya lé, ri bá tɔ gay rɔ-si-ti kì dow-je kí rangi wa? Dow-je kí 'to jipi-je al kàrè 'ra bə tɔ al wa? ⁴⁸ Ən é adi kullə ra-si maji ɔr njuti titi kí kullə ra Bəbi-si kí dɔɔɔ-ɔti maji ɔr-né njuti kin bə tɔ†.

6

Ta lə ra maji kì njəndoo-je

¹ †«Ooi bə, maji kí 'rai lé, 'rai kɔɔ kadi dow-je d'oo-si-né al; bə al rəmə a nali nédɔji-si rɔ Bəbi-si-ti kí njékisi dɔɔɔ-ɔti. ² Kinə 'adi né njəndoo lé, 'ində gəngi dɔ-ti titi kì njékədkəm dow-je d'isi 'ra-né mɛɛ kəykəwnə-ti lə jipi-je, kì kagi rəbi-je kɔɔ kadi dow-je 'piti-dé-né kin al. Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dowbɛ-je kinlé d'ingə né dɔji-dé ngá. ³ Ngà i rəmə, loki 'adi né njəndoo lé, kadi jigəl-i gə né kí jikɔl-i adi kinlé al. ⁴ Bə kɔɔ kadi né kí 'adi kinlé tɔ kì go ngəy, rəmə Bəbi-i kí oo né-je kí tɔ kì go ngəy lé, à kugə dɔji-i.»

Néndó kí sɔbi dɔ pa ta kì Lubə

⁵ †«Loki isi 'pai ta kì Lubə lé, 'rai tanə kí njékədkəm dow-je d'isi 'ra né kin bə al. Dɛ 'ndigi kə taá bá pa ta kì Lubə mɛɛ kəykəwnə-je-ti lə-ji jəi jipi-je, kì kàdì rəbi-je rəm tɔ, kɔɔ kadi dow-je d'oo-dé. Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dɛ d'ingə né dɔji-dé ngá. ⁶ Ngà i rəmə, loki 'ndigi pa ta kì Lubə lé, 'andi kəy, 'uti takəy ta-i-ti bá 'pa ta kì Bəbi-i, rəmə Bəbi-i kí njəkoo né-je kí lo bɔyɔɔ-ti, à kugə dɔji-i.

⁷ «Loki isi 'pai ta kì Lubə lé, 'pai ta-je nɔ-nɔ titi-nɔ kí dow-je kí 'to jipi-je al d'isi 'ra-né kin bə al. Dɛ 'gir 'panə ta kí 'pa nɔ-nɔ kin bá Lubə à koo-né dɔ ndi-dé wa! ⁸ Ngà səi rəmə 'ndaji kəm-dé al, kɔɔ Lubə kí Bəbi-si gə né kí mɛɛ-si ndigi kete bəy bá kadi səi 'dɔji-é bəy. ⁹ Ooi, kəm rəbi kí a pai-né ta kì Lubə ən:

“Bəbi-ji kí 'isi taá dɔɔɔ-ɔti! Kadi dow-je 'gə kí 'aa njay;

¹⁰ Kadi kɔbɛ lə-i ree;

Kadi dow-je kí dɔnangi-ti nè 'ra né kí mɛɛ-i ndigi

Titi kí dɛ kí dɔɔɔ-ɔti d'isi 'ra-né bə tɔ.

¹¹ 'Adi-ji nékuso kí asi ta-ji mɛɛ ndo-ti kí bone.

¹² 'Inə go majal-je lə-ji kɔgi,

Titi kí jɛ kàrè j'inə-né go majal-je kí dow-je d'isi 'ra sə-ji kin bə tɔ.

¹³ 'Inə-ji adi j'usi mɛɛ nənə-ti al;

Ngà 'ɔr ji kɔgi ji Njémɛɛndul-ti.

Kɔɔ kɔbɛ, kì tɔgi, kì riba tɔ kí lə-i ya sartagangi. Amən!”

¹⁴ †«Kinə inəi go majal-je kí dow-je 'ra sə-si kɔgi lé, Bəbi-si kí isi dɔɔɔ-ɔti à kinə go kɔgi kadi-si tɔ. ¹⁵ Ngà kinə inəi go kɔgi adi dow-je al lé, Bəbi-si à kinə go majal-je lə-si kɔgi kadi-si al ya tɔ.»

Kɔgi rɔ nékuso kì man kay kɔɔ pa ta kì Lubə

16 «Loki ɔgi rɔ-si nékuso kɪ man kɔy kadi 'pai ta kɪ Lubə lé, adi kəm-si ra ndoo titi-nɔ́ kɪ njékædkəm dow-je d'isi 'ra-né kin bè al. Dɛ d'ulə kəm-dé nati wur-wur kadi dow-je d'oo kɪ n'ɔgi rɔ-dé nékuso kɪ man kɔy kɔɔ pa ta kɪ Lubə. Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dɛ d'ingə nékugə dɔji-dé ngá. 17 Ngá i rəmə loki 'ndigi kɔgi rɔ-i nékuso kɪ man kɔy kɔɔ pa ta kɪ Lubə lé, 'togi takəm-i suki-suki, ə 'ndəm ubi kɪ ətɪ maji dɔ-i-ti, 18 kɔɔ kadi dow-je 'gə kɪ 'ɔgi rɔ-i nékuso kɪ man kɔy kɔɔ pa ta kɪ Lubə al, ngá kadi Bɔbi-i kɪ isi lo ɔyɔɔɔ-ti ya kɪ kár-é oo, rəmə Bɔbi-i kɪ oo né kɪ lo ɔyɔɔɔ-ti lé à kugə dɔji-i.

Nékingə kɪ dɔɔɔ-ti

Luk 12:33-34

19 †«Mbɔi né-je lə-si indəi ngangəm dɔnangi-ti nè al, kɔɔ nɔ́ à kɔ́ rəm, à nɔ́ rəm, bá njéɔgi-je kàrè d'a tətɪ takəy kɔɔ kɔy rəm tɔ. 20 Ngá 'mbɔi né-je lə-si indəi ngangəm dɔɔɔ-ti taá, kɔɔ to lo kɪ né kɪ titi à nɔ́ al rəm, nɔ́ à kɔ́ al rəm, bá njéɔgi-je d'a tətɪ takəy kɔɔ kɔy al rəm tɔ. 21 Kɔɔ lo kɪ né lə-i kɪ ində ngangəm tɔ-ti lé, lo-é ya mɛɛ-i à tɔ dɔ-ti géréré tɔ.»

Londógi lə daji rɔ dow

Luk 11:34-36

22 Kəm-i lé, to lampi lə rɔ-i. Kinə kəm-i tɔ maji lé, to ndəgi rɔ-i lay bá isi dan lo kɪ ndógi-ti. 23 Ngá kinə kəm-i tɔ maji al lé, ndəgi rɔ-i lay ya tɔ dan lo kɪ ndul-ti tɔ; kinə kəm-i kɪ to londógi lə rɔ-i təl to lo kɪ ndul lé, londul kinlé à təl to lo kɪ ndul ndi-ndi.

Lubə əse là

Luk 16:13

24 Dow kɪ à kasi ra bə lə ngar-je joo ya goto. Kɔɔtalə à kɔsi ta ɛ kɪ káre ə à ndigi ɛ kɪ káre, al kàrè, à nam kɪ ɛ kɪ káre ə nədi ɛ kɪ káre. Adi a kasi kori Lubə kɪ là nati joo kɔɔ ra kullə kadi-dé al.

Ta kɪ sɔbi dɔ kində mɛɛ dɔ Lubə-ti

Luk 12:22-32

25 Bəɓa m'a kidə-si rəsi panè: Adi mɛɛ-si ɔ́ kəkəkə́ adi 'painè: «Ri bá j'a kuso əse ri bá j'a kɔy kɔɔ kisi-né əse j'a kingə kubi rá bá j'a kɔɔ wa» al. Kɔɔ kisi kɪ dɔ taá lə dow maji nɔ́ itə nékuso rəm, bá daji rɔ dow maji nɔ́ itə kubi-je rəm tɔ ya al wa? 26 Ooi, yəl-je kɪ 'nar taá kin; dɛ 'dubi ko al rəm, d'ijə ko d'ungi damaɔ al rəm, ya ngá Bɔbi-si kɪ dɔɔɔ-ti ya isi ul-dé! Ngá sɔi lé, gati-si itə gati yəl-je kin sɔy ya al wa? 27 Nɔ́ dan-si-ti bá à kasi kilə ndɔ-é dɔ madi-é-ti sɛ kɪ takul mɛɛ kɔ́ kəkəkə́ liə wa?

28 Ə kɔɔ ri bá adi mɛɛ-si ɔ́ kəkəkə́ kɔɔ kubi-je wa? Uni kəm-si ooi-né puti wale-je kɪ wale kin! Dɛ 'ra kullə madi al rəm, d'oji kubi al rəm, 29 ya ngá m'a kidə-si rəsi kɪ Salomɔ́ kɪ to njənəkɪngə kɪ nɔ́ kin ya kàrè, ɔɔ kubi-je kɪ ndóle asi kɪ puti wale-je kin nja káre al. 30 Sɔi dow-je kɪ kadmɛɛ lə-si to kɪ ndɛ bè kan! Wale-je kɪ d'ɔ́ mɛɛ ndɔɔ-je-ti ɓone ya ə bore pər à kɔ́-dé kin kàrè Lubə adi 'mɔne kɪ puti-dé mbuy rəm, ngá sɔi kɪ ban bá ɛ à kadi-si kubi al wa? 31 Adi mɛɛ-si ɔ́ kəkəkə́ adi 'painè: «Ri bá j'a kuso wa? Ri bá j'a kɔy wa? J'a kingə kubi rá bá j'a kulə wa?» al. 32 Kɔɔ né-je lay kinlé, gin dow-je lay kɪ rangi kin bá d'adi rɔ-dé kɔ́ 'sangɪ par-par; ngá sɔi rəmə, Bɔbi-si kɪ isi dɔɔɔ-ti gə maji kɪ né-je kinlé ɔwi ndoo-é. 33 'Sangi kɔɔbɛ lə

Lubə kì né ra kí njururu liə ya kete, rəmə ndəgi né-je lay kinlé, Lubə à kadi-si dɔ-ti. ³⁴ Adi mɛɛ-si ɔ kákáké dɔ ndɔ kí bore-ti al, kdɔ ndɔ kí bore ɔw kì mɛɛ kɔ kákáké liə tɔ. Ndɔ-je lay ya d'ow kì né to rɔ kí sɔbi dɔ-dé dɔ-dé.

7

Ta lə gangta dɔ-nq-ti

Luk 6:37-42

¹ 'Gangi ta dɔ dow-ti al, nè d'a gangta dɔ-si-ti. ² †Kdɔ kəm rəbi kí sɔi 'gangi-né ta dɔ dow-ti kinlé, ɛ ya d'a gangi-né ta dɔ-si-ti tɔ; ə né kí 'mbɔji-né né adi dow kinlé, ɛ ya d'a təl mbɔji-né né kadi-si tɔ. ³ Ban bá i oo wale kí tò kəm ngonkɔ-i-ti rəmə, kagi kí boy kí tò kəm-i-ti kin bá i oo al wa? ⁴ Ban bá 'a kidə ngonkɔ-i panè: «Adi m'ɔr wale kí tò kəm-i-ti» kin kɔgi ə i rəmə, 'oo kagi kí tò kəm-i-ti kin al wa? ⁵ I njəkədkəm dow-je kan! 'Ɔr kagi kí boy kí tò kəm-i-ti ya pa bəy bá 'a koo wale kí tò kəm ngonkɔ-i-ti kdɔ kɔr kadi-é.

⁶ Adi né kí aa njay bisi-je al, nè d'a təl kí dɔ-si-ti kdɔ tɔ-si. 'Tiləi mædkɔsi kí gati-é nɔ nɔ kɔsɔngi-je-ti al, nè d'a mbəjrə nja-dé-ti nangi.

Ta kí dɔ dəji né Lubə-ti

Luk 11:9-13

⁷ 'Dəji ə d'a kadi-si, 'sangi ə a kingəi, indəi tarəbi ə d'a tɛɛ kadi-si. ⁸ Kdɔ dow kí dəji ya ə d'adi-é, dow kí sangi ə ingə, dow kí ində tarəbi ə 'tɛɛ d'adi-é. ⁹ Nɔ dan-si-ti bá ngon-é dəji-é mbè rəmə à kadi-é ər wa? ¹⁰ Əse loki dəji-é kanji rəmə à kadi-é li wa? ¹¹ Ə sɔi kí 'toi njəmɛɛndul-je kərə, 'gəi kadi né-je kí maji-maji ngan-si-je rəm, ngə Bobi-si kí dɔrɔ-ti kí ban bá à kadi né-je kí maji dow-je kí 'dəji-é lé al wa?

¹² †Né lay kí 'ndigi kadi dow-je 'ra d'adi-si lé, gɔ-é ya 'rai adi-dé tɔ. Ɛ kin bá to né kí ndukun lə Moiyiji, kì mbete-je lə njépata-je kí ta Lubə-ti 'ndigi.

Ta lə tarəbi kí tò mbɔyɔyɔ bə

Luk 13:23-24

¹³ Andi kì tarəbi kí tò mbɔyɔyɔ bə. Ooi, tarəbi kí tati pəl-pəl to rəbi kí lo kun-é ɔ al, ɛ bá to rəbi kí ɔw kì dow-je lo tuji-ti, rəbi-é kinlé dow-je nɔ ya d'un. ¹⁴ Rəmə tarəbi kí tò mbɔyɔyɔ kí to rəbi kí lo kun-é ngə lé, to rəbi kí ɔw kì lo kiskəm-ti, rəbi-é kinlé dow-je nɔ ya d'ingə al.

Njəkəɔta-je kí njéba rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-ti

Luk 6:43-44

¹⁵ «Ooi go rɔ-si maji rɔ njəkəɔta-je-ti kí njéba rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-ti, kdotalə d'un ndaa bati dɔn-né rɔ-dé bá 'ree-né rɔ-si-ti, ngə mɛɛ-dé-ti rəmə 'to jagim-je kí njétɔɔ ko dow-je. ¹⁶ Sɔi a gəi-dé kì takul kullə ra-dé. Dow à tɔr kandi nduu dɔ kun pàràrà-ti al rəm, bá dow à kijə kandi kote dɔ ngə-ti al rəm tɔ. ¹⁷ Kagi kí rá-rá ya kí maji lé, kandi-é à maji, ə ɛ kí maji al lé, kandi-é à maji al ya tɔ. ¹⁸ Ə kagi kí maji lé kandi-é à maji al al, bá kagi kí maji al kərə kandi-é à maji ndə al rəm tɔ. ¹⁹ †Kagi kí rá-rá kí kandi-é maji al lé, d'a gangi-é kilə-é pərəə. ²⁰ †Adi njəkəɔta-je kí njéba rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-ti lé a gəi-dé kì takul kullə ra-dé.»

Njéndó né-je kí tɔgrɔ-ti
Luk 13:25-27

²¹ Dow-je kí 'ba-m: «'Babe, 'Babe» kin bá d'a kow lay kɔbe-ti kí dɔrɔ-ti al, ngà dow kí ra né kí mee Bobi-m kí dɔrɔ-ti ndigi ya par bá à kow. ²² Ndo gangta-ti lé, dow-je nɔ ya d'a pa sɔ-m panè: «'Babe, 'Babe! Je kí ndɔki j'ilè mbè kí ri-i, j'tubè ndil-je kí maji al kí ri-i, j'ra nékɔji-je nɔ-nɔ kí ri-i lé ya wa?» ²³ Beba m'a kidè-dé rəsi panè: «M'gɔ-si nja káre al, ɔwi ngərəngi nɔ bè, sɔi njéra né-je kí maji al maji al.»*

Ta kí sɔbi dɔ tɔl rɔ go ta-ti
Luk 6:47-49

²⁴ «Ooi, nɔ-nɔ kí oo ta lə-m ə tɔl rɔ-é go-ti lé, à titi-nɔ kí njèkəmkaa kí ində kəy liə jam dɔdi-ti bè. ²⁵ Beba loki ndi ədi, man taa lo lay, yəlbo ulə dɔ kəy-ti lé ya kàrè, kəy-é tɔɔ al, kdɔtalə d'ində gin-é jam dɔdi-ti. ²⁶ Ngà nɔ-nɔ kí oo ta lə-m bá tɔl rɔ-é go-ti al lé, à titi-nɔ kí mbə dow kí ində kəy liə dɔ nangra-ti bè. ²⁷ Loki ndi ədi, man taa lo lay, yəl ulə dɔ kəy-ti lé, kəy-é tɔti nangi rúm-rúm.»

Tɔgi néndó lə Jeju

²⁸ †Loki Jeju tɔl ta ta-je liə lé, néndó liə ɔr ndil dow-je nɔ. ²⁹ Kdɔ ɛ ndó né dow-je kəm dow kí ɔw kí tɔgi bi ndó né tanɔ kí njéndó dow-je ndukun-je al.

Nékoji-je kí gay-gay kí Jeju ra

8

Jeju adi lapiya njəbanji
Mar 1:40-45; Luk 5:12-14

¹ Loki Jeju i kí dɔ mbal-ti isi risi nangi lé, kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'un go-é lo-é-ti nɔɔ. ² Beba njəbanji káre tɛɛ ree rɔ Jeju-ti, sɔbi takəm-é nangi nɔ-é-ti bá idə-é panè: «'Babe, kinə 'ndigi lé, 'a kadi banji lə-m kin ur kadi m'aa njay.» ³ Jeju ulə ji-é ɔdi-né rɔ-é bá panè: «M'ndigi dɔ-ti sə-i. Kadi banji lə-i ur!» Rəmə tajinati nè ya banji liə ur adi-é aa njay tɔ. ⁴ Go-ti, Jeju idə-é panè: «'Idə ta-é dow kí rangi al, 'ow 'ɔji rɔ-i njègugné lə Lubə, ə 'adi kadkare Lubə kí go ndukun-ti lə Moiyiji. Bè kdɔ kadi dow-je lay 'gə kí banji kí rɔ-i-ti lé ur ngá*.»

Jeju adi lapiya ngonnjəkullə lə njəkun dɔ kuti asgar-je kí bu
Luk 7:1-10; Jq 4:46-54

⁵ Loki Jeju isi andi kí mee be-ti kí Kapernayim rəmə, dow káre bè kí to njəkun dɔ kuti asgar-je kí bu ree rɔ-é-ti, nɔ kí dɔ-é-ti panè: ⁶ «'Babe, ngonnjəkullə lə-m káre tò mɔy kəy nɔɔ, nja-é oy ta kuti-é-ti, adi ingə kɔ nɔ.» ⁷ Ba Jeju idə-é panè: «M'a kow ə m'a kadi-é lapiya.» ⁸ Ngà njəkun dɔ asgar-je lé idə-é panè: «'Babe, mɔ lé m'tuwə kadi 'ree mee kəy-ti lə-m al; ən ə 'pa ta káre ya par ə ngonnjəkullə lə-m à kingə lapiya. ⁹ M'pa bə kdɔ, mɔ kí dɔ-m m'isi gin tɔgi-ti lə dow-je kí dɔ-m-ti rəm, m'ow kí asgar-je gin tɔgi-ti lə-m rəm. Adi kinə m'idə ɛ kí káre m'panè: "'Ow!" ə ɔti ɔw! Ə kinə m'idə ɛ kí rangi m'panè: "'Ree!" ə ɔti ree! Ə kinə m'idə ngonnjəkullə lə-m m'panè: "'Ra né kin!" ə ɔti ra né-é lé.» ¹⁰ Loki Jeju oo ta-je kí tɛɛ ta-é-ti

* 7:23 7:23 Pa 6:9 † 7:28 7:28 Mar 1:22; Luk 4:32 * 8:4 8:4 Mbl 14:2-32

kin bè rəmə piti-é, ə idə də kí d'ə siə panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dənangi Israyel-ti ya kàrè m'ingə ko kadməe kí tanə bè kin nja kàre al bəy. ¹¹ †Ooi, m'a kidə-si rəsi kí kosi dow-je kí 'to jipi-je al d'a kí ki lo kubə kàditi, kí lo kur kàditi kdo ree kisi ta nékuso-ti kí Abrakam, kí Isaki kí Jakobi kəbe-ti kí dora-ti. ¹² †Ngà ngan njébe-je kí 'to jipi-je lé d'a kungi-dé ndaa-ti lo-ti kí ndul ndi-ndi kí to lo kí dow-je d'a nɔ-ti rəm, d'a kuso ngang-dé titi mægəgə-mægəgə rəm to.» ¹³ Bəfa Jeju təl idə njəkun dɔ kuti asgar-je kí ɓu kinlé panè: «'Ow, ngonnjəkullə lə-i lé, à kingə lapiya titi kí tɛɛ-né ta-i-ti kí go kadməe-ti lə-i.» Tajinati nè ya ngonnjəkullə lé ingə lapiya to.

Jeju adi lapiya njémɔy-je na
Mar 1:29-34; Luk 4:38-41

¹⁴ Go-ti, Jeju ɔw mɛɛ kəy-ti lə Piyər rəmə, oo məm Piyər kí dené tò nangi, 'ningó ində-é adi rɔ-é tungə pil-pil. ¹⁵ Ba Jeju ɔdi rɔ ji-é rəmə, 'ningó lə inɛ-é. Go-ti, ɛ j taá oo go-dé kí nékuso.

¹⁶ Loki kàdi ur lé, 'ree kí dow-je na kí ndil-je kí maji al 'ra-dé rɔ Jeju-ti. Adi Jeju tubə ndil-je kí maji al dɔ-dé-ti kɔgi kí ta kí ta-é-ti, bá adi lapiya njémɔy-je lay to. ¹⁷ Tò bè kdo kadi ta kí Ejay kí njəpata kí ta Lubə-ti pa kete lé, né-é ra né. Ejay panè: «E ɔy məti-je lə-ji kí mɔy-je lə-ji dɔ-é-ti†.»

Ta kí sobi dɔ kun go Jeju
Luk 9:57-62

¹⁸ Ndo kàre bè loki Jeju oo kosi dow-je na 'gəə dɔ-é rəmə, ɛ un ndu adi njéndó né-je liə kadi 'gangi babo d'ow turə. ¹⁹ Ngà bá dow kàre bè kí njéndó dow-je ndukun lə Lubə ree rɔ Jeju-ti idə-é panè: «Njéndó dow-je né, m'a kun go-i lo lay kí 'a kɔw-ti.» ²⁰ Jeju ilə-é-ti panè: «Tal-je d'ow kí ɓe tɔ-dé nɔɔ, bá yəl-je kí 'nar taá kin kàrè d'ow kí kəy tɔ-dé to. Ngà Ngon lə dow‡ lé, lo kí kadi ulə dɔ-é-ti ya kàrè goto.» ²¹ Dow kàre dan njéndó né-je-ti liə idə-é panè: «'Babe, 'adi-m tarəbi adi m'ow m'dubi bɔbi-m moki tá.» ²² Ngà Jeju təl idə-é panè: «'Inɛ də kí d'oy 'adi 'dubi dow-je lə-dé kí d'oy, ə 'ree un go-m.»

Jeju ndangi yəlbo
Mar 4:35-41; Luk 8:22-25

²³ Jeju al mɛɛ tɔ-ti, ə njéndó né-je liə d'al go-é-ti. ²⁴ Rəmə, tajinati nè ya yəlbo tɛɛ sə-dé busi, ulə mbii-mbii dɔ babo-ti adi pungum man ɔw kí to yó-je kí nè-je adi tò ɔw kí nduy sə-dé. Ya rəmə Jeju tò tɔ bi. ²⁵ Ngà bá njéndó né-je liə 'ngəsi rɔ-é-ti, 'ndəl-é kí nɔ ta-dé 'panè: «'Babe, 'aji-ji, nè ko-ji à tɔɔ!» ²⁶ Jeju pa sə-dé panè: «Səi dow-je kí kadməe lə-si to kí nde bè kan! 'Bəli na bè kdo ri wa!» Rəmə ɛ j taá ndangi yəl, kí babo lé, adi lo təl tò ndingi. ²⁷ Né kí ra-né kinlé, ɔr ndil-dé adi 'pa-na ta dan-dé-ti 'panè: «Dow kanlé to dow kí ban ya bá yəl-je kí babo-je kàrè 'təl rɔ-dé go ta-ti liə bè wa§?»

Jeju kí dingəm-je joo kí ndil-je kí maji al 'ra-dé
Mar 5:1-20; Luk 8:26-39

† 8:11 8:11 Luk 13:29 † 8:12 8:12 Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28 † 8:17 8:17 Eja 53:4 ‡ 8:20 8:20 Ta kí Jeju panè «Ngon lə dow» kinlé ɛ pa sobi-né dɔ-é ɛ ya ɓi pa sobi-né dow kí rangi al. § 8:27 8:27 Pa 65:8; 89:10

²⁸ Loki Jeju ree tɛɛ gidi babo-ti, donangi-ti læ dow-je kí Gadara lé, dingəm-je joo kí ndil-je kí maji al 'ra-dé, 'tɛɛ kí dɔ badi-je-ti 'tilə kəm-é. Dingəm-je kinlé 'ra né maji al n̄a, adi dow-je 'bəl lo kun rəbi kí rɔ-dé-ti. ²⁹ Dɛ 'tur kəə 'panè: «Ngon læ Lubə, 'ge ri rɔ-ji-ti wa? 'Ree kɔ kadi adi-ji kɔ kete nɔ kaglo kɔ-ti lé wa?» ³⁰ Kosi kɔsɔngi-je n̄a ya d'ə d'uso né kàdì lo-ti kí tò ngərəngi sə-dé. ³¹ Bəba ndil-je kí maji al lé, 'ra ndoo ta Jeju-ti 'panè: «Kinə 'tubə-ji rəmə, 'adi j'ow mɛɛ kɔsɔngi-je-ti kin.» ³² Jeju 'ndigi sə-dé adi panè: «Ōwi.» Rəmə dɛ 'tɛɛ d'ow 'tur mɛɛ kɔsɔngi-je-ti lé, adi kosi kɔsɔngi-je lé 'təti-n̄a yipi kàdì mbal-ti taá, 'tusi baa d'oy lay. ³³ Njéngəm kɔsɔngi-je lé, d'ay d'ow mɛɛ bəbo-ti, d'or poy né kí ra-né rəm, né kí tɛɛ dɔ dingəm-je-ti kí joo kí ndil-je kí maji al 'ra-dé kin lay d'adi dow-je d'oo. ³⁴ Bəba dow-je lay kí mɛɛ bəbo-ti 'tɛɛ 'tilə kəm Jeju. Loki d'oo-é rəmə 'ra ndoo ta-é-ti kadi inə donangi læ-dé ə ow rangi.

9

Jeju adi lapiya njərəkoy mburuki

Mar 2:1-12; Luk 5:17-26

¹ Jeju al mɛɛ tò-ti, ində babo gangi, ow bə koji-é-ti. ² Dow-je madi d'un dow kí njərəkoy mburuki mɛɛ tuwə-ti 'ree siə rɔ-é-ti. Loki Jeju oo kadmɛɛ læ-dé bə rəmə, idə njərəkoy mburuki lé panè: «Ngon-m, 'ore mɛɛ-i, majal-je læ-i toki kinə go-é kɔgi!» ³ Loki njéndó dow-je ndukun-je kí madi-je d'oo ta kin bə rəmə, 'pa ta mɛɛ-dé-ti 'panè: «Dow kanlé pa ta kɔbi dɔ Lubə-ti!» ⁴ Jeju gə ta kí mɛɛ-dé-ti gow adi dɔji-dé panè: «Kɔ ri bá owi kɔ tagir-je kí maji al bə kin mɛɛ-si-ti wa?» ⁵ Dan ta-je-ti kí joo kinlé, ɛ kí rá bá tò bəl n̄a wa? Kidə dow panè: «Majal-je læ-i toki kinə go-é kɔgi» bá tò bəl n̄a əsə kidə-é panè: «'I taá 'njiyə» bá tò bəl n̄a wa? ⁶ Maji! M'a koji-si kadi 'gəi kí Ngon læ dow lé, ow kɔ tɔgi donangi-ti nè kɔ kinə-né go majal-je læ dow-je kɔgi. Bəba Jeju təl idə njərəkoy mburuki lé panè: «'I taá, 'un tuwə læ-i, ə 'ow bəe læ-i!» ⁷ Bəba dingəm lé i taá, ow bəe liə. ⁸ Né kinlé, kosi dow-je d'oo bə rəmə ɔr ndil-dé n̄a, adi d'osi gaji Lubə kí njəkadi dow-je tɔgi kí tanə bə kin.

Ba kí Jeju ba Matiye

Mar 2:13-17; Luk 5:27-32

⁹ Loki Jeju i lo-é-ti kin ow kí kete lé, oo dingəm kí ri-é læ Matiye, isi lo taa lambo-je-ti rəmə idə-é panè: «'Un go-m!» Ə Matiye i taá un go-é. ¹⁰ †Go-ti, Jeju isi ta nékuso-ti mɛɛ kəy-ti læ Matiye. Rəmə njétaalambo-je* n̄a kí njéramajal-je n̄a 'ree d'isi ta nékuso-ti nati kə Jeju kí njéndó né-je liə. ¹¹ Loki Parisi-je d'oo Jeju isi uso né nati kə dow-je kinlé rəmə, 'dɔji njéndó né-je liə 'panè: «Kɔ ri bá njéndó-si né isi uso né kí njétaalambo-je, kɔ njéramajal-je kin wa?» ¹² Jeju oo ndi-dé, adi idə-dé panè: «Dow-je kí rɔ-dé tò kɔ lapiya kare lé d'ow ndoo dɔktur al, ngə njémɔy-je bá d'ow ndoo-é. ¹³ †Kɔdotalə njéramajal-je bá m'ree kɔ sangi nja-dé, bɔ m'ree kɔ

† 9:10 9:10 Luk 15:1,2 * 9:10 9:10 Jipi-je 'ge ta læ njétaalambo-je al kɔ dɛ kí n̄a-je 'taa lambo lé al dɔ ɛ kí ngar ində dɔ dow-je-ti kadi d'ugə (Luk 3:12,13; 19:8), rəm kɔ dow-je kí d'ɔ bə dɔ-dé-ti lé kàrè 'to mba-je. Lambo to né kí njəkɔbɛ-je 'taa kɔ ra-né kullə dɔ bə-ti. Ngə ɛ kí njétaa-é-je 'taa dɔ madi-é-ti kí ndangi kare bá to tó-é al. † 9:13 9:13 Mat 12:7

njéra né kí njururu-je kin al. Ōwi 'sangi kadi 'gøi mee ta kí Lubø pa panè: "Må Lubø lé, koo kəmtondoo bá m'ndigi, bi məsi dā-je kí kadi-m kin al."†

Ta kí dō kōgi rō nékuso kī man kay

Mar 2:18-22; Luk 5:33-39

¹⁴ Njéndó né-je lə Jā kí njéra dow-je batəm 'ree d'ingə Jeju 'dəji-é 'panè: «Kdō ri bá je kī Parisi-je 'jisi 'j'ogī rō-ji nékuso kī man kay kdō pa ta kī Lubø, ngà njéndó né-je lə-i 'ra al wa?» ¹⁵ Jeju ilə-dé-ti panè: «Dow-je kí 'ba-dé lo nékuso-ti kí lo taana-ti lé, d'a ndingə ndoo kaglo-ti kí njətaa dené sigi isi-né sə-dé nati wa? Ndo-je ɔw ree nɔɔ lé, d'a kun njətaa dené sigi lé ta-dé-ti kōgi ngá bá d'a kōgi rō-dé nékuso kī man kay bøy.

¹⁶ «Dow à kun takubi kí sigi kdō kilə-né kəm ndisi kubi al, kdō takubi kí sigi lé, à kuwə dɔgangi ndisi kubi lé wuktu kɔr, ə à ra kadi kəm kubi kí mbuti lé tò wororo ta madi-é-ti ya bøy. ¹⁷ Bè ya tɔ, dow à tur yibi nduu kí sigi mee mbundaá-je-ti kí low al tɔ, kdō loki yibi nduu à kī lé, à kində mbundaá lé kadi riyə; ə yibi nduu à kungi kōgi rəm, bá mbundaá lé kàrè à təl né kí tuji kōgi rəm tɔ. Bəba kinə yibi nduu tɔ kí sigi rəm, kadi mbundaá kàrè tɔ kí sigi ya tɔ bane. Bè rəmə, mbundaá à riyə al rəm, yibi nduu kàrè à kungi kōgi al rəm tɔ.»

Təsi ndəl lə ngon lə Jayrusi

kī ta lə dené kí məsi ra-é bal dōgi gidi-é joo

Mar 5:21-43; Luk 8:40-56

¹⁸ Loki Jeju isi pa sə-dé ta-je kin bə ya bøy rəmə, 'boy káre kí dō kəykəwnə-ti lə jipi-je, ree səbi takəm-é nangi nɔ-é-ti bá idə-é panè: «Ngon-m kí dené oy tajinati nè bøy nɔɔ, 'ree 'ində ji-i dɔ-é-ti ə à təl kisi kī dɔ-é taá kadi-m.» ¹⁹ Jeju kí njéndó né-je liə d'j d'ow siə nati.

²⁰ Dené kí məsi ree rō-é-ti bal dōgi gidi-é joo tɔ gidi Jeju-ti, ulə ji-é ɔdi-né takubi liə. ²¹ Kdotalə gir mee-é-ti panè: «Kinə takubi liə ya bá lé m'ɔdi rō kàrè rō-m à kingə lapiya.» ²² Jeju ilə rəti oo-é, ə idə-é panè: «Ngon-m kí dené, 'ore mee-i, kadmee lə-i adi-i lapiya.» Rəmə tajinati nè ya dené lé ingə lapiya.

²³ Loki Jeju ɔw tɔ tɔ kəy lə 'boy kí dō kəykəwnə-ti lə jipi-je kinlé rəmə, oo njəkay nal-je, kī kosi dow-je kí 'singə sokro dɔ-nə-ti, bá idə-dé panè: ²⁴ «Ōri rō-si gogi, ngon kí dené lé oy al, ngà tò bi kī tò.» Rəmə dow-je 'soki Jeju. ²⁵ Loki dow-je 'tɔ ndaa-ti lé, Jeju andi kəy, uwə ji ngon kí dené lé adi-é i taá. ²⁶ Bəba poy-é ɔr lo kí dɔnangi-ti kī nɔɔ lay.

Jeju kī njəkəmtɔ-je joo

²⁷ Loki Jeju i lo-é-ti kin isi ɔw kī kete rəmə, njəkəmtɔ-je joo d'un go-é, ə 'tur kəə boy-boy 'panè: «Ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo lə-ji.»

²⁸ Jeju ɔw tɔ tɔ kəy rəmə, njəkəmtɔ-je kí joo kinlé d'ɔw rō-é-ti ə ɛ dəji-dé panè: «Ooi kí m'asi ra né kí sɔi 'dəji-mi lé wa?» Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: «Oiyoy, 'Bəbə, 'joo kí i asi.» ²⁹ Bəba, Jeju ɔdi rō kəm-dé bá idə-dé panè: «Kadi Lubø ra sə-si kī go kadmee-ti lə-si!» ³⁰ Rəmə tajinati nè ya kəm-dé oo lo. Ngà go-ti, Jeju ndəji-dé panè: «Adi dow gə al.» ³¹ Ngà loki d'ɔti d'ɔw lé, dɛ 'pa ta lə Jeju adi sane kī go dɔnangi kí nɔɔ lay.

Ta lə Jeju kī dingəm kí pa ta al

³² Loki njékəmtə-je 'tɛɛ d'ow lé, dow-je 'ree kɪ dɪŋəm káre kí ndil kí maji al ra-é, adi pa ta al, rə Jeju-ti. ³³ Jeju tubə ndil kí maji al lé ya rəmə, dɪŋəm lé pa ta. Né kinlé ɔr ndil kosi dow-je nɔ, adi 'panè: «Kay! J'oo né kí tanə bè kin donangi Israyel-ti nja káre al bəy!» ³⁴ †Ngə Parisi-je rəmə 'panè: «To tógi lə 'boy lə ndil-je kí maji al bá ɛ isi tubə-né ndil-je kí maji al!»

Ta-je kí Jeju pa adi njékowkulə-je liə

Jeju oo kəmtondoo lə dow-je

³⁵ †Jeju ɔw kɪ nŋanbɛ-je, kɪ bebo-je, ndó né dow-je mɛɛ kəykwənwɔ-je-ti lə jipi-je rəm, ilə mbɛ Poyta kí Maji kí sɔbi dɔ kɔbɛ lə Lubə rəm, bá adi mɔy-je kɪ mətɪ-je kí gay-gay lay ɔr dɔ dow-je-ti rəm tɔ. ³⁶ †Loki ɛ oo kosi dow-je lé bè rəmə, ta ɔ mɛɛ-é kɔɔ ta lə-dé, kɔɔ kɔ ra-dé, tógi-dé goto, adi tanə kɪ bati-je kí njékul-dé goto bè. ³⁷ †Beba ɛ idə njéndó né-je liə panè: «Ko kí tò kijə nɔ, ngə njékijə-é-je bá 'nɔ al. ³⁸ †Ən ó 'pai ta kɪ 'ba njeko kí tò kijə lé, kadi ulə kɪ njérakullə-je titi.»

10

Jeju ba njéndó né-je kí dɔgi gidi-é joo

Mar 3:13-19; Luk 6:13-16

¹ Jeju ba njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é joo rɔ-é-ti ə adi-dé tógi kadi 'tubə-né ndil-je kí maji al rəm, bá kadi d'adi mɔy-je kɪ mətɪ-je kí gay-gay lay ɔr-né dɔ dow-je-ti rəm tɔ. ² Ri njékowkulə-je kí dɔgi gidi-é joo lé ən: ɛ kí dɔsay to Simɔ kí 'ba-é Piyər dɛ kɪ nŋonkɔ-é Andre, Jaki kɪ nŋonkɔ-é Jə kí 'to nŋan lə Jebede. ³ Pilipi kɪ Batlemi, Tomasi kɪ Matiye kí njətaalambo, kɪ Tade, kɪ Jaki kí nŋon lə Alpe. ⁴ Simɔ kí to dow kí ta bɛ liə to-é, kɪ Judasi Iskariyoti kí njékun dɔ Jeju.

Njékowkulə-je lə Jeju kí dɔgi gidi-é joo

Mar 6:7-11; Luk 9:1-6

⁵ Jeju ulə njékowkulə-je liə kí dɔgi gidi-é joo kɪ ndu-je kin panè: «Dow-je kí 'to jipi-je al lé, ɔwi rɔ-dé-ti al, bá ɔwi mɛɛ bebo-je-ti kí Samari al rəm. ⁶ ɔwi rɔ gin koji-ti lə Israyel kí d'ow tanə kɪ bati-je kí ndəm bè kin taa. ⁷ Loki isi ɔwi rəmə, iləi mbɛ taá-taa 'painè: "Kɔbɛ kí dɔrɔ-ti tò nŋosi!" ⁸ Ə adi lapiya njémɔy-je, adi dow-je kí d'oy 'tosi 'ndəl rəm, adi njəbanji-je d'ingə lapiya rəm, bá 'tubəi ndil-je kí maji al dɔ dow-je-ti rəm tɔ. To né kí ingəi kare, ən ó adi dow-je kare ya tɔ. ⁹ Uni lɔr ji-si-ti al rəm, uni là ji-si-ti al rəm, uni sisi uləi posi-si-ti al rəm, ¹⁰ †uni mbu kow mba al rəm, ɔyi kubi joo-joo al rəm, ɔyi saba əse uni salangi al rəm tɔ. Kɔɔ to tó-é kadi njérakullə ingə nəkuso mɛɛ kullə-ti kí isi ra. ¹¹ Mɛɛ bebo əse nŋonbɛ kí rá-rá kí ɔwi-ti lé, 'dəji ta ooi se dow madi kí à kuwə-si kɪ rɔ-é-ti isi nŋɔ wa? Rəmə dowbɛ ya isi rɔ-é-ti sar kadi jɪ-né. ¹² Loki andi mɛɛ kəy-ti rəmə, 'rai dow-je kí mɛɛ kəy-ti lapiya. ¹³ Kinə d'uwə-si kɪ rɔ-dé-ti rəmə, kadi lapiya lə-si nɔy sə-dé. Ngə kinə d'uwə-si kɪ rɔ-dé-ti al tɔ rəmə, kadi lapiya lə-si təl kɪ rɔ-si-ti gogi. ¹⁴ †Loki d'uwə-si kɪ rɔ-dé-ti al əse d'oo ta-je lə-si al

† 9:34 9:34 Mat 10:25; 12:24; Mar 3:22; Luk 11:15 † 9:35 9:35 Mat 4:23; Mar 1:39; Luk 4:44

† 9:36 9:36 Mar 6:34 † 9:37 9:37 Luk 10:2 † 10:10 10:10 1Kɔ 9:14; 1Ti 5:18 † 10:14 10:14

rəmə, 'tegi mee kəy-é-ti əse mee be-é-ti kinlé, ə 'gəki kodi kɪ nja-si-ti kɔgi*.
 15 †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; ndo gangta-ti lé, ta kɪ gangi kɪ do bebo-é-ti kinlé à ngà n̄a kitə ta kɪ gangi kɪ do donangi Sodom-ti kɪ Gómər bəy†.»

Kò kɪ à ree do njëndó né-je-ti
Mar 13:9-13; Luk 21:12-19

16 †Yən, m'ulə-si titi-n̄a kɪ bati-je bè dan jagim-je-ti; ɛn ɔ indəi kəmkaa do rɔ-si-ti titi li-je bè rəm, b́a kadi 'soli lom-lom titi dəngodnda-je bè rəm to. 17 †Ooi go rɔ-si rɔ dow-je-ti, kdo d'a kilə-si ji njəgangta-je-ti rəm, d'a tində-si kɪ ndəy marow mee kəykəwn̄a-je-ti lə jipi-je rəm, 18 d'a kow sə-si n̄ə gubərnər-je-ti kɪ n̄ə ngar-je-ti kdo ta lə-m; beba dɛ rəm, dow-je kɪ 'to jipi-je al rəm d'a kingə-né ta kɪ sobi do-m ta-si-ti. 19 Loki d'a kuwə-si kdo kow sə-si lo gangta-ti lé, adi mee-si ɔ kəkəkə adi 'painè: «Se ta ri b́a j'a pa wa, əse j'a pa kɪ gosi kɪ ban wa» al? Ta kɪ a pai lé à toki kində ta-si-ti dokadi-é-ti kin ya. 20 Kdo to səi b́a a pai ta lé al, ngà to Ndil Bəbi-si b́a à kində ta ta-si-ti kadi 'pai.

21 †Dow à kun do ngonkɔ-é ya kadi 'tol-é, bəbi ngon à kun do ngon-é kadi 'tol-é; ngan-je d'a kɔsi ta njəkɔji-dé-je rəm, d'a kun do-dé kadi 'tol-dé rəm. 22 †Dow-je lay ya d'a kɔsi-si kɪ ta kdo ta lə-m; ngà dow kɪ uwə rɔ-é ngà sar tee sɔy-é-ti ə à kaji. 23 Loki d'a kulə kəm-si ndoo mee bebo-ti kɪ káre rəmə ayi-n̄a owi mee bebo-ti kɪ rangi. Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; a kuləi ta nja bebo-je kɪ Israyel-ti nati al bəy ya Ngon lə dow à ree.

24 †«Njëndó né à kitə njëndó-é né al rəm, b́a ngonnjəkullə à kitə 'ba-é al rəm to. 25 †Njëndó né lé kinə titi-n̄a kɪ njëndó-é né ya rəmə asi; b́a ngonnjəkullə kàrè kinə titi-n̄a kɪ 'ba-é ya rəmə asi to. Njəkəy bəy ɔ 'ba-é Beljebul kin ngà, dow-je kɪ mee kəy-ti liə əjè tò ban ngà ɛn wa?

Ta lə bəl dow al
Mar 8:38; Luk 9:26; 12:2-9

26 †«'Bəli dow al, kdo né kɪ dow bɔyo kɪ gin-é à tee al ya goto rəm, b́a ta kɪ tò lo bɔyo-é-ti kɪ dow à gə al kàrè goto rəm. 27 Ta kɪ m'idə-si ndoo lé, 'pai kada rəsi. Ta kɪ dow-je 'pa mbi-si-ti n̄om-n̄om bè lé, iləi-né mbɛ do kəy-ti taá. 28 Dow-je kɪ d'a tol daji rɔ-si, ngà d'a kasi tol ndil-si al lé, 'bəli-dé al; ngà ɛ kɪ asi tuji ndil-si kɪ daji rɔ-si nati dan pər-ti kɪ tò sartagangi kin b́a kadi 'bəli-é†. 29 'Tii-je lé, 'ndogi-dé joo kɪ silə káre káre ya al wa? Lé bè ya kàrè, kinə Bəbi-si Lubə ndigi al lé, ngon 'tii káre ya kàrè à kusi nangi al. 30 Ə səi lé, bəl do-si kin ya kàrè toki gə kɔr-é lay, 31 ɛn ɔ 'bəli al, kdo gati-si itə gati 'tii-je nja n̄a. 32 Beba dow kɪ rá-rá kɪ pa ta rəsi takəm dow-je-ti panè n'to dow lə-m lé, m̄a kàrè m'a pa ta liə rəsi n̄ə Bəbi-m-ti kɪ isi dɔrɔ-ti panè to dow lə-m ya to. 33 †Ngà dow kɪ rá-rá kɪ ɔr ta kuti-m-ti takəm dow-je-ti panè n'gə-m al lé, m̄a kàrè m'a kɔr ta kuti-é-ti n̄ə Bəbi-m-ti kɪ isi dɔrɔ-ti panè m'gə-é al ya to.»

* **10:14** 10:14 Gəki kodi nja-ti, toji ta kɪ pa kadi dow ɔ kinə dowbé mbati, adi tuji kɔgi rəmə ta masi-é to do-é ɛ-ti ya. † **10:15** 10:15 Mat 11:24 † **10:15** 10:15 Luk 10:4-12 † **10:15** 10:15 Kgn 18 † **10:16** 10:16 Luk 10:3 † **10:17** 10:17 Mar 13:9-11; Luk 12:11,12; 21:12-15 † **10:21** 10:21 Mar 13:12; Luk 21:16 † **10:22** 10:22 a Mat 24:9; Mar 13:13; Luk 21:17; b Mat 24:13; Mar 13:13 † **10:24** 10:24 a Luk 6:40; b J̄a 13:16; 15:20 † **10:25** 10:25 Mat 9:34; 12:24; Mar 3:22; Luk 11:15 † **10:26** 10:26 Mar 4:22; Luk 8:17 † **10:28** 10:28 Jak 4:12 † **10:33** 10:33 2Ti 2:12

Jeju ree kɪ lapiya al, ngà ree kɪ rɔ dan dow-je-ti

Luk 12:51-53

³⁴ «Ooi nè a giri kɪ to lapiya bá m'ree-né donangi-ti; to lapiya bá m'ree-né donangi-ti al, ngà to rɔ bá m'ree-né dan dow-je-ti. ³⁵ M'ree kɪ gángi-nà dan ngon kɪ dingəm-ti de kɪ bɔbi-é, m'ree kɪ gángi-nà dan ngon kɪ dené-ti de kɪ kɔ-é, m'ree kɪ gángi-nà dan ngon kɪ dené-ti de kɪ məm-é kɪ dené. ³⁶ Ə njéba-je læ dow lé, d'a to dow-je kɪ meɛ kəy-ti liə ya[§]. ³⁷ Dow kɪ ndigi kɔ-é əse bɔbi-é itəm mə lé, asi to dow læ-m al. Rəm bá dow kɪ ndigi ngon-é kɪ dingəm əse kɪ dené itəm mə lé, asi to dow læ-m al tɔ. ³⁸ †Dow kɪ un go-m bá un kagdəsi liə al lé, asi to dow læ-m al. ³⁹ †Dow kɪ ngəm rɔ-é rəmə to tuji rɔ-é, ngà dow kɪ ilə rɔ-é kɔgi kɔɔ ta læ-m lé à kingə gogi.»

Ta læ nékugə doji

Mar 9:37,41; Luk 9:48; 10:16; Jə 13:20

⁴⁰ †«Dow kɪ uwə-si kɪ rɔ-é-ti lé, to mə ya bá uwə-m kɪ rɔ-é-ti tin, ə dow kɪ uwə-m kɪ rɔ-é-ti kin rəmə, to njəkuləm bá ɛ uwə-é kɪ rɔ-é-ti to tin. ⁴¹ Dow kɪ uwə njəpata kɪ ta Lubə-ti kɪ rɔ-é-ti kdətələ to kɪ to njəpata kɪ ta Lubə-ti lé, à kingə né doji kɪ asi-nə kɪ 'lə njəpata kɪ ta Lubə-ti ya bè tɔ. Dow kɪ uwə dow kɪ njururu kɪ rɔ-é-ti, kdətələ to kɪ ɛ to dow kɪ njururu lé, à kingə né kugə doji kɪ asi-nə kɪ 'lə dow kɪ njururu ya bè tɔ. ⁴² Dow kɪ rá-rá kɪ ɔdi man kɪ səl meɛ kaman káre-rè ya adi kɪ káre dan ngan dow-je-ti kɪ sɛ kan kɔɔ to kɪ to njéndó né læ-m lé, ooi maji, m'a kidə-si rəsi kɪ dowbé kin à nal nékugə doji-é al.»

Né-je kɪ ilə kagi kullə læ jeju

11

Jə kɪ njəra dow-je Batem de kɪ Jeju

Luk 7:18-35

¹ Loki Jeju un ndu-je adi njéndó né-je liə kɪ dɔgi gidi-é joo adi gin-é gangi lé, ɛ ɔti əw meɛ bebo-je-ti kɪ donangi-ti kɪ nɔɔ kɔɔ ndó né dow-je rəm, kɔɔ kilə mbɛ Poyta kɪ Maji rəm tɔ.

² Loki Jə kɪ njəra dow-je batem kɪ tò dangay-ti, oo poy né-je kɪ Kristi* ra lé, ɛ ulə njéndó né-je liə kadi 'dəji-é ta 'panè: ³ «I ya bá 'to dow kɪ tò kadi à ree lé əse tò kadi j'ngəbi dow kɪ rangi bəy wa?» ⁴ Beba Jeju ilə-dé-ti panè: «'Təli əwi idəi Jə ta-je kɪ ooi kɪ mbi-si, kɪ né-je kɪ ooi kɪ kəm-si adi to ⁵ njəkəmto-je kɪ d'oo lo rəm, njéməti-je kɪ 'nɔjiyə maji rəm, njəbanji-je kɪ banji læ-dé ur adi d'aa njay rəm, njémbitɔ-je kɪ d'oo ta rəm, dow-je kɪ d'oy kɪ 'tosi 'ndəl d'ində lo 'tɛɛ rəm, njéndoo-je kɪ mbɛ Poyta kɪ Maji usi mbi-dé-ti rəm†. ⁶ Dow kɪ m'təl gin kusi liə al bá to njénékumə!»

⁷ Loki njéndó né-je læ Jə d'ɔti d'ɔw lé, Jeju pa ta kɪ dɔ Jə-ti adi kosi dow-je panè: «To ri bá əwi ooi diləlo-ti wa? To tuwətógi‡ kɪ yəl isi əw siə yó-je kɪ né-je kin bá əwi ooi wa? ⁸ Kinə bè al, ngà to ri ya bá əwi ooi wa? To dow kɪ tulə kubi-je kɪ kuré-kuré rɔ-é-ti bá əwi ooi-é wa? Ngà lé to ɛ kàrè, de

§ **10:36** 10:36 Mis 7:6 † **10:38** 10:38 Mat 16:24; Mar 8:34; Luk 9:23 † **10:39** 10:39 Mat 16:25; Mar 8:35; Luk 9:24; 17:33; Jə 12:25 † **10:40** 10:40 a Luk 10:16; Jə 13:20; b Mar 9:37; Luk 9:48

* **11:2** 11:2 Kristi lé kɔr meɛ-é to dow kɪ Lubə mbəti-é. † **11:5** 11:5 Eja 35:5-6; 61:1 ‡ **11:7** 11:7 Gakra: Mɔgo-je kɪ nà-je 'panè: M'ijə gakra kɔɔ koji tuwə. Ə de kɪ dan-ti-je 'panè: M'ijə tuwətógi kɔɔ koji gakra. ɛ kɪ ta-é tò meɛ mbete-ti nè kinlé to ɛ kɪ dow oji al bəy.

kí 'tulə kubi-je kí kuró-kuró bè kinlé, d'isi mee kəy-ti læ ngar-je yó rəm.
 9 Ngà se to ri ya danə bá owi ooi wa? Se to njèpata kí ta Lubə-ti bá owi ooi-é wa? Təgrə-ti, m'a kidə-si, to dow kí itə njèpata kí ta Lubə-ti sayə bəy.

10 Kdo to Jə kin ya bá ndəki 'ndangi ta kí do-é-ti 'pané:

“Yən, mə Lubə m'ulə njèkilə mbə læ-m nɔ̄-i-ti kete,

kdo kadi ɔw ra rəbi læ-i adi-iš.”

11 «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dan dow-je-ti lay kí dené-je d'oji-dé lé, dow kí to kí 'boy itə Jə kí njèra dow-je batəm ya goto. Bè ya kàrè ngon dow kí ndə bè mee kəbe-ti kí dora-ti lé, boy itə-é. 12 †Ulə gin-é dəkaglo-ti kí Jə kí njèra dow-je batəm ilə-né mbə sar tɛɛ-né bone lé, kəbe kí dora-ti təl né nagi-nə ngá, adi njétógi-je 'sangi kdo kay rə do-ti. 13 Mbete-je læ njèpata-je kí ta Lubə-ti lay, kí ndukun-je læ Moiyiji lé, 'pa ta kdo né-je-ti kí à ra né sar tɛɛ-né do Jə kí njèra dow-je Batəm-ti. 14 †Kinə adi mee-si ta-je kin rəmə, Jə kin bá to Eli njèpata kí ta Lubə-ti kí 'pa ta-é 'pané à ree lé. 15 Dow kí mbi-é to kdo kadi oo-né ta rəmə, kadi oo ta kinlé.

16 «Ná bá m'a kun-é koji-né dow-je kí ngəsnə kan wa? Dow-je kí ngəsnə kanlé, 'tanə kí ngan-je kí d'isi pandangi lo-ti, bá 'ba madi-dé-je 'pané:

17 “J'kol nal kàrè 'ndami-né al rəm!

Bá j'usi pa nɔ̄ yo kàrè 'ndingəi-né ndoo al rəm!”»

18 Jeju təl ilə do-ti pané: «M'pa bè kdo loki Jə ree bá ɛ uso né al rəm, ay man al rəm lé, dow-je 'pané: “To dow kí ndil kí maji al ra-é!” 19 Ngà loki Ngon læ dow ree, bá ɛ uso né-je, ay man-je lé, dow-je 'pané: “É kanlé uso né bore ngay, to njəkay né rəm, bá to nam njétaalambo-je, kí njéramajal-je rəm!” Bè ya kàrè, kullə ra-é-je tɔji kí gosi læ Lubə to gosi kí təgrə-ti ya.»

Tuji kí sɔbi do be-je kí 'mbati kadi mee-dé

Luk 10:13-15

20 Bebo-je kí 'ra nékoji-je nə-nə dan-dé-ti ya kàrè, dɛ d'inə panjiyə-dé-je kí maji al kogi al lé, Jeju ndangi-dé pané: 21 «Tuji à kusi do-si-ti, səi dow-je kí Korajə! Tuji à kusi do-si-ti, səi dow-je kí Betsayda! Kdo nékoji-je kí toki ra dan-si-ti nè kinlé, lé toki ra dɔnangi Tir-ti kí dɔnangi Sidɔ-ti je bè, rəmə lé dow-je kí titi d'a kulə kubi saki rə-dé-ti tò-né buu-ti kdo kinə-né panjiyə-dé-je kí maji al kogi low nɔ̄ ngá*. 22 Beba m'a kidə-si rəsi ya kí ndo gangta-ti lé, ta kí gangi kí do-si-ti à ngə nə kitə ta kí gangi kí do dɔnangi Tir-ti, kí dɔnangi Sidɔ bəy. 23 Ngà səi dow-je kí Kapernayim, ooi 'painé se ríba læ-si kin à kow sə-si sar dora-ti wa? Bè al, à toki təl sə-si kí nangi sar kí mee lo kí koó-ti. Kdo nékoji-je kí toki ra mee be-ti læ-si kinlé, lé toki ra Sədom-ti je bè lé, bone bone ya kàrè Sədom à tò nè bəy.† 24 †Beba m'a kidə-si rəsi ya kí ndo gangta-ti lé, ta kí gangi kí do-si-ti à ngə nə kitə ta kí gangi kí do dɔnangi Sədom-ti bəy.»

Ngon dɛ kí Bəbi-é

Luk 10:21-22

25 Dəkaglo-é-ti kin bá, Jeju un ta pané: «Bəbi-m kí 'to 'Ba dora kí dɔnangi, m'tóy-i, kdo 'bɔyɔ do né-je kin kí njégosi-je kí njénégə-je rəmə

§ 11:10 11:10 Mal 3:1 † 11:12 11:12 Luk 16:16 † 11:14 11:14 Mat 17:10-13; Mar 9:11-13

* 11:21 11:21 Eja 23:1-18; Ejk 26; Juv 4:4-8; Amo 1:9-10 † 11:23 11:23 Eja 14:13-15; Kgn 19:24-28

† 11:24 11:24 Mat 10:15; Luk 10:12

ngan dow-je kin bá 'teḡ kà dɔ-é adi-dé. † 26 Oiyɔ, Bɔbi-m, m'tóy-i kɔɔ to ndigi læ-i kadi né kinlé tò bè.

27 † «Bɔbi-m tæl kà né-je lay adi-m. Dow kí gə-m maḡ Ngon læ Lubə lé goto. Bɔbi-m ya par é gə-m. Ə dow kí gə Bɔbi-m ya goto. Maḡ ya par é m'gə Bɔbi-m lé, ə dow kí maḡ Ngon-é lé ya m'teḡ kəm-é dɔ-é-ti tɔ bá à gə-é.»

Jeju to njetaa né kí ɔy dɔ dow-je-ti

28 «'Reei rɔ-m-ti, səi dow-je lay kí ɔɔi rɔgi-rɔgi gin nékuti-ti kí ɔy, ə m'a kadi-si 'taai koo. 29 Ūni jugi læ-m, ə taai néndó læ-m, kɔɔ kadi ndil-si ingə lo taakoo, kɔɔ m'to njəsɔl dɔ-m rəm, m'sɔl lɔm-lɔm rəmŦ. 30 Kɔɔ jugi læ-m lé ɔy al rəm, bá nékuti kí m'a kadi-si uti lé kàrè, ɔle pele-pele rəm tɔ.»

12

Ta læ Jeju dɔ ndɔ taakoo-ti

Mar 2:23-28; Luk 6:1-5

1 Nɔɔ kàrè bè, loki Jeju njiyə meḡ ndɔr gemə-je-ti kɔɔ kində gangi ndɔ taakoo-ti læ jipi-je lé, ɔɔ ra njéndó né-je liə, adi 'puy dɔ gemə d'uso taá-taa*. 2 Loki Parisi-je d'oo-dé lé, 'pa kà Jeju 'panè: «'Oo, njéndó né-je læ-i 'ra né kí to tó-é al kadi dow ra ndɔ taakoo-ti.†» 3 Ngà Jeju ilə-dé-ti panè: «Né kí ndɔki Dabidi ra kaglo-ti liə, loki ɔɔ ra-dé dɔ kà dow-je liə lé, se səi 'ndói ta-é meḡ mbete-ti kí aa njay ooi ya al wa? 4 Dabidi andi meḡ kəykubi-ti læ Lubə, dɔ kà dow-je liə, d'uso mbə kí dow-je d'adi Lubə kadkare-ti. To mbə kí sɔbi dɔ-é kadi uso al rəm, sɔbi dɔ dow-je liə kadi d'uso al rəm, ngà njégugné-je læ Lubə ya par bá sɔbi dɔ-dé‡. 5 Ngà njégugné-je læ Lubə ya kí 'ra kullə meḡ kəy kubi-ti læ Lubə kà ndɔ taakoo, adi 'təl ndɔ taakoo né kí kare-ti, ya dow gangta dɔ-dé-ti al kinlé, səi 'ndói ta-é meḡ ndukun-ti ooi ya al waŦ? 6 Beba adi m'idə-si, né kí boy itə kəy læ Lubə ya tò nè ngá! 7 †'Ndàngi meḡ mbete-ti kí aa njay 'panè: "Maḡ Lubə lé, koo kəmtɔndoo bá m'ndigi, ɔi məsi dɔ-je kí kadi-m kin al." Lé toki 'goi meḡ ta kin maji lé, səi a gangi ta dɔ dow-je-ti kí ta goto dɔ-dé-ti kin bè al*. 8 Kɔɔ Ngon læ dow bá to 'ɔa ndɔ taakoo lé.»

Jeju kà dingəm kí ji-é oy mburuki

Mar 3:1-6; Luk 6:6-11

9 Jeju i lo-é-ti kinlé ɔw meḡ kəykəwnə-ti læ jipi-je. 10 Ə dingəm kàrè kí ji-é oy mburuki isi meḡ kəy-ti lé nɔɔ. Rəmə Parisi-je kí d'isi nɔɔ 'sangi rəbi kilə ta dɔ Jeju-ti adi 'dɔji-é 'panè: «Nɔɔ taakoo-ti lé, to tó-é kadi dow adi lapiya njəmɔy əse to tó-é al wa?» 11 †Ngà Jeju ilə-dé-ti panè: «Nə dan-si-ti bá ɔw kà bati kàrè-rè, bá bati-é usi bole ndɔ taakoo-ti ya à kɔr-é teḡ siə ndaa-ti al wa? 12 Ngà dow lé, itə bati nja nɔ-nɔ! Adi to tó-é kadi dow ra maji ndɔ taakoo-ti.» 13 Ngà bá Jeju tæl idə dingəm kí njèjikoy lé panè: «'Surə ji-i.» Loki ɔ surə ji-é lé ya rəmə, ji-é lé tæl tò maji titi-nɔ kà ɔ kàrè. 14 Parisi-je kí d'ə lo-é-ti lé, 'teḡ d'ɔw d'ɔji-nɔ ta dɔ kəm rəbi-ti kí kadi n'tɔli-né Jeju.

Jeju to gonnnjèkullə læ Lubə

‡ 11:25 11:25 1Kɔ 1:17-29 † 11:27 11:27 a Jə 3:35; b Jə 1:18; 10:15 § 11:29 11:29 Jer 6:16

* 12:1 12:1 Det 23:26 † 12:2 12:2 Teḡ 34:21 ‡ 12:4 12:4 1Sa 21:2-7; Mbl 24:9 § 12:5 12:5

Kni 28:9; Mbl 24:8-9 † 12:7 12:7 Mat 9:13 * 12:7 12:7 Oje 6:6 † 12:11 12:11 Luk 14:5

¹⁵ Ngà loki Jeju gə ta koji lə Parisi-je lé, ɛ tɛɛ ɔw lo kí rangi-ti. Dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'un go-é, adi ɛ adi lapiya njémɔy-je lay tɔ. ¹⁶ Ngà ɛ ndəji-dé kadi d'adi dow gə kí to n'è Jeju al. ¹⁷ Bè kɔɔ kadi ta kí njèpata kí ta Lubə-ti, Ejay pa kin, ra-né né. Lubə panè:

¹⁸ «Ooi, ngonnjèkullə lə-m kí m'mbəti-é, M'ində-é dan kəm-m-ti, rɔ-m nəl-m dɔ-é-ti n̄a, M'a kadi Ndil-m səbi dɔ-é-ti,

À kilə mbe né ra kí njururu kadi gin dow-je kí gay-gay†.

¹⁹ D'a kɔl-n̄a k̄i dow al rəm, à kur kəə al rəm, Dow à koo ndi-é pandangi lo-ti al rəm‡.

²⁰ À təti tuwətógi kí tò gudi nangi al rəm, Lampi kí pər isi ɔ̄-ti ngel-ngel bəy kàrè à kosi suj̄ tɔl al rəm tɔ§.

À ra bè sar kadi né ra kí njururu ilə njirə.

²¹ Bəba gin bə-je kí donangi-ti nè lay ya d'a kində mɛɛ-dé dɔ-é-ti*.»

Dow-je 'bá Jeju ngar lə ndil-je kí maji al

Mar 3:22-27; Luk 11:14-23

²² Dow-je 'ree k̄i dingəm kàrè kí ndil kí maji al ra-é adi kəm-é tɔ rəm, pa ta al rəm, adi Jeju adi-é pa ta rəm, oo lo rəm. ²³ Né kinlé ɔr ndil kosi dow-je n̄a, adi 'dəji ta 'panè: «Kay! Dow kin to Ngonka Dabidi lé ya al wa?» ²⁴ †Ngà loki Parisi-je d'oo ta kin rəmə, 'panè: «È kinlé isi tubə ndil-je kí maji al k̄i tógi lə Beljebul, kí to 'boy lə ndil-je kí maji al.» ²⁵ Bəba Jeju gə gir ta kí mɛɛ-dé-ti gow adi idə-dé panè: «Kɔbɛ kí rá-rá ya b́a dow-je kí mɛɛ-é-ti 'gangi-n̄a d'osi-n̄a k̄i ta lé, à təl ndubəbɛ rəm, b́a bəbo əsɛ kəy kí rá-rá ya dow-je kí mɛɛ-é-ti 'gangi-n̄a d'osi-n̄a k̄i ta kàrè, dowb́e-je d'a kisi gərərə al rəm. ²⁶ Bè ya tɔ, kinə Sat̄a ya tubə dow-je lə Sat̄a rəmə, to ɛ ya gángi rɔ-é dan̄a. Bè kinlé, kɔbɛ liə à k̄a lo k̄a-é-ti gərərə ban wa? ²⁷ Ə kinə to tógi lə Beljebul b́a m'isi m'tubə-né ndil-je kí maji al, ngà dow-je lə-si ə d'isi 'tubə-dé k̄i tógi lə n̄a ngá wa? Kullə ra dow-je lə-si ya ilə ta dɔ-si-ti! ²⁸ Ngà kinə to tógi lə Ndil Lubə to b́a m'isi m'tubə-né ndil-je kí maji al rəmə, to kɔbɛ lə Lubə ya ngá é ree tɛɛ rɔ-si-ti tin.

²⁹ «Kinə dow uwə njètógi tó-é njim-njim al lé, dowb́e à ra ban b́a à kur mɛɛ kəy-ti lə njètógi kin, kɔɔ kəə nékingə-é wa? À tó-é njim-njim bəy b́a à kow mɛɛ kəy-ti kɔɔ kəə nékingə-é. ³⁰ †Dow kí ore kàd̄i-m al lé, to njəkosi-m k̄i ta ə dow kí kəw sə-m né k̄i nati al kàrè, to njəsane né kogi tɔ.»

Majal kí Lubə à kinə go-é kɔgi al

Mar 3:28-30; Luk 12:10; Əbr 6:4-8; 10:26-29

³¹ «Bəba m'idə-si toki, majal-je lay kí dow isi ra, əsɛ takobi-je lay kí dow isi pa lé, à toki kinə go-é kɔgi kadi-é, ngà ta kɔbi kí dow pa k̄i Ndil Lubə lé, à toki kinə go-é kɔgi kadi-é al ya sar. ³² †Dow kí rá-rá kí pa ta kí maji al dɔ Ngon lə dow-ti lé, à toki kinə go-é kɔgi kadi-é, ngà dow ya kí pa ta kɔbi k̄i Ndil kí aa njay lé, à toki kinə go-é kɔgi kadi-é dɔkaglo-ti kí fone kin al rəm, bore al rəm, ya sartagangi.»

† **12:18** 12:18 Eja 42:1 ‡ **12:19** 12:19 Eja 42:2 § **12:20** 12:20 Eja 42:3 * **12:21** 12:21 Eja 42:1-4 † **12:24** 12:24 Mat 9:34; 10:25 † **12:30** 12:30 Mar 9:40 † **12:32** 12:32 Luk 12:10

Ta kí tɛɛ ta dow-ti lé i mee-é-ti

Luk 6:43-45

³³ † «Kinə kagi maji lé, kandi-é à maji tɔ, ngà kinə kagi maji al lé, kandi-é kàrè à maji al ya tɔ. Kdɔ kandi kagi bá dow à gə-né kagi. ³⁴ † Səi kí mee-si ndul titi-nə kí mee li pii-je bə kanlé! Səi a pai ta kí maji ndo kàrè tɔ ban wa? Kdɔ né-je kí mənə-nə mee dow-ti ya bá tɛɛ ta-é-ti adi-é pa. ³⁵ Dow kí maji lé, né-je kí maji-maji kí uwə mee-é kinlé ya bá à tɛɛ-né. Ə dow kí maji al kàrè né-je kí maji al maji al kí uwə mee-é kinlé ya à tɛɛ-né tɔ. ³⁶ M'a kidə-si, ngan ta-je kí mee wəy kare lay kí isi tɛɛ ta dow-je-ti kinlé, d'a kor go-é lay ndo gangta-ti. ³⁷ Kdɔtalə ta kí ta-i-ti bá 'a kor-né ta dɔ-i-ti rəm, bá ta kí ta-i-ti ya ta à kuwə-i-né rəm tɔ.»

Parisi-je 'dəji Jeju nékɔji

Mar 8:11-12; Luk 11:29

³⁸ † Dow-je kí dan-ti-je kí 'to njéndó dow-je ndukun, kí Parisi-je kí nǎ-je d'un ta d'idə Jeju 'panè: «Njéndó dow-je né, j'ndigi kadi 'ra nékɔji kàrè adi j'oo.» ³⁹ † Ngà Jeju ilə-dé-ti panè: «Dow-je kí ngɔsnè kí 'to njémeəndul-je, kí njétəl rɔ-dé go ndu Lubə-ti al-je, 'dəji kadi d'oo nékɔji! Ngà dow à ra nékɔji kí rangi kadi-dé al ngá; ɛ kí ndɔki tɛɛ dɔ Jonasi-ti kí to njèpata kí ta Lubə-ti kin ya asi. ⁴⁰ Titi kí ndɔki Jonasi ra-né ndo mutə mee kanji-ti kí boy kinlé†, Ngon lə dow kàrè à ra ndo mutə gin nangi-ti tɔ. ⁴¹ Ndo gangta-ti lé, dow-je kí Ninibi d'a kə takəm dow-je-ti kí ngɔsnè kin kdɔ kilə ta dɔ-dé-ti. Kdɔ dow-je kí Ninibi lé, loki d'oo mbɛ kilə lə Jonasi rəmə, 'tusi panjiyə-dé-je kí maji al d'inə kɔgi‡. Ngà kí ngɔsnè-ti kinlé, dow kí itə Jonasi nǎ ya ǎ nè! ⁴² Bə ya tɔ, ndo gangta-ti lé, ngar kí dené kí go lo-ti kí bəə, à kə takəm dow-je-ti kí ngɔsnè kin kdɔ kilə ta dɔ-dé-ti. Kdɔ ndɔki ɛ i sɔy dɔnangi-ti nɔ ya ree oo gosta-je lə Salomɔ§. Ngà kí ngɔsnè-ti kinlé, dow kí itə Salomɔ nǎ ya ǎ nè.»

Ta kí sɔbi dɔ ndil kí maji al kí təl ree mee dow-ti gogi

Luk 11:24-26

⁴³ † «Loki ndil kí maji al tɛɛ mee dow-ti, ɔw ilə kí diləlo kí tuti sangi lo kí kadi n'isi-ti n'taa koo ya ngà, ɛ ingə al lé, ⁴⁴ ɛ panè: “Kəy lə-m kí m'isi-ti bá m'tɛɛ lé, m'a təl kow-ti gogi.” Loki təl ɔw gogi rəmə, oo kí mee kəy lé tɔ kare ə toki kəy ndəti-ndəti rəm, bá né-je kí mee-é-ti toki kəsi njol-njol rəm. ⁴⁵ Bəba ɛ ɔsi təl ɔw sangi ndil-je kí rangi siri kí mee-dé ndul itə-é bəy bá ree sə-dé adi d'andi mee kəy-ti lé ə d'adi to lokisi-dé. Gangi-é-ti kí gogi nè kinlé, kisi lə dowbə kin maji al nǎ itə kí kete lé bəy. Ə 'lə dow-je kí maji al kí ngɔsnè kanlé kàrè, à tɔ bə ya tɔ.»

Kɔ Jeju kə ngankɔ-é-je kí tɔgrɔ-ti

Mar 3:31-35; Luk 8:19-21

⁴⁶ Loki Jeju ǎ pa ta kí kosi dow-je ya bəy rəmə, kɔ-é, kí ngankɔ-é 'ree d'ǎ ta-é-ti ə 'sangi kadi d'ingə-é 'pa siə ta. ⁴⁷ Ngà bá dow madi idə-é panè: «Yən, kɔ-i, kí ngankɔ-i-je d'ǎ ndaa-ti nɔɔ, ó 'sangi kadi 'pa sə-i ta.» ⁴⁸ Ngà Jeju təl ilə-é-ti panè: «Nǎ-je bá 'to kɔ-m-je kí ngankɔ-m-je wa?» ⁴⁹ Bəba Jeju ulə ji-é dɔ njéndó né-je-ti liə bá panè: «Yən, kɔ-m-je kí ngankɔ-m-je

† **12:33** 12:33 Mat 7:20; Luk 6:44 † **12:34** 12:34 a Mat 3:7; 23:33; Luk 3:7; b Mat 15:18; Luk 6:45

† **12:38** 12:38 Mat 16:1; Mar 8:11; Luk 11:16 † **12:39** 12:39 Mat 16:4; Mar 8:12 † **12:40** 12:40

Jon 2:1 ‡ **12:41** 12:41 Jon 3:4-9 § **12:42** 12:42 1Ng 10:1-10

bá d'isi tin. ⁵⁰ Kdo dow kí ra né kí mee Bóbi-m kí dora-ti ndigi kin bá to ngonkɔ-m, əse kɔnan-m, əse to kɔ-m.»

Gosta-je kí do kɔbe-ti lə Lubə

13

Gosta kí sɔbi do njèkilə ko

Mar 4:1-9; Luk 8:4-8

¹ Ndo-é-ti kinlé ya, Jeju tee kəy, ɔw isi kàdì babo-ti. ² †Kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'ree d'ilə-nə 'gə do-é sipi, adi ɛ al isi mee tò-ti. Ngà de bá d'a ngangí ba-ti dɪngi-dɪngi. ³ Jeju pa sə-dé ta nɔ kɪ gosta-je panè: «Njəndɔr, ɔw kdo kilə ko. ⁴ Loki a ilə ko lé, kaa né kí dan-ti-je tusi do rəbi-ti adi yəl-je 'ree 'tú lə-lə. ⁵ Kaa né kí nɔ-je tusi do ər-je-ti, adi lo kadi ingə nangí kí asi kadi ulə njirə-é-ti goto. Ngà rəmə kubə bá ubə kalangi, kdo nangí ndəə do-ti al. ⁶ Loki kàdì ɔsi rəmə, ngan ko-je kinlé ndole. Go-ti rəmə, tuti kurum, kdo njirə-é ɔw nangí nɔ al. ⁷ Kaa né kí dan-ti-je tusi dan kun-je-ti, adi kun togi ə ɔ ro do-ti gəgəgə. ⁸ Ngà kaa né kí nɔ-je tusi nangí-ti kí maji, adi ɔr do-é. Beba do-é kí dan-ti-je kaa-é ra-ti bu-je, ɛ kí kaa-é ra-ti korməke-je, ɛ kí ra-ti kormutə-je.» ⁹ Jeju təl ilə do-ti bəy panè: «Dow kí mbi-é tò kdo kadi oo-né ta rəmə, kadi oo ta kinlé!»

Kdo ri bá Jeju ndó-né né kí gosta-je wa?

Mar 4:10-12; Luk 8:9-10

¹⁰ Njəndó né-je lə Jeju 'ree ro-é-ti 'dəji-é 'panè: «Kdo ri bá 'pa sə-dé ta kí gosta-je wa?» ¹¹ Jeju təl ilə-dé-ti panè: «Kdotalə səi lé, né-je kí tò lo bəy-é-ti sɔbi do kɔbe kí dora-ti lé toki tee kɪ do-é kadi 'gəi, ngà de lé, toki tee kɪ do-é kadi-dé al. ¹² †Kdo dow kí né tò ji-é-ti bá d'a kadi-é kí rangi do-ti, kadi isi dan maji-ti mburuki-mburuki. Ngà dow kí né liə goto lé, ɛ kí ji-é-ti ya kàrè d'a taa. ¹³ Beba m'idə-dé-né ta kí gosta, kdo d'oo lo kí koo ndə bə ya bi d'oo né al rəm, bá ta kàrè d'oo kí koo bə ya bi 'gə mee-é al rəm tɔ. ¹⁴ Beba ta kí Ejay, njəpata kí ta Lubə-ti pa lé, né-é ra né do-dé-ti. Lubə panè:

"D'a koo ta maji ya, ngà d'a 'gə mee-é al,

D'a koo lo maji ya, ngà d'a koo né al*.

¹⁵ Ooi gin dow-je kanlé 'to njéməngə-je,

'Tɔsi mbi-dé kə-kə 'tɔ nè mbi-dé à kɪ koo ta rəm, nè d'a kɪ gə né;

'Nibi kəm-dé jibi-jibi, nè kəm-dé à kɪ koo lo rəm,

Nè mbi-dé à kɪ koo ta rəm, nè d'a kɪ gə né,

Rəmə d'a kɪ kinə panjiyə-dé-je kɪ maji al kɔgi kadi m'ɪ m'aji-dé†."

¹⁶ †«Ngà səi lé, 'toi njénəkumə-je, kdo kəm-si oo lo maji rəm, mbi-si kàrè oo ta maji rəm tɔ! ¹⁷ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí njəpata-je kí ta Lubə-ti nɔ, kɪ njera né-je kí njururu nɔ ya, bə koo né-je kí səi ooi kin ra-dé ya, ngà d'oo al, bə koo ta-je kí səi ooi kin ra-dé ya, ngà d'oo al‡.»

Jeju ɔr mee gosta kí sɔbi do njèkilə ko

Mar 4:13-20; Luk 8:11-15

¹⁸ Səi lé, 'yəli mbi-si ooi-né mee gosta kí sɔbi do njèkilə ko lé. ¹⁹ Do rəbi kí kaa né tusi-ti lé, to dow kí oo ta kí do kɔbe-ti lə Lubə ya, ngà gə mee-é

† **13:2** 13:2 Luk 5:1-3 † **13:12** 13:12 Mat 25:29; Mar 4:25; Luk 8:18; 19:26 * **13:14** 13:14 Eja 6:9 † **13:15** 13:15 Eja 6:10 † **13:16** 13:16 Luk 10:23,24 ‡ **13:17** 13:17 1Pi 1:10

al, rəmə Njəmęędul ree ɔr ta kɪ 'dubi męę-é-ti lé kɔgi. ²⁰ Nangi ər kɪ kaa né tusi-ti lé, to dow kɪ oo ta lə Lubə rəmə taa kalangi kɪ rənəl. ²¹ Ngà ta lé bá ulə njirə męę-é-ti al; adi ę ą dɔ-ti kaglo n̄a al. Beba loki kɔ-je kɪ dum nati əse kulə kəm ndoo kɔɔ ta lə Lubə tęę dɔ-é-ti rəmə, kalangi bə ya ę tusi kadmęę liə iŋə kɔgi. ²² Dan kun-je kɪ kaa né tusi-ti lé, to dow kɪ oo ta lə Lubə ya, ngà męę kɔ kókókó kɔ né-je kɪ dɔnangi-ti n̄i, kɪ bo nékingə-je uti dɔ ta kɪ oo lé, adi kandi-é goto. ²³ Rəmə, nangi kɪ maji kɪ kaa né tusi-ti lé, to dow kɪ oo ta lə Lubə ə gə męę-é, adi kandi-é tɔ; ę kɪ kaa-é ra-ti bu-je, ę kɪ kaa-é ra-ti kɔrmęę-je, ę kɪ ra-ti kɔrmutə-je.

Gosta kɪ dɔ jə-ti

²⁴ Jeju pa sə-dé gosta kɪ rangi bəy pané: Kɔbɛ kɪ dɔrɔ-ti tɔ titi-n̄a kɪ ta lə dow kɪ dubi ko né kɪ maji męę ndɔr-ti liə. ²⁵ Rəmə ndɔɔ, loki dow-je 'to bi lay lé, njəba liə ree dubi jə dan ko né-ti kɪ maji kɪ ę dubi lé, ə ɔti ɔw. ²⁶ Loki ko ubə tɔgi, adi ɔr dɔ-é lé, jə lé kàrè ɔr dɔ-é tɔ. ²⁷ Beba njérakullə-je lə njəkəy lé 'ree d'idə-é 'pané: «'Ba-ji, to ko né kɪ maji bá i dubi męę ndɔr-ti lə-i ya al wa?» Ngà jə kin i rá tɔ bəy wa? ²⁸ Beba ę ilə-dé-ti pané: «'To njəba ə ra-né tin.» Ngà bá njérakullə-je 'dɔji-é 'pané: «'Ndigi kadi j'ɔw j'rəy jə lé kɔgi wa?» ²⁹ Ngà ę pané: «Bə al, kɔ kinə kadi 'rəyi jə rəmə a kɪ 'rəyi-dé kɪ ko nati. ³⁰ Ə iŋəi-dé adi 'tɔgi nati sar ndɔ kijə ko-ti. Ndɔ-é-ti kin bá m'a kidə njékijəko-je pané: "'Tɔri jə-je ya kete, ə 'tɔi njir-njir kadi uləi pər, ngà tá je 'kəwi ko lə-m dama.»»

Gosta kɪ dɔ kaa kɔl-ti

Mar 4:30-32; Lük 13:18-19

³¹ Jeju tęę kɪ gosta kɪ rangi bəy pané: Kɔbɛ kɪ dɔrɔ-ti tɔ titi-n̄a kɪ ta lə kaa kɔl kɪ dow madi un dubi męę ndɔr-ti liə kin bə. ³² Kaa kɔl lé bá, to kaa kagi kɪ tɔ ngon-é itə kaa kagi-je lay, ngà lo kɪ ubə tɔgi rəmə to kagi kɪ boy itə kagi-je lay kɪ męę ndɔr-ti, adi yəl-je kɪ 'nar taá 'ree 'ra kəy-dé balkəm-é-je-ti.

Gosta kɪ dɔ əm-ti

Lük 13:20-21

³³ Jeju pa sə-dé gosta kɪ rangi ya bəy pané: «Kɔbɛ kɪ dɔrɔ-ti lé titi-n̄a kɪ əm kɪ dené kàre bə un lɔy-né nduji kɪ 'mbɔji męę kee mutə, adi nduji kɪ lɔy lay ya i kin bə.»

Jeju pa ta-je lay kɪ gosta

Mar 4:33-34

³⁴ Ta-je kin lay ya Jeju idə kosi dow-je kɪ gosta. Ta kɪ kadi ę pa kɪ gosta al ya goto. ³⁵ To bə kadi ta-je kɪ njəpata kɪ ta Lubə-ti pa kin né-é ra né. Njəpata kɪ ta Lubə-ti pa pané: «M'a tęę ta-m kadi m'pa gosta-je, M'a kilə mbę né-je kɪ tɔ lo bɔɔ-é-ti lo kində gin dɔnangi-ti n̄u.Š»

Kɔr męę gosta kɪ dɔ jə-ti

³⁶ Jeju iŋə kosi dow-je ə ree bɛe. Loki ree bɛe lé, njéndó né-je liə 'ree rɔ-é-ti, 'dɔji-é 'pané: «'Ɔr-ji męę gosta kɪ dɔ jə-ti kɪ ą męę ndɔr-ti lé adi j'oo.» ³⁷ Beba Jeju idə-dé pané: «Dow kɪ njədubi ko né kɪ maji kinlé, to

Ngon læ dow; ³⁸ ndor lé, to donangi; ə ko né kí maji, to dow-je kí kɔ̀be-ti læ Lubə; jə lé to de kí d'un go Njemændul. ³⁹ Njəba kí njədubi jə lé, to Sú; náy kijə ko lé, to doəy ndo; ə njékijəko-je, 'to malayka-je tɔ. ⁴⁰ Titi kí 'tor-né jə d'ungi pəəə lé, doəy ndo-ti ya kàrè à to bè tɔ: ⁴¹ Ngon læ dow, à kulə malayka-je liə kadi 'tubə dow-je lay kí njéra madi-dé-je kadi d'usi meɛ majal-ti, kí dow-je kí njéramajal-je kɔ̀be-ti liə kɔgi. ⁴² Malayka-je d'a kungi-dé dan pər-ti kí dum pa ta-é, kí to lo nɔ̀ rəm, lo kí d'a kuso ngangí-dé titi mægəgə-mægəgə rəm tɔ. ⁴³ Ngà njéra né-je kí njururu rəmə, rɔ-dé à ndogi titi-nə kí kadi bè meɛ kɔ̀be-ti læ Bəbi-dé.

«Dow kí mbi-é tò kdo kadi oo-né ta rəmə, kadi oo ta kinlé!»

Gosta kí sɔbi dɔ nékingə kí mædkɔsi kí tò lo bɔɔɔ-é-ti

⁴⁴ «Kɔ̀be kí dɔrɔ-ti tò titi-nə kí ta læ nékingə kí 'bɔɔɔ meɛ ndor-ti, bá dow madi ɔw tɛɛ dɔ-ti kin bè. Dowbé kinlé, un ɔw bɔɔɔ rangi bəy, rəmə rɔ-é nəl-é nɔ, adi ɔw ndogi né kingə-é lay, bá inə la-é ree ndogi-né ndor kinlé.

⁴⁵ «Kɔ̀be kí dɔrɔ-ti tò titi-nə kí ta læ njéra gati kí isi sangi mədi kɔsi kí ndole kin bè. ⁴⁶ Loki ingə ɛ kí gati-é nɔ lé, ɛ təl ɔw ndogi nékingə-é lay, bá inə la-é ree ndogi-né mədi kɔsi kí káre kinlé.»

Gosta kí dɔ burə-ti

⁴⁷ Kɔ̀be kí dɔrɔ-ti tò titi-nə kí ta læ burə kí dow ilə baa rəmə uwə-né kanji-je kí gay-gay kin bè. ⁴⁸ Loki burə kin rusi lé, mbow ndor ree-né ngangí ba-ti, isi nangi, tɔr kanji-je kí maji-maji ungi meɛ 'səngi-ti, bá inə de kí d'asi náy al ungi-dé kɔgi. ⁴⁹ Doəy ndo-ti lé, à to titi-nə bè ya tɔ: Malayka-je d'a ree kər kəm dow-je kí njéra né kí njururu al kí njéra né kí njururu gay-gay. ⁵⁰ D'a kungi dow-je kí njéra né kí njururu al dan pər-ti, lo nɔ-ti, kí to loki d'a kuso ngangí-dé titi mægəgə-mægəgə. ⁵¹ Bəba Jeju dəji njéndó né-je liə panè: «'Gəi meɛ ta-je kin lay wa?» De d'ilə-é-ti 'panè: «Oiyə», j'gə. ⁵² Rəmə Jeju idə-dé panè: «To bè ya tɔ, njéndó dow-je ndukun læ Lubə kí təl njətəa néndó kí dɔ kɔ̀be-ti kí dɔrɔ-ti lé, titi-nə kí njəkəy kí ingə né-je kí sigi bá ore nati kí né-je kí low kí lo ngəm né-ti liə bá ra-né kullə.»

Sɔy kullə læ Jeju donangi Galile-ti

Meɛngə læ dow-je kí Najaretí

Mar 6:1-6; Luk 4:16-24

⁵³ Loki Jeju pa gosta-je kin adi gin-é gangi rəmə, ɛ ɔti rangi lo kí ɔ-ti læ ⁵⁴ ɔw bebo-ti kí ɛ tɔgi-ti ə ndó né dow-je meɛ kəykəwnɔ-ti læ jipi-je. Néndó liə ɔr ndil-dé adi 'panè: «Kay! Gosta-je, kí nékɔji-je kinlé i-né rá-rá ya wa? ⁵⁵ To ngon læ kodi kijəkəgi lé ya al wa? Kɔ-é ya bá to Mari lé al wa? Ə Jaki-je, kə Jojepi-je kə Simɔ-je kə Jude-je ya bá 'to ngankɔ-é-je al wa? ⁵⁶ Ə kɔnan-é-je ya rəm bá d'isi sə-ji nè tɔ tin al wa? Ngà né-je lay kinlé, ɛ i-né rá ya danɔ wa?» ⁵⁷ †Né-je kin ya ra adi Jeju təl jigi nɔ-dé-ti ɔgi-dé kadi d'adi-é meɛ-dé. Bəba ɛ idə-dé panè: «Njəpata kí ta Lubə-ti lé, dow-je kí meɛ bekoji-é-ti, kí meɛ kəy-ti liə ya par d'a nədi-é.*» ⁵⁸ Bəba Jeju ra nékɔji-je tin nɔ al, kdotalə meɛngə læ-dé.

† 13:57 13:57 Jə 4:44 * 13:57 13:57 Luk 4:24; Jə 4:44

14

Koy Ja kí njèra dow-je batem
Mar 6:14-29; Luk 9:7-9; 3:19-20

¹ Dokaglo-é-ti kinlé ngar Erodi kí to njèkɔbe kí donangi Galile-ti oo poy riba lə Jeju. ² Beba ɛ idə njérakullə-je liə panè: «To Ja kí njèra dow-je batem bá tosi ndəl ində lo tɛɛ! Gin-é kin bá ɛ ɔw-né kɪ tógi adi ra-né nékoji-je kin.»

³ Kɔ ndɔki Erodi adi d'uwə Ja 'dɔɔ-é kɪ kullə gindingi, d'ilə-é dangay-ti, kdɔtalə Erodi dɛ kɪ Pilipi 'to ngankɔ-ɲa-je, ya rəmə Erodi təl taa Erodiadi, kí ne Pilipi. ⁴ Ba Ja idə-é panè: «Taa kí 'taa Erodiadi kinlé to tó-é al*.» ⁵ Beba Erodi lé ndigi təl Ja, ngà ɛ bəl kosi dow-je, kɔ dɛ 'gə kí Ja lé to njèpata kí ta Lubə-ti. ⁶ Beba ndɔ ra ɲay koji Erodi-ti lé, ngon lə Erodiadi kí dené, tɛɛ ndam ɲə dow-je-ti kí 'ba-dé lo nékuso-ti, adi nəl Erodi ɲa. ⁷ Beba Erodi un mindi-é ə ubi rɔ-é dɔ-ti panè: Né lay kí 'dɔji-m ya ə m'a kadi-i. ⁸ Rəmə Erodiadi sulə ngon-é lé, adi-é panè: «'Ilə dɔ Ja kí njèra dow-je batem lé, mɛɛ supra-ti tajinati nè ya adi-m!» ⁹ Rɔ ngar nəl-é al ya, ngà kɔ kubi kí ɛ ubi rɔ-é rəm, kɔ takəm kosi dow-je kí 'ba-dé lo nékuso-ti rəm kinlé ya, ra adi ɛ un-né ndu kadi d'adi-é-né dɔ Ja lé. ¹⁰ Beba ngar ulə dow kəy dangay-ti adi-é gangi dɔ Ja lé. ¹¹ 'Ree kɪ dɔ Ja mɛɛ supra-ti d'adi ngon kí dené kinlé, ə ɛ ɔw-né adi kɔ-é. ¹² Go-ti, njéndó né-je lə Ja 'ree d'un nin-é d'ɔw 'dubi, ngà bá d'ɔw d'ɔr poy-é d'adi Jeju oo.

Jeju adi nékuso dow-je budɔgi lo mɪ d'uso
Mar 6:30-44; Luk 9:10-17; Jɔ 6:1-15

¹³ Loki Jeju oo ta kinlé, ɛ al mɛɛ tɔ-ti ɔr rɔ-é ngərəngi kɪ kár-é diləlo-ti. Beba kosi dow-je d'oo ta-é rəmə, d'ɪ kɪ bebo-je kí gay-gay d'ɔw kɪ nja-dé go-é-ti. ¹⁴ Ngà loki Jeju ur nangi mɛɛ tɔ-ti bá oo kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy kinlé rəmə, ta ɔ mɛɛ-é kɔ ta lə-dé, ə adi lapiya njémɔy-je lə-dé. ¹⁵ Loki ndɔ isi il lé, njéndó né-je d'ɔw rɔ Jeju-ti d'idə-é 'panè: «Loki j'əi-ti kinlé to diləlo rəm, bá kàdɪ kàrè ɔw kɪ dɔ kur-ti rəm, ən ə 'osi kosi dow-je kan adi d'ɔw nganbe-je-ti 'ndogi né d'uso.» ¹⁶ Jeju ilə-dé-ti panè: «Kadi d'ɔw rangi lé, to tó-é al, ə səi ya adi-dé né d'uso!» ¹⁷ Ngà dɛ d'idə Jeju 'panè: «J'ɔw kɪ mbə mɪ kɪ kanji joo-rè ya par.» ¹⁸ Beba Jeju idə-dé panè: «'Reei-né adi mɪ.» ¹⁹ Ngà bá Jeju un ndu adi kosi dow-je lé d'isi nangi dɔ wale-je-ti. Jeju ɔy mbə kí mɪ kɪ kanji kí joo lé, bá un kəm-é kɪ taá dɔrɔ-ti ra oiyo Lubə kete bá gángi mbə lé adi njéndó né-je, ə njéndó né-je 'taa 'ləbi kosi dow-je tɔ. ²⁰ Dow-je lay ya d'uso né 'ndan ndɔ-ndɔ, adi dɔdum-é-je kí ɲay ya d'ɔy rusi kàrè dɔgi gidi-é joo bəy†. ²¹ Dow-je kí d'uso né kinlé, dingəm-je d'a ra budɔgi lo mɪ je bə; dené-je kɪ ngan-je rəmə toki tidə-dé al.

Jeju njiyɔ dɔ babo-ti
Mar 6:45-52; Jɔ 6:16-21

²² Lo-é-ti lé ya, Jeju ɔsi njéndó né-je liə kadi d'al mɛɛ tɔ-ti, 'gangi babo d'ɔw turə kete ɲə-é-ti, ngà ɛ bá ɔ ɔsi kosi dow-je kadi 'təl. ²³ Loki Jeju ɔsi-dé adi d'ɔw rəmə, ɛ ɔti ɔw al dɔ mbal-ti, ɔr rɔ-é kɪ kár-é kɔ pa ta kɪ Bəbi-é. Kàdɪ ur dɔ-é-ti lo-é-ti kin kɪ kár-é.

²⁴ Loki tò ǎ dan ba-ti danǎ bapɪ ya bəy rəmə, yél tilə kəm tò, adi pungum man ɔsi tò ki gogi-gogi. ²⁵ Taginlo-ti lé, Jeju njiyə dɔ man babo-ti, isi ɔw ki rɔ njéndó né-je-ti. ²⁶ Ngà loki njéndó né-je d'oo-é ɔw njiyə dɔ man babo-ti lé, 'bəl rəm, dɔ-dé maji al, adi 'panè: To «'mǎ dow!» Adì 'bəl ə 'tur kɔɔl. ²⁷ Ngà tajinati nè bè ya, Jeju idə-dé panè: «Adi mɛɛ-si usi nangi, to mǎ bəy, ə 'bəl al!» ²⁸ Bè bəy bá Piyər panè: «'Babe, kinə to ɪ ya rəmə, 'un ndu-i adi m'njiyə dɔ man-ti m'ɔw rɔ-i-ti.» ²⁹ Ə Jeju təl ilə-é-ti panè: «'Ree!» Bəba Piyər ɪ mɛɛ tò-ti ur dɔ man-ti njiyə ɔw ki rɔ Jeju-ti. ³⁰ Ngà loki Piyər oo yél kí isi ulə dɔ man-ti mbi-mbi lé, bəl ra-é adi isi nduy, adi nɔ panè: «'Babe, 'aji-m bool!» ³¹ Tajinati nè bè ya, Jeju ulə ji-é uwə-é-né ə idə-é, panè: «'To dow kí kadmɛɛ lə-i asi al. Kdɔ ri bá i 'tadi?» ³² Loki dɛ d'al mɛɛ tò-ti rəmən gin yél lé gangi dəsi. ³³ Bəba njéndó né-je kí d'isi mɛɛ tò-ti lé d'ɔsi dɔ-dé nangi nɔ-é-ti bá 'panè: «I lé, 'to Ngon lə Lubə ya tɔgrɔ-ti!»

Jeju adi lapiya njémɔy-je dɔnangi Jenejareti-ti
Mar 6:53-56

³⁴ Loki Jeju kí njéndó né-je liə d'ində babo 'gangi, 'tɛɛ dɔnangi Jenejareti-ti lé, ³⁵ dow-je kí lo-é-ti 'gə Jeju, adi d'ulə kulə mɛɛ bə-je-ti go lo-je-ti kí tin kin lay, adi dow-je 'ree kí njémɔy-je lay rɔ-é-ti. ³⁶ Dɛ 'ra ndoo ta-é-ti kadi ɪnɔ-dé adi n'odi rɔ takubi liə ya par rəmə, n'a kingəi lapiya. Bəba dow-je lay kí d'odi takubi liə lé, d'ingə lapiya ya tɔ.

15

Jeju kí nékobe
Mar 7:1-23

¹ Bəba Parisi-je kí dan-ti-je, kí dow-je kí nǎ-je kí 'to njéndó dow-je ndukun-je d'ɪ Jorijaləm, 'ree d'ingə Jeju 'dəji-é 'panè: ² «Ban bá njéndó né-je lə-i 'təl rɔ-dé go nékobe-ti lə ka-ji-je al wa? 'Oo, dɛ 'togi ji-dé al ya d'uso-né né.» ³ Bəba Jeju ilə-dé-ti panè: «Ngà sɔi, ban bá 'təli rɔ-si go ndukun-ti lə Lubə al, kdɔtalə nékobe lə-si wa?» ⁴ Sɔi 'gəi kí Lubə panè: «'Təti kagi bɔbi-i kí kɔ-i.» ɛ pa bəy panè: «Dow kí pa ta kí maji al dɔ bɔbi-é-ti əse dɔ kɔ-é-ti lé kadi toki tɔl dowbé kɔgi.»* ⁵ Ngà sɔi 'painè: Kinə dow pa kí bɔbi-é əse kɔ-é panè: «Né kí m'a ra-né sə-i lé, mǎ m'un m'adi Lubə kadkare-ti rəmə» ⁶ dowbé kinlé ɔw ndoo tətɪ kagi bɔbi-é əse kɔ-é al ngà. 'Rai bè kinlé, to lə Lubə bá sɔi bujuri kɔgi kdɔ nékobe lə-si! ⁷ Sɔi lé, 'toi njəkədkəm dow-je! Ta kí Ejay njəpata kí ta Lubə-ti pa sɔbi-né dɔ-si lé to ta kí tɔgrɔ-ti ya, ɛ panè:

⁸ «Gin dow-je kinlé 'tətɪ kagi-m ndaa ta-dé-ti nè, ngà mɛɛ-dé tò gay sə-m.†

⁹ Pole kí dɛ 'pol-m kàrè to pole kí mɛɛ wəy kare, kdɔ né-je kí d'isi 'ndó dow-je lé, to ndukun-je lə dow-je.»

¹⁰ Jeju ba kosi dow-je kí rɔ-é-ti ə idə-dé panè: ¹¹ «Ooi ta kin kdɔ kadi 'gəi mɛɛ-é maji. Né kí ɪ ndaa-ti ɔw ta dow-ti, bá à ra kadi dowbé təl dow kí tò nɛ takəm Lubə-ti al. Ngà né kí tɛɛ ta dow-ti kí ndaa-ti bá à ra kadi dowbé təl dow kí tò nɛ takəm Lubə-ti.»

* 15:4 15:4 Tɛt 20:12; 21:17; Det 5:16; Mbl 20:9 † 15:8 15:8 Eja 29:13

¹² Beba njéndó né-je liə d'idə-é 'panè: «Se i gə kí ta kí i 'pa lé, tugə Parisi-je jigi-ti ya wa?» ¹³ Jeju ilə-dé-ti panè: «Kagi-je lay ya kí to Bəbi-m kí dɔrɔ-ti bá ma-dé al lé, d'a kuwə-dé kɔr-dé kɔgi kɔ njirə-dé burə. ¹⁴ †Inəi-dé, dɛ 'to njəkəmtɔ-je kí njéndɔr njəkəmtɔ madi-dé-je. Kinə njəkəmtɔ ndɔr njəkəmtɔ madi-é lé, dɛ joo lay ya d'a kungi-nə bɛ-ti lóti.»

¹⁵ Piyər un ta idə-é panè: «'Or mee gosta kinlé adi j'oo.» ¹⁶ Jeju idə-dé panè: «Səi lé ya kərə négə nal-si bə bəy to wa? ¹⁷ Səi 'gəi kí né ya kí i ndaa-ti ɔw ta dow-ti lé, dəə ɔw mee-é-ti kadi à kow-né ta wale-ti ya al wa? ¹⁸ †Ngə né kí tɛɛ ta dow-ti lé, i mee-é-ti kəy, ɛ bá à ra kadi dow təl-né né kí tɔ nɛ takəm Lubə-ti. ¹⁹ Kdɔ tagir-je kí maji al kí toki tɔl dow-je, kí ra kaya-je, kí kinə ne-i əse ngobi-i kow sangi dow kí rangi-je, kí bogi-je, kí kulə ta ndil dow-ti-je, kí tətɔ ta kí ndangi-je kinlé, i mee dow-ti kəy. ²⁰ Né-je kin bá à ra dow kadi təl-né né kí tɔ nɛ takəm Lubə-ti, bi togi ji al ya kuso-né né kin bá à ra kadi dow təl dow kí tɔ nɛ takəm Lubə-ti al.»

Kadmɛɛ lə dené kí to jipi al

Mar 7:24-30

²¹ Loki Jeju ɔr rɔ-é ɔw ngɔsi kí dɔnangi Tir-ti kɔ dɔnangi Sidɔ-ti, ²² rəmə dené kí Kana-ti, i titi nɔɔ, ree nɔ ta Jeju-ti bərəngi-bərəngi panè: «'Babe, ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo lə-m! Ndil-je kí maji al 'ra ngon-m kí dené nɔ!» ²³ Ngə Jeju ilə-é-ti al. Rəmə njéndó né-je liə d'idə-é 'panè: «'Tubə dené kinlé kɔgi. Kdɔtalə ɔw tur kəə go-ji-ti taá-taá.» ²⁴ Jeju idə-é panè: «Mə lé d'ulə-m rɔ Israyel-je-ti kí 'titi-nə kɔ bati-je kí 'ndəm bə kin ya par.» ²⁵ Beba dené lé ree səbi takəm-é nangi nɔ-é-ti bá panè: «'Babe, 'ra sə-m!» ²⁶ Jeju ilə-é-ti panè: «Kun nékuso ta ngan-je-ti kilə kadi ngan bisi-je lé to né kí tuwə ra al.» ²⁷ Beba dené panè: «Tɔgrɔ-ti ya 'Babe, ngə ngan bisi-je lé, d'a kuso nɔ-nɔ né kí tusi gin tablə kuso né-ti lə bə-dé ya tɔ.» ²⁸ Beba Jeju panè: «Bayawəə dené! Kadmɛɛ lə-i boy nɔ! Kadi Lubə ra sə-i titi kí i dɛji-né!» Rəmə lo-é-ti nɔɔ ya ngon kí dené lé ingə lapiya.

Jeju adi lapiya njémɔy-je kí gay-gay

Mar 7:31-37

²⁹ Beba Jeju i lo-é-ti nɔɔ ɔw ta babo-ti kí Galile, al isi dɔ mbal-ti taá. ³⁰ Rəmə kosi dow-je nɔ 'ree kɔ njéməti-je kɔ njəkəmtɔ-je, kɔ njəmbitɔ-je, kɔ dow-je kí rɔ-dé oy mburuki-mburuki, kɔ njémɔy-je kí gay-gay d'ungi-dé nja Jeju-ti d'adi adi-dé lapiya. ³¹ Loki kosi dow-je d'oo kí njəmbitɔ-je kərə 'pa ta rəm, njérɔkoy mburuki-mburuki-je kərə d'ingə lapiya rəm njéməti-je 'nɔy rəm, njəkəmtɔ-je kərə d'oo lo rəm lé, ndil-dé ɔr wuti adi dɛ d'osi gaji Lubə lə Israyel-je.

Jeju adi nékuso dow-je budɔgi lo ɔ

Mar 8:1-10; Mat 14:13-21

³² Beba Jeju bə njéndó né-je liə idə-dé panè: «Ta ɔ mee-m kdɔ kosi dow-je kan! Kdɔ dɛ 'ra ndɔ mutə sə-m bone ya, ngə né kí kadi d'uso goto. Adi mə m'ndigi kinə-dé kadi d'ɔw kɔ mee-dé bo al, nè d'a kɔ gudi rəbəə.» ³³ Ngə bá njéndó né-je 'panè: «'J'a kɔ kɔ mbə rá diləlo-ti nè kdɔ kadi j'adi kosi dow-je kí nɔ kan d'uso 'ndan wa?» ³⁴ Jeju dɛji-dé panè: «Mbə ra kandangi ji-si-ti wa?» Njéndó né-je d'ilə-é-ti 'panè: «'J'ow kɔ mbə siri, ə ngan kanji sɛ tɔ.» ³⁵ Jeju un ndu adi dow-je d'isi nangi. ³⁶ Go-ti, ɔy mbə kí

siri kì ngan kanji kí sɛ lé, ra oiyo Lubə, gángi danə təl-né adi njéndó né-je liə 'ləbi kosi dow-je. ³⁷ Dow-je lay ya d'uso né 'ndan ndə-ndə bá dɔdum-é-je nɔy adi d'oy rusi jangá siri. ³⁸ Dow-je lay kí d'uso né lé, dingəm-je de budɔgi lo sɔ ə dow tidə dené-je kì ngan-je al.

³⁹ Go-ti, Jeju adi kosi dow-je d'ow, bá ɛ al mɛɛ tò-ti ow dɔnangi-ti lə Magadan-je.

16

Parisi-je kì Sadusi-je 'dəji nékɔji

Mar 8:11-13; Luk 12:54-56

¹†Parisi-je kì Sadusi-je 'ree rɔ Jeju-ti kɔɔ nɔ-é koo ta kí mɛɛ-é-ti adi 'dəji-é kadi ra nékɔji kí i dɔrɔ-ti kadi d'oo. ² Jeju ilə-dé-ti panè: Kàdi ur ə 'painè: «Lo à maji, kɔɔ dɔrɔ kər wəə.» ³ Ə ndɔge rəmə səi 'painè: «Bone ndi à kadi», kɔɔ dɔrɔ kər wəti-wəti. Səi 'gəi kər gangi lo kí dɔrɔ-ti maji rəmə, asi kəri gangi né-je kí tɔji kaglo-je kí bone kin al wa? ⁴†Dow-je kí ngosné kí 'to njémɛɛndul-je, kì njétəl rɔ-dé go ndu Lubə-ti al-je 'dəji nékɔji. Ngà dow à ra nékɔji kí rangi kadi-dé al ngá; ɛ kí ndɔki tɛɛ dɔ Jonasi-ti kin ya asi. Go-ti, Jeju inə-dé ɔti ow lo liə.

Ta lə əm lə Parisi-je kì Sadusi-je

Mar 8:14-21

⁵ Loki njéndó né-je d'ow kí kal ba kow turə rəmə, mɛɛ-dé oy dɔ mbə-ti gogi. ⁶†Bəba Jeju idə-dé panè: «Səi kan! Ooi go rɔ-si maji kɔɔ əm lə Parisi-je, kì Sadusi-je.» ⁷ Njéndó né-je 'pa ta mɛɛ-dé-ti 'panè: «Jeju pa ta kinlé bè kɔɔ mbə kí mɛɛ-ji oy dɔ-ti gogi lé.» ⁸ Jeju gə tagir lə-dé, bəba idə-dé panè: Səi dow-je kí kadmɛɛ lə-si toki ndɛ bè kan! Kɔɔ ri ə 'pai ta mɛɛ-si-ti 'painè to ta lə mbə kí goto ji-si-ti kin wa? ⁹†Səi 'gəi al ya bəy wa? Se mɛɛ-si ole dɔ mbə-ti kí mɪ kí ndɔki dingəm-je budɔgi lo mɪ d'uso lé al wa? Se ndɔki ɔyi ndəgi-é kàrè kandangi wa? ¹⁰†Rəm mbə kí siri kí ndɔki dingəm-je budɔgi lo sɔ d'uso lé kàrè, mɛɛ-si ole dɔ-ti al to wa? Se ndɔki ɔyi ndəgi-é jangá kandangi to wa? ¹¹ Ngà ra ban bá m'pa sə-si ta m'panè: Ooi go rɔ-si maji kɔɔ əm lə Parisi-je, kì Sadusi-je rəmə səi adi to ta lə mbə bá m'pa sə-si wa? ¹² Bə bəy bá njéndó né-je 'gə kí to ta kí sɔbi dɔ əm ra mbə al. Ngà to ta lə néndó lə Parisi-je, kì Sadusi-je.

Piyər pa rəsi kí Jeju to dow kí Lubə mbəti-é

Mar 8:27-30; Luk 9:18-21

¹³ Go-ti, Jeju ɔw tɛɛ dɔnangi Sejare-ti lə Pilipi rəmə dəji njéndó né-je liə panè: «Ta ri bá dow-je 'pa dɔ Ngon lə dow-ti lé wa?» ¹⁴†Bəba de 'panè: «Dow-je kí nɔ-je 'panè: "I 'to Ja kí njəra dow-je batəm", ə de kí dan-ti-je 'panè: "I 'to Eli", ə de kí madi-je 'panè: "I 'to Jeremi əse i 'to kí kàre dan njəpata-je kí ta Lubə-ti.»" ¹⁵ Go-ti, Jeju təl dəji-dé panè: «Ngà kí go gə-é-ti lə-si səi ya bè lé, mɔ m'to nɔ wa?» ¹⁶†Simɔ kí ba-é Piyər idə-é panè: «'To Kristi*, Ngon lə Lubə kí njəkisi kəm.» ¹⁷ Bəba Jeju təl idə Piyər panè: «Simɔ kí ngon lə Jonasi, 'to njənəkumə, kdɔtalə to dow bá tɛɛ kì dɔ ta kin adi-i al. To Bəbi-m kí isi dɔrɔ-ti bá tɛɛ kì dɔ ta kinlé adi-i tin.

† **16:1** 16:1 Mat 12:38; Luk 11:16 † **16:4** 16:4 Mat 12:39; Luk 11:29 † **16:6** 16:6 Luk 12:1

† **16:9** 16:9 Mat 14:17-21 † **16:10** 16:10 Mat 15:34-38 † **16:14** 16:14 Mat 14:1,2; Mar 6:14,15;

Luk 9:7,8 † **16:16** 16:16 Jə 6:68,69 * **16:16** 16:16 Kristi lé kor mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

18 Mā m'idə-i m'panè: "To Piyər (kər mɛɛ-é to ər) ə dɔ ər-ti kinlé bá m'a kində njékəwnə-je lə-m dɔ-ti. Lo kí koó ya kàrè à kasi ra sə-dé né káre al. 19 †M'a kadi-i lakere kɔbɛ kí dɔrɑ-ti. Bɛbɑ né kí i 'tɔ dɔnangi-ti nè lé, à toki tɔ dɔrɑ-ti ə né kí i 'tuti dɔnangi-ti nè à toki tuti dɔrɑ-ti tɔ."» 20 Go-ti, Jeju ndəji njéndó né-je liə n̄ɑ kadi 'pa d'adi dow gə kí n'to Kristi al.

Jeju pa ta kí dɔ koy-é-ti kɪ tɔsi ndəl-ti liə
 Mar 8:31-38; Luk 9:22-27

21 Gangi ndɔ-é-ti kin ya Jeju un kuti kidə ta njéndó né-je liə rəsi-rəsi panè: Tò kadi m'ow Jorijaləm, m'ow m'ingə kɔ n̄ɑ ji 'ngatogi-je-ti lə jipi-je rəm, ji njékun dɔ njégugnɛ-je-ti lə Lubə rəm, ji njéndó dow-je ndukun-je-ti sar kadi 'tol-m, ngə ndɔ kí njékungɪ-ti mutə rəmə m'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ. 22 Rəmə Piyər ɔr-é ɔw siə kəl káre ɔw kəl siə panè: «I 'Babɛ lé, Lubə à kɔsi né-é kin kí rangi dɔ-i-ti. Né-é kinlé à tɛɛ dɔ-i-ti ndɑ bɛ al.» 23 Ngá Jeju təl kəm-é ə idə Piyər lé panè: «'ɔti kí rangi ta-m-ti, i Satɑ. 'To jigi nɔ-m-ti, kdɔ tagir-je lə-i to tagir-je lə dow-je, bi to tagir-je lə Lubə al.»

24 †Bɛbɑ Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Kinə dow ndigi kun go-m rəmə, kadi ta rɔ-é ɔ-é al, kadi un kagdəsi liə uti ə un go-m. 25 †Kdɔ dow kí rá-rá ya kí ndigi kaji rɔ-é rəmə à tuji rɔ-é, ngá dow kí ilə rɔ-é kɔgi kdɔ ta lə-m bá à kaji rɔ-é tɔ. 26 Kadi dow ingə né-je kí dɔnangi-ti nè lay ə ndil-é tuji lé, maji-é to ri wa? Əsɛ ri bá dow à kadi kdɔ kɔr-né tó ndil-é wa? 27 †Kdɔ Ngon lə dow lé, à ree dan ríba-ti lə Bɔbi-é Lubə nati kɪ malayka-je liə, ngá bá à kugə dow kí rá-rá kí go kullə ra-é-je-ti. 28 Ooi maji, m'a kidə-si rəsi: Dow-je madi dan dɛ-ti kí d'ɑ nè kinlé, Ngon lə dow à ree kɪ kɔbɛ liə kadi d'oo-é kɪ kəm-dé ndɔ-ndɔ bəy bá d'a koy.»

17

Rɔ Jeju mbəl

Mar 9:2-10; Luk 9:28-36; 2Pi 1:16-18

1 Nɔɔ mɛkɛ go-ti, Jeju adi Piyər dɛ kɪ Jaki, bá Jɑ kí to ngonkɔ Jaki d'ow siə ə d'ow d'isi kɪ kár-dé dɔ mbal-ti kí ngal. 2 Lo-é-ti nɔɔ ya rɔ Jeju mbəl tɔ gay, adi takəm-é ɔ njoy-njoy titi-nɑ kɪ kàdɪ bɛ. Kubi-je liə kàrè təl nda mbəy-mbəy titi-nɑ kɪ londógi bɛ rəm tɔ. 3 Rəmə Moiyiji dɛ kɪ Eli* 'tɛɛ sə-dé koy, ə d'ɔji ta kɪ Jeju. 4 Bɛbɑ Piyər un ta idə Jeju panè: 'Babɛ, maji n̄ɑ kadi j'isi lo kin-ti nè ya ngá. Kinə 'ndigi lé, m'a ra kəykubi mutə, káre à to 'lə-i, káre à to 'lə Moiyiji ə káre à to 'lə Eli tɔ. 5 ††Loki Piyər ɑ pa ta lé kɪ pa ya bəy rəmə, kilndi kí ndɔy ngilingi-ngilingi ree səbi dɔ-dé-ti rípi, ngá bá ndi dow ba dan kilndi-ti lé panè: ɛ kinlé to Ngon-m, m'ində-é dan kəm-m-ti rəm, rɔ-m nəl-m dɔ-é-ti n̄ɑ rəm; ooi ta liə. 6 Loki njéndó né-je lə Jeju d'oo ndi dow kinlé bɛ rəmə, 'bəl n̄ɑ adi 'tusi 'səbi takəm-dé nangɪ. 7 Ngá bá Jeju ɔti ree rɔ-dé-ti, ɔdi rɔ-dé, bəy bá idə-dé panè: «Ii taá! 'Bəli al!» 8 Bɛbɑ loki Piyər-je, kɪ Jɑ-je, kɪ Jaki-je lé d'un kəm-dé kɪ taá rəmə d'oo Jeju ya kɪ kár-é.

† 16:19 16:19 Mat 18:18; Jɑ 20:23 † 16:24 16:24 Mat 10:38; Luk 14:27 † 16:25 16:25 Mat 10:39; Luk 17:33; Jɑ 12:25 † 16:27 16:27 a Mat 25:31; b Rom 2:6 * 17:3 17:3 Moiyiji-je kɪ Eli 'to njépa-ta-je kí ta Lubə-ti kí kete low nɔ. † 17:5 17:5 Mat 3:17; 12:18; Mar 1:11; Luk 3:22 † 17:5 17:5 2Pi 1:17,18

⁹ Go-ti, loki d'i d' do mbal-ti d'isi risi nangi lé, Jeju un ndu adi-dé panè: «Né kí ooi kinlé, 'pai ta-é adi dow kí rangi oo al ya sar kadi Ngon læ dow t'osi-né ndæl indæ lo t'ëë dan dow-je-ti kí d'oy.»

¹⁰ Go ta-je-ti kin bá njéndó né-je 'dæji-é 'panè: «Ngà kdo ri bá njéndó dow-je ndukun-je 'panè: "Tò kadi Eli ree moki tá" wa?» ¹¹ Jeju tæl idæ-dé panè: «Tò kadi Eli à tæl ree kdo kosi nja né-je nati kà gangi-é gangi-é lay. ¹² †Ngà m'a kidæ-si ræsi kí Eli lé ree ngá. Ræmæ dow-je 'tæl 'gø-é al, adi 'ra siæ né-je kí mæë-dé ndigi. Gangi-é kin ya dowbé-je d'a kadi-né kò Ngon læ dow t.» ¹³ Beba njéndó né-je 'gø kí ta kí Jeju pa sæ-dé lé, e pa sòbi-né do Jà kí njèra dow-je batem.

Jeju adi lapiya ngon kí kɔnɔ ɔsi-é

Mar 9:14-29; Luk 9:37-43

¹⁴ Loki jeju d'ë kà njéndó né-je liø 'tæl 'ree ngosi kà kosi dow-je ræmæ, dingæm kære ree t'osi mækøji-é nangi nò-é-ti ¹⁵ bá idæ-é panè: 'Babe, 'oo kæmtondoo læ ngon-m kí dingæm kin. Kdo kɔnɔ ɔsi-é adi ingø kò nã, tusi taá-taá. Loki i siæ lé, kí madi-je ɔsi-é ilø-é dan pør-ti, ø kí nã-je ɔsi-é ilø-é dan man-ti-je. ¹⁶ Beba m'ree siæ rɔ njéndó né-je-ti læ-i kadi d'adi-é lapiya ræmæ d'asi al. ¹⁷ Jeju un ndi-é kí taá pa ta kà njéndó né-je liø panè: Søi ko dow-je kí njémængæ-je kà njémæendul-je kan! M'a kisi sæ-si nati asi kaglo ban bøy wa? M'a kisi dɔ-ti sæ-si asi kaglo ban bøy wa? 'Reei kà ngon lé rɔ-m-ti nè bè. ¹⁸ Beba Jeju ndàngi ndil kí maji al kí isi mæë ngon-ti lé adi-é t'ëë kogi. Ræmæ ngon lé, ingø lapiya tajinati nè ya.

¹⁹ Go-ti, njéndó né-je d'ow d'ingø Jeju kí kár-é 'dæji-é 'panè: «Kdo ri bá jë ya kà dɔ-ji j'asi tubæ ndil kí maji al kinlé kogi al wa?» ²⁰ †Beba Jeju tæl idæ-dé panè: «Kadmæë læ-si ya bá asi al. Ooi maji, m'a kidæ-si ræsi; kinæ kadmæë læ-si asi kà kaa køl bè ya kàrè bá idæi mbal kin 'painè: "Oti kí rangi lo kin-ti ø 'ow 'ã lo kí yó-ti kin ya kàrè à koti kow." Né ya kí à dum dɔ-si goto. ²¹ [Ngà ndil-je kí 'tanã bè kinlé, dow à tubæ-dé kà pa ta kà Lubø kí go kogi rɔ nékuso dɔ.†]»

Nja joo kí Jeju pa ta kí dɔ koy-é-ti kà dɔ t'osi ndæl-ti liø

Mar 9:30-32; Luk 9:43-45

²² Ndo kære bè, loki njéndó né-je d'isi takøm-nã-ti lay donangi Galile-ti lé, Jeju idæ-dé panè: «D'a kilø Ngon læ dow ji dow-je-ti, ²³ kdo kadi 'tøl-é, ræmæ ndo kí njækungi-ti mutø lé, à t'osi ndæl kindæ lo t'ëë.» Ta kinlé, ra adi rɔ njéndó né-je ati-dé kanãã.

Jeju ugø lambo køy læ Lubø

²⁴ Loki Jeju kà njéndó né-je 'ree mæë bebo Kapernayim-ti lé, njætaalambo køy læ Lubø*, 'ree rɔ Piyər-ti 'dæji-é 'panè: Njéndó-si nè lé, e ugø lambo køy læ Lubø al wa?§ ²⁵ Piyər tæl idæ-dé panè: E ugø ugø ya. Ngà loki Piyər lé isi andi mæë køy-ti ya ræmæ Jeju un ta kete dæji-é panè: Simɔ, tagir læ-i to ban dɔ ta-ti kinlé wa? Nã bá à kugø lambo-je, kà né-je kí njékøbe-je kí donangi-ti nè 'gangi dɔ dow-je-ti lé wa? Å to ngan njébe-je øse à to mba-je wa? ²⁶ Piyər tæl ilø-é-ti panè: «To mba-je.» Beba Jeju tæl idæ Piyər panè:

† **17:12** 17:12 Mat 11:14 † **17:20** 17:20 Mat 21:21; Mar 11:23; 1Kø 13:2 † **17:21** 17:21 Ta-je kí tò mbunø né-ti kinlé [...] goto mæë mbete-je-ti kí dɔsøy kí dan-ti-je kí 'ndàngi kí ji-dé kí ta greki.

‡ **17:24** 17:24 Lamboo kí ta-é tò nè kinlé to dingam-je kí bal-dé i dɔ kørjoo-ti øw kí taá bá d'a kuga.

§ **17:24** 17:24 Tët 30:11-16

Kinə to mba-je bá d'a kugə lé, ngan njébe-je d'a kugə al. ²⁷ Ngà kdo kadi j'təl jigi j'tugə dow-je kin al lé, ɔti ɔw dan babo-ti ilə kuy. Kanji kí 'a kuwə-é dosay ya rəmə, 'teɛ ta-é ə 'a kingə là kí à kasi kadi 'ree ugə-né lambo do-ji-ti jɛ sə-i joo rɔ njétaalambo-je-ti lé.

Ta-je kí do soldo-ti kɛ kinə go majal kɔgi

18

Dow kí boy kɔbe-ti læ Lubə kɛ né-je kí à tugə dow jigi-ti

Mar 9:33-50; Mat 5:29-30; Luk 9:46-48

¹ †Dokadi-é-ti kinlé, njéndó né-je læ Jeju d'ɔw rɔ-é-ti 'dəji-é 'panè: Nà ya bá to 'boy nà kɔbe-ti kí dɔrɔ-ti wa? ² Bəba Jeju ba ngon kí sɛ bə adi ɔ dan-dé-ti daná, ³ †bá idə-dé panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə inəi panjiy-si ə 'təli rɔ-si titi-nə kɛ ngan-je kí sɛ kin bə al lé, a kandi kɔbe-ti kí dɔrɔ-ti ndá bə al. ⁴ Adi dow kí rá-rá kí səl dɔ-é, təl rɔ-é titi-nə kɛ ngon kí sɛ kin bə lé, ɛ bá to dow kí boy nà kɔbe-ti kí dɔrɔ-ti. ⁵ Dow kí rá-rá kí uwə ngon kí titi ɛ kan bə kí rɔ-é-ti kdo ta læ-m lé, to mə ya dowbɛ uwə-m kí rɔ-é-ti tɔ tin. ⁶ Ngà kinə dow madɪ ra dow káre dan ngan dow-je-ti kí d'adi-m mɛɛ-dé kin adi-é ra majal lé, lé 'dɔɔ mbal kusi ko kí boy mindi-é-ti, bá d'ilə-é-né dan babo-ti d'adi-é nduy ya kàrè 'liə tò soti bəy.»

⁷ Tuji à kusi dɔ dow-je-ti kí dɔnangi-ti, kdɔtalə né-je kí d'isi 'ra d'adi to gin kusi mɛɛ majal-ti læ dow-je. Tɔgrɔ-ti, né-je kí à to gin kusi mɛɛ majal-ti lé à ree ya; ngà dow kí né-é-je kin ree kɛ kəm rəbi kí rɔ-é-ti lé tuji à kusi dɔ-é-ti. ⁸ †Bəba kinə ji-i əse nja-i ra-i adi 'ra majal lé, 'gangi-é ilə-é kɔgi nɔrəngi joo bə; kadi 'jow lo kiskəm-ti kɛ ji-i əse kɛ nja-i káre lé tò soti itə ngəm ji-i joo kɛ nja-i joo lay, ə d'ilə-i-né dan pər-ti kí tò sartangani. ⁹ †Əse kinə kəm-i bá ra-i adi 'ra majal lé, ɔr-é ilə-é kɔgi nɔrəngi; kadi 'andi lo kiskəm-ti kɛ kəm-i káre-rè lé tò soti itə ngəm kəm-i joo lay ə d'ilə-i-né dan pər-ti kí tò sartangani.

¹⁰ †Ooi nè a nədi dow káre dan ngan dow-je-ti kin. M'a kidə-si rəsi kí dɛ lé, malayka-je læ-dé d'ɔ takəm Bəbi-m-ti kí dɔrɔ-ti kɛ ndɔ-je lay kdo ta læ-dé. ¹¹ [Kdɔtalə Ngon læ dow lé, ree kdo kaji dow-je kí 'ndəm.]*

Gosta læ bati kí ndəm

Luk 15:3-7

¹² Səi ya bə lé, tagir læ-si tò ban dɔ poyta-ti kí m'a kɔr kin wa? Kinə dow ɔw kɛ bati-je bu, bá ɛ kí káre dan-dé-ti ndəm lé, ɛ à kinə dɛ kí kɔrjinəy káre gidi-é jinəy káre lo kuso né-ti kàdi mbal-ti kdo kɔw sangi ɛ kí ndəm lé ya al wa? ¹³ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə ɔw bá ingə bati-é kinlé, rɔ-é à nəl-é dɔ-é-ti nà kitə bati-je kí kɔrjinəy káre gidi-é jinəy káre kí 'ndəm al. ¹⁴ Bə ya tɔ é, Bəbi-si kí dɔrɔ-ti lé, ndigi kadi dow káre ya kàrè tuji dan ngan dow-je-ti kin al.

Ta kí do kinə go majal-ti læ-nə kɔgi

¹⁵ †Kinə ngonkɔ-i ra sə-i né kí maji al lé, 'ɔw ingə-é ɛ ya kɛ kár-é, 'tɔji-é majal liə. Kinə oo ta læ-i rəmə, 'ingə ngonkɔ-i gogi. ¹⁶ Ngà kinə ɛ mbati

† **18:1** 18:1 Luk 22:24 † **18:3** 18:3 Mar 10:15; Luk 18:17 † **18:8** 18:8 Mat 5:30 † **18:9** 18:9 Mat 5:29 † **18:10** 18:10 Luk 19:10 * **18:11** 18:11 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndangi kɛ ji-dé kà ta greki. † **18:15** 18:15 Luk 17:3

koo ta læ-i lé rəmə, 'təl 'ree un dow káre əse joo sə-i kdo mbete kí aa njay panè: «Ta-je lay ya kadi toki gəl takəm dow-je-ti joo əse mutə tá†.»¹⁷ Ngà kinə ɛ mbati koo ta læ-dé bəy rəmə, idə njékəwnə-je. Kinə mbati koo ta læ njékəwnə-je ya tɔ bəy rəmə, kadi ooi-é ki njékadmɛɛ al əse ooi-é ki dow kí njətaalambo bè.¹⁸ †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí né-je lay kí 'tói dɔnangi-ti nè lé, à toki tó dɔrə-ti ə né-je lay kí 'tuti dɔnangi-ti nè lé, à toki tuti dɔrə-ti tɔ.

¹⁹ Bè ya tɔ, m'a kidə-si bəy. Kinə dow-je joo dan-si ndi-dé asi-nə dɔ né-ti kí rá-rá ya dɔnangi-ti nè, bá 'dəji Bəbi-m kí taá dɔrə-ti lé, à kadi-dé.²⁰ Kdo loki dow-je joo əse mutə 'kəw-nə kɪ ri-m lé, mə m'isi dan-dé-ti nɔɔ.

²¹ †Bəfa Piyər ɔti ki rɔ Jeju-ti dəji-é panè: «'Bəfə, nja kandingi bá ngonkɔ-m ra sə-m né kí maji al ə m'a kinə go-é kɔgi kadi-é wa? Sar nja siri je bè wa?»²² Jeju ilə-é-ti panè: «Bè al. M'a kidə-i panè sar nja siri par al, ngà kɔrsiri nja siri.»

Ta læ ngonnjəkullə kí njəkoo kəmtondoo al

²³ Bəfa kɔbɛ kí dɔrə-ti lé, titi-nə kɪ ta læ ngar kí ndigi kadi ngannjəkullə-je liə d'ɔr go né-je liə d'adi-é oo kin bè.²⁴ Loki ɛ ulə gin-é lé, 'ree kɪ ngonnjəkullə liə káre kí ɔw kɪ là kí dum tidə kɔr-é dɔ-é-ti.²⁵ Ngà dowbɛ kinlé, là kí kadi ugə-né kurə lé goto. Bəfa 'bá-é lé un ndu kadi 'ndogi-é titi-nə bə bè nati kɪ ne-é, kɪ ngan-é-je, kɪ nékingə-é-je lay kdo kadi d'ugə-né kurə kí dɔ-é-ti lé.²⁶ Bəfa ngonnjəkullə lé, usi nangi nɔ ngar-ti, nɔ uwə nja-é panè: «'Ba-m, 'oo kəmtondoo læ-m ə m'a kugə-i ngər-ngər bəy.»²⁷ 'Ba-é lé, oo kəmtondoo liə, ɔr kurə lé dɔ-é-ti kɔgi ə inɔ-é adi-é ɔw.²⁸ Ngà loki ngonnjəkullə kinlé, tɛɛ ndaa-ti ya rəmə ingə madkullə liə kí kurə liə tɔ dɔ-é-ti ndɛ bè. ɛ usi mindi-é-ti uwə, adi koo ɔw kɪ gangi-é bá idə-é panè: «'Ugə-m kurə læ-m.»²⁹ Bəfa madi-é lé, usi nangi nɔ-é-ti nɔ uwə-né nja-é panè: 'Oo kəmtondoo læ-m, ə m'a kugə-i bəy.³⁰ Bè ya kàrè madi-é lé, mbati sar ɔw ilə-é dangay-ti, kdo kadi ugə kurə lé lay tá.³¹ Loki ndəgi ngannjəkullə-je læ ngar lé, d'oo né kin bè rəmə, wəngi ra-dé nɔ adi d'ɔw d'ɔr poy-é d'adi 'bá-dé oo.³² Bəfa 'bá-é lé, adi 'ree siə rɔ-é-ti, bá idə-é panè: I ngonnjəkullə kí njəmɛɛndul kan! Mə m'ɔr kurə læ-m lay dɔ-i-ti, kdo ndoo kí i 'ra ta-m-ti.³³ Lé 'a koo kəmtondoo læ madi-i titi-nə kí mə m'oo-né kəmtondoo læ-i kin bè ya tɔ al wa? ³⁴ Bəfa wəngi ra 'bá-é lé nɔ, adi uwə-é adi ra kullə kí ngə-ngə kadi ugə-né kurə kí dɔ-é-ti lé lay.³⁵ Jeju təl ilə dɔ-ti panè: «Gangi-é kin ya Bəbi-m kí dɔrə-ti à ra-né sə-si, kinə nɔ-nɔ dan-si-ti inɔ go kɔgi kɪ mɛɛnda kəy adi ngonkɔ-é al.»

Kɔw Jeju Jorijalem

19

Ta kí dɔ gángi-nə-ti læ dené kɪ dingəm

Mar 10:1-12; Det 24:1-4; Mat 5:31-32

¹ Lokí Jeju ndó dow-je né adi gin-é gangi lé, i dɔnangi Galile-ti ɔw kəl lo-ti kí dɔnangi Jude-ti gidi ba jurde-ti.² Bəfa kosi dow-je nɔ ya d'ɔw go-é-ti adi adi lapiya njəmɔy-je læ-dé.

³ Rəmə Parisi-je 'ree rɔ-é-ti kdo nɔ-é koo ta kí mɛɛ-é-ti adi 'dəji-é 'panè: «Se tɔ tó-é kadi dow tubə ne-é kdo né kí rá-rá ya kí dené lé ra wa?»⁴ Jeju

ilə-dé-ti panè: Səi 'ndói meɛ mbete-ti kí aa nɔ́y lé ooi al ya sar wa? Lo kində gin-é-ti lé, Lubə ra dené kɪ dingəm ⁵ ə panè: «Gin-é kin bá dingəm à kinə-né kɔ́-é kɪ bɔ́bi-é kadi 'tiŋə nati kɪ ne-é kɔ́ kadi dɛ joo lay 'təl kubru rɔ́ kí káre-rè.* ⁶ Adɪ 'to dow-je joo al ngá. Ngá 'təl kubru rɔ́ kí káre-rè. Gin-é kin bá né kí Lubə tó nati lé, kadi dow tuti al.» ⁷ †Parisi-je 'təl 'dəji Jeju 'panè: Ngá kɔ́ ri bá Moiyiji un ndu kadi kinə dow tubə ne-é rəmə 'adi-é mbete tubə bane wa?† ⁸ Bəba Jeju ilə-dé-ti panè: «To ta lə meɛngə lə-si bá Moiyiji adi-si-né tarəbi kadi 'tubəi-né ne-si-je. Ngá lo kində gin-é-ti lé, tò bè al. ⁹ †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə dow tubə ne-é kɔ́ kaya kí ra bane, bɪ kinə tubə-é kɔ́ né kí rangi bá ɔ́w taa dené kí rangi rəmə, dowbé ra kaya.»

¹⁰ Bəba njéndó né-je liə 'panè: Kinə to gangi-é kin bá tò kadi dingəm ra kɪ dené rəmə, taa dené al tò soti. ¹¹ Jeju təl idə-dé panè: Dow-je lay bá d'a gə meɛ ta kin al. Ngá dɛ kí Lubə ya tɛɛ kɪ dɔ́-é adi-dé tá. ¹² Dow-je kí nɔ́-je 'taa dené al, kɔ́dɔ́talə rɔ́-dé oy mburuki lo koji-dé-ti nɔ́. Dɛ kí dan-ti-je 'taa dené al, kɔ́dɔ́talə 'tɔ́ kɔ́ gəm-dé, ngá dɛ kí madi-je 'taa dené al, kɔ́ kullə kɔ́bɛ kí dɔ́rɔ́-ti. Dow kí asi gə meɛ ta kin rəmə, kadi-é gə.

Ta lə Jeju kɪ ngan-je
Mar 10:13-16; Luk 18:15-17

¹³ Bəba dow-je 'ree kɪ ngan-je rɔ́ Jeju-ti kɔ́ kadi ində ji-é dɔ́-dé-ti rəm, kadi pa ta kɪ Lubə kɔ́ ta lə-dé rəm. Rəmə njéndó né-je 'kɔ́l sə-dé. ¹⁴ Ngá Jeju idə-dé panè: «Inəi ngan-je adi 'ree rɔ́-m-ti, bɪ ɔ́gi-dé al, kɔ́dɔ́talə kɔ́bɛ kí dɔ́rɔ́-ti lé, tò kɔ́ dow-je kí 'tanə sə-dé bè.» ¹⁵ Bəba Jeju ində ji-é dɔ́-dé-ti bá inə-dé ɔ́w.

Ta lə njénékingə
Mar 10:17-31; Luk 18:18-30; 1Ti 6:9-10

¹⁶ Go-ti, Basa káre ree rɔ́ Jeju-ti dəji-é panè: «Njéndó dow-je né, ri kí maji bá m'a ra kɔ́ kadi m'isi-né kəm sartagangi wa?» ¹⁷ Jeju idə-é panè: «Kɔ́ ri é 'dəji-m ta dɔ́ né-ti kí maji wa? Njəramaji lé, ɛ káre-rè. Kinə 'ndigi kiskəm sartagangi rəmə 'təl rɔ́-i go ndukun-je-ti.» ¹⁸ Basa lé, təl dəji Jeju panè: «Ndukun-je kí rá-rá wa?» Bəba Jeju ilə-é-ti panè: «'A təl dow al! 'A ra kaya al! 'A fɔ́gi al! 'A tətɪ ta kí ndángi al! ¹⁹ 'A tətɪ kagi bɔ́bi-i kɪ kɔ́-i rəm, bá 'a ndigi dow madi-i tanə kɪ rɔ́-i bè tɔ́.»‡ ²⁰ Basa lé idə Jeju panè: «Mə m'təl rɔ́-m go né-je-ti kin lay ngá. Ngá ri bá nɔ́y kadi m'ra bəy wa?» ²¹ Bəba Jeju idə-é panè: «Kinə 'ndigi maji kɔ́r njuti rəmə, 'ɔ́w 'ndogi nékingə-i lay ə 'ləbi la-é njəndoo-je rəmə ndɔ́-é 'a kingə nɔ́ dɔ́rɔ́-ti ə 'ree un go-m.» ²² Loki basa lé, oo ta lə Jeju kinlé rəmə, ɔ́ti ɔ́w kɪ rɔ́kati kanəɔ́, kɔ́ to dow kí nékingə-é nɔ́.

²³ Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kadi njénékingə ɔ́w kɔ́bɛ-ti kí dɔ́rɔ́-ti lé, to né kí ngá nɔ́. ²⁴ M'a kidə-si ya bəy; kadi Jambal dəə bɛ libri-ti lé to né kí lo-é ngá nɔ́ ya, ngá kadi njénékingə ɔ́w kɔ́bɛ-ti lə Lubə lé to né kí ngá itə-é bəy.» ²⁵ Loki njéndó né-je d'oo ta kinlé bè rəmə, 'bəl adi 'panè: «Tò bè ngá nɔ́ bá à kaji wa!» ²⁶ Jeju oo-dé gérérə rəmə, idə-dé panè: «Né kinlé dow-je bá dum dɔ́-dé, ngá Lubə lé né kí dum-é goto.»

* 19:5 19:5 Kɔ́n 2:24 † 19:7 19:7 Mat 5:31 † 19:7 19:7 Det 24:1; Mat 5:31 † 19:9 19:9 Mat 5:32; 1Kɔ 7:10,11 ‡ 19:19 19:19 Tɛt 20:12-16; Det 5:16-20; Mbl 19:18

²⁷ Rəmə Piyər un ta dəji-é panè: «Ə je kí j'tusi né-je lə-ji lay j'ınə b́a j'un go-i kinlé, ta kí dɔ-ji-ti à tò ban wa?» ²⁸ †Bəba Jeju idə-dé panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí səi njəkun go-m-je kinlé, ndɔ kí né-je lay à təl kí sigi lé, Ngon lə dow à ree kisi dɔ kalikɔbe-ti liə kí to kali rifa kinlé, səi ya kərə a kisi dɔ kalikɔbe-je-ti kí dɔgi gidi-é joo, kdɔ gangta dɔ gin Israyel-je-ti kí dɔgi gidi-é joo lé tɔ§. ²⁹ Nə-nə kí ınə kəy-je liə əse ngankɔ-é-je, əse kɔnan-é-je, əse bɔbi-é, əse kɔ-é, əse ne-é, əse ngan-é-je, əse ndɔr-je liə kdɔ ta lə-m lé, à kingə dɔ-ti nja bu rəm, b́a à kingə kiskəm kí tò sartagangi rəm tɔ. ³⁰ †Ngə dow-je nə dan də kí kete-ti d'a təl to dow-je kí gogi ə dow-je nə dan də kí gogi-ti d'a təl to dow-je kí kete tɔ.»

20

Ta lə njérakullə meɟ ndɔr nduu-ti kɔ kàdɔ kí gay-gay

¹ Kɔbe kí dɔrɔ-ti lé tò titi-nə kɔ ta lə njəndɔr kərə kí tɛɟ kɔ ndɔge rati, kdɔ kəy dow-je kullə ndɔr nduu-ti* liə kin bə. ² Loki ingə-dé lé, ta-dé asi-nə kadi à kadi-dé là kí asi kəm kullə kí ndɔ kərə, b́a adi d'ow lo ndɔr nduu-ti liə lé. ³ Go-ti, njəndɔr lé tɛɟ ndaa-ti kɔ kàdɔ kí jinəy kərə kí ndɔge rəmə, oo dow-je kí rangi kí d'ingə kullə al kí d'ə pandangi lo-ti. ⁴ Bəba ɛ idə-dé panè: Səi kərə, owi ndɔrɔ lə-m tɔ. Go kullə-ti kí a rai lé, m'a kugə-si maji ya. ⁵ Də kərə d'ɔti d'ow tɔ. Ngə loki kàdɔ ə jam dɔ be-ti, njəndɔr lé tɛɟ bəy rəmə, ingə dow-je kí rangi bəy rəm, loki kàdɔ ə mbɔ be-ti rəmə, ingə dow-je kí rangi pandangi lo-ti lé ya bəy. Dowbé-je kin kərə idə-dé panè: Owi ndɔrɔ lə-m go madi-si-je-ti tɔ. ⁶ Loki kàdɔ ra biɟə-je bole asi lé, njəndɔr lé təl tɛɟ ndaa-ti bəy rəmə, ingə dow-je kí rangi ya bəy. Bəba ɛ dəji-dé panè: Kdɔ ri b́a əi lo-ti kin kɔ ndɔge nɔ kərə bə wa? ⁷ Də d'ilə-é-ti 'panè: Dow un-ji kullə-ti al. Bəba njəndɔr lé təl ilə-dé-ti panè: Kinə tò bə rəmə ɔti owi 'rai kullə ndɔrɔ lə-m tɔ. ⁸ Loki kàdɔ ur rəmə, njəndɔr nduu lé idə njəkoo go né-je liə panè: 'Ba njéra kullə meɟ ndɔr nduu-ti lə-m lé, ə adi-dé nékugə dɔji-dé. 'Ulə gin-é dɔ də kí d'ow gogi nə-ti b́a 'tɛɟ-né dɔ də kí d'ow kɔ ndɔge-ti. ⁹ Də kí d'ow ndɔrɔ kɔ kàdɔ ra biɟə-je bole lé, 'ree rəmə d'ingə nékugə dɔji-dé asi kəm kullə kí dow ra ndɔ kərə lé. ¹⁰ Ngə loki də kí d'ow ndɔrɔ kɔ ndɔge rati 'ree lé, 'gir 'panè də rəmə, d'a kingə nə kitə də kí d'ow kɔ kàdɔ ra biɟə-je bole lé ngə; ya rəmə njəkugə-dé lé, adi-dé là asi-nə kɔ də kí d'ow ndɔrɔ gogi nə lé bə tɔ. ¹¹ Bəba loki də 'taa là lé rəmə, 'pa ta kí maji al dɔ njəkun-dé kullə-ti lé, ¹² 'panè: Kdɔ ri b́a də kí 'ree gogi, 'ra kullə kàdɔ kərə ya par rəmə 'ugə-dé asi sə-ji je kí j'ree kɔ ndɔge nɔ, adi j'ɔɔ rəgi-rəgi rəm, kàdɔ kərə nəti-ji kərim-kərim kinlé wa? ¹³ Bəba njəndɔr lé təl ilə dow kí kərə dan-dé-ti panè: Nam-m, m'ra sə-i ndangi al. Lé j'adi ta-ji asi-nə kdɔ kadi loki 'ra kullə, ndɔ kərə lé, m'a kadi-i là kí asi kəm kullə kí ndɔ kərə ya al wa? ¹⁴ Yən, 'taa nékugə dɔji-i ə 'ɔti 'ow lo lə-i. Ə njəree kullə-ti gogi nə lé to mə ya m'ndigi kadi-é nékugə dɔji lé asi sə-i. ¹⁵ Nékingə-m lé, to tó-é kadi m'ra-né né kí meɟ-m ndigi al wa? To kí m'to dow kí maji kinlé nəl-i al wa? ¹⁶ †Jeju təl ilə dɔ gosta-ti kinlé panè: Bə ya tɔ, də kí gogi d'a təl də kí kete ə də kí kete d'a təl də kí gogi tɔ.

† 19:28 19:28 a Mat 25:31; b Luk 22:30 § 19:28 19:28 Dan 7:14. † 19:30 19:30 Mat 20:16;

Luk 13:30 * 20:1 20:1 Donangi Israyel-ti, kɔ be-je-ti kí nə-je lé dow-je 'ndɔr nduu kí ndɔr, bi ubə wale kərə tanə kɔ be lə-ji nə kin al. † 20:16 20:16 Mat 19:30; Mar 10:31; Luk 13:30

Nja mutə kɨ Jeju pa ta kɨ dɔ koy-é-ti kɨ dɔ tɔsi ndəl-ti liə

Mar 10:32-34; Luk 18:31-34

¹⁷ Loki Jeju isi ɔw Jorijalɛm lé, ɛ ɔr njéndó né-je liə kɨ dɔgɨ gidi-é joo ngərəngɨ pa sə-dé ta taá-taá dɔ rəbi-ti panè: ¹⁸ «Yən, kow kɨ j'isi j'ɔwi Jorijalɛm kinlé, d'a kilə Ngon læ dow ji njékun dɔ njəgugnɛ-je-ti læ Lubə, kɨ ji njéndó dow-je ndukun-je-ti, kadi 'gangɨ ta koy dɔ-é-ti. ¹⁹ Dɛ d'a kilə-é ji dow-je-ti kɨ 'to jipi-je al, kadi 'sɔki-é rəm, kadi 'tində-é kɨ ndəy marɔw b́á d'a bə-é kagdəsi-ti, rəmə à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ ndɔ-ti kɨ njékungɨ-ti mutə go-ti.»

Nédəji læ ne Jebede

Mar 10:35-45; Luk 22:24-47

²⁰ Kɔ ngan læ Jebede ree kɨ ngan-é-je rɔ Jeju-ti ə səbi takəm-é nangi nɔ-é-ti kɔ dɔji-é né. ²¹ Bəba Jeju dɔji-é panè: I 'ge ri wa? ɛ panè: Un ndu kɔ kadi ngan-m-je kɨ joo kinlé, ɛ kɨ káre isi dɔ jikol-i-ti ə kɨ káre isi dɔ jigəl-i-ti kɔbɛ-ti læ-i. ²² Jeju ilə-dé-ti panè: Səi lé, 'gəi né kɨ 'dɔji lé al. A kasi kingəi kɔ kɨ m'a kingə lé kàrè wa? Bəba dɛ d'ilə-é-ti 'panè: Oiyɔ, j'a kasi kare. ²³ Jeju ilə-dé-ti panè: Tɔgrɔ, kɔ læ-m ə a kingəi, ngà ta læ kisi dɔ jikol-m-ti kɨ dɔ jigəl-m-ti lé, to mɔ b́á m'a kadi al, ngà to Bɔbi-m b́á à kadi dow-je kɨ ɛ ra go-é kete kɔ-dé. ²⁴ Loki ndəgi njéndó né-je kɨ dɔgɨ d'oo ta kin bè lé, wɔngɨ ra-dé dɔ ngankɔ-nɔ-je-ti kɨ joo kinlé. ²⁵ †Bəba Jeju b́a-dé lay rɔ-é-ti idə-dé panè: Səi 'gəi kɨ njékɔbɛ dɔ gin dow-je-ti kɨ gay-gay kɨ dɔnangi-ti nè lé, d'ulə kəm dow-je ndoo nɔ rəm, b́á dow-je kɨ boy-boy kàrè, d'ɔ bɛ dɔ dow-je-ti lé kɨ go lo njɛtɔgi-ti tɔ. ²⁶ †Ngà səi lé, kɔ-nɔ kɨ bè kin à goto dan-si-ti. Adi dow kɨ ndigi kadi n'to 'boy dan-si-ti lé, kadi təl rɔ-é ngonnjékullə-ti læ-si. ²⁷ Rəm b́á dow kɨ ndigi kadi n'to kɨ dɔsɔy dan-si-ti lé, kadi təl rɔ-é b́ə-ti læ-si tɔ. ²⁸ Bè ya tɔ, Ngon læ dow lé, ree kadi dow-je 'ra kullə d'adi-é al, ngà ɛ b́á ree kɔ ra kullə kadi dow-je rəm, b́á kɔ kadi rɔ-é gangɨ-né dɔ kosi dow-je rəm tɔ.

Jeju adi njékəmtɔ-je joo d'oo lo

Mar 10:46-52; Luk 18:35-43

²⁹ Loki Jeju dɛ kɨ njéndó né-je 'tɛɛ mɛɛ bɛ-ti kɨ Jeriko kɨ ndaa-ti lé, kosi dow-je nɔ ya d'un go Jeju. ³⁰ Ə njékəmtɔ-je joo d'isi ngangɨ rəbi-ti b́á d'oo kɨ Jeju isi dəə lé, d'ilə bɔbi ndi-dé nangi 'nɔ 'panè: «'Bəbɛ, ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo læ-ji!» ³¹ Rəmə kosi dow-je 'ndangi-dé kadi d'uti ta-dé, ngà dɛ d'ilə bɔbi ndi-dé nangi 'nɔ d'itə kɨ kete lé bəy panè: «'Bəbɛ, ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo læ-ji boo.» ³² Bəba Jeju təl ɔ nangi b́a-dé, ə dɔji-dé panè: «'Ri b́á 'ndigi kadi m'ra m'adi-si wa?» ³³ Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: «'Bəbɛ, j'ndigi kadi kəm-ji ya 'adi oo lo.» ³⁴ Bəba ta ɔ mɛɛ Jeju nɔ kɔ ta læ-dé adi odi rɔ kəm-dé lé rəmə, tajinati nè ya kəm-dé oo lo ə d'un go-é.

21

Kɔw Jeju mɛɛ bəbo Jorijalɛm-ti

Mar 11:1-10; Luk 19:28-44; Jɔ 12:12-19; Eja 12:6

¹ Loki d'isi d'ɔw kɨ bəbo Jorijalɛm-ti, b́á 'ree 'tɛɛ ngɔsi kɨ bɛ kɨ Betpaje kɨ tɔ kadi mbal kɔ kɔgɨ Olibiye-je-ti rəmə, Jeju ulə njéndó né-je liə joo panè: ² «ɔwi mɛɛ ngonbɛ-ti kɨ tɔ nɔ-si-ti kin, rəmə tajinati nè ya a kingəi ngon

koro kɪ kɔ-é, kí 'tó-é nangi. Loki ingəi-dé lé, 'tuti-dé, ə 'reei sə-dé adi-mi.
³ Ngà kinə dow dəji-si ta do-ti lé, idəi-é 'painè: "'Babe bá ge-dé." Rəmə lo-é-ti nè ya, à kinə-dé kadi 'reei sə-dé.» ⁴ Né-je kinlé ra-né bè kɔ kadi ta kí njèpata kí ta Lubə-ti pa lé, né-é ra-né né. E panè:

⁵ «Idəi ngonmandi* kí bebo Siyɔ-ti 'painè:

'Oo! Ngar lə-i isi ree rɔ-i-ti! To dow kí sɔl ləm-ləm!

Ə isi do kɔ koro-ti! Isi do ngon koro-ti kí to ngon nékal†!»

⁶ Njéndó né-je d'ow ə 'ra go ta-ti kí Jeju idə-dé lé, ⁷ adi 'ree kɪ kɔ koro kà ngon-é lé, 'labi kubi-je lə-dé gidi-dé-ti, bá Jeju al isi do-ti. ⁸ Kosi dow-je nà ya 'labi kubi-je lə-dé do rəbi-ti, de kí nà-je 'təti balkəm kagi-je 'labi do rəbi-ti to. ⁹ Kosi dow-je kí 'njiyə nɔ-é-ti kɪ de kí 'njiyə go-é-ti 'tur kəə boy-boy 'panè:

«Kɔsgaji kí do ngonka Dabidi-ti!

Kadi Lubə tɔr ndi-é do dow-ti kí njèree kɪ ri 'Babe!

Kɔsgaji tò do Lubə-ti kí taá nu!‡»

¹⁰ Loki Jeju ow tɛɛ mɛɛ bebo Jorijaləm-ti lé, dow mɛɛ be-je d'ay ngodi do-nà-ti wur-wur, 'dəji-nà ta 'panè: «To nà bá ow ree wa?» ¹¹ Rəmə kosi dow-je kí d'ow siə d'ilə-dé-ti 'panè: «To Jeju kí Najaretɪ kí donangi Galile-ti, njèpata kí ta Lubə-ti.»

Jeju tubə njéragati-je takəy-ti lə Lubə

Mar 11:15-19; Luk 19:45-48; Jə 2:13-17

¹² Jeju ow takəy-ti lə Lubə tubə njéragati-je kɪ njéndogi né-je lay. E titə tablə-je lə njəmbəl-nà lə-je kɪ kagi kisi-je lə njéragati də-je tilə. ¹³ Beba Jeju idə-dé panè: «'Ndàngi 'panè:

"Kəy lə-m lé, d'a ba-é kəy pa ta kɪ Lubə!

Ngà səi adi təl to kəy kisi njəbogi-je!"»§

¹⁴ Lo-é-ti kinlé, njékəmtɔ-je, kɪ njéməti-je 'ree rɔ Jeju-ti mɛɛ kəy-ti lə Lubə ə e adi njékəmtɔ-je d'oo lo rəm, adi njéməti-je 'njiyə rəm. ¹⁵ Beba wəngi ra njékun do njégugnə-je lə Lubə, kɪ njéndó dow-je ndukun-je, kdotalə né-je kí maji-maji kí ɔr ndil dow-je kí Jeju ra rəm, wəngi ra-dé kdotalə ngan-je kí 'tur kəə do-é-ti, takəy-ti lə Lubə 'panè: «Kɔsgaji tò do ngonka Dabidi-ti.» ¹⁶ Beba de 'pa kɪ Jeju panè: «Ta kí ngan-je 'pa kinlé 'oo maji ya tá?» Jeju ilə-dé-ti panè: «Oiyə, m'oo maji ya. Ngà ta kí mbete kí aa njay pa lé, səi 'ndói ooi nja káre al ya sar wa?» 'Ndàngi-ti 'panè:

«Ngan-je kí togi, kɪ de kí ta mba-ti kàrè, i 'ra mbing 'adi 'tɔy-i.*»

¹⁷ Go-ti, Jeju inə-dé tɛɛ mɛɛ bebo Jorijaləm-ti ow tò Betani.

Jeju man kagi kote

Mar 11:12-14,20-26; Luk 13:6-9

¹⁸ Lo aa go-ti kɪ ndoɛ rati, loki Jeju təl isi ree kɪ Jorijaləm gogi bəy lé, bo ra-é. ¹⁹ Beba e oo kote ngangi rəbi-ti bá tɔɔ ow gin-ti rəmə mbi-é ya par bá tò. Jeju panè: «'A kandi gogi ndə al ya sar.» Rəmə tajinati nè ya kote lé tuti kurum. ²⁰ Loki njéndó né-je d'oo kí kote lé tuti kurum rəmə ta igə-dé səl adi 'dəji Jeju 'panè: «Kay! Ban ə tajinati nè ya kote lé tuti kurum wa?» ²¹ †Jeju ilə-dé-ti panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə owi

* 21:5 21:5 Ngonmandi kí bebo Siyɔ-ti lé toji dow-je kí bebo Jorijaləm-ti. Jkr 9:9 † 21:5 21:5

Eja 62:11; Jkr 9:9 ‡ 21:9 21:9 Pa 118:25-26 § 21:13 21:13 Eja 56:7; Jer 7:11 * 21:16 21:16 Pa 8:3 † 21:21 21:21 Mat 17:20; 1Kɔ 13:2

kì kadmɛɛ, bá kinə 'tadi al ya sar lé, né kí m'ra kì kote kin par bá a kasi rai al. Lé mbal kin ya kàrè, kinə idəi-é 'painè: "Ɔti kí rangi lo kin-ti, ə 'ow 'usi dan babo-ti", kàrè né-é à ra né ya tɔ. ²² Né lay kí a pai ta kì Lubə dɔ̀ji-é-né kì kadmɛɛ lé, a kingəi ya.»

Ta dɔ̀ji kí dɔ̀ tógi-ti kí Jeju ɔw-né

Mar 11:27-33; Luk 20:1-8

²³ Lokì Jeju ɔw takəy-ti lə Lubə isi ndó né dow-je rəmə, njékun dɔ̀ njégugnə-je lə Lubə kí 'ngatógi-je lə jipi-je 'ree rɔ-é-ti 'dɔ̀ji-é 'panè: «Ná bá adi-i tarəbi bá 'ra-né né-je kinlé wa? Ná adi-i tógi bá 'ra-né wa?» ²⁴ Jeju ilə-dé-ti panè: «Má kàrè m'a dɔ̀ji-si ta tɔ. M'a dɔ̀ji-si ta káre ya par, é kinə iləi-mi-ti rəmə, m'a kidə-si dow kí adi-m tógi m'ra-né né-je kinlé tɔ.» ²⁵ «Ná bá ulə Já adi ra dow-je batəm wa? To Lubə bá ulə-é əse to dow-je wa?» Ngà dɛ 'təl 'naji-nə ta dan-dé-ti 'panè: «Kinə j'painè: "To Lubə bá ulə-é" rəmə, ɛ à təl dɔ̀ji-ji panè: "Ngà kɔ̀o ri bá adi-é mɛɛ-si al wa?" ²⁶ Ə kinə j'idəi-é j'painè: "To dow-je bá d'ulə-é" kàrè, à kɔ̀ to ta dɔ̀-ji-ti, kdɔ̀talə kosi dow-je 'gə kí Já lé, to njəpata kí ta Lubə-ti.» ²⁷ Bəba 'ree d'idə Jeju 'panè: «Jɛ j'gə al.» Jeju təl panè: «Maji, mə ya kàrè, ndə bə bá m'a kidə-si dow kí adi-m tógi m'ra-né né-je kinlé al tɔ.»

Gosta kí dɔ̀ ngan-je-ti kí joo

²⁸ Jeju təl idə-dé bəy panè: Ta ri bá səi 'giri dɔ̀ poy ta-ti kí m'a kɔ̀r kin wa? Dingəm káre bə ɔw kì ngan-je kí dingəm joo. Ɛ ɔw rɔ ɛ kí dɔ̀səy-ti idə-é panè: «Ngon-m, bəne ɔw 'ra kullə mɛɛ ndɔ̀r nduu-ti lə-m adi-m.» ²⁹ Ɛ idə-é panè: «M'a kow al.» Ngà go-ti rəmə, tagir kí maji ree dɔ̀-é-ti, adi j ɔw mɛɛ ndɔ̀r nduu-ti lə bɔ̀bi-é lé. ³⁰ Bɔ̀bi-é ɔw rɔ ngon-é-ti kí njékungɔ̀-ti joo idə-é kɔ̀ ta kí káre kin ya tɔ. Ɛ idə bɔ̀bi-é panè: «Oiy, bɔ̀bi-m, m'a kow ya.» Ngà ɛ mbati kow. ³¹ Dan ngan-je-ti kí joo kinlé, ɛ kí ra bá ra ndigi lə bɔ̀bi-é lé wa? Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: «Ɛ kí dɔ̀səy.» Bəba Jeju təl idə-dé panè: Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí njétaalambo-je kì kaya dené-je d'a tɛɛ nɔ̀-ɔ̀-si-ti kete mɛɛ kɔ̀bɛ-ti lə Lubə. ³² †Kdɔ̀talə Já kí njəra dow-je batəm ree rɔ-si-ti, ɔ̀-ɔ̀-si rəbi né ra kí njururu kadi njiyəi-ti, rəmə səi adi-é mɛɛ-si al. Ngà njétaalambo-je, kì kaya dené-je bá d'adi-é mɛɛ-dé. Ngà səi lé, ooi né kin kì kəm-si bə ya kàrè, 'mbati kiŋəi panjiyə-si-je kí maji al kɔ̀gi kɔ̀o kadi-é mɛɛ-si.

Gosta kí dɔ̀ njérakullə ndɔ̀r nduu-je-ti

Mar 12:1-12; Luk 20:9-19; Eja 5:1-7

³³ Jeju ilə-dé-ti panè: Ooi gosta kí rangi bəy ən. Dow káre bə uwə nduu, ɔ̀r gali dɔ̀-ti, ra bə dɔ̀ ər-ti kɔ̀o mbore-né man nduu lé rəm, ur pal ngəm lo titi, bəy bá adi njérakullə-é-je d'uwə siə dɔ̀-é kadi 'ra kullə dɔ̀-ti, ə ɔ̀ti ɔw mba. ³⁴ Lokì nəy kijə kandi nduu asi ngá lé, ɛ ulə ngannjékullə-je liə rɔ njəndɔ̀r nduu-je-ti lé, kadi 'taa kí 'liə 'ree-né d'adi-é. ³⁵ Ngà njérakullə ndɔ̀r nduu-je d'uwə ngannjékullə-je lé, ə 'tində káre mbuki-mbuki, 'təl ɛ kí káre ə 'tilə ɛ kí káre kì ər 'təl-é. ³⁶ Bəba 'bə njəndɔ̀r nduu lé, təl ulə dɛ kí rangi kí kɔ̀r-dé itə dɛ kí kete lé bəy. Rəmə kɔ̀ né kí 'ra kì dɛ kí kete lé ya 'təl 'ra sə-dé tɔ. ³⁷ Ta təl ta-é-ti rəmə, ulə ngon-é ya rɔ-dé-ti, ə gir panè: «To ngon-m adi d'a bəl gidi-é.» ³⁸ Ngà lokì njérakullə ndɔ̀r nduu-je d'oo ngon-é lé isi ree rəmə d'idə-nə ta dan-dé-ti 'panè: «Ooi ngon-é kí ndɔ̀-é à

to njènéndubə lé é ow ree ongi! 'Reei adi j'toli-é kadi néndubə liə təl to kí 'lə-ji.»³⁹ Beba d'uwə-é tɛɛ siə mɛɛ ndɔr nduu-ti kí ndaa-ti ə 'tol-é.⁴⁰ Beba Jeju dəji-dé panè: Loki 'ba njèndɔr nduu à ree lé, ri bá à ra kí njérakullə ndɔr nduu-je kinlé wa?⁴¹ Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: À təl njémɛɛndul-je kanlé təl kí tò kəmtondoo nɔ. Ngá bá à təl kɔy dɛ kí rangi kí d'a kadi-é kandi nduu lé, kí dɔ nɔy-é nɔy-é kɔɔ kində-dé ta-ti.⁴² Bəy bá Jeju ilə-dé-ti panè: Sɛj 'ndói ta kinlé mɛɛ mbete-ti kí aa njay nja káre ooi al ya sar wa? 'Ndàngi-ti 'panè:

«Ɔr kí njékində kəy-je d'ilə piringi kɔgi lé, bá təl to ər kí maji kí sul kəy-ti.» Né kinlé to kullə ra 'Babe. Ngá kí rɔ-ji-ti rəmə, to nékɔji†.

⁴³ Gin-é kin bá Jeju idə-dé-né panè: Lubə à taa kɔbɛ liə ji-si-ti, kɔɔ təl-né kadi gin dow-je kí rangi, kí d'a ra kullə-é maji.⁴⁴ Dow kí rá-rá kí tɛɛ usi dɔ ər-é-ti kinlé, rɔ-é à tėti dɛki-dɛki rəm, bá dow kí ər kinlé usi dɔ-é-ti kàrè à lər-é lər-lər rəm tɔ.⁴⁵ Loki njékun dɔ njégugnɛ-je lə Lubə kí Parisi-je d'oo gosta kí Jeju pa kinlé bè rəmə, dɛ 'gə kí ɛ pa ta kinlé sɔbi-né dɔ-dé.⁴⁶ Beba dɛ 'sangí kəm rəbi-je kɔɔ kuwə Jeju, ya ngá dɛ 'bəl kosi dow-je kí 'gə-é maji kí ɛ to njèpata kí ta Lubə-ti.

22

Gosta kí sɔbi dɔ dow-je kí 'ba-dé lo nékuso taanɔ-ti Luk 14:16-24

¹ Jeju un gosta kí rangi ya bəy pa-né ta kí dow-je panè: ² Kɔbɛ kí dɔrɔ-ti tò titi-nɔ kí ta lə ngar kí ra nékuso nɔ kɔɔ taanɔ lə ngon-é bè. ³ Ngar lé ulə ngannjékullə-je go dow-je-ti kí 'ba-dé kɔɔ nékuso kí lo taanɔ-ti lé. Ngá dowbɛ-je lé 'mbati ree. ⁴ Ɔ təl ulə ngannjékullə-je kí rangi ya bəy panè: Ɔwi idəi dow-je kí 'ba-dé lo nékuso kí lo taanɔ-ti lé 'painè: «M'ɔsi dɔ nja né-je nati lay ngá. M'təl mangi-je lə-m, kí nékul-je lə-m kí rɔ-dé tò mbulmbul, adi nékuso tò nangi lay ngá, é 'reei kɔɔ nékuso kí lo taanɔ-ti lé.»⁵ Bè ya kàrè, usi-dé dɔ ba-ti kí 'ba-dé lé al, adi nɔ-nɔ ya ɔw lo liə kí mɛɛ ndigi. Dɛ kí nɔ-je d'ow ndɔrɔ lə-dé ə dɛ kí dan-ti-je d'ow lo ra gati-je-ti. ⁶ Ə ndəgi-dé-je tɔ rəmə, d'uwə ngannjékullə-je lé d'ulə kəm-dé ndoo bəy bá 'tol-dé dɔ-ti. ⁷ Né kin ra adi wɔngi ra ngar lé nɔ. Beba ulə njéɔ-je liə, adi d'ow 'təl dowbɛ-je kinlé rəm, bá 'ró bəbo lə-dé rúki-rúki dɔ-ti rəm. ⁸ Go-ti, təl idə ngannjékullə-je liə panè: Nékuso tò ngosi. Ngá dow-je kí 'ba-dé lo taanɔ-ti lé bá 'tò dow-je kí 'tuwə ree al. ⁹ Ə ɔti ɔwi tagaji rəbi-je-ti, 'bai dow-je lay ya kí a kingəi-dé, kɔɔ kadi 'ree lo nékuso-ti kí lo taanɔ-ti lé. ¹⁰ Beba ngannjékullə-je lé d'ɔti d'ow ta gaji rəbi-je-ti ə 'ba dow-je lay ya kí d'ingə-dé, njémɛɛndul-je, kí njémɛɛmaji-je, 'ree sə-dé adi dow-je 'rusi mɛɛ kəy nékuso kí lo taanɔ-ti lé nji-nji. ¹¹ Ngá loki ngar ree andi mɛɛ kəy-ti kɔɔ koo dow-je kí 'ree lo nékuso-ti kí lo taanɔ-ti lé rəmə, kəm-é usi dɔ dingəm-ti káre kí isi lo nékuso-ti kí lo taanɔ-ti kí kubi-é rɔ-é-ti al. ¹² Beba ngar lé dəji-é panè: Nam-m, ban bá 'ree lo kin-ti nal kulə kubi-é rɔ-i-ti wa? Ngá dingəm lé tɛɛ ta-é ilə-é-ti al. ¹³ †Bəba ngar idə ngannjékullə-je liə panè: Ɔti uwəi dow kin 'tói ji-é-je kí nja-é-je njim-njim ə iləi-é ndaga

lo-ti kí ndul ndi-ndi. E bá to lo kí à nɔ-ti rəm, à kuso ngangí-é titi mægəgə-mægəgə rəm. ¹⁴ Bè ya tɔ, de kí Lubə 'ba-dé lé, kɔr-dé nɔ. Ngà de kí e mbəti-dé bá 'to kí nde bə.

Lambo lə Sejar

Mar 12:13-17; Luk 20:20-26

¹⁵ Parisi-je d'ɔw d'oji-nɔ ta kɔɔ sangi kəm rəbi kuwə Jeu kɔ ta kí ta-é-ti. ¹⁶ Bəba d'ulə njéndó né-je lə-dé rəm, bá kuti dow-je lə Erodí rɔ Jeju-ti kadi 'dəji-é 'panè: Njéndó dow-je né, j'gə kí i lé 'to njépata kí tɔgrɔ-ti rəm, i 'isi 'oji dow-je rəbi lə Lubə kɔji kí tɔgrɔ-ti rəm, bá i lé 'bəl kəm dow al rəm, kɔɔ i 'oo maji lə dow kí taga nè kin al. ¹⁷ Ən é idə-ji tagir lə-i kí sɔbi dɔ ta kin adi j'oo: «To tó-é kadi dow ugə lambo lə ngar Sejar əse to tó-é al wa?» ¹⁸ Ngà Jeju gə tagir kí maji al kí mɛɛ-dé-ti adi idə-dé panè: «Səi njəkədkəm dow-je kanlé! Kɔɔ ri bá 'sangi kadi ooi ta kí mɛɛ-m-ti wa?» ¹⁹ Oji-mi lá kí dow-je d'isi d'ugə-né lambo lé adi-mi m'oo.» Bəba de d'un kə lá d'oji-é. Ngà bá e dəji-dé panè: ²⁰ «To dɔ nɔ kí ri nɔ bá tɔ-ti wa?» ²¹ Rəmə de d'ilə-é-ti 'panè: «To dɔ Sejar kɔ ri-é.» Ngà bá e təl idə-dé panè: «Né lə Sejar ə adi Sejar, ngà né lə Lubə rəmə adi Lubə tɔ.» ²² Ta kí Jeju ilə-dé-ti lé ɔr ndil-dé adi d'ɔn-é d'ɔw lo lə-dé.

Ta kí dɔ tɔsi ndəl kində lo tɛɛ-ti

Mar 12:18-27; Luk 20:27-38

²³ †Rəmə mɛɛ ndɔ-é-ti kin ya, Sadusi-je kí 'to njépanè tɔsi ndəl kində lo tɛɛ goto lé 'ree rɔ Jeju-ti ə 'dəji-é ta 'panè: ²⁴ Njéndó dow-je né, ta kí Moiyiji pa ən: Kinə dow taa dené bá oji sɔn ngon al bəy ya ə oy rəmə, kadi ngonkɔ-é taa dené ndubə lé, ində-né kɔ-é*. ²⁵ Ngà kinə ngankɔ-nə-je siri dan-ji-ti nè je bə, bá e kí dɔsɔy taa dené é oji sɔn ngon al bəy ya ə oy ɔn dené lé adi ngonkɔ-é. ²⁶ E kí njəkungɔ-ti joo lé kàrè bə ya rəm, bá njəkungɔ-dé-ti mutə kàrè bə ya sar ngankɔ-nə-je kí siri d'oy-né lay, ²⁷ bá dené-é lé kàrè oy-né go-dé-ti tɔ. ²⁸ Ndɔ kí dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé se, dené kinlé à to ne nɔ dan-dé-ti kí siri kinlé wa? Kɔɔtalə de 'taa-é ya lay. ²⁹ Bəba Jeju ilə-dé-ti panè: «Səi uri wale, kɔɔ səi 'gəi mɛɛ ta kí mɛɛ mbete-ti kí aa njay lé al rəm, bá 'gəi tɔgi Lubə al rəm. ³⁰ Kɔɔtalə ndɔ kí dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, taanɔ à goto. Dow-je d'a kisi titi-nɔ kí malayka-je d'isi-né dɔrɔ-ti kin bə. ³¹ Ta kí Lubə pa sə-si mɛɛ mbete-ti liə sobi-né dɔ tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, səi 'ndói nja kàrè ooi al wa? Lubə pa mɛɛ mbete-ti liə panè: ³² "M'to Lubə lə Abrakam, m'to Lubə lə Isaki kí Lubə lə Jakobi. Adi Lubə lé, to Lubə lə dow-je kí d'oy al, ngà to Lubə lə dow-je kí d'isi kəm†."» ³³ Kosi dow-je kí d'oo néndó lə Jeju lé, néndó liə ɔr ndil-dé nɔ.

Ta lə ndukun kí boy itə madi-é-je

Mar 12:28-34; Luk 10:25-37

³⁴ Loki Parisi-je d'oo kí Jeju uwə ta Sadusi-je lé, de 'kəw-nɔ ³⁵ rəmə dow kàrè dan-dé-ti kí to njéndó dow-je ndukun, ndigi koo ta kí mɛɛ Jeju-ti adi dəji-é panè: ³⁶ Njéndó dow-je né: Dan ndukun-je-ti lé, e kí rá bá to kí boy itə madi-é-je wa? ³⁷ Bəba Jeju ilə-é-ti panè: 'A ndigi 'Bəbə Lubə lə-i kí mɛɛ-i kí kàrè-rè, kɔɔ ndil-i lay, bá kɔ tagir lə-i lay rəm tɔ‡. ³⁸ E bá to ndukun

† 22:23 22:23 Knj 23:8 * 22:24 22:24 Det 25:5 † 22:32 22:32 Kaglo-ti kí Lubə pa-nè ta kí Moiyiji ba-né ri Abrakam, kí Isaki, kí Jakobi kinlé de d'oy kete low ngà (Tɛt 3:6, 15). ‡ 22:37 22:37 Det 6:5

kí dosay kí boy itø madi-é-je lay. ³⁹ Ndukun kí njékungi-ti joo kí tanā siø bè to ɛn: 'A ndigi dow madi-i tanā kì rɔ-i bèš. ⁴⁰ †Ndukun-je læ Moiyiji lay røm, bá néndó-je læ njépata-je kí ta Lubø-ti lay kin ya 'tò gin tógi-ti læ ndukun-je kí joo kinlé.

Ta læ Kristi kì Dabidi

Mar 12:35-37; Luk 20:41-44

⁴¹ Loki Parisi-je 'køw-nā lé, Jeju dæji ta panè: ⁴² Ta ri bá 'giri dɔ Kristi-ti lé wa? Kristi to ngonka nā wa? Dɛ d'il-é-ti 'panè: To ngonka Dabidi.

⁴³ Befa Jeju dæji-dé bøy panè: Ngà ra ban bøy bá Ndil Lubø ra kullø mɛɛ Dabidi-ti adi ɛ kàrè ɓa-é 'Babe bøy wa? Kdotalø Dabidi ya panè:

⁴⁴ 'Babe Lubø idø 'Babe læ-m panè:

'Ree isi dɔ jikøl-m-ti, sar kadi m'tøl njéba-je læ-i gin tógi-i-ti.*

⁴⁵ Ngà kí Dabidi ɓa Kristi 'Babe lé, Kristi à to ngonka Dabidi ban bøy wa? ⁴⁶ Lo-é-ti kinlé, dow kí dan-dé-ti kí asi kilø ta Jeju-ti goto. Befa kɔ dɔ gangi ndo-é-je-ti kinlé, dow kí ɓo dæji ta Jeju ra-é ya goto ngá.

23

Ta læ Jeju kì njéndó dow-je ndukun-je læ Lubø kì Parisi-je

Mar 12:38-39

¹ Befa Jeju idø kosi dow-je, dɛ kì njéndó né-je liø panè:

² Ndukun-je kí Lubø adi Moiyiji ndàngi lé, njéndó dow-je ndukun-je, kì Parisi-je bá 'to njékɔr mɛɛ-é kadi dow-je. ³ To tó-é kadi ooi ta læ-dé, kadi 'rai tó mindi-dé-ti berere-berere. Ngà ndaji bá 'ndaji kullø ra-dé al, kdotalø né kí d'isi 'ndó dow-je lé, dɛ 'tøl rɔ-dé go-ti al. ⁴ Dɛ lé, né-je kí ɔy kí lo kuti-é ngá ya 'tò 'tindø dɔ dow-je-ti, ngà dɛ rømøn ngon ji-dé ya kàrè 'ndigi kulø gati-né sè-dé al. ⁵ †Né lay kí dɛ 'ra lé, 'ra kdø kadi dow-je d'oo-dé-né. Befa dɛ 'tò ndukun-je læ Lubø nğan ku né-je-ti, bá 'tò ta bagi-dé-je-ti, kì nati nɔ-dé-je-ti, d'u kubi-je læ-dé d'adi boy yul-yul, d'osi kulø sul-é-je-ti d'adi ngal puu-puu.* ⁶ Dɛ 'sangi lokisi kí kete nɔ dow-je-ti lo nékuso ra nay-je-ti røm, 'ndigi lokisi kí kete mɛɛ køykøwnā-je-ti røm, ⁷ 'ndigi kadi dow-je 'ra-dé lapiya kunta-nā lokosi-je-ti røm, bá 'ndigi kadi dow-je 'ɓa-dé njéndó dow-je né to. ⁸ Ngà sɔi lé, adi dow-je 'ɓa-si njéndó dow-je né al, kdotalø njéndó-si né, ɛ kàrè-rè bè, ngà sɔi lé, 'toi ngankɔ-nā-je lay. ⁹ 'Bai dow kí donangi-ti nè ɓobi-si al, kdotalø ɓɔbi-si ra kàrè-rè, adi to njékisi dɔrā-ti. ¹⁰ Adi dow ɓa-si njékun dɔ-je al, kdotalø Kristi† lé, ɛ ya kì kár-é to njékun dɔ-si. ¹¹ †Dow kí to 'boy dan-si-ti lé, à to ngonnjékullø læ-si. ¹² †Dow kí oji rɔ-é lé, d'a kulø dɔ-é kì nangi, ngà dow kí sɔl dɔ-é bá d'a kitø dɔ-é kì taá to.

Ta læ tuji kí à kusi dɔ Parisi-je-ti kì njéndó dow-je ndukun-je

Mar 12:40; Luk 11:39-52; 20:47

§ 22:39 22:39 Mbl 19:18 † 22:40 22:40 Luk 10:25-28 * 22:44 22:44 Pa-je 110:1 † 23:5 23:5

Mat 6:1 * 23:5 23:5 Njéndó dow-je ndukun-je kì Parisi-je lé, 'ra né-je kin bè kdø kadi dow-je d'oo titi-nā né kí dɛ bá d'un rɔ-dé d'adi Lubø ngay d'itø ndøgi dow-je bè. † 23:10 23:10 Kristi lé kor mɛɛ-é to dow kí Lubø mbøti-é. † 23:11 23:11 Mat 20:26,27; Mar 9:35; 10:43,44; Luk 22:26

† 23:12 23:12 Luk 14:11; 18:14

¹³ Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi njéndó dow-je ndukun-je, kɪ Parisi-je kí 'toi njékædkæm dow-je! Kdɔtalə sɛi uti tarəbi kandi kɔbɛ-ti kí dɔrɔ-ti dɔ dow-je-ti. Sɛi ya kàrɛ ɔwi-ti al rəm, bá dow-je kí 'ndigi kɔw-ti kàrɛ, sɛi ɔgi-dé rəm.

¹⁴ [Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi njéndó dow-je ndukun-je kɪ Parisi-je kí 'toi njékædkæm dow-je! Kdɔtalə sɛi 'kəəi né-je kí mɛɛ kəy-ti lə njéngɔwkoy-je kər-kər ə 'pai ta kɪ Lubə adi ngal nɔ-nɔ kɔ kadi dow-je d'oo-si-né. Bɛfa ta kí gangi kí ngɔ nɔ ya à ree dɔ-si-ti.][‡]

¹⁵ Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi njéndó dow-je ndukun-je kɪ Parisi-je kí 'toi njékædkæm dow-je. Kdɔtalə sɛi asi lo-je kí dɔnangi-ti nè, kɪ dan babo-je naki-naki kɔ kadi ingəi dow kí a tɔli-é jipi-ti. Ngà loki ingəi-é adi təl jipi ngá rəmə, adi dowbɛ təl to dow kí tuwə kɔw dan pər-ti kí tɔ sartagangi tɔy-si nja joo bəy!

¹⁶ Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi njékæmtɔ-je kí njékɔr nɔ dow-je. Sɛi lé 'painè: Kinə dow ubi rɔ-é kɪ kəy lə Lubə, bá ra né-é al kàrɛ to kare. Ngà kinə dow ubi rɔ-é kɪ lɔr kí mɛɛ kəy-ti lə Lubə rəmə, kadi dowbɛ ra né-é lé ya bane. ¹⁷ Sɛi mbə dow-je kí njékæmtɔ-je kan! Né kí ra bá boy nɔ wa? Lɔr bá boy nɔ əsɛ kəy lə Lubə kí njètəl lɔr né kí aa njay-ti bá boy nɔ wa? ¹⁸ Sɛi 'pai bəy 'painè: Kinə dow ubi rɔ-é kɪ logugi né lə Lubə, bá ra né-é al kàrɛ to kare. Ngà kinə dow ubi rɔ-é kɪ kadkare kí to logugi né-ti lə Lubə rəmə, kadi dowbɛ ra né-é lé ya bane. ¹⁹ Sɛi njékæmtɔ-je kanlé! Né kí ra bá to né kí boy nɔ wa? Kadkare bá boy nɔ əsɛ logugi né lə Lubə kí ra kadkare adi təl né kí aa njay bá boy nɔ wa? ²⁰ Yən, dow kí ubi rɔ-é kɪ logugi né lə Lubə lé, ɛ ubi rɔ-é kɪ logugi né lə Lubə ya rəm, bá ɛ ubi rɔ-é kɪ né-je lay kí tɔ logugi né-ti lə Lubə lé rəm tɔ. ²¹ Dow kí ubi rɔ-é kɪ kəy lə Lubə lé, ɛ ubi rɔ-é kɪ kəy lə Lubə ya rəm, bá ɛ ubi rɔ-é kɪ Lubə kí njəkisi mɛɛ kəy-ti lé rəm tɔ. ²² †Dow kí ubi rɔ-é kɪ dɔrɔ lé, ɛ ubi rɔ-é kɪ kalikɔbɛ lə Lubə rəm, bá ɛ ubi rɔ-é kɪ Lubə kí njəkisi dɔ kalikɔbɛ-ti lé rəm tɔ.

²³ Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi njéndó dow-je ndukun-je kɪ Parisi-je kí 'toi njékædkæm dow-je. Kdɔtalə sɛi lé mbikam-je lə-si kí ɔti maji-maji, kɪ mbikamnɔy-je, kɪ né ndir nɔy-je kin kàrɛ, sɛi ɔri kàrɛ dan kí dɔgi-ti adi Lubə. Rəmə né ra kí njururu, kɪ koo kəmtondoo, kɪ kɔdɔndi-ti kí to né-je kí boy nɔ mɛɛ ndukun-ti lé bá sɛi ooi kí né al. Né-je kin bá lé à to kullə ra-si, bá ndəgi né-je kinlé kàrɛ, sɛi a tusi kinəi al rəm tɔ. ²⁴ Sɛi njékæmtɔ-je kí njékɔr nɔ dow-je kan! Sɛi lé tɔ titi-nɔ né kí ngon kuu kí sɛ bə kin bá sɛi ooi-é dan man kɔy-si-ti adi uni-é kɔgi, ngà rəmə Jambal kí boy kin bá sɛi ooi-é al, adi uyi-é mɛɛ-si-ti miriki.

²⁵ Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi njéndó dow-je ndukun-je kɪ Parisi-je kí 'toi njékædkæm dow-je! Sɛi lé, gidi kɔbi-je kɪ gidi tasa-je bá 'togi adi aa maji rəmə, né-je kí rusi mɛɛ-é nji-nji lé, to né bɔgi-je kɪ né-je kí ingəi kí go rəbi bɔ né-je kí maji al kí ra-si. ²⁶ I Parisi kí njékæmtɔ! 'Togi mɛɛ kɔbi ya pá rəmə gidi-é kàrɛ à kaa maji tɔ.

²⁷ †Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi njéndó dow-je ndukun-je kɪ Parisi-je kí 'toi njékædkæm dow-je! Sɛi lé, 'titi-nɔ kɪ dɔbadi-je kí dow-je 'ra gidi-é kí ndaa-ti né kɪ pɔɔ, adi nda mbəy-mbəy maji, ngà mɛɛ-é rəmə singə dow-je kí

[‡] **23:14** 23:14 Ta-je kí tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kɪ ji-dé kɪ ta greki. † **23:22** 23:22 Mat 5:34 † **23:27** 23:27 Knj 23:3

d'oy, kî né-je kí ndum bá rusi bè kin. ²⁸ Səi lé kàrè, bè ya tɔ. Ta kəm dow-je-ti lé, 'rai rɔ-si tanə kî dow-je kí njéra né njururu-je bè, ya ngà kədkəm dow-je, kî né ra kí maji al ya rusi mɛɛ-si nji-nji.

²⁹ Tuji à kusi dɔ-si-ti, səi njéndó dow-je ndukun-je kî Parisi-je kí 'toi njékədkəm dow-je! Kdɔtalə 'rai dɔbadi njépata-je kí ta Lubə-ti adi maji rəm, bá 'tijəi ndaji né-je kí maji-maji dɔbadi njéra né njururu-je-ti ³⁰ ə 'painè: Kinə je bá j'isi kaglo-ti lə ka-ji-je kí ndɔki lé rəmə, j'a kində rɔ-ji nati sə-dé kdɔ tɔl njépata-je kí ta Lubə-ti lé al. ³¹ Befa ta pa-si kî kullə ra-si-je ya 'toji-né kí 'toi nganka njétɔl njépata-je kí ta Lubə-ti. ³² Bè rəmə, to tagaji kullə ra ka-si-je lé ya uni tin ə jè 'rai 'toli ta-é!

³³ *Səi kí mɛɛ-si maji al titi-nə kî mɛɛ pii-je bè kan! Səi lé, ta kí gangi kdɔ kadi dow-je d'ow-né dan pər-ti kí tɔ sartagangi lé, a tɛɛi kəm-ti rá wa? ³⁴ Gin-é kin bá Lubə panè: Yən, m'a kulə njépata-je kí ta-m-ti, kî njégosi-je, kî njéndó dow-je ndukun-je lə-m kí tɔgrɔ-ti rɔ-si-ti. Səi a toli dɛ kí nɔ-je rəm, a bəi dɛ kí dan-ti-je kagdəsi-ti rəm, a tindəi dɛ kí nɔ-je kî ndəy marɔw mɛɛ kəykəwnə-je-ti lə-si səi jipi-je lé rəm, bá a kuləi kəm dɛ kí nɔ-je ndoo kadi d'ay-nə kî lo-lo rəm tɔ. ³⁵ Né-je kinlé à tɔ bè kdɔ kadi ta məsi njéra né kí njururu kí ay nangi puu-puu kɔgi kinlé tɔ dɔ-si-ti. Un kuti-é dɔ məsi Abel-ti kí to dow kí njéra né kí njururu sar tɛɛ-né dɔ məsi Jakari-ti kí to ngon lə Baraki. Jakari lé, səi 'toli-é mbunə kəy-ti lə Lubə kî logugi né kí to lo kilə kadkare kadi Lubə. ³⁶ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí ta kí gangi kí sɔbi dɔ njétɔl dow-je lé à kusi dɔ dow-je-ti kí ngɔsnə kin.

Jeju ndingə rɔ-é kdɔ dow-je kí bebo Jorijaləm-ti Luk 13:34-35

³⁷ 'Wa! Səi dow-je kí Jorijaləm! 'Wa! Səi dow-je kí Jorijaləm! Səi 'toi njétɔl njépata-je kí ta Lubə-ti, njétilə dow-je kí Lubə ulə-dé rɔ-si-ti kî ər tɔl-dé. Nja kandangi-kandangi ə m'ndigi kəw-si kí rɔ-m-ti tanə kí kɔ kunjə kəw-né ngan-é gin bagi-é-ti kin bè, ə 'mbati! ³⁸ Ooi maji, kəy lə-si à toki tusi kinə kî dɔ-si-ti nɔɔ! ³⁹ M'a kidə-si rəsi. Kî nè kəw kî kete kinlé, a kooi-mi kî kəm-si gogi ndə al ya sar kaglo-ti kí a pai-né painè:

Kadi Lubə tɔr ndi-é dɔ dow-ti kí njèree kî ri 'Bafè!§

Ta-je kí dɔ ndɔ-je-ti kí dɔbəy-ti

24

Ta kí dɔ kəy-ti lə Lubə kí à tuji Mar 13:1-23; Luk 21:5-24

¹ Loki Jeju ɔti takəy-ti lə Lubə isi ɔw rəmə, njéndó né-je liə 'ree rɔ-é-ti 'toji-é 'panè: «'Oo kəy lə Lubə kí 'ra d'adi ndaji-é-je maji-maji kin.» ² Befa Jeju idə-dé panè: «Ooi né-je kin lay ya al wa? Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí d'a titə tilə kàre kàre, ngon ər ya kàre à tɔ dɔ madi-é-ti lo kin-ti al.»

³ Befa loki Jeju ɔw isi dɔ mbal kə kagi Olibiye-je-ti rəmə, njéndó né-je liə 'ree d'ingə-é kî kár-é 'dəji-é 'panè: «'Idə-ji, ndɔ kí rá bá né-é-je kinlé à ra né wa? Əse ri bá à toji ndɔ ree-i lé wa? Ə ri tɔ bá à toji dɔbəy ndɔ kí à ree lé wa?»

4 Jeju ilə-dé-ti panè: «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-ti, adi dow ədi-si al. 5 Kdɔ dow-je n̄a ya d'a kun ri-m kində dɔ-dé-ti ə d'a panè: “Dɛ ya 'to Kristi* lé.” Bəba d'a kədi-né dow-je n̄a kur-dé-né wale. 6 Səi a kooi poy rɔ-je k̄i ká rɔ-je. Ooi go rɔ-si nè mɛɛ-si à k̄i gangi man. Kdɔ, lé ban-ban ya kàrè né-je kinlé à ra né ya; ngà kɛ b́á à to sɔy né-je al ya b̄əy. 7 Gin dow-je madi d'a k̄i rɔ k̄i gin dow-je k̄i madi, kɔbɛ káre à k̄i rɔ k̄i kɔbɛ k̄i káre, bɔ à k̄ɔ rəm, dɔnangi à yəki k̄i lo-lo rəm†. 8 Né-je kinlé à tò titi-n̄a k̄i kulə gin ndo k̄i ra dené b̄ə. 9 †Bəba d'a kun dɔ-si kadi dow-je d'adi-si k̄ɔ rəm, kadi 'tɔl-si rəm. Gin dow-je lay ya d'a kɔsi-si k̄i ta kdɔ ta lə-m. 10 Ndo-é-ti kinlé, dow-je n̄a ya d'a kilə kadmɛɛ lə-dé kɔgi, d'a kun dɔ-n̄a rəm, b́á d'a kɔsi-n̄a ta rəm tɔ. 11 Dow-je n̄a d'a ree b̄a rɔ-dé njɛpata-je k̄i ta Lubə-ti ə d'a kur dow-je n̄a wale. 12 Né ra k̄i maji al à kow kəm-é kete-kete, gin-é kin b́á ndign̄a lə dow-je n̄a ya à təl sɔl-né. 13 †Ngà dow k̄i uwə rɔ-é ngà sar tɛɛ sɔy-é-ti ə à kaji. 14 Poyta k̄i Maji k̄i sɔbi dɔ kɔbɛ lə Lubə kinlé, d'a kilə mbɛ-é dɔnangi-ti nè lay kdɔ kadi gin dow-je lay d'oo k̄i mbi-dé, b̄əy ngà b́á dɔb̄əy ndo lé à ree b̄əy.»

15 «Loki a kooi nékɔbi, k̄i né k̄i tò n̄ɛ lo-ti k̄i aa njay titi k̄i ndɔki Daniyel njɛpata k̄i ta Lubə-ti pa-né lé rəmə, kadi dow k̄i isi ndó mbete kinlé gə mɛɛ-é maji‡ rəm, 16 b́á kadi dow-je k̄i d'isi dɔnangi Jude-ti d'ay d'ow dan mbal-je-ti rəm tɔ. 17 †Dow k̄i isi dɔ kəy-ti§ kàrè kadi ur nangi kdɔ kow kəy kun né madi al ngá, 18 rəm dow k̄i a ndɔrɔ kàrè, kadi ree b̄ee un kubi kul liə al rəm tɔ. 19 †Mɛɛ ndo-é-je-ti kin tuji k̄i à kusi dɔ dené-je-ti k̄i njəsəm k̄i dɛ k̄i d'isi d'adi mba ngan-je à tò ban ən ə! 20 †Pai ta k̄i Lubə n̄a kdɔ kadi ndo k̄ay lə-si tò n̄ay kul-ti al rəm, kadi tò ndo taakoo-ti lə-ji j̄əi j̄ipi-je al rəm tɔ. 21 †Kdɔ ndo-je kinlé, à to ndo k̄ɔ k̄i dum nati. Ə to k̄ɔ k̄i lo kində gin dɔnangi-ti n̄u sar b̄one kin ya kàrè, dow oo n̄ja káre al b̄əy rəm, b́á dow à koo ḡa-é gogi al ya sar rəm tɔ*. 22 Kinə 'Babɛ gangi ta ndo-je kinlé adi goji al rəmə, dow k̄i à kaji ya goto. Ngà ɛ à kadi ndo k̄ɔ-je k̄i dum nati kinlé goji, kdɔ dow-je k̄i ɛ mbəti-dé adi 'to dow-je liə. 23 Kinə dow idə-si panè: “Kristi a nè” əse “a yó” kàrè, 'taai ta liə al. 24 Kdɔtalə njɛba rɔ-dé Kristi-je, k̄i njɛba rɔ-dé njɛpata-je k̄i ta Lubə-ti d'a k̄i kdɔ ra nékɔji-je, k̄i né mbəli-je kdɔ kədi-né dow-je. D'a ra b̄ə sangi-né koo se d'a kur dow-je k̄i Lubə mbəti-dé lé wale kare wa. 25 M̄a m'idə-si ngá ən! 26 †Kinə d'idə-si 'panè: Ooi, Kristi, dow k̄i Lubə mbəti-é, a diləlo-ti n̄ɔɔ rəmə owi lo-é-ti al əse loki dow idə-si panè: Ooi, ɛ b̄oyɔ rɔ-é nè tin, kàrè 'taai ta liə al rəm tɔ. 27 Kdɔ ree Ngon lə dow lé, à tan̄a k̄i təlndi k̄i i lo kubə kadi-ti ow njal lo kur kadi-ti kin b̄ə. 28 †Lo k̄i nin tò-ti lé, lo-é ya mal-je d'a kəw-n̄a-ti†.»

Ta təl ree lə Ngon lə dow

29 †«Go ndo k̄ɔ-je-ti k̄i dum nati kinlé ya rəmə, Londul à kuti kəm kadi! N̄ay à nda al! Kərwəi-je k̄i dɔr̄a-ti d'a tusi nangi!

* 24:5 24:5 Kristi lé kər mɛɛ-é to dow k̄i Lubə mbəti-é. † 24:7 24:7 Eja 19:2 † 24:9 24:9 Mat 10:22 † 24:13 24:13 Mat 10:22 ‡ 24:15 24:15 Dan 9:27; 11:31; 12:11 † 24:17 24:17 Luk 17:31 § 24:17 24:17 Dɔ kəy-ti: To ḡa kəy-je k̄i b̄e lə-ji nè kin al. To kəy dur-dur-je k̄i 'ra ndil dɔ-ti adi to taakoo, lo k̄i d'isi-ti d'adi yál dan-dé. † 24:21 24:21 Ntd 7:14 * 24:21 24:21 Dan 12:1 † 24:26 24:26 Luk 17:23,24 † 24:28 24:28 Luk 17:37 † 24:28 24:28 Job 39:30 † 24:29 24:29 a Ntd 6:12; b Ntd 6:13

Tógi-je kí dora-ti à yoy yeki-yeki!»

³⁰ † «Beba nékoji læ Ngon læ dow à tɛɛ dora-ti, rəmə gin koji-je lay kí donangi-ti nè d'a ndingə rɔ-dé. Dɛ d'a koo Ngon læ dow à kɪ dora-ti kisi ree dan kilndi-ti, kɪ tógi kí nɔ rəm, bá dan rɪba-ti kí nɔ rəm tɔ. ³¹ Lóki ndi tɛbi mbanga à ba dora-ti púú-púú rəmə, Ngon læ dow à kulə malayka-je liə kadi 'kəw dow-je lay kí ɛ mbəti-dé kí dɔ kum donangi kí sɔ kin lay kí nati. D'a kɪ ngangɪ donangi-ti kí káre kow njal tɛɛ ngangɪ-é-ti kí káre.»

³² Uni néndó mɛɛ gosta-ti kí dɔ kote-ti kin ooi. Kote lé lóki balkəm-é-je təl tò mbəl bá mbi-é tubə dɔ-ti lé, sɔi 'gəi kí nɔy bə nɔy ngosi. ³³ Bè ya tɔ, lóki ooi kí né-je lay kinlé isi ra né rəmə, kadi 'gəi kí Ngon læ dow ɔ tarəbi-ti pèrèrè ngá. ³⁴ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dow-je kí d'isi kəm nè kin, d'a koy lay al ya né-je kinlé à ra né. ³⁵ Dora-je kí donangi kin d'a goto, ngá ta-je læ-m lé à goto al ya sartagangi. ³⁶ Ta læ ndɔ əse kàdi ree læ Ngon læ Lubə lé, dow kí gə goto, malayka-je kí dora-ti kàrè 'gə al rəm, Ngon læ Lubə lé ya kàrè gə al rəm, ngá Bobi-é ya kí kár-é bá gə. ³⁷ Né kí ndɔki ra nè kaglo-ti læ Nuwe lé, gə-é ya à ra né ndɔ ree-ti læ Ngon læ dow lé tɔ. ³⁸ Ndɔki kete kadi man bəlɪm ree taa lo lay lé, dow-je d'uso né-je, d'ay né-je, 'taa-nə-je, d'adi ngan-dé-je 'taa-nə-je, sar ndɔ-ti kí Nuwe ɔw-né mɛɛ bato-ti lé. ³⁹ Mɛɛ dow-je oy səl dɔ rɔ-dé-ti adi man bəlɪm ree təl-dé lay. Bè ya tɔ, ndɔ kí Ngon læ dow à ree lé, lo à tuji puktu-puktu. ⁴⁰ Beba dow-je joo d'ə mɛɛ ndɔr-ti kí káre kàrè, Lubə à kun kí káre ə à kiŋə kí káre. ⁴¹ Dené-je joo d'ə d'ur né mɛɛ bir-ti kí káre kàrè, Lubə à kun kí káre ə à kiŋə kí káre. ⁴² Ən ə isi kəm dɔ rɔ-si-ti, kɔ sɔi 'gəi ndɔ ree 'Babe læ-si al. ⁴³ † Kadi 'gəi né kin maji: Kinə 'ba njəkəy gə dɔkàdi kí ndɔo kí njəbogi à ree-né lé, ɛ à kisi kəm bi à kiŋə-é kadi ɔw mɛɛ kəy-ti liə al. ⁴⁴ Gin-é kin bá sɔi kàrè, isi dɔ nja-si-ti, kɔo Ngon læ dow lé à ree dɔkàdi-ti kí sɔi 'giri dɔ-ti al. ⁴⁵ Nɔ bá to ngonnjəkullə kí njera né kí tɔgro-ti kí to njəkəmtuti wa? To ɛ kí 'ba-é ində-é dɔ madkullə-je-ti liə kɔo kadi oo go-dé kí nəkuso kí dɔkàdi-é dɔkàdi-é. ⁴⁶ Ngonnjəkullə kí 'ba-é təl ree mɛɛ kəy-ti liə bá ingə-é ta kullə-ti titi-nə bè lé, to njənəkumə. ⁴⁷ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí 'ba-é à kiŋə nékingə-é-je lay mɛɛ ji-é-ti. ⁴⁸ Ngá kinə to ngonnjəkullə kí maji al lé, à pa mɛɛ-é-ti panè: «'Ba-m à təl ree kalangi al bəy» ⁴⁹ bá ɛ ɔ ká tində madkullə-je-ti liə, kí ká kuso né-ti kí ká kay né-ti kí gɔyibi-je rəmə, ⁵⁰ 'ba-é à təl ree kubə-é nangɪ busi ndɔ-ti kí ɛ ində mɛɛ-é dɔ-ti al rəm, dɔkàdi-ti kí ɛ à gə al rəm tɔ. ⁵¹ ɛ à kində-é kində koji kí ngá nɔ ə à kadi-é ingə kɔ nati kí njəkədkəm dow-je lo-ti kí d'a nɔ-ti rəm, bá d'a kuso ngangɪ-dé titi mɛgəgə-mɛgəgə rəm tɔ.

25

Gosta kí sɔbi dɔ nganmandi-je kí dɔgi

¹ † Beba kɔbɛ kí dora-ti titi-nə kí poyta læ nganmandi-je kí dɔgi kí 'tilə kəm njədené* kí lampi-je læ-dé ji-dé-ti. ² Dɛ kí mɪ 'to njəkəmtuti al-je ə dɛ kí mɪ tɔ bá 'to njəkəmtuti-je tɔ. ³ Njəkəmtuti al-je lé d'ow kí lampi-je læ-dé nal kun ubi-é ji-dé-ti. ⁴ Ngá njəkəmtuti-je kí mɪ tɔ rəmə, d'ow kí lampi-je

† 24:29 24:29 Eja 13:10; 34:4 † 24:30 24:30 Ntd 1:7 § 24:30 24:30 Dan 7:13 † 24:43 24:43

Luk 12:39,40 † 25:1 25:1 Luk 12:35 * 25:1 25:1 Njədené kinlé to ngow nganmandi-je kí dɔgi lé al. Dɛ lé 'ba-dé lo taana-ti lé kí ba bi dɛ ba ree kɔo taa dingəm lé al.

læ-dé kî ku ubi-je læ-dé ji-dé-ti ji-dé-ti. ⁵ Ngà loki njèdené ree kalangi al bøy lé, ngranmandi-je lé lay ya kɔ ra-dé adi 'to bi. ⁶ Beba dan lo bapi rəmə, ndi dow ba boy panè: Ooi! Njèdené lé ree ngá, é jì taá 'tiləi kəm-é. ⁷ Beba ngranmandi-je lé lay ya d'jì dɔ bi-ti, d'oo go lampi-je læ-dé. ⁸ Njékəmtuti al-je lé 'dəjì njékəmtuti-je 'panè: Adi-ji ubi læ-si lé sɛ-sɛ sə-si kɔ lampi-je læ-ji lé d'isi d'oy. ⁹ Njékəmtuti-je lé 'panè: «*À-à*, ubi læ-ji lé, jɛ ya kàrè à kasi-ji rá bá j'a kay kadi-si wa? *Ōwi* 'ndogi 'læ-si ə soti.» ¹⁰ Ngranmandi-je kî njékəmtuti al-je lé, d'ɔti d'ow adi 'nɔy lo ndogi ubi-ti lé ya bøy rəmə, njèdené lé ree, adi ngranmandi-je kî mɪ kî d'isi dɔ nja-dé-ti lé, d'ow siə kəy lo taana-ti, adi d'uti takəy ta-dé-ti. ¹¹ †Go-ti, ngranmandi-je kî njékəmtuti al-je lé 'ree, 'nɔ boy-boy 'panè: «'Babe, 'Babe, 'tɛɛ takəy adi-ji.» ¹² Ngà njèdené lé panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; m'gə-si al.» ¹³ Beba Jeju ilə dɔ ta-ti kin panè: «Isi kəm dɔ rɔ-si-ti, kɔ sɔi 'gəi ndɔ-é al rəm, 'gəi dɔkadi-é al rəm tɔ.»

Gosta kî dɔ ngannjékullə-je-ti kî mutə
Luk 19:12-27

¹⁴ †Kɔbe læ Lubə à tò titi-nɔ kî ta læ dingəm káre kî isi ɔw mba ə ba ngannjékullə-je liə, ə inɔ nékingə-é ji-dé-ti bá ɔti ɔw mba. ¹⁵ †E adi ɛ kî káre lɔr mbu mɪ, adi ɛ kî rangi lɔr mbu joo, ə adi njékungɪ-ti mutə læ-dé lɔr mbu káre. †E adi-dé kî go tɔgi-dé-ti, ngá bá ɔti ɔw mba. ¹⁶ Dow kî njətaa lɔr mbu mɪ lé, ɔti tajinati nè ya ɔw təl-né ji-é ə ingə kî rangi dɔ-ti mbu mɪ ya tɔ. ¹⁷ Dow kî njətaa lɔr mbu joo lé kàrè, ɔw təl-né ji-é, ə ingə kî rangi dɔ-ti mbu joo ya tɔ. ¹⁸ Ngà njətaa lɔr mbu káre lé, ɛ ɔw ndər bə dubi-né lɔr læ 'ba-é lé. ¹⁹ Loki dɔkaglo dəə dɔ-ti nɔ ngá lé, 'ba-dé təl ree kadi d'ɔr go né-je liə d'adi-é. ²⁰ Dow kî njətaa lɔr mbu mɪ lé ree rɔ 'ba-é-ti, tidə lɔr mbu mɪ kî man-é dɔ-ti mbu mɪ ya tɔ, ə panè: «'Ba-m, i 'adi-m lɔr mbu mɪ, ə ɛ kî rangi kî m'ingə dɔ-ti é ra mbu mɪ tɔ tin.» ²¹ 'Ba-é idə-é panè: «Oiyoi! 'To ngonnjékullə kî maji, njəra né kî tɔgrɔ-ti. M'a kində-i dɔ né-je-ti kî nɔ, kɔ dɔ 'to njəra né kî tɔgrɔ-ti mɛɛ né-ti kî ndɛ bə. 'Ree 'ra sə-m rɔnəl.» ²² Go-ti, ngonnjékullə kî njətaa lɔr mbu joo lé ree rɔ-é-ti panè: «'Ba-m, i adi-m lɔr mbu joo, ə ɛ kî rangi kî m'ingə dɔ-ti é ra mbu joo tɔ tin.» ²³ Beba 'ba-é idə-é panè: «Maji! I 'to ngonnjékullə kî maji, njəra né kî tɔgrɔ-ti, i tɔsi kəm-i go né-ti kî ndɛ bə, beba m'a kində-i dɔ né-je-ti kî nɔ. 'Ree 'ra sə-m rɔnəl.» ²⁴ Ta tɔl ta-é-ti, ngonnjékullə kî njékungɪ-dé-ti mutə kî taa lɔr mbu káre lé ree panè: «'Ba-m, i lé m'gə kî 'to dow kî 'ngá nɔ: Lo kî i 'dubi né-ti al kàrè, i tətɪ-tɪ rəm, bá lo kî i ilə ko-ti al kàrè, i ijə ko-ti rəm tɔ. ²⁵ Mɔ m'bəl adi m'ow m'dubi lɔr læ-i lé nangi. Yən! Né læ-i lé ən, é 'taa.» ²⁶ Ngà 'ba-é idə-é panè: «I lé 'to ngonnjékullə kî maji al, njədabi! I gə kî mɔ lé, lo kî m'dubi né-ti al kàrè, m'tətɪ-tɪ rəm, bá lo kî m'ilə ko-ti al kàrè m'ijə-tɪ rəm kinlé, ²⁷ lé 'a kɔw kilə lɔr læ-m lé lo ngəm né-ti kɔ kadi m'təl m'ree bə rəmə, lé m'a taa kî man-é dɔ-ti.» ²⁸ Beba 'ba-é panè: «*Ōti* 'taai lɔr kî ji-é-ti ə adi ɛ kî ɔw kî lɔr mbu dɔgi lé dɔ-ti. ²⁹ †Kɔ dow kî né tò ji-é-ti bá d'a kadi-é kî rangi dɔ-ti kadi isi dan maji-ti mburuki-mburuki, ngà dow kî né liə goto lé, kî ji-é-ti ya kàrè d'a taa. ³⁰ †Beba ngonnjékullə

† 25:11 25:11 Luk 13:25 † 25:14 25:14 Luk 19:11-27 † 25:29 25:29 Mat 13:12; Mar 4:25; Luk 8:18 † 25:30 25:30 Mat 8:12; 22:13; Luk 13:28

kí kare kɔgi bè kinlé, iləi-é ndaa-ti, lo-ti kí ndul ndi-ndi, lo kí ɛ à nɔ-ti rəm, à kuso ngangí-é-ti mægəgə-mægəgə rəm tɔ.»

Ta kí gangi kí dɔbəy ndo-ti

³¹ †Loki Ngon læ dow à ree kí ríba liə kí n̄a nati kí malayka-je lé, ɛ à kisi dɔ kali ríba-ti liə. ³² Gin dow-je lay kí dɔnangi-ti nè ya d'a kəw-n̄a n̄ə-é-ti, bá ɛ à kɔr kəm dow-je gay-gay titi-n̄a kí njékul né ɔr-né kəm bati-je kí biɲə-je gay-gay kin bè. ³³ Ɛ à kɔr bati-je kadi d'a dɔ jikol-é-ti, ngà biɲə-je rəm, ɛ à kadi d'a dɔ-ji gəl-é-ti tɔ. ³⁴ Bè ngà bá Ngar à kidə dow-je kí dɔ jikol-é-ti lé panè: «'Reei, s̄əi kí Bɔbi-m tɔr ndi-é dɔ-si-ti, andi kɔb̄e-ti liə kí ɛ ya ra go-é lo kində gin dɔnangi-ti n̄u kɔɔ ta lə-si. ³⁵ Kdɔtalə s̄əi bá ndɔki ɔo ra-m é adi-mi né m'uso, kundə ra-m é adi-mi man m'ay, m'to mba é uwəi-mi kí rɔ-si-ti. ³⁶ S̄əi bá ndɔki kuti-m tò dum é adi-mi kubi m'ulə rɔ-m-ti, rɔ-m to-m é ɔwi dɔ-m-ti, m'to dangay-ti é ɔwi go-m-ti ooi-mi.» ³⁷ Rəmə dow-je kí njéra né kí njururu lé d'a panè: «'Wa! 'Babe, ndo kí rá-ti bá ɔo ra-i é j'adi-i né uso əse kundə ra-i é j'adi man ay wa? ³⁸ Ndo kí rá-ti bá 'to mba é j'uwəi kí rɔ-ji-ti əse j'oo-i kí kuti-i dum é j'adi-i kubi ulə rɔ-i-ti wa? ³⁹ Ndo kí rá-ti bá rɔ-i to-i əse 'to dangay-ti é j'ow j'oo-i wa?» ⁴⁰ Beba Ngar à panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dɔkaglo-je lay ya kí 'rai né-je kinlé kí dow káre dan ngan dow-je-ti kí s̄e-s̄e bè kí 'to ngankɔ-m-je kinlé, to m̄a ya tɔ é 'rai sə-m tin.» ⁴¹ Go-ti, ɛ à təl kidə d̄e kí dɔ-ji gəl-é-ti lé panè: «Ɔti rangi ta-m-ti, s̄əi dow-je kí Bɔbi-m ində ndɔl dɔ-si-ti. Ɔwi dan pər-ti kí tò sartagangi kí toki ra go-é kɔɔ Sú d̄e kí malayka-je liə. ⁴² Kdɔtalə s̄əi lé, ɔo ra-m kàrè, adi-mi né m'uso al rəm; kundə ra-m kàrè, adi-mi man m'ay al rəm; ⁴³ m'to mba kàrè, uwəi-mi kí rɔ-si-ti al rəm; kuti-m tò dum kàrè, adi-mi kubi m'ulə al rəm; rɔ-m to-m əse m'to dangay-ti kàrè ɔwi go-m-ti al rəm tɔ.» ⁴⁴ Beba d̄e d'a panè: «'Wa! 'Babe, ɔo ra-i ndo kí rá-ti əse kundə ra-i ndo kí rá-ti, 'to mba ndo kí rá-ti əse ɔ kuti-i dum ndo kí rá-ti, rɔ-i to-i ndo kí rá-ti əse 'to dangay-ti ndo kí rá-ti bá j'ra sə-i al wa?» ⁴⁵ Ngar à təl kilə-dé-ti panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dɔkaglo-je lay kí s̄əi 'rai kí dow káre dan ngan dow-je kí s̄e-s̄e kin al lé, to m̄a ya tɔ é 'rai sə-m al tin.» ⁴⁶ Beba d̄e kí dɔ-ji gəl-é-ti lé, d'a kɔw dan kɔ-ti kí sartagangi, ngà njéra né kí njururu-je lé, bá d'a kɔw lo kiskəm-ti kí sartagangi tɔ.

Koy Jeju kí tɔsi ndəl liə

26

Ta kí dɔ kun dɔ Jeju-ti

Mar 14:1-2; Luk 22:1-2; J̄a 11:47-53

¹ Loki Jeju təl ta néndó-je kinlé, ɛ idə njéndó né-je liə panè: ² S̄əi 'gəi kí n̄ay ndo joo kadi ndo ra n̄ay Paki asi* . Ɔ d'a kilə Ngon læ dow ji dow-je-ti kadi 'ɔə-é kagdəsi-ti.

³ Rəmə njékun dɔ njégugné-je læ Lubə, kí 'ngatɔgi-je læ jipi-je d'uwə dɔn̄a lo gangta-ti panata læ Kayipi kí to burə dɔ njégugné-je læ Lubə ⁴ ɔ d'un ndu-dé kadi 'ra gosi d'uwə-né Jeju kɔɔ kadi 'tɔl-é. ⁵ Ya ngà d̄e 'təl panè: K̄e bá j'a kuwəi-é ndo ra n̄ay Paki-ti lé al, nè kosi dow-je d'a kí buki-n̄a dɔ-ji-ti.

† 25:31 25:31 a Mat 16:27; b Mat 19:28 * 26:2 26:2 T̄et 12:1-27

Ta kí sɔbi dɔ dené kí ur ubi kí ɔti maji dɔ Jeju-ti
Mar 14:3-9; Jɔ 12:1-8; Luk 7:36-50

⁶ Jeju isi meeɛ ðe-ti kí Betani, meeɛ kɔy-ti læ Simɔ kí ndɔki to njɛbanji.
⁷ †Rɛmɛ dené káre bè ree rɔ-é-ti kí ubi kí ɔti maji rɛm, là-é nɔ rɛm, rusi ku kí 'ra kí ɔr kí 'ba-é albatrɛ rɛm ya ree mbɛl dɔ Jeju-ti ta nékuso-ti.
⁸ Njéndó né-je d'oo né kin bè rɛmɛ, nɛl-dé al, adi 'panè: «É kin to né tuji kí ban bá taná bè?»
⁹ To ubi kí lé j'a taa-né là kí tò bay-bay ya kɔɔ læbi njéndoo-je.
¹⁰ Jeju gɔ ta kí ðe 'pa lé, adi idə-dé panè: «Kɔɔ ri é sɔi adi-né kɔ dené kinlé bè wa? E ra né kí maji kɔɔ ta læ-m.
¹¹ Njéndoo-je lé, d'a kisi sɛ-si nè kɔ ndo-je lay, ngà mɔ lé m'a kisi sɛ-si kɔ ndo-je lay al.
¹² Ubi kí dené kin ungi kinlé, toki né kí e ra rɔ-m-ti kɔɔ dubi-m-né bè.
¹³ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; lo lay kí donangi-ti nè kí d'a kilɛ mbɛ Poyta kí Maji kin titi lé, d'a kɔr poy né kí dené ra kinlé kadi meeɛ dow-je ole-né dɔ-é-ti.»

Ta læ Judasi kí njɛkun dɔ Jeju
Mar 14:10-11; Luk 22:3-6

¹⁴ Bɛba Judasi kí 'ba-é Iskariyoti kí to kí káre dan njéndó né-je-ti kí dɔgi gidi-é joo lé, ɔw ingɛ njɛkun dɔ njégugnɛ-je læ Lubɛ ¹⁵ ə idə-dé panè: Ri bá sɔi 'ndigi kadi-mi kadi m'ilə-né Jeju lé ji-si-ti wa? Bɛba ðe 'tidɛ kɔ læ kɔrmutɛ d'adi-é.
¹⁶ Gangi ndo-é-ti kin ya, Judasi sangi kɛm rɛbi kí tuwɛ kilɛ-né Jeju ji-dé-ti.

Jeju ində gin nékuso nam

Mar 14:12-31; Luk 22:7-34; Jɔ 13:21-38; 1Kɔ 11:23-25

¹⁷ Nɔɔ kí dɔsɔy læ ndo ra nɔy kí 'ra kí mbɛ kí ɔm goto-ti lé, njéndó né-je læ Jeju 'ree rɔ-é-ti 'dɔji-é 'panè: «Lo kí rá bá i 'ndigi kadi j'ra nékuso Paki-ti j'adi-i wa?»
¹⁸ Bɛba Jeju idə-dé panè: «Ɔwi meeɛ ðebo-ti rɔ dow-ti kí bè kin ... ə idə-é toki njéndó dow-je né panè: Dɔkaglo læ-m nɔy sɛ bè; ə m'a kɔw kɔy læ-i kɔɔ 'ra nɔy Paki nati kí njéndó né-je læ-m.»
¹⁹ Bɛba njéndó né-je d'ɔw ə 'ra go ta-ti kí Jeju idə-dé, adi 'ra nékuso Paki lé.

²⁰ Bɛba ta kadi kur-ti lé, Jeju isi ta nékuso-ti kí njéndó né-je læ kí dɔgi gidi-é joo.
²¹ Loki d'isi d'uso né lé Jeju panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow káre dan-si-ti à kun dɔ-m.»
²² Bɛba meeɛkɔɔ ra njéndó né-je adi 'dɔji-é káre-káre lay 'panè: «'Babe, to mɔ wa?»
²³ Jeju ilə-dé-ti panè: «E kí ulɛ ji-é sɛ-m nati meeɛ bay-ti kin ya, e ya à kun dɔ-m.
²⁴ Ngon læ dow lé à koy titi kí mbete kí aa nɔy pa-né ta kí sɔbi dɔ-é lé ya, ngà tuji bá à kusi dɔ dow-ti kí njɛkun dɔ-é. Tò soti kadi d'oji dowbé kinlé al!»
²⁵ Rɛmɛ Judasi kí à kun dɔ Jeju lé, un ta dɔji-é panè: «Njéndó dow-je né, to mɔ wa?» Jeju ilə-é-ti panè: «Ta ya tɛɛ ta-i-ti tin.»

²⁶ Loki d'isi ta nékuso-ti lé Jeju un mbɛ, ra oiyo Lubɛ, uwɛ gangi dana, adi njéndó né-je ə panè: «'Taa! usoi, e kin to daji rɔ-m.»
²⁷ Go-ti, un kɔbi kí man nduu tò-ti, ra oiyo Lubɛ, tɛl-né adi-dé ə panè: «Sɔi lay ya ayi.
²⁸ Kɔɔ e kin to mɛsi-m, mɛsi kulənoji nati kí Lubɛ kí à kungi nangi kɔɔ kosi dow-je, kɔɔ kadi Lubɛ inə-né go majal-je kɔɔgi.
²⁹ M'a kidə-si rəsi; kɔi nè kɔw kete kinlé, m'a kɔy man nduu kin gɔgi al ya sar ndo-ti kí m'a kɔy e kí sigi sɛ-si kɔɔbe-ti læ Bɔbi-m.»

³⁰ Go-ti, d'usi pa-je†, ðɔy bá d'i d'ow dɔ mbal kɔ kagi Olibiye-je-ti.

Jeju idə Piyər panè n'a naji kí n'gə-n'è al

Mar 14:27-31; Luk 22:31-34; Jq 13:37-38

³¹ Beba Jeju idə njéndó né-je panè: «Ndoo nè ya səi a tusi-mi kiŋəi-mi kɔgi lay, kɔo 'ndangi mee mbete-ti kí aa njay 'panè: "M'a tɔl njəkul bati-je! Rəmə bati-je d'a sane-nə[‡]."»

³² †Ngà Jeju təl ilə dɔ-ti panè: «Kɛ b́a loki m'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, m'a kow ngəbi-si Galile.» ³³ Piyər idə-é panè: «Lé dow-je lay ya 'tusi-i d'inqə-i kɔgi kàrè, mə bè lé m'a kiŋə-i kɔgi ndá al.» ³⁴ Beba Jeju ilə-é-ti panè: «'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; kí ndoo nè-ti kin ya 'a naji panè 'gə-m al nja mutə b́a kunjə à nɔ b́əy.» ³⁵ Piyər idə-é panè: «Kadi m'naji ta m'panè m'gə-i al lé, kí nja kàrè ya kàrè à tɛɛ ta-m-ti al. Lé asi kəm koy ya kàrè m'a koy sə-i.» Rəmə ndəgi njéndó né-je lay 'pa bè ya tɔ.

Jeju ɔw lo ndɔr-ti kí ba-é Getsemane

Mar 14:32-42; Luk 22:39-46; Əbr 5:7

³⁶ Beba d'ɔti d'ɔw lo-ti kí 'ba-é Getsemane[§], rəmə Jeju idə njéndó né-je panè: «Isi nangi nè, adi m'ow ngərəngi nɔ m'pa ta kí Lubə.» ³⁷ Jeju adi Piyər kà ngan lə Jebede joo d'ɔw siə. Lo-ti kin b́a mɛɛkɔ kə mɛɛ gangi man ulə gin ra Jeju. ³⁸ Beba ɛ idə-dé panè: «Mɛɛkɔ ra-m asi koy; isi nangi nè ə ɔgi kəm-si bi sə-m.» ³⁹ Ngà loki ɛ ɔti kete sɛ lé, usi nangi, səbi takəm-é nangi ə pa ta kí Lubə panè: «Bəbi-m, kinə kəm rəbi tɔ nɔɔ rəmə, 'itə kɔ kí nɔ kin kí rangi dɔ-m-ti. Lé bè ya kàrè, 'ra kí go ndigi-ti lə-m mə al; ngà kadi 'ra kí go ndigi-ti lə-i i ya.» ⁴⁰ Ɛ təl ree rɔ njéndó né-je-ti kí mutə lé rəmə, ingə-dé dɔ bi-ti. Beba idə Piyər panè: «Kadi ɔgi kəm-si bi sə-m kàdɪ kàrè bè ya kàrè asi al wa? ⁴¹ Ɔgi kəm-si bi ə 'pai ta kí Lubə kɔo kadi nənə tɛɛ dɔ-si-ti rəmə usi al. Ndil ndigi, ngà daji rɔ dow b́a tɔgi-é asi al.» ⁴² Jeju təl inqə-dé kí nja joo ɔw gogi pa ta kí Lubə panè: «Bəbi-m, kɔ-je kí nɔ kinlé, kinə kəm rəbi kí kadi 'itə-né kí rangi kadi tɛɛ dɔ-m-ti al goto rəmə 'ɔji ndigi lə-i.» ⁴³ Ɛ təl ree rɔ njéndó né-je-ti, rəmə ingə-dé dɔ bi-ti ya b́əy; kəm-dé ɔy diriri adi lo kadi 'tɛɛ kəm-dé goto. ⁴⁴ Jeju təl inqə-dé ɔw pa ta kí Lubə kí nja mutə dɔ ta-je-ti kí kàrè lé ya b́əy. ⁴⁵ Go-ti, təl ree rɔ njéndó né-je-ti idə-dé panè: «Uwəi rɔ-si ngá, 'toi bi. Kàdɪ asi; d'a kilə Ngon lə dow ji njéramajal-je-ti ngá. ⁴⁶ Ɔi taá adi j'ɔwi! Ooi, dow kí njəkilə-m ji-dé-ti lé isi ree ngá.»

Ta kí səbi dɔ kuwə Jeju

Mar 14:43-50; Luk 22:47-53; Jq 18:3-11

⁴⁷ Loki Jeju ɔ pa ta lé ki pa ya b́əy rəmə, Judasi kí to kí kàrè dan njéndó né-je-ti kí dɔgi gidi-é joo lé, ree kí kosi dow-je kí d'uti kiyəro-je, kí kagi-je ji-dé-ti. Njəkun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kí 'ngatɔgi-je lə jipi-je b́a d'ulə dowbə-je kinlé. ⁴⁸ Njəkun dɔ Jeju lé, toji-dé né kí n'a ra kadi 'gə-né Jeju lé panè: «Dow kí m'a ra-é lapiya, kuwə-é kàdɪ-m-ti kin ya to ɛ, ən ə jə uwəi-é.» ⁴⁹ Loki Judasi ree ngɔsi rɔ Jeju-ti lé, ɛ panè: «Lapiya, njéndó dow-je né!» Rəmə uwə Jeju kàdɪ-é-ti. ⁵⁰ Beba Jeju ilə-é-ti panè: «Nam-m, né kí 'ree kɔo ra lé 'ra tá.» Beba dow-je kí 'ree lé, d'ɔti d'uwə Jeju. ⁵¹ Ngà dow kàrè dan njéndó né-je-ti lə Jeju ɔr kiyəro tugə-né mbi ngonnjəkullə lə burə dɔ njégugnə-je lə Lubə ndəti ya gangi. ⁵² Beba Jeju idə-é panè:

‡ 26:31 26:31 Jkr 13:7 † 26:32 26:32 Mat 28:16 § 26:36 26:36 Getsemane: Kɔr mɛɛ-é to lo mbore ubi.

«Ulə kiyəro lə-i saba-é-ti gogi; kɔɔ dow-je kí 'tɔl madi-dé-je kɔ kiyəro lé, d'a koy yo kiyəro ya tɔ. ⁵³ I 'gə kí kinə m'nɔɔ bə Bəbi-m lé, tajinati nè ya à kulə kɔ kosi njəro-je kí 'to malayka-je asi bɔdɔgi-dɔgi lo nɔ al wa? ⁵⁴ Ngə toki tɔ titi-nə bè lé, ta kí Lubə pa mɛɛ mbete-ti kí aa njay lé, né-é à ra né ban wa?»

⁵⁵ †Bəba Jeju təl idə kosi dow-je panè: «Səi ooi-mi ki bəkaya dow bə 'reei kɔ kiyəro-je, kɔ salangi-je kɔ kuwəi-mi-né wa? Nɔɔ-je lay ya m'isi sə-si takəy-ti lə Lubə, m'ndó né dow-je ya é səi uwəi-mi al. ⁵⁶ Ngə né-je lay kinlé, tɔ bè kɔ kadi ta-je kí njəpata-je kí ta Lubə-ti 'ndangi lé, né-é ra né.» Bəba njéndó né-je lay ya d'ɪŋə Jeju d'əy-nə.

D'ow kɔ Jeju nɔ 'boy-je-ti kí njəgangta-je lə jipi-je
Mar 14:53-65; Luk 22:54-55; Jɔ 18:12,13,19-24

⁵⁷ Də kí d'uwə Jeju lé, d'ow siə bə lə Kayipi kí to burə dɔ njəgugnə-je lə Lubə. Njéndó dow-je ndukun-je, kɔ 'ngatɔgi-je lə jipi-je 'kəw-nə nɔɔ. ⁵⁸ Piyər njiyə go-é-ti jan-jan adi rəbi-é rà dəkɔ siə, ɔw sar tɛɛ panata lə burə dɔ njəgugnə-je lə Lubə kinlé. Ɛ andi mɛɛ kəy-ti isi nati kɔ ngannjəkullə-je kadi n'oo se né-je kin à tɔl ta-é ban-ban wa?

⁵⁹ Njəkun dɔ njəgugnə-je lə Lubə, kɔ 'boy-je kí njəgangta-je lə jipi-je 'sangi kadi dow-je 'təti ta ta Jeju-ti kadi n'iləi-né ta dɔ-é-ti kɔ kadi n'gangi-né ta koy dɔ-é-ti. ⁶⁰ Dow-je nɔ ya 'ree 'təti ta ta-é-ti, ya ngə d'ingə ta kí asi kadi 'tɔl-é-né al. Bəba dɔbəy-é-ti, dow-je joo 'tɛɛ ə ⁶¹ †panè: «Dow kanlé ndɔki panè: “M'a tɔɔ kəy lə Lubə kin ə ndɔ mutə ya m'a kində gogi lay.”» ⁶² Bəba burə dɔ njəgugnə-je lə Lubə ɪ taá pa ta kɔ Jeju panè: «Se i 'a kilə ta-je-ti kí dow-je kin 'tilə dɔ-i-ti kinlé al wa?» ⁶³ Ta-é kí ngarara ya kərə ɛ tɛɛ ilə-é-né-ti al. Burə dɔ njəgugnə-je təl idə Jeju bəy panè: «M'dəji-i kɔ ri Lubə kí njəkisi kəm, kadi 'ubi rɔ-i ya ilə-ji-né ta-ti kin adi j'oo: “I lé, kí togrɔ-ti bè lé 'to Kristi*, Ngon lə Lubə lé wa?»» ⁶⁴ Jeju ilə-é-ti panè: «Ta ya tɛɛ ta-i-ti tin. Rəm bə, kí ngosnə-ti kin ya a kooi Ngon lə dow à kisi dɔ jikɔl Lubə-ti kí njətɔgi rəm, bə a kooi-é kí à kɪ dɔrɔ-ti kisi ree dan kilndi-ti rəm tɔ†.» ⁶⁵ Bəba burə dɔ njəgugnə-je lə Lubə tuwə kubi kí rɔ-é ɛ-ti ya gangi bati-bati ə panè: «Ɛ pa ta kɔbi kɔ Lubə! J'owɔ ndoo koo ta ta dow kí rangi-ti bəy ban! Ta kɔbi kí ɛ pa kɔ Lubə kinlé, səi ooi kɔ mbi-si. ⁶⁶ Ta ri é 'giri dɔ-ti wa?» Bəba dow-je d'ilə-é-ti panè: «Koy-é ya bə to tó-é.» ⁶⁷ Bəba dɛ 'tubə yoro kəm-é-ti rəm, 'bɪr ji-dé 'tində-é-né rəm, bə dɛ kí nɔ-je 'tində mbó-é ə panè: ⁶⁸ «I é nè 'to Kristi lé, 'adi Lubə idə-i ə 'pa adi j'oo sé to nɔ bə ində-i wa?»

Piyər naji panè n'gə Jeju al
Mar 14:66-72; Luk 22:55-62; Jɔ 18:15-18,25-27

⁶⁹ Piyər isi nangɔ mɛɛ ndɔgi-ti ndaa-ti. Bəba ngonnjəkullə kí dené kərə ree rɔ-é-ti pa siə panè: «I ya kərə 'to njəkɔw kɔ Jeju kí to dow kí Galile kinlé tɔ.» ⁷⁰ Ngə Piyər naji nɔ dow-je-ti lay panè: «I lé, ta ri bə 'ndigi pa kərə mɔ m'gə al.» ⁷¹ Ngə loki ɔti isi ɔw ki tarəbi-ti kɔ ndaa-ti bè rəmə, ngonnjəkullə kí dené kí rangi oo-é ə idə dow-je kí d'ə lo-é-ti nɔɔ panè: «Ɛ kɔngi lé, to njəkɔw kɔ Jeju kí Najaretɔ lé ya tɔ.» ⁷² Piyər təl naji rangi ya bəy panè: «M'ubi rɔ-m m'adi-si! Dingəm kanlé m'gə-é al!» ⁷³ Sɛ go-ti,

† 26:55 26:55 Luk 19:47; 21:37 † 26:61 26:61 Jɔ 2:19 * 26:63 26:63 Kristi lé kor mɛɛ-é to dow kɔ Lubə mbəti-é. † 26:64 26:64 Pa 110:1; Dan 7:13

dow-je kí d'á lo-é-ti lé d'òti 'ree ró Piyər-ti d'idə-é 'panè: «Təgrə-ti ya, i lé, 'to kí dan-dé-ti ya! Ta pa-i ya kàrè toji lo kí i-ti rəm.» ⁷⁴ Rəmə Piyər ilə bəbi ndi-é nangi naji ə ubi-né rə-é panè: «Kinə m'ədi-si rəmə, kadi Lubə ində-m əji-m ya róti! M'ubi rə-m m'adi-si, m'gə dingəm kanlé al boo.» Bəba lo-é-ti nɔɔ ya kunjə nɔ ⁷⁵ ə mɛɛ Piyər ole dɔ ta-ti kí Jeju idə-é panè: «Kunjə à nɔ al ya bəy rəmə 'a naji panè: 'Gə-m al, 'gə-m al ya nja mutə.» Bəba Piyər tɛɛ ndaa-ti ə nɔ kí mɛɛkɔ nɔ.

27

Ta lə Jeju kɪ Gubərnər Pilati
Mar 15:1-2; Luk 23:1; Jq 18:28

¹ Kí ndogɛ rati ya, njékun dɔ njégugnɛ-je lə Lubə, kɪ 'ngatógi-je lə jipi-je d'ingə-nɔ ə d'un ndu-dé kadi n'toli Jeju kɔgi. ² Bəba 'tɔ-é njim-njim ngá bá d'ow siə d'ilə-é ji Gubərnər-ti kí ri-é lə Pilati.

Koy lə Judasi
Knj 1:16-20

³ Loki Judasi kí un dɔ Jeju lé, oo kí 'gangi ta dɔ Jeju-ti kadi 'tɔl-é rəmə, mɛɛ uwə-é kí ta, adi təl kí là ndogi Jeju kí kɔrmutə lé, ɔw-né adi njékun dɔ njégugnɛ-je lə Lubə, kɪ 'ngatógi-je lə jipi-je lé gogi ⁴ ə panè: «M'ra majal, kɔɔ m'ungɪ məsi dow kí ta goto dɔ-é-ti kɔgi kí ndangi kare.» Ngá dɛ 'təl d'ilə-é-ti 'panè: «Usi-ji né káre al, i ya to ta lə-i.» ⁵ Bəba Judasi sane là lé kɔgi mɛɛ kəy-ti lə Lubə, ngá bá ɔti ɔw ilə kulə oy. ⁶ Njékun dɔ njégugnɛ-je lə Lubə d'oy là lé, ə 'təl 'panè: «Là kí bə kin bá kadi j'ungi ku là-ti kí kəy lə Lubə lé to tó-é al, kɔɔ to là məsi.» ⁷ Bəba d'ɔji-nɔ ta dɔ là-ti lé, adi ndi-dé usi go-nɔ-ti ngá bá d'ow 'ndogi-né lo ndɔr lə kodi kubə jo, kɔɔ kadi d'ilə dɔbadi mba-je titi. ⁸ Gin-é kin bá sar bone ya kàrè 'ba-né lo ndɔr kinlé «lo ndɔr kí 'ndogi kɪ là məsi.» ⁹ Tò bə kɔɔ kadi ta kí njèpata kí ta Lubə-ti Jeremi pa lé, né-é ra-né né. ɛ panè: «Dɛ 'taa là kí kɔrmutə lé, kɔɔ ngan Israyel-je 'gir kí dow kí bə jè kin ngá là kin ya asi ndogi-é.* ¹⁰ D'ow 'ndogi-né lo ndɔr lə kodi kubə jo, titi kí 'Babe un-né ndu-é adi-m lé bə tɔ'.»

Gubərnər Pilati dəji ta Jeju
Mar 15:2-5; Luk 23:2-5; Jq 18:29-38

¹¹ Loki Jeju á lo gangta-ti nɔ gubərnər Pilati-ti lé, Pilati dəji-é panè: «Se i ya bá 'to ngar lə jipi-je lé wa?» Jeju ilə-é-ti panè: «Ta ya tɛɛ ta-i-ti tin.» ¹² Ngá go ta-ti kí ɛ pa lé, njékun dɔ njégugnɛ-je lə Lubə, kɪ 'ngatógi-je lə jipi-je, 'tilə ta dɔ-é-ti yó-je kí nè-je, ngá Jeju tɛɛ ta-é ilə-ti al. ¹³ Bəba Pilati idə-é panè: «I 'oo ta-je lay kí 'tilə dɔ-i-ti kinlé al wa?» ¹⁴ Bə ya kàrè, Jeju ilə-ti al. Né kí Jeju ra kinlé ndɔji Pilati lé nɔ.

'Gangi ta koy dɔ Jeju-ti
Mar 15:6-14; Luk 23:13-23; Jq 18:39-40

¹⁵ Kaglo ra nɔy Paki-je lay ya Gubərnər ilə dangay káre taá. À to dangay kí kosi dow-je ya d'osi kagi dɔ-é-ti bá à kilə-é taá. ¹⁶ Ngá dɔkaglo-ti kinlé, dangay káre kí 'bá-é Barabasi à nɔɔ ə to dangay kí ri-é bá nɔ. ¹⁷ Bəba Pilati dəji kosi dow-je kí 'kəw-nɔ lé panè: «Se nɔ daná bá 'ndigi kadi m'ilə-é taá

† 27:3 27:3 Knj 1:18,19 * 27:9 27:9 Jer 32:6-15; Jkr 11:12-13 † 27:10 27:10 Jkr 11:12-13; Jer 18:2-3; 32:6-15

madi-si wa? Barabasi əse Jeju kí 'bá-é Kristi# lé wa?» 18 Pilati gə kete maji kí d'ilə Jeju ji-n'è-ti kɔɔ kim kí d'im-é. 19 Ngà loki Pilati isi logangta-ti lé ya bəy rəmə, ne-é ulə kullə rə-é-ti panə: «'Tɔr ji-i ta-ti lə dow kin, kɔɔ ɛ to njəra né kí njururu rəm, bá ndɔɔ nè kàrè, m'ingə kɔɔ n̄a m̄eɛ n̄i-ti kɔɔ ta liə tɔ.»

20 Njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kə 'ngatɔgi-je lə jipi-je 'sulə kosi dow-je kadi 'dəji Pilati kadi ilə Barabasi taá, ngà Jeju tá kadi 'tɔl-é kɔgi. 21 Pilati təl dəji-dé bəy panə: «Se n̄a dan dow-je-ti kí joo kin ə 'ndigi kadi m'ilə-é taá wa?» Dɛ lay ya d'ilə-é-ti 'panə: 'Ilə Barabasi taá. 22 Pilati təl dəji-dé ya bəy panə: «Ngà ri bá kadi-m m'ra kə Jeju kí 'bá-é Kristi lé wa?» Dɛ lay ya d'ilə-é-ti 'panə: «'Bə-é kagdəsi-ti.» 23 Pilati təl dəji-dé ya bəy panə: «Ə to majal ri ya bá Jeju lé ra wa?» Ngà dɛ d'un ndi-dé kí taá 'panə: «'Bə-é kagdəsi-ti.» 24 Ngà loki Pilati oo kí ta-je liə ra kullə rə-dé-ti al rəm, bá oo kí kəm dow-je il kiriri, bá 'singə wuuu adi d'ow dɔ-n̄a-ti wúr-wúr lé, un man togi-né ji-é takəm kosi dow-je-ti nɔɔ ya, ngà bá idə-dé panə: «Ta məsi dow kí njəra né kí njururu kin à goto dɔ-m-ti! Ta məsi-é à tɔ dɔ-si s̄əi-ti ya.» 25 Bəba lay lə dow-je kí d'a logangta-ti kinlé 'panə: «Kadi ta məsi-é tɔ dɔ-ji-ti sar kí dɔ ngan-ji-je-ti rəm tɔ.» 26 Bəba Pilati ilə Barabasi taá, ngà adi 'tində Jeju kə ndəy marɔw, bəy bá in̄ə-é adi-dé kadi d'ow 'bə-é kagdəsi-ti.

Asgar-je 'taji Jeju

Mar 15:16-20; Luk 23:11; Jq 19:2-3

27 Asgar-je lə Gubərnər d'uwə Jeju d'ow siə panata liə, ngà bá lay lə asgar-je ya d'ilə-n̄a 'gəə dɔ-é s̄ipi. 28 Ə 'tɔr kubi-je kí rə-é-ti, bəy bá d'ulə kubi kí kərS̄ yəl-yəl rə-é-ti. 29 'Ra kun d'oji jəgi ngar-ti d'ulə dɔ-é-ti rəm, d'ulə tuwətɔgi jikəl-é-ti, ngà bá 'tosi məkəji-dé nangi n̄ə-é-ti ə 'sɔki-é 'panə: «Lapiya boo ngar lə jipi-je!» 30 Ə 'tubə yoro kəm-é-ti rəm, bá 'taa tuwətɔgi kí ji-é-ti lé 'tində-né dɔ-é rəm tɔ. 31 Loki asgar-je lé sɔki-é asi-dé ngà rəmə, d'uwə kubi kí kər lé d'ɔr kadi-é-ti, ə 'təl 'tulə kubi-je liə rə-é-ti gogi, ngà bá d'ɔti d'ow siə kɔɔ bə-é kagdəsi-ti.

'Bə Jeju kagdəsi-ti

Mar 15:21-32; Luk 23:26-43; Jq 19:17-27

32 Loki d'i Jorijaləm d'isi d'ow kí lo-ti kí d'a bə Jeju kagdəsi-ti titi lé, d'ingə dingəm kàrə kí 'bá-é Simɔ, rəmə asgar-je d'ində tɔgi dɔ-é-ti d'adi-é uti kagdəsi lə Jeju. ɛ to dow kí bebo Siren-ti. 33 D'ow tɛɛ lo-ti kí bá-é Golgota, kí kər m̄eɛ-ə to «lo kí titi-n̄a kə ka dɔ dow.» 34 Lo-é-ti kin bá dɛ d'adi Jeju man nduu kí pote nati kə né kí ati kadi-é ay.* Ngà loki ɔdi ta-é rəmə, ɛ mbati k̄ay†. 35 Asgar-je 'bə Jeju kagdəsi-ti ngà bá 'ləbi-n̄a kubi-je liə kí kəm rəbi mbare kí kosi. [Bə kɔɔ kadi ta kí njəpata kí ta Lubə-ti pa lé, né-é ra né. ɛ panə: 'Ləbi-n̄a kubi-je lə-m kí goji, kə ɛ kí ngal‡.]§ 36 Ə 'təl d'isi lo-é-ti nɔɔ ya d'isi ngəm ta Jeju.

27:17 27:17 Kristi lé kər m̄eɛ-ə to dow kí Lubə mbəti-é. § 27:28 27:28 Kubi kí kər yəl-yəl kí d'ulə rə Jeju-ti lé to kubi ngar. Adi d'ulə rə-é-ti 'sɔki-é-né. * 27:34 27:34 Pa 69:22 † 27:34 27:34 Dow-je kí tɔ kadi d'a tɔl-dé kagdəsi-ti lé d'adi-dé né kí ati d'ay kɔɔ kadi ra-dé adi 'gə lo kɔɔ kí d'a kingə lé al. Ngà Jeju mbati k̄ay kɔɔ ɛ ndigi gə lo kɔɔ-je liə kí à kingə kɔɔ dow-je. ‡ 27:35 27:35 Pa 22:19 § 27:35 27:35 Ta-je kí tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto m̄eɛ mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndàngi kə ji-dé kə ta greki.

³⁷ Loki Jeju a kagdəsi-ti lé, 'ndàngi ta meɛ bəgrə-ti 'bə do-é-ti taá kdo kadi 'toji-né gin né kí 'tol-é-né. Ta kí 'ndàngi lé ón: «Dow kin to Jeju kí ngar lə jipi-je!»

³⁸ "Bə bokaya-je joo kagdəsi-je-ti lə-dé mbó Jeju-ti. E kí káre do jikol-é-ti ə e kí káre do jigəl-é-ti to*.

³⁹ Ngà dow-je kí njédəə rəbəə-je, 'tugə do-dé 'soki-é-né† ⁴⁰ †ə 'panè: «I kí 'panè 'a tɔɔ kəy lə Lubə ə ndo mutə ya 'a kində gogi lé i ya 'aji rɔ-i ngá nà! Kinə 'to Ngon lə Lubə ya tɔgrɔ-ti rəmə, 'i do kagdəsi-ti kin 'risi nangi adi 'joo!‡» ⁴¹ Bəba njəkun do njégugnə-je lə Lubə, kí njédó dow-je ndukun-je rəm, bá 'ngatogi-je lə jipi-je 'pa ta 'kogi-né do Jeju-ti 'panè: ⁴² «Dow-je kí rangi bá e aji-dé, ngà e asi kaji rɔ-é al wa! Ngar lə Israyel-je lé ya bá a an! Bə rəmə, kí ya kadi-é i kagdəsi-ti kin risi nangi ə 'ja kadi-é meɛ-ji lé ngá!» ⁴³ «E ində meɛ do Lubə-ti adi panè: "M'to Ngon lə Lubə§." Ngà kinə Lubə ndigi-é ya tɔgrɔ-ti rəmə, aji-é kí ngəsnə-ti kin ya adi joo ngá nà.» ⁴⁴ Bokaya-je kí joo kí 'bə-dé kagdəsi-je-ti mbó-é-ti lé kàrə 'taji-é titi-nə bə ya to.

Jeju oy kagdəsi-ti

Mar 15:33-39; Luk 23:44-49; Jə 19:28-30

⁴⁵ Loki kàdi a jam do be-ti ya bəy rəmə, londul dɔnangi-ti nè lay sar ya kàdi kí mutə kí losolo asi-né. ⁴⁶ Loki kàdi kí mutə kí losolo asi lé, Jeju ilə bəbi ndi-é nangi nɔ panè:

«Eli, Eli Lama sabaktani»,

kɔr meɛ-é to: «Lubə lə-m, Lubə lə-m,

kdo ri bá 'inə-m kogi bə wa*?»

⁴⁷ Dow-je kí nɔ-je dan de-ti kí d'ə lo-é-ti lé, d'oo ndi-é ə 'panè: «Yən! E ba Eli.» ⁴⁸ Lo-é-ti nɔɔ ya, dow káre dan-dé-ti əy ngodi əw un ndokrɔ, ulə dan man nduu-ti kí masi, əsi ta tuwətogi-ti ə ulə ta Jeju-ti kadi-é ay†.

⁴⁹ Ngà madi-é-je d'idə-é 'panè: «'Ngəbi moki, adi 'joo se Eli liə lé à re kaji-é wa!» ⁵⁰ Jeju təl ilə bəbi ndi-é nangi nɔ rangi ya bəy, ə e ya inə ndil-é adi tɛɛ.

⁵¹ Lo-é-ti nɔɔ ya, kubi gangi meɛ kəy lə Lubə i taá ya til ree njal tɛɛ nangi rəm, bá dɔnangi yəki buki-buki adi mbal-je ribə əktə-əktə rəm tɔ‡.

⁵² Rəm bá ta badi-je tɛɛ adi njékaa njay-je nɔ ya, 'tosi 'ndəl d'ində lo tɛɛ rəm. ⁵³ Rəmə go-ti kí Jeju tɔsi ndəl ində lo tɛɛ bəy ngá bá, de kí 'tosi ndəl lé d'əw meɛ bebo Jorijaləm-ti kí to be kí aa njay ə dow-je nɔ ya d'oo-dé.

⁵⁴ Loki njəkun do asgar-je bu, de kí asgar-je kí d'ə 'ngəm ta Jeju, d'oo kí dɔnangi yəki titi-nə bə rəm, d'oo né-je lay kí ra né titi-nə bə kin rəm lé, 'bəl nɔ adi 'panè: «Dow kinlé, to Ngon lə Lubə ya tɔgrɔ-ti.» ⁵⁵ †Dené-je nɔ ya d'ə lo-é-ti nɔɔ; d'ə ngerəngi d'ə d'oo né-je lé. Dené-je kinlé, d'un go-é Galile-ti nɔ kdo ra kullə kadi-é. ⁵⁶ Mari kí Magdala, kí Mari kí kɔ Jaki kí to kɔ Jijepi tɔ, bá kɔ ngan lə Jebede d'ə dan dené-é-je-ti lé nɔɔ to.

'Dubi Jeju bole mbal-ti

Mar 15:42-47

* **27:38** 27:38 Eja 53:12. † **27:39** 27:39 Pa-je 22:8 † **27:40** 27:40 Mat 26:61; Jə 2:19 ‡ **27:40** 27:40 Mat 26:61; Jə 2:19 § **27:43** 27:43 Pa-je 22:9 * **27:46** 27:46 Pa-je 22:2 † **27:48** 27:48 Pa-je 69:22 ‡ **27:51** 27:51 Tɛt 26:31-33 † **27:55** 27:55 Luk 8:2,3

⁵⁷ Ta kàdì kur-ti rəmə, dingəm káre kí njénékingə kí Arimate, kí ri-é lə Jojepi ree. Ɛ kàrè to kí káre dan njéndó né-je-ti lə Jeju tɔ. ⁵⁸ Beba ɔw ingə Pilati dɔ̀ji-é nin Jeju. Ɖ Pilati un ndu kadi d'adi-é nin Jeju lé. ⁵⁹ Jojepi un nin Jeju, ɓir kì takubi kí nda kí sigi. ⁶⁰ Ngà ɓá ɔw il-é bole mbal-ti liə kí adi 'təl sigi, ɓəy ɓá nduburu ər kí boy ya uti-né ta-é ɓá ɔti ɔw. ⁶¹ Mari kí magdala dɛ kì Mari kí káre lé, d'isi nangi 'təl kəm-dé ki ta ɓadi-ti lé.

Ta kí ɓabi do ngəm ta ɓadi Jeju

⁶² Lo aa go-ti kí à to ndo kí ore go ndo ra go né-je kdo ndo taakoo lə jipi-je lé, njékun do njégugn-je lə Lubə, kí Parisi-je 'ree nati d'ingə Pilati ⁶³ d'idə-é panè: «'Ba-ji, mɛɛ-ji ole do ta-ti kí njékədi dow-je kinlé pa, loki ɛ isi-né kà do-é taá ɓəy. Ndɔki ɛ panè: "Ndo mutə go ndo dubi-n'è-ti lé, n'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ." ⁶⁴ Beba j'də̀ji-i kadi adi asgar-je 'ngəm ta ɓadi lé, sar ndo kí njékungi-ti mutə lé, al rəmə, njéndó né-je liə d'a kɪ kow ɓogi nin-é ə d'a kidə dow-je panè: "Ɛ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ." Rəmə takədi kí gogi nè kinlé à kitə ɛ kí kete lé ya ɓəy.» ⁶⁵ Pilati idə-dé panè: «Njéngəm né-je lə-si ya d'a nɔɔ ə ɔwi sə-dé adi 'ngəm ta ɓadi lé titi kí mɛɛ-si ndigi-né.» ⁶⁶ Beba dɛ d'ow sə-dé ə 'tiɲə ta ɓadi lé ɓəy ɓá d'ində-dé ta-ti kadi 'ngəm.

28

Tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lə Jeju

Mar 16:1-8; Luk 24:1-12; Jə 20:1-18; 1Kɔ 15:4-7

¹ Dimasi kì ndoɛ rati, go ndo taakoo-ti lə jipi-je lé, Mari kí Magdala dɛ kì Mari kí káre 'ree dɔɓadi Jeju-ti*. ² Rəmə titi kəm kí kində jipi bè ya dɔnangi yəki, yəki kí tɔ ɓəl nɔ, kdo malayka lə 'Babe káre i dɔrə-ti ree nduburu ndəngrə ər kí d'uti-né ta ɓe nin lé kí rangi ə al isi dɔ-ti. ³ Malayka lé, rɔ-é tɔ titi-nə kì təlndi bè rəm, ɓá kubi liə kàrè nda mbəy-mbəy titi-nə kì kɔsi bè rəm tɔ. ⁴ Njéngəm ta ɓadi lé, 'ɓəl nɔ adi 'dadi tiki-tiki, 'tɔ titi-nə kì dow-je kí d'oy bè. ⁵ Malayka lé, idə dené-je lé panè: «'Bəli al, kdo m'gə ɔw kí səi isi 'sangi Jeju kí ndo-é-ti 'ɓə-é kagdəsi-ti lé. ⁶ Ɛ goto nè ngá; ɛ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ titi kí ɛ pa-né kete loki isi-né sə-si ɓəy lé. 'Reei ooi lo kí ndo-é-ti d'ilə-é-ti lé ⁷ ə 'təli low ɔwi idəi njéndó né-je liə 'painè, ɛ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ adi à kow kí ngɔsnè-ti kin ya kdo ngəbi-si Galile. Ɛ ɓá to lo kí a kooi-é titi. Ɛ kin ɓá to ta kí kadi m'idə-si*.»

⁸ Beba dené-je lé, d'ɔti kalangi dɔɓadi-ti kì ɓəl rəm, kì rɔnəl kí nɔ rəm, d'ay ngodi low kadi d'ow d'ilə ta lé mbi njéndó né-je-ti lə Jeju.

⁹ Tajinati nè ya, Jeju tilə kəm-dé ə idə-dé panè: «M'ra-si lapiya!» Ngà rəmə dené-je lé, d'ow rɔ-é-ti, d'uwə nja-é, d'ɔsi dɔ-dé nangi nɔ-é-ti. ¹⁰ Ngà Jeju idə-dé panè: «'Bəli al, ɔwi idəi ngankɔ-m-je adi d'ow Galile, ɛ ɓá to lo kí d'a koo-m-ti.»

Ta lə asgar-je kí njéngəm ta ɓadi

¹¹ Ngà loki dené-je lé d'isi d'ow mɛɛ ɓebo-ti kì kow ya ɓəy rəmə, njéro-je kí dan-ti-je kí njéngəm ta ɓadi, d'ow mɛɛ ɓebo-ti d'or poy né-je lay kí ra né kinlé d'adi njékun do njégugn-je lə Lubə. ¹² Njékun do njégugn-je lə Lubə kinlé, d'uwə dɔ-nə kì 'ngatogi-je lə jipi-je, d'ɔji-nə ta. Beba go ta kɔji-je-ti lə-dé lé, dɛ d'un là kí ɓay-ɓay ya d'adi njéngəm ta ɓadi-je lé.

† 27:63 27:63 Mat 16:21; 17:23; 20:19; Mar 8:31; 9:31; 10:33,34; Luk 9:22; 18:31-33 * 28:1 28:1 'Ndó Mat 27:56 † 28:7 28:7 'Ndó Mat 26:32

¹³ Rəmə d'idə njéro-je lé 'panè: «Ɔwi idəi dow-je 'painè: “Njéndó né-je liə, 'ree ndoo kí j'e j'to bi ya ree d'un nin-é kà ngəy‡.”» ¹⁴ Loki 'pai bè bá lé Gubərnər oo ta-é kàrè, j'a taa do-si kadi né à ra-si al. ¹⁵ Njéro-je 'taa là lé, ngá bá d'ow d'idə dow-je titi kí d'idə-dé-né lé bè ya to. Né kin bá poyta kinlé taa-né lo dan jipi-je-ti sar bone.

Jeju tɛɛ do njéndó né-je-ti liə

¹⁶ †Njéndó né-je lə Jeju kí doɣi gidi-é káre d'ow donangi Galile-ti do mbalti kí Jeju oji-dé lé§. ¹⁷ Ngà loki dɛ d'oo-é rəmə, d'osi do-dé nangi nɔ̄-é-ti. Bè ya kàrè, dɛ kí ná-je kí dan-dé-ti 'gir toki to Jeju al. ¹⁸ Bəba Jeju ɔti ree rɔ-dé-ti bá idə-dé panè: «Tɔgi-je lay kí dɔrɔ-ti, kà donangi-ti nè lé, Lubə adi-m ji-m-ti. ¹⁹ †Ɔwi, 'təli gin dow-je lay njéndó né-je-ti lə-m. 'Rai-dé batəm, kà ri Bəbi, kà ri Ngon, kà ri Ndil kí aa njay*. ²⁰ Ə 'ndói-dé kadi 'təl rɔ-dé go ndukun-je-ti lə-m lay kí m'adi-si. Ooi maji, m'a kisi sə-si nati kà ndo-je lay sar ya kadi doɔbəy ndo asi-né.»

‡ **28:13** 28:13 'Ndó Mat 27:64 † **28:16** 28:16 Mat 26:32; Mar 14:28 § **28:16** 28:16 'Ndó Mat 26:32 † **28:19** 28:19 Knj 1:8 * **28:19** 28:19 Knj 1:8

Poyta kí Maji kí Marki ndàngi

Ta-je kí dɔ Poyta kí Maji-ti kí Marki ndàngi

Njèndàngi mbete kin kí 'gə-é kà ri-é kí J̄a Marki (Knj 12:12) lé, to kí dan njèndó né-je-ti lə Jeju kí dɔgi gidi-é joo al, ngà to bá ɛ to madkullə† lə Piyər kí to kí káre dan dɛ kí dɔgi gidi-é joo-ti lé. Adi né-je n̄a kí Marki ndàngi mɛɛ mbete-ti kin sɔbi dɔ Jeju lé, dow-je n̄a 'gir kí dow kí njèkɔr-é poy-é à to Piyər ya róti. Marki lé, kí n̄a rəmə, dow-je kí 'to jipi-je al bá ɛ ndàngi mbete kin kɔo kilə-né mɛɛ Poyta kí Maji kadi-dé. Bɛba ɛ un ta-je kí mɛɛ Kunmindi-ti kí Low taá-taá titi kí Matiye ra-né kin bə al.

Marki toji Jeju kí Ngon lə Lubə rəm, bá kí Ngon lə dow rəm. ɛ toji kí Jeju ree kɔo ra kullə kadi dow-je kí rangi rəm, kɔo kadi rɔ-é kadkare-ti kɔo kaji-dé-né rəm. Né kinlé, tò aa yórórɔ mɛɛ mbete-ti lə Marki 10:45 kí Jeju pa ta-ti panè: «Ngon lə dow ree kɔo kadi dow-je 'ra kullə d'adi-é al, ngà ɛ bá ree kɔo ra kullə kadi dow-je rəm, kɔo kadi rɔ-é gangi-né dɔ dow-je n̄a rəm.»

Marki ɔr Poyta-je kí sɔbi dɔ koji Jeju al, ngà ɛ un kuti-é dɔkaglo-ti kí Jeju to-né dow kí tɔgi gángi, kaglo-é-ti kí J̄a kí njèra dow-je batɛm toji-é-né dow-je, bá tɔl ta-é kí koy-é kagdəsi-ti, kí tɔsi kí ɛ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ. K̄i lo kɔr-é-ti kí 1-10 lé, Marki toji né kí Jeju ra dɔnangi Galile-ti. K̄i lo kɔr-é-ti kí 11-16 lé, Marki toji né kí Jeju ra dɔnangi Jude-ti, kí bɛbo Jorijalɛm-ti. ɛ to mbete kí goji itə mbete Poyta-je kí sɔ kí dɔ Jeju-ti, ə né kí d'osi kagi dɔ-ti lé, to né kí Jeju ra, ə kí n̄a lé, to nékɔji-je.

Kullə lə jeju dɔnangi Galile-ti

*Mɛɛ kilə lə J̄a kí njèra dow-je batɛm
Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; J̄a 1:19-28*

¹ Kəm rəbi kí Poyta kí Maji lə Jeju Kristi kí Ngon lə Lubə ulə-né gin-é ban: ² Ndɔki Ejay kí njèpata kí ta Lubə-ti ndàngi panè:

«M̄a Lubə, m'ulə njèkilə mɛɛ lə-m kete n̄i-i-ti kɔo kadi-é ra rəbi adi-i.»

³ Ndi dow b̄a diləlo-ti panè:

«'Rai go rəbi lə 'Babe!

'Rai ngan rəbi-je liə adi ɔ njururu-njururu.»

⁴ Bɛba J̄a kí njèra dow-je batɛm tɛɛ ə ra dow-je batɛm diləlo-ti rəm, ilə mɛɛ batɛm kí sɔbi dɔ kiɲə panjiyə kí maji al kɔgi, kɔo kadi Lubə iɲə-né go majal-je lə dow-je kɔgi. ⁵ Rəmə dow-je kí dɔnangi Jude-ti, kí dow-je kí Jorijalɛm lay ya d'ow rɔ-é-ti ta ba Jurde-ti 'pa ta rəsi dɔ majal-je-ti lə-dé d'adi-é ra-dé-né batɛm. ⁶ J̄a ɔɔ kubi kí 'ra kí bəl jambal, dɔɔ bədi-é kí ndaá dɔɔ bədi, ə nékuso-é to 'bete-je kí toji kí wale. ⁷ ɛ ilə mɛɛ idə dow-je panè: «Dow kí ɔw ree go-m-ti lé, tógi-é itə-m n̄a, adi m'tuwə kadi m'dugi nangi m'tuti kulə saba liə al. ⁸ M̄a m'ra-si batɛm kí mani, ngà ɛ lé, à ra-si batɛm lə Ndil kí aa njay.»

Batɛm lə Jeju kɪ nɑ kɪ Sú nɑ-é
Mat 3:13-17; Luk 3:21-22; 4:1-13

⁹ Dɔkaglo-é-ti kinlé, Jeju ɪ mɛɛ ɓe-ti kɪ Najaretɪ dɔnangi Galile-ti, ɔw adi Jɑ ra-é batɛm ta ba Jurde-ti. ¹⁰ Loki Jeju tɛɛ kɛm man batɛm-ti lé, ɛ oo kɛm dɔrɑ tɛɛ rɛm, oo Ndil kɪ aa njay tanɑ kɪ dɛngɔɔnda bɛ ɪ taá ree isi dɔ-é-ti. ¹¹ †ɛ ndi dow bɑ dɔrɑ-ti panè: «To Ngon-m; m'indɛ-i dan kɛm-m-ti, rɔ-m nɛl-m dɔ-i-ti nɑ.» ¹² Rɛmɛ tajinatɪ nè ya Ndil kɪ aa njay ɔsi Jeju ɔw siɛ dilɛlo-ti. ¹³ Jeju isi dilɛlo-ti kinlé ndɔ kɔrsɔ. Lo-é-ti kin bɑ Satɑ nɑ-é-ti. Jeju isi dan dɑ-je-ti kɪ wale, ɔ malayka-je 'ree 'ra siɛ.

Jeju ɓa njéndó né-je sɔ
Mat 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11; Jɑ 1:35-43

¹⁴ Go-ti, loki d'uwɛ Jɑ kɪ njɛra dow-je batɛm lé, Jeju ɔw dɔnangi Galile-ti, ɔw ilɛ mbɛ Poyta kɪ Maji lɛ Lubɛ ¹⁵ †panè: «Dɔkaglo asi ngá, ɔ kɔɓɛ lɛ Lubɛ ree ngɔsi. Inɔi panjiyɛ-si-je kɪ maji al kɔɔi ɔ adi mɛɛ-si Poyta kɪ Maji.» ¹⁶ Loki Jeju ɔw njiyɛ kɪ go babo Galile rɛmɛ, oo Simɔ dɛ kɪ ngonkɔ-é Andre d'ɑ d'ilɛ burɛ dan babo-ti; kɔɔ dɛ 'to mbɔw-je. ¹⁷ Bɛɓa Jeju idɛ-dé panè: «'Reei uni go-m ɔ m'a tɛl-si njɛsangi dow-je-ti.» ¹⁸ Rɛmɛ tajinatɪ nè ya 'tusi burɛ-je lɛ-dé d'inɔ ɔ d'un go-é. ¹⁹ Loki Jeju ɔti ɔw kete ɔbi sɛ rɛmɛ, oo Jaki dɛ kɪ ngonkɔ-é Jɑ kɪ 'to nɔn lɛ Jebede, d'isi mɛɛ tɔ-ti d'isi 'raki burɛ-je lɛ-dé. ²⁰ Tajinatɪ nè ya Jeju ɓa-dé. Bɛɓa dɛ 'tusi bɔbi-dé Jebede d'inɔ-é mɛɛ tɔ-ti kɪ ngannjékullɔ-je lɛ-dé, ɔ d'un go Jeju.

Jeju kɪ dow kɪ ndil kɪ maji al ra-é
Mat 8:14-17; Luk 4:31-37; Knj 10:38

²¹ Jeju dɛ kɪ njéndó né-je liɛ d'ɔw mɛɛ ɓe-ti kɪ Kapɛrnayim. Bɛɓa ndɔ taako-ti lɛ jipi-je lé, ɛ ɔw kɔy kɔwɔnɑ-ti lɛ-dé ndɔ-dé né. ²² †Dow-je kɪ d'oo néndó liɛ lé, néndó liɛ ɔr ndil-dé. Kɔɔ ɛ ndɔ né kɛm dow kɪ ɔw kɪ tɔɔi ɓi ndɔ né titi njéndó dow-je ndukun-je al. ²³ Mɛɛ kɔy kɔwɔnɑ-ti lɛ jipi-je lé, dingɛm káre bɛ kɪ ndil kɪ maji al ra-é isi-ti nɔɔ ɔ ur kɔɔ panè: ²⁴ «I Jeju dow kɪ Najaretɪ lé, ri bɑ 'ndigɪ rɔ-ji-ti wa? 'Ree kɔɔ tujɪ-ji wa? Mɑ m'gɔ-i maji: 'To Njɛkaa njay lɛ Lubɛ.» ²⁵ Jeju ndangi-é panè: «'Uti ta-i ɔ 'tɛɛ kɔɔi mɛɛ dingɛm-ti kinlé.» ²⁶ Ndil kɪ maji al lé, ndɔr dingɛm lé mir-mir, tur kɔɔ boy-boy, indɛ-né lo tɛɛ mɛɛ-é-ti kɔɔi. ²⁷ Né kinlé ɔr ndil dow-je lay adi 'dɔji-nɑ ta 'panè: «Kay! Kin to ri bɑ tanɑ bɛ? Néndó kɪ ɔw kɪ tɔɔi tanɑ bɛ kinlé, to néndó kɪ sigi. Dow kinlé, ndil-je kɪ maji al káre ɛ ndangi-dé adi 'tɛl rɔ-dé go-é-ti rɛm lé ya.» ²⁸ Bɛɓa tajinatɪ nè bɛ ya dow-je d'oo poy Jeju kɪ go lo-je lay kɪ dɔnangi Galile-ti.

Ta lə Jeju kɪ njémɔy-je kɪ gay-gay
Mat 8:14-17; Luk 4:38-41

²⁹ Loki dɛ d'indɛ lo 'tɛɛ kɔy kɔwɔnɑ-ti lɛ jipi-je lé, Jeju dɛ kɪ Jaki kɪ Jɑ d'ɔw mɛɛ kɔy-ti lɛ Simɔ dɛ kɪ Andre. ³⁰ Rɛmɛ mɛm Simɔ kɪ dené tɔ mɔy nangi dɔ tirɛ-ti. Mɔy 'ningɔ bɑ ilɛ-é nangi adi rɔ-é tungɔ pil-pil. Bɛɓa tajinatɪ nè ya 'pa ta liɛ d'adi Jeju; ³¹ adi Jeju ɔti ɔw rɔ-é-ti uwɛ ji-é adi-é ɪ taá. Rɛmɛ mɔy 'ningɔ lé inɔ-é adi-é ɪ taá oo go-dé kɪ nékuso. ³² Ta losɔlo biri, kɪ kadi ur lé, dow-je d'uti njémɔy-je lay, kɪ dɛ kɪ ndil-je kɪ maji al 'ra-dé, 'ree sɛ-dé rɔ Jeju-ti. ³³ Dow-je lay kɪ mɛɛ ɓebo-ti ya kɔwɔnɑ takɔy-ti kɪ Jeju

isi-ti. ³⁴ Jeju adi lapiya dow-je n̄a kí m̄oy-je kí gay-gay ulə kəm-dé ndoo rəm, tubə ndil-je kí maji al n̄a do dow-je-ti tɔ. Ngà ɛ adi ndil-je kí maji al lé 'pa ta al, kɔɔ de 'gə-é lay.

Jeju ɔw go lo-je-ti kí dɔnangi Galile-ti
Luk 4:42-44

³⁵ Taginlo-ti, loki lo tijə lay al bəy ya, Jeju tɛɛ kəy ɔw dilələ-ti, ɔw pa ta kɔ Lubə. ³⁶ Simɔ de kí madi-é-je d'ɔw 'ndole-é. ³⁷ Beba loki de d'ingə-é lé, d'idə-é 'panè: «Dow-je lay ya d'ɔw 'sangi-i.» ³⁸ Rəmə Jeju təl idə-dé panè: «Adi j'owi lo-je-ti kí rangi nganbe-je-ti kí tɔ ngosi-ngosi, kɔɔ kadi m'ɔw m'ilə mbe Poyta kí Maji-ti tɔ. Kɔɔtalə ɛ kin bá m'ree kɔɔ.» ³⁹ †Beba Jeju ɔw kí lo-je lay kí dɔnangi Galile-ti ilə mbe Poyta kí Maji mɛɛ kəy kəwna-je-ti lə jipi-je rəm, bá tubə ndil-je kí maji al do dow-je-ti rəm tɔ.

Jeju adi banji ur rɔ dow-ti
Mat 8:1-4; Luk 5:12-16; 17:12-19

⁴⁰ Njəbanji káre bə ree rɔ Jeju-ti, tɔsi məkəji-é nangi n̄-é-ti, ra-é kɔgri panè: «Kinə 'ndigi lé, 'a kadi banji lə-m kin ur kadi m'aa njay kare.» ⁴¹ Beba Jeju oo kəmtondoo liə, ulə ji-é ɔdi-né rɔ-é bá panè: «M'ndigi dɔ-ti sə-i. Kadi banji lə-i ur!» ⁴² Rəmə tajinati n̄ə ya banji lé ur adi rɔ-é təl aa njay. ⁴³ Jeju ndangi-é ə tajinati n̄ə ya tubə-é go-é-ti ⁴⁴ panè: «'Oo maji n̄ə 'a kí kɔw pa ta-é kadi dow oo, ngà 'ɔw 'tɔji rɔ-i njəgugné lə Lubə, ə 'adi né kɔɔ məsi kilə kí sɔbi dɔ kaa rɔ lə-i titi kí ndukun lə Moiyiji pa-né. Bə kɔɔ kadi dow-je lay 'gə kí banji kí rɔ-i-ti lé ur ngá.» ⁴⁵ Ngà loki dowbé kinlé ɔti ɔw rəmə, ɛ ɔw pa ta lə né kí Jeju ra siə ilə-né mbe kí lo lay sar adi Jeju asi kadi tɔji rɔ-é mɛɛ bəbo-ti al. ɛ njiyə-né kí nganglo-nganglo, isi ngərangi-ngərangi kí dow-je. Bə ya kàrè dow-je d'ɔ kí lo-lo ya 'ree rɔ-é-ti.

2

Jeju kí njənjakoy mburuki
Mat 9:1-8; Luk 5:17-26

¹ Mɛɛ ndo-je-ti kí rangi go-ti lé, Jeju təl ree Kapernayim-ti. Ə dow-je d'oo kí Jeju isi kəy n̄ə. ² Beba kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'kəw-n̄a dɔ-é-ti, d'un lo lati-lati adi lo kí takəy-ti kàrè n̄ay al. Jeju idə-dé ta lə Lubə. ³ Dow-je sɔ d'un dow kí rɔ-é oy mburuki 'ree siə rɔ-é-ti. ⁴ Ngà kosi dow-je kí 'n̄a kinlé ra adi lo kɔw siə rɔ Jeju-ti goto. Beba de d'al 'ngin̄ə jam kəy 'sɔbi-né dɔ lo kí Jeju isi-ti ə d'un njərəkoy mburuki lé kí tuwə tò-é, d'ulə-é kí kəm bole jamkəy go Jeju-ti. ⁵ Loki Jeju oo kadmɛɛ lə-dé bə rəmə, idə njərəkoy mburuki lé panè: «Ngon-m! Majal-je lə-i toki kin̄ə go-é kɔgi.» ⁶ Lo-é-ti kinlé, dow-je kí dan-ti-je kí 'to njéndó dow-je ndukun-je d'isi n̄ɔɔ tɔ; ə 'gir ta mɛɛ-dé-ti 'panè: ⁷ «Kɔɔ ri bá dow kanlé pa ta kí bə kin wa? To ta kɔbi bá ɛ pa dɔ Lubə-ti tin. N̄a bá asi kin̄ə go majal-je lə dow-je kɔgi wa? Lubə ya kí kár-é asi.» ⁸ Tajinati n̄ə ya Jeju gə tagir-je kí mɛɛ-dé-ti adi idə-dé panè: «Kɔɔ ri bá ɔwi kí tagir-je kí bə kin mɛɛ-si-ti wa? ⁹ Kidə njərəkoy mburuki panè: "Majal-je lə-i toki kin̄ə go-é kɔgi" lé bá tɔ bəl n̄a əsə, kidə-é panè: "I taá 'un tuwə lə-i ə 'n̄jiyə bá tɔ bəl n̄a wa?"» ¹⁰ Maji! M'a kɔji-si kadi 'gəi kí Ngon lə dow lé ɔw kí tɔgi dɔnangi-ti n̄ə, kɔɔ kin̄ə-né go majal-je lə dow-je kɔgi. ¹¹ Beba Jeju təl idə njərəkoy mburuki lé panè:

M'un ndu m'adi-i m'panè: «'I taá, 'un tuwə lə-i ə 'ow bée lə-i.» ¹² Rəmə tajinati nè ya njèrəkoy mburuki lé ɔsi nangi i taá, un tuwə tò-é, ɔti takəm dow-je-ti lay adi ɔr ndil-dé adi d'ɔsi-né gaji Lubə 'panè: «'J'oo né kí tana bə kin nja káre al.»

Ba kí Jeju ba Lebi

Mat 9:9-13; Luk 5:27-32

¹³ Jeju təl ɔw gogi ta babo-ti kí Galile. Kosi dow-je lay d'ow go-é-ti adi ɛ isi ndó-dé né. ¹⁴ Loki isi dəə rəmə, ɛ oo Lebi kí ngon lə Alpe isi lo taa lambo-je-ti ə idə-é panè: «'Un go-m.» Bəba Lebi i taá ə un go-é. ¹⁵ Go-ti, Jeju ɔw meɛ kəy-ti lə Lebi, isi ta nékuso-ti nati kɪ dow-je nɔ́ kí 'to njétaalambo-je, kɪ njéramajal-je, kɪ njéndó né-je liə; kɔ́ dow-je nɔ́ ya d'un go-é. ¹⁶ Loki njéndó dow-je ndukun-je kí 'to kí dan Parisi-je-ti* d'oo kí Jeju isi uso né nati kɪ njétaalambo-je, kɪ njéramajal-je lé, 'pa kɪ njéndó né-je liə 'panè: Kɔ́ ri bá ɛ uso né nati kɪ njétaalambo-je kɪ njéramajal-je kin wa? ¹⁷ Jeju oo ta lə-dé lé, adi pa sə-dé panè: «Dow-je kí rɔ-dé tò kɪ lapiya kare lé d'ow ndoo dɔktur al, ngà njémɔy-je bá d'ow ndoo-é. Ma lé, njéra né-je kí njururu bá m'ree kɔ́ ba-dé al, ngà m'ree kɔ́ njéramajal-je.»

Njéndó lə Jeju kɪ nékobe lə Parisi-je ɔw nati al

Mat 9:14-17; Luk 5:33-39

¹⁸ Njéndó né-je lə Jɔ́ dɛ kɪ Parisi-je lé d'un dɔkaglo madi d'ɔgi-né rɔ-dé nékuso kɪ man kɔ́y. Bəba dow-je 'ree rɔ́ Jeju-ti 'dəji-é 'panè: «Kɔ́ ri bá njéndó né-je lə Jɔ́ dɛ kɪ njéndó né-je lə Parisi-je d'ɔgi rɔ-dé nékuso kɪ man kɔ́y, ngà i rəmə, njéndó né-je lə-i d'ɔgi rɔ-dé nékuso kɪ man kɔ́y al wa?» ¹⁹ Ngà bá Jeju ilə-dé-ti panè: «Dow-je kí 'ba-dé lo nékuso-ti kí lo taana-ti lé, d'a kɔ́gi rɔ-dé nékuso kɪ man kɔ́y dɔkaglo-ti kɪ njétaa dené sigi isi-né sə-dé nati nè wa? Dɔkaglo-ti kí njétaa dené sigi isi-né sə-dé nati nè bəy kinlé, d'a kɔ́gi rɔ-dé nékuso kɪ man kɔ́y al ya sar. ²⁰ Ngà ndo-je ɔw ree nɔ́ɔ lé, d'a kun njétaa dené sigi lé ta-dé-ti kɔ́gi; rəmə meɛ ndo-é-je-ti kinlé bá d'a kɔ́gi rɔ-dé nékuso kɪ man kɔ́y bəy.» ²¹ Dow à kun takubi kí sigi kɔ́ kilə-né kəm ndisi kubi al; bin al rəmə takubi kí sigi lé, à kuwə dɔgangi ndisi kubi lé wuktu kɔ́r ə à ra kadi kəm kubi kí mbuti lé tò wororo ta madi-é-ti ya bəy. ²² Rəm bá dow à tur yibi nduu kí sigi meɛ mbundaá-je-ti kí low al. Bin al rəmə yibi nduu kí sigi lé à ra kadi mbundaá-je kí low lé riyə əktə-əktə, rəmə yibi nduu kí sigi lé à tuji rəm, bá mbundaá kí low lé kàrè à tuji rəm tɔ; ngà tò kɔ́ kadi dow tur yibi nduu kí sigi meɛ mbundaá-ti kí sigi ya tɔ bane.

Ta kí dɔ ndo taakoo-ti

Mat 12:1-8; Luk 6:1-5

²³ Ndo káre bə, Jeju njiyə meɛ ndɔ́r gemə-je-ti kɔ́ kində gangi ndo taakoo-ti lə jipi-je rəmə, njéndó né-je liə 'puy dɔ gemə d'uso taá-taá. ²⁴ Bəba Parisi-je 'ree 'pa kɪ Jeju 'panè: «'Oo bə! Kɔ́ ri bá njéndó né-je lə-i 'ra né kí to tó-é al kadi dow ra ndo taakoo-ti wa?» ²⁵ Jeju ilə-dé-ti panè: «Né kí ndoki Dabidi ra kaglo-ti liə, loki nékuso goto adi ɔo ra-dé kɪ dow-je liə lé səi 'ndói ta-é meɛ mbete-ti kí aa njay al ya sar wa? ²⁶ ɛ ɔw meɛ kəykubi-ti† lə Lubə, uso mbə kí 'ree-né nɔ́ Lubə-ti dɔkaglo-ti kí

* **2:16** 2:16 Parisi-je, 'to kuti dow-je madi kí dan jipi-je-ti kí njékində kəm-dé go ndukun-ti lə Moiyiji kadi ngà nɔ́. † **2:26** 2:26 1Sa 21:1-5; 2Sa 15:35;

Abiyatar bá to-né burə dɔ njégugné-je lə Lubə; ə tɔ kadi njégugné-je lə Lubə ya par bá d'a kuso mbə-é kinlé, ya ngà Dabidi ɔw mbing adi dow-je liə d'uso to.»²⁷ Jeju pa sə-dé bəy pané: «Nɔ taakoo bá tɔ kɔ ta lə dow bi 'ra dow kɔ ta lə nɔ taakoo al.²⁸ Adi Ngon lə dow lé ya to 'ba nɔ taakoo.»

3

Ta lə dow kí jí-é oy

Mat 12:9-14; Luk 6:6-11

¹ Go-ti, Jeju təl ɔw meɛ kəykəwnə-ti lə jipi-je lé, rəmə dingəm káre bə kí jí-é oy mburuki isi meɛ kəykəwnə-ti lé nɔɔ. ² Bəba dow-je kí d'isi meɛ kəykəwnə-ti kinlé, d'adi kəm-dé tɔ dɔ Jeju-ti gərərɔ kɔ kadi d'oo, ə kinə adi lapiya njəmɔy kin nɔ taakoo-ti rəmə je to kəm rəbi kí kadi n'iləi-né ta dɔ-é-ti. ³ Jeju idə dingəm kí njèjikoy lé pané: «I taá ə 'ree danə nə.» ⁴ Go-ti, ɛ dəji-dé pané: «Né kí rá bá to tó-é kadi dow ra nɔ taakoo-ti wa? Ra maji kí dow bá to tó-é əse ra siə maji al bá to tó-é wa? Kaji dow bá to tó-é əse təl-é bá to tó-é wa?» Ngà dɛ d'ilə-ti al. ⁵ Bəba wɔngi ra Jeju dɔ-dé-ti lay, adi oo-dé jər-jər rəm, rɔ-é ati-é kanəna kɔ ta lə meɛndə lə-dé rəm. Go-ti, ɛ idə dingəm kí njèjikoy lé pané: «'Surə jí-i.» Loki ɛ surə jí-é lé ya rəmə, jí-é lé təl tɔ maji gogi. ⁶ Tajinati nə ya Parisi-je lé, d'ində lo 'teɛ kəykəwnə-ti, d'ɔw d'ingə-nə kí dow-je lə Erodɔ d'ɔji-nə ta dɔ kəm rəbi-ti kí kadi n'toli-né Jeju.

Ta lə Jeju kí kosi dow-je

⁷ Jeju dɛ kí njéndó né-je liə d'ɔr rɔ-dé d'ɔw ta babo Galile-ti. Kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'ɔ donangi Galile-ti 'ree d'un go-é. ⁸ Dɛ kí dan-ti-je d'ɔ donangi Jude-ti, kí bəbo Jorijaləm-ti, kí donangi Idume-ti, kí gidi ba Jurdɛ-ti, kí go lo-je-ti kí donangi Tir-ti kí donangi Sidɔ-ti. Kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy kí d'oo poy né-je kí Jeju ra ra kinlé 'ree rɔ-é-ti. ⁹ Bəba Jeju idə njéndó né-je liə kadi 'sangi ngon tɔ d'adi-n'ɛ, kɔ kadi kosi dow-je 'mbore-n'ɛ yó-je kí n-ɛ-je al. ¹⁰ Ə kadi kí Jeju adi lapiya dow-je nɔ kinlé ra adi dow-je lay ya kí mɔy ra-dé, d'ay-nə miriri-miriri kí rɔ-é-ti kadi d'ɔdi rɔ-é. ¹¹ Ndil-je kí maji al kàrè loki dɛ d'oo Jeju lé, 'səbi takəm-dé nangi nɔ-é-ti, 'tur kəə boy-boy 'pané: «'To Ngon lə Lubə.» ¹² Ngà Jeju ndangi-dé, kəngi-dé-né kəngi-kəngi kadi 'ndogi dɔ-n'ɛ-ti al.

Njəkɔwkulə-je lə Jeju kí dɔgi gidi-é joo

Mat 10:1-4; Luk 6:12-16

¹³ Go-ti, Jeju al dɔ mbal-ti ə ba dow-je kí ɛ ndigi ba-dé adi 'ree rɔ-é-ti. ¹⁴ Bəba ɛ mbəti-dé dɔgi gidi-é joo*, kɔ kadi 'nɔyɔ siə ¹⁵ ə ulə-dé adi d'ilə mbɛ Poyta kí Maji rəm, adi-dé tɔgi kadi 'tubə-né ndil-je kí maji al kɔgi rəm to. ¹⁶ ɛ mbəti-dé dɔgi gidi-é joo adi to: Simɔ kí Jeju ba-é Piyər rəm, ¹⁷ Jaki kí ngon lə Jebede rəm, Jə kí ngonkɔ Jaki kí Jeju ba-dé «Buwanerjesi» ə kɔr meɛ-é to «ngan lə ndangi-ndi», ¹⁸ kí Andre, kí Pilipi, kí Batlemi, kí Matiye, kí Tomasi, kí Jaki kí to ngon lə Alpe, kí Tade, kí Simɔ kí to dow kí ta bə liə to-é, ¹⁹ bá Judasi Iskariyoti kí ɛ bá à to njəkun dɔ Jeju lé to.

Noji Jeju-je 'ree kadi d'ɔr-é ta kosi dow-je-ti d'ɔw siə

† 3:9 3:9 Mar 4:1; Luk 5:1-3 * 3:14 3:14 Meɛ mbete-je-ti kí nɔ-je kí 'ndangi kí jí-dé kí ta greki lé à kingə-ti kí 'pané: 'Ba-dé njəkɔwkulə-je.

²⁰ Go-ti, Jeju kɪ njéndó né-je 'təl 'ree takəy-ti gogɪ rəmə, kosi dow-je 'təl 'ree 'kəwnə dɔ-é-ti sar ya adi lo kadi d'ingə mbunə lo d'uso-né né kàrè goto. ²¹ Loki poy-é ree usi mbi noji-é-je-ti lé, dɛ d'ɪ d'usi dɔ rəbi-ti kadi 'ree d'ɔw siə rɔ-dé-ti; kɔ dɛ 'panè: «Dɔ-é maji al.»

Dow-je 'panè Jeju ɔw kɪ tógi lə Beljebul

Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10

²² †Njéndó dow-je ndukun-je kɪ d'ɪ Jorijaləm 'ree 'panè: «Jeju ɔw kɪ Beljebul† mɛɛ-é-ti», adi «to 'boy lə ndil-je kɪ maji al b́a adi-é tógi tubə-né ndil-je kɪ maji al.» ²³ Bɛba Jeju b́a-dé rɔ-é-ti ə un gosta pa-né sə-dé panè: «Satɔ à kasi tubə Satɔ ban b́əy wa? ²⁴ Kinə kɔbɛ kɪ káre-rè ya dow-je kɪ mɛɛ-é-ti 'gángi-nə d'osi-nə kɪ ta lé, kɔbɛ-é à kɔ lo kɔ-é-ti gərərə al. ²⁵ Ə kinə kəy kɪ káre-rè ya dow-je kɪ mɛɛ-é-ti 'gángi-nə d'osi-nə kɪ ta lé, dowb́é-je d'a kisi gərərə al rəm. ²⁶ Ə kinə Satɔ ya rɔ kɪ rɔ-é rəmə, to ɛ ya gángi rɔ-é adi ɛ à kisi gərərə al. Bè kinlé, to kɔbɛ liə ya ində ngangí-é ngá tin. ²⁷ Kinə dow unə njétógi tó-é njim-njim al lé, dowb́é à kasi kur mɛɛ kəy-ti lə njétógi kin kɔ kəə nékingə-é al. Á tó-é njim-njim b́əy b́a à kow mɛɛ kəy-ti kɔ kəə nékingə-é. ²⁸ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kɪ majal-je lay ya kɪ dow-je d'isi 'ra, kɪ takɔbi-je lay kɪ d'isi 'pa lé, à toki kinə go-é kɔgi kadi-dé. ²⁹ †Ngà dow kɪ rá-rá kɪ pa ta kɔbi kɪ Ndil kɪ aa njay lé, à toki kinə go-é kɔgi kadi-é ndá al. Ta lə majal kɪ tò sartagangí uwə dɔ-é.» ³⁰ Jeju pa sə-dé ta kinlé bè kɔ dɛ 'panè: «E ɔw kɪ ndil kɪ maji al mɛɛ-é-ti.»

Kɔ Jeju dɛ kɪ ngankɔ Jeju-je

Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹ Kɔ Jeju dɛ kɪ ngankɔ Jeju-je 'ree d'á takəy-ti, d'ulə kulə kadi 'b́a-é d'adi-dé. ³² Kosi dow-je d'isi nangi ripi-ripi d'ilə-nə 'gəə dɔ Jeju sipi b́a d'idə-é 'panè: «'Oo! Kɔ-i kɪ ngankɔ-i-je [kɪ kɔnan-i-jel]‡ d'á ndaa-ti d'á 'sangi-i.» ³³ Jeju ilə-dé-ti panè: «Ná-je b́a 'to kɔ-m-je kɪ ngankɔ-m-je wa?» ³⁴ Go-ti, ɛ un kəm-é oo-né kosi dow-je kɪ d'isi nangi 'gəə dɔ-é lé ngá b́a panè: «Yən! Kɔ-m-je kɪ ngankɔ-m-je ən. ³⁵ Kɔ dow kɪ ra né kɪ mɛɛ Lubə ndigi kin b́a to ngankɔ-m, əse to kɔnan-m, əse to kɔ-m.»

4

Gosta kɪ dɔ njèkilə ko-ti

Mat 13:1-9; Luk 8:4-8

¹ †Jeju isi ndó né dow-je ta babo-ti. Kosi dow-je kɪ 'tò nduy-nduy ya 'ree d'ilə-nə 'gəə dɔ-é sipi adi ɛ al isi mɛɛ tò-ti dan babo-ti. Ngá kosi dow-je lé b́a d'á ngangí ba-ti dɪngi-dɪngi. ² Jeju un gosta-je b́a ndó-dé-né né-je nɔ ə pa sə-dé ta mɛɛ néndó-ti liə lé panè: ³ «Ooi! Njəndɔr ɔw kɔ kɪlə ko. ⁴ Loki á ilə ko lé, kɔ né kɪ dan-ti-je tusi dɔ rəbi-ti adi yəl-je 'ree 'tú lə-lə. ⁵ Kɔ né kɪ ná-je tusi dɔ ər-je-ti, lo-ti kɪ nangi nɔ-ti al; rəmə kubə b́a ubə kalangí, kɔ nangi ndəə dɔ-ti al. ⁶ Ngá loki kádɪ ree ɔsi dɔ-ti lé, ndole ə tuti kurum, kɔ njirə-é ɔw nangi nɔ al. ⁷ Kɔ né kɪ dan-ti-je tusi dan kun-je-ti; loki kun tɔgi lé, ɔ rɔ dɔ-ti gógógó adi ko-é ində al. ⁸ Kɔ né kɪ ná-je tusi nangi-ti kɪ maji, adi tɔgi ɔr dɔ-é maji. Bɛba dɔ-é kɪ dan-ti-je kɔ-é ra-ti

† 3:22 3:22 Mat 9:34; 10:25 † 3:22 3:22 Satɔ b́a 'b́a-é Beljebul. † 3:29 3:29 Luk 12:10 ‡ 3:32 3:32 Ta-je kɪ tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kɪ dɔsɔy kɪ dan-ti-je kɪ 'ndangí kɪ ji-dé kɪ ta greki. † 4:1 4:1 Luk 5:1-3

kormutə-je, ɛ kɪ kʌɑ-é ra-ti kormekɛ-je, ɛ kɪ ra-ti bu-je.» ⁹ Go-ti, Jeju panè: «Dow kɪ mbi-é tò nɔɔ kɔɔ kadi oo-né ta rəmə, kadi oo ta kinlé.»

Kɔɔ ri bá Jeju un gosta-je bá pa-né ta wa?

Mat 13:10-17; Luk 8:9-10

¹⁰ Loki Jeju ɔr rɔ-é rɔ kosi dow-je-ti ɑ say sə-dé rəmə, dow-je kɪ 'gəə dɔ-é kɪ dɛ kɪ dɔɔgi gidi-é joo 'ree 'dɔɔji-é ta dɔ gosta-je-ti lé. ¹¹ Beɓa ɛ idə-dé panè: «Sɔi lé, né kɪ tò lo ɔɔɔ-é-ti sɔbi dɔ kɔɔbe lə Lubə lé toki tɛɛ kɪ dɔ-é kadi-si; ngà dɛ kɪ ndaa-ti lé, né-je lay ya toki kidə-dé kɪ gosta-gosta.»

¹² «Kɔɔ kadi lé d'oo lo maji ya kàrè, d'oo kɪ ko ya ndə bè rəm, Bá lé d'oo ta maji ya kàrè rəmə, 'gə mɛɛ-é al rəm, Nè d'a kɪ kiɲə panjiyè-dé-je kɪ maji al kɔɔgi Kadi Lubə ɪ inə-né go majal-je lə-dé kɔɔgi.*»

Kormɛɛ gosta kɪ dɔ njèkilə ko-ti

Mat 13:18-23; Luk 8:11-15

¹³ Jeju təl idə-dé ɔy panè: «Gosta kin ya 'gəi mɛɛ-é al bè lé, ndəgi gosta-je lay kinlé a rai ban bá a gəi mɛɛ-é wa? ¹⁴ Njèkilə ko lé, to njèkilə mbɛ ta lə Lubə. ¹⁵ Dɔ rəbi kɪ kʌɑ né tusi-ti lé, to dɛ kɪ d'oo ta lə Lubə ya rəmə, tajinati nè ya Satɑ ree ɔr ta lé mɛɛ-dé-ti kɔɔgi. ¹⁶ Bè ya tɔ, nangɪ ɔr kɪ kʌɑ né tusi-ti lé, to dɛ kɪ d'oo ta lə Lubə rəmə 'taa kalangɪ kɪ rɔnəl. ¹⁷ Ngà ta kinlé ulə njirə mɛɛ-dé-ti al; adi d'ɑ dɔ-ti kaglo nɑ al. Beɓa loki kɔ-je kɪ dum nati əse kulə kəm ndoo kɔɔ ta lə Lubə tɛɛ dɔ-dé-ti rəmə, kalangɪ bè ya dɛ 'tusi kadmɛɛ lə-dé d'inə kɔɔgi. ¹⁸ Dan kun-je kɪ kʌɑ né tusi-ti lé, to dɛ kɪ d'oo ta lə Lubə ya, ¹⁹ ngà go-ti rəmə, mɛɛ kɑ kəkəkə kɔɔ né-je kɪ dɔnangi-ti nè, kɪ ɓo nékingə-je, kɪ ɓo né-je kɪ gay-gay uti dɔ ta lé adi kandi-é goto. ²⁰ Nangɪ kɪ maji kɪ kʌɑ né tusi-ti lé, to dɛ kɪ d'oo ta lə Lubə ə 'ndigi dɔ-ti adi kandi-é tɔ; beɓa dɔ-é kɪ dan-ti-je kandi-é ra-ti kormutə-je, ɛ kɪ kandi-é ra-ti kormekɛ-je, ɛ kɪ kandi-é ra-ti bu-je.»

Gosta kɪ dɔ lampi-ti

Luk 8:16-18

²¹ †Jeju təl idə-dé ɔy panè: «Se lampi lé, dow à jəbi ngó dɔ-ti wa? Əse à kində gin tirə-ti wa? À nɑɑ kagnaɑ lampi-ti taɑ ya al wa? ²² †Kɔɔ né kɪ dow ɔɔɔ kɪ à ree tɔ ndaa-ti rəsi al ya goto rəm, bá né kɪ ra kɪ gidi ngəy kɪ à toki tɛɛ-né ndaa-ti rəsi al kàrè goto rəm tɔ. ²³ Kinə dow kɪ mbi-é tò kadi oo-né ta rəmə, kadi oo.» ²⁴ †Jeju təl idə-dé ɔy panè: «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-ti sɔbi dɔ ta-je kɪ ooi. Né kɪ 'mbɔji-né né adi dow kinlé, ɛ ya d'a təl mbɔji-né né kadi-si rəm, bá d'a təl kungɪ kɪ rangɪ dɔ-ti kadi-si ya ɔy rəm. ²⁵ †Kɔɔ dow kɪ né tò ji-é-ti bá d'a kadi-é kɪ rangɪ dɔ-ti; ngà dow kɪ né goto ji-é-ti lé, kɪ ji-é-ti ya kàrè d'a taa.»

Ta kɪ sɔbi dɔ ko né

²⁶ Jeju təl idə-dé ɔy panè: «Kɔɔbe lə Lubə lé tò titi-nɑ kɪ ta lə dow kɪ tɛɛ ɔw ilə ko mɛɛ ndɔr-ti liə bè; ²⁷ lé dowbé tò ɓi əse isi kəm ndɔɔ-je kada-je kàrè ko né lé, ubə rəm, tɔɔi rəm, ɓi ɛ gə lo-é al ngà. ²⁸ Nangɪ ya adi ko né-é ubə; dɔsɑy to mbi ko, go-ti ɔr dɔ-é ə kandi gemɛ kɪ maji ində dɔ-ti;

* **4:12** 4:12 Eja 6:9; Jɑ 12:39-41; Knj 28:26-28; Rəm 11:8 † **4:21** 4:21 Mat 5:15; Luk 11:33 † **4:22** 4:22 Mat 10:26; Luk 12:2 † **4:24** 4:24 Mat 7:2; Luk 6:38 † **4:25** 4:25 Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26

29 Æ loki kaa-é ɔr maji rəmə, kalangi bè ya d'un ngɔrɔngi d'ijə-né. Kɔtələ nɔy kijə ko asi ngá.»

Gosta kí sɔbi dɔ kaa kol
Mat 13:31-32; Luk 13:18-19

30 Jeju pa bəy panè: «Ri bá j'a kɔji-né kɔbɛ lə Lubə wa? Gosta kí ban bá j'a kuni tɔji-né kɔbɛ lə Lubə wa? 31 Kɔbɛ lə Lubə lé, titi-nə kɔ kaa kol kí to kaa né kí tɔ ngon-é ndɛ bè itə kaa né-je lay kí donangi-ti nè kí dow-je 'dubi. 32 Ngá loki dow dubi lé, ɛ tɔgi itə kagi-je lay kí mɛɛ ndɔr-ti, adi balkəm-é-je boy sar tugə ndil, adi yəl-je kí 'nar taá 'ra kəy-dé-ti.» 33 Jeju ndó dow-je ta lə Lubə kɔ gosta-je kí bè kin nɔ-nɔ kɔ gangi-é kí d'asi kadi 'gə-né mɛɛ ta liə. 34 Néndó liə kí nal gosta goto; ngá loki ɛ ɔr rɔ-é isi kí kár-é kɔ njéndó né-je liə lé, ɛ ɔr mɛɛ gosta-je lé lay adi-dé.

Jeju ndangi yəlbo
Mat 8:23-27; Luk 8:22-25

35 Mɛɛ ndɔ-é-ti kinlé ya, losolo biriri rəmə, Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Adi j'gangi babo j'owi turə.» 36 Bɛba njéndó né-je 'tusi kosi dow-je d'inə-dé ə tɔ kí Jeju isi mɛɛ-é-ti lé ya dɛ d'ɔti d'ɔw-né siə. Tò-je kí rangi tɔ ngosi kàdɔ tɔ-ti kí Jeju isi-ti lé tɔ. 37 Ya rəmə, yəlbo ulə mbi-mbi, ə pungum man ɔsi tɔ yó-je kí né-je adi man ɔw mɛɛ tɔ-ti mbing nɔy nɔ al kadi man rusi mɛɛ tɔ. 38 Ə Jeju gəti dɔ-é kɔ nɛgəti dɔ mɔngi tɔ-ti ə tɔ tɔ bi. Bɛba njéndó né-je liə 'ndəl-é d'idə-é 'panè: «Njéndó dow-je né! Ko-ji kí isi tɔɔ kinlé 'usi-i-ti al wa?» 39 Loki Jeju tɛɛ kəm-é rəmə, ɛ ndangi yəlbo lé, ə təl pa kí babo panè: «'Adi lo tɔ ndingi! Asi bè!» Rəmə gin yəlbo lé gangi adi lo təl tɔ ndingi. 40 Go-ti, ɛ pa sə-dé panè: «'Bəli nɔ bè kɔɔ ri wa? 'Adi mɛɛ-si al bəy wa?» 41 Bəl ində bandi-dé gangi adi 'pa-nɔ ta dan-dé-ti 'panè: «Kay! Dow kanlé to dow kí ban ya bá yəl-je kɔ babo-je kàrè 'təl rɔ-dé go ta-ti liə bè wa?»

5

Jeju tubə ndil-je kí maji al dɔ dow-ti
Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

1 Jeju dɛ kɔ njéndó né-je liə 'gangi babo d'ɔw kəl-é kí nɔ-ti donangi Gerasa-ti. 2 Loki Jeju i mɛɛ tɔ-ti ur nangi bè ya rəmə, dingəm káre kí ndil-je kí maji al 'ra-é tɛɛ dan badi-je-ti ree rɔ-é-ti. 3 Dingəm-é lé, dɔbadi-je bá to lo kisi-é ə dow kí asi kilə-é sil ya goto. 4 Taá-taá ya d'ulə ngowla nja-é-ti bá d'ilə-é-né sil, ngá taá-taá ya ɛ gángi ngowla kí nja-é-ti kɔ sil-je lé, adi dow kí tógi-é asi kadi taa tógi-é ya goto. 5 Ndoɔ-je, kɔ kada-je lay ya lo taako liə goto, adi ɛ ɔw ilə kɔ dɔ badi-je kɔ dɔ ngan mbal-je, tur kəə taá-taá ə réti rɔ-é kɔ ɔr. 6 Loki un kəm-é oo Jeju say lé, ɛ ay ngodi ɔw ɔsi dɔ-é nangi nɔ-é-ti 7 ə ilə bobɔ ndi-é nangi panè: «I Jeju, Ngon lə Lubə kí Njəkisi taá dɔrɔ-ti nɔ lé, 'ge ri rɔ-m-ti wa? Kɔgri ya, kí ri Lubə, 'ulə kəm-m ndoo al!» 8 Ə pa bè kɔɔ Jeju panè: «I Ndil kí maji al, 'tɛɛ mɛɛ dow-ti kin kɔgi.» 9 Jeju təl dɔji-é panè: «Ri-i lə nɔ wa?» Ə təl ilə-é-ti panè: «Ri-m lə kosi-je. Kɔtələ jɛ lé j'nɔ.» 10 Ngá bá dɛ 'təl 'dɔji Jeju kɔ nɔ kəm-dé-ti kadi tubə-dé kɔgi donangi-ti kin al. 11 Lo-é-ti kinlé kosi kɔsongi-je d'ɔ kàdɔ mbal-ti ngosi d'ɔ d'uso né. 12 Ə ndil-je kí maji al lé 'ra ndoo ta Jeju-ti 'panè: «'Adi j'ɔw j'andi mɛɛ kɔsongi-je-ti kan.» 13 Jeju ndigi sə-dé ya tɔ. Bɛba ndil-je kí maji al lé 'tɛɛ mɛɛ dingəm-ti d'ɔw 'tur mɛɛ kɔsongi-je-ti

lé adi kɔsɔngi-je lé 'təti-nɔ yipi kàdì mbal-ti taá, 'tusi babo-ti 'nduy man. Kɔsɔngi-je lé kɔr-dé à kasi budɔgi lo joo je bè. ¹⁴ Go-ti, njéngəm kɔsɔngi-je lé d'ay d'ɔw d'ɔr poy-é mɛɛ bebo-ti, mɛɛ nganbe-je-ti rəm. Beba dow-je d'ɔti 'ree d'oo né kí ra né lé. ¹⁵ Loki dɛ 'ree rɔ Jeju-ti lé, d'oo dingəm kí ɔw kì ndil-je kí maji al nɔ mɛɛ-é-ti lé, isi nangi, ulə kubi rɔ-é-ti, təl isi maji kare gogi; bəl ində bandi-dé gangi. ¹⁶ Dow-je kí d'oo né-je kí ra-né kin kà kəm-dé lé d'ɔr-dé poy dingəm kí ndil-je kí maji al 'tɛɛ mɛɛ-é-ti lé rəm, bá d'ɔr-dé poy né kí tɛɛ dɔ kɔsɔngi-je-ti lé rəm tɔ. ¹⁷ Beba dow-je 'ra ndoo ta Jeju-ti kadi inə dɔnangi lə-dé ə ɔw rangi. ¹⁸ Loki Jeju təl al mɛɛ tɔ-ti gogi rəmə, dingəm kí ɛ tubə ndil-je kí maji al dɔ-é-ti lé dɔji-é kadi n'ɔw siə. ¹⁹ Jeju ndigi siə al, ngà idə-é panè: «'Təl 'ɔw beə lə-i, rɔ noji-i-je-ti, ə koo kí 'Babe oo kəmtondoo lə-i, kì né-je lay kí ɛ ra sə-i kinlé, ɔr poy-é adi d'oo.» ²⁰ Beba dingəm lé, ɔw ɔr poy né-je lay ya kí Jeju ra siə lé mɛɛ bebo-je-ti kí dɔgi adi dow-je lay kí d'oo lé, ta igi-dé sál.

Tɔsi ndəl lə ngon lə Jayrusi kí gin məsi kí gangi rɔ dené-ti

Mat 9:18-26; Luk 8:40-56

²¹ Jeju al mɛɛ tɔ-ti gangi babo ɔw gogi. Loki ɛ nɔy ta babo-ti ya bəy rəmə, kosi dow-je 'təl 'ree 'gəə dɔ-é sipi gogi. ²² Beba dingəm káre kí tɔ kí dan dɛ-ti kí 'to njékun dɔ kəykəwnɔ lə jipi-je kí ri-é lə Jayrusi ree, bá oo Jeju rəmə usi nangi nja-é-ti ²³ dɔji-é kì nɔ kəm-é-ti panè: «Ngon-m kí dené tɔ oy nangi nɔɔ, ə kɔgri ya, 'ree 'ɔw 'ində ji-i dɔ-é-ti adi-é ingə lapiya ə isi kì dɔ-é taá adi-m!» ²⁴ Beba Jeju ɔti ɔw siə. Ə kosi dow-je d'oo go-é, 'mbore-é yó-je kí n-je. ²⁵ Ə dené kí məsi ree rɔ-é-ti bal dɔgi gidi-é joo ə dan-dé-ti nɔɔ tɔ. ²⁶ Dené-é lé ingə kɔ nɔ, ilə dɔ doktor-je-ti kɔ kete-kete; ɛ tuji nékingə-é kɔgi lay ya kàrè né kí tɔ-é soti goto; ngà mɔy lé ɔw kɔ kete ya par-par. ²⁷ Beba loki ɛ oo poy Jeju rəmə, ree ur dan kosi dow-je-ti, ə gidi-é-ti, ə ulə ji-é ɔdi-né takubi liə. ²⁸ Kdɔtalə ɛ pa mɛɛ-é-ti panè: «Kinə kubi liə ya m'ulə ji-m m'ɔdi ə m'a kingə lapiya.» ²⁹ Rəmə tajinati nè ya gin məsi lé gangi, adi ɛ gə kí n'ingə lapiya. ³⁰ Ə tajinati nè ya Jeju gə kí tɔgi kí rɔ-n'è-ti tɛɛ. Beba ɛ təl lə rəti dan kosi dow-je-ti dɔji panè: «Ná bá ɔdi kubi lə-m wa?» ³¹ Njéndó né-je liə d'ilə-é-ti 'panè: «Kosi dow-je kí d'ə 'mbor-i yó-je kɔ n-je kin ya 'təl dɔji dow kí ɔdi rɔ-i bəy wa?» ³² Ngà bá Jeju təl gɔ lo gəə gidi-é kadi n'oo dow kí njəra né kinlé. ³³ Rəmə dené lé bəl rəm, dadi rəm, kdɔtalə ɛ gə né kí tɛɛ dɔ-é-ti lé. Beba ɛ ree usi nangi nja Jeju-ti ə idə-é ta kí tɔgrɔ-ti ya. ³⁴ Jeju təl idə-é panè: «Ngon-m! Kadmɛɛ lə-i aji-i. 'ɔw kɔ lapiya, kadi mɔy lə-i lé inə-i.»

³⁵ Loki Jeju ə pa ta bè bəy ya rəmə, ngannjékullə-je d'ɔ be lə njékun dɔ kəykəwnɔ lə jipi-je 'ree go-é-ti d'idə-é 'panè: «Ngon-i lé oy ngà. Ngà i 'ndɔji njéndó dow-je né kdɔ ri bəy wa?» ³⁶ Ngà Jeju ilə ká ta-je-ti lə-dé lé al, adi idə njékun dɔ kəykəwnɔ lé 'panè: «'Bəl al, mɛɛ-i ya 'adi-m par.» ³⁷ Jeju adi dow kí rangi dan-é al; ngà Piyər, kì Jaki, kì Jɔ kí ngonkɔ Jaki ya par 'dan-é. ³⁸ Loki d'ɔw 'tɛɛ beə lə njékun dɔ kəykəwnɔ lə jipi-je lé rəmə, Jeju oo kí dow-je d'ɔw dɔ-nɔ-ti wúr-wúr, 'nɔ, d'ində sul-dé boy-boy. ³⁹ Beba Jeju andi kəy go-dé-ti pa sə-dé panè: «Kdɔ ri bá səi ɔwi-né dɔ-nɔ-ti wúr-wúr bè wa? Kdɔ ri bá səi 'nɔi-né bè wa? Ngon kí dené kinlé oy al, ɛ tɔ bi kɔ tɔ.» ⁴⁰ Rəmə dow-je 'sɔki Jeju. Beba ɛ tubə-dé adi 'tɛɛ ndaa-ti ə adi bɔbi ngon kɔ kɔ ngon kɔ dɛ kí 'dan-é lé d'ɔw siə lo-ti kí ngon lé tɔ-ti. ⁴¹ Jeju uwə ji ngon lé ə idə-é panè: «Talita kumi!» Kɔr mɛɛ-é tɔ: «Ngonmandi!

M'idə-i m'panè: 'I taá.» ⁴² Rəmə tajinati nè ya ngonmandi lé i taá njiyə. Kdotalə to ngonmandi kɪ ra bal dɔgi gidi-é joo. Dɛ kɪ d'a lo-é-ti lé ndil-dé tɛɛ say, ta igi-dé sɔl. ⁴³ Jeju ndəji-dé nɔ kadi 'pa d'adi dow oo al ə idə-dé 'panè: «'Adi-é né uso.»

6

Mɛɛndə lə dow-je kɪ Najareti *Mat 13:53-58; Luk 4:16-30*

¹ Jeju i lo-é-ti kinlé ɔw bekoji-é-ti gogi. Njéndó né-je liə d'ɔw siə nati. ² Loki ndɔ taakoo lə jipi-je asi lé, Jeju ndó dow-je né mɛɛ kəykəwnɔ-ti lə jipi-je. Dow-je nɔ ya kɪ d'oo néndó liə lé, néndó liə ɔr ndil-dé adi 'panè: Kay! Dow kinlé i kɪ né-je kinlé rá wa? Gosi kinlé ingə rá wa? Ə ɛ ra ban b́a ra-né nékoji-je kɪ bè kinlé wa? ³ Ɛ ya b́a to kɔdi kijə kagi kɪ ngon lə Mari lé al wa? Ngankɔ-é-je ya 'to Jaki, kɪ Jojesi, kɪ Jude, kɪ Simɔ-je, ə kɔnan-é-je ya d'isi dan-ji-ti nè tin al wa? Né-je kin ya ra adi Jeju təl jigi nɔ-dé-ti ɔgi-dé kadi d'adi-é mɛɛ-dé. ⁴ †Beba Jeju pa sə-dé panè: «Njèpata kɪ ta Lubə-ti lé, dow-je kɪ mɛɛ bekoji-é-ti, kɪ dan noji-é-je-ti, kɪ mɛɛ kəy-ti liə ya par d'a nədi-é.» ⁵ Gin-é kin b́a nékoji káre ya kàrè Jeju asi ra-né bekoji-é-ti al. Njémɔy-je kɪ dan-ti-je ya par b́a ɛ ində ji-é dɔ-dé-ti adi d'ingə lapiya. ⁶ Mɛɛngə lə-dé ra adi ta igi Jeju səl. Beba Jeju ɔw nganbe-je-ti kɪ dɔ lo-ti nɔɔ ndó dow-je né.

Jeju ulə njəkɔwkulə-je kɪ dɔgi gidi-é joo *Mat 10:5-14; Luk 9:1-6; 10:1-20*

⁷ Jeju ba njəkɔwkulə-je liə kɪ dɔgi gidi-é joo ə ulə-dé joo-joo ə adi-dé tógi dɔ ndil-je-ti kɪ maji al. ⁸ Ɛ ndəji-dé panè: Loki isi ɔwi lé, uni né kɔw mba ji-si-ti al, salangi ya par é uni. Uni mbə al rəm, uni mbu kɔw mba al rəm, b́a iləi là posi-si-ti al rəm to. ⁹ Ngà idə-dé panè: «Uləi saba nja-si-ti, ə uləi kubi dɔ-nɔ-ti joo al.» ¹⁰ Jeju idə-dé bəy panè: Mɛɛ kəy kɪ ɔwi-ti lé, mɛɛ kəy-é kin ya isi-ti sar kadi ii-né. ¹¹ †‡Ə kinə d'uwə-si kɪ rɔ-dé-ti al rəm, d'oo ta lə-si al rəm, b́a isi 'tɛɛi mɛɛ be-é-ti kinlé rəmə, 'gəki kodi kɪ nja-si-ti kɔgi kadi toji kɪ ta tɔ dɔ-dé-ti. ¹² Beba dɛ d'ɔw d'ilə mbɛ kɔɔ kadi dow-je d'inqə panjiyə-dé-je kɪ maji al kɔgi. ¹³ †Dɛ 'tubə ndil-je kɪ maji al nɔ ya dɔ dow-je-ti kɔgi rəm, b́a njémɔy-je nɔ ya d'ur ubi dɔ-dé-ti adi d'ingə lapiya rəm to.

Koy lə Jə kɪ njəra dow-je Batəm *Mat 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9*

¹⁴ †Ngar Erodɪ oo poy Jeju; kdotalə ri-é ba mbing adi dow-je 'panè: «To Jə kɪ njəra dow-je batəm kɪ ndɔki oy lé b́a tɔsi ndəl ində lo tɛɛ, b́a ɔw-né kɪ tógi ra-né nékoji-je kinlé.» ¹⁵ Dɛ kɪ dan-ti-je 'panè: «To Eli*», dɛ kɪ nɔ-je 'panè: «To kɪ káre dan njèpata-je-ti kɪ ta Lubə-ti kɪ kete.» ¹⁶ Ngà loki Erodɪ oo ta kinlé, ɛ panè: «To Jə kɪ njəra dow-je batəm kɪ ndɔki m'adi 'gangi dɔ-é lé b́a təl tɔsi ndəl ində lo tɛɛ.» ¹⁷ †Kɔɔ ndɔki Erodɪ ya adi d'uwə Jə 'dɔɔ-é kɪ kullə gindingi, d'ilə-é dangay-ti, kdotalə Erodɪ dɛ kɪ Pilipi 'to ngankɔ-nɔ-je, ya rəmə Erodɪ təl taa Erodidi, kɪ ne Pilipi, ¹⁸ b́a Jə idə-é panè: «Taa kɪ

† 6:4 6:4 Jə 4:44 † 6:11 6:11 Knj 13:51 † 6:11 6:11 Luk 10:4-11 † 6:13 6:13 Jak 5:14 † 6:14 6:14 Mat 16:14; Mar 8:28; Luk 9:19 * 6:15 6:15 Eli kinlé to káre dan njèpata-je kɪ ta Lubə-ti kɪ low. † 6:17 6:17 Luk 3:19,20

'taa Erodiadi kí ne ngonkɔ-i kinlé to tó-é al.» ¹⁹ Wɔngi ra Erodiadi nɔ́ adi sangi rəbi tɔl-é, ngà ingə rəbi-é al, ²⁰ kɔ́ Erodi bəl Jɔ́, kɔ́tɔlɔ́ ɛ gə kí Jɔ́ lé to dow kí njururu rəm, aa njay rəm adi ɛ ngəm-é. Loki ɛ oo ta-je kí Jɔ́ pa pa lé mɛɛ-é uwə-é kí ta nɔ́; bə ya kàrè ta-je liə nəl-é koo. ²¹ Ngà ndɔ́ madi, Erodiadi ingə kəm lo kí maji ndɔ́ ra nɔ́y kɔ́ji Erodi-ti. Ndɔ́-é-ti kinlé Erodi ra nékuso ɓa-né dow-je kí boy-boy kí njékisi dɔ́ ɓe-ti, kí 'boy lə Asgar-je rəm, kí dow-je kí ri-dé ɓa dɔ́nangi Galile-ti rəm. ²² Ngon lə Erodiadi kí dené andi kəy go-dé-ti ə ndam adi nəl Erodi nɔ́ rəm, nəl dow-je kí 'ɓa-dé lo nékuso-ti lé nɔ́ rəm tɔ. Bəɓa ngar idə ngon kí dené lé panè: Né kí mɛɛ-i ndigi ya 'dɔ́ji-m, ə m'a kadi-i. ²³ Ngar un mindi-é panè: «M'ubi rɔ-m madi-i kadi ri-ri ya kí i dɔ́ji-m lé, m'a kadi-i. Lé to dəbi kɔ́ɓe lə-m ya kàrè m'a kadi-i.» ²⁴ Bəɓa ngon kí dené lé tɛɛ ɔw dɔ́ji kɔ́-é panè: «Ri ɓá kadi m'dɔ́ji ngar lé wa?» Kɔ́-é idə-é panè: «'Dɔ́ji dɔ́ Jɔ́ kí njɛra dow-je batəm.» ²⁵ Tajinati nè ya ngon kí dené lé, təl ɔw rɔ́ Ngar-ti panè: «M'ndigi kadi lo kí nè-ti kin ya 'ilə dɔ́ Jɔ́ kí njɛra dow-je batəm mɛɛ supra-ti adi-m.» ²⁶ Rɔ́ ngar nəl-é al, ya ngà ɛ asi kɔ́gi-é al, kɔ́ kubi kí ɛ ubi rɔ́-é rəm, kɔ́ takəm kosi dow-je kí 'ɓa-dé lo nékuso-ti lé rəm tɔ. ²⁷ Tajinati nè ya ngar un ndu adi asgar kàrè kadi ɔw ree kí dɔ́ Jɔ́ kí njɛra dow-je batəm lé. ²⁸ Bəɓa asgar lé ɔw kəy dangay-ti, ɔw gangi dɔ́ Jɔ́ ilə mɛɛ supra-ti ree-né adi ngon kí dené lé ə ɛ ɔw-né adi kɔ́-é tɔ. ²⁹ Loki njéndó né-je lə Jɔ́ d'oo poy-é lé, dɛ 'ree d'un nin-é d'ɔw 'dubi.

Ta lə mbə́ kí m̀j̀ kí kanj̀ kí joo

Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jɔ́ 6:1-14

³⁰ Njékɔwkuɔ́-je lə Jeju 'təl ree rɔ́-é-ti d'ɔr-é poy né-je lay kí dɛ 'ra rəm, né-je lay kí dɛ 'ndó dow-je lé rəm tɔ. ³¹ Lo-é-ti kinlé kosi dow-je kí d'ɔw rəm, 'təl rəm lé d'ɔgi Jeju kí njékɔwkuɔ́-je liə lo kuso né. Bəɓa Jeju idə njékɔwkuɔ́-je panè: «Adi j'ɔ́ri rɔ́-ji ngərangi kɔ́ kadi sɔ́i kàrè 'taai koo sɛ tɔ.» ³² Bəɓa dɛ d'al mɛɛ tɔ-ti kɔ́ kadi d'ɔw d'isi diləlo-ti ngərangi. ³³ Bə ya kàrè, kosi dow-je kí d'oo-dé lo kɔw-ti ə 'gə-dé lé, d'ɪ́ kí ɓeɓo-je kí gay-gay d'ay kí nja-dé d'ɔw kete nɔ́-dé-ti lo-ti kí d'isi d'ɔw-ti lé. ³⁴ †Loki Jeju ur nangi mɛɛ tɔ-ti rəm, oo kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ə ta ɔ́ mɛɛ-é kɔ́ ta lə-dé, kɔ́ 'to kí bati-je kí njékul-dé goto bə. ɛ ndó-dé né-je nɔ́ lo-é-ti kinlé. ³⁵ Loki kàdì ɔw kí dɔ́ kur-ti lé, njéndó né-je liə 'ree rɔ́-é-ti d'idə-é 'panè: «Kàdì ɔw kí dɔ́ kur-ti ngá rəm, ɓá lo kin kàrè to diləlo rəm; ³⁶ ən é 'ɔsi-dé adi d'ɔw kí kəylo-je-ti, kí nganɓe-je kí dɔ́ lo-ti nè kɔ́ kadi 'ndogi né d'uso.» ³⁷ Jeju təl idə-dé panè: «Sɔ́i ya adi-dé né d'uso.» Ngà njékɔwkuɔ́-je 'təl dɔ́ji-é 'panè: «Kadi j'ɔw j'ndogi mbə́ kəm là kullə kí ndɔ́ bujoo j'ree-né j'adi d'uso wa?» ³⁸ Bəɓa ɛ təl dɔ́ji-dé panè: «Mbə́ kandangi ɓá tɔ́ ji-si-ti wa? ɔwi 'gɔ́i ooi.» Loki d'ɔw d'oo lé, 'ree d'idə-é 'panè: «J'ɔw kí mbə́ m̀j̀ kí kanj̀ joo.» ³⁹ Ngá ɓá ɛ un ndu adi-dé panè: «Uwəi dow-je kí kuti-é kuti-é adi-dé d'isi dɔ́ wale-ti kí mbəl.» ⁴⁰ Dow-je d'isi kí bar-é bar-é, d'uwə-nɔ́ ɓu-je kí kɔ́rmi-je. ⁴¹ Jeju ɔy mbə́ kí m̀j̀ kí kanj̀ kí joo lé, un kəm-é kí taá dɔ́rɔ́-ti, ra oiyo Lubə. Go-ti, ɛ gangi mbə́ lé danɔ́, təl-né adi njéndó né-je kɔ́ kadi 'ləbi dow-je. ɛ təl gáŋgi kanj̀ kí joo lé kɔ́ dow-je lay tɔ. ⁴² Dow-je lay ya d'uso né 'ndan ndɔ́-ndɔ́. ⁴³ Dɔ́dum mbə́ kí dɔ́dum kanj̀ lé nɔ́y adi njéndó né-je d'ɔy rusi kàrè dɔ́gi gidi-é joo. ⁴⁴ Dow-je kí d'uso mbə́ kinlé, dingəm-je 'ra ɓudɔ́gi lo m̀j̀.

*Njiyø læ Jeju dɔ man babo-ti**Mat 14:22-36; Jɑ 6:15-22*

⁴⁵ Go-ti rømə, tajinatɪ nè ya Jeju ɔsi njéndó né-je liø adi d'al mɛɛ tɔ-ti kɔ kadi d'ow kete nɔ-é-ti gidi babo-ti kəl ðebo-ti kɪ Betsayda ø ɛ ɑ nangɪ ɑ ɔsi kosi dow-je kadi 'təl. ⁴⁶ Loki ɛ inø kosi dow-je lé rømə, ɛ ɔw al dɔ mbal-ti, kɔɔ pa ta kɪ Lubø. ⁴⁷ Loki ndo ree li rømə, tɔ ɑ dan babo-ti danɑ; ngá Jeju ɑ kɪ kár-é nangɪ. ⁴⁸ Rømə un kəm-é oo-né njéndó né-je liø kɪ d'ingø kɔ nɑ lo nəl tɔ-ti, kdɔtalø yél tilø kəm-dé. Taginlo-ti ngá bá Jeju njiyø dɔ man babo-ti ɔw kɪ rɔ-dé-ti ø ɛ ndigi kindø ta-dé gangɪ. ⁴⁹ Loki d'oo-é ɔw njiyø dɔ man-ti rømə, dɛ 'gir 'panè to «'mɔ dow!» Adi 'nɔ mbiti-mbiti. ⁵⁰ Kdɔtalø dɛ lay ya d'oo-é adi ðæl indø bandi-dé gangɪ, rømə tajinatɪ nè ya Jeju pa sø-dé panè: «Adi mɛɛ-si usi nangɪ, to mɑ ðøy ø 'ðøli al.» ⁵¹ Go-ti, ɛ al isi sø-dé mɛɛ tɔ-ti rømə gin yél lé gangɪ ðəsi, adi ɔr ndil-dé nɑ. ⁵² Kdɔtalø nékɔji kɪ sɔbi dɔ mbø kɪ Jeju ra lé kəm-dé tɛɛ dɔ-ti al, kɔɔ mɛɛngɑ læ-dé.

Ta læ njémɔy-je kɪ dɔnangi Jenejareti-ti

⁵³ Loki d'indø babo 'gangɪ 'tɛɛ dɔnangi Jenejareti-ti rømə, d'ur nangɪ 'tɔ tɔ læ-dé ngangɪ ba-ti. ⁵⁴ Loki d'ɪ mɛɛ tɔ-ti 'rusi nangɪ rømə, kalangɪ bè ya dow-je d'oo Jeju 'gø-é, ⁵⁵ adi d'ay d'ow mɛɛ ðe-je-ti kɪ go lo-je-ti kɪ tin kin lay ya d'otɪ njémɔy-je mɛɛ tuwø-je-ti læ-dé 'ree sø-dé lo-ti kɪ d'oo kɪ Jeju isi-ti. ⁵⁶ Lo-je lay kɪ Jeju ɔw-ti, nganðe-je, kɪ ðebo-je, kɪ ta ndɔr-je-ti lé, 'ree kɪ njémɔy-je pandanglo-je-ti, ø 'ra ndoo ta-é-ti kɔ kadi adi njémɔy-je lé d'ɔdi takubi liø ya par. Rømə dɛ lay kɪ d'ɔdi takubi liø lé d'ingø lapiya ya tɔ.

7*Parisi-je kɪ nékobe læ-dé**Mat 15:1-9; Luk 11:37-41*

¹ Parisi-je, kɪ dow-je kɪ nɑ-je kɪ 'to njéndó dow-je ndukun-je d'ɪ mɛɛ ðebo Jorijaləm-ti 'ree 'køw-nɑ rɔ Jeju-ti. ² Rømə dɛ d'oo kɪ njéndó né-je liø kɪ dan-ti-je 'togi ji-dé al ya d'uso-né né, adi kɪ go né kɪ kobe-ti læ-dé rømə dɛ d'oo d'adi to né kɪ tɔ yoro. ³ Parisi-je lé, dɛ kɪ ndəgi jipi-je lay ya 'to njétəl rɔ-dé go nékobe-ti læ ka-dé-je, adi dɛ 'togi ji-dé d'adi aa njay-njay bá d'uso-né né. ⁴ Loki d'ɪ lokosi-ti rømə, d'a togi rɔ-dé lay ðøy bá d'a kuso né. Nékoðe-je kɪ rangɪ nɑ ya kɪ dɛ 'təl rɔ-dé go-ti adi to togi kobi-je, kɪ güm-je, kɪ jo simɑ-je. ⁵ Beða Parisi-je kɪ njéndó dow-je ndukun-je lé, 'ðəji Jeju 'panè: Kɔɔ ri bá njéndó né-je læ-i 'təl rɔ-dé go nékobe-ti læ ka-ji-je al, adi d'uso né kɪ ji-dé kɪ yoro wa? ⁶ Jeju ilø-dé-ti panè: Søi lé, 'toi njékædkəm dow-je. Ta kɪ Ejay njəpata kɪ ta Lubø-ti pa sɔbi-né dɔ-si lé to ta kɪ tɔgrɔ-ti ya. Lubø adi Ejay ndangɪ panè:

«Gin dow-je kinlé 'təti kagi-m ndaá ta-dé-ti nè,
Ngá mɛɛ-dé tɔ gay sə-m.»

⁷ Pole kɪ dɛ 'pol-m kàrè to pole kɪ mɛɛ wøy kare;

Kɔɔ né-je kɪ d'isi 'ndó dow-je lé, to ndukun-je kɪ dow-je d'un kɪ dɔ-dé.

⁸ Jeju təl pa sø-dé panè: Søi inøi ndukun-je læ Lubø kɔgi ø isi 'təli rɔ-si go nékobe-ti læ dow-je. ⁹ Təl pa ðøy panè: Søi uwøi rɔ-si ngɑ ya 'mbati ndukun-je læ Lubø rø, kɔɔ ngəm-né nékobe-je læ-si. ¹⁰ Kɔɔ Moiyiji panè: 'Təti kagi bɔbi-i kɪ kɔ-i. ɛ pa ðøy panè: Dow kɪ pa ta kɪ maji al dɔ bɔbi-é-ti øse dɔ kɔ-é-ti rømə, kadi toki tɔl dowbé kɔgi. ¹¹ Ngá søi rømə 'painè: Kinø

dow pa kà bobi-é ɔse kɔ-é panè: Né kí lé m'a ra-né sɔ-i lé, to «kɔrbɔ», adi kɔr mɛɛ-é to kadkare kí kadi Lubə. ¹² Rəmə sɔi ɔgi dowbé kɔ kadi ra né madi kɔ bobi-é ɔse kɔ-é ngá. ¹³ 'Rai bè kin rəmə, to kun bá sɔi uni nékobe kí isi 'ndói-nɔ lé 'bujuri-né ta lə Lubə kɔgi; bá sɔi 'rai ko né-je kí rangi kí bè kin nɔ ya bɔy to.

¹⁴ Jeju təl ba kosi dow-je kí rɔ-é-ti ɔ panè: Sɔi lay ya 'yəli mbi-si ooi-né ta lə-m, ɔ kadi 'gəi mɛɛ-é maji to. ¹⁵ Né kí à kɔ ndaa-ti kow mɛɛ dow-ti kɔ təl-é dow-ti kí tò nɛ takəm Lubə-ti goto. Ngà né kí i mɛɛ dow-ti tɛɛ ndaa-ti bá à ra kadi dowbé təl to dow kí tò nɛ takəm Lubə-ti. ¹⁶ [Dow kí mbi-é tò kɔ kadi oo-né ta rəmə, kadi oo ta kin.]* ¹⁷ Loki Jeju inə kosi dow-je ɔw mɛɛ kəy-ti lé, njéndó né-je liə 'dəji-é kadi ɔr mɛɛ gosta kinlé adi-dé. ¹⁸ Jeju idə-dé panè: Sɔi lé ya kàrè négə nal-si bè to wa? Ta lə né kí à kɔ ndaa-ti kow mɛɛ dow-ti kɔ təl-é dow-ti kí tò nɛ takəm Lubə-ti al kinlé, sɔi kàrè 'gəi al to wa? ¹⁹ Kɔtəl né kí i ndaa-ti lé, ɔw tagir-ti lə dow al, ngà ɔw mɛɛ-é-ti kɔ tɛɛ kɔgi. Jeju pa bè kɔ nékuso-je lay ya aa njay. ²⁰ Jeju təl pa bɔy panè: Né kí i tagir-ti lə dow tɛɛ ndaa-ti bá à təl-é dow-ti kí tò nɛ takəm Lubə-ti. ²¹⁻²² Kɔ tagir-je kí maji al, kà ra kaya-je, kà bɔgi-je, kà tɔl dow-je, kà kinə ne-i ɔse ngɔbi-i kow sangi dow kí rangi-je, kà kəm kəi-je, kà mɛɛndul-je, kà kədi-nɔ-je, kà néra kí go rəbi-é-ti al-je, kà kim-nɔ-je, kà kulə ta ndil dow-ti-je, kà kɔjrɔ-je, kà néra kí dɔ mbó-ti-je kinlé i mɛɛ dow-ti kəy, lo tagir-je-ti liə. ²³ Né-je kí maji al lay kinlé tɛɛ mɛɛ dow-ti, ɔ ra adi dowbé təl né kí tò nɛ takəm Lubə-ti.

Kadmɛɛ lə dené kí to jipi al

Mat 15:21-28

²⁴ Jeju i lo-é-ti kinlé ɔw dɔnangi Tir-ti, ɔ ɔw mɛɛ kəy-ti kàrə bè. E ndigi kadi dow gə lo kí n'isi-ti al, ngà lo kadi bɔyɔ rɔ-é goto. ²⁵ Kɔ dené kàrə bè, kí ndil kí maji al ra ngon-é kí dené, oo poy Jeju rəmə, ree usi nja-é-ti. ²⁶ Dené kinlé, to dené greki kí d'oji-é Siri, dɔnangi Penisi-ti. E nɔ ta Jeju-ti kɔ kadi tubə ndil kí maji al dɔ ngon-n'è-ti kɔgi. ²⁷ Ngá bá Jeju idə-é panè: 'Adi ngan-je d'uso né 'ndan mɔki, kɔ kun nékuso ta ngan-je-ti kilə kadi ngan bisi-je lé to né kí tuwə ra al.† ²⁸ Dené lé təl panè: Tɔgrɔ-ti ya 'Babe, ngà ngan bisi-je kí d'a gin tablə kuso né-ti lé, nɔ-nɔ ta ngan-je kí tusi nangi lé d'a kuso kare. ²⁹ Ngá bá Jeju idə-é 'panè: Kɔ ta kí ta-i-ti kin ya, ɔw, ndil kí maji al lé tɛɛ mɛɛ ngon-i-ti kí dené lé kɔgi ngá. ³⁰ Loki dené təl ɔw mɛɛ kəy-ti liə lé, ingə ngon-é lé dɔ tirə-ti. Ndil kí maji al lé tɛɛ mɛɛ-é-ti kɔgi ngá.

Jeju kà njəmbitɔ

Mat 15:29-31

³¹ Jeju i dɔnangi Tir-ti təl al dɔnangi Sidɔ-ti ɔ ində dan bebo-je kí dɔgi gangi bá ɔw tɛɛ ta babo-ti kí Galile. ³² Rəmə dow-je 'ree kà dingəm kàrə kí to njəmbitɔ, adi pa ta muki-muki rɔ Jeju-ti ɔ 'ra ndoo ta-é-ti kɔ kadi ində ji-é dɔ-é-ti. ³³ Jeju ɔr-é dan kosi dow-je-ti ɔw siə kà kàr-é mbəngi, e tulə ngan ji-é-je mbi njəmbitɔ-ti lé ɔ ra man ta-é ji-é-ti ɔdi-né ndɔ-é to. ³⁴ Go-ti, un kəm-é kí dɔrɔ-ti, ilə koo puu ɔ panè: «Epata», kɔr mɛɛ-é to «'tɛɛ.» ³⁵ Rəmə tajinati né ya mbi-é tɛɛ, ndɔ-é dɔrə bə̀rə̀rə̀, adi pa ta maji.

* **7:16** 7:16 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kí ji-dé kà ta greki. † **7:27** 7:27 Ngan-je lé to jipi-je ɔ ngan bisi to dow-je kí 'to jipi-je al to.

³⁶ Jeju ndəji-dé kadi 'pa ta-é d'adi dow oo al. Ngà ɛ ndəji-dé n̄a rəmə, de d'ilə mbe-é ki kete-kete to. ³⁷ Né kinlé or ndil-dé n̄a adi 'panè: Kay! Né ra-é-je maji dɔɔ, njémbito-je kàrè ɛ adi-dé d'oo ta rəm, bá de ki ndɔ-dé dɔɔ kàrè adi-dé 'pa ta rəm to.

8

Ta kí sobi do mbè kí siri kí ngan kanji

Mat 15:32-39; Mar 6:35-44

¹ Ndo-é-ti kinlé, kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'təl kəw-n̄a rɔ Jeju-ti rəmə, né kí kadi d'uso goto; beba Jeju bá njéndó né-je liə idə-dé panè: ² Ta ɔ mɛɛ-m kɔɔ kosi dow-je kan! Kɔɔ de 'ra ndo mutə sə-m bone ya, ngà né kí kadi d'uso goto. ³ Ə kinə m'in̄ə-dé m'adi d'ow beɛ mɛɛ-dé bo bè lé, d'a gudi rəbəə kɔɔ de kí n̄a-je d'j əbi. ⁴ Beba njéndó né-je liə d'ilə-é-ti 'panè: Ngà dow à kingə mbə rá diləlo-ti n̄ə kɔɔ kadi d'uso 'ndan wa? ⁵ Jeju dəji-dé panè: Mbə ra kandangi ji-si-ti wa? De 'panè: J'ow kɔ mbə siri. ⁶ Beba Jeju adi dow-je d'isi nangi rəmə oy mbə kí siri lé, ra oiyo Lubə ə gāngi dan̄a, təl-né adi njéndó né-je liə kɔɔ kadi 'ləbi kosi dow-je ə de 'ləbi-dé ya to. ⁷ Njéndó né-je lé d'ow kɔ ngan kanji sɛ to. Jeju ra oiyo Lubə do ngan kanji-ti lé ə 'təl-né adi njéndó né-je 'ləbi dow-je dɔ-ti. ⁸ Dow-je d'uso né 'ndan ndə-ndə bá dɔdum-é-je n̄ay adi d'oy jangá siri. ⁹ De kí d'uso né lé d'a ra budɔgi lo so je bè. Go-ti, Jeju in̄ə-dé adi d'ow. ¹⁰ Ə tajinati n̄ə ya ɛ al mɛɛ tò-ti, nati kɔ njéndó né-je liə ə d'ow dɔnangi Dalmanuta-ti.

Parisi-je 'dəji nékoji

Mat 16:1-4

¹¹ †Parisi-je 'ree rɔ Jeju-ti 'naji siə ta. De 'ndigi n̄a-é kɔɔ koo ta kí mɛɛ-é-ti adi 'dəji-é kadi ra nékoji kí j dɔɔ-ti kadi d'oo. ¹² †Jeju ilə mɛɛ-é puu ə panè: Kɔɔ ri bá dow-je kí ngɔsn̄ə kin dəji-né nékoji wa? Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dow à ra nékoji kadi dow-je kí ngɔsn̄ə kin al. ¹³ Go-ti, Jeju in̄ə-dé, al mɛɛ tò-ti gangi ba ow turə.

Ta lə əm lə Parisi-je kɔ əm lə Erodì

Mat 16:5-12

¹⁴ Mɛɛ njéndó né-je oy do mbə-ti adi d'un al; de d'ow kɔ mbə káre ya par mɛɛ tò-ti. ¹⁵ †Jeju ndəji-dé panè: «Səi kan! Ooi go rɔ-si maji kɔ əm lə Parisi-je kɔ əm lə Erodì.» ¹⁶ Njéndó né-je 'pa-n̄a ta dan-dé-ti 'panè: Ta lə mbə kí goto ji-ji-ti lé bá ɛ pa-né ta kin bè kɔɔ. ¹⁷ Jeju gə ta kí mɛɛ-dé-ti gow adi dəji-dé panè: Kɔɔ ri é 'pai-n̄a ta dan-si-ti kɔ mbə kí goto ji-si-ti lé wa? Səi 'gəi al ya bəy wa? Kəm-si ijə dɔ-ti al wa? ¹⁸ †Se to mɛɛngə wa? Kəm-si tò ya, rəmə ooi-né lo al wa? Mbi-si tò ya, rəmə ooi-né ta al wa? Mɛɛ-si ole dɔ-ti al wa? ¹⁹ Loki ndɔki m'ləbi mbə m̄i dow-je budɔgi lo m̄i lé se oyi dɔdum-é kí n̄ay kàrè kandangi wa? De 'panè: Dɔgi gidi-é joo. ²⁰ Ə loki ndɔki m'ləbi mbə kí siri dow-je budɔgi lo so lé, oyi dɔdum-é kí n̄ay jangá kandangi wa? De 'panè: «J'oy jangá Siri.» ²¹ Beba Jeju təl idə-dé 'panè: «Kin ya kàrè 'gəi gin-é al ya bəy wa?»

Jeju de kɔ njəkəmtɔ kí Betsayda

Mar 10:46-52; Jə 9:1-11

† **8:11** 8:11 Mat 12:38; Luk 11:16 † **8:12** 8:12 Mat 12:39; Luk 11:29 † **8:15** 8:15 Luk 12:1

† **8:18** 8:18 Mar 4:12

²² Loki 'ree 'teḡ meḡ be-ti kɪ Betsayda lé, dow-je 'ree kɪ njəkəmtɔ rɔ Jeju-ti, 'nɔ ta-é-ti kɔ kadi ɔdi rɔ-é. ²³ Beba Jeju uwə ji njəkəmtɔ lé, ɔr-é ɔw siə gidi be-ti, ra man ta-é kəm-é-ti ə ində ji-é dɔ-é-ti bəy bá dəji-é panè: Se oo né madi wa? ²⁴ Njəkəmtɔ lé teḡ kəm-é ə panè: M'oo dow-je, ngà m'oo-dé 'titi-nə kɪ kagi-je bè ə d'ɔw njiyə. ²⁵ Jeju təl ində ji-é kəm-é-ti gogɪ; loki njəkəmtɔ lé teḡ kəm-é rəmə, ɛ ingə lapiya ə oo né kɪ rá-rá ya kàrə gə. ²⁶ Beba Jeju inə-é kadi ɔw beə rəmə, idə-é panè: «'ɔw meḡ be-ti al ngá.»

Piyər pa rəsi kɪ Jeju to dow kɪ Lubə mbəti-é

Mat 16:13-20; Luk 9:18-21

²⁷ Jeju ɔw nati kɪ njéndɔ né-je liə meḡ nganbe-je-ti kɪ donangi Sejare-ti lə Pilipi. Loki d'isi d'ow lé ɛ dəji-dé panè: «Dow-je 'panè m'to nə wa?» ²⁸ †Beba dɛ d'idə-é 'panè: «Dow-je kɪ dan-ti-je 'panè: "I 'to Jə kɪ njəra dow-je batəm", ə dɛ kɪ nə-je 'panè: "I 'to Eli", ə dɛ kɪ rangi 'panè: "I 'to kɪ kàrə dan njépata-je kɪ ta Lubə-ti."» ²⁹ †Ngá Jeju təl dəji-dé panè: «Ə kɪ go gə-é-ti lə-si səi ya bè lé, mə m'to nə wa?» Piyər idə-é panè: «I 'to Kristi*.» ³⁰ Beba Jeju ndəji-dé nə kadi 'pa d'adi dow oo al.

Jeju pa ta kɪ dɔ koy-é-ti kɪ tosi ndəl-ti liə

Mat 16:21-28; Luk 9:22-27

³¹ Jeju ndó né njéndɔ né-je liə panè: «Tò kadi Ngon lə dow à kingə kɔ nə, 'ngatɔgi-je lə jipi-je kɪ njəkun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kɪ njéndɔ dow-je ndukun-je, d'a mbati-é, d'a təl-é, ngà ndo kɪ njəkungi-ti mutə rəmə à tosi ndəl kində lo teḡ.» ³² Ɛ idə-dé ta kin rəsi, beba Piyər ɔr-é ɔw siə kəl kàrə ɔw kəl siə. ³³ Ngá Jeju təl kəm-é oo njéndɔ né-je liə ə ndángi Piyər panè: «Satə, 'ɔti kɪ rangi ta-m-ti, kɔ tagir-je lə-i to tagir-je lə dow-je, bi to tagir-je lə Lubə al.» ³⁴ †Go-ti, Jeju ba kosi dow-je nati kɪ njéndɔ né-je liə idə-dé panè: «Kinə dow ndigi kun go-m rəmə, kadi ta rɔ-é ɔ-é al, kadi un kagdəsi liə uti ə un go-m. ³⁵ †Kɔ dow kɪ rá-rá kɪ ndigi kaji rɔ-é rəmə à tuji rɔ-é, ngà dow kɪ ilə rɔ-é kɔgi kɔ ta lə-m əse kɔ ta lə Poyta kɪ Maji lé à kaji rɔ-é. ³⁶ Kadi dow ingə né-je kɪ donangi-ti nè lay ə ndil-é tuji lé, maji-é to ri wa? ³⁷ Ri bá dow à kadi kɔ kor-né tó ndil-é wa? ³⁸ Kɔdotalə dow kɪ ra rɔsol dɔ-m-ti, kɪ dɔ ta-je-ti lə-m nɔ dow-je-ti kɪ kaglo-ti kɪ ngɔsnə kɪ 'to njérakaya-je, kɪ njéramajal-je kinlé, Ngon lə dow kàrə à ra rɔsol dɔ dowbé-ti loki ɛ à ree dan rifa-ti lə Bəbi-é nati kɪ malayka-je kɪ d'aa njay lə tɔ.»

9

¹ Jeju təl idə-dé bəy panè: Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kɪ dow-je madi dan dɛ-ti kɪ d'a nè kinlé, d'a koo kɔbe lə Lubə kɪ à ree kɪ tɔgi kinlé kɪ kəm-dé bəy bá d'a koy.

Ta kəm Jeju mbəl adi tò gay

Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

² †Ndo meḡ go-ti, Jeju adi Piyər, kɪ Jaki, kɪ Jə d'ow siə d'ow d'isi kɪ kár-dé dɔ mbal-ti kɪ ngal rəmə rɔ-é mbəl tò gay takəm-dé-ti. ³ Kubi-je liə ndɔy ngilingi-ngilingi, nda mbəy-mbəy ə to nda kɪ dow kɪ donangi-ti nè kɪ à kasi ra né kadi nda bin ya goto. ⁴ Rəmə Eli dɛ kɪ Moiyiji 'teḡ sə-dé koy ə d'a

† 8:28 8:28 Mar 6:14,15; Luk 9:7,8 † 8:29 8:29 Jə 6:68,69 * 8:29 8:29 Kristi lé kor meḡ-é to dow kɪ Lubə mbəti-é. † 8:34 8:34 Mat 10:38; Luk 14:27 † 8:35 8:35 Mat 10:39; Luk 17:33; Jə 12:25 † 9:2 9:2 2Pi 1:17,18

d'oji ta kà Jeju. ⁵ Beba Piyər idə Jeju panè: Njèndó dow-je né, maji n̄a kadi j'isi nè ya ngá. Adì j'rai kəykubi mutə; káre à to 'lə-i, káre to 'lə Moiyiji ə káre to 'lə Eli tɔ. ⁶ Piyər gə ta kí à pa al, kdɔtalə bəl ində bandi-dé gangi. ⁷ †Kilndi ree səbi dɔ-dé-ti ripi rəmə ndi dow ɓa dan kilndi-ti lé panè: E kinlé, to ngon-m; m'ində-é dan kəm-m-ti; ooi ta liə. ⁸ Tajinati nè ya njèndó né-je 'gɔ lo 'gəə dɔ-dé rəmə d'oo dow kí rangi al, ngá Jeju ya kí kár-é bá ɔ sə-dé. ⁹ Loki d'j̄ dɔ mbal-ti d'isi risi nangi lé, Jeju ndəji-dé panè: «Né kí ooi kinlé, 'pai ta-é adi dow oo al ya sar kadi Ngon lə dow tɔsi-né ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy.» ¹⁰ Dɛ təl rɔ-dé go ta-ti kinlé ya, ngá dɛ 'dəji-n̄a ta 'panè se tɔsi ndəl kində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy kinlé kər mɛɛ-é to ri ən wa? ¹¹ †Beba dɛ dəji Jeju 'panè: «Kdɔ ri bá njèndó dow-je ndukun-je 'panè: “Tò kadi Eli ree moki tá” wa?» ¹² †E idə-dé panè: «Eli lé, à təl ree ketə ə à kosi nja né-je nati kí gangi-é gangi-é lay. Ngá kdɔ ri bá 'ndangi 'panè: “Ngon lə dow à kingə k̄ n̄a rəm, dow-je d'a nadi-é rəm lé wa?” ¹³ Ngá m'a kidə-si rəsi kí Eli lé ree ngá ə dow-je 'ra siə né-je kí mɛɛ-dé ndigi titi kí 'ndangi-né ta kí sobi dɔ-é lé ya.»

Jeju tubə ndil-je kí maji al dɔ ngon-ti
Mat 17:14-21; Luk 9:37-43

¹⁴ Loki 'təl 'ree ngəsi kí ndəgi njèndó né-je lé, d'oo kí kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'ilə-n̄a 'gəə dɔ-dé bá njèndó dow-je ndukun-je d'isi 'naji sə-dé ta. ¹⁵ Beba loki dow-je d'un kəm-dé d'oo Jeju rəmə, kadi-dé uwə-dé pay ə d'ay ngodi kí rɔ-é-ti kdɔ ra-é lapiya. ¹⁶ Jeju dəji njèndó né-je liə panè: Isi naji sə-dé ta dɔ ri-ti wa? ¹⁷ Dow káre dan kosi dow-je-ti idə-é panè: Njèndó dow-je né, m'ree kí ngon-m rɔ-i-ti, kdɔtalə ndil kí maji al ra-é adi pa ta al. ¹⁸ Lo lay ya kí ndil kí maji al kin uwə-é-ti lé, itə-é ilə-é nangi rəm, əm ta-é j̄ puki-puki rəm, uso ngangí-é mɛgəgə-mɛgəgə rəm, bá ndaji-é ndəy-ndəy rəm tɔ. M'dəji njèndó né-je lə-i kadi 'tubə ndil kí maji al kinlé dɔ-é-ti kogi ya, ngá dɛ d'asi al. ¹⁹ Beba Jeju idə-dé panè: Səi ko dow-je kí njéməngə-je kan! M'a kisi sə-si nati asi kaglo ban ɓəy wa? M'a kisi dɔ-ti sə-si asi kaglo ban ɓəy wa? 'Ree kí ngon lé rɔ-m-ti nè bè. Ə d'un ngon lé 'ree siə rɔ-é-ti. ²⁰ Loki ngon lé oo Jeju taá ya rəmə, ndil kí maji al lé ɔsi-é kí tógi-é adi-é usi nangi ə ndur kuti-kuti adi əm ta-é j̄ puki-puki. ²¹ Jeju dəji ɓɔbi ngon lé panè, né kinlé ra-é bè asi dɔkaglo ban ngá wa? †E ilə-é-ti panè: Ra-é ngon-é-ti n̄u ya ə ²² taá-taá ya ndil lé ɔsi-é ilə-é pərə-je, ilə-é mani-je kdɔ kadi-é oy. Ngá kinə 'a kasi ra né madi rəmə, 'oo kəmtondoo lə-ji ə 'ra sə-ji. ²³ Jeju ilə-é-ti panè: I 'dəji-m 'panè se m'a kasi wa? Dow kí adi mɛɛ-é lé, né kí à dum-é ya goto. ²⁴ Lo-é-ti kin ya ɓɔbi ngon lé ilə ɓɔbi ndi-é nangi panè: M'adi mɛɛ-m, 'ra sə-m kdɔ kadmɛɛ lə-m asi al. ²⁵ Loki Jeju oo kí kosi dow-je d'ay miriri-miriri kí rɔ-dé-ti rəmə, ndangi ndil kí maji al lé panè: «I ndil kí njèkɔgi dow koo ta, njèkɔgi dow pa ta kinlé, m'un ndu madi-i kadi 'tɛɛ mɛɛ ngon-ti kin kogi ə 'təl 'ree mɛɛ-é-ti gogi al ya riw ngá.» ²⁶ Ə ndil kí maji al ur kəə ə ɔsi ngon lé kí tógi-é n̄a bá tɛɛ-né kogi mɛɛ-é-ti. Ngon lé tò titi dow kí oy bè, adi dow-je kí d'ɔ lo-é-ti lé 'panè ɛ oy. ²⁷ Ngá Jeju uwə ji-é, un-é-né kí taá ə ɛ j̄ ɔ taá.

²⁸ Loki Jeju ɔw kəy rəmə, njèndó né-je liə d'isi siə kí kár-dé ngá bá 'dəji-é 'panè: Kdɔ ri bá j̄ ɛ ya kí dɔ-ji 'asi tubə ndil kí maji al kinlé kogi al wa?

29 Beba e idə-dé panè: Ko ndil-je kì bè kinlé, ta kì pa kì Lubə ya par bá dow à tubə-dé-né.

Nja joo kí Jeju pa ta kí dɔ koy-é-ti kì dɔ tɔsi ndəl-ti liə
Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

30 D'jì lo-é-ti kinlé d'ow ə d'ində dɔnangi Galile 'gangi rəmə, Jeju ndigi kadì dow gə al. 31 Kdɔ e ndó né njéndó né-je liə taá-taá ə idə-dé panè: «D'a kilə Ngon lə dow ji dow-je-ti kdɔ kadì 'təl-é, ngà ndɔ mutə go ndɔ koy-é-ti lé, e à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ.» 32 Ngà njéndó né-je 'gə meɛ ta kinlé al rəm, bá dɛ 'bəl lo dɔji-é ta dɔ-ti rəm tɔ.

Ná to kí boy dɔ madi-é-je-ti wa?
Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

33 Dɛ 'ree 'tɛɛ Kapernayim. Ə loki d'isi kəy ngá bá Jeju dɔji njéndó né-je liə panè: Rì bá 'naji-nə ta dɔ-ti rəbəə lé wa? 34 †Ngà dɛ d'ilə-é-ti al, kdɔtalə dɔ rəbi-ti lé, d'ow 'naji-nə ta 'panè se nə bá to kí boy nə dan-dé-ti wa? 35 †Beba Jeju uwə lo isi-ti nangi ə ba njéndó né-je kí dɔgi gidi-é joo lé kì rɔ-é-ti bá idə-dé panè: Dow kí ndigi to kí dɔsəy lé, kadì təl rɔ-é kì sɔy dow-je lay rəm, bá kadì-é təl rɔ-é ngonnjəkullə-ti lə dow-je lay rəm tɔ. 36 Go-ti, Jeju un ngon kì ndɛ bè adi-é ə dan-dé-ti danə ə go-ti təl uwə-é kàdì-é-ti bá idə-dé-né ta panè: 37 †Dow kí rá-rá kí uwə ngon kí titi e kin bè kì rɔ-é-ti kdɔ ta lə-m kin rəmə, to mə ya dowbé uwə-m kì rɔ-é-ti tɔ tin. Ə dow kí uwə-m kì rɔ-é-ti lé, to mə bè bá dowbé uwə-m kì rɔ-é-ti al, ngà to njəkulə-m bá dowbé uwə-é kì rɔ-é-ti tin.

Dow kí ɔsi ta Jeju al lé to dow liə
Luk 9:49-50

38 Jə idə Jeju panè: «Njéndó dow-je né, jɛ j'oo dow káre un ri-i bá isi tubə-né ndil-je kí maji al dɔ dow-je-ti ə j'sangi kadì j'ɔgi-é dɔ-ti kdɔ e un go-ji al.» 39 Jeju panè: «ɔgi-é dɔ-ti al, kdɔ dow kí ra nékɔji kì ri-m lé, à təl tajinatì nè pa ta kì maji al dɔ-m-ti go-ti al.» 40 †Kdɔ dow kí ɔsi-ji kì ta al lé, to dow lə-ji. 41 †Dow kí adi-si man kəy meɛ kaman káre kdɔ to kí sɔi 'toi dow-je lə-m mə Kristi* lé, ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dowbé kin à nal nékugə dɔji-é al.

Ta lə dow kí ra madi-é adi ra majal
Mat 18:6-9; Luk 17:1-2

42 Ngà kinə dow ra dow káre dan ngan dow-je-ti kí d'adi-m meɛ-dé kin adi-é ra majal lé, lé 'dɔɔ mbal kusi ko kí boy mindi-é-ti bá d'ilə-é-né dan babo-ti ya kàrè 'liə tɔ soti bəy. 43 †Kinə ji-i ra-i adi 'ra majal rəmə, 'gangi-é ilə-é kɔgi; kadì 'ow lo kiskəm-ti kì ji-i káre lé tɔ soti itə kadì 'ngəm ji-i joo lay ə 'ow-né dan pər-ti kì tɔ sartagangi. 44 [Lo-é-ti kinlé kode-je kí rɔ dow-ti d'a koy al rəm, bá pər kí titi kàrè à koy al rəm tɔ.]† 45 Kinə nja-i ra-i adi 'ra majal rəmə, 'gangi-é ilə-é kɔgi; kadì 'ow lo kiskəm-ti kì nja-i káre lé, tɔ soti itə kadì 'ngəm nja-i joo lay ə 'ow-né dan pər-ti kì tɔ sartagangi. 46 [Lo-ti kí kode-je kí rɔ dow-je-ti d'a koy al rəm, bá pər kí titi kàrè à koy al

† 9:34 9:34 Luk 22:24 † 9:35 9:35 Mat 20:26,27; 23:11; Mar 10:43,44; Luk 22:26 † 9:37 9:37 Mat 10:40; Luk 10:16; Jə 13:20 † 9:40 9:40 Mat 12:30; Luk 11:23 † 9:41 9:41 Mat 10:42 * 9:41 9:41 Kristi lé kor meɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † 9:43 9:43 Mat 5:30 † 9:44 9:44 Ta-je kí tɔ mbunɛ né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dɔsəy kí dan-ti-je kí 'ndangi kì ji-dé kì ta greki.

rəm tɔ.]]⁴⁷ †Kinə kəm-i ɔw sə-i adi 'ra majal rəmə, 'ɔr-é 'ilə-é kɔgi. Kadi 'ɔw kɔɓe-ti lə Lubə kɪ kəm-i káre-rè lé tò soti itə ngəm kəm-i joo lay ə d'ilə-i-né dan pər-ti kɪ tò sartagangi. ⁴⁸ Lo-ti kɪ kode-je kɪ rɔ dow-je-ti d'a koy al rəm, bá pər kàrè à koy-ti al rəm tɔ. ⁴⁹ Kdɔ dow kɪ ində dan pər gangi lé aa njay-njay ə titi-nə kɪ kati bè. ⁵⁰ †Kati to né kɪ maji ya, ngà kinə mbinə-é ɔr kɔgi lé dow à ra-né ban bá à təl dɔ gogi bəy wa? Adi rɔ-si taa kati ə isi-nə kɪ lapiya.

10

Ta kɪ dɔ gāngi-nə-ti lə dené kɪ dingəm

Mat 5:31-32; 19:1-12; Luk 16:18; Det 24:1-4

¹ Jeju i lo-é-ti kin ɔw dɔnangi Jude-ti gidi ba jurde-ti. Kosi dow-je 'təl 'kəwnə rɔ-é-ti, ə titi kɪ ɛ ra-né low-low lé, ɛ ndó-dé né ya bəy. ² Rəmə Parisi-je 'ree rɔ-é-ti kdɔ nɔ-é koo ta kɪ mɛɛ-é-ti adi 'dɔji-é 'panè se to tó-é kadi dow tubə ne-é wa? ³ Jeju ilə-dé-ti panè: Moiyiji un ndu dɔ-ti adi-si panè ri wa? ⁴ †Dɛ təl d'idə-é 'panè: Moiyiji lé un ndu panè: Kinə dow tubə ne-é rəmə kadi 'adi-é mbete tubə bane. ⁵ Bəba Jeju təl panè: To ta lə mɛɛngə lə-si bá Moiyiji ndāngi-né ndukun kinlé adi-si. ⁶ Ngà lo kulə gin dɔnangi-ti lé, Lubə ra dené kɪ dingəm. ⁷ Gin-é kin bá dingəm à kinə-né kɔ-é kɪ bɔbi-é kdɔ tiŋə nati kɪ ne-é. ⁸ Ə dɛ joo lay ya 'təl kubru rɔ kɪ káre-rè. Adi dɛ 'to dow-je joo al ngá; ngà 'to kubru rɔ kɪ káre-rè. ⁹ Né kɪ káre-tó nati lé, kadi dow tuti al. ¹⁰ Lokɪ d'isi mɛɛ kəy-ti lé, njéndó né-je 'təl 'dɔji-é ta dɔ-ti ya bəy. ¹¹ †Bəba idə-dé panè: Dow kɪ tubə ne-é bá taa dené kɪ rangi lé, ɛ ra kaya nɔ ne-é-ti kɪ kete. ¹² Rəm bá dené kɪ inə ngɔbi-é ə taa dingəm kɪ rangi kàrè ra kaya ya tɔ.

Ta lə Jeju kɪ ngan-je kɪ dɔ-dé nɔy

Mat 19:13-15; Luk 18:15-17

¹³ Dow-je 'ree kɪ ngan-je rɔ Jeju-ti kdɔ kadi ində ji-é dɔ-dé-ti. Ngà njéndó né-je 'kɔl sə-dé. ¹⁴ Lokɪ Jeju oo né kɪ 'ra kinlé rəmə, mɛɛ-é ɔ-é adi idə-dé panè: «Inəi ngan-je adi 'ree rɔ-m-ti, bi ɔgi-dé al, kdɔtalə kɔɓe lə Lubə tò kdɔ dow-je kɪ 'titi-nə sə-dé bè. ¹⁵ †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi. Dow kɪ ndigi kɔɓe lə Lubə titi-nə kɪ ngon kɪ sɛ ndigi-né kin al lé à kɔw-ti ndə bè al.» ¹⁶ Go-ti, Jeju uwə ngan-je lé kɪ rɔ-é-ti, ə ində ji-é dɔ-dé-ti bá tɔr-né ndi-é dɔ-dé-ti.

Ta lə dingəm kɪ njènékingə

Mat 19:16-30; Luk 18:18-30

¹⁷ Lokɪ Jeju un rəbi isi ɔw rəmə, dingəm káre ay ngodi go-é-ti, tɔsi məkəji-é nangɪ nɔ-é-ti ə dɔji-é panè: «Dow kɪ maji kɪ njéndó dow-je né, ri bá m'a ra bá m'a kisi-né kəm sartagangi wa?» ¹⁸ Jeju idə-é 'panè: «Kdɔ ri bá i 'bá-m dow kɪ maji wa? Dow kɪ maji goto, Lubə ya kɪ kár-é ə maji. ¹⁹ 'Gə ndukun-je lə Lubə gɔw: "A təl dow al, 'a ra kaya al, 'a bɔgi al, 'a tətɪ ta kɪ ndāngi al, 'a ra né kɪ maji al kɪ dow al, 'a tətɪ kagi bɔbi-i kɪ kɔ-i."» ²⁰ Dingəm lé ilə-é-ti panè: «Njéndó dow-je né, basa-m-ti nɔ ya m'təl rɔ-m go né-je-ti kin lay.» ²¹ Jeju oo-é gɔrɔrɔ, ndigi-é ə idə-é panè: «Né káre

† 9:46 9:46 Ta-je kɪ tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kɪ dɔsɔy kɪ dan-ti-je kɪ 'ndāngi kɪ ji-dé kɪ ta grɛki. † 9:47 9:47 Mat 5:29 † 9:50 9:50 Mat 5:13; Luk 14:34,35 † 10:4 10:4 Mat 5:31 † 10:11 10:11 Mat 5:32; 1Kɔ 7:10,11 † 10:15 10:15 Mat 18:3

nal-i bøy. 'Ɔw 'ndogi nékingø-i lay ø 'løbi là-é njéndoo-je rømə ndo-é 'a kingø n̄a dora-ti ø 'ree un go-m.» ²² Ngà rømə dingəm lé rø-é nøl-é do ta-ti kinlé al, adi ɔti ɔw k̄i rokati kanana, kdo to dow k̄i nékingø-é n̄a.

²³ Beba Jeju oo lo gøø do-é, bá idø njéndó né-je liø panè: «Kadi njénékingø-je d'ɔw kɔbe-ti læ Lubø lé, to né k̄i ngà n̄a.» ²⁴ Ta k̄i Jeju pa lé ør ndil njéndó né-je. Beba Jeju tøl idø-dé panè: «Ngan-m-je, kow kɔbe-ti læ Lubø lé ngà n̄a. ²⁵ Kadi jambal døø be libri-ti lé to né k̄i ngà n̄a ya, ngà kadi njénékingø ɔw kɔbe-ti læ Lubø lé to né k̄i ngà itø-é bøy.» ²⁶ Ta kinlé ør ndil njéndó né-je ta madi-é-ti ya bøy, adi 'pa-n̄a ta dan-dé-ti 'panè: «Tò bè ngà n̄a bá à kaji wa?» ²⁷ Jeju oo-dé góráró ø 'panè: «Né kinlé dow-je bá dum-dé fi dum Lubø al, kdo Lubø lé né k̄i dum-é goto.»

²⁸ Rømə Piyør idø-é panè: «Yøn, je kinlé, j'tusi né-je læ-ji j'inhø bá j'un go-i tin.» ²⁹ Beba Jeju ilø-ti panè: «Ooi maji, m'a kidø-si røsi. Dow k̄i inhø køy liø, k̄i ngankø-é-je, k̄i kɔnan-é-je, k̄i kɔ-é, k̄i bɔbi-é, k̄i ngan-é-je øse ndør-je liø kdo ta læ-m røm, kdo Poyta k̄i Maji røm lé, ³⁰ kisi-é k̄i do-é taà nè kin ya à kingø k̄i rangi do-ti nja bu, adi to kingø køy-je, k̄i ngankø-é-je, k̄i kɔnan-é-je, k̄i kɔ-é-je, k̄i ngan-é-je, k̄i ndør-je røm, bá d'a kulø køm-é ndoo-je røm, bá à kingø kiskøm k̄i sartagangi kaglo-ti k̄i à ree bøy røm tɔ. ³¹ †Dow-je n̄a dan d̄e k̄i kete-ti d'a tøl to dow-je k̄i gogi ø dow-je n̄a dan d̄e k̄i gogi-ti d'a tøl to dow-je k̄i kete tɔ.»

Nja mutø k̄i Jeju pa ta k̄i do koy-é-ti k̄i do tɔsi ndøl-ti liø

Mat 20:17-19; Luk 18:31-34

³² Loki Jeju k̄i njéndó né-je liø d'un røbi d'isi d'ɔw k̄i Jorijaløm lé, Jeju usi n̄o-dé-ti. Meø njéndó né-je gangi man røm, dow-je k̄i d'un go-dé kårè 'bøl røm tɔ. Beba Jeju ba njéndó né-je k̄i dōgi gidi-é joo k̄i rø-é-ti, pa sø-dé ta k̄i do né-ti k̄i à t̄eɔ do-é-ti panè: ³³ Yøn, kow k̄i j'isi j'owi k̄i Jorijaløm kinlé, d'a kilø Ngon læ dow ji njékun do njégugné-je-ti læ Lubø, k̄i ji njéndó dow-je ndukun-je-ti. D'a gangta koy do-é-ti røm, d'a kilø-é ji gin dow-je-ti k̄i 'to jipi-je al. ³⁴ D'a sok̄i-é røm, d'a tubø yoro køm-é-ti røm, d'a tindø-é k̄i ndøy marɔw ø d'a tøl-é, ngà ndo k̄i njèkungi-ti mutø rømə, à tɔsi ndøl kinø lo t̄eɔ.

Nédøji læ ngan læ Jebede

Mat 20:20-28; Luk 22:24-27; Jq 13:1-17

³⁵ Jaki k̄i J̄a k̄i 'to ngan læ Jebede lé, 'ree rø Jeju-ti 'panè: Njéndó dow-je né, j'ndigi kadi 'ra né k̄i j'ow k̄i døji-i kin adi-ji. ³⁶ Ø Jeju døji-dé panè: Ri bá s̄øi ndigi kadi m'ra m'adi-si wa? ³⁷ Beba d̄e d'ilø-é-ti 'panè: J̄e lé j'ge kadi ndo k̄i 'a kisi dan rifa-ti læ-i rømə, 'adi dow kårè isi do jikøl-i-ti ø k̄i kårè isi do jigøl-i-ti tɔ. ³⁸ †E ilø-dé-ti panè: S̄øi lé, 'gøi né k̄i 'døji lé al. A kasi kingøi k̄o k̄i m'a kingø lé kare wa? Øse asi kadi 'ra-si «bat̄em» k̄o k̄i m'a ra lé kare wa? Beba d'ilø-é-ti 'panè: Oiyø, j'a kasi kare. ³⁹ Ø Jeju tøl ilø-dé-ti panè: Tɔgrø-ti, k̄o k̄i m'a kingø lé a kingøi røm, bat̄em k̄o k̄i d'a ra-m lé kårè d'a ra-si tɔ.

⁴⁰ Ngà ta læ kisi do jikøl-m-ti øse do jigøl-m-ti lé, to ma bá m'a kadi al. Ngà tō kdøtalø dow-je k̄i Lubø ya ra go-é kete kdo-dé. ⁴¹ Loki ndøgi-é-je k̄i dōgi d'oo ta kin bè lé, wonḡi ra-dé n̄a do Jaki-je-ti k̄i J̄a lé. ⁴² †Beba Jeju ba-dé ø idø-dé panè: «S̄øi 'gøi k̄i d̄e k̄i dow-je d'oo-dé k̄i njèkɔbe do gin

dow-je-ti kɪ gay-gay kɪ dɔnangi-ti nè lé, d'ulə kəm dow-je ndoo n̄a rəm, fá dow-je kɪ boy-boy kàrè d'ò bɛ dɔ dow-je-ti lé kɪ go lo n̄jètɔgi-ti rəm tɔ. ⁴³ †Ngà s̄əi lé, k̄ɔ-n̄a kɪ bè kin à goto dan-si-ti. Ngà dow kɪ ndigi kadi n'to kɪ boy dan-si-ti lé, kadi təl rɔ-é ngonnjèkullə-ti lə-si bane; ⁴⁴ ə dow kɪ ndigi kadi n'to kɪ dɔs̄əy dan-si-ti lé, kadi təl rɔ-é bə-ti lə-si lay tɔ. ⁴⁵ Kdɔtalə Ngon lə dow lé ree kdɔ kadi dow-je 'ra kullə d'adi-é al, ngà ɛ fá ree kdɔ ra kullə kadi dow-je rəm, fá kdɔ kadi rɔ-é gangi-né dɔ kosi dow-je rəm tɔ.»

Jeju adi Bartime kɪ n̄jèkəmtɔ oo lo
Mat 20:29-34; Luk 18:35-43

⁴⁶ Jeju kɪ n̄jéndó né-je ree 'tɛɛ bɛbo Jeriko-ti. Loki d'isi 'tɛɛ kɪ gidi bɛ-ti nati kɪ n̄jéndó né-je liə, kɪ kosi dow-je kɪ 'tò nduy-nduy rəmə, n̄jèkəmtɔ kɪ 'bá-é Bartime kɪ to ngon lə Time, isi ngangɪ rəbi-ti isi koy né. ⁴⁷ Loki ɛ oo kɪ to Jeju kɪ Najaretɪ lé, ɛ ilə bɔbi ndi-é nangi n̄ɔ panè: «Jeju, ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo lə-m.» ⁴⁸ Rəmə dow-je n̄a 'ndangi-é kadi uti ta-é. Ngà ɛ ilə bɔbi ndi-é nangi n̄ɔ itə kɪ kete lé b̄əy panè: «Ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo lə-m b̄oo.» ⁴⁹ Bɛba Jeju təl ɔ nangi ə panè: 'Bai-é kɪ nè. Ə dɛ 'bá n̄jèkəmtɔ lé d'idə-é 'panè: «'Uwə rɔ-i ngà, i taá, ɛ bə-i.» ⁵⁰ Rəmə n̄jèkəmtɔ lé ilə kubi kull liə kɔgi, ubə nangi rati, i bal ɔw rɔ Jeju-ti. ⁵¹ Ə ɛ d̄əji-é panè: Ri fá i 'ndigi kadi m'ra m'adi-i wa? N̄jèkəmtɔ lé ilə-é-ti panè: «N̄jéndó dow-je né, kəm-m ya 'adi təl oo lo.» ⁵² Bɛba Jeju idə-é panè: «'Ōti 'ɔw, kadi mɛɛ lə-i adi-i lapiya.» Rəmə tajinati nè ya kəm-é oo lo ə un rəbi go Jeju-ti.

Jeju mɛɛ bɛbo Jorijaləm-ti

11

Ree Jeju Jorijaləm

Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jq 12:12-19

¹ Loki d'isi d'ɔw kɪ bɛbo Jorijaləm-ti fá 'ree 'tɛɛ ngosi kɪ bɛ kɪ Bɛtpaje, kɪ Betani kadi mbal k̄a kagi Olibiye-je-ti rəmə, Jeju ulə n̄jéndó né-je liə joo panè: ² «Ōwi mɛɛ ngonbɛ-ti kɪ t̄ò n̄ɔ-si-ti kin, rəmə tajinati nè ya a kingəi ngon koro kɪ dow al-é al b̄əy kɪ 'tɔ-é nangi ə 'tuti-é, 'reei siə. ³ Kinə dow d̄əji-si panè: “'Tuti-é kdɔ ri wa” rəmə idəi-é 'painè 'Babe fá ge-é ə tajinati nè ya à kiŋə-é kadi-é ree gogi*.»

⁴ Bɛba n̄jéndó né-je lé d'ɔw rəmə d'ingə ngon koro kɪ 'tɔ-é ndaa-ti, takəy-ti, mbó rəbi-ti ə 'tuti-é tɔ. ⁵ Dow-je kɪ n̄a-je kɪ dan dɛ kɪ d'ɔ lo-é-ti lé 'd̄əji-dé 'panè: «To ri fá 'rai bè wa? 'Tuti ngon koro kinlé kdɔ ri wa?» ⁶ Ə dɛ d'ilə-dé-ti titi kɪ Jeju idə-dé-né lé, rəmə d'ingə-dé d'adi d'ɔw siə.

⁷ Bɛba 'ree kɪ ngon koro lé d'adi Jeju ə 'labi kubi-je lə-dé gidi-é-ti adi Jeju isi dɔ-ti. ⁸ Dow-je n̄a 'labi kubi-je lə-dé dɔ rəbi-ti ə dɛ kɪ n̄a-je 'təti balkəm kagi-je kɪ mɛɛ ndɔr-je-ti fá 'labi dɔ rəbi-ti.

⁹ Dow-je kɪ d'ɔw kete n̄ɔ-é-ti kɪ dɛ kɪ d'ɔw go-é-ti, 'tur kəə boy-boy 'panè: «Kɔsgaji t̄ò dɔ Lubə-ti! Kadi Lubə t̄ɔr ndi-é dɔ dow-ti kɪ nj̄ere kɪ ri 'Babe.

¹⁰ Kadi Lubə t̄ɔr ndi-é dɔ k̄ɔbɛ-ti kɪ isi ree, kadi-é t̄ɔr ndi-é dɔ k̄ɔbɛ-ti lə ka-ji Dabidi!

† 10:43 10:43 Mat 23:11; Mar 9:35; Luk 22:26 * 11:3 11:3 Ta lə kiŋə koro kinlé mɛɛ mbete-je-ti kɪ ndangi kɪ ji-dé kɪ ta grɛki lé, 'n̄a-je 'ndangi-ti 'panè to 'bá n̄jèkoro lé fá à kiŋə-é kadi d'ɔw siə d'adi Jeju ə kɪ madi rəmə 'panè to Jeju fá à kiŋə koro lé kadi təl ree rɔ 'bá-é-ti gogi.

Kosgaji tò do Lubə-ti kí taá nu.»

¹¹ Jeju ɔw bebo Jorijalem-ti takəy-ti læ Lubə. Loki oo né-je lay kí titi rəmə, ɛ tɛɛ ɔw Betani kà njéndó né-je liə kí doɟi gidi-é joo kdo ndo isi il ngá.

Ta læ kote kí Jeju man-é

Mat 21:18-19

¹² Lo aa go-ti, loki d'ində lo 'tɛɛ mee be-ti kí Betani lé bo ra Jeju. ¹³ Beba ɛ un kəm-é oo lo kete nɔ-é-ti rəmə, oo kote kí mbi-é iti maji ə ɔw gin-ti kdo koo se n'a kingə kandi-é wa. Ngà loki tɛɛ gin-é-ti rəmə, kandi-é goto kdotalə to nəy kandi liə al bəy. ¹⁴ Beba Jeju idə kote lé panè: «Ndə bá dow à kijə kandi-i kuso gogi al ngá. Njéndó né-je d'oo ta liə kí pa lé.»

Jeju tubə njéragati takəy-ti læ Lubə

Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jq 2:13-22

¹⁵ Loki Jeju kà njéndó né-je liə 'ree 'tɛɛ Jorijalem lé, ɛ ɔw takəy-ti læ Lubə rəmə, tubə njéragati-je kà njéndoɟi né-je kɔɟi, titə tablə-je læ njémbəl-nə là-je kí kagi kisi-je læ njéragati də-je tilə. ¹⁶ Dow káre ya kàrè inə-é adi un né dəə-né takəy-ti læ Lubə al.

¹⁷ Ə ɛ ndó-dé né ə 'panè: 'Ndàngi 'panè:

«Kəy læ-m lé d'a ba-é kəy pa ta kà Lubə kí tò kdo gin dow-je lay; ngà səi adi təl to kəy kisi njébogi-je.»

¹⁸ Njékun do njégugnə-je læ Lubə kà njéndó dow-je ndukun-je d'oo ta liə rəmə 'sangí kəm rəbi təl-é, ngà de 'bəl-é kdo kosi dow-je lay ya néndó liə uwə-dé kà ta. ¹⁹ Loki kàdì ur lé, Jeju ində lo tɛɛ mee bebo-ti kà njéndó né-je liə.

Kagi kote kí Jeju man-é lé tuti kurum

Mat 21:20-22

²⁰ Kà ndoɟe ta təl-dé-ti rəmə, njéndó né-je d'oo kí kote lé i taá ya tuti sar tɛɛ njirə-é-ti nangi. ²¹ Beba mee Piyər ole do né-ti kí ra-né lé adi, idə Jeju panè: Njéndó dow-je né 'oo, kote kí 'man-é lé tuti kurum tin.

²² Jeju idə-dé panè: «Adi mee-si Lubə. ²³ †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí kinə dow madi idə mbal kin panè: “’Ųti kí rangi lo kin-ti ə ’ɔw 'usi dan babo-ti”, bá kinə dowbɛ lé tadi ta do-ti al ə adi mee kí né-é à ra né lé, né-é à ra né ya to.» ²⁴ Gin-é kin bá adi m'idə-si: Né lay kí səi 'dəɟi mee ta-ti kí pa kà Lubə lé, kadi 'ndai mee-si kay kí ingəi né-é ngá, rəmə a kingəi né-é ya to.

²⁵ †ə loki səi əi taá kdo pa ta kà Lubə bá ooi toki ɔwi kà ta mee-si-ti kà dow rəmə, inəi go kɔɟi adi-é kdo kadi Bəbi-si Lubə kí isi dora-ti inə-né go majal-je læ-si kɔɟi adi-si to.

²⁶ [Ngà kinə inəi go majal-je læ madi-si-je kɔɟi al lé, Bəbi-si kí isi dora-ti à kinə go majal-je læ-si kɔɟi al ya to.]†

Ta kí do tɔɟi-ti læ Jeju

Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

²⁷ Loki 'təl ree Jorijalem gogi lé, Jeju ɔw njiyə takəy-ti læ Lubə rəmə, njékun do njégugnə-je læ Lubə, kà njéndó dow-je ndukun-je, kà 'ngatɔɟi-je læ jipi-je d'ɔw rə-é-ti ²⁸ ə 'dəɟi-é 'panè: «Ná bá adi-i tarəbi bá 'ra-né né-je

† **11:23** 11:23 Mat 17:20; 1Kɔ 13:2 † **11:25** 11:25 Mat 6:14,15 † **11:26** 11:26 Ta-je kí tò mbung né-ti kinlé [...] goto mee mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndàngi kà ji-dé kà ta greki.

kinlé wa? Nǎ adi-i tógi bá 'ra-né wa?» ²⁹ Jeju ilə-dé-ti panè: «M'a dəji-si ta káre bè ya par; iləi-mi-ti ə m'a kidə-si dow kí adi-m tógi m'ra-né né-je kinlé tɔ. ³⁰ Jǎ lé to Lubə bá ulə-é adi ra dow-je batəm əse to dow-je wa? Iləi-mi-ti.» ³¹ Bəba də 'pa-nǎ ta dan-dé-ti 'panè: «Kinə j'painè to Lubə bá ulə-é lé ɛ à təl panè kɔɔ ri bá adi-é mɛɛ-si al wa? ³² Ə kinə j'painè to dow-je bá d'ulə-é ya bè lé, bayawəə ... Dɛ 'pa bè kɔɔ də 'bəl kosi dow-je, kɔɔ dow-je lay 'gə kí Jǎ lé to njəpata kí ta Lubə-ti kí tɔgrɔ-ti.» ³³ Bəba də d'idə Jeju 'panè: «J'gə al.» Rəmə Jeju idə-dé panè: «Mǎ kàrè m'a kidə-si dow kí adi-m tógi bá m'ra-né né-je kinlé al ya tɔ.»

12

Gosta kí dɔ njérakullə mɛɛ ndɔr nduu-ti

Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

¹ Jeju pa ta kǎ gosta panè: Dow káre uwə nduu, ɔr gali dɔ-ti, ra bɛ dɔ ɔr-ti kɔɔ mbore-né man nduu lé rəm, ur pal ngəm lo titi, bəy bá adi njérakullə-é-je d'uwə siə dɔ-é kadi 'ra kullə dɔ-ti ə ɔti ɔw mba. ² Loki nǎy kijə kandi nduu asi lé, 'ba njəndɔr lé ulə ngonnjəkullə káre rɔ njérakullə-je-ti lé, kɔɔ kadi d'adi-n'ɛ kandi nduu lə-n'ɛ kí sɔbi dɔ-n'ɛ. ³ Rəmə də d'uwə-é, 'tində-é mbuki-mbuki ə d'inqə-é d'adi təl kǎ ji-é kare. ⁴ Ǝ təl adi ngonnjəkullə kí rangi ɔw bəy; də d'uwə-é, 'tində dɔ-é mbuki-mbuki bá 'taji-é dɔ-ti. ⁵ 'Ba njəndɔr lé təl ulə ngonnjəkullə kí rangi ya bəy; ɛ kàrè 'tɔl-é rəm, bá də kí rangi nǎ kí 'ba-dé ulə-dé go-ti kàrè 'tɔl də kí nǎ-je bá 'tində də kí dan-ti-je rəm tɔ. ⁶ Ngon kal liə kí ində-é dan kəm-é-ti ya par ngá ə nǎy; adi ɛ to sɔy dow kí ulə-é kí rɔ-dé-ti ə panè: «To ngon-m adi d'a bəl gidí-é.» ⁷ Ngá loki njérakullə mɛɛ ndɔr nduu-ti kinlé d'oo-é rəmə, d'idə-nǎ ta 'panè: «Ooi, ngon-é kí ndɔ-é à to njənəndubə lé ə ɔw ree ɔngi. 'Reei adi j'tɔli-é kadi nənəndubə təl to kí lə-ji.» ⁸ Bəba d'uwə-é, 'tɔl-é, 'ndɔr nin-é d'ilə wale. ⁹ Ngá bá Jeju təl panè: Bè kinlé, ri bá 'ba njəndɔr nduu lé à ra wa? À ree kɔɔ təl njérakullə mɛɛ ndɔr nduu-ti kin kɔgi ə à kɔy də kí rangi kində-dé tó-dé-ti. ¹⁰ «Ər kí njəkíndə kəy-je d'ilə piringi kɔgi lé bá təl to ɔr kí maji kí sul kəy-ti.»

Ta kinlé, sǎi 'ndói mɛɛ mbete-ti kí aa njay ooi ya al wa?

¹¹ Né kinlé to kullə ra 'Babɛ. Ngá kí rɔ-ji-ti rəmə, to nékɔji.

¹² Njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kǎ njéndó dow-je ndukun-je, kǎ 'ngatógi-je lə jipi-je 'sangi rəbi kɔɔ kuwə Jeju, kɔɔ 'gə kí ɛ pa gosta kinlé sɔbi-né dɔ-dé, ngá də 'bəl kosi dow-je. Bəba d'inqə-é ə d'ɔti d'ow.

Ta kí dɔ lambo-ti lə Sejar

Mat 22:15-22; Luk 20:20-26

¹³ Go-ti, 'təl d'ulə Parisi-je kí dan-ti-je, kǎ dow-je lə Erodí kí nǎ-je rɔ Jeju-ti, kɔɔ kadi d'ingə ta madi ta-é-ti ə d'ilə-né ta dɔ-é-ti. ¹⁴ Loki 'ree rɔ-é-ti lé 'dəji-é 'panè: Njéndó dow-je né, j'gə kí i lé 'to njəpata kí tɔgrɔ-ti rəm, i 'bəl kəm dow al rəm; kɔɔ i 'oo maji lə dow kí taga nè kin al; ngá i 'isi 'ndó dow-je rəbi lə Lubə kí ɔw nati kǎ ta tɔgrɔ-ti. Bəba j'dəji-i kadi 'idə-ji se to tó-é kadi dow ugə lambo lə ngar Sejar wa? Tò kadi j'ugə əse tò kadi j'ugə al wa?

¹⁵ Ngá Jeju gə ta kədkəm dow-je kí mɛɛ-dé-ti lé adi idə-dé panè: «Kɔɔ ri bá 'sangi kadi ooi ta kí mɛɛ-m-ti wa?» 'Reei kǎ kǎ là káre adi-mi m'oo.

¹⁶ Bəba 'ree kǎ kǎ là káre d'adi-é, ngá bá ɛ təl dəji-dé panè: «To dɔ nǎ kí ri

ná bá tò-ti wa?» Rəmə də d'ilə-é-ti 'panè: «To do Sejar kà ri-é.»¹⁷ Ngá bá ɛ təl idə-dé panè: «Né lə Sejar ə adi Sejar, ngà né lə Lubə rəmə, adi Lubə tɔ.» Ta kí Jeju ilə-dé-ti kinlé, ɔr ndil-dé n̄a.

Ta kí do tɔsi ndəl kində lo tɛɛ-ti

Mat 22:23-33; Luk 20:27-40

¹⁸ †Sadusi-je kí 'to njépanè tɔsi ndəl kində lo tɛɛ goto lé, 'ree rɔ Jeju-ti 'dɔji-é ta 'panè: ¹⁹ Njéndó dow-je né, Moiyiji un ndu adi-ji panè: «Kinə dow taa dené bá oji siə ngon al bəy ya oy rəmə, ngonkɔ njégoto-je à taa dené ndubə lé koji-né ngan-je kɔɔ kində-né kɔ-é.» ²⁰ Ngankɔ-n̄a-je d'asi siri bè; ɛ kí dɔsɔy taa dené ó oji siə ngon al bəy ya ə oy. ²¹ Bəba ɛ kí njékungi-ti joo ree taa dené ndubə lé, rəmə oji siə ngon al ya ə oy bəy; njékungi-ti mutə kàrè bè ya rəm. ²² Bè-bè ya ngankɔ-n̄a-je kí siri kin d'oji siə ngon al ya d'oy-né lay rəm, bá dené-é lé kàrè oy-né go-dé-ti rəm tɔ. ²³ Ndo kí dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, se dené kinlé à to ne ná dan-dé-ti wa? Kɔɔtalə də 'taa-é ya siri lay.

²⁴ Jeju təl idə-dé panè: «Səi uri wale, kɔɔ səi 'gəi mɛɛ ta kí mɛɛ mbete-ti kí aa n̄jay lé al rəm, bá 'gəi tógi lə Lubə al rəm tɔ.» ²⁵ Kɔɔ loki dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, taana à goto; dow-je d'a kisi titi-n̄a kí malayka-je d'isi-né dɔrɔ-ti kin bè. ²⁶ Ta lə tɔsi kí dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, səi 'ndói mɛɛ mbete-ti lə Moiyiji lo-é-ti kí Lubə pa-né siə ta dan kam-ti lé ya al wa? ɛ pa siə panè: «M'to Lubə lə Abrakam, Lubə lə Isaki kà Lubə lə Jakobi.» ²⁷ Lubə lé to Lubə lə dow-je kí d'oy al. Ngà to Lubə lə dow-je kí d'isi kəm. Adi səi uri wale kur kí nga n̄a.

Ta kí do ndukun-ti kí boy itə madi-é-je

Mat 22:34-40; Luk 10:25-37; Rəm 13:8-10

²⁸ Dow káre dan njéndó dow-je ndukun-je-ti oo ndi-dé lo n̄aji-n̄a ta-ti ə gə kí Jeju ilə-dé ta-ti kin maji n̄a lé, ɛ ɔti ree rɔ-é-ti dɔji-é panè: «Dan ndukun-je-ti lay lé, ɛ kí rá bá to kí boy itə madi-é-je wa?» ²⁹ Jeju təl ilə-é-ti panè: «Ndukun kí boy itə madi-é-je lay ɔn: "'Oo, Israyel! 'Babe Lubə lə-ji ya to 'Babe kà kár-é bè. ³⁰ 'A ndigi 'Babe Lubə lə-i kí mɛɛ-i kí káre-rè, kà ndil-i lay, kà tagir lə-i lay, bá kà tógi-i lay rəm tɔ." ³¹ Ndukun kí ɔsi go-é ɔn: "'A ndigi dow madi-i toki kà rɔ-i bè tɔ." Ndukun-je kí joo kinlé, ɛ kí rangi kí boy itə-dé goto.» ³² Njéndó dow-je ndukun lé təl idə-é panè: «Oiyoy, njéndó dow-je né, ta lə-i to tó-é. Lubə lé ra káre-rè ə ɛ kí rangi kí ɔsi kəl-é goto rəm, ³³ kadi dow ndigi-é kí mɛɛ-é kí káre-rè rəm, kà tagir liə lay rəm, kà tógi-é lay rəm, bá kadi dow ndigi madi-é toki rɔ-é bè rəm kinlé, to né-je kí maji itə d̄a-je lay kí ró, kà ɛ kí kilə məsi-dé nangi kadi Lubə.» ³⁴ †Loki Jeju oo kí ɛ təl ilə-é-ti kí gosi lé, ɛ idə-é panè: «I 'a s̄ay kí kɔbɛ kí dɔrɔ-ti al.» Bəba go-ti lé, dow kí ɔo dɔji ta Jeju ra-é ya goto ngá.

Kristi to ngon lə ná wa?

Mat 22:41-46; Luk 20:41-44

³⁵ Loki Jeju un ta ə ɔ ndó né dow-je takəy-ti lə Lubə rəmə, ɛ dɔji ta panè: «Kɔɔ ri bá njéndó dow-je ndukun-je 'panè Kristi* to ngonka Dabidi wa?» ³⁶ Dabidi ya kàrè, loki Ndil kí aa n̄jay tɛɛ kà do ta adi-é lé ɛ panè: «'Babe idə 'Babe lə-m panè:

† 12:18 12:18 Knj 23:8 † 12:34 12:34 Luk 10:25-28 * 12:35 12:35 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

'Ree 'isi do jikol-m-ti sar kadi m'təl njéba-je læ-i gin tógi-i-ti.»

³⁷ Dabidi ya kì dɔ-é ba Kristi 'Babe, ngà ra ban bá Kristi à to ngonka-é bəy wa? Lo-é-ti kinlé kosi dow-je d'oo ta liə kì rɔnəl.

Ndəji kí sɔbi do njéndó dow-je ndukun-je

Mat 23:1-36; Luk 20:45-47

³⁸ Mee néndó-ti lé, Jeju panè: «Ooi go rɔ-si maji kì rɔ njéndó dow-je ndukun-je-ti. Kdo dɛ lé nəl-dé kɔr gamə kì kubi-je kí ngal puu-puu rəm, 'ndigi kadi dow-je 'ra-dé lapiya kunta-ŋa lokosi-je-ti rəm, ³⁹ 'ndigi lokisi-je kí kete nɔ dow-je-ti mee kəykəwnə-je-ti læ jipi-je rəm, bá 'sangi lokisi-je kí nɔ dow-je-ti lo nékuso ra nɔy-je-ti rəm tɔ. ⁴⁰ Dɛ 'kəə né-je kí mee kəy-je-ti læ njəngɔwkoy-je kər-kər ə 'pa ta kì Lubə d'adi ngal ŋə-ŋə kadi dow-je d'oo-dé-né. Ta kí gangi kí ngə ŋə ya à ree dɔ-dé-ti.»

Kadkare læ njəngɔwkoy kí njəndoo

Luk 21:1-4

⁴¹ Go-ti, Jeju isi nangi sɔbi do ku kilə kadkare kí mee kəy-ti læ Lubə isi oo se ban bá dow-je d'isi d'adi-né né Lubə læ-dé wa? Njénékingə-je 'ree d'adi læ kí ŋə-ŋə. ⁴² Ngə njəngɔwkoy kare kí to njəndoo ree ungi silə joo kí to né al. ⁴³ Bəba Jeju ba njéndó né-je liə idə-dé panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; njəngɔwkoy kí njəndoo kanlé, adi né itə ndəgi dow-je lay kí d'adi né kinlé. ⁴⁴ Kdo dɛ kí lay kinlé, to man dɔ là-je læ-dé kí tɔ mburuki-mburuki bá d'adi tin. Ngə dené kanlé, né liə goto, adi ɛ un sɔy nékingə-é ya adi ə to sɔy né kí à kuso kdo kisi-né ya bá un lati adi tin.»

13

Ta læ kəy læ Lubə kí Jorijalem kí à tuji

¹ Loki Jeju tɛ kəy-ti læ Lubə kì ndaa-ti lé, dow kare dan njéndó né-je-ti liə panè: «Njéndó dow-je né, 'oo kəy kí boy kí d'ində kì ər-je kí kurə-kurə kin.» ² Bəba Jeju ilə-é-ti panè «'Oo, kəy-je kí boy-boy kinlé, d'a tosi tilə kare-kare kadi ər kare ya kərə à tɔ do madi-é-ti al.»

Né-je kí à ra né kete nɔ təl Jeju-ti

Mat 24:3-14; Luk 21:7-19

³ Go-ti, Jeju isi dɔ mbal kə kagi Olibiye-je-ti sɔbi do kəy læ Lubə rəmə, Piyər, kì Jaki, kì Ja, kì Andre 'ba-é ngərəngi 'dəji-é ta 'panè: ⁴ «'Idə-ji, ndo kí rá bá né-je kinlé à ra né wa? Ə ri bá à tɔji kadi j'gə-né dɔkaglo-je kí né-je kinlé à ra né wa?» ⁵ Bəba Jeju idə-dé panè: «'Ində kəmkaa dɔ rɔ-si-ti, adi dow ədi-si al. ⁶ Kdo dow-je ŋə d'a kun ri-m kində dɔ-dé-ti ə d'a panè: «'Dɛ ya 'to Kristi.» Bəba d'a kədi-né dow-je ŋə kur-dé-né wale. ⁷ Loki a kooi poy rɔ-je, kì ká rɔ-je lé, adi mee-si gangi man al. Lé ban-ban ya kərə né-je kinlé à ra né ya, ngə kɛ bá à to sɔy né-je al bəy. ⁸ Gin dow-je madi d'a kì rɔ kì gin dow-je madi, kɔbɛ kare à kì rɔ kì kì kare, dɔnangi à yəki kì lo-lo, bɔbo à kusi. Bə ya kərə, à tɔ titi kulə gin ndo læ dené bə bəy.»

⁹ † «Ooi go rɔ-si maji, kdo d'a kow sə-si nɔ njəgangta-je-ti rəm, d'a tində-si mbuki-mbuki kəykəwnə-ti læ jipi-je rəm, d'a kow sə-si nɔ gubərnər-je-ti kì nɔ ngar-je-ti kadi 'gangi ta dɔ-si-ti kdo ta læ-m; bəba d'a kingə-né ta kí sɔbi dɔ-m ta-si-ti. ¹⁰ Ngə tɔ kadi mbɛ Poyta kí Maji læ-m lé, à kusi mbi gin

dow-je-ti lay kete bəy bá né-je kin à ra né. ¹¹ Loki d'ow sə-si nò njégangta-je-ti lé, adi meɛ-si a kókókó kete kɔɔ ta-je kí à pai al; ngà ta kí à toki kində ta-si-ti dɔkàdì-é-ti kin ya bá 'pai; kɔɔ to səi bá a pai ta lé al, ngà to Ndil kí aa nɔy bá à kində ta ta-si-ti kadi 'pai.»

¹² «Dow à kun dɔ ngonkɔ-é ya kadi 'tɔl-é; bɔbi ngon à kun dɔ ngon-é kadi 'tɔl-é; ngan-je d'a kɔsi ta njékoji-dé-je rəm, d'a kun dɔ-dé kadi 'tɔl-dé rəm. ¹³ †Dow-je lay ya d'a kɔsi-si kɔ ta kɔɔ ta lə-m. Ngà dow kí uwə rɔ-é ngà sar tɛɛ sɔy-é-ti ə à kaji.»

Ta lə kində kəmkaa dɔ rɔ-ti
Mat 24:15-28; Luk 21:20-24

¹⁴ «Dow kí isi ndó mbete* rəmə kadi gə meɛ ta kin maji. Loki a kooi nékɔbi, kɔ né kí tò nɛ lo-ti kí tuwə kadi tɔ-ti al rəmə, kadi dow-je kí d'isi dɔnangi Jude-ti, d'ay d'ow dan mbal-je-ti. ¹⁵ †Dow kí isi dɔ kəy-ti kàrè, kadi ur nangi kɔɔ kəy kun né madi al ngà, ¹⁶ rəm bá dow kí a ndɔɔ kàrè, kadi təl ree bee un kubi kul liə al tɔ. ¹⁷ † Meɛ ndɔ-é-je-ti kin tuji kí à kusi dɔ dené-je-ti kí njésəm kɔ dɛ kí d'isi d'adi mba ngan-je à tò ban ən ə!»

¹⁸ «Beba 'pai ta kɔ Lubə kɔɔ kadi né kin ra né nɔy kul-ti al. ¹⁹ †Kɔɔ ndɔ-je kinlé, à tò ndɔ kɔ kí dum nati kí loki Lubə ində-né dɔnangi kin ya dow oo nja káre al bəy rəm, bá dow à koo gɔ-é gɔgi al ya sar rəm tɔ. ²⁰ Kinə 'Babe gangi ta ndɔ-je kinlé adi gɔji al rəmə, dow kí à kaji ya goto. Ngà kɛ bá ɛ adi ndɔ-je kinlé gɔji, kɔɔ dow-je kí ɛ mbəti-dé adi 'to dow-je liə.»

²¹ «Kinə dow idə-si panè: “Kristi† a nè” əse “a yó”, kàrè 'taai ta liə al. ²² Kɔtələ, njéba rɔ-dé Kristi-je, kɔ njéba rɔ-dé njépatə-je kí ta Lubə-ti d'a kɔ kɔɔ ra nékɔji-je, kɔ né mbəli-je kɔɔ kədi-né dow-je. D'a ra bè sangi-né koo se d'a kur dow-je kí Lubə mbəti-dé lé wale kare wa. ²³ Ooi go rɔ-si maji. Mə m'idə-si rəsi ngà ən!»

Təl ree lə Ngon lə dow
Mat 24:29-31; Luk 21:25-28

²⁴ †Go ndɔ kɔ-je-ti kí dum nati kinlé,
londul à kuti kəm kàdì,
nɔy à nda al,

²⁵ †kərwəi-je kí dɔrɔ-ti d'a tusi nangi,
bá tɔgi-je kí dɔrɔ-ti à yəy yəki-yəki.

²⁶ †Rəmə dow-je d'a koo Ngon lə dow à kɔ dɔrɔ-ti kisi ree dan kilndi-ti kɔ tɔgi kí nɔ rəm, bá kɔ rɔba rəm tɔ. ²⁷ † ɛ à kulə malayka-je kadi 'kəw dow-je kí ɛ mbəti-dé kɔ dɔ kum dɔnangi kí sɔ kin lay kɔ nati. D'a kɔ ngangi dɔnangi-ti kəw njal ngangi dɔrɔ-ti.

Néndó kí rɔ kote-ti
Mat 24:32-35; Luk 21:29-33

²⁸ Uni néndó meɛ gɔsta-ti kí dɔ kote-ti kin ooi. Kote lé, loki balkəm-é-je təl tò mbəl bá mbi-é tubə dɔ-ti lé, səi 'gəi kí nɔy bə nɔy ngosi. ²⁹ Bə ya tɔ, loki ooi kí né-je kinlé isi ra né rəmə, kadi 'gəi kí Ngon lə dow a tarəbi-ti pèrèrè ngà.

† 13:13 13:13 Mat 10:22 * 13:14 13:14 Dan 9:27 † 13:15 13:15 Luk 17:31 † 13:19 13:19 Ntd 7:14 † 13:21 13:21 Kristi lé kər meɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † 13:24 13:24 Ntd 6:12 † 13:25 13:25 Ntd 6:13 † 13:26 13:26 Ntd 1:7

³⁰ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dow-je kí d'isi kəm nè kin, d'a koy lay al ya né-je kinlé à ra né. ³¹ Dora-je kì donangi kin d'a goto, ngà ta-je lə-m lé à goto al ya sartagangi.

Dow gə ndo ree lə Jeju Kristi al
Mat 24:36-44

³² †Ta lə ndo əse kàdì ree lə Ngon lə Lubə lé, dow kí gə goto, malayka-je kí dora-ti ya kàrè 'gə al rəm, bá Ngon lə Lubə lé ya kàrè gə al, ngà Bəbi-é ya kì kár-é bá gə. ³³ Bəba ooi go rə-si maji, isi kəm do rə-si-ti, kdo səi 'gəi ndo kí né-é à ra-né né al. ³⁴ †À tò titi-na kì njəkøy kí isi ow mba rəmə inə kəy liə, ində ngannjékullə-je liə do-ti, gángi kullə do-dé-ti kì go-é go-é kadi 'ra, bá ndəji njəngəm takəy kadi isi kəm. ³⁵ Ən é isi kəm do rə-si-ti to, kdo səi 'gəi ndo kí njəkøy à təl-né al. À təl ta losolo pee əse danlo-ti, əse kì ndi nq kunjə əse kì ndoge. ³⁶ Bəba isi kəm do rə-si-ti nè à kì ree kubə-si nangi busi do bi-ti. ³⁷ Ta kí m'idə-si kinlé, m'idə dow-je lay to, kadi isi kəm do rə-si-ti.

14

'Boy-je lə jipi-je d'im Jeju
Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jq 11:45-53

¹ Ndo ra nայ Paki*, kì ndo ra nայ kí 'ra kì mbə kí əm goto-ti nայ ndo joo. Njékun do njégugnə-je lə Lubə, kì njéndó dow-je ndukun-je 'sangi kəm rəbi kdo kadi Jeju kuwə-é təl-é. ² Kdotalə də 'panè: «J'a rai ndo ra nայ-ti al, kdo j'a kungi dow-je do-ji-ti.»

Ta lə dené kí ur ubi do Jeju-ti
Mat 26:6-13; Jq 12:1-8; Luk 7:36-50

³ †Jeju isi meğ be-ti kí Betani, meğ kəy-ti lə Simq kí ndoki to njəbanji. Loki d'isi ta nekuso-ti rəmə, dené kàre bè andi go-dé-ti kì ku kí 'ra kì ər kí 'ba-é «albatrə» ji-é-ti. Ku lé, ubi kí əti maji rusi meğ-ə to ubi wale kí 'ba-é «nár» kí yóróró adi là-é nq. Dené lé ində ta ku lé tətì, ə ungi ubi lé do Jeju-ti. ⁴ Rəmə nəl dow-je kí nq-je al, adi 'pa ta dan-dé-ti 'panè: «E tuji ubi kin kogi bè kdo ri wa?» ⁵ To ubi kí lé j'a taa-né là kí à dəə là kullə kí ndo bumutə kdo ləbi njéndoo-je al ban wa? Rəmə wəngi ra-dé do dené-ti lé. ⁶ Ngà Jeju panè: Inəi dené kin jeke. Adi-é kə bè kdo ri wa? E ra né kí maji kdo ta lə-m. ⁷ Kdo njéndoo-je d'a kisi sə-si nè kì ndo-é ndo-é, adi ndo kí 'ndigi lé, a rai sə-dé maji bəy, ngà mğ lé m'a kisi sə-si kí ndo-je lay al. ⁸ Dené kinlé ra né kí tógi-é asi ra; e ndəm-m ubi kete kdo dubi-m-né. ⁹ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; lo lay kí donangi-ti nè kí d'a kilə mbe Poyta kí Maji titi lé, d'a kor poy né kí dené ra kinlé kadi meğ dow-je ole-né do-é-ti.

Judası sangi kəm rəbi kun do Jeju
Mat 26:14-16; Luk 22:3-6

¹⁰ Judası Iskariyoti kí to kí kàre dan njéndó né-je-ti lə Jeju kí doği gidi-é joo ow oji ta kì njékun do njégugnə-je lə Lubə kadi n'ilə Jeju ji-dé-ti. ¹¹ Loki d'oo ta liə bè lé, rə-dé nəl-dé nq adi d'un mindi-dé kadi d'adi-é là. Dogangi-é-ti kinlé, Judası sangi kəm rəbi kí maji kadi n'ilə-é-né ji-dé-ti.

† 13:32 13:32 Mat 24:36 † 13:34 13:34 Luk 12:36-38 * 14:1 14:1 Nայ Paki lé, to nայ kí 'ra kadi meğ-dé ole-né do tēğ be be-ti lə ngan Israyel-je. † 14:3 14:3 Luk 7:37,38

Jeju kî njéndó né-je liə 'ra go nɔy Paki
Mat 26:17-19; Luk 22:7-20; Jɔ 13:21-30

¹² Ndo kî dosay læ ndo ra nɔy kî 'ra kî mbə kî ɔm goto-ti, ndo kî d'ilə-né məsi bati-je nangi kdo nékuso kî lo Paki-ti lé, njéndó né-je læ Jeju 'dɛji-é panè: «Lo kî rá bá i 'ndigi kadi j'ra nékuso Paki-ti j'adi-i wa?» ¹³ Beba Jeju ulə njéndó né-je joo kete panè: «Ɔwi mee bebo-ti, a kingəi dingəm kî uti gum man rəmə 'ndoli go-é. ¹⁴ Mee kəy kî ɛ ɔw-ti lé, idəi njəkəy 'painè: Njéndó dow-je né panè, mee kəy kî rá bá n'a kuso né Paki-ti kî njéndó né-je læ-n'è wa? ¹⁵ Ə ɛ à kɔji-si kəy káre kî mee-é tati pəl-pəl kî tò dɔ madi-é-ti taá; né-je lay tò-ti rəm, toki ra go-é lay rəm; lo kin bá a rai nékuso-ti kdo-ji.» ¹⁶ Ngà loki njéndó né-je d'ɔti d'ɔw mee bebo-ti lé, d'ingə né-je lay titi kî Jeju idə-dé-né ə 'ra nékuso Paki.

Jeju pa ta læ Judasi kî à kun dɔ-é
Mat 26:20-25; Luk 22:21-23

¹⁷ Ta kadi kur-ti, Jeju ree kî njéndó né-je liə kî dɔgi gidi-é joo. ¹⁸ Loki d'isi ta nékuso-ti lé, Jeju panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kî dow káre dan-si-ti kî isi uso sə-m né à kun dɔ-m.» ¹⁹ Go ta-ti kinlé, meeƔə̀d̀ ra njéndó né-je adi 'dɛji-é ta ɔsi go-nɔ go-nɔ 'panè «To mɔ wa?» ²⁰ Jeju təl ilə-dé-ti panè: «To dow káre dan-si-ti səi kî dɔgi gidi-é joo kin, kî ulə ji-é sə-m nati mee bay-ti kin ya. ²¹ Tɔgrɔ, Ngon læ dow à koy titi kî mbete kî aa njay pa-né ta kî sobi dɔ-é lé ya, ngà tuji bá à kusi dɔ dow-ti kî njəkun dɔ-é. Dowbé kinlé d'oji-é al kàrè tò soti.»

Kində gin nékuso nam læ Jeju
Mat 26:26-30; 1Kɔ 11:23-29

²² Loki d'isi d'uso né lé, Jeju un mbə rəmə ra oiyo Lubə bá uwə gangi adi njéndó né-je liə ə panè: «Taai, né kin to daji rɔ-m.» ²³ Go-ti, un kobi kî man nduu tò-ti, ra oiyo Lubə, adi-dé ə dɛ lay ya d'ay. ²⁴ Jeju idə-dé panè: «Kin to məsi-m, məsi kulənoji nati kî Lubə kî ungi nangi kdo kosi dow-je. ²⁵ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; m'a kəy man nduu gogi al sar ndo kî m'a kəy kî sigi kɔbe-ti læ Lubə.» ²⁶ Go-ti, d'usi pa-je† bəy bá d'i d'ɔw dɔ mbal kə kagi Olibiye-je-ti.

Jeju idə Piyər panè n'a naji kî n'gə-n'è al
Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jɔ 13:36-38

²⁷ Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Səi lay ya a tusi-mi kiŋəi-mi, kdo 'ndangi mee mbete-ti kî aa njay 'panè: "M'a təl njəkul bati-je, rəmə bati-je d'a sane-nɔ.»»

²⁸ †Ngà Jeju təl ilə dɔ-ti panè: «Kɛ bá loki m'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, m'a kow ngəbi-si Galile.» ²⁹ Piyər idə-é panè: «Lé dow-je lay 'tusi d'inə-i kɔgi kàrè mɔ bè lé m'a kiŋə-i kɔgi ndɔ al.» ³⁰ Jeju ilə-é-ti panè: «'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; bone ə kî ndɔɔ nè-ti kin ya, kunjə à nɔ nja joo al bəy ya 'a naji panè 'gə-m al ya nja mutə.» ³¹ Piyər təl ilə-é-ti kî tɔgi-é ya bəy panè: «Kadi m'naji ta m'panè m'gə-i al lé, kî nja káre ya kàrè à tɛɛ ta-m-ti al. Lé asi kəm koy kàrè m'a koy sə-i.» Rəmə ndəgi njéndó né-je lay 'pa bè ya tɔ.

Jeju pa ta kî Lubə lo ndɔr-ti kî 'ba-é Getsemane
Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

† 14:26 14:26 Pa-je kî d'usi lé à to Pa 113-118 kin. † 14:28 14:28 Mat 28:16

³² Loki d'ow 'teɛ lo-ti kɪ 'ba-é Getsemane rəmə, Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Isi nangi nè adi m'ow m'pa ta kɪ Lubə.» ³³ Ə ɛ adi Piyər, kɪ Jaki, kɪ Jə d'ow siə rəmə, dɔ gangi-é-ti kinlé bá bəl kɪ mɛɛ gangi man ulə gin ra Jeju. ³⁴ Beba idə-dé panè: «Mɛɛkɔ r-a-m asi koy; isi nangi nè ə ɔgi kəm-si bi.» ³⁵ Ngə rəmə loki ɔti kete sɛ lé, usi nangi pa ta kɪ Lubə panè kinə kəm rəbi kɪ rangi tɔ nɔɔ rəmə, kadi n'ra n'adi kadi kɪ né kin ɔw kɪ ra-né né kinlé teɛ dɔ-n'è-ti al. ³⁶ Ɛ panè: «Aba! Bəbi-m, i lé 'ow kɪ tɔgi dɔ né-je-ti lay, 'itə kɔ kɪ nɔ kin kɪ rangi dɔ-m-ti. Lé bè ya kàrè, 'ra kɪ go ndigi-ti lə-m mə al; ngə kadi 'ra kɪ go ndigi-ti lə-i i ya.» ³⁷ Jeju təl ree rɔ njéndó né-je-ti kɪ mutə lé rəmə ingə-dé dɔ bi-ti. Beba ɛ pa kɪ Piyər panè: «Simɔ, 'to bi wa? Kadi 'ɔgi kəm-i bi kadi kàrè bè ya kàrè 'asi al wa?»

³⁸ «Ɔgi kəm-si bi ə 'pai ta kɪ Lubə kɔ kadi nənə teɛ dɔ-si-ti rəmə usi al. Ndil ndigi, ngə daji rɔ dow bá tɔgi-é asi al.» ³⁹ Jeju təl inə-dé bəy ə ɔw pa kɔ ta-je kɪ kàrè kin ya kɪ Lubə bəy. ⁴⁰ Go-ti, təl ree, rəmə ingə-dé dɔ bi-ti, kəm-dé ɔy diriri. Dɛ 'gə ta kɪ d'a kidə-é al. ⁴¹ Təl ree kɪ nja mutə idə-dé panè: «'Toi bi lə-si ngə, uwəi rɔ-si. Gin né-je gangi ngə! Kadi asi; d'a kilə Ngon lə dow ji njəramajal-je-ti. ⁴² Ii taá adi j'owi! Ooi, dow kɪ njəkilə-m ji-dé-ti lé isi ree ngə!»

Ta lə kuwə Jeju

Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jə 18:3-12

⁴³ Jeju pa ta lé ilə nangi al ya bəy rəmə Judasi kɪ to kɪ kàrè dan njéndó né-je-ti kɪ dɔgi gidi-é joo lé, ree kɪ kosi dow-je kɪ d'uti kiyəɔ-je kɪ kagi-je ji-dé-ti. Dow-je kinlé, njəkun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kɪ njéndó dow-je ndukun-je, kɪ 'ngatɔgi-je lə jipi-je bá d'ulə-dé. ⁴⁴ Njəkun dɔ Jeju lé, tɔji-dé né kɪ n'a ra kadi 'gə-né Jeju. Ɛ panè: «Dow kɪ m'a ra-é lapiya, kuwə-é kadi-m-ti kin ya to ɛ, ən ə uwəi-é əjè 'ngəmi-é maji ə ɔwi siə.» ⁴⁵ Loki Judasi ree teɛ rɔ Jeju-ti rəmə ba-é panè: «Njéndó dow-je né», rəmə uwə-é kadi-é-ti. ⁴⁶ Beba dow-je kɪ 'ree siə lé d'uwə Jeju. ⁴⁷ Kɪ kàrè dan dɛ-ti kɪ d'a siə, ɔr kiyəɔ tugə-né mbi ngonnjəkullə lə burə dɔ njégugnə-je lə Lubə ndətɪ ya gangi.

⁴⁸ Jeju idə-dé panè: «Səi ooi-mi kɪ bəkaya dow bá 'reei kɪ kiyəɔ-je kɪ salangi-je kɔ kuwəi-mi-né wa? ⁴⁹ †Mə kɪ ndɔ-je lay m'isi nati sə-si takəy-ti lə Lubə, m'ndó né dow-je ya ə uwəi-mi al, ngə né kinlé tɔ bè kɔ kadi ta-je kɪ mɛɛ mbete-ti kɪ aa njay kinlé né-é ra né.»

⁵⁰ Beba njéndó né-je lay ya 'tusi-é d'inə-é d'ay-nə. ⁵¹ Basa kàrè bè ɔir rɔ-é kɪ kubi, ndole go Jeju, beba 'sangi kadi d'uwə-é. ⁵² Loki 'sangi kadi d'uwə-é lé, ɛ inə kubi liə ji-dé-ti, əy kɪ rɔ-é kare.

Kə Jeju nɔ 'boy-je-ti kɪ njégangta-je lə jipi-je

Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jə 18:13-14,19-24

⁵³ D'ow kɪ Jeju bə lə burə dɔ njégugnə-je lə Lubə. Njəkun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kɪ 'ngatɔgi-je lə jipi-je, kɪ njéndó dow-je ndukun-je lay ya 'kəw-nə nɔɔ. ⁵⁴ Piyər njiyə go-é-ti jan-jan adi rəbi-é rà dəkɪ siə, ɔw sar teɛ mɛɛ ndɔgi-ti panata lə burə dɔ njégugnə-je lé ə isi nati kɪ ngannjəkullə-je isi ndibi pər.

⁵⁵ Njəkun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kɪ 'boy-je kɪ njégangta-je lə jipi-je d'ingə-nə, 'sangi kəm rəbi kadi d'ingə ta madi kɪ sobi dɔ Jeju kɔ kadi

'gangi-né ta koy do-é-ti, ya ngà d'ingø al. ⁵⁶ Dow-je n̄a ya 'tėti ta kí ndangi do-é-ti, ngà ta-je læ-dé ow go-n̄a-ti al. ⁵⁷ Dø kí n̄a-je d'ubø nangi d'ì taá 'tėti ta ta-é-ti 'panè: ⁵⁸ 'J'oo ta-é-ti panè: «M'a tɔɔ køy læ Lubø kí dow-je d'indø kì ji-dé kin, ø ndø mutø ya m'a kindø kí rangi kí ji dow bá à ra al.» ⁵⁹ Dø ta-ti kin ya kàrè ndi-dé ow go-n̄a-ti al ya bøy. ⁶⁰ Burø do njégugnè-je lé ì taá dan kosi dow-je-ti døji Jeju panè: «I 'a kilø ta-je-ti kí dow-je kin 'tilø do-i-ti kinlé al wa?» ⁶¹ Ta-é kí ngarara ya kàrè ø tøj ilø-é-né-ti al. Burø do njégugnè-je tøl døji-é ya bøy panè: «I 'to Kristi[‡] kí Ngon læ Lubø kí j'osi gajì-é lé wa?» ⁶² Jeju ilø-é-ti panè: «Oiyø, to m̄a ya. Ø a kooi Ngon læ dow à kisi do jikøl Lubø-ti kí njètøgi røm, bá a kooi-é kí à kì dør̄a-ti kisi ree dan kilndi-ti røm tɔ.» ⁶³ Befa burø do njégugnè-je lé tuwø kubi kí rø-é ø-ti ya gángi bati-bati ø panè: «J'owi ndoo koo ta ta dow kí rangi-ti bøy ban wa?» ⁶⁴ Ta kòbi kí ø pa kí Lubø lé, sõi ooi kí mbi-si; ta ri ó 'giri do-ti wa?» Dow-je lay ya 'gangi ta do-é-ti 'panè: «Koy-é ya bá to tó-é.» ⁶⁵ Befa dè kí n̄a-je dan-dé-ti 'tubø yoro do-é-ti, 'dɔɔ køm-é kí takubi, 'bir ji-dé 'tindø-é-né ø 'pa siø 'panè: «'Adi Lubø idø-i ø 'pa adi j'oo sé to n̄a bá indø-i wa?» Bá ngannjékullø-je 'tindø mbó-é tɔ.

Piyør naji panè n'gø Jeju al

Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jq 18:15-18,25-27

⁶⁶ Døgangi-é-ti kí Piyør n̄ay-né møj ndøgi-ti nangi bøy lé, dené kàre dan ngannjékullø-je-ti læ burø do njégugnè-je lé ree, ⁶⁷ bá ø oo Piyør isi ndibi pør rømø oo-é gørørø ø idø-é panè: «I ya kàrè 'to njènjijø kì Jeju, dow kí Najarøti kinlé tɔ.» ⁶⁸ Ngà Piyør tøl naji panè: «Kuy! M'gø al, i lé ta ri bá 'ndigi pa kàrè m'gø al.» Go-ti rømø, Piyør tøj ow ndaa-ti. ⁶⁹ Ngà dené lé oo Piyør lé bøy rømø, tøl idø dow-je panè: «Dow kanlé to kí dan-dé-ti ya.» ⁷⁰ Rømø Piyør naji ya bøy. Søj go-ti ya rømø, døj kí d'ǎ lo-é-ti 'pa kí Piyør 'panè: «Tɔgrø-ti, i lé 'to kí dan-dé-ti ya, kdo i 'to dow kí dønangi Galile-ti; ['pa ta tanǎ sè-dé røm.»]§ ⁷¹ Befa Piyør ubi rø-é panè kadi Lubø indø-m oji-m: «M'gø dow kí 'pai ta liø kinlé al.» ⁷² Tajinati nè ya kunjø nɔ nɔ kí nja joo, rømø møj Piyør ole do ta-ti kí kete Jeju pa siø panè: «Kunjø à nɔ nja joo al bøy ya 'a naji ta panè 'gø-m al 'gø-m al ya nja mutø.» Befa ø gir tøj do ta-ti kin rømø nɔ bukto-buktu.

15

Jeju a nò Gubørnør Pilati-ti

Mat 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jq 18:28-38

¹ Kì ndøge rati ya, njékun do njégugnè-je læ Lubø 'køw-n̄a, d'oji-n̄a ta kí 'ngatøgi-je læ jipi-je, kì njøndø dow-je ndukun-je, adi to kuwødo-n̄a læ 'boy-je kí njégangta-je læ jipi-je lay. Befa døj d'un ndu-dé d'adi 'tø Jeju njim-njim d'ow siø d'ilø-é ji Pilati-ti.

² Befa Pilati døji-é panè: «Se i ya bá 'to ngar læ jipi-je lé wa?» Jeju ilø-é-ti panè: «Ta ya tøj ta-i-ti tin.» ³ Njékun do njégugnè-je læ Lubø 'tilø ta-je n̄a do Jeju-ti. ⁴ Pilati tøl døji-é panè: «'A kilø-dé ta-ti kinlé al wa? 'Oo kør ta-je kí 'tilø do-i-ti kinlé ya al wa?» ⁵ Ngà Jeju tøj ta-é kí ngarara ya kàrè ilø-ti al sar adi ør ndil Pilati.

† 14:58 14:58 Jq 2:19 ‡ 14:61 14:61 Kristi lé kør møj-é to dow kí Lubø mbøti-é. § 14:70 14:70 Ta-je kí tø mbunø né-ti kinlé [...] goto møj mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kì ji-dé kì ta greki.

*'Gangi ta koy do Jeju-ti**Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jq 18:39-19:16*

⁶ Kaglo ra naŋ Paki-je lay ya, Pilati à kilø dangay káre taá ø à to e kí kosi dow-je ya d'osi kagi d-é-ti bá à kilø-é taá. ⁷ Ø dingøm káre kí ri-é læ Barabasi kí to kí káre dan bokaya-je-ti kí ndøki 'tøl dow ndo ra wongí-ti a dangay-ti nɔɔ. ⁸ Kosi dow-je d'ow panata læ Pilati 'døji-é kadi ra né kí e ra adi-dé kí do bal-bal kinlé. ⁹ Pilati ilø-dé-ti panè: «Ndigi kadi m'ilø ngar læ jipi-je taá m'adi-si wa?» ¹⁰ Kdo e gø kí njékun do njégugné-je læ Lubø d'ilø Jeju ji-n'è-ti kdo kím kí d'im-é. ¹¹ Njékun do njégugné-je lé, 'sulø kosi dow-je kadi 'døji Pilati kadi Barabasi bá ilø-é taá. ¹² Pilati tøl døji-dé bøy panè: «Ngà 'ndigi kadi m'ra ri kí e kí sõi 'bai-é ngar læ jipi-je lé wa?» ¹³ De 'pa ta kí ndi-dé kí boy-boy 'panè: «'Bø-é kagdøsi-ti.» ¹⁴ Pilati idø-dé panè: «Ø to majal ri ya bá Jeju lé ra wa?» Rømø 'tøl 'pa ta kí ndi-dé kí boy itø kí kete lé ya bøy 'panè: «'Bø-é kagdøsi-ti.»

¹⁵ Pilati ndigi kadi rø kosi dow-je nøl-dé, beba ilø Barabasi taá, rømø adi 'tindø Jeju kí ndøy marow bá inø-é ji-dé-ti kadi d'ow 'bø-é kagdøsi-ti.

*Asgar-je 'søki Jeju**Mat 27:27-31; Jq 19:2-3*

¹⁶ Asgar-je d'ow kí Jeju panata læ Gubørnør, rømø 'ba kosi asgar-je lay. ¹⁷ D'ulø kubi kí kør yøl-yøl kí là-é nã rø-é-ti, 'ra kun d'oji jøgi ngar-ti d'ulø d-é-ti. ¹⁸ Rømø 'tøl 'ra-é lapiya 'panè: «Lapiya boo ngar læ jipi-je.» ¹⁹ 'Tindø d-é kí tuwætøgi, 'tubø yoro køm-é-ti røm, 'tøsi mækøji-dé nangi bá 'søbi takøm-dé nangi nø-é-ti. ²⁰ Loki 'søki-é asi-dé rømø, d'or kubi kí kør lé rø-é-ti ø d'ulø kubi-je liø rø-é-ti gogi, bøy bá 'teŋ siø ndaa-ti gidi be-ti kdo bø-é kagdøsi-ti.

*'Bø Jeju kagdøsi-ti**Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jq 19:17-27*

²¹ †Asgar-je d'indø tøgí do dingøm-ti káre kí ri-é læ Simø d'adi-é uti kagdøsi læ Jeju. Dingøm kinlé, i ndørø ø to dow kí bebo Sireñ-ti. E to bøbi Alegjandrø kí Rupusi.

²² D'ow kí Jeju lo-ti kí 'ba-é Golgota, kí kør meŋ-é to «lo kí titi-nã kí ka do dow.» ²³ D'adi-é man nduu kí 'pote nati kí né kí 'ba-é mir kadi-é ay bá e mbati. ²⁴ Go-ti, 'bø Jeju kagdøsi-ti ø d'osi mbare do kubi-je-ti liø kdo koo se nã bá à kingø wa? ²⁵ 'Bø Jeju kagdøsi-ti kí kadi kí jinày káre kí ndøge. ²⁶ 'Ndàngi gin né kí 'gangi-né ta do Jeju-ti taá 'panè: «Ngar læ jipi-je.»

²⁷ 'Bø bokaya-je joo nati kí siø do kagdøsi-je-ti læ-dé; e kí káre do jikøl-é-ti, kí káre do jigøl-é-ti tø. ²⁸ [Bè adi ta kí meŋ mbete-ti kí aa njay lé né-é ra né. 'Ndàngi 'panè: «'Tidø-é nati kí njéra majal-je.»]*

²⁹ †Dow-je kí njédøø røbøø-je 'tugø do-dé 'søki-é-né 'panè: «A! I kí 'panè 'a tço køy læ Lubø ø ndo mutø ya 'a kindø gogi lé, ³⁰ i ya 'aji rø-i ø 'i do kagdøsi-ti 'risi nangi adi j'oo nã.» ³¹ Njékun do njégugné-je læ Lubø, kí njéndó dow-je ndukun-je kàre 'pa ta dan-dé-ti 'søki-é-né 'panè: «Dow-je kí rangi bá e aji-dé, ngà e asi kaji rø-é al wa! ³² E ø nè n'to Kristi†, ngar

† 15:21 15:21 Røm 16:13 * 15:28 15:28 Ta-je kí tò mbunø né-ti kinlé [...] goto meŋ mbete-je-ti kí doŋay kí dan-ti-je kí 'ndàngi kí ji-dé kí ta greki. † 15:29 15:29 Mar 14:58; Jq 2:19 † 15:32 15:32 Kristi lé kør meŋ-é to dow kí Lubø mbøti-é.

lè Israyel-je lé, kɪ ya kadi-é ɪ kagdəsi-ti kin risi nangi adi j'oo ya rəmø j'a kadi-é mɛɛ-ji ngá!» Dɛ kɪ 'bø-dé siø nati kagdəsi-ti lé 'taji-é tɔ.

Koy læ Jeju

Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jq 19:38-42

³³ Loki kàdì ɔ jam dɔ bɛ-ti ya bøy rəmø, lo ndul dɔnangi-ti nè lay sar ya kàdì kɪ mutø kɪ losɔlɔ asi-né. ³⁴ Dɔkàdì-é-ti kinlé, Jeju nɔ kɪ ndi-é kɪ boy panè: «Eloy, Eloy, lamasabatani?» Kør mɛɛ-é to «Lubø læ-m, Lubø læ-m, kɔɔ ri bá inø-m kɔgi bè wa?» ³⁵ Dow-je kɪ nɔ-je dan dɛ-ti kɪ d'ɔ lo-é-ti lé d'oo ndi-é ø panè: «Ooi! Ɛ ba Eli!» ³⁶ Bɛba dow káre dan-dé-ti ɔy ngɔdi ulø ndɔkɔɔ dan man nduu-ti kɪ masi, ulø ta tuwətógi-ti adi Jeju kadi njibi ø panè: «'Ngøbi moki! Adi j'ooi se Eli liø lé à ree kør-é kur-é nangi wa?» ³⁷ Jeju nɔ kɪ ndi-é kɪ boy rəmø uwø ta-é nati. ³⁸ Kubi gangi mɛɛ køy læ Lubø, ɪ taá ya til ree njal nangi. ³⁹ Njèkun dɔ asgar-je kɪ bu kɪ ɔ lo-é-ti bá oo koy kɪ Jeju oy lé bè rəmø panè: «Dingəm kinlé to Ngon læ Lubø ya tɔgrɔ-ti.»

⁴⁰ †Dené-je madi d'ɔ ngørøngi d'ɔ d'oo né-je lé tɔ. Mari kɪ Magdala, kɪ Mari kɪ kɔ Jojesi-je kɪ Jaki kɪ to ngon kɪ basa rəm, bá Salome d'ɔ dan dené-je-ti lé tɔ. ⁴¹ Dené-je kinlé d'un go-é 'ra kullø d'adi-é loki isi-né Galile-ti. Dené-je kɪ rangi nɔ ya kɪ 'ree siø nati Jorijaləm d'ɔ dan-dé-ti nɔɔ tɔ.

D'ilø nin Jeju bole mbal-ti

Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jq 19:38-42

⁴² Ta kàdì kur-ti kete nɔ ndɔ taakoo-ti læ jipi-je kɪ to ndɔ ra go né-je kɔ ndɔ taakoo lé, ⁴³ Jojepi kɪ to dow kɪ mɛɛ bɛbo-ti kɪ Arimate ree; ɛ to kɪ káre dan kɪ boy-je-ti kɪ njégangta-je læ jipi-je kɪ ri-é ba nɔ. Ɛ kàrè to dow kɪ isi ngøbi kɔbɛ læ Lubø tɔ. Bɛba ɛ uwø mɛɛ-é nɔ ya øw rɔ Gubørnør Pilati-ti dɔji-é nin Jeju. ⁴⁴ Ta igi Pilati səl kɔɔ koy kɪ Jeju oy ngá. Bɛba ɛ ba njèkun dɔ asgar-je dɔji-é panè se Jeju lé oy mbør nɔ wa? ⁴⁵ Loki oo ta læ njèkun dɔ asgar-je lé, ɛ adi tarøbi Jojepi kadi øw un nin Jeju lé. ⁴⁶ Bɛba Jojepi ndogi takubi, ør nin Jeju kagdəsi-ti, bɪr-é-né ø ilø-é bɛ nin-ti, bole mbal-ti kɪ 'tɔl sigi. Ø nduburu ør kɪ boy ya uti-né ta-é. ⁴⁷ Mari kɪ Magdala kɪ Mari kɪ kɔ Jojesi d'oo lo kɪ d'ilø nin Jeju-ti.

16

Tɔsi ndøl kindø lo tɛɛ læ Jeju

Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jq 20:1-10

¹ Loki ndɔ taakoo læ jipi-je døø lé, Mari kɪ Magdala, kɪ Salome rəm, bá Mari kɪ kɔ Jaki 'ndogi ubi-je kɪ øti maji-maji kadi d'øw 'ndøm nin Jeju. ² Bɛba ndɔ Dimasi kɪ ndɔge rati, kɪ kàdì ubø al bøy ya dɛ d'øw dɔbadi-ti. ³ 'Døji-nɔ panè: «Ná bá à nduburu ndøngrø ør kin kɪ rangi ta badi-ti kadi-ji øn wa?» ⁴ Ngá loki d'un kəm-dé taá rəmø d'oo kɪ ndøngrø ør lé toki nduburu kilø rangi ngá.

⁵ Loki d'andi bɛ nin-ti lé rəmø, d'oo basa káre kɪ ulø kubi kɪ ngal kɪ nda isi kɪ dɔ jikɔl. Loki d'oo-é lé, 'bøl nɔ. ⁶ Bɛba basa lé idø-dé panè: «'Bøli al, sɔi lé, Jeju kɪ Najaret-ti kɪ 'bø-é kagdəsi-ti lé bá sɔi 'sangi-é; ɛ tɔsi ndøl indø lo tɛɛ, adi goto nè; ooi, lo kɪ d'ilø-é-ti øn. ⁷ †Øwi idøi njéndó né-je

liə, ə idəi Piyər tɔ kɪ ɛ à ngəbi-si Galile-ti. Lo kin b́á a kooi-é-ti, titi kɪ ɛ idə-si-né kete lé.»

⁸ Beba də 'bəl rəm, 'dadi rəm adi 'tɛɛ be nin-ti lé kɪ ngodi d'ay-ŋa. Lo kadi 'pa ta-é d'adi dow goto kdɔtalə bəl ində mɛɛ-dé gangi.

Jeju tɔji rɔ-é Mari kí Magdala

Mat 28:9-10; Jɔ 20:11-18

⁹ [Jeju tɔsi ndəl ində lo tɛɛ kà ndo Dimasi kà ndoge rati. Ɛ tɔji rɔ-é Mari kí Magdala kɪ ndɔki ɛ tubə ndil-je kí maji al siri dɔ-é-ti lé ya kete. ¹⁰ Mari ɔw ɔr poy-é adi njéndó né-je kí d'isi dan mɛɛkɔ-ti d'isi 'nɔ. ¹¹ Ngà loki idə-dé panè Jeju isi kəm, adi n'oo-é kɪ kəm-n'ɛ ya kàrè, də d'oo ta liə kɪ ta kí tɔgro-ti al.

Jeju tɔji rɔ-é njéndó né-je liə joo

Luk 24:13-35

¹² Go-ti, Jeju tɔji rɔ-é kɪ rɔ kí mbəl rɔ njéndó né-je-ti liə kí joo kí d'isi d'ɔw kɪ ngonbe-ti kí wale. ¹³ Dɛ 'təl 'ree d'ɔr poy-é d'adi ndəgi-é-je, bə ya kàrè d'adi-dé mɛɛ-dé al.

Jeju tɔji rɔ-é njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é káre

Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jɔ 20:19-23; Knj 1:6-8

¹⁴ Go-ti, Jeju tɔji rɔ-é njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é káre kí d'isi ta nékuso-ti; ɛ kɔl sə-dé kɔ mɛɛngɔ kɪ mɛɛndə lə-dé kí ɔgi-dé kadi d'adi mɛɛ-dé də kí d'oo-é kí tɔsi ndəl ində lo tɛɛ. ¹⁵ † Ɛ idə-dé panè: «Ɔwi kɪ lo lay dɔnangi-ti nè, iləi mbɛ Poyta kí Maji lə-m adi dow-je lay. ¹⁶ Dow kí adi-m mɛɛ-é é 'rai-é batɛm lé à kaji; ngà dow kí adi mɛɛ-é al lé, ta kí gangi à kusi dɔ-é-ti. ¹⁷ Nékoji-je kí à tɔji kadi 'gə-né də kí d'adi-m mɛɛ-dé ban: D'a tubə ndil-je kí maji al kɪ ri-m, d'a pa ta kɪ ndɔ ta-je kí sigi, ¹⁸ d'a kuwə li-je kɪ ji-dé rəm, lé d'ay man kí né kí à tɔl dow tɔ-ti ya kàrè à ra sə-dé né al; d'a kində ji-dé dɔ njémɔy-je-ti ə njémɔy-je d'a kingə lapiya.»

Jeju təl ɔw dɔrɔ-ti

Luk 24:50-53; Knj 1:9-11

¹⁹ † Go ta-je-ti kí 'Babe Jeju pa sə-dé lé, Lubə un-é ɔw siə dɔrɔ-ti adi isi dɔ jikɔl-é-ti. ²⁰ Njéndó né-je d'ɔw d'ilə mbɛ Poyta kí Maji kɪ lo-je lay. 'Babe ra sə-dé kullə rəm, b́á ra nékoji-je ŋa ya dan-né go Poyta kí Maji kí də 'pa lé tɔji-né kadi to ta kí tɔgro-ti.]*

† 16:15 16:15 Knj 1:8 † 16:19 16:19 Knj 1:9-11 * 16:20 16:20 Ta-je kí tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kɪ ji-dé kɪ ta greki.

Poyta kí Maji kí

Luki ndàngi

Ta-je kí dɔ Poyta kí Maji-ti kí Luki ndàngi

Luki toji Jeju Kristi ki to Ngon læ dow kí ree kɔo sangi nja dow-je kí 'này ə kɔo kaji-dé ('Ndó 19:10). Ɛ toji ta kí ɔ meɛ Jeju kɔo njéndoo-je, kɔ dené-je, kɔ ngan-je kí dow-je d'oo-dé ki né al. Ɛ toji kullə kí Ndil kí aa njay ra meɛ né-je-ti kí Jeju ra.

Njèndàngi mbete kinlé to Dɔktor kí to jipi al, ə kí boy nɔ lé, ɛ ndàngi mbete kin kɔo kilə-né mbɛ Poyta kí Maji kí sobi dɔ kaji kí tò kɔ takul Jeju Kristi kadi dow-je kí 'to jipi-je al. Luki ndàngi mbete kullə læ njékowkullə-je tɔ; ə ɛ ndàngi mbete-je kí joo kinlé adi Teopil kí to dow kí ri-é ba nɔ kí to jipi al. Luki lé, ɛ ya kɔ dɔ-é gə Jeju al, ngà né-je kí sobi dɔ kisi kɔ dɔ taá læ Jeju bá ɛ ndər gin-é nɔ rɔ dow-je-ti kí 'gə Jeju maji.

Mbete kinlé, ngal itə mbete-je kí meɛ kunmindɔ-ti kí sigi lay. Luki ulə gin-é dɔ né-je kí beti-beti kí sobi dɔ koji Jeju ya pa ta dɔ-ti nɔ kɔ gangi-é berere-berere (Luk 1-2) rəm, pa ta dɔ gin koji-ti liə kí ɛ to-né dow rəm (Luk 3:23-38). Ɛ ɔr poy batəm kí 'ra-é rəm (Luk 3:21), nɔ kí Sú nɔ-é rəm (Luk 4:1-13), pa ta kí dɔ kullə-ti liə rəm (Luk 4-21), bə kí 'bə-é kagdəsi-ti (Luk 22-23), kɔ tɔsi kí ɛ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ rəm (Luk 24). Lo tɔl ta mbete-ti lé, Luki pa ta kí dɔ kəm rəbi-ti kí Jeju ingə-né njéndó né-je liə nja nɔ-nɔ go tɔsi-ti kí ɛ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ rəm, bá pa ta kí dɔ né-je-ti kí ɛ ndó-dé kete kadi d'ilə mbɛ Poyta kí Maji mbi dow-je-ti kí rangi. Go-ti, ɛ pa ta kí dɔ kəm rəbi-ti kí Lubə un-né Jeju ɔw-né siə dɔrɔ-ti.

Kulə gin ta

Mar 1:1; Knj 1:1-3

¹ Dow-je nɔ ya d'adi rɔ-dé 'ndàngi né-je kí ra né dan-ji-ti nè lé, ² ə 'ndàngi kɔ gangi-é kí j'oo-né ta njékɔ lo-é-ti lo kulə gin-é-ti nɔ bá 'təl ngannjékullə-je kí njékilə mbɛ ta læ Lubə. ³ Bəbɔ loki m'dəji ta dɔ né-je-ti kin lay kɔ gangi-é berere-berere lo kulə gin-é-ti nɔ ya lé, mɔ kàrè nəl-m kadi m'ndàngi kɔ go-é go-é ya m'adi-i i Teopil kí 'to dow kí boy nɔ. ⁴ M'ndàngi m'adi-i bə, kɔo kadi 'gə maji kí néndó-je kí 'ingə kinlé, to néndó-je kí tɔgrɔ-ti ya.

Ta kí dɔ koji Jeju-ti kɔ kɔ-é basa

Ta kí dɔ koji Jɔ-ti kí njəra dow-je batəm

⁵ Bal-je-ti kí Erodɔ to-né ngar dɔnangi Jude-ti lé, njègugnə læ Lubə káre isi nɔɔ, ri-é læ Jakari. Ɛ to dow kí dan kuti dow-je-ti læ Abiya kí ndɔki to njègugi né* ə ne-é to kí gin ka-ti læ Arɔ tɔ. Ne-é lé ri-é læ Elijabeti. ⁶ Dɛ joo lay ya 'to dow-je kí njəra né kí njururu nɔ Lubə-ti, 'təl rɔ-dé go ndukun-je-ti læ Lubə lay, bá 'təl rɔ-dé go tó mindi 'Babə-ti lay rəm, adi ta goto

* 1:5 1:5 Meɛ Kunmindɔ-ti kí Low lé, d'uwə njègugnə-je lé kɔ kuti-é kuti-é lo kɔrjoo gidi-é sɔ. Adi dɛ kí gin káre 'ra kullə logugi né-ti Dimasi káre-káre.

dɔ-dé-ti. ⁷ Ngà dɛ d'oji ngon al, kdɔtalə Elijabeti lé to kuji rəm, bá dɛ joo lay ya 'bugə n̄a ngá rəm tɔ.

⁸ Ndɔ káre bɛ, Jakari ɔ ra kullə liə kí tò kadi-é ra n̄ə Lubə-ti, kdɔtalə dɛ kɪ kuti dow-je liə bá to ta ra kullə lə-dé, ⁹ beba kagi usi dɔ Jakari-ti titi kɪ njégugnɛ-je 'ra-né low-low, kadi ɛ bá ɔw mɛɛ kəy-ti lə 'Babe, kdɔ kadi ɔw ró pər n̄ɔkagi kɪ ɛti maji logugi né-ti adi Lubə. ¹⁰ Dɔ kàdì ró n̄ɔkagi-je-ti kɪ ɛti maji logugi né-ti lé, kosi dow-je lay d'ɔ 'pa ta kɪ Lubə takəy-ti lə Lubə. ¹¹ Rəmə tajinati nè ya malayka lə 'Babe tɛɛ kɪ Jakari kɔy, ɔ taá dɔ kɔl, kəl logugi né-ti kɪ to lo ró n̄ɔkagi-je kɪ ɛti maji-maji lé. ¹² Loki Jakari un kəm-é oo-é lé, dɔ-é təl, bəl ində bandi-é bati gangi. ¹³ Ngà malayka lé idə-é panè: «Jakari, 'bəl al.

Kdɔ ta kɪ 'pa kɪ Lubə lé, Lubə oo, adi ne-i Elijabeti à koji ngon kí dingəm kadi-i ə 'a kində ri-é lə Jɔ.

¹⁴ Ngon lé, à to né rɔnəl n̄a kadi-i rəm, bá dow-je n̄a ya d'ɔ ra rɔnəl dɔ koji-é-ti tɔ.

¹⁵ Ɛ à to dow kí boy n̄a takəm 'Babe-ti. Yibi nduu əse né kəy kí əm tò-ti ya ɛ à kəy al. Mɛɛ kɔ-é-ti n̄u ya Ndil kí aa njay à rusi mɛɛ-é.

¹⁶ Ɛ à kadi Israyel-je n̄a 'təl kɪ rɔ 'Babe Lubə-ti lə-dé.

¹⁷ Ɛ à n̄jiyə n̄ə 'Babe-ti kɪ tagir-je kɪ tógi kí ndɔki Eli ɔw-né, kdɔ kadi adi bɔbi ngan-je d'ulə noji nati kɪ ngan-dé-je rəm, njəmbati təl rɔ-dé go ta-ti d'ɔw kɪ tagir kɪ titi-n̄a kɪ tagir lə njéra né kí njururu-je rəm tɔ. Bè kdɔ kadi dow-je 'ra rɔ-dé ə d'isi dɔ n̄ja-dé-ti kdɔ ra kullə lə 'Babe.»

¹⁸ Jakari dɔji malayka lé panè: «Ri bá à toji-m kadi m'gə kí né kinlé à ra né wa? Kdɔtalə m̄a m'bugə rəm, bá ne-m kàrè bəl-é n̄a ngá rəm tɔ.»

¹⁹ Malayka lé ilə-é-ti panè: «M̄a lé, ri-m lə Gabriyel, njək̄a takəm Lubə-ti. Lubə ulə-m kadi m'ree m'pa sə-i ta rəm, kadi m'ilə Poyta kí Maji kin mbi-i-ti rəm tɔ. ²⁰ Yən, 'a kisi bɛ ya, 'a kasi pa ta al ya sar kadi né kí m'pa ta-é kinlé, né-é ra-né né. Kdɔtalə ta-je lə-m kí m'pa kí to ta-je kí ndɔ-é asi ə né-é à ra né lé, i 'oo kɪ ta kí tɔgrɔ-ti al.»

²¹ Gangi lo-é-ti kinlé, dow-je d'ɔ 'ngəbi Jakari ə lo ta igi-dé səl, kdɔtalə k̄a kí ɛ ɔ mɛɛ kəy-ti lə Lubə bəy ə bəy-bəy kinlé. ²² Loki Jakari tɛɛ ndaa-ti ngá lé, ɛ asi pa sə-dé ta al, ya rəmə dɛ 'gə kí né ra-é toki n̄i bɛ mɛɛ kəy-ti lə Lubə. Ɛ ɔy ji-é ra ta-dé-ti pa-né sə-dé ta ə pa ta al bin ya ngá. ²³ Beba loki ndɔ kullə liə tingə ngá lé, Jakari təl ɔw bɛ liə gogi. ²⁴ Go-ti, ne-é Elijabeti ndan ngon ə bɔyɔ rɔ-é kəy ya n̄ay m̄i ə ɛ panè: ²⁵ «Yən, ɛ kin bá to né kí maji kí 'Babe ra adi-m dɔkaglo-ti kɪ nè kin, kdɔ kər-né rɔsɔl dɔ-m-ti takəm dow-je-ti!»

Ta kí dɔ koji Jɛju-ti *Mat 1:18-25*

²⁶ N̄ay mɛkɛ go-ti lé, Lubə ulə malayka kí ri-é lə Gabriyel dɔnangi Galile-ti mɛɛ bebo-ti káre kí 'ba-é Najaretɪ, ²⁷ †kadi ɔw rɔ ngon mandɪ-ti kí gə dingəm al bəy kí dingəm kí ri-é lə Jojepi kí to ngon k̄a Dabidi uwə dɔ-é. Ngon mandɪ lé ri-é lə Mari. ²⁸ Malayka lé ree ɔw kəy go-é-ti ə pa siə ta

panè: M'ra-i lapiya, i kí Lubə ra sə-i maji! 'Babe n̄y sə-i! ²⁹ Ta kinlé təl dɔ Mari adi ɛ dɔji rɔ-é ta panè sé kin to lapiya kí ban bá tan̄ bè wa? ³⁰ Malayka lé idə-é panè: Mari, 'bəl al! Kdɔtalə Lubə ra sə-i maji! ³¹ †'Oo bè, 'a ndan ngon, 'a koji ngon kí dingəm, ə 'a kində ri-é lə Jeju. ³² Ɛ à to dow kí boy ə d'a ɓa-é Ngon lə Lubə kí njəkisi taá dɔra-ti n̄y ə 'Babe Lubə à kadi-é isi dɔ kalikɔbe-ti lə ka-é Dabidi. ³³ Ɛ à kɔbe dɔ gin koji-ti lə Jakobi ya sartangani; tɔgrɔ-ti, kɔbe liə lé sɔy-é à goto. ³⁴ Bəba Mari idə malayka lé panè: M̄ m'gə dingəm al b̄y, ngà né kin à ra né ban ban wa? ³⁵ Malayka lé təl ilə-é-ti panè: Ndil kí aa njay à ree dɔ-i-ti rəm, tógi Lubə kí njəkisi taá dɔra-ti n̄y à gəə dɔ-i sipi rəm tɔ. Gin-é kin bá ngon kí 'a koji-é lé à to dow kí aa njay ə d'a ɓa-é Ngon lə Lubə. ³⁶ Yən, noji-i Elijabeti kàrè ndan ngon tɔ. Ɛ ndan ngon dɔ ɓugə-é-ti ə à koji ngon kí dingəm. Ɛ kí ndɔki 'ɓa-é kuji dené lé, ndan ngon ra n̄y meke ngá. ³⁷ Kdɔtalə né kí dum Lubə ya goto. ³⁸ Bəba Mari panè: M̄ m'to ngonnjəkullə lə 'Babe! Kadi-é ra sə-m kí go ta-ti kí i 'pa lé ya. Rəm malayka lé in̄ə Mari ə w.

Kɔw Mari rɔ Elijabeti-ti
1Sa 2:1-10; Pa 113

³⁹ M̄eə ndɔ-é-je-ti kinlé ya Mari i usi rəbəə ɔw low ɓebo-ti kàre kí dan mbal-je-ti dɔnangi Jude-ti. ⁴⁰ Loki ɔw t̄ɛ lé, ɛ ɔw m̄eə kəy-ti lə Jakari ə ra lapiya Elijabeti. ⁴¹ Bəba loki Elijabeti oo lapiya kí Mari ra-é lé taá ya, ngon kí m̄eə-é-ti lé rɔ-é nəl-é adi tɔsi m̄eə-é gul-gul ə Ndil kí aa njay rusi m̄eə Elijabeti. ⁴² Elijabeti pa ta k̄i ndi-é kí boy panè: Lubə tɔr ndi-é dɔ-i-ti dan dené-je-ti lay, ngon kí m̄eə-i-ti kàrè Lubə tɔr ndi-é dɔ-é-ti tɔ. ⁴³ Ə m̄a kin ya m'asi kadi kɔ 'Babe lə-m ree ɓe lə-m wa! ⁴⁴ M'pa bè kdɔtalə loki lapiya kí i 'ra-m lé gangi mbi-m-ti taá ya rəmə, rɔ ngon kí m̄eə-m-ti nəl-é adi tɔsi m̄eə-m gul-gul. ⁴⁵ I 'to dené kí njənəkumə, kdɔtalə i adi m̄eə-i toki né-je lay kí 'Babe idə-i ta-é lé, à ra né ya.

⁴⁶ Mari panè:

Ndil-m ɔsi gaji 'Babe rəm,

⁴⁷ ra rɔnəl dɔ Lubə-ti kí to Njəkaji-m,

⁴⁸ kdɔtalə ɛ ilə rəti oo-m m̄a ngonnjəkullə liə

kí dené kí m'asi né al,

adi k̄i nè kɔw kí kete kinlé,

dow-je lay ya d'a ɓa-m njənəkumə.

⁴⁹ Kdɔtalə njètógi-je lay

ra né-je kí boy-boy ya adi-m.

Ɛ to dow kí aa njay

⁵⁰ rəm, koo kəmtondoo liə n̄y k̄i

njébəl ndil-é kí dɔ ɓal-ɓal ya.

⁵¹ Ɛ ɔji tógi-é;

Dow-je kí d'ɔw k̄i tagir kində kàdi-dé lé,

ɛ sane-dé kati-kati,

⁵² 'boy-je lé, ɛ ɔr-dé kɔgi dɔ kalikɔbe-je-ti lə-dé,

dow-je kí njəsɔl dɔ-dé lé, ɛ un-dé kí taá,

⁵³ dow-je kí ɓo ra-dé lé, ɛ adi-dé nékingə-je mburuki-mburuki,

ngà njénékingə-je rəmə, ɛ tubə-dé adi d'ɔw k̄i ji-dé kí dɔgi.

⁵⁴⁻⁵⁵ M̄eə-é ole dɔ ta-ti kí ndɔki ɛ pa adi ka-ji-je

panè, n'a koo kəmtondoo lə
 Abrakam kɪ nganka-é-je ya sartagangi lé,
 befa ɛ ra kɪ gin dow-je kɪ 'to Israyel-je kɪ 'to ngannjékullə-je liə.

⁵⁶ Mari isi rɔ Elijabeti-ti nɔɔ ya à kasi nɔy mutə je bè bá təl ɔw bə liə gogi.

Koɟi Jɑ kɪ njèra dow-je batəm

⁵⁷ Loki ndɔ koɟi ngon lə Elijabeti asi lé, ɛ oɟi ngon kɪ dingəm. ⁵⁸ Njètakəy-je lə Elijabeti kɪ noɟi-é-je d'oo poy koo kɪ 'Babe oo kəmtondoo liə lé, de 'ra rɔnəl siə. ⁵⁹ Ndɔ jinɔy joo go-ti lé, de 'ree kadi d'ijə ngon lé ganjangi ə ndigi 'ba-é Jakari kɪ to ri bɔbi-é. ⁶⁰ Ngà kɔ-é un ta panè: *Á-à!* D'a ba-é Jɑ. ⁶¹ Rəmə de 'təl 'pa siə 'panè: Dow kɪ dan noɟi-i-je-ti kɪ ri-é tanə bè ya goto. ⁶² Go-ti, 'ra ji-dé 'dəɟi-né Jakari sé ɛ ndigi kadi 'ba ngon lé ná wa? ⁶³ Befa Jakari dəɟi-dé bəgrə ə ndangi né-ti panè: Ri-é lə Jɑ. Rəmə de lay ya ndil-dé tɛɛ sɔy. ⁶⁴ Tajinati nè ya ta Jakari tɛɛ ə ndɔ-é dɪrə bərərə, adi pa ta ɔsi-né gajɪ Lubə. ⁶⁵ Dow-je lay kɪ go lo-ti kɪ tin kinlé, bəl ində bandi-dé gangi rəm, bá de kɪ d'isi dan mbal-je-ti lay kɪ dɔnangi Jude-ti kàrè, d'ɔr-nə poy né-je lay kɪ ra né kinlé rəm tɔ. ⁶⁶ De lay kɪ ta-je kin usi mbi-dé-ti lé, 'gir dɔ-ti ə 'panè: Ngon kinlé à to dow kɪ ban-ban ɔn ə! Kdɔtalə tɔɟi 'Babe nɔy siə.

⁶⁷ Ndil kɪ aa nɔy rusi mɛɛ bɔbi-é Jakari, adi pa ta kɪ ta Lubə-ti panè:

⁶⁸ Kɔsgajɪ kɪ dɔ 'Babe Lubə-ti lə Israyel-je,
 kdɔtalə kilə kɪ ilə kəm-é gɔ dow-je liə rəm,
 taa kɪ ɛ taa-dé ilə-dé taá rəm tɔ.

⁶⁹ Dan nganka Dabidi-ti kɪ to ngonnjékullə liə lé,
 'Babe adi njètɔɟi kɪ njètaa-ji kilə-ji taá tɛɛ kdɔ ta lə-ji.

⁷⁰ Ɛ adi njètaa-ji kilə-ji taá tɛɛ titi

kɪ ɛ adi njépata-je kɪ ta-é-ti kɪ 'to dow-je kɪ
 d'aa nɔy 'pa-né kete low nɔ

⁷¹ 'panè: N'a taa-ji kilə-ji taá ji njéba-je-ti lə-ji,

bá n'a kɔr-ji kɔɟi gin tɔɟi-ti

lə dow-je kɪ njékɔsi-ji kɪ ta rəm tɔ.

⁷² Befa ɛ oo kəmtondoo lə ka-ji-je

ə mɛɛ-é ole dɔ noɟi-ti kɪ aa nɔy kɪ ɛ ulə nati sə-dé,

⁷³ titi kɪ ndɔki ubi-né rɔ-é adi ka-ji Abrakam panè:

⁷⁴⁻⁷⁵ M'a taa-si ji njéba-je-ti lə-si kilə-si taá,

m'a kadi ɟi takəm-m-ti 'poli-mi kɪ rɔ-si kɪ aa nɔy,

a rai né kɪ njururu kɪ ndɔ-je lay

kɪ a kisi-né kɪ dɔ-si taá nal bəl né madi.

⁷⁶ Ə i ngon kɪ bər kinlé, d'a ba-i njépata kɪ

ta Lubə-ti kɪ njékisi taá dɔrɔ-ti nɔ.

Kdɔtalə i a nɟiyə kete nɔ 'Babe-ti

kdɔ ra rəbi-je liə rəm,

⁷⁷ kdɔ kadi adi kəm dow-je liə

ijə dɔ kaji-ti kɪ Lubə à kaji-dé,

kɪ takul kiɲə kɪ à kiɲə go majal-je lə-dé kɔɟi.

⁷⁸ Kdɔtalə Lubə lə-ji lé to njékoo kəmtondoo kɪ nɔ.

Koo kəmtondoo liə lé, bá adi kadi ubə-né taá kdɔ ta lə-ji,

⁷⁹ kdɔ kadi ndɔɟi dɔ dow-je-ti

kí d'isi lo kí ndul-ti kí d'isi 'bəl koy rəm,
bá kɔ́ kadi ɔ́r n̄̀-ji adi j'isi k̄́ lapiya rəm tɔ́.

⁸⁰ Ngà ngon lé, tɔ́gi, bá Ndil kí aa n̄̀jay adi gosi liə usi dɔ́ madi-é-ti rəm tɔ́. Ē isi dilə̀lo-ti ya sar ndo-ti kí ē tɛ̄ tɛ̄ tɔ́-ji-né rɔ́-é adi Israyel-je 'gə-é-né.

2

Koji Jeju *Mat 1:18-25*

¹ Dɔ́gangi ɓal-ti kí d'o-ji-né J̄́a lé, Sejar Ogusti kí to ngar kí boy un ndu kadi dow-je lay kí mɛ̄ɛ ɓekɔ́-je-ti liə d'ində̀ ri-dé mɛ̄ɛ mbete tidə̀ kɔ́r dow-je-ti.

² Kində̀ ri mɛ̄ɛ mbete tidə̀ kɔ́r dow-je-ti kinlé, ē ya to kí dɔ́s̄ay saki-saki lok̄́ Kiriniyusi to-né Gubə̀rnə̀r kí dɔ́nangi Siri-ti. ³ Beɓa n̄̀a-n̄̀a ya kàrè ɔ́w ɓebo-ti liə kɔ́ kadi d'ində̀ ri-é.

⁴ Gangi-é-ti kin bá Jojepi kàrè ī ɓebo Najaret̄i dɔ́nangi Galile-ti, ɔ́w dɔ́nangi Jude-ti mɛ̄ɛ ɓebo Betlekem-ti, kí to ɓekoji Dabidi, kɔ́dɔ́talə̀ ē to dow kí gin koji-ti lə̀ Dabidi.* ⁵ Jojepi k̄́ Mari kí ē uwə̀ dɔ́-é ya é ndan ngon lé, d'ɔ́w kɔ́ kadi d'ində̀ ri-dé mɛ̄ɛ mbete tidə̀ kɔ́r dow-je-ti tɔ́.

⁶ Loki 'n̄̀y mɛ̄ɛ ɓebo Betlekem-ti lé ya ɓəy rəmə̀, ndo koji ngon lə̀ Mari asi. ⁷ Mari oji ngon kí dingəm kí to ngon dɔ́dər-é ə̀ ɓir-é k̄́ kubi, ilə̀-é mɛ̄ɛ ɓəgrə̀ kuso né-ti lə̀ d̄a-je, kɔ́dɔ́talə̀ lo t̄o goto kəȳmba-je-ti.

⁸ Njénékul-je kàrè d'isi dɔ́gore lo-ti kí kàrè kinlé n̄̀ɔ́, 'to ɓi ndɔ́ al, d'isi 'ngəm nékul-je lə̀-dé. ⁹ Rəmə̀, malayka lə̀ 'Babe tɛ̄ dɔ́-dé-ti busi ə̀ 'Babe ra adi lo ndógi dɔ́-dé-ti doo adi ɓəl ində̀ bandi-dé bati gangi. ¹⁰ Ngà malayka lé idə̀-dé panè: 'Bəli al, kɔ́dɔ́talə̀ m'ree k̄́ Poyta kí Maji kɔ́ kilə̀ mbi-si-ti. To Poyta kí à kadi dow-je lay rɔ́nəl̄ n̄̀a. Poyta lé ɓan: ¹¹ Bone, mɛ̄ɛ ɓebo-ti lə̀ Dabidi, d'o-ji Njəkaji dow-je d'adi-si, adi to Kristi†, kí to 'Babe.‡ ¹² Ooi bè, né kí à tɔ́ji kadi 'gəi-né ə̀n: A kooi ngon kí ɓər, kí 'ɓir-é k̄́ kubi, d'ilə̀-é mɛ̄ɛ ɓəgrə̀ kuso né-ti lə̀ d̄a-je.

¹³ Loki idə̀-dé ta kinlé bè ya rəmə̀, tajinati nè ya kosi malayka-je kí 'to njérɔ́-je kí dɔ́r̄a-ti kí 'tò nduy-nduy d'ində̀ ndi-dé nati kí malayka lé, 'tɔ́y Lubə̀ 'panè:

¹⁴ Kɔ́sgaji kí dɔ́ Lubə̀-ti mɛ̄ɛ lo-je-ti kí taá nu ə̀ lapiya t̄o dɔ́nangi-ti dɔ́ dow-je-ti kí Lubə̀ ndigi-dé.

¹⁵ Loki malayka-je d'in̄̀ə njénékul-je, 'təl d'ɔ́w dɔ́r̄a-ti gogi lé, njénékul-je d'o-ji-n̄̀a ta 'panè: Adi j'ɔ́wi njal Betlekem, j'ooi né kí ra né bá 'Babe tɛ̄ k̄́ dɔ́-é adi j'gəi kin. ¹⁶ Dɛ̄ d'ɔ́ti k̄́ n̄̀ja ngodi-é ya d'ɔ́w ə̀ d'ingə̀ Jojepi-je k̄́ Mari, k̄́ ngon kí ɓər kí d'ilə̀-é mɛ̄ɛ nékuso né-ti lə̀ d̄a-je lé tɔ́. ¹⁷ Loki njénékul-je d'oo ngon kí ɓər lé rəmə̀, dɛ̄ d'ɔ́r poyta kí malayka lə̀ 'Babe idə̀-dé ɓobi dɔ́ ngon kinlé. ¹⁸ Poy ta kí njénékul-je d'ɔ́r lé, ɔ́r ndil dow-je lay kí d'oo. ¹⁹ Ngà Mari rəmə̀, ē ngəm ta-je kin lay mɛ̄ɛ-é-ti ə̀ laji dɔ́-ti taá-taá. ²⁰ Loki njénékul-je d'isi 'təl ki gogi lé, dɛ̄ 'tɔ́y Lubə̀ rəm, bá d'ɔ́si gaji-é taá-taá, kɔ́dɔ́talə̀ né-je lay kí d'oo ta-é k̄́ mbi-dé rəm, d'oo k̄́ kəm-dé lé, ɔ́w nati berere-berere k̄́ ta kí malayka idə̀-dé lé ya.

D'ow k̄́ Jeju mɛ̄ɛ kəy-ti lə̀ Lubə̀

* **2:4** 2:4 Mis 5:1-2 † **2:11** 2:11 Kristi lé kɔ́r mɛ̄ɛ-é to dow kí Lubə̀ mbəti-é. ‡ **2:11** 2:11 Eja 9:5

²¹ †Loki ngon ra ndo jinày joo lé, d'ijə-é ganjangi ə d'ində ri-é lə Jeju kí to ri kí malayka idə-dé kete loki 'ndan-é-né al ya bəy. ²² Loki ndo kí kadi d'aa rə-dé njay kí go ndukun-ti lə Moiyiji asi lé, Jojepi-je kə Mari d'un ngon lé 'ree siə mɛɛ ɓebo Jorijalɛm-ti kɔɔ tɔji-é 'Babe. ²³ Kɔɔtalə 'ndangi mɛɛ mbete ndukun-ti lə 'Babe 'panè: Ngon dɔdər dɔ kí to bɔbi əse ngon kí dingəm kí to dər lé, d'a kɔr-é kində-é tagay kadi 'Babe. ²⁴ Rəm ree-dé ɓebo Jorijalɛm-ti lé, 'ree kɔɔ kadi kɔɔkare kí kadi toki kilə məsi-é nangi titi kí ndukun lə 'Babe pa-né panè: I a kadi dɔdum-je joo əse ngan dɛngɔndɔ-je joo. §

²⁵ Dingəm káre bə isi ɓebo Jorijalɛm-ti nɔɔ ri-é lə Simiyɔ, to dow kí njəra né kí njururu rəm, ɓá to njəkilə kuji dɔ Lubə-ti rəm tɔ. Ɛ isi ngəbi njəkaji Israyel-je; Ndil kí aa njay isi mɛɛ-é rəm tɔ. ²⁶ Ndil kí aa njay adi-é gə kete panè: 'A koy al ya sar kadi 'a koo dow kí 'Babe à kulə siə kí to Kristi lé mɔki tá. ²⁷ Ndil kí aa njay ɔsi Simiyɔ lé adi-é ɔw takəy-ti lə Lubə, rəmə Jeju kàrə njəkaji-é-je d'un-é d'ɔw siə takəy-ti lə Lubə tɔ; kɔɔ kadi 'ra né-je dɔ-é-ti kí go ndukun-ti lə Lubə. ²⁸ Simiyɔ taa Jeju uwə-é kàdì-é-ti ə ɔsi gaji Lubə panè:

²⁹ Kí nè kinlé, 'Babe, 'iŋə-m mə ngonnjəkullə lə-i adi m'ɔw kí lapiya, kɔɔ kun mindi lə-i lé, né-é ra né ngá.

³⁰ Kɔɔtalə kəm-m oo njəkaji dow-je kí ulə siə lé.

³¹ Njəkaji dow-je kí 'uwə dɔ-é kete kɔɔ gin dow-je lay.

³² Ɛ to lo kí à ndógi dɔ gin dow-je-ti kí rangi rəm, ɓá ɛ to ríba lə gin dow-je lə-i kí 'to israyel-je rəm tɔ.

³³ Ta-je kí Simiyɔ pa dɔ Jeju-ti lé, ɔr ndil njəkaji-é-je. ³⁴ Simiyɔ tɔr ndi-é dɔ-dé-ti ə idə Mari kí kɔ Jeju panè: 'Oo maji, ngon kinlé, Lubə mbəti-é kadi to gin kusi lə Israyel-je nɔ rəm, gin kí taá lə Israyel-je nɔ rəm, ɛ à nékɔji lə Lubə kí ta dow-je à kasi-nɔ dɔ-ti al. ³⁵ Bə kɔɔ kadi kujə tagir kí ɔɔyɔ rɔ-é mɛɛ dow-je-ti nɔ. Ngá i rəmə, né kí to à tɔɔ ɓəngɔr-i, titi kí kiyərɔ mbuti-né ɓəngɔr dow kin bə.

³⁶ Dené káre kí to njəpata kí ta Lubə-ti isi nɔɔ tɔ; ri-é lə An. Ɛ to ngon lə Panuwəl, gin koji-ti lə Ajer. To dené kí ɓugə gurə-gurə ngá. Taa ngɔw mandi-é-ti ra ɓal siri-rə ɓəy ya ngəbi-é oy, ³⁷ adi ɛ təl dené kí njəngɔwkooy; ɓal-é ra kɔrjinày joo gidi-é sɔ. An lé, iŋə takəy lə Lubə al; ɛ pole Lubə ndɔ rəm, kada rəm; ɛ ɔgi rɔ-é nékuso kí man kɔy taá-taá, pa ta kí Lubə tɔ. ³⁸ Dɔkàdì-é-ti kí d'ɔw-né kí Jeju takəy-ti lə Lubə lé, An kàrə ree tɛɛ nɔɔ tɔ. Ɛ tóy Lubə rəm, pa ta lə Jeju adi dow-je lay kí d'isi 'ngəbi taa kí Lubə à taa ɓebo Jorijalɛm kilə-é taá.

³⁹ †Loki Jojepi-je kə Mari 'ra né-je lay kí ndukun lə 'Babe ɔji kadi 'ra lé, dɛ 'təl d'ɔw lo kisi-dé-ti ɓebo Najaretì, dɔnangi Galile-ti gogi.

⁴⁰ Ngon lé, tɔgi rəm, rɔ-é ngá rəm, ɔw kí gosi nɔ rəm, ɓá ramaji lə Lubə nɔy siə rəm tɔ.

Jeju ra ɓal dɔgi gidi-é joo ə naji ta kí njéndó dow-je ndukun-je

⁴¹ Jeju lé, ɓal-je lay ya njəkaji-é-je d'ɔw ɓebo Jorijalɛm-ti lo ra nɔy Paki-ti.

⁴² ɓeɓa loki ɛ ra ɓal dɔgi gidi-é joo lé, d'ɔw siə kəm-dé-ti ɓebo Jorijalɛm-ti lo ra nɔy Paki-ti, titi kí 'ra-né kí ɓal-é ɓal-é. ⁴³ Ngá loki ndo ra nɔy Paki tingə lé, njəkaji-é-je 'təl d'isi d'ɔw kí ɓee gogi, ngá ngon-dé Jeju lé, təl

này bebo Jorijalem-ti adi de 'gə go-é al. ⁴⁴ De 'gir kí à kow dan madi kow mba-je-ti lə-dé nɔɔ, adi 'nɔɔ ndo káre bikti bəy bá 'tum gin ndole-é dan noji-dé-je-ti, kí dan dow-je-ti kí 'gə-dé. ⁴⁵ Ngá loki d'ingə-é al lé, de d'osi 'təl d'ow bebo Jorijalem-ti gogi kɔɔ ndole-é. ⁴⁶ Ndo kí njəkungi-ti mutə bá d'ingə-é takəy-ti lə Lubə; ɛ isi dan njéndó dow-je ndukun-je-ti, isi oo ta lə-dé rəm, bá isi dəji-dé ta rəm tɔ. ⁴⁷ Dow-je lay kí d'isi d'oo ta liə lé, négə liə kí ta kí isi ilə-dé-ti lé, ɔr ndil-dé. ⁴⁸ Loki njəkɔji-é-je d'oo-é takəy-ti lə Lubə lé, ndil-dé tɛɛ sɔy adi kɔɔ-é pa siə panè: Ngon-m! Kin to ri é 'ra sə-ji bè? 'Oo, je kà bəbi-i j'ndol-i kà mɛɛ-ji kí ɔ kəkəkə. ⁴⁹ Jeju təl ilə-dé-ti panè: Səi ndoli-mi kɔɔ ri wa? 'Gəi kí tɔ kadi m'ində kəm-m go kullə-je-ti lə Bəbi-m al wa? ⁵⁰ Ngá ta kí Jeju pa sə-dé lé, de 'gə mɛɛ-é al. ⁵¹ Jeju ɔti ɔw sə-dé bebo Najareti-ti; ɛ sol dɔ-é nɔ njəkɔji-é-je-ti. Kɔɔ-é ngəm né-je kin lay mɛɛ-é-ti.

⁵² Jeju tɔgi ə gosi liə usi dɔ madi-é-ti rəm, ramaji lə Lubə này siə rəm, bá dow-je 'ndigi-é rəm tɔ.

3

Jə kí njəra dow-je batem ilə mbe Poyta kí Maji *Mat 3:1-12; Mar 1:1-8; Jə 1:6-8,19-28*

¹ Bal kí njəkungi-ti dɔgi gidi-é mɔ kí Tiber Sejar ngar kí boy ɔ-né be lé, Pɔsi Pilati to gubərnər kí dɔnangi Jude-ti, Erodɔ ɔ be dɔnangi Galile-ti, ə ngonkɔ-é Pilipi ɔ be dɔnangi Itire-ti kí dɔnangi Trakoniti, Lisaniyasi ɔ be dɔnangi Abilən-ti, ² bal-je-ti kí An kà Kayipi 'to-né burə dɔ njégugnə-je; bal-é-je-ti kinlé bá Lubə pa-né ta kà Jə kí ngon lə Jakari diləlo-ti.

³ Jə ɔw kí go dɔnangi lay kí kàdɔ ba Jurde-ti, ilə mbe kadi dow-je 'ra batem d'ingə-né panjiyə-dé kí maji al kɔgi, kɔɔ kadi Lubə ingə-né go majal-je lə-dé kɔgi, ⁴ titi kí Ejay njəpata kí ta Lubə-ti ndangi-né mɛɛ mbete-ti panè:

Ndi dow ba diləlo-ti panè:

'Rai rəbi lə 'Babe!

'Rai ngan rəbi-je liə adi ɔ njururu-njururu!

⁵ 'Tuləi wol lo-je lay adi asi-nə pee-pee!

Mbal-je kí ngal kà kí goji lay ya, 'tugəi-dé ki nangi!

Rəbi-je kí ndu gundi-gundi lé, 'ndaji adi ɔ njururu-njururu!

Rəbi-je kí tɔr wuti-wuti lé, 'tuləi adi asi-nə pee-pee.

⁶ Ə nɔ-nɔ ya à koo kaji kí Lubə à kaji dow-je lé.

⁷ 'Bəba Jə idə kosi dow-je kí 'ree rɔ-é-ti kɔɔ kadi ra-dé batem lé panè: Səi kí mɛɛ-si ndul titi-nə kà mɛɛ li pii-je bè kan! Nɔ bá idə-si kadi ɔyi wɔngi kí à ree lé wa? ⁸ †Adi kullə ra-si tuwə kullə ra dow-je kí d'ingə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi bane; bi 'giri mɛɛ-si painə 'toi nganka Abrakam ya bè par al. Ə m'idə-si rəsi m'adi ooi kí ər-je kin ya kàre Lubə asi təl-dé nganka Abrakam-ti kare. ⁹ †Ə kungə ya kàre d'ində pèrèrè kàdɔ kagi-je-ti kàre-kàre lay ngá, adi kagi kí kandi-é maji al lé, d'a tugə-é dɔ njirə-é-ti kɔɔ kilə-é dan pər-ti.

¹⁰ Beba kosi dow-je 'dəji-é 'panè: Bè ngà, j'a ra ban ngá wa? ¹¹ Ɛ ilə-dé-ti panè: Dow kí ɔw kí kubi joo rəmə, adi káre dow kí 'liə goto, ə dow kí ɔw kí nékuso kàrè kadi ra bè ya tɔ.

¹² †Njétaalambo-je kàrè 'ree kadi Jǎ ra-dé batəm tɔ. Beba 'dəji-é 'panè: Njéndó dow-je né, jé j'a ra ban wa? ¹³ Ɛ idə-dé panè: Né kí d'un ndu dɔ-ti kadi dow-je d'adi lé, iləi kí rangi dɔ-ti al.

¹⁴ Asgar-je 'ree 'dəji-é tɔ 'panè: Ə jé, j'a ra ban wa? Ɛ idə-dé panè: 'Taai né lə dow kí lə njətógi-ti al, bá iləi ta dɔ dow-ti kí ndángi kare 'taai-né né liə al rəm tɔ. Ngà ori kəm-si dɔ là kun-si-ti ya.

¹⁵ Titi kí kosi dow-je lay d'isi 'ngəbi-né pèrèrè lé, 'gir mɛɛ-dé-ti sé Jǎ bá to Kristi* lé wa? ¹⁶ Ngá bá Jǎ idə-dé lay panè: Mǎ m'ra-si batəm kí mani, ngà ɛ kí tógi-é itə-m nǎ ya ɔw ree go-m-ti nɔɔ, ə kulə saba liə ya kàrè m'tuwə kadi m'tuti al. Ɛ à ra-si batəm kí Ndil kí aa njay rəm, kí pər rəm tɔ. ¹⁷ Ɛ ɔw kí né tó-né liə ji-é-ti nɔɔ; à ra lo tó né liə, ə à mbɔ ko mɛɛ damǎ liə, ngà tisə-é bá à kungi dan pər-ti kí à koy al sartangani.

¹⁸ Beba Jǎ ilə mbɛ Poyta kí Maji adi dow-je, ə mbusi nja-dé kí ta-je kí rangi nǎ ya bəy. ¹⁹ †Ngà Erodi kí to njəkɔbɛ dɔnangi Galilə-ti lé taa Erodiadi ne ngonkɔ-é rəm, bá ra né-je kí maji al maji al adi Jǎ kol siə. ²⁰ Rəmə təl ǎ dɔ-ti nɔɔ ilə Jǎ dangay-ti bəy.

Jeju ra batəm

Mat 3:13-17; Mar 1:9-11; Jǎ 1:32-34

²¹ Loki dow-je lay 'ra batəm lé, Jeju kàrè 'ra-é batəm tɔ. Beba loki ɛ ǎ pa ta kí Lubə lé, ta dɔrǎ tɛɛ; ²² †ə Ndil kí aa njay təl titi-nǎ kí dəngɔdnda bè ree isi dɔ-é-ti. Rəmə ndi dow bá dɔrǎ-ti panè: «'To Ngon-m, m'ində-i dan kəm-m-ti, rɔ-m nəl-m dɔ-i-ti nǎ.»

Kər gin ka Jeju

Mat 1:1-17

²³ Jeju ra bǎl kərmutə-je bè bəy bá ulə gin kullə liə. Titi kí dow-je 'gir-né lé, ɛ to ngon lə Jojepi, Jojepi to ngon lə Eli, ²⁴ Eli to ngon lə Matati; Matati to ngon lə Lebi; Lebi to ngon lə Melki; Melki to ngon lə Yanǎy; Yanǎy to ngon lə Jojepi; ²⁵ Jojepi to ngon lə Matatiyasi; Matatiyasi to ngon lə Amosi; Amosi to ngon lə Naum; Naum to ngon lə Esli; Esli to ngon lə Nagay; ²⁶ Nagay to ngon lə Maati; Maati to ngon lə Matatiyasi; Matatiyasi to ngon lə Seməy; Seməy to ngon lə Yose; Yose to ngon lə Yoda; ²⁷ Yoda to ngon lə Yonan; Yonan to ngon lə Resa; Resa to ngon lə Jorobabel; Jorobabel to ngon lə Salatiyəl; Salatiyəl to ngon lə Neri; ²⁸ Neri to ngon lə Melki; Melki to ngon lə Adi; Adi to ngon lə Kosam; Kosam to ngon lə Elmadam; Elmadam to ngon lə Er; ²⁹ Er to ngon lə Jeju; Jeju to ngon lə Eliyejer; Eliyejer to ngon lə Yorim; Yorim to ngon lə Matati; Matati to ngon lə Lebi; ³⁰ Lebi to ngon lə Simiyɔ; Simiyɔ to ngon lə Juda; Juda to ngon lə Jojepi; Jojepi to ngon lə Yonam; Yonam to ngon lə Eliyakim; ³¹ Eliyakim to ngon lə Meleya; Meleya to ngon lə Menna; Menna to ngon lə Matata; Matata to ngon lə Nata; ³² Nata to ngon lə Dabidi; Dabidi to ngon lə Jese; Jese to ngon lə Obɛdi; Obɛdi to ngon lə Bowaji; Bowaji to ngon lə Salmɔ; Salmɔ to ngon lə Nasɔ; ³³ Nasɔ to ngon lə Aminadabi; Aminadabi to ngon lə Admi; Admi to ngon lə Arni; Arni to ngon lə Esrəm; Esrəm to ngon lə Paresi; Paresi

† **3:12** 3:12 Luk 7:29 * **3:15** 3:15 Kristi lé kər mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **3:19** 3:19 Mat 14:3,4; Mar 6:17,18 † **3:22** 3:22 Mat 3:17; Mar 1:11; Luk 9:35

to ngon læ Juda; ³⁴ Juda to ngon læ Jakobi; Jakobi to ngon læ Isaki; Isaki to ngon læ Abrakam; Abrakam to ngon læ Tera; Tera to ngon læ Naor; ³⁵ Naor to ngon læ Serugi; Serugi to ngon læ Reu; Reu to ngon læ Pelegi; Pelegi to ngon læ Eber; Eber to ngon læ Sila; ³⁶ Sila to ngon læ Kaynam; Kaynam to ngon læ Arpajadi; Arpajadi to ngon læ Sem; Sem to ngon læ Nuwe; Nuwe to ngon læ Lemeki; ³⁷ Lemeki to ngon læ Matusalem; Matusalem to ngon læ Enoki; Enoki to ngon læ Yeredi; Yeredi to ngon læ Maleleyel; Maleleyel to ngon læ Kenam; ³⁸ Kenam to ngon læ Enosi; Enosi to ngon læ Seti; Seti to ngon læ Adam; Adam to Ngon læ Lubə.

4

Ta læ nɑ kɨ Sú nɑ Jeju *Mat 4:1-11; Mar 1:12-13*

¹ Ndil kɨ aa njay rusi Jeju, beba loki ɛ təl ta ba Jurde-ti ree rəmə Ndil kɨ aa njay lé ɔr nɔ́-é ɔw siə diləlo-ti. ² Lo-é-ti kin bá Sú nɑ-é-ti ndo korsɔ. Ndo kɨ korsɔ kinlé, né ya kàrè Jeju uso al adi go ndo-je-ti kinlé, bo ra-é. ³ Beba Sú ree rɔ́-é-ti pa siə panè: «Kinə 'to Ngon læ Lubə ya rəmə, 'un ndu adi ər kin təl mbə.» ⁴ Ə Jeju ilə-é-ti panè: «Ndangi 'panè: “Dow à kisi kɨ do-é taá kɨ takul nékuso ya par al.”»

⁵ Sú ɔr Jeju ɔw siə lo-ti kɨ ɨ taá nɑ rəmə, kəm kɨ kində jipi bè ya toji-é kɔbe-je kɨ donangi-ti nè kin lay ⁶ ə idə-é panè: «M'a kadi-i ɔ́ be do-ti lay rəm, m'a kadi-i rifa kɨ do kɔbe-je-ti kinlé rəm tɔ. Kdɔtalə to né kɨ d'adi tɔ meɛ ji-m-ti, adi dow kɨ meɛ-m ndigi kadi m'adi-é ya m'a kadi-é. ⁷ Adi kinə do-i ya 'ɔsi nangi nɔ́-m-ti lé, m'a kadi to kɨ læ-i ya lay.» ⁸ Jeju təl ilə-é-ti panè: «Ndangi 'panè: “Babe Lubə læ-i bá 'a kosi do-i nangi nɔ́-é-ti ə ɛ ya kɨ kár-é bá 'a pole-é*.”»

⁹ Go-ti, Sú ɔr-é ɔw siə meɛ bebo Jorijaləm-ti, adi-é ɑ taá sam kəy-ti læ Lubə bá idə-é panè: «Kinə 'to Ngon læ Lubə ya rəmə, 'ɑ nè ya 'kilə 'usi nangi.

Kdo 'ndangi 'panè:

¹⁰ “Lubə à kun ndu kadi malayka-je liə kdo ta læ-i, kdo kadi d'ində kəm-dé go-i-ti.”

¹¹ Ə 'ndangi bəy 'panè:

“De d'a kində ji-dé kuwə-i-né taá, nè nja-i à kɨ dar ər.”»

¹² Jeju təl ilə-é-ti panè: «Ndangi 'panè: “A nɑ 'Babe Lubə læ-i al.”»

¹³ Loki Sú nɑ Jeju meɛ né-je-ti lay adi gin-é gangi lé, ɛ ɔr rɔ́-é ngərangi inə-é sar ya kdo ngəbi-né kəm lo kɨ rangi.

Kullə læ jeju donangi Galile-ti

Jeju ndó ta læ Lubə meɛ bebo Najareti-ti

¹⁴ Jeju təl ɔw donangi Galile-ti gogi kɨ tógi kɨ Ndil kɨ aa njay adi-é, ə ri-é ba ɔr lo donangi-ti kɨ tin kin lay. ¹⁵ E ɔw ndó né dow-je meɛ kəykəwnə-je-ti læ jipi-je ə dow-je lay ya 'piti-é.

¹⁶ Beba Jeju ɔw teɛ bebo Najareti kɨ to lo kɨ d'oti-é-ti, ə ɔw meɛ kəykəwnə-ti læ jipi-je ndo taakoo-ti læ-dé titi kɨ isi ra-né kete-kete. E ɨ taá kdo ndó mbete kɨ aa njay kadi dow-je. ¹⁷ Beba d'un mbete kɨ Ejay kɨ to njəpata kɨ ta Lubə-ti ndangi d'adi-é. Loki ɛ taa lé, teɛ meɛ-é ə ingə lo kɨ ndangi ta-ti 'panè:

* 4:8 4:8 Det 6:13; Mat 4:10.

18 Ndil kí aa njay læ 'Babe ree n̄ay sə-m
 kdotalə 'Babe mbəti-m
 [kdo kadi m'sol m̄eɣ dow-je kí m̄eɣ-dé gangi man]† rəm,
 bá kdo kadi m'ilə mb̄e Poyta kí Maji m'adi njéndoo-je rəm tɔ.
 Ɛ ulə-m kadi m'pa ta rəsi m'adi bə-je
 toki Lubə à taa-dé kilə-dé taá rəm,
 kadi m'pa ta rəsi m'adi njékəmtɔ-je
 toki kəm-dé à koo lo rəm,
 dow-je kí dow-je d'adi-dé k̄ɔ lé,
 ɛ ulə-m kadi m'taa-dé m'ilə-dé taá rəm,
 19 bá bal ramaji læ 'Babe lé,
 kadi m'pa ta-é rəsi ya m'adi dow-je rəm tɔ†.

20 Go-ti, Jeju ndəm mbete lé nati ə təl-né adi ngonnjékullə káre, ngá bá
 təl isi nangi b̄oy†. Rəmə dow-je lay kí d'isi m̄eɣ k̄əykəwn̄a-ti læ jipi-je lé,
 kəm-dé tò dɔ-é-ti sikim.

21 Beba ɛ un ta idə-dé panè: Ta kí m̄eɣ mbete-ti kí aa njay kí ooi kinlé,
 né-é ra né bone ngá. 22 Dow-je lay ya 'pa ta kí dɔ-é-ti maji n̄a rəm, ta-je kí
 sɔbi dɔ ramaji læ Lubə kí t̄eɣ ta-é-ti lé, ɔr ndil-dé adi 'panè: Ɛ kan to ngon
 læ Jojepi lé ya al wa! 23 Beba Jeju pa sə-dé panè: «Doktur, i
 ya 'aji rɔ-i» kinlé a pai sə-m ya r̄oti. Ə a pai sə-m painè: Né-je lay kí i 'ra
 bebo Kapernayim-ti ə j'oo ta-é kinlé, 'ra be kí i tɔgi-ti nè kin ya adi j'oo tɔ.
 24 †Beba Jeju idə-dé panè: Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; njèpata kí ta Lubə-ti
 kí dow-je kí bekoji-é-ti d'a kuwə-é kí rɔ-dé-ti maji ya goto. 25 Yən, m'a
 kidə-si ta kí tɔgrɔ-ti: Dɔgangi bal-je-ti læ Eli lé, njéngowkoy-je 'n̄a dɔnangi
 Israyel-ti. Beba loki ndi ədi al asi bal mutə k̄i n̄ay m̄eɣ lé, go dɔnangi-ti
 kí nè kin lay ya bo ra dow-je titi n̄a ya, 26 ngá dan njéngowkoy-je-ti kinlé,
 dow káre ya kàrè Lubə ulə Eli rɔ-é-ti al. Ngá ɛ ulə-é rɔ njéngowkoy-ti
 káre kí dɔnangi Sidɔ-ti m̄eɣ bebo Sarepta-ti yó. 27 Rəm bá kaglo-ti læ Elije
 kí to njèpata kí ta Lubə-ti lé kàrè njébanji-je 'n̄a dɔnangi Israyel-ti tɔ. Ngá
 ɛ káre dan-dé-ti kí Lubə adi banji liə ur ya goto. Ngá Nama kí to dow kí
 dɔnangi Siriti yó kin bá ɛ adi banji liə ur adi aa njay. 28 Loki dow-je lay kí
 d'isi m̄eɣ k̄əykəwn̄a-ti læ jipi-je d'oo ta-je kin bè lé, wɔngi ra-dé dɔ Jeju-ti
 n̄a. 29 Beba d'i d'uwə-é, 'ndɔr-é d'ow siə gidi bebo-ti, ə d'ow siə njal dɔ
 mbal-ti kí bebo læ-dé tò-ti kdo kadi 'surə-é d'ilə-é nangi. 30 Ya rəmə, Jeju
 t̄eɣ mbun̄ə-dé-ti ə ɔti ta-dé-ti yɔrɔrɔ ɔw.

Ta kí sɔbi dɔ dow-je kí d'ingə lapiya

Mar 1:21-28

31 Jeju ɔw t̄eɣ bebo Kapernayim-ti kí to bebo káre kí dɔnangi Galile-ti
 ə ndó né dow-je ndɔ taakoo-ti læ jipi-je. 32 †Néndó liə lé ɔdi rɔ dow-je,
 kdotalə ɛ ndó k̄i t̄ógi. § 33 M̄eɣ k̄əykəwn̄a-ti læ jipi-je lé, dingəm káre bè kí
 ndil kí maji al ra-é isi-ti n̄ɔɔ ə ur kəə panè: 34 Bobi-m-je 'wó! I Jeju, dow
 kí Najareti lé, ri bá 'ge rɔ-ji-ti wa? 'Ree kdo tuji-ji wa? M̄a m'gə-i maji:
 «To njékaa njay læ Lubə.» 35 Jeju ndangi-é panè: «'Uti ta-i ə 't̄eɣ kɔgi m̄eɣ

† 4:18 4:18 Ta-je kí tò mbun̄ə né-ti kinlé [...] goto m̄eɣ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndàngi
 kí ji-dé k̄i ta greki. † 4:19 4:19 Mbl 25:8-10 ‡ 4:20 4:20 Jeju isi nangi kdo ndó né dow-je, kdo
 d̄e njéndó dow-je né kí be læ jipi-je lé d'isi nangi bá 'ndó né dow-je. † 4:24 4:24 J̄a 4:44 † 4:32
 4:32 Mat 7:28,29 § 4:32 4:32 Mat 7:28-29

dingəm-ti kinlé!» Rəmə ndil kí maji al un dingəm lé ilə-é biriki dan dow-je-ti ə ində lo tɛɛ mɛɛ-é-ti kɔgi, bá né kí maji al káre ya kàrè ndil kí maji al kin ra kì dingəm lé al.

³⁶ Beba dow-je lay ya, ndil-dé tɛɛ say ə 'pa-nə ta dan-dé-ti 'panè: To ta kí ban bá tanə bè wa? Ɛ un ndu adi ndil-je kí maji al kì tógi kí nɔ́ kí ɛ ɔw-né lé rəmə, dɛ 'tɛɛ tɛɛ tɔ lé ya! ³⁷ Né kin ra adi poy Jeju taa lo kí donangi-ti kí tin pəl-pəl.

³⁸ Loki tɛɛ mɛɛ kəykəwnə-ti lé, ɛ ɔw bee lə Simɔ. 'Ningó ində məm Simɔ kí dené nɔ́, adi rɔ-é tungə pil-pil ə dɛ 'nɔ́ ta Jeju-ti kɔɔ ta liə. ³⁹ Beba Jeju dugi nangi kí rɔ-é-ti ə ndangi 'ningó lé rəmə, 'ningó lé inə-é, adi tajinati nè ya məm Simɔ lé, ubə nangi j taá oo go-dé kì nékuso.

⁴⁰ Loki kàdì ur rəmə, dow-je lay kí d'ɔw kì dow-je kí mɔy-je kí gay-gay ra-dé lé, d'ɔy-dé d'ɔw sə-dé rɔ Jeju-ti. Beba ɛ ində ji-é dɔ-dé-ti káre-káre lay adi 'ingə lapiya.

⁴¹ Ndil-je kí maji al kàrè 'tɛɛ mɛɛ dow-je-ti nɔ́ kì nɔ́ ta-dé-ti 'panè: «'To Ngon lə Lubə.» Ngà ɛ ndangi-dé ə ɔgi-dé pa ta, kdotalə dɛ 'gə maji kí ɛ to Kristi*.

⁴² Loki lo aa lé, Jeju tɛɛ ɔw diləlo-ti. Beba kosi dow-je ya d'ungi-nə sangi-é-ti ə d'ɔw njal go-é-ti rəmə, 'ndigi kuwə-é nangi, kɔɔ kadi inə-dé ɔw al. ⁴³ Ngà ɛ idə-dé panè: Tò kadi m'ilə mbɛ Poyta kí Maji kí sɔbi dɔ kɔbɛ lə Lubə lé, m'adi dow-je kí mɛɛ bebo-je-ti kí rangi tɔ bane. Kdotalə to ɛ kin bá Lubə ulə-m-né lé. ⁴⁴ Beba ɛ ilə mbɛ Poyta kí Maji donangi Jude-ti mɛɛ kəykəwnə-je-ti lə jipi-je.

5

Ta kí sɔbi dɔ njéndó né-je kí Jeju ba-dé dɔsay

Mat 4:18-22; Mar 1:16-20

¹ 'Nɔ́ káre bè, loki Jeju a ta babo-ti kí Jenejareti lé, kosi dow-je d'ɔw dɔ-nə-ti wúr-wúr kɔɔ koo ta lə Lubə ta-é-ti. ² Loki un kəm-é oo tɔ-je joo ngangi baa-ti ə to tɔ-je kí mbow-je kí mɛɛ-é-ti d'ur nangi d'a 'togi burə-je lə-dé; ³ ɛ al mɛɛ tɔ-ti kí káre kí to tɔ lə Simɔ ə dɔji Simɔ adi inə ngangi ba ə ɔsi tɔ sɛ kí dan ba-ti, ngà bá ɛ isi mɛɛ tɔ-ti lé, isi ndó né kosi dow-je.

⁴ Loki Jeju pa ta lay rəmə, idə Simɔ panè: 'Ɔsi tɔ kí dan bul baa-ti ə ungi burə-je lə-si mani kadi 'rai ndɔ. ⁵ †Simɔ ilə-é-ti panè: Njéndó dow-je né, je j'ra kullə ndɔɔ sar lo aa-ji taá ya, ngà né káre ya kàrè j'uwə al; ngà titi kí i 'pa-né lé, m'a kungi burə mani ya. ⁶ †Loki d'ungi burə-je mani lé, kanji rusi burə-je lə-dé sar adi ɔw kì gangi. ⁷ Beba 'kəbi madkullə-je lə-dé kí mɛɛ tɔ-ti kí káre lé kadi 'ree d'ore kàdì-dé. Loki madi-dé-je 'ree rəmə, d'ɔy kanji-je rusi tɔ-je kí joo lé betete, adi tɔ-je ɔw kì nduy sə-dé tɔ bɛy. ⁸ Loki Simɔ Piyər oo né kin bè lé, usi nangi nja Jeju-ti panè: 'Babe, 'ɔti kí rangi rɔ-m-ti, kdotalə mɔ́ lé m'to dow kí njəramajal. ⁹ Kanji kí d'uwə al dɔ maji kinlé, ra adi bəl ində bandi Simɔ gangi, bá dow-je lay kí d'a sɛə nati kàrè bəl ində bandi-dé gangi rəm tɔ. ¹⁰ Bè ya tɔ, madkullə-je lə Simɔ, adi to Jaki-je kì Jə kí 'to ngan lə Jebede lé kàrè, bəl ində bandi-dé bati gangi tɔ. Beba Jeju idə Simɔ panè: 'Bəl al, kete lé 'to njéndɔ kanji-je, ngà kì nè

* **4:41** 4:41 Kristi lé kor mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **5:1** 5:1 Mat 13:1,2; Mar 3:9,10; 4:1

† **5:5** 5:5 Jə 21:3 † **5:6** 5:6 Jə 21:6

kow ki kete kinlé, dow-je ngá bá 'a təl njèsangi-dé kadi-m. ¹¹ Beba loki de 'ree kà tò-je lə-dé ngangí ba-ti gogi rəmə, d'ingə né-je lay ya ə d'un go Jeju.

Jeju adi lapiya njèbanji
Mat 8:1-4; Mar 1:40-45

¹² Ndo káre bè, loki Jeju isi bebo-ti madi lé, dingəm kí banji taa rə-é pəl-pəl da də-é-ti. Loki oo Jeju rəmə, ɔsi məkəji-é nangí ə ɔsi də-é nangí nɔ-é-ti bá dəji-é panè: 'Babe, kinə 'ndigi lé, 'a kadi banji lə-m kin ur kadi m'aa njay kare! ¹³ Jeju ulə ji-é ɔdi-né rə-é bá panè: «M'ndigi də-ti sə-i. Kadi banji lə-i ur!» Rəmə tajinati nè ya banji kí rə-é-ti ur wuki adi aa njay. ¹⁴ Go-ti, Jeju ndəji-é kadi pa ta-é adi dow oo al. Ngà idə-é panè: 'Ɔw 'ɔji rə-i njəgugnə ə 'adi né kɔ məsi kí kilə kí sɔbi də kaa rə lə-i titi kí ndukun lə Moiyiji pa-né. Bè kɔ kadi dow-je lay 'gə kí banji kí rə-i-ti lé ur ngá.

¹⁵ Beba ri Jeju ba ki kete-kete adi kosi dow-je nɔ ya 'bungə-nɔ 'ree par-par 'kəw-nɔ də-é-ti kɔ koo ta liə, bá de kí 'to njémɔy-je kərə 'ree kɔ kadi adi-dé lapiya rəm to. ¹⁶ Ngà Jeju ɔr rə-é ɔw diləlo-ti, ɔw pa ta ki Lubə titi kí isi ra-né taá-taá.

Jeju adi lapiya njərəkoy mburuki
Mat 9:1-8; Mar 2:1-12

¹⁷ Ndo káre bè, Jeju isi ndó né dow-je ə Parisi-je*, kà njéndó dow-je ndukun-je kí d'í nganbe-je-ti lay kí dɔnangi Galile-ti, kà dɔnangi Jude-ti, kà de kí d'í bebo Jorijaləm-ti d'isi dan-dé-ti. Tógi lə 'Babe nɔy kà Jeju adi Jeju adi lapiya njémɔy-je nɔ. ¹⁸ Beba dow-je d'un dingəm kí rə-é oy mburuki meɛ tuwə-ti 'ree siə, 'sangi rəbi kadi d'ɔw siə kəy nɔ Jeju-ti. ¹⁹ Ngà kosi dow-je kí 'nɔ kinlé ra adi lo kadi d'ingə tarəbi d'ɔw-né siə go-é-ti goto. Beba d'al siə də kəy-ti, 'wanɔ lo d'ulə-é-né kà tuwə burə nɔ Jeju-ti kəy, dan kosi dow-je-ti. ²⁰ Loki Jeju oo kadmɛɛ lə-dé bè rəmə, idə dingəm lé panè: «Majal-je lə-i toki kinə go-é kɔgi kadi-i.» ²¹ Njéndó dow-je ndukun-je, kà Parisi-je kí d'isi lə-é-ti lé, 'gir ta meɛ-dé-ti 'panè: Dow kanlé oo rə-é kí nɔ ya bá pa ta kəbi də Lubə-ti bè wa? Nɔ bá asi kinə go majal-je lə dow kɔgi wa? Lubə ya kà kár-é asi. ²² Jeju gə ta kí meɛ-dé-ti bəti adi pa sə-dé panè: Kɔ ri bá ɔwi kà tagir-je kí bè kin meɛ-si-ti wa? ²³ Dan ta-je-ti kí joo kinlé, ɛ kí rá bá tò bəl nɔ wa? Kidə dow panè: «Majal-je lə-i toki kinə go-é kɔgi kadi-i» bá tò bəl nɔ əse kidə-é panè: «'I taá 'nɔy» bá tò bəl nɔ wa? ²⁴ Maji! M'a kəji-si kadi 'gəi kí Ngon lə dow lé, ɔw kà tógi dɔnangi-ti nè kɔ kinə-né go majal-je lə dow-je kɔgi. Beba Jeju təl idə njərəkoy mburuki lé panè: M'un ndu m'adi-i m'panè: 'I taá, 'un tuwə lə-i ə 'ɔw beə lə-i. ²⁵ Rəmə tajinati nè ya dingəm lé, i taá takəm dow-je-ti, un tuwə tò-é ə ɔsi gəji Lubə taá-taá ɔw beə. ²⁶ Né kinlé, ɔr ndil dow-je lay kí d'ə lə-é-ti, adi d'ɔsi-né gəji Lubə rəm, bá bəl ində bandi-dé gangi, adi 'panè: Né-je kí dow oo nja káre al ya bone j'ooi.

Ba kí Jeju ba Lebi
Mat 9:9-13; Mar 2:13-17

²⁷ Go-ti, Jeju tɛɛ rəmə, oo njətaalambo káre kí ri-é lə Lebi isi lo taa lambo-je-ti. Jeju idə-é panè: «'Un go-m.» ²⁸ Rəmə ɛ tusi né-je lay ingə ə i taá un go Jeju. ²⁹ Lebi ɔw ra nékuso nɔ meɛ kəy-ti liə un-né ta Jeju.

* **5:17** 5:17 Parisi-je, 'to kuti dow-je madi kí dan jipi-je-ti kí njékində kəm-dé go ndukun-ti lə Moiyiji kadi ngə nɔ.

Njétaalambo-je, kî dow-je kí rangi n̄a ya d'isi sè-dé nati ta nékuso-ti lé.
³⁰ †Parisi-je, kî njéndó dow-je ndukun-je lə-dé 'pa-n̄a ta dan-dé-ti n̄m-
 n̄m bá 'pa kî njéndó né-je lə Jeju 'panè: Kdo ri bá njétaalambo-je, kî
 njéramajal-je kin ya s̄i usoi rəm, āyi sè-dé rəm wa? ³¹ Befa Jeju pa sè-
 dé panè: «Dow-je kí rə-dé tò kî lapiya kare lé d'ow ndoo daktur al, ngà
 njəmɔy-je bá d'ow ndoo-é. ³² Bè ya tɔ, m̄a lé, dow-je kí njéra né kí njururu
 bá m'ree kdo ba-dé al, ngà m'ree kdo ba njéramajal-je kadi d'in̄ə panjiyè-
 dé-je kí maji al kogi.»

Ta kí s̄obi dɔ kogi rɔ nékuso kî man kay
Mat 9:14-15; Mar 2:18-20

³³ Dow-je d'idə Jeju 'panè: Njéndó né-je lə Ja, kî njéndó né-je lə Parisi-je
 lé, taá-taá ya d'ɔgi rə-dé nékuso kî man kay ə 'pa ta kî Lubə. Ngà i lé,
 njéndó né-je lə-i d'uso né rəm, d'ay man rəm. ³⁴ Jeju ilə-dé-ti panè: Loki
 njétaa dené sigi isi nati kî dow-je kí ɛ 'ba-dé lo nékuso taan̄-ti nè b̄oy ya
 s̄i 'ndigi kadi d'ɔgi rə-dé nékuso kî man kay wa? ³⁵ Ndo-je ɔw ree n̄ɔ lé,
 d'a kun-é ta-dé-ti kogi, rəmə m̄eɛ ndo-é-je-ti kinlé bá d'a kogi rə-dé nékuso
 kî man kay b̄oy. ³⁶ Jeju idə-dé gosta káre b̄oy panè: Kubi kí sigi lé, dow à
 kijə ta-é kdo kilə-né kəm ndisi kubi al. Kinə dowbé ijə rəmə, ijə kî ndangi
 kare; bá takubi kí sigi kí dowbé ijə lé kàrè à kun-n̄a kî ndisi kubi lé al rəm.
³⁷ Rəm bá dow à tur yibi nduu kí sigi m̄eɛ mbundaá-je-ti kí low al rəm.
 Kinə dow tur-ti rəmə, yibi nduu kí sigi à k̄i kində mbundaá-je kí low lé
 b̄undəngi gangi kadi yibi nduu à tɔɔ kogi rəm, bá mbundaá-je lé kàrè à
 t̄uji kogi rəm tɔ. ³⁸ Ngà yibi nduu kí sigi lé, tò kadi 'tur m̄eɛ mbundaá-je-ti
 kí sigi ya tɔ. ³⁹ Ə dow kí āy yibi nduu kí low lé, ɛ ndigi yibi nduu kí sigi al
 ngá. Kdotalə ɛ à panè: Yibi nduu kí low ya bá maji.

6

Jeju kî ndo taakoo lə jipi-je
Mat 12:1-8; Mar 2:23-28

¹ Ndo káre b̄e, kí to ndo taakoo lə jipi-je lé, Jeju n̄jiyə m̄eɛ ndor-je-ti
 kdo kində gangi ə njéndó né-je liə 'puy dɔ gem̄, 'rii kāa-é ji-dé-ti d'uso
 taá-taá. ² Rəmə Parisi-je kí dan-ti-je 'pa sè-dé 'panè: «Kdo ri bá 'rai né kí
 to tó-é al kadi dow ra ndo taakoo-ti wa?» ³ Jeju təl ilə-dé-ti panè: «Né kí
 ndɔki Dabidi ra kaglo-ti liə, loki bo ra-dé d̄ɛ kî dow-je liə lé, se s̄i 'ndói
 ta-é m̄eɛ mbete-ti kí aa njay ooi al ya sar wa? ⁴ ɛ ɔw m̄eɛ k̄oykubi-ti lə
 Lubə, ɔy mbə kí d'adi Lubə kadkare-ti lé uso rəm, adi dow-je liə d'uso
 rəm. Ngà kí go rəbi-é-ti lé, tò kadi njégugnə-je ya par ə d'a kuso ya al
 wa?» ⁵ Befa Jeju idə-dé panè: «Ngon lə dow lé bá to 'ba ndo taakoo.»

Dingəm kí ji-é oy mburuki
Mat 12:9-14; Mar 3:1-6

⁶ Ndo kí rangi kí to ndo taakoo lə jipi-je ya b̄oy lé, Jeju isi ndó né dow-je
 m̄eɛ k̄oykəwn̄-ti lə jipi-je ə dingəm káre kí jikɔl-é oy mburuki isi dan-dé-
 ti n̄ɔ tɔ. ⁷ Njéndó dow-je ndukun-je, kî Parisi-je lé, d'adi kəm-dé tò dɔ
 Jeju-ti géréré kdo kadi d'oo ə kinə ɛ adi lapiya dow ndo taakoo-ti rəmə
 je to kəm rəbi kí kadi n'iləi-né ta dɔ-é-ti. ⁸ Ngà Jeju gə tagir kí m̄eɛ-dé-ti.
 Befa ɛ idə dingəm kí njèjikoy lé panè: 'I 'a taá dan dow-je-ti dan̄ nə;

dingəm lé ubə nangi i ǵ taá. ⁹ Bəba Jeju idə-dé panè: M'a dəji-si ta kin koo. Né kí rá bá to tó-é kadi dow ra ndo taakoo-ti wa? Ra maji kɪ dow bá to tó-é əse ra siə maji al bá to tó-é wa? Kaji dow bá to tó-é əse tɔl-é bá to tó-é wa? ¹⁰ E oo-dé kɪ ta bar-é bar-é lay ngá bá təl idə dingəm lé panè: 'Surə ji-i! Loki ɛ surə ji-é lé ya rəmə, ji-é lé təl tɔ maji gogi. ¹¹ Ngá njéndó dow-je ndukun-je, kɪ Parisi-je lé, wɔngi ra-dé nǵ adi 'naji-nǵ ta dɔ né-ti kɪ kadi n'rai kɪ Jeju.

Jeju mbəti njéndó né-je dɔgi gidi-é joo

Mat 10:1-4; Mar 3:13-19

¹² Gangi ndo-é-je-ti kinlé, Jeju ɔw dɔ mbal-ti kɔ pa ta kɪ Lubə ə un lo kɪ ndo kin lay ya pa-né ta kɪ Lubə. ¹³ Ngá loki lo aa lé, ɛ ba njéndó né-je liə ə mbəti-dé dɔgi gidi-é joo, ində ri-dé lə njékwukul-je; adi to ¹⁴ Simɔ kɪ ɛ ba-é Piyər kɪ ngonkɔ-é Andre, Jaki, Jǵ, Pilipi, Batlemi, ¹⁵ Matiye, Tomasi, Jaki kɪ ngon lə Alpe, Simɔ kɪ ba-é dow kɪ ta bə liə to-é, ¹⁶ Jude kɪ to ngon lə Jaki, bá Judasi Iskariyoti kɪ à təl njəkun dɔ Jeju.

¹⁷ Jeju i sə-dé dɔ mbal-ti isi risi sə-dé nangi rəmə, ree ǵ lo-ti kɪ tati rəsi kɪ kosi njéndó né-je liə nǵ d'ǵ-ti; lo-é-ti kinlé to bá kosi dow-je kɪ 'tò nduynduy kɪ dɔnangi Jude-ti lay, kɪ bəbo Jorijaləm-ti, kɪ bəbo-je kɪ kadi ba-ti, kɪ dɔnangi Tir-ti, kɪ dɔnangi Sidɔ-ti d'ǵ-ti tɔ. Dɛ 'ree kɔ koo ta liə rəm, bá kɔ kadi adi njémɔy-je d'ingə lapiya rəm tɔ. ¹⁸ Dɛ kɪ ndil-je kɪ maji al 'ra-dé lé, d'ingə lapiya.* ¹⁹ Kosi dow-je lay ya 'sangi kadi d'ɔdi rɔ-é, kɔdotalə tɔgi tɛ rɔ-é-ti rəmə, adi-dé lapiya-lapiya ya lay.

Njéndó kí sɔbi dɔ njénékumə-je kɪ dow-je kí tuji à kusi dɔ-dé-ti

Mat 5:1-12

²⁰ Jeju un kəm-é kɪ taá oo njéndó né-je liə ə panè: Səi njéndoo-je bá 'toi njénékumə-je, kɔdotalə kɔbɛ lə Lubə tɔ kɔ-si!

²¹ Səi kɪ bɔ isi ra-si ngɔsnè kin bá 'toi njénékumə-je, kɔdotalə bore a kusoi né ndani ndə-ndə! Səi kɪ isi 'nɔi ngɔsnè kin bá 'toi njénékumə-je, kɔdotalə bore a kogi.

²² †Səi kɪ dow-je d'ɔsi-si kɪ ta əse 'tubə-si, 'taji-si əse 'mbati-si titi dow-je kɪ maji al bə kɔ ta lə Ngon lə dow lé bá 'toi njénékumə-je.

²³ †Kɪ gangi ndo-é-ti kinlé 'rai rɔnəl ə 'tiləl kole, kɔdotalə nékugə dɔji kɪ boy nǵ ya tɔ ngəbi-si dɔrǵ-ti nɔɔ. Tɔgrɔ-ti ya, ka-dé-je kàrè, ndɔki 'ra né-é kinlé kɪ njépata-je kɪ ta Lubə-ti bə ya tɔ.

²⁴ Ngá tuji à kusi dɔ-si-ti, səi njénékingə-je, kɔdotalə səi ingəi né kɪ sol mɛɛ-si ngà!

²⁵ Tuji à kusi dɔ-si-ti, səi kɪ 'ndani ngɔsnè, kɔ bore rəmə bɔ à ra-si.

Tuji à kusi dɔ-si-ti, səi kɪ isi 'kogi ngɔsnè, kɔdotalə a kisi dan nékəmtondoo-ti, kɪ ta nɔ-ti.

²⁶ Tuji à kusi dɔ-si-ti, loki dow-je 'pa ta lə-si maji nǵ, kɔdotalə ka-dé-je ya kàrè,

* 6:18 6:18 Mar 3:7-11; Mat 4:24-25 † 6:22 6:22 1Pi 4:14 † 6:23 6:23 Knj 7:52

ndɔki 'pa ta kí maji dɔ dow-je-ti kí d'ædi ta
'panè 'to njépata kí ta Lubə-ti tɔ!

Jeju pa ta kí dɔ ndigi njéba-je-ti
Mat 5:39-47; Róm 12:17-21

²⁷ Ngà sɛi kí ooi ta lə-m lé, m'idə-si m'panè: 'Ndigi njéba-je lə-si, 'rai maji kí njékɔsi-si ta-je, ²⁸ 'tɔri ndi-si dɔ dow-je kí njékində ndɔl dɔ-si-ti, 'pai ta kɪ Lubə kɔɔ njékulə kəm-si ndoo-je.

²⁹ Kinə dow ində mbɔ-i kí káre rəmə, 'təl kí káre adi-é bəy. Ə kinə dow uwə-i taa kubi kul lə-i rəmə, 'ɔgi-é taa kubi kí kàdɪ-i-ti al ngá. ³⁰ Dow kí rá-rá ya dɔji-i né ə 'adi-é, ngà loki dow uwə-i taa nékingə-i rəmə, 'dɔji go-é al ngá. ³¹ †Né kí 'ndigi kadi dow-je 'ra d'adi-si lé, gə-é ya 'rai adi-dé tɔ. ³² Kinə dow-je kí 'ndigi-si ya bá sɛi 'ndigi-dé tɔ lé, ri bá à toki piti-si kɔɔ wa? Njéramajal-je ya kàrè 'ndigi njéndigi-dé-je tɔ. ³³ Kinə dow-je kí 'ra sə-si maji ya bá sɛi 'rai sə-dé maji tɔ lé, ri bá à toki piti-si kɔɔ wa? Njéramajal-je ya kàrè 'ra bə ya tɔ. ³⁴ Ə kinə dow-je kí sɛi indəi mɛɛ-si dɔ-ti kí 'tunə-si né ə d'a kugə-si bá sɛi adi-dé lé, ri bá Lubə à piti-si-né wa? Njéramajal-je ya kàrè, 'tunə-nə né kadi d'ugə-nə né-é gogi tɔ. ³⁵ Ngà sɛi lé, 'ndigi njéba-je lə-si, 'rai maji ə adi dow-je 'tunə-si né ə 'giri kadi à kingəi gogi al. Bəba nékugə dɔji-si à nɔ rəm, a toi ngan lə Lubə kí njékisi taá dɔrɔ-ti nɔ, kɔɔ ɛ ra maji kí njéra oiyi al-je rəm, kí njémɛɛndul-je rəm tɔ. ³⁶ Ooi kəmtondoo lə dow-je titi kí Bɔbi-si isi oo-né kəmtondoo lə dow-je kin bə tɔ.

Ta kí sɔbi dɔ gangta dɔ dow-ti
Mat 7:1-5,15-22

³⁷ 'Gangi ta dɔ dow-ti al ə d'a gangta dɔ-si-ti al tɔ. Ɔri ta dɔ dow-ti ə d'a kɔr ta dɔ-si-ti tɔ; inɔi go kɔgi adi dow-je ə d'a kinə go kɔgi kadi-si tɔ. ³⁸ Adi né ə d'a kadi-si tɔ. D'a kungi né takubi-ti lə-si kadi rusi ə d'a mbusi go-é maji, d'a yəki kadi gay nangi wur-wur, kɔɔ né kí 'mbɔji-né né adi dow kinlé, ɛ ya d'a təl mbɔji-né né kadi-si tɔ.

³⁹ †Jeju pa sə-dé ta kɪ gɔsta káre bəy panè: Njékəmtɔ à ndɔr njékəmtɔ madi-é tɔ wa? Sé d'a kungi-nə bə-ti joo lay ya al wa? ⁴⁰ †Njəndó né à kitə njəndó-é né al. Ngà njəndó né kí rá-rá ya kí néndó asi-é maji lé, à titi-nə kɪ njəndó-é né lé ya tɔ.

⁴¹ Ban bá i oo wale kí tɔ kəm ngonkɔ-i-ti rəmə, kagi kí boy kí tɔ kəm-i-ti kin bá i oo al wa? ⁴² Ban bá 'a kidə ngonkɔ-i panè: «Adi m'ɔr wale kí tɔ kəm-i-ti kin kɔgi» ə i rəmə, 'oo kagi kí boy kí tɔ kəm-i-ti kin al wa? I njékədkəm dow-je kan! 'Ɔr kagi kí boy kí tɔ kəm-i-ti ya pa bəy bá 'a koo wale kí tɔ kəm ngonkɔ-i-ti kɔɔ kadi-é.

Kullə ra dow bá d'a gə-é-né
Mat 12:33-37; 7:15-21

⁴³ Kagi kí maji lé, kandi-é à maji al al ə kagi kí maji al kàrè kandi-é à maji ndə al tɔ. ⁴⁴ †Kɔɔ kagi kí rá-rá ya d'a gə-é kɪ takul kandi-é. Dow à kijə kandi kɔte dɔ kagi kun-ti al; bə ya tɔ, dow à tɔr kandi nduu dɔ gərgəndi-ti al tɔ. ⁴⁵ †Bə ya tɔ, dow kí maji lé, né-je kí maji-maji kí uwə mɛɛ-é kinlé ya à tɛɛ-né. Ə dow kí maji al kàrè, né-je kí maji al maji al kí uwə mɛɛ-é kinlé

ya e à tɛɛ-né tɔ. Kdɔ né-je kí mənə-nə mɛɛ dow-ti ya bá tɛɛ ta-é-ti adi-é pa.

Ta kí sobi dɔ tɛl rɔ go ta-ti
Mat 7:21-29

⁴⁶ Kdɔ ri bá 'bai-mi «'Babe, 'Babe» ya rəmə 'tɛli rɔ-si go ta-ti kí m'pa al wa? ⁴⁷ Dow kí rá-rá kí ree rɔ-m-ti, oo ta-je lə-m ə tɛl rɔ-é go-ti lé, m'a tɔji-si kadi ooi sé titi-nə kɪ dow kí ban wa: ⁴⁸ Ɛ titi-nə kɪ dow kí ɔw kɪ kində kəy rəmə, ijə be adi uu nə, tɛɛ dɔ ər-ti bá ində gin kəy titi; beba loki man ulə, adi pungum man ində kəy lé pungum-pungum ya, ngə kəy lé yəki al, kdɔ dow lé ində kəy lé maji. ⁴⁹ Ngə dow kí oo ta lə-m bá tɛl rɔ-é go-ti al lé, titi-nə kɪ dow kí ində kəy nangray-ti ə ində gin-é maji al rəm tɔ. Beba loki pungum man ində kəy lé rəmə, tajinati nə ya tɔɔ nangi rum-rum adi kəy-é tuji tuji dum nati.

7

Kadmɛɛ lə njəkun dɔ kuti asgar-je kí bu
Mat 8:5-13; Jə 4:46-54

¹ Loki Jeju pa ta-je kin lay adi dow-je ngá lé, ɛ tɛl ɔw bebo Kapernayim-ti. ² Be-é-ti kinlé njəkun dɔ kuti asgar-je kí bu ɔw kɪ ngonnjəkullə liə káre kí rɔ-é to-é adi tɔ ta koy-ti, ə to ngonnjəkullə liə kí ɛ ndigi-é nɔ. ³ Beba loki njəkun dɔ kuti asgar-je oo poy Jeju lé, ɛ ulə 'ngatɔgi-je lə jipi-je kadi d'ɔw 'ra ndoo ta-é-ti kadi-é ree aji ngonnjəkullə lə n'ɛ lé. ⁴ 'Ngatɔgi-je lé, d'ɔti d'ɔw rɔ Jeju-ti ə 'nɔ ta-é-ti nɔ 'panè: Ɛ lé, tuwə kadi 'ra né kí dɔji-i kinlé adi-é ya! ⁵ Kdɔtalə ɛ ndigi gin dow-je lə-ji rəm, bá ɛ ya ində kəykəwnə lə-ji adi-ji rəm tin. ⁶ Beba Jeju ɔti ɔw sə-dé, ə loki 'tɛɛ ngosi kɪ kəy liə ya rəmə, njəkun dɔ asgar-je kí bu lé ulə nam-é-je adi d'idə Jeju 'panè: «'Babe, 'adi rɔ-i kɔ nɔ bə al, kdɔ mə lé m'tuwə kadi 'ree mɛɛ kəy-ti lə-m al.» ⁷ Gin-é kin ya bá m'a ya m'oo kí m'tuwə kəw-né rɔ-i-ti al tɔ. Ngə i 'pa ta káre-rə ya par ə ngonnjəkullə lə-m lé à kingə lapiya. ⁸ Kdɔtalə mə kɪ dɔ-m m'isi gin tɔgi-ti lə dow-je kí dɔ-m-ti rəm, m'ow kɪ asgar-je gin tɔgi-ti lə-m rəm. Adi kinə m'idə ɛ kí káre m'panè: «'ɔw!» ə ɔti ɔw. Ə kinə m'idə ɛ kí rangi m'panè: «'Ree!» ə ɔti ree. Ə kinə m'idə ngonnjəkullə lə-m m'panè: «'Ra né kin» ə ɔti ra né-é. ⁹ Loki Jeju oo ta-je kí ɛ pa kin bə lé, piti-é ə tɛl kəm-é kɪ rɔ kosi dow-je-ti kí d'un go-é bá idə-dé panè: M'idə-si m'adi ooi; dɔnangɪ israyel-ti ya kàrə m'ingə ko kadmɛɛ kí tanə bə kin nja káre al bəy! ¹⁰ Loki dɛ kí njəkun dɔ asgar-je ulə-dé lé, 'tɛl 'ree kəy gogi rəmə, ngonnjəkullə kí rɔ-é to-é lé, dɛ d'ingə-é isi kɪ lapiya kare ngá.

Jeju adi basa kí bebo Nayin-ti tɔsi ndəl

¹¹ Go-ti, Jeju ɔti ɔw kɪ mɛɛ bebo-ti káre kí 'ba-é Nayin. Njéndɔ né-je liə rəm, kosi dow-je kí 'tɔ nduy-nduy ya d'uwə siə rəbi. ¹² Loki Jeju ree tɛɛ ngosi kɪ tarəbi kəw mɛɛ bebo-ti ya rəmə, dow-je d'un nin d'isi d'ow-né kɪ bada. To nin ngon kəl lə dené kí njəngɔwkoy káre bə. Kosi dow-je kí mɛɛ bebo-ti kí 'tɔ nduy-nduy ya 'dan dené lé bul-bul. ¹³ Beba loki 'Babe Jeju oo dené lé rəmə, ta ɔ mɛɛ-é kdɔ ta liə adi idə-é panè: 'Nɔ al ngá! ¹⁴ Go-ti, Jeju ɔti kɪ kete ɔdi rɔ kesi yo lé, ə dɛ kí d'un kesi lé 'tɛl d'ə nangɪ ə Jeju panè: Basa, m'un ndu m'adi-i, 'i taá. ¹⁵ Loki ɛ pa bə rəmə, dow kí oy lé, i isi taá ə pa ta. Go-ti, Jeju ulə-é ji kɔ-é-ti. ¹⁶ Dow-je lay ya bəl ində bandi-dé

gangi adi d'osi gaji Lubə 'panè: Dow kí boy kí to njèpata kí ta Lubə-ti ya tɛɛ kɔy dan-ji-ti nè rəm, Lubə ree ilə kəm-é dɔ dow-je-ti liə rəm tɔ. ¹⁷ Ta kí dow-je 'pa dɔ Jeju-ti kinlé taa lo kí dɔnangi Jude-ti lay rəm, bá taa lo-je lay kí gəə dɔ dɔnangi Jude rəm tɔ.

Jā kí njèra dow-je batɛm ulə kullə dəji ta Jeju

Mat 11:2-19

¹⁸ Njéndó né-je lə Jā kí njèra dow-je batɛm d'or poy né-je kinlé, d'adi Jā oo. ¹⁹ Bəba ɛ ba dow-je joo dan njéndó né-je-ti liə ulə-dé rɔ 'Bəbɛ-ti kadi 'dəji-é 'panè: I ya bá 'to dow kí tɔ kadi à ree lé əsɛ tɔ kadi j'ngəbi dow kí rangi bəy wa?

²⁰ Dingəm-je kinlé 'ree 'tɛɛ rɔ Jeju-ti ə d'idə-é 'panè: Jā kí njèra dow-je batɛm bá ulə-ji rɔ-i-ti kadi j'dəji-i j'oo sé i ya bá 'to dow kí tɔ kadi à ree lé əsɛ tɔ kadi j'ngəbi dow kí rangi bəy wa? ²¹ Loki d'a rɔ Jeju-ti lé, njémɔy-je, kɔ njéməti-je nɔ ya Jeju adi-dé lapiya rəm, tubə ndil-je kí maji al dɔ dow-je-ti rəm, bá njékəmtɔ-je kàrè adi kəm-dé oo lo rəm tɔ ²² Bəba dow-je kí Jā ulə-dé lé, Jeju ilə-dé-ti panè: Né-je kí ooi kɔ kəm-si, kɔ ta-je kí ooi kɔ mbi-si lé, ɔwi ɔri poy-é adi Jā lé toki njékəmtɔ-je d'oo lo rəm, njéməti-je 'nɔjyɔ maji rəm, njébanji-je kàrè banji lə-dé ur adi d'aa njay rəm, njémbitɔ-je d'oo ta rəm, dow-je kí d'oy kàrè 'tɔsi 'ndəl rəm, bá njéndoo-je kàrè mɛɛ Poyta kí Maji usi mbi-dé-ti rəm tɔ. ²³ Dow kí m'təl gin kusi liə al bá to njénékumə!

²⁴ Loki dow-je kí Jā ulə-dé 'təl d'ɔw rəm, Jeju pa ta kí dɔ Jā-ti adi kosi dow-je panè: To ri bá ɔwi diləlo-ti ooi wa? To tuwətɔgi kí yəl isi ɔw siə yó-je kí nè-je kin bá ɔwi ooi wa? ²⁵ Kinə bə al, ngà to ri ya bá ɔwi ooi wa? To dow kí tulə kubi-je kí kurə-kurə rɔ-é-ti bá ɔwi ooi-é wa? Ngà, lé to ɛ kàrè, dɛ kí 'tulə kubi-je kí là-é nɔ-nɔ kɔ dɛ kí d'isi dan nékingə-je-ti mburuki-mburuki bə kinlé, d'isi mɛɛ kəy-ti lə ngar-je yó rəm. ²⁶ Ngà se to ri ya danɔ bá ɔwi ooi wa? To njèpata kí ta Lubə-ti bá ɔwi ooi-é wa? Tɔgrɔ-ti, m'a kidə-si, to dow kí itə njèpata kí ta Lubə-ti say bəy. ²⁷ Kdɔ to Jā kin bá ndɔki 'ndàngi ta kí dɔ-é-ti 'panè:

Yən, mɔ Lubə m'ulə njèkilə mɛɛ lə-m nɔ-i-ti kete, kdɔ kadi ɔw ra rəbi lə-i adi-i.

²⁸ Jeju ilə dɔ-ti panè: M'a kidə-si; dan dow-je-ti lay kí dené-je d'oji-dé lé, ɛ kí to dow kí boy itə Jā ya goto. Bə ya kàrè, dow kí ndɛ bə mɛɛ kɔbɛ-ti lə Lubə lé, boy itə-é. ²⁹ †Njétaalambo-je, kɔ dow-je lay kí d'oo ta ndó lə Jā, bá 'ree d'adi ra-dé batɛm lé, 'gɔ kí Lubə to njèra né kí njururu.

³⁰ Ngà Parisi-je, kɔ njéndó dow-je ndukun-je 'mbati kɔji ra-je lə Lubə kí tɔ kdɔ ta lə-dé, adi d'adi Jā ra-dé batɛm al.

³¹ Nɔ bá m'a kun-é kɔji-né dow-je kí ngɔsnè kan wa? Dɛ titi-nɔ kɔ nɔ-je ɛn wa? ³² Dɛ 'titi-nɔ kɔ ngan-je kí d'isi pandangi lo-ti bá 'ba-nɔ ə 'pa-nɔ ta 'panè:

«J'kol nal kàrè 'ndami-né al rəm, bá j'usi pa nɔ yo kàrè 'nɔi-né al rəm.»

³³ Jeju təl ilə dɔ-ti panè: M'pa bə kdɔ loki Jā kí njèra dow-je batɛm ree, bá uso né al rəm, ay yibi al rəm lé, sɔi 'pai-nè: «To dow kí ndil kí maji al ra-é.» ³⁴ Ngà Ngon lə dow ree bá uso-je, ay-je rəm, sɔi 'pai-nè: ɛ kanlé uso né bore ngay rəm, to njékay né rəm, bá to nam njétaalambo-je, kɔ

njèramajal-je rəm. ³⁵ Ngà dow-je lay kí njètəl rɔ-dé go ta-ti lə Lubə lé, 'gə kí gosi lə Lubə to gosi kí togrɔ-ti ya.

*Ta kí sɔbi dɔ Jeju kí dené kí njèramajal
Mat 26:6-13; Mar 14:3-9; Jq 12:1-8*

³⁶ Parisi káre bè kí ri-é lə Simɔ, ɓa Jeju kadi ɔw uso né. Beɓa ɛ ɔti ɔw ɓe lə Parisi lé ɔ isi ta nékuso-ti. ³⁷ †Rəmə dené káre kí to njèramajal isi mɛɛ ɓebo-ti kin nɔɔ. Loki dené lé, oo kí Jeju isi uso né ɓe lə Parisi kinlé nɔɔ rəmə, ɛ un ku kí ubi kí ɔti maji rusi mɛɛ-é, kí to ku kí 'ra kí ɔr kí 'ɓa-é «albatrə», ³⁸ ree isi-né nangi nja Jeju-ti go-é-ti gogi. Ɛ nɔ adi man kəm-é ndogi nja Jeju suki-suki ɔ uwə bəl dɔ-é ɓɔr-né ɔ tɔn nja-é lé rəm, ɓa ur ubi kí ɔti maji lé titi rəm to. ³⁹ Loki Parisi kí njəba Jeju lé, oo né kin bè rəmə pa mɛɛ-é-ti panè: Kinə dingəm kin to njəpata kí ta Lubə-ti ya lé, ɛ à gə dené kí isi ɔdi rɔ-é kinlé rəm, ɓa à gə kí dené kinlé to njèramajal rəm to. ⁴⁰ Beɓa Jeju un ta panè: Simɔ, m'ɔw kà ta nè kadi m'idə-i. Simɔ ilə-é-ti panè: Njéndó dow-je né, 'pa. ⁴¹ Beɓa Jeju panè: Dingəm káre bè kí to njèkində là tunə-ti, ɔw kà kurə liə dɔ dow-je-ti joo. Ɛ kí káre, kurə tò dɔ-é-ti asi kəm là kullə kí dow ra ndɔ ɓumj ɔ ɛ kí káre, kurə tò dɔ-é-ti asi kəm là kullə kí dow ra ndɔ kɔrmj to. ⁴² Loki dɛ d'ɔw kà né kí kadi d'ugə-né al lé, ɛ ra sə-dé maji adi ɔr kurə lé kɔgi dɔ-dé-ti joo lay. Nq dan-dé-ti ɓá à ndigi njèkində là tunə-ti lé tɔy madi-é wa? ⁴³ Simɔ ilə-é-ti panè: Ɛ kí njèkində là tunə-ti ɔr kurə kí nq dɔ-é-ti kɔgi kinlé, m'gir kí à to ɛ ɓá à ndigi njèkində là tunə-ti lé nq. Beɓa Jeju panè: Ɛ ya ɔ 'pa maji tin! ⁴⁴ Go-ti, Jeju təl kəm-é ki rɔ dené-ti lé ngá ɓá idə Simɔ lé panè: 'Oo dené kinlé maji! M'ree kəy lə-i ya ɔ adi-m man m'togi-né nja-m al. Ngà dené kinlé, man kəm-é ndogi nja-m suki-suki ɓá təl ɓɔr kà bəl dɔ-é. ⁴⁵ I uwə-m ki kàd-i-ti al, ngà dené kinlé, kí low nɔ kí m'ree kəy kin ya, ɛ isi ká tɔn nja-m-ti ya par-par ɔn. ⁴⁶ I ur ubi dɔ-m-ti 'un-né ta-m al, ngà dené kinlé, ɛ ur ubi kí ɔti maji ya nja-m-ti un-né ta-m. ⁴⁷ Gin-é kin ɓá m'idə-i, majal-je liə kí nq kí toki kiɲə go-é kɔgi kadi-é kin ɓá, ɛ ndigi-m-né nq tin. Ngà dow kí majal-je liə toki kiɲə go-é kɔgi nq al lé, ɛ ndigi-m nq al ya to. ⁴⁸ Go-ti, Jeju idə dené lé panè: Majal-je lə-i toki kiɲə go-é kɔgi! ⁴⁹ Rəmə dɛ kí d'isi ta nékuso-ti nati kà Jeju lé 'pa ta mɛɛ-dé-ti 'panè: Ɛ kanlə to dow kí ban ya ɓá ɔw mbing ya oo rɔ-é ki njèkiɲə go majal-je lə dow-je kɔgi ɓəy tin wa? ⁵⁰ Ngà Jeju idə dené lé panè: Kadmɛɛ lə-i aji-i, 'ɔw kà lapiya!

8

Dow-je kí njédan Jeju lo kilə mbɛ Poyta kí Maji-ti

¹ Go ndɔ-je-ti kinlé, Jeju ɔw kà nganɓe-je kà ɓebo-je ɔw ndó dow-je ta lə Lubə, ɓá ilə mbɛ Poyta kí Maji kí sɔbi dɔ kɔɓe lə Lubə rəm to. ² †Njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é joo d'ɔw siə nati rəm, dené-je kí dan-ti-je kí ndɔki ɛ tubə ndil-je kí maji al dɔ-dé-ti kà dɛ kí mɔy-je kí gay-gay ra-dé ɓá ɛ adi-dé lapiya lé kàre, d'ɔw siə nati to. Dɛ ɓá 'to: Mari kí ɓa-é Mari kí Magdala kí ndɔki Jeju tubə ndil-je kí maji al siri dɔ-é-ti kɔgi lé rəm, ³ Jan kí to ne Suja kí to njəkoo go né-je lə Ngar Erodí rəm, Suján rəm, ɓá dené-je kí rangi nq kí 'to njéra sə-dé kà nékingə-dé-je rəm to.

*Gosta kí sòbi dɔ njèkilə kɔ**Mat 13:1-23; Mar 4:1-9*

⁴ Loki kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy d'í kì bebo-je kí gay-gay 'ree 'kəw-ŋə rɔ Jeju-ti lé, ɛ idə-dé gosta kin panè:

⁵ Njèndɔr ɔw kɔɔ kílə kɔ liə. Loki ɔ ilə rəmə, kɔɔ né kí dan-ti-je tusi dɔ rəbi-ti adi dow-je mbəjrə nja-dé-ti ə yəl-je kí 'nar taá 'ree 'tú lə-lə. ⁶ Kɔɔ né kí nɔ-je tusi dɔ ər-ti; loki ubə rəmə, tuti kurum kɔɔtalə ingə lo kí sɔl al. ⁷ Kɔɔ né kí madi-je tusi dan kun-je-ti; loki ubə rəmə kun tɔgi siə nati adi ɔ rɔ dɔ-ti gəgəgə. ⁸ Ngà kɔɔ né kí nɔ-je tusi nangi-ti kí maji; loki ubə rəmə, ɔr dɔ-é; dɔ-é káre ya kɔɔ-é ra-ti bu-bu. Loki Jeju pa ta kin bè rəmə, ilə bɔbi ndi-é nangi panè: Dow kí mbi-é tò nɔɔ kɔɔ kadi oo-né ta rəmə, kadi oo ta kinlé! ⁹ Beba njéndó né-je liə 'dəji-é 'panè: Se gosta kinlé, kɔr mɛɛ-é to ri wa? ¹⁰ Jeju idə-dé panè: Səi lé, né-je kí tò lo bɔyɔ-é-ti sɔbi dɔ kɔbe lə Lubə lé toki tɛɛ kì dɔ-é kadi-si. Ngà dow-je kí rangi lé, toki kidə-dé kì gosta kɔɔ kadi lé d'oo lo kàrè d'oo kì koo ya ndə bè rəm, bá lé d'oo ta kàrè kadi 'gə mɛɛ-é al rəm tɔ.

Kɔrmɛɛ gosta kí sòbi dɔ njèkilə kɔ

¹¹ Ooi bè, kɔrmɛɛ gosta lé ɛn: Kɔ né lé, to ta lə Lubə. ¹² Dɔ rəbi kí kɔɔ né tusi-ti lé, to dow-je kí d'oo ta lə Lubə ya rəmə, Sú ree ɔr mɛɛ-dé-ti kɔgi, nè d'a kì kadi mɛɛ-dé kɔɔ kaji-né. ¹³ Kɔɔ né kí tusi dɔ ər-ti lé, to dɛ kí loki d'oo ta lə Lubə ə 'taa kì rɔnəl ya, ngà kulə bá ulə njirə mɛɛ-dé-ti al; adi d'adi mɛɛ-dé kì mbɔr al; ə loki kɔ-je ree tɛɛ dɔ-dé-ti rəmə, dɛ 'tusi kadmɛɛ lə-dé d'ɛnə kɔgi. ¹⁴ Dan kun-je kí kɔɔ né tusi-ti lé, to dɛ kí d'oo ta lə Lubə ya, ngà loki d'ɔti d'ɔw rəmə, mɛɛ kɔ kəkəkə-je, kì bɔ nékingə-je, kì bɔ né-je kí dɔnangi-ti nè ɔ be dɔ-dé-ti adi kadmɛɛ lə-dé lé kandi-é goto. ¹⁵ Ngà nangi kí maji kí kɔɔ né tusi-ti lé, to dɛ kí d'oo ta lə Lubə ə ndigi dɔ-ti ndigi kí tɔgrɔ-ti rəm, d'uwə rɔ-dé ngà mɛɛ-é-ti adi kandi kadmɛɛ lə-dé tò.

*Gosta kí sòbi dɔ lampi**Mar 4:21-25*

¹⁶ †Dow ində pər lampi-ti ə à sɔbi ngó dɔ-ti al ngá; bá à kində gin tirə-ti al rəm; ngà à nɔɔ kagnɔɔ lampi-ti taá, kɔɔ kadi dow-je kí d'ɔw mɛɛ kəy-ti d'oo ndógi-é. ¹⁷ †Kɔɔ né kí dow bɔyɔ kí à ree tò ndaa-ti rəsi al ya goto rəm, né kí dow ra kì gidi ngəy kí à toki gə al ya goto rəm, bá kí à toki tɛɛ-né ndaa-ti rəsi al ya goto rəm tɔ. ¹⁸ †Ooi maji, loki isi ooi ta lé, indəi mbi-si maji ya ooi-né, kɔɔ dow kí né tò ji-é-ti bá d'a kadi-é kí rangi dɔ-ti, ngà dow kí né liə goto lé, né kí ɛ gir panè to 'lə-n'è kin ya kàrè d'a taa ji-é-ti.

*Ta kí sòbi dɔ kɔ Jeju kì ngankɔ Jeju-je**Mat 12:46-50; Mar 3:31-35*

¹⁹ Kɔ Jeju kì ngankɔ-é-je 'ree rɔ-é-ti; ngà lo kadi d'ingə-é goto, kɔɔ kosi dow-je d'uti lo kəkəkə. ²⁰ Beba d'idə-é 'panè: Kɔ-i kì ngankɔ-i-je d'a ta-i-ti ndaa-ti nɔɔ, 'ndigi koo-i. ²¹ Ngà Jeju ilə-dé-ti panè: Dow-je kí d'oo ta lə Lubə ə 'təl rɔ-dé go-ti kin bá 'to kɔ-m-je kì ngankɔ-m-je.

*Jeju ndangi yálbo adi lo tò ndingi**Mat 8:23-27; Mar 4:35-41*

²² Ndo káre bè, Jeju al mee tò-ti kì njéndó né-je liè bá idè-dé panè: «Adi j'gangi babo j'owi turə.» Beba de d'oti d'ow. ²³ Loki 'nəl tò d'isi d'ow rəmə, Jeju tò bi ə yəlbo ubə-dé nangi busi, ulə mbi-mbi do ba-ti, man ow kì rusi tò, adi de d'isi ta tuji-ti. ²⁴ Beba 'ngəsi kì rə Jeju-ti 'ndəl-é panè: «Njéndó dow-je né, njéndó dow-je né, ko-ji à tɔɔ boo!» Loki Jeju tee kəm-é lé, ɛ ndángi yól-je kì pungum man-je adi 'taa koo adi lo təl tò ndingi. ²⁵ Go-ti, Jeju dɔji-dé panè: Kadmee lə-si tò rá wa? Ngà njéndó né-je rəmə, né kì ra né lé, ra-dé bəl n̄a rəm, ɔr ndil-dé rəm, adi 'pa-n̄a ta dan-dé-ti 'panè: Kay! Dow kanlé, to dow kì ban wa? Ooi, yól-je kì man-je kàrè, ɛ ndángi-dé rəmə de 'təl rə-dé go ta-ti liè!

Jeju tubə ndil-je kì maji al do dow-ti

Mat 8:28-34; Mar 5:1-20

²⁶ De 'gangi babo d'ow donangi Gerasa-ti kì sɔbi dɔ-n̄a kì donangi Galile. ²⁷ Loki Jeju i mee tò-ti ur nangi ya rəmə, dingəm káre kì mee bebo-ti n̄ɔɔ, kì to dingəm kì ndil-je kì maji al 'ra-é, i ree rə-é-ti. Dingəm kinlé, ulə kubi rə-é-ti al ya low n̄u, bá tò kəy al rəm; ngà lo tò-é tò dɔbadi-je-ti.

²⁸ Loki oo Jeju rəmə, ur kɔɔl, usi nja-é-ti bá ilə bɔbi ndi-é nangi panè: Jeju, Ngon lə Lubə kì njəkisi taá dɔrɔ-ti n̄u, 'ge ri rə-m-ti wa, m'n̄ɔ ta-i-ti, 'ra-m maji al al. ²⁹ Dingəm lé pa bè, kdɔtalə Jeju ndángi ndil kì maji al lé kadi-é tee mee-é-ti kɔgi. Ndil kì maji al kinlé isi mee dingəm-ti kin low n̄u, adi d'ilə sil ji-é-ti-je kì nja-é-ti-je ya, ngà ɛ tuwə gangi kɔgi kɔgi. Ndil kì maji al lé, ɔsi-é ɔw siə diləlo-je-ti. ³⁰ Jeju dɔji-é panè: Ri-i lə n̄a wa? E panè: Ri-m lə 'kosi-je.» E pa bè, kdɔtalə ndil-je kì maji al 'n̄a mee-é-ti. ³¹ Ndil-je kì maji al kinlé, 'n̄ɔ ta Jeju-ti kɔo kadi un ndu adi n'owi bolebe-ti kì ɔy-é goto kin al. ³² Loki d'ə-ti kinlé, kosi kɔsɔngi-je d'ə d'uso né do mbal-ti ngɔsi n̄ɔɔ. Beba ndil-je kì maji al lé 'ra ndoo ta Jeju-ti kadi in̄ə-dé adi n'owi mee kɔsɔngi-je-ti, ə Jeju ndigi sə-dé tɔ. ³³ Ndil-je kì maji al lé, 'tee mee dingəm-ti lé, 'tur mee kɔsɔngi-je-ti, adi kɔsɔngi-je lé 'təti-n̄a yipi kadi mbal-ti taá 'tusi babo-ti 'nduy man. ³⁴ Loki njéngəm kɔsɔngi-je d'oo né kì ra né kin bè lé, d'əy d'ow d'ɔr poy-é mee bebo-ti rəm, mee nganbe-je-ti rəm. ³⁵ Beba dow-je d'ow kɔo koo né kì ra né lé; loki d'ow 'tee rə Jeju-ti rəmə d'ingə dingəm kì ndil-je kì maji al 'tee mee-é-ti kɔgi lé, isi nja Jeju-ti; ulə kubi rə-é-ti rəm, təl isi maji kare rəm, adi bəl ində bandi-dé gangi. ³⁶ Dow-je kì d'oo né-je kì ra né kin kì kəm-dé lé, d'idə-dé kəm rəbi kì dingəm kì ndil-je kì maji al d'isi mee-é-ti ingə-né lapiya lé. ³⁷ Go-ti, dow-je kì donangi Gerasa-ti lay ya bəl ində bandi-dé gangi, adi 'dɔji Jeju kadi in̄ə-dé ə ɔw rangi.

Beba Jeju al mee tò-ti kɔo kosi təl gogi. ³⁸ Rəmə, dingəm kì ndil-je kì maji al 'tee mee-é-ti kɔgi lé, n̄ɔ ta Jeju-ti kadi n'ow siə. Ngà Jeju tubə-é panè: ³⁹ 'Təl 'ow beə lə-i gogi, 'ow 'ɔr poy né-je lay kì Lubə ra sə-i kin. Beba dingəm lé ɔw ɔr poy né-je kì Jeju ra siə kin lay adi ta-é sane kì mee bebo lay.

Ta lə ngon lə Jayrusi kì dené kì tɔsi ndəl

kì ta lə dené kì məsi ree rə-é-ti

Mat 9:1,18-26; Mar 5:21-43

⁴⁰ Loki Jeju təl ree ngangi ba-ti kì Galile gogi lé, kosi dow-je d'uwə-é kì rə-dé-ti, kdɔtalə de lay ya d'ə d'ingi-dingi d'ə 'ngəbi-é. ⁴¹ Lo-é-ti kinlé, dingəm káre ri-é lə Jayrusi ree rə Jeju-ti. Jayrusi lé to 'boy kì do kəykəwn̄a-ti lə

jipi-je. E ree usi nja Jeju-ti nɔ ta-é-ti kadi ɔw siə mee kəy-ti liə. ⁴² Kdotalə ngon-é kí dené kí káre-rè kí à ra bal dɔgi gidi-é joo je bè tò oy kəy nɔɔ. Loki Jeju isi ɔw siə kí bee lé, kosi dow-je d'ul-nə go-é-ti mbuu, adi mbore-é yó-je kí nɛ-je.

⁴³ Rəmə dené káre kí məsi ree rɔ-é-ti bal dɔgi gidi-é joo a dan-dé-ti nɔɔ. E tuji nékingə-é lay kogi be lə dɔktur-je káre, dow kí asi kadi-é lapiya goto.

⁴⁴ Dené lé tɛɛ gidi Jeju-ti ree ɔdi rɔ takubi liə, rəmə tajinati nɛ ya gin məsi liə gangi dəsi. ⁴⁵ Jeju dəji panè: Nə ɔdi rɔ-m wa? Rəmə dow-je lay ya 'naji, bá Piyər idə-é panè: Njəndó dow-je né, kosi dow-je kí d'ilə-nə 'gəə dɔ-i é d'ul-nə dɔ-i-ti mbuu, 'mbor-i yó-je kí nɛ-je kin ya i 'dəji dow kí ɔdi rɔ-i bəy wa? ⁴⁶ Ngə Jeju ilə-é-ti panè: Dow ɔdi rɔ-m nɔɔ. Kdotalə m'gə kí tógi kí rɔ-m-ti tɛɛ. ⁴⁷ Loki dené oo kí gin-n'è tɛɛ lé, e dadi par-par usi nja Jeju-ti pa ta rəsi takəm dow-je-ti ɔr-né gin né kí ɔdi-né rɔ Jeju lé rəm, idə-dé-né kəm rəbi kí ingə-né lapiya tajinati nɛ lé rəm to. ⁴⁸ Bəba Jeju idə-é panè: Ngon-m kí dené, kadmɛɛ lə-i aji-i; 'ɔw kə lapiya.

⁴⁹ Loki Jeju a pa ta bè ya bəy rəmə, dow i mee kəy-ti lə Jayrusi kí to njəkun dɔ kəykəwnə lə jipi-je lé, ree idə-é panè: Ngon-i kí dené lé uwə ta-é nati, ɔn é 'ndɔji njəndó né dow-je lé al ngá! ⁵⁰ Ngə loki Jeju oo ta kinlé, e idə Jayrusi lé panè: «'Bəl al, mee-i ya 'adi-m par ə ngon-i kí dené lé, à kingə lapiya.» ⁵¹ Loki Jeju ɔw tɛɛ be lə Jayrusi lé, e adi dow kí rangi ɔw siə kəy al, ngə Piyər to, Jə to, Jaki to, bəbi ngon-je kí kɔ ngon lé to bá d'ow siə kəy. ⁵² Dow-je lay kí d'isi dɔ ngon-ti lé, d'isi ta nɔ-ti, kí ta ndingə rɔ-ti. Bəba Jeju idə-dé panè: 'Nɔi al! Ngon kí dené lé oy al, ngə tò bi kí tò. ⁵³ Rəmə de 'sɔki Jeju, kdotalə 'gə kí ngon kí dené lé oy. ⁵⁴ Ngə Jeju uwə ji ngon lé bá pa ta kí ndi-é kí boy panè: Ngon, i taá! ⁵⁵ Bəba ngon kí dené lé tɔsi ndəl ə i taá tajinati nɛ ya! Ə Jeju un ndu kadi d'adi-é né uso! ⁵⁶ Né kí ra né kinlé, ɔr ndil njəkoi ngon kí dené kinlé. Ngə Jeju ndəji-dé kɔ kadi 'pa d'adi dow oo al.

9

Jeju ulə njəkɔwkulə-je liə kí dɔgi gidi-é joo

Mat 10:1-9,11-14; Mar 6:7-13

¹ Jeju ba njəkɔwkulə-je liə kí dɔgi gidi-é joo ə adi-dé tógi rəm, adi-dé tarəbi kadi 'tubə ndil-je kí maji al lay dɔ dow-je-ti rəm, bá kadi d'adi lapiya njəmɔy-je rəm to. ² Ngə bá ulə-dé kadi d'ilə mbɛ kɔbe lə Lubə rəm, bá kadi d'adi lapiya njəmɔy-je rəm to. ³ E idə-dé panè: Kɔw-si mba kinlé, uni né madi ji-si-ti al, uni salangi al rəm, uni mbu kɔw mba al rəm, uni mbə al rəm, uni là al rəm, bá ɔyi kubi kí rɔ-si-ti joo-joo al rəm. ⁴ Mee kəy kí rá-rá kí ɔwi-ti lé, e ya isi-ti sar kadi ji-né. ⁵ †Ngə lo lay kí dow-je 'mbati kuwə-si kí rɔ-dé-ti rəmə, 'tɛɛi mee bebo-é-ti kinlé, ə 'gəki kodi kí nja-si-ti kɔgi kadi toji kí ta tò dɔ-dé-ti. ⁶ Njəkɔwkulə-je d'ɔw kí dɔ be-be d'ilə mbɛ Poyta kí Maji rəm, d'adi lapiya njəmɔy-je kí lo-lo rəm to.

Ta kí sɔbi dɔ né kí ndɔji Erodí nɔ

Mat 14:1-2; Mar 6:14-16

⁷ †Né-je kí ra né lé, loki njəkɔbe Erodí oo ta-é rəmə, ndɔji-é nɔ. Kdotalə dow-je madi 'panè: «To Jə bá tɔsi ndəl ində lo tɛɛ.» ⁸ De kí nɔ-je 'panè:

«To Eli bá ree» ə də kí rangi 'panè: «To dow káre dan dow-je-ti kí low kí 'to njépata-je kí ta Lubə-ti bá tɔsi ndəl ində lo tɛɛ.» ⁹ Ngà Erodí rəmə panè: «Ja lé, ndokí m'adi 'gangi dɔ-é, ngà to nà bəy bá dow-je d'isi 'pa ta-je kí bè kin dɔ-é-ti bá m'oo m'oo bəy tin wa?» Ə ɛ sangi kadi n'oo dowbé lé.

Jeju adi nékuso dow-je budɔgi lo mi

Mat 14:13-21; Mar 6:30-44; Jǎ 6:1-14

¹⁰ Lokí njékowkulə-je 'təl 'ree rəmə, d'ɔr poy né-je lay kí 'ra lé d'adi Jeju. Ʒ ɔr-dé go-é-ti ɔr-né rɔ-é kí kár-é kəl bebo Betsayda-ti bè. ¹¹ Ngà kosi dow-je 'gə, adi d'ow go-é-ti. Jeju uwə-dé kí rɔ-é-ti ə pa ta kí sɔbi dɔ kɔbɛ lə Lubə adi-dé rəm, də kí d'ow ndoo kingə lapiya rəmə, ɛ adi-dé lapiya tɔ.

¹² Ngà loki kadi isi ur lé, njéndó né-je kí dɔgi gidi-é joo 'ree rɔ Jeju-ti d'idə-é 'panè: 'Ɔsi kosi dow-je kanlé adi d'ow nganbe-je-ti, kəylo-je-ti kí tɔ ngɔsi-ngɔsi kadi d'ingə nékuso-je, kə lo tɔ-je, kɔdɔ lo kí j'ǎi-ti nè kinlé to diləlo. ¹³ Ngà Jeju idə-dé panè: «Səi ya adi-dé né d'uso.» Dɛ 'təl d'ilə-é-ti 'panè: «Jɛ j'ow kə mbə mi kə kanji joo-rə ya par. Dɔmaji, kadi jɛ ya j'ow j'ndogi nékuso j'adi dow-je kin lay je bè tá.» ¹⁴ Dɛ 'pa bè kdɔtalə dingəm-je ya kɔr-dé à ra budɔgi lo mi je bè. Jeju idə njéndó né-je lé panè: «Uwəi dow-je adi d'isi nangi kɔrmɪ kɔrmɪ je bè.» ¹⁵ Dɛ 'ra bè ya tɔ, adi d'adi dow-je d'isi nangi lay.

¹⁶ Jeju taa mbə kí mi kə kanji kí joo lé, itə kəm-é kə dɔrɔ-ti ra oiyo Lubə dɔ-ti, bá gángi danə adi njéndó né-je kadi 'ləbi kosi dow-je. ¹⁷ Dɛ lay ya d'uso né 'ndan ndə-ndə; adi d'oy dɔdum-é-je kí nəy rusi kàre dɔgi gidi-é joo.

Piyər pa rəsi kí Jeju to dow kí Lubə mbəti-é

Mat 16:13-28; Mar 8:27-31

¹⁸ Ndo káre bè, Jeju ɔr rɔ-é kí kár-é pa ta kə Lubə ə njéndó né-je liə d'ow siə nati ngà bá ɛ dəji-dé ta panè: «Kosi dow-je lé 'panè m'to nà wa?» ¹⁹ †Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: «Dow-je kí dan-ti-je 'panè: “I 'to Ja kí njəra dow-je batəm”, ə də kí nǎ-je 'panè: “I 'to Eli”, ə də kí rangi bəy 'panè: “I 'to dow káre dan dow-je-ti kí low kí 'to njépata-je kí ta Lubə-ti bá tɔsi ndəl ində lo tɛɛ.”» ²⁰ †Ngà Jeju təl dəji-dé panè: «Ə kí go gə-é-ti lə-si səi ya bè lé, mə m'to nà wa?» Piyər ilə-é-ti panè: «I 'to Kristi*.» ²¹ Jeju ndəji-dé nǎ kadi 'pa ta-é d'adi dow al.

Jeju pa ta kí dɔ koy-é-ti kə tɔsi ndəl-ti liə

Mat 16:21-28; Mar 8:31-33

²² Jeju təl ilə dɔ-ti panè: «Tɔ kadi Ngon lə dow à kingə kɔ nǎ; 'ngatɔgi-je lə jipi-je, kə njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kə njéndó dow-je ndukun-je d'a mbati-é, d'a tɔl-é, ngà ndo kí njékungi-ti mutə rəmə à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ.» ²³ †Bəy bá ɛ idə-dé lay panè: «Kinə dow ndigi kun go-m rəmə, kadi ta rɔ-é ɔ-é al, kadi un kagdəsi liə uti kə ndo-é ndo-é ə un go-m. ²⁴ †Kdɔ dow kí rá-rá kí ndigi kaji rɔ-é lé à tuji rɔ-é, ngà dow kí ilə rɔ-é kɔgi kɔdɔ ta lə-m bá à kaji rɔ-é. ²⁵ Kadi dow ingə né-je kí dɔnangi-ti nè lay ə daji rɔ-é tuji əse ɛ ya tuji rɔ-é lé, maji-é to ri wa? ²⁶ Kdɔtalə dow kí ra rɔsɔl dɔ-m-ti, kə dɔ ta-je-ti lə-m lé, loki Ngon lə dow à ree dan rifa-ti liə, kə dan rifa-ti

† 9:19 9:19 Mat 14:1,2; Mar 6:14,15; Luk 9:7,8 † 9:20 9:20 Jǎ 6:68,69 * 9:20 9:20 Kristi lé kor meɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † 9:23 9:23 Mat 10:38; Luk 14:27 † 9:24 9:24 Mat 10:39; Luk 17:33; Jǎ 12:25

læ bɔbi-é, kɪ 'læ malayka-je kɪ d'aa njay lé, ɛ à ra rɔsɔl dɔ-é-ti ya tɔ. ²⁷ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow-je madi dan dɛ-ti kɪ d'ɑ nè kinlé, d'a koo kɔɓɛ læ Lubə lé, bəy fá d'a koy.»

Rɔ Jeju mbəl

Mat 17:1-9; Mar 9:2-10; 2Pi 1:16-18

²⁸ Asɪ ndɔ jinəy joo je bɛ go ta-je-ti kɪ Jeju pa kinlé, ɛ ba Piyər, kɪ Ja, kɪ Jaki adi d'ɔw siə ə al dɔ mbal-ti kɔɔ pa ta kɪ Lubə. ²⁹ Loki ɛ isi pa ta kɪ Lubə lé, takəm-é mbəl tò gay ə kubi-je liə təl nda mbəy-mbəy ə ndɔy ngilingi-ngilingi. ³⁰ Rəmə tajinati nè ya dingəm-je joo d'ɑ d'ɔji ta kɪ Jeju. To Moiyiji kɪ Eli kɪ 'tɛɛ koy, ³¹ rɔ-dé ɔ njoy-njoy adi lo ndɔgi doo ə d'ɑ d'ɔji ta kɪ Jeju dɔ koy-ti kɪ ɛ à kɔw koy bɛbo Jorijalɛm-ti kɔɔ tɔl-né ta kullə liə. ³² Piyər kɪ madi-é-je lé, 'tò ɓi d'adi dan-dé oy rəgi-rəgi; ngà loki 'tɛɛ kəm-dé rəmə d'oo ndɔgi læ Jeju rəm, d'oo dingəm-je joo kɪ d'ɑ rɔ-é-ti lé rəm tɔ. ³³ Loki dingəm-je kɪ joo kinlé d'isi d'inə Jeju kɔɔ kɔw rəmə, Piyər idə-é panè: Njéndó dow-je né, maji nɑ kadi j'isi nè ya ngá. Adi j'rai kəykubi mutə, káre à to 'lə-i, káre à to 'lə Moiyiji ə káre à to 'lə Eli tɔ. Piyər gə mɛɛ ta kɪ ɛ ɑ pa lé al. ³⁴ Loki ɑ pa ta lé bɛ ya rəmə, kilndi ree səbi dɔ-dé-ti rɪpi. Loki kilndi səbi dɔ-ti lé, bəl ində bandi njéndó né-je gangi. ³⁵ ††Rəmə dan kilndi-ti lé, ndi dow ɓa panè: Ɛ kinlé, to ngon-m, m'mbətɪ-é; ooi ta liə. ³⁶ Ngà go ndi dow-ti kɪ ɓa lé rəmə, d'oo Jeju ya ɑ kɪ kár-é. Njéndó né-je d'adi ta-dé tò kɪ mundi-é ə mɛɛ ndɔ-é-je-ti kinlé, dɛ d'ɔr poy né kɪ d'oo kin d'adi dow al.

Jeju adi lapiya ngon kɪ ndil kɪ maji al isi mɛɛ-é-ti

Mat 17:14-21; Mar 9:14-29

³⁷ Lo aa go-ti, loki d'ɪ dɔ mbal-ti d'isi risi nangi lé, kosi dow-je kɪ 'tò nduy-nduy ya 'tilə kəm Jeju; ³⁸ rəmə dan kosi dow-je-ti lé, dow káre pa ta boy-boy panè: Njéndó dow-je né, m'ra-i kɔgri ya, ilə kəm-i dɔ ngon-m-ti adi-m, kdɔtalə ɛ to ngon-m kɪ káre-rè. ³⁹ Taá-taá ya ndil kɪ maji al uwə-é rəmə, tajinati nè ya ra-é adi nɔ boy-boy, siki-é kɪ tɔgi-é tɔgi-é adi əm ta-é ɪ puki-puki, adi-é kɔ nɑ ə inə-é kalangi al, adi toki dow kɪ oy bɛ ⁴⁰ M'ra ndoo ta njéndó né-je-ti læ-i kadi 'tubə ndil lé dɔ-é-ti kɔgi ya, ngà dɛ d'asi al. ⁴¹ Bɛba Jeju panè: Səi ko dow-je kɪ njémeɛngə-je kɪ njémeɛndul-je kan! M'a kisi sə-si nati asi kaglo ban bəy wa? M'a kisi dɔ-ti sə-si asi kaglo ban bəy wa? Go-ti, təl idə bɔbi ngon lé panè: 'Ree kɪ ngon-i lé nè bɛ. ⁴² Loki ngon lé isi ree rəmə, ndil kɪ maji al lé, ɔsi-é ilə-é nangi ə siki-é nɑ, ngà Jeju ndangi ndil kɪ maji al lé, ə adi ngon lé lapiya, fá təl ulə-é ji bɔbi-é-ti. ⁴³ Dow-je lay ya tɔgi læ Lubə kɪ tò bəl kinlé ɔr ndil-dé.

Nja joo kɪ Jeju pa ta dɔ koy-é-ti

Mat 17:22-23; Mar 9:30-32

Loki né-je lay kɪ Jeju ra lé, ɔr ndil dow-je lay adi tagir læ-dé tò kɪ dɔ-ti ya bəy lé, ɛ idə njéndó né-je liə panè: ⁴⁴ Ta kɪ m'ɔw kidə-si kinlé, uwəi dɔ-si-ti maji: «Ngon læ dow lé, d'a kilə-é ji dow-je-ti.» ⁴⁵ Ngà njéndó né-je 'gə mɛɛ ta kinlé al. Ta lé toki ɓɔyɔ sə-dé dɔ-é kɔɔ kadi 'gə mɛɛ-é al; ə dɛ 'bəl lo dɛji-é ta dɔ-ti rəm tɔ.

Sé nɑ bá to dow kɪ boy nɑ wa?

Mat 18:1-7; Mar 9:33-37

⁴⁶ †Njéndó né-je læ Jeju d'isi 'naji-n̄a ta kadi d'oo sé n̄á bá to kí boy n̄a dan-dé-ti wa? ⁴⁷ Jeju gə tagir kí m̄eə-dé-ti adi un ngon kí nde bè adi-é a mbó-é-ti; ⁴⁸ †ngá bá idə-dé panè: Dow kí rá-rá kí uwə ngon kin kí rə-é-ti kdo ta læ-m lé, to ma ya to bá dowbé uwə-m kí rə-é-ti tin; ə dow kí uwə-m kí rə-é-ti kin rəmə, to njəkulə-m ya to bá dowbé uwə-é kí rə-é-ti tin. Kdo dow kí oo rə-é kí ngon dow dan-si-ti lay kinlé, e bá to dow kí boy n̄a.

Dow kí ɔsi-si ta al lé to dow læ-si

Mar 9:38-41

⁴⁹ J̄a un ta panè: «Njéndó dow-je né, je j'oo dow káre un ri-i bá isi tubə-né ndil-je kí maji al do dow-je-ti ə j'sangi kadi j'ɔgi-é do-ti, kdo e un go-i sə-ji al.» ⁵⁰ Ngá Jeju ilə-é-ti panè: ɔgi-é do-ti al, kdo dow kí ɔsi-si kí ta al lé, to dow læ-si.

Jeju in̄ə dɔnangi Galile kdo kow Jorijalem

Be káre bè dɔnangi Samari-ti mbatí Jeju

⁵¹ Loki ndo-je læ Jeju n̄ay ngosi kadi Lubə à kun-é kí dɔra-ti lé, e un ndi-é ə a do-ti n̄angi kadi n'ow bebo Jorijalem-ti. ⁵² E ulə dow-je kete n̄ə-é-ti. Loki de d'ungi-n̄a rebəə d'ow rəmə, 'teə m̄eə ngonbe-ti káre kí dɔnangi Samari-ti, kdo ra né-je kete ngəbi-é-né. ⁵³ Ngá dow-je kí ngonbe-é-ti 'ndigi kuwə-é kí rə-dé-ti al, kdo e un rəbi kí ɔw kí bebo Jorijalem-ti. ⁵⁴ Loki Jaki-je kí J̄a kí 'to njéndó né-je læ Jeju d'oo né kin bè lé, d'idə-é 'panè: 'Babe, i 'ndigi kadi j'dəji pər kadi i dɔra-ti ree ró-dé wa? ⁵⁵ Jeju təl kəm-é kí rə-dé-ti bá kəl sə-dé panè: [To tagir ri bá t̄o m̄eə-si-ti bè wa! ⁵⁶ Ngon læ dow lé, ree kdo təl dow-je al, ngá e ree kdo kaji-dé.]† Beba de d'ɔti d'ow ngonbe-ti kí rangi.

Ta kí ɔbi do kun go Jeju

Mat 8:18-22

⁵⁷ Loki de d'ow do rəbi-ti lé, dow káre idə Jeju panè: «M'a kun go-i lo lay kí 'a kow-ti.» ⁵⁸ Jeju ilə-é-ti panè: «Tal-je d'ow kí be t̄o-dé n̄ɔɔ, bá yəl-je kí 'nar taá kin kàrè d'ow kí kəy t̄o-dé t̄o. Ngá Ngon læ dow lé, lo kí kadi ulə do-é-ti ya kàrè goto.» ⁵⁹ Jeju idə dow kí rangi panè: 'Un go-m. Ngá e ilə-é-ti panè: «'Babe, 'adi-m tarəbi adi m'ow m'dubi b̄obi-m m̄oki tá.» ⁶⁰ Ngá Jeju idə-é panè: «'In̄ə de kí d'oy adi 'dubi dow-je læ-dé kí d'oy, ə i rəmə, 'ow ilə mb̄e k̄ɔbe læ Lubə.» ⁶¹ Dow káre pa bəy panè: 'Babe, m'ndigi kun go-i, ngá kadi bá 'adi-m tarəbi kadi m'ow m'ra lapiya dow-je kí m̄eə kəy-ti læ-m m̄oki tá. ⁶² Ngá bá Jeju idə-é panè: Dow kí uwə kosi mangi-je ɔw ndɔr-né bá gɔɔ lo go-é-ti gogi lé, kullə k̄ɔbe læ Lubə tuwə-é al.

10

Ta kí ɔbi do njéndó né-je kí kɔrsiri gidi-é joo kí Jeju ulə-dé

Mat 9:37-38; 10:7-16; Mar 6:8-11; Luk 9:3-5

¹ Go-ti, 'Babe Jeju mbəti njéndó né-je kí rangi kɔrsiri gidi-é joo ə ulə-dé kadi d'ow joo-joo kete n̄ə-é-ti m̄eə bebo-je-ti lay, kí lo-je-ti lay kí t̄o kadi e ya kàrè à kow-ti t̄o. ² †E idə-dé panè: Ko kí t̄o kijə n̄a, ngá njékijə-é-je bá 'n̄a al. Ən ə 'pai ta kí 'ba njəko kí t̄o kijə lé, kadi ulə kí njérakullə-je

† 9:46 9:46 Luk 22:24 † 9:48 9:48 Mat 10:40; Luk 10:16; J̄a 13:20 † 9:56 9:56 Ta-je kí t̄o mbun̄ə né-ti kinlé [...] goto m̄eə mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kí ji-dé kí ta greki. † 10:2 10:2 Mat 9:37,38

titi. ³ †Ɔwi! Yən, m'ulə-si titi-nə kì ngan bati-je bè dan jagim-je-ti. ⁴ Uni mbu là al rəm, uni mbu kow mba al rəm, ɔyi saba al rəm, bá ɔi nangi kì rəbi-rəbi 'rai lapiya dow-je al rəm tɔ. ⁵ Mee kəy kí rá-rá kí ɔwi-ti lé, ta kí a pai kete moki ón: «Kadi lapiya nɔy mee kəy-ti kin!» ⁶ Kinə dow noji isi mee kəy-ti lé nɔɔ rəmə, lapiya lə-si à nɔy siə. Ngà kinə dow noji goto tɔ rəmə, lapiya lə-si à təl ree rɔ-si gogi tɔ. ⁷ †Isi mee kəy-é-ti kinlé, ə né kí d'adi-si ya usoi rəm, ɔyi rəm. Kdotalə tɔ tó-é kadi njérakullə ingə nékugə dɔji-é. Iləi kì takəy-takəy al.* ⁸ Mee bebo kí rá-rá kí ɔwi-ti, bá d'uwə-si kí rɔ-dé-ti, ə d'adi-si nékuso rəmə usoi ⁹ rəm, adi lapiya njémɔy-je kí d'isi mee bebo-é-ti lé, ə idəi dow-je kí titi 'painè: Kɔbe lə Lubə ree ngosi rɔ-si-ti. ¹⁰ †Ngà mee bebo kí rá-rá kí ɔwi-ti, bá d'uwə-si kí rɔ-dé-ti al lé, ɔwi pandangi lo-je-ti kí mee be-é-ti lé, ə 'painè: ¹¹ †«Kodi kí mee bebo-ti lə-si kí i nja-ji-ti ya kàrè j'ow mbing j'gəki dɔ-si-ti gogi. Bè ya kàrè, kadi 'gəi kí kɔbe lə Lubə lé, ree ngosi.» ¹² †M'a kidə-si rəsi; mee ndɔ-é-ti kinlé ta kí gangi kí dɔ bebo-é-ti kinlé, à ngə nɔ kitə ta kí gangi kí dɔ Sɔdom-ti bəy.

Tuji kí sɔbi dɔ be-je kí 'mbati kadi mee-dé

Mat 11:21-24

¹³ Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɔi dow-je kí Korajə! Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɔi dow-je kí Betsayda! Kdɔ nékɔji-je kí toki ra dan-si-ti nè kinlé, lé toki ra dɔnangi Tir-ti kì dɔnangi Sidɔ-ti je bè rəmə lé dow-je kí titi d'a kulə kubi saki rɔ-dé-ti tò-né buu-ti, kdɔ kinə-né panjiyə-dé-je kí maji al kogi low nɔ ngá! ¹⁴ Gin-é kin bá, ndɔ gangta-ti lé, ta kí gangi kí dɔ-si-ti à ngə nɔ kitə ta kí gangi kí dɔ dɔnangi Tir-ti, kì dɔnangi Sidɔ bəy. ¹⁵ Ngà sɔi dow-je kí Kapernayim, ooi 'painè se riba lə-si kin à kow sə-si sar dɔrɔ-ti wa? Bè al, à toki təl sə-si kì nangi sar kì mee lo kí koó-ti.

¹⁶ †Dow kí taa ta lə-si lé, taa ta lə-m tɔ. Ngà dow kí ɔsi-si ngərəngi rəmə, to mə ya tɔ ə ɔsi-m ngərəngi tin. Ə dow kí ɔsi-m ngərəngi lé, to njəkulə-m tɔ bá dowbé ɔsi-é ngərəngi tin.

¹⁷ Də kí korsiri kí Jeju ulə-dé lé, 'təl 'ree kí rɔnəl ə 'panè: 'Babe, kì ri-lé, ndil-je kí maji al ya kàrè d'ulə dɔ-dé gin tógi-ti lə-ji. ¹⁸ Beba Jeju idə-dé panè: M'oo Satə i dɔrɔ-ti titi-nə kì təl ndi bè usi nangi nè. ¹⁹ Ooi bè, m'adi-si tógi kadi 'njiyəi-né dɔ li-je-ti, kì dɔ jinə-je-ti, kì dɔ tógi-je-ti lay kí njəba ɔw-né, ə né káre ya kàrè à ra-si al. ²⁰ Bè ya kàrè, 'rai rɔnəl kdotalə ndil-je kí maji al kí d'ulə dɔ-dé gin tógi-ti lə-si kin al. Ngà 'rai rɔnəl kdotalə ri-si kí toki ndangi mee dɔrɔ-ti kin tá.

Lubə tɛɛ dɔ Poyta kí Maji adi ngan dow-je

Mat 11:25-27; 13:16-17

²¹ Dɔkaglo-é-ti kinlé ya Ndil kí aa njay ra Jeju adi rɔ-é nəl-é nɔ adi panè: Bɔbi-m kí 'to 'Ba dɔrɔ kà dɔnangi, m'tóy-i, kdɔ 'bɔyɔ dɔ né-je kin kì njégosi-je kì njénégə-je rəmə ngan dow-je kin bá 'tɛɛ kà dɔ-é adi-dé. Oiyɔ, Bɔbi-m, m'tóy-i kdɔ tɔ ndigi lə-i kadi né kinlé tɔ bè†. ²² †Bɔbi-m təl kì né-je lay adi-m. Dow kí gə-m mə Ngon lə Lubə lé goto. Bɔbi-m ya par é gə-m. Ə

† **10:3** 10:3 Mat 10:16 † **10:7** 10:7 1Kɔ 9:14; 1Ti 5:18 * **10:7** 10:7 Jeju ɔgi-dé kow kəy lə dow-je al. **Ngə** ɛ ndigi kadi 'tɔ kəy lə dow káre ə lo aa d'i kete-kete al. Kdɔ mba tɔ bə joo ə ində nane. † **10:10** 10:10 Knj 13:51 † **10:11** 10:11 Mat 10:7-14; Mar 6:8-11; Luk 9:3-5 † **10:12** 10:12 a Mat 11:24; b Mat 10:15 † **10:16** 10:16 Mat 10:40; Mar 9:37; Luk 9:48; Jə 13:20 † **10:21** 10:21 1Kɔ 1:17-29 † **10:22** 10:22 a Jə 3:35; b Jə 10:15

dow kí gə Bəbi-m ya goto. Mə ya par ə m'gə Bəbi-m lé, ə dow kí mə ngon-é lé ya m'tɛɛ kəm-é dɔ-é-ti bá à gə-é tɔ.

²³ Go-ti, Jeju təl kəm-é ki rɔ njéndó né-je-ti liə ə idə-dé dɛ ya kɪ kár-dé gay panè: Dow-je kí kəm-dé oo né-je kí səi ooi kinlé 'to njénékumə-je!

²⁴ Bəba m'a kidə-si rəsi kí njépata-je kí ta Lubə-ti n̄a, kɪ ngar-je n̄a ya 'ndigi koo né-je kí səi ooi kin ya, ngà d'oo al; 'ndigi koo ta-je kí səi ooi kin ya, ngà d'oo al.

Gosta kí sɔbi dɔ dow kí Samari kí to dow kí maji

Mat 22:34-40; Mar 12:28-34

²⁵ †Dow káre kí njéndó dow-je ndukun sangi kɔo koo ta kí mɛɛ Jeju-ti adi i taa dəji-é panè: «Njéndó dow-je né, ri bá m'a ra kɔo kadi m'isi-né kəm sartangani wa?» ²⁶ Bəba Jeju ilə-é-ti panè: «'Ndàngi mɛɛ mbete ndukun-je-ti 'panè ri wa? I 'ndó lé, 'ndàngi 'panè ri wa?»

²⁷ †E ilə Jeju-ti panè: «'A ndigi 'Babe Lubə lə-i kɪ mɛɛ-i káre-rè, kɪ ndil-i lay, kɪ tógi-i lay rəm, kɪ tagir lə-i lay rəm, bá 'a ndigi dow madi-i tò kɪ rɔ-i bə rəm tɔ.» ‡ ²⁸ Bəba Jeju idə-é panè: «Ta lé, i ilə-ti maji n̄a! 'Ra né kinlé ya rəmə 'a kisi kəm.»

²⁹ Ngà ɛ ndigi ra kadi 'lən-n'ɛ to naji adi dəji Jeju panè: «Ná bá to dow madi-m wa?» ³⁰ Jeju təl un ta panè: «Dingəm káre bə i bəbo Jorijaləm-ti isi ɔw bəbo Jeriko-ti, rəmə bəkaya-je 'gàngi-é 'taa né-je liə lay, 'tündə-é mbuki-mbuki d'adi tò kəm yo ə 'tusi-é d'ɪn̄ə-é d'ɔw lo lə-dé. ³¹ Ə dow káre kí to njégugnə lə Lubə i Jorijaləm isi ree kɪ rəbi kí káre kinlé tɔ. Loki ree da dɔ dingəm-ti lé rəmə, ɛ ijə rɔ-é kɪ nganglo-nganglo dəə ɔw. ³² Go-ti, dow káre kí gin koji-ti lə Lebi ree tɛɛ lo-ti kinlé tɔ, bá oo dingəm lé rəmə, ijə rɔ-é kɪ nganglo-nganglo dəə ɔw ya bəy. ³³ Ngà dow káre kí donangi Samari-ti kɪ isi ɔw mba ə ree tɛɛ lo-ti kinlé bá oo dingəm lé rəmə ta ɔ mɛɛ-é n̄a kɔo ta liə. ³⁴ Bəba ɔti ree rɔ-é-ti ə ungi ubi, kɪ man nduu ta dɔ-je-ti lé ndəm-né bəy bá un-é səbi-é dɔ koro-ti liə ɔw siə kəy mba-je-ti ə tɔsi kəm-é go-é-ti. ³⁵ Loki lo aa lé, ɛ ɔr là kí dow à ra kullə ndo joo bá à kingə, adi njəkoo go kəy mba-je lé, ə idə-é panè: "'Tɔsi kəm-i go-é-ti adi-m rəm, bá né-je lay kí 'a tuji dɔ-é-ti dɔ madi-é-ti kinlé, ndo kí m'təl rəmə jə idə-m ə mə ya m'a kugə-i." ³⁶ Jeju təl dəji njéndó dow-je ndukun lé panè: «Kí go koo-é-ti lə-i lé, dan dow-je-ti kɪ mutə kinlé, ɛ kí rá bá to dow madi dingəm kinlé wa?» ³⁷ Bəba ɛ ilə Jeju-ti panè: «To ɛ kí njəkoo kəmtondoo liə kin.» Bə ngá bá Jeju idə-é panè: «'ɔw, ə i kàrè 'ra bə ya tɔ.»

Ta kí sɔbi dɔ kɔw Jeju bə lə Marti-je kɪ Mari

³⁸ †Loki Jeju usi rebəə kɪ njéndó né-je liə, bá ɔw mɛɛ ngonbɛ-ti káre bə lé, dené káre kí ri-é lə Marti uwə-é kɪ rɔ-é-ti mɛɛ kəy-ti liə. ³⁹ Ə Mari kí to ngonkɔ Marti lé, isi nangi nja 'Babe-ti isi oo ta-je liə. ⁴⁰ Kullə-je kí gay-gay kí mɛɛ kəy-ti un Marti n̄a adi ɛ ɔti rati ree panè: 'Babe, kiŋə kí ngonkɔ-m ɪn̄ə-m kɪ kar-m ya ta kullə-ti kinlé, 'usi-i-ti al ban al wa? 'Idə-é adi ree ra sə-m kullə. ⁴¹ 'Babe ilə-é-ti panè: Marti, Marti, mɛɛ-i a kəkəkə rəm, rɔ-i ba daki-daki kɔo né-je n̄a ya, ⁴² ngà né káre ya par ə to né kí maji n̄a. Mari bá mbəti ɛ kí maji n̄a kí dow à taa ji-é-ti ndə al.

† 10:25 10:25 Mat 22:35-40; Mar 12:28-34 ‡ 10:27 10:27 Mbl 19:18; Det 6:5 † 10:38 10:38 Ja 11:1

11

*Néndó kí sòbí dɔ pa ta kɪ Lubə**Mat 6:9-13; 7:7-11*

¹ Ndo káre bè, Jeju isi lo-ti madi isi pa ta kɪ Lubə. Loki pa ta kɪ Lubə gin-é gangi lé, dow káre dan njéndó né-je-ti liə dəji-é panè: 'Bábe, 'ndó-ji lo pa ta kɪ Lubə titi kí Jə ndó-né njéndó né-je liə bè to. ² Jeju ilə-dé-ti panè: Loki isi 'pai ta kɪ Lubə rəmə, 'painè:

Bəbi-ji, kadi dow-je 'gə kí 'aa njay; kadi kɔbe lə-i ree.

³ 'Adi-ji nékuso kí asi ta-ji kɪ ndo-je lay.

⁴ 'Inə go majal-je lə-ji kɔgi,

kɔo jə kàrè j'isi j'inə go majal-je kí dow-je d'isi 'ra sə-ji lé kɔgi to.

Ə 'inə-ji adi j'usi mɛɛ nənə-ti al.

⁵ Go-ti, Jeju ilə dɔ-ti panè: Dow káre dan-si-ti je bè, bá nam-é isi nɔɔ, bá ɛ ow ndəl-é ndɔɔ dan lo-ti panè: Nam-m, adi-m m'tunə-i mbə mutə.

⁶ Kɔɔtalə nam-m káre i mba-ti ree rɔ-m-ti ə m'oo né kí m'a kadi-é al. ⁷ Bá kinə nam-é lé, to kəy je bè ya ilə-é-ti panè: I 'ndɔji-m al. Tarəbi toki kuti ngá, bá jə kɪ ngan-m j'to nangi rəm ngá, adi m'a kɪ taá kadi-i mbə lé al.

⁸ M'idə-si m'adi ooi, kinə lé, i taá adi-é mbə lé, kɔɔtalə to kí ɛ to nam-é kin al kàrè, à kɪ taá kɔɔtalə ndɔji kí ndɔji-é bəy-bəy kin ya, kɔo kadi-é né-je lay kí ɛ ow ndoo-é lé.

⁹ Ə m'idə-si m'panè: 'Dəji ə d'a kadi-si; 'sangi ə a kingəi; indəi tarəbi ə d'a tɛɛ kadi-si. ¹⁰ Kɔo dow kí dəji ya ə d'adi-é; dow kí sangi ə ingə; dow kí ində tarəbi ə 'tɛɛ d'adi-é. ¹¹ Nə dan-si-ti bá ngon-é dəji-é mbə rəmə à kadi-é ər wa? Əse dəji-é kanji rəmə à kadi-é li wa? ¹² Əse ngon-é dəji-é kɔw rəmə à kadi-é jinə wa? ¹³ Ə səi kí 'toi njémɛɛndul-je kàrè, 'gəi kadi né-je kí maji-maji ngan-si-je rəm, ngə Bəbi-si kí dɔrə-ti kí ban bá à kadi Ndil kí aa njay dow-je kí 'dəji-é lé al wa?

*Dow-je 'ba Jeju 'boy lə ndil-je kí maji al**Mat 12:22-32; Mar 3:22-30*

¹⁴ Ndo káre bè, Jeju tubə ndil kí maji al kí isi mɛɛ dingəm-ti ra-é adi pa ta al. Loki ndil kí maji al lé tɛɛ kɔgi ya rəmə, dingəm lé pa ta adi né-é ɔr ndil kosi dow-je. ¹⁵ †Ngə dow-je kí dan-ti-je 'panè: To tógi lə Beljebul, kí to 'boy lə ndil-je kí maji al bá Jeju isi tubə-né ndil-je kí maji al. ¹⁶ †Ə dɛ kí nə-je 'ndigi nə-é kɔo koo ta kí mɛɛ-é-ti adi 'dəji-é kadi ra nékɔji kí i dɔrə-ti kadi d'oo. ¹⁷ Ngə Jeju gə tagir-je lə-dé bəti adi idə-dé panè: Kɔbe kí rá-rá ya bá dow-je kí mɛɛ-é-ti 'gəngi-nə d'osi-nə kɪ ta lé, à təl ndubəbe;

kəy-je kí mɛɛ bə-é-ti kinlé kàrè, à to nangi dɔ-nə-ti rum-rum rəm. ¹⁸ Kinə Satə ya gangi rɔ-é danə ɔsi rɔ-é kɪ ta lé, kɔbe liə à kə lo kə-é-ti gərərə ban wa? M'pa bè kɔo səi 'painè to tógi lə Beljebul bá m'isi m'tubə-né ndil-je kí maji al. ¹⁹ Ə kinə to tógi lə Beljebul bá m'isi m'tubə-né ndil-je kí maji al, ngə dow-je lə-si ə d'isi 'tubə-dé kɪ tógi lə nə ngá wa? Kullə ra dow-je lə-si ya ilə ta dɔ-si-ti! ²⁰ Ngə kinə to tógi Lubə to bá m'isi m'tubə-né ndil-je kí maji al rəmə, to kɔbe lə Lubə ya ngá ə ree tɛɛ rɔ-si-ti tin. ²¹ Loki dow kí njətógi kí nékati asi ji-é maji, ngəm takəy liə lé, nékingə-é tò gərərə.

²² Ngə kinə dow kí rangi kí tógi-é itə-é ree rɔ-é tətə-é rɔ lé, à taa nékati-je kí ɛ ubə kul-é kinlé ji-é-ti bəy bá à taa nékingə-é kɔo ləbi dow-je.

²³ †Dow kí ore kàdì-m al lé, to njèkòsi-m kà ta ə dow kí kəw sə-m né kí nati al kàrè, to njèsane né kògi tɔ.

Ta kí sɔbi dɔ kí ndil kí maji al kí təl ree mɛɛ dow-ti gogi

Mat 12:43-45

²⁴ Loki ndil kí maji al tɛɛ mɛɛ dow-ti, ɔw ilə kì diləlo kí tuti sangi lo kí kadi n'isi-ti n'taa koo ya ngà ɛ ingə al rəmə, ɛ təl panè: «Kəy lə-m kí m'isi-ti bá m'tɛɛ lé, m'a təl kɔw-ti gogi.» ²⁵ Loki təl ɔw gogi rəmə, oo kí mɛɛ kəy lé toki kɔy ndəti-ndəti rəm, bá né-je kí mɛɛ-é-ti toki kosi njɔl-njɔl rəm. ²⁶ Bəfa ɛ ɔsi təl ɔw sangi ndil-je kí rangi siri kí mɛɛ-dé ndul itə-é bəy bá ree sə-dé, adi d'andi mɛɛ kəy-ti lé ə d'adi to lokisi-dé. Gangi-é-ti kí gogi nè kinlé, kisi lə dowbé kin maji al nɔ itə kí kete lé bəy.

²⁷ Loki Jeju ɔ pa ta lé bə ya rəmə, dené káre tɛɛ dan kosi dow-je-ti pa ta kí ndi-é kí boy panè: Dené kí oji-i ə ulə mba ta-i-ti kinlé, to njénékumə kí ban ən ə! ²⁸ Ngà Jeju ilə-é-ti panè: Bə al, dow-je kí d'oo ta lə Lubə ə 'təl rɔ-dé go-ti bá 'to njénékumə-je!

Dow-je 'dəji nékɔji

Mat 12:38-42

²⁹ †Loki kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy 'gəə dɔ Jeju sipi lé, ɛ idə-dé panè: Dow-je kí ngɔsnè kinlé, 'to njémɛɛndul-je; de 'dəji kadi d'oo nékɔji, ngà dow à ra nékɔji kí rangi kadi-dé al ngà; ɛ kí ndɔki tɛɛ dɔ Jonasi-ti kin ya asi. ³⁰ Kdɔ titi kí ndɔki Jonasi to-né nékɔji rɔ dow-je-ti kí Ninibi kinlé, bə ya tɔ ə Ngon lə dow à to-né nékɔji rɔ dow-je-ti kí ngɔsnè kin tɔ. ³¹ Ndo gangta-ti lé, ngar kí dené kí go lo-ti kí bəə à kɔ takəm dow-je-ti kí ngɔsnè kin, kdɔ kilə ta dɔ-dé-ti. Kdɔ ndɔki ɛ ɔ sɔy dɔnangi-ti nɔ ya ree oo gosta-je lə Salomɔ. Ngà kí ngɔsnè-ti kinlé, dow kí itə Salomɔ nɔ ya ɔ nè! ³² Ndo gangta-ti lé, dow-je kí Ninibi d'a kɔ takəm dow-je-ti kí ngɔsnè kin kdɔ kilə ta dɔ-dé-ti. Kdɔ dow-je kí Ninibi lé, loki d'oo mbɛ kilə lə Jonasi rəmə, 'tusi panjiyè-dé-je kí maji al d'inə kògi. Ngà kí ngɔsnè-ti kinlé, dow kí itə Jonasi nɔ ya ɔ nè!

Gosta kí sɔbi dɔ lampi

Mat 5:15; 6:22-23; Mar 4:21

³³ †Dow à kində pər lampi-ti kdɔ bɔyɔ al rəm, bá à jəbi ngó dɔ-ti al rəm tɔ. Ngà à nɔɔ kagnɔɔ lampi-ti taá kdɔ kadi dow-je kí d'ow mɛɛ kəy-ti d'oo-né lo. ³⁴ Kəm-i lé, to lampi lə rɔ-i. Loki kəm-i tò maji rəmə, rɔ-i lay ya tò lo kí ndógi-ti; ngà kinə kəm-i maji al lé, rɔ-i tò lo kí ndul-ti tɔ. ³⁵ 'Oo maji, kadi londógi kí tò rɔ-i-ti təl londul al. ³⁶ Kinə rɔ-i burə lay tò lo kí ndógi-ti adi kəl rɔ-i káre ya kàrè nɔy londul-ti al lé, rɔ-i bikti ya lo à ndógi dɔ-ti titi kí lampi ndógi-né dɔ-i-ti kin bə tɔ.

Jeju ndangi njéndó dow-je ndukun-je kí Parisi-je

Mat 23:1-36; Mar 12:38-40

³⁷ Loki Jeju pa ta lay rəmə, Parisi káre ba-é fe liə kdɔ kadi ɔw uso siə né. Bəfa Jeju ɔw kəy isi ta nékuso-ti. ³⁸ Loki Parisi lé, oo kí Jeju togì ji-é al ya uso-né né lé, lo ta igi-é səl. ³⁹ Bəfa 'Bəfe idə-é panè: Səi Parisi-je lé, gidì kobi-je kí gidì tasa-je bá səi 'togi suki-suki, ngà mɛɛ-si bá bɔgi-je kí mɛɛndul-je rusi nji-nji. ⁴⁰ Səi mbé dow-je kan! Lubə kí njèra gidì né

kí ndaa-ti nè kinlé, e ya ra mee-é kí kəy tɔ al wa? ⁴¹ Mee-si kí kəy bá adi Lubə kadkare-ti ə né-je lay à kaa njay rɔ-si-ti tɔ. ⁴² Ngà tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi Parisi-je! Kdɔ sɛi lé, mbikam-je lə-si kí ɛti maji-maji, kɪ né ndir nɔy-je, kɪ ndɔgi mbikamnɔy-je lay kin ya sɛi ɔri káre dan kí dɔgi-ti adi Lubə. Rəmə né ra kí njururu, kɪ ndigi Lubə kin bá sɛi ooi kí né al. Né-je kin bá lé, à to kullə ra-si, bá ndɔgi né-je kinlé kàrè sɛi à tusi kinɔi al rəm tɔ. ⁴³ Tuji à kusi dɔ-si-ti sɛi Parisi-je; kdɔtalə sɛi lé, lókisi kí kete nɔ dow-je-ti mee kəykəwnɔ-je-ti lə jipi-je bá sɛi 'ndigi rəm, bá 'ndigi kadi dow-je 'ra-si lapiya kunta-nɔ lokosi-je-ti rəm tɔ. ⁴⁴ Tuji à kusi dɔ-si-ti, kdɔtalə sɛi lé, 'titi-nɔ kɪ dɔbadi-je kí né kí tɔji kadi dow gə-né ya goto kin bè, adi dow-je 'nɔiyə dɔ-ti kàrè 'gə al*. ⁴⁵ Dow káre dan njéndó dow-je ndukun-je-ti, pa kɪ Jeju panè: Njéndó dow-je né, i 'pa bè kinlé, to jɛ tɔ bá 'taji-ji tin al wa. ⁴⁶ Jeju ilə-é-ti panè: Sɛi njéndó dow-je ndukun-je lé, tuji à kusi dɔ-si-ti tɔ; kdɔtalə né-je kí ɔy kí lo kuti-é nɔy ya sɛi indəi dɔ dow-je-ti, ngà sɛi rəmə, ngon ji-si ya kàrè, 'gəti-né sə-dé al. ⁴⁷ Tuji à kusi dɔ-si-ti, kdɔtalə sɛi 'rai dɔbadi njépata-je kí ta Lubə-ti kí ndəki ka-si-je 'tɔl-dé. ⁴⁸ Loki sɛi 'rai bè lé, 'tɔji to kí 'ndigi kɪ ka-si-je, kdɔtalə ka-si-je 'tɔl njépata-je kí ta Lubə-ti ə sɛi 'rai dɔbadi-dé tɔ. ⁴⁹ Gin-é kin bá Lubə kí njəgosi pa-né panè: M'a kulə njépata-je kí ta-m-ti, kɪ njəkɔwkulə-je lə-m rɔ-dé-ti rəmə, d'a tol dɛ kí dan-ti-je ə d'a kulə kəm dɛ kí nɔ-je ndoo tɔ. ⁵⁰ Kdɔ kadi məsi njépata-je kí ta-m-ti kí un kuti-é lo kində gin dɔnangi-ti nɔy ya ɔy kɔgi puu-puu kinlé, ta-é tɔ dɔ dow-je-ti kí ngɔsnè kin. ⁵¹ Un kuti-é dɔ məsi Abel-ti sar tɛɛ-né dɔ məsi Jakari-ti kí 'tɔl-é mbunə logugi né-ti kɪ kəy lə Lubə. Ooi maji, ta məsi-dé à kusi dɔ dow-je-ti kí ngɔsnè kin ya ndəti. ⁵² Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi njéndó dow-je ndukun-je! Kdɔtalə sɛi ɔri lakere kɔr tarəbi négə ji-si-ti ə sɛi ɔwi kəy al rəm, bá dow-je kí 'ndigi kow kàrè, sɛi ɔgi-dé lo kow rəm tɔ†. ⁵³ Loki Jeju tɛɛ mee kəy-ti lé, njéndó dow-je ndukun-je kɪ Parisi-je d'ɔ siə kɪ wɔngi nɔy adi 'dəji-é ta giti-giti dɔ né-je-ti kí gay-gay. ⁵⁴ Dɛ 'dəji-é ta-je kin bè d'iyə-né gum kdɔ kadi kinə d'ingə ta madi ta-é-ti ə jɛ d'ilə-né ta dɔ-é-ti.

12

Jeju ndəji njéndó né-je dɔ kədkəm-ti

¹ †Dɔgangi-é-ti kinlé, kosi dow-je kí budɔgi dɔgi lo nɔy ya 'kəw-nɔy adi d'ubə-nɔy lo-ti bangi-bangi bá Jeju pa ta adi njéndó né-je liə ya kete panè: Sɛi kan! Ooi go rɔ-si maji kdɔ əm lə Parisi-je kí to kədkəm dow-je kin. ² †Né kí dow bɔyɔ kí gin-é à tɛɛ al ya goto rəm, bá ta kí tɔ lo bɔyɔ-é-ti kí dow à gə al kàrè goto rəm. ³ Gin-é kin bá, né-je lay kí 'pai ta-é ndɔɔ lé, d'a koo ta-é dan kada; ə ta kí sɛi 'pai mbi dow-ti nɔm-nɔm bè mee kəy-ti duni nɔy ya kàrè, d'a kilə-né mbɛ dɔ kəy-ti taá.

* **11:44** 11:44 Kí go nékoɛ-ti lə jipi-je lé, kinə dow nɔiyə dɔbadi-ti rəmə, d'oo-é kí dow kí tɔ nɛ takəm Lubə-ti. Kdɔ né-je kí mee badi-ti lé to né-je kí tɔ nɛ. Beɓa Jeju panè Parisi-je lé, mee-dé maji al toki dɔbadi kí jipi-je 'ndigi kadi dow nɔiyə dɔ-ti al kinlé bè. Ngà bɔyɔ bá dɛ 'bɔyɔ d'adi dow-je 'gə al. † **11:52** 11:52 Njéndó dow-je ndukun-je lé, ndukun lə Lubə kɪ ta-je lə njépata-je kí ta-é-ti tɔ jɛ-dé-ti kdɔ kadi 'gə-né ta kí sɔbi dɔ kaji, ya ngà dɛ 'gə al rəm, bá d'ɔgi dow-je lo gə-é rəm tɔ.

† **12:1** 12:1 Mat 16:6; Mar 8:15 † **12:2** 12:2 Mar 4:22; Luk 8:17

Ta læ bæl kəm dow al

Mat 10:26-33

⁴ Səi nam-m-je, m'a kidə-si rəsi. Də kɪ d'a tɔl daji rɔ-si ə d'a kasi ra sə-si né kɪ rangi go-ti al ngá kinlé, 'bəli-dé al. ⁵ M'a tɔji-si ɛ kɪ səi a bəli-é. ɛ kɪ tɔl daji rɔ-si rəm, go-ti ɔw kɪ tɔgi kadi ilə-é dan pər-ti kɪ tɔ sartagangi bəy kinlé ɛ bá 'bəli-é; m'ida-si ta kɪ tɔgrɔ-ti, ɛ bá tɔ kadi 'bəli-é. ⁶ 'Tij-je lé, 'ndogi-dé mɪ kɪ silə joo-joo ya al wa? Lé bə ya kàrè, ɛ kɪ kàre dan-dé-ti kɪ mɛɛ Lubə oy dɔ-é-ti ya goto. ⁷ Bəl dɔ-si kin ya kàrè tokɪ gə kɔr-é lay. Ən ə 'bəli al, kdɔ gati-si itə gati 'tij-je nja nɔ. ⁸ M'a kidə-si kɪ dow kɪ rá-rá kɪ pa ta rəsi takəm dow-je-ti panè n'to dow læ-m lé, mɔ Ngon læ dow m'a pa ta liə rəsi nɔ malayka-je-ti læ Lubə panè, to dow læ-m ya tɔ. ⁹ Ngá dow kɪ ɔr ta kuti-m-ti takəm dow-je-ti panè, m'gə-m al lé, mɔ kàrè m'a kɔr ta kuti-é-ti nɔ malayka-je-ti læ Lubə panè, m'gə-é al ya tɔ.

¹⁰ † Ə dow kɪ rá-rá kɪ pa ta kɪ maji al dɔ Ngon læ dow-ti lé, à tokɪ kiŋə go-é kɔgi kadi-é, ngá dow kɪ pa ta kɔbi kɪ Ndil kɪ aa njay lé, à tokɪ kiŋə go-é kɔgi kadi-é al ya sartagangi.

¹¹ † Ngá loki d'a kɔw sə-si kdɔ gangta dɔ-si-ti mɛɛ kəykəwnɔ-je-ti læ jipi-je, kɪ nɔ njəgangta-je-ti, kɪ nɔ njəkɔbɛ-je-ti lé, adi mɛɛ-si ɔ kəkəkə adi 'painè: Se ta ri bá j'a pa wa əse j'a pa kɪ gosi kɪ ban bá kdɔ pa-né ta dɔ rɔ-ji-ti wa al. ¹² Kdɔ dɔkədi-é-ti kin ya Ndil kɪ aa njay à ndó-si ta kɪ tɔ kadi 'pai.

Gosta kɪ sɔbi dɔ njənəkɪŋə kɪ to mbə dow

1Ti 6:17-19

¹³ Dow madi dan kosi dow-je-ti idə Jeju panè: Njəndó dow-je né, idə ngonkɔ-m adi néndubə kɪ bɔbi-ji inɔ adi-ji lé ɛ kay kɪ 'lə-m adi-m. ¹⁴ Bəba Jeju ilə-é-ti panè: Sé nɔ bá ində-m njəgangta læ-si əse njəkay-si néndubə wa? ¹⁵ Go-ti, ɛ idə dow-je lay panè: Ooi go rɔ-si maji dɔ né-ti lay kɪ to kəmkəj; kdɔtalə, lé dow isi dan nékingə-ti kɪ tɔ mburuki-mburuki ya kàrè, kisi-é kɪ dɔ-é taá, to ta læ nékingə-é al. ¹⁶ Bəba Jeju idə-dé gosta kàre panè: Dɪŋəm kàre bə kɪ to njənəkɪŋə, ɔw kɪ dɔnangi kɪ ɛ ingə né titi nɔ. ¹⁷ Rəm ə gir mɛɛ-é-ti panè: Loki m'a kungɪ ko læ-m titi ya goto. Kin əjə m'ra ban ən wa? ¹⁸ Bəba ɛ panè: Yən, né kɪ m'a ra ən: M'a sane dam-je læ-m ə m'a koji dam-je kɪ rangi kɪ boy-boy bá m'a kəw ko læ-m kɪ ndəgi nékingə-m lay titi. ¹⁹ Ba m'a kidə rɔ-m ta panè: Rɔ-m, nékingə-i tɔ mburuki-mburuki kdɔ bal-je nɔ ən ə 'uwə rɔ-i nangɪ 'taakoo, 'uso, 'ay ə 'ra rɔnəl. ²⁰ Ngá Lubə idə-é panè: Mbə dow! Ndɔɔ nè kin ya 'a koy. Ə nɔ ngá bá né-je kɪ i isi 'ɔsi dɔ-é nati kdɔ rɔ-i kinlé, à to kɪ liə wa? ²¹ Bəba Jeju ilə dɔ-ti panè: Dow kɪ njəkəw né kində ngangəm kdɔ rɔ-é yó bi to njənəkɪŋə takəm Lubə-ti al lé, tɔ titi-nɔ bə ya tɔ.

Ta kɪ sɔbi dɔ kində mɛɛ dɔ Lubə-ti

Mat 6:25-34

²² Go-ti, Jeju idə njəndó né-je liə panè: Gin-é kin bá m'ida-si panè: Adi mɛɛ-si ɔ kəkəkə adi 'painè: Ri bá j'a kuso kdɔ kisi-né əse j'a kingə kubi rá bá j'a kɔɔ wa al. ²³ Kdɔ kisi kɪ dɔ taá læ dow maji nɔ itə nékuso ə daji rɔ dow maji nɔ itə kubi tɔ. ²⁴ Ooi 'gaga-je: Də 'dubi ko al rəm, d'ijə ko al rəm, d'ɔw kɪ kəy ngəm né al rəm, bá d'ɔw kɪ dam al rəm, ya ngá Lubə isi ul-dé! Ə səi lé, gati-si itə gati yəl-je kin say! ²⁵ Nɔ dan-si-ti bá à kasi

kilə ndo-é do madi-é-ti se kì takul mee ka kókókó liə wa? ²⁶ Kinə né kí se bè kàrè, səi a kasi rai al lé, kdo ri bá səi adi mee-si a kókókó kdo né-je kí rangi wa? ²⁷ Uni kəm-si ooi-né wale-je kí mee ndor-ti ə ooi puti-dé: De 'ra kullə madi al rəm, d'oji kubi al rəm, ya ngà adi m'idə-si rəsi kí Salomɔ kí to njénékingə kí n̄a kin ya kàrè, ɔɔ kubi-je kí ndóle asi kì puti wale-je kin nja káre al. ²⁸ Səi dow-je kí kadmee lə-si to kí nde bè kan! Wale-je kí d'a mee ndor-je-ti bone ya ə bore pər à kò-dé kin kàrè, Lubə adi 'mɔne kì puti-dé mbuu rəm ngà, səi kí ban bá ɛ à kadi-si kubi al wa? ²⁹ Səi lé, adi rɔ-si kò 'sangi-né nékuso kì man kay ya par-par al. ³⁰ Kdo né-je lay kinlé, gin dow-je lay kí donangi-ti bá d'adi rɔ-dé kò 'sangi par-par; ngà səi rəmə, Bəbi-si gə maji kí né-je kinlé ɔwi ndoo-é. ³¹ Kɔbe liə bá 'sangi ə né-je kinlé, ɛ à kadi-si do-ti.

³² 'Bəli al, səi kuti dow-je lə-m kí nde bè kin! Kdo nəl Bəbi-si kadi adi-si kɔbe liə.

³³ 'Ndógi nékingə-si ə 'ləbi là-é njéndoo-je kadkare-ti. 'Rai mbu là-je kí à tuji al ə né-je lə-si kí maji kí à tò sartagangi lé, 'kəwi indəi ngangəm mee dorɔ-ti, kí to lo kí njəbogi-je d'a bogi-ti al rəm, bá n̄ɔ à kò-ti al rəm. ³⁴ Kdo lo kí né lə-si kí indəi ngangəm tò-ti lé, lo-é ya mee-si à tò do-ti góráó tɔ.

Kiskəm do rɔ-ti

Mar 13:33-37; Mat 24:42-51

³⁵ †Dooi bədi-si kì ndaa doo bədi ə adi pər tò lampi-je-ti lə-si.* ³⁶ †Ə səi lé, kadi 'titi-n̄a kì dow-je kí d'isi ngəbi 'ba-dé kí à k̄i lo nékuso-ti kí lo taana-ti kisi təl, kadi loki ree ində takəy rəmə, tajinatì n̄ə ya 'teɛ d'adi-é kin bè. ³⁷ Ngannjékullə-je kí d'isi kəm ya 'ba-dé ree ingə-dé-né lé, bá to njénékumə-je. Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí ɛ à doo bədi-é kì ndaa doo bədi ə à kadi-dé d'isi nangi bá à ree kadi-dé nékuso. ³⁸ Lé ɛ ree dan lo-ti bapi əse taginlo-ti ya bá ingə-dé kí d'isi kəm rəmə, de 'to njénékumə-je! ³⁹ †Kadi 'gəi né kin maji tɔ: Kinə 'ba njəkəy gə dokàdi kí njəbogi à ree-né lé, ɛ à kiŋə-é kadi ɔw mee kəy-ti liə al. ⁴⁰ Səi ya kàrè, isi do nja-si-ti, kdo Ngon lə dow lé à ree dokàdi-ti kí səi 'giri do-ti al.

⁴¹ Bəba Piyər dəji-é panè: 'Babe, gosta kinlé 'pa adi-ji je ya par əse 'pa adi dow-je lay wa? ⁴² 'Babe ilə-é-ti panè: N̄a bá to njəkoo go né-je kí to njera né kí tɔgrɔ-ti kí to njəkəmtuti wa? To ɛ k̄i 'ba-é ində-é do madkullə-je-ti liə, kdo kadi oo go-dé kì nékuso kì dokàdi-é dokàdi-é. ⁴³ Ngonnjékullə kí 'ba-é təl ree mee kəy-ti liə bá ingə-é ta kullə-ti titi-n̄a bè lé, to njénékumə. ⁴⁴ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; 'ba-é à kiŋə nékingə-é-je lay mee ji-é-ti. ⁴⁵ Ngà kinə ngonnjékullə kinlé, pa mee-é-ti panè: «'Ba-m à təl ree kalangi al bəy», adi isi ta tində madkullə-je-ti liə kí dingəm kì de kí dené rəm, ɛ uso né ə ay yibi adi ra-é lé, ⁴⁶ 'ba-é à təl ree kubə-é nangi busi ndo-ti kí ɛ ində mee-é do-ti al rəm, bá dokàdi-ti kí ɛ gə al rəm tɔ. ɛ à kində-é kində kɔji kí ngə n̄a ə à kadi-é ingə kò lə njera né kí tɔgrɔ-ti al-je. ⁴⁷ Ngonnjékullə kí gə né kí mee-é 'ba-é ndigi ya ngà, ɛ ɔsi do né-je nati al rəm, ra kí go mee ndigi-ti lə 'ba-é al rəm lé, d'a kində-é ta ndəy n̄a. ⁴⁸ Ngà ngonnjékullə kí gə né kí mee-é 'ba-é ndigi al, bá ra né kí asi kində rəmə, d'a kində-é ta ndəy se bè.

† **12:35** 12:35 Mat 25:1-13 * **12:35** 12:35 Doo bədi kì ndaa doo bədi lé, toji kisi do nja-ti pèrèrè kdo k̄i ra né madi əse k̄i kow ta rɔ-ti. † **12:36** 12:36 Mar 13:34-36 † **12:39** 12:39 Mat 24:43,44

Dow kí d'adi-é né n̄á lé, d'a d̄oji né ji-é-ti n̄á ya t̄o, ə dow kí d'in̄ə né mee ji-é-ti n̄á lé, d'a d̄oji né mee ji-é-ti n̄á d̄o madi-é-ti ya t̄o.

Jeju to gin gángi-n̄á lə dow-je

Mat 10:34-39

⁴⁹ M'ree m'ulə pər d̄onangi-ti nè ə m'ndigi kadi pər lé, ɔ̄ ya rəm ngá. ⁵⁰ †Batəm káre t̄o n̄ɔ̄ kadi d'a ra-m ə mee-m ba b̄óki-b̄óki sar kadi 'ra-m bane.† ⁵¹ S̄əi 'giri kí to lapiya b̄á m'ree-né d̄onangi-ti wa? Bè al! Adi m'idə-si, m̄á lé m'ree kí gángi-n̄á. ⁵² K̄i nè k̄ow kí kete kinlé, dow-je 'ra m̄i mee k̄əy-ti je bè rəmə d'a gángi-n̄á. D̄ə kí mutə d'a k̄osi ta d̄ə kí joo ə d̄ə kí joo d'a k̄osi ta d̄ə kí mutə t̄o. ⁵³ B̄obi ngon à k̄osi ta ngon-é kí dingəm, ə ngon kí dingəm à k̄osi ta b̄obi-é t̄o. K̄ɔ̄ ngon à k̄osi ta ngon-é kí dené ə ngon kí dené à k̄osi ta k̄ɔ̄-é t̄o. K̄ɔ̄ ngon kí dingəm à k̄osi m̄əm-é kí ta ə m̄əm-é lé à k̄osi-é kí ta t̄o.

Ta kí d̄o kaglo-je-ti

Mat 16:2-3

⁵⁴ Jeju idə k̄osi dow-je b̄əy panè: Loki s̄əi ooi kilndi lo kur k̄adi-ti lé, s̄əi 'pai tajinati nè ya 'painè ndi à k̄ədi ə ndi ədi ya t̄o. ⁵⁵ Ə loki s̄əi ooi yəl i kí go lo-ti kí b̄əə isi ulə rəmə, s̄əi 'painè: Lo à tungə ə lo tungə ya t̄o. ⁵⁶ S̄əi njékədkəm dow-je kan! Asi k̄əri mbun̄ə né-je kí ra né d̄onangi-ti nè, kí ɛ kí d̄ɔ̄ɔ-ti, ngà ban b̄á s̄əi 'ḡəi k̄əri mbun̄ə né-je kí d̄okaglo-ti kí nḡosnè kin al wa?

⁵⁷ Ngà k̄do ri b̄á s̄əi ya kí d̄o r̄o-si asi k̄əri mbun̄ə né kí njururu t̄o al wa?

⁵⁸ Loki 'isi 'ɔw lo gangta-ti kí nj̄eta lə-i lé, 'ulə noji nati siə d̄o r̄əbi-ti ya, nè kinə ɔw t̄ɛ s̄ə-i n̄ɔ̄ nj̄əgangta-ti lé, nj̄əgangta à kilə-i ji asgar-ti kadi-é ilə-i dangay-ti. ⁵⁹ M'a kidə-i rəsi; 'a kugə ngər-ngər, sisi ya k̄ərə à n̄əy al b̄á 'a t̄ɛ dangay-ti b̄əy.†

13

Ta kí s̄əbi d̄o kin̄ə panjiyə kí maji al k̄əgi

¹ D̄okaglo-é-ti kinlé, dow-je madi 'ree d'or poyta d'adi Jeju. To ta lə dow-je kí d̄onangi Galile-ti kí nd̄əki d'a 'gugi né b̄á gubərnər Pilati adi 'tol-dé, adi məsi-dé pote nati kí məsi d̄ə-je kí d'ilə d'adi Lubə. ² Jeju ilə-dé-ti panè: Dow-je kí Galile kí 'tol-dé kinlé, s̄əi 'giri toki d̄ə b̄á 'to nj̄eramajal t̄oy nd̄əgi dow-je kí Galile lay b̄á k̄ɔ̄ kí tan̄ə bè kin t̄ɛ-né d̄o-dé-ti tin wa? ³ Bè al! Adi m'idə-si, kinə s̄əi in̄əi panjiyə-si-je kí maji al k̄əgi al lé, s̄əi lay ya a koyi t̄o. ⁴ Əse dow-je kí d̄əgi gidi-é jin̄əy joo kí nd̄əki nd̄əgi b̄ɔ̄r kí Silowe kí bebo Jorijaləm-ti usi d̄o-dé-ti adi d'oy kinlé, s̄əi 'giri to kí d̄ə b̄á kullə ra-dé maji al t̄oy nd̄əgi dow-je lay kí bebo Jorijaləm-ti wa? ⁵ Bè al! Adi m'idə-si, kinə s̄əi in̄əi panjiyə-si-je kí maji al k̄əgi al lé, s̄əi lay ya a koyi t̄o.

Gosta kí s̄əbi d̄o kote kí andi al

⁶ Jeju pa gosta kin d̄o-ti b̄əy panè: Dow káre bè ɔw kí kote mee nd̄or nduu-ti liə. ɛ ree sangi kandi-é d̄o-ti rəmə ingə al. ⁷ Beba ɛ idə nj̄erakullə mee nd̄or nduu-ti lé panè: 'Oo bè, kote kinlé m'ree m'sangi kandi-é d̄o-ti bè-bè ya bal mutə kol nè, ngà m'ingə al. Ən ə 'tugə-é 'gangi-é k̄əgi! Ri b̄á ɔ̄ uti lo kare bè k̄do wa? ⁸ Nj̄erakullə mee nd̄or nduu-ti lé ilə-é-ti panè:

† 12:50 12:50 Mar 10:38 † 12:50 12:50 Batəm kí Jeju pa ta-é nè kinlé, to ta lə k̄ɔ̄ kí à kingə bi to ta lə batəm kí mani al. † 12:59 12:59 Mat 5:25-26

'Ba-m, kol nè kinlé, in̄é-é adi j'oo b̄øy. M'a ndər gin-é gəə sipi ə m'a kungi s̄i nè titi. ⁹ D̄omaji ə gogi rangi à kandi ngá. Ngà kinə andi al b̄øy rəmə je 'tugi-é gangi-é kogi to.

Ta kí s̄obi d̄o lapiya kí Jeju adi nj̄em̄ɔy nd̄o taakoo-ti lə jipi-je

¹⁰ Nd̄o káre b̄e, Jeju isi nd̄o né dow-je m̄eɣ̄ k̄əykəwn̄ə-ti lə jipi-je nd̄o taakoo-ti lə-dé, ¹¹ ə dené káre kí ndil kí maji al ra-é adi-é to m̄əti b̄al d̄əgi gidi-é jin̄əy joo isi n̄ɔɔ. Dené lé, m̄əɣ̄ k̄əngi-k̄əngi adi asi ndaji r̄o-é taá al kí p̄eti-p̄eti-je-ti ya. ¹² Loki Jeju un k̄əm-é oo-é lé, ɛ id̄ə-é pan̄ə: Dené, m̄əti lə-i toki k̄ər d̄o-i-ti k̄əgi ngá! ¹³ Go-ti, Jeju ind̄ə j̄i-é d̄o-é-ti, r̄əm̄ə tajinati nè ya dené ndaji r̄o-é taá ə ɔsi gaji Lub̄ə. ¹⁴ Ngà nj̄ekun d̄o k̄əykəwn̄ə lə jipi-je b̄á w̄əngi ra-é, kd̄o lapiya kí Jeju adi dené nd̄o taakoo-ti lə jipi-je lé, adi id̄ə k̄osi dow-je pan̄ə: Nd̄o ra kullə ra m̄ək̄ə ɔ m̄eɣ̄ nd̄o-é-je-ti kin b̄á 'reei adi d'adi-si lapiya, b̄i 'reei nd̄o taakoo-ti al. ¹⁵ 'Babe il̄-é-ti pan̄ə: S̄əi nj̄əkədk̄əm dow-je kan! N̄ə ya dan-si-ti b̄á nd̄o taakoo-ti lə jipi-je lé, tuti mangi liə əse koro liə lo kuso né-ti ɔw siə adi-é ay man al wa? ¹⁶ Ngà dené kan kí to ngonka Abrakam b̄á Sat̄ə uw̄ə-é gin t̄ógi-é-ti b̄al d̄əgi gidi-é jin̄əy joo lé b̄á kadi toki taa-é kil̄-é taá kí nd̄o taakoo lə jipi-je al wa? ¹⁷ Loki Jeju pa ta kin b̄e lé, nj̄əkil̄ə ta d̄o-é-ti-je lay ya d'oo ta kí d'a pa al. Ngà kosi dow-je r̄əm̄ə, 'ra r̄ən̄əl d̄o né-je-ti lay kí t̄o b̄əl-b̄əl kí ɛ rá-rá lé t̄o.

Gosta kí s̄obi d̄o k̄əɣ̄ k̄əl

Mat 13:31-32; Mar 4:30-32

¹⁸ Jeju pa b̄øy pan̄ə: K̄ɔb̄e lə Lub̄ə lé titi-n̄ə kí ri wa? Ə ri b̄á m'a kun k̄ɔji-né k̄ɔb̄e lə Lub̄ə lé wa? ¹⁹ K̄ɔb̄e lə Lub̄ə lé, titi-n̄ə kí k̄əɣ̄ k̄əl kí dow un il̄ə m̄eɣ̄ nd̄ər-ti liə adi ub̄ə ə t̄əgi, r̄əm̄ə ȳəl-je kí nj̄enar taá 'ree d'uw̄ə lo kisi balk̄əm-é-je-ti kin b̄e.

Gosta kí s̄obi d̄o əm

Mat 13:33

²⁰ Jeju pa ya b̄øy pan̄ə: Ri b̄á m'a kun k̄ɔji-né k̄ɔb̄e lə Lub̄ə lé wa? ²¹ K̄ɔb̄e lə Lub̄ə lé titi-n̄ə kí əm kí dené káre b̄e un l̄ɔy-né nduji kí 'mb̄ɔji m̄eɣ̄ kee mut̄ə adi nduji kí l̄ɔy lay ya i kin b̄e.

Ta lə tar̄əbi kí to mb̄ɔyɔy b̄e

Mat 7:13-14

²² Loki Jeju isi ɔw d̄o-é kí bebo Jorijal̄əm-ti lé, ɛ nd̄o né dow-je taá-taá ind̄ə-né dan bebo-je kí nganbe-je gangi. ²³ Beba dow madi d̄əji-é pan̄ə: Dow-je kí d'a kinḡə kaji lé k̄ər-dé n̄ə al wa? ²⁴ Jeju il̄-é-ti pan̄ə: 'Nduri d̄o r̄o-si-ti kadi ɔwi kí tar̄əbi kí t̄o mb̄ɔyɔy b̄e. M'id̄ə-si, dow-je n̄ə ya d'a sangi kadi d'ɔw k̄ɔb̄e-ti lé ya ngà d'a kasi al. ²⁵ Loki nj̄ək̄əy à k̄i taá ə à kuti tar̄əbi b̄á s̄əi a k̄əi ndaa-ti kind̄əi tar̄əbi pain̄ə: «'Babe, 'Babe 't̄eɣ̄ tar̄əbi adi-ji» lé, ɛ à kil̄-é-ti pan̄ə: «S̄əi lé, 'toi dow-je kí rá k̄àrè m̄ə m'ḡə al.» ²⁶ R̄əm̄ə, s̄əi a pai siə pain̄ə: «J̄e b̄á j'isi tak̄əm-i-ti ya j'uso né r̄əm, j'ay man r̄əm lé al wa? J̄e b̄á i 'nd̄o né dow-je ka r̄əbi-je-ti lə-ji lé al wa?» ²⁷ Ə ɛ à kil̄-dé-ti pan̄ə: «S̄əi lé, 'toi dow-je kí rá k̄àrè m̄ə m'ḡə al! Ɔti kí rangi ta-m-ti, s̄əi lay kí 'toi nj̄éra né-je kí njururu al.» ²⁸ ††Loki a kooi nj̄əpata-je kí ta Lub̄ə-ti lay, kí Abrakam-je, kí Isaki-je, kí Jakobi-je k̄ɔb̄e-ti lə Lub̄ə, ngà s̄əi b̄á d'a kungi-si ndaa-ti lé, a n̄əi r̄əm, a t̄əi ngangi-si m̄əḡəḡə-m̄əḡəḡə

lo-é-ti kin. ²⁹ Rəmə dow-je d'a kɪ ki lo kubə kàdì-ti, kì lo kur kàdì-ti rəm, d'a kɪ ki go lo-ti kɪ bəə kì dɛ kɪ d'a kɪ ki go lo-ti kɪ taá, d'a ree kisi ta nékuso-ti kɔʒbe-ti lə Lubə. ³⁰ †Ooi bə, dow-je kɪ nɔ-je dan dɛ kɪ gogi-ti d'a təl to dow-je kɪ kete ə dow-je kɪ dan-ti-je dan dɛ kɪ kete-ti d'a təl to dow-je kɪ gogi tɔ.

³¹ Dokàdì-é-ti kinlé ya Parisi-je kɪ dan-ti-je 'ree d'idə Jeju 'panè: 'Ōw! Ɔti rangi lo kin-ti, kdɔ ngar Erodi ndigi tɔl-i. ³² †E ilə-dé-ti panè: «Ɔwi idəi tal dow kɪ njəkədi dow-je kinlé 'pai-nè: “Bone kɪ bore kinlé, m'a tubə ndil-je kɪ maji al dɔ dow-je-ti rəm, bá m'a kadi lapiya njəmɔy-je ə ndɔ kɪ njəkung-ti mutə bá m'a tɔl ta-é. ³³ Ngà bone, kɪ bore kɪ lo kaa kinlé, tɔ kadi m'un tarəbi lə-m kɪ Jorijaləm, kdɔ njəpata kɪ ta Lubə-ti lé, oy bebo Jorijaləm-ti bane bi oy rangi lé, to né kɪ tuwə al.”»

Jeju ndingə rɔ-é kdɔ dow-je kɪ bebo Jorijaləm-ti
Mat 23:37-39

³⁴ Jeju pa bəy panè: 'Wa! Səi dow-je kɪ Jorijaləm! 'Wa! Səi dow-je kɪ Jorijaləm! Səi 'toi njétɔl njəpata-je kɪ ta Lubə-ti, njétilə dow-je kɪ Lubə ulə-dé rɔ-si-ti kɪ ər tɔl-dé. Nja kandangi-kandangi ó m'ndigi kəw-si kɪ rɔ-m-ti tanə kɪ kɔ kunjə kəw-né ngan-é gin bagi-é-ti kin bə é 'mbati! ³⁵ Ooi maji, kəy lə-si à toki tusi kiŋə kɪ dɔ-si-ti nɔɔ! Ngà m'a kidə-si rəsi; a kooi-mi gogi al ya sar kaglo-ti kɪ a pai-né painè: Kadi Lubə tər ndi-é dɔ dow-ti kɪ njèree kɪ ri 'Babə!

14

Jeju adi lapiya njəmɔy ndɔ taakoo-ti lə jipi-je
Luk 6:6-11; 13:10-17

¹ Ndo kàre bə kɪ to ndɔ taakoo lə jipi-je lé, Jeju ɔw mee kəy-ti lə 'boy lə Parisi-je kàre kdɔ kuso né rəmə, Parisi-je d'ində kəm-dé d'oo-é soo. ² Dingəm kàre kɪ mɔy ra-é adì tii kori-kori ə nɔ-é-ti nɔɔ tɔ. ³ Jeju un ta dəji njéndó dow-je ndukun-je, kɪ Parisi-je lé panè: To tó-é kadi dow adi lapiya njəmɔy ndɔ taakoo-ti əse to tó-é al wa? ⁴ Dɛ d'ilə-é-ti al. Bəba Jeju ulə ji-é uwə-né njəmɔy lé, ə adi-é lapiya bá adi-é ɔw bəy. ⁵ †Go-ti, Jeju idə-dé panè: Nɔ dan-si-ti nè bá ngon-é əse mangi liə usi bole ndɔ taakoo-ti bá tajinati nè ya à kər-é tɛɛ siə ndaa-ti al wa? ⁶ Kin kàrè dɛ 'gə ta kɪ d'a kilə-ti al ya bəy.

Ta kɪ sobi dɔ mbəti lokisi kɪ kete nɔ dow-je-ti

⁷ Loki Jeju oo kɪ dow-je kɪ 'ba-dé lo nékuso-ti lé, nɔ-nɔ ya kàrè sangi lokisi kɪ kete-kete rəmə, un gosta kin idə-dé-né ta panè: ⁸ Kinə dow ba-i lo nékuso taanə-ti rəmə, 'ɔw 'isi lokisi-ti kɪ kete al. Domaji ə dan dow-je-ti kɪ 'ba-dé kinlé, dow kɪ boy nɔ tɔy-i à kɔ nɔɔ, ⁹ rəmə dow kɪ njəba-si joo lay lé à kɪ panè: «'Inə lo adi dow kan.» Bəba loki i 'təl kdɔ kəw kisi lo-ti kɪ gogi lé, rɔ-i à sɔl-i. ¹⁰ Ngà loki dow ba-i lé, 'ɔw 'isi lo-ti kɪ gogi, kdɔ kadi loki njəba-si lé ree rəmə, idə-i panè: «Nam-m, al kɪ kete nè.» Bəba 'a kingə rɪba takəm dow-je-ti lay kɪ d'a kisi sə-i ta nékuso-ti. ¹¹ †Kdɔtalə dow kɪ oji rɔ-é lé, d'a kulə dɔ-é nangi, ngà dow kɪ sɔl dɔ-é bá d'a kitə dɔ-é kɪ taá tɔ.

¹² Jeju idə dow kí njèɓa-é lé tɔ panè: Loki 'ra nékuso kí kada əse nékuso kí ndoo kàrè 'ba nam-i-je al rəm, ngankɔ-i-je al rəm, noji-i-je əse njétakəy-je lə-i kí 'to njénékingə-je al rəm tɔ; nè dɛ kàrè d'a kí ɓa-i kɔo kadi-i tó-ti tɔ. ¹³ Ngà loki 'ra nékuso lo ra nɔy-ti rəmə, 'ba njéndoo-je, kà njérəkoy-je, kà njéməti-je, kà njékəmtɔ-je. ¹⁴ Rəmə i 'a to njénékumə, kɔo dɛ d'a kasi kadi-i tó-ti al. Ndo kí dow-je kí njéra né kí njururu d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, Lubə à kadi-i tó-ti.

Gosta kí sɔbi dɔ dow-je kí 'ba-dé lo nékuso-ti
Mat 22:2-14

¹⁵ Loki dow káre dan dow-je-ti kí d'isi ta nékuso-ti oo ta-je kin bè lé, idə Jeju panè: Dow kí à kisi ta nékuso-ti kɔɓe-ti lə Lubə bá to njénékumə. ¹⁶ Jeju ilə-é-ti panè: Ndo káre bè, dow káre ra nékuso nɔ ya ɓa-né kosi dow-je. ¹⁷ Loki dɔkadi kuso né asi lé, ɛ ulə ngonnjékullə liə rɔ dow-je-ti kí 'ba-dé lé panè: 'Reei! Né-je tɔ nangi lay ngá. ¹⁸ Ngà rəmə dɛ lay ya, ná-ná dɛji-é kadi adi mɛɛ-é sol. ɛ kí dɔsɔy idə-é panè: M'ndogi londɔr nɔɔ, adi m'a kɔw koo ya ɓane é m'dɛji-i kadi 'adi mɛɛ-i sol dɔ-m-ti. ¹⁹ ɛ kí rangi panè: M'ndogi mangndɔr-je dɔgi nɔɔ, adi m'a nɔ-dé koo é m'dɛji-i kadi 'adi mɛɛ-i sol dɔ-m-ti. ²⁰ ɛ kí rangi pa ɓəy panè: M'taa dené ngosnə ɓəy, adi m'a kingə rəbi kow al. ²¹ Loki ngonnjékullə lé, təl ree rɔ 'ba-é-ti rəmə, ɔr-é poy né-je kin lay. Beɓa wɔngi ra 'ba njəkəy lé nɔ adi idə ngonnjékullə liə lé panè: ɪ kalangi ɔw pandangi lo-je-ti, kà rəbi-je kí mɛɛ bebo-ti ə 'ree kà njéndoo-je, kà njérəkoy-je, kà njékəmtɔ-je, kà njéməti-je. ²² Sɛ go-ti rəmə, ngonnjékullə lé ree panè: 'Ba-m, ndu-i kí 'un 'adi-m lé, m'ra kullə-é lay ya ngà lo nɔy ya ɓəy. ²³ Beɓa 'ba njəkəy təl idə ngonnjékullə lé panè: 'ɔw ngan rəbi-je-ti kí wale, kà go ngal bangá-je-ti é dow-je kí ingə-dé ya rəmə, 'uwə-dé gəsəsə ya adi 'ree, kɔo kadi 'rusi mɛɛ kəy lə-m. ²⁴ Ə m'a kidə-si rəsi; dow-je kí m'ba-dé kete kinlé, dow kí dan-dé-ti káre ya kàrè à kɔdi rɔ nékuso lə-m ta-é-ti al.

Kəm rəbi kun go Jeju
Mat 10:37-39

²⁵ Kosi dow-je nɔ 'nɔjiyə go Jeju-ti bá ɛ təl kəm-é idə-dé panè: ²⁶ †Kinə dow ree rɔ-m-ti bá mbati ɓɔbi-é kà kɔ-é, kà ne-é kà ngan-é-je, kà ngankɔ-é-je, kà kɔnan-é-je bá mbati daji rɔ-é dɔ-ti kɔo ta lə-m al lé, dowbɛ à kasi kadi to njéndó né lə-m al tɔ. ²⁷ †Rəm, dow kí rá-rá ya un go-m bá un kagdəsi liə al lé, dowbɛ à kasi to njéndó né lə-m al. ²⁸ Kɔɔtalə dan-si-ti nè lé, kinə dow ndigi ra kəy kí boy rəmə, à kisi nangi kəsi kɔo kɔji gangi là kí à ra-né kullə-é koo mɔki, se là lé à kasi kadi n'ra-né n'tɔl ta-é wa? ²⁹ Kɔɔtalə kinə dowbɛ ɪ par ya ində gin kəy nangi bá asi ra tɔl ta-é al lé, dow-je kí d'oo-é lo kində gin-é-ti lé, d'a kogi dɔ-é-ti, ³⁰ panè: Dow kin ində gin kəy ə asi tɔl ta-é al. ³¹ Əse ngar kí ban bá kinə isi ɔw rɔ dɔ madi-é-ti bá à kisi nangi kɔo mboji koo mɔki, se asgar-je kí budɔgi lo dɔgi kinlé, à kasi kadi n'ro-né kà madi-n'è kí isi ree kɔo kilə rɔ dɔ-n'è-ti, kà asgar-je budɔgi lo kɔrjoo kin wa? ³² Kinə oo kí à kasi al rəmə, loki ngar madi-é lé, nɔy əbi ɓəy ya ɛ à kidə dow kí to takəm-é, kɔo kadi ɔw dɛji-é kadi n'uləi noji nati. ³³ Bə ya

to, nã-nã dan-si-ti ya kinə mbatì nékingə-é lay al lé, à kasi kadi to njéndó né lə-m al.

Mat 5:13; Mar 9:50

³⁴ Kati lé, to né kí maji ya, ngà kinə mbinə-é or kogi lé, dow à ra-né ban bá à təl dɔ gogi bəy wa? ³⁵ A maji kdɔ nangi al rəm, à maji kdɔ kungi gin né-je-ti al rəm ngá. D'a kungi kogi gidi lo-ti. Dow kí mbi-é tò nɔɔ kdɔ kadi oo-né ta rəmə, kadi oo ta kinlé!

15

Gosta kí sɔbi dɔ bati kí nɔy bá d'ingə-é

Mat 18:12-14

¹ †Njétaalambo-je, kì njéramajal-je 'ree rɔ Jeju-ti kdɔ koo ta liə. ² Rəmə Parisi-je, kì njéndó dow-je ndukun-je 'pa ta kí maji al dɔ-é-ti 'panè: «Dingəm kanlé, uwə njéramajal-je kì rɔ-é-ti, bá uso sə-dé né rəm lé yaa!» ³ Bəfa Jeju pa sə-dé ta kì gosta panè: ⁴ Dow kí rá ya dan-si-ti bá ɔw kì bati-je ɓu bá ɛ kí káre nɔy ó à kinə dɛ kí kɔrjinɔy káre gidi-é jinɔy káre lo kuso né-ti diləlo-ti kdɔ kɔw sangi ɛ kí nɔy lé sar kadi ingə-é al wa? ⁵ Ə loki ingə-é lé, rɔ-é nəl-é nɔy adi un-é sɔbi-é dam-é-ti kdɔ ree siə bee. ⁶ Loki ree tɛɛ bee lé, ɛ ba nam-é-je kì njétakəy-je liə kì rɔ-é-ti ə idə-dé panè: 'Rai sə-m rɔnəl, kdɔtalə bati lə-m kí nɔy lé, m'ingə-é. ⁷ Jeju ilə dɔ-ti panè: Bə ya to, m'a kidə-si rəsi kí dow kí káre-rè kí to njéramajal bá inə panjiyə-é kí maji al kogi lé, rɔnəl-é à tò nɔy mɛɛ dɔrɔ-ti, tɔy 'lə njéra né kí njururu kí kɔrjinɔy káre gidi-é jinɔy káre kí d'ow ndoo kinə panjiyə-dé-je kí maji al kogi al kin.

Gosta kí sɔbi dɔ sisi kí usi kogi

⁸ Jeju pa gosta kí rangi bəy panè: Dené kí rá bá ɔw kì sisi dɔgi bá káre usi kogi ó à kində pər lampi-ti, à kɔy mɛɛ kəy ə sangi lo maji-maji sar kadi ingə-né sisi lé al wa? ⁹ Bəfa loki ingə lé, ɛ ba nam-é-je kì njétakəy-je liə kì rɔ-é-ti ə idə-dé panè: 'Rai sə-m rɔnəl kdɔ sisi lə-m kí usi kogi lé, m'ingə. ¹⁰ Jeju ilə dɔ gosta-ti kin panè: Bə ya to ó m'a kidə-si rəsi; malayka-je lə Lubə 'ra rɔnəl nɔy, kdɔtalə dow káre-rè kí to njéramajal bá inə panjiyə-é-je kí maji al kogi.

Gosta kí sɔbi dɔ ngon kí ilə rɔ-é kogi bá təl ree

¹¹ Bəfa Jeju təl pa bəy panè: Dingəm káre bə ɔw kì ngan-je kí dingəm joo. ¹² Ɛ kí ndɛ idə bɔbi-é panè: Bɔbi-m, néndubə kí ndɔ-é ə à to 'lə-m lé, adi-m. Bəfa bɔbi-dé kay-dé nékingə-é. ¹³ Ndɔ nɔy al go-ti ya, ɛ kí ndɛ lé, ndɔgi né-je liə ngər-ngər ə ɔy là-é ɔw mba dɔnangi-ti kí sɔy. Lo kin-ti bá ɛ tində né-je liə sane lay lo bəkaya-ti. ¹⁴ Loki ɛ tində sane lay rəmə, bobo usi dɔnangi-é-ti kinlé, ə né isi goto ji-é-ti ngá. ¹⁵ Adi ɛ ɔw adi dingəm káre bə dɔnangi-é-ti kinlé un-é kullə-ti, adi-é isi ɔw ul kɔsɔngi-je liə. ¹⁶ Ɛ ndigi kuso gəbrə kí kɔsɔngi-je d'a d'uso lé ya, ngà dow adi-é al. ¹⁷ Bəfa ɛ gir ta dɔ rɔ-é-ti ə panè: Njérakullə-je lə bɔbi-m lay ya nékuso-dé tò mburuki-mburuki, rəmə mɔy bá m'a kisi koy yo ɓo nè bə wa! ¹⁸ M'a kɔ taá təl kow rɔ bɔbi-m-ti gogi ə m'a kidə-é panè: Bɔbi-m, m'ra majal nɔy Lubə-ti rəm, nɔy-i-ti rəm. ¹⁹ Mɔy m'tuwə kadi i 'ɓa-m ngon-i al, ngà kadi 'ra-m tanə kí i 'ra-né kì njérakullə-je lə-i ya bə. ²⁰ Bəfa ɛ ubə nangi jɔ taá ə təl ɔw kì

ro bobi-é-ti gogi. Loki nây say kî kây bøy ya bobi-é oo-é, ə ta ɔ̃ mɛɛ-é kɔ̃ ta liə adi ay ngodi tilə kəm-é, ungi ji-é mindi-é-ti uwə-né ki kadi-é-ti. ²¹ Rəmə ngon lé panè: Bobi-m, m'ra majal nɔ̃ Lubə-ti rəm, nɔ̃-i-ti rəm, adi m'tuwə kadi i 'ba-m ngon-i al. ²² Ngə bobi-é idə ngannjékullə-je liə panè: ɔ̃ti kalangi 'reei kî kubi kî kurə itə madi-é-je ya, uləi rə-é-ti ə uləi ngamə ji-é-ti, bá 'tuləi saba nja-é-ti tɔ̃. ²³ ɔ̃wi 'reei kî ngon bobi mangi kî rə-é to mbul-mbul kin ya 'toli adi j'usoi j'rai-né rənəl. ²⁴ Kɔ̃ɔtalə ngon-m kî ɔ̃ kanlé, to dow kî oy bá təl isi kəm tin; ɛ ilə rə-é kɔ̃gi bá təl ree tin. Beba 'tum gin ra rənəl. ²⁵ Dɔ̃kadi-é-ti kinlé, ngon dər dingəm lé nây ndɔ̃rɔ̃. Loki isi təl bá tɛɛ ngosi kî kây rəmə, ɛ oo ká nékində-je kî ká ndam-je. ²⁶ Beba ɛ ba ngonnjékullə káre dɔ̃ji-é panè sé to ri bá ra né wa? ²⁷ Ngonnjékullə lé ilə-é-ti panè: Ngonkɔ̃-i lé təl ree bá bobi-i təl ngon bobi mangi kî rə-é to mbul-mbul kinlé kɔ̃ ta liə, kɔ̃ ɛ ingə-é gogi kî lapiya. ²⁸ Beba wəngi ra ngon dər lé, adi ɛ ndigi kɔ̃w kəy al, adi bobi-é tɛɛ ndaa-ti ree ra ndoo ta-é-ti kadi-é ɔ̃w kəy. ²⁹ ɛ ilə bobi-é-ti panè: 'Oo bə, mɔ̃ kî m'ra kullə m'adi-i bal nɔ̃ rəm, m'al dɔ̃ ndu-i nja káre al rəm kin ya kərə 'təl ngon biɔ̃ nja káre adi-m m'ra-né rənəl kî nam-je al. ³⁰ Rəmə, lokî ngon-i lə-i kan, kî tində nékingə-i sane dɔ̃ kaya dené-je-ti lé təl ree, ə ɛ bá 'təl ngon bobi mangi lə-ji kî rə-é to mbul-mbul lé adi-é! ³¹ Bobi-é idə-é panè: Ngon-m, i 'isi sə-m kî ndɔ̃-é ndɔ̃-é, adi né-je lə-m lay to kî 'lə-i ya; ³² ngə tò kadi j'ra nékuso j'ra-né rənəl, kɔ̃d ngonkɔ̃-i kî 'oo-é kanlé, to dow kî oy bá təl isi kəm tin; ɛ ilə rə-é kɔ̃gi bá təl ree tin.

16

Gosta kî sobi dɔ̃ njəkoo go né-je kî njəkəmtuti

¹ Jeju idə njéndó né-je liə bøy panè: Dingəm kî njénékingə káre bə, ɔ̃w kî njəkoo go né-je liə nɔ̃ɔ̃. Dow-je d'idə-é 'panè: «Njəkoo go né-je lə-i lé, isi tində né-je lə-i sane.» ² Beba ɛ ba-é pa siə panè: «Ta ri bá dow-je 'pa dɔ̃-i-ti bá m'oo m'oo tin wa? I lé, 'a to njəkoo go né-je lə-m al ngá, é né-je kî m'ɔ̃nə ji-i-ti kadi oo go-é lé 'ɔ̃r go-é adi m'oo.» ³ Njəkoo go né-je lé, pa mɛɛ-é-ti panè: «'Ba-m ɔ̃r kullə koo go né-je liə ji-m-ti kinlé, ri bá m'a ra wa? Kadi m'ra kullə ndɔ̃r wa? Tɔ̃gi-m à kasi al. Kadi m'koy né wa? Rə-m sol-m.» ⁴ ɛ panè: «M'gə né kî m'a ra kadi loki 'ba-m ɔ̃r-m kullə koo go né-je-ti liə rəmə, dow-je d'uwə-m-né ki rə-dé-ti mɛɛ kəy-je-ti lə-dé.» ⁵ Beba dow-je kî kurə lə 'ba-é tò dɔ̃-dé-ti lé, ɛ ba-dé adi ree rə-é-ti káre-káre. Ə dɔ̃ji ɛ kî dɔ̃səy panè: «Kurə lə 'ba-m tò dɔ̃-i-ti asi kandangi wa?» ⁶ Ə ɛ ilə-é-ti panè: «Kurə ubi liə tò dɔ̃-m-ti güm bu.» Rəmə njəkoo go né-je lé, idə-é panè: «Taa mbete kurə lə-i, 'isi nangi kalangi ə 'ndangi ubi güm kormi.» ⁷ Go-ti, ɛ dɔ̃ji ɛ kî rangi panè: «Kurə lə 'ba-m to dɔ̃-i-ti asi kandangi wa?» ɛ ilə-é-ti panè: «Kurə ko liə tò dɔ̃-m-ti suwal bu.» Rəmə njəkoo go né-je lé panè: «Taa mbete kurə lə-i ə ndangi ko suwal kɔ̃rjinây joo.» ⁸ Beba Jeju panè: «Njəkoo go né-je kî njəra né kî njururu al kinlé, 'ba-é piti-é kɔ̃ to kî ɛ to njəkəmtuti.» Jeju ilə dɔ̃-ti panè: «Dow-je kî njəra né kɔ̃ kaglo kî ngɔ̃snə kinlé, d'ində kəmtuti nɔ̃ kî rə madi-é-je-ti tɔ̃y dow-je kî d'isi lo kî ndɔ̃gi-ti lə Lubə.» ⁹ Yən, adi m'idə-si rəsi: «Né-je kî ingəi kî kəm rəbi-je kî njururu al kinlé, uwəi-né nam kɔ̃d kadi loki né ree goto ji-si-ti kərə rəmə, nam-si-je kinlé d'uwə-si kî rə-dé-ti lo kisi-je-ti kî tò sartagangi. ¹⁰ Dow kî ra né kî tɔ̃grɔ̃-ti mɛɛ né-je-ti kî ndɛ bə lé, ɛ ra né kî tɔ̃grɔ̃-ti mɛɛ né-ti kî boy

tɔ. Dow kí ra né kí njururu al mee né-je-ti kí nde bè lé, e ra né kí njururu al mee né-ti kí boy tɔ.» ¹¹ Beba mee nékingə-je-ti kí ingəi kɪ kəm rəbi-je kí njururu al kin ya kinə 'rai-né né kí tɔgrɔ-ti al lé, nɔ́ bá à kinə nékingə kí tɔgrɔ-ti mee ji-si-ti wa? ¹² Ə kinə dow kí rangi inə né liə ji-si-ti bá 'rai-né né kɪ gangi-é al lé, né kí toki 'lə-si ya kàrè nɔ́ bá à kinə mee ji-si-ti wa? ¹³ †Ngonnjékullə kí à kasi ra kullə kadi dow-je joo ya goto. Kdɔtalə à kɔsi ta e kí kàrè ə à ndigi e kí kàrè; al kàrè, à nam kɪ e kí kàrè ə à nədi e kí kàrè. Adi a kasi kori Lubə kɪ là nati joo kdɔ ra kullə kadi-dé al.

¹⁴ Loki Parisi-je kí 'to m'oy yo là-je, d'oo ta-je kin lay bè rəmə, 'sɔki Jeju. ¹⁵ Beba Jeju idə-dé panè: «Səi lé, takəm dow-je-ti rəmə, 'rai rɔ-si toki dow-je kí njéra né kí njururu bè, ngà Lubə gə mee-si gow. Kdɔtalə né kí dow-je bá d'oo kɪ né kí asi gaki lé, takəm Lubə-ti rəmə, to nékɔbi.»

Ta kí dɔ ndukun-ti kɪ kɔbe lə Lubə

¹⁶ †Ndukun-je lə Moiyiji, kɪ mbete-je lə njépata-je kí ta Lubə-ti ya ra kullə sar ree tɛɛ dɔ Jɔ-ti kí njéra dow-je batəm. Ə kɪ dɔ Jɔ-ti sar tɛɛ bone kin ya toki kilə mbɛ kɔbe lə Lubə ə nɔ́-nɔ́ ya ndur dɔ rɔ-é-ti kdɔ kadi n'ow-ti. ¹⁷ †Ngà kadi dɔrɔ, kɪ dɔnangi goto lé, to né kí lo-é ɔ al itə ndaji mbete kí kàrè bè kí kadi bujuru mee mbete ndukun-ti lə Lubə.

¹⁸ †Nɔ́-nɔ́ kí tubə ne-é ə taa dené kí rangi lé, ra kaya, bá dow kí taa dené kí ngɔbi-é tubə-é kàrè ra kaya ya tɔ.

Gosta kí sɔbi dɔ njénékingə de kɪ Lajar

Luk 12:15-21; 6:20-21,24-25

¹⁹ Nɔ́ kàrè bè, Jeju pa ta kɪ gosta panè: Dingəm kàrè bè, isi nɔɔ to njénékingə, ɔɔ kubi-je kí kər yəl-yəl kí là-é nɔ́-nɔ́ rəm, ndɔy ngilingi-ngilingi ə ndɔ-é ndɔ-é ya e uso né-je kí maji-maji ra-né rɔnəl. ²⁰ Beba njəndoo kí ri-é lə Lajar kí to dow kí rɔ-é lay ya to dɔ basrangi kí to yəki-yəki, tɔ nangi takəy-ti lə njénékingə lé. ²¹ Ə e ndigi kadi n'uso nɔɔ-nɔɔ né-je kí tusi nangi gin tablə-ti lə njénékingə kinlé ya, rəmə bisi-je yó bá 'ree tɔn ta dɔ-je liə-liə.

²² Nɔ́ kàrè bè, njəndoo kinlé oy ə malayka-je d'un-é d'ow siə wur-wur mbɔ Abrakam-ti. Njénékingə lé ree oy tɔ, adi dow-je 'dubi-é. ²³ Loki e a lo kí koó-ti dan kɔ-ti ngá bá un kəm-é oo lo əbi nɔ́ rəmə, oo kí Lajar isi wur-wur mbɔ Abrakam-ti lé, ²⁴ e ilə bɔbi ndi-é nangi panè: «Bɔbi-m Abrakam, 'oo kəmtondoo lə-m, ə 'ulə Lajar adi ɔw ulə ta ngon ji-é kəm man-ti ə ree ilə ta-m-ti nɔ́m-né mindi-m, nè m'a m'ingə kɔ dan pər-ti kí ɔ́ bilim-bilim.»

²⁵ Abrakam ilə-é-ti panè: «Ngon-m, 'adi mee-i ole dɔ-ti, kí ndɔki i oy-né al bəy lé, i isi dan maji-ti, ngà Lajar bá dangi-ti ra-é. Ə kí ngɔsnə-ti kinlé, e ingə mee sɔl, ngà i bá 'a dan kɔ-ti tɔ. ²⁶ Rəm bá, mbunə-ji je sə-si-je lé, bolebe kí sɔy-é goto ya tɔ-ti, kdɔ kadi dow-je kí lé, d'a ndigi kɪ rɔ-ji-ti nè kow rɔ-si-ti kàrè, jè lo-é dum-dé rəm, bá kadi dow i rɔ-si-ti nɔ́ ree rɔ-ji-ti nè al rəm tɔ.» ²⁷ Njénékingə lé panè: «Bɔbi-m Abrakam, lé tɔ bè kàrè, m'dəji-i kadi 'ulə Lajar adi-é ɔw mee kəy-ti lə bɔbi-m. ²⁸ Kdɔtalə ngankɔ-m-je mɪ d'isi nɔɔ ə 'adi-é ɔw ndəji-dé, kadi de rəmə, 'ree lo kɔ-ti kin al ngá.» ²⁹ Abrakam ilə-é-ti panè: «Ndukun-je lə Moiyiji, kɪ ta-je lə njépata-je kí ta Lubə-ti tɔ nɔɔ, ə kadi d'ində mbi-dé d'oo-né.» ³⁰ E ilə-é-ti panè:

«Bè al, Bòbi-m Abrakam, kinə dow i rɔ dow-je-ti kɪ d'oy bá ɔw idə-dé ta lé, d'a kinə panjiyə-dé-je kɪ maji al kɔgi.»³¹ Ngà Abrakam idə-é panè: «Kinə d'ində mbi-dé d'oo-né ndukun-je lə Moiyiji-je, kɪ ta-je lə njé-pata-je kɪ ta Lubə-ti al lé, ta kɪ dow kɪ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ ya idə-dé kàrè à kuwə-dé kɪ ta al ya tɔ.»

17

Ta kɪ sɔbi dɔ né-je kɪ à ra dow kadi-é ra majal

Mat 18:6-9; Mar 9:42

¹ Jeju idə njéndó né-je liə panè: Né-je kɪ à to gin kusi mɛɛ majal-ti lé, lé ri-ri kàrè à ree ya; ngà dow kɪ né-é-je kin ree kɪ kəm rəbɪ kɪ rɔ-é-ti lé tuji à kusi dɔ-é-ti. ² Dowbé kinlé, lé 'dɔɔ mbal kusi ko mindi-é-ti bá d'ɔw d'ilə-é-né dan babo-ti ya kàrè liə tɔ soti, tɔy kadi-é ra ngon dow kàre dan madi-é-je-ti kin adi-é ra majal. ³ †Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-ti! Kinə ngonkɔ-i ra majal lé, 'ndángi-é dɔ-ti é kinə inə panjiyə-é kɪ maji al lé kɔgi rəmə, 'inə go-é kɔgi 'adi-é. ⁴ Kinə mɛɛ ndɔ-ti kɪ kàre ya ɛ ra sə-i né kɪ maji al nja siri, bá nja siri lay ya təl ree rɔ-i-ti panè: M'inə panjiyə-m kɪ maji al lé kɔgi rəmə, 'a kinə go-é kɔgi kadi-é. †

Ta kɪ dɔ kadmɛɛ-ti

Mat 17:20

⁵ Njékɔwkulə-je d'idə 'Babe 'panè: 'Ilə kadmɛɛ dɔ madi-é-ti 'adi-ji. ⁶ Bəba 'Babe Jeju lé idə-dé panè: «Kinə kadmɛɛ lə-si asi-nə kɪ kəɔ kol bè ya kàrè bá idəi kote kin 'painè: “’Ōr kɪ njirə-i burə ə 'ɔw ɔ dan babo-ti ya kàrè, ɛ à təl rɔ-é go ta-ti lə-si.”»

Kadmɛɛ lə ngonnjékullə

⁷ «Ná dan-si-ti bá toki ɔw kɪ ngonnjékullə kàre nɔɔ je bè, é i ndɔrɔ əsɛ i go nékul-je-ti isi ree ya é à kidə-é panè 'nɔyɔ low 'ree uso né» wa? ⁸ Bè al! ɛ à kidə-é panè: 'Ra nékuso lə-m, 'ulə kubɪ kullə lə-i rɔ-i-ti ə 'oo go-m sar kadi m'uso rəm, m'ay rəm, ngà bá i a təl kuso rəm, kəy rəm tɔ. ⁹ Ngonnjékullə kinlé, loki ɛ ra né kɪ 'ba-é un ndu adi-é kadi ra lé, sé 'ba-é à təl ra-é oiyo kɔ kullə kɪ ɛ ra kinlé wa? ¹⁰ Bè al. Səi kàrè bè ya tɔ. Loki 'rai né-je lay kɪ d'un ndu dɔ-ti kadi 'rai lé, kadi 'pai-nè: Jɛ j'to ngannjékullə-je kɪ kare kɔgi, né kɪ tɔ kadi j'ra lé ya bá jɛ j'ra.

Ta kɪ sɔbi dɔ njébanji-je kɪ dɔgi

¹¹ Loki Jeju isi ɔw kɪ bəbo Jorijalɛm-ti lé, dəə rəbɪ nim dɔnangi Samari-ti kɪ dɔnangi Galile. ¹² Bəba loki isi ɔw mɛɛ ngonbɛ-ti kàre bè lé, ¹³ njébanji-je dɔgi 'tɛɛ 'tilə kəm-é ə d'ɔ ngərəngi bá d'ilə bɔbi ndi-dé nangɪ 'panè: Jeju, njéndó dow-je né, 'oo kəmtɔndoo lə-ji! ¹⁴ Jeju oo-dé bè rəmə, idə-dé panè: Ɔwi ɔji rɔ-si njégugnə-je lə Lubə. Loki d'isi d'ɔw kɪ kɔw ya bəy rəmə, banji kɪ rɔ-dé-ti ur wuki adi d'aa njay. ¹⁵ Loki ɛ kɪ kàre dan-dé-ti oo kadi n'ingə lapɪya bè lé, ɔsi waka təl ə ɔsi gajɪ Lubə kɪ ndi-é kɪ boy-boy ¹⁶ ree usi kɪ takəm-é nangɪ nja Jeju-ti bá ra-é oiyo. ɛ tɔ dow kɪ dɔnangi Samari-ti. ¹⁷ Jeju un ta panè: Dow-je dɔgi bá banji ur rɔ-dé-ti adi d'aa njay ya al wa? Ngà dɛ kɪ jinəy kàre lé, 'nəy rá ¹⁸ bá dow kɪ dan-dé-ti kàre ya kàrè təl ree ulə rifa dɔ Lubə-ti al, bá mba kin ya par wa? ¹⁹ Go-ti, Jeju idə-é panè: I taá ə ɔw, kadmɛɛ lə-i aji-i!

Ta kí sɔbi dɔ kɔbe lə Lubə kí à ree

Mat 24:3-42

²⁰ Ndo káre bè Parisi-je 'dɔji Jeju 'panè: Kɔbe lə Lubə à ree ndo kí rá-ti wa? Jeju ilə-dé-ti panè: Kɔbe lə Lubə lé, à ree kadi dow-je d'oo kí kəm-dé ndə-ndə bè al. ²¹ Dow à panè: Kɔbe lə Lubə é tò nè tin əse é é tò yó tin al. Kdotalə, kɔbe lə Lubə tò dan-si-ti nè ngá.

²² Go-ti, Jeju idə njéndó né-je panè: Ndo-je ɔw ree nɔɔ kí à ndingəi kadi ooi Ngon lə dow ndo káre-rè bè ya, ngá a kooi-é al. Dow-je d'a kidə-si panè: ²³ E ə á nè tin, e ə á yó tin, kàrè ɔwi lo-é-ti al rəm, bá ayi ngodi kí lo-é-ti al rəm tɔ. ²⁴ Kdotalə loki ndo ree lə Ngon lə dow asi lé, à ree tanə kí təlndi kí i ngangɪ dɔrɔ-ti kí káre ya ndógi ɔw njal ngangɪ-é-ti kí káre kin ya bè. ²⁵ Ngá kete nɔ-ti lé, tò kadi-é ingə kɔ nɔ rəm, bá tò kadi dow-je kí ngosnè kin 'mbati-é rəm tɔ. ²⁶ Né kí ndoki ra né kaglo-ti lə Nuwe lé, gə-é ya à ra-né ndo ree-ti lə Ngon lə dow lé tɔ. ²⁷ Ndoki dow-je d'uso né-je, d'ay né-je, 'taa-nə-je, d'adi ngan-dé-je 'taa-nə-je sar ya ndo-ti kí Nuwe ɔw-né meɛ bato-ti. Rəmə man bəlɪm ree tɔl-né ndəgi dow-je lay. ²⁸ Né kí ndoki ra né kaglo-ti lə Loti lé, gə-é ya à ra né ndo ree-ti lə Ngon lə dow lé tɔ. Ndoki dow-je d'uso né-je, d'ay né-je, 'ndogi né-je, 'rabi né-je, 'ma kagi-je, 'ra kəy-je*. ²⁹ Ngá loki Loti ində lo tɛɛ meɛ bebo Sɔdɔm-ti kɔgi lé, pər-je kí ər kí toki yalpər bè ya i dɔrɔ-ti ədi toki ndi bè dɔ dow-je-ti tɔl-dé lay. ³⁰ Bə ya to, ndo kí Ngon lə dow à tɛɛ kɔy lé, lo à tuji puku-puku tɔ. ³¹ †Mɛɛ ndo-é-ti kinlé, dow kí isi dɔ kəy-ti † kàrè, kadi risi nangɪ ɔw meɛ kəy-ti ɔy né-je liə al ngá, bá dow kí a ndɔrɔ kàrè, kadi təl ree beə al ngá rəm tɔ. ³² Adi meɛ-si ole dɔ né-ti kí ndoki tɛɛ dɔ ne Loti-ti†. ³³ †Dow kí sangɪ kɔo kaji rɔ-é rəmə à tuji rɔ-é, ə dow kí e ya ilə rɔ-é kɔgi bá à kingə gogi tɔ. ³⁴ Ooi bè, ndo-é-ti kinlé, dow-je joo 'tò bi ndo meɛ tuwə-ti kí káre-rè kàrè rəmə, Lubə à kun kí káre ə à kiɲə kí káre. ³⁵ Dené-je joo d'a d'ur né meɛ bir-ti kí káre-rè kàrè rəmə, Lubə à kun kí káre ə à kiɲə kí káre. ³⁶ [Dingəm-je joo d'a meɛ ndɔr-ti kí káre-rè kàrè rəmə, Lubə à kun kí káre ə à kiɲə kí káre.]‡ ³⁷ Beba njéndó né-je 'dɔji Jeju 'panè: 'Babe, né kinlé à ra né lo kí rá-ti wa? Jeju idə-dé panè: Lo kí nin tò-ti lé, lo-é ya mal-je d'a kəw-nə-ti.

18

Gosta kí sɔbi dɔ njəngɔwkoy dɛ kɪ njəgangta kí njururu al

¹ Jeju pa sə-dé ta kí gosta toji-dé-né kadi 'pa ta kí Lubə taá-taá bi d'adi kɔ ra-dé go-ti al ya sar†. ² E panè: Njəgangta káre bè isi meɛ bebo-ti madi nɔɔ, to dow kí bəl Lubə al rəm, bá ilə kuji dɔ dow-ti al rəm tɔ. ³ Meɛ bebo-é-ti kinlé, dené kí njəngɔwkoy káre isi-ti nɔɔ tɔ; ə e ree rɔ-é-ti nja nati-nati kadi gangta liə adi-é adi idə-é panè: I 'gangɪ ta kí tò dan-ji-ti kí njəta lə-m kin 'adi-m. ⁴ Njəgangta lé ndigi al bè-bè asi dɔkaglo nɔ. Ngá go-ti, e təl pa meɛ-é-ti panè: Mə lé, m' bəl Lubə al rəm, bá m'ilə kuji dɔ dow-ti al rəm ya ⁵ ngá njəngɔwkoy kin ndɔji-m nɔ adi m'a gangta liə kadi-é, kɔo

* **17:28** 17:28 Kgn 6-7 † **17:31** 17:31 Mat 24:17,18; Mar 13:15,16 † **17:31** 17:31 Jipi-je lé, 'ra kəy d'adi toki kí kəy dur-dur bè adi dɔ-é kí taá to lo kí d'isi-ti d'adi yəl dan-dé. Ta kinlé sɔbi dɔ njəkisi taakoo dɔ kəy-ti. † **17:32** 17:32 Kgn 19:26 † **17:33** 17:33 Mat 10:39; 16:25; Mar 8:35; Luk 9:24; Jə 12:25 ‡ **17:36** 17:36 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndàngi kí ji-dé kɪ ta greki. † **18:1** 18:1 1Te 5:17

kadi ree ndɔji-m kɪ ndɔ-é ndɔ-é al. ⁶ 'Babe ilə dɔ-ti panè: Ta kɪ njègangta kɪ njururu al pa kinlé, ooi maji. ⁷ Ə Lubə rəmə dow-je kɪ ɛ mbəti-dé kɪ d'isi 'nɔ ta-é-ti ndɔ-je kɪ kada-je kinlé, ɛ à gangta lə-dé low kadi-dé al wa? ⁸ Adi m'idə-si, à gangta kalangi ya kadi-dé. Ngà loki Ngon lə dow à ree lé, sé à kingə kadmeɛ dɔnangi-ti nè ban wa?

Gosta kɪ sobi dɔ Parisi dɛ kɪ njətaalambo

⁹ Jeju pa ta kɪ gosta idə-né ta dow-je kɪ nɔ-je kɪ dɛ ya d'oo rɔ-dé kɪ njéra né njururu nɔ Lubə-ti, adi 'nədi ndəgi dow-je. ¹⁰ Ɛ panè: Dingəm-je joo d'ow meɛ kəy-ti lə Lubə kɔ pa ta kɪ Lubə: Kɪ káre to Parisi ə ɛ kɪ káre to njətaalambo tɔ. ¹¹ Parisi lé, ɔ taá b́a pa ta kɪ Lubə meɛ-é-ti panè: I Lubə, m'ra-i oiyo kɔ mə lé, m'titi-nɔ kɪ ndəgi dow-je kɪ to njəbogi-je, njéra né kɪ njururu al-je, kɪ njérakaya-je kin al, əse m'titi-nɔ kɪ njətaalambo kɪ ɔ kan al rəm. ¹² Meɛ Dimasi káre lé, m'ɔgi rɔ-m nékuso kɪ man kɔy nja joo-joo, b́a meɛ nékingə-m-je-ti lay ya m'adi-i káre dan dɔgi-ti dɔgi-ti rəm tɔ. ¹³ Ngà njətaalambo lé, ɛ ɔ rɔ-é ɔ ngərəngi, ə ndigi kitə kəm-é kɪ taá koo lo kɪ dɔra-ti al; ngà ɛ tində kadi-é ə panè: Əy! Lubə lə-m, 'oo kəmtondoo lə-m, mə lé m'to njérəmajal. ¹⁴ 'Jeju təl panè: ooi maji; dingəm kinlé Lubə ɔr ta dɔ-é-ti b́a ɛ təl kɪ meɛ kəy-ti liə, ngà Parisi lé b́a ta nɔy dɔ-é-ti. Kɔ dow kɪ ɔji rɔ-é lé, d'a kulə dɔ-é nangi ə ɛ kɪ sɔl dɔ-é b́a d'a kitə dɔ-é taá tɔ.

Jeju tɔr ndi-é dɔ ngan-je-ti kɪ sɛ-sɛ

Mat 19:13-15; Mar 10:13-16

¹⁵ Ngan-je kɪ bər ya kərə dow-je 'ree sə-dé rɔ Jeju-ti kadi ində ji-é dɔ-dé-ti. Ngà loki njéndó né-je liə d'oo né kin bè lé, 'kɔl sə-dé. ¹⁶ Rəmə Jeju adi 'ree kɪ ngan-je lé rɔ-é-ti ə panè: «Inəi ngan-je adi 'ree rɔ-m-ti, b́i ɔgi-dé al, kdɔtalə kɔbe lə Lubə tɔ kɔ dow-je kɪ 'tanɔ sə-dé bè. ¹⁷ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi. Dow kɪ ndigi kɔbe lə Lubə titi-nɔ kɪ ngon kɪ sɛ ndigi-né kin al lé à kɔw-ti ndɔ bè al.»

Dingəm kɪ njənəkɪngə

Mat 19:16-30; Mar 10:17-31

¹⁸ 'Boy lə jipi-je káre dəji Jeju panè: «Dow kɪ maji kɪ njéndó dow-je né, ri b́a m'a ra b́a m'a kisi-né kəm sartagangi wa?» ¹⁹ Bəba Jeju ilə-é-ti panè: «Kɔ ri b́a i b́a-m dow kɪ maji wa? Dow kɪ maji goto, Lubə ya kɪ kár-é ə maji. ²⁰ 'Gə ndukun-je lə Lubə ɔw: "'A ra kaya al, 'a tɔl dow al, 'a bɔgi al, 'a tətɪ ta kɪ ndangi al, 'a tətɪ kagi bɔbi-i kɪ kɔ-i." ²¹ Dingəm lé ilə-é-ti panè: «Basa-m-ti nɔ ya m'təl rɔ-m go né-je-ti kinlé lay.» ²² Loki Jeju oo ta-je liə bè lé, idə-é panè: «Né káre nal-i bəy: "'Ndogi nékingə-i lay ə 'ləbi là-é njéndoo-je, rəmə ndɔ-é 'a kingə nɔ dɔra-ti; ə 'ree un go-m." ²³ Ngà loki ɛ oo ta-je kin bè lé rɔ-é ati-é kanɔnɔ, kɔ ɛ to njənəkɪngə kɪ nɔ. ²⁴ Loki Jeju oo kɪ rɔ-é ati-é lé, ɛ idə dow-je panè: «Kadi njənəkɪngə-je d'ow kɔbe-ti lə Lubə lé, to né kɪ ngɔ nɔ. ²⁵ Kadi jambal dəb ɔe libri-ti lé to né kɪ ngɔ nɔ ya, ngà kadi njənəkɪngə ɔw kɔbe-ti lə Lubə lé to né kɪ ngɔ itə-é bəy.» ²⁶ Ngà loki dow-je d'oo ta kɪ ɛ pa kinlé bè rəmə 'panè: «Tɔ bè ngà nɔ b́a à kaji wa?» ²⁷ Jeju ilə-dé-ti panè: «Né kɪ dum dɔ dow-je kinlé, à dum Lubə al.» ²⁸ Rəmə Piyər un ta dəji-é panè: «Yən, jɛ kinlé, j'tusi né-je lə-ji j'ɪnɔ b́a j'un go-i tin.» ²⁹ Bəba Jeju idə-é panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi. Nɔ-nɔ kɪ ɪnɔ kəy liə, əse ne-é əse ngankɔ-é-je, əse njəkoji-é-je əse ngan-é-je kdɔtalə

kɔʒbe læ Lubə lé, ³⁰ à kingə né-é dɔ-ti n̄ɑ dɔkaglo-ti kí ngosnè kin rəm, bá à kiskəm sartagangi dɔkaglo-ti kí à ree lé rəm tɔ.»

*Nja mutə kí Jeju pa ta kí dɔ koy-é-ti
kí dɔ tɔsi ndəl-ti liə*

Mat 20:17-19; Mar 10:32-34; Luk 9:22,44-45

³¹ Jeju ba njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é joo rɔ-é-ti bá idə-dé panè: «Yən, j'isi j'owi kí bebo Jorijaləm-ti ə ta-je lay kí njépata-je kí ta Lubə-ti 'ndangi sɔbi dɔ Ngon læ dow lé, né-é à ra né. ³² Kdɔtalə d'a kilə-é ji dow-je-ti kí 'to jipi-je al, kadi d'a sɔki-é, d'a taji-é, d'a tubə yoro kəm-é-ti, ³³ d'a tində-é kí ndəy marɔw bəy bá d'a tɔl-é. Ə ndɔ kí njékungi-ti mutə rəmə, à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ.» ³⁴ Ngà né káre ya kàrè njéndó né-je 'gə mɛɛ ta-ti kinlé al; mɛɛ ta-je kinlé toki bɔyɔ sə-dé dɔ-é bə ya, adi 'gə né kí Jeju pa ta dɔ-ti lé al.

Jeju adi njékəmtɔ oo lo

Mat 20:29-34; Mar 10:46-52

³⁵ Loki Jeju ində dɔ bebo Jeriko ngɔsi lé, njékəmtɔ káre isi ngangɪ rəbi-ti nɔɔ, isi koy-né. ³⁶ Rəmə loki ɛ oo ndi kosi dow-je kí d'isi dəə taá lé, ɛ dɔji-dé né kí ra né. ³⁷ Ngà bá dɛ d'idə-é 'panè to Jeju kí Najarɛti-ti bá dəə. ³⁸ Bəba ɛ ilə bɔbi ndi-é nangɪ nɔ panè: «Jeju kí ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo læ-m.» ³⁹ Dɛ kí d'ɔw 'nɔiyə nɔ Jeju-ti kete lé, 'ndangi-é ə d'idə-é kadi uti ta-é, ngə ɛ ilə bɔbi ndi-é nangɪ nɔ kí tɔgi-é itə kí kete lé ya bəy panè: «Ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo læ-m boo.» ⁴⁰ Rəmə Jeju təl ɔ nangɪ ə un ndu kadi 'ree siə rɔ-n'ɛ-ti, ə loki njékəmtɔ ree rəmə, Jeju dɔji-é panè: ⁴¹ Ri bá i 'ndigi kadi m'ra m'adi-i wa? ɛ ilə-é-ti panè: «'Bəbe, kəm ya 'adi təl oo lo.» ⁴² Bəba Jeju idə-é panè: «'Oo lo, kadmɛɛ læ-i aji-i.» ⁴³ Tajinati nè ya ɛ oo lo adi ɛ un go Jeju ə ɔsi gajɪ Lubə taá-taá. Kosi dow-je lay kí d'oo né kinlé, 'tɔy Lubə tɔ.

19

Ta kí sɔbi dɔ Jeju dɛ kɪ Jase

¹ Loki Jeju ɔw mɛɛ bebo Jeriko-ti ə isi ində dan bə gangɪ, ² rəmə, oo dɪngəm kí njénékingə kí ri-é læ Jase, to njékun dɔ njétaalambo-je. ³ ɛ sangɪ kadi n'oo se n̄ɑ bá to Jeju lé wa? Ngà kosi dow-je ra adi ɛ asi kadi oo-é al, kdɔtalə ɛ to dow kí gɔji. ⁴ Bəba ɛ ɔy ngɔdi kete ɔw al dɔ kote-ti kɔdɔ kadi n'oo Jeju, kdɔtalə ɛ à dəə lo-é-ti nɔɔ. ⁵ Loki Jeju ɔw tɛɛ lo-é-ti kinlé, un kəm-é kí taá idə-é panè: Jase, 'risi nangɪ kalangi, kdɔtalə tò kadi m'to bə læ-i bone. ⁶ Bəba Jase ur nangɪ low-low ree uwə-é kí rɔ-é-ti kí rɔnəl. ⁷ Loki dow-je d'oo né kin bə lé, dɛ lay ya 'tún ta 'panè: Ooi, Jeju lé, ɔw tɔ bə læ dow kí njèramajal. ⁸ Ngà Jase j̄ ɔ taá nɔ 'Bəbe-ti idə-é panè: 'Bəbe, 'oo bə, nékingə-m lé, m'a kay danə lo joo ə m'a kadi kí gin káre njéndoo-je, ə kinə m'taa né ji dow-ti kí ndangi kare rəmə, m'a təl kadi-é né-é kinlé sɔ ngá. ⁹ Bəba Jeju idə-é panè: Kaji ree mɛɛ kəy-ti kin bone, kdɔtalə dow kinlé, to ngon kà Abrakam tɔ. ¹⁰ †Kdɔtalə Ngon læ dow lé ree kadi n'sangi nja dow-je kí 'n̄ay kɔdɔ kadi n'aji-dé.

Gosta kí sɔbi dɔ mbal là kí dɔgi

Mat 25:14-30

11 Loki dow-je d'ǵ d'oo ta-je kin bè lé, Jeju ilə gosta káre dɔ-ti. Kdɔtalə ɛ ǵ ngɔsi kɪ bebo Jorijalem, adi dow-je 'gír 'panè kɔbe lə Lubə lé, à ree tajinatɪ nè ya ngá. 12 Adɪ Jeju panè: Dow káre bè, to dow kí gin ngar-ti, isi ɔw kí mba-ti dɔnangi-ti kí sáy nɪ, kdɔ kadi d'ɔw d'ulə ʝɔgi ngar dɔ-é-ti, bá à təl bəy. 13 Ǽ ba ngannjékullə-je liə dɔgi dan madi-dé-je-ti ə adi ná-ná dan-dé-ti mbal là káre-káre bá idə-dé panè: Ǫwi, 'təli-né ji-si sar kadi m'təl m'ree-né. 14 Ngá dow-je kí mɛɛ be-ti liə d'ɔsi-é kɪ ta adi d'ulə dow-je kí 'to takəm-dé kadi d'ɔw d'idə-dé 'panè: Jɛ j'ndigi kadi dow kin ɔ̣-ji al. 15 Bè ya kàrè d'ulə ʝɔgi ngar dɔ-é-ti. Loki ɛ təl ree lé, ɛ adi 'ba ngannjékullə-je kí adi-dé là lé kadi 'ree rɔ-é-ti, kdɔ kadi n'oo se dow káre ingə man-é dɔ-ti kandangi-kandangi wa? 16 Beba ngonnjékullə kí dɔsay ree panè: 'Ba-m, mbal là lə-i kí adi-m lé, m'təl-né ji-m adi m'ingə mbal là dɔgi. 17 'Ba-é panè: Oiyol! 'To ngonnjékullə kí maji! M'adi-i bebo-je dɔgi kadi ɔw kɪ tɔgi dɔ-ti, kdɔ 'to njəra né kí tagrɔ-ti mɛɛ né-ti kí ndɛ bè. 18 Ngonnjékullə kí njəkungi-ti joo ree panè: «'Ba-m, mbal là lə-i kí 'adi-m lé, m'təl-né ji-m adi m'ingə mbal là mɪ.» 19 Beba 'ba-é idə-é panè: «I kàrè, m'adi-i bebo-je mɪ kadi ɔw kɪ tɔgi dɔ-ti tɔ.» 20 Ngonnjékullə kí rangi ree panè: «'Ba-m, mbal là lə-i lé ya ə m'dɔɔ takubi-ti tin.» 21 Mǵ m'fəl-i, kdɔ i lé 'to dow kí 'ngá nǵ; adi né kí to i bá ungi al kàrè, i ɔy rəm, ko kí to i bá 'dubi al kàrè i ijə rəm. 22 Beba 'ba-é idə-é panè: «I ngonnjékullə kí maji al kan! Ta kí ta-i-ti ya m'ngangi-né ta dɔ-i-ti. I 'gə kí m'to dow kí m'ngá nǵ, adi né kí to mǵ bá m'ungi al kàrè, m'ɔy rəm, ko kí to mǵ bá m'dubi al kàrè, m'ijə rəm, 23 ngá kdɔ ri bá 'ɔw 'ilə mbal là lə-m kəy ngəm là-ti kdɔ kadi m'təl m'ree ə m'ɔr kɪ man-é dɔ-ti al wa?» 24 Go-ti, idə dow-je kí d'ǵ lə-é-ti nɔɔ panè: «Ǫti 'taai mbal là kí ji-é-ti kin adi ɛ kí ɔw kɪ mbal là dɔgi kinlé dɔ-ti.» 25 Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: «'Babe, ɛ ɔw kɪ mbal là dɔgi ngá.» 26 †Rəmə ɛ təl panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kí né tɔ ji-é-ti bá d'a kadi-é kí rangi dɔ-ti, ngá dow kí né goto ji-é-ti lé, ɛ kí ji-é-ti lé ya kàrè d'a taa.» 27 †Go-ti, ɛ panè: «Njéba-je lə-m kí 'ndigi kadi m'ɔ̣-dé al lé 'reei sə-dé ə 'tijəi mindi-dé takəm-m-ti nè ya.» 28 Loki Jeju pa ta-je kin bè lé, ɔti usi kete nɔ̣ njéndó né-je-ti liə ə d'ɔw kɪ bebo Jorijalem-ti.

Kɔw Jeju bebo Jorijalem-ti
Mat 21:1-9; Mar 11:1-10; Jǵ 12:12-19

29 Loki d'ɔw 'tɛɛ ngɔsi kɪ be kí Betpaje, kɪ be kí Betani kí tɔ kadi mbal-ti kí 'ba-é mbal kǵ kǵgi olibiye-je lé, Jeju ulə njéndó né-je liə joo 30 panè: «Ǫwi mɛɛ ngonbe-ti kí nɔ̣-si-ti kin. Loki ɔwi 'tɛɛ-ti lé, a kingəi ngon koro kí dow al-é al bəy kí 'tɔ-é nangɪ, ə 'tuti-é 'reei siə adi-mi.» 31 Kinə dow dɛji-si panè se 'tuti-é kdɔ ri wa rəmə, idəi-é 'pai-nè: «'Babe bá ge ngon koro lé.» 32 Dɛ kí Jeju ulə-dé lé, d'ɔti d'ɔw rəmə, d'oo né-je titi kí Jeju idə-dé-né lé ya tɔ. 33 Loki 'tuti ngon koro lé rəmə, 'ba-é-je 'dɛji-dé 'panè: «'Tuti ngon koro lé kdɔ ri wa?» 34 Dɛ d'ilə-dé-ti 'panè: «'Babe bá ɔw ndoo ngon koro lé.» 35 Beba dɛ 'ree siə d'adi Jeju, ə 'labi kubi-je lə-dé gidi-é-ti bá d'adi Jeju al isi dɔ-ti. 36 Loki Jeju ɔti isi ɔw lé, dow-je 'labi kubi-je lə-dé dɔ rəbi-ti nɔ̣-é-ti taá-taá. 37 Loki ɛ ree tɛɛ ngɔsi kɪ bebo Jorijalem, rəbi-ti kí j dɔ mbal kǵ kǵgi Olibiye-je-ti ɔw kɪ mɛɛ bebo-ti kinlé, kosi njéndó né-je lay

ya rɔ-dé nəl-dé adi d'osi gaji Lubə kɪ ndi-dé kí boy-boy kdɔtalə nékɔji-je lay kí d'oo lé. ³⁸ Dɛ 'panè:

«Kadi Lubə tɔr ndi-é dɔ ngar-ti kí njèree kɪ ri 'Babe, lapiya tò meɛ dɔra-ti, rɪba tò meɛ lo-je-ti kí taá nu.»

³⁹ Rəmə, Parisi-je kí dan-ti-je kí d'a dan kosi dow-je-ti nɔɔ lé d'idə Jeju 'panè: Njéndó dow-je né, i 'ndangi njéndó né-je lə-i lé bane. ⁴⁰ Ngà Jeju ilə-dé-ti panè: Adi m'idə-si rəsi. Lé dɛ d'uti ta-dé kàrè, ər-je ya d'a tur kəə! ⁴¹ Loki Jeju ɔw tɛɛ ngəsi kɪ bebo Jorijaləm lé, un kəm-é oo-né bebo lé rəmə, nɔ kɔɔ ta liə panè: ⁴² Əy! Bebo Jorijaləm, toki lé dow-je lə-i 'gə né kí d'a ra kadi lapiya tò rəmə lé! Ngà kí ngɔsnè-ti kinlé, to kí bɔɔɔ sə-dé dɔ-é. ⁴³ Nɔɔ-je madi ɔw ree nɔɔ lé, njéba-je lə-si d'a kor gali dɔ-si-ti, d'a kilə-nə gəə dɔ-si sipi kɔɔ kuti-si lo-ti nduki-nduki, ⁴⁴ d'a tuji-si puktu-puktu, kɪ bebo lə-si burə, ər káre ya kàrè d'a kɪnə kadi tò dɔ madi-é-ti meɛ bebo-ti lə-si al, kdɔtalə dɔkaglo kí Lubə ree-né rɔ-si-ti kɔɔ ra-né sə-si lé, səi 'gəi al.

Ta kí sɔbi dɔ njéra gati takəy-ti lə Lubə
Mat 21:10-16; Mar 11:15-18; Jə 2:13-17

⁴⁵ Go-ti, Jeju ɔw takəy-ti lə Lubə ə tubə njéragati-je. ⁴⁶ Ə idə-dé panè: 'Ndangi 'panè: «Kəy lə-m lé, à to kəy pa ta kɪ Lubə. Ngà səi adi təl to kəy kisi njéboɔi-je.» ⁴⁷ Nɔɔ-je lay ya Jeju ndó né dow-je takəy-ti lə Lubə. Rəmə njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kɪ njéndó dow-je ndukun-je, kɪ 'boy-je lə jipi-je 'sangi kəm rəbi kadi 'tɔl-é. ⁴⁸ Ngà dɛ 'gə kəm rəbi kí d'a tɔl-é-né lé al, kdɔtalə dow-je lay ya d'oo ta-je liə kɪ rɔnəl nɔ.

20

Ta kí sɔbi dɔ tɔgi lə Jeju
Mat 21:23-27; Mar 11:27-33

¹ Nɔɔ káre bə, loki Jeju isi ndó né dow-je takəy-ti lə Lubə rəm, ilə mbe Poyta kí Maji adi-dé rəm lé, njékun dɔ njégugnə-je, kɪ njéndó dow-je ndukun-je, kɪ 'ngatɔgi-je lə jipi-je 'ree 'tɛɛ kɔy rɔ-é-ti, ² ə 'dəji-é 'panè: «I ya 'idə-ji adi j'oo. To nə bə adi-i tarəbi bə 'ra-né né-je kinlé wa? Nə bə adi-i tɔgi bə 'ra-né wa?» ³ Beba Jeju ilə-dé-ti panè: «Mə kàrè m'a dəji-si ta káre tɔ? ⁴ Idəi-mi, to nə bə ulə Jə adi ra dow-je batəm wa? To Lubə bə ulə-é əse to dow-je wa?» ⁵ Ngà dɛ 'təl 'pa-nə ta dan-dé-ti nɔm-nɔm 'panè: Kinə j'painə to Lubə bə ulə-é lé, ɛ à təl dəji-ji panè: «Ngà kɔɔ ri bə adi-é meɛ-si al wa? ⁶ Ə kinə, j'idəi-é j'painə to dow-je bə d'ulə-é kàrè, kosi dow-je lay ya d'a tilə-ji kɪ ər tɔl-ji, kɔɔ dɛ d'oo Jə kɪ njəpata kí ta Lubə-ti.» ⁷ Beba dɛ 'təl d'ilə-é-ti 'panè: «Jɛ j'gə njékulə Jə kadi ra dow-je batəm lé al.» ⁸ Jeju təl idə-dé panè: «Maji, mə ya kàrè ndə bə bə m'a kidə-si dow kí adi-m tɔgi m'ra-né né-je kinlé al ya tɔ.»

Gosta kí sɔbi dɔ njérakullə meɛ ndɔr nduu-ti kí 'to njéməɛndul-je
Mat 21:33-46; Mar 12:1-12

⁹ Go-ti, Jeju idə ta kosi dow-je kɪ gosta panè: «Dow káre bə uwə nduu, ə adi njérakullə-je d'uwə sɔɔ dɔ-é, bə ɔti ɔw mba kí tó-é uu. ¹⁰ Loki nəy kijə kandi nduu asi rəmə, ɛ ulə ngonnjékullə liə káre rɔ njérakullə ndɔr nduu-je-ti lé kadi d'adi-é kí liə ree-né adi-é. Ngà dɛ 'tində ngonnjékullə lé mbuki-mbuki ə 'tubə-é d'adi təl kɪ ji-é kare. ¹¹ Njéndɔr nduu lé ulə ngonnjékullə

kí rangi bøy rømə, njérakullə ndør nduu-je lé, 'tində-é mbuki-mbuki, bá 'taji-é ə 'tubə-é d'adi təl kì ji-é kare ya bøy. ¹² Ɛ ulə ngonnjəkullə kí njəkungi-ti mutə bøy; Ɛ rəmə d'adi-é dò, bá 'tubə-é dɔ-ti. ¹³ Bəbə 'bā njəndør nduu lé panè: "Ri bá m'a ra wa? M'a kulə ngon-m kí m'ində-é dan kəm-m-ti kin ya, domaji ə d'a bəl-é ngá." ¹⁴ Ngá loki njérakullə ndør nduu-je d'oo ngon-é lé isi ree rəmə, d'idə-nə ta dan-dé-ti 'panè: "Ooi, ngon-é kí ndə-é à to njéndubə lé ya ə ɔw ree ɔngi; adi j'toli-é kadi njéndubə liə təl to kí lə-ji." ¹⁵ Bəbə dɛ d'uwə-é 'tɛɛ siə rangi mɛɛ ndør-ti lé, ə təl-é. Bəbə Jeju panè: Ri bá 'bā njəndør nduu-lé à ra sə-dé wa? ¹⁶ Ɛ à ree ə à kadi 'təl njérakullə ndør nduu-je kinlé ə à təl kì ndør nduu lé kadi dow-je kí rangi.»

Loki kosi dow-je d'oo ta-je kin bè lé, 'panè: «To né kí à ra né bè ndə al.» ¹⁷ Ngá Jeju oo-dé gə́rə́rə́ bá panè: Ta kí 'ndàngi 'panè: Ər kí njékində kəy-je d'ilə piringi kəgi, bá təl to ər kí maji kí sul kəy-ti kinlé kər mɛɛ-é to ri wa? ¹⁸ Dow kí rá-rá kí tɛɛ usi dɔ ər-é-ti kinlé, rɔ-é à tətí dɛkí-dɛkí rəm, bá dow kí ər kinlé usi dɔ-é-ti kàrè à lər-é lər-lər rəm tɔ.

¹⁹ Njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kì njéndó dow-je ndukun-je 'sangi kadi d'uwə Jeju dəkədi-é-ti kinlé ya, kdɔ dɛ 'gə kí Ɛ pa gosta kinlé sɔbi-né dɔ-dé. Ngá dɛ 'bəl kosi dow-je.

Lambo lə Sejar

Mat 22:15-22; Mar 12:13-17

²⁰ Bəbə dɛ d'ində kəm-dé go Jeju-ti ə d'ulə njétən lo-je kí 'ra rɔ-dé kí dow-je kí ta lə-dé goto bè, kadi d'ingə ta madi ta Jeju-ti kadi d'ɔw-né siə nɔ njəgangta-ti, njəkɔw kì tógi dɔ bə-ti, adi to gubərnər. ²¹ Dɛ 'dəji-é ta kin 'panè: «Njéndó dow-je né, j'gə kí i lé 'to njəpata kí tɔgrɔ-ti rəm, 'isi 'ndó dow-je né kí njururu rəm, bá i 'ɔr kəm dow al rəm; ngá i 'isi 'ɔji dow-je rəbi lə Lubə kɔji kí tɔgrɔ-ti. ²² Ən ə idə-ji ta kin adi j'oo: "Koo-é-ti lə-i i ya bè lé, to tó-é kadi j'ugə lambo lə ngar Sejar əse to tó-é al wa?" ²³ Ngá Jeju gə tagir kí maji al kí mɛɛ-dé-ti adi idə-dé panè: ²⁴ «ɔji-mi kəɟ lə kàrə adi-mi m'oo: "To dɔ nə kì ri nə bá tɔ-ti wa?"» Rəmə dɛ d'ilə-é-ti 'panè: «To dɔ Sejar kì ri-é.» ²⁵ Ngá bá Ɛ təl idə-dé panè: «Né lə Sejar rəmə adi Sejar, ngá né lə Lubə rəmə adi Lubə tɔ.» ²⁶ Ta-je kí Ɛ pa adi dow-je lé, dɛ d'asi kingə ta madi dan-ti kdɔ kilə-né ta dɔ-é-ti al. Ta kí Jeju ilə-dé-ti lé, ɔr ndil-dé adi d'oo ta kí d'a pa al.

Ta kí sɔbi dɔ tɔsi ndəl kində lo tɛɛ

Mat 22:23-33; Mar 12:18-27; 1Kɔ 15

²⁷ †Sadusi-je kí 'to dow-je kí 'naji panè dow-je kí d'oy d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ al lé, dɛ kí madi 'ree rɔ Jeju-ti 'dəji-é ta 'panè: ²⁸ Njéndó dow-je né, ta kí Moiyiji idə-ji ən: Kinə dow ta dené bá oji siə ngon al bøy ya ə oy rəmə, kadi ngonkɔ-é ta dené ndubə lé, ində-né ko njəgoto-je lé. ²⁹ Ngá kinə ngankɔ-nə-je siri je bè, bá Ɛ kí dɔsəy taa dené ə oji siə ngon al bøy ya ə oy. ³⁰ Ɛ kí njəkungi-ti joo kí taa dené ndubə lé kàrè bè ya rəm, bá njəkungi-ti mutə kàrè bè ya rəm, ³¹ ə to bè-bə sar ngankɔ-nə-je kí siri lé d'oy-né nal kɔji ngon kì dené ndubə lé. ³² Bə ya dené-é kàrə oy-né go-dé-ti tɔ. ³³ Ndɔ kí dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, dené kinlé, à to ne nə dan-dé-ti kí siri kinlé wa? Kdɔtalə dɛ 'taa-é ya siri lay. ³⁴ Bəbə Jeju ilə-dé-ti panè: Dəkaglo-ti kí bone kin bá dingəm-je kì dené lé 'taa-nə. ³⁵ Ngá

dɛ kɪ Lubə oo-dé adi d'asi tɔsi ndəl kində lo tɛɛ, kɔ kisi dɔkaglo-ti kɪ à ree kinlé, d'a taa-nə al. ³⁶ Dɛ d'a koy al ya sartagangi, kdɔtalə d'a tanə kɪ malayka-je bè, dɛ d'a to ngan lə Lubə, kɔ tɔsi kɪ d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ. ³⁷ Kɪ sɔbi dɔ dow-je kɪ d'oy kɪ d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, loki Lubə pa ta kɪ Moiyiji dan pər-ti kɪ ɔ dan kam-ti lé Moiyiji ba 'Babə, Lubə lə Abrakam, Lubə lə Isakɪ kɪ Lubə lə Jakobi. ³⁸ Adi Lubə lé, to Lubə lə dow-je kɪ d'oy al, ngà to Lubə lə dow-je kɪ d'isi kəm. Kdɔtalə Moiyiji lé, gə kɪ dɛ lay ya d'isi kəm. ³⁹ Beba dow-je kɪ nɔ-je dan njéndó dow-je ndukun-je-ti d'un ta 'panè: «Njéndó dow-je né, i 'pa ta maji nɔ.» ⁴⁰ Rəmə gangi-é-ti kinlé bɔ kadi 'dɔji-é ta-je kɪ rangi ya kàrè ra-dé al ngà.

Ta kɪ sɔbi dɔ Kristi dɛ kɪ Dabidi
Mat 22:41-46; Mar 12:35-37

⁴¹ Beba Jeju idə-dé panè: Kɔ ri bá 'panè Kristi* to ngonka Dabidi wa?
⁴² Kɔ Dabidi ya kɪ dɔ-é pa mɛɛ Pa-je-ti panè:
 'Babə idə 'Babə lə-m panè: 'Isi dɔ jikɔl-m-ti nè ya,
⁴³ Sar kadi m'adi njéba-je 'təl-né lo kungi nja-i.
⁴⁴ Kinə Dabidi ba Kristi 'Babə lé, Kristi à to ngonka Dabidi ban bəy wa?
Mat 23:1-33; Mar 12:38-40
⁴⁵ Loki dow-je yəl mbi-dé d'ə d'oo-né ta-je liə lé, ɛ idə njéndó né-je liə panè: ⁴⁶ Ooi go rɔ-si maji kɪ rɔ njéndó dow-je ndukun-je-ti. Kɔ dɛ lé nəl-dé kɔr gamə kɪ kubi-je kɪ ngal puu-puu rəm, 'ndigi kadi dow-je 'ra-dé lapiya kunta-nə lokosi-je-ti rəm, 'ndigi lokisi-je kɪ kete mɛɛ kəykəwnə-je-ti lə jipi-je rəm, bá 'sangi lokisi-je kɪ nɔ dow-je-ti lo nékuso ra nɔy-je-ti rəm tɔ. ⁴⁷ Dɛ 'kəə né-je kɪ mɛɛ kəy-je-ti lə njəngɔwkoy-je kər-kər ə 'pa ta kɪ Lubə d'adi ngal nɔ-nɔ kadi dow-je d'oo-dé-né. Ta kɪ gangi kɪ ngə nɔ ya à ree dɔ-dé-ti.

21

Kadkare lə njəngɔwkoy
Mar 12:41-44

¹ Loki Jeju un kəm-é oo lo rəmə, oo njénékingə-je kɪ d'ow d'ilə kadkare-je lə-dé mɛɛ ku kilə kadkare-ti, ² ə oo njəngɔwkoy kare kɪ to dangi-ti ɔw ungi silə joo mɛɛ ku-ti lé tɔ. ³ Beba Jeju panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kɪ njəngɔwkoy kɪ to njəndoo kanlé, adi né itə ndəgi dow-je lay kinlé. ⁴ Kɔ dɛ kɪ lay kinlé, to man dɔ né-je lə-dé kɪ tɔ mburuki-mburuki bá 'ree-né d'ungi mɛɛ ku kilə kadkare-ti. Ngà dené kanlé, né liə goto, adi to sɔy né kɪ à kuso kɔ kisi-né ya ɛ un lati adi tin.»

Ta kɪ dɔ kəy-ti lə Lubə kɪ à tuji, kɪ ndɔ-je kɪ dɔbəy-ti
Mat 24:1-5; Mar 13:1-37

⁵ Dow-je kɪ dan-ti-je 'pa ta lə kəy lə Lubə kɪ 'ra kɪ ər-je kɪ maji-maji adi ndole, kɪ né-je kɪ dow-je d'adi kadkare-ti kin, bá Jeju panè: ⁶ Ndɔ-je madi ɔw ree nɔɔ, ə ndɔ-é-je-ti kinlé, né-je kɪ ooi kɪ kəm-si kinlé, d'a tɔsi tilə lay; ər kare ya kàrè d'a kiŋə dɔ madi-é-ti al.

⁷ Beba dɛ 'dɔji-é 'panè: Njéndó dow-je né, né kinlé à ra né ndɔ kɪ rá-ti ya wa? Ə ri bá à toji kadi j'gə kɪ né-je kinlé à ra né wa?

* 20:41 20:41 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kɪ Lubə mbəti-é.

⁸ Jeju idə-dé panè: «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-ti, adi dow-je d'ədi-si al. Kdɔ dow-je n̄a ya d'a kun ri-m kində dɔ-dé-ti kdɔ pa panè: “Dɛ ya 'to Kristi”, rəmə dɔkaglo n̄ay ngɔsi ngá ɔn. Uni go-dé al. ⁹ Loki a kooi poy rɔ-je, kɔ kɔsi-n̄a ta-je rəmə, adi meɛ-si gangi man al, kdɔtalə né-je kin ya à ra né kete mɔki. Ngá loki né-je kin ra né ya kàrè, tajinati nè bè ya à to dɔbɔy ndɔ lé al ya bɔy.» ¹⁰ Jeju tɛl pa go-ti panè: «Gin dow-je madi d'a kɔ rɔ kɔ gin dow-je madi, kɔbɛ káre à kɔ rɔ kɔ kɔbɛ kɔ káre. ¹¹ Dɔnangi à yəki yəki kɔ tɔ bəl n̄a rəm, bɔbɔ-je, kɔ m̄yɔkosi-je à kusi kɔ lo-lo, b́a né-je kɔ tɔ bəl-bəl ya à ra né rəm, b́a nékɔji-je kɔ tɔ bəl n̄a-n̄a à tɛɛ dɔrɔ-ti rəm tɔ. ¹² Ngá kete bɔy b́a kadi né-je kin ra né lé, d'a kuwə-si, d'a kulə kəm-si ndoo, d'a kɔw sə-si kəykwə-n̄a-je-ti lə jipi-je, d'a kungi-si dangay-ti, d'a kɔw sə-si n̄ɔ ngar-je-ti, kɔ n̄ɔ gubərnər-je-ti kdɔ ta lə-m. ¹³ Né kinlé à ra kadi ingəi kəm lo 'pai-né ta kɔ sɔbi dɔ-m adi dow-je. ¹⁴ †Ooi maji, ta kɔ à pai kdɔ kɔri-né ta dɔ-si-ti lé, 'laji dɔ-ti kete al. ¹⁵ Kdɔtalə m̄a ya m'a kadi-si gosi, kɔ à dum dɔ njéba-je lə-si lay rəm, b́a m'a kadi-si ta kɔ a pai ɔ d'a kasi naji al rəm tɔ. ¹⁶ Njékoji-si-je, kɔ ngankɔ-si-je, kɔ noji-si-je, kɔ nam-si-je ya d'a kun dɔ-si, ɔ d'a kadi 'tɔl dow-je n̄a dan-si-ti. ¹⁷ Dow-je lay ya d'a kɔsi-si kɔ ta kdɔ ta lə-m ya, ¹⁸ ngá bəl dɔ-si káre ya kàrè à kɔr kusi kɔgi al. ¹⁹ Kuwə rɔ ngá b́a ndil-si à kaji-né. ²⁰ Loki ooi kɔ asgar-je 'gəɔ dɔ bebo Jorijaləm rəmə, kadi 'gəi maji; tuji liə n̄ay ngɔsi. ²¹ Beba kadi dow-je kɔ d'isi dɔnangi Jude-ti, d'ay d'ɔw dan mbal-je-ti; ɔ dɛ kɔ d'isi meɛ bebo Jorijaləm-ti rəmə, kadi 'tɛɛ kɔgi, b́a dow-je kɔ d'a ndɔrɔ-je kàrè, kadi 'tɛl 'ree meɛ bebo Jorijaləm-ti gogi al ngá rəm tɔ. ²² Kdɔtalə ndɔ-je kinlé à to ndɔ dalba, bè kdɔ kadi ta-je lay kɔ 'ndangi meɛ mbete-ti lə Lubə lé, né-é ra né. ²³ Ɔ meɛ ndɔ-é-je-ti kin, tuji kɔ à kusi dɔ dené-je-ti kɔ njəsəm kɔ dɛ kɔ d'isi d'adi mba ngan-je à tɔ ban ɔn ɔ! Kdɔtalə kɔ kɔ n̄a ya à kusi dɔnangi-ti kin rəm, b́a wɔngi à ra Lubə dɔ dow-je-ti kin rəm tɔ. ²⁴ Dow-je kɔ meɛ bebo-ti kinlé d'a koy yo kiyərɔ rəm, d'a kuwə dɛ kɔ n̄a-je kdɔ kɔw ra-dé bɔ-ti dan gin dow-je-ti lay. Ɔ bebo Jorijaləm rəmə, gin dow-je kɔ 'to jipi-je al d'a mbəjrə nja-dé-ti sar kadi dɔkaglo lə dow-je kɔ 'to jipi-je al kin asi-né.»

²⁵ †«Né-je kɔ tɔ bəl-bəl ya à ra né kəm kàdi-ti, kɔ kəm n̄ay-ti, kɔ kəm kərɔwə-je-ti; ká babo kɔ à ba wuu-wuu kɔ man-é kɔ à tal bum-bum ya à ra kadi gin dow-je kɔ dɔnangi-ti nè lay ya, bəl à kində bandi-dé bati gangi. ²⁶ Tógi-je kɔ dɔrɔ-ti à yəki, adi dow-je kɔ d'a kisi gir dɔ né-ti kɔ à ree dɔ dɔnangi-ti kinlé, bəl ya à tɔl-dé. ²⁷ †Bɔy b́a d'a koo Ngon lə dow à kisi ree dan kilndi-ti kɔ tógi, kɔ rɔba kɔ n̄a. ²⁸ Loki ooi né-je kin ulə gin kadi ra né rəmə, adi meɛ-si nda kay, ɔ adi dɔsi tɔ kɔ taá, kdɔtalə n̄ay ngɔsi kadi Lubə taa-si ilə-si taá.» ²⁹ Go-ti, Jeju pa sə-dé ta kɔ gɔta panè: «Ooi kagi kote ɔ ooi ndəgi kagi-je kɔ lay tɔ. ³⁰ Loki ooi mbi kagi-je isi iti rəmə, sɔi 'gəi kɔ n̄ay b́a n̄ay ngɔsi. ³¹ Bè ya tɔ, loki ooi kɔ né-je kinlé isi ra né rəmə, kadi 'gəi kɔ kɔbɛ lə Lubə n̄ay ngɔsi tɔ. ³² Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kɔ dow-je kɔ d'isi kəm nè kin d'a koy lay al ya né-je kinlé à ra né. ³³ Dɔrɔ-je kɔ dɔnangi kin d'a goto, ngá ta-je lə-m lé à goto al ya sartagangi.»

³⁴ «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-ti, nè nékuso kɔ mbɔ-ti-je, kɔ ra gɔyibi, kɔ meɛ kɔ kəkəkək kdɔ né-je kɔ dɔnangi-ti nè à kɔ ra-si kadi meɛ-si i oy səl dɔ rɔ-si-ti, kadi ndɔ kin i ubə-si nangi busi. ³⁵ Ndo kinlé, dow-je kɔ dɔnangi-ti

nè lay ya à kubə-dé nangi busi toki gum kí kilə kin bè. ³⁶ Ən é isi kəm dɔ rɔ-si-ti ə 'pai ta kɪ Lubə kɪ ndɔ-je lay kɔ kadi ingəi tɔgi 'tɛɛi-né kɔgi ta né-je-ti lay kí ɔw kɪ ra né kinlé rəm, kadi ɔi-né takəm Ngon lə dow-ti rəm to.»

³⁷ †Kada lé, Jeju ndó dow-je né takəy-ti lə Lubə ə ndɔɔ rəmə, lo tò-é tò dɔ mbal-ti kí 'ba-é mbal kə kagi Olibiye-je-ti to. ³⁸ Dow-je lay ya 'tɛɛ kɪ ndoge ra-ti d'ɔw rɔ-é-ti takəy-ti lə Lubə kɔo koo ta liə.

22

Ta kí dɔ kun dɔ Jeju-ti

Mat 26:1-16; Mar 14:1-16

¹ Loki ndɔ ra nəy kí 'ra kɪ mbə kí əm goto-ti kí 'ba-é Paki nəy ngɔsi lé, ² njəkun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɪ njéndó dow-je ndukun-je 'sangi kəm rəbi tɔl Jeju. Ngà dɛ 'bəl kɔsi dow-je.

³ Beba Satə ur mɛɛ Judasi-ti kí 'ba-é Iskariyoti kí to kí káre dan njéndó né-je-ti lə Jeju kí dɔgi gidi-é joo lé, ⁴ adi ɔw ingə njəkun dɔ njégugné-je, kɪ njəkun dɔ njéngəm takəy lə Lubə, adi d'ɔji-nə ta dɔ kəm rəbi-ti kí kadi n'ilə-né Jeju ji-dé-ti. ⁵ Beba rɔ-dé nəl-dé nɔ adi d'un mindi-dé kadi d'adi-é là. ⁶ Judasi lé ndigi ə ulə gin sangi kəm rəbi kí kadi n'ilə-é-né ji-dé-ti kadi kɔsi dow-je 'gə lo-é al.

Jeju ində gin nékuso nam

Mat 26:17-30; Mar 14:12-25; 1Kɔ 11:23-29

⁷ Ndɔ ra nəy kí 'ra kɪ mbə kí əm goto-ti kí to ndɔ kí tò kadi d'ilə-né məsi ngonbati ra nəy Paki nangi asi. ⁸ Ə Jeju ulə Piyər-je kí Jə panè: «Ōwi, 'rai nékuso Paki kete kɔo kadi j'ɔwi j'usoi.» ⁹ Dɛ 'dɔji-é 'panè: Lo kí rá bá i 'ndigi kadi j'ra nékuso Paki lé titi j'adi-i wa? ¹⁰ Jeju ilə-dé-ti panè: «Ooi bè, loki ɔwi mɛɛ bebo-ti lé, a kingəi dingəm kí uti gum man, rəmə 'ndoli go-é ɔwi mɛɛ kəy-ti kí ɛ à kɔw-ti, ¹¹ ə idəi njəkəy lé 'painè: "Njéndó dow-je né panè j'dɔji-i sé mɛɛ kəy kí rá bá n'a kuso né Paki-ti kɪ njéndó né-je lə-n'ɛ wa?" ¹² Ə ɛ à kɔji-si kəy káre kí mɛɛ-é tati pəl-pəl kí tò dɔ madi-é-ti taá, kí né-je lay tò-ti; lo kin bá a rai nékuso titi.» ¹³ Beba dɛ d'ɔti d'ɔw rəmə, d'ingə né-je lay titi kí Jeju idə-dé-né lé ə dɛ 'ra nékuso Paki lé.

¹⁴ Loki dɔkàdɪ kuso né Paki asi lé, Jeju isi ta nékuso-ti kɪ njəkɔwkułə-je liə. ¹⁵ Rəmə ɛ idə-dé panè: M'ndigi nɔ kadi m'uso sə-si né Paki kete tá-je m'ingə kɔ! ¹⁶ Beba m'a kidə-si rəsi kí m'a kuso sə-si gogi al ya sar kadi kor mɛɛ-é kí aa njay tò-né kɔbe-ti lə Lubə. ¹⁷ Beba ɛ un kɔbi kí man nduu tò-ti ə panè: "Taai, ə umi surum-surum. ¹⁸ Ə m'a kidə-si rəsi. Kɪ nè kɔw kɪ kete kinlé, m'a kəy man nduu kin gogi al ya sar kadi kɔbe lə Lubə ree-né.

¹⁹ Go-ti, ɛ un mbə, ə ra oiyo Lubə bá uwə gangi danə adi-dé ə panè: ɛ kinlé to daji rɔ-m kí to kí kadi kɔo ta lə-si, 'rai bè-bè kadi mɛɛ-si ole-né dɔ-m-ti. ²⁰ Bè ya to, go né kuso-ti lé ɛ un kɔbi kí man nduu tò-ti ə panè: ɛ kinlé to məsi-m, məsi kulənoji kí sigi kí Lubə adi ungi kɔgi kɔo ta lə-si.

²¹ Ngà ooi, njəkun dɔ-m lé isi sə-m ta nékuso-ti nè. ²² Beba Ngon lə dow à koy titi kí Lubə ɔji-né, ngà tuji bá à kusi dɔ dow-ti kí njəkun dɔ-é lé. ²³ Beba dɛ 'dɔji-nə ta dan-dé-ti yó kɪ nè 'panè sé nɔ ya dan-dé-ti ə à ra né kin wa?

Se ná to kí boy ná wa?

Já 13:2-17; Mat 18:1-4; Mar 10:35-45

²⁴ †Go-ti, njéndó né-je læ Jeju 'gaki-ná do ta-ti kí sobi do dow kí à to kí boy ná dan-dé-ti. ²⁵ Adi Jeju idə-dé panè: Ngar-je kí njékò gin dow-je kí gay-gay kí donangi-ti nè lé, d'ulə kəm dow-je ndoo ná ə 'boy-je kí njékow kí tógi do dow-je-ti lé, d'adi dow-je 'ba-dé «Njéramaji-je.» ²⁶ ††Səi rəmə à tò bè dan-si-ti al. Ngà kadi dow kí to 'boy ná dan-si-ti lé, təl rə-é titi ngon kí ndə bè ə kadi njékòbe do madi-é-je-ti lé, təl njérakullə kadi-dé. ²⁷ †Njékisi ta nékuso-ti bá to kí 'boy əse njékadi nékuso bá to kí 'boy wa? To njékisi ta nékuso-ti ya al wa? Ngà mə bá m'isi dan-si-ti titi njérakullə kadi-si bè.

²⁸ Səi rəmə, səi 'toi njékuwə rə-si ngə kində rə-si kə-ti nati sə-m. ²⁹ Gin-é kin bá titi kí Bəbi-m uwə-né do kòbe adi-m lé, mə m'uwə do kòbe m'adi-si to. ³⁰ †Kdo kadi meɛ kòbe-ti lə-m lé, usoi sə-m rəm, əyi sə-m rəm, bá a kisi do kalikòbe-je-ti kdo gangta do gin Israyel-je-ti kí dogi gidi-é joo lé rəm to.

Jeju idə Piyər panè n'a naji kí n'gə-n'è al

Mat 26:31-35; Mar 14:27-31; Já 13:37-38

³¹ 'Babe panè: Simɔ, Simɔ! 'Oo, Satə dəji ná kadi n'siyə-si titi kí dow siyə-né ko kin bè. ³² Ngà mə m'pa ta kə Lubə kdo ta lə-i, kdo kadi kadməɛ lə-i təl yay al. Ə i rəmə, loki 'a təl ree rə-m-ti gogi lé, 'mbusi nja ngankɔ-i. ³³ Piyər lé idə-é panè: 'Babe, m'isi do nja-m-ti kadi lé, to dangay kàrè m'ow-ti sə-i rəm, to koy kàrè m'oy sə-i nati rəm. ³⁴ Bəba Jeju ilə-é-ti panè: Piyər, 'oo maji, bone kin ya 'a naji panè 'gə-m al 'gə-m al ya nja mutə bá kunjə à nɔ bəy.

Ta kí do là-ti kə do mbu-ti, kə do kiyəɔ-ti

³⁵ †Bəba Jeju idə-dé bəy panè: Ndəki m'ulə-si ə owi kə mbu là al rəm, uni mbu kow mba al rəm, bá owi kə saba al rəm lé se né madi nal-si wa? Də d'ilə-é-ti 'panè: Né ya kàrè nal-ji al. ³⁶ † təl idə-dé panè: Ngà kí nè kinlé, dow kí ow kə mbu là rəmə, kadi un, bá dow kí ow kə mbu kow mba kàrè kadi un to; ngà dow kí kiyəɔ liə goto rəmə, kadi un kubi kul liə ndogi ə ndogi-né kiyəɔ kàrè. ³⁷ M'idə-si rəsi, ta-je kí 'ndàngi meɛ mbete-ti kí aa njay lé, tò kadi né-é tɛɛ do-m-ti ya. 'Ndàngi 'panè: «'Tidə-é dan bokaya-je-ti.»

Adi ta-je kí 'ndàngi sobi do-m lé, né-é à ra né ya. ³⁸ Rəmə njéndó né-je 'panè: 'Babe, 'oo kiyəɔ ə ra joo tin. Ə ɛ ilə-dé-ti panè: J'adi ta kin asi bè.

Jeju ow do mbal kə kagi Olibiye-je-ti

Mat 26:36-46; Mar 14:32-42; Já 18:1-2

³⁹ Bəba Jeju tɛɛ meɛ bəbo-ti isi ow do mbal kə kagi Olibiye-je-ti titi kí ɛ ow-né kete-kete ə njéndó né-je liə d'un go-é.

⁴⁰ Loki 'ow tɛɛ lo-é-ti lé, ɛ idə-dé panè: «'Pai ta kə Lubə kdo kadi nənə tɛɛ do-si-ti rəm əsi ul.» ⁴¹ Rəmə ɛ ɔr rə-é ngəɔngi asi kilə ər ji kàrè, bá ɔsi məkəji-é nangi pa ta kə Lubə, ⁴² panè: Bəbi-m, kinə 'ndigi rəmə 'itə kò kí ná kin kí rangi do-m-ti. Lé bè ya kàrè, kadi né kí meɛ-m mə ndigi bá 'ra al, ngà kadi 'ra né kí meɛ-i i bá ndigi. ⁴³ Bəba malayka kàrè i dɔɔɔ-ti tɛɛ siə busi kdo kadi-é tógi. ⁴⁴ Meɛ Jeju gangi man adi pa ta kə Lubə kí tógi-é

† 22:24 22:24 Mat 18:1; Mar 9:34; Luk 9:46 † 22:26 22:26 Mat 23:11; Mar 9:35 † 22:26 22:26 Mat 20:25-27; Mar 10:42-44 † 22:27 22:27 Já 13:12-15 † 22:30 22:30 Mat 19:28 † 22:35 22:35 Mat 10:9,10; Mar 6:8,9; Luk 9:3; 10:4

lay, adi tėti-é tusi nangi titi-nā kì kɔɔ məsi kí tusi nangi kin ya bè. ⁴⁵ Go ta-ti kí Jeju pa kì Lubə lé, ɛ ɪ taá təl ree ingə njéndó né-je rəmə, meeƙò təl-dé kì ɓi, ⁴⁶ adi Jeju pa sə-dé panè: Kin to ri! 'Toi ɓii! ɪ taá, 'pai ta kì Lubə, kɔɔ kadi nənā tɛɛ ɔ-si-ti rəmə usi al.

Ta kí sɔbi ɔ kuwə Jeju

Mat 26:47-56; Mar 14:43-50; Jə 18:3-12

⁴⁷ Ngà loki Jeju ɔ pa ta ɓəy ya rəmə, kosi dow-je 'tɛɛ busi, ə dow káre dan njéndó né-je-ti kí ɔgi gidi-é joo kí 'ɓa-é Judasi bá ɔr nɔ-dé; ɛ ɔw rɔ Jeju-ti kadi n'uwə-é kì kàdì-n'è-ti. ⁴⁸ Ngà Jeju idə-é panè: Judasi, ra lapiya dow kuwə-é-né kì kàdì-i-ti ɓá to né kilə Ngon lə dow ji dow-je-ti al ɓan wa! ⁴⁹ Ngà loki ɔ kí d'ɔ kì Jeju d'oo né kí ɔw ra né lé bè rəmə 'dɔji-é 'panè: 'Babe, j'jəngi-dé kì kiyəɔ-je lə-ji kin wa? ⁵⁰ Ə ngonnjəkullə lə burə ɔ njégugnə-je lə Lubə lé, dow káre dan njéndó né-je-ti, tugə mbi-é kí ɔ jikol ndoy ɔ. ⁵¹ Ngà ɓá Jeju panè: ɪŋəi-dé adi 'ra. Ə ɛ ɔdi rɔ mbi dingəm lé rəmə, ra adi mbi-é təl tò maji gogi. ⁵² Go-ti, Jeju idə njékun ɔ njégugnə-je lə Lubə, kì njékun ɔ njəngəm takəy lə Lubə, kì 'ngatɔgi-je lə jipi-je kí 'ree kɔ kuwə-é lé panè: Səi ooi-mi kì ɓəkaya dow ɓá 'reei kì kiyəɔ-je kì salangi-je wa? ⁵³ †Nɔɔ-je lay ya m'isi sə-si takəy-ti lə Lubə ya ə uwəi-mi al, ngà ɔkàdì kì nè kinlé, to ɔkàdì lə-si, to ɔkàdì lə tɔgi kì lo ndul-ti.

Ta kí sɔbi ɔ naji kí Piyər naji panè n'gə Jeju al

Mat 26:57-75; Mar 14:53-72; Jə 18:12-27

⁵⁴ Loki d'uwə Jeju rəmə, ɔ d'ɔr-é d'ɔw siə ɓe lə burə ɔ njégugnə-je lə Lubə ə Piyər njiyə go-dé-ti adi rəbi-é rà ɔkəi sə-dé. ⁵⁵ Dow-je 'ra pər panata d'isi ta-ti ə Piyər ɔw isi sə-dé ta-ti tɔ. ⁵⁶ Ngonnjəkullə kí dené káre oo Piyər isi ta pər-ti rəmə, oo-é gérérə ə panè: Dingəm kinlé to njənjiyə kì Jeju tɔ. ⁵⁷ Ngà Piyər naji panè: «Dené! M'gə-é al.» ⁵⁸ Sə go-ti ya rəmə dow kí rangi oo-é ə panè: «I kàrè 'to kí dan-dé-ti tɔ.» Ngà dingəm lé Piyər ilə-é-ti panè: «Kuy! M'to kí dan-dé-ti al.» ⁵⁹ Asi kàdì káre je bè go-ti lé, dow kí rangi ree pa ta ɔ ɔ-ti njángi panè: «Tɔgrɔ-ti ya, dingəm kinlé to njənjiyə siə tɔ; kɔɔ ɛ to dow kí ɔnangi Galile-ti tɔ.» ⁶⁰ Ngà Piyər ilə-é-ti panè: «I lé, ta ri ɓá 'ndigi pa kàrè mɔ m'gə al.» Loki ɛ ɔ pa ta kí pa ya ɓəy rəmə kunjə nɔ. ⁶¹ Beba 'Babe təl kəm-é oo Piyər gérérə rəmə mee Piyər ole ɔ ta-ti kí kete 'Babe pa siə panè: «Bone kin ya 'a naji panè 'gə-m al 'gə-m al nja mutə ɓá kunjə à nɔ ɓəy.» ⁶² Beba Piyər tɛɛ ndaa-ti ə nɔ kì meeƙò nɔ.

⁶³ Dingəm-je kí d'ɔ 'ngəm ta Jeju lé, sɔki-é, ɓá 'tində-é rəm tɔ. ⁶⁴ ɔ ɔ d'ɔ kəm-é kì takubi ɓá ɔji-é 'panè: «'Adi Lubə idə-i ə 'pa adi j'oo sé to nɔ ɓá ində-i wa?» ⁶⁵ ɔ ɔ ɓá 'pa siə takɔbi-je kí rangi nɔ ɔ-ti.

Ka Jeju nɔ 'boy-je-ti kí njégangta-je lə jipi-je

Mat 26:59,63-65; Mar 14:55,61-64

⁶⁶ Loki lo aa rəmə, 'ngatɔgi-je lə jipi-je, kì njékun ɔ njégugnə-je lə Lubə, kì njéndó dow-je ndukun-je 'kəw-nɔ lay ɓá 'ree kì Jeju nɔ 'boy-je-ti kí 'to njégangta-je lə-dé. ⁶⁷ Beba 'dɔji-é 'panè: «Kinə 'to Kristi* lé rəmə, 'idə-ji.» ɛ ilə-dé-ti panè: «Lé m'idə-si ya kàrə a taai ta lə-m al rəm, ⁶⁸ ɓá kinə m'dɔji-si ta kàrè, a kiləi-mi-ti al rəm tɔ. ⁶⁹ Ngà kì nè kow kì kete kinlé,

† 22:53 22:53 Luk 19:47; 21:37 * 22:67 22:67 Kristi lé kor mee-é to dow kí Lubə mbəti-é.

Ngon læ dow à kisi dɔ jikɔl Lubə-ti kɪ njètɔgi.» ⁷⁰ Beba dɛ lay ya 'panè: «Adi 'to Ngon læ Lubə ɛn nà?» Ɛ tɛl ilə-dé-ti panè: «Titi kɪ sɛi 'pai-né lé, m'to Ngon læ Lubə ya!» ⁷¹ Beba dɛ 'panè: «J'owi ndoo koo ta ta dow kɪ rangi-ti bɛy ɓan wa! Kdo jɛi ya j'ooi ta lé ta-é-ti kɪ mbi-ji.»

23

D'ɔw kɪ Jeju nɔ Pilati-ti
Mat 27:2,11-14; Mar 15:1-5
Jɔ 18:28,33-38

¹ Beba d'ɪ kɪ kosi-dé lay ya d'ɔw kɪ Jeju nɔ Gubərnər Pilati-ti. ² Lo-é-ti nɔɔ bá dɛ 'tilə ta-je dɔ-é-ti 'panè: Dingəm kanlé, né kɪ ɔ ra bá j'uwə-é dɔ-ti ɛn: Ɛ ɔ sulə gin dow-je læ-ji kadi 'ra dɔngɔ, kadi d'adi lambo Sejar ngar kɪ boy lé al rəm, bá ɔ dɔ-ti panè: N'è ya n'to Kristi*, adi n'to ngar. ³ Pilati dɛji-é ta panè: «'To ngar læ jipi-je wa?» Jeju ilə-é-ti panè: «Ta ya tɛɛ ta-i-ti tin.»

⁴ Beba Pilati idə njékun dɔ njégugnə-je læ Lubə, kɪ kosi dow-je lé panè: Né kɪ maji al káre kɪ dingəm kanlé ra kɪ kadi m'gangi-né ta dɔ-é-ti ya m'oo al. ⁵ Ngà dɛ 'pa par-par 'panè: Ɛ ulə gin-é dɔnangi Galile-ti nu ya sulə dow-je mɛɛ néndó-je-ti liə, ree un-né dɔnangi Jude lati-lati, bá ree-né njal rɔ-ji-ti nè tin. ⁶ Loki 'ba ri dɔnangi Galile rəmə, Pilati dɛji-dé panè: Sé dingəm kanlé, to dow kɪ dɔnangi Galile-ti wa? ⁷ Loki Pilati oo kɪ Jeju to dow kɪ mɛɛ ɓekɔ-ti læ Erodɪ lé, ɛ ulə siə rɔ-é-ti, kdɔtalə mɛɛ ndɔ-é-je-ti kinlé Erodɪ kàrè, isi ɓebo Jorijalɛm-ti nɔɔ tɔ.

D'ɔw kɪ Jeju nɔ Erodɪ-ti

⁸ Loki Erodɪ oo Jeju lé, rɔ-é nəl-é nɔ kdɔtalə low nu ya ɛ ndingə kadi n'oo-é, kdɔ dow-je 'pa ta liə d'adi-é oɔ, adi ɛ ində mɛɛ dɔ-ti kadi n'oo Jeju lo ra nékɔji-je-ti. ⁹ Erodɪ dɛji Jeju ta-je nɔ ya, ngà Jeju ilə-é-ti al. ¹⁰ Njékun dɔ njégugnə-je læ Lubə, kɪ njéndó dow-je ndukun-je d'ɔ lo-é-ti nɔɔ ə 'tilə ta dɔ Jeju-ti kɪ rɔtungə-dé nɔ. ¹¹ Erodɪ kɪ asgar-je liə d'ənji Jeju dɛɛ. Dɛ 'sɔki-é, d'ulə kubi kɪ maji nɔ rɔ-é-ti ə 'sɔki-é rəm, ngà bá d'ulə siə rɔ Pilati-ti gogi. ¹² Ndɔ-é-ti kin ya Pilati-je kɪ Erodɪ kɪ 'to njéba-je læ-nɔ lé, 'təl-né nam-nɔ-je. ¹³ Pilati kəw njékun dɔ njégugnə-je læ Lubə, kɪ 'boy-je læ jipi-je, kɪ kosi dow-je ə idə-dé panè: ¹⁴ Dingəm kanlé, sɛi 'painé to njəsulə dow-je kadi 'ra dɔngɔ bá sɛi 'reei-né siə rɔ-m-ti. Ngà, ooi bè, m'dɛji-é ta-je takəm-si-ti nè ə né-je kɪ sɛi 'tiləi ta-é dɔ-é-ti lé, né kɪ maji al káre ya kɪ ɛ ra kàrè m'oo al. ¹⁵ Erodɪ kàrè oo né kɪ maji al kɪ dingəm kanlé ra al tɔ. Kdɔtalə ɛ ə tɛl ulə siə rɔ-ji-ti nè gogi tin. Yən, dingəm kanlé, né kɪ ɛ ra kɪ asi koy-é ya goto. ¹⁶ Beba m'a kadi 'tində-é kɪ ndəy marɔw ya ə m'a kilə-é taá. ¹⁷ [Ndɔ ra nɔy Paki-je lay ya, lé ri-ri kàrè Pilati à kilə dangay káre taá kadi-dé.]† ¹⁸ Ngà dow-je lay ya d'ur kɔɔl nati boy 'panè: «'Tɔl dow kan ə ilə Barabasi taá adi-ji.» ¹⁹ Barabasi lé, d'uwə-é kdɔtalə ndɔki sulə dow-je adi 'ra wongi mɛɛ ɓebo-ti rəm, bá d'uwə-é kuwə tɔl dow rəm tɔ. ²⁰ Pilati ndigi kilə Jeju taá, adi ɛ tɛl pa sə-dé ta dɔ-ti ya ɓɛy.

²¹ Ngà dɛ 'tur kɔɔl mbiti-mbiti 'panè: «'Bə-é kagdəsi-ti! 'Bə-é kagdəsi-ti!» ²² Pilati lé, tɛl dɛji-dé kɪ njékungi-ti mutə panè: «Ə to majal ri ya bá

* **23:2** 23:2 Kristi lé kor mɛɛ-é to dow kɪ Lubə mbəti-é. † **23:17** 23:17 Ta-je kɪ tò mbunɔ né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kɪ dosay kɪ dan-ti-je kɪ 'ndangi kɪ ji-dé kɪ ta greki.

Jeju lé ra wa?» Né kí ɛ ra kí asi kadi dow tɔl-é-né ya ma m'oo al. Adi m'a kadi 'tində-é kɪ ndəy marow ya ə m'a kilə-é taá. ²³ Ngá de 'tur kool boy-boy, 'dəji-é-né par-par kadi 'bə-é kagdəsi-ti ki bə ya, adi ndi-dé fa nduy-é pitim. ²⁴ Rəmə, Pilati un ndu kadi toki 'ra né kí de 'dəji lé d'adi-dé. ²⁵ Beba dow kí d'uwə-é kdotalə wəngi kí ndokɪ ɛ sulə dow-je adi 'ra meɛ bebo-ti rəm, kdotalə to kí ɛ to njətɔl dow rəm lé bá Pilati ilə-é taá, kɔɔ ɛ bá de 'dəji kadi ilə-é taá. Rəmə Jeju bá ɛ ilə-é ji-dé-ti kadi 'ra siə né kí meɛ-dé ndigi.

Ta kí sobi do bə Jeju kagdəsi-ti

Mat 27:31-56; Mar 15:20-41; Jə 19:16-37

²⁶ Loki d'isi d'ow ki Jeju lé, dingəm káre bə kí bebo Siren-ti, ri-é lə Simɔ i ndorɔ, ya rəmə d'uwə-é gəsəsə ya d'ində kagdəsi dɔ-é-ti d'adi-é uti go Jeju-ti. ²⁷ Kosi dow-je kí 'tɔ nduy-nduy ya d'un go Jeju; ə dené-je kí dan-dé-ti 'tində kàdi-dé, 'ndingə rɔ-dé kɔɔ ta liə. ²⁸ Beba Jeju təl kəm-é ki rɔ dené-je-ti lé idə-dé panè: Mandi-je kí bebo Jorijaləm-ti, 'nɔi-mi al; səi ya 'nɔi rɔ-si ə 'nɔi ngan-si-je tɔ. ²⁹ Kdotalə ndo-je ɔw ree nɔɔ kí dow-je d'a panè: Kujdené-je bá 'to njénékumə-je! Dené-je kí d'oji ngan-je al, kà de kí ngon il mbà-dé al bá 'to njénékumə-je! ³⁰ 'Ndo-é-ti kinlé, dow-je d'a kidə mbal-je panè: 'Tusi dɔ-ji-ti! Ə d'a kidə mbal-je kí gɔji panè: Uti dɔ-ji! ³¹ Kdotalə, kinə dow-je 'ra né-je kí bə kin kɪ kagi-je kí mbəl lé, kagi-je kí tuti ə jè à tanə ban ngá ɛn wa?

³² Ree kɪ bokaya-je joo kí d'a tɔl-dé nati kɪ Jeju tɔ.

³³ Loki d'ow 'teɛ lo-ti kí 'ba-é «lo ka dɔ dow» lé, 'bə Jeju kagdəsi-ti lo-é-ti nɔɔ rəm, bá bokaya-je kí joo lé kàrè, 'bə-dé kagdəsi-je-ti tɔ. 'Bə ɛ kí káre dɔ jikɔl-é-ti ə ɛ kí káre bá 'bə-é dɔ jigəl-é-ti tɔ. ³⁴ Jeju panè: Bobi-m, 'inə go kɔgi adi-dé, kdotalə né-je kí d'a 'ra kinlé, gə ya bá 'gə al. De 'ləbi-nə kubi-je liə kɪ kəm rəbi mbare kí kɔsi. ³⁵ Dow-je d'a d'ingɪ-d'ingɪ lo-é-ti kinlé, d'a d'oo né-je kí isi ra né lé. Ngá 'boy-je lə jipi-je 'sɔki Jeju 'panè: Dow-je kí rangi bá ɛ aji-dé; kinə ɛ to Kristi, dow kí Lubə mbəti-é lé ngá aji rɔ-é tɔ ngá nà. ³⁶ Asgar-je kàrè 'sɔki Jeju tɔ. De 'ree kɪ man nduu kí masi d'adi-é, ³⁷ ə 'panè: «Kinə 'to ngar lə jipi-je rəmə, i ya 'aji rɔ-i adi j'oo nà!» ³⁸ 'Ndangi ta bəgrə-ti 'bə dɔ-é-ti taá 'panè: ɛ kanlé, to ngar lə jipi-je.

³⁹ Bokaya-je kí 'bə-dé kagdəsi-je-ti lé, ɛ kí káre pa ta sɔki-né Jeju panè: I ya bá 'to Kristi lé al wa? I ya 'aji rɔ-i ə jè 'aji-ji tɔ ngá nà! ⁴⁰ Ngá ɛ kí káre lé bá ndangi-é panè: I lé, 'bəl Lubə al wa? Ta kí 'gangi dɔ-i-ti kinlé, ɛ ya 'gangi dɔ-é-ti tɔ al wa? ⁴¹ Jə lé, ta kí 'gangi dɔ-ji-ti kinlé to tó-é ya, kdotalə to kullə ra-ji-je ya bá j'a j'ugə kur-é tin. Ngá ɛ kanlé, né kí maji al káre ya kàrè ɛ ra al. ⁴² Go-ti, ɛ təl idə Jeju panè: Ndo kí à ree kɪ kɔbɛ lə-i rəmə, 'adi meɛ-i ole dɔ-m-ti. ⁴³ Jeju ilə-é-ti panè: 'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; bone kin ya 'a kisi sə-m nati bə kisi maji-ti lə Lubə.

Koy Jeju

Mat 27:45-56; Mar 15:33-41; Jə 19:28-30

⁴⁴ Loki kàdi à kə jam dɔ bə-ti je bə ya rəmə, lo ndul ndi-ndi dɔ dow-je-ti kí dɔnangi-ti nè lay sar ya kàdi kí mutə kí losɔlɔ asi-né. ⁴⁵ Né uti kəm kàdi adi lo ndul ndi-ndi ə kubi gangi meɛ kəy lə Lubə til danə lo joo. ⁴⁶ Jeju ilə bobɪ ndi-é nangi panè: «Bobi-m, m'ulə ndil-m meɛ ji-i-ti.» Loki Jeju pa ta

kin bè ya rəmə, uwə ta-é nati. ⁴⁷ Loki njèkun dɔ kuti asgar-je kí bu oo né kí ra né kin bè lé, ɔsi gaji Lubə panè: «Tɔgrɔ-ti ya, dingəm kinlé, to dow kí njururu.»

⁴⁸ Loki kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy kí 'ree d'ə lo né-je-ti kinlé, d'oo né-je kí ra né lé bè rəmə, 'tində kàdì-dé taá-taá 'təl-né kí bee. ⁴⁹ †Dow-je lay kí 'gə Jeju rəm, dené-je kí d'ɪ siə dɔnangi Galile-ti nu ya 'dan-é 'ree siə lé, d'ə ngərəngi bá d'ə d'oo né-je kí isi ra né lé.

Ta kí sɔbi dɔ dubi Jeju

Mat 27:57-61; Mar 15:42-47; Jq 19:38-42

⁵⁰ Dingəm madi isi nɔɔ to kí káre dan 'boy-je-ti kí njégangta-je lə jipi-je, ri-é lə Jojepi, to dow kí maji, bá to dow kí njururu rəm tɔ. ⁵¹ Jojepi lé, ta-é asi-nə sə-dé dɔ ndu-ti kí d'un kinlé al rəm, bá ində rɔ-é nati sə-dé dɔ kullə ra-dé-je-ti kin al rəm tɔ. E to dow kí Arimate, bebo-ti lə jipi-je; e isi ngəbi kɔbe lə Lubə kí à ree. ⁵² Jojepi ɔw rɔ Pilati-ti dəji-é nin Jeju lé. ⁵³ Beba e ɔr-é kagdəsi-ti, bir-é kɪ takubi ngá bá ɔw il-é be nin-ti kí to mbal bá 'soki. To lo kí d'ilə nin-ti al ya bəy. ⁵⁴ Ndo-é-ti kinlé, to ndɔ koo go né-je kɔɔ ndɔ taakoo, adi lo aa ya rəmə à to ndɔ taakoo.

⁵⁵ Dené-je kí d'ɪ kɪ Jeju dɔnangi Galile-ti nu 'ree siə lé, 'dan Jojepi, ə d'ə d'oo badi lé rəm, 'tən d'oo se nin Jeju lé tɔki kilə be-ti ban wa? ⁵⁶ Də 'təl d'ow bee lə-dé kɔɔ go nɔkagi-je, kɪ ubi-je kí ətɪ maji-maji kɔɔ ree kungi dɔ nin-ti lé. Nɔɔ taakoo-ti lé, də 'taakoo titi kí ndukun lə Lubə ɔji-né lé ya tɔ.

24

Ta kí sɔbi dɔ tɔsi kí Jeju tɔsi ndəl ində lo tɛɛ

Mat 28:1-10; Mar 16:1-11; Jq 20:1-10

¹ Nɔɔ Dimasi kɪ ndɔge rati ya dené-je 'tɛɛ kɪ ubi-je kí ətɪ maji-maji kí 'ra kete lé, ji-dé-ti d'ɔw-né dɔbadi-ti, ² rəmə d'oo kí ər kí d'uti-né ta badi lé toki 'nduburu kilə rangi. ³ Beba loki d'andi be nin-ti rəmə, d'oo nin 'Babe Jeju lé al. ⁴ Loki d'ə kí lo ta igi-dé səl bəy ya rəmə, dingəm-je joo kí d'ulə kubi-je kí ndɔy ngilingi-ngilingi rɔ-dé-ti 'tɛɛ sə-dé busi, ⁵ adi bəl ində bandi-dé bati gangi ə d'ulə dɔ-dé nangi; ngá dingəm-je lé d'idə-dé 'panè: Dow kí isi kəm lé, kɔɔ ri bá 'sangi-é dan nin-je-ti wa? ⁶ †[E tɔsi ndəl ində lo tɛɛ, adi e goto nè ngá.]* Adi meɛ-si ole dɔ ta-ti kí ndɔki idə-si loki e isi-né dɔnangi Galile-ti bəy lé. ⁷ Ndɔki e panè: Tò kadi d'a kilə Ngon lə dow ji njéramajal-je-ti, kadi 'bə-é kagdəsi-ti, ə ndɔ kí njékɔngi-ti mutə lé, à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ. ⁸ Beba meɛ dené-je lé ole dɔ ta-je-ti lə Jeju.

⁹ Də d'osi təl dɔbadi-ti, d'ow d'or poy né-je kinlé lay d'adi njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é káre lé rəm, bá d'adi ndəgi dow-je kí rangi rəm tɔ. ¹⁰ Dené-é-je lé, to Mari kí Magdala, kɪ Jan, kɪ Mari kí kɔ Jaki bá dené-je madi kí d'ə sə-dé nati lé, d'or poy-é d'adi njékɔwkulə-je lé tɔ. ¹¹ Ngá ta-je kí dené-je 'pa lé, njékɔwkulə-je d'oo kɪ ta mbó bè, adi 'taa ta lə-dé al. ¹² Ngá Piyər ubə nangi ɪ taá əy ngɔdi ɔw dɔbadi-ti, ə loki d'ugi nangi gɔ lo

† 23:49 23:49 Luk 8:2,3 † 24:6 24:6 Mat 16:21; 17:22,23; 20:18,19; Mar 8:31; 9:31; 10:33,34; Luk 9:22; 18:31-33 * 24:6 24:6 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndàngi kɪ ji-dé kɪ ta greki.

be nin-ti rəmə, takubi-je ya par bá ɛ oo. Né kí ra né kinlé, ra adi lo ta igi-é sól adi ɛ ɔsi yɔrɔrɔ ya təl ɔw bee.

Ta kí sɔbi do njéndó né-je kí joo d'isi d'ɔw kí Emayusi

Mar 16:12-13

¹³ Mɛɛ ndo-é-ti kí káre kinlé ya, dow-je joo dan njéndó né-je-ti lə Jeju d'isi d'ɔw kí mɛɛ be-ti kí 'ba-é Emayusi kí to be kí kí bebo Jorijalem kɔw-ti lé, à kasi kulə mətər dɔgi gidi-é joo je bè. ¹⁴ Njéndó né-je kí joo kinlé, 'pa-na ta do né-je-ti lay kí ra né lé taá-taá do rəbi-ti. ¹⁵ Ə loki d'ɔw 'pa-na ta-je lé taá-taá 'naji-né-na ta-ti bè-bə rəmə, Jeju ya ingə-dé ə uwə sə-dé rəbi nati. ¹⁶ Ngà kəm-dé ijə do-é-ti al. ¹⁷ Jeju dəji-dé panè: To ta ri bá ɔwi 'naji-na-ti taá-taá bè wa? Ə də 'təl d'a nangi kə rɔkati kanana. ¹⁸ Ngà bá ɛ kí káre kí 'ba-é Kléopasi pa siə panè: 'Dé! I ya kə kár-i-rè 'to dow kí 'isi bebo Jorijalem-ti nè ya ɔ i 'panè 'gə né kí ra né mɛɛ ndo-je-ti kí nè kinlé al! ¹⁹ Ə dəji-dé panè: To ri bá ra né wa? Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: To ta lə né kí tɛɛ do Jeju-ti kí to dow kí Najareti-ti kí to njəpata kí ta Lubə-ti, kí ɛ ɔji tógi-é mɛɛ kullə ra-é-je-ti, kí mɛɛ ta pa-é-je-ti takəm Lubə-ti rəm, takəm dow-je-ti lay rəm. ²⁰ Ya rəmə dow-je lə-ji kí 'to njəkun do njəgugné-je lə Lubə, kə 'boy-je lə-ji d'ilə-é ji Pilati-ti adi gangta koy do-é-ti adi 'bə-é kagdəsi-ti lé! ²¹ Je j'ində mɛɛ-ji do-é-ti kí ɛ bá à taa Israyel-je kilə-dé taá; lay bin ya rəmə né-je kin ra né bone to ndo kí njəkungi-ti mutə ngá tin! ²² Bə ya kàrè, dené-je madi kí dan-ji-ti, 'ree 'pa ta kí ɔr ndil-ji bəy to. Dené-je lé, 'tɛɛ kə ndɔge rati ya d'ɔw dɔbadi-ti; ²³ ngà d'ingə nin-é al. Rəmə 'təl 'ree d'idə-ji 'panè malayka-je 'tɛɛ sə-dé busi ə d'idə-dé 'panè Jeju lé, isi kəm.

²⁴ Loki 'pa bè lé, dow-je kí nɔ-je dan-ji-ti d'i d'ɔw dɔbadi-ti ə d'oo né-je titi kí dené-je 'pa-né lé ya. Ngà ɛ rəmə, də d'oo-é al. ²⁵ Bəba Jeju idə-dé panè: Əiyəə, səi dow-je kí négə lə-si goto kan! Səi kí 'tadi ti-ti do ta-je-ti lay kí njəpata-je kí ta Lubə-ti 'pa kan! ²⁶ Tò kadi Kristi† lé, à kingə kɔ-je kin bá à kingə-né riɓa ya al wa?

²⁷ Go-ti, Jeju i do ndukun-je-ti lə Moiyiji sar tɛɛ-né do mbete-je-ti lə njəpata-je kí ta Lubə-ti ya ɔr-dé mɛɛ ta-je lay kí mbete kí aa njay pa sɔbi-né do-é.

²⁸ Ngà loki 'ree 'tɛɛ ngosi kə ngonbe kí njéndó né-je kí joo d'isi d'ɔw-ti lé, Jeju ra né toki dow kí ɔw kə dəə taá bè. ²⁹ Ngà də d'ɔgi-é nangi 'panè: «Isi sə-ji nè, kdɔtalə, kàdì ɔw do kur-ti, adi ndo kàrè ɔw kil rəm ngá. Bəba ɛ ɔw kəy isi sə-dé.»

³⁰ Loki isi sə-dé ta nékuso-ti rəmə, un mbə ra oiyo Lubə bá uwə gangi dana ə adi-dé. ³¹ Bəba kəm-dé ijə yərərə adi 'gə-é ya rəmə, ɛ goto jeke dan-dé-ti. ³² Ə də 'dəji-na ta 'panè: «Kete kí ɔw pa ta adi-ji dɔrəbi-ti ɔr-ji-né mɛɛ ta-je kí mɛɛ mbete-ti kí aa njay lé, mɛɛ-ji ole wuti-wuti titi-na né kí to pər bá ɔ-ti bè ya al wa?»

³³ Bəba d'i tajinati nè ya d'ɔsi təl d'ɔw bebo Jorijalem-ti gogi ə d'ingə njéndó né-je kí dɔgi gidi-é káre nati kə madi-dé-je kí 'kəw-na. ³⁴ Dɛ d'idə də kí joo lé 'panè: «Tɔgro-ti ya, 'Babe tɔsi ndəl ində lo tɛɛ ə tɔji rɔ-é adi Simɔ oo-é!»

³⁵ Bəba njéndó né-je kí joo lé d'ɔr poy né kí tɛɛ do-dé-ti rebəə rəm, gə kí 'gə Jeju loki ɛ gangi-né mbə adi-dé lé rəm to.

† 24:26 24:26 Kristi lé kor mɛɛ-ɛ to dow kí Lubə mbəti-é.

Jeju tee busi do njéndó né-je-ti liə
Mar 16:14-18; Jq 20:19-29

³⁶ Loki njéndó né-je kí joo lé, d'isi pa ta-je kin bè-bè ya rəmə daji rə Jeju ya tee busi dan-dé-ti ə pa sə-dé panè: «Kadi lapiya n̄y sə-si.» ³⁷ Rəmə bəl ində bandi-dé bati gangi, kđo de 'gir kí to 'mó dow bá d'oo-é. ³⁸ Ngà Jeju pa sə-dé panè: Kđo ri bá dɔ-si təl-né bè wa? Kđo ri bá m̄e-si ra joo bè wa? ³⁹ Ooi ji-m-je k̄i nja-m-je lé ɛn, to m̄a ya; ɔdi rɔ-m ə ooi. 'Mó dow lé, tal rɔ-é k̄i singə rɔ-é goto. Ngà m̄a lé, s̄əi ooi maji kí tal rɔ-m k̄i singə rɔ-m tò nè. ⁴⁰ E pa ta kin bè tɔji-dé-né ji-é-je k̄i nja-é-je. ⁴¹ Rəmə rɔ-dé nəl-dé mbing adi d'oo kí né kí tɔgrɔ-ti al b̄əy, bá ndil-dé tee s̄əy adi Jeju d̄əji-dé panè: Ɔwi k̄i nékuso nè n̄ɔɔ wa? ⁴² Beba d'un d̄əbi kan̄ji kí nungə d'adi-é. ⁴³ E taa ə uso takəm-dé-ti nè ya.

⁴⁴ Go-ti, idə-dé panè: Kí ndok̄i m'isi-né sə-si b̄əy lé, m'idə-si m'panè: «Ta-je lay kí 'ndàngi s̄əbi dɔ-m m̄e m̄bete ndukun-je-ti lə Moiyiji, k̄i m̄e m̄bete-je-ti lə njé-pata-je kí ta Lubə-ti, k̄i m̄e m̄bete pa-je-ti lé, tò kadi né-é à ra né ya.» ⁴⁵ Beba e tee kəm-dé adi 'gə-né m̄e ta-je kí m̄e m̄bete-ti kí aa njay; ⁴⁶ ə idə-dé panè: Ooi, ta kí 'ndàngi ɛn: Kristi à kingə k̄ɔ, à tɔsi ndəl kində lo tee k̄i ndo kí njəkunḡi-ti mutə; ⁴⁷ ə ta kí s̄əbi dɔ kin̄ə pan̄jiy-ə je kí maji al kadi Lubə in̄ə-né go majal-je lə dow-je kɔgi lé, d'a kulə gin-é dɔ bebo Jorijaləm-ti ya d'a kilə m̄bɛ-é k̄i ri Jeju kadi gin dow-je lay kí d̄ənanḡi-ti nè. ⁴⁸ S̄əi ya 'toi njékoo né-é-je k̄i kəm-si kđo kadi 'pai ta-é. ⁴⁹ †ə kí s̄əbi dɔ-m m̄a lé, kadkare kí B̄əbi-m un mindi-é kadi n'adi-si lé, m'a kulə siə kadi-si. Ngà s̄əi rəmə, isi bebo Jorijaləm-ti nè ya sar kadi inḡəi tɔgi kí à k̄i d̄əɔɔ-ti ree dɔ-si-ti kin b̄əy b̄əne.

Kɔw Jeju d̄əɔɔ-ti
Mar 16:19-20; Knj 1:4-12

⁵⁰ †Beba Jeju ɔr-dé ɔw sə-dé gidi bebo-ti nḡəsi k̄i be kí Betani, bá ɔy ji-é kí taá ə tɔr ndi-é dɔ-dé-ti. ⁵¹ Loki e ɔ tɔrndi-é dɔ-dé-ti bè ya b̄əy rəmə, e in̄ə-dé ə Lubə un-é ɔw siə d̄əɔɔ-ti. ⁵² Ngà de rəmə loki d'ɔsi dɔ-dé nanḡi n̄ɔ-é-ti lé, 'təl d'ɔw bebo Jorijaləm-ti gogi k̄i rɔnəl kí n̄a, ⁵³ ə de d'isi takəy-ti lə Lubə k̄i dɔkaglo-je lay ya 'tɔy Lubə.

Poyta kí Maji kí Ja ndàngi Ta-je kí dɔ Poyta kí Maji-ti kí Ja ndàngi

Ja ndàngi mbete kin kɔ kadi dow ndó ə adi-né meɛ-é kí Jeju to Kristi dow kí Lubə mbəti-é, to Ngon lə Lubə, adi dow adi-é meɛ-é rəmə, isi kəm kɔ ri-é ('Ndó 20:31). Ɛ ɔsi kagi dɔ to-ti kí Jeju to Lubə, ngə ɛ toji-é kí to dow kí oy dɔ kagdəsi-ti kɔ kadi njéra majal-je d'isi-né kəm kisi kí sartagangi rəm to.

Ja to kí káre dan njéndó né-je-ti lə Jeju kí dɔgi gidi-é joo, adi né-je kí ra né kí ta-é tò meɛ mbete-ti kinlé, ɛ a lo-é-ti. Né-je kinlé, ɛ ɔsi go-ɲa-ti kí gangi-é gangi-é adi tò gay kí mbete-je kí mutə kí d'or poy kisi kí dɔ taá lə Jeju. Ja ɔr poy nékɔji-je siri kí ta-je kí Jeju pa nja siri kí toji-né kí n'to Lubə: Jeju panè: «Mə ya m'to nékuso kí njəkadi dow-je d'isi kəm» (6:35,48), «m'to londógi lə dɔnangi» (8:12; 9:5), «m'to tarəbi» (10:7,9), «m'to njəkul bati-je kí maji» (10:11,14), «m'to njəkadi dow-je 'tosi ndəl rəm, m'to njəkadi dow-je d'isi kəm rəm» (11:25), «m'to rəbi, m'to ta kí togrɔ-ti rəm, m'to kiskəm rəm» (14:6), «m'to kagi nduu kí togrɔ-ti (15:1,5).»

Lo tum gin mbete-ti kinlé Ja panè «Ta isi nɔɔ» ə «Ta» lé to Jeju kí isi nati kí Lubə lo tum gin né-je-ti, adi kí takul-é bá Lubə ra-né né-je lay. «Ta» kinlé, təl dow. Kadi Ja təl-né ta mbete liə kinlé, ɛ ɔr poy né-je kí beti-beti kí sɔbi dɔ koy Jeju kí tosi kí tosi ndəl ində lo tɛɛ, kí toji kí toji rɔ-é njéndó né-je liə go tsi-ti kí ɛ tsi ndəl ində lo tɛɛ dan dɛ-ti kí d'oy.

Kulə gin ta

¹ Lo kulə gin né-je-ti ya, Ta isi nɔɔ ngá. Ta isi nati kí Lubə ə Ta lé to Lubə. ² Ta isi nati kí Lubə lo kulə gin né-je-ti nɔ. ³ Lubə ra né-je lay kí takul Ta ə né kí ɛ ra kí takul Ta al ya goto. ⁴ Ə meɛ Ta-ti kinlé bá kiskəm tò-ti ə kiskəm to londógi lə dow-je. ⁵ Lo kí ndógi ndógi londul-ti, ngə londul bá uwə-é kí rɔ-é-ti al.

⁶ †Lubə ulə dow káre kí ri-é lə Ja. ⁷ Ja lé to njəkoo né ə kidə dow-je ta kí dɔ-ti; adi ɛ ree kadi n'pa ta kí dɔ lo kí ndógi-ti, kɔ kadi dow-je lay ya d'adi meɛ-dé kí takul n'è. ⁸ Ɛ bá to lo kí ndógi lé al, ngə ɛ ree kɔ pa ta kí dɔ-ti kadi dow-je. ⁹ Londógi kí togrɔ-ti lé ree dɔnangi-ti ə ndógi adi dow-je lay d'oo-né lo. ¹⁰ Lubə ra dɔnangi kí takul Ta ə Ta lé ree dɔnangi-ti nè; rəmə dow-je kí dɔnangi-ti 'gə-é al. ¹¹ Ɛ ree rɔ dow-je-ti liə ya rəmə, 'mbati kuwə-é kí rɔ-dé-ti; ¹² ngə dɛ lay kí d'uwə-é kí rɔ-dé-ti ə d'adi-é meɛ-dé lé, ɛ adi-dé tarəbi kadi 'təl ngan lə Lubə. ¹³ Dɛ lé 'to ngan lə Lubə kí Lubə ya oji-dé, ɓi koji kinlé to koji kí dow bá oji-dé al, bá to ndigi lə dow al rəm to. ¹⁴ Ta lé, təl rɔ-é dow-ti ə ra ɓe dan-ji-ti rəm, to njéra maji nɔ rəm, to njəta kí togrɔ-ti rəm to. J'oo né riba liə, kí to riba kí ɛ ingə kɔ to kí to Ngon kál kí i rɔ Bəbi-é-ti ya. ¹⁵ Ja pa ta kí dɔ-é-ti adi dow-je ə pa kí ndi-é kí boy panè: «To ɛ kinlé bá m'pa ta kí dɔ-é-ti m'panè: Ɛ kí njèree go-m-ti lé to dow kí 'boy itə-m, kɔ ɛ to dow kí kete nɔ-m-ti.» ¹⁶ Ə jɔi lay ya ramaji

liə kí al dɔ lo kinlé nduy dɔ-ji pitim, bá j'ubəi maji-é ki kete-kete rəm tɔ. ¹⁷ Kdɔtalə Lubə adi ndukun kɔ kəm rəbi kí rɔ Moiyiji-ti ə ramaji, kɔ ta kí tɔgrɔ-ti bá ree kɔ kəm rəbi kí rɔ Jeju Kristi-ti tɔ. ¹⁸ Lubə lé, dow oo-é nja káre al; ngà Ngon kál kí to Lubə, njəkisi mbɔ Bɔbi-é-ti lé ya bá adi kəm dow-je ijə dɔ Bɔbi-é-ti.

Kullə-je kí Jeju ra takəm dow-je-ti rəsi

Ta kí Ja pa dɔ Jeju-ti

Mat 3:1-12; Mar 1:1-8; Luk 3:15-18; Ja 5:33-36

¹⁹ Ndo káre bè, jipi-je d'ulə njégugnə-je lə Lubə, kɔ dow-je kí gin koji-ti lə Lebi kí 'to njéra sə-dé dɔ kullə-ti, adi d'ij bebo Jorijaləm-ti 'ree 'dəji ta Ja 'panè: I lé, 'to nà wa? Beba Ja pa ta kí dɔ né-ti kí ɛ oo. ²⁰ Loki 'dəji-é ta kin bè lé, ɛ naji al ya idə-dé rəsi panè: Mə m'to Kristi*† al. ²¹ Dɛ 'təl 'dəji-é 'panè: Ngà i 'to nà wa? Sé i 'to Eli wa? Ɛ ilə-dé-ti panè: M'to Eli al. Dow kí j'isi j'ngəbi-é kí to njèpata kí ta Lubə-ti lé, sé to i wa? Ɛ ilə-dé-ti panè: Mə m'to dowbé kinlé al. ²² Rəmə 'təl 'dəji-é ya bəy 'panè: Ngà i lé 'to nà ya wa? I ya 'idə-ji ta kí dɔ-i-ti kadi j'ow j'idə njékulə-ji-je lé bane. ²³ Ɛ panè:

Titi kí Ejay njèpata kí ta Lubə-ti pa-né lé,

mə m'to dow kí ndi-é ba diləlo-ti panè:

'Rai rəbi lə 'Babe adi a njururu-njururu.

²⁴ Dow-je kí d'ulə-dé rɔ Ja-ti lé 'to Parisi-je†. ²⁵ Ja a ra dow-je batəm bá dɛ 'dəji-é 'panè: Kinə i 'to Kristi lé al rəm, 'to Eli al rəm, bá 'to njèpata kí ta Lubə-ti lé al rəm, ngà kdɔ ri bá 'ra dow-je batəm wa? ²⁶ Ja ilə-dé-ti panè: Mə m'ra dow-je batəm mani; ngà dow káre isi dan-si-ti nɔɔ ya ə səi 'gəi-é al. ²⁷ Dowbé lé à ree go-m-ti nɔɔ. Ə mə kinlé kulə saba liə ya kàre m'tuwə kadi m'tuti al.

²⁸ Ta-je kinlé dɛ 'pa kɔ nà mɛɛ bə-ti kí Betani, ta ba Jurdɛ-ti kəl-é-ti kí lokubə kàdɔ-ti kí Ja ra dow-je batəm-ti lé.

²⁹ Lo aa go-ti, Ja oo Jeju ɔw ree rɔ-é-ti ə panè: Ooi, Ngonbati lə Lubə kí njəkɔr majal dɔ dow-je-ti kí donangi-ti lé ə ɔw ree ɔngi. ³⁰ To ɛ kí ɔw ree kɔngi lé bá m'pa ta kí dɔ-é-ti m'panè: Ɛ kí njèree go-m-ti lé to dow kí 'boy itə-m, kdɔ ɛ to dow kí kete nɔ-m-ti. ³¹ Ə mə kàre kete m'gə-é al, ngà m'ree m'ra dow-je batəm mani bè kdɔ kadi Israyel-je 'gə-é-né tɔ. ³² Ja oo né ə pa ta dɔ-ti rəsi panè: M'oo Ndil kí aa njay j dɔrɔ-ti ree titi-nà kɔ dəngɔndɔndɔ bè ree isi dɔ Jeju-ti; ³³ ə mə m'gə-é al, ngà njékulə-m kadi m'ra dow-je batəm mani lé bá idə-m panè: Ɛ kí Ndil kí aa njay à kɔ dɔrɔ-ti ree kisi dɔ-é-ti kadi 'oo-é kinlé, ɛ bá à ra dow-je batəm kɔ Ndil kí aa njay. ³⁴ Mə m'oo né-é kɔ kəm-m, bá m'panè: Ɛ kí ɔw kɔngi lé bá to Ngon lə Lubə.

Njéndó né-je kí dɔsɔy

Mat 4:18-22; Mar 1:16-20; Luk 5:1-11

³⁵ Lo aa go-ti kàre, Ja kɔ dow-je joo dan njéndó né-je-ti liə d'isi lo-é-ti kinlé ya bəy. ³⁶ Beba loki oo Jeju ɔw dəə lé ɛ panè: Ooi, Ngonbati lə Lubə lé ə ɔw ɔngi. ³⁷ Loki njéndó né-je kí joo kin d'oo ta-je kinlé bè rəmə, dɛ

* **1:20** 1:20 Kristi lé kor mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **1:20** 1:20 Ja 1:41 † **1:24** 1:24 Parisi-je, 'to kuti dow-je madi kí dan jipi-je-ti kí njékində kəm-dé go ndukun-ti lə Moiyiji kadi ngà nà.

d'i d'un go Jeju. ³⁸ Jeju təl kəm-é ə oo-dé go-é-ti rəmə dəji-dé panè: Ri bá 'sangi wa? Də 'ba-é: *Rabi* adi kər meɣ-é to njéndó dow-je né ə 'dəji-é 'panè: I 'isi rá wa? ³⁹ Jeju ilə-dé-ti panè: 'Reei ə a kooi. À to kàdi kí sɔ kí losolɔ je bè. Beba də d'ow d'oo lo kisi-é ə d'isi rɔ-é-ti ndɔ-é-ti kinlé.

⁴⁰ Dingəm-je kí joo kí d'oo ta-je lə Jā ə d'un go Jeju lé, ɛ káre to Andre kí ngonkɔ Simɔ Piyər. ⁴¹ Ʒ ow ingə ngonkɔ-é Simɔ lé ya kete idə-é panè: J'ingə «Mesi» - kər meɣ-é to Kristi (dow kí Lubə mbəti-é). ⁴² Go-ti, ɔw kí Simɔ lé rɔ Jeju-ti. Beba Jeju oo-é ya rəmə panè: I 'to Simɔ kí ngon lə Jonasi. D'a ba-i Sepasi (kər meɣ-é to ər).

⁴³ Lo aa go-ti, loki Jeju ɔji kadi n'ow dɔnangi Galile-ti lé ɛ ingə dow káre kí ri-é lə Pilipi ə idə-é panè: 'Un go-m. ⁴⁴ Pilipi də kí Andre, kí Piyər lé 'to dow-je kí bebo Betsayda-ti.

⁴⁵ Go-ti, Pilipi ingə dow káre kí ri-é lə Nataniyel ə idə-é panè: Dow kí ndukun lə Moiyiji, kí mbete-je lə njépata-je kí ta Lubə-ti 'pa ta liə lé j'ingə-é; to Jeju kí Najaret-ti, ngon lə Jojepi. ⁴⁶ Nataniyel idə Pilipi lé panè: Né kí maji à kí meɣ be-ti kí Najaret-ti tɔ ban wa? ⁴⁷ Rəmə Pilipi təl idə-é panè: 'Ree 'oo. Loki Jeju oo kí Nataniyel isi ree rɔ-é-ti lé, ɛ pa ta kí dɔ-é-ti panè: Ooi, Israyel kí tɔgrɔ-ti kí kədkəm dow-je goto rɔ-é-ti é ɔw ree ɔngi. ⁴⁸ Ə Nataniyel dəji-é panè: I 'gə-m rá wa? Jeju ilə-é-ti panè: Loki 'a-né gin kote-ti kin ya m'oo-i pá bá Pilipi ba-i bəy. ⁴⁹ Nataniyel təl ilə-é-ti panè: Njéndó dow-je né, i lé 'to Ngon lə Lubə rəm, bá 'to ngar lə Israyel-je rəm tɔ. ⁵⁰ Beba Jeju idə-é panè: Kidə kí m'idə-i m'panè m'oo-i gin kote-ti kin bá i adi-m-né meɣ-i tin! Né-je kí tɔ bəl itə né-je kin ya 'a koo bəy. ⁵¹ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; a kooi ta dɔrɔ kí tɛɛ ə a kooi malayka-je lə Lubə kí d'a kí dɔ Ngon lə dow-ti kɔw dɔrɔ-ti rəm, bá d'a kí dɔrɔ-ti təl ree dɔ-é-ti rəm tɔ.

2

Jeju ra man adi təl yibi nduu

¹ Ndɔ joo go-ti, taanaɔ to meɣ be-ti kí Kanaɔ dɔnangi Galile-ti. Kɔ Jeju a lo-é-ti nɔɔ rəm, ² bá Jeju kí njéndó né-je liə kàre 'ba-dé lo-é-ti tɔ. ³ Yibi nduu tingə, rəmə kɔ Jeju idə-é panè: «Yibi nduu goto ngá.» ⁴ Jeju ilə-é-ti panè: «Dené*, ta ri lə-ji jɛ sɔi wa?» Dɔkàdi lə-m asi al bəy. ⁵ Kɔ-é idə njérakullə-je panè: «Né lay kí à kidə-si ya 'rai.» ⁶ Lo-é-ti nɔɔ lé, jo ər kí boy-boy mekɛ tɔ-ti ə jo káre ya à kun man litir bu-je bè ə to jo-je kí man tɔ-ti kɔ kadi jipi-je 'togi-né rɔ-dé kadi d'aa njay takəm Lubə-ti. ⁷ Jeju idə-dé panè: «Ungi man rusi jo-je kinlé. Rəmə d'ungi man-ti adi rusi tənɛnɛ-tənɛnɛ.» ⁸ Təl idə-dé panè: «Ʒdi ɔwi-né adi njəkoo go nékuso» ə də d'ɔdi d'ow-né d'adi-é ya tɔ. ⁹ Loki njəkoo go nékuso nɔ man kí 'təl-é yibi nduu-ti lé rəmə, ɛ gə lo kí i-ti al, ngà njérakullə-je kí d'ɔdi man lé bá 'gə maji. ¹⁰ Njəkoo go nékuso ba njətaa dené lé ə panè: Dow-je lay lé, yibi nduu kí maji bá 'ləbi kete-kete ə ɛ kí maji nɔ al bá d'inɔ gogi adi yibi ra dow-je bá 'ləbi bəy. Ngà i rəmə, yibi nduu kí maji bá i inɔ gogi sar ngɔsnə bəy wa? ¹¹ Nékoji-je kí Jeju ra lé, ɛ kin bá to kí dɔsɔy. Ʒ ra meɣ be-ti Kanaɔ, dɔnangi Galile-ti toji-né tɔgi-é ndaa-ti rəsi ə njéndó né-je liə d'adi-é meɣ-dé. ¹² †Go né-je-ti kinlé,

* **2:4** 2:4 Ba kí Jeju ba kɔ-é «dené» lé to nədi bá nədi-é al. Kɔ Jeju to njəkilo kuji bi à nədi kɔ-é al. † **2:12** 2:12 Mat 4:13

Jeju ow meɛ be-ti kɪ Kapernayim nati kɪ kɔ-é-je kɪ ngankɔ-é-je, kɪ njéndó né-je liə, ngà kisi bá d'isi-ti ndo nɔ al.

Jeju tubə njérágati-je takəy-ti lə Lubə
Mar 11:15-18; Mat 12:38-40; Luk 19:45,46

¹³ Loki ndo ra nɔy Paki lə jipi-je nɔy ngɔsi lé, Jeju ow meɛ bebo Jorijalem-ti. ¹⁴ Ə ow takəy-ti lə Lubə rəmə, ingə njéra gati bati-je, kɪ mangi-je, kɪ də-je kɪ njembəl-nɔ lə-je†. ¹⁵ Beba Jeju pəti kulə ndəy-ti tubə-né dow-je kin lay takəy-ti lə Lubə ə tubə-né bati-je, kɪ mangi-je, bá sane kɔ lə njembəl-nɔ lə-je ə titə tablə-je lə-dé tilə. ¹⁶ Ə idə njéra gati də-je panə: «Saai né-je kin rangi lo kin-ti. Kəy lə Bəbi-m lé, 'rai-é kɪ kəy ra gati al!» ¹⁷ Meɛ njéndó né-je ole dɔ ta-ti kɪ mbete kɪ aa nɔy pa panə: «Kəy lə-i lé ta-é ɔ meɛ-m toki pər bə.» ¹⁸ Beba jipi-je 'pa siə 'panə: «Nékoji ri bá 'a ra kadi j'oo bá j'a gə-né kɪ to tó-é kadi i 'ra-né né kinlé bə wa?» ¹⁹ †Jeju təl ilə-dé-ti panə: «Tɔɔi kəy lə Lubə kin ə ndo mutə ya mə kində gogi lay.» ²⁰ Jipi-je lé d'idə-é 'panə: «Kəy lə Lubə kin kɪ j'ində bal kɔrsɔ gidi-é mekə lé ya i kan bá 'panə ndo mutə-rə ye 'a kində gogi lay!» ²¹ Ngà ɛ lé, ɛ pa ta lə kəy lə Lubə kɪ to daji rɔ-é ɛ ya. ²² Ndo kɪ Jeju tɔsi ndəl ində lo tɛɛ ngà bá meɛ njéndó né-je liə ole dɔ ta-ti kinlé ə dɛ d'adi meɛ-dé mbete kɪ aa nɔy rəm, d'adi meɛ-dé ta kɪ Jeju pa lé rəm tɔ.

Jeju gə ta kɪ meɛ dow-je-ti

²³ Meɛ ndo-je-ti kɪ Jeju ɔ-né lo ra nɔy Paki-ti meɛ bebo Jorijalem-ti kinlé, dow-je nɔ ya d'adi-é meɛ-dé kɔo koo kɪ d'oo nékoji-je kɪ ɛ ra ra. ²⁴ Ngà Jeju nda meɛ-é rɔ-dé-ti al, kɔo ɛ gə meɛ dow-je lay. ²⁵ Ɛ ow ndoo kadi dow madi pa ta kɪ dɔ dow-ti adi-é al ngà, kɔo ɛ gə ta kɪ meɛ dow-je-ti lay.

3

Jeju kɪ Nikodəm

Mat 18:3; Jq 1:12-13; 1Pi 1:3,23

¹ Ngà dow káre dan Parisi-je-ti* kɪ to káre dan 'boy-je-ti lə jipi-je kɪ ri-é lə Nikodəm ² ree rɔ Jeju-ti ndo idə-é panə: Njéndó dow-je né, je j'gə kɪ i lé, 'to njéndó dow-je né kɪ Lubə ya ulə-i; kɔotalə dow kɪ Lubə nɔy siə al lé, à kasi ra nékoji-je kɪ i 'ra 'ra kin al. ³ Jeju ilə-é-ti panə: «'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; dow kɪ d'oji-é sigi al lé, à kasi koo kɔbe lə Lubə al.» ⁴ Rəmə Nikodəm dəji-é panə: Dow bugə ngà lé, d'a təl koji-é sigi ban bəy wa? Se à təl kur meɛ kɔ-é-ti gogi kadi d'oji-é nja joo bəy wa? ⁵ Jeju təl idə-é panə: «'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; kinə d'oji dow kɪ kəm rəbi lə man al rəm, kɪ kəm rəbi lə Ndil kɪ aa nɔy rəm al lé, dowbə à kow kɔbe-ti lə Lubə al. ⁶ Dow kɪ dow bá oji-é lé, rɔ-é to dow ya tɔ; ngà dow kɪ Ndil bá oji-é lé to ndil ya tɔ. ⁷ Ta kɪ m'idə-i m'panə: "D'a təl koji-si sigi gogi bane kinlé, adi ɔr ndil-i al." ⁸ Yál lé, lo kɪ ndigi kulə-ti ya ɛ ulə-ti ə i 'oo ká-é, ngà i 'gə lo kɪ i-ti al rəm, bá 'gə lo kɪ isi ɔw-ti al rəm tɔ. Dow kɪ Ndil oji-é lé, to bə ya tɔ.» ⁹ Rəmə Nikodəm təl dəji-é ya bəy panə: «Né-é kinlé, à ra

† **2:14** 2:14 Jipi-je kɪ d'i dɔ be-je-ti kɪ rangi bá 'ree Jorijalem lé 'ree kɪ lə kɪ dɔ be mba-ti adi d'a mbəl la-je lə-dé lé bá d'a ndogi-né nékul-je kɔo pole-né Lubə rəm, kɔo kugə-né lambo-je kɪ sɔbi dɔ kəy lə Lubə rəm. † **2:19** 2:19 Mat 26:61; 27:40; Mar 14:58; 15:29 * **3:1** 3:1 Parisi-je, 'to kuti dow-je madi kɪ dan jipi-je-ti kɪ njékində kəm-dé go ndukun-ti lə Moiyiji kadi ngà nɔ.

né ban-ban wa?» ¹⁰ Beba Jeju təl ilə-é-ti panè: «I kí 'to njéndó dow-je né dɔnangi Israyel-ti lé ya 'gə né kin al bəy wa! ¹¹ 'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; né kí j'gə b́á j'pa ta dɔ-ti, ə né kí j'oo k̀i kəm-ji b́á j'pa ta dɔ-ti, ngà səi ooi ta lə-ji adi to ta kí tɔgrɔ-ti al. ¹² Né-je kí dɔnangi-ti nè ya m'pa-né sə-si ta ə səi adi mɛɛ-si al bə lé, loki m'a pa sə-si ta dɔ né-je-ti kí dɔrɔ-ti lé, a kadi mɛɛ-si ban wa? ¹³ Dow kí ɔw dɔrɔ-ti goto, ngà Ngon lə dow [kí j dɔrɔ-ti]† ree dɔnangi-ti kin ya káre. ¹⁴ Titi kí ndɔki Moiyiji lə-né 'ningókasi adi to li ə un taá diləlo-ti lé, Ngon lə dow kàrè d'a kun-é taá bè ya to bane, ¹⁵ kɔ kadi dow kí rá-rá kí adi-é mɛɛ-é rəmə, isi kəm ya sartagangi. ¹⁶ Kɔ Lubə ndigi dow-je kí dɔnangi-ti nè n̄ɔ, b́á adi-dé-né ngon kəl liə, kɔ kadi dow kí rá-rá kí adi-é mɛɛ-é rəmə oy al, ngà kadi isi kəm ya sartagangi. ¹⁷ Kɔ Lubə ulə Ngon-é dɔnangi-ti kɔ kadi-é gangta dɔ dow-je-ti kí dɔnangi-ti al, ngà kadi dow-je kí dɔnangi-ti nè d'aji k̀i takul-é. ¹⁸ Dow kí adi-é mɛɛ-é lé, ta kí gangi ɔr dɔ-é-ti; ngà dow kí adi-é mɛɛ-é al rəmə, 'gangi ta dɔ-é-ti ngà; kɔtələ ɛ adi mɛɛ-é Ngon kəl lə Lubə al. ¹⁹ Gin ta kí gangi lé ɔn: Lo kí ndógi ree dɔnangi-ti rəmə, londul b́á dow-je 'ndigi bi' ndigi lo kí ndógi lé al; kɔtələ kullə ra-dé-je maji al. ²⁰ Kɔ dow kí to njèra majal lé, à kɔsi ta lo kí ndógi rəm, à kɔw lo kí ndógi-ti al rəm; ɛ à bəl panè, lo à ndógi dɔ kullə ra-n'è-je-ti kí maji al kin kadi dow-je d'oo. ²¹ Ngà dow kí njèra né kí tɔgrɔ-ti lé, ɛ à kɔ lo kí ndógi-ti, kɔ kadi lo ndógi dɔ kullə ra-é-je-ti kí maji lé kadi dow-je d'oo, kɔ to kullə-je kí nəl Lubə.»

²² Go-ti, Jeju dɛ k̀i njéndó né-je liə d'ɔw nati dɔnangi Jude-ti; ɛ isi sə-dé nɔɔ rəm, b́á ra dow-je batəm rəm tɔ. ²³ Ja kàrè ra dow-je batəm Enɔ kí tò ngosi k̀i lo kí Salim-ti tɔ; kɔtələ to lo kí man n̄ɔ-ti; dow-je n̄ɔ d'ɔw rɔ-é-ti adi ra-dé batəm. ²⁴ †Kɔ kaglo-é-ti kinlé, d'ilə Ja dangay-ti al bəy.

²⁵ Ngà njéndó né-je lə Ja, dɛ k̀i jipi káre 'naji-n̄ɔ ta kí sɔbi dɔ kəm rəbi togi rɔ kɔ kaa rɔ dɔ majal-ti. ²⁶ Go-ti, njéndó né-je lə Ja d'ɔw rɔ Ja-ti d'idə-é 'panè: Njéndó dow-je né, 'oo, dow kí ndɔki ɔ rɔ-i-ti gidi ba jurdɛ-ti kí i 'pa ta kí dɔ-é-ti adi-ji lé, ɛ kàrè ɔ ra dow-je batəm tɔ; adi dow-je lay ya d'ɔw rɔ-é-ti. ²⁷ Beba Ja idə-dé panè: Kinə Lubə adi né dow al lé, nè kí dow à kingə k̀i dɔ rɔ-é ya goto. ²⁸ †«M̄ɔ b́á m'to Kristi‡ lé al, ngà Lubə ulə-m kete n̄ɔ dowb́é-ti.» Ta kinlé, m'pa m'adi səi ya ooi k̀i mbi-si. ²⁹ Njètaa dené lé, ɛ ya to ngow dené; ngà nam ngow dené lé, ɛ ɔ mbó-é-ti nè, ɔ oo ndi-é; loki oo ndi nam-é lé, rɔ-é nəl-é n̄ɔ; m̄ɔ kàrè rɔ-m nəl-m bè ya tɔ ə to rɔnəl kí n̄ɔ. ³⁰ Jeju lé b́á tò kadi ɔw k̀i kete-kete ə m̄ɔ tá jè m'təl k̀i gogi. ³¹ Njèk̀i dɔrɔ-ti lé, ɛ ya ɔ bɛ dɔ né-je-ti lay. Dow kí dɔnangi-ti nè lé, ɛ to 'lə dɔnangi adi ɛ pa ta titi kí ɛ to-né dow kí dɔnangi-ti nè tɔ. Njèk̀i dɔrɔ-ti lé, ɛ ya ɔ bɛ dɔ né-je-ti lay, ³² ɛ pa ta dɔ né-je-ti kí oo k̀i kəm-é rəm, ta-je-ti kí oo k̀i mbi-é rəm, ngà dow kí oo ta liə adi to ta kí tɔgrɔ-ti ya goto. ³³ Beba dow kí oo ta liə kí ta kí tɔgrɔ-ti rəmə, dowb́é gə kí Lubə to njèpata kí tɔgrɔ-ti; ³⁴ kɔtələ dow kí Lubə ulə-é lé, ɛ pa ta-je kí ta Lubə-ti, kɔ Lubə adi Ndil-é rusi mɛɛ-é. ³⁵ †Lubə kí Bɔbi ndigi Ngon-é adi inə né-je lay mɛɛ ji-é-ti. ³⁶ Dow kí adi mɛɛ-é Ngon lə Lubə lé, isi kəm ya sartagangi. Dow

† 3:13 3:13 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi k̀i ji-dé k̀i ta greki. † 3:24 3:24 Mat 14:3; Mar 6:17; Luk 3:19,20 † 3:28 3:28 Ja 1:20 ‡ 3:28 3:28 Kristi lé kor mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † 3:35 3:35 Mat 11:27; Luk 10:22

kí təl rɔ-é go ta-ti lə Ngon al lé, à kisi kəm ndə al, ngà wɔngi à ra Lubə dɔ-é-ti bè-bè ya.

4

Jeju kɪ dené kí Samari

¹ Jeju gə kí dow-je d'idə Parisi-je 'panè n'ow kɪ njéndó né-je n̄ n'itə Jə rəm, bá n'ra-dé batəm n̄ n'itə-é rəm tɔ. ² Kí tɔgrɔ-ti lé, Jeju ya kɪ dɔ-é ra dow-je batəm al; ngà tɔ njéndó né-je liə bá 'ra dow-je batəm. ³ Loki Jeju oo ta kin bè lé, ɛ inə donangi Jude təl isi ɔw donangi Galile-ti gogi. ⁴ Ə tɔ kadi à kində donangi Samari gangi bá à kɔw. ⁵ Beba ɛ ree tɛɛ mɛɛ bebo-ti káre kí 'ba-é Sikar, donangi Samari-ti; Sikar lé tɔ ngɔsi kɪ londɔr kí ndɔkɪ Jakobi adi ngon-é Jojepi. ⁶ Lo-é kin bá bole man lə Jakobi tɔ-ti. Kɔ rəbi ra Jeju adi isi nangi ta bole man-ti lé ə à to ta kí kàdì à kə jam dɔ fe-ti-je bè.

⁷ Dené káre kí donangi Samari-ti ree kɔɔ kɔdi man ə Jeju dɔji-é panè: «'Adi-m man m'ay sə-i.» ⁸ Ə njéndó né-je liə rəmə d'ow mɛɛ bebo-ti kɔɔ sangi nékuso. ⁹ Dené kí Samari lé idə Jeju panè: «Ban bá i kí 'to jipi ya 'dɔji-m man kəy mə kí m'to dené kí Samari bè wa?» ɛ pa bè kɔɔ jipi-je lé 'ndigi kadi dɛ kɪ dow-je kɪ Samari d'uwə-nə noji al.

¹⁰ Jeju ilə-é-ti panè: «Kinə 'gə kadkare lə Lubə rəm, 'gə dow kí ə pa sə-i ta panè: 'Adi-m man m'ay kinlé rəm, rəmə lé i bá 'a dɔji-é man kəy ə ɛ à kadi-i man kiskəm.» ¹¹ Beba dené lé idə-é panè: «'Babe, bole lé u n̄ rəm, bá i 'ɔw kɪ kuləman al rəm, ngà 'a kɪ kɪ man kiskəm lé rá wa? ¹² Se i 'oo rɔ-i kɪ dow kí boy itə ka-ji Jakobi wa? ɛ bá adi-ji bole man kin ə ɛ ya kɪ dɔ-é ay man-é rəm, bá ngan-é-je kɪ nékul-je liə kàrè d'ay rəm tɔ.» ¹³ Jeju ilə-é-ti panè: «Dow kí rá-rá kí ay man kinlé kundə à ra-é gogi bɔy; ¹⁴ ngà dow kí ay man kí m'a kadi-é lé, kundə à ra-é gogi ndə al ə man kí m'a kadi-é lé à təl man kənɛnɛ kí à kəy mɛɛ-é-ti bul-bul kɔɔ kiskəm kí sartagangi.»

¹⁵ Beba dené lé idə-é panè: «'Babe, 'adi-m man-é kinlé, kɔɔ kadi kundə ra-m gogi al ya sar rəm, bá kadi m'təl m'ree lo kin-ti m'odi man gogi al ya sar rəm tɔ.» ¹⁶ Jeju idə-é panè: «'ɔw 'ba ngɔbi-i ə 'təl 'ree.» ¹⁷ Dené lé ilə-é-ti panè: M'to njəngow al. Jeju idə-é panè: To tó-é kadi 'panè: «M'to njəngow al.» ¹⁸ Kɔɔ 'taa ngow gin m̄ ə ɛ kí isi siə bone bè kinlé to ngɔbi-i al. Adi ta kí 'pa lé to tó-é ya. ¹⁹ Dené lé idə-é panè: «'Babe, mə m'gə kí i lé 'to njəpata kí ta Lubə-ti. ²⁰ Ka-ji-je d'osi dɔ-dé nangi n̄ Lubə-ti dɔ mbal-ti kin, rəmə səi 'painè dow-je d'a kɔsi dɔ-dé nangi n̄ Lubə-ti mɛɛ bebo Jorijaləm-ti.» ²¹ Jeju ilə-é-ti panè: «Dené, ta kí m'ow kɪ kidə-i kinlé, 'oo kɪ ta kí tɔgrɔ-ti. Ndɔ madi à ree n̄ɔ lé, à to dɔ mbal-ti kin bá a kɔsi dɔ-si nangi n̄ Bɔbi-ji Lubə-ti al rəm, bá à to mɛɛ bebo Jorijaləm-ti al rəm tɔ. ²² Səi ɔsi dɔ-si nangi n̄ né-ti kí səi 'gəi al, ngà jɛ lé, jɛ j'osi dɔ-ji nangi n̄ né-ti kí j'gə, kɔɔ kaji i rɔ jipi-je-ti. ²³ Ngà dɔkaglo-é à ree - ə ree rəm ngà - adi njékɔsi dɔ-dé nangi-je kí tɔgrɔ-ti d'a kɔsi dɔ-dé nangi n̄ Bɔbi-ji-ti mɛɛ ndil-ti,* kɪ mɛɛ ta kí tɔgrɔ-ti, kɔɔ njékɔsi dɔ-dé nangi-je kí bè kin bá Bɔbi-m ge-dé. ²⁴ Lubə to ndil, adi njékɔsi dɔ-dé nangi n̄-é-ti-je d'a kɔsi dɔ-dé nangi mɛɛ ndil-ti, kɪ mɛɛ ta kí tɔgrɔ-ti bane.» ²⁵ Beba dené lé idə Jeju panè: «M'gə kí tɔ kadi Mesi à ree ə ɛ bá 'ba-é Kristi† lé. Loki à ree

* 4:23 4:23 Kosi dɔ nangi mɛɛ ndil-ti lé, kor mɛɛ-é to kosi donangi n̄ Lubə-ti mɛɛ-ji-ti kəy. † 4:25 4:25 Kristi lé kor mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

lé, à kør-ji mee né-je lay.» ²⁶ Jeju il-é-ti panè: «Mesi lé to ma kí ma m'pa sè-i ta kin ya.» ²⁷ Dòkaglo-é-ti kin ya njéndó né-je liè lé 'təl 'ree rəmə ndil-dé tɛɛ sɔy kɔɔ Jeju ɔ pa ta kɪ dené. Bè ya kàrè, dow kàre ya kàrè dɔji-é panè: «To ri bá i ɔ 'dɔji-é ɔsɛ ta ri bá i ɔ 'pa siə wa al rəm.» ²⁸ Bèba dené lé inə güm liə lo-é-ti ya ɔ ɔsi təl ɔw mee bebo-ti idə dow-je panè: ²⁹ «'Reei ooi dingəm kɪ idə-m né-je lay kí m'ra kin; dɔmaji à to Kristi lé je bè al wa?» ³⁰ Bèba dow-je d'ɪ mee bebo-ti d'ɔw kɪ rɔ Jeju-ti. ³¹ Dɔgangi-é-ti kinlé, njéndó né-je liə 'ra ndoo ta-é-ti panè: «Njéndó dow-je né, uso né bane.» ³² Ngà ɛ idə-dé panè: «Nékuso kí sɔji 'gɔi al ya tò nè kadi m'uso.» ³³ Bèba njéndó né-je 'pa ta dan-dé-ti 'panè: «Dow madi à kadi-é né uso je bè.» ³⁴ Jeju idə-dé panè: «Ra ndigi læ njèkulə-m rəm, təl ta kullə liə rəm kin ya bá to nékuso-m.» ³⁵ Sɔji kɪ dɔ-si 'painè: «Nɔy sɔ bəy bá ko à to kijə.» Ngà ma m'idə-si m'panè: «'Uni kəm-si kɪ taá ɔ ooi ko-je kí mee ndɔr-ti kí ɔr adɪ tò kijə kin. ³⁶ Njèkijə ko ingə nékugə dɔ-ji-é rəm, bá ɛ mbɔ kandi né kɔɔ kiskəm kí sartagangɪ rəm to. Bè kɔɔ kadi njèdubi ko dɛ kɪ njèkijə ko 'ra rɔnəl nati. ³⁷ Gin-é kin bá gosta kí panè: «Njèdubi ko dubi ɔ dow kí rangi bá ijə lé to ta kí togrɔ-ti.» ³⁸ Lo kí sɔji 'rai kullə-ti al ya, ma m'ulə-si m'adi ijəi ko-ti. Dow-je kí rangi 'ra kullə rəmə, sɔji bá ubəi maji-é.»

³⁹ Mee bebo-é-ti kinlé, dow-je kí dɔnangi Samari-ti nɔa ya d'adi mee-dé Jeju, kɔɔ ta kí dené pa rəsi panè: «'E idə-m né-je lay kí m'ra.» ⁴⁰ Loki dow-je kí Samari lé 'ree rɔ Jeju-ti rəmə, 'ra ndoo ta-é-ti kadi isi sɔ-dé, adi ɛ isi nɔɔ ndo joo. ⁴¹ Ɔ dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'adi-é mee-dé kɔɔ ta-je liə, ⁴² rəmə d'idə dené lé 'panè: «Je j'adi mee-ji kɔɔ ta-je læ-i al ngá; kdɔtalə je ya j'oo ta-je liə kɪ mbi-ji ɛ j'gə kí togrɔ-ti ɛ to njèkaji dow-je kí dɔnangi-ti ya.»

Jeju adi lapiya ngon læ dow kí boy

Mat 8:5-13; Luk 7:1-10

⁴³ Go ndo-ti kí joo lé Jeju inə lo kí tin kin ɔ ɔw dɔnangi Galile-ti lé. ⁴⁴ †Kɔɔ ɛ ya pa rəsi panè: «Njèpata kí ta Lubə-ti lé, dow-je kí mee bekoji-é-ti d'a kun ta-é al.» ‡ ⁴⁵ †Loki Jeju ree tɛɛ dɔnangi Galile-ti lé, dow-je kí dɔnangi Galile-ti d'uwə-é kɪ rɔ-dé-ti, kdɔtalə né-je lay kí ɛ ra bebo Jorijaləm-ti dɔkaglo ra nɔy-ti lé dɛ d'oo kɪ kəm-dé. Kɔɔ dɛ kàrè d'ɔ lo ra nɔy-ti lé nɔɔ to. ⁴⁶ †Bèba ɛ təl ɔw mee be-ti kí Kana, dɔnangi Galile-ti kí ndɔki ɛ ra man adi təl yibi nduu titi lé. Dow kí boy kàre kí njèrakullə kɪ ngar isi mee bebo Kapernayim-ti ɔ rɔ ngon-é kí dingəm to-é. ⁴⁷ Loki dingəm kinlé ooi kí Jeju ɪ dɔnangi Jude-ti ree dɔnangi Galile-ti nɔɔ rəmə, ɛ ɔw ingə-é ɔ ra ndoo ta-é-ti kadi-é ree adi lapiya ngon-é kí tò ta koy-ti. ⁴⁸ Jeju idə-é panè: «Kinə lé ooi nékɔji-je, kɪ né-je kí tò bəl-bəl kin al lé a kadi mee-si ndə al.» ⁴⁹ Rəmə dow kí boy kí njèrakullə kɪ ngar lé idə-é panè: «'Babe, 'ree kalangɪ nè ngon-m lé à koy.» ⁵⁰ Bèba Jeju idə-é panè: «Ngon-i lé ingə lapiya ngá ɔ 'təl 'ɔw beə gɔgi.» Ɔ dingəm lé ndigi dɔ ta-ti kí Jeju idə-é lé, adi ɔsi təl ɔw kɪ beə gɔgi ya to. ⁵¹ Loki ɛ nɔy rebəɔ bəy ya rəmə, nganjèkullə-je liə 'tilə kəm-é d'idə-é 'panè: «Ngon-i lé ingə lapiya ngá.» ⁵² Rəmə ɛ dɔji-dé sé rɔ ngon lé tò soti kɪ kadi kí ban wa? Bèba dɛ d'ilə-é-ti 'panè: «'Ningó inə ngon lé tagnè kɪ kadi kí kàre kí kada.» ⁵³ Ɔ bɔbi ngon lé gə kí to dɔkadi-é-ti kinlé ya to bá Jeju pa-né sɔ-n'è ta panè: «Ngon-i lé

† 4:44 4:44 Mat 13:57; Mar 6:4; Luk 4:24 ‡ 4:44 4:44 Mat 13:57; Mar 6:4; Luk 4:24 † 4:45 4:45 Ja 2:23 † 4:46 4:46 Ja 2:1-11

ingø lapiya ngá.» Beba dingəm-é kinlé adi mee-é rəm, bá dow-je kí mee kəy-ti liə kàrè d'adi mee-dé rəm tɔ. ⁵⁴ Jeju i dɔnangi Jude-ti təl ree dɔnangi Galile-ti gogi bəy bá ra nékɔji kí njèkungi-ti joo kinlé.

5

Njèrɔkoy kí Betesda ingø lapiya

Ja 7:19-24; 9:1-17

¹ Go né-je-ti kinlé, ndɔ ra nɔy madi lə jipi-je asi, adi Jeju ɔw bebo Jorijaləm-ti.

² Ə mee bebo Jorijaləm-ti, ngosi kà tarəbi kí bati-je d'andi-né mee bebo-ti lé, dangi madi tɔ-ti nɔɔ, 'ba-é kí ta əbrə 'panè Betesda. Lo-é kinlé pal ra-ti mǐ. ³ Gin pal-je-ti kinlé njəmɔy-je 'tò-ti nduy-nduy, adi to njèkəmto-je, njəməti-je, njèrɔkoy-je [njèrɔkoy mburuki-je 'tò 'ngəbi kadi man lé ləngi. ⁴ Kdɔ taá-taá ya malayka kàre ree usi kəm man-ti lé ə ra adi ləngi-ləngi. Ə dow kí man ləngi bá i usi kəm-ti kete lé, lé mɔy liə to mɔy kí ban-ban ya kàrè dowbé ingø lapiya.]*

⁵ Dingəm kàre kí mɔy ra-é bal kərmutə gidi-é jinəy joo tɔ ta man-ti lé nɔɔ tɔ. ⁶ Jeju oo-é kí tɔ nangi ə gə kí ɛ tɔ lo kin-ti low nɔ. Beba dəji-é panè: 'Ndigi kingø lapiya wa? ⁷ Rəmə njəmɔy lé il-é-ti panè: 'Babe, loki man ləngi lé, dow kí à kun-m kilə-m kəm-ti ya goto ə loki mǎ ya m'isi m'ndor jan-jan kadi m'ɔw m'usi-ti kàrè, dow kí rangi i usi-ti kete nɔ-m-ti rəm. ⁸ Beba Jeju idə-é panè: 'I taá, 'un né tɔ-i ə 'nɔjyə. ⁹ Ə tajinati nə ya dingəm lé ingø lapiya adi un né tɔ-é ə nɔjyə.

Ndɔ-é-ti kinlé to ndɔ taakoo lə jipi-je, ¹⁰ adi 'boy-je lə jipi-je 'pa kà njèkingø lapiya lé 'panè: To ndɔ taakoo adi kuti kí uti né tɔ-i kinlé to tɔ-é al! ¹¹ Ə il-dé-ti panè: Njèkadi-m lapiya lé ya bá idə-m panè: 'Un né tɔ-i ə nɔjyə. ¹² Dɛ 'təl dəji-é 'panè: Nǎ bá idə-i kadi 'un né tɔ-i ə 'nɔjyə wa? ¹³ Ngà njèkingø lapiya lé, gə dowbé al. Kdɔtalə Jeju lé, ur dan kosi dow-je-ti kí d'ǎ lo-é-ti kinlé.

Jipi-je 'tilə ta dɔ Jeju-ti ə Jeju il-dé-ti

¹⁴ Go-ti, Jeju ingø dingəm lé takəy-ti lə Lubə ə idə-é panè: Yən, i lé 'ingø lapiya ngá ə 'ra majal al nə né kí ngǎ itə ɛ kin ǎ kǐ tɛɛ dɔ-i-ti. ¹⁵ Dingəm lé ɔsi təl ɔw idə 'boy-je lə jipi-je lé panè: Dow kí adi-m lapiya lé to Jeju. ¹⁶ Gin-é kin bá jipi-je d'ilə-né ta dɔ Jeju-ti, kdɔtalə ɛ adi lapiya dingəm lé ndɔ taakoo-ti.

¹⁷ Ngà Jeju il-dé-ti panè: Bəbi-m ra kullə sar bone. Mǎ kàrè m'isi m'ra kullə tɔ. ¹⁸ Loki ɛ pa ta kin bə bəy lé, jipi-je 'sangi kəm lo tɔl-é kà rɔ tungə-dé itə kí kete-je ya bəy; kdɔtalə ndɔ taakoo kí ɛ ilə kuji dɔ-ti al kin par al, ngà kdɔ pa kí ɛ panè Lubə bá to Bəbi-n'ɛ kí oji-n'ɛ, adi ɛ ya kà dɔ-é oo rɔ-é kí njəkasi kà Lubə tɔ.

Tɔgi lə Jeju

¹⁹ Beba Jeju təl un ta idə-dé panè: Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; Ngon lé né kí à kasi ra kà dɔ rɔ-é ya goto. Ngà né kí Bəbi-é ra adi-é oo bá ɛ ra. Ə né lay kí Bəbi Ngon ra lé, Ngon kàrè à ra ya tɔ. ²⁰ Kdɔtalə Bəbi Ngon lé ndigi ngon-é adi né-je lay kí ɛ isi ra ya oji-é. Né-je kí tɔ bəl-bəl itə né-je kin kàrè

* **5:4** 5:4 Ta-je kí tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto mee mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kǐ ji-dé kǐ ta greki.

Bobi Ngon à koji-é, kɔɔ kadi ɔr ndil-si. ²¹ M'pa bè kɔɔ, titi kí Bobi Ngon isi adi dow-je 'tɔsi-né 'ndəl d'ində lo 'tɛɛ d'isi kəm kinlé, gangi-é kin ya dow kí Ngon ndigi kadi-é isi kəm lé à kadi-é isi kəm ya tɔ. ²² Rəm bá Bobi Ngon gangta dɔ dow-ti al. Ngà ɛ təl kɪ ta kí gangi lay ya adi Ngon-é, ²³ kɔɔ kadi dow-je lay d'un ta Ngon-é titi kí d'un-né ta Bobi ngon kin bè tɔ. Adi dow kí un ta Ngon al rəmɔ tɔ Bobi-é kí njèkulə-é kin ya dowbé un ta-é al tɔ. ²⁴ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kí taa ta lə-m ə adi mɛɛ-é njèkulə-m lé isi kəm ya sartagangi, adi ta kí gangi goto dɔ-é-ti; dowbé lé, isi kəm bi oy al ngá. ²⁵ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kaglo madi à ree nɔɔ - ə ree ngá rəm - adi to kaglo kí dɛ kí d'oy d'a koo ndi Ngon lə Lubə ə loki d'oo ndi-é rəmɔ d'a kisi kəm. ²⁶ Kɔɔtalə titi kí Bobi Ngon to-né njèkadi dow-je d'isi kəm lé, gangi-é kin ya ɛ adi-né tógi Ngon-é kadi-é to njèkadi dow-je d'isi kəm rəm, ²⁷ ɛ adi-é tógi kadi-é gangta dɔ dow-je-ti, kɔɔ ɛ to Ngon lə dow. ²⁸ Adi ta-je kin ɔr ndil-si al, kɔɔ dɔkàdɪ kí kadi dɛ kí 'to bɛ nin-ti d'a koo-né ndi-é asi ngá. ²⁹ Beba dɛ kí 'ra né kí maji lé, d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ kɔɔ kisi kəm ə dɛ kí 'ra né kí maji al lé, d'a tɛɛ kɔɔ ta kí gangi tɔ. ³⁰ Mɔ lé, né kí m'a ra kí dɔ rɔ-m ya goto. Adi m'gangi ta kí gangi-é kí Bobi-m idə-m-né ya. Ə ta kí gangi lə-m tɔ njururu, kɔɔ né kí mɛɛ njèkulə-m ndigi bá m'sangi bi m'sangi né kí mɛɛ-m mɔ bá ndigi al.

³¹ Kinə to mɔ bá m'idə dow-je ta kí dɔ-m-ti rəmɔ, à to ta kí d'a ndigi al kare. ³² Ngà to dow kí rangi bá idə dow-je ta kí dɔ-m-ti ə m'gə kí ta kí dɔ-m-ti kí ɛ idə-dé lé, to ta kí tɔgrɔ-ti ya. ³³ †Səi ya uləi dow-je rɔ Ja-ti ə ɛ idə-si ta sobi dɔ ta kí tɔgrɔ-ti. ³⁴ Kí sobi dɔ-m mɔ lé, dow bá à kidə dow-je ta kí dɔ-m-ti al. Ngà ta kinlé, m'pa bè kɔɔ kadi aji-né. ³⁵ Ja lé toki lampi kí d'ində pər-ti adi ndógi ə səi 'ndigi ra-i ronəl-é asi dɔkaglo madi. ³⁶ Mɔ lé, ta kí toki pa dɔ-m-ti adi uwə dingəm nɔ itə 'lə Ja kin ya tɔ nè. Kɔɔtalə kullə-je kí Bobi-m adi-m kadi m'ra kinlé, kullə-é-je kin ya toji ndaa-ti rəsi-rəsi adi dow-je 'gə kí Bobi-m ya ulə-m. ³⁷ †Ə Bobi-m kí ulə-m lé, ɛ ya idə dow-je ta kí dɔ-m-ti. Səi ooi ndi-é nja káre al rəm, bá ooi-é nja káre al rəm tɔ. ³⁸ Ta liə kí ra bɛ mɛɛ-si-ti al kinlé bá səi adi-mi-né mɛɛ-si mɔ kí ɛ ulə-m lé al tin. ³⁹ Səi isi 'ndəri gin ta-je kí mɛɛ mbete-je-ti kí aa njay, kɔɔ səi 'giri kí a kingəi ta kí sobi dɔ kiskəm kí sartagangi mɛɛ mbete-é-je-ti. Mbete-é-je kinlé bá isi pa ta kí dɔ-m-ti adi dow-je. ⁴⁰ Rəmɔ kadi 'reei rɔ-m-ti kɔɔ kadi isi kəm lé, səi 'ndigi al!

⁴¹ Mɔ lé m'sangi kadi dow-je bá 'piti-m al. ⁴² Ngà m'gə-si kí səi lé 'ndigi Lubə al. ⁴³ Mɔ m'ree kí ri Bobi-m ə səi uwəi-mi kí rɔ-si-ti al; kin ya dow kí rangi ree kí ri-é ɛ ya rəmɔ, ɛ bá a kuwəi-é kí rɔ-si-ti. ⁴⁴ Səi kí səi ya 'piti-nɔ bi 'sangi kadi Lubə ya káre-rè bá piti-si al kinlé, a rai ban bá a kadi mɛɛ-si wa? ⁴⁵ Ooi nè a giri kí m'a kilə ta dɔ-si-ti nɔ Bobi-m-ti. Dow kí à kilə ta dɔ-si-ti to Moiyiji kí səi indəi mɛɛ-si dɔ-é-ti kin. ⁴⁶ Kɔɔtalə kinə ooi ta lə Moiyiji kí ta kí tɔgrɔ-ti lé, mɔ kàrè a kooi ta lə-m kí ta kí tɔgrɔ-ti ya tɔ; kɔɔ to ta-je kí sobi dɔ-m bá ndɔki Moiyiji ndàngi. ⁴⁷ Ngà kinə ta-je kí Moiyiji ndàngi kin ya ooi kí ta kí tɔgrɔ-ti al lé, a rai ban ngá bá a kooi ta-je lə-m kí ta kí tɔgrɔ-ti wa?

6

Jeju adi nékuso dow-je budɔgi lo mɔ
Mat 14:13-21; Mar 6:30-44; Luk 9:10-17

¹ Go-ti, Jeju ɔw gidi babo Galile-ti kɔ 'ba-é babo Tiberiadi tɔ. ² Rəmə kosi dow-je nɔ ya d'un go-é, kɔw koo né-je kɔ tɔ bəl-bəl kɔ ɛ ra adi-né lapiya ndəmɔy-je. ³ Jeju ɔw isi dɔ mbal-ti nati kɔ njéndó né-je liə.

⁴ Gangi-é-ti kinlé, ndo Paki kɔ to ndo ra nɔy lə jipi-je nɔy ngosi.

⁵ Loki Jeju un kəm-é oo kosi dow-je kɔ 'tò nduy-nduy kɔ d'ɔw 'ree ki rɔ-é-ti kin bè rəmə, dəji Pilipi panè: «J'a ndogi mbə rá bá j'a kadi dow-je kan d'uso wa?» ⁶ Jeju dəji-é bè kɔw nɔ-né mɛɛ-é koo, kdɔtalə ɛ gə né kɔ n'a ra bəti. ⁷ Pilipi idə-é panè: «Lé dow un là kullə kɔ ndo bujoo ya ndogi-né mbə kàrè, à kasi kadi ɔdi rɔ ta dow-je kin sɛ-sɛ lay al.» ⁸ Bəba káre dan njéndó né-je-ti liə kɔ ri-é lə Andre, kɔ to ngonkɔ Simɔ Piyər idə Jeju panè: ⁹ «Ngon kɔ dingəm káre à kɔ mbə “ɔrji” mɔ, kɔ kanji joo nɛ; ngà bay ra-é kinlé à kasi dow-je kɔ nɔ kin rá wa?» ¹⁰ Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Adi dow-je lé d'isi nangi.» Lo-é kinlé, to lo kɔ wale kɔ mbəl nɔ-ti. Bəba dow-je d'isi nangi. Ə dan dow-je-ti kɔ d'isi nangi lé, dingəm-je d'a ra budɔgi lo mɔ je bè. ¹¹ Go-ti, Jeju ɔy mbə lé, ra oiyo Lubə ə ləbi dow-je kɔ d'isi nangi lé; ɛ ra oiyo Lubə bè ya tɔ bá ləbi-dé kanji lé adi d'uso kɔ mɛɛ-dé ndigi. ¹² Loki dow-je lay d'uso né 'ndan lé, Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Oyi dɔdum-é-je kɔ nɔy, kɔw kadi né káre ya kàrè nɔy kɔgi al.» ¹³ Bəba mbə kɔ mɔ lé, dow-je d'uso asi-dé adi njéndó né-je d'oy dɔdum-é-je kɔ nɔy kàrè dɔgi gidi-é joo. ¹⁴ Loki dow-je d'oo nékɔji kɔ Jeju ra lé, 'panè: «Tɔgrɔ-ti ya, ɛ kanlé, to njəpata kɔ ta Lubə-ti kɔ tɔ kadi à ree dɔnangi-ti nɛ lé ya.» ¹⁵ Jeju gə kɔ d'a ree kuwə-é kɔw siə kɔw kində-é ngar; bəba ɛ təl ɔr rɔ-é kɔ kár-é ɔw dɔ mbal-ti gogi bəy.

Jeju njiyə dɔ man babo-ti
Mat 14:22-34; Mar 6:45-52

¹⁶ Ta ji losɔl-ti lé, njéndó né-je liə d'ɔw njal ta babo-ti, ¹⁷ ə d'ɔw d'al mɛɛ tɔ-ti kɔw kow bəbo Kapərnayim-ti gidi babo-ti. Ndo il ya ngà kàrè Jeju ingə-dé al ya bəy. ¹⁸ Rəmə, yəlbo ulə dɔ babo-ti adi man tal bum-bum. ¹⁹ Loki njéndó né-je 'nəl tɔ d'ɔw à kasi kilometrə mɔ əsə mɛkɛ-je bè rəmə, d'un kəm-dé d'oo Jeju kɔ ɔw njiyə dɔ man babo-ti isi ree kɔ ta tɔ-ti adi bəl ində bandi-dé gangi. ²⁰ Ngà Jeju idə-dé panè: «To mɔ bəy ə 'bəli al!» ²¹ Dɛ 'ndigi kadi Jeju al mɛɛ tɔ-ti, rəmə tajinati nɛ ya, tɔ ɔsi nangi lo kɔ d'isi d'ɔw-ti lé.

Jeju to nékuso kiskəm
Jq 3:14-16; 1Jq 5:10-13; 1Kɔ 11:23-26

²² Lo aa go-ti rəmə, kosi dow-je kɔ 'nɔy gogi gidi babo-ti d'oo kɔ lo-é-ti kinlé tɔ ra káre-rè rəm, bá d'oo kɔ Jeju al mɛɛ tɔ-ti nati kɔ njéndó né-je liə al rəm, adi njéndó né-je ya bá d'ɔw kɔ kar-dé. ²³ Ngà dow-je 'ree kɔ tɔ-je kɔ rangi kɔ d'ɔ-né babo Tiberiadi-ti kɔ tɔ ngosi kɔ lo kɔ ndoki 'Bəbə ra oiyo dɔ mbə-ti bá adi dow-je d'uso lé. ²⁴ Loki kosi dow-je 'gə kɔ Jeju goto rəm, bá njéndó né-je liə kàrè 'goto rəm lé, dɛ ya d'al mɛɛ tɔ-je-ti kinlé d'ɔw bəbo Kapərnayim-ti kɔw ndole Jeju. ²⁵ Loki d'ingə Jeju gidi babo-ti lé, 'dəji-é 'panè: Njéndó dow-je né, 'ree 'tɛɛ nɛ kàdi ban wa? ²⁶ Jeju idə-dé panè: Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; sɛi lé, 'sangi-mi kdɔtalə né kɔ usoi 'ndani bi 'sangi-mi kdɔtalə nékɔji-je kɔ m'ra m'adi ooi kin al. ²⁷ 'Rai kullə kdɔtalə nékuso kɔ à ndum kin al, ngà 'rai kullə kɔw nékuso kɔ tɔ kɔ dɔ bəl-bəl

kdo kiskəm kɪ sartagangi kɪ to nəkuso kɪ Ngon lə dow à kadi-si. Kdotalə Ngon lə dow lé, ɛ bá Bɔbi-é Lubə ɔsi-é kɪ pɔ. ²⁸ Kosi dow-je lé, 'dəji Jeju 'panè: J'a ra ri bá j'a ra kullə-je kɪ mɛɛ Lubə ndigi wa? ²⁹ Bəfa Jeju idə-dé panè: Né kɪ Lubə sangi rɔ-si-ti lé, ɛ ndigi kadi adi-mi mɛɛ-si mə Ngon-é kɪ ɛ ulə-m lé. ³⁰ Dɛ 'təl 'dəji-é 'panè: «Ngà i lé, ri bá to nəkɔji kɪ 'a ra kdo kadi j'oo ə j'adi-i-né mɛɛ-ji wa? Kullə lə-i to ri wa? ³¹ Ndɔki kaji-je d'uso né kɪ 'ba-é maan diləlo-ti titi kɪ 'ndangi-né mɛɛ mbete-ti kɪ aa njaj 'panè: Adi-dé nəkuso kɪ i dɔrɔ-ti d'uso.» ³² Jeju ilə-dé-ti panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; nəkuso kɪ i dɔrɔ-ti lé, ndɔki to Moiyiji bá adi-si al, ngà Bɔbi-m bá adi-si nəkuso kɪ tɔgrɔ-ti kɪ i dɔrɔ-ti. ³³ Kdotalə nəkuso lə Lubə lé, to njəkɪ dɔrɔ-ti ree kɪ adi dow-je kɪ dɔnangi-ti nè d'isi kəm.»

³⁴ Bəfa dɛ d'idə Jeju 'panè: «'Bəfə, 'adi-ji nəkuso kinlé kɪ ndɔ-é ndɔ-é ya.»

³⁵ Jeju idə-dé panè: «Mə ya m'to nəkuso kɪ njəkadi dow-je d'isi kəm. Dow kɪ ree rɔ-m-ti lé bo à ra-é al ya sar rəm, bá dow kɪ adi-m mɛɛ-é kàrè kundə à ra-é al ya sar rəm tɔ. ³⁶ Ngà lé m'idə-si m'panè: "Səi ooi-mi ya, ngà səi adi-mi mɛɛ-si al." ³⁷ Dow-je lay kɪ Bɔbi-m adi-m-dé lé, d'a ree rɔ-m-ti ə dow kɪ ree rɔ-m-ti lé, m'a tubə-é al; ³⁸ Kdotalə mə lé m'i dɔrɔ-ti m'ree kdo ra né kɪ mɛɛ-m mə bá ndigi al, ngà Lubə kɪ ulə-m lé bá m'ree kdo ra né kɪ mɛɛ-é ndigi. ³⁹ Ə Lubə kɪ ulə-m lé, ndigi kadi dow-je lay kɪ n'adi-m-dé kinlé, m'adi dow kàrə dan-dé-ti nɔy kɔgi al, ngà kadi m'adi-dé 'tosi 'ndəl d'ində lo 'tɛɛ dɔbɔy ndɔ-ti.»

⁴⁰ «Né kɪ Bɔbi-m ndigi ɔn: Kadi dow kɪ oo Ngon ə adi-é mɛɛ-é rəmə, isi kəm sartagangi ə m'a kadi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dɔbɔy ndɔ-ti.» ⁴¹ Jipi-je 'yun ta dɔ-é-ti, kdo pa kɪ ɛ panè: «Mə ya m'to nəkuso kɪ i dɔrɔ-ti lé, ⁴² adi dɛ 'panè: "E kanlé, ɛ ya to Jeju kɪ ngon lə Jojepi, kɪ j'gəi kɔ-é-je kɪ bɔbi-é-je maji lé ya al wa? Ngà ra ban bá ɛ panè n'i dɔrɔ-ti wa?"»

⁴³ Jeju idə-dé panè: 'Yuni ta dan-si-ti al. ⁴⁴ Dow kɪ Bɔbi-m kɪ njəkulə-m ndɔr-é ree siə rɔ-m-ti al lé, dowbé à kasi ree rɔ-m-ti kɪ dɔ rɔ-é al; ə dow kɪ ree rɔ-m-ti lé, m'a kadi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dɔbɔy ndɔ-ti. ⁴⁵ Mɛɛ mbete-ti lə njépata-je kɪ ta Lubə-ti lé, 'ndangi 'panè: «Dow-je lay ya Lubə à ndó-dé né.» Dow kɪ rá-rá kɪ oo ta kɪ ta Bɔbi-m Lubə-ti ə təl rɔ-é go-ti lé, à ree rɔ-m-ti. ⁴⁶ Dow kɪ oo Bɔbi-m ya goto; njəkɪ rɔ Lubə-ti ya kàrə-rə ə oo Bɔbi-m. ⁴⁷ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kɪ adi-m mɛɛ-é lé, isi kəm ya sartagangi. ⁴⁸ Mə lé, m'to nəkuso kɪ njəkadi dow-je d'isi kəm. ⁴⁹ Né kɪ 'ba-é maan lé, kə-si-je d'uso diləlo-ti ya, ngà d'oy. ⁵⁰ Nəkuso kɪ i dɔrɔ-ti kadi dow uso ə à koy al lé ɔn: ⁵¹ Mə bá m'to nəkuso kiskəm kɪ i dɔrɔ-ti ree. Dow kɪ uso nə-é kinlé rəmə, à kisi kəm ya sartagangi. Ə nəkuso kɪ m'a kadi lé, to dɔ-m ya bá m'a kadi, kdo kadi dow-je kɪ dɔnangi-ti nè d'isi-né kəm.

⁵² Ta kinlé ra adi jipi-je 'naji-nə ta dan-dé-ti 'panè: Dow kanlé à ra ban bá à kadi-ji dɔ-é j'uso wa? ⁵³ Bəfa Jeju idə-dé panè: Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə usoi dɔ Ngon lə dow al rəm, bá kinə əyi məsi-é al rəm lé, à kisi kəm ndɔ al. ⁵⁴ Dow kɪ uso dɔ-m rəm bá əy məsi-m rəm lé, isi kəm sartagangi ə m'a kadi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dɔbɔy ndɔ-ti rəm tɔ. ⁵⁵ Kdotalə dɔ-m to nəkuso kɪ tɔgrɔ-ti rəm, bá məsi-m to nəkay kɪ tɔgrɔ-ti rəm tɔ. ⁵⁶ Dow kɪ uso dɔ-m rəm, bá əy məsi-m rəm lé, dowbé isi mɛɛ-m-ti rəm, bá mə kàrə m'isi mɛɛ-é-ti rəm tɔ. ⁵⁷ «Bɔbi-m kɪ ulə-m lé to njəkisi kəm, adi mə m'isi kəm kɪ takul-é; bə ya tɔ, dow kɪ uso dɔ-m lé, à kisi kəm kɪ takul-m tɔ.» ⁵⁸ E

bá to nékuso kí ì dɔrɔ-ti lé. To gà nékuso kí ndɔki ka-si-je d'uso ya, ngà d'oy kin al. Nékuso-é kinlé, dow kí uso rəmə, à kisi kəm ya sartagangi.

⁵⁹ E bá to ta-je kí Jeju pa ndó-né dow-je né meɛ kəykwənwɔ-ti lə jipi-je bebo Kapernayim-ti.

⁶⁰ Njéndó né-je liə nɔ́ ya, loki d'oo ta-je kin bè lé, 'panè: «Ta kinlé ngà nɔ́! Ná bá à ndigi dɔ-ti siə wa?» ⁶¹ Jeju gə meɛ-é-ti kí njéndó né-je 'yun ta dɔ ta-ti liə lé, adi dɛji-dé panè: «Ta kí m'pa lé tugə-si jigi-ti wa? ⁶² Ə kinə lé ooi Ngon lə dow kí ì isi ɔw ki lo-ti kí ndɔki isi-ti kete lé ə a painè ri ngá wa?» ⁶³ Ndil kí aa njay bá to njəkadi dow isi kəm. To né kí dow à kasi ra ndɔ al. Ta-je kí m'idə-si kinlé bá à kadi dow Ndil kí aa njay rəm, à kadi dow isi kəm rəm. ⁶⁴ Ngà dow-je madi d'ɔ dan-si-ti nè ya d'adi meɛ-dé al. Jeju pa bè kdɔtalə dow-je kí dan-ti-je kí d'adi meɛ-dé al lé, ɛ gə-dé lo kulə gin-é-ti ya rəm, bá dow kí à kun dɔ-é kàrè, ɛ gə-é lo kulə gin-é-ti ya rəm tɔ. ⁶⁵ Jeju ilə dɔ-ti panè: «Gin-é kin bá m'idə-si-né m'panè: Dow kí Bɔbi-m inə tarəbi adi-é kadi ree rɔ-m-ti al lé, dowbé à kasi ree rɔ-m-ti kɔ dɔ rɔ-é al.»

⁶⁶ Dɔkaglo-é-ti kinlé, njéndó né-je liə nɔ́ d'or rɔ-dé kɔgi rɔ-é-ti 'mbati kun go-é. ⁶⁷ Beba Jeju dɛji njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é joo panè: «Ə sɛi ə 'ndigi kɔwi sə-dé al wa?» ⁶⁸ †Simɔ Piyər ilə-é-ti panè: «'Babe, jɛ j'a kɔw go nɔ́-ti bəy wa? I ya bá ta-je kí dow à kisi-né kəm sartagangi lé tɔ rɔ-i-ti. ⁶⁹ Beba jɛ j'adi meɛ-ji rəm, jɛ j'gə kí i bá 'to njəkəa njay kí Lubə mbəti-i rəm.» ⁷⁰ Jeju ilə-dé-ti panè: «Sɛi kí dɔgi gidi-é joo lé, to mɔ́ ya m'mbəti-si lay ya al wa? Ngà dow káre dan-si-ti bá to dow lə Sú!» ⁷¹ Jeju pa ta kinlé sɔbi-né dɔ Judasi ngon lə Simɔ Iskariyoti. Kdɔtalə Judasi kí to kí dan njéndó né-je-ti kí dɔgi gidi-é joo kinlé ya bá à kun dɔ Jeju.

7

Meɛngɔ lə ngankɔ Jeju

Ja 5:44; 15:18-19; Mat 10:16

¹ Go-ti, Jeju njiyər gəki lo kí dɔnangi Galile-ti gəki-gəki. E ndigi kɔw dɔnangi Jude-ti al, kdɔtalə 'boy-je lə jipi-je 'sangi tɔl-é.

² Ndo kí kadi jipi-je 'ra-né nɔ́y kəykwə-je† lə-dé nɔ́y ngɔsi. ³ Beba ngankɔ Jeju d'idə-é 'panè: 'Inə lo kí nè kin ə 'ɔw dɔnangi Jude-ti kɔ kadi njéndó né-je lə-i d'oo né-je kí isi 'ra ra lé tɔ bane. ⁴ Dow kí ndigi toji rɔ-é kadi dow-je 'gə-é lé, bɔyɔ rɔ-é ra né al. Titi kí 'isi 'ra-né né-je kinlé, 'toji rɔ-i adi dow-je lay 'gə-i. ⁵ Ngankɔ-é-je lé 'pa bè kdɔtalə dɛ ya kàrè d'adi-é meɛ-dé al rəm tɔ. ⁶ E idə-dé panè: Mɔ́ lé dɔkaglo-é lə-m nɔ́y bəy; ngà sɛi rəmə, dɔkaglo lə-si tɔ kɔ ndɔ-je lay. ⁷ Sɛi lé, dow-je kí dɔnangi-ti nè d'a kɔsi-si kí ta al; ngà mɔ́ rəmə d'a kɔsi-m kɔ ta. Kdɔtalə kullə ra-dé-je kí maji al maji al lé m'pa ta dɔ-ti m'adi dow-je d'oo. ⁸ Sɛi ə owi lo ra nɔ́y-ti lé. Ngà mɔ́ bá m'a kɔw al, kdɔtalə kaglo kɔw-é lə-m asi al bəy. ⁹ Loki idə-dé ta-je kin bè lé, ɛ tɔl isi-né dɔnangi Galile-ti nɔ́ɔ ya.

Kɔ Jeju bebo Jorijaləm lo ra nɔ́y kəykwə-je-ti

¹⁰ Loki ngankɔ Jeju-je d'ɔti d'ɔw lo ra nɔ́y-ti lé rəmə, ɛ kàrè ɔti nɔ́y ya ɔw-ti tɔ.

† 6:68 6:68 Mat 16:16; Mar 8:29; Luk 9:20 † 7:2 7:2 Mbl 23:34-44; Kni 29:12-39; Det 16:13-16; Jkr 14:16-19

11 Ndo-je-ti kɪ d'isi 'ra-né n̄ay kinlé, jipi-je 'sangi-é ə 'dɔji 'panè: ɛ lé ɔ rá wa? 12 Kosi dow-je 'yun ta dan-dé-ti n̄a 'sobi-né dɔ-é. Dɛ kɪ n̄a-je 'panè: ɛ to dow kɪ maji ə dɛ kɪ dan-ti-je 'panè: Kay! ɛ to njèkur kosi dow-je wale. 13 Bè ya kàrè, ta kɪ sobi dɔ-é lé, dow kɪ pa rəsi ya goto, kɔ dɔ 'bəl 'boy-je lə jipi-je.

14 'Ra n̄ay lé d'ɔ dan̄ ngá b́a Jeju ɔti ɔw takəy-ti lə Lubə ə ndó dow-je né. 15 Néndó liə ɔr ndil jipi-je adi 'panè: Dow kanlé, ingə néndó al rəm, ngá ra ban b́a ɛ gə mbete lə Lubə bè wa? 16 Jeju ilə-dé-ti panè: Né kɪ m'ndó dow-je lé, to né kɪ m̄a b́a m'un kɪ dɔ-m al. Ngá to Lubə kɪ njèkuləm b́a adi m'ndó-dé. 17 Dow kɪ ge ra né kɪ m̄eɛ Lubə ndigi lé, kinə to Lubə b́a adi-m m'ndó né kinlé dow-je kàrè dowbé à gə rəm əse to né kɪ m̄a ya m'un kɪ dɔ-m b́a m'ndó-dé kàrè dowbé à gə rəm tɔ. 18 Dow kɪ un ta kɪ dɔ-é ya pa pa lé, to dow kɪ isi sangi riba kɪ sobi dɔ-é ɛ ya. Ngá dow kɪ isi sangi riba lə njèkulə-é lé, ɛ b́a to njèra né kɪ tɔgrɔ-ti ə né ra kɪ njururu al goto rɔ-é-ti. 19 Moiyiji adi-si ndukun ya al wa? Ngá dow káre-rè kɪ kadi təl rɔ-é go-ti ya goto. Rəmə kɔ ri b́a 'sangi kadi 'tɔli-mi wa? 20 Beba kosi dow-je d'ilə-é-ti 'panè: I lé 'ɔw kɪ ndil kɪ maji al m̄eɛ-i-ti n̄ɔɔ. N̄a b́a sangi kɔ tɔl-i wa? 21 Jeju təl ilə-dé-ti panè: M'ra né káre-rè b̄əy ya é s̄əi lay ya ndil-si t̄eɛ s̄əy. 22 Moiyiji un ndu adi-si kadi ijəi ngan-si-je ganjangi ə to né kɪ d'ulə gin-é dɔ Moiyiji-ti né al, ngá to ka-ji-je kɪ low b́a d'ulə gin-é. Ə ndɔ taakoo ya s̄əi ijəi dow ganjangi. 23 †S̄əi ijəi dow ganjangi ndɔ taakoo-ti bè, kɔ dɔ kadi ali-né dɔ ndukun lə Moiyiji al. Ngá kɔ ri b̄əy b́a daji rɔ dow b̄ikti ya m'adi-é lapiya ndɔ taakoo-ti rəmə, s̄əi adi wɔngi ra-si dɔ-m-ti b̄əy wa? 24 Ooi rɔ dow kɪ ndaa-ti nè b́a 'gangi-né ta al; ngá 'gangi ta gangi kɪ njururu bane.

25 Dow-je kɪ dan-ti-je kɪ bebo Jorijaləm-ti 'panè: Dow kɪ 'boy-je lə jipi-je d'isi 'sangi-é kɔ tɔl-é lé ya ban al wa? 26 Ooi, ɛ ɔ pa ta ndaa-ti rəsi takəm dow-je-ti ə ta káre ya kàrè dow pa siə dɔ-ti al rəm. Adi 'boy-je lə-ji 'ndigi dɔ-ti kɪ ɛ kan b́a to Kristi* lé ya tɔgrɔ-ti wa? 27 Loki Kristi à ree lé, dow kɪ à gə lə kɪ i-ti ya goto. Ngá dow kanlé, j̄əi j'gəi lo kɪ i-ti. 28 Jeju ɔ ndó dow-je né takəy-ti lə Lubə ya rəmə ɛ pa ta kɪ ndi-é kɪ boy panè: Adi 'painè 'gəi-mi rəm, 'gəi lo kɪ m'i-ti rəm al ban! M̄a lé, m'ree kɪ dɔ rɔ-m al. Njèkuləm lé to njèra né kɪ tɔgrɔ-ti, ngá gə b́a s̄əi 'gəi-é al. 29 M̄a m'gə-é kɔ m'i rɔ-é-ti b́a m'ree m̄a tin rəm, b́a to ɛ b́a ulə-m rəm tɔ. 30 Beba dɛ 'sangi kadi d'uwə-é, ngá dow kɪ asi kadi uwə-é goto, kɔtələ dɔ gangi lo kuwə-é n̄əy b̄əy.

31 Dow-je n̄a dan kosi dow-je-ti d'adi m̄eɛ-dé Jeju lé ə 'panè: Loki Kristi lé, à ree rəmə, ɛ à ra nékɔji-je n̄a kitə dow kanlé b̄əy ban wa? 32 Ta-je kɪ dow-je 'pa n̄ɔm-n̄ɔm 'sobi-né dɔ Jeju lé, usi mbi Parisi-je-ti. Beba njékun dɔ njégugnè-je, kɪ Parisi-je d'ulə njéngəm takəy lə Lubə kadi d'ɔw d'uwə-é.

33 Beba Jeju panè: «M'a kisi s̄ə-si ndɛ b̄əy b́a m'a təl kɔw rɔ njèkulə-m-ti. 34 Loki m'a kow lé, a sangi-mi ngá a kingəi-mi al rəm, b́a lo kɪ m'a kow-ti lé kàrè a kasi kow-ti al rəm tɔ.» 35 Rəmə jipi-je 'pa-n̄a ta dan-dé-ti 'panè: «Kow ə ɛ à kow rá ya b́a j'a kingəi-é-né al lé wa? ɛ à kow rɔ ngankɔ-ji-je-ti kɪ 'sane-n̄a d'isi b̄e lə gr̄eki-je, kɔ dɔ kadi n'ndó né gr̄eki-je wa? 36 ɛ panè: "A sangi-mi, ngá a kingəi-mi al. Lo kɪ m'a kow-ti lé kàrè a kasi kow-ti al. Ta kinlé kɔr m̄eɛ-é tɔ ban wa?"»

† 7:23 7:23 Ja 5:9 * 7:26 7:26 Kristi lé kɔr m̄eɛ-é to dow kɪ Lubə mbəti-é.

³⁷ Sɔy ndɔ ra nɔy kɔykam-je, adi to ndɔ kɔ boy nɔ kin bɔ Jeju i ɔ taá, pa ta kɔ ndi-é kɔ boy panè: Dow kɔ kundə man ra-é rəmə, kadi-é ree rɔ-m-ti ɔy man. ³⁸ Dow kɔ adi-m mɛɛ-é lé, man ba-je kɔ à kadi dow-je kiskəm ya à kɔ mɛɛ-é-ti lo bul-bul titi kɔ mbete kɔ aa njay pa-né bè. ³⁹ Ta kinlé, Jeju pa sɔbi-né dɔ Ndil kɔ aa njay kɔ dɛ kɔ d'adi-n'è mɛɛ-dé d'a kingə. Dɔkaglo-é-ti kinlé Lubə adi Ndil kɔ aa njay al bɔy, kɔ Lubə tɔji riba lə Jeju ndaa-ti rəsi al bɔy.

⁴⁰ Loki dow-je kɔ dan-ti-je dan kosi dow-je-ti d'oo ta-je kinlé rəmə 'panè: Dow kanlé to njèpata kɔ ta Lubə-ti ya tɔgrɔ-ti. ⁴¹ Dɛ kɔ nɔ-je 'panè: Dow kanlé to Kristi. Rəmə dɛ kɔ rangi 'panè: Kristi lé à kɔ dɔnangi Galile-ti ban wa? ⁴² Mbete kɔ aa njay panè: Kristi lé, à tɛɛ gin koji-ti lə Dabidi mɛɛ be-ti kɔ Betlekem kɔ to bɛ lə Dabidi. ⁴³ Bɛba ta kɔ sɔbi dɔ Jeju lé, ta dow-je asi-nɔ dɔ-ti al adi 'gángi-né-nɔ. ⁴⁴ Dow-je kɔ dan-ti-je dan-dé-ti 'ndigi kuwə Jeju ya, ngə dow kɔ asi kadi uwə-é goto. ⁴⁵ Njéngəm takəy lə Lubə lé, 'təl d'ow rɔ njékun dɔ njégugnə-je-ti, kɔ Parisi-je lé rəmə, 'dɔji-dé 'panè: Kɔ ri bɔ uwəi-é 'reei siə al wa? ⁴⁶ Njéngəm takəy lə Lubə lé, d'ilə-dé-ti 'panè: Ta-je kɔ dɔngəm kin pa lé to ta kɔ dow pa nja káre al ya bɔy! ⁴⁷ Rəmə Parisi-je lé d'i sə-dé dɔ-ti 'panè: Səi lé ya kàrè adi-é ur-si wale bɔy to al ban! ⁴⁸ Dow káre-rè kɔ dan 'boy-je-ti əse dan Parisi-je-ti adi-é mɛɛ-é adi ooi nɔɔ ban wa? ⁴⁹ Ngə kosi dow-je kanlé, to gə bɔ 'gə ndukun lə Lubə al. Dɛ 'to dow-je kɔ ndɔl uwə dɔ-dé. ⁵⁰ †Nikodəm kɔ to káre dan 'boy-je-ti kɔ ndɔki ree ingə Jeju lé idə-dé panè: ⁵¹ Kɔ go ndukun-ti lə-ji ya lé, 'a koo ta ta dow-ti al rəm, 'a gə né kɔ dowbé lé ra al rəm ya 'a gangta dɔ-é-ti wa? ⁵² Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: I 'ow kɔ to dow kɔ dɔnangi Galile-ti tɔ ngá wa? 'Ndó ndukun maji 'oo ə 'a gə kɔ njèpata kɔ ta Lubə-ti à kɔ dɔnangi Galile-ti al. ⁵³ [Go-ti, nɔ-nɔ ya ɔti ɔw bɛ liə-liə.

8

Ta kɔ sɔbi dɔ dené kɔ d'uwə-é dɔ kaya-ti

¹ Jeju ɔw dɔ mbal kɔ kagi Olibiye-je-ti. ² Ngə kɔ ndɔge rati ya ɛ təl ree takəy-ti lə Lubə gogi ə dow-je lay 'ree rɔ-é-ti. Bɛba ɛ isi nangi isi ndó-dé né. ³ Rəmə njéndó dow-je ndukun-je, kɔ Parisi-je d'uwə dené káre dɔ kaya-ti 'ree siə rɔ Jeju-ti d'adi-é ɔ dan dow-je-ti danɔ. ⁴ Ngə bɔ d'idə Jeju 'panè: «Njéndó dow-je né, dené kanlé j'uwə-é dɔ kaya-ti. ⁵ Ə mɛɛ ndukun-ti lé, Moiyiji un ndu adi-ji, kɔ kadi ko dené-je kɔ bè kinlé j'tilə-dé kɔ ɛr j'tol-dé kɔgi. Ngə i ə 'a pa ta dɔ-ti panè ri wa?» ⁶ Dɛ 'dɔji-é ta kinlé bè kɔ kingə-né ta madi ta-é-ti, kɔ kadi d'ilə-né ta dɔ-é-ti. Ngə Jeju ulə dɔ-é nangi ə isi tijə né nangi kɔ ngon ji-é. ⁷ Loki 'dɔji-é ta kəm-dé kete-kete lé, ɛ rɔ dɔ-é taá idə-dé panè: «Dow kɔ dan-si-ti kɔ ra majal nja káre al bɔy ya ə un ɛr ilə-né dené lé dɔsɔy.» ⁸ Ə Jeju təl ulə dɔ-é nangi gogi ə isi tijə né nangi ya bɔy. ⁹ Loki d'oo ta-je kin bè lé [mɛɛ-dé uwə-dé kɔ ta]* adi d'i káre-káre, i dɔ dɛ-ti kɔ 'tɔgi nɔ-ti ya [sar dɔ sɔy-dé-je-ti.] Bɛba Jeju kɔ dené lé ya par 'nɔy danɔ dan kosi-je-ti. ¹⁰ Rəmə Jeju ɔr dɔ-é taá ə dɔji dené lé panè: Dené, njékilə ta dɔ-i-ti-je lé d'ow rá wa? Dow káre ya kàrè gangta dɔ-i-ti al wa? ¹¹ Ə dené lé ilə-é-ti panè: 'Babe, dow gangta dɔ-m-ti al. Bɛba Jeju idə-é

† 7:50 7:50 Ja 3:1,2 * 8:9 8:9 Ta-je kɔ tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kɔ dɔsɔy kɔ dan-ti-je kɔ 'ndangi kɔ ji-dé kɔ ta greki.

panè: «Mā kàrè m'gangi ta dɔ-i-ti al ya to é ɔw, ngà majal bá gogi rangi 'ra al ngá.»[†]

Jeju pa ta rəsi dɔ kullə-ti liə adi dow-je

¹² †Jeju pa ta kí rangi ya bəy adi dow-je panè: Mā lé, m'to londógi lə dɔnangi. Dow kí un go-m lé à njiyə lo kí ndul-ti al, ngà à kingə lo kí ndógi kí to kiskəm. ¹³ †Rəmə Parisi-je pa siə 'panè: Ta kí sobi dɔ-i bá i ya 'a 'pa adi dow-je kin ya rəmə toji kí to ta kí tɔgrɔ-ti al. ¹⁴ Bəba Jeju ilə-dé-ti panè: Lé mā ya m'pa ta kí sobi dɔ-m m'adi dow-je kàrè, ta kí m'pa lé to ta kí tɔgrɔ-ti ya. Kdɔ mā m'gə lo kí m'i-ti rəm, m'gə lo kí m'isi m'ow-ti rəm tɔ. Ngà sɛi rəmə, 'gəi lo kí m'i-ti al rəm, bá 'gəi lo kí m'a kow-ti al rəm tɔ. ¹⁵ Sɛi 'gangi ta kí go lo koo-ti lə dow. Ngà mā, m'gangi ta dɔ dow-ti al. ¹⁶ ɔ kinə mā m'gangi ta kàrè, ta kí gangi lə-m ɔw nati kɪ ta kí tɔgrɔ-ti. Kdɔ mā m'a kɪ kár-m al. Bobi-m kí njəkulə-m lé a sə-m nati. ¹⁷ Mɛɛ ndukun-ti lə-si lé, 'ndangi 'panè né kí dow-je joo 'pa ta dɔ-ti kinlé, né-é to tó-é. ¹⁸ Mā m'pa ta kí sobi dɔ-m mā ya m'adi dow-je rəm, bá Bobi-m kí ulə-m lé kàrè pa ta kí sobi dɔ-m adi dow-je rəm tɔ. ¹⁹ Rəmə 'dəji-é 'panè: Bobi-i lé a rá wa? ɔ Jeju ilə-dé-ti panè: Sɛi 'gəi-mi al rəm, bá 'gəi Bobi-m al rəm. Kinə 'gəi-mi rəmə a gəi Bobi-m tɔ. ²⁰ Jeju a takəy-ti lə Lubə ngosi kɪ lo kilə kadmə kadi Lubə a ndó né dow-je bá pa-né ta-je kinlé. Dow ya kàrè uwə-é al, kdɔtalə dɔkàdɪ liə asi al bəy. ²¹ Jeju təl idə-dé bəy panè: M'a kow, sɛi a sangi-mi ɔ sɛi a koyi dan majal-je-ti lə-si. Lo kí m'a kow-ti lé, sɛi a kasi kowi-ti al. ²² Jipi-je 'panè ɛ ɔw kɪ tɔl rɔ-é ɔbi. Kdɔ ɛ panè: Lo kí m'a kow-ti lé sɛi a kasi kowi-ti al. ²³ Jeju ilə-dé-ti panè: Sɛi 'toi kí dɔnangi-ti nè, ngà mā m'to kí taá dɔrɔ-ti. Sɛi 'toi kí 'lə dɔnangi, ngà mā m'to kí 'lə dɔnangi al. ²⁴ Gin-é kin bá m'idə-si-né m'panè a koyi dan majal-je-ti lə-si. Kdɔ kinə adi mɛɛ-si kí mā m'to njəkisi[‡] lé al rəmə, a koyi dan majal-je-ti lə-si ya. ²⁵ ɔ də 'dəji-é 'panè: I 'to nɔ? Rəmə Jeju ilə-dé-ti panè: Ta kinlé lo kulə gin-é-ti nɔ ya m'idə-si! ²⁶ M'ow kɪ ta-je nɔ kí sobi dɔ-si kadi m'pa rəm, kadi m'gangta dɔ-ti rəm. Ngà njəkulə-m lé to njəpata kí tɔgrɔ-ti ɔ ta kí m'oo ta-é-ti bá m'pa m'adi dow-je kí dɔnangi-ti nè. ²⁷ Ta kí Jeju idə-dé lé də 'gə kí to ta kí sobi dɔ Bobi-é Lubə al. ²⁸ Bəba Jeju idə-dé panè: «Loki a kuni Ngon lə dow kí taá bá a gəi kí mā lé m'to njəkisi rəm, m'ra né kɪ dɔ rɔ-m al rəm. Ngà né kí Bobi-m ndó-m bá m'idə dow-je. ²⁹ Njəkulə-m lé a sə-m nati. ɛ inə-m kɪ kár-m al. Kdɔtalə mā m'ra né-je kí nəl-é kɪ ndɔ-je lay.»

³⁰ Loki Jeju pa ta-je kin bè lé, dow-je nɔ d'adi-é mɛɛ-dé. ³¹ Bəba ɛ idə jipi-je kí d'adi-é mɛɛ-dé lé panè: «Kinə aɪ dɔ ta-ti lə-m njangi rəmə, sɛi 'toi njéndó né-je lə-m kí tɔgrɔ-ti. ³² Sɛi a gəi ta kí tɔgrɔ-ti ɔ ta kí tɔgrɔ-ti à taa-si kilə-si taá.» ³³ †Də d'ilə-é-ti panè: «Je j'to nganka Abrakam ɔ je j'to bə-je lə dow nja káre al, ngà ban bá i 'panè ta kí tɔgrɔ-ti à taa-ji kilə-ji taá bəy wa?» ³⁴ Jeju ilə-dé-ti panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kí rá-rá kí ra majal lé to bə lə majal. ³⁵ ɔ bə lé ɛ à kisi mɛɛ kəy-ti lə 'ba-é sar al, ngà ngon lə njəkəy bá à kisi-ti sartagangi. ³⁶ Bəba kinə mā Ngon lə Lubə ya m'taa-si m'ilə-si taá rəmə, a toi bə-je al ya tɔgrɔ-ti. ³⁷ M'gə kí sɛi

[†] **8:11** 8:11 Ta-je kí tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kɪ ji-dé kɪ ta greki. [†] **8:12** 8:12 Mat 5:14; Já 9:5 [†] **8:13** 8:13 Já 5:31 [‡] **8:24** 8:24 Jipi-je 'gir kí Lubə ya kár-é à panè: Mā m'to njəkisi (Tɛt 3:14). [†] **8:33** 8:33 Mat 3:9; Luk 3:8

'toi nganka Abrakam ya ngà sɛi 'sangi kɔɔ toli-mi, kɔɔtalə 'mbati ta lə-m. ³⁸ Mɔ m'pa ta do né-ti kɔ m'oo rɔ Bɔbi-m-ti ə sɛi kàrè ta kɔ ooi ta bɔbi-si-ti bá 'rai-né né tɔ.» ³⁹ Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: «Jɛ j'to kɔ gin ka-ti lə Abrakam.» Ə Jeju idə-dé panè: Kinə 'toi kɔ gin ka-ti lə Abrakam rəmə, 'rai kullə ra Abrakam tɔ bane^š. ⁴⁰ Ngà kɔ ngosnè kinlé sɛi 'ndigi 'toli-mi, mɔ kɔ m'idə-si ta kɔ tɔgrɔ-ti kɔ m'oo ta Lubə-ti. Né-é kin to né kɔ Abrakam ra al. ⁴¹ Ngà sɛi lé 'rai kullə ra bɔbi-si. Dɛ d'idə-é panè: «Jɛ 'to ngan-je kɔ bɔbi-ji goto al. Bɔbi-ji ra kàrè-rè ə to Lubə.» ⁴² Jeju idə-dé panè: «Kinə Lubə ya to Bɔbi-si rəmə lé a ndigi-mi, kɔ m'ɔ rɔ Lubə-ti bá m'ree; m'ree kɔ do rɔ-m al, ngà to ɛ bá ulə-m. ⁴³ Kɔ ri bá sɛi 'gəi mɛɛ ta lə-m al wa? Kɔ sɛi asi ndigi do ta-ti lə-m al. ⁴⁴ Sɛi lé, bɔbi-si to Sú, adi sɛi 'ndigi rai né-je kɔ mɛɛ bɔbi-si ndigi. ɛ to njétɔl dow-je lo kulə gin-é-ti nɔ ə ɛ a do ta kɔ tɔgrɔ-ti al, kɔ ta kɔ tɔgrɔ-ti goto ta-é-ti. Lokɔ ɛ ədi ta lé, to ta-je liə kɔ mɛɛ-é-ti ya bá ɛ tɛɛ-né tin; kɔ ɛ to njəkəɔta rəm, bá to bɔbi njəkəɔta-je rəm tɔ. ⁴⁵ Ngà mɔ lé, sɛi adi-mi mɛɛ-si al kɔ m'pa ta kɔ tɔgrɔ-ti. ⁴⁶ Nɔ dan-si-ti asi toji kɔ m'ra majal wa? Kinə m'pa ta kɔ tɔgrɔ-ti lé, kɔ ri bá sɛi adi-mi mɛɛ-si al wa? ⁴⁷ Dow kɔ to kɔ lə Lubə lé oo ta lə Lubə. Sɛi ooi ta lə Lubə al, kɔ sɛi 'toi kɔ liə al.»

⁴⁸ Jipi-je d'ilə Jeju-ti 'panè: «Pa kɔ j'panè i 'to dow kɔ dɔnangi Samari-ti rəm, 'ɔw kɔ ndil kɔ maji al mɛɛ-i-ti rəm kinlé to tó-é ya al wa?» ⁴⁹ Bɛba Jeju ilə-dé-ti panè: «M'ɔw kɔ ndil kɔ maji al mɛɛ-m-ti al. Ngà mɔ m'to dow kɔ m'un ta Bɔbi-m, ngà sɛi bá uni ta-m al. ⁵⁰ Mɔ m'sangi rɔba lə-m al; dow kàrè kɔ njəsangi rɔba lə-m kɔ njəkadi naji ya isi nɔɔ. ⁵¹ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə dow təl rɔ-é go ta-ti lə-m lé, à koy ndə al.» ⁵² Bɛba jipi-je d'idə-é 'panè: «Kɔ nè kinlé, j'gə kɔ ɔw kɔ ndil kɔ maji al mɛɛ-i-ti nɔɔ. Abrakam oy, njépata-je kɔ ta Lubə-ti kàrè d'oy tɔ ə i panè: “Kinə dow təl rɔ-é go ta-ti lə-m lé, à koy ndə al.” ⁵³ Sé i 'boy itə ka-ji Abrakam kɔ oy lé wa? Njépata-je kɔ ta Lubə-ti kàrè d'oy rəm, ngà i oo rɔ-i kɔ nɔ ya wa?» ⁵⁴ Jeju ilə-dé-ti panè: «Kinə mɔ ya m'ɔsi gajɔ rɔ-m rəmə, kɔsi gajɔ rɔ lə-m to né kɔ kɔgi kare. To Bɔbi-m bá ɔsi gajɔ-m ə ɛ bá sɛi 'painè to Lubə lə-si! ⁵⁵ Ə sɛi 'gəi-é al; ngà mɔ m'gə-é. Kinə m'panè m'gə-é al rəmə, m'a to njəkəɔta madi-si tɔ. Ngà m'gə-é rəm, bá m'təl rɔ-m go ta-ti liə rəm. ⁵⁶ Ka-si Abrakam ra rɔnəl nɔ, lokɔ ɛ gir kɔ n'a koo ndɔ ree lə-m. ɛ oo ndɔ ree lə-m ə ra-né rɔnəl.» ⁵⁷ Rəmə jipi-je 'pa siə 'panè: «I kan, 'ra bal kɔrmɔ al bɔy ya rəmə i 'ba rɔ-i njəkoo Abrakam al ban wa!» ⁵⁸ Jeju idə-dé panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kete bá kadi Abrakam isi lé, mɔ m'isi nɔɔ ngá.» ⁵⁹ Rəmə dɛ 'kote ər-je kɔ tilə-é-né, ngà Jeju ɔti bɔyɔ rɔ-é ə ɔti rangi takəy-ti lə Lubə.

9

Jeju adi dingəm kɔ kəm-é tɔɔ lo koji-é-ti oo lo
Mar 8:22-25; 10:46-52

¹ Jeju isi dəə rəmə, oo dingəm kɔ kəm-é tɔɔ lo koji-é-ti. ² Bɛba njéndó né-je liə 'dəji-é 'panè: Njéndó dow-je né, dingəm kanlé, njəkəji-é-je bá 'ra majal əse to daji rɔ-é ya bá ra majal bá kəm-é tɔɔ-né lo koji-é-ti bə wa?

Š 8:39 8:39 Ta kinlé, mɛɛ mbete-je-ti kɔ dɔsɔy kɔ dan-ti-je kɔ 'ndangi kɔ ji-dé kɔ ta greki lé 'panè: Kinə 'toi kɔ gin ka-ti lə Abrakam rəmə lé, a rai kullə ra Abrakam tɔ bane.

³ Jeju idə-dé panè: To ta lə majal liə əse majal lə njékoji-é-je bá kəm-é tɔɔ-né tin al; ngà tò bè kɔɔ kadi Lubə ɔji-né tógi-é ndaa-ti rəsi takəm dow-je-ti kɪ takul-é. ⁴ Kada nè kin ya adi j'rai kullə-je lə njèkulə-m; kɔɔ kinə ndo il rəmə, dow à kasi ra kullə al ngá. ⁵ †Loki m'isi donangi-ti nè bəy lé, m'to londógi lə donangi.

⁶ Jeju pa ta kin bè ngá bá tubə man ta-é nangi lɔy-né nangi, ɔr kəm njèkəmtɔ-ti lé ⁷ ə idə-é panè: 'ɔw 'togi kəm-i man dangi-ti kí 'ba-é Silowe kí kɔr mɛɛ-é to: Ngonnjèkullə. Bəba njèkəmtɔ lé ɔw dangi Silowe-ti lé ɔw togi kəm-é; ə loki isi təl rəmə, oo lo. ⁸ Bəba njétakəy-je liə kɪ dow-je kí kete d'oo-é kí to njèkisi kɔy né lé 'panè: Ɛ kan ya bá to njèkisi kɔy né lé al wa? ⁹ Dɛ kí nɔ-je 'panè: To ɛ ya. Dɛ kí dan-ti-je 'panè: To dow kí tanɔ siə bi to ɛ al. Ɛ ɛ ya panè: To mɔ ya. ¹⁰ Bəba dɛ 'dɔji-é 'panè: Ra ban bá kəm-i lé oo lo wa? ¹¹ Njèkəmtɔ lé ilə-dé-ti panè: Dingəm kí 'ba-é Jeju bá lɔy nangi ɔr kəm-m-ti ə idə-m panè: 'ɔw 'togi kəm-i man dangi-ti kí 'ba-é Silowe. Bəba m'ow m'togi kəm-m ya rəmə kəm-m oo lo. ¹² Dɛ 'dɔji-é 'panè: Dingəm lé ɔ rá wa? Ɛ kí kete to njèkəmtɔ lé panè: M'oo lo kí ɔw-ti al. ¹³ Rəmə dɛ d'ɔr ɛ kí kete to njèkəmtɔ lé d'ɔw siə rɔ Parisi-je-ti. ¹⁴ Ɛ to ndo taakoo-ti lə jipi-je bá Jeju lɔy-né nangi ɔr kəm-é-ti adi-é oo-né lo tin. ¹⁵ Bəba Parisi-je lé kàrè 'dɔji ɛ kí kete to njèkəmtɔ lé se ra ban bá kəm-é lé oo lo wa? Ɛ idə-dé panè: Ɛ lɔy nangi ɔr kəm-m-ti ə m'ow m'togi rəmə m'oo lo. ¹⁶ Loki ɛ pa ta kin bè rəmə, Parisi-je kí nɔ-je 'panè: To dow kí i rɔ Lubə-ti al, kdɔtalə ilə kuji dɔ ndo taakoo-ti al. Ngà dɛ kí dan-ti-je 'panè: Dow kí to njèramajal lé, à ra ban bá à ra nékoji-je kí titi-nɔ bè kin wa? ¹⁷ Ra adi gáangi-nɔ tò dan-dé-ti. Bəba dɛ 'təl 'dɔji-é bəy 'panè: I ya bè lé, ta ri bá i pa dɔ dow-ti kí adi kəm-i oo lo lé wa? Njèkəmtɔ lé ilə-dé-ti panè: Ɛ to njèpata kí ta Lubə-ti. ¹⁸ 'Boy-je lə jipi-je lé 'mbati ndigi dɔ-ti kí dingəm kinlé kete to njèkəmtɔ bá ngosnè təl oo lo, adi dɛ 'ba njékoji-é-je d'adi 'ree. ¹⁹ Bəba 'dɔji-dé 'panè: Ɛ kanlé to ngon-si kí sɔi 'painè kəm-é tɔɔ lo koji-é-ti lé ya ban wa? Ngà ra ban bá kí nè kin oo lo wa? ²⁰ Njékoji-é-je lé 'panè: Je j'gə kí to ngon-ji ə kəm-é tɔɔ lo koji-é-ti nɔ ya. ²¹ Ngà kəm rəbi kí ɛ oo-né lo ngá kin kàrè j'gə al rəm, bá dow kí adi kəm-é oo lo kin kàrè, j'gə-é al rəm tɔ. Sɔi ya 'dɔji-é ooi. Togi gangi asi pa ta dɔ rɔ-é-ti. ²² Njékoji-é-je lé 'pa bè kɔɔ dɛ 'bəl 'boy-je lə jipi-je. Kdɔtalə ta-dé asi-nɔ kadi kinə dow kí rá-rá ya panè Jeju to Kristi* rəmə, kadi 'tubə-é kogi kəykəwnɔ-ti lə-dé. ²³ Gin-é kin bá njékoji-é-je 'pa-né 'panè: To dow kí togi gangi ɔn ɔ 'dɔji-é ooi. ²⁴ Bəba dingəm kí kete to njèkəmtɔ lé, Parisi-je 'təl 'ba-é ba kí nja joo ə d'idə-é panè: 'Pa ta kí togrɔ-ti 'osi-né gaji Lubə. Je j'gə kí dingəm kinlé to njèramajal. ²⁵ Ɛ ilə-dé-ti panè: Lé ɛ to njèramajal ya kàrè, mɔ m'gə al. Ngà né kàre kí m'gə ɔn: Kete m'to njèkəmtɔ ə ngosnè m'oo lo. ²⁶ Dɛ 'dɔji-é 'panè: Ri bá ɛ ra sə-i wa? Ɛ ra ban bá adi kəm-i lé oo lo wa? ²⁷ Ɛ idə-dé panè: Ta kinlé m'pa kete ya sɔi ooi al; ngà kɔɔ ri bá sɔi 'ndigi kadi m'təl m'idə-si ya bəy wa? Sɔi kàrè 'ndigi təli njéndó né-je lə lio to wa? ²⁸ Dɛ 'taji-é ə 'panè: I bá 'to njéndó né liə; je j'to njéndó né-je lə Moiyyi. ²⁹ M'oiyyi lé, je j'gə kí Lubə pa siə ta; ngà dow kanlé, je j'gə lo kí tɛɛ-ti al. ³⁰ Ɛ ilə-dé-ti panè: Ooi, né kí tò bəl ɔn: Jeju lé, sɔi 'gəi lo kí i-ti al ə ɛ bá adi kəm-m oo lo tin. ³¹ Jɔi j'gəi kí Lubə oo ta lə njèramajal-je al. Ngà dow kí rá-rá

† 9:5 9:5 Mat 5:14; Ja 8:12 * 9:22 9:22 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

kí ilø kuji dɔ Lubə-ti ə ra né kí mɛɛ Lubə ndigi lé, dowbé kin bá Lubə oo ta liə. ³² Dow kí kəm-é tɔɔ lo koji-é-ti ya dow adi kəm-é oo lo adi j'oo ta-é nja káre al ya bəy. ³³ Dingəm kí adi kəm-m oo lo kinlé, kinə i rɔ Lubə-ti al lé, né káre ya kàrè à kasi ra al. ³⁴ 'Boy-je lə jipi-je d'ilə-é-ti 'panè: I kí 'to njèramajal kí koji kəy kin ya bá 'ba rɔ-i njèndó-ji né al ban! Bəba 'tubə-é lo kəwnə-ti lə-dé kɔgi. ³⁵ Jeju oo ta tubə kí 'tubə-é lé ə loki ingə-é rəmə dəji-é panè: 'Adi mɛɛ-i Ngon lə dow wa? ³⁶ Ɖ dəji Jeju panè: 'Babe, Ngon lə dow ə to nɔ́ bá kadi m'adi-é mɛɛ-m wa? ³⁷ Jeju idə-é panè: Ngon lə dow lé, i oo-é ngá, to mɔ́ kí mɔ́ m'pa sə-i ta nè kin ya. ³⁸ Bəba ɛ panè: M'adi-i mɛɛ-m, 'Babe, ə ɔsi dɔ-é nangi nɔ́-é-ti. ³⁹ Go-ti, Jeju panè: M'ree dɔnangi-ti nè kɔɔ gangta. Kɔɔ kadi njékəmtɔ-je d'oo lo ə njékoo lo-je 'təl njékəmtɔ-je tɔ. ⁴⁰ Loki Parisi-je kí dan-ti-je kí d'a siə nati d'oo ta-je kin bè lé, 'pa siə 'panè: Jɛ kàrè j'to njékəmtɔ-je tɔ wa? ⁴¹ Jeju ilə-dé-ti panè: Kinə 'toi njékəmtɔ-je rəmə, lé majal lə-si à goto. Ngá kí ngɔsnè-ti kin səj 'painè: Jɛ j'to njékoo lo-je. Bəba majal lə-si tɔ lo tɔ-é-ti tɔ.

10

Njèkul bati-je kí maji

¹ «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə dow andi go bati-je-ti kɔ́ tarəbi gali al, ngá al kɔ́ dɔ gali kəl-é-ti kí rangi lé dowbé to njəbɔgi, to bəkaya. ² Ngá dow kí andi kɔ́ tarəbi gali lé to njèkul bati-je. ³ Njèngəm takəy tɛɛ tarəbi adi-é ə bati-je d'oo ndi-é. Rəmə bati-je kí 'to 'liə lé, ɛ ba-dé kɔ́ ri-dé ri-dé, ə rɔ nɔ́-dé tɛɛ sə-dé ndaa-ti. ⁴ Loki ɛ adi bati-je liə 'tɛɛ ndaa-ti lay rəmə, ɛ njɔɔ nɔ́-dé-ti, ə bati-je lé 'ndole go-é kɔɔ dɛ 'gə ndi-é. ⁵ Dow kí to mba lé, bati-je d'a kəy-é kə ngərəngi bi d'a ndole go-é al; kɔɔ dɛ 'gə ndi mba-je al.» ⁶ Dow-je 'gə mɛɛ gosta kí Jeju pa sə-dé kinlé al. ⁷ Bəba Jeju təl pa bəy panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; mɔ́ m'to tarəbi kəy lə bati-je. ⁸ Dɛ lay kí 'ree nɔ́-m-ti kete lé, 'to njəbɔgi-je kɔ́ bəkaya-je, adi bati-je d'oo ta lə-dé al. ⁹ Mɔ́ m'to tarəbi, adi kinə dow andi kɔ́ tarəbi kí rɔ-m-ti rəmə, à kaji; ɛ à kandi rəm, à tɛɛ rəm, bá à kingə nékuso rəm tɔ. ¹⁰ Ngá njəbɔgi lé, ɛ ree kɔɔ bɔgi né rəm, tɔl né rəm, bá tuji né rəm. Ngá mɔ́ m'ree kɔɔ kadi dow-je d'isi kəm ə kadi kiskəm lə-dé kinlé maji-é al dɔ lo rəm tɔ. ¹¹ Mɔ́ m'to njèkul bati-je kí maji. Njèkul bati-je kí maji lé, ilə rɔ-é kɔgi kɔɔ bati-je liə. ¹² Ngá njèrakullə lá kí to njèkul bati-je kí tɔgrɔ-ti al, adi 'to bati-je liə al rəm lé, loki ɛ oo jagim isi ree rəmə, tusi bati-je inɔ́-dé ay adi jagim ree tuwə-dé ə sane ndəgi-é-je kati-kati. ¹³ Dow kinlé ra bè kɔɔ ɛ to njèrakullə lá adi usi-é dɔ bati-je-ti al. Mɔ́ m'to njèkul bati-je kí maji. ¹⁴ †M'gə bati-je lə-m rəm, bati-je lə-m kàrè 'lə-gə-m rəm tɔ. ¹⁵ Titɔ́ kí Bəbi-m gə-m-né lé, mɔ́ kàrè m'gə Bəbi-m tɔ ə m'ilə rɔ-m kɔgi kɔɔ bati-je lə-m. ¹⁶ M'ow kɔ́ bati-je kí rangi nɔɔ, ngá goto bá 'goto mɛɛ gali-ti nè bəy. Dɛ kinlé tɔ kadi m'ree sə-dé; dɛ d'a koo ndi-m ə d'a to nékul-je kí káre-rè rəm, njèkul-dé à 'ra káre-rè rəm tɔ. ¹⁷ Bəbi-m ndigi-m kɔɔ kilə kí m'ilə rɔ-m kɔgi kɔɔ kadi m'təl m'isi kəm gogi. ¹⁸ Mɔ́ ya m'ilə rɔ-m kɔgi kɔ́ mɛɛ ndigi lə-m bi dow à tɔl-m kɔ́ dɔ rɔ-é al. M'ow kɔ́ tógi kadi m'ilə rɔ-m kɔgi rəm, bá m'ow kɔ́ tógi kadi m'təl m'isi kəm gogi rəm; ɛ bá to ndu kí m'ingə rɔ Bəbi-m-ti.»

¹⁹ Ta-je kinlé ra adi gángi-nà tò dan jipi-je-ti rangi ya bøy. ²⁰ Dow-je ña dan-dé-ti ya 'panè: «E ow kì ndil kí maji al meɛ-é-ti rəm, to mbə rəm. Ngà kɔ ri bá ooi ta liə wa?» ²¹ De kí madi-je 'panè: «Ta-je liə to ta lə dow kí ow kì ndil kí maji al meɛ-é-ti al. Sé dow kí ow kì ndil kí maji al meɛ-é-ti lé à kasi kadi njəkəmto oo lo to wa?»

Jipi-je 'mbati ta lə Jeju

²² Nɔ káre bè 'ra ñay kəy lə Lubə meɛ bebo Jorijalem-ti ñay kul-ti. ²³ Jeju njiyè ndó rɔ-é takəy-ti lə Lubə gin pal-ti lə Salomɔ. ²⁴ Rəmə 'boy-je lə jipi-je d'ilə-nə 'gəə dɔ-é ə dəji-é 'panè: «Kàdi ban bá i a kadi meɛ-ji usi nangi wa? Kinə i ya 'to Kristi* lé rəmə 'idə-ji rəsi.» ²⁵ Jeju ilə-dé-ti 'panè: «Mà m'idə-si ya ngà sɔi ooi kí ta kí tɔgrɔ-ti al. Kullə-je kí m'ra kí ri Bəbi-m kin ya asi kadi 'gəi-mi-né. ²⁶ Ngà sɔi adi meɛ-si al kɔ sɔi 'toi kí dan bati-je-ti lə-m al. ²⁷ Bati-je lə-m d'oo ndi-m 'gə; mə m'gə-dé ə de 'ndole go-m. ²⁸ Mə m'adi-dé kiskəm kí sartagangi; de d'a koy ndə al rəm, bá dow à kasi taa-dé ji-m-ti al rəm tɔ. ²⁹ Bəbi-m kí adi-m-dé lé, tógi-é itə tógi-je lay ə dow kí asi taa-dé ji Bəbi-m-ti ya goto. ³⁰ Mə lé, je kí Bəbi-m j'to dow-je kí káre-rè.»

³¹ Nja káre ya bøy, jipi-je d'oy ər-je kɔ tilə-é-né tɔl-é. ³² Bəba ɛ idə-dé panè: «M'ra kullə-je kí maji-maji ña kí j rɔ Bəbi-m-ti m'adi ooi. Dan kullə-je-ti kí m'ra kinlé ɛ kí rá bá 'ndigi 'tiləi-mi kí ər kɔ wa?» ³³ Ə 'boy-je lə jipi-je lé d'ilə-é-ti 'panè: «Je j'ndigi tɔl-i kɔ kullə-je kí maji-maji kin al; ngà kɔ i kí 'to dow ya rəmə 'ba rɔ-i Lubə, adi ta kin to takəbi!» ³⁴ Jeju ilə-dé-ti panè: «Meɛ ndukun-je-ti lə-si lé 'ndangi panè: “Mə Lubə m'panè sɔi 'toi lubə-je.” ³⁵ Dow-je kí Lubə pa sə-dé ta ya bá ndukun ba-dé lubə-je lé al wa! Ə ta kí mbete kí aa njay pa lé dow à kor kɔgi al rəm tɔ! ³⁶ Mə lé, Bəbi-m ɔr-m ində-m tagay ə ulə-m dɔnangi-ti nè, rəmə sɔi 'painè: “M'pa ta kəbi dɔ Lubə-ti.” Kɔ pa kí m'panè: “M'to Ngon lə Lubə.” ³⁷ Kinə m'ra kullə-je lə Bəbi-m al rəmə, adi-mi meɛ-si al! ³⁸ Ngà kinə kullə-je kí m'ra lé to kullə-je lə Bəbi-m ya, ə kinə mə bá lé adi-mi meɛ-si al kàrè rəmə, adi meɛ-si kullə ra-m-je kinlé bəl bane. Bəba a gəi maji yéréré kí Bəbi-m to kí lə-m ə mə m'to kí lə Bəbi-m tɔ.» ³⁹ De 'təl 'sangi kadi d'uwə-é, ngà ɛ tɛɛ ji-dé-ti. ⁴⁰ †Bəba Jeju təl ɔw gidi ba Jurde-ti gogi, lo-ti kí Jə ulə gin ra dow-je batəm-ti ə ɛ isi-ti. ⁴¹ Dow-je ña ya 'ree rɔ-é-ti ə 'panè: «Nékoji káre ya kàrè Jə ra al, ngà ta-je lay kí Jə pa dɔ dow-ti kinlé to ta kí tɔgrɔ-ti. ⁴² Lo-é-ti kinlé dow-je ña ya d'adi meɛ-dé Jeju.»

11

Koy lə Lajar

¹ †Dingəm káre bè kí ri-é lə Lajar bá rɔ-é to-é. E to dow kí meɛ be-ti kí Betani kí to bekoji Mari de kí ngonkɔ-é Marti. ² †Mari kinlé bá ndəki ur ubi dɔ 'Bəbe-ti ə uwə bəl dɔ-é bər-né nja-é lé. E to kɔnan Lajar kí rɔ-é to-é lé. ³ Ngankɔ-ñə-je kí dené kí joo kinlé d'ulə kullə d'idə Jeju 'panè: «'Bəbe, ɛ kí i 'ndigi-é lé, rɔ-é to-é.» ⁴ Loki Jeju oo ta kinlé rəmə panè: Mɔy kinlé à tɛɛ koy al. To mɔy kí à ra kadi ri Lubə ba-né rəm, bá kí takul mɔy kinlé ya dow-je d'a kosi-né gəji Ngon lə Lubə rəm tɔ. ⁵ Marti kí ngonkɔ-é Mari, kí

* **10:24** 10:24 Kristi lé kor meɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **10:40** 10:40 Jə 1:28 † **11:1** 11:1 Luk 10:38,39 † **11:2** 11:2 Jə 12:3

kɔnan-dé Lajar lé 'to dow-je kí Jeju ndigi-dé. ⁶ Loki Jeju oo ta rɔto læ Lajar lé, ɛ isi lo kí isi-ti lé ya ra ndɔ joo go-ti bəy; ⁷ ngà bá idə njéndó né-je liə panè: «J'təli j'owi dɔnangi Jude-ti gogi.» ⁸ Rəmə njéndó né-je liə d'idə-é 'panè: Njéndó dow-je né, i kí ngɔsnè bəy é jipi-je 'sangɪ kɔo tilə-i kí ər tɔl-i lé ya 'ge təl kɔw dɔnangi Jude-ti gogi bəy wa! ⁹ Jeju ilə-dé-ti panè: Lo kí kada lé, kàdɪ ra-ti dɔgɪ gidɪ-é joo ya al wa? Kinə dow ɔw njiyə kada lé, à dar né al, kɔo lo ndógi dɔnangi-ti adi dowbé oo lo. ¹⁰ Ngà kinə dow njiyə ndɔo rəmə, à dar né, kɔo lo ndógi nɔ-é-ti al. ¹¹ Jeju pa ta-je kinlé bè ngà bá idə njéndó né-je liə panè: Nam-ji Lajar lé tò bi é m'a kɔw ndəl-é bane. ¹² Ə njéndó né-je 'panè: 'Babe, kinə tò bi lé à kingə lapiya. ¹³ Jeju lé pa ta koy læ Lajar, ngà njéndó né-je 'gir kí ɛ pa ta læ bi kí tò kare. ¹⁴ Bəba Jeju idə-dé rəsi panè: Lajar lé oy. ¹⁵ Ə kí sɔbi dɔ-si sɔi rəmə rɔ-m nəl-m kɔo goto kí m'goto siə nɔ. Né kin à ra kadi adi-mi-né mɛɛ-si. Ngà adi j'owi kí rɔ-é-ti nɔɔ. ¹⁶ Rəmə Tomasi kí 'ba-é Ndungə lé, idə ndəgi njéndó né-je panè: Jəi kàrè j'owi, kɔo kadi j'oyi kí Jeju lé tɔ. ¹⁷ Loki Jeju ɔw tɛɛ rəmə, ɛ oo kí 'dubi Lajar ra ndɔ sɔ ngà. ¹⁸ Ə kɪ Betani kɔw Jorijaləm lé, à kasi kulə mətər mutə je bè. ¹⁹ Jipi-je nɔ ya 'ree rɔ Marti-ti kí Mari 'ree 'sɔl mɛɛ-dé kɔo koy læ kɔnan-dé lé. ²⁰ Loki Marti oo kí Jeju ɔw ree nɔɔ rəmə, ɛ i ɔw tilə kəm-é, ngà Mari bá isi nangɪ mɛɛ kəy-ti. ²¹ Marti idə Jeju panè: 'Babe, kinə ndɔ-é-ti isi nè lé, kɔnan-m à koy al. ²² Ngà kí ngɔsnè-ti kin ya kàrè m'gə kí nè lay kí i 'dəji Lubə lé, Lubə à ra kadi-i. ²³ Jeju idə-é panè: Kɔnan-i lé, à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ. ²⁴ Ə Marti ilə-é-ti panè: M'gə kí dɔbəy ndɔ-ti kí dow-je kí d'oy d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, ɛ à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ tɔ. ²⁵ Jeju ilə-é-ti panè: Mɔ lé m'to njəkadi dow-je 'tɔsi ndəl d'ində lo 'tɛɛ rəm, bá m'to njəkadi dow-je d'isi kəm rəm tɔ. Dow kí adi-m mɛɛ-é lé, lé oy ya kàrè dowbé à kisi kəm rəm, ²⁶ nɔ-nɔ kí isi kí dɔ-é taá ə adi-m mɛɛ-é lé, à koy ndɔ al. Ta kinlé 'oo kí ta kí tɔgro-ti wa? Marti ilə-é-ti panè: ²⁷ Oiyo, 'Babe, m'adi mɛɛ-m kí i 'to Ngon læ Lubə, 'to Kristi kí tò kadi à ree dɔnangi-ti. ²⁸ Loki ɛ pa ta kinlé rəmə, ɛ ɔsi təl ɔw ba ngonkɔ-é Mari kí kàr-é bá idə-é ta nɔm-nɔm panè: Njéndó dow-je né ree ə nɔɔ é ba-i. ²⁹ Loki Mari oo ta kinlé taá ya rəmə, ɛ ɔsi nangɪ rati i taá ɔw kí rɔ Jeju-ti. ³⁰ Ə Jeju lé ya kàrè ree tɛɛ mɛɛ bə-ti al bəy. Ngà ɛ ə lo-ti kí kete Marti tilə kəm-é ingə-é-ti lé. ³¹ Loki jipi-je kí d'isi kí Mari mɛɛ kəy-ti d'isi 'sɔl mɛɛ-é lé d'oo kí ɛ ubi nangɪ rati i taá tɛɛ ndaa-ti rəmə, 'gir kí isi ɔw dɔbadi-ti kɔo kɔw nɔ, adi d'i d'un go-é. ³² Loki Mari ree tɛɛ lo-ti kí Jeju ə-ti bá oo-é rəmə usi nangɪ nja-é-ti ə panè: 'Babe, kinə ndɔ-é-ti isi nè lé, kɔnan-m à koy al. ³³ Loki Jeju oo kí Mari ə nɔ rəm, bá jipi-je kí 'ree siə kàrè d'ə 'nɔ rəm lé mɛɛ-é i puu adi dɔ-é təl wəksə. ³⁴ Bəba ɛ dəji-dé panè: Iləi-é lo kí rá-ti wa? Ə dɛ d'ilə-é-ti 'panè: 'Babe, 'ree ə 'a koo. ³⁵ Jeju nɔ. ³⁶ Rəmə jipi-je lé 'panè: Ooi ndigi kí ɛ ndigi Lajar tanə kin! ³⁷ Ngà dɛ kí nɔ-je dan-dé-ti 'panè: «E kí ndɔki adi njəkəmto oo lo lé, ra ban bá adi dingəm kin isi kəm tɔ al wa?» ³⁸ Mɛɛ Jeju təl i puu rangɪ ya bəy ə ɛ ɔti ɔw dɔbadi-ti. Badi lé to bole mbal bá d'uti ta-é kí ər. ³⁹ Jeju panè: 'Ndubri ər lé kí rangɪ. Rəmə Marti kí kɔnan njəgoto lé idə-é panè: 'Babe, nin læ ra ndɔ sɔ adi ətɪ ngà. ⁴⁰ Ə Jeju idə-é panè: Kete m'idə-i m'panè kinə 'adi-m mɛɛ-i lé 'a koo tɔgi læ Lubə ya al wa? ⁴¹ Bəba dow-je 'ndubru ər lé kí rangɪ ə Jeju itə kəm-é kí taá bá panè: Bobi-m, m'ra-i oiyo, kɔo ta kí m'pa sə-i lé oo ndi-m. ⁴² Mɔ rəmə, m'gə kí ndɔ-je lay ya i oo ta kí m'pa sə-i ya, ngà to ta læ kosi dow-je

kí 'gəə do-m kin bá m'pa ta kin bè, kdo kadi 'gə kí togrɔ-ti, mə lé, to i ya bá ulə-m. ⁴³ Loki Jeju pa ta-je kin bè lé, ɛ ilə bobɪ ndi-é nangɪ panè: Lajar, 'tɛɛ ndaa-ti. ⁴⁴ Beba njəgoto lé ində lo tɛɛ ə nja-é-je kɪ ji-é-je tɔ kɪ gangi-é kí 'bɪndi-né rəm, bá ta kəm-é to kɪ kubi kí 'ndəm-né lé rəm tɔ. Jeju idə-dé panè: 'Tuti né-je kí rɔ-é-ti ə ɪŋəi-é adi-é ɔw.

'Boy-je lə jipi-je 'sangi tɔl Jeju

Mat 26:1-5; Mar 14:1-2; Luk 22:1-2

⁴⁵ Jipi-je nɔ́ kí ree rɔ Mari-ti bá d'oo né kí Jeju ra lé bè rəmə, d'adi-é mɛɛ-dé. ⁴⁶ Ngə də kí nɔ́-je kí dan-dé-ti 'təl d'ɔw d'ingə Parisi-je ə 'pa ta lə né kí Jeju ra lé d'adi-dé. ⁴⁷ Beba njəkun do njəgugnə-je, kɪ Parisi-je kí 'to 'boy-je kí njəgangta-je lə jipi-je lé d'ingə-nɔ́ ə 'panè: Ri bá j'a rai wa? Dingəm kinlé ra nékoji-je nɔ́. ⁴⁸ Kinə j'ɪŋəi-é j'adi-é ra par-par rəmə, dow-je lay ya d'a kadi-é mɛɛ-dé ə dow-je kí Rəm d'a ree tuji lo lə-ji kí aa njay kin rəm, bá d'a tuji gin dow-je lə-ji rəm tɔ. ⁴⁹ Dow káre dan 'boy-je-ti kí ri-é lə Kayipi kí to burə do njəgugnə-je bal-é-ti kinlé, idə-dé panè: Səi lé, né káre ya kərə 'gəi-ti al! ⁵⁰ Dow káre-rə kí kadi oy ə jipi-je lay d'oy-né al rəm, bá be lə-si kɪ ta tati-é lay tuji-né al rəm kinlé to né kí maji nɔ́ kdo-si. Səi 'gəi kí bè kin al wa? ⁵¹ Ta kinlé, to Kayipi ya kɪ do-é bá ɔji mɛɛ-é-ti pa al. Ngə to kí ɛ to burə do njəgugnə-je bal-é-ti kinlé bá Lubə ində-né ta kí sɔbi do Jeju ta-é-ti adi-é pa-né ta lə koy kí Jeju à koy gangi-né do jipi-je tin. ⁵² Ə ɛ à koy kdo jipi-je par al, ngə à koy kdo kəw-né ngan lə Lubə kí 'sane-nɔ́ kin kí nati, təl-dé-né daji rɔ kí káre-rə. ⁵³ Ndo-é-ti kí d'ingə-né-nɔ́ kinlé, d'un ndu-dé kadi 'tɔl Jeju. ⁵⁴ Ə gangi-é-ti kin ya Jeju njiyə-né ndaa-ti dan jipi-je-ti al, adi ɛ ɔw kɪ njéndó né-je liə adi d'isi mɛɛ bebo-ti kí 'ba-é Eprayim, donangi-ti kí tɔ ngɔsi kɪ diləlo. ⁵⁵ Ndo ra nɔ́ Paki lə jipi-je nɔ́ ngɔsi, adi dow-je nɔ́ d'ɪ mɛɛ be-je-ti lə-dé tin 'ree bebo Jorijaləm-ti kete nɔ́ ndo Paki-ti, kdo kaa rɔ-dé do majal-je-ti. ⁵⁶ Dɛ 'sangi Jeju, adi 'dəji-nɔ́ ta takəy-ti lə Lubə 'panè: ɛ lé, səi 'giri kí à ree lo ra nɔ́-ti lé əse à ree al wa? ⁵⁷ Ə njəkun do njəgugnə-je, kɪ Parisi-je d'un ndu kadi kinə dow madi gə lo kí Jeju lé isi-ti rəmə, nane do-é kadi d'uwə-é.

12

Kɔw Jeju mɛɛ be-ti kí Betani

Mat 26:6-13; Mar 14:3-9; Luk 7:36-38

¹ Loki nɔ́y ndo məkɛ bəy bá ndo ra nɔ́y Paki à kasi lé, Jeju ɔw mɛɛ be-ti kí Betani kí to be lə Lajar kí ndɔki oy adi 'dubi-é bá Jeju adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ lé. ² Lo-é-ti nɔ́ɔ́ lé, 'ra nékuso d'adi-é 'ra-é-né mba. Marti bá to njəkoo go-dé ə Lajar isi kɪ mba-je nati ta nékuso-ti. ³ †Beba Mari un ubi wale kí 'ba-é nár kí yórórə adi əti maji rəm, là-é nɔ́ rəm ya ree un nja Jeju-ti bá bor kɪ bəl do-é; ə bay ubi lé taa mɛɛ kəy pəl-pəl. ⁴ Ngə Judasi Iskariyoti kí to kí káre dan njéndó né-je-ti lə Jeju kí ɛ bá à to njəkun do-é lé panè: ⁵ Ubi kinlé kdo ri bá tokɪ taa-né là kí à kasi kəm kullə kí ndo bumutə ə ree ləbi njéndoo-je al wa? ⁶ ɛ pa bè lé, to ta bá ɔ́ mɛɛ-é kdo njéndoo-je al, ngə kdɔtalə ɛ lé to njəbogi; adi mbu là kí tɔ ji-é-ti lé, taá-taá isi bogi là mɛɛ-é-ti uso. ⁷ Beba Jeju panè: 'ɪŋə dené lé jeke; ɛ ra né kin bè ngəbi-né ndo dubi-m. ⁸ Njéndoo-je lé d'a kisi sə-si kɪ ndo-je lay, ngə mə lé,

m'a kisi sə-si kà ndo-je lay al. ⁹ Loki kosi jipi-je kí 'tò nduy-nduy d'oo poy Jeju kí isi meɛ ɓe-ti kí Betani nɔɔ lé, de 'ree kɔo kadi d'oo Jeju rəm, kɔo kadi d'oo-né Lajar kí ndɔki oy bá ɛ adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ lé rəm tɔ. ¹⁰ Beɓa njékun dɔ njégugné-je d'un ndu-dé kadi 'təl Lajar tɔ. ¹¹ Kɔo ta liə bá jipi-je nɔ ya d'inə-dé-né ə d'adi-né meɛ-dé Jeju.

Kɔw Jeju bebo Jorijalem-ti

Mat 21:1-11; Mar 11:1-10; Luk 19:29-44

¹² Lo aa go-ti lé, kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy kí 'ree lo ra nɔy Paki-ti, d'oo poy Jeju kí isi ɔw kí meɛ ɓebo Jorijalem-ti. ¹³ Beɓa 'tėti balkəm tan-je ji-dé-ti 'tilə-né kəm-é ə 'pa ta kà ndi-dé kí boy-boy 'panè: «Kɔsgaji kí dɔ-i-ti!

Kadi Lubə tɔr ndi-é dɔ dow-ti

kí njèree kà ri 'Babe kí to ngar lə Israyel-je.»

¹⁴ Jeju ingə ngon koro, ə al isi dɔ-é-ti titi kí 'ndàngi-né meɛ mbete-ti kí aa njay 'panè:

¹⁵ Ngonmandi kí ɓebo Siyɔ-ti, * 'ɓəl al.

'Oo, ngar lə-i isi dɔ ngon koro-ti isi ree.

¹⁶ Dɔkaglo-é-ti kinlé, njéndó né-je liə 'gə meɛ né-je kí ra né kinlé al ɓəy; ngà loki Lubə ulə riba dɔ-é-ti ɓəy bá meɛ-dé ole dɔ-ti titi kí né-je kinlé, 'ndàngi ta-é meɛ mbete-ti 'sɔbi-né dɔ-é adi né-je kinlé, 'ra kɔo ta liə.

¹⁷ Kosi dow-je kí ndɔki d'a kí Jeju nati bá ɓa-né Lajar ɓe nin-ti adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ lé, d'ɔr poy-é d'adi dow-je. ¹⁸ Gin-é kin bá kosi dow-je 'tilə-né kəm Jeju; kɔɔtalə koo kí d'oo poy nékɔji kí ndɔki ɛ ra lé. ¹⁹ Beɓa Parisi-je d'idə-nɔ 'panè: Ooi, sɔi ɔi kare ngà ɓan al! Dow-je lay ya d'un go-é.

Jeju pa ta kí sɔbi dɔ koy-é

²⁰ Grɛki-je madi d'ɔw dan dow-je-ti kí d'ɔw Jorijalem ndɔ ra nɔy Paki-ti kɔo kɔsi dɔ-dé nangi nɔ Lubə-ti. ²¹ Beɓa d'ɔw rɔ Pilipi-ti kí to dow kí Betsayda, dɔnangi Galile-ti 'dɔji-é 'panè: «'Ba-ji, j'ndigi koo Jeju.» ²² Beɓa Pilipi ɔw idə Andre, adi de joo lay d'ɔw d'idə Jeju.

²³ Jeju idə-dé panè: Dɔkaglo asi kadi Lubə ulə riba dɔ Ngon lə dow-ti ngà. ²⁴ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə dow un kaɔ ko dubi nangi adi oy al lé, à ra káre-rè; ngà kinə 'dubi nangi d'adi oy rəmə, à kubə kɔo kandi nɔ. ²⁵ †Dow kí ta rɔ-é to-é nɔ rəmə à tuji rɔ-é, ngà dow kí ta rɔ-é to-é al dɔnangi-ti nè lé, à kaji rɔ-é kaji kí sartagangi tɔ. ²⁶ Kinə dow ndigi ra kullə kadi-m rəmə, kadi dowbə un go-m ə loki mɔ m'isi-ti lé, lo-é ya ngonnjəkullə lə-m à kisi-ti tɔ. Kinə dow ra kullə adi-m lé, ɓɔbi-m à kullə riba dɔ-é-ti tɔ. ²⁷ Kí nè kinlé, dɔ-m təl wəksə. Əjè m'panè ri ngà wa? Kadi m'panè ɓɔbi-m, 'aji-m dɔkaglo-ti kin wa? Ngà kɔ kin ya bá mɔ m'ree kɔo bá m'tɛɛ-né sar dɔkaglo-ti kin tin. ²⁸ ɓɔbi-m, 'adi ri-i ɓa!

Rəmə ndi dow ɓa meɛ dɔrɔ-ti panè: M'adi ri-m ɓa ə m'a təl kadi ri-m ɓa ya ɓəy.

²⁹ Kosi dow-je kí d'a lo-é-ti kí d'oo ndi dow lé, 'panè to ndi bá ndàngi. De kí dan-ti-je 'panè: To malayka bá pa siə ta. ³⁰ Beɓa Jeju təl un ta panè: Ndi dow kinlé ɓa kɔo ta lə-m al ngà ɓa kɔo ta lə-si. ³¹ Kí ngosnè-ti kinlé, to dɔkaglo gangta dɔ dow-je-ti kí dɔnangi-ti nè ngà; kí nè kinlé to dɔkaglo

* **12:15** 12:15 Ngonmandi kí ɓebo Siyɔ-ti lé tɔji dow-je kí ɓebo Jorijalem-ti (Jkr 9:9). † **12:25** 12:25 Mat 10:39; 16:25; Mar 8:35; Luk 9:24; 17:33

tubə njəkɔbɛ† kí dɔnangi-ti nè kɔgi ngá. 32 Ngà mɔ rəmɔ, loki d'a kun-m dɔnangi-ti nè ki taá lé, m'a kɔr dow-je lay go-m-ti. 33 Jeju pa bè kɔɔ toji-né kəm rəbi koy kí ɛ à koy. 34 Bɛba kosi dow-je 'panè: Ndukun lə-ji ndó-ji kí Kristi‡ lé à kisi kəm sartagangi; ngà ban bá i 'panè: Tò kadi d'a kun Ngon lə dow ki taá bəy wa? Nɔ́ bá to Ngon lə dow lé wa? 35 Jeju idə-dé panè: Lo kí ndógi tò dan-si-ti nè ki mbɔr sɛ bəy. Lo kí ndógi kí ingəi kinlé, 'nɔjiyɔ-ti kɔɔ kadi londul ubə-si nangi busi al. Kɔɔtalə dow kí nɔjiyɔ londul-ti lé, ɛ gə lo kí isi ɔw-ti al. 36 Loki lo kí ndógi tò dan-si-ti nè bəy lé, adi-é mɛɛ-si kɔɔ kadi 'təli-né ngan-je lə lo kí ndógi.

Jeju pa ta kin bè rəmɔ ɔti ɔw bɔyɔ rɔ-é ngərəngi sə-dé.

Ta kí sɔbi dɔ mɛnggɔ lə kosi dow-je

37 Jeju ra nékɔji-je nɔ́ takəm-dé-ti ya ngà, dɛ d'adi-é mɛɛ-dé al, 38 bè kɔɔ kadi ta kí Ejay kí njɛpata kí ta Lubə-ti pa lé, né-é ra né; ndɔki Ejay panè: 'Babe, ta-je kí j'idə-dé kinlé, nɔ́ bá oo adi to ta kí tɔgrɔ-ti wa? Ə nɔ́ bá 'Babe toji-é tɔgi liə adi-é oo wa? 39 Lo kadi d'adi mɛɛ-dé goto, titi kí ndɔki Ejay pa-né bəy panè: 40 Lubə uti kəm-dé kɔɔ kadi d'oo lo al rəm, bá Lubə adi mɛɛ-dé ngá kɔɔ kadi lé d'oo ta kərə 'gə mɛɛ-é al rəm; nè d'a kɔ́ kiɔnə panɔjiyɔ-dé-je kí maji al kɔgi kɔɔ kadi n'ɔ́ n'aji-dé. 41 Ejay lé oo né rɔba lə Jeju kete bá ɛ pa ta kin bè sɔbi-né dɔ-é. 42 Bè ya kərə, dan 'boy-je-ti lə jipi-je lé, dow-je nɔ́ ya d'adi mɛɛ-dé Jeju tɔ; ngà bəl bá 'bəl kidə dow-je, kɔɔtalə Parisi-je kí d'a tubə-dé kɔgi kəykəwnɔ́-ti lə-dé. 43 Kɔɔtalə Parisi-je lé, nəl-dé nɔ́ kadi dow-je 'piti-dé tɔy kadi Lubə bá piti-dé. 44 Jeju ilə bɔbi ndi-é nangi panè: Dow kí adi-m mɛɛ-é lé, to mɔ́ bá dowbɛ adi-m mɛɛ-é al, ngà to njɛkulə-m bá ɛ adi-é mɛɛ-é tin. 45 Ə dow kí oo-m rəmɔ, oo njɛkulə-m tɔ. 46 Mɔ́ lé, m'to lo kí ndógi kí m'ree dɔnangi-ti nè, kɔɔ kadi dow kí adi-m mɛɛ-é ə isi londul-ti al ngá. 47 Kinə dow kí oo ta lə-m bá təl rɔ-é go-ti al lé, mɔ́ bá m'a gangta dɔ-é-ti al; kɔɔtalə mɔ́ m'ree kɔɔ gangta dɔ dow-je kí dɔnangi-ti al, ngà m'ree kɔɔ kaji-dé. 48 Dow kí mbati-m rəm, təl rɔ-é go ta-ti lə-m al rəm lé, njɛgangta dɔ-é-ti ya isi nɔɔ. Ta-je kí m'pa kin ya à gangta dɔ-é-ti dɔbəy ndɔ-ti. 49 Kɔɔtalə ta-je kí m'pa lé, m'un kə dɔ-m bá m'pa al, ngà to ta-je kí Bɔbi-m kí njɛkulə-m bá un ndu adi-m m'idə dow-je rəm, m'pa rəm. 50 Mɔ́ m'gə kí ndukun lə Bɔbi-m lé, adi dow-je kiskəm kí sartagangi. Bɛba ta kí mɔ́ m'pa lé, m'pa titi kí Bɔbi-m idə-m-né ya.

Sɔy ta-je kí Jeju ɔji kí njéndó né-je liə

13

Jeju togi nja njéndó né-je liə

Mat 26:19-20; Mar 10:35-45; Luk 22:14-18,24-27

1 Nɔ́ rə nɔ́y Paki nɔ́y ngɔsi ə Jeju gə kí dɔkàdì asi kadi n'a kiɔnə dɔnangi kɔɔ təl kɔw rɔ Bɔbi-né-ti gɔgi. Jeju kí to njéndigi dow-je liə kí dɔnangi-ti nè lé, ndigi-dé ndigi kí ɔr njuti. 2 Kete bá kadi d'isi ta nékuso-ti ya rəmɔ Sú ulə ta mɛɛ Judasi-ti kí to ngon lə Simɔ Iskariyoti kadi un dɔ Jeju. 3 Jeju gə kí Bɔbi-n'ɛ inə né-je lay ji-n'ɛ-ti ə n'ɛ n'ɔ́ rɔ Bɔbi-n'ɛ Lubə-ti adi n'a təl kɔw rɔ-é-ti gɔgi. 4 Jeju ɔ́ ta nékuso-ti, tɔr kubi-je kí rɔ-é-ti ə un takubi dɔ-né bədi-é. 5 Go-ti, ungi man mɛɛ bɔy-ti ə togi-né nja njéndó né-je liə, rəmɔ

† 12:31 12:31 Njəkɔbɛ kí dɔnangi-ti nè kinlé to Sú. ‡ 12:34 12:34 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

bør kà takubi kí dɔ-né bɔdi-é lé. ⁶ Loki ree tɛɛ dɔ Simɔ Piyər-ti rəmə Simɔ idə-é panè: «Dé! 'Babe, kadi i bá 'togi nja-m?» ⁷ Jeju ilə-é-ti panè: «Né kí m'isi m'ra kinlé, i a gə gin-é kí ngɔsnè-ti kin al, ngà 'a ree gə bəy.» ⁸ Piyər ilə-é-ti panè: «Bè al, 'a togi nja-m ndá al.» Jeju ilə-é-ti panè: «Kinə m'togi nja-i al lé, i a to 'lə-m al.» ⁹ Simɔ Piyər idə-é panè: «'Babe, kinə tò bè rəmə, 'togi nja-m par al, ngà 'togi ji-m rəm, bá dɔ-m rəm to!» ¹⁰ Jeju ilə-é-ti panè: «Dow kí ndogi man lé, rɔ-é lay ya aa njay ngá, adi [ɔw ndoo kadi togi nja-é ya par.] Səi kàrè rɔ-si aa njay tɔ; ngà to sɔi lay al.» ¹¹ Kdɔtalə Jeju gə dow kí à kun dɔ-é bəti. Gin-é kin bá ɛ pa-né panè: «To sɔi lay bá aai njay al.» ¹² Ngà loki Jeju togi nja njéndó né-je liə lay ə təl tulə kubi-je liə rɔ-é-ti gogi lé, ɛ təl isi ta tablə-ti ə idə-dé panè: «Né kí m'ra sə-si kinlé 'gəi mɛɛ-é ban wa? ¹³ Ba kí sɔi 'bai-mi "Njéndó dow-je né" rəm, "'Babe" rəm lé, to tó-é ya kɔ m'to njéndó dow-je né rəm, bá m'to "Babe rəm. ¹⁴ Bəba kinə mɔ kí m'nè: "Njəkuso sə-m né ya à təl gidi-é kadi-m." ¹⁵ Ngà kí nè-ti kin ya kàrè tò kadi a togi nja-nɔ tɔ. ¹⁶ Kdɔtalə m'ra néndaji kin bè kɔ kadi sɔi kàrè 'rai titi kí m'ra-né sə-i kin bè tɔ. ¹⁷ †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; ngonnjəkullə à to 'boy kitə 'ba-é al rəm, bá njəkɔwkulə à kitə njəkulə-é al rəm tɔ. ¹⁸ Kinə 'gəi mɛɛ né kin ə 'təli rɔ-si go-ti rəmə, 'toi njénékumə-je. ¹⁹ M'pa ta kin kɔ ta lə-si lay al; dɛ kí m'mbəti-dé lé, m'gə-dé. Ngà ta kí 'ndangi mɛɛ mbete-ti kí aa njay lé, tò kadi né-é à ra né ya. Mbete kí aa njay panè: "Njəkuso sə-m né ya à təl gidi-é kadi-m." ²⁰ Ngà kí nè-ti kin ya m'idə-si kete bá kadi né-é ra né bəy. Bəba loki né-é à ra né rəmə, sɔi a kadi-mi mɛɛ-si kí M'to njəkisi ya. ²¹ †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kí uwə dow kí m'ulə-é kí rɔ-é-ti lé, ɛ uwə-m kí rɔ-é-ti tɔ ə dow kí uwə-m kí rɔ-é-ti kin rəmə, to njəkulə-m bá dowbɛ uwə-é kí rɔ-é-ti tɔ.»

Ta lə kun kí Judasi à kun dɔ Jeju

Mat 26:21-25; Mar 14:18-21; Luk 22:21-23

²¹ Go ta-je-ti kí Jeju pa kinlé, mɛɛ-é i puu adi panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kàrə dan-si-ti à kun dɔ-m.» ²² Rəmə njéndó né-je 'gɔ-nɔ ə 'dɔji-nɔ ta, se to nɔ bá Jeju pa ta kin sɔbi-né dɔ-é wa? ²³ Kàrə dan njéndó né-je-ti kí Jeju ndigi-é, isi mbó Jeju-ti ngəsi ta nékuso-ti. ²⁴ Simɔ Piyər pa siə ki dɔ kəm-é panè: «'Dɔji Jeju adi j'oo sé ɛ pa ta kinlé sɔbi-né dɔ nɔ wa?» ²⁵ Bəba njéndó né kinlé tò kadi Jeju-ti ə dɔji-é panè: «'Babe, dowbɛ lé to nɔ wa?» ²⁶ Jeju ilə-é-ti panè: «Dow kí m'a gangi mbə danɔ kulə dan nɔy-ti kadi-é kin bá à to njəkun dɔ-m.» Rəmə Jeju ulə mbə kí gangi danɔ lé dan nɔy-ti ə adi Judasi kí to ngon lə Simɔ Iskariyoti. ²⁷ Loki Judasi taa mbə lé rəmə, tajinati nè ya Satɔ ur mɛɛ-é-ti. Ngà bá Jeju idə Judasi lé panè: «Né kí ɔw kà ra lé 'ra kalangi.» ²⁸ Ngà njéndó né-je kí d'isi ta nékuso-ti kà Jeju lé 'gə né kí Jeju pa ta-é lé al. ²⁹ Ə Judasi lé bá to njəngəm là, adi dɛ kí madi-je dan-dé-ti 'gir kí Jeju à kidə-é panè: «'ɔw 'ndogi né kí j'a rai-né nɔy», al rəmə à kidə-é panè: «'ɔw adi né njəndoo-je.» ³⁰ Judasi taa mbə kí gangi danɔ lé rəmə, tajinati nè ya ɛ tɛɛ ndaa-ti. Ə to ta kí ndoo ngá.

Ndukun kí sigi

³¹ Loki Judasi tɛɛ ndaa-ti rəmə Jeju panè: «Kí ngɔsnè-ti kin ya Ngon lə dow ingə rifa ə Lubə toji rifa liə kà takul Ngon lə dow tɔ. ³² Kinə ri Lubə

ba kî takul Ngon læ dow rəmə, Lubə à kadi ri Ngon læ dow ba kî takul-é to ə à kadi ba kí tajinati nè ya. ³³ †Ngan-m-je, m'a kisi sə-si dokaglo sɛ bè par ə go-ti rəmə a sangi-mi. Ngà titi kí ndoki m'idə-né jipi-je m'panè: Lo kí m'isi m'ow-ti lé dɛ d'a kasi kow-ti al kinlé, səi kàrè, m'idə-si bè ya to. ³⁴ †M'adi-si ndukun kí sigi: 'Ndigi-nə. Titi kí mɔ m'ndigi-si-né lé, 'ndigi-nə bè to. ³⁵ Kinə 'ndigi-nə rəmə, dow-je lay ya d'a gə kí səi 'toi njéndó né-je læ-m ya.»

Jeju idə Piyər panè n'a naji kí n'gə-n'è al

Mat 26:31-35; Mar 14:27-31; Luk 22:31-34

³⁶ Simɔ Piyər dɔji Jeju panè: «'Babe, i a kow rá wa?» Jeju ilə-é-ti panè: «Loki m'a kow-ti lé, i a kasi kun go-m kí ngəsnè-ti kin al, ngà ndo madi bá 'a kun go-m bəy.» ³⁷ Rəmə Piyər idə-é panè: «'Babe, m'a kun go-i kí ngəsnè-ti kin al kɔo ri wa? M'a kilə rə-m kɔgi kɔo ta læ-i!» ³⁸ Bəba Jeju ilə-é-ti panè: «Adi 'a kilə rə-i kɔgi kɔo ta læ-m wa! 'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; 'a naji panè 'gə-m al, 'gə-m al nja mutə bá kunjə à nɔ bəy.»

14

¹ Adi mɛɛ-si gangi man al. Adi mɛɛ-si Lubə ə adi-mi mɛɛ-si to. ² Lokisi tò nɔ mɛɛ kəy-ti læ Bəbi-m. Kinə lé goto rəmə m'a kidə-si. M'a kow ra lo kete kɔo ta læ-si. ³ Bəba loki m'ow m'ra lo lé, m'a təl ree kəy-si kow sə-si, kɔo kadi lo kí m'isi-ti ya səi a kisi-ti to. ⁴ Ə lo kí m'isi m'ow-ti lé səi 'gəi rəbi kí ɔw-ti gow. ⁵ Rəmə Tomasi idə-é panè: 'Babe, lo kí isi ɔw-ti lé kàrè j'gə al rəm, ngà j'a ra ban bá j'a gə rəbi-é wa? ⁶ Bəba Jeju ilə-é-ti panè: Mɔ ya m'to rəbi, m'to ta kí togrɔ-ti, m'to kiskəm. Rəbi kí rə-m-ti ya par bi rəbi kí rangi kí dow à kun kow-né rə Bəbi-m-ti goto. ⁷ Kinə 'gəi-mi rəmə, a gəi Bəbi-m to. Ə kí ngəsnè-ti kin ya 'gəi-é rəm, ooi-é rəm. ⁸ Rəmə Pilipi idə-é panè: 'Babe, Bəbi-i lé ya ɔji-ji ə ɛ kin ya asi-ji. ⁹ Bəba Jeju ilə-é-ti panè: Pilipi, adi kisi kí m'isi sə-si low nɔ kin ya, 'gə-m al bəy! Dow kí ɔo-m rəmə, ɔo Bəbi-m to ən. Ngà ra ban bəy bá i 'panè m'ɔji-si Bəbi-m wa? ¹⁰ Adi kisi-m mɛɛ Bəbi-m-ti ə kisi Bəbi-m mɛɛ-m-ti kinlé i 'oo kí ta kí kare wa? Ta-je kí m'idə-si m'idə-si kinlé, to ta-je kí m'un kà dɔ rə-m bè bá m'idə-si al. Ngà to Bəbi-m kí njəkisi mɛɛ-m-ti lé ya bá isi ra kullə-je liə tin. ¹¹ Adi-mi mɛɛ-si kí mɔ lé m'isi mɛɛ Bəbi-m-ti ə Bəbi-m isi mɛɛ-m-ti to. Lé gangi-é-ti kin al kàrè, né-je kí m'ra ra kin ya adi-mi-né mɛɛ-si bəl bane. ¹² Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kí adi-m mɛɛ-é lé, ɛ kàrè à ra né-je kí m'ra ra kinlé rəm, bá à ra ɛ kí tò bəl itə kin bəy, kɔo m'isi m'ow ki rə Bəbi-m-ti. ¹³ Ə né lay kí 'dɔji kə ri-m lé, m'a ra, kɔo kadi ri Bəbi-m ba-né kə takul-m mɔ Ngon-é. ¹⁴ Kinə 'dɔji-mi* né kí ri-m lé, m'a ra né-é.

Kunmindí kí sɔbi dɔ Ndil kí aa njay

1Jq 5:3; 2:3-5; Jq 16:5-15,33

¹⁵ Kinə 'ndigi-mi lé, a təli rə-si go ndukun-je-ti læ-m. ¹⁶ Ə m'a pa ta kə Bəbi-m rəmə, à kadi-si njəsɔlmɛɛ kí rangi kí à kisi sə-si ya sartagangi. ¹⁷ Adi to Ndil kí aa njay kí to njəkadi dow-je 'gə ta kí togrɔ-ti†. Dow-je kí donangi-ti nè d'a kasi ndigi kadi-é isi mɛɛ-dé-ti al, kɔo dɛ d'oo-é al rəm, bá

† 13:33 13:33 Ja 7:34 † 13:34 13:34 Ja 15:12,17; 1Ja 3:23; 2Ja 1:5 * 14:14 14:14 Mɛɛ mbete-je kí dan-ti-je kí 'ndàngi kí ji-dé dosay kə ta greki lé kí madi-je 'panè: Kinə 'dɔji né kə ri-m lé, m'a ra né-é. † 14:17 14:17 To ta kí togrɔ-ti kí sɔbi dɔ ta læ Lubə.

'gə-é al rəm; ngà səi lé, 'gəi-é kɔɔ isi sə-si ngosi rəm, à kisi mɛɛ-si-ti rəm. ¹⁸ M'a kinə-si titi ngan al-je bè al; m'a təl ree rɔ-si-ti gogi. ¹⁹ Dɔkaglo sɛ bəy ə dow-je kí dɔnangi-ti nè d'a koo-m al ya sar ngá; ngà səi bá a kooi-mi kɔɔ mɔ m'isi kəm ə səi kàrè a kisi kəm tɔ. ²⁰ Mɛɛ ndɔ-é-ti kinlé bá a gəi kí mɔ m'isi mɛɛ Bɔbi-m-ti rəm, səi 'nami kàdì-m-ti rəm, bá mɔ kàrè m'isi mɛɛ-si-ti rəm tɔ. ²¹ Dow kí ɔw kí ndukun-je lə-m ə təl rɔ-é go-ti lé, ɛ bá to dow kí ndigi-m. ²² Ə dow kí ndigi-m lé, Bɔbi-m à ndigi-é rəm, mɔ ya kàrè m'a ndigi-é rəm, bá m'a kadi-é gə-m maji rəm tɔ. ²³ Rəmə Judi (bi Judasi Iskariyoti al) dɔji-é panè: «'Babɛ, kɔɔ ri bá 'a kadi ndəgi dow-je 'gə-i al, rəmə jɛ bá 'a kadi j'gə-i wa?» ²⁴ Ə Jeju ilə-é-ti panè: Kinə dow ndigi-m lé, à təl rɔ-é go ta-ti lə-m ə Bɔbi-m à ndigi-é. Jɛ j'a kow rɔ dowbé-ti rəm, j'a ra bɛ mɛɛ-é-ti rəm tɔ. ²⁵ Ngà dow kí ndigi-m al lé, à təl rɔ-é go ta-je-ti lə-m al. Ta kí səi ooi ta-m-ti kinlé to ta lə-m al, ngà to ta kí i rɔ Bɔbi-m-ti kí njəkulə-m lé ya. ²⁶ Kí m'isi-né sə-si nè bəy kin ya m'idə-si ta-je kinlé bè. ²⁷ Ngà njəsɔlmɛɛ, kí to Ndil kí aa njay kí Bɔbi-m à kullə-é kí ri-m lé, ɛ bá à ree ndó-si né-je lay rəm, bá à kole mɛɛ-si dɔ né-je-ti lay kí m'idə-si ta dɔ-ti lé rəm tɔ. ²⁸ M'ɲə lapiya m'adi-si rəm, m'adi-si lapiya lə-m rəm. Mɔ m'adi-si lapiya titi kí dow-je kí dɔnangi-ti d'adi-né kin bè al. Adi mɛɛ-si gangi man al rəm, 'bəlì al rəm. ²⁹ Kɔɔ lé m'idə-si m'panè: M'a kow ə m'a təl ree rɔ-si-ti nɔɔ. Kinə 'ndigi-mi rəmə, kow-m kí rɔ Bɔbi-m-ti kinlé à nəl-si. Kɔɔ Bɔbi-m lé, to dow kí boy itə-m. ³⁰ 'Ngosnè-ti kin ya m'idə-si ta dɔ né-je-ti kinlé kete bè, kɔɔ kadi loki né-é-je ra né rəmə adi-né mɛɛ-si. ³¹ M'a pa sə-si ta al ya sar ngá, kɔɔ njəkɔbɛ‡ kí dɔnangi-ti ɔw ree nɔɔ. Tógi kí ndɛ bè ya kàrè ɔw-né dɔ-m-ti al. ³² Ngà kadi dow-je kí dɔnangi-ti nè 'gə kí mɔ m'ndigi Bɔbi-m, adi né kí ɛ un ndu kadi m'ra lé, m'a ra. Ii taá adi j'ɔti kí rangi lo kin-ti.

15

Kagi nduu-je kɔ̀ balkəm-é-je

¹ Mɔ m'to kagi nduu kí tɔgrɔ-ti ə Bɔbi-m bá to 'ba njənduu tɔ. ² Balkəm nduu kí rá-rá kí uwə dɔ-m-ti ə andi al lé, Bɔbi-m à tugə-é kilə-é kɔgi ə balkəm-é kí andi bá ɛ à tor ngan balkəm-é-je kɔgi kɔɔ kadi andi nɔ bəy. ³ Ta-je kí m'ilə mbi-si-ti kin ya ra adi ngan balkəm-si-je toki tɔr ngá. ⁴ 'Tiŋəi kàdì-m-ti titi kí m'tiŋə-né kàdì-si-ti tɔ. Balkəm nduu lé, à kandi kí dɔ rɔ-é al. À kɔ dɔ kagi-é-ti bá à kandi. Bè ya tɔ, səi kàrè kinə 'tiŋəi kàdì-m-ti al lé, a kandi al tɔ. ⁵ Mɔ m'to kagi nduu ə səi 'toi balkəm-é-je. Dow kí tiŋə kàdì-m-ti ə m'tiŋə kàdì-é-ti tɔ lé, à kandi nɔ. Kɔɔ kɔ takul-m al lé, a kasi rai né madi al. ⁶ Kinə dow tiŋə kàdì-m-ti al lé, d'a kilə-é kɔgi tɔti balkəm nduu bè ə à tuti. Balkəm nduu-je kí tuti lé, d'a saa kungi pərəə kadi pər ɔ. ⁷ Ngà kinə 'tiŋəi kàdì-m-ti ə ta lə-m tɔ mɛɛ-si-ti rəmə, 'dɔji né lay kí mɛɛ-si ndigi ya ə a kingəi. ⁸ Né kí ri Bɔbi-m à ba-né ɔn: Kadi andi nɔ, bɛba a 'tɔji kí 'toi njéndó né-je lə-m. ⁹ Titi kí Bɔbi-m ndigi-m-né lé, mɔ ya kàrè m'ndigi-si tɔ. Aɪ mɛɛ ndigi-ti kí m'ndigi-si kin ya. ¹⁰ Kinə 'təli rɔ-si go ndukun-je-ti lə-m rəmə, a kɔ mɛɛ ndigi-ti kí m'ndigi-si, titi kí m'təl-né rɔ-m go ndukun-je-ti lə Bɔbi-m ə m'a-né mɛɛ ndigi-ti kí ɛ ndigi-m kin tɔ. ¹¹ M'pa ta-je kin bè kɔɔ kadi gɔ rɔnəl lə-m kin ya tɔ mɛɛ-si-ti ə kadi rɔnəl

‡ 14:30 14:30 Njəkɔbɛ kinlé to Sú.

læ-si ɔr njuti. ¹² †Ndudukun læ-m ɔn: 'Ndigi-na titi kɪ ma m'ndigi-si-né kin bè tɔ. ¹³ Dow ilə rɔ-é kɔgi kɔɔ nam-é-je lé, ndigna kɪ rangi kɪ à kitə-é ya goto ngá. ¹⁴ Kinə 'rai né-je kɪ m'un ndu kadi 'rai kinlé rəmə, səi 'toi nam-m-je. ¹⁵ M'ba-si ngannjékullə-je al, kɔɔ ngonnjékullə lé 'gə né kɪ 'ba-é isi ra al. M'ba-si nam-m-je, kɔɔ né-je kɪ m'ndó rɔ Bobi-m-ti ya m'adi-si 'gəi. ¹⁶ Səi bá 'mbəti-mi al, ngə tɔ ma bá m'mbəti-si ə m'ində-si kɔɔ kadi ɔwi ə kadi andi, rəmə kadi kandi-si tɔ sartagangi, kɔɔ kadi né-je lay kɪ a dəji Bobi-m kɪ ri-m ə adi-si. ¹⁷ Né kɪ m'ndəji-si dɔ-ti ɔn: 'Ndigi-na.

Dow-je kɪ dɔnangi-ti d'osi ta Jeju kɪ njéndó né-je liə

¹⁸ Kinə dow-je kɪ dɔnangi-ti d'osi-si kɪ ta rəmə, kadi 'gəi maji kɪ ma ya d'osi-m kɪ ta kete nɔ-si-ti. ¹⁹ Kinə 'toi kɪ læ dow-je kɪ dɔnangi-ti nè rəmə, lé d'a ndigi-si kɔɔ də lé dow-je læ-dé bá ndigi-dé. Ngə ma m'mbəti-si dan dow-je-ti kɪ dɔnangi-ti nè adi səi 'toi kɪ læ-dé al, gin-é kin bá d'osi-si-né kɪ ta tin. ²⁰ †Adi meɛ-si ole dɔ ta-ti kɪ ndɔki m'idə-si 'panè: «Ngonnjékullə à to kɪ 'boy kitə 'ba-é al.» Ma ya d'ulə kəm-m ndoo kinlé, d'a kulə kəm-si ndoo ya tɔ. Ma ya 'təl rɔ-dé go ta-ti læ-m rəmə, d'a təl rɔ-dé go ta-ti læ-si ya tɔ. ²¹ Ngə d'a ra sə-si né-je kin lay bè kɔɔ ta læ-m, kɔɔ də 'gə dow kɪ njékulə-m al. ²² Kinə lé m'ree al əse m'pa ta m'adi-dé al rəmə lé d'a tɔ njéramajal-je al. Ngə kɪ ngɔsnè-ti kinlé, ta læ majal ɔr dɔ-dé-ti al. ²³ Dow kɪ ɔsi-m kɪ ta lé, ɔsi Bobi-m kɪ ta ya tɔ. ²⁴ Né-je kɪ dow kɪ rangi ra al ya m'ra dan-dé-ti kinlé, lé m'ra al rəmə majal læ-dé à goto. Ngə kɪ ngɔsnè-ti kinlé, də d'oo né-é-je lé ya, ngə d'osi-m kɪ ta rəm, d'osi Bobi-m kɪ ta rəm tɔ. ²⁵ Ngə tɔ bè kɔɔ kadi ta kɪ 'ndangi meɛ mbete ndudukun-je-ti læ-dé lé né-é ra né. Kɔɔ 'ndangi 'panè: «Də d'osi-m ta kɪ ndangi kare.» ²⁶ «Loki m'a kullə Njəsɔlmɛɛ, Ndil kɪ njékadi dow-je 'gə ta kɪ tɔgrɔ-ti kɪ à kɪ rɔ Bobi-m-ti ree lé, ɛ bá à pa ta kɪ dɔ-m-ti kadi dow-je. ²⁷ Ə səi kàrè a pai ta kɪ dɔ-m-ti kadi dow-je tɔ. Kɔɔ səi ɔi sə-m nati lo kulə gin-é-ti nu.»

16

¹ M'idə-si ta-je kin bè kɔɔ kadi né madi tugə-si jigi-ti al. ² D'a tubə-si kɔgi meɛ kəykəwnə-je-ti læ jipi-je; ə ndɔ-je ɔw ree nɔɔ kɪ dow-je d'a tɔl-si rəmə, d'a gir kɪ tɔ pole bá d'isi 'pole Lubə tin. ³ D'a ra né-je kinlé bè, kdɔtalə də 'gə Bobi-m al rəm, bá 'gə-m al rəm tɔ. ⁴ Ngə m'idə-si ta-je kin bè kɔɔ kadi, loki ndɔ-é ree rəmə jè meɛ-si ole-né dɔ-ti kɪ ndɔki m'idə-si kete ngá. Ta kinlé, m'idə-si lo kulə gin-é-ti al, kdɔtalə m'isi sə-si nati nè bəy.

Kullə ra Ndil kɪ aa njay

⁵ Kɪ ngɔsnè-ti kinlé, m'isi m'ow kɪ rɔ Njékulə-m-ti ə dow kàre dan-si-ti kɪ kadi dəji-m panè: 'Isi 'ow kɪ rá wa ya kàrè goto. ⁶ Ngə səi adi rɔ-si ati-si kanəŋə kdɔtalə ta-je kɪ m'idə-si kinlé. ⁷ Bè ya kàrè, to ta kɪ tɔgrɔ-ti ə m'ow kɪ kidə-si tin: M'ow bá à maji sə-si, kdɔtalə kinə m'ow al lé, Njəsɔlmɛɛ à ree kɔɔ ta læ-si al; ngə kinə m'ow rəmə m'a kulə siə kadi-si. ⁸ Ə loki ɛ à ree lé, à kuwə dow-je kɪ dɔnangi-ti nè kɪ ta sɔbi dɔ majal rəm, sɔbi dɔ né ra kɪ njururu rəm, à tɔji-dé kadi 'gə ta kɪ gangi læ Lubə rəm tɔ. ⁹ À kuwə-dé kɪ ta sɔbi dɔ majal, kdɔtalə də d'adi-m meɛ-dé al rəm; ¹⁰ sɔbi dɔ né ra kɪ njururu, kdɔtalə m'a kow rɔ Bobi-m-ti adi səi a kooi-mi gogi al rəm; ¹¹ sɔbi

do ta kí gangi, kdotalə njəkɔbe* kí donangi-ti nè lé, 'gangi ta do-é-ti ngá. ¹² M'ow kà ta-je n̄a kadi m'idə-si ya ngà, to ta-je kí asi do tógi-si-ti kí nè-ti kin al bəy. ¹³ Loki Ndil kí njəkadi dow-je 'gə ta kí tɔgrɔ-ti à ree lé, à kɔr n̄-si kadi 'gəi ta kí tɔgrɔ-ti lay; kdotalə ɛ à kun ta madi kà do-é kɔo pa al, ngà ta-je kí ɛ à koo ya bá à pa ə né-je kí à ra né lé, ɛ à kidə-si kete tɔ. ¹⁴ Ɛ à tɔji ríba lə-m, kdotalə ta kí ɛ oo ta-m-ti bá à kidə-si. ¹⁵ Né-je lə Bɔbi-m lay to kí lə-m tɔ. Gin-é kinlé bá m'pa-né m'panè: Ta kí ɛ oo ta-m-ti bá à kidə-si.

Ta kí sobi do kiŋə-nə ə təl kingə-nə gogi

¹⁶ Jeju panè: «Dɔkaglo sɛ bəy ə a kooi-mi al, rəmə dɔkaglo kí rangi sɛ bəy ə a təlɪ kooi-mi gogi.» [Kdotalə m'isi m'ow rɔ Bɔbi-m-ti.]† ¹⁷ Befa njéndó né-je liə kí dan-ti-je 'dəji-n̄a ta 'panè: Ta ri bá ɛ ndigi kidə-ji wa? Ɛ panè: «Dɔkaglo sɛ bəy ə a kooi-mi al, rəmə dɔkaglo kí rangi sɛ bəy ə a təlɪ kooi-mi gogi.» Rəm panè: M'isi m'ow rɔ Bɔbi-m-ti. ¹⁸ Dɛ 'panè: Ta kí Jeju panè: «Dɔkaglo sɛ bəy» kinlé, kɔr mɛɛ-é to ri wa? Ta kí ɛ pa lé, j'gəi mɛɛ-é al.

¹⁹ Loki Jeju gə kí njéndó né-je 'ndigi dəji-é ta lé, idə-dé panè: Ta kí m'panè: «Dɔkaglo sɛ bəy ə a kooi-mi al, rəmə dɔkaglo kí rangi sɛ bəy ə a təlɪ kooi-mi gogi» lé bá isi 'dəji-n̄a kɔr mɛɛ-é wa? ²⁰ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; a n̄ɔi rəm, a ndingəi rɔ-si rəm, ngà dow-je kí donangi-ti nè d'a ra rɔnəl; a kisi kà rɔkati kan̄an̄a ya, ngà rɔkati lə-si bá à təl rɔnəl. ²¹ Loki dené ɔw kà kɔji ngon lé, rɔ-é ati-é kan̄an̄a, kɔo to kaglo rɔkati liə ya bá ree; ngà loki oji ngon rəm, mɛɛ-é oy do rɔkati-ti; rɔ-é nəl-é n̄a, kdotalə ngon kí oji-é donangi-ti. ²² Səi kàrè, kí ngɔsnè-ti kinlé, rɔ-si ati-si kan̄an̄a; ngà loki m'a təl ree koo-si gogi lé, rɔ-si à nəl-si ə dow kí à kɔgi rɔnəl-é kin à goto. ²³ Ə mɛɛ ndo-é-ti kinlé, né kí a dəji-mi ta do-ti à goto ngá. Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; né kí 'dəji Bɔbi-m kà ri-m lé, à ra kadi-si. ²⁴ Sar fone kàrè, səi 'dəji né kà ri-m al ya bəy. 'Dəji ə a kingəi kɔo kadi rɔnəl lə-si ɔr-né njuti.

²⁵ Befa m̄a m'un gosta bá m'idə-si-né ta ta. Ndo-je ɔw ree n̄ɔɔ kí m'a pa sə-si ta kà gosta al, ngà né kí sobi do Bɔbi-m lé, m'a kidə-si rəsi-rəsi ya. ²⁶ Mɛɛ ndo-é-ti kinlé, səi a dəji né kà ri-m ə m'a kidə-si panè m̄a bá m'a pa ta kà Bɔbi-m kɔo ta lə-si al. ²⁷ Kɔo Bɔbi-m ya kà do-é ndigi-si, kɔo səi 'ndigi-mi rəm, bá səi adi mɛɛ-si kí m̄a m'j̄ rɔ Lubə-ti rəm tɔ. ²⁸ M̄a lé, m'j̄ rɔ Bɔbi-m-ti bá m'ree donangi-ti nè; ngà kí ngɔsnè-ti kinlé, m'a kiŋə lo kí donangi-ti ə m'a kɔw rɔ Bɔbi-m-ti gogi.

²⁹ Befa njéndó né-je lə Jeju lé 'panè: 'Oo, kí nè kinlé i idə-ji ta rəsi-rəsi b̄i i 'pa ta kà gosta al ngá. ³⁰ Kí ngɔsnè-ti kinlé, jɛ j'gə kí i 'gə né-je lay, adi i 'ow ndoo kadi dow bá dəji-i ta al. Gin-é kin bá jɛ j'adi-né mɛɛ-ji kí i lé j̄ rɔ Lubə-ti ya. ³¹ Befa Jeju dəji-dé panè: Adi səi adi mɛɛ-si ngá ban...? ³² Ooi, ndo ɔw ree n̄ɔɔ ə ndo-é lé ree rəm ngá; ndo-é-ti kinlé, a kayi-n̄a lay do-m-ti, n̄a-n̄a ya à kɔw lo liə ə a kiŋəi-mi kà kár-m; ngà m'a k̄a kà kár-m al, kdotalə Bɔbi-m ɔ sə-m nati. ³³ M'idə-si ta-je kin bə, kɔo kadi isi-né kà lapiya kà takul-m. A kingəi k̄o donangi-ti nè, ngà uwəi mɛɛ-si ngá; m̄a lé, m'təti rɔ né-je kí donangi-ti nè.

* **16:11** 16:11 Njəkɔbe kinlé to Sú. † **16:16** 16:16 Ta-je kí tò mbun̄ə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔs̄ay kí dan-ti-je kí 'ndangi kà j̄i-dé kà ta greki.

17

Ta kɪ Jeju pa kɪ Lubə
Əbr 7:24-28; 4:14-16

¹ Loki Jeju pa bè lé, un kəm-é kɪ taá dɔɔ-ti ə panè: Bobi-m, dɔkàdi lé ree ngá. 'Adi ri Ngon-i ba kɔ kadi Ngon-i kàrè adi ri-i ba tɔ. ² I 'adi-é tɔgi dɔ dow-je-ti lay, kɔ kadi dɛ lay kɪ i adi-é lé, ɛ adi-dé d'isi kəm sartagangi. ³ Ə kiskəm kɪ sartagangi lé, to ta kadi 'gə-i kɪ i ya kɪ kár-i 'to Lubə kɪ tɔgrɔ-ti rəm, bá kadi 'gə Jeju Kristi kɪ i ulə-é rəm tɔ. ⁴ M'adi ri-i ba dɔnangi-ti nè; kullə kɪ 'adi-m kadi m'ra lé, m'ra m'tol ta-é. ⁵ Bobi-m, kɪ ngosnè-ti kin ya 'adi ri-m ba rɔ-i-ti, gangi-é-ti kɪ ndɔki ba-né rɔ-i-ti kete nɔ kində gin dɔnangi-ti kin ya. ⁶ Dow-je kɪ 'adi-m-dé dan dow-je-ti kɪ dɔnangi-ti nè lé, m'adi 'gə-i. Dɛ 'to dow-je lə-i bá 'adi-m-dé ə dɛ 'təl rɔ-dé go ta-ti lə-i. ⁷ Bone bè kinlé, dɛ 'gə kɪ né-je lay kɪ 'adi-m kinlé to né kɪ i rɔ-i-ti ya. ⁸ Kɔ ta-je kɪ i 'idə-m lé ya bá m'idə-dé ə dɛ 'ndigi dɔ-ti ə 'gə maji kɪ m'i rɔ-i-ti rəm, bá d'adi-m mɛɛ-dé kɪ to i ya bá ulə-m rəm tɔ. ⁹ Dɛ bá pa sə-i ta kɔ-dé. M'pa sə-i ta kɔ dow-je kɪ dɔnangi-ti nè al, ngá m'pa sə-i ta kɔ dɛ kɪ 'adi-m-dé, kɔtələ 'to dow-je lə-i ¹⁰ - ə né lə-m lay to né lə-i; bá né lə-i kàrè to né lə-m tɔ - dɛ lé, 'to dow-je kɪ d'adi ri-m ba. ¹¹ Mə m'to kɪ dɔnangi-ti nè al ngá; kɔ m'isi m'ow kɪ rɔ-i-ti nɔɔ; ngá dɛ bá d'isi dɔnangi-ti nè bəy. Bobi-m kɪ njèkaa njay, ri-i kɪ 'adi-m kin ya 'ngəm-dé-né, kɔ kadi 'to dow-je kɪ kàrè-rè toki jɛ sə-i bè. ¹² †Loki m'isi-né sə-dé bəy lé, ri-i kɪ 'adi-m kin ya bá m'ngəm-dé-né; ə m'ay ngangi-dé kər-kər, adi dow kàrè ya kàrè tuji dan-dé-ti al. Ngá ɛ kɪ tɔ kadi tuji lé ya par ə tuji; bè kɔ kadi ta kɪ mbete kɪ aa njay pa lé, né-é ra né. ¹³ Bone bè kinlé, m'isi m'ow kɪ rɔ-i-ti ə ta-je kinlé m'pa dɔnangi-ti nè bè, kɔ kadi rɔnəl lə-m kɪ to rɔnəl kɪ ɔr njuti kin tɔ-né mɛɛ-dé-ti. ¹⁴ M'adi-dé ta lə-i ə dow-je kɪ dɔnangi-ti d'osi-dé kɪ ta, kɔtələ dɛ 'to 'lə dow-je kɪ dɔnangi-ti al titi kɪ mə m'to-né 'lə dow-je kɪ dɔnangi-ti al kin bè tɔ. ¹⁵ M'dəji-i kadi 'oy-dé kɪ rangi dɔnangi-ti al, ngá ngəm bá kadi 'ngəm-dé kadi Njəmɛɛndul tuji-dé al. ¹⁶ Dɛ 'to kɪ dɔnangi-ti nè al, titi kɪ mə kàrè m'to-né kɪ dɔnangi-ti nè al kin bè tɔ. ¹⁷ I ya kadi 'ində-dé tagay kɪ takul ta kɪ tɔgrɔ-ti. Ə Ta lə-i to ta kɪ tɔgrɔ-ti. ¹⁸ Mə kàrè m'ulə-dé dɔnangi-ti titi kɪ i 'ulə-m-né dɔnangi-ti kin bè tɔ. ¹⁹ Mə ya m'or rɔ-m m'ində tagay kɔ ta lə-dé, kɔ kadi dɛ kàrè tɔ tagay kɪ takul ta kɪ tɔgrɔ-ti tɔ. ²⁰ M'pa sə-i ta kɔ ta lə-dé dɛ kan ya par al, ngá kɔtələ dɛ kɪ d'a koo ta-je lə-dé ə d'a kadi-m-né mɛɛ-dé rəm tɔ. ²¹ M'dəji-i bè kɔ kadi dɛ lay ya 'to dow-je kɪ kàrè-rè. Bobi-m, titi kɪ i 'isi-né mɛɛ-m-ti rəm, mə m'isi-né mɛɛ-i-ti rəm kinlé, kadi dɛ kàrè ['to dow-je kɪ kàrè-rè]* ə d'isi mɛɛ-ji-ti tɔ; kɔ kadi dow-je kɪ dɔnangi-ti nè 'gə-né kɪ to i bá 'ulə-m. ²² Ə riba kɪ 'adi-m kin ya, mə m'adi-dé tɔ; kɔ kadi 'to-né dow-je kɪ kàrè toki jɛ sə-i bè. ²³ - Mə m'isi mɛɛ-dé-ti ə i 'isi mɛɛ-m-ti tɔ - kɔ kadi 'to dow-je kɪ mɛɛ kasi-nə lə-dé ɔr njuti, bè kɔ kadi dow-je kɪ dɔnangi-ti 'gə-né kɪ to i bá 'ulə-m rəm, bá kadi 'gə-né kɪ i 'ndigi-dé titi kɪ i 'ndigi-m-né kin bè rəm tɔ. ²⁴ Bobi-m, dɛ kɪ 'adi-m-dé lé, lo kɪ m'a kisi-ti ya m'ndigi kadi d'isi-ti sə-m tɔ; kɔ kadi d'oo riba kɪ i 'ulə dɔ-m-ti kinlé kɪ kəm-dé. Kɔ kete nɔ kində gin dɔnangi-ti nɔ ya i 'ndigi-m. ²⁵ Bobi-m kɪ njèra né kɪ njururu, dow-je

† 17:12 17:12 Ja 13:18 * 17:21 17:21 Ta-je kɪ tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kɪ dɔsəy kɪ dan-ti-je kɪ 'ndangi kɪ ji-dé kɪ ta greki.

kí donangi-ti nè 'gø-i al; ngà m̄ m'gø-i røm, bá d̄e kan kàrè 'gø kí to i bá 'ulø-m røm t̄o. ²⁶ M̄ m'adi 'gø ri-i røm, m'a kadi 'gø ya b̄øy, kd̄o kadi ḡa ndigi kí i 'ndigi-m kinlé t̄o m̄e-dé-ti røm, bá kadi m'isi m̄e-dé-ti røm t̄o.

Koy k̄i t̄osi ndəl kində lo t̄eɟ lə Jeju

18

Ta kí s̄obi d̄o kuwə Jeju

Mat 26:36-54; Mar 14:32-50; Luk 22:39-51

¹ Loki Jeju pa ta-je kin b̄e ngà bá, d̄e k̄i njéndó né-je liə 't̄eɟ d'ow d'ində wol man kí 'ba-é Sedr̄o 'gangi d'ow kəl-é kí n̄u-ti. Lo-é kinlé, lo nd̄or t̄o-ti n̄oɟ bá d̄e k̄i njéndó né-je liə d'ow-ti. ² Ə Judasi kí to nj̄ekun d̄o Jeju lé, ḡo lo nd̄or kinlé t̄o. Kd̄otalə to lo kí Jeju d̄e k̄i njéndó né-je liə d'ow-ti low-low. ³ Nj̄ekun d̄o nj̄égugn̄e-je lə Lubə, k̄i Parisi-je d'or kosi asgar-je, k̄i nj̄éngəm tak̄əy lə Lubə d'adi Judasi. Beba ɛ ɔr n̄o-dé ɔw s̄ə-dé lo nd̄or-ti lé. D̄e d'ow k̄i lampi-je, k̄i p̄ər ngəl-je, k̄i néro-je ji-dé-ti.

⁴ Jeju ḡə né-je lay kí à t̄eɟ d̄o-é-ti; beba ɛ ree r̄o-dé-ti d̄əji-dé panè: 'Sangi n̄á wa? ⁵ Ə d̄e d'ilə-é-ti 'panè: 'J'sangi Jeju kí Najareti-ti. Jeju id̄ə-dé panè: M̄a ya m'á nè tin. R̄əmə Judasi kí nj̄ekun d̄o-é lé ɟ s̄ə-dé nati. ⁶ Loki Jeju id̄ə-dé panè: M̄a ya m̄a nè tin r̄əmə, asgar-je, k̄i nj̄éngəm tak̄əy lə Lubə lé, 'təl 'gir k̄i go-dé ə 'tusi nangi. ⁷ Beba Jeju təl d̄əji-dé ya b̄øy panè: N̄á bá 'sangi-é wa? D̄e 'panè: 'J'sangi Jeju kí Najareti-ti. ⁸ Jeju id̄ə-dé panè: M'id̄ə-si m'panè: M̄a ya m'á nè tin. Kinə to m̄a bá 'sangi-mi r̄əmə, in̄əi nj̄éndó né-je lə-m kin adi d'ow. ⁹ Jeju pa ta kin b̄e kd̄o kadi ta kí nd̄oki ɛ pa lé, né-é ra-né né; nd̄oki ɛ panè: «B̄obi-m, dow-je kí 'adi-m-dé kinlé, kí k̄áre ya k̄àrè m'in̄ə-é m'adi tuji k̄əɟi al.»

¹⁰ Sim̄o Piyər ulə kiyər̄o r̄o-é-ti n̄oɟ ə ɔr tugə-né mbi ngonn̄jékullə lə burə d̄o nj̄égugn̄e-je lə Lubə. R̄əmə tugə mbi-é kí d̄o jik̄ol nd̄əti ya gangi. Ngonn̄jékullə kinlé ri-é lə Malkusi. ¹¹ †R̄əmə Jeju id̄ə Piyər lé panè: 'Ulə kiyər̄o lə-i saba-é-ti gogi. K̄ɟ kí B̄obi-m ində d̄o-m-ti kadi m'inḡə lé, m'a kinḡə ya al wa?

Jeju ɟ n̄o An-je-ti k̄i Kayipi, Piyər naji panè n'gə Jeju al

Mat 26:57-75; Luk 22:54-65

¹² Beba nj̄ekun d̄o asgar-je, k̄i kosi asgar-je, k̄i nj̄égəm né-je lə jipi-je d'uwə Jeju 't̄ó-é. ¹³ R̄əmə d̄e d'ow siə b̄e lə An ya kete. An lé to m̄əm Kayipi*. M̄eɟ b̄al-é-ti kinlé, Kayipi bá to burə d̄o nj̄égugn̄e-je lə Lubə. ¹⁴ †Ə Kayipi kinlé bá nd̄oki ɟji ta jipi-je panè: «Dow k̄áre-rè kí kadi oy ə jipi-je lay d'oy-né al lé to né kí maji n̄a.»

¹⁵ Ngà Sim̄o Piyər d̄e k̄i nj̄éndó né lə Jeju k̄áre d'un go Jeju. Nj̄éndó né lə Jeju kinlé, burə d̄o nj̄égugn̄e-je lə Lubə ḡə-é kete ə ɛ bá ɔw k̄i Jeju nati m̄eɟ nd̄ogi-ti lə burə d̄o nj̄égugn̄e-je lé. ¹⁶ Ngà Piyər bá ɟ ndaa-ti tarəbi-ti nḡosi. R̄əmə nj̄éndó né lə Jeju kí burə d̄o nj̄égugn̄e-je lə Lubə ḡə-é lé, t̄eɟ pa ta k̄i dené kí nj̄ək̄a tak̄əy-ti ə adi Piyər ree k̄əy. ¹⁷ R̄əmə ngonn̄jékullə kí dené kí nj̄ək̄a tak̄əy-ti lé, pa k̄i Piyər panè: I ya k̄àrè 'to kí dan nj̄éndó né-je-ti lə d̄ingəm kanlé t̄o al wa? Ə Piyər panè: Kuy! M̄a m'to kí dan-dé-ti al. ¹⁸ Ngann̄jékullə-je lə burə d̄o nj̄égugn̄e-je lə Lubə d̄e k̄i nj̄éngəm tak̄əy

† 18:11 18:11 Mat 26:39; Mar 14:36; Luk 22:42
dené. † 18:14 18:14 Ja 11:49,50

* 18:13 18:13 Kayipi lé bá taa ngon lə An kí

lə Lubə 'ra pər d'ə ta-ti d'ə 'ndibi kdotalə kul ɔ; Piyər kàrè ə sə-dé ta pər-ti lé ə ndibi tɔ.

¹⁹ Burə[†] dɔ njégugné-je lə Lubə dəji Jeju ta kí dɔ njéndó né-je-ti liə rəm, bá dəji-é ta kí dɔ néndó-ti liə rəm tɔ. ²⁰ Beba Jeju ilə-é-ti panè: Mə m'pa ta rəsi-rəsi m'idə dow-je. M'ndó né dow-je mee kəykəwnə-je-ti lə jipi-je, kí takəy-ti lə Lubə kí to lo-je kí jipi-je 'kəw-nə-ti; ə ta kí m'pa kí gidi ngəy ya goto. ²¹ Mə ə i 'dəji-m ta kdɔ ri wa? 'Dəji de kí m'ndó-dé né lé ya 'oo se ri bá m'ndó-dé wa? Né-je kí m'ndó-dé lé, de 'gə maji. ²² Loki Jeju pa ta kinlé bè rəmə, kí kàre dan njéngəm takəy lə Lubə ində mbó-é ə panè: Burə dɔ njégugné-je lə Lubə lé ya bá i 'pa siə ta bè wa? ²³ Jeju ilə-é-ti panè: Kinə ta kí m'pa lé maji al ə 'idə-m adi m'oo; ə kinə ta kí m'pa lé maji ə 'ində-m kdɔ ri wa?

²⁴ Beba An ulə kí Jeju kí ji-é kí dɔɔ lé bè ya rɔ Kayipi-ti[‡] kí to burə dɔ njégugné-je lə Lubə. ²⁵ Ə Simɔ Piyər lé rəmə ə ta pər-ti nɔɔ ə ndibi. Beba 'pa siə 'panè: I ya kàrè 'to kí dan njéndó né-je-ti liə tɔ al wa? Piyər naji panè: Kuy! Mə m'to kí dan-dé-ti al. ²⁶ Rəmə dow kàre dan ngannjékullə-je-ti lə burə dɔ njégugné-je lə Lubə kí to noji dingəm kí Piyər tugə mbi-é gangi lé panè: «I kan, m'oo-i siə mee ndɔr-ti tɔ al wa?» ²⁷ Piyər təl naji ya bəy rəmə, tajinati nè ya kunjə nɔ.

Ka Jeju nɔ Pilati-ti, Piyər təl naji kí n'gə Jeju al

Mat 27:1-2,11-30; Mar 15:1-9; Luk 23:1-25

²⁸ Go-ti, 'boy-je lə jipi-je d'ɪ kí Jeju bée lə Kayipi kí ndoge rati d'ow siə mee ndògi-ti lə Gubərnər. Ngə de bá d'andi mee ndògi-ti al, kdɔ kadi 'ngəm rɔ-dé kadi d'aa njay kdɔ kow-né lo nékuso Paki-ti. ²⁹ Beba Pilati ow ingə-dé ndaa-ti dəji-dé panè: Ta ri bá səi iləi dɔ dingəm-ti kan wa? ³⁰ De d'ilə-é-ti 'panè: Kinə ɛ ra né kí maji al al lé, j'a ree siə rɔ-i-ti nè al. ³¹ Beba Pilati idə-dé panè: Səi ya 'taai-é owi 'gangi ta dɔ-é-ti kí ndukun lə-si. De jipi-je lé, d'idə-é 'panè: Jɛ lé, j'ow kí tógi kí kadi j'tɔl-né dow al. ³² †Bè kdɔ kadi ta kí Jeju pa sobi dɔ kəm rəbi koy-é lé, né-é ra-né nè.

³³ Pilati təl ow mee ndògi-ti gogi ə ba Jeju dəji-é panè: «Se i ya bá 'to ngar lə jipi-je lé wa?» ³⁴ Jeju ilə-é-ti panè: «Ta kinlé, i ya oji mee-i-ti bá 'pa, əse to dow-je kí rangi bá d'idə-i ta kí dɔ-m-ti wa?» ³⁵ Pilati ilə-é-ti panè: «Mə m'to jipi tɔ wa? Dow-je lə-i ya de kí njékun dɔ njégugné-je lə Lubə bá 'ree sə-i rɔ-m-ti nè; ə to ri bá i 'ra wa?» ³⁶ Jeju ilə-é-ti panè: «Kɔbɛ lə-m to kí dɔnangi-ti nè al. Kinə kɔbɛ lə-m to kí dɔnangi-ti nè rəmə, lé ngannjékullə-je lə-m d'a rɔ kdɔ ta lə-m, kdɔ kadi dow ilə-m ji jipi-je-ti al; ngə kí nè kinlé kɔbɛ lə-m goto dɔnangi-ti nè.» ³⁷ Beba Pilati pa kí Jeju panè: «'Adi i 'to ngar ón nə?» Jeju ilə-é-ti panè: «Ta ya 'pa ta-i-ti tin, m'to ngar ya. Gin koji kí d'oji-m, kí ree kí m'ree dɔnangi-ti nè lé, to ta lə kadi m'pa ta kí tɔgro-ti m'adi dow-je. Dow kí rá-rá kí to dow lə ta kí tɔgro-ti rəmə à koo ta lə-m.» ³⁸ Pilati dəji-é panè: «Ri bá to ta kí tɔgro-ti wa?» Go ta-ti kinlé, Pilati təl ow rɔ jipi-je-ti ndaa-ti idə-dé panè: «Né kí m'a gangi-né ta dɔ-é-ti ya m'oo al.» ³⁹ Ngə to nékobe lə-si kadi bal-é bal-é ya kaglo ra nɔy Paki rəmə, m'ilə dangay kàre taá m'adi-si lé, se 'ndigi kadi m'ilə

† 18:19 18:19 Njədəji Jeju ta nè kinlé to An kí ndəki to burə dɔ njégugné-je kete. ‡ 18:24 18:24

An ulə kí Jeju rɔ Kayipi-ti kdɔ bal-é-ti kinlé, Kayipi bá to burə dɔ njégugné-je. § 18:28 18:28

Jipi-je 'mbati kow mee kəy-ti lə gubərnər kdɔ ɛ to jipi al. Jipi kí ow mee kəy-ti lə dow kí to jipi al lé, à kuso né lo ra nɔy Paki-ti al. † 18:32 18:32 Ja 3:14; 12:32

ngar læ jipi-je taá m'adi-si wa? ⁴⁰ Beba de 'tæl d'ur kool boy-boy 'panè: «Barabasi bá ilø-é taá, bi dow kan al!» Æ Barabasi lé, to bokaya dow.

19

¹ Beba Pilati adi d'uwø Jeju d'indø-é kà ndøy marow.

² Asgar-je d'oji kon d'adi to jogi ngar d'ulø dø-é-ti, bá d'ulø kubi kí kør yøl-yøl kí là-é nã rø-é-ti; ³ æ d'oti kí rø-é-ti 'panè: Lapiya boo, ngar læ jipi-je! Lapiya boo, ngar læ jipi-je! Æ 'tindø mbó-é tø.

⁴ Go-ti, Pilati tæl tæg ndaa-ti idø jipi-je panè: Ooi, m'a tæl ree siø ndaa-ti gogi kadi-si, kdo kadi 'gøi kí né kí m'a gangi-né ta dø-é-ti ya m'oo al. ⁵ Beba Jeju tæg ndaa-ti kí jogi kun lé dø-é-ti røm, bá kí kubi kí kør yøl-yøl kí là-é nã lé rø-é-ti røm tø. Æ Pilati idø-dé panè: Ooi dingøm lé é a tin!

⁶ Loki njékun dø njégugné-je læ Lubø, kí njéngøm takøy læ Lubø d'oo Jeju rømø, 'tur kool boy-boy 'panè: 'Bø-é kagdøsi-ti! 'Bø-é kagdøsi-ti! Beba Pilati idø-dé panè: Søi ya 'taai-é 'bøi-é kagdøsi-ti; kdøtalø né kí m'a gangi-né ta dø-é-ti ya m'oo al. ⁷ Rømø jipi-je d'ilø-é-ti 'panè: Jø j'ow kí ndukun læ-ji kære nçç æ kí go ndukun-ti læ-ji kinlé, tò kadi Jeju oy, kdøtalø e ba rø-é Ngøn læ Lubø.

⁸ Loki Pilati oo ta kin bè lé, bøl nã ya bøy. ⁹ Beba e tæl ow meø ndøgi-ti gogi æ døji Jeju panè: I lé 'to dow kí rá wa? Ngà Jeju ilø-é-ti al. Beba Pilati idø-é panè: ¹⁰ Mã bá ilø-m ta-ti al wa? I 'gø kí m'ow kí tógi kadi m'ilø-i taá røm, m'ow kí tógi kadi m'bø-i kagdøsi-ti røm al wa? ¹¹ Jeju ilø-é-ti panè: Kinø Lubø adi-i tógi al rømø, tógi kære ya kàrè 'a kow-né dø-m-ti al. Gin-é kin bá, dow kí njèkilø-m ji-i-ti kinlé, ra majal kí al dø lo.

¹² Gangi-é-ti kinlé, Pilati sangi røbi kadi n'ilø Jeju taá. Ngà jipi-je 'tur kool boy-boy 'panè: Kinø 'ilø-é taá rømø, i 'to nam Sejar al. Kdøtalø dow kí rá-rá kí ba rø-é ngar lé, to njøta læ Sejar. ¹³ Loki Pilati oo ta-je kin bè lé, adi d'ow kí Jeju ndaa-ti æ isi dø kali gangta-ti, lo-ti kí 'ba-é gaji ør-je kí d'osi nangi kí ba-é kí ta øbrø Gabata. ¹⁴ Æ to ndø ra go né-je kdo ra nøy Paki. To ta kí kadi à kã jam dø bø-ti je bè ngá. Pilati idø jipi-je panè: Ooi ngar læ-si! ¹⁵ Ngà de 'tur kool boy-boy 'panè: 'Tøl-é! 'Tøl-é! 'Bø-é kagdøsi-ti! Pilati idø-dé panè: Kadi m'bø ngar læ-si kagdøsi-ti wa? Rømø njékun dø njégugné-je læ Lubø d'ilø-é-ti 'panè: «Jø lé, Sejar ya kár-é to ngar læ-ji.»

¹⁶ Beba Pilati inø-é ji-dé-ti, kdo kadi 'bø-é kagdøsi-ti. Beba d'uwø Jeju [d'ow siø.]*

'Bø Jeju kagdøsi-ti

Mat 27:32-52; Mar 15:21-37; Luk 23:26-46

¹⁷ Jeju uti kagdøsi liø tæg-né gidi bø-ti ow-né lo-ti kí 'ba-é: Ka dø dow æ 'ba-é Golgota kí ta øbrø. ¹⁸ Æ 'bø Jeju kagdøsi-ti lo-é-ti kinlé; æ 'bø dow-je joo kagdøsi-ti nati siø tø; dow kære kagdøsi-ti kí dø jikøl-é-ti æ dow kære dø jigøl-é-ti, adi Jeju a dan-dé-ti danã.

¹⁹ Pilati adi 'ndangi ta bøgø-ø-ti 'bø dø kagdøsi-ti lé 'panè: Jeju kí Najarøti-ti, ngar læ jipi-je. ²⁰ Jipi-je nã ya 'ndó ta kí 'ndangi bøgø-ø-ti lé, kdo lo kí 'bø Jeju titi lé, tò ngøsi kí bebo æ ta kí 'ndangi meø bøgø-ø-ti lé, tò kí ta øbrø røm, kí ta lætø røm, bá kí ta greki røm tø. ²¹ Beba njékun dø njégugné-je læ Lubø 'pa kí Pilati 'panè: I 'Ndangi Ngar læ jipi-je al; ngà kadi 'ndangi 'panè:

* **19:16** 19:16 Ta-je kí tò mbunø né-ti kinlé [...] goto meø mbete-je-ti kí dosøy kí dan-ti-je kí 'ndangi kí ji-dé kí ta greki.

Ɛ pané n'to ngar lə jipi-je. ²² Ngà Pilati ilə-dé-ti pané: Né kí m'ndàngi ə m'ndàngi ya ngá.

²³ Loki asgar-je 'bə Jeju kagdəsi-ti lé, de 'kay kubi-je liə lo sə ə 'ləbi-nə káre-káre; bá d'un kubi kul liə kí to takubi kí káre-rè ya d'oji d'adi i taá ree njal nangi kin tɔ; bá d'idə-nə 'pané: ²⁴ Kubi kul kinlé, adi j'uwəi j'gangi al, ngá adi j'osi-nə mbare dɔ-ti j'ooi se nà bá à to kí liə wa? Né kinlé tò bè kɔɔ kadi ta kí to mɛɛ mbete-ti kí aa njay lé, né-é ra-né né. 'Ndàngi mɛɛ mbete-ti kí aa njay 'pané: «'Ləbi-nə kubi-je lə-m ə d'osi-nə mbare dɔ kubi kul-ti lə-m.» Né-é bá asgar-je 'ra tin.

²⁵ Kɔ Jeju de kɪ ngonkɔ kɔ-é rəm, Mari kí ne Klopasi rəm, bá Mari kí Magdala rəm, d'ə taá ngosi kɪ kagdəsi lé. ²⁶ Loki Jeju oo kɔ-é ə mbó njéndó né-ti kí ɛ ndigi-é nà lé rəmə, idə kɔ-é pané: «Dené, 'oo ngon-i ə ə tin.» ²⁷ Go-ti, idə njéndó né lé pané: «'Oo, kɔ-i ə ə tin.» Rəmə dɔkadi-é-ti kin ya njéndó né lé ɔw kɪ Mari beə rɔ-é-ti.

Koy Jeju

Mat 27:45-56; Mar 15:33-41; Ja 19:28-30

²⁸ Go né-je-ti kinlé, Jeju gə kí né-je lay asi ngá adi pané: «Kundə ra-m», bè kɔɔ kadi ta kí 'ndàngi mɛɛ mbete-ti kí aa njay lé, né-é ra-né né. ²⁹ Lo-é-ti kinlé man nduu kí masi tò mɛɛ bəy-ti rusi nɔɔ. Beba asgar-je d'un kagi kí 'ba-é ijopi ə 'dɔɔ ndɔkrɔ ta-ti bá d'ulə kəm man nduu-ti kí masi lé d'ulə ta Jeju-ti. ³⁰ Loki Jeju njibi man nduu kí masi lé rəmə pané: «Né-je lay asi ngá.» Go-ti, Jeju ulə dɔ-é nangi rəmə inə ndil-é adi tɛɛ. ³¹ Ndɔ-é-ti kinlé, to ndɔ ra go né-je kɔɔ ndɔ taakoo lə jipi-je. Adi jipi-je 'bəl kadi nin dow-je tò kagdəsi-ti ndɔ taakoo-ti lə-dé, kɔɔtalə to ndɔ kí boy nà; gin-é kin bá de 'dəji Pilati kadi adi 'təti nja-dé ə d'ɔr-dé nangi.† ³² Beba dow-je kí 'bə-dé kagdəsi-ti kɪ Jeju lé, asgar-je 'təti nja ɛ kí dɔsəy rəm, 'təti nja ɛ kí njəkungɪ-ti joo rəm tɔ. ³³ Loki 'ree 'tɛɛ dɔ Jeju-ti rəmə, d'oo kí Jeju oy ngá, adi 'təti nja-é al; ³⁴ ngá dow káre dan asgar-je-ti bá ɔsi kadi-é kɪ ningə mbuti adi tajinati né ya məsi-je kɪ man əy-ti. ³⁵ Né-je kinlé, dow kí oo kɪ kəm-é bá pa ta kí dɔ-ti tin; ə ta liə to ta kí tɔgrɔ-ti; ɛ gə kí n'pa ta kí tɔgrɔ-ti, kɔɔ kadi səi kàrè adi-né mɛɛ-si to. ³⁶ Né kinlé ra né bè kɔɔ kadi ta kí 'ndàngi mɛɛ mbete-ti kí aa njay 'pané: «Singə-é káre ya kàrè dow à təti al» kinlé né-é ra né. ³⁷ †Mbeté kí aa njay pa lo kí rangi-ti bəy pané: D'a koo ɛ kí d'ɔsi kadi-é kɪ ningə 'mbuti lé kɪ kəm-déŦ.

'Dubi Jeju

Mat 27:57-61; Mar 15:42-47; Luk 23:50-56

³⁸ Go né-je-ti kinlé, Jojepi kí be liə to Arimate, kí to njéndó né lə Jeju ya, ngá toji bá toji rɔ-é ndaa-ti al kɔɔ bəl kí ɛ bəl 'boy-je lə jipi-je lé, ɔw dəji Pilati kadi n'ɔr nin Jeju lé. Beba Pilati inə tarəbi adi-é, ngá bá ɛ ɔr nin Jeju lé ɔw-né. ³⁹ †Nikodem* kí ndɔkɪ ɔw rɔ Jeju-ti ndɔɔ lé, ree kɪ ubi kí 'ba-é mir kí 'pote nati kɪ ubi kí 'ba-é aloé kí à kasi litir bu je bè. ⁴⁰ Ə de joo lay d'un nin Jeju lé, 'ndəm-é ubi kí 'ra kɪ puti kagi kí ətɪ maji bá 'bɪr-é kɪ kubi, titi kí jipi-je 'ra-né low-low. ⁴¹ Rəmə, loki 'bə Jeju kagdəsi-ti titi lé, lo ndɔr tò-ti nɔɔ; ə be nin kí 'ra sigi, kí 'dubi dow-ti al bəy ya tò lo ndɔr-ti

† **19:31** 19:31 Dow-je kí 'bə-dé kagdəsi-ti lé, 'təti nja-dé kɔɔ kadi d'oy kalangi. ‡ **19:36** 19:36 Tɛt 12:46; Kni 9:12; Pa 34:21 † **19:37** 19:37 Ntd 1:7 § **19:37** 19:37 Jkr 12:10 † **19:39** 19:39 Ja 3:1,2 * **19:39** 19:39 Ja 3:1-2

lé nɔɔ to. ⁴² Be-é kinlé bá tò ngosi adi d'ilə nin Jeju-ti, kdətələ to ndo kí jipi-je d'isi 'ra-né go né-je kdo ndo taakoo.

20

Tosi ndəl kində lo tɛɛ lə Jeju Kristi

Mat 28:1-10; Mar 16:1-8; Luk 24:1-12

¹ Ndo Dimasi kí ndoge rati kí lo aa lay al ya bəy, Mari kí Magdala ɔw dɔbadi-ti. E oo kí ər kí boy kí d'uti-né ta be nin lé toki nduburu kilə rangi. ² Beba e ay ngodi ɔw ingə Simɔ Piyər-je kí njəndó né káre kí Jeju ndigi-é nɔ, ə idə-dé panè: «D'or 'Babe be nin-ti adi j'gə lo kí d'ilə-é-ti al.» ³ Piyər-je kí njəndó né kí káre lé, 'tɛɛ d'ɔw kí dɔbadi-ti. ⁴ Dɛ joo lay ya d'ay ngodi; ngə njəndó né kí káre lé ay itə Piyər, adi e tɛɛ ta be nin-ti lé kete. ⁵ E dugi nangi rəmə, takubi-je kí tò nangi bá e oo; ngə kandi bá e andi be nin-ti al. ⁶ Rəmə Simɔ Piyər kí ore go-é lé bá ree andi be nin-ti ə oo takubi-je kí tò nangi lé. ⁷ Takubi kí 'bir-né dɔ Jeju lé tò nati kí takubi-je kí 'bir-é-né lé al, ngə toki bir kilə gay. ⁸ Go-ti, njəndó né* kí káre kí tɛɛ ta be nin-ti kete lé, andi be nin-ti lé to. E oo né-je kinlé ə adi mɛɛ-é. ⁹ Kdo ta kí mbete kí aa njay pa panè Jeju à tosi ndəl kində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy lé, njəndó né-je 'gə mɛɛ-é al bəy. ¹⁰ Go-ti, njəndó né-je 'təl d'ɔw beə lə-dé.

Jeju tɛɛ kɔy kí Mari kí Magdala

Mar 16:9-11

¹¹ Dɔgangi-é-ti kinlé, Mari a ta be nin-ti ndaa-ti a nɔ ə dugi nangi kdo kadí n'oo be nin rəmə, ¹² oo malayka-je joo d'ulə kubi kí nda rɔ-dé-ti d'isi-né lo-ti kí d'ilə nin Jeju-ti lé. Malayka kí káre isi lo-ti kí dɔ-é-ti, ə e kí káre isi lo-ti kí nja-é-ti to. ¹³ Dɛ 'dɔji Mari lé 'panè: «Dené, i 'nɔ kdo ri wa?» E ilə-dé-ti panè: «D'or 'Babe lə-m adi m'oo lo kí d'ilə-é-ti al.» ¹⁴ Loki e a pa ta kin bə ya rəmə təl kəm-é ə oo Jeju a taá nè. Ngə gə bá e gə kí to Jeju al. ¹⁵ Jeju lé dɔji-é panè: «Dené, i 'nɔ kdo ri wa? Nə bá i 'sangí-é wa?» E gir kí to njəndɔr lé, adi e idə-é panè: «'Ba-m, kinə to i bá ɔr-é rəmə, 'idə-m lo kí ilə-é-ti ə m'a kɔw kun-é.» ¹⁶ Jeju panè: «Mari!» Beba Mari təl kəm-é rəmə, pa sɔ ta kí ta Əbrə panè: «*Rabuni*», adi kɔr mɛɛ-é to Njəndó dow-je né! ¹⁷ Jeju idə-é panè: «'Dɔi rɔ-m al, kdo m'ɔw rɔ Bɔbi-m-ti al bəy. Ngə kɔw bá 'ɔw rɔ ngankɔ-m-je-ti, ə 'idə-dé kí m'isi m'ɔw kí rɔ Bɔbi-m-ti kí to Bɔbi-si to, m'isi m'ɔw kí rɔ Lubə-ti lə-m kí to Lubə lə-si to.» ¹⁸ Mari kí Magdala lé ɔw idə njəndó né-je kí n'oo 'Babe ə idə-dé ta-je kí e pa adi-é.

Jeju tɛɛ busi rɔ njəndó né-je-ti liə

Mat 28:16-20; Mar 16:14-18; Luk 24:36-49

¹⁹ Ndo Dimasi-é-ti kin ya, loki ndo isi ilə rəmə, njəndó né-je kí 'kəw-nə mɛɛ kəy-ti lé, d'uti takəy-je ta-dé-ti, kdo dɛ 'bəl 'boy-je lə jipi-je. Ə Jeju ree a taá dan-dé-ti bá idə-dé panè: «Kadi lapiya nəy sə-si!» ²⁰ Go ta-ti kí e pa kinlé, e toji-dé ji-é-je kí kadi-é-je. Loki njəndó né-je d'oo 'Babe rəmə, rɔ-dé nəl-dé nɔ. ²¹ Jeju təl pa sə-dé ta nja káre ya bəy panè: «Kadi lapiya nəy sə-si. Titi kí Bɔbi-m ulə-m-né lé, mɔ kàrè m'ulə-si to.» ²² Go ta-je-ti kinlé, e tó koo puu kí dɔ-dé-ti ə idə-dé panè: «'Taai Ndil kí aa njay. ²³ †Dow-je kí a kinəi go majal-je lə-dé kɔgi lé, majal-je lə-dé à toki kinə go-é kɔgi to. Ə

* **20:8** 20:8 Loki njəndó né kinlé oo kí Jeju goto be nin rəmə, e adi-é mɛɛ-é ə gə kí tɔgrɔ-ti Jeju lé tosi ndəl ində lo tɛɛ ya † **20:23** 20:23 Mat 16:19; 18:18

dow-je kí a kiṇəi go majal-je læ-dé kɔgi al lé, majal-je læ-dé à toki kiṇə go-é kɔgi al ya tɔ.»

Jeju tɔji rɔ-é Tomasi

²⁴ Loki Jeju tɛɛ do njéndó né-je-ti liə lé, Tomasi kí 'ba-é Nduŋə kí ɛ to kí káre dan njéndó né-je-ti kí dɔgi gidi-é joo lé goto. ²⁵ Bɛfa ndəgi njéndó né-je d'idə-é 'panè: «J'oo 'Babel!» Ngà Tomasi idə-dé panè: «Kinə m'oo tó dò pɔiti-je kí ji-é-ti al rəm, m'ulə ngon ji-m tó dò pɔiti-ti al rəm, bá kinə m'ulə ji-m kadi-é-ti al rəm lé, m'a kadi mɛɛ-m ndə bè al.» ²⁶ Ndo jinəy joo go-ti lé, njéndó né-je lə Jeju 'təl 'kəw-nə mɛɛ kəy-ti, ə Tomasi isi sə-dé nati. Dɛ d'uti takəy-je ya rəmə, Jeju tɛɛ ɔ taá dan-dé-ti ə idə-dé panè: «Kadi lapiya nəy sə-si!» ²⁷ Go-ti, ɛ idə Tomasi lé panè: «'Ulə ngon ji-i nè, ə 'oo ji-m. 'Ulə ji-i kí kete, ə 'ulə kadi-m-ti lé. 'Inə mɛɛngə læ-i, ə 'adi mɛɛ-i!» ²⁸ Bɛfa Tomasi ilə-é-ti panè: «'Babe læ-m, Lubə læ-m!» ²⁹ Ə Jeju idə-é panè: «Kdo koo kí i 'oo-m bá i adi-né mɛɛ-i. Dow-je kí d'oo-m al ya d'adi mɛɛ-dé kin bá 'to njénékumə-je.» ³⁰ Jeju ra nékɔji-je kí rangi nə ya bəy takəm njéndó né-je-ti liə, ngə ta-é bá to kí ndangi mɛɛ mbete-ti kinlé al. ³¹ Ngà nékɔji-je kí 'ndangi ta-é mɛɛ mbete-ti kinlé, tò bè kdo kadi adi-né mɛɛ-si kí Jeju to Kristi†, to Ngon læ Lubə, adi kinə adi-é mɛɛ-si rəmə, a kisi kəm kà ri-é.

21

Jeju tɔji rɔ-é njéndó né-je liə ta babo Tiberiadi-ti

Mat 28:16; Luk 5:1-11

¹ Ndo-je kí rangi go-ti, Jeju təl tɔji rɔ-é njéndó né-je liə ta babo Tiberiadi-ti. Ooi, kəm rəbi kí tɔji-né rɔ-é ɔn: ² Simɔ Piyər-je kɔ Tomasi kí 'ba-é nduŋə rəm, Nataniyel kí to dow kí Kanə kí dɔnangi Galile-ti rəm, ngan læ Jebede rəm, bá njéndó né-je læ Jeju kí rangi joo bəy rəm, d'ə kəm-nə-ti lay. ³ Simɔ Piyər idə-dé panè: M'a kəw mbəw-ti. Rəmə dɛ 'panè: Jɛ kàrè j'a kəw sə-i tɔ. Ə dɛ 'tɛɛ d'ow d'al mɛɛ tò-ti, ngə ndɔɔ nɔɔ lé d'uwə kanji al. ⁴ Lokí lo aa yərərə rəmə, Jeju ree ɔ ngangí ba-ti; ngà njéndó né-je 'gə kí to Jeju al. ⁵ Bɛfa ɛ dəji-dé panè: Ngan-je, uwəi kanji nɔɔ wa? Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: Kanji káre ya kàrè j'uwə al. ⁶ †Rəmə idə-dé 'panè: Iləi burə kɔ do jikəl tò-ti bè ə a kuwəi kanji. Loki d'ilə burə lé rəmə, burə saa kanji mbing ya adi d'asi kər tɛɛ-né ndaa-ti al. ⁷ Bɛfa njéndó né læ Jeju kí Jeju ndigi-é idə Piyər panè: Dow lé to 'Babe! Loki Piyər oo kí to 'Babe rəmə, ɛ un kubi liə ulə; kdo kete ɔ kɔ rɔ-é kare ə ur mani. ⁸ Ngà ndəgi njéndó né-je 'ndɔr burə kí kanji rusi lé, 'nəl-né tò kdo ree-né ngangí ba-ti; kdo lo kí ngangí ba-ti tò ngosi sə-dé, à kasi mətər bu je bè.

⁹ Loki d'ur nangi ngangí ba-ti rəmə, d'oo yalpər kí kanji tò do-ti bá d'oo mbə tɔ. ¹⁰ Bɛfa Jeju idə-dé panè: Kanji kí uwəi lé, ɔyi kí dan-ti-je 'reei-né. ¹¹ Bɛfa Simɔ Piyər təl al mɛɛ tò-ti ɔr burə lé nangi ə kanji-je kí boy-boy ya 'rusi burə lé ə dɛ bu kɔ kormj gidi-é mutə; bè ya kàrè burə gangi al. ¹² Jeju idə-dé panè: 'Reei usoi né; ya rəmə dow káre dan njéndó né-je-ti kí kadi dəji-é panè i 'to nə wa ya goto, kdətələ dɛ 'gə kí to 'Babe. ¹³ Bɛfa Jeju ree rɔ-dé-ti, un mbə lé adi-dé bá adi-dé kanji lé do-ti tɔ.

¹⁴ To nja mutə ngà kí Jeju tɔji-né rɔ-é njéndó né-je liə loki tɔsi-né ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy.

† 20:31 20:31 Kristi lé kər mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † 21:3 21:3 Luk 5:5 † 21:6 21:6 Luk 5:6

Jeju adi kullə Simɔ Piyər

¹⁵ Go né kuso-ti, Jeju dəji Simɔ Piyər panè: Simɔ, ngon lə Jonasi 'ndigi-m itə ndəgi-é-je kin wa? Simɔ panè: Oiyó, 'Babe 'gə kí m'ndigi-i. Jeju panè: 'Ul ngan bati-je lə-m! ¹⁶ Jeju təl dəji-é dəji kí nja joo panè: Simɔ, ngon lə Jonasi 'ndigi-m wa? Piyər idə-é panè: Oiyó 'Babe, 'gə kí m'ndigi-i. Jeju idə-é panè: 'Ul bati-je lə-m. ¹⁷ Jeju təl dəji-é dəji kí nja mutə panè: Simɔ, ngon lə Jonasi, 'ndigi-m wa? Rəmə rɔ Piyər ati-é kanəŋə kɔɔ dəji kí Jeju dəji-é nja mutə panè: 'Ndigi-m wa? Bá ilə-é-ti panè: 'Babe i 'gə né-je lay, 'gə kí m'ndigi-i ya. Jeju idə-é panè: 'Ul bati-je lə-m. ¹⁸ 'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; loki i 'to basa bəy lé, i ya 'dɔɔ ndaá dɔɔ bədi lə-i, ə lo kí mɛɛ-i ndigi ya ə i 'ɔw-ti, ngà loki i 'a bugə lé, i 'a kɔy ji-i ki taá kadi dow kí rangi bá à dɔɔ ndaá dɔɔ bədi lə-i, ə lo kí mɛɛ-i ndigi al ya ɛ à kow sə-i-ti. ¹⁹ Jeju pa ta kin bè kɔɔ tɔji-né kəm rəbi koy kí Piyər à koy kɔɔ kɔsi-né gaji Lubə; go ta-ti kinlé, Jeju idə-é panè: 'Un go-m.

Jeju də kɪ njəndó né kí ɛ ndigi-é

²⁰ †Loki Piyər təl kəm-é ki gogi rəmə, oo njəndó né kí Jeju ndigi-é ɔw ree go-dé-ti; njəndó né kinlé bá ndɔki tɔ kàdɪ Jeju-ti ta nékuso-ti bá dəji-é panè: «'Babe, nǎ bá à kun dɔ-i wa?» lé. ²¹ Loki Piyər oo-é lé, dəji Jeju panè: «'Babe, ngà ɛ kan ri bá à tɛɛ dɔ-é-ti wa?» ²² Jeju idə-é panè: «Kinə m'ndigi kadi-é isi bè-bè ya sar kadi m'təl m'ree-né lé, 'usi-i ri-ti wa? I, 'un go-m.» ²³ Bəba njékadmɛɛ-je 'tilə ta kinlé mbi-nǎ-ti ki kete-kete 'panè: «Njəndó né kinlé à koy al.» Ngà kí tɔgrɔ-ti bè lé, Jeju idə-é panè: «À koy al al» ngà ɛ panè: «Kinə m'ndigi kadi-é isi bè-bè ya sar kadi m'təl m'ree-né lé, 'usi-i ri-ti wa?»

²⁴ Njəndó né kinlé ya bá pa ta kí dɔ né-je-ti kin adi dow-je rəm, ɛ ya ndàngi ta-je kin rəm. Ə j'gə kí ta liə to ta kí tɔgrɔ-ti.

²⁵ Jeju ra né-je kí rangi nǎ ya bəy; ngà kinə kadi 'ndàngi beti-beti lay lé, m'oo kí tati donangi kin lay ya kàrè, mbete-je kí d'a ndàngi lé à kubə.

Kullə-je lə Njékowkulə-je Ta-je kí dɔ mbete kullə-je-ti lə njékowkulə-je

Mbete kinlé to mbete poyta kí sɔbi dɔ kullə lə Ndil kí aa njay kí ndó né njékəwnə-je. Njékəwnə-je lé, 'to dow-je lay kí d'isi kɪ lo-lo adi 'to dow-je lə Lubə, kdɔtalə Jeju Kristi kí aji-dé. Lubə ndó né njékəwnə-je ə adi-dé 'tɔgi kɪ takul kullə-je lə njékowkulə-je kí 'to dow-je kí Jeju ulə-dé, adi 'to njépata-je liə kadi dow-je.

Mbete kinlé to tagaji mbete kí Luki ndàngi mɛɛ mbete Poyta kí Maji-ti lé. Ɛ ulə gin-é dɔ lo tɔl ta mbete-ti liə kí dɔsɔy, adi to lo-je kí Jeju ingə-né njéndó né-je liə go tɔsi ndəl kində lo tɛɛ-ti liə. Ndɔki Jeju idə-dé panè: Ndil kí aa njay à ree dɔ-dé-ti ngɔsnè ə à kadi-dé tɔgi kadi 'to-né njépa ta-je lə-n'è kadi dow-je (1:8).

Luki ɔr poy təl kí njéndó né-je 'təl rɔ-dé go ta-je-ti kí Jeju idə-dé, adi loki Ndil kí aa njay ree lé, dɛ d'ilə mbɛ Poyta kí Maji bebo Jorijaləm-ti rəm ('Ndó 2-7), dɔnangi Jude-ti kɪ Samari-ti rəm ('Ndó 8-12), sar tasɔy dɔnangi-ti ('Ndó 13-28).

Lo tum gin-é-ti lé, dɛ d'ilə mbɛ Poyta kí Maji dan jipi-je-ti ya par. Ngà lo kɔr-é-ti kí 10 bá 'ndàngi kí Lubə tɔji Piyər kí kaji lé tɔ kɔ dow-je lay. Gangi ndɔ-é-ti kinlé, jipi-je kɪ jipi-je al 'kəwnə nati mɛɛ noji-ti lə Lubə.

Dingəm káre, kí ri-é lə Sol ɔsi ta njékowkulə-je dɔ kullə-ti lə-dé, ngà ɛ kí to njéba lə Jeju Kristi lé, Lubə təl-é adi to njéndó né lə Jeju Kristi! Lubə ində ri-é kí sigi lə Pol ə ulə-é adi-é ɔw ilə mbɛ Poyta kí Maji ə kí boy nɔ lé, dow-je kí 'to jipi-je al bá adi-é ilə mbɛ dan-dé-ti. Luki təl to madkullə lə Pol mɛɛ kullə kilə mbɛ Poyta kí Maji-ti. Lo-je madi kí Luki ndàngi panè «je» kinlé, tɔji kí Luki ɔ nati kɪ Pol.

Njékəwnə-je kí bebo Jorijaləm

Kunmindí kulə kɪ Ndil kí aa njay

¹ †I nam-m Teopil, mɛɛ mbete-ti kí dɔsɔy kí m'ndàngi lé, m'ɔr poy né-je lay kí Jeju ra, kɪ né-je kí ɛ ndó dow-je lo kulə gin-é-ti nɔ ya sar tɛɛ-né ² ndɔ-ti kí Lubə un-é ɔw-né siə dɔrɔ-ti. Kete bá kadi Lubə un-é ɔw siə dɔrɔ-ti lé, ɛ mbəti njékowkulə-je liə ə un ndu adi-dé kɪ tɔgi lə Ndil kí aa njay.

³ Beba go koy-é-ti, dɛ ya tɔ bá ɛ tɛɛ sə-dé koy ə adi-dé 'gə né-je kí gay-gay kí tɔji kɪ to n'è lé ya bá n'təl n'isi kəm. Jeju tɛɛ sə-dé koy bè-bè ya asi ndo kɔrɔ, ə pa sə-dé ta kí dɔ kɔbɛ-ti lə Lubə.

⁴ †Beba ndɔ káre bè, ɛ isi uso sə-dé né, bá idə-dé panè: «'Tɛɛi bebo Jorijaləm-ti ɔwi rangi al. Ngà 'ngəbi né kí Bobi-m un mindi-é kadi n'adi-si, bá ndɔki m'pa ta-é m'adi-si lé. ⁵ †Jɔ lé, ra dow-je batəm mani. Ngà sɛi rəmə, nɔy ndɔ nɔ al ya kadi 'rai batəm lə Ndil kí aa njay.* »

Ta kɔw dɔrɔ-ti lə Jeju

† 1:1 1:1 Luk 1:1-4 † 1:4 1:4 Luk 24:49 † 1:5 1:5 Mat 3:11; Mar 1:8; Luk 3:16; Jɔ 1:33 * 1:5 1:5 Mat 3:11

⁶ Njékowkulə-je kí 'kəw-nə lé, 'dəji Jeju 'panè: «'Babe, dokaglo-é-ti kin bá i 'a təl-né kì kəbe lə Israyel-je kadi-dé gogi lé wa?»

⁷ Beba Jeju ilə-dé-ti panè: «Dokadi-je əse ndo-je kí Bobi-m ya kì kár-é oji kí go tógi-ti liə kí sobi dɔ-é lé, to ta lə-si kadi 'gəi al. ⁸ †Ngà səi lé, a kingəi tógi, loki Ndil kí aa njay à ree dɔ-si-ti. Beba səi a toi-né njékɔr poy né ra-m-je kí ooi kì kəm-si, kì ta pa-m-je kí ooi kì mbi-si kadi dow-je kí bebo Jorijaləm-ti rəm, donangi Jude-ti rəm, bá donangi Samari-ti lay sar ya ta sɔy donangi-ti.»

⁹ †Beba go ta-je-ti kinlé, kəm-dé tò ki dɔ Jeju-ti adi d'ə d'oo-é ya rəmə, Lubə un-é isi ɔw siə dɔrə-ti, ə kilndi ree uti go-é adi d'oo-é al. ¹⁰ Loki d'ə d'oo go Jeju lo kow-é dɔrə-ti ya bəy rəmə, dingəm-je joo kí 'tulə kubi kí nda rɔ-dé-ti 'teɛ‡ ¹¹ d'idə-dé 'panè: «Ooi bə, səi dingəm-je kí donangi Galile-ti! Kdo ri bá ɟi ká koo lo-ti kì dɔrə-ti bə wa? Jeju kin, kí Lubə un-é dan-si-ti ɔw siə dɔrə-ti kinlé, à təl ree gə-é kí ooi-é-né lo kow-é dɔrə-ti kin ya bə to.»

Njékowkulə-je 'təl d'ɔw Jorijaləm gogi

¹² Beba njékowkulə-je d'ɟi dɔ mbal-ti kí 'ba-é mbal kə kagi Olibiye-je 'təl d'ɔw bebo Jorijaləm-ti gogi. Mbal kinlé, tò mbó bebo Jorijaləm-ti, adi dow à njiyə asi ngan kadi kormutə-je bə bá à teɛ-ti.

¹³ †Loki 'ree 'teɛ bebo Jorijaləm-ti lé, dɛ d'ɔw meɛ kəy-ti kí dɔ madi-é-ti taá kí d'isi-ti kete-kete. Dɛ kí d'isi nɔɔ lé to: Piyər-je, kì Jə-je, kì Jaki-je, kì Andre-je, kì Pilipi-je, kì Tomasi-je, kì Batlemi-je, kì Matiye-je, kì Jaki kí ngon lə Alpe-je, kì Judi kí ngon lə Jaki, kì Simɔ kí to dow kí ta be liə to-é. ¹⁴ Dɛ lay ya ta-dé asi-nə adi 'kəw-nə taá-taá kdo pa ta kì Lubə, nati kì dené-je kí dan-ti-je, kì Mari kí kɔ Jeju, bá ngankɔ Jeju-je to.

Njékɔr tó Judasi

¹⁵ Ndo káre, meɛ ndo-é-je-ti kinlé, njékadmee-je 'kəw-nə adi kər-dé à kasi bu kí kərjoo-je bə, rəmə Piyər ɟi taá dan-dé-ti panè: ¹⁶ «Ngankɔ-m-je, Ndil kí aa njay adi Dabidi pa ta kete meɛ mbete-ti kí aa njay sobi-né dɔ Judasi kí to njékɔr nɔ njékuwə Jeju. Ta kinlé, kadi né-é ra né bane. ¹⁷ Judasi lé, to kí káre dan-ji-ti, bá ɔw kì kullə liə dan-ji-ti rəm to. ¹⁸ †Dingəm kinlé, ɔw ndogi lo ndɔr kì là kì 'ndogi-né siə dow 'təl-é lé. ɛ usi ur dɔ-é nangi lo-é-ti lé. Beba meɛ-é ribə adi ngan ɟi-é kujə lay. ¹⁹ Dow-je kí bebo Jorijaləm-ti lay ya d'oo ta-é adi dɛ 'ba lo ndɔr kinlé kì ta be lə-dé 'panè: “Akeldama”, kər meɛ-é to “lo ndɔr kí 'ndogi kì là məsi.” ²⁰ Kdo 'ndangi meɛ Pa-je-ti 'panè: “Kadi kəy liə tò kare peti-peti, ə kadi dow isi-ti al.”»

«Ba 'təl 'pa meɛ mbete-ti bəy 'panè:

“Kadi dow kí rangi un ta kullə liə.*”»

²¹⁻²² †«Beba kadi dingəm káre ree ore kadi-ji, kdo kadi pa ta kí dɔ tɔsi-ti kí Jeju tɔsi ndəl ində lo teɛ, kí ɛ oo kì kəm-é lé sə-ji. Dowbé lé, à to dow káre dan dow-je-ti kí njédan-ji kì kaglo-je lay kí 'njiyoi-né kì Jeju kì lo-lo, adi à

† **1:6** 1:6 Amo 9:11; Luk 19:11 † **1:8** 1:8 Mat 28:19; Mar 16:15; Luk 24:47,48 † **1:9** 1:9 Mar 16:19; Luk 24:50,51 ‡ **1:10** 1:10 Luk 24:4 † **1:13** 1:13 Mat 10:2-4; Mar 3:16-19; Luk 6:14-16

† **1:18** 1:18 Mat 27:3-8 § **1:19** 1:19 Mat 27:3 * **1:20** 1:20 Pa 69:26 † **1:21-22** 1:21-22 a Mat 3:16; Mar 1:9; Luk 3:21; b Mar 16:19; Luk 24:51

to k̄i dɔ ndɔ-ti k̄i J̄a ra-é-né batem sar t̄eɛ-né ndɔ-ti k̄i Lubə un-é ɔw-né sia dɔr̄a-ti*.»

²³ Befa d̄e d'ɔr dow-je joo adi to: Matiyasi d̄e k̄i Jojep̄i k̄i 'ba-é Barsabasi ə ri gaj̄i-é to Justusi. ²⁴ Go-ti, 'pa ta k̄i Lubə 'panè: «'Babe i k̄i 'gə m̄eɛ dow-je lay, 'toji-ji dow k̄are k̄i i mb̄əti-é dan d̄e-ti k̄i joo kin, ²⁵ k̄dɔ k̄adi to njékowkulə lə Jeju, tó lo-ti k̄i Judasi in̄ə koḡi ɔw lo-ti k̄i tuwə kullə ra-é kin.» ²⁶ D̄e 'ba ri-dé d'osi-né k̄aḡi dɔ-dé-ti, rəm̄ə k̄aḡi usi dɔ Matiyasi-ti, adi ɛ ore k̄ad̄i njékowkulə-je k̄i dɔḡi gidi-é k̄are lé.

2

Ree lə Ndil k̄i aa njay

¹ Loki ndɔ ra n̄ay lə jipi-je k̄i 'ba-é Pantekoti asi lé, njékadm̄eɛ-je 'kəw-n̄a lay lo k̄are-r̄e*. ² Titi k̄əm k̄i kində jipi bè ya rəm̄ə, k̄a né ba dɔr̄a-ti titi-n̄a k̄i k̄a ȳəlbo bè. K̄a né lé taa m̄eɛ k̄əy k̄i d'isi-ti lé p̄əl-p̄əl. ³ Rəm̄ə d'oo ndɔ né titi-n̄a k̄i ndɔ p̄ər bè, sane, risi dɔ-dé-ti k̄are-k̄are lay. ⁴ D̄e lay ya Ndil k̄i aa njay taa m̄eɛ-dé p̄əl-p̄əl adi n̄a-n̄a ya k̄arè ul̄ gin pa ndɔ ta lə dow-je k̄i rangi, k̄i go ganḡi-é k̄i Ndil k̄i aa njay adi-é k̄adi pa-né.

⁵ Ndo-é-ti kinlé, jipi-je k̄i njékilə kuji dɔ Lubə-ti k̄i d'̄i k̄i b̄e-je k̄i d̄onangi-ti nè lay ya 'ree mba, adi d'isi m̄eɛ bebo Jorijal̄em-ti n̄ɔɔ to. ⁶ Loki k̄a né ba n̄a bè lé, kosi dow-je k̄i 'tò nduy-nduy ya t̄əti-n̄a yipi d'ay k̄i lo-é-ti. Rəm̄ə ndil-dé t̄eɛ say, k̄dɔtalə n̄a-n̄a ya k̄arè, oo ta k̄i ta njékadm̄eɛ-je-ti k̄i ta k̄oji-é k̄oji-é. ⁷ Ɔr ndil-dé, lo ta igi-dé s̄əl, rəm̄ə 'panè: «Kay! Dow-je k̄i d'̄a 'pa ta kinlé, se 'to dow-je k̄i Galile ya lay al wa? ⁸ Nḡa ra ban b̄a n̄a-n̄a dan-ji-ti nè ya oo ndi-dé k̄i ta k̄oji-é k̄oji-é bè wa?» ⁹ Dow-je k̄i d'̄i k̄i d̄onangi Partesi-ti, k̄i d̄onangi Medi-ti, k̄i d̄onangi Elam-ti, k̄i d̄onangi Mejopotami-ti, k̄i d̄onangi Jude-ti, k̄i d̄onangi Kapadosi-ti, k̄i d̄onangi Pɔ-ti, k̄i d̄onangi Aji-ti, ¹⁰ k̄i d̄onangi Priji-ti, k̄i d̄onangi Pampili-ti, k̄i d̄onangi Ejipti, k̄i d̄onangi k̄i tó mbó bebo Siren k̄i Libi-ti, k̄i dow-je k̄i d'̄i bebo Rəm-ti, ¹¹ k̄i jipi-je, k̄i jipi t̄əl-je, k̄i dow-je k̄i Kret̄i, k̄i Arapi-je lay kin ya, njékadm̄eɛ-je d'ɔr gin né-je k̄i ɔr ndil dow-je k̄i Lubə ra, adi n̄a-n̄a dan-ji-ti ya oo ndi-dé k̄i ta k̄oji-é k̄oji-é. ¹² Befa dow-je lay ya, ndil-dé t̄eɛ say, lo ta igi-dé s̄əl adi 'd̄əji-n̄a ta dan-dé-ti 'panè: «Né kinlé k̄or m̄eɛ-é to ri wa?» ¹³ Rəm̄ə d̄e k̄i n̄a-je 'soki njékadm̄eɛ-je 'panè: «To yibi ya njay ə ra-dé ɔn nḡa!»

Piyər ɔr gin ta adi dow-je

¹⁴ Njékowkulə-je k̄i dɔḡi gidi-é k̄are lé, d'̄i d'̄a taá nati k̄i Piyər, nḡa b̄a Piyər un ta dan-dé-ti pa adi kosi dow-je k̄i ndi-é k̄i boy panè: «S̄əi jipi-je, k̄i s̄əi dow-je lay k̄i isi m̄eɛ bebo Jorijal̄em-ti nè lé, 'ȳəli mbi-si maji ooi-né ta-je lə-m k̄dɔ k̄adi 'ḡəi gin né k̄i ra né kin maji. ¹⁵ Dow-je k̄i ooi-dé kinlé, to yibi b̄a ra-dé titi k̄i s̄əi 'pai-né kinlé al, k̄dɔtalə to k̄ad̄i jin̄ay k̄are k̄i ndɔge b̄əy ɔn. ¹⁶ Nḡa to ta k̄i ndɔki Juwel nj̄əpata k̄i ta Lubə-ti pa lé b̄a b̄one né-é ra né nḡa tin. Ndɔki Juwel panè:

¹⁷ "Lubə panè:

Ta s̄əy ndɔ-je-ti lé,
m'a kunḡi Ndil-m dɔ dow-je-ti lay,
ngan-si-je k̄i dinḡəm, k̄i d̄e k̄i dené
d'a pa ta-je k̄i ta-m m̄a

Lubə-ti kadi dow-je,
Né à ra basa-je lə-si toki n̄i bè,
ə fugə-je lə-si kàrè d'a koo né-je
m̄eɛ n̄i-ti rəm tɔ.

¹⁸ Tɔgrɔ-ti ya, m̄eɛ ndo-é-je-ti
kinlé, m'a kungi ndil-m do
ngannjékullə-je-ti lə-m kí dingəm,
kì d̄e kí dené, rəmə d'a pa ta-je kí
ta-m ma Lubə-ti kadi dow-je.

¹⁹ M'a ra né-je kí tò bəl-bəl
m̄eɛ dora-ti taá rəm,
m'a ra nékoji-je donangi-ti nè
kadi à toji tógi-m.
Dow-je d'a koo sapər à suu luki-luki,
d'a koo məsi kí pər.

²⁰ Kàdi à təl ndul ndi-ndi,
bá n̄ay à təl kər titi məsi bè rəm.
Ngá bá ndo lə "Babe à ree bəy.
Ndo-é kinlé, à to ndo kí boy;

à to ndo ríba.
²¹ Bəba dow kí rá-rá ya n̄ɔ ba
'Babe lé, à kaji."»

²² «Səi Israyel-je! Ooi ta-je kin maji: Nékoji-je, kí né-je kí to bəl-bəl kí Lubə
ra takəm-si-ti kí rəbi kí rɔ Jeju-ti kí to dingəm kí Najareti, adi səi ya 'gəi
maji kinlé, toji kí Lubə umə-é ya. ²³ †Dingəm kinlé, d'ilə-é ji-si-ti kdo ta lə
to né-je kí Lubə ɔji kete adi uwə do gangi-é lay. Bəba səi 'bəi-é kagdəsi-ti,
ə adi dow-je kí njékilə kuji do Lubə-ti al 'təl-é kɔgi. ²⁴ †Ngá Lubə ɔr-é kɔgi
gin tógi-ti lə koy, adi-é tɔsi ndəl ində lo t̄eɛ; kdotalə koy asi kɔb̄e do-é-ti
al†. ²⁵ Kdo Dabidi pa ta liə panè:

"M'oo 'Babe Lubə takəm-m-ti kí ndo-é-ndo-é.
Kdotalə ɛ ɔ kàdi-m-ti nè,
kdo kadi né kàrè kàrè yəki-m al.

²⁶ Gin-é kin bá rɔnəl rusi-né m̄eɛ-m rəm,
m'usi pa m'tilə-né kole rəm tin;
rəm bá daji rɔ-m kàrè à kuwə rɔ-é lo taakoo-ti,
kì m̄eɛ kí tò səl do nékində m̄eɛ do-ti-ti rəm tɔ.

²⁷ Kdo i 'Babe Lubə 'a kiŋəm kadi m'n̄ay kogi lo kí koó-ti al,
bá i 'a kiŋəm ma dow lə-i kí m'aa njay kadi m'ndum al rəm tɔ.

²⁸ I 'adi-m m'gə rəbi kí 'a t̄eɛ sə-m lo kiskəm-ti,
I 'a kadi rɔnəl rusi m̄eɛ-m loki 'a sə-m."»‡

²⁹ Piyər pa sə-dé bəy panè: «Ngankɔ-m-je, adi m'idə-si ta kí ta kɔ-m-ti ya
do ka-ji Dabidi-ti m'adi ooi: Dabidi lé ndoki oy adi dubi-é; do badi-é kàrè
tò dan-ji-ti nè sar bone bəy. § ³⁰ Titi kí Dabidi to-né njəpata kí ta Lubə-ti
lé, ɛ gə kí Lubə un mindi-é ubi rɔ-é do-ti kadi n'a kində ngonka-é kàrè
ngar-ti.* ³¹ To ta lə Kristi† kí à tɔsi ndəl kində lo t̄eɛ lé bá Dabidi gə kete
adi panè:

† 2:23 2:23 Mat 27:35; Mar 15:24; Luk 23:33; ja 19:18 † 2:24 2:24 Mat 28:5,6; Mar 16:6; Luk 24:5

† 2:24 2:24 Mat 28:5; Mar 16:6 ‡ 2:28 2:28 Pa-je 16:8-11 § 2:29 2:29 1Ng 2:10 * 2:30 2:30
Pa-je 132:11 † 2:31 2:31 Kristi lé kor m̄eɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

“Lubə à kinə-n'è kogi lo kí koó-ti al,
 bá nin-n'è kàré à ndum al rəm tó.”»

³² «Jeju kinlé, Lubə adi-é tósi ndəl ində lo tɛɛ adi jɛ lay ya j'oo-é kɪ kəm-ji.

³³ Lubə un-é ində-é taá dɔ jikol-é-ti, Bɔbi-é adi-é Ndil kí aa njay kí ɛ un mindi-é kɔɔ kadi-é lé; Ndil kí aa njay lé bá Lubə ree sane dɔ-ji-ti adi ooi kɪ kəm-si, bá ooi ká-é kɪ mbi-si rəm tin. ³⁴ Kɔɔ ta lə Dabidi lé, ɛ ɔw dɔɔɔ-ti al ya, ngà ɛ ya panè:

“Babe Lubə idə 'Babe lə-m panè:

'Isi dɔ jikol-m-ti nè,

³⁵ ya sar kadi m'adi njéba-je lə-i 'təl-né lo kungi nja-i.”»

³⁶ «Beba kadi sɛi Israyel-je lay ya 'gəi maji kí Jeju kin, kí sɛi 'bɔi-é kagdəsi-ti lé, ɛ bá Lubə adi-é to 'Babe rəm, adi-é to Kristi rəm.»

³⁷ Loki dow-je d'oo ta-je kin bè lé, ta lé usi rɔ-dé-ti ndəki-ndəki adi 'dɔji Piyər-je kɪ ndəgi njékowkulə-je 'panè: «Ngankɔ-ji-je, jɛ lé j'a ra ban ngá wa?»

³⁸ ɔ Piyər idə-dé panè: «Inəi panjiyɔ-si-je kí maji al kogi ɔ kadi nɔ-nɔ dan-si-ti ya ra batəm kɪ ri Jeju Kristi, kɔɔ kadi Lubə inə-né go majal liə kogi. Beba a kingəi kadkare kí to Ndil kí aa njay. ³⁹ Kɔɔtalə kun mindi lə Lubə lé, to kɔɔ ta lə-si sɛi rəm, kɔɔ ta lə ngan-si-je rəm, bá kɔɔ ta lə dow-je lay kí njékisi sɔɔ, kí 'to kosi dow-je kí kɔɔ-dé to nduy-nduy, kí Lubə lə-ji à ba-dé kɪ rɔ-é-ti kin rəm tó.»

⁴⁰ Piyər pa sɔ-dé ta-je kí rangi nɔ-nɔ uwə-dé-né kɪ ta rəm, ulə-né dingəm mɛɛ-dé-ti panè: «Ori rɔ-si kogi dan dow-je-ti kí njétuji kogi kin, kɔɔ kadi Lubə aji-si.» ⁴¹ Beba dow-je kí 'ndigi dɔ ta-ti lə Piyər lé, 'ra-dé batəm. Nɔ-dé-ti kinlé, kɔɔ njékadmɛɛ-je usi dɔ madi-é-ti asi budoɔi lo mutə je bè.

Panjiyə njékadmɛɛ-je

⁴² Dɛ d'adi rɔ-dé lo néndó-ti lə njékowkulə-je rəm, d'uwə-nɔ lubi-lubi titi ngankɔ-nɔ-je rəm, d'uso mbə nati-nati rəm, bá d'adi rɔ-dé mɛɛ pa ta-ti kɪ Lubə rəm tó. ⁴³ Lubə ra né-je kí tɔ bəl-bəl, kɪ nékɔji-je kɪ takul njékowkulə-je adi dow-je lay ya bəl ində bandi-dé gangi. ⁴⁴ †Njékadmɛɛ-je lay ya d'ində rɔ-dé nati maji rəm, né-je lə-dé lay ya d'ore-nɔ dɔ-ti rəm tó. ⁴⁵ D'ɔy lo-je lə-dé, kɪ nékingə-dé-je 'ndogi, ɔ 'ləbi-nɔ là-é là-é, adi nɔ-nɔ ingə kí asi ra ndigi-je liə. ⁴⁶ Njékadmɛɛ-je lé, ta-dé asi-nɔ adi ndo-je lay ya d'isi nati mɛɛ kəy-ti lə Lubə, 'gàngi-nɔ mbə nam lə 'Babe mɛɛ kəy-je-ti lə-dé rəm, d'uso né nati-nati kɪ rɔnəl, bá kɪ mɛɛ kí usi nangi pɔ-pɔ rəm tó. ⁴⁷ 'Piti Lubə taá-taá rəm, bá dow-je lay ya 'ndigi ta lə-dé rəm tó. Nɔ-dé ndo-é ya 'Babe adi kɔɔ dɛ kí ɛ aji-dé usi dɔ madi-é-ti.

3

Dingəm kí nja-é oy mburuki

¹ Nɔ káre bè, ta ji losol-ti, Piyər kɪ Jɔ d'isi d'ow mɛɛ kəy-ti lə Lubə kɔɔ pa ta kɪ Lubə. ² Loki 'tɛɛ ngosi kɪ ta rəbi kəy lə Lubə, kí 'ba-é: «Ta rəbi kí kuré nɔ lé», dow-je d'un dingəm káre kí nja-é oy mburuki lo kɔji-é-ti nɔ d'isi d'ow siə titi. Nɔ-je lay ya d'ində-é mɛɛ kəy-ti lə Lubə kadi kɔy né dow-je kí d'isi d'ow takəy-ti lə Lubə. ³ Beba loki dingəm lé, oo Piyər-je kɪ Jɔ kí d'isi d'ow mɛɛ kəy-ti lə Lubə rəm, ɛ kəy-dé né. ⁴ Rəm Piyər dɛ kɪ Jɔ d'oo-é géréré, ɔ Piyər idə-é panè: «'Oo-ji nè bè!» ⁵ Rəm dingəm

lé kàrè, oo-dé géréró ya tó, kdotalə ɛ gir mee-é-ti kí n'a kingə né madi ji-dé-ti. ⁶ Beba Piyər idə-é panè: «Là əse lər goto ji-m-ti. Ngà né kí tò kadi madi-i bá tò tin: Kì ri Jeju Kristi kí Najareti-ti, i taá 'n'jiyə!» ⁷ Ngá bá Piyər lé, uwə jikol-é ra siə kadi-é i-né taá, ya rəmə tajinati nè ya nja-é-je kí gul nja-é-je ndaji rəngi-rəngi gogi. ⁸ Adi ɛ ubə nangi rati a do nja-é-ti, ə ɔti njiyə. ɛ njiyə rəm, tal jakra-jakra rəm, bá tóy Lubə andi-né mee kəy-ti lə Lubə nati kí njékowkulə-je lé. ⁹ Dow-je lay ya d'oo-é ɔw njiyə rəm, ɔw tóy Lubə rəm. ¹⁰ Loki dow-je 'gə-é kí to dingəm kí njékisi ta rəbi kəy-ti lə Lubə kí 'ba-é «ta rəbi kí kurə n̄a» kdo kəy né lé, de lay ya ndil-dé tɛɛ say, bá lo ta igi-dé səl rəm, kdotalə né kí tɛɛ do dingəm-ti kinlé. ¹¹ Dingəm lé in̄ə go Piyər-je kí J̄a al. Beba dow-je lay ya d'ay-n̄a kí rɔ-dé-ti «gin pal-ti lə Salomɔ» kí tò takəy-ti lə Lubə, kdo ndil-dé tɛɛ say.

Piyər ɔr gin ta takəy-ti lə Lubə

¹² Loki Piyər oo né kin bè rəmə, ɛ idə kosi dow-je lé panè: «Səi dow-je kí dɔnangi Israyel-ti! Kdo ri bá lapiya kí dingəm kin ingə lé, ɔr ndil-si bè wa? Kdo ri é səi ooi-ji titi-n̄a né kí to tógi-ji əse to takul kuji kí j'ilə do Lubə-ti bá j'ra-né dingəm kinlé j'adi-é njiyə bè wa? ¹³ To Lubə lə Abrakam, kí Lubə lə Isaki, kí Lubə lə Jakobi, kí to Lubə lə ka-ji-je bá ulə rifa do ngonnjékullə-ti liə Jeju. Səi ya iləi-é ji 'boy-je-ti lə jipi-je rəm, bá səi mbati-é n̄ə Pilati-ti, loki ɛ ɔji kil-é taá. ¹⁴ †Səi lé, 'mbati dow kí aa njay, njərə né kí njururu, rəmə njətəl dow-je bá 'dəji kadi kɔgri ya d'ilə-é taá d'adi-si*'. ¹⁵ Səi adi 'təl njəkadi kiskəm dow-je. Ngà Lubə adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ adi j'oo-é kí kəm-ji. ¹⁶ Dingəm kan, kí səi ooi-é rəm, 'gəi-é maji rəm kinlé, to takul mee-ji kí j'adi Jeju, bá Jeju ya adi rɔ-é təl ngə-né gəw-gəw tin. Kadmee Jeju bá dingəm kanlé ingə-né lapiya kí ɔr njuti adi səi lay ya ooi-é tin.»

¹⁷ «Beba bəne bè kinlé, ngankɔ-m-je, m'gə kí né kí ndəki səi kí 'boy-je lə-si 'rai kí Jeju lé, 'rai do mbə-ti. ¹⁸ Ngà Lubə adi né kinlé ra né bè, kdo kadi ta kí njəpata-je kí ta-é-ti lay ya 'pa kete kinlé né-é ra-né né. Lubə panè: Kristi † à kingə k̄ɔ. ¹⁹ Beba in̄əi panjiyə-si-je kí maji al, ə 'təli kí rɔ Lubə-ti kadi-é bor majal-je lə-si kɔgi. ²⁰ Beba 'Babe à kadi-si dɔkaglo mee kusi nangi rəm, bá à kulə Jeju, kí ɛ Kristi, dow kí ɛ mbəti-é kete kdo ta lə-si lé kadi-si. Kristi, dow kí Lubə mbəti-é lé to Jeju. ²¹ Ngà kí ngosnə-ti kinlé, tò kadi Jeju Kristi lé à kisi dɔrə-ti sar dɔkaglo-ti kí Lubə à kadi né-je lay təl kí sigi, titi kí Lubə pa-né kete low n̄u adi njəpata-je kí ta-é-ti, kí 'to dow-je kí d'aa njay. ²² Beba ndəki Moiyiji panè: “'Babe Lubə lə-si à kadi-si njəpata kí ta-é-ti kí titi-n̄a sə-m ma Moiyiji bè, ɛ à to ngonkɔ-si kí dan-si-ti ya; səi a təli rɔ-si go ta-ti liə mee né-je-ti lay. ²³ Dow kí rá-rá kí təl rɔ-é go ta-ti lə njəpata kí ta Lubə-ti kin al lé, d'a tubə-é kɔgi dan dow-je-ti lə Lubə rəm, d'a tɔl-é kɔgi rəm tɔ.” ²⁴ Njəpata-je kí ta Lubə-ti lay kí un kuti-é do Samiyel-ti n̄u sar do de kí d'ore go-é lé, 'pa ta kete do ndə-je-ti kí ji-si-ti kinlé tɔ. ²⁵ Səi lé, kunmindi lə Lubə kí njəpata-je kí ta-é-ti 'pa ta-é lé, tò kdo ta lə-si rəm, bá noji kí Lubə ulə nati kí ka-ji-je lé kàrè, səi ubəi maji-é rəm tɔ. Lubə ulə noji nati kí ka-ji-je loki ɛ idə-né Abrakam panè: “Gin dow-je kí dɔnangi-ti nè lay ya d'a kingə tərndi kə takul nganka-i.Š”

† 3:14 3:14 Mat 27:15-23; Mar 15:6-14; Luk 23:13-23; J̄a 19:12-15 * 3:14 3:14 Mat 27:15-23; Mar 15:6 † 3:18 3:18 Kristi lé kɔr mee-é to dow kí Lubə mbəti-é. ‡ 3:18 3:18 Luk 24:26 § 3:25 3:25 Kgn 12:1-3; 22:18

26 Beba, Lubə adi ngonnjékullə liə tɛɛ kɔɔ ta lə-si sɛi ya dɔsɔy. Ɛ ulə-é kɔɔ kadi ree tɔrɔndi-é dɔ-si-ti kɔ go rəbi ra kí à ra kadi ná-ná dan-si-ti təl gidi-é adi majal-je liə.»

4

Piyər-je kɔ Jɔ d'a nɔ 'boy-je-ti kí njégangta-je lə jipi-je

1 Loki Piyər-je kɔ Jɔ d'a 'pa ta-je kin d'adi dow-je ya rəmə njégugnə-je lə Lubə, kɔ njékun dɔ njéngəm kəy lə Lubə, kɔ Sadusi-je 'ree rɔ-dé-ti. 2 Dɛ 'ree kɔ rɔ kati kanɔnɔ, kɔɔ dɛ kí joo kinlé d'a 'ndó né dow-je rəm, d'a d'ilə mbɛ 'panè: Dow-je kí d'oy d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ, kɔɔtalə Jeju lé tɔsi ndəl ində lo tɛɛ tɔ. 3 Rəmə d'uwə-dé d'ɔw d'ungi-dé dangay-ti sar lo aa dɔ-dé-ti, kɔɔ to ta kí kàdɔ ɔw dɔ kur-ti rəm ngá. 4 Bè ya kàrè, dɛ kí d'oo ta lə njékowkulə-je kinlé, dow-je nɔ dan-dé-ti d'adi mɛɛ-dé Jeju. Adi dow-je kí 'to njékadmɛɛ-je d'a kasi budɔgi lo mi je bè.

5 Loki lo aa ngá rəmə, 'boy-je lə jipi-je, kɔ 'ngatɔgi-je lə jipi-je, kɔ njéndɔ dow-je ndukun-je, d'uwə dɔ-nɔ bəbo Jorijaləm-ti. 6 An kí to burə dɔ njégugnə-je lə Lubə, bá Kayipi rəm, Jɔ rəm, Alegjandrə rəm, bá dow-je lay kí gin kɔji-ti lə njékun dɔ njégugnə-je d'a dan dow-je-ti kí d'uwə dɔ-nɔ lé nɔɔ tɔ. 7 Beba dɛ d'adi 'ree kɔ Piyər-je kɔ Jɔ lé nɔ-dé-ti, ngá bá 'dɛji-dé ta 'panè: «Ná bá adi-si tɔgi əsɛ kɔ ri ná bá sɛi adi-né lapiya dingəm kí njənjakoy mburuki kinlé wa?»

8 Beba Ndil kí aa njay rusi mɛɛ Piyər adi idə-dé panè: 9 «Sɛi 'boy-je lə jipi-je, kɔ 'ngatɔgi-je lə jipi-je: Je j'ra maji kɔ dingəm kí njənjakoy mburuki kin rəmə, bəne sɛi 'təli 'dɛji kadi j'idə-si se kəm rəbi kí ban bá ɛ ingə-né lapiya tɔ bəy wa? 10 Beba kadi sɛi lay ya 'gəi maji rəm, bá dow-je lay kí 'to Israyel-je kàrè kadi 'gə maji tɔ: Kɔ ri Jeju Kristi kí to dow kí Najaretɔ, ɛ kí ndɔki 'bəi-é kagdəsi-ti, bá Lubə adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ lé, to takul-é bá dingəm kan ɔ-né taá nɔ-si-ti kɔ rɔ kí ngá gəw-gəw tin. 11 Jeju lé:

“To ər kí sɛi njékində kəy-je ilə-é piringi kɔgi lé, rəmə ɛ bá təl to ər kí maji kí sul kəy-ti.”*

12 «Kaji tɔ rɔ dow-ti kí rangi al; kɔɔtalə dan dow-je-ti kí dɔnangi-ti nè lay kin ya, dow kí rangi kí Lubə adi-é to dow kí j'a kingəi kaji kɔ takul ri-é ya goto.»

13 Loki 'boy-je kí njégangta-je lə jipi-je d'oo kí Piyər-je kɔ Jɔ 'pa ta kɔ mɛɛ-dé kí nda kəy bè lé rəmə, ndil-dé tɛɛ sɔy, kɔɔ 'gə kí Piyər-je kɔ Jɔ lé 'to dow-je kí rangi, bɔ to dow-je kí d'ingə néndɔ al. Dɛ 'gə-dé kí ndɔki 'nɔjiyɛ kí Jeju tɔ. 14 Ngá loki dɛ d'oo dingəm kí ingə lapiya lé ɔ taá mbó-dé-ti nè tɔ rəmə, dɛ d'oo ta kí d'a kilə Piyər-ti kɔ Jɔ lé al. 15 Beba dɛ d'un ndu-dé kadi Piyər-je lé 'tɛɛ mɛɛ kəy gangta-ti lé d'ɔw ndaa-ti. Go-ti, 'boy-je lé d'ɔji-nɔ ta 'panè: «Ri bá j'a rai kɔ dingəm-je kinlé wa? 16 Kɔɔ dow-je kí Jorijaləm lay ya 'gə maji kí dingəm-je kinlé, 'ra nékɔji kí tɔ ndaa-ti rəsi rəm, bá jɔi ya kàrè to né kí dum kadi j'naji rəm tɔ. 17 Lé bè ya kàrè, kɔɔ kadi poy né kí ra né kin ɔw kɔ kete-kete dan kosi dow-je-ti al lé, adi j'ɔgi-dé kɔgi kí ngá nɔ, kadi 'pa ta kɔ ri dingəm kinlé d'adi dow kí rangi al ya sar ngá.»

18 Go-ti, 'bá Piyər dɛ kɔ Jɔ d'adi 'təl 'ree gogi, ngá bá 'ndor mbi-dé kete kɔ gogi kadi 'pa ta kɔ ri dingəm kinlé al rəm, bá kadi 'ndó dow-je né kɔ ri-é al rəm tɔ. 19 Piyər-je kɔ Jɔ d'ilə-dé-ti 'panè: «Sɛi ya 'pai adi j'oo: Kadi to né

* 4:11 4:11 Pa 118:22

ki njururu nɔ̄ Lubə-ti ya lé, dow à təl rɔ-é go ta-ti lə-si əse à təl rɔ-é go ta-ti lə Lubə wa? ²⁰ Jε lé, né kí jε ya j'oo ta-é kí mbi-ji, bá j'oo kí kəm-ji rəm lé, j'a ndəm ta-ji dɔ-ti ban wa.» ²¹ 'Boy-je kí njégangta-je lə jipi-je lé, 'təl d'ɔgi-dé kɔgi kí ngá n̄á lé ya b̄əy, bá d'in̄ə-dé d'adi d'ow. Dε d'ingə kəm rəbi madi kí kadi 'gangi-né ta dɔ-dé-ti al, kdotalə kosi dow-je. Kdɔ né kí ra né kinlé, dow-je lay ya d'osi-né gaji Lubə. ²² Dingəm kí ingə lapiya kí kəm rəbi nékɔji kinlé, b̄al-é dəə b̄al kɔrsɔ.

Njékadm̄ε-je 'pa ta kí Lubə

²³ Loki d'in̄ə Piyər-je kí J̄a taá lé, dε d'ow rɔ dow-je-ti lə-dé, ə d'or poy ta-je lay kí njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kí 'ngatɔgi-je lə jipi-je, 'pa sə-dé lé d'adi d'oo. ²⁴ Go ta-je-ti kí d'oo kinlé, d'adi ta-dé asi-n̄á adi d'un ndi-dé kí taá 'pa ta kí Lubə 'panè: «'Babe, i ya 'ra dɔr̄a kí dɔnangi, i ya 'ra babo kí né-je lay kí tò-ti.† ²⁵ I ya 'pa ta kí takul Ndil kí aa njay, kí rəbi kí rɔ ka-ji Dabidi-ti kí to ngonnjékullə lə-i 'panè:

“Kdɔ ri bá gin dow-je kí gay-gay d'ow-né dɔ-n̄á-ti wúr-wúr b̄ə wa?
Kdɔ ri bá dow-je d'ow kí kɔjra-je kí kɔgi kare b̄ə kin m̄ε-dé-ti wa?”

²⁶ Ngar-je kí dɔnangi-ti 'ra go rɔ-dé kdɔ rɔ rəm,
'boy-je d'ində rɔ-dé nati kdɔ kilə rɔ 'Babe Lubə rəm,

kdɔ kilə rɔ Kristi‡, dow liə kí ɛ mbəti-é rəm tɔ.»§

²⁷ †«Tɔgrɔ-ti, Erod-i-je, kí Pɔsi Pilati-je, kí gin dow-je kí 'to jipi-je al, kí dow-je kí 'to Israyel-je, 'mbɔ-n̄á m̄ε b̄əbo-ti kin ya d'osi ta ngonnjékullə lə-i Jeju kí to dow kí aa njay, kí i bá 'mbəti-é. ²⁸ Né-je kinlé, 'ra b̄ə d'adi né-je lay kí i ɔji kete low n̄i kí go tɔgi-i-ti rəm, kí go m̄ε ndigi-ti lə-i rəm kinlé, né-é ra-né né. ²⁹ Bəb̄a "Babe, kí ngosnè-ti kinlé, oo kɔgi kí d'ɔgi-ji pa ta lə-i kin ə 'ra kí ngannjékullə-je lə-i kadi d'ilə mb̄ə ta lə-i kí m̄εnda k̄ay-k̄ay. ³⁰ ɔji tɔgi-i adi njémɔy-je d'ingə lapiya rəm, adi nékɔji-je, kí né-je kí tò b̄əl-b̄əl ra né, kí ri ngonnjékullə lə-i Jeju, kí to dow kí aa njay.»

³¹ Loki dε təl ta pa ta kí Lubə rəmə, lo kí 'kəw-n̄á-ti lé yəy yəki-yəki rəm, dε lay ya Ndil kí aa njay rusi m̄ε-dé rəmə 'pa ta lə Lubə kí m̄εnda k̄ay.

Kində rɔ nati lə njékadm̄ε-je

³² †Njékadm̄ε-je lay ya d'ində rɔ-dé nati kí m̄ε-dé kí káre-rè rəm, kí tagir kí káre-rè rəm. Dow káre kí dan-dé-ti kí panè, né lə-n'è kin sobi dɔ-n'è n'è ya kí kár-n'è ya goto. Nékingə-dé-je lay ya d'ore-n̄á dɔ-ti. ³³ Njékowkulə-je 'pa ta kí tɔgi kí n̄á dɔ tɔsi-ti kí 'Babe Jeju tɔsi ndəl ində lo t̄ε. Bəb̄a dε lay ya ramaji lə Lubə n̄ay sə-dé. ³⁴ Dow káre dan-dé-ti kí né nal-é ya goto, kdɔ dε lay kí d'ow kí lo ndɔr-je əse kəy-je lé, d'oy 'ndogi d'adi là-é ³⁵ njékowkulə-je, ngá bá 'təl 'ləbi kí go ndigi-je-ti lə n̄á-n̄á dan-dé-ti.

³⁶ Jojepi kí njékowkulə-je lə Jeju d'ində ri gaji-é lə Barnabasi, adi kɔr m̄ε-é to: «Ngon kí njékulə dingəm m̄ε-dé-ti» lé, to dow kí gin kɔji-ti lə Leb̄i, dɔnangi Sivrə-ti kí tò dan ba-ti, ɔw kí lo ndɔr liə n̄ɔɔ. ³⁷ Ɛ un lo liə lé ndogi rəmə ree kí là-é adi njékowkulə-je.

† 4:24 4:24 Tɛt 20:11; Eja 37:16-20 ‡ 4:26 4:26 Kristi lé kɔr m̄ε-é to dow kí Lubə mbəti-é.

§ 4:26 4:26 Pa 2:1-2 † 4:27 4:27 a Luk 23:7-11; b Mat 27:1,2; Mar 15:1; Luk 23:1; J̄a 18:28,29

† 4:32 4:32 Knj 2:44,45

5

Poy ta læ Ananiasi-je kî Sapira

¹ Ngà dingəm káre kí ri-é lə Ananiasi ə ri ne-é lə Sapira, un lo ndor læ-dé ndogî tɔ. ² Ta Ananiasi-je kî ne-é asi-nə adi Ananiasi ɔr kəl là lo ndor læ-dé lé, ngá bá ɔw kî ndəgi-é adi njékowkulə-je ə panè lay læ là ndor lé ya ɔn. ³ Rəmə Piyər idə-é panè: «Ananiasi, ra ban bá 'ɔr kəl là lo ndor læ-i lé adi to kí læ-i rəmə 'panè lay læ là lé ya é tò tin wa? I adi Satə taa mɛɛ-i pəl-pəl adi 'ɔw mbing ya 'ədi Ndil kí aa njay wa? * ⁴ Lo ndor læ-i lé, lé i 'ndogî al kàrè to 'læ-i ya rəm al wa? Rəm bá kí i un 'ndogî ngá kin kàrè, là-é to 'læ-i ya to al wa? Ngá ra ban bá i ɔji mɛɛ-i-ti adi 'ra-né né kí tanə bə kin wa? To dow-je bá i ədi-dé al, ngà to Lubə bá i ədi-é.» ⁵ Loki Ananiasi oo ta-je kinlé, ɛ usi nangi rəmə oy. Adi dow-je lay kí ta-é usi mbi-dé-ti lé, bəl ində bandi-dé gangi. ⁶ Loki ɛ oy lé, basa-je 'ree bɪr-é kî kubi d'ɔw 'dubi-é.†

⁷ Loki à kasi kàdi mutə-je bə go-ti rəmə, ne-é Sapira lé ɔw kəy go-dé-ti. Ə né kí tɛɛ dɔ ngəbi-é-ti lé, ɛ gə al. ⁸ Bəba Piyər dəji-é panè: «'Idə-m adi m'oo. Lo ndor læ-si kí 'ndogî lé, lay læ là-é ya bá tò tin wa?» Rəmə Sapira panè: «Oiyoy, là-é lé ya é tò tin.» ⁹ Ə Piyər idə-é panè: «Kdɔ ri bá səi kî ngəbi-i adi ta-si asi-nə adi 'nəi Ndil 'Bəbe wa? Yən, də kí d'un ngəbi-i d'ɔw 'dubi-é lé bá ká nja-dé bə takəy-ti ngá tin. D'a kun-i kɔw sə-i tɔ.» ¹⁰ Rəmə tajinati nè ya, ɛ usi nangi nja Piyər-ti oy tɔ. Loki basa-je lé d'ɔw kəy rəmə, d'oo-é kí ɛ oy. Bəba də d'un-é d'ɔw 'dubi-é mbó ngəbi-é-ti. ¹¹ Bəl ində bandi njékəwnə-je gangi rəm, bá dow-je lay ya kí d'oo poy né-je kinlé kàrè, bəl ində bandi-dé gangi rəm tɔ.

Njékowkulə-je 'ra nékoji-je nə

¹² Njékowkulə-je 'ra né-je kí tò bəl-bəl, kî né-je kí toji tógi Lubə nə-nə takəm dow-je-ti. Njékadmɛɛ-je lay ya 'kəwnə gin pal-ti læ Salomɔ‡. ¹³ Dow kí rangi kí bə ree dan-dé-ti ra-é goto. Bə ya kàrè, dow-je 'piti-dé nə. ¹⁴ Bəba dingəm-je kî dené-je kí 'tò nduy-nduy ya d'adi mɛɛ-dé 'Bəbe, adi kɔr-dé usi dɔ madi-é-ti par-par. ¹⁵ Rəmə dow-je d'ɔy njémɔy-je dɔ tirə-ti-je, kî mɛɛ tuwə-ti-je 'ree d'ungi-dé kî ngangî rəbi-rəbi, kdɔ kadi kinə Piyər dəə rəmə, ndil-é je kin ya kàrè ungi dɔ njémɔy-ti káre je bə bəl dan-dé-ti. ¹⁶ Dow-je nə ya kí mɛɛ bəbo-je-ti kí tò mbó Jorijaləm-ti d'ɔy njémɔy-je, kî dow-je kí ndil-je kí maji al 'ra-dé, d'ay sə-dé kî rɔ-dé-ti, adi də lay ya d'ingə lapiya.

D'uwə njékowkulə-je dangay-ti ya bəy

¹⁷ Ngá bá burə dɔ njégugnə-je læ Lubə, kî dow-je lay kí d'isi siə nati, adi to kuti dow-je kí 'bà-dé Sadusi-je lé jangi ra-dé nə dɔ njékowkulə-je-ti adi d'i gim ¹⁸ d'ɔw d'uwə-dé 'ree d'ungi-dé dangay-ti kí to dangay læ dow-je lay. ¹⁹ Ngá ndɔw rəmə, malayka læ 'Bəbe ree tɛɛ ta rəbi-je kí kəy dangay-ti, adi njékowkulə-je 'tɛɛ ndaa-ti, bá idə-dé panè: ²⁰ «Ōwi, ɔi mɛɛ kəy-ti læ Lubə, ə ta-je lay kí sobi dɔ ta kaji kinlé, iləi-né mɛɛ adi dow-je.» ²¹ Loki d'oo ta kin bə lé, d'ɔw takəy-ti læ Lubə kí ndɔge rati ya d'ɔw 'ndó dow-je né.

Bəba burə dɔ njégugnə-je læ Lubə, kî dow-je kí d'isi siə nati ya lay d'ulə kulə 'bà 'boy-je kí njégangta-je læ jipi-je rəm, bá 'bà 'ngatogi-je læ Israyel-je lay rəm. Ngá bá d'ulə kulə dangay-ti kadi 'ree kî njékowkulə-je lé tɔ.

* 5:3 5:3 Jq 13:2 † 5:6 5:6 Bə lə jipi-je lé dow-je 'dubi-nə bole mbal-je-ti. ‡ 5:12 5:12 Knj 3:11.

22 Ngà loki ngannjékullə-je lé d'ow rəmə, d'ingə-dé kəy dangay-ti al. Beba 'təl d'ow gogi 'panè: 23 «Loki j'ow lé, tarəbi tò kì kuti-é maji rəm, bá njəngəm tarəbi-je kì kəy dangay-ti kàrè d'ə lo ka-dé-ti nɔɔ rəm; ya rəmə loki j'teɛ tarəbi lé, dow ya kàrè j'ingə-é mee kəy-ti al.» 24 Loki njəkun do njəngəm takəy lə Lubə, kì njəkun do njəgugnə-je lə Lubə, d'oo ta kin bə lé, lo ta igi-dé səl kdo ta lə njékowkulə-je lé, adi 'dəji-nə ta 'panè: To ri danə bá ra né bə wa? 25 Ngà dow kàre ree idə-dé panè: «Yən! Dow-je kì ungi-dé dangay-ti lé, d'ə 'ndó né dow-je takəy-ti lə Lubə nɔɔ.»

26 Ngà bá njəkun do njəngəm takəy lə Lubə, de kì dow-je liə d'ow 'ree kì njékowkulə-je lə Jeju lé. Ngà ree bá 'ree sə-dé kì go lə njətógi-ti al, kdətalə de 'bəl kì kosi dow-je d'a tilə-dé kì ər.

27 Loki 'ree sə-dé lé, d'adi d'ə nɔ 'boy-je-ti kì njəgangta-je lə jipi-je, ngà bá, burə do njəgugnə-je lə Lubə dəji-dé ta panè: 28 †«Je j'ogɔ-si kì ta kɔ-ji-ti kadi 'ndóí né dow-je kì ri dingəm kinlé ya al wa? Ngà ooi bə, néndó lə-si ya taa mee bebo Jorijaləm pəl-pəl rəm, bá 'ndigi rai bə kadi ta məsi dingəm kinlé usi do-ji-je-ti bəy al banS.»

29 Ngà bá Piyər-je, kì ndəgi njékowkulə-je d'ilə-dé-ti 'panè: «Dow à təl rə-é go ta-ti lə Lubə, bi à təl rə-é go ta-ti lə dow-je al. 30 Jeju kì səi 'bəi-é kagdəsi-ti 'təli-é lé, Lubə lə ka-ji-je adi-é tsi ndəl ində lo teɛ. 31 E bá Lubə un-é ində-é do jikol-é-ti taá, adi-é to ngar rəm, adi-é to njəkaji dow-je rəm. Kdo kadi ngan Israyel-je d'inə panjiyə-dé-je kì maji al kɔgi kì takul-é rəm, kadi Lubə inə-né go majal-je lə-dé kɔgi rəm. 32 Né-je kì ra né kinlé, je j'oo kì kəm-ji rəm, j'oo ta-é kì mbi-ji rəm, bá Ndil kì aa njay kì Lubə adi isi mee dow-je-ti kì njətəl rə-dé go ta-ti liə lé kàrè oo né-je kinlé rəm tɔ.»

33 Loki de d'oo ta-je lə njékowkulə-je lé bə rəmə, wəngi ra-dé nə adi d'oji kadi d'adi 'təl-dé kɔgi. 34 Ngà Parisi kàre kì ri-é lə Gamaliyel kì to njəndó dow-je ndukun-je lə Lubə kì dow-je lay ya d'un ta-é, i taá dan 'boy-je-ti kì njəgangta-je lə jipi-je lé kdo kidə-dé tagir liə. E un ndu kadi d'adi njékowkulə-je lé 'teɛ ndaa-ti moki. 35 Ngà bá idə 'boy-je kì njəgangta-je lé panè: «Səi Israyel-je lé! Né kì səi oji kadi 'rai kì dow-je kanlé ooi maji bane! 36 Kdətalə ngəsnə ya bəy Tedasi, oo rə-é kì dow kì ngay; beba dingəm-je d'a kasi buso je bə d'un go-é. Ngà 'təl-é rəm, dow-je lay kì go-é-ti lé kàrè, 'sane-dé kàre-kàre, adi kində rə nati lə-dé lé goto. 37 Go-é-ti, Judasi kì to dow kì Galile, ɔr kosi dow-je go-é-ti, dokaglo kində ri dow-je mee mbete tidə kər dow-je-ti. E kàrè 'təl-é rəm, bá dow-je kì go-é-ti kàrè 'sane-dé kàre-kàre rəm tɔ. 38 Beba kì ngəsnə-ti kinlé, m'idə-si kadi indəi kəm-si go dingəm-je-ti kinlé al. Inəi-dé adi d'ow. Kdətalə kinə, kɔjra lə-dé əse kullə lə-dé kin to né kì i rə dow-je-ti lé, né-é à kində nangi kì kàr-é bə ya. 39 Ngà kinə to kɔjra lə Lubə əse to kullə liə ya tɔgrɔ-ti to rəmə, tógi-si à kasi ra kadi ində nangi al. Ooi maji, nè a kì rə-i kì Lubə!» Beba 'boy-je kì njəgangta-je lə jipi-je lé, 'ndigi kì Gamaliyel do ta-ti liə lé. 40 Go-ti, 'təl 'fa njékowkulə-je lé 'ree sə-dé rəmə, d'adi d'ində-dé rəm, bá d'ogɔ-dé 'panè: «A pai ta kì ri Jeju gogi rangi al ngà.» Bə ngà bá d'inə-dé d'adi d'ow.

41 Njékowkulə-je d'inə 'boy-je kì njəgangta-je lé 'teɛ ndaa-ti kì rənəl, kdətalə koo kì Lubə oo-dé adi n'toi dow-je kì n'asi kadi nɔsəl teɛ do-dé-ti kdo ta lə ri Jeju. 42 Kì ndo-é ndo-é ya njékowkulə-je d'ilə mbə Poyta kì Maji

lə Jeju kí to Kristi* rəm, 'ndó né dow-je mɛɛ kəy-ti lə Lubə rəm, bá mɛɛ kəy-je-ti lə-dé ə d'ɪŋə ta-é al.

6

Mbəti njékore kadi njékowkulə-je

¹ Dɔkaglo-é-ti kinlé, kɔr njéndó né-je usi dɔ madi-é-ti ki kete-kete rəmə, jipi-je kí njépata grɛki 'yun ta dɔ jipi-je-ti kí 'pa ta Əbrə, kdotalə, ndo-é ndo-é ya kí d'isi 'ləbi né lé, dow ilə ká njéngowkoy-je-ti kí njépata grɛki lé al. ² Bəba njékowkulə-je kí dɔgi gidi-é joo lé, 'ba njéndó né-je lay ya rɔ-dé-ti ə d'idə-dé 'panè: «Kadi je bá j'ɪŋə ta pa ta lə Lubə, kdɔ təl kə ká ləbi nékuso-ti bəy lé, to né kí tuwə ra al. ³ Bəba ngankɔ-ji-je, kadi 'mbəti dingəm-je siri dan-si-ti, kdɔ kadi j'ulə kullə kin mɛɛ ji-dé-ti kadi 'ra. Ə à to dingəm-je kí dow-je 'pa ta lə-dé maji rəm, Ndil kí aa njay rusi mɛɛ-dé rəm, bá à to dingəm-je kí d'ow kɔ gosi rəm bane tɔ. ⁴ Ngà je rəmə, j'a kuwə rɔ-ji ngə mɛɛ pa ta-ti kɔ Lubə, bá mɛɛ ndó dow-je ta-ti liə rəm tɔ.» ⁵ Ta kinlé, njékəwnə-je lay ya 'ndigi dɔ-ti. Bəba 'mbəti-né Etiyən, kí to dow kí kadmɛɛ liə asi gaki, bá Ndil kí aa njay rusi mɛɛ-é rəm tɔ, bá 'mbəti Pilipi, kɔ Prokore, kɔ Nikanɔr, kɔ Timɔ, kɔ Parmenasi, kɔ Nikola kí to dow kí bebo Antiosi-ti kí to jipi təl. ⁶ Ə 'ree sə-dé rɔ njékowkulə-je-ti. Dɛ 'pa ta kɔ Lubə kdɔ ta lə-dé, bá d'ində ji-dé dɔ-dé-ti.

⁷ Ta lə Lubə sane kɔ lo-lo, bá kɔr njéndó né-je kí Jorijaləm ɔw ki kete ya par-par rəm, bá njégugnə-je lə Lubə nɔ ya d'adi mɛɛ-dé Jeju rəm tɔ.

Ta kí dɔ kuwə Etiyən-ti

⁸ Lubə ra maji kɔ Etiyən nɔ rəm, adi-é tógi adi ra-né nékɔji-je, kɔ né-je kí tɔ bəl-bəl dan dow-je-ti. ⁹ Bəba ndɔ káre bə jipi-je kí nɔ-je kí d'ɪ bebo Siren-ti, kɔ bebo Alegjandri-ti rəm, bá dɛ kí madi-je 'to jipi-je kí bebo Silisi-ti, kɔ dɛ kí mɛɛ bə-je-ti kí dɔnangi Aji-ti 'ree 'naji ta kɔ Etiyən. Dɛ kinlé, kəykəwnə lə jipi-je kí d'isi d'uwə dɔ-nɔ-ti lé, 'ba-é «kəykəwnə lə bə-je kí d'ɪŋə-dé taá ngà.» ¹⁰ Ngà dɛ d'asi kuwə-é kɔ ta al, kdotalə to Ndil kí aa njay bá adi-é gosi pa-né ta. ¹¹ Bəba dɛ d'adi là dingəm-je madi, adi ree 'təti-né ta ta-é-ti 'panè: «Etiyən lé, pa takɔbi dɔ Moiyiji-ti rəm, bá dɔ Lubə-ti adi jɛ ya j'oo kɔ mbi-ji.» ¹² Dɛ 'sulə kosi dow-je, kɔ 'ngatɔgi-je, kɔ njéndó dow-je ndukun-je, adi tɛɛ kɔ Etiyən busi d'uwə-é d'ow siə nɔ 'boy-je-ti kí njégangta-je lə jipi-je. ¹³ Bəy bá d'ow ree kɔ dow-je kí njétəti ta-je adi 'panè: «Dingəm kinlé, ndo-é ndo-é ya ɛ pa ta kí maji al dɔ kəy-ti lə Lubə kí to lo kí aa njay kin rəm, bá ndo-é ndo-é ya ɛ pa ta kí maji al dɔ ndukun-ti lə Moiyiji rəm tɔ. ¹⁴ J'pa bə kdɔ j'oo ta-é-ti panè: Jeju kí Najaretɪ kinlé, à tɔɔ kəy lə Lubə kin kɔgi, bá à mbəl nékobe-je kí Moiyiji adi-ji kin rəm tɔ.» ¹⁵ Dow-je lay kí d'isi lə gangta-ti kinlé, d'oo Etiyən gɔrɔrɔ, rəmə d'oo kí takəm-é titi-nɔ kɔ takəm malayka bə.

7

Ta kɔr lə Etiyən

¹ Burə dɔ njégugnə-je lə Lubə dɔji Etiyən panè: «Se to bə ya tɔgrɔ-ti wa?» ² Etiyən ilə-ti panè: «Ngankɔ-m-je kɔ bɔbi-m-je, 'yali mbi-si ooi ta lə-m. Ka-ji Abrakam lé, ndɔkɔ isi dɔnangi Mejopotami-ti. Loki ɛ ɔw isi

* 5:42 5:42 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

dɔnangi Kara-ti al ya bəy bá Lubə kí njèrifa tɛɛ siə kɔy, ³ idə-é panè: “Inə dɔnangi koji-i, kí noji-i-je burə lay kɔɔ kadi ɔw dɔnangi-ti kí m'a kɔji-i kin.” ⁴ Bɛba Abrakam inə-né dɔnangi lə Kalde-je ɔw isi-né dɔnangi Kara-ti. Go koy bɔbi-é-ti, ngá bá Lubə adi-é ɔw isi dɔnangi-ti kí bone isi-ti kin. ⁵ Né káre ya kàrè Lubə adi-é dɔnangi-ti kinlé al. Lo kí tati-é asi kà da nja dow bè ya kàrè Lubə adi-é titi al. Dɔkaglo-é-ti kinlé Abrakam oji ngon al bəy ya rəmə, Lubə un mindi-é panè n'a kadi-é dɔnangi kinlé rəm, bá dɔnangi-é lé à təl to néndubə lə nganka-é-je go-é-ti gogi rəm tɔ. ⁶ Ta kí Lubə pa adi Abrakam ɛn: “Nganka-i-je d'a kɔw dɔ bɛ mba-ti dɔnangi-ti kí rangi, d'a ra-dé bə-ti rəm, d'a kulə kəm-dé ndoo bal busɔ*. ⁷ Ngá bá mɔ Lubə ya m'a gangta dɔ gin dow-je-ti kí njéra-dé bə-ti lé. Go-ti, d'a tɛɛ kɔɔ kadi d'ɔw 'pol-m dɔnangi Kara-ti kinlé’.” ⁸ Bɛba Lubə adi Abrakam ganjangi kí kijə adi to né kí toji kulənoji kí tɔ dan-dé-ti dɛ siə. Gin-é kin bá loki Abrakam oji Isaki adi ra ndɔ jinəy joo rəmə, ɛ ijə-é ganjangi; bè ya tɔ, Isaki ijə-né Jakobi ganjangi, bá Jakobi kàrè ijə-né ngan-é-je kí dɔgi gidi-é joo kí 'to ka-ji-je kí njékındə gin Israyel-je lé ganjangi tɔ.‡»

⁹ «Ndəgi ka-ji-je lé, jangi ra-dé dɔ Jojepi-ti adi 'ndogi-é kɔgi, ə njéndogi-é-je d'ɔw siə dɔnangi Ejipti-ti. Ngá Lubə isi siə natí. ¹⁰ Jojepi lé, Lubə ɔr-é kɔgi dan kɔ-je-ti lay kí tɛɛ dɔ-é-ti, bá adi-é gosi rəm, adi-é maji takəm Paraɔ-ti kí to ngar kí dɔnangi Ejipti-ti rəm. Bɛba Paraɔ adi-é to gubərnər dɔnangi Ejipti-ti rəm, adi-é ɔ bɛ mɛɛ ndɔgi ngar-ti liə rəm tɔ. ¹¹ Bo ree usi dɔnangi Ejipti-ti ya lay rəm, bá usi dɔnangi Kana-ti lay rəm tɔ. Adi dow-je d'ingə kɔ nɔ rəm, bá ka-ji-je kàrè d'ingə nékuso al rəm tɔ. ¹² Loki Jakobi oo kí gemɛ tɔ dɔnangi Ejipti-ti lé, ɛ ulə ka-ji-je Ejipti-ti, kulə kí dɔsəy. ¹³ Kulə kí njékungi-ti joo ngá bá Jojepi toji rɔ-é adi ngankɔ-é-je 'gə-é rəm, go-ti, Jojepi ɔw toji ngankɔ-é-je Paraɔ adi Paraɔ kàrè gə-né kí dɛ 'to ngankɔ Jojepi-je bəy tɔ. ¹⁴ Bè ngá bá Jojepi ulə kulə ba bɔbi-é Jakobi, kí ndəgi noji-é-je lay adi 'ree rɔ-é-ti. Dɛ lay 'to dow-je kɔrsiri gidi-é mɔ. ¹⁵ Bɛba Jakobi ɔw isi dɔnangi Ejipti-ti sar oy-né ə ka-ji-je kàrè d'oy-né dɔnangi Ejipti-ti nɔɔ ya lay tɔ. ¹⁶ Ngá bá d'oy nin-dé d'ɔw 'dubi mɛɛ bɛ-ti kí Sisəm, lo dɔbadi-ti kí ndɔki Abrakam ndogi kí là ji ngan lə Amor-ti kí to bɔbi Sisəm§.»

¹⁷ «Kunmindi lə Lubə kí ndɔki un adi Abrakam lé, loki nəy ngəsi kadi né-é ra-né rəmə, gin dow-je lə-ji d'o-ji-nə nɔ mɛɛ bɛ-ti kí Ejipti-ti, adi kɔr-dé usi dɔ madi-é-ti par-par. ¹⁸ Rəmə ngar kí rangi kí gə Jojepi al ree ɔ bɛ dɔnangi Ejipti-ti. ¹⁹ Ə ngar-é kinlé ədi dow-je lə-ji, ra kəm ka-ji-je ndoo, ra-dé kí lə njétɔgi-ti adi d'inə ngan-dé-je kí bər kadi d'oy kɔgi*. ²⁰ Dɔkaglo-é-ti kin bá d'o-ji-né Moiyiji kí to ngon kí kuré takəm Lubə-ti. “Bɔyɔ Moiyiji nəy mutə mɛɛ kəy-ti lə bɔbi-é. ²¹ Loki d'inə-é kɔgi ngá bá ngon lə Paraɔ kí dené un-é uti-é titi ngon mɛɛ-é bè’i. ²² Bɛba Moiyiji ndó-né né-je lay, kí négə-je kí dɔnangi Ejipti-ti adi təl to dow kí ɔw kí tɔgi mɛɛ ta pa-é-ti rəm, mɛɛ kullə ra-é-ti rəm.»

²³ «Ngá loki Moiyiji ra bal kɔrsɔ lé, tagir kɔw koo ngankɔ-é israyel-je ree dɔ-é-ti. ²⁴ Bɛba ɛ ɔw rəmə, da dɔ dow-ti kí Ejipti-ti kí ə mbɔy ngon Israyel káre ə Moiyiji tɔl dow kí Ejipti-ti lé dal-né ba dingəm kí madi-é ra-é maji al lé. ²⁵ Moiyiji gir kí ngankɔ-é Israyel-je d'a gə kí Lubə à taa-dé kilə-dé

* 7:6 7:6 Kgn 15:13-14 † 7:7 7:7 Tɛt 3:12 ‡ 7:8 7:8 Kgn 17:10,14. § 7:16 7:16 Kgn 37:11-28; 41:39-57 * 7:19 7:19 Tɛt 1:8-22 † 7:21 7:21 Tɛt 2:1-10.

taá kì takul n'è, ya ngà dɛ 'gə kɪ bè kin al. ²⁶ Lo aa go-ti lé, Moiyiji oo ngan Israyel-je joo d'á 'rɔ-ná, beba ɛ sangi kadi n'gɔr-dé kadi lapiya tò dan-dé-ti adi ɛ panè: "Nam-je kɪ maji, səi 'toi ngankɔ-ná-je, ngà 'rai-ná maji al bè kɔo ri?" ²⁷ Ngà ɛ kɪ njèra madi-é maji al lé surə Moiyiji kɪ gogi ə panè: "Ná bá ində-i 'boy lə-ji rəm, njègangta lə-ji rəm wa? ²⁸ I 'ndigi tɔl-m titi kɪ tagné 'tɔl-né dow kɪ Ejipti-ti lé bè tɔ wa?" ²⁹ Loki Moiyiji oo ta-je kin bè lé, ɛ ay ɔw isi dɔ bə mba-ti dɔnangi-ti lə Madiá-je[‡]. ɛ oji ngan-je kɪ dingəm joo lo-é-ti nɔɔ[§]. ³⁰ Bal kɔrsɔ go-ti ngà bá malayka káre tɛɛ kɪ Moiyiji diləlo-ti kɔy, dan ndɔ pər-ti kɪ ð̣ dan kam-ti bilim-bilim kàdì mbal Sinay-ti*. ³¹ Loki Moiyiji oo né kin bè lé, ndil-é tɛɛ say. Beba loki ɔti kɪ kete kɔo koo né lé maji bəy rəmə, ɛ oo ndi 'Babe idə-é panè: ³² "To mə Lubə lə ka-i-je, Lubə lə Abrakam, kɪ Isaki, kɪ Jakobi." Rəmə Moiyiji bəl dadi par-par, adi ɛ ndigi koo né-é al ngà. ³³ Ngà bá 'Babe təl idə-é panè: "'Tɔr saba nja-i-ti, kdɔtalə lo kɪ i 'a-ti kinlé tɔ dɔnangi kɪ aa njay. ³⁴ M'oo kɔ kɪ dow-je lə-m d'isi d'ingə dɔnangi Ejipti-ti rəm, m'oo ká tumə-je lə-dé, bá m'ree kɔo taa-dé kilə-dé taá. Kɪ ngosnè-ti kin ya, m'ulə-i ə 'ɔti 'ɔw dɔnangi Ejipti-ti.†"»

³⁵ «Moiyiji kɪ ndoki ngan Israyel-je mbati-é 'panè: "Ná bá ində-i 'boy lə-ji kɪ njègangta lə-ji" rəm wa lé, ɛ ya Lubə ulə-é rɔ-dé-ti kɔo kadi tɔ 'boy lə-dé rəm, njètaa-dé kilə-dé taá kɪ tógi lə malayka, kɪ ndoki tɛɛ siə kɔy dan kam-ti lé. ³⁶ To Moiyiji kinlé bá ɔr ngan Israyel-je dɔnangi Ejipti-ti tɛɛ sə-dé. ɛ ra né-je kɪ tɔ bəl-bəl kɪ né-je kɪ tɔji tógi Lubə dɔnangi Ejipti-ti rəm, dan babo kasi-ti rəm, diləlo-ti rəm, bè-bə ya bal kɔrsɔ[‡]. ³⁷ To Moiyiji kinlé bá idə ngan Israyel-je panè: "Lubə à kadi-si njəpata kɪ ta-é-ti kɪ titi-nə sə-m mə Moiyiji bè, ɛ à tɔ ngonkɔ-si kɪ dan-si-ti ya.Š" ³⁸ Moiyiji kinlé bá ndoki a kɪ ngan Israyel-je nati loki 'kəw-né-nə diləlo-ti. ɛ isi nati kɪ ka-ji-je rəm, ɛ a kɪ malayka nati loki malayka 'pa-né siə ta dɔ mbal Sinay-ti ə ɛ taa ta kɪ j'a kisi-né kɪ dɔ-ji taá ji Lubə-ti adi-ji*. ³⁹ Ngà ka-ji-je 'ndigi təl rɔ-dé go ta-ti liə al, adi dɛ mbati-é rəm, bá mɛɛ-dé tɔ gɔrɔré dɔ təl kɔw dɔnangi Ejipti-ti gogi rəm. ⁴⁰ Beba dɛ d'idə Arɔ 'panè: "'Ra magi-je adi 'njiyə nɔ-ji-ti, kdɔtalə Moiyiji kɪ njètɛɛ sə-ji kɔgi Ejipti kinlé, j'gə né kɪ tɛɛ dɔ-é-ti al." ⁴¹ Ngà bá mɛɛ ndɔ-je-ti kinlé, dɛ 'ra ngon mangi, d'ilə məsi nangi d'adi-é, bá 'ra rɔnəl dɔ kullə ra ji-dé-ti kinlé†. ⁴² Ngà Lubə təl gidi-é adi-dé, inə-dé adi 'pole kàdì-je, kɪ nay-je, kɪ kərwəi-je, titi kɪ 'ndangi-né mɛɛ mbete-ti lə njəpata-je kɪ ta Lubə-ti 'panè: "Səi Israyel-je, bal kɔrsɔ kɪ səi 'rai diləlo-ti lé, Səi iləi məsi dɔ-je nangi adi-mi wa? Səi 'reei kɪ né-je adi-mi wa?"

⁴³ Kəykubi lə takəm magi kɪ 'ba-é Moloki rəm, né kɪ səi adi tɔ takəm magi kərwəi lə-si kɪ ri-é lə Repə bá səi uti dɔ-si-ti. Magi-je kinlé bá səi 'rai-dé kɔo kɔsi dɔ-si nangi nɔ-dé-ti. Beba m'a kɔw sə-si kadi 'rai bə gidi Babilɔn-ti nɔ.‡"»

⁴⁴ «Diləlo-ti ndoki lé, ka-ji-je d'ɔw kɪ kəy kɪ 'ra kɪ kubi kɪ tɔ lo kingə-nə kɪ Lubə. Lubə pa ta kɪ Moiyiji ə un ndu adi-é kadi ra kəykubi lé adi titi-nə kɪ gə-é kɪ oo lé ya bè tɔ. ⁴⁵ Ka-ji-je d'inə kəy kubi kinlé d'adi ka-ji-je kɪ njéree

‡ 7:29 7:29 Dɔnangi Madiá lé tɔ dɔnangi Arabi-ti. § 7:29 7:29 Tɛt 2:11-22 * 7:30 7:30 Mbal Sinay lé, 'ba-é mbal Orebi tɔ. † 7:34 7:34 Tɛt 3:1-10 ‡ 7:36 7:36 Tɛt 2:14; 7:3; 14:21. § 7:37 7:37 Det 18:15. * 7:38 7:38 Tɛt 19:1-20:17; Det 5:1-33 † 7:41 7:41 Tɛt 32:1 ‡ 7:43 7:43 Amo 5:25

go-dé-ti tɔ. Dɛ kàrè loki Jojuwe ɔr nɔ̄-dé adi 'taa dɔnangi lə gin dow-je kí Lubə tubə-dé nɔ̄-dé-ti lé, dɛ d'ow kɪ kəykubi lé kəm-dé-ti. Bɛba kəykubi lé tɔ dan-dé-ti sar kaglo-ti lə Dabidi.^{§ 46} Dabidi to dow kí Lubə ra siə maji, ɛ dɔ̄ji kadi n'ra kəy kisi Lubə lə Jakobi.*⁴⁷ Ngà to Salomɔ bá ra kəy-é lé adi Lubə†. ⁴⁸ Ngà Lubə kí njèkisi taá dɔrɔ-ti nɔ̄ lé, ɛ isi mɛɛ kəy-ti kí dow-je 'ra kí ji-dé al. Ta kí njèpata kí ta Lubə-ti pa ɛn:

⁴⁹ «'Babe Lubə ya panè dɔrɔ to kalikɔbɛ lə-m, ɔ dɔnangi to lo kungɪ nja-m,

Ngà se kəy kí titi-nɔ̄ ban bá sɔ̄i a rai kadi-mi wa?

Ɔse lo kí rá bá to lo taakoo lə-m wa?

⁵⁰ Né-je kin ya lay lé, ma ya m'to njɛra-dé kí ji-m ya al wa‡?»

⁵¹ «Sɔ̄i dow-je kí 'toi njédɔngɔ-je, kí njémɛɛndɔ-je, kí njémbibɔy-je kan! Sɔ̄i kí njékɔsi ta Ndil kí aa njay sar ɓone! Sɔ̄i 'titi-nɔ̄ kí ka-si-je lé bè tɔ!

⁵² Ná dan njèpata-je kí ta Lubə-ti bá ka-si-je d'ulə kəm-é ndoo al wa? Ta ree lə dow kí njururu lé, dɛ kí 'to njépa ta-é kadi dow-je d'oo kete-kete lé, ka-si-je 'tɔl-dé. Ngà ɓone bè kinlé, dow kí njururu lé, ɛ ya bá sɔ̄i uni dɔ-é rəm, 'tɔli-é rəm tin[§]. ⁵³ Sɔ̄i lé, ndukun kí Lubə adi-si kí kəm rəbi kí rɔ malayka-je-ti lé, sɔ̄i 'tɔli rɔ-si go-ti al rəm.* »

Ta koy lə Etiyən

⁵⁴ Loki 'boy-je kí njégangta-je lə jipi-je d'oo ta-je kin bè lé, wɔngi ra-dé nɔ̄ adi 'tɔ̄ gangi-dé məgəgə-məgəgə dɔ Etiyən-ti. ⁵⁵ Ngà Etiyən lé Ndil kí aa njay rusi mɛɛ-é, adi un kəm-é kí dɔrɔ-ti taá oo lo gɔrɔrɔ rəm, oo né rifa lə Lubə rəm, oo Jeju ɔ taá dɔ jikɔl Lubə-ti rəm tɔ. ⁵⁶ Ngà bá ɛ panè: «Yən, m'oo dɔrɔ tɔ tagra rəm, m'oo Ngon lə dow ɔ taá dɔ jikɔl Lubə-ti rəm tɔ.» ⁵⁷ Ngà loki ɛ pa ta kin bè lé, kosi dow-je 'tur kɔɔl boy-boy rəm, d'uti mbi-dé jigi-jigi ɔ 'ndangi-nɔ̄ giw kàdɪ kàre kí dɔ-é-ti, ⁵⁸ 'ndɔr-é d'ow siə gidi ɓebo-ti ɔ 'tilə-é kí ɔr 'tɔl-é. Dow-je kí d'ɔ lo-é-ti lé, 'tɔr kubi-je lə-dé d'ungɪ nangi nja basa-ti kí ri-é lə Sol, d'adi-é ngəm. ⁵⁹ Loki d'ɔ 'tilə Etiyən kí ɔr lé, ɛ pa ta kí Lubə panè: «'Babe Jeju, 'taa ndil-m kí rɔ-ɪ-ti!» ⁶⁰ Go-ti ngà bá Etiyən tɔsi məkɔji-é nangi nɔ̄ boy panè: «'Babe, 'tidə majal kin dɔ-dé-ti al.†» Loki ɛ pa ta-je kin bè rəm, ɛ uwə ta-é.

8

Sol ulə kəm njékəwnɔ̄-je ndoo

¹ Sol ndigi kí dow-je dɔ tɔl-ti kí 'tɔl Etiyən.*

Dɔ ndɔ-é-ti kinlé, dow-je d'un kuti kulə kəm njékəwnɔ̄-je ndoo nɔ̄ mɛɛ ɓe-ti kí Jorijalɛm, adi njékəwnɔ̄-je lay ya 'sane-nɔ̄ kí dɔnangi Jude-ti, kí dɔnangi Samari-ti. Ngà njékəwnɔ̄-je ya par bá 'nɔ̄y Jorijalɛm. ² Loki Etiyən oy lé, dow-je kí njékilə kuji dɔ Lubə-ti, 'nɔ̄-é nɔ̄ bá d'un-é d'ow 'dubi-é.

³ †Sol uwə rɔ-é ngà kadi n'tɔɔ ko njékəwnɔ̄-je, ɛ ow kí mɛɛ kəy mɛɛ kəy ya tuwə dingam-je kí dené-je ungi-dé dangay-ti†. ⁴ Ɔ dɛ kí 'sane-nɔ̄ lé, d'ow d'ilə mɛɛ Poyta kí Maji kí lo-lo.

§ 7:45 7:45 Tɛt 25:9; 40 * 7:46 7:46 2Sa 7:1 † 7:47 7:47 1Ng 6:1; 2Pi 3:1 ‡ 7:50 7:50 Eja 66:1 § 7:52 7:52 Eja 63:10; 32:16; Mat 23:31 * 7:53 7:53 Gal 3:19; Ɖbr 2:2 † 7:60 7:60 Luk 23:34 * 8:1 8:1 Knj 22:20 † 8:3 8:3 Knj 22:4,5; 26:9-11 † 8:3 8:3 Knj 22:4; 26:9

Mbẹ kilə lə Pilipi donangi Samari-ti

⁵ Pilipi ɔw donangi Samari-ti, meɛ bebo-ti káre bè, ilə mbẹ ta lə Kristi[‡] adi dow-je. ⁶ Nékɔji-je kí Pilipi ra ra lé, kosi dow-je lay ya d'oo poy-é rəm, bá d'oo kí kəm-dé rəm. Beba ta-dé asi-nɔ adi 'yəl mbi-dé maji d'oo-né ta-je lə Pilipi. ⁷ Kdo dow-je nɔ ya ndil-je kí maji al 'teɛ meɛ-dé-ti kɔgi kí nɔ ta-dé-ti boy-boy, bá njérɔkoy mburuki-je, kí njéməti-je nɔ ya d'ingə lapiya rəm tɔ. ⁸ Beba rɔ dow-je nəl-dé nɔ meɛ bebo-ti kinlé.

⁹ Dɔkaglo-é-ti kinlé, dingəm káre bè kí 'ba-é Simɔ isi meɛ bebo-ti lé nɔɔ, isi ra mbəli adi ində dow-je kí Samari bəl-ti. Ɛ oo rɔ-é kí dow kí ngay. ¹⁰ Adi ngan-je kí sɛ rəm, dow-je kí tɔgi lay ya tagir lə-dé tɔ kí dɔ-é-ti ya sɛɛ. Ə 'panə: Dingəm kinlé ɔw kí tɔgi lə Lubə kí 'ba-é tɔgi kí al dɔ lo. ¹¹ Ɛ ya bá tagir lə-dé tɔ kí dɔ-é-ti ya sɛɛ, kdotalə i low nɔ ya isi ra né mbəli-je liə kí né-je kí ində-né dow-je bəl-ti. ¹² Ngə loki Pilipi ilə mbẹ Poyta kí Maji kí sobi dɔ kɔbe lə Lubə rəm, kí sobi dɔ ri Jeju Kristi rəm lé, de 'ndigi dɔ ta-ti liə. Dingəm-je kí dené-je kí 'ndigi dɔ ta-ti liə lé 'ra-dé batəm. ¹³ Simɔ lé ya kí dɔ-é kàrè adi meɛ-é ta lə Pilipi adi 'ra-é batəm tɔ. Ɛ inə go Pilipi al. Lókɔ ɛ oo né-je kí tɔji tɔgi Lubə kí nékɔji-je kí ra né lé, lo ta igi-é səl.

¹⁴ Beba loki njékowkulə-je lə Jeju kí d'isi Jorijaləm d'oo poy dow-je kí donangi Samari-ti kí d'adi meɛ-dé ta lə Lubə lé, de d'ulə Jɔ kí Piyər rɔ-dé-ti. ¹⁵ Lókɔ Piyər-je kí Jɔ d'ɔw 'teɛ Samari-ti rəm, de 'pa ta kí Lubə kdotalə njékadmɛɛ-je kdo kadi d'ingə Ndil kí aa njay. ¹⁶ Kdo dan-dé-ti lé dow káre ya kàrè, Ndil kí aa njay ree dɔ-é-ti al bəy, ngə batəm ya par bá 'ra-dé kí ri 'Babe Jeju. ¹⁷ Beba Piyər kí Jɔ d'ində ji-dé dɔ-dé-ti rəm, d'ingə Ndil kí aa njay.

¹⁸ Lókɔ Simɔ oo kí njékowkulə-je lə Jeju d'ində ji-dé dɔ njékadmɛɛ-je-ti adi d'ingə Ndil kí aa njay lé, ɛ adi-dé là, ¹⁹ dəji-dé-né panə: «Adi-mi tɔgi kin tɔ, kdo kadi kinə m'ində ji-m dɔ dow-je-ti rəm, d'ingə Ndil kí aa njay tɔ.» ²⁰ Ngə Piyər ilə-é-ti panə: «Kadi là lə-i tuji sə-i nati. Kdotalə i gir kí kadmə lə Lubə lé, 'a ndogi kí là! ²¹ I lé, né lə-i káre ya kàrè goto meɛ né-ti kinlé rəm, bá né kí usi-i-ti nè ya kàrè goto rəm tɔ, kdo meɛ-i maji takəm Lubə-ti al. ²² 'Inə tagir lə-i kí maji al kin kɔgi, ə 'pa ta kí 'Babe é kinə lo-é tɔ rəm-je inə go kɔjra lə-i kɔgi adi-i. ²³ Kdotalə m'oo kí meɛ kati bangi rusi meɛ-i rəm, bá né ra kí njururu al bindi-i bindi-bindi rəm tɔ.» ²⁴ Beba Simɔ lé idə Piyər-je kí Jɔ panə: «Səi ya 'pai ta kí 'Babe kdo ta lə-m, kdo kadi né kí 'pai ta-é kinlé teɛ dɔ-m-ti al.» ²⁵ Lókɔ Piyər-je kí Jɔ 'pa ta kí dɔ 'Babe-ti rəm, d'ilə mbẹ ta liə rəm lé, 'təl d'ɔw bebo Jorijaləm-ti gogi. Ta kɔw-dé kí bebo Jorijaləm-ti lé, de d'ilə mbẹ Poyta kí Maji lə Jeju taá-tá meɛ be-je-ti nɔ kí donangi Samari-ti.

Pilipi kí njérakullə lə ngar kí Etiyopi

²⁶ Malayka lə 'Babe idə Pilipi panə: «I taá 'ɔw kəl lo-ti kí bəə bè; dɔ rəbi-ti kí i bebo Jorijaləm-ti ɔw kí Gaja kí to rəbi kí dilələ-ti.» ²⁷ Pilipi i tajinati nè ya ɔw tɔ. Dɔ rəbi-ti lé, ɛ ingə dingəm káre kí to dow kí Etiyopi. To dingəm kí 'tɔɔ gəm-é, to dow kí boy nɔ, njérakullə kí boy lo ngəm né-ti lə ngar kí dené kí Etiyopi kí ri-é lə Kandasi, ɛ ɔw Jorijaləm ɔw ɔsi dɔ-é nangi nɔ Lubə-ti. ²⁸ Lókɔ isi meɛ pusi-ti isi təl kí beə liə lé, ɛ isi ndó mbete lə Ejay kí njəpata kí ta Lubə-ti taá-tá. ²⁹ Ndil Lubə idə Pilipi panə:

[‡] 8:5 8:5 Kristi lé kor meɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

«Ɔw mbó pusi-ti kin.» ³⁰ Ə Pilipi ay ngodi Ɔw rəmə, oo do ta kí dingəm kí Etiyopi kin isi ndó meę mbete-ti læ Ejay njèpata kí ta Lubə-ti lé. Ə dəji-é panè: «Se i gə meę ta kí isi ndó kinlé maji wa?» ³¹ Beba dingəm lé ilə-é-ti panè: «Dow Ɔr-m meę-é al ngà, m'a ra ban bá m'a gə meę-é wa?» E dəji Pilipi adi-é al isi meę pusi-ti mbó-é-ti. ³² Ta kí meę mbete-ti kí aa njay kí e ndó lé ɔn:

«D'ow siə titi-nə kì bati kí d'isi d'ow siə lo tol da-je-ti bè rəm, e pa ta al titi-nə kì ngonbati kí a ta-é mbə mbó dow-ti kí a tijə bəl-é bè.

³³ D'ulə rɔsɔl do-é-ti kàrè dow ilə ká nàji-ti liə al Dow à pa ta kí sobi do nganka-é al,

kdotalə d'ində ngangì ndo liə donangi-ti nèŦ.»

³⁴ Njèrakullə kí boy kinlé, dəji Pilipi panè: «M'ra-i kɔgri ya, kadi 'idə-m se to nə bá njèpata kí ta Lubə-ti kinlé pa ta liə bè wa? E pa ta kí do-é e-ti ya əse pa ta kí do dow kí rangi-ti wa?» ³⁵ Beba Pilipi un ta ə ulə gin-é do ta-ti kí meę mbete-ti kí e isi ndó lé bá idə-é-né Poyta kí Maji læ Jeju. ³⁶ Də d'un rəbi sar 'teę lo-ti madi kí man tɔ-ti. Beba njèrakullə kí boy lé panè: «'Oo bè, man ə tò tin, ngà se ri bá ɔgi kadi m'ra batəm wa?» ³⁷ [Pilipi idə-é panè: «Kinə i adi meę-i lay Jeju lé, 'a ra batəm ya.» Beba dingəm lé təl panè: «M'adi meę-m kí Jeju Kristi to Ngon læ Lubə.»] ³⁸ Beba e un ndu adi pusi a nangi. Rəmə Pilipi Ɔw siə dan man-ti Ɔw ra-é batəm. ³⁹ Ngà loki də 'teę kəm man-ti rəmə, Ndil 'Babe un Pilipi Ɔw siə adi njèrakullə kí boy lé oo-é al, ngà e un ta rəbi liə Ɔw kì rɔnəl. ⁴⁰ Pilipi ubə rəmə ubə bebo Ajoti-ti nu, ngà bá ilə mbə Poyta kí Maji taá-taá meę bebo-je-ti lay Ɔw njal teę-né bebo Sejare-ti.

9

Sol adi meę-é Jeju Kristi *Knj 22:3-16; 26:9-20; Gal 1:1-16*

¹ Dokaglo-é-ti kinlé, meę Sol tò səl do kɔ-ti kí kadi n'adi njéndó né-je læ 'Babe rəm, do tol-ti kí kadi n'tol-dé rəm, adi Ɔw rə burə do njégugnə-je-ti læ Lubə ² dəji-é mbete kdo kow-né meę kəykəwnə-je-ti læ jipi-je kí meę be-ti kí Damasi kadi kinə n'ingə dingəm-je əse denə-je kí d'un rəbi néndó kí sigi kin rəmə n'uwə-dé, n'tɔ-dé njim-njim, n'ree sə-dé bebo Jorijalem-ti.* ³ Loki e un rəbi Ɔw teę ngosi kì bebo Damasi rəmə, tajinati nè ya, lo i dɔrə-ti ndógi ree gəə do-é sipi. ⁴ E teę usi nangi ə oo ndi dow pa siə ta panè: «Sol, Sol, kdo ri bá 'ulə kəm-m ndoo bè wa?» ⁵ E ilə-é-ti panè: «I to nə wa, 'Babe?» Ngà bá 'Babe panè: «To mə Jeju kí 'isi 'ulə kəm-m ndoo lé ya. [Nékati kí 'tɔsi-né kuti-i lé, to kí 'njirə kuti-i kí gogi-gogi ə à kusi rɔ-i-ti palangi ya tɔ. Sol dadi par-par ə lo ta igi-é səl adi panè: 'Babe, ri bá i 'ndigì kadi m'ra m'adi-i wa? Beba 'Babe idə-é panè]': ⁶ Kí nè-ti kin ya, i taá 'Ɔw meę bebo-ti kin rəmə, d'a kidə-i né kí tò kadi 'a ra.» ⁷ Dow-je kí 'dan Sol lé, lo ta igi-dé səl adi 'təl d'a do-nə-ti ndingi; də d'oo ndi dow, ngà daji rɔ-é bá d'oo al. ⁸ Sol ubə nangi i taá lé, kəm-é teę maji ya, ngà koo bá

Ŧ 8:33 8:33 Eja 53:7-8 * 9:2 9:2 Eja 30:21; Pa 27:11 † 9:5 9:5 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto meę mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndangi kì ji-dé kì ta greki.

oo-né lo al. Beba d'uwə ji-é 'ndor-é d'ow siə mee bebo Damasi-ti. ⁹ E oo lo al rəm, uso né al rəm, bá ay man al rəm ndo mutə.

Lubə ulə Ananiasi rɔ Sol-ti

¹⁰ Njëndó né káre bè ri-é lə Ananiasi, isi mee bebo Damasi-ti nɔɔ. Né ra-é toki nɪ bè bá 'Babe ba-é panè: «Ananiasi!» Ə e il-é-ti panè: «'Babe, m'a nè.» ¹¹ Beba 'Babe idə-é panè: «Yən, 'i taá kalangi 'ow dɔ rəbi-ti kí 'ba-é rəbi kí a njururu kin, rəmə 'ow mee kəy-ti lə Judasi ə 'dəji-é dow kí Tarsi‡ kí 'ba-é Sol; kɔ Sol lé loki isi pa ta kí Lubə ¹² ə né ra-é to kí nɪ bè rəmə oo dingəm káre bè kí ri-é lə Ananiasi tɛɛ kəm-é-ti adi oo-é. E oo kí Ananiasi lé ow kəy ə ində ji-é dɔ-é-ti, kɔ kadi kəm-é təl oo lo gogi.» ¹³ Ngà Ananiasi idə 'Babe panè: «'Babe, dow-je nɔ ya d'or poy né-je kí maji al lay kí dingəm kin ra kí njékaa njay lə-i kí d'isi mee bebo Jorijaləm-ti d'adi m'oo. ¹⁴ Ə dingəm kinlé, njékun dɔ njégugnə-je ya d'adi-é tógi kadi ree nè uwə dow-je lay kí 'to njéba ri-i-je.» ¹⁵ Ngà 'Babe idə-é panè: «'ɔti 'ow. Kɔ dingəm kinlé to dow kí m'mbəti-é kɔ kadi ow pa ta lə-m adi gin dow-je kí 'to jipi-je al rəm, adi ngar-je rəm, bá adi Israyel-je rəm tɔ. ¹⁶ Mɔ ya m'a toji-é kɔ-je lay kí à kingə kɔ ta lə-m.» ¹⁷ Bè ngà bá Ananiasi ɔti ow. Ə loki ow mee kəy-ti rəmə, ində ji-é dɔ Sol-ti bá panè: «Ngonkɔ-m Sol, 'Babe Jeju kí tɛɛ sə-i busi dɔ rəbi-ti loki isi ree lé, bá ulə-m, kɔ kadi kəm-i oo lo rəm, bá kɔ kadi Ndil kí aa njay rusi mee-i rəm tɔ.» ¹⁸ Rəmə tajinati nè ya né kí titi-nɔ kɪ ngoy kanji bè tɛɛ kəm Sol-ti tusi nangi, adi kəm-é oo lo maji gogi. Beba e i taá ə 'ra-é batəm ¹⁹ bá go-ti uso né ə tógi-é təl ree rɔ-é-ti gogi.

Sol ndó ta lə Lubə mee be-ti kí Damasi

Sol ra ndo sɛ nati kɪ njëndó né-je kí mee be-ti kí Damasi, ²⁰ ya rəmə, e un kuti pa ta lə Lubə mee kəykəwnɔ-je-ti lə jipi-je panè: «Jeju lé, to Ngon lə Lubə.» ²¹ Dow-je lay kí d'oo ta-je liə lé, lo ta igi-dé səl adi 'panè: «Dingəm kan ya bá to njékulə kəm dow-je kí 'ba ri Jeju ndoo nɔ mee be-ti kí Jorijaləm lé al wa? E ra gosi ree nè kɔ kuwə-dé tó-dé njim-njim kow sə-dé kadi njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə lé, al ya wa?» ²² Ngà Sol uwə rɔ-é ngə mee kadmɛɛ-ti kí kete-kete, adi lo-é ndoɔ jipi-je kí njékisi Damasi, adi dɛ d'oo ta kí d'a pa siə al, kɔtələ e toji-dé adi 'gə kí Jeju lé ya to Kristi S lé.

²³ †Asi ndo nɔ go-ti lé, jipi-je d'oji-nɔ ta kɔ kadi 'təl Sol, ²⁴ ngà ta-é usi mbi-é-ti. Dɛ d'ow mbing ya 'ngəm-é ndoɔ-je kɪ kada-je tarəbi-je-ti kí ow mee bebo-ti kɔ kadi n'toli-é. ²⁵ Ya ngà ndoɔ ya njëndó né-je d'adi-é isi mee jangá-ti bá d'ulə-é kɪ dɔ bɔr d'adi-é ur nangi gidi be-ti ndaa-ti.*

Sol ow mee bebo Jorijaləm-ti

²⁶ Loki Sol ow mee bebo Jorijaləm-ti lé, e sangi kɔ kində rɔ-é nati kɪ njëndó né-je lə Jeju, ngà dɛ lay ya 'bəl-é, kɔtələ dɛ 'gir 'panè e to njëndó né lə Jeju kí tɔgrɔ-ti al. ²⁷ Ngà Barnabasi ow siə rɔ njékowkulə-je-ti lə Jeju, ə ɔr-dé poy koo kí Sol oo 'Babe dɔ rəbi-ti, kɪ poy ta-je kí 'Babe idə-é, bá ɔr-dé poy mbɛ kí Sol ilə kɪ ri Jeju kɪ mee-é kí nda kay mee bebo Damasi-ti rəm tɔ. ²⁸ Dɔkaglo-é-ti kinlé, Sol ində rɔ-é nati sə-dé ə lo lay kí d'ow-ti mee

‡ 9:11 9:11 Tarsi to bebo lə donangi Silisi kí donangi Aji-ti, kí bone to Turki kin. § 9:22 9:22 Kristi lé kor mee-é to dow kí Lubə mbəti-é. † 9:23 9:23 2Kɔ 11:32,33 * 9:25 9:25 2Kɔ 11:32

bebo Jorijalem-ti lé, Pol ow sə-dé rəm, təl sə-dé rəm, bá e pa ta kì ri 'Babe kì mee kí nda kay-kay rəm tɔ. ²⁹ E pa ta kì jipi-je kí njépata greki rəm, e naji-dé ta-ti rəm, rəmə de 'sangi kadi 'tol-é kogi. ³⁰ Loki njéadmee-je d'oo poy-é lé, d'or Sol d'ow siə mee bebo Sejare-ti, ngá bá d'adi-é ow mee bebo Tarsi-ti.

³¹ Njékəwnə-je lay kí donangi Jude-ti, kì donangi Galile-ti, kì donangi Samari-ti, d'isi kì lapiya rəm, bá 'ngá mee kadmee-ti lə-dé; de d'ow kì kete-kete mee bəl 'Babe-ti rəm, bá Ndil kí aa njay ra sə-dé adi kər njékəwnə-je j̄ dɔ madi-é-ti kì kete-kete rəm tɔ.

Ene ingə lapiya

³² Piyər ow kì dɔbe-dɔbe, beba ndɔ káre bè ow rɔ dow-je-ti kí 'to njékaa njay-je kí d'isi mee bebo Lida-ti. ³³ Lo-é-ti kinlé, d'ingə dingəm káre kí ri-é lə Ene, to njəɔkoy mburuki adi tɔ nangi bal jinəy joo. ³⁴ Piyər idə-é panè: «Ene, Jezu Kristi adi-i lapiya! 'I taá ə 'un né tɔ-i.» Rəmə tajinati nè ya Ene ubə nangi j̄ taá. ³⁵ Dow-je lay kì mee bebo Lida-ti, kì diləmbo-ti kí Sarɔ kí d'oo Ene lé, d'adi mee-dé 'Babe.

Dɔrkasi tɔsi ndəl

³⁶ Njəndó né kí dené káre bè isi bebo Jope-ti nɔɔ; ri-é lə Tabita (kì ta greki lé 'panè Dɔrkasi) ə kər mee-é to «kal.» E to dené kí njəra maji n̄ rəm, to njəra kì njəndoo-je rəm tɔ. ³⁷ Mee ndɔ-je-ti kinlé, mɔy ra-é adi-é oy. Loki 'ndogi-é man rəmə, d'un-né d'ow d'ilə-é mee kəy-ti kí taá dɔ madi-é-ti. ³⁸ Be kí Lida lé tɔ ngosi kì be kí Jope, beba loki njəndó né-je d'oo poy Piyər kí isi Lida rəmə, d'ulə dow-je joo rɔ-é-ti 'panè: «Kogri ya, 'ree kalangi 'ingə-ji.» ³⁹ Beba Piyər j̄ taá kalangi ya ow sə-dé. Loki e ree tɛɛ lé, d'or nɔ-é d'ow siə mee kəy-ti kí tɔ dɔ madi-é-ti taá lé rəmə, njəngowkoy-je lay ya 'ree rɔ-é-ti kì nɔ ta-dé-ti, ə 'tɔji-é kubi kul-je kì kubi-je kí rangi kí Dɔrkasi oji adi-dé taá-taá, loki e isi-né kì dɔ-é taá bəy. ⁴⁰ Piyər adi dow-je lay 'tɛɛ ndaa-ti bá e ɔsi məkəji-é nangi pa ta kì Lubə, bəy ngá bá e təl kəm-é kì rɔ nin-ti lé ə panè: «Tabita, j̄ taá!» Rəmə Tabita tɛɛ kəm-é yərərə, ə loki oo Piyər lé, e j̄ isi taá. ⁴¹ Beba Piyər uwə ji-é adi-é j̄ a taá. Ngá bá e ba njékaa njay-je kì njəngowkoy-je ə tɔji-dé Tabita lé kəm. ⁴² Dow-je lay kí bebo Jope-ti ya ta-é usi mbi-dé-ti, adi dow-je n̄ d'adi mee-dé 'Babe. ⁴³ Piyər ra ndɔ n̄ Jope, mee kəy-ti lə Simɔ kí to njəkɔl ndaa.

10

Ta lə Piyər-je kì Kørnəy

Knj 11:5-17

¹ Dingəm káre bè isi bebo Sejare-ti, ri-é lə Kørnəy, e to njəkun dɔ kuti asgar-je bu kí 'ba-dé «asgar-je kí Itali.» ² Kørnəy lé, to dow kí njəkilə kuji dɔ Lubə-ti rəm, to njəbəl Lubə rəm, bá dow-je lay kí mee kəy-ti liə kàrè bè ya tɔ. Njəndoo-je kí dan jipi-je-ti lé, taá-taá ya e ra sə-dé maji n̄ rəm, to njépata kì Lubə taá-taá rəm tɔ. ³ Loki kàdì təl rɔ-é adi à tɔ kàdì mutə je bè lé, né ra-é toki n̄ bè, adi e oo malayka lə Lubə yórərə kəm-é-ti, ree rɔ-é-ti ə ba-é panè: «Kørnəy!» ⁴ Kørnəy oo malayka lé górərə rəmə, e bəl n̄ adi dəji-é panè: «Ri ra né wa, 'Babe?» Malayka lé, idə-é panè: «Ta-je kí 'isi 'pa kì Lubə rəm, maji-je kí 'isi 'ra kì njəndoo-je lé, ow tɛɛ rɔ Lubə-ti

ə mɛɛ-é ole do-i-ti. ⁵ Beba kí ngosnè-ti kin ya, 'ulə dingəm-je mɛɛ bɛ-ti kí Jope, kɔɔ kadi d'ow 'ba Simɔ kí ri gaji-é lə Piyər d'adi-é ree. ⁶ Piyər lé, tò bɛ lə Simɔ kí to njəkɔl ndaá, kí kəy liə tò kadi babo-ti ngosi kin.» ⁷ Loki malayka kí pa siə ta lé, ɔti ɔw bə ya rəmə, Kɔrnəy ba ngannjékullə-je liə joo rəm, ba asgar káre kí to njəkilə kuji do Lubə-ti nɔ dan dɛ-ti kí d'isi gin tɔgi-ti liə, ⁸ adi 'ree ə ɔr-dé poy né-je kí ra né lé lay, ngá bá ulə-dé bebo Jope-ti.

⁹ Lo aa go-ti, loki ngannjékullə-je, d'usi rəbəə d'ow sar 'tɛɛ ngosi kí bebo Jope rəmə, Piyər al taá do kəy dur dur-ti kɔɔ pa ta kə Lubə kí kadi kí a jam do bɛ-ti. ¹⁰ Bo ra-é adi ndigi kuso né. Ngá loki d'isi 'ra nékuso kɔɔ kadi-é ya bəy rəmə, né ra-é toki nɪ bə. ¹¹ E oo lo kí dɔrɔ-ti tò tagra, rəmə né kí titi-nɔ kí takubi kí tati pəl-pəl, ə 'tɔ kulə sul-é-je-ti so lay, i taá isi risi kí dɔnangi-ti. ¹² Da-je lay kí nja-dé ra so-so, dɛ kí d'agi nangi, kí yəl-je kí 'nar taá 'tò mɛɛ takubi-ti lé, kí kuti-dé kuti-dé. ¹³ Rəmə Piyər oo ndi dow pa siə ta panè: «Piyər, 'i taá 'tɔl-dé 'uso!» ¹⁴ Ngá Piyər panè: «Kuy! 'Babe, né kí maji al əse né kí tò nɛ bə kinlé mɔ m'uso nja káre al*.» ¹⁵ Piyər oo ndi dow lé təl pa siə bəy panè: «Né kí Lubə təl-é adi aa njay ngá lé, i 'a koo kí né kí tò nɛ al ngá.» ¹⁶ Né-é kinlé ree bə-bə nja mutə rəmə, lo-é-ti nɔɔ ya təl ɔw dɔrɔ-ti gogi, ¹⁷ adi Piyər dəji rɔ-é ta panè: «Né kí ra-m toki nɪ bə kinlé, kɔr mɛɛ-é to ri wa?» Ngá loki ɛ isi gir ta-é kí gir ya bəy rəmə, dingəm-je kí Kɔrnəy ulə-dé lé, d'á 'dəji 'panè se kəy lə Simɔ tò rá wa, ə 'ree d'á takəy-ti ngosi ngá. ¹⁸ Dɛ 'ba ba kí ndi-dé kí boy 'dəji 'panè: «Lo kin ya bá Simɔ kí ri gaji-é lə Piyər tò-ti lé al wa?» ¹⁹ Loki Piyər isi gir ta kí do kɔr mɛɛ né-ti kí ra-é toki nɪ bə kinlé ya bəy rəmə, Ndil kí aa njay idə-é panè: «'Oo bə, dingəm-je mutə d'á 'dəji-i. ²⁰ 'I taá, 'risi nangi ə 'ow sə-dé, bɪ 'tadi ti-ti al, kɔɔ to mɔ ya bá m'ulə-dé.» ²¹ Ngá bá Piyər risi nangi ɔw rɔ-dé-ti idə-dé panè: «Yən, mɔ kí 'sangi-mi lé, ya ə m'á tin. Ngá se səi 'reei ban wa?» ²² Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: «To Kɔrnəy njəkun do kuti asgar-je kí bu bá ulə-ji. E to dow kí njururu, to njəbəl Lubə, jipi-je lay ya 'pa ta kí do-é-ti maji. Lubə adi malayka kí aa njay ree tɛɛ kí do ta adi-é kadi ulə kulə ba-i kɔɔ kadi ɔw idə-é ta.» ²³ Beba Piyər adi-dé 'tò kəy rɔ-é-ti nɔɔ ya.

Lo aa kí ndoge ngá bá Piyər usi rəbəə ɔw sə-dé. Njékadmɛɛ-je kí nɔ-je mɛɛ bebo Jope-ti 'dan-é.

²⁴ Lo aa go-ti, 'tɛɛ mɛɛ bebo Sejare-ti. Loki Kɔrnəy isi ngəbi-dé lé, ɛ ulə kulə ba noji-é-je, kí nam-é-je kí ɛ ndigi-dé nɔ. ²⁵ Loki Piyər ɔw kɔɔ kandi kəy go-dé-ti rəmə, Kɔrnəy tilə kəm-é, usi nangi nja-é-ti, ɔsi do-é nangi nɔ-é-ti. ²⁶ Ngá Piyər uwə-é kí taá ə panè: «'I taá! Mɔ kàrè m'to dow madi-i tɔ.» ²⁷ Piyər pa siə ta taá-taá andi-né mɛɛ kəy-ti rəmə, ingə dow-je kí 'kəw-nɔ nɔ. ²⁸ Ə ɛ pa sə-dé panè: «Səi 'gəi maji, ndukun lə-ji lé, ɔgi dow kí to jipi kadi ində rɔ-é nati kí dow kí to jipi al əse kadi ɔw mɛɛ kəy-ti lia. Ngá mɔ lé, Lubə idə-m panè: «M'a koo dow kadi to dow kí maji al əse to dow kí tò nɛ takəm-n'è-ti al.» ²⁹ Gin-é kin bá loki səi 'bai-mi lé, m'tadi ti-ti al ya m'ɔti par m'ree-né tin. M'dəji-si se ri bá uləi-né kulə go-m-ti wa?»

³⁰ Ngá bá Kɔrnəy idə-é panè: «'Oo bə, bone, asi ndo so ngá, m'isi m'pa ta kí Lubə mɛɛ kəy-ti lə-m kí kadi kí mutə kí losɔɔ, rəmə tajinati nè ya dingəm káre kí ulə kubi kí ndóle kəy-kəy a nɔ-m-ti, ³¹ idə-m panè: «Kɔrnəy, Lubə oo ndi-i, bá mɛɛ-é ole do maji-je-ti kí isi ra kí njəndoo-je

kin rəm tɔ. ³² 'Ulə dow-je be-ti kɪ Jope, kɔ kadi d'ow 'ba Simɔ kɪ ri gajɪ-é lə Piyər d'adi-é ree. Ǝ tɔ mee kəy-ti lə Simɔ kɪ to njəkɔl ndaa kɪ isi kadi babo-ti ngosi kin." ³³ Beba kalangi bə ya m'ulə-né dow-je go-i-ti tin. Adi ree lə-i kinlé, maji ɲa. Kɪ ngosné-ti kinlé, je lay ya j'isi nɔ Lubə-ti nè, kɔ koo ta-je lay kɪ 'Babe un ndu kadi 'pa adi-ji.»

Piyər ɔr ta mee kəy-ti lə Kornəy

³⁴ Piyər un ta panè: «Ooi maji, m'gə kɪ Lubə ɔr kəm dow al. ³⁵ Gin dow-je kɪ rá-rá ya lé, dow kɪ bəl Lubə rəm, ra né kɪ njururu lé, à nəl Lubə ya. ³⁶ Səi 'gəi maji, Lubə adi ta liə kɪ to Poyta kɪ Maji kɪ sobi dɔ lapiya ɔw rɔ Israyel-je-ti kɪ takul Jeju Kristi. Ǝ ya to 'Ba dow-je lay†. ³⁷ Né kɪ un kuti ra né dɔnangi Galile-ti, sar tɛg-né dɔnangi Jude-ti go mbɛ-ti kɪ Jə ilə sobi dɔ batɛm lé, səi 'gəi maji. ³⁸ Kəm rəbi kɪ Lubə adi-né Ndil kɪ aa njay rəm, adi-né tɔgi Jeju kɪ Najarɛ-ti lé, kàrè səi 'gəi maji tɔ. Jeju kɪ ɔw kɪ be-be ra maji kɪ dow-je, aji dɛ kɪ d'isi gin tɔgi-ti lə Sú lé, kàrè səi 'gəi maji rəm tɔ, kdɔtalə Lubə ɲay siə. ³⁹ Né-je lay kɪ Jeju ra mee be-je-ti lə jipi-je, kɪ né-je kɪ ɛ ra mee bebo Jorijalɛm-ti lé, je joo kɪ kəm-ji, bá j'oo ta-é kɪ mbi-ji rəm tɔ. Ngà dɛ 'bə-é kagdəsi-ti 'tɔl-é. ⁴⁰ Rəmə Lubə adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛg mee ndo kɪ njəkungi-ti mutə ə Lubə adi-é tɔji rɔ-é. ⁴¹ Rɔ dow-je-ti lay al, ngà rɔ-ji je-ti kɪ Lubə mbəti-ji kete kɔ kadi j'to njəkɔr poy ta-je liə lé bá ɛ tɔji rɔ-é rɔ-ji-ti. Loki ɛ tɔsi ndəl ində lo tɛg kàrè, je j'uso siə né nati rəm, bá j'ay siə nati rəm tɔ. ⁴² Beba ɛ un ndu adi-ji, kɔ kadi j'ilə mbɛ j'adi dow-je 'gə kɪ Lubə ində-n'è kɪ njəgangta dɔ dow-je-ti kɪ d'isi kəm rəm, dɔ dɛ-ti kɪ d'oy rəm. ⁴³ Njəpata-je kɪ ta Lubə-ti lay ya 'pa ta kɪ dɔ-é-ti 'panè: "Dow kɪ rá-rá kɪ adi-é mee-é lé, Lubə à kiɲə go majal-je liə kɔgi kadi-é kɪ takul ri-é."»

Dow-je kɪ 'to jipi-je al kàrè d'ingə Ndil aa njay

⁴⁴ Loki Piyər isi pa ta bə-bə ya bəy rəmə, Ndil kɪ aa njay risi ree dɔ dow-je-ti lay kɪ d'isi d'oo ta liə lé. ⁴⁵ Beba njəkadmɛg-je kɪ 'to jipi-je kɪ 'dan Piyər ree siə nati lé, ndil-dé tɛg say, kdɔtalə Lubə adi Ndil kɪ aa njay kadmə-ti, dow-je kɪ 'to jipi-je al tɔ. ⁴⁶ Kɔ dɛ d'oo ndi-dé kɪ d'isi 'pa ta kɪ ndɔ ta bə lə dow-je kɪ rangi, bá 'tɔy Lubə rəm, ngà bá Piyər panè: ⁴⁷ «Dow-je kɪ d'ingə Ndil kɪ aa njay titi-ɲa sə-ji bə tɔ lé se dow à kɔgi-dé ra batɛm kəm man-ti wa?» ⁴⁸ Ə Piyər lé, un ndu kadi 'ra-dé batɛm kɪ ri Jeju Kristi. Go-ti, dɛ dɛji-é kadi isi sə-dé kɪ mbɔr mɔki tá.

11

Piyər ɔr gin panjiyə-é adi njəkəwnə-je kɪ bebo Jorijalɛm-ti Knj 10:1-33

¹ Njékowkulə-je, kɪ njəkadmɛg kɪ d'isi dɔnangi Jude-ti, d'oo poy-é kɪ dɛ kɪ 'to jipi-je al ya kàrè 'taa ta lə Lubə tɔ. ² Ngà loki Piyər təl ree bebo Jorijalɛm-ti lé, njəkadmɛg-je kɪ 'to jipi-je 'kɔl siə 'panè: ³ «I 'ɔw mee kəy-ti lə dow-je kɪ d'ijə-dé ganjangi al ə 'uso sə-dé né!» ⁴ Beba Piyər ɔr-dé go né-je kɪ ra né lé berere-berere panè: ⁵ «Mə m'isi mee bebo Jope-ti, ə loki m'isi m'pa ta kɪ Lubə rəmə, m'tɛg m'usi ə né ra-m toki ɲi bə, adi m'oo né kɪ titi-ɲa kɪ takubi kɪ tati pəl-pəl kɪ 'tɔ kulə sul-é-je-ti sɔ lay, i dɔrə-ti risi ree njal rɔ-m-ti. ⁶ M'oo takubi lé gérórə rəmə, m'oo dɛ-je kɪ nja-dé ra sɔ-sɔ,

də-je kí wale rəm, də kí d'agi nangi rəm, bá yəl-je kí 'nar taá rəm tɔ. ⁷ Beba m'oo ndi dow idə-m panè: “Piyər 'i taá 'tɔl-dé 'uso!” ⁸ Ngá bá mə m'ilə-ti m'panè: “Kuy! ‘Babe, né kí maji al əse né kí tɔ ɲɛ bə kin ɔdi ta-m nja káre al.” ⁹ M'oo ndi dow ba dɔrɔ-ti ya bəy panè: “Né kí Lubə təl-é adi aa njay ngá lé, i 'a koo kí né kí tɔ ɲɛ al ngá.” ¹⁰ Né kinlé tɛɛ bə-bə nja mutə, bá təl lay ɔw dɔrɔ-ti gogí. ¹¹ Rəmə lo-é-ti nè ya, dingəm-je kí mutə kí d'ulə-dé bebo Sejare-ti kadi 'ree rɔ-m-ti lé, 'ree d'ə takəy-ti kí m'isi-ti. ¹² Ə Ndil kí aa njay idə-m kadi m'ow sə-dé, bi kadi m'tadi ti-ti al. Beba ngankɔ-m-je kí mɛkɛ kan, 'dan-m d'adi j'ow mɛɛ kəy-ti lə Kɔrnəy.» ¹³ Beba njékəy lé ɔr-ji poy né kí ra né lé panè: «M'oo malayka ree mɛɛ kəy-ti lə-m, idə-m panè: “Ulə kulə mɛɛ bə-ti kí Jope kadi d'idə Simɔ kí ri gají-é lə Piyər kadi ree. ¹⁴ Ɛ bá à kidə-i ta kí à kaji-né kə də kí mɛɛ kəy-ti lə-i lay.” ¹⁵ Loki m'un gin pa ta lé, Ndil kí aa njay ree dɔ-dé-ti titi-nə kí ndɔki ree-né dɔ-ji jəi-ti lo kulə gin-é-ti nɯ kinlé bə tɔ.* ¹⁶ †Beba mɛɛ-m ole-né dɔ ta-ti kí 'Babe pa panè: “Ja ra dow-je batəm mani, ngá səi lé batəm lə Ndil kí aa njay bá a rai.†” ¹⁷ Kinə Lubə adi-dé Ndil kí aa njay kadməre-ti titi kí ɛ adi-ji-né jəi kí j'adi mɛɛ-ji 'Babe Jeju Kristi bə tɔ lé, mə m'to nə bá kadi m'mbati go Lubə-ti wa?» ¹⁸ Loki d'oo ta-je kin bə lé, də lay ya d'ilə mɛɛ-dé nangi pɔɔ, adi d'osi gají Lubə 'panè: «Tɔgrɔ-ti ya, dow-je kí 'to jipi-je al ya kərə, Lubə adi-dé tarəbi adi d'inə panjiyə-dé kí maji al kogí d'isi-né kəm sartagangi.»

Njékəwnɔ-je kí bebo Antiosi

¹⁹ †Kulə kəm-nə ndoo kí ulə gin-é dɔ koy Etiyən-ti lé, ra adi njékadmɛɛ-je 'sane-nə. Də kí madi-je d'ow njal 'tɛɛ bebo Penisi-ti, kə dɔnangi Siprə kí tɔ dan ba-ti rəm, bá bebo Antiosi-ti tɔ; ə 'pa ta lə Lubə d'adi jipi-je ya par.‡ ²⁰ Rəmə njékadmɛɛ-je kí 'nə-je kí dan də-ti kí 'to dow-je kí dɔnangi Siprə, kə bebo Siren-ti d'ow bebo Antiosi-ti d'ilə mbɛ Poyta kí Maji lə 'Babe Jeju d'adi dow-je kí 'to greki-je tɔ. ²¹ Beba tógi 'Babe nəy sə-dé adi dow-je nə ya d'inə panjiyə-dé-je kí maji al kogí ə d'adi mɛɛ-dé 'Babe. ²² Ə ta-é usi mbi njékəwnɔ-je-ti kí bebo Jorijaləm-ti, adi d'ulə Barnabasi d'adi-é ɔw njal bebo Antiosi-ti rɔ-dé-ti. ²³ Loki Barnabasi ɔw tɛɛ, bá oo ramaji lə Lubə bə lé, rɔ-é nəl-é nə adi ulə dingəm mɛɛ-dé-ti lay kadi 'nam kadi 'Babe-ti kə mɛɛ-dé kí káre-rè. ²⁴ Barnabasi lé to dow kí maji rəm, Ndil kí aa njay rusi mɛɛ-é rəm, bá to njékadmɛɛ kí nə rəm tɔ. Beba kosi dow-je kí 'to nduy-nduy ya 'ree rɔ 'Babe-ti.

²⁵ Go-ti lé Barnabasi i ɔw bebo Tarsi-ti kdɔ sangi Sol. ²⁶ Ngá loki ingə-é lé, adi-é ree siə bebo Antiosi-ti. Ə də joo lay ya 'ra bal káre nati kə njékəwnɔ-je lo kingə-nə-je-ti lə-dé ə kosi dow-je kí 'tɔ nduy-nduy ya də 'ndó-dé né. Mɛɛ bebo Antiosi-ti lé bá to loki dɔsəy saki-saki kí 'ba njéndó né-je lə Jeju «njékun go Kristi.» ²⁷ Dɔgangi ndɔ-é-je-ti kinlé, njépata-je kí ta Lubə-ti d'i bebo Jorijaləm-ti d'ow bebo Antiosi-ti. ²⁸ †Ndil kí aa njay tɛɛ kə dɔ ta adi dow káre dan-dé-ti kí ri-é lə Agabusi adi panè: Bobo à kusi dɔnangi-ti nè lay. Rəmə, bə lé usi bal kɔbɛ-ti lə ngar Klodi ya tɔŠ. ²⁹ Beba njéndó né-je d'un ndu-dé kadi nə-nə ya adi né kí go nékingə-é-ti kadi d'ulə-né kə kadməre-ti kadi ra kə njékadmɛɛ-je kí d'isi dɔnangi Jude-ti. ³⁰ Də 'mbɔ

* 11:15 11:15 Knj 2:1-4. † 11:16 11:16 Knj 1:5 † 11:16 11:16 Knj 1:5 † 11:19 11:19 Knj 8:1-4 ‡ 11:19 11:19 Knj 8:1 † 11:28 11:28 Knj 21:10 § 11:28 11:28 Knj 21:10

kadkare-je lé, d'ulə-né Barnabasi-je kì Sol rɔ 'ngatógi-je-ti kí dɔnangi Jude-ti.

12

Koy Jaki, kì kuwə Piyər dangay-ti

¹ Dɔkaglo-é-ti kinlé, ngar Erodi un kuti kulə kəm dow-je madi dan njékəwnə-je-ti ndoo. ² Beba ɛ adi 'tɔl Jaki* kí ngonkɔ Jə kì kiyəɔ. ³ Loki oo kadi né kí n'ra kin nəl jipi-je nɔ lé, ɛ adi d'uwə Piyər d'ilə-é dangay-ti tɔ. Ndo-é-ti kinlé, to ndo ra nɔy kí 'ra kì mbè kí ɔm goto-ti†. ⁴ Loki Erodi adi d'uwə Piyər d'ilə-é dangay-ti lé, ɛ ɔy asgar-je sɔ-sɔ kuti sɔ adi 'ngəm ta-é, kdɔtalə ɛ gir kadi n'gangi ta dɔ-é-ti ndaa-ti takəm kosi dow-je-ti go ra nɔy Paki-ti. ⁵ Loki Piyər ɔ kəy dangay-ti lé, njékəwnə-je 'pa ta kì Lubə kì rɔ tungə-dé ya par-par kɔ ta liə.

Tɛɛ dangay-ti lə Piyər

⁶ Ndɔɔ bə, kadi lo aa ə Erodi à tɛɛ siə dan dow-je-ti kɔ gangta dɔ-é-ti lé, Piyər tɔ bi mbunə asgar-je-ti joo. D'ilə Piyər sil rəm, bá njéngəm takəy dangay-je 'ngəm rəm tɔ. ⁷ Rəmə kəm kí kində jipi bə ya malayka lə 'Babe tɛɛ koy ə loki Piyər tɔ-ti lé ndógi doo, ngá bá Malayka lé ində kàdi Piyər dɔ-dɔ ndəl-é-né panè: «I taá kalangi!» Rəmə sil kí ji-é-ti lé gay wɔgrɔ-wɔgrɔ. ⁸ Ngá bá malayka lé idə-é panè: «Un ndaa dɔɔ bədi lə-i 'dɔ-né bədi-i ə 'ulə saba lə-i nja-i-ti.» Piyər ra titi kí ɛ idə-é-né, ngá bá malayka lé təl idə-é panè: «Ulə kubi kul lə-i ə 'un go-m.» ⁹ Piyər tɛɛ kəy dangay-ti njiyə go malayka-ti. Né kí malayka ra kinlé, Piyər oo kí to né kí tɔgrɔ-ti al. ɛ gir panè tɔ nj. ¹⁰ Loki d'ində ta njéngəm takəy dangay-je kí dɔsɔy 'gangi, 'ree d'ində kì njékung-ti joo 'gangi, 'ree 'tɛɛ tarəbi-ti kí 'ra kì ngɔw lə kí to tarəbi kí ɔw kí mɛɛ bebo-ti rəmə, tarəbi-é lé tɛɛ nɔ-dé-ti kì dɔ rɔ-é ya, adi 'tɛɛ ndaa-ti d'un rəbi káre bə d'isi d'ɔw rəmə, malayka lé, igi yom go Piyər-ti.

¹¹ Ngá bá kəm Piyər ijə yərərə adi panè: «Kí nè kin bəy bá m'gə maji kí to 'Babe ya ulə malayka liə adi ree ɔr-m ji ngar Erodi-ti rəm, ɔr-m mɛɛ né-je-ti kí maji al lay kí jipi-je 'ndigi ra sə-m rəm tɔ.»

¹² Loki kəm Piyər ijə dɔ rɔ-é-ti maji lé, ɛ ɔw bə lə Mari kí kɔ Jə. Jə lé, ri gaj-é lə Marki. Kosi dow-je kí 'tɔ nduy-nduy ya 'kəw-nə bə lə Mari lé, d'isi 'pa ta kì Lubə. ¹³ Loki Piyər ree tɛɛ takəy-ti ɔ ində takəy rəmə, ngonnjəkullə kí dené kí 'ba-é Rodi ree kɔ koo. ¹⁴ Ngá loki ɛ ree bá oo ndi Piyər gə rəmə, rɔ-é nəl-é nɔ adi ɔr takəy al, ngá təl kì ngɔdi ɔw idə-dé panè Piyər ɔ ndaa-ti takəy-ti nɔɔ. ¹⁵ Rəmə d'ilə-é-ti 'panè: «Dɔ-i ində-i wa!» Ngá ɛ təl idə-dé panè: «To Piyər ya lé.» Ngá bá dɛ 'panè: «À to malayka liə je bə.» ¹⁶ Ngá Piyər ində takəy par-par. Beba loki 'ree 'tɛɛ takəy bá d'oo-é rəmə, lo ta igi-dé səl. ¹⁷ Piyər ra ji-é kəngi-dé-né kadi 'pa ta al, ngá bá ɛ ɔr-dé poy né kí 'Babe ra bá ɔr-é-né kəy dangay-ti tɛɛ-né siə ndaa-ti lé. ɛ təl idə-dé panè: «Idə-i ta-é Jaki-je‡ kì ndəgi njékadmɛɛ-je.» Ngá bá ɛ tɛɛ ɔw lo kí rangi-ti bəy. ¹⁸ Loki lo aa lé, asgar-je d'ɔw dɔ-nə-ti wúr-wúr adi 'dəji-nə 'panè se ri bá tɛɛ dɔ Piyər-ti lé wa? ¹⁹ Beba Erodi adi d'ɔw 'ndole-é, ngá d'ingə-é al. ɛ ba asgar-je kí njéngəm takəy-je lé dəji-dé

* 12:2 12:2 ɛ kinlé, to Jaki kí ngon lə Jebede. † 12:3 12:3 Tɛɛ 12:1 ‡ 12:17 12:17 Jaki kinlé, to ngonkɔ Jeju. Gal 1:19

ta ə un ndu kadi 'tol-dé. Go-ti, Erodi i donangi Jude-ti ɔw isi bebo Sejare-ti asi dokaglo sɛ bəy.

Koy lə ngar Erodi

²⁰ Ta tò dan Erodi-ti dɛ kɪ dow-je kí donangi Tir-ti, kɪ dow-je kí donangi Sidɔ-ti. Beba dɛ d'adi ta-dé asi-nɔ kadi 'ree d'ingə Erodi. Loki dɛ 'ndogi mɛɛ Blastusi kí to gɔɔɔ kí njèkində kəm-é go né-je-ti lə ngar Erodi lé, dɛ d'ɔw 'dəji ngar kadi d'ulə siə noji nati, kdɔtalə beko liə bá to lo kingə nékuso lə-dé. ²¹ Erodi ɔr ndo ulə-né kubi ngar liə rɔ-é-ti, ə isi dɔ kalikɔbɛ-ti liə, bá pa ta-je kí ngə-ngə kɪ kosi dow-je. ²² Rəmə dow-je 'tɔy-é mbiti-mbiti 'panè: «Kay! Kin to ndi magi ɛn bi, to ndi dow all!§» ²³ Ngá bá lo-é-ti nɔɔ ya malayka lə 'Babe ində Erodi ɔji-é, kdɔtalə Erodi nàji riɓa kɪ Lubə, beba tajinati nè ya kode-je d'ində-é d'adi-é oy.*

²⁴ Ngá ta lə Lubə sane ɔw kɪ kete-kete. ²⁵ Loki Barnabasi-je kɪ Sol 'tol ta kullə lə-dé kí mɛɛ bebo Jorijalem-ti lé, dɛ d'adi Ja kí ri gaji-é lə Marki lé, təl sə-dé nati.†

Mba kí dɔsɔy kí Pol ɔw kɔ mɛɛ Poyta kí Maji

13

Njékəwnə-je d'ində Barnabasi kɪ Sol tagay kɔ kullə lə Lubə

¹ Dan njékəwnə-je-ti kí bebo Antiosi-ti lé, njépata-je kí ta Lubə-ti, kɪ njéndó dow-je ndukun-je kí d'isi mbunə-dé-ti ɛn: Barnabasi rəm, Simiyɔ kí 'ba-é dow kí ndul rəm, Lusiyusi kí bebo Siren-ti rəm, Manayen kí d'uti-é nati kɪ Erodi kí njèkɔbɛ rəm, bá Sol rəm to*. ² Beba ndo káre bè kí d'isi 'pole 'Babe bá d'ɔgi rɔ-dé nékuso kɪ man kay d'isi 'pa ta kɪ Lubə lé, Ndil kí aa njay idə-dé panè: «Ori Barnabasi-je kɪ Sol indəi-dé tagay adi-mi, kɔ kullə kí m'ba-dé kɔ lé.» ³ Loki d'ɔgi rɔ-dé nékuso kɪ man kay 'pa ta kɪ Lubə lé, dɛ d'ində ji-dé dɔ-dé-ti bá d'ingə-dé kadi d'ɔw.

Barnabasi-je kɪ Sol donangi Sitrə-ti

⁴ Ndil kí aa njay ulə Barnabasi-je kɪ Sol adi d'ɔw Selesi-ti ngá bá d'al bato d'ɔw donangi Sitrə-ti. ⁵ Ngá loki 'tɛɛ bebo Salamin-ti lé, dɛ 'pa ta lə Lubə mɛɛ kəykəwnə-je-ti lə jipi-je. Ngonnjékullə lə-dé Ja Marki ɔw sə-dé nati. ⁶ Loki d'ində donangi Sitrə kí tò dan ba-ti 'gangi lé, d'ɔw njal bebo Paposi-ti. Lo kin-ti lé, d'ingə mbəli káre kí 'ba-é Bar Jeju. ɛ to jipi ə oo rɔ-é kɪ njépata kí ta Lubə-ti rəm, ⁷ bá to njèkisi dɔ ji Gubərnər-ti kí ri-é lə Serjiyusi Polusi kí to dingəm kí njənégə rəm. Gubərnər lé, adi 'ba Barnabasi-je kɪ Sol kɔ ɛ ndigi koo ta lə Lubə. ⁸ Ngá dow káre bè kɪ to mbəli, ri-é lə Elimasi kí ta gɛkɪ, bá ndigi al, adi ɛ sangi kadi n'təl dɔ gubərnər dɔ kadmɛɛ-ti liə. ⁹ Beba Sol kí 'ba-é Pol kí Ndil kí aa njay rusi mɛɛ-é lé oo-é ngəti-ngəti†, ¹⁰ bá idə-é panè: «I dingəm kí kədi ta kɪ né ra kí go rəbi-é-ti al ya rusi mɛɛ-i, i ngon lə Sú, njəkosi ta né-je lay kí to né kí njururu. I lé, ndo kí rá-ti bá 'a taakoo ta tuji kɔjra-je-ti lə 'Babe kí to kɔjra-je kí njururu kinlé wa? ¹¹ Yən, kí ngosnə-ti kin ya, 'Babe à kində-i kɔji-i ə kəm-i à tɔɔ, adi 'a koo ndógi kàdi al ya dokaglo asi tati.» Beba tajinati nè ya lo ndul kəm Elimasi-ti ndi-ndi, adi mam lo ba-ba sangi-né

§ 12:22 12:22 Ejk 28:2 * 12:23 12:23 Dan 5:20 † 12:25 12:25 Knj 11:30 * 13:1 13:1 Luk 3:1 † 13:9 13:9 Knj 22:27

dow kadi ndor-é. ¹² Loki Gubərnər oo né kí ra-né kinlé rəmə, adi mēē-é, kdotalə néndó kí sobi dɔ 'Babe lé, ɔr ndil-é.

Pol ndó ta lə Lubə bebo Antiosi kí tò dɔnangi Pisidi-ti

¹³ Pol kí madkullə-je liə d'al mēē bato-ti kí bebo Paposi-ti, d'ow bebo Perje-ti kí tò dɔnangi-ti kí Pampili. Jā tusi-dé inə-dé lo-é-ti kin, ə təl ɔw bebo Jorijaləm-ti gogi. ¹⁴ Dɛ d'i bebo Perje-ti, d'ow bebo Antiosi-ti kí tò dɔnangi Pisidi-ti. Rəmə d'ow kəykəwnə-ti lə jipi-je ndo taakoo-ti lə jipi-je ə d'isi lo-é-ti nɔɔ. ¹⁵ Loki 'ndó mbete ndukun lə Moiyiji rəm, bá 'ndó mbete lə njépata kí ta Lubə-ti rəm lé, njékun dɔ kəykəwnə lə jipi-je d'ulə kulə d'idə Pol-je 'panè: «Ngankɔ-ji-je, kinə owi kí ta madi kɔo kadi uləi-né dingəm mēē njékəwnə-je-ti rəmə, tarəbi tò tagi kadi 'pai.» ¹⁶ Beba Pol j taá yəki ji-é adi d'isi selege bá panè: «Səi Israyel-je rəm, səi kí 'bəli Lubə rəm, 'yəli mbi-si ooi-né ta ləm!» ¹⁷ Lubə lə gin dow-je lə-ji kí 'to Israyel-je mbəti ka-ji-je. E adi kɔr-dé usi dɔ madi-é-ti, loki d'isi-né be mba-ti dɔnangi Ejipti-ti, bá adi-dé 'teē kogi dɔnangi-ti kinlé kí takul tógi-é kí nɔ. ¹⁸ E ul-dé asi bal kɔrsɔ diləlo-ti. ¹⁹ Bəy bá e tɔɔ ko gin dow-je siri dɔnangi Kanə-ti ə təl kí dɔnangi lə-dé adi dow-je liə néndubə-ti*. ²⁰ Né-je kin lay lé, ra né asi bal busɔ kí kɔrmj je bə.»

«Go-ti gogi bá, e ində njégangta-je adi ka-ji-je sar teē-né kaglo-ti lə Samiyel kí to njépata kí ta-é-ti.† ²¹ Ngá bá dɛ 'dɔji ngar, bá Lubə adi-dé Saul kí ngon lə Kisi kí to kí gin koji-ti lə Benjamɛ adi ɔ be dɔ-dé-ti bal kɔrsɔ. ²² Ngá go-ti gogi, loki Lubə mbati Saul lé, e adi Dabidi to ngar lə-dé. Ta kí Lubə pa dɔ Dabidi-ti ɔn: “Mə m'ingə Dabidi, ngon lə Jese, kí dow kí mēē-m ndigi, e à ra né-je lay kí mēē-m ndigi.” ²³ Gin ka-ti lə Dabidi lé, bá Lubə adi d'oji Jeju kí to njékaji Israyel-je, titi kí e un-né mindi-é kete lé. ²⁴ †Kete nɔ ree Jeju-ti lé, Jā ilə mbə adi gin Israyel-je lay kadi 'ra batəm kɔo kadi tɔji kiŋə kí d'inə panjiyə-dé-je kí maji al kogi. ²⁵ †Ngá dɔkaglo-ti kí Jā təl ta kullə liə lé, e panè: “M'to dow kí səi 'ngəbi-é kinlé al. Ooi bə, e kí à ree go-m-ti lé, kulə saba kí nja-é-ti ya kàrè m'tuwə kadi m'tuti al.S”»

²⁶ «Ngankɔ-m-je, səi kí 'toi nganka Abrakam rəm, dɛ kí dan-si-ti nè kí 'bəl Lubə rəm lé, jəi ya bá ta kaji kinlé sobi dɔ-ji. ²⁷ Kɔo dow-je kí bebo Jorijaləm-ti kí 'boy-je lə-dé lé, 'gə Jeju al rəm, bá ta-je lə njépata-je kí ta Lubə-ti kí dow-je 'ndó kí ndo taakoo-je lə jipi-je lay-lay kinlé kàrè 'gə mēē-é al rəm tɔ. Ta kí dɛ 'gangi dɔ Jeju-ti kin, dɛ 'ra d'adi ta-je lay kinlé né-é ra-né né tɔ. ²⁸ †Dɛ d'ingə ta kí asi koy-é al, ya 'dɔji Pilati kadi adi 'tol-é. ²⁹ †Ngá loki dɛ 'ra siə né-je lay kí 'ndangi mēē mbete-ti kí aa njay sobi-né dɔ-é lé, dɛ d'or-é kagdəsi-ti d'ow 'dubi-é.* ³⁰ Ngá Lubə adi-é tɔsi ndəl ində lo teē. ³¹ †Dɛ kí d'i siə dɔnangi Galile-ti 'dan-é d'ow siə bebo Jorijaləm-ti lé, e teē sə-dé busi-busi ya asi ndo nɔ. Dɛ lé bá fone bə 'təl 'to njépata-je liə kadi dow-je kí to Israyel-je.»

‡ 13:13 13:13 Knj 12:12 § 13:18 13:18 Tɛt 1:7; 12:51; Det 1:31. * 13:19 13:19 Det 7:1; Jɔj 14:1

† 13:20 13:20 Njg 2:16; 1Sa 3:20 ‡ 13:22 13:22 1Sa 8:5; 8:19; 10:21; 13:14; Pa 89:21. † 13:24

13:24 Mar 1:4; Luk 3:3 † 13:25 13:25 a Jā 1:20; b Mat 3:11; Mar 1:7; Luk 3:16; Jā 1:27 § 13:25

13:25 Jā 1:20,27; Mat 3:11; Luk 3:16 † 13:28 13:28 Mat 27:22,23; Mar 15:13,14; Luk 23:21-23; Jā

19:15 † 13:29 13:29 Mat 27:57-61; Mar 15:42-47; Luk 23:50-56; Jā 19:38-42 * 13:29 13:29 Mat

27:22; Mar 15:13,42; Luk 23:21,50; Jā 19:15. † 13:31 13:31 Knj 1:3

³² «Jé kàrè, j'ree j'ilò mbẹ Poyta kí Maji kinlé j'adi-si j'panè: Kunmindì kí Lubə un adi ka-ji-je lé, ³³ ẹ adi né-é ra né dọ-ji-ti, jẹi nganka-dé-je, kí takul tósi kí ẹ adi Jeju tósi ndəl ində lo tẹẹ, titi kí 'ndàngi-né ta-é mẹẹ mbete Pa-je-ti lo kór-é-ti kí joo 'panè:

“I 'to Ngon-m, bone Mạ ya m'to Bọbi-i.”»

³⁴ «Tósi kí Lubə adi Jeju tósi ndəl ində lo tẹẹ lé, ẹ adi-é tẹẹ kđo kadi ndum gogi al ngá lé bá pa-né panè:

“M'a kadi-si né-je kí aa njay kí m'un mindi-m dọ-ti, m'adi Dabidi. To kun mindi kí m'ạ dọ-ti njàngi.”»

³⁵ «Gin-é kin bá Lubə pa-né mẹẹ mbete-ti kí rangi bọy panè:

“I 'a kiṅ-m mạ dow lə-i kí m'aa njay kadi m'ndum al.”

³⁶ «Dabidi lé, loki ẹ ra kullə kaglo-ti liə təl-né ta kojra-je lə Lubə lé, oy adi 'dubi-é mbó ka-é-je-ti ə ẹ ndum. ³⁷ Ngá ẹ kí Lubə adi-é tósi ndəl ində lo tẹẹ lé, ndum al. ³⁸ Bẹba ngankọ-m-je, kadi 'gəi maji, to takul Jeju lé bá j'ilə-né mbẹ kiṅ go majal-je lə-si kogi ³⁹ rəm, bá né-je lay kí ndukun lə Moiyiji asi kór ta-é dọ-si-ti al lé, nẹ-nẹ kí adi mẹẹ-é Jeju lé, ta-é ọr dọ-é-ti kogi lay rəm tó. ⁴⁰ Bẹba ooi go rọ-si maji, kadi né-je kí njépata-je kí ta Lubə-ti 'pa d'adi-si kinlé tẹẹ dọ-si-ti al. Dẹ 'panè:

⁴¹ “Ooi maji, sẹi njénədi dow-je, adi ndil-si tẹẹ sạy ə igi yom.

Kđotalə m'a ra né káre dəkaglo-ti lə-si nè ya.

Né kí m'a ra lé, lé dow ọr-si poy-é ya kàrè

a kooi kí ta kí togrọ-ti alS!”»

⁴² Ngá loki Pol-je kí Barnabasi 'tẹẹ kəykwəna-ti lə jipi-je lé, 'dəji-dé kadi 'təl 'ree kí ndo taakoo kí gogi rangi kadi 'pa gạ ta kinlé, 'adi-dé bọy. ⁴³ Ngá go kəw-ṅa-ti lé, jipi-je kí jipi təl-je kí 'to njékilə kuji dọ Lubə-ti ṅa ya d'un go Pol-je kí Barnabasi. Pol-je lé, d'oji sə-dé ta rəm, bá d'ulə dingəm mẹẹ-dé-ti, kđo kadi ramaji lə Lubə lé, d'oy go-ti rigi-rigi ya.

⁴⁴ Ndo taakoo-ti kí gogi rangi lé, dow-je kí mẹẹ bẹbo-ti 'kəw-ṅa ṅa ya kđo koo ta lə Lubə, adi ndəgi dow-je ṅay ṅa al. ⁴⁵ Ngá loki jipi-je d'oo kosi dow-je kin bə lé, jangi ra-dé ṅa adi 'pa takobi kí Pol 'mbati-né ta lia. ⁴⁶ Bẹba Pol-je kí Barnabasi d'idə-dé ta kí męęenda kay 'panè: «Ooi bə, sẹi bá lé, tó kđo kadi toki pa ta lə Lubə kadi-si kete moki. Ngá kosi kí sẹi ọsi ta lé ngərangì ə sẹi ya ooi rọ-si kí dow-je kí 'tuwə kiskəm kí sartagangi kin al ngá lé, bá jẹ j'təl-né kəm-ji rọ dow-je-ti kí 'to jipi-je al tin. ⁴⁷ Bẹba né kí 'Babe un ndu dọ-ti kadi j'ra ɛn:

“Mạ m'ində-i kadi 'to londógi lə gin dow-je kí 'to jipi-je al.

Kđo kadi ọw kí ta kaji njal 'tẹẹ-né ngangì dɔnangi-ti*.”»

⁴⁸ Ngá loki dẹ kí 'to jipi-je al, d'oo ta kinlé, rọ-dé nəl-dé adi 'piti ta lə 'Babe Lubə. Dẹ kí kiskəm kí sartagangi tó kđo ta lə-dé lé, 'təl njékadmẹẹ-je. ⁴⁹ Bẹba ta lə 'Babe sane kí go dɔnangi lə-dé kin lay. ⁵⁰ Ngá jipi-je 'sulə dené-je kí 'to jipi təl-je kí 'to dow-je kí boy-boy rəm, 'sulə dow-je kí boy-boy kí mẹẹ bẹbo-ti adi d'ulə kəm Pol-je kí Barnabasi ndoo, bá 'tubə-dé kogi dɔnangi-ti lə-dé rəm tó. ⁵¹ *Bẹba Pol-je kí Barnabasi 'tində kodi kí nja-dé-ti

ki dɔ-dé-ti ə d'ɔti d'ɔw bebo Ikoniyɔm-ti. ⁵² Ngá njéndó né-je kí mee bebo Antiosi-ti lé, rɔ-dé nəl-dé n̄a rəm, bá Ndil kí aa njay rusi mee-dé rəm tɔ.

14

Pol kí Barnabasi d'ɔw bebo Ikoniyɔm-ti

¹ Pol-je kí Barnabasi d'ɔw kəykwəɲ-ti lə jipi-je kí mee bebo Ikoniyɔm-ti tɔ. Dɛ 'ndó dow-je né sar ya adi jipi-je kí grɛki-je kí 'tò nduy-nduy ya d'adi mee-dé Jeju. ² Ngá dow-je kí ná-je dan jipi-je-ti kí 'to njémɛɛndə-je lé, 'sulə dow-je kí 'to jipi-je al kadi 'ra njékadmeɛ-je maji al. ³ Pol-je kí Barnabasi d'isi mee bebo Ikoniyɔm-ti ndo asi ta-ti bɔy. Dɛ d'ində mee-dé dɔ 'Babe-ti adi 'pa ta kí meɛnda kəy. Beba 'Babe adi-dé tógi adi 'ra-né né-je kí tò bəl-bəl, kí né-je kí toji adi dow-je 'gɔ kí ramaji lə Lubə kí Pol-je kí Barnabasi d'ilə mbɛ-é lé, to ta kí tɔgrɔ-ti ya. ⁴ Beba kosi dow-je kí mee bebo-ti 'gáɲgi-n̄a lo joo: Dɛ kí ná-je d'á go jipi-je-ti, ngá dɛ kí dan-ti-je d'á go njékwukulə-je-ti tɔ. ⁵ Jipi-je kí dow-je kí 'to jipi-je al, d'ində ndi-dé nati kí 'boy-je lə-dé, kɔ kadi d'adi kɔ Pol-je kí Barnabasi rəm, kɔ kadi 'tilə-dé kí ər 'tɔl-dé rəm tɔ. ⁶ Rəmə ta-é usi mbi Pol-je-ti, adi d'ay d'ɔw 'bɔyɔ rɔ-dé bebo Listrə-ti, kí bebo Derbi-ti kí to bebo-je kí dɔnangi Likaoni-ti, kí nganbɛ-je kí gəə dɔ-dé. ⁷ D'ilə mbɛ Poyta kí Maji lo-je-ti kinlé tɔ.

Pol-je kí Barnabasi d'ɔw bebo Listrə-ti

⁸ Dingəm káre kí njənjakoy isi mee bebo Listrə-ti nɔɔ. Ə to dingəm kí nja-é oy lo koji-é-ti n̄u adi njiyə nja káre al. ⁹ Ɛ isi oo ta kí Pol isi pa. Loki Pol oo-é gérórə lé, oo kí kadmɛɛ liə lé, asi kadi adi-é lapiya. ¹⁰ Ngá bá pa siə ta kí ndi-é kí boy panè: «I taá, 'á dɔ nja-i-ti njururu!» Rəmə dingəm lé ubə nangi rati ya i taá njiyə. ¹¹ Loki kosi dow-je d'oo né kí Pol ra kinlé rəmə, 'pa ta kí ndi-dé kí boy kí ta Likaoni 'panè: «Magi-je 'təl rɔ-dé dow-je-ti, d'ur nangi dan-ji-ti!» ¹² Dɛ 'ba Barnabasi «Jəsi» ə 'ba Pol «Ermezi» kɔ Pol bá to njɛpata. ¹³ Njégugnə lə magi «Jəsi» kí to magi kí kəy liə tò tarəbi kɔw mee bebo-ti lé, ree kí bɔbi mangi-je, kí puti kagi-je takəy pole magi-ti lé. Beba dɛ kí kosi dow-je 'ndigi kilə məsi nangi kun-né ta Pol-je kí Barnabasi lé. ¹⁴ Ngá loki njékwukulə-je kí joo kin d'oo ta-é lé, 'gáɲgi kubi-je kí rɔ-dé-ti ə d'ay d'ur dan kosi dow-je-ti kí kəə ta-dé-ti 'panè: ¹⁵ «Kamə-je! 'Rai né kin bə kɔ ri? Jɛ lé, j'to dow madi-si-je ya to! Poyta kí Maji kí j'ilə mbɛ-é j'adi-si lé, to ta lə kadi in̄əi magi-je kí kare bə kin kɔgi, ə 'reei kí rɔ Lubə-ti kí Njékisi kəm, Njɛra dɔrɔ kí dɔnangi, kí babo kí né-je lay kí tò-ti†. ¹⁶ Dɔgangi bal-je-ti kí dəə kete lé, ɛ in̄ə gin dow-je lay adi ná-n̄a ya un rəbi liə-liə. ¹⁷ Bə ya kàrè, Lubə lé, in̄ə ta toji-si rɔ-é mee ramaji-je-ti liə al: Ɛ adi ndi i dɔrɔ-ti ədi dɔnangi-ti nè, ə adi kandi né-je tɛɛ kí n̄ay-é n̄ay-é, ɛ adi-si nékuso rəm, bá adi ronəl rusi mee-si rəm tɔ.‡» ¹⁸ Lé njékwukulə-je 'pa-né ta-je kin bə ya kàrè, lo kadi d'ɔgi dow-je lo kilə məsi nangi kun-né ta-dé lé, ngá n̄a.

¹⁹ Go-ti gogi rəmə, jipi-je kí d'i bebo Ikoniyɔm-ti rəm, bá bebo Antiosi-ti kí dɔnangi Pisisi-ti 'ree 'sulə dow-je, adi 'tilə Pol kí ər, ə 'ndɔr-é d'ɔw d'ilə-é gidi bebo-ti, adi dɛ 'gir toki ɛ oy ngá. ²⁰ Ngá loki njéndó né-je 'kəw-n̄a kí

* 14:11 14:11 Knj 28:6 † 14:15 14:15 Pa 146:6 ‡ 14:17 14:17 Pa 147:8

dò-é-ti lé, ẹ ubò nangi ì taá təl ọw mee bebo-ti gogi. Lo aa go-ti lé, dẹ kì Barnabasi d'ow bebo Derbi-ti.

Pol kì Barnabasi 'təl d'ow bebo Antiosi-ti kí d'onangi Siri-ti gogi

²¹ Pol-je kì Barnabasi d'ilə mbe Poyta kí Maji mee bebo Derbi-ti, adi dow-je na ya 'təl njéndó né-je. Beba dẹ 'təl 'ree bebo Antiosi kí d'onangi Pisidi-ti, kì bebo Listrə-ti, kì bebo Ikoniyom-ti gogi. ²² Dẹ d'ulə dingəm mee njéndó né-je-ti kadi d'uwə rɔ-dé ngá ə d'a dɔ nja-dé-ti mee kadmege-ti lə-dé rəm 'panè: «J'a kindəi dan kọ kí nà gangi bəy fá, j'a tẹgi kọbe-ti lə Lubə.» ²³ Dan njékəwnə-je-ti kí rá-rá kí d'ow-ti lé, dẹ mbəti 'ngatogi-je d'adi-dé ə 'pa ta kì Lubə kì kogi rɔ nékuso kì man kay d'ulə-dé-né mee ji 'Babe-ti kí d'adi-é mee-dé lé.

²⁴ Beba dẹ d'ində d'onangi Pisidi 'gangi 'ree d'onangi Pampili-ti. ²⁵ Dẹ d'ilə mbe Poyta kí Maji lə Lubə mee bebo Perje-ti, ngá fá d'ow mee be-ti kí Atali. ²⁶ Lo-é-ti kinlé, dẹ d'al mee bato-ti 'təl d'ow bebo Antiosi-ti gogi, lo-ti kí ndokì d'ulə-dé mee ji Lubə-ti adi ramaji liə ra sə-dé adi 'təl-né ta kullə lə-dé lé. ²⁷ Loki 'ree 'tẹg mee bebo Antiosi-ti lé, dẹ mbọ njékəwnə-je ə d'or-dé poy né-je lay kí Lubə ra kì takul-dé rəm, fá d'or-dé poy tarəbi kí Lubə tẹg adi dow-je kí 'to jipi-je al kàrè d'adi mee-dé lé tɔ. ²⁸ Pol kì Barnabasi d'isi nù dɔkaglo asi tati kì njéndó né-je.

15

Kingə-nə kí boy kí mee bebo Jorijalem-ti

Gal 2:1-9

¹ Dingəm-je kí dan-ti-je d'ì d'onangi Jude-ti 'ree mee bebo Antiosi-ti, 'ndó né njékadmee-je 'panè: «Kinə d'ijə-si ganjangi kí go nékobe-ti lə Moiyiji al lé, a kaji ndə al.» ² Ngá Pol-je kì Barnabasi ndigi sə-dé al, adi naji-nə ta dɔ-ti nà bè. Beba d'adi Pol-je kì Barnabasi rəm, dow-je kí nà-je kí dan-dé-ti kí mee be-ti kí Antiosi d'ow bebo Jorijalem-ti kɔ kində ta-é nù njékəwkułə-je-ti, kì nù 'ngatogi-je-ti. ³ Njékəwnə-je kí bebo Antiosi-ti d'osi kuti-dé lo kow mba-ti lə-dé kinlé. Ta lə dow-je kí 'to jipi-je al, kí d'adi mee-dé lé, dẹ d'or poy-é taá-taá d'ində-né dan be-je kí d'onangi Penisi-ti kì d'onangi Samari-ti 'gangi adi njékadmee-je lay kí d'oo ta-é lé, rɔ-dé nəl-dé nà. ⁴ Loki 'ree tẹg bebo Jorijalem-ti lé, njékəwnə-je, kì njékəwkułə-je, kì 'ngatogi-je d'uwə-dé kì rɔ-dé-ti adi d'or-dé poy né-je lay kí Lubə ra sə-dé lé. ⁵ Ngá rəmə dow-je kí dan-ti-je kí 'to njékun go né ndó lə Parisi-je kí d'adi mee-dé Jeju lé 'panè: «Dow-je kí 'to jipi-je al, kí d'adi mee-dé lé, d'a kijə-dé ganjangi rəm, d'a kində dɔ-dé-ti kadi 'təl rɔ-dé go ndukun-je-ti lə Moiyiji rəm bane.» ⁶ Beba njékəwkułə-je, kì 'ngatogi-je d'uwə dɔ-nə kɔ koo ta-é.

⁷ †Loki dow-je 'naji-nə ta dɔ-ti nà lé, Piyər ì taá panè: «Ngankɔ-m-je, səi 'gəi maji kí mą lé Lubə mbəti-m dan-si-ti kete low kɔ kadi m'ilə mbe rɔ dow-je-ti kí 'to jipi-je al, kɔ kadi d'oo Poyta kí Maji ta-m-ti ə d'adi-né mee-dé Jeju tɔ. ⁸ †Beba Lubə kí to njègə mee dow-je lé, ndigi sə-dé dɔ-ti adi ẹ adi-dé Ndil kí aa njay titi-nə kí ẹ adi-ji-né lé bə tɔ.* ⁹ Jəi sə-dé-je lé, Lubə ɔr kəm dow al; beba loki dẹ d'adi mee-dé lé, ẹ togi mee-dé adi aa njay. ¹⁰ Kɔ ri ó səi 'nəi Lubə wa? Nékuti kí ɔy kí ka-ji-je kàrè d'asi kuti

al rəm, jəi kàrè j'asi kuti al rəm, ya 'ndigi kindəi do njéndó né-je-ti kdo ri wa? ¹¹ Jəi lé, j'gəi maji kí tɔgrɔ-ti ya j'aji kà takul ramaji lə 'Babe Jeju. Də kàrè, bə ya tɔ ə d'aji-né tɔ.»

¹² Loki ɛ pa bə rəmə, dow-je lay ya d'isi do-ŋa-ti ndingi. 'Yəl mbi-dé d'oo-né ta-je kí Pol-je kà Barnabasi d'isi d'idə-dé sobi do né-je kí tɔji tógi Lubə, kà né-je kí to bəl-bəl kí Lubə ra kà takul-dé dan dow-je-ti kí 'to jipi-je al lé. ¹³ Loki Pol-je kà Barnabasi 'pa ta lay rəmə, Jaki un ta ə panè: ¹⁴ «Ngankɔ-m-je, 'yəli mbi-si ooi-né ta lə-m! Kəm rəbi kí Lubə ra-né né lo kulə gin-é-ti rɔ dow-je-ti kí 'to jipi-je al, bá ɛ mbəti-né dow-je dan-dé-ti kdo kadi 'to dow-je liə lé, Simɔ un kuti-é ɔr berere-berere lay†. ¹⁵ Ta-je lə njépata-je kí ta Lubə-ti ɔw nati kà ta kinlé, kdo 'ndangi mɛɛ mbete-ti kí aa njay 'panè:

¹⁶ “Go né-je-ti kinlé, mə Lubə ya m'a təl ree ra kəykubi lə Dabidi kí ɔré nangi kin gogi, Lo-é-je kí tuji lé m'a təl ra gogi, Rəm m'a təl tɔsi taá gogi.

¹⁷ Kdo kadi ndəgi dow-je 'sangi nja 'Babe rəm, bá gin dow-je lay kí 'to jipi-je al kí m'ba-dé kadi 'to dow-je lə-m lé, d'a sangi nja-m tɔ.

¹⁸ 'Babe Lubə kí njègə né-je liə low lə low-je nɔ ya sartagangi lé, bá pa bə.‡”»

¹⁹ «Gin-é kin bá, dow-je kí dan dow-je-ti kí to jipi-je al, kí d'inə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi ə 'ree rɔ Lubə-ti lé, mə m'ndigi kadi dow ində né kí ɔy kí rangi do-dé-ti al ngá. ²⁰ Ngá kadi toki ndangi mbete kidə-dé-né kadi d'uso dɔ-je kí dow-je 'təl 'pole-né magi-je al rəm, dɔ-je kí d'oy yo kuburu kàrè kadi d'uso al rəm, kadi d'uso məsi dɔ al rəm, bá kadi d'ɔr rɔ-dé kɔgi mɛɛ kaya-ti rəm tɔ§. ²¹ Kdo Ndukun lə Moiyiji kinlé, low nɔ ya njéndó dow-je ndukun-je, d'isi mɛɛ bəbo-ti kí rá-rá, adi 'ndó dow-je kí ndo taakoo-je lə jipi-je lay, mɛɛ kəykəwnɔ-je-ti lə-dé.»

Mbete kí d'ulə-né d'adi njékadmɛɛ-je kí 'to jipi-je al

²² Njékowkulə-je, kà 'ngatɔgi-je, kà njékəwnɔ-je lay ya d'un ndu-dé kdo kadi 'mbəti dow-je dan-dé-ti kadi d'ulə-dé nati kà Pol-je kà Barnabasi mɛɛ bəbo Antiosi-ti. Bəba 'mbəti Judi kí 'ba-é Barsabasi, kà Silasi kí 'to dow-je kí njékadmɛɛ-je d'un ta-dé ya joo lay. ²³ Ta kí 'ndangi mɛɛ mbete-ti d'adi-dé jidə-ti lé ən:

«Jə njékowkulə-je, kà 'ngatɔgi-je, kà njékadmɛɛ-je lay ya j'ndangi mbete kin j'adi-si səi kí 'toi jipi-je al kí 'təli njékadmɛɛ-je kí isi mɛɛ bəbo Antiosi-ti, kí dɔnangi Siri-ti, kà dɔnangi Silisi-ti, j'ra-si-né lapiya. ²⁴ Jə j'oo poy dow-je kí d'j dan-ji-ti nə d'ɔw 'pa ta 'təl-né do-si, bá d'ulə-né bəl mɛɛ-si-ti rəm tɔ. Dowbə-je kinlé, to jə bá j'un ndu j'ulə-dé-né al ya sar. ²⁵ Bəba jə j'ində ndi-ji nati lay, j'mbəti dingəm-je j'ulə-dé-né rɔ-si-ti nati kà Pol-je kà Barnabasi kí 'to dow-je kí j'ində-dé dan kəm-ji-ti. ²⁶ Də lé 'to dow-je kí d'ilə rɔ-dé kɔgi kdo ri 'Babe lə-ji Jeju Kristi. ²⁷ J'adi Judi-je kà Silasi d'ɔw sə-dé nati, kdo kadi dɛ ya d'idə-si ta-je kí j'ndangi mɛɛ mbete-ti kinlé kà ta-dé tɔ. ²⁸ Kdɔtalə Ndil kí aa njay rəm, jə ya rəm lé, j'ndigi kində né kí ɔy kí rangi

do-si-ti kore-né do né-je kí tò kadi 'rai ya tá kin al ngá. Né-je kí tò kadi 'rai ya tá lé ón: ²⁹ Səi a kusoi da-je kí 'pole-né magi-je al rəm, a kusoi məsi da al rəm, da kí oy yo kubru kàrè a kusoi al rəm, bá səi a rai kaya al rəm tó. Né-je kin bá, səi a kori rə-si meɛ-é-ti kogi. Lapiya lə-si ə ndo kí rangi-ti.»

³⁰ Dow-je kí 'mbəti-dé d'ulə-dé lé, d'wəti d'ow. Loki d'ow 'teɛ meɛ bebo Antiosi-ti lé, 'ba kosi njékadmɛɛ-je d'adi-dé mbete lé. ³¹ Loki 'ndó mbete-é d'adi kosi njékəwnə-je lé, rə-dé nəl-dé nɔ kdo ta dɪngəm kí d'ulə meɛ-dé-ti meɛ mbete-ti kinlé. ³² Judi-je kɪ Silasi kí 'to njépata-je kí ta Lubə-ti to lé, 'pa ta-je nɔ-nɔ d'ulə-né dɪngəm meɛ njékadmɛɛ-je-ti rəm, bá 'mbusi-né nja-dé rəm tó. ³³ Dɛ 'ra ndo asi tati lo-é-ti nɔɔ, ngá bá njékadmɛɛ-je d'ɪnə-dé kadi 'təl kɪ lapiya d'ow rə njékulə-dé-je-ti lé gogi ³⁴ [Bə ya kàrè, Silasi panè n'a kisi, adi təl isi nɔ.]* ³⁵ Ngá Pol-je kɪ Barnabasi d'isi meɛ bebo Antiosi-ti. D'ində rə-dé nati kɪ dow-je kí rangi nɔ, 'ndó dow-je ta lə 'Babe rəm, bá d'ilə mbɛ Poyta kí Maji liə rəm tó.

Mba kí njékungɪ joo kí Pol ɔw kdo mbɛ Poyta kí Maji

Ta lə gáŋgi-nɔ lə Pol-je kɪ Barnabasi

Gal 4:13-15

³⁶ Ndo-je kí rangi go-ti ngá bá Pol idə Barnabasi panè: «Adi j'təl j'ow gogi j'gɔ njékadmɛɛ-je kí meɛ bebo-je-ti lay kí ndɔkɪ j'ilə mbɛ ta lə 'Babe-ti lé j'oo se d'isi ban ngá wa.» ³⁷ Barnabasi ndigɪ kadi Jɔ kí ri gajɪ-é lə Marki ɔw sə-dé nati, ³⁸ †ngá Pol ndigɪ kadi ɔw sə-dé al, kdo ndɔkɪ kete ɔsi təl go-dé-ti dɔnangi Pampili-ti, adi dan-dé lo kullə-ti lə-dé al†. ³⁹ Bəba ndi-dé al-nɔ nɔ, adi 'gáŋgi-nɔ lo joo. Barnabasi un Marki kəm-é-ti ə d'al meɛ bato-ti d'ow kɪ dɔnangi Sɪprə-ti kí tò dan ba-ti. ⁴⁰ Rəmə Pol mbəti Silasi ə njékadmɛɛ-je 'dɔji kadi ramaji lə 'Babe nɔy sə-dé, ngá bá d'un rəbi d'ow tó. ⁴¹ Dɛ d'ow dɔnangi Siri-ti, kɪ dɔnangi Silisi-ti 'mbusi nja njékəwnə-je do kadmɛɛ-ti lə-dé.

16

Timote dan Pol-je kɪ Silasi

¹ Pol ɔw teɛ meɛ bebo Dərbi-ti kɪ bebo Listrə-ti. Meɛ bebo Listrə-ti lé, njəndó né kare kɪ ri-é lə Timote isi titi nɔɔ. Ɛ to ngon lə jipi madi kí dené kɪ təl njékadmɛɛ, ngá bəbi-é bá to grekɪ†. ² Njékadmɛɛ-je kí d'isi bebo Listrə-ti kɪ bebo Ikoniɔm-ti 'pa ta liə maji nɔ. ³ Pol ndigɪ kadi Timote ɔw siə nati. Bəba ɛ ijə-é ganjangɪ, kdɔtalə jipi-je d'isi dɔnangi-é-je-ti kinlé nɔɔ. Dɛ lay ya 'gə kí bəbi Timote lé, to grekɪ*. ⁴ Meɛ bebo-je kí Pol-je kɪ Silasi d'ow-ti lé, dɛ 'pa tó ndu njékowkulə-je kɪ 'ngatɔgi-je kí bebo Jorijalɛm-ti lé, d'adi dow-je d'oo, kdo kadi 'təl rə-dé go-ti.† ⁵ Njékəwnə-je d'uwə rə-dé ngá meɛ kadmɛɛ-ti lə-dé rəm, bá kər-dé usi do madi-é-ti kɪ ndo-é ndo-é rəm tó.

* **15:34** 15:34 Ta-je kí tò mbunɔ né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dɔsay kí dan-ti-je kí 'ndangi kɪ ji-dé kɪ ta grekɪ. † **15:38** 15:38 Knj 13:13 † **15:38** 15:38 Knj 13:13 † **16:1** 16:1 Knj 14:8-21 * **16:3** 16:3 Timote lé, kɔɔ-é to jipi adi jipi-je d'oo-é kɪ jipi tó. Gin-é kin bá Pol ijə-é né ganjangɪ, nɛ jipi-je d'a kɪ mbati ta liə. Ngá dow-je kí 'to jipi-je al kí d'adi meɛ-dé Jeju lé, Pol ndigɪ kadi d'ijə-dé ganjangɪ al. † **16:4** 16:4 Ta kí sobi do ndu kí njékowkulə-je kɪ 'ngatɔgi-je kí bebo Jorijalɛm-ti, d'un lé 'oo Knj 15:20-29.

Kɔw Pol dɔnangi Maseduwan-ti

⁶ Loki Ndil kí aa njay ɔgi-dé kadi 'pa ta læ Lubə dɔnangi Aji-ti lé, dɛ d'ində dɔnangi Priji kí dɔnangi Galati 'gangi. ⁷ Ngà loki 'ree 'tɛɛ ngosi kí dɔnangi Misi lé, dɛ 'nə kadi d'ow dɔnangi Bitini-ti, ngà Ndil Jeju adi-dé tarəbi al. ⁸ Beba dɛ d'ində dɔnangi Misi 'gangi d'ow bebo Troasi-ti. ⁹ Lo-é-ti kin bá, ndɔw rəmə, né ra Pol toki nɪ bè, adi oo dow káre kí to dow kí dɔnangi Maseduwan-ti ɔ kí nja-é taá ə nɔ ta-é-ti panè: «'Ree dɔnangi Maseduwan-ti, 'ree ra sə-ji!» ¹⁰ Go né-ti kí ra Pol toki nɪ bè lé, tajinati nè ya, jɛ j'sangi kɔw kɔw dɔnangi Maseduwan-ti, kɔw j'gə maji kí Lubə ɓa-ji, kadi j'ow j'ilə mbɛ Poyta kí Maji j'adi dow-je kí dɔnangi-é-ti kinlé.

Dené káre kí ri-é læ Lidi adi mɛɛ-é Jeju Plp 1:1-11,27-30

¹¹ Jɛ j'al mɛɛ bato-ti mɛɛ bebo Troasi-ti, j'un njururu dɔ-ji kí Samotrasi kí to dɔnangi kí tò dan babo-ti, ə lo aa go-ti lé, j'ow j'tɛɛ bebo Neapolisi-ti. ¹² J'i tin, j'ow mɛɛ bebo Pilipi-ti kí to bebo kí dɔsɔy kí dɔnangi Maseduwan-ti kí to bekwɔ læ dow-je kí Rɔm. Jɛ j'ra ndɔ-je mɛɛ bebo-ti kinlé.

¹³ Beba ndɔ taakoo-ti læ jipi-je lé, j'tɛɛ mɛɛ bebo-ti j'ow ta ba-ti, kɔw j'gir j'panè lo-é-ti kinlé, j'a kingə lo kí jipi-je d'isi 'pa ta kí Lubə titi-titi. Loki j'ow j'tɛɛ lé, jɛ j'isi nangi ə j'pa ta kí dené-je kí 'kəw-nə lo-é-ti lé. ¹⁴ Kí káre dan dené-je-ti lé ri-é læ Lidi. Ə ɛ to njəbəl Lubə. ɛ to dené kí mɛɛ bebo Tiyatir-ti rəm, bá to njɛra gati kubi-je kí kər yəl-yəl kí là-é nɔ rəm. Dené kinlé, isi oo ta kí Pol isi pa, ə 'Babe adi kəm-é ijə dɔ-ti, adi ɛ yəl mbi-é maji oo-né ta kí Pol isi pa lé. ¹⁵ Beba 'ra-é batɛm kí dɛ kí mɛɛ kəy-ti liə‡. Ngà bá ɛ ɓa-ji panè: «Kí ngɔsnè sɔi 'gəi kí mɔ m'adi mɛɛ-m 'Babe ngá kinlé, 'reei isi mɛɛ kəy-ti læ-m.» ɛ ra sar adi j'ow siə.

D'uwə Pol-je kí Silasi dangay-ti bebo Pilipi-ti

¹⁶ Ndɔ káre bè, loki j'isi j'ow lo pa ta-ti kí Lubə rəmə, ngonnjékullə kí dené káre bè tilə kəm-ji. ɛ lé ndil kí maji al isi mɛɛ-é-ti; ndil kí maji al lé, adi-é ndɔw né, adi néndɔw liə kinlé, ingə-né né nɔ adi 'ɓa-é-je. ¹⁷ ɛ ndole go-ji, jɛ kí Pol-je, ə tur kə go-ji-ti taá-taá panè: «Dingəm-je kinlé, 'to ngannjékullə-je læ Lubə kí njəkisi taá dɔrɔ-ti nɔ! Dɛ d'ilə mbɛ ta kí sɔbi dɔ rəbi kaji d'adi-si!» ¹⁸ Ngonnjékullə kí dené lé, ra né kinlé bè-bè ya ndɔ nɔ. Beba ta təl ta-é-ti rəmə, wɔngi ra Pol adi təl ndángi ndil kí maji al lé panè: «Kí ri Jeju Kristi, m'idə-i kadi 'tɛɛ mɛɛ-é-ti kɔgi!» Rəmə tajinati nè ya, ndil kí maji al lé tɛɛ mɛɛ-é-ti kɔgi ya to. ¹⁹ Ngà loki dow-je kí 'to 'ɓa ngonnjékullə kí dené kinlé, d'oo kí nékingə né læ-dé goto ngá lé, dɛ d'uwə Pol-je kí Silasi 'ndɔr-dé d'ow sə-dé pandangi lo-ti, nɔ njékwɔbe-je-ti. ²⁰ Dɛ d'ow sə-dé nɔ njégangta-je-ti ə d'idə-dé 'panè: «Dingəm-je kinlé, 'junglu mɛɛ bebo læ-ji nɔ. ²¹ Dɛ 'to jipi-je rəmə, 'ndó-ji jɛ dow-je kí Rɔm, nékobe-je, kí tò kadi jɛ j'a ndigi dɔ-ti al, bá j'a təl rɔ-ji go-ti al rəm to.»

²² Beba kosi dow-je 'ɓuki-nɔ dɔ-dé-ti d'uwə-dé, ə njégangta-je d'adi dow-je 'tor kubi kí rɔ Pol-je-ti kí Silasi ngá bá, d'un ndu adi 'tində-dé. ²³ Loki 'tində-dé mbuki-mbuki lé, d'ungi-dé dangay-ti ə d'idə njəngəm dangay-je kadi ngəm-dé maji. ²⁴ Beba loki njəngəm dangay-je ingə ndu kin bè lé, ɛ ungi-dé mɛɛ kəy dangay-ti kí duni nɔ ə ilə-dé kagi.

²⁵ Beba dan lo bapɪ rəmə Pol-je kɪ Silasi 'pa ta kɪ Lubə rəm, d'usi pa 'tɔy-é-né adi dangay-je d'oo ndi-dé ndi-dé. ²⁶ Tajinati nè ya, donangi yəy sar adi gin kəy dangay yəy buki-buki. Rəmə lo-é-ti nè ya takəy dangay-je tɛɛ lay, bá dangay-je lay ya sil-je kí 'tilə-dé lé, gay wəgrɔ-wəgrɔ rəm tɔ. ²⁷ Loki njəngəm ta dangay-je i taá dɔ bi-ti rəmə, ɛ oo takəy-je tɔ tagra lé, ɔr kiyərɔ mɛɛ saba-é-ti kɔɔ tɔl rɔ-é, kɔɔ ɛ gir kí dangay-je d'ay-nə. ²⁸ Ngə Pol ilə bobi ndi-é nangi panè: «'Tuji rɔ-i al! Je lay ya j'isi nè!» ²⁹ Beba njəngəm dangay-je lé, dəji pər, ay ngodi ur kəy dangay-ti ə usi nangi nja Pol-je-ti kɪ Silasi kɪ rɔ dadi. ³⁰ Go-ti, adi-dé 'tɛɛ ndaa-ti ə dəji-dé panè: «'Ba-m-je, ri bá m'a ra kɔɔ kingə-né kaji wa?» ³¹ Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: «'Adi mɛɛ-i 'Babe Jeju ə a kaji, i kɪ dɛ kí mɛɛ kəy-ti lə-i.» ³² Beba dɛ 'pa ta lə 'Babe d'adi-é rəm, d'adi dow-je kí mɛɛ kəy-ti liə lay tɔ. ³³ Dɔkàdi-é-ti, ndɔɔ dan lo-ti nɔɔ ya, njəngəm dangay-je lé, ɔr-dé ɔw togi ta dɔ-je lə-dé, ə tajinati nè ya 'ra-é batəm nati kɪ dow-je lay kí mɛɛ kəy-ti liə. ³⁴ Go-ti, ɛ ɔw kɪ Pol-je kɪ Silasi mɛɛ kəy-ti liə, ə adi-dé nékuso. Dingəm kinlé, dɛ kɪ njənoji-je liə lay ya 'ra rənəl nɔ, kɔɔtalə kadi kí d'adi mɛɛ-dé Lubə.

³⁵ Ngə loki lo aa rəmə, njəgangta-je lé, d'ulə ngannjékullə-je lə-dé rɔ njəngəm dangay-je-ti 'panè: «'Inə dingəm-je kinlé taá.» ³⁶ Njəngəm dangay-je lé, idə Pol panè: «'Njəgangta-je lé, d'idə-m kadi m'inə-si taá ɔn ɔ 'tɛɛi, ə ɔwi kɪ lapiya.» ³⁷ Ngə Pol idə ngannjékullə-je lé panè: «'Dɛ d'adi 'tində-ji mbuki-mbuki takəm kosi dow-je-ti rəm, 'gangi ta al ya d'ungi-ji dangay-ti, je kí j'to ngan njébe-je kí Rəm, rəmə kí nè kin 'ndigi kinə-ji taá kɪ go ngəy wa? A tɔ bè ndə al. ɔwi idəi-dé, adi dɛ ya 'ree d'inə-ji taá.*» ³⁸ Beba ngannjékullə-je lə njəgangta-je lé, 'təl d'ɔw gogi d'idə-dé ta-je kinlé. Ngə loki dɛ 'gə kí Pol-je kɪ Silasi 'to ngan njébe-je kí Rəm lé, bəl tɔl-dé. ³⁹ Beba dɛ 'təl 'ree nɔ-dé-ti, 'ree 'dəji-dé mɛɛ sɔl, ngə bá d'adi-dé 'tɛɛ dangay-ti, ə 'dəji-dé kadi 'tɛɛ mɛɛ bebo-ti lé kɔgi. ⁴⁰ Ngə loki 'tɛɛ dangay-ti lé, d'ɔw kəy lə Lidi, d'oo njékadmɛɛ-je, ə d'ulə dingəm mɛɛ-dé-ti ngə bá d'j d'ɔw lə lə-dé bəy.

17

Pol kɪ Silasi mɛɛ bebo Tesaloniki-ti *1Te 1; 2:1-16*

¹ Pol-je kɪ Silasi d'ində donangi Ampipolisi kɪ donangi Apoloni 'gangi ə 'tɛɛ mɛɛ bebo Tesaloniki-ti. Jipi-je d'ɔw kɪ kəykwəɔnə lə-dé lo-é-ti kinlé nɔɔ. ² Pol ɔw mɛɛ kəykwəɔnə-ti lə jipi-je lé, titi kí ɛ ɔw-né kete-kete. Nɔɔ taako-je kí ɔsi go-nə go-nə mutə lé, ɛ ɔw naji sə-dé ta dɔ ta-je-ti kí mɛɛ mbete-ti kí aa njay. ³ ɛ ɔr-dé mɛɛ ta kí tɔ mɛɛ mbete-ti kí aa njay toji-dé-né kí Kristi lé, à kingə kɔ sar koy-né, ə à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ. ɛ idə-dé panè: «'Jeju kí m'pa ta liə m'adi-si lé, ɛ ya to Kristi* lé.» ⁴ Jipi-je kí dan-ti-je kí mbunə-dé-ti 'ree 'gə kí to ta kí tɔgrɔ-ti, adi d'ində rɔ-dé nati kɪ Pol-je kɪ Silasi rəm, bá kosi grəki-je nɔ kí 'to njəbəl Lubə, bá dené-je kí 'to dow-je kí boy-boy kərə d'ində rɔ-dé nati sə-dé rəm tɔ. ⁵ Rəmə jangi ra jipi-je nɔ. Beba dɛ 'kəw dow-je kí dan-ti-je kí njékilə kɪ kagi rəbi 'sulə-dé 'junglu-né tagir lə dow mɛɛ be-je. Dɛ d'ɔw mɛɛ kəy-ti lə Jasɔ, 'sangi kadi d'uwə Pol-je kɪ Silasi d'ɔw sə-dé ndaa-ti nɔ dow-je-ti. ⁶ Ngə loki dɛ d'ingə-dé al

§ 16:33 16:33 Knj 16:15 * 16:37 16:37 Knj 22:25-29; 23:27 * 17:3 17:3 Kristi lé kor mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

lé, 'ndor Jasɔ kɪ njékadmɛɛ-je kɪ dan-ti-je d'ow sə-dé nɔ njégangta-je-ti kɪ kəə ta-dé-ti taá-taá 'panè: «Dingəm-je kin kɪ 'to njéjunglu kisi maji lə dow-je lo lay kɪ donangi-ti nè lé, dɛ 'ree tɛɛ nè ngá tin! 7 Rəm Jasɔ, uwə-dé kɪ rɔ-é-ti lé ya! Dow-je kin lay ya 'təl rɔ-dé go ndukun-je-ti lə ngar Sejar al, kdɔtalə dɛ 'panè ngar kɪ rangi isi nɔɔ, ri-é lə Jeju.» 8 Loki kosi dow-je, kɪ njégangta-je d'oo ta-je kin bè lé, wɔngi ra-dé nɔ. 9 Beba d'adi Jasɔ kɪ njékadmɛɛ-je lé, d'ugə, ngá bá d'ingə-dé d'adi d'ow.

Pol kɪ Silasi mɛɛ bebo Bere-ti

10 Loki kàdɪ ur jipi ya rəmə, njékadmɛɛ-je d'adi Pol-je kɪ Silasi d'ow mɛɛ bebo Bere-ti. Loki 'ree 'tɛɛ bebo Bere-ti lé, dɛ d'ow mɛɛ kəykəwnɔ-ɪ lə jipi-je. 11 Beba d'ingə dow-je kɪ tagir lə-dé maji, tɔy tagir lə jipi-je kɪ bebo Tesaloniki-ti. Dɛ 'yəl mbi-dé d'oo-né ta lə Lubə kɪ rɔnəl nɔ rəm, ndo-je lay-lay ya 'ndər gin ta-je kɪ mɛɛ mbete-ti kɪ aa njay, kdɔ koo se ta-je kɪ d'idə-dé lé, to ta kɪ tɔgrɔ-ti ya wa? 12 Jipi-je nɔ dan-dé-ti d'adi mɛɛ-dé Jeju; bá dené grɛki-je kɪ 'to dow-je kɪ boy-boy, bá dingəm-je nɔ ya d'adi mɛɛ-dé rəm tɔ. 13 Ngá loki jipi-je kɪ bebo Tesaloniki-ti, d'oo ta-é kɪ Pol isi ilə mbɛ ta lə Lubə mɛɛ bebo Bere-ti tɔ lé, dɛ d'ow 'sulə kosi dow-je kɪ mɛɛ bebo-ti 'bukɪ-dé dɔ-é-ti. 14 Ngá njékadmɛɛ-je d'adi Pol ɪ kalangi ɔw kɪ ta babo-ti. Ngá Silasi-je kɪ Timote bá 'təl d'isi mɛɛ bebo Bere-ti. 15 Dow-je kɪ d'adi-dé 'dan Pol lé, d'ow siə njal 'tɛɛ siə mɛɛ bebo Aɛn-ti. Loki d'ow kɪ təl kɪ gogi lé, Pol un ndu kadi d'adi Silasi-je-ti kɪ Timote, 'ree kalangi d'ingə-n'è.

Pol mɛɛ bebo Aɛn-ti

16 Loki Pol isi ngəbi Silasi-je kɪ Timote mɛɛ bebo Aɛn-ti bəy lé, mɛɛ-é ɪ puu kdɔtalə koo kɪ ɛ oo magi-je pələ-pələ mɛɛ bebo-ti kinlé. 17 ɛ ɔw mɛɛ kəykəwnɔ-ɪ lə jipi-je oji ta kɪ jipi-je rəm, kɪ dow-je kɪ njəbəl Lubə rəm, bá ndo-é ndo-é ya ɛ ɔw pandangi lo-ti oji ta kɪ dow-je lay kɪ d'isi d'ingə-nɔ titi rəm tɔ. 18 Njénégə-je kɪ dan-ti-je kɪ 'to njékun go néndó lə Epikur†, kɪ njénégə-je kɪ 'ba-dé Istoisi-je‡ kàrè naji siə ta tɔ. Dɛ kɪ dan-ti-je 'panè: «Njètídə ta kanlé, ɔ panè ri ɓan wa?» Dɛ kɪ madi-je 'panè: «ɛ ra rɔ-é kɪ njèkilə mbɛ kɪ sɔbi dɔ magi-je kɪ 'mba bè ɓan! Dɛ 'pa ta-je kin bè, kdɔ Pol ɔ ilə mbɛ Poyta kɪ Maji lə Jeju, bá ɔ ilə mbɛ tɔsi kɪ dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ rəm tɔ.» 19 Beba d'or Pol d'ow siə lo-ti kɪ ba-é Areopaji kɪ to lo gangta kɪ boy rəmə 'panè: «Néndó kɪ sigi kɪ 'ɔ 'ndó dow-je kinlé, j'ndigi gə se to ta kɪ dɔ ri-ti wa? 20 Kdɔtalə ta-je lə-i kɪ ɔ 'pa lé ɓa mbi-ji-ti gay. Beba je j'ndigi kadi ɔr-ji mɛɛ-é adi j'oo.» 21 Dow-je kɪ bebo Aɛn-ti lay, kɪ mba-je kɪ d'isi dan-dé-ti lé, dow ra né kɪ rangi al. Dɛ d'isi ká pa ta-ti, kɪ ká koo ta-je-ti kɪ mba kɪ gogi nè kin ya ngá. 22 Pol ɪ ɔ taá dan dow-je-ti lo-ti kɪ 'ba-é Areopaji lé ɔ panè: «Səi dow-je kɪ bebo Aɛn-ti, m'oo kɪ səl lé, mɛɛ né-je-ti lay ya, pole magi-je uwə mɛɛ-si nɔ. 23 M'pa bè kdɔ loki m'njiyɔ mɛɛ be-ti lə-si lé, m'oo né-je lay kɪ səl 'poli-dé rəm, bá m'ow sar m'oo logugi né kàre kɪ 'ndàngi ta-ti 'panè: “To 'lə magi kɪ dow gə-é al.” Magi kɪ səl 'gəi-é al ya 'poli-é kinlé, ɛ bá m'ɔ m'pa ta liə m'adi-si tin. 24 †Lubə kɪ njəra donangi kɪ né-je lay kɪ tɔ-ti, ɛ kɪ to 'Ba dɔrɔ kɪ donangi lé, isi mɛɛ kəy-ti kɪ dow ra kɪ ji-é al. 25 Lubə lé, ɔw ndoo kadi dow ra kullə adi-é al, kdɔtalə né kɪ

† 17:18 17:18 Njénégə kɪ ri-é lə Epikur lé panè: Dow ya à sangi kisi maji liə, ɓi to Lubə bá à sangi kadi-é al. ‡ 17:18 17:18 Dow-je kɪ 'ba-dé Stoisi-je'to njénégə-je kɪ 'panè i dow lé kadi 'adi né tɔy dɔ-i al, kadi ore mɛɛ-i mɛɛ né-je-ti lay. † 17:24 17:24 Knj 7:48

nal-é goto. E bá to njékadi kiskəm né-je lay rəm, to njékadi-dé koo rəm, bá to njékadi né-je lay rəm to Š. ²⁶ E adi gin dow-je lay kí d'isi donangi-ti nè lay kinlé njirə-dé i rə dow-ti kí káre-rè. E oji dokaglo-je lə-dé, kí rəbi nin lo kisi-je lə-dé kete low nu. ²⁷ Lubə ra né-je kinlé bè, kəo kadi dow-je 'sangi-né nja-é, ə kadi domaji ə d'ingə-é lo mam-ti kí d'isi 'mam-é. Kəo nā-nā dan-ji-ti ya Lubə isi ngəsi siə. ²⁸ Kəo takul-é bá je j'isi-né kí do-ji taá rəm, j'odi-né rə-ji rəm, j'to-né dow-je rəm tin.»

«Ta kinlé njénə pa-je kí nā-je kí dan-si-ti kàrè 'pa to 'panè: «Je kàrè j'to ngan-é to.»»

²⁹ «Kdotalə to kí jəi j'toi ngan lə Lubə lé, je j'a gir kí Lubə lə-ji à titi-nə kí magi lər əse magi là, əse magi ər kí kodi tól né-je 'ra kí tagir lə-dé əse kí gosi ra né lə-dé kin al. ³⁰ Ngə Lubə kí ndəki dow-je 'gə né al ə un kəm-é say kogi do kullə ra-dé-je-ti kí maji al lé, bone e isi ba dow-je lay, kí lo-je lay kadi d'ingə panjiyə-dé-je kí maji al kogi. ³¹ Kəo e or ndə káre kí à gangi-né ta kí njururu do dow-je-ti kí donangi-ti nè kí takul dingəm kí e mbəti-é. Tosi kí adi-é tosi ndəl ində lo tēē lé, toji adi dow-je lay 'gə maji kí Lubə à gangta kí takul-é.»

³² Loki də d'oo ta lə tosi ndəl kində lo tēē lə dow-je kí Pol pa lé, də kí dan-ti-je 'səki-é, ə də kí nā-je 'panè: «Je j'a koo ta kinlé, ta-i-ti ndə kí rangi-ti bəy.» ³³ Bəba Pol ingə-dé ow. ³⁴ Bə ya kàrè, də kí nā-je d'ində rə-dé nati kí Pol, ə də d'adi mēē-dé Jeju rəm to. Dan də-ti kí d'adi mēē-dé lé, kí káre to Denisi kí to dow káre dan njégangta-je-ti kí lo-ti kí 'ba-é Areopaji lé rəm, bá dené káre kí ri-é lə Damarisi rəm, bá ndəgi dow-je kí rangi rəm to.

18

Pol ow mēē bebo Kərənti-ti

1Kə 1:1-9; 2:1-5; 2Kə 11:5-12; 12:12-13

¹ Go-ti, Pol i mēē bebo Ateŋ-ti ow mēē bebo Kərənti-ti. ² Lo-é-ti kinlé, e ingə dingəm káre kí to jipi kí 'ba-é Akilasi. Ə to dow kí donangi Pə-ti. Də kí ne-é Prisil d'i donangi Itali-ti 'ree Kərənti ngosnə ya bəy, kdotalə dokaglo-é-ti kinlé ngar Klodi un ndu adi 'tubə jipi-je kí d'isi bebo Rəm-ti kogi. Bəba Pol ow ingə-dé ində rə-é nati sə-dé. ³ Də 'to kodi-je kí njéra kəykubi-je titi-nə kí Pol bè to. Bəba Pol ow isi mēē kəy-ti rə-dé-ti adi 'ra kullə nati. ⁴ Ndə taakoo-je-ti lə jipi-je lay ya Pol oji sə-dé ta mēē kəykəwnə-ti lə-dé. E sangi kadi n'uwə jipi-je, kí greki-je kí ta.

⁵ Loki Silasi-je kí Timote d'i donangi Maseduwan-ti 'ree lé, Pol un rə-é bikti ində ta kullə ndə dow-je ta-ti lə Lubə, toji-né jipi-je kadi 'gə kí Jeju lé, to Kristi[†] lé ya. ⁶ Ngə loki jipi-je 'pa siə takobi-je d'osi-é-né ngərang-ngerəngi lé, e gəki kodi kí kubi-je-ti kí rə-é-ti ə idə-dé panè: «Kinə 'tuji, rəmə ta məsi-si tō do-si səi-ti ya! Mə m'or ta do-m-ti ngá. Kí nè kəw kí kete kinlé, m'a təl kəm-m kí rə dow-je-ti kí 'to jipi-je al yó ngá. Š.» ⁷ Go-ti, Pol i lo-é-ti tin, ow isi bə lə dingəm káre kí ri-é lə Titiyusi Justusi. E to dow kí njəbəl Lubə ə kəy liə tō mbó kəykəwnə-ti lə jipi-je. ⁸ Ə Krispusi kí to njəkun do kəykəwnə lə jipi-je kí dow-je kí mēē kəy-ti liə lay, d'adi mēē-dé

Š **17:25** 17:25 Knj 7:48; 1Ng 8:27 * **17:26** 17:26 Kgn 1:28; Det 32:8. * **18:2** 18:2 Knj 11:28

† **18:5** 18:5 Kristi lé kor mēē-é to dow kí Lubə mbəti-é. ‡ **18:5** 18:5 Knj 17:15 § **18:6** 18:6 Mar 6:11

'Babe. Dow-je kí bebo Kòrenti-ti nà kí d'oo ta lə Pol lé, d'adi meɛ-dé 'Babe tɔ, adi 'ra-dé batəm*.

⁹ Ndo káre bè, ndoo bá né ra Pol toki ni bè rəmə, 'Babe pa siə ta panè: «'Bəl al, 'pa ta par-par, bi 'oo rɔ-i al. ¹⁰ Kdotalə mə 'Babe ya m'ə sə-i nati. Dow kí à kasi kuwə-i kɔo ra-i maji al ya goto. Kɔo m'ow kɔ dow-je nà meɛ bebo-ti kin.» ¹¹ Pol isi meɛ be-ti kí Kòrenti, ndó dow-je ta lə Lubə bəl káre kɔ náy meke.

D'ow kɔ Pol logangta-ti

¹² Dɔkaglo-ti kí Galiɔ to-né gubərnər dɔnangi Akay-ti lé, ta jipi-je asi-nà adi d'uwə Pol d'ow siə logangta-ti ¹³ bá 'panè: «Dingəm kanlé sangi kadi dow-je 'təl d'osi dɔ-dé nangi nɔ Lubə-ti kɔ go rəbi kí rangi kí ow go-nà-ti kɔ ndukun al.» ¹⁴ Ngà loki Pol ow kɔo kun ta pa lé, Galiɔ idə jipi-je panè: «Kinə to ta təl dow əse ta lə né ra kí njururu al rəmə, m'a yəl mbi-m kɔo koo-né ta lə-si səi jipi-je lé berere-berere, titi kí tɔ kadi m'ra-né ya. ¹⁵ Ngà kinə to tanaji kí dɔ ta-je-ti madi, kɔ dɔ ri-je-ti, kɔ dɔ ndukun-je-ti lə-si kí sobi dɔ-si rəmə, to ta lə-si səi ya. Mə m'ndigi gangta dɔ-ti al.» ¹⁶ Beba ɛ tub-dé logangta-ti lé. ¹⁷ Rəmə de lay 'buki-nà dɔ Sostən-ti kí njəkun dɔ kəykəwnə lə jipi-je lé, d'uwə-é 'tind-é logangta-ti lé ya, ngà Galiɔ lé adi usi-é-ti al.

Pol təl ow bebo Antiosi-ti gogi

¹⁸ Go né-je-ti kinlé, Pol isi bebo Kòrenti-ti ndo-je asi tati ya bəy, bá ɛ inə njəkadmee-je ə adi Prisi-je kɔ Akilasi d'al siə meɛ bato-ti kɔo kadi d'ow dɔnangi Siri-ti. Loki 'teɛ Sankré-ti rəmə, Pol ndisə dɔ-é, kdotalə ɛ un mindi-é adi Lubə dɔ né-ti madi. ¹⁹ Loki d'ow 'teɛ bebo Epeji-ti lé, Pol inə madkullə-je liə, ow kəykəwnə-ti lə jipi-je ɔji sə-dé ta. ²⁰ De dəji-é kadi isi sə-dé ndo nà bəy. Ngà ɛ ndigi al. ²¹ Loki ow kɔ kinə-dé lé, idə-dé panè: «[Ra náy kí gogi rangi-ti lé, lé ri-ri kàre m'a ra bebo Jorijalem-ti.]† Kinə Lubə ndigi rəmə, m'a təl ree rɔ-si-ti.» ²² Beba ɛ i meɛ bebo Epeji-ti ow Sejare kɔ bato. Loki Pol ur nangi meɛ bebo Sejare-ti lé, ɛ ow ra lapiya njəkəwnə-je, ngà bá ɔti ow meɛ bebo Antiosi-ti.

Mba kí njəkungi mutə kí Pol ow kɔo mbɛ Poyta kí Maji

²³ Pol ra ndo asi tati nɔ bəy bá ɛ təl ow gogi. ɛ ow dɔnangi Galati-ti, kɔ dɔnangi Priji-ti mbusi nja njéndó né-je lay.

Ta lə Apolosi meɛ bebo Epeji-ti kɔ meɛ bebo Kòrenti-ti

²⁴ Jipi káre bè ri-é lə Apolosi ə to dow kí meɛ bebo Alegjandri-ti bá ree meɛ bebo Epeji-ti. ɛ to dow kí ow kɔ gosi pa ta rəm, gə mbete kí aa njay maji nà rəm tɔ. ²⁵ Ə to dow kí 'ndó-é rəbi lə 'Babe maji, ɛ ilə mbɛ Poyta kí Maji rəm, ɛ ndó dow-je ta lə Jeju kɔ gangi-é berere-berere kɔ rɔ tungə-é pilingi rəm, ya ngà batəm lə ja ya par bá ɛ gə. ²⁶ ɛ ulə gin pa ta lə Lubə kɔ meɛ kí ndakay meɛ kəykəwnə-ti lə jipi-je. Loki Prisi-je kɔ Akilasi d'oo ta liə kɔ mbi-dé lé, de 'ba-é kɔ rɔ-dé-ti d'or-é gin ta lə Lubə maji berere-berere. ²⁷ Loki ɛ ndigi kɔw dɔnangi Akay-ti lé, njəkadmee-je d'ulə dingəm meɛ-é-ti kadi-é ow, bá 'ndàngi mbete d'ulə-né d'adi njéndó né-je kí dɔnangi

* **18:8** 18:8 Knj 16:15 † **18:21** 18:21 Ta-je kɔ tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dɔsəy kí dan-ti-je kí 'ndàngi kɔ ji-dé kɔ ta greki. ‡ **18:25** 18:25 Knj 19:3

Akay-ti lé, kɔɔ kadi d'uwə-é ki rɔ-dé-ti maji. Loki ɛ ree tɛɛ lé, ɛ təl njéra kullə kí maji rɔ njékadmeɛ-je-ti, kɔ takul ramaji lə Lubə. ²⁸ Beba ɛ pa ta kí jipi-je ndaa-ti rəsi kí ta-je kí dum naji. Ɛ toji-dé meɛ mbete-ti kí aa njay adi 'gə kí Jeju lé, to Kristi.

19

Pol ɔw meɛ bebo Epeji-ti

¹ Loki Apolosi nɔy meɛ bebo Korənti-ti lé, Pol ində dan be-je kí dɔ mbalti kí dɔnangi Aji-ti* gangi ree meɛ bebo Epeji-ti. Ɛ ree bá ingə njéndó né-je kí dan-ti-je nɔɔ ² rəmə, dəji-dé panè: «Loki sɔi adi meɛ-si Jeju lé, se sɔi ingəi Ndil kí aa njay ya wa?» Dɛ d'idə-é panè: «Ta lə Ndil kí aa njay ya kàrè dow pa adi j'oo nja kàre al.» ³ Ngá bá Pol təl dəji-dé panè: «Ngá se batɛm kí ban bá sɔi 'rai wa?» Dɛ 'panè: «Batɛm lə Jə bá jə j'ra.» ⁴ †Beba Pol idə-dé panè: «Batɛm kí Jə ra dow-je lé, to batɛm kí toji kíɲə panjiyə-je kí maji al kɔgi. Jə idə dow-je kadi d'adi meɛ-dé dow kí à ree go-n'è-ti, adi to Jeju†.» ⁵ Loki d'oo ta-je kí Pol pa kin bə rəmə, d'adi 'ra-dé batɛm kí ri 'Babe Jeju. ⁶ Ngá bá Pol lé ində ji-é dɔ-dé-ti ə Ndil kí aa njay ree dɔ-dé-ti adi 'pa ta kí ndɔ ta lə dow-je kí rangi rəm, 'pa ta-je kí ta Lubə-ti rəm tɔ. ⁷ Dɛ lay d'a kasi dingəm-je dɔgi gidi-é joo je bə.

⁸ Go-ti, Pol ɔw meɛ kəykəwnə-ti lə jipi-je lé, ɛ pa ta kí meɛnda kəy. Pol ɔji sə-dé ta nɔy mutə, dɔ kɔbe-ti lə Lubə. Ɛ sangi kí rɔ tungə-é kɔɔ kadi dow-je 'taa ta liə. ⁹ Ngá dɛ kí dan-ti-je kí 'to njémeɛngə-je, kí njémeɛndə-je lé, 'pa ta kí maji al dɔ ta-ti «lə 'Babe» dan kosi dow-je-ti. Beba Pol inɔ-dé, ə ɔr njéndó né-je ɔw sə-dé ngərəngi, ɔw ndó-dé né kí ndɔ-é ndɔ-é meɛ kəy ndó né-ti lə Tiranusi. ¹⁰ Pol ra bal joo lo-é-ti nɔɔ. Ɛ ndó dow-je né mbing, adi dow-je kí d'isi dɔnangi Aji-ti, kí 'to jipi-je kí greki-je lay ya d'oo ta lə 'Babe.

Ta lə ngan lə Seba

¹¹ Lubə un Pol ra-né nékɔji-je kí tɔ bəl-bəl, ¹² ya adi takubi-je əse mindil-je kí ɔdi rɔ-é kàrè, dow-je d'ɔw 'labi dɔ njémɔy-je-ti, rəmə njémɔy-je d'ingə lapiya rəm, bá ndil-je kí maji al 'tɛɛ meɛ-dé-ti kɔgi rəm. ¹³ Jipi-je madi d'ɔw kí be-be kɔɔ tubə ndil-je kí maji al dɔ dow-je-ti. Dɛ 'nə kadi 'tubə ndil-je kí maji al dɔ dow-je-ti kí ri 'Babe Jeju tɔ. Dɛ 'panè: «Kɔ ri Jeju kí Pol ilə mbɛ ta liə kinlé, m'panè 'tɛɛgi kɔgi!» ¹⁴ Dingəm-je kí njéra né kinlé dɛ siri ə 'to ngan lə Seba kí to jipi rəm, to kí kàre dan njékun dɔ njégugnə-je-ti lə Lubə rəm. ¹⁵ Ndɔ kàre bə, ndil kí maji al idə-dé panè: «Mə m'gə Jeju rəm, bá né kí Pol 'to kàrè m'gə rəm; ngá sɔi, 'toi nɔ-je wa?» ¹⁶ Ngá bá dingəm kí ndil kí maji al isi meɛ-é-ti lé, al ur dɔ-dé-ti taa tɔgi-dé lay ə ra-dé maji al mbing adi 'tɛɛ meɛ kəy-ti kí dɔ-je rɔ-dé-ti pəlɔ-pəlɔ, d'ay-nə kí kuti-dé dum. ¹⁷ Né kí ra né kinlé, dow-je kí meɛ bebo Epeji-ti, jipi-je kí greki-je lay ya d'oo ta-é. Dɛ lay ya bəl ində bandi-dé gangi rəm, dow-je d'osi gaji 'Babe Jeju rəm tɔ. ¹⁸ Dow-je nɔ kí dan-dé-ti kí d'adi meɛ-dé lé, 'ree 'pa ta rəsi-rəsi d'ɔr-né man dɔ kullə ra-dé-je-ti. ¹⁹ Beba mbəli-je nɔ 'ree kí mbete ra mbəli-je lə-dé d'ulə dɔ-nɔ-ti ə 'ró pər kɔgi takəm dow-je-ti lay. Dow-je

* **19:1** 19:1 Dɔnangi Aji kí ta-é tɔ nè kinlé, to be kí bone bə 'ba-é Turki kin. † **19:4** 19:4 Mat 3:11; Mar 1:4,7,8; Luk 3:4,16; Jə 1:26,27 † **19:4** 19:4 Mat 3:11; Mar 1:7

'tidə kər là mbete-je lé, ə à kasi là kullə kí dow ra bal ɲa. ²⁰ Beɓa tógi lə 'Babe ra adi ta liə ngə njim ɔw-né ki kete-kete.

²¹ Go né-je-ti kí ra né kinlé, Pol ɔji kadi n'ində donangi Maseduwan kɪ donangi Akay n'gangi n'ɔw meɛ bebo Jorijalem-ti. E panè: «Loki m'ɔw m'teɛ meɛ bebo Jorijalem-ti lé, m'a kɔw koo meɛ bebo Rɔm tɔ bane.» ²² E ulə njera siə kullə-je joo adi to Timote-je kɪ Erasti, adi d'ɔw donangi Maseduwan-ti, ngə e bá təl isi donangi Aji-ti mbor bøy.

Ta usi meɛ bebo Epeji-ti

²³ Dɔkaglo-é-ti kinlé, ta kí boy ɲa ya usi meɛ bebo Epeji-ti sɔbi dɔ ta lə 'Babe. ²⁴ Kdɔ dingəm káre isi nɔɔ ri-é lə Demetriyusi. E to njələ 'ningə-je kɪ ngamə-je. E lə ngan kəy-je adi titi-ɲa kɪ kəy pole magi kí dené kí ri-é lə Artemisi[‡], adi kodi-je liə d'ingə-né né ɲa. ²⁵ Beɓa Demetriyusi ba kodi-je liə rəm, ba kodi-je kí rangi kí njera gə kullə liə lé idə-dé panè: «Səi lé, lay lə-si ya 'gəi maji kí jəi lé, kullə lə-ji kin ya fá j'isi j'ingəi-né né ya al wa? ²⁶ Ə né-je kí isi ra né lé, ooi ta-é kɪ mbi-si rəm, ooi kɪ kəm-si rəm. Pol kí dowbé kinlé, panè: Magi-je kí dow-je 'ra kɪ ji-dé lé, to magi-je kí tɔgrɔ-ti al. E pa ta təl-né dɔ dow-je, adi kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'taa ta liə. Né kinlé e ra meɛ bebo Epeji-ti nɛ par al, ngə ɲay ndɛ bɛ kadi un donangi Aji ya lay. ²⁷ To né kí à tuji kullə lə-ji jəi ya par al, ngə à ra kadi kəy magi Artemisi kí to magi kí dené kí boy kinlé à təl né kí kɔgi kare rəm, fá à tuji rifa liə e kí to magi kí dow-je lay kí donangi Aji-ti, kɪ dow-je lay kí donangi-ti nɛ d'isi pole-é lé!» ²⁸ Loki dow-je d'oo ta-je kin bɛ lé, wɔngi ra-dé ɲa adi 'tur kəə mbiti-mbiti 'panè: «Artemisi, magi lə dow-je kí bebo Epeji-ti ya to magi kí boy!» ²⁹ Meɛ bebo-ti lay ya dow-je d'ɔw dɔ-ɲa-ti wúr-wúr ə d'ungɪ-ɲa dɔ Gayusi-je-ti kɪ Aristarki kí 'to dow-je kí donangi Maseduwan-ti, 'ndɔr-dé d'ɔw sə-dé kɪ meɛ kəy ra ndam-je-ti. Gayusi-je kɪ Aristarki lé 'to madkullə-je lə Pol. ³⁰ Pol lé, ndigi kadi n'ɔw dan kosi dow-je-ti ya tá, ngə njéndó né-je fá d'ɔgi-é. ³¹ Nam Pol-je madi kí 'to dow-je kí boy-boy kàrè d'ulə kulə d'idə-é, 'ra-é kɔgri kadi ɔw kəy ra ndam-ti lé al. ³² Kosi dow-je lay ya d'ilə dɔ-ɲa-ti rututu. Dow-je kí dan-ti-je 'tur kɔɔ kdɔ né kí bɛ kin, ngə dɛ kí ɲa-je rəmə 'tur kɔɔ kdɔ né kí bɛ kin tɔ. Ə dow-je ɲa dan-dé-ti tɔ rəmə, né kí 'kəw-né-ɲa lé ya kàrè dɛ 'gə al rəm. ³³ Dow-je madi kí dan kosi dow-je-ti d'ɔr gin ta lé d'adi Alegjandrə oo. Alegjandrə lé, jipi-je d'ɔsi-é kɪ kete nɔ dow-je-ti. E yəki ji-é ta-dé-ti ə ndigi kadi n'pa ta n'ɔr-né ta dɔ-n'è-ti nɔ kosi dow-je-ti. ³⁴ Ngə loki dow-je 'gə kí Alegjandrə to jipi lé, dɛ lay ya 'tur kɔɔ boy-boy kɪ ndi-dé kí káre ya à kasi né kí kàdɪ joo je bɛ 'panè: «Artemisi, magi lə dow-je kí Epeji ya to magi kí boy!»

³⁵ Ngə njëndangi mbete lə dow meɛ be-je gɔr dow-je, adi lo tò ndingi ngə fá e panè: «Səi dow-je kí bebo Epeji-ti, dow-je lay ya 'gə kí bebo Epeji fá to lo ngəm kəy pole magi kí dené kí boy kí 'ba-é Artemisi rəm, e ya to lo ngəm né kí to takəm-é kí i dɔrɔ-ti ree nangi nɛ rəm tɔ. ³⁶ Dow kí à naji ya bɛ goto. Beɓa kadi ori meɛ-si, ɓi 'rai né kí nɔɔ bɛ al. ³⁷ Dingəm-je kí sɔi uwəi-dé 'reei sə-dé nɛ kinlé, né káre ya kàrè dɛ 'tuji meɛ kəy pole magi-ti al rəm, fá 'pa ta kɔbi dɔ magi-ti lə-ji kí dené lé al rəm. ³⁸ Kinə

‡ 19:24 19:24 Magi Artemisi lé, 'ba-é Dian tɔ. E fá 'pol-é kdɔ kadi e adi néndɔr-je lə-dé maji rəm, adi dɔ-je kɪ dow-je d'o-ji-ɲa rəm.

Demetriyusi kà kòdi-je kí d'ore kàdì-é lé, 'ndigi ra ta kà dow madi rəmə, ndo gangta to nɔɔ rəm, bá njégangta-je kàrè d'isi nɔɔ rəm; kadi 'ra mbete sèki d'ow 'sèki-né dowbé! ³⁹ Ngà kinə ta lə-si kí rangi ya tò nɔɔ rəmə, d'a ra ta-é ndo gangi ta-ti nɔ kosi dow-je-ti. ⁴⁰ Bè al rəmə, né kí ra né bone kinlé, dow-je kí Ròm d'a kí kilə-né ta do-ji-ti kdo ba-ji njédonga-je, rəmə ta kí j'a pai do kəwnə-ti lə-ji kin, kdo kəri-né ta do-ji-ti ya goto.» Go ta-je-ti kinlé, ɛ tubə kosi dow-je adi d'ow.

20

Pol ow donangi Maseduwan-ti kà donangi Greki-ti

1Kɔ 16:1-7; Ròm 15:25-27

¹ Loki gin kow do-nə-ti wúr-wúr kin gangi lé, Pol kəw njéndó né-je ulə dingəm meɛ-dé-ti, bá ra-dé lapiya ə ɔti ow donangi Maseduwan-ti. ² Ɛ ow kà lo-lo donangi Maseduwan-ti pa ta-je nɔ-nɔ adi njékadmeɛ-je ulə-né dingəm meɛ-dé-ti, bəy bá ɛ ow donangi Greki-ti ³ isi-ti nay mutə. Loki isi ow kdo kal meɛ bato-ti kow donangi Siri-ti rəmə, oo ta lə jipi-je kí d'oji-nə ta kí maji al do-é-ti. Beba ɛ panə: N'a təl kow donangi Maseduwan-ti gogi. ⁴ De kí 'dan-é ən: Sopater kí ngon lə Pirusi kí to dow kí bebo Bere-ti, Aristarki kà Sekundusi kí 'to dow-je kí bebo Tesaloniki-ti, Gayusi kí to dow kí bebo Derbi-ti, bá Timote-je, kà Tisiki-je, kà Tropim-je kí 'to dow-je kí donangi Aji-ti to. ⁵ De kinlé, d'ow kete nɔ-ji-ti ə 'ngəbi-ji meɛ bebo Troasi-ti. ⁶ Ngà je rəmə, go ra nay-ti kí 'ra kà mbə kí əm goto-ti lé, je j'al meɛ bato-ti káre kí bebo Pilipi-ti, ə j'ra ndo mɔ go-ti bəy bá j'ingə-dé bebo Troasi-ti ə j'isi lo-é-ti ndo siri.

Kisi Pol bebo Troasi-ti kà tɔsi ndəl lə Etikusi

⁷ Ndo Dimasi lé, je j'kəw-nə kdo kuso mbə nam-nə. Beba tò kadi bore ə Pol à kow ngá rəmə, ɛ oji ta kà dow-je kí 'kəw-nə lé, ə pa ta sar ya dan lo bapi. ⁸ Meɛ kəy kí do madi-é-ti taá kí j'kəw-nə-ti lé, pər lampi nɔ-ti. ⁹ Basa káre bè kí ri-é lə Etikusi isi taá, kəm bole kəy-ti lé. Loki Pol ə pa ta adi dow-je ya bəy rəmə, ɛ tò bi adi dan-é oy. Beba bi ləngi-é adi i kəy-ti kí taá kí njékungi-ti mutə lé ya usi nangi baraki. Ngà loki d'un-é rəmə, ɛ oy. ¹⁰ Beba Pol risi nangi ree dʊgi nangi do-é-ti un-é kàdì-é-ti bá panə: «Adi meɛ-si usi nangi, kdo ndil-é tɛɛ al!» ¹¹ Beba loki Pol təl ow meɛ kəy-ti taá gogi lé, ɛ gangi mbə nam-nə uso rəm, bá uso né kí kare rəm to. Go-ti gogi lé, ɛ təl pa ta adi tó-é uu nɔ sar ya adi kàdì ubə, bá ɛ ɔti ow bəy. ¹² Rəmə ngon basa lé isi kəm bá 'təl d'ow siə be gogi, adi meɛ dow-je təl usi nangi pɔ-pɔ gogi.

Pol i bebo Troasi-ti ow bebo Mile-ti

¹³ Je j'ow kete, ə j'al meɛ bato-ti ə j'mbuti bebo Asosi-ti, lo kí tò kadi j'un Pol titi. To né kí ɛ ya ndigi bè, kdo tò kadi ɛ à kun rəbi kow kà nja-é. ¹⁴ Loki ɛ ingə-ji Asosi lé, je j'un-é meɛ bato-ti, j'ow bebo Mitilən-ti. ¹⁵ J'i Mitilən-ti tin, j'ow kəm-ji kí kete. Ə lo aa go-ti bá j'tɛɛ ta lo-ti kí Sio kí to donangi kí to dan ba-ti. Ndo kí gogi go-ti bá j'tɛɛ Samosi-ti, ngà lo kaa rəmə, j'tɛɛ bebo Mile-ti. ¹⁶ Beba Pol oji kadi n'dəə kàdì bebo Epeji-ti taá, kdo kadi j'isi donangi Ajiti nɔ al. Ɛ nagi low-low kdo kadi, lé né rəmə, n'tɛɛ bebo Jorijaləm-ti ndo ra nay-ti lə jipi-je kí 'ba-é Pantekoti.

Kingə-nə lə Pol kà 'ngatɔgi-je kí bebo Epeji-ti

17 Pol isi meɛ bebo Mile-ti, ə ulə kulə ba 'ngatɔgi-je lə njékəwnə-je kɪ bebo Epeji-ti. 18 Loki de 'ree tɛɛ rɔ-é-ti lé, ɛ idə-dé panè: «Panjiyə-m kɪ rɔ-si-ti dɔkaglo-je lay, un kuti-é ndo-ti kɪ dɔsɔy loki m'ilə-né nja-m dɔnangi Aji-ti lé, səi 'gəi maji. 19 M'ra kullə m'adi 'Babe kɪ dɔ kɪ sɔl lom-lom, kɪ man nɔ kəm-m-ti, kɪ kɔ-je kɪ m'ingə kɪ go rəbi ta-je kɪ maji al maji al kɪ jipi-je d'ɔji-nə dɔ-m-ti rəm tɔ. 20 Né kɪ à maji sə-si lé, né káre ya kàrè m'boyo dɔ-é sə-si al. M'ilə mbe m'adi-si rəm, m'ndó-si né pandangi lo-je-ti rəm, bá meɛ kəy-je-ti lə-si rəm tɔ. 21 Taá-taá ya m'ba jipi-je kɪ dow-je kɪ 'to greki-je kadi d'inə panjiyə-dé-je kɪ maji al d'osi batim 'təl kɪ rɔ Lubə-ti ə d'adi meɛ-dé 'Babe lə-ji Jeju. 22 Ngà, ooi bè, kɪ ngɔsnè kinlé, kow-m kɪ bebo Jorijalem-ti ə m'ow mongi. Ndil ɔsi-m kadi m'ow, ngà né kɪ à tɛɛ dɔ-m-ti bebo Jorijalem-ti lé, mə m'asi gə al. 23 Né kɪ m'gə lé, meɛ bebo-je lay kɪ m'tɛɛ-ti ya, Ndil kɪ aa njay adi-m m'gə maji kɪ dangay-je kɪ kɔ-je tɔ ngəbi-m-ti nɔɔ. * 24 †Ngà kisi-m kɪ dɔ-m taá lé, mə m'oo kɪ né madi takəm-m-ti al ə né kɪ kəm-m tɔ go-ti lé, tɔ ta lə kadi m'ay ngodi lə-m kin rétóté ngangɪ kagi-ti [kɪ rɔnəl] rəm, tɔ ta lə kadi m'tɔl ta kullə kɪ 'Babe Jeju adi-m lé tɔ: Adi tɔ ta lə kilə mbe Poyta kɪ Maji kɪ sobi dɔ ramaji lə Lubə†.»

25 «Ngà, ooi bè, kɪ ngɔsnè-ti kinlé, səi lay kɪ m'dəə dan-si-ti m'ndó-si ta kɪ dɔ kɔbe-ti [lə Lubə] kinlé, a koo-i takəm-m gogɪ rangi al ngá. 26 Gin-é kin bá bone m'idə-si-né ta rəsi m'panè: Səi lay kin ya ta məsi-si goto dɔ-m-ti. 27 Kdɔ ta lə kojra-je lə Lubə lé mə m'idə-si lay tingə, ɛ kɪ m'boyo sə-si dɔ-é ya goto. 28 †Tɔsi kəm-si dɔ rɔ-si səi-ti ya rəm, bá dɔ kosi bati-je-ti lay kɪ Ndil kɪ aa njay ində-si dan-dé-ti kadi indəi kəm-si go-dé-ti lé rəm tɔ. Kadi 'toi njékul njékəwnə-je lə Lubə kɪ ɛ ya ndogi-dé kɪ takul məsi-é ɛ ya. 29 M'gə maji kɪ loki m'a kow lé, jagim-je kɪ maji al d'a kandi mbunə-si-ti, d'a koo kəmtondoo lə kosi bati-je kinlé al. 30 Rəm bá dan-si səi-ti ya kàrè, dow-je kɪ dan-ti-je d'a kɪ kdɔ pa ta-je kɪ maji al maji al kədi-né njéndó né-je kor-dé-né kungɪ-dé go-dé-ti. 31 Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-ti, adi meɛ-si ole dɔ-ti toki asi bal mutə bè, ə kada al rəm ndɔɔ al rəm ya, m'ndəji nə-nə dan-si-ti taá-taá kɪ man nɔ kəm-m-ti.»

32 «Ngà kɪ nè kinlé, m'ungɪ-si meɛ ji Lubə-ti rəm, m'inə-si meɛ ta-ti liə kɪ tɔ ta ramaji, kɪ ɔw kɪ tɔgi kadi ɔw sə-si kɪ kete-kete meɛ kadmee-ti lə-si, bá à kadi ndəɔji dow-je kɪ d'aa njay rəm tɔ. 33 Bo là, əse lɔr əse bo kubi-je lə dow madi ra-m al. 34 Səi ya kàrè, 'gəi kɪ tɔ ji-m kɪ tɔ kin bá adi-m né-je kɪ meɛ-m ge rəm, adi m'adi madkullə-je lə-m né-je kɪ meɛ-dé ge rəm tɔ. ‡ 35 Ndo-é ndo-é ya m'idə-si m'panè: Tò kadi a rai kullə bè tɔ bá a rai-né kɪ njəndoo-je, ə kadi meɛ-si ole dɔ ta-je-ti lə 'Babe Jeju, kɪ ɛ ya kɪ dɔ-é pa panè: "Kadi né dow lé majkur-é itə kində ji taa-né né!"» 36 Loki Pol pa ta bè adi-dé lé, ɛ ɔsi məkəji-é nangɪ bá pa ta kɪ Lubə kdɔ ta lə-dé lay. 37 Rəmə de lay 'nɔ ə d'ungɪ-nə mindi Pol-ti d'uwə-é kɪ kadi-dé-ti 'ra-é lapɪya. 38 Né ya kɪ meɛkɔ ra-dé-né nə lé, tɔ ta lə kidə kɪ Pol idə-dé panè d'a koo takəm-n'ɛ gogɪ rangi al ngá kin. Go-ti, de 'dan-é d'ow siə njal ta bato-ti.

21

* 20:23 20:23 Knj 21:4; 21:11. † 20:24 20:24 2Ti 4:7 † 20:24 20:24 2Ti 4:7 ‡ 20:34 20:34 Knj 18:3

Kɔw Pol bebo Jorijaleṃ-ti

¹ Loki j'ɪ̄nə-nə sə-dé ngá rəmə, je j'al mee bato-ti, j'ow njururu mee bebo Kosi-ti. Lo aa go-ti, j'ow Rodesi kɪ to dɔnangi kɪ tɔ dan ba-ti, ngá bá j'ɪ̄ tin j'ow mee bebo Patara-ti. ² Loki j'ingə bato madi kɪ isi ɔw mee bebo Penisiti lé, je j'al mee-é-ti j'ow. ³ Beba loki j'ow j'tee ngosi kɪ dɔnangi Sitrə-ti kɪ tɔ dan ba-ti rəmə, j'ɪ̄nə be lé doji gəl, ə j'ow do-ji kɪ dɔnangi Siri-ti bə. Ə j'ow j'ur nangi bebo Tir-ti, kɪ to lo kɪ tɔ kadi d'a kɔr né-je kɪ mee bato-ti nangi titi. ⁴ Loki j'ingə njéndó né-je lo-é-ti kinlé, je j'isi sə-dé ndo siri. Ndil kɪ aa njay ɔsi-dé, adi d'idə Pol kadi ɔw mee bebo Jorijaleṃ-ti al. ⁵ Bə ya kàrè loki ndo kisi-ji rɔ-dé-ti tingə ngá lé, je j'usi dɔrəbi-ti. Rəmə de kɪ ne-dé-je kɪ ngan-dé-je lay ya 'dan-ji' ree sə-ji njal gidi bebo-ti. Je j'osi məkəji-ji nangi ngangi ba-ti, j'pa ta kɪ Lubə. ⁶ Go-ti, j'ra-nə lapiya bəy ngá bá, je j'al mee bato-ti lé, ə njédan-ji-je lé kàrè 'təl kɪ bee-je lə-dé gogi tɔ. ⁷ Loki j'ɪ̄nə rəbi kɪ mani lé, j'ɪ̄ bebo Tir-ti j'ow bebo Tolemaysi-ti. J'ra lapiya njékadmee-je kɪ d'isi mee bebo-ti kinlé, ə j'isi sə-dé ndo káre. ⁸ †Lo aa go-ti lé, j'ow bebo Sejare-ti. Loki j'tee Sejare lé, j'ow be lə Pilipi kɪ to njékilə mbə Poyta kɪ Maji, ə j'tɔ rɔ-é-ti. Pilipi lé, to kɪ káre dan dow-je-ti kɪ siri kɪ ndokɪ 'mbəti-dé mee bebo Jorijaleṃ-ti*. ⁹ E ɔw kɪ ngan-je kɪ dené sɔ kɪ 'taa ngow al ə 'to njépata-je kɪ ta Lubə-ti. ¹⁰ †Loki j'isi tin asi ndo nɔ lé, dow káre kɪ ri-é lə Agabusi kɪ to njépata kɪ ta Lubə-ti, ɪ dɔnangi Jude-ti ree ingə-ji nɔɔ. ¹¹ Rəmə e un ndaa dɔɔ bədi lə Pol, dɔ-né ji-é kɪ nja-é e ya ə panè: «Yən, ta kɪ Ndil kɪ aa njay pa ən: Dingəm kɪ ndaa dɔɔ bədi kin to kɪ 'liə lé, jipi-je d'a kuwə-é, tɔ-é njim-njim bebo Jorijaleṃ-ti tanə bə tɔ, ngá bá d'a kilə-é ji dow-je-ti kɪ 'to jipi-je al.» ¹² Go ta-je-ti kinlé, je kɪ njékadmee-je kɪ Sejare j'no ta Pol-ti kadi ɔw mee bebo Jorijaleṃ-ti al. ¹³ Ngá Pol ilə-ti panè: «Kdo ri ə 'nɔi ɔri-né tɔgi-m gogi bə wa? Mə lé, m'isi dɔ nja-m-ti kdo kadi 'tɔ-m njim-njim par al, ngá m'isi dɔ nja-m-ti kadi m'ow m'oy bebo Jorijaleṃ-ti kdo ta lə 'Babe Jeju.» ¹⁴ Loki e adi ta-je lə-ji kin ra kullə rɔ-é-ti al lé, je j'a dɔ-ti njangi al ya tɔ. Ngá j'panè: «Kadi 'Babe ɔji ndigi liə!»

¹⁵ Go ndo-je-ti kinlé, loki j'ra go né-je lə-ji rəmə, je j'ow mee bebo Jorijaleṃ-ti. ¹⁶ Njéndó né-je kɪ dan-ti-je kɪ bebo Sejare-ti kɪ d'isi d'ow bebo Jorijaleṃ-ti, d'ow sə-ji tɔ. De d'ow sə-ji adi j'tɔ rɔ Minasɔ-ti kɪ to njéndó né kɪ kete low nɔ. E to dow kɪ dɔnangi Sitrə-ti kɪ tɔ dan ba-ti.

Kingə-nə lə Pol-je kɪ Jaki bebo Jorijaleṃ-ti

¹⁷ Loki j'tee bebo Jorijaleṃ-ti lé, njékadmee-je d'uwə-ji kɪ rɔ-dé-ti kɪ rənəl. ¹⁸ Lo aa go-ti, Pol ɔw sə-ji nati rɔ Jaki-ti,† lo kɪ 'ngatɔgi-je lay ya 'kəw-nə titi tɔ.‡ ¹⁹ Loki Pol ra-dé lapiya ngá rəmə, né-je kɪ Lubə ra dan dow-je-ti kɪ 'to jipi-je al kɪ takul kullə liə lé, e ɔr-dé poy-é kɪ bar-é bar-é. ²⁰ Loki d'oo ta-je liə kin bə lé, de d'osi gaji Lubə, bá go-ti d'idə Pol 'panè: «Ngonkɔ-ji kɪ maji, 'oo jipi-je budɔgi dɔgi lo nɔ ya d'adi mee-dé Jeju rəm, lay lə-dé ya d'a dɔ ndukun-ti lə Moiyiji kɪ rɔ-dé kɪ tungə pilingi rəm. ²¹ Ya rəmə, dow-je d'idə-dé ta kɪ dɔ-i-ti 'panè: Néndó lə-i ɔsi jipi-je lay kɪ d'isi dan dow-je-ti kɪ 'to jipi-je al kadi 'təl gidi-dé d'adi ndukun lə Moiyiji rəm, kadi d'ijə ganjangi ngan-dé-je al rəm, bá kadi 'təl rɔ-dé go nékobe-ti lə jipi-je lé al rəm tɔ. ²² Ngá j'a rai ban wa? Kdo ta kɪ rá-ti ya kàrè [loki kosi

† 21:8 21:8 Knj 6:5; 8:5 * 21:8 21:8 Knj 6:5; 8:5 † 21:10 21:10 Knj 11:28 † 21:18 21:18 Jaki kinlé, to ngonkɔ Jeju ‡ 21:18 21:18 Knj 12:17; 15:13

dow-je d'a kəw-ŋá lé] d'a koo kí i 'ree nè ya é. ²³ Beba 'ra nè kí j'a kidə-i kin. Dingəm-je sɔ kí d'un mindi-dé dɔ né madi-ti d'adi Lubə d'isi dan-ji-ti nè. ²⁴ Ɔr-dé go-i-ti, ə 'ra nékobe kí sɔbi dɔ kaa rɔ njay lə-i rəm, kí sɔbi dɔ kaa rɔ njay lə-dé rəm, bá ugə dɔ-dé adi 'ndisə dɔ-dé rəm tɔ. Bè kɔ kadi dow-je lay 'gə kí ta-je kí dɔ-i-ti kí ɔw mbuu kinlé, to ta-je kí kare rəm, bá kadi 'gə kí i lé, ya kàrè 'təl rɔ-i go ndukun-ti lə Moiyiji maji rəm tɔ. ²⁵ †Ngà kí sɔbi dɔ jipi-je al kí d'adi mɛɛ-dé Jeju lé, j'ndangi mbete j'adi-dé j'idə-dé-né kadi dɔ-je kí dow-je 'tɔl 'pole-né magi-je lé, d'a kuso al rəm, kadi d'a kuso məsi dɔ al rəm, d'a kuso dɔ kí oy yo kuburu al rəm, bá kadi d'ɔgi rɔ-dé ra kaya rəm tɔ. *»

²⁶ Lo aa go-ti, Pol ɔr dingəm-je kí sɔ lé ɔw sə-dé, adi ɛ rəm, dɛ rəm ya d'aa rɔ-dé ngá bá, ɛ ɔw takəy-ti lə Lubə, kɔ kidə njégugnɛ-je, ndɔ kí gin kaa rɔ lə-dé à gangi-né, kadi ŋá-ŋá dan-dé-ti ree kí kadkare liə adi Lubə.

D'uwə Pol

²⁷ Loki nɔy ŋá al kadi ndɔ kí siri lé goto rəmə, jipi-je kí dan-ti-je kí d'i dɔnangi Aji-ti d'oo Pol mɛɛ kəy-ti lə Lubə lé, dɛ 'sulə kosi dow-je adi d'uwə-é. ²⁸ Ə 'tur kəə 'panè: «Səi Israyel-je, ree ori kàdì-ji boo! Yən, dingəm kí njèndó né dow-je lay ya kí lo-lo, pa-né ta kí maji al maji al dɔ Israyel-je-ti rəm, dɔ ndukun-ti lə Moiyiji rəm, bá dɔ kəy-ti lə Lubə kin rəm lé, ɛ ə ɔ an. Ɛ ɔw mbing ya ree kí dow-je kí 'to greki-je mɛɛ kəy-ti lə Lubə. Ɛ ra lo kí aa njay kin kí lo kí kogi kare.» ²⁹ †Dɛ pa ta kin bè kdotalə Tropim kí to dow kí bebo Epeji-ti lé, d'oo-é kɔ Pol mɛɛ bebo-ti. Beba 'gir kí Pol ɔw siə mɛɛ kəy-ti lə Lubə. ³⁰ Dow-je kí bebo Jorijalɛm-ti lay ya d'ɔw dɔ-ŋá-ti wúr wúr ə dow-je d'i kí lo-lo ya tətì-ŋá yipi d'ay kí lo-é-ti. Dɛ d'uwə Pol mɛɛ kəy-ti lə Lubə, 'ndɔr-é d'ɔw siə ndaa-ti rəmə, tajinati nè ya d'uti tarəbi-je. ³¹ Loki 'sangi kadi 'tɔl Pol lé, dow-je kí mɛɛ bebo Jorijalɛm-ti lay ya d'ɔw dɔ-ŋá-ti wúr wúr adi ta-é usi mbi njèkun dɔ kuti asgar-je-ti kí budɔgi. ³² Rəmə lo-é-ti nè ya, ɛ rəm, asgar-je rəm, bá njèkun dɔ kuti asgar-je kí bu bu, d'ubə nangi d'i d'ay d'ɔw kí rɔ dow-je-ti lé. Loki dow-je kinlé, d'oo njèkun dɔ asgar-je kí budɔgi kin rəm, d'oo asgar-je rəm lé, 'taa koo ta tində-ti kí d'á 'tində Pol lé ngá. ³³ Beba njèkun dɔ kuti asgar-je kí budɔgi lé, ɔti kí rɔ Pol-ti uwə-é ə un ndu kadi d'ilə-é sil gidi joo. Go-ti, ɛ dɔji ta panè: Dingəm kinlé to ŋá wa? Ə ri bá ɛ ra wa? ³⁴ Ngà dan kosi dow-je-ti lé, dow-je kí ŋá-je 'tur kɔɔl 'panè: Ɛ ra né kí bè kin. Rəmə dɛ kí dan-ti-je 'panè: Ɛ ra né kí bè kin tɔ. Ta-je kí 'pa yó-je kí nè-je kinlé, ra adi ta kí njururu bè ya njèkun dɔ kuti asgar-je kí budɔgi lé, ingə al. Beba ɛ un ndu kadi d'ɔw kí Pol mɛɛ ndògi bɔr-ti lə-dé. ³⁵ Loki Pol ree tɛɛ dɔgi lo njiy-je-ti lé, asgar-je d'un-né nɔngi taá, kdotalə kosi dow-je d'ɔw siə pir-pir pir-pir. ³⁶ Kosi dow-je ya d'ul-ŋá go-é-ti mbuu, kɔ kəə ta-dé-ti taá-taá 'panè: «Adi j'toli-é kí tol ya!»

Pol pa ta dɔ rɔ-é-ti

Knj 9:1-19; 26:9-20; Gal 1:11-16; 1Ti 1:12-17

³⁷ Loki d'ɔw kadi Pol andi lo-ti lə asgar-je lé rəmə, ɛ dɔji njèkun dɔ kuti asgar-je kí budɔgi lé panè: «Se i a kadi-m tarəbi kadi m'pa ta kàre wa?»

§ 21:23 21:23 Ta lə kaa rɔ lə Pol-je kí to nè kinlé, to ta lə kaa rɔ kí sɔbi dɔ majal al. Ngà jipi-je lé, kinə dow un mindi-é adi Lubə dɔ né madi-ti rəmə, à ra bè bane. Beba Pol kí to jipi lé ra-né tɔ.

† 21:25 21:25 Knj 15:29 * 21:25 21:25 Knj 15:20 † 21:29 21:29 Knj 20:4

Beba e dajji-é panè: «I 'gə ta Greki wa? ³⁸ I lé 'to dow kí dɔnangi Ejipti-ti, kí ngɔsnè ya bəy é ɔy bɔkaya-je budoɣi lo sɔ ɔw sə-dé diləlo-ti, sulə-dé kadi 'ra dɔngá lé al wa?» ³⁹ Pol panè: «Má m'to jipi kí d'oji-m bebo Tarsi-ti, dɔnangi Silisi-ti, m'to ngon njèbe kí bebo-ti kí ri-é ba nɔ. Kogri ya, adi-m tarəbi m'pa ta m'adi kosi dow-je.» ⁴⁰ Njékun dɔ asgar-je kí budoɣi lé, inə tarəbi adi-é. Beba Pol al dɔ dɣi lo njiyə-je-ti yəki ji-é ta dow-je-ti, adi lo tò ndingi, ngá bá pa sə-dé ta kɪ ta əbrə panè:

22

¹ «Ngankɔ-m-je kí bəbi-m-je, 'yəli mbi-si ooi-né ta kí ngɔsnè m'ow kɪ pa kɔ pa-né ta dɔ rɔ-m-ti kin.» ² Loki d'oo kí Pol pa ta kɪ ta əbrə rəmə, lo təl pa doy ta madi-é-ti ya bəy, ngá bá Pol panè: ³ †«Má lé m'to jipi, d'oji-m bebo Tarsi, dɔnangi Silisi-ti, ngá d'oti-m bebo Jorijalɛm-ti nè ya rəm, Gamaliyel ndó-m né-je kí ɔw go-nɔ-ti berere-berere kɪ ndukun lə ka-ji-je rəm, bá kullə lə Lubə kàrè rɔ-m tungə-ti pilingi titi kí sɔj lay ɔi-né bone kin bè ya tɔ.» ⁴ †Dow-je kí njékun go néndó lə Jeju lé, m'ulə kəm-dé ndoo nɔ. M'adi 'tɔ dingəm-je kɪ den-é-je njim-njim d'ungi-dé dangay-ti. ⁵ Burə dɔ njégugnè-je lə Lubə kɪ 'ngatɔgi-je lə jipi-je lay ya 'gə sə-m go-é maji. Kɔ loki m'isi m'ow Damasi lé, dɛ 'ndangi mbete-je d'adi m'ow-né madi ngankɔ-ji-je kí d'isi nɔ. M'ow kɔ kadi m'tuwə njékadi mɛɛ-dé Jeju kí d'isi mɛɛ bebo Damasi-ti, m'tɔ-dé njim-njim m'ree sə-dé bebo Jorijalɛm-ti, kɔ kadi d'adi-dé kɔ.†»

Pol ɔr poy kadi kí adi mɛɛ-é Jeju

Knj 9:1-19; 26:12-18

⁶ «Ta kí kàdɪ ɔ jam dɔ bə-ti, loki m'ɔ dɔ rəbi-ti, m'tɛɛ ngosi kɪ bebo Damasi rəmə, tajinati nè ya, londógi kí nɔ ya ndógi i dɔrɔ-ti ree gəə dɔ-m sipi. ⁷ Adi m'tɛɛ m'usi nangi rəmə, m'oo ndi dow pa sə-m ta panè: “Sol, Sol, kɔ ri bá 'ulə kəm-m ndoo bè wa?” ⁸ Má m'ilə-é-ti m'panè: “I to nɔ wa, “Babe?” M'oo ndi dow lé, təl ilə-m-ti panè: “To mɔ Jeju, dow kí Najaret-ti kí 'isi 'ulə kəm-m ndoo lé ya.” ⁹ Dow-je kí d'ow sə-m, d'oo lo kí ndógi lé maji ya, ngá ndi dow kí 'pa sə-m ta lé bá d'oo al. ¹⁰ Má m'dəji-é m'panè: “Babe, ri bá tò kadi m'ra wa?” Beba “Babe ilə-m-ti panè: “I taá 'ow bebo Damasi-ti ə tin ya d'a kidə-i né lay kí tò kadi 'ra.” ¹¹ Ngá lo kí ndógi lé ya, ra adi kəm-m oo lo al, adi dɛ kí d'ɔ sə-m lé, ngá bá d'uwə ji-m 'ndɔr-m d'ow sə-m bebo Damasi-ti.»

¹² «Dingəm kàrè bè kí ri-é lə Ananiasi ə to dow kí njékilə kuji dɔ ndukun-ti lə Lubə rəm, bá to dow kí jipi-je lay kí d'isi bebo Damasi-ti 'pa ta kí dɔ-é-ti maji nɔ rəm, ¹³ bá ree rɔ-m-ti ə idə-m panè: “Ngonkɔ-m Sol, 'tɛɛ kəm-i 'oo lo.” Rəmə tajinati nè ya, kəm-m oo lo adi m'oo-é. ¹⁴ † təl pa bəy panè: “Lubə lə ka-ji-je uwə dɔ-i kete kɔ kadi 'gə ndigi liə, kɔ kadi 'oo njərə né kí njururu rəm, bá kɔ kadi 'oo ta-je kí ta-é-ti kɪ mbi-i rəm tɔ. ¹⁵ Né-je kí 'oo kɪ kəm-i rəm, ta-je kí 'oo ta-é-ti kɪ mbi-i rəm kinlé, i bá 'a to njəkɔr go-é kadi dow-je lay d'oo. ¹⁶ Kí ngɔsnè-ti kinlé, ri bá 'a 'ngəbi bəy wa? I taá 'nɔ bə “Babe, kadi-é togɪ majal-je lə-i kogi adi-i ə kadi 'ra-i batɛm.”»

Pol ɔr go kulə kí Lubə ulə-é rɔ dow-je-ti kí 'to jipi-je al

† 22:3 22:3 Knj 5:34-39 * 22:3 22:3 Knj 5:34 † 22:4 22:4 Knj 8:3; 26:9-11 † 22:5 22:5 Knj 8:3; 9:1

¹⁷ Loki m'təl m'ree bebo Jorijalem-ti gogi, bá m'isi m'pa ta kì Lubə mee kəy-ti liə rəmə, né ra-m toki nì bə, ¹⁸ ə m'oo 'Babe idə-m panè: «'Ōdi rə-i, 'teɛ ləw kəgi bebo Jorijalem-ti, kdotalə ta kì də-m-ti kì 'a pa lé, dow-je kì mee be-ti kin d'a taa al.» ¹⁹ Beba m'təl m'ilə-é-ti m'panè: «'Babe, də ya kàrè 'gə maji kì m̩a lé, ndəki m'ow mee kəykəwnə-je-ti lə jipi-je, m'adi 'tuwə dow-je kì d'adi-i mee-dé d'ungi-dé dangay-ti rəm, bá m'adi 'tində-dé kì ndəy rəm tɔ. ²⁰ †Rəm loki ndəki d'ə 'təl Etiyen kì to njəpata lə-i lé, m'ə lo-é-ti nɔɔ rəm, m'ndigi sə-dé də-ti rəm, bá m'ngəm kubi-je lə njétəl-é-je rəm tɔ.» ²¹ Ngá 'Babe idə-m panè: «'Ōw, m'a kulə-i say nù rə dow-je-ti kì 'to jipi-je al!»

Pol toji rə-é kì n'to ngon njèbe kì Ròm

²² Loki jipi-je d'oo ta lə Pol sar 'teɛ də ta-ti kin rəmə, d'un ndi-dé kì taá 'panè: «Kadi dow kì tanə bə kinlé, goto dənangi-ti nè! Tuwə kadi-é isi kì də-é taá al!» ²³ †Tur kɔɔl rəm, 'tər kubi-je kì rə-dé-ti d'ungi kəgi rəm, bá d'oy nangi 'sane kì taá-taá rəm tɔ. ²⁴ Ngá bá njèkun də kuti asgar-je budɔgi lé, un ndu kadi d'ow siə lo-ti lə asgar-je, ə kadi d'ində-é 'dəji-é-né ta, kdə kadi 'gə-né gin ta kì 'tur-né kəə də-é-ti lé. ²⁵ Lokì d'ə 'tə Pol kdə kində-é lé, ɛ idə njèkun də kuti asgar-je kì bu kì ə nɔɔ panè: «Ngon njèbe kì Ròm kì 'gangi ta də-é-ti al bəy lé, se to tó-é kadi ndəi-é wa?» ²⁶ Lokì njèkun də kuti asgar-je kì bu oo ta kinlé, ɛ ow rə njèkun də asgar-je-ti kì budɔgi lé, idə-é panè: «'A ra ban ngá wa? Dingəm kinlé, to ngon njèbe kì Ròm lé 'oo ya!» ²⁷ Beba njèkun də asgar-je budɔgi lé, ree rə Pol-ti dəji-é panè: «Idə-m, i lé 'to ngon njèbe kì Ròm tɔ wa?» Pol ilə-é-ti panè: «Oiyo, m'to ngon njèbe kì Ròm.» ²⁸ Rəmə njèkun də asgar-je kì budɔgi lé, təl panè: «M̩a lé, m'un là n̩a madi bá m'to-né ngon njèbe kì Ròm.» Ngá Pol panè: «M̩a lé, m'to ngon njèbe kì Ròm kì koji-ti!» ²⁹ Beba tajinati nè ya, də kì d'ow kì kində Pol lé 'tər bədi-dé, bá njèkun də asgar-je kì budɔgi lé kàrè, loki ɛ gə kì to ngon njèbe kì Ròm ya bá n'adi 'tə-é lé, ɛ bəl n̩a tɔ.

Pol ə n̩ə 'boy-je-ti kì njégangta-je lə jipi-je

³⁰ Lo aa go-ti, njèkun də asgar-je budɔgi lé, ndigi kadi n'ndər gin ta lə Pol maji n'oo se ri bá jipi-je d'ilə-né ta də-é-ti wa. Beba ɛ adi 'tuti Pol, ngá bá un ndu adi 'ba njèkun də njégugnə-je lə Lubə, kì 'boy-je kì njégangta-je lə jipi-je kadi d'ingə-n̩a. Go-ti, ɛ adi 'ree kì Pol d'ində-é dan-dé-ti.

23

¹ Pol adi kəm-é tò kì də 'boy-je-ti kì njégangta-je lə jipi-je gárórə, bá idə-dé panè: «Ngankɔ-m-je, panjiyə-m kì rə Lubə-ti lé, mee-m kì ndɛ bə ya kàrè uwə-m kì ta də-ti al ya sar bone.» ² Rəmə Ananiasi kì burə də njégugnə-je lə Lubə un ndu adi dow-je kì d'ə mbó-é-ti ngəsi kadi d'ində ta-é. ³ Beba Pol idə-é panè: «I kì 'titi-n̩a kì ndogi bər kì 'ra kì pɔ d'adi nda kin bə kinlé, i bá Lubə à kində-i*! I isi lo kin-ti kdə gangta də-m-ti kì go ndukun-ti lə Lubə rəmə, i 'nədi ndukun ə 'un ndu kadi d'ində-m!» ⁴ Ngá də kì d'ə lo-é-ti lé, d'idə-é panè: «I 'taji burə də njégugnə-je lə Lubə!»

† 22:20 22:20 Knj 7:58 ‡ 22:25 22:25 Knj 16:37 * 23:3 23:3 Kì go lo-ti jipi-je bə lé, ra ndògi bər kì pɔ kadi nda lé, toji dow kì mee maji al ya ngá ra rə-é kì dow kì njururu bə. † 23:3 23:3 Mat 23:27-28

⁵ Beba Pol ilə-dé-ti panè: «Ngankɔ-m-je, m'gə to kí ɛ to burə do njégugné-je lə Lubə al. Kdo mbete kí aa njay panè: “‘A pa ta kí maji al do 'boy-ti kí do gin dow-je-ti lə-i al!»[†]»

⁶ † Pol gə kí dan 'boy-je-ti kí njégangta-je lə jipi-je lé, Sadusi-je d'isi nɔɔ rəm, bá Parisi-je kərə d'isi nɔɔ rəm to. Beba ɛ ur kəə nɔ-dé-ti panè: «Ngankɔ-m-je, ma lé, m'to Parisi rəm, bá m'to ngon koji Parisi-je rəm to. To ta lə nékində meɛ do-ti lə-ji kí sobi do tosi kí dow-je d'a tosi ndəl kində lo tɛɛ, bá 'gangi-né ta do-m-ti kin.»⁷ † pa ta kinlé ilə nangi al ya bəy rəmə, Parisi-je kí Sadusi-je 'gaki-nə adi 'gángi-nə lo joo. ⁸ † Sadusi-je lé de 'panè tosi ndəl kində lo tɛɛ goto rəm, malayka-je 'goto rəm, bá ndil kərə goto rəm to; ngə Parisi-je rəmə d'ində meɛ-dé do né-je-ti kin lay to.[§] ⁹ Né kin ra adi 'singə do-nə-ti sokro. Njéndó dow-je ndukun-je kí nɔ-je kí dan Parisi-je-ti d'i taá 'naji ta kí tógi-dé ə 'panè: «Né madi kí maji al káre ya kərə je j'ingə rɔ dingəm-ti kanlé al. Domaji ə to ndil, al rəmə malayka bá idə-é ta wa ɛn!»¹⁰ Tanaji lé, ngə nɔ adi njəkun do kuti asgar-je kí budɔgi lé, bəl panè d'a kí gángi Pol danə beti-beti. Beba ɛ un ndu adi asgar-je kadi d'ur dan kosi dow-je-ti d'or Pol ji-dé-ti d'ow siə lo-ti lə-dé de asgar-je lé. ¹¹ Ndo-é-ti kinlé ndoɔ rəmə, 'Babe tɛɛ do Pol-ti idə-é panè: «'Uwə rɔ-i ngə! Gangi-é kí i 'pa-né ta lə-m Jorijaləm-ti kinlé, 'ow bebo Rəm-ti kərə 'pa bə ya to bane.»

Jipi-je d'oji-nə ta kí maji al do Pol-ti

¹² Lo aa kí ndoɛ lé, jipi-je d'oji-nə ta kí maji al ndil Pol-ti ə d'ubi rɔ-dé do-ti 'panè, n'a kəyi man al rəm, n'a kusoi né al rəm ya kadi n'toli Pol mɔki tá. ¹³ Dow-je kí d'oji-nə ta kí maji al do Pol-ti lé, kər-dé tɔy kɔrsɔ. ¹⁴ De d'ow d'ingə njəkun do njégugné-je lə Lubə kí 'ngatógi-je lə jipi-je d'idə-dé 'panè: «Je lé, j'adi rɔ-ji, ə j'ubi rɔ-ji do-ti, kadi né à kodi ta-ji al ya sar kadi j'tol Pol mɔki tá. ¹⁵ Beba kí ngɔsné-ti kinlé, 'adi ta-si asi-nə kí 'boy-je kí njégangta-je lə jipi-je ə indəi nɔɔ njəkun do kuti asgar-je-ti kí budɔgi kadi-é ree kí Pol nɔ-si-ti, rəmə 'rai titi-nə né kí 'ndigi ndəri gin ta lə Pol lé maji kdo koo bə. Ngə je to rəmə, j'isi pèrèrè kdo kadi, loki Pol isi ree lé, j'gangi-é j'tol-é kogi.»

¹⁶ Ngə loki, ngon lə kɔnan Pol-je oo ta lə gangi kí d'oji kdo gangi-é lé rəmə, ɔti ɔw lo-ti lə asgar-je, ilə ta lé mbi Pol-ti. ¹⁷ Loki Pol oo ta kin bə lé, ɛ ba kí káre dan njəkun do kuti asgar-je-ti bu idə-é panè: «Basa kin, ɔw kí ta madi kdo kidə njəkun do kuti asgar-je kí budɔgi, ɛn ə ɔw siə rɔ-é-ti.» ¹⁸ Beba njəkun do kuti asgar-je kí bu adi basa lé, ɔti ɔw siə rɔ njəkun do kuti asgar-je-ti kí budɔgi lé, ə idə-é panè: «Pol kí to dangay lé, ba-m ə dəji-m kadi m'ree kí basa kin rɔ-i-ti, kdo ɔw kí ta madi kadi ilə mbi-i-ti.» ¹⁹ Beba njəkun do kuti asgar-je kí budɔgi, uwə ji basa lé, ɔr-é adi d'a kí kár-dé bá dəji-é panè: «Ta ri bá ɔw-né kdo kilə mbi-m-ti wa?» ²⁰ Basa lé idə-é panè: «Jipi-je d'adi ta-dé asi-nə kadi 'dəji-i kadi bore ə adi 'ree kí Pol nɔ 'boy-je-ti kí njégangta-je-ti lə-dé, toki né kí d'ow kí sangi kdo koo ta kí njururu do ta-ti liə lé bə. ²¹ Ngə i rəmə, kadi 'ndigi sə-dé do-ti al, kdo dow-je kí kər-dé à tɔy kɔrsɔ ya d'oji kdo gangi-é. Dowbé-je kinlé, d'adi rɔ-dé ə d'ubi rɔ-dé do-ti kadi n'usoi né al rəm, n'əyi man al ya sar kadi

† 23:5 23:5 Tɛt 22:27 † 23:6 23:6 Knj 26:5; Plp 3:5 † 23:8 23:8 Mat 22:23; Mar 12:18; Luk 20:27 § 23:8 23:8 Mat 22:23; Mar 12:18; Luk 20:27.

n'toli Pol moki tá. Dɛ d'isi pèrèrè ngá, rəmə né kí 'ngəbi lé, 'ngəbi kadi 'ilə mindi-i adi-dé ya par.» ²² Njèkun dɔ kuti asgar-je kí budɔgi, ndɔr mbi basa lé panè: Né-je kí i 'ree 'or-m poy-é kinlé, 'pa adi dow kí rangi oo al. Go-ti, ɛ tubə basa lé, adi-é ɔw.

D'ulə kɪ Pol d'adi Gubərnər Pelisi

²³ Go-ti bəy ngá bá, njèkun dɔ kuti asgar-je kí budɔgi lé, ɓa dow-je joo kí 'to njèkun dɔ asgar-je kí bu bu idə-dé panè: «Adi asgar-je bujoo rəm, asgar-je kí njésində-je kərsiri rəm, ɓa dɛ kí njémandangi-je bujoo d'isi pèrèrè, kɔɔ kadi loki kàdì kí siri kí ndɔɔ asi rəmə d'ɔw bebo Sejare-ti. ²⁴ Kadi né kal lə Pol kàrè tò tɔ; kɔɔ kadi ɔw siə kɪ maji-é ya rɔ Gubərnər Pelisi-ti.» ²⁵ Beba njèkun dɔ kuti asgar-je kí budɔgi lé, ndangi mbete adi Gubərnər panè:

²⁶ «Mā Klodi Lisiyasi m'ra-i lapiya i Pelisi kí 'to dow kí boy. ²⁷ Jipi-je d'uwə dingəm kí m'ulə siə madi-i kinlé, ə d'ɔw kɔɔ tɔl-é bá loki m'oo ta-é kí ɛ to ngon njèbe kí Rəm lé, m'j rati kɪ asgar-je m'or-é-né ji-dé-ti. ²⁸ Loki m'ndigi gə gin né kí d'ilə-né ta dɔ-é-ti lé, m'ow siə nɔ 'boy-je-ti kí njégangta-je lə jipi-je. ²⁹ Rəmə m'oo kí d'ilə ta dɔ-é-ti kɔɔ tanaji-je kí sɔbi dɔ ndukun lə-dé, ɓi ɛ ra né madi kí tuwə koy əse tuwə dangay al. ³⁰ Loki jipi-je d'isi d'ində dɔ-é kadi 'tɔl-é bá m'oo ta-é rəmə, tajinati nè ya m'ulə siə madi-i, ə m'adi njékilə ta dɔ-é-ti-je lé 'gə toki dow kí d'a səki Pol ta-é-ti lé to i. [Oiyə n̩a.]»

Pol mɛg bebo Sejare-ti

³¹ Asgar-je 'təl rɔ-dé go ndukun-ti kí d'adi-dé lé, adi ndɔɔ-ndɔɔ nɔɔ ya d'ɔw kɪ Pol njal lo-ti lə asgar-je kí bebo Antipatrisi-ti. ³² Loki lo aa lé, dɛ 'təl kɪ lo kisi-dé-ti bebo Jorijaləm-ti gogi, ə d'ingə asgar-je kí njésində-je kadi d'un ta gaji rəbi lé kɪ Pol. ³³ Beba loki 'ree tɛɛ bebo Sejare-ti lé, asgar-je kí njésində-je d'adi mbete lé Gubərnər rəm, ɓa 'toji-é Pol lé rəm tɔ. ³⁴ ɛ ndó mbete lé oo rəmə, dəji panè se Pol lé to dow kí dɔnangi-ti kí rá wa? Loki oo kí Pol to dow kí d'oji-é dɔnangi Silisi-ti rəmə panè: ³⁵ Njékilə ta dɔ-i-ti-je d'a ree bá m'a koo ta kí ta-i-ti bəy. Go-ti, un ndu kadi d'ow kɪ Pol panata lə Erodɪ, ə d'ində kəm-dé go-é-ti.

24

Pol q logangta-ti nɔ Gubərnər Pelisi-ti

¹ Ndo m̩j go-ti bá, Ananiasi kí to burə dɔ njégugnə-je lə Lubə, j̩ bebo Jorijaləm-ti ree bebo Sejare-ti nati kɪ dow-je kí 'n̩a-je kí dan 'ngatogi-je-ti lə jipi-je rəm, kɪ njègə pa ta gangi-né dɔ dow-je káre bə, kí ri-é lə Tertulusi. Dɛ 'səki Pol nɔ gubərnər Pelisi-ti*. ² Loki 'ɓa Pol d'adi-é ree lé, Tertulusi un kuti kor ta kɔɔ kilə-né ta dɔ Pol-ti panè: «Kɪ takul-i i Pelisi rəm, kɪ takul gosi lə-i kí 'təl-né gin né-je kɔɔ ta lə maji lə gin dow-je kinlé, ɓa j'isi-né kɪ lapiya kí ɔr njuti-njuti tin. ³ I Pelisi, dow kí boy n̩a, maji-je lay kí i ra lé, lo-je lay ya j'ndigi sə-i dɔ-ti rəm, j'ra-i oiyə dɔ-ti n̩a rəm tɔ. ⁴ Kɔɔ kadi j'uwə-i nangi n̩a al lé, m'ra-i kɔgri, kadi kí go mɛɛmaji-ti lə-i lé ya, 'yəl mbi-i 'oo-né ta-je kí j'a pa goji dɛkse bə ya kadi-i kin. ⁵ J'gə kí dingəm kinlé, toki mɔy kosi kí usi mɛɛ ɓe-ti bə. ɛ sulə jipi-je kí dɔnangi-ti nè lay adi 'gāngi-n̩a rəm, ɛ to njèkun dɔ kuti dow-je kí to njékɔr rɔ-dé-je kí 'ɓa-dé

* 24:1 24:1 Knj 23:24.

dow-je kí Najareti-ti lé rəm, ⁶ bəy bá ɔw mbing ya sangi kadi n'təl kəy lə Lubə né kí kəgi kare rəm tɔ. Né kin bá je j'uwə-é-né tin. [Je j'ndigi gangta dɔ-é-ti kí go ndukun-ti lə-ji ya, ⁷ ngá Lisiyasi kí to njəkun dɔ kuti asgar-je kí budɔgi bá ree tɛɛ rəmə, ta-é ji-ji-ti kí lə njətɔgi-ti kí nɔ. ⁸ Go-ti, ɛ un ndu adi njəkilə ta dɔ Pol-ti kadi 'ree siə nɔ-i-ti nɛ.]† Né-je lay kí j'tilə ta-é dɔ-é-ti kinlé, i ya kɪ dɔ-i loki 'a kulə kuti dɔji-é ta-je rəmə 'a gə maji.» ⁹ Jipi-je kàré d'usi kuti Tertulusi-ti 'panè: Oiyoy, gangi-é ya ən.

Pol pa ta dɔ rɔ-é-ti nɔ gubərnər Pelisi-ti

¹⁰ Loki gubərnər ra kəm-é idə-né Pol kadi pa ta lé, Pol un ta panè: «M'gə maji kí i lé, 'to njəgangta lə gin dow-je kinlé, asi bal-je nɔ ngá, beba m'un-né ta kɪ rɔ ngá kɔɔ pa dɔ rɔ-m-ti tin. ¹¹ Kɔw kí m'ɔw bebo Jorijaləm-ti m'osi dɔ-m nangi nɔ Lubə-ti lé, tɔy ndo dɔgi gidi-dé joo al bəy. To né kí i ya kàré, 'a dɔji koo rəm. ¹² Dow kàré ya kàré oo-m mɛɛ kəy-ti lə Lubə əse mɛɛ kəykəwnə-je-ti lə jipi-je əse mɛɛ bebo-ti m'ɔ m'naji ta kɪ dow madi əse m'ɔ m'sulə dow-je al rəm. ¹³ Dow-je kinlé, né kí d'a ra kadi toji kí ta-je kí 'tilə dɔ-m-ti kin, to ta kí tɔgrɔ-ti ya goto. ¹⁴ Né kí m'gə kí ra né ən: Mɔ lé m'pole Lubə lə ka-ji-je kɪ rəbi Poyta kí Maji kí dɛ 'panè to rəbi néndó kí ngom. Mɔ m'adi mɛɛ-m né-je lay kí tɔ mɛɛ mbete ndukun-ti lə Lubə rəm, mɛɛ mbete-je-ti lə njépata-je kí ta Lubə-ti lé rəm tɔ. ¹⁵ M'ində mɛɛ-m dɔ Lubə-ti, toki njéra né kí njururu, kɪ njéra né kí njururu al d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ titi kí njəkilə ta dɔ-m-ti-je lé kàré, d'ində-né mɛɛ-dé dɔ-ti kin bə ya tɔ.» ¹⁶ Gin-é kin bá ndo-je lay ya m'nagi-né rɔ-m kɔɔ kadi mɛɛ-m uwə-m kɪ ta nɔ Lubə-ti al rəm, bá nɔ dow-je-ti al rəm tɔ.»

¹⁷ †«M'ra bal-je nɔ rangi bá m'təl m'ree, kɔɔ kadi m'adi né njəndoo-je kí dan gin dow-je-ti lə-m rəm, bá kɔɔ kadi m'adi kadmə Lubə rəm tɔ. ¹⁸ Gangi-é-ti kin bá loki m'təl ta nékɔbɛ, kɔɔ kadi m'aa-né rɔ-m lé, ngá bá jipi-je d'oo-m-né mɛɛ kəy-ti lə Lubə, bi kosi dow-je d'ilə-nə 'gəə dɔ-m, bá m'sulə-dé-né al. ¹⁹ Jipi-je kí dan-ti-je kí dɔnangi Aji-ti kí d'oo-m lo ra né-ti kin, bá lé d'a kɔ nɔ-i-ti kɔɔ kilə ta dɔ-m-ti, toki d'ɔw sə-m ki ta madi nɔɔ. ²⁰ Lé bə ya kàré, dɛ kí d'ɔ nɛ kin ya kadi 'pa se loki m'ɔ nɔ 'boy-je-ti kí njəgangta-je lə jipi-je lé, se ri kí maji al ə ta-é usi dɔ-m-ti adi d'oo wa? ²¹ †Kadi ta lə kəə kí m'ɔ dan-dé-ti m'ur kinlé ya je bə tá ɔbi. M'ur kəə lé m'panè: "To ta lə tɔsi kí dow-je kí d'oy d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ, bá 'gangi-né ta dɔ-m-ti nɔ-si-ti tin.*"»

²² Ta kí sɔbi dɔ néndó lə Jeju kinlé, Pelisi gə maji yéróró. Bəba ɛ ɔr ndo ra ta lé, ɔw-né ndo kí rangi-ti ə panè: «Loki Lisiyasi kí njəkun dɔ kuti asgar-je kí budɔgi à ree, bá m'a ndər gin ta lə-si maji koo bəy» ²³ Go-ti, ɛ un ndu adi njəkun dɔ kuti asgar-je kí bu kadi ində kəm-é go Pol-ti rəm, kadi inə-é adi ra ndigi-je liə kí 'nə-je sɛ-sɛ rəm, bá kadi inə dow-je liə kadi 'ree 'ra siə-siə rəm tɔ.

Pelisi ɔji ta kɪ Pol

²⁴ Asi ndo sɛ go-ti, Pelisi ree nati kɪ ne-é Drusil kí to jipi, ə ulə kulə ba Pol. Bəba loki Pol ree lé, ɛ pa ta kí sɔbi dɔ kadmɛɛ Jeju Kristi adi Pelisi†.

† 24:8 24:8 Ta-je kí to mɔnɔg né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kɪ ji-dé kɪ ta greki. † 24:15 24:15 Dan 12:2 † 24:17 24:17 Knj 21:17-28 § 24:18 24:18 Knj 21:17-28. † 24:21 24:21 Knj 23:6 * 24:21 24:21 Knj 23:6 † 24:24 24:24 Knj 23:24

25 Ngà loki Pol un ta pa ɔdi-né rɔ né ra kí njururu rəm, ɔdi-né rɔ kore mee rəm, bá ɔdi-né rɔ ta kí gangi kí à ree rəm lé, Pelisi bəl n̄a adi panè: «Kí ngɔsnè-ti kinlé, ɔw lo lə-i ngá. Loki m'ingə dokaglo bá m'a ɓa-i ɓəy.»
 26 Pelisi ində mee-é dɔ-ti kí Pol à kadi-n'è là. Né kin bá taá-taá ya adi-é ree adi d'ɔji-né-n̄a ta ta tin. 27 Bè-bè ya ɓal joo tɔy rəmə Porkiyusi Pestusi ree ɔr-né tó Pelisi. Pelisi in̄ə Pol dangay-ti kɔo nəl-né jipi-je.

25

Pol ndigi kadi Sejar bá gangta lə-n'è

1 Loki Pestusi ree ra ndo mutə donangi-ti kí à kɔ ɓe dɔ-ti lé, ɛ i ɓebo Sejare-ti ɔw ɓebo Jorijaləm-ti. 2 Rəmə njékun dɔ njégugnè-je lə Lubə k̄i 'boy-je lə jipi-je 'ree 'səki Pol rɔ-é-ti. 3 Dɛ 'dɔji-é k̄i n̄ɔ kəm-dé-ti, kadi ra sə-dé maji ə adi 'təl 'ree k̄i Pol ɓebo Jorijaləm-ti gogi. Dowbé-je kinlé, 'ra go rɔ-dé kadi 'gangi Pol rəbəə 'təl-é. 4 ɓeba Pestusi ilə-dé-ti panè: Pol lé, isi dangay-ti ɓebo Sejare-ti rəm, bá m̄a ya k̄i dɔ-m kàrè n̄ay n̄a al, kadi m'təl m'ow n̄ɔ tɔ ngá. 5 Ǝ ilə dɔ-ti ɓəy panè: «Kadi dow-je k̄i 'n̄a-je k̄i dan-si-ti k̄i d'asi gaki d'ow sə-m ɓebo Sejare-ti, ə kinə dingəm kinlé, ra né madi k̄i go rəbi-é-ti al n̄ɔ rəmə jè 'səki-é.» 6 Pestusi isi ɓebo Jorijaləm-ti n̄ɔ adi tɔy ndo jin̄ay joo əse ndo dɔgi al ya təl ɔw ɓebo Sejare-ti gogi. Loki ɛ ree tɛɛ Sejare-ti lé, lo aa go-ti ya ɔw isi logangta-ti ə un ndu adi d'ow 'ree k̄i Pol. 7 Loki Pol ree ya rəmə, jipi-je k̄i d'ɔ ɓebo Jorijaləm-ti lé, d'ilə-n̄a 'gə dɔ-é sipi, ə 'tilə ta-je k̄i tɔ ɓəl-ɓəl n̄a dɔ-é-ti, ya ngà né k̄i à tɔji k̄i ta-je lə-dé kin, to ta k̄i tɔgro-ti lé goto. 8 ɓeba Pol un ta pa dɔ rɔ-é-ti panè: «M̄a m'ra né k̄i maji al m'osi-né ndukun lə jipi-je k̄i ta al rəm, m'ra né k̄i maji al m'osi-né kəy lə Lubə k̄i ta al rəm, m'ra né k̄i maji al m'osi-né ngar Sejar k̄i ta al rəm tɔ.»

9 Pestusi ge kadi n'nəl jipi-je adi ilə Pol-ti panè: «Se i 'ndigi kadi 'təl ɔw ɓebo Jorijaləm-ti gogi, kɔo kadi ta kinlé, toki gangi n̄u takəm-m-ti wa?»
 10 Pol ilə-é-ti panè: «A tɔ bè al! M̄a m'a logangta-ti lə ngar Sejar nè, adi lo kin-ti ya d'a gangta lə-m titi. Ngà k̄i sɔbi dɔ jipi-je lé, i ya k̄i dɔ-i kàrè 'gə maji k̄i né k̄i maji al k̄i m'ra sə-dé bè ya goto. 11 Kinə, m'ra né madi k̄i njururu al n̄ɔ əse m'ra né k̄i asi koy lé, m'a mbati koy al. Ngà kinə ta-je k̄i dow-je 'tilə dɔ-m-ti kinlé to ta-je k̄i kare rəmə, dow k̄i ɔw k̄i tɔgi kadi ilə-m ji-dé-ti goto. M̄a lé, m'ge kadi ngar Sejar ya gangta lə-m.» 12 ɓeba Pestusi ɔji ta k̄i njera siə kullə-je ə ree idə-é panè: «I ge kadi ngar Sejar bá gangta lə-i lé, 'a kow n̄ɔ ngar Sejar-ti n̄u ya tɔ.»

Pol ɔ n̄ɔ Agripa-ti k̄i Berenisi

13 Asi ndo sɛ go-ti, ngar Agripa-je k̄i Berenisi 'ree ɓebo Sejare-ti kɔo ra lapiya Pestusi*. 14 D'isi tin 'ra ndo n̄a ɓəy. ɓeba Pestusi ɔr go ta-je k̄i sɔbi dɔ Pol idə ngar panè: «Pelisi in̄ə dingəm kàre dangay-ti n̄ɔ. 15 Ə dingəm-é lé, loki m'ow ɓebo Jorijaləm-ti rəmə, njékun dɔ njégugnè-je lə Lubə k̄i 'ngatogi-je lə jipi-je 'səki-é, ə 'dɔji kadi toki gangi ta dɔ-é-ti. 16 Ngà m̄a m'ilə-dé-ti m'panè: Kúji ra-é lə dow-je k̄i Rəm lé, tɔ bè al. Dɛ lé, 'a kadi dow k̄i d'ilə ta dɔ-é-ti dɛ k̄i njékilə ta dɔ-é-ti-je d'isi takəm-n̄a-ti, kɔo kadi dow k̄i d'ilə ta dɔ-é-ti lé, ingə kəm lo pa-né ta dɔ rɔ-é-ti m̄oki ɓane. 17 ɓeba dɛ 'ree sə-m nè nati, ə m̄a m'or ndo al, ngà lo aa ya rəmə m'ow

* 25:13 25:13 Knj 24:24-27

m'isi logangta-ti ə m'un ndu m'adi 'ree kì dingəm lé. ¹⁸ Loki njékilə ta dɔ-é-ti-je 'ree lé, ta kí 'tilə dɔ-é-ti lé, tò bəl n̄a ngay titi kí m'isi m'gir né lé al. ¹⁹ Ngà tanaji-je kí sɔbi dɔ pole Lubə lə-dé d̄e ya rəm, ta-je kí sɔbi dɔ Jeju b̄oo n̄a b̄oo kí oy bá Pol panè, ɛ isi kəm kin ya par. ²⁰ M̄a m'gə né kí m'a ra njururu dan tanaji-je-ti kí tan̄a bè kinlé al. Bəba m'dəji Pol m'panè se ɛ ndigi kɔw bebo Jorijaləm-ti kadi ta liə toki gangi n̄u wa? ²¹ Ngà Pol ndigi kadi ta lə-n'è lé, toki kɔw-né n̄u ngar-ti kí boy. Bəba m'a m'un ndu kadi 'ngəm-é sar kadi m'ulə siə m'adi Sejar.» ²² Go-ti, Agripa idə Pestusi panè: «Dingəm kinlé, m̄a ya kì dɔ-m kàrè m'ge koo ta kí ta-é-ti kì mbi-m tɔ.» Pestusi ilə Agripa-ti panè: «Bore nè ya 'a koo ta kí ta-é-ti.»

Pestusi ɔr go ta lə Pol idə Agripa

²³ Bəba loki lo aa lé, Agripa d̄e kì Berenisi 'm̄ɔne m̄ɔne kí tò bəl ya, d'andi-né m̄eɛ kəy gangi ta-ti nati kì njəkun dɔ kuti asgar-je b̄udɔgi, bá kì 'boy-je kí m̄eɛ bebo Sejar-ti rəm tɔ. Go-ti, Pestusi un ndu adi d'ow 'ree kì Pol. ²⁴ Ngà bá Pestusi un ta panè: «I ngar Agripa rəm, səi lay kí isi sə-ji nè kinlé, ooi dingəm kan, kí kosi jipi-je bəktə lay d'ow d'ingə-m bebo Jorijaləm-ti rəm, bá 'ree d'ingə-m lo-ti kin nè rəm, ya 'tur kɔol 'panè kadi-é isi kì dɔ-é taá al. ²⁵ Ə kí sɔbi dɔ-m m̄a lé, né káre kí ɛ ra kí asi koy-é ya, m̄a m'oo al. Bə ya ngà, ɛ ya dəji kadi ta lə-n'è toki kɔw-né n̄u Ngar-ti kí boy. Bəba m̄a m'oji kadi m'ulə siə madi-é. ²⁶ Ngà né kí njururu kí sɔbi dɔ-é, kí kadi m'ndàngi mbete-ti m'ulə-né madi ngar kí boy ya m'ingə al. Gin-é kin bá m'adi-é ree-né n̄u-si-ti rəm, n̄u-i i ngar Agripa-ti ya kì tagay bè, kɔd kadi go ta-je-ti kí 'a dəji-é rəmə jè m'ingə ta madi m'ndàngi. ²⁷ Kɔdotalə kosi kagi dɔ né-je-ti kí 'tilə ta-é dɔ dangay-ti al ya rəmə kulə siə bebo Rəm-ti lé, m̄a m'oo kí né mbə bè.»

26

Pol ɔr ta liə n̄u ngar Agripa-ti

¹ Agripa idə Pol panè: «Tarəbi tò tagi kadi 'pa ta dɔ rɔ-i-ti.» Bəba Pol ɔy ji-é kí taá ə pa ta dɔ rɔ-é-ti panè: ² «I ngar Agripa, m'ow kì rɔnəl n̄a, kadi bɔne m'a n̄u-i-ti m'pa ta dɔ rɔ-m-ti, dɔ né-je-ti kí jipi-je 'tilə ta-é dɔ-m-ti kin. ³ Jipi-je lé, nékɔbe-je lə-dé lay rəm, né-je lay kí 'naji-n̄a ta dɔ-ti dɔ-ti kàrè, i gə maji n̄a rəm tɔ. Bəba kɔgri ya, m'dəji-i kadi 'yəl mbi-i oo-né ta lə-m, kì m̄eɛ kí kilə dɔ madi-é-ti p̄ɔ ya. ⁴ Basa-m-ti n̄u ya, panjiyə-m kí dan gin dow-je-ti lə-m lé, jipi-je lay ya 'gə maji; ba kisi-m m̄eɛ bebo Jorijaləm-ti, lo kulə gin-é-ti n̄u ya sar bɔne kin kàrè 'gə maji rəm tɔ. ⁵ †To kí m'to kí káre dan kuti dow-je-ti kí 'ba-dé Parisi-je kí 'to njéra ta lə pole Lubə lə-ji kadi ngà n̄a kinlé, jipi-je lay ya 'gə maji low n̄u rəm, d̄e ya kàrè toki 'ndigi lé, d'a pa kadi-si ooi rəm tɔ* . ⁶ Kunmindì kí Lubə un adi ka-ji-je, ə m'ində m̄eɛ-m dɔ-ti m'panè né-é à ra né lé, ɛ bá təl gin k̄a-m logangta-ti ngosnè tin. ⁷ Kunmindì kinlé, gin kɔji lə-ji kí dɔgi gidi-é joo kí 'pole Lubə d'ingə ta-é al, ya ndɔɔ-je kì kada-je kinlé, d'ində m̄eɛ-dé dɔ-ti tɔ. I ngar, to ta lə nékində m̄eɛ dɔ-ti kinlé, bá jipi-je 'tilə-né ta-je dɔ-m-ti tin. ⁸ Kɔbi bo! Səi lé, ta lə tɔsi kí Lubə à kadi dow-je kí d'oy 'tɔsi ndəl d'ində lo t̄eɛ lé, kɔd ri bá adi to ta kí kare wa? ⁹ †Kí sɔbi dɔ-m lé, m̄a ya kì dɔ-m kàrè ndɔki

† 26:5 26:5 Knj 23:6; Plp 3:5 * 26:5 26:5 Knj 23:6; Pa 3:5 † 26:9 26:9 Knj 8:3; 22:4,5

m'ro kà Jeju kí Najareti-ti lé kà tógi-m lay ya to. ¹⁰ E bá to né kí m'ra mee bebo Jorijalem-ti, adi dow-je na dan de-ti kí 'to njékaa njay-je lé, ma ya m'ungi-dé dangay-ti. To njékun do njégugné-je lə Lubə ya, bá d'adi-m tógi m'ra-né né-je kinlé rəm, loki tò kadi 'təl njékadmee-je kàrè, m'ilə ta-m titi rəm to. ¹¹ De lé, taá-taá ya m'ow mee kəykəwnə-je-ti lə jipi-je m'adi-dé kə rəm, m'ində tógi do-dé-ti kadi 'pa takəbi do ta-ti lə Jeju, bá mee wəngi-ti lə-m kí ra-m do-dé-ti al do maji kinlé, m'ow njal mee bebo-je-ti kí do be mba-ti ya m'ulə kəm-dé ndoo bəy.»

Pol or poy kadmee liə

Knj 9:1-30; 22:1-21

¹² Kdo né-je kinlé ya njékun do njégugné-je lə Lubə d'adi-m tarəbi, ə d'adi-m tógi rəm, adi m'ow do-m kí bebo Damasi-ti. ¹³ I ngar Agripa, à to ta kí kadi à kə jam do be-ti je bə ngá, loki m'ow do rəbi-ti ya bəy rəmə, m'oo londógi kí ndógi tóy kadi ya i dorə-ti ree gəə do-ji sipi kà dow-je kí d'ow sə-m. ¹⁴ Je lay ya j'tusi nangi ə m'oo ndi dow pa sə-m ta kà ta Əbrə panè: «Sol, Sol, kdo ri bá 'ulə kəm-m ndoo bə wa?» Nékatí kí 'təsi-né kuti-i lé, toki i 'njirə kuti-i kí gogi-gogi ə à kusi ro-i-ti palangi ya to. ¹⁵ Beba m'ilə-é-ti m'panè: I 'to ná wa, 'Babe? 'Babe ilə-m-ti panè: «To ma Jeju kí 'isi 'ulə kəm-m ndoo lé ya. ¹⁶ Ngá 'ubə nangi i 'a do nja-i-ti taá. Yən, m'tee sə-i kəy kdo kində-i kadi 'to ngonnjəkullə lə-m. Né-je kí 'oo kà kəm-i ngá kin rəm, e kí m'a tee sə-i kəy kdo kadi 'oo bəy kinlé, i bá 'a to njəkər go-é kadi dow-je d'oo. ¹⁷ M'a taa-i kilə-i taá ji gin dow-je-ti kin rəm, ji gin dow-je-ti kí 'to jipi-je al kí m'a kulə-i rə-dé-ti kin, ¹⁸ kdo kadi 'ow 'tee kəm-dé kadi 'tee kəgi londul-ti ə d'ow lo-ti kí ndógi rəm, kadi 'tee kəgi gin tógi-ti lə Satə ə d'ow gin tógi-ti lə Lubə rəm, kdo kadi loki d'adi-m mee-dé rəmə, Lubə inə go majal-je lə-dé kəgi adi-dé rəm, bá kdo kadi d'ingə-né nékugə doji nati kà dow-je kí Lubə or-dé ində-dé tagay kin rəm to.»

¹⁹ «I ngar Agripa, né kin bá, m'təl-né rə-m go né-ti kí dorə-ti kí ra-m toki ni bə kin tin.» ²⁰ †Ngá ma lé, m'ilə mbə Poyta kí Maji m'adi dow-je kí bebo Damasi-ti ya kete, bá de kí bebo Jorijalem-ti, kà de kí donangi Jude-ti rəm, bá m'adi de kí 'to jipi-je al m'panè: Kadi d'inə panjiy-dé-je kí maji al kəgi ə 'ree rə Lubə-ti rəm, kadi kullə ra-dé tuwə kullə ra dow-je kí d'inə panjiy-dé-je kí maji al kəgi bane.† ²¹ Né kin bá jipi-je 'təti-m-né d'uwə-m mee kəy-ti lə Lubə ya ə 'sangi kadi 'təl-m-né lé tin. ²² Ngá Lubə ngəm-m sar mee ndo-ti kin, adi ma m'pa ta liə madi ngan dow-je kà dow-je kí boy tin. M'pa ta m'adi tóo ur rangi al, ngá to né-je kí Moiyiji-je kà njépata-je kí ta Lubə-ti 'pa 'panè à ra né lé, ya bá m'pa, ²³ †adi to ta lə Kristi kí à kingə kə rəm, bá e ya à to dow kí dosəy kí à təsi ndəl kində lo tee ə à kilə mbə londógi kí sobi do kaji kadi jipi-je rəm, kadi gin dow-je kí 'to jipi-je al rəm lé‡.

Pol idə Agripa kadi adi mee-é Jeju

²⁴ Pol a or go né-je kinlé bə, pa-né ta do rə-é-ti ya rəmə Pestusi pa ta kà ndi-é kí boy panè: «Pol, i lé do-i maji al wa! Négə lə-i kí na lé, ra-i adi do-i tò dana al wa!» ²⁵ Ngá Pol ilə-é-ti panè: «Kay! Pestusi dow kí boy! Do-m maji al al! To ta-je kí tógrə-ti rəm, ta-je kí kəm kaa njay-njay ya bá

† 26:20 26:20 Knj 9:20,28,29 † 26:20 26:20 Knj 9:20,29; Mat 3:8; Luk 3:8 † 26:23 26:23 1Kə 15:20 ‡ 26:23 26:23 1Kə 15:20; Eja 4:26

m'pa tin. ²⁶ Ngar Agripa dæji ta do né-je-ti kinlé, oo maji. Né kin bá m'pané m'adi-é kî mæe-m kî nda kay tin. M'gø maji, kî né-je kî ra né kinlé, e káre kî lo-é à kiyè Agripa ya goto, kdotalə to né-je kî ra né lo ðoyoro-ti al. ²⁷ Ngar Agripa, i adi mæe-i ta-je kî njépata-je kî ta Lubə-ti 'pa lé ya al wa? M'gø toki i adi mæe-i ta-je lə-dé ya!» ²⁸ Agripa idə Pol panè: «Nay nde bə kadi uwə-m kî ta kadi m'təl njəkun go Kristi lé ya!» ²⁹ Beba Pol ilə-é-ti panè: «Lé nay nde bə əse nay n̄ kàrè, m̄ m'isi m'pa ta kî Lubə kadi i par al, ngà kadi dow-je lay kî d'isi d'oo ta lə-m ðone kin ya 'təl titi-n̄ kî m̄ m'isi-né kin bə. Ngà sil-je kin ya par ə kadi labi mbó-si al!»

³⁰ Ngar Agripa rəm, gubərnər Pestusi rəm, Berenisi rəm, bá de kî d'isi sə-dé lé d'ī taá. ³¹ Beba loki d'isi d'or rə-dé kî rangi lé, 'pa-n̄ ta 'panè: «Dingəm kinlé, né káre ya kî e ra kî asi koy əse asi dangay ya goto.» ³² Go-ti, Agripa idə Pestusi panè: «Dingəm kinlé, to dæji kî e ya dæji kadi ta lə-n'è ow n̄ Sejar-ti ngá kin al lé, lé à toki kilə-é taá kî kilə ya bə.»

27

D'ulə kî Pol mæe bebo Rəm-ti 2Kɔ 11:25-26

¹ Loki d'un ndu kadi j'al mæe bato-ti j'ow dɔnangi Itali-ti lé, d'ulə Pol kî dangay-je kî dan-ti-je ji dingəm-ti kî 'ba-é Julyusi kî to njəkun do kuti asgar-je kî bu, kî 'to «asgar-je lə Ogusti.» ² Bato káre kî mæe bebo Adramiti kî to kadi à kun kî kadi kɔngi-kɔngi kî dɔnangi Aji-ti, bá j'al mæe-é-ti j'ow. Aristarki kî to dow kî mæe bebo Tesaloniki-ti, dɔnangi Maseduwan-ti ow sə-ji nati. ³ Lo aa go-ti, loki j'uwə nangi nde bebo Sidɔ-ti lé, Julyusi kî to njera maji kî Pol Pol lé, in̄ tarəbi adi-é ow rə nam-é-je-ti kadi 'ra siə. ⁴ Loki j'ī lo-é-ti nɔɔ lé, j'un kî kadi kɔngi kî dɔnangi Siprə-ti kî to dan ba-ti, kdo yəl ulə tilə kəm-ji. ⁵ Loki j'ində babo kî to ngosi kî dɔnangi Silisi kî dɔnangi Pampili j'gangi lé, j'ree tɛɛ bebo Mira, dɔnangi Lisi-ti. ⁶ Lo-é-ti nɔɔ, njəkun do kuti asgar-je kî bu lé, ingə bato káre kî bebo Alegjandri-ti kî isi ow dɔnangi Itali-ti rəmə, adi j'al mæe-é-ti. ⁷ Ndo n̄ ya bato lé, ay ngodi low al, adi j'ingə kò n̄, bá j'tɛɛ ngosi kî bebo Nidi. Ngà yəl ɔgi-ji kow kəm-ji kî kete, beba je j'al kî kadi kɔngi dɔnangi Kreti-ti, j'ow kî Salmone. ⁸ Ngà sə-ji n̄, bá j'ree kî kadi kɔngi sar j'ree j'tɛɛ lo-ti kî 'ba-é «lo k̄ bato-je kî to lo kî kurə» kî to ngosi kî bebo Laje. ⁹ Dɔkaglo dəə dɔ-ji-ti tin asi ta-ti rəm, bá ndo kɔgi rə nékuso kî man kay lə jipi-je, kdo kadi Lubə in̄-é go majal lə-dé kɔgi lé tɔy rəm, adi lo kadi bato ay dan ba-ti kàrè təl ndɔji ta n̄ rəm tɔ. ¹⁰ Né kin bá Pol ndəji-dé-né kete panè: «Kamə-je, m̄ m'oo kî kow mba lə-ji kinlé, à to bato kin par bá à tuji al rəm, à to né-je kî mæe-é-ti par al rəm, ngà jəi dow-je ya kàrè j'a k̄ kingəi tuji titi.» ¹¹ Ngà njəkun do asgar-je kî bu lé, ta lə njəkuwə ngow bato lé rəm, ta lə 'ba njəbato bá uwə mæe-é n̄, tɔy ta-je lə Pol. ¹² Rəm ta lə maji kî lo k̄ bato-je kin maji kisi-ti nay kul-ti al lé, dow-je kî n̄ 'ndigi kadi toki kow kete, é kinə lo-é to rəmə, toki kow tɛɛ Penisi, lo k̄ bato-je-ti, dɔnangi Kreti-ti ngà t̄-je toki kuwə lo kisi-ti kadi nay kul dəə-né. Lo k̄ bato-je kinlé, to mbunə lo-ti kî bəə k̄ lo kur kadi.

¹³ Loki yól kî tógi-é n̄a al, i kî bəə bə ulə dan pèèè rəmə, de 'gir kî kɔjra lə-dé à kusi kodi. Bəba d'un ngow là kuwə bato nangi dan man-ti, d'ilə meɛ bato-ti, ə d'un kî kadi kongi dɔnangi Kreti-ti ngosi-ngosi d'ow. ¹⁴ Ngà sɛ go-ti ya rəmə, yólbo kî 'ba-é Ərakilɔ, i kî dɔnangi Kreti-ti kî tò dan ba-ti ulə mbj-mbj ree do-ji-ti. ¹⁵ Yól kinlé, un bato dɔ-é-ti, adi lo kadi bato tɔ dan-ti lé goto, rəmə je j'ingə rɔ-ji yaki j'adi ɔw sɛ-ji kî nɔɔ bin ya par ngá. ¹⁶ Bəba j'ow j'tɛɛ kəl lo-ti kî bəə kadi ngon dɔnangi-ti kî 'ba-é Koda kî to lo kî dan ba-ti. Lo kinlé, bá taá yól do-ji-ti, ngà rəmə j'ra lo ra-é-ti bə bá j'uwə ngon tò kî 'tɔ-é kuti bato-ti lé*. ¹⁷ Loki d'un ngon tò kî kuti bato-ti lé d'ində meɛ-é-ti rəmə, d'oy kulə-je 'bindi-né bato lé bindi-bindi. De 'bəl kadi bato i ɔw ɔsi-ji dɔ nangra-ti, lo-ti kî 'ba-é Sirti, adi 'tuti takubi kî taá kî njəkadi bato ay ngodi n̄a lé, d'ilə meɛ bato-ti. Bəba bato lé ɔw sɛ-ji kî nɔɔ bə ya par ngá. ¹⁸ Yól lé, ulə do-ji-ti kî tógi-é bə-bə ya sar lo aa-né rəmə, de d'oy né-je kî 'n̄a-je kî tò meɛ bato-ti lé, d'ungi kɔgi dan babo-ti, ¹⁹ rəm ndɔ kî njəkungi-ti mutə lé, de ya d'oy né-je kî bato-ti kî ji-dé 'tilə mani. ²⁰ Ndo n̄a ya kəm-ji oo kadi al rəm, oo kərwəj-je al rəm. Yól lé, ulə kî tógi-é n̄a ya par-par, adi dow kî gir meɛ-é-ti panə j'a kaji ya goto.

²¹ Dow-je kî meɛ bato-ti lé, d'uso né al ya ndo n̄a. Bəba Pol i a taá dan-dé-ti idə-dé panə: «Kama-je, lé toki 'təli rɔ-si go takoji-ti lə-m, adi j'isi Kreti-ti, rəmə lé ko-ji à tɔ bə al rəm, bá a kungi né-je kɔgi bə al rəm tɔ. ²² Ngà kî ngɔsnə-ti kinlé, m'ulə dingəm meɛ-si-ti kadi uwəi rɔ-si ngá. Kdɔtalə dow káre ya kàrè à koy dan-si-ti al. Ngà bato lé ya kî kár-é bá à tuji. ²³ Lubə lə-m kî m'isi m'pole lé, malayka liə káre ree rɔ-m-ti ndoɔ né, ²⁴ idə-m panə: "Pol, 'oo bə, né káre ya kàrè 'bəl al, 'a kow tɛɛ lo gangta-ti n̄ɔ ngar Sejar-ti ya, rəm bá Lubə à ngəm dow-je lay kî d'isi sə-i meɛ bato-ti lé rəm tɔ." ²⁵ Bəba kama-je, uwəi rɔ-si ngá. M̄a m'adi meɛ-m Lubə, Lubə à tɛɛ sɛ-ji titi kî malayka pa-né adi-m lé ya. ²⁶ Ngà kosi bá j'a kowi kosi dɔ-ji dɔnangi-ti madi kî tò dan ba-ti.»

²⁷ To ndo dɔgi gidi-é sɔ bone ngá ə yól ɔsi-ji yó-je kî nè-je par-par dan babo-ti kî 'ba-é Adiriyatiki, rəmə dan lo bapi lé, njérakullə-je kî meɛ bato-ti lé, 'gir kî j'a ngosi kî dɔnangi madi. ²⁸ Loki d'un né mbɔji ku lə man d'ilə mani kdɔ koo rəmə, ɔw nangi asi njiyə kî dow à njiyə nja-é kɔrmutə gidi-é siri. D'ow kete əbi ndɛ lé, 'təl d'ilə né lé ya bəy rəmə, ɔw nangi asi njiyə kî dow à njiyə nja-é kɔrjoo gidi-é jin̄ay joo. ²⁹ 'Bəl kadi bato ɔw dar rɔ-é ər-ti kî boy n̄a kî dan ba-ti, bəba ngowla kuwə bato nangi dan man-ti lé, d'ungi sɔ kuti-é-ti gogi dan man-ti, ə 'ndingə kadi lo aa kalangi. ³⁰ Ngà njérakullə meɛ bato-ti lé, 'sangi rəbi kəy-n̄a kin̄ə bato lé, adi d'un ngon tò kî meɛ bato-ti lé, d'ilə dan babo-ti, rəmə 'ra rɔ-dé titi-n̄a né kî d'ow kî koy ngowla kuwə bato nangi kî tò kete n̄ɔ-é-ti, kdɔ kungi mani bə. ³¹ Bəba Pol idə njəkun dɔ kuti asgar-je kî bu kî ndəgi asgar-je panə: «Kinə dow-je kin d'isi sɛ-si meɛ bato-ti kin al lé, dow káre kî dan-si-ti kî à kaji ya goto.» ³² Bəba asgar-je 'tijə kulə ngon tò lé 'gangi ə d'ingə d'adi ɔw.

³³ Kete bá kadi lo aa lé, Pol ulə dingəm meɛ dow-je-ti lay ya kadi d'uso né. E panə: «Bone to ndo dɔgi gidi-é sɔ ngá kî meɛ-si a kəkəkə rəm, usoi né al rəm. ³⁴ Bəba kî ngɔsnə-ti kinlé, m'dəji-si kî ta kɔ-m-ti kadi usoi né. Nékus lé, à ra kadi isi kî dɔ-si taá. Dow kî dan-si-ti kî bəl dɔ-é káre à kɔr

* 27:16 27:16 'Tó tɔ-je kuti bato-je-ti kdɔ kadi kinə né ra bato rəmə-je d'al meɛ-é-ti d'aji rɔ-dé.

kusi kogi ya goto.» ³⁵ Loki Pol pa ta-je kin bè lay rəmə, un mbə ra oiyo Lubə dɔ-ti takəm-dé-ti lay, ə uwə gangi uso. ³⁶ Bè ngá bá, də lay ya d'uwə rɔ-dé ngá d'uso né tɔ. ³⁷ Je lay kí j'isi mee bato-ti lé, je bujoo kí kɔrsiri gidi-é məkə. ³⁸ Loki d'uso né asi-dé lé, d'ɔy gemə kí mee bato-ti lé, d'ungi dan babo-ti adi bato lé, ɔle pəl.

Pungum man ində Bato tóti njuki-njuki

³⁹ Loki lo aa rəmə, njérakullə mee bato-ti lé, 'gə lo al. Ngá tɔɔ man kí ɔw tɛɛ ngangí ba-ti par ə d'oo, ə 'ndigi kadi kinə lo-é à tò rəmə, toki kow kí bato lé, jan-jan titi. ⁴⁰ Beba də 'tuti ngowla-je kí d'uwə-né bato nangí lé d'ingə dan babo-ti ə 'tuti kulə tó ngow bato lé, bəy ngá bá d'un takubi kí njétaa yól dɔ bato-ti kí tò kuti-é-ti gogi lé 'tó taá ə d'ow kí dɔ nangra-ti lé. ⁴¹ Ngá bato lé, ree dar nangra kí lo kingə-nə-ti lə man-je joo adi nɔ bato lé dubi-ti jigi-jigi, adi lo kɔti kete goto. Rəmə tógi pungum man ya ində kuti bato lé adi tóti njuki-njuki. ⁴² Asgar-je d'adi ta-dé asi-nə kadi n'tɔli dangay-je lay nè dow káre dan-dé-ti à kí kusi mani kale kəy kow. ⁴³ Ngá njəkun dɔ kuti asgar-je kí bu ndigi kaji Pol, adi ɔgi-dé ra né kí d'ɔji kinlé. E un ndu kadi də lay kí 'gə kale man, d'ungi-nə mani kete, ə d'ale 'tɛɛ ndaa-ti dɔ nangi-ti. ⁴⁴ Ə kadi ndəgi-dé-je 'tiŋə kádi kagi-je-ti kí tati-je, kí kádi gaji bato-ti lé, kɔɔ tɛɛ-né ndaa-ti tɔ. Gangi-é kin ya dow-je lay 'tɛɛ-né ndaa-ti bi né madi ra-dé al.

28

Pol isi donangi Malti-ti kí tò dan ba-ti

¹ Loki j'tɛɛ ta yo-ti ngá rəmə, dow-je d'idə-ji kí donangi kí tò dan man-ti lo kí j'a-ti kinlé ri-é lə Malti. ² Dow-je kí donangi-é-ti kinlé, 'ra sə-ji maji ra kí gə-é goto. Də 'ra pər diki-diki ə 'ba-ji ta-ti d'adi j'ndibi, kɔɔ ndi isi ədi rəm, bá kul kàrè ɔ nə rəm tɔ. ³ Loki Pol saa ngəngə ungi dan pər-ti rəmə, kunji pər ra adi li pi tɛɛ-ti tiŋə ji-é-ti. ⁴ Loki dow mee bə-je kí donangi-ti kin, d'oo kí li lé, tiŋə ji Pol-ti rəmə, 'pa ta dan-dé-ti 'panè: «Tɔgrɔ-ti, dingəm kinlé, to njətɔl dow-je. Né kin ɔ tɛɛ-né ta yo-ti dan babo-ti ya kàrè, Lubə kí njera né kí njururu ndigi kadi-é isi-né kí dɔ-é taá al tin.» ⁵ Ngá Pol tusi li lé ilə-é dan pər-ti, ə rɔ-é kàrè dɔ-é njam al rəm. ⁶ Dow-je lé, d'a 'ngəbi kadi rɔ Pol tii əse kadi usi briki ya oy tajinati nè. Ngá loki 'ngəbi tó-dé uu nə ya d'oo kí né madi tò gay rɔ Pol-ti al lé, 'təl 'pa ta kí rangi 'panè: Dingəm kan to magi.*

⁷ Dow kí boy kí donangi-ti kí tò dan ba-ti kinlé, kəy liə tò mbó lo-ti kinlé nɔɔ ə ri-é lə Publiyusi. E uwə-ji kí rɔ-é-ti maji nə rəm, bá adi-ji kəy j'tò-né ndɔ mutə rəm tɔ. ⁸ Bobi Publiyusi tò mɔy nangi. 'Ningə ində-é adi rɔ-é tungə pil-pil rəm, bá ndəngi məsi rəm tɔ. Pol ɔw kəy go-é-ti, pa ta kí Lubə kɔɔ ta liə, ində ji-é dɔ-é-ti adi ingə lapiya. ⁹ Go-ti, njémɔy-je kí rangi kí d'isi donangi-ti kin kí tò dan ba-ti lé, kàrè 'ree d'ingə Pol, ə d'ingə lapiya ya tɔ. ¹⁰ Dow-je d'un ta-ji nə lo-é-ti nɔɔ rəm, bá loki ndɔ asi kadi j'ow ngá kàrè, də d'adi-ji né-je kí j'ow ndoo-é rəm tɔ.

Pol ree mee bə-ti kí Rɔm Rɔm 1:9-15

* 28:6 28:6 Knj 14:11

¹¹ Go n̄ay-ti kɪ mutə lé, je j'al m̄eɛ bato-ti madi kɪ Alegjandri-ti kɪ ri-é lə «Magi ndungə-je» kɪ n̄ay kul gangi dɔ-é-ti dɔnangi Malti-ti kɪ tɔ dɔnangi kɪ tɔ dan ba-ti lé. ¹² Je j'ow j'teɛ m̄eɛ bebo Sirakusi-ti b́á j'uwə nangi titi asi ndo mutə bè. ¹³ J'un rəbi kɪ kàdɪ kɔngi-kɔngi j'ree m̄eɛ bebo Regio-ti. Lo aa go-ti, yəlbo ulə asi ndo joo rəmə, j'teɛ m̄eɛ bebo Pujol-ti. ¹⁴ M̄eɛ bebo-ti kinlé, je j'ingə njékadm̄eɛ-je ə d'uwə-ji mba ə 'ra kɔgri kadi j'isi rɔ-dé-ti ndo siri. Beba je j'ilə dɔ-ji j'ow-né kɪ m̄eɛ bebo Rɔm-ti. ¹⁵ Loki njékadm̄eɛ-je kɪ bebo Rɔm-ti d'oo poy-ji lé, 'tilə kəm-ji sar 'teɛ lo suki-ti kɪ bebo Apiyusi-ti rəm, b́á kəy tɔ mba-je-ti kɪ tɔ ta-n̄a-ti mutə kin rəm tɔ. Loki Pol oo-dé lé, ɛ ra oiyo Lubə rəm, b́á rɔ-é nḡa rəm tɔ. ¹⁶ Loki j'ree teɛ m̄eɛ bebo Rɔm-ti lé, njékun dɔ kuti asgar-je kɪ bu in̄ə dangay-je kɪ lay ji gɔɔɔ-ti káre, nḡa Pol b́á d'in̄ə-é d'adi tɔ kəy liə gay ə d'adi asgar káre ində kəm-é go-é-ti tɔ.

Pol ndó ta lə Lubə m̄eɛ bebo Rɔm-ti

¹⁷ Ndo mutə go-ti, Pol b́a 'boy-je lə jipi-je rɔ-é-ti m̄eɛ bebo Rɔm-ti. Loki d̄e 'kəw-n̄a lé, Pol idə-dé panè: «Ngankɔ-m-je, m'oo né káre kɪ m'ra m'osi-né ta gin dow-je lə-m al rəm, b́á m'osi-né ta nékobe-je lə ka-ji-je al rəm, ya rəmə d'uwə-m dangay-ti m̄eɛ bebo Jorijaləm-ti, ə d'ilə-m ji dow-je-ti kɪ Rɔm. ¹⁸ Beba loki 'ndər gin ta lə-m lé, 'ndigi kilə-m taá, kdɔtalə d'ingə ta madi kɪ asi kadi 'gangi-né ta koy dɔ-m-ti al. ¹⁹ †Nḡa loki jipi-je 'ndigi al lé, m̄a m'dəji kadi Sejar b́á gangta lə-m, b́i m'gir m̄eɛ-m-ti kɔ kilə ta dɔ gin dow-je-ti lə-m al†. ²⁰ Gin-é kin b́á m'dəji kadi m'oo-si-né rəm, b́á kadi m'pa-né sə-si ta rəm tin. M̄a lé, to ta lə nékində m̄eɛ dɔ-ti lə-ji jəi Israyel-je b́á d'ilə-m-né sil tin.» ²¹ D̄e d'ilə-é-ti panè: «J̄e j'ingə mbete kɪ dɔ-i-ti káre kɪ j̄ dɔnangi Jude-ti al rəm, b́á ngonkɔ-ji káre ya kərə ree ɔr-ji poyta lə-i adi j'oo al rəm tɔ. ²² Nḡa je j'ndigi kadi i ya 'pa ta kɪ m̄eɛ-i-ti adi j'oo. Kdɔtalə néndó kɪ i un go-é lé, lo-je lay ya dow-je d'osi nḡərəngi.»

²³ D̄e d'ɔr ndo d'adi Pol, adi dow-je n̄a ya 'ree d'ingə-é lo kisi-é-ti. Beba ɛ ɔr-dé gin ta-je kɪ sobi dɔ kɔbe lə Lubə. Pol sangi kadi n'uwə-dé kɪ ta sobi dɔ Jeju, adi ulə gin-é dɔ ndukun-je-ti lə Moiyiji rəm, dɔ mbete-je-ti lə njépata-je kɪ ta Lubə-ti b́á pa-né sə-dé ta. Pol ɔr gin ta lé, kɪ ndoge ya sar losolɔ pee. ²⁴ D̄e kɪ n̄a-je d'adi m̄eɛ-dé ta-je lə Pol, nḡa d̄e kɪ dan-ti-je 'mbati kadi m̄eɛ-dé tɔ. ²⁵ Loki ta-dé asi-n̄a al b́á d'isi 'sane-nḡa lé, Pol idə-dé ta kin ya par panè: «Ta kɪ Ndil kɪ aa njay adi Ejay kɪ njépata kɪ ta Lubə-ti pa adi ka-ji-je lé, to ta kɪ tɔgrɔti ya. Ndil kɪ aa njay panè:

²⁶ “‘Jw idə gin dow-je kin:

D'a koo ta maji ya nḡa d'a 'gə m̄eɛ-é al,

D'a koo lo maji ya nḡa d'a koo né al,

²⁷ Ooi, gin dow-je kanlé, 'to njémeɛngə-je,

'Tosi mbi-dé kó-kó 'tɔɔ, nè mbi-dé à kɪ koo ta rəm, nè d'a kɪ gə né;

'Nibi kəm-dé jibi-jibi, nè kəm-dé à kɪ koo lo rəm,

Nè mbi-dé à kɪ koo ta rəm, nè d'a kɪ gə né,

Rəmə d'a kɪ kinə panjiyə-dé-je kɪ maji al kɔgi kadi m'j̄ m'aji-dé†.»

²⁸ Pol təl panè, kadi 'gəi maji, Lubə ulə kɪ ta kaji kinlé kɪ rɔ dow-je-ti kɪ 'to jipi-je al, ə d̄e 'taa kalangi.

²⁹ [Loki Pol pa ta kin bè lé, jipi-je d'i 'naji-nà ta nà taá-taá d'ow-né.]§
³⁰ Pol uwə kəy nɔy isi-ti bal joo. Dow-je lay kí 'ree d'oo-é lé, ɛ uwə-dé kí rɔ-é-ti. ³¹ Pol ndó dow-je ta kí sɔbi dɔ kɔbe lə Lubə rəm, ndó dow-je ta lə 'Babe Jeju Kristi kà mɛɛ nda kɔy, ɓi né madi kí ɔgi-é lo-é goto.

§ **28:29** 28:29 Ta-je kí tò mbunɔ né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndàngi kà ji-dé kà ta greki.

Mbete kí Pol ndàngì adi Ròm-je

Ta-je kí dɔ mbete-ti kí Pol ndàngì adi Ròm-je

Njèkɔwkulə Pol ndàngì mbete kin adi njèkadì meɛ-dé Jeju Kristi kí d'isi bebo Ròm-ti. Ɛ pa sə-dé ta kí sobi dɔ néndó-je-ti kí boy nɔ-nɔ titi ta kí sobi dɔ kadmeɛ je bè kin ya kete mɔki rəm, néndó kí sobi dɔ dow-je lay kí d'a koy kdɔtalə ra kí 'ra majal d'osi-né ta Lubə rəm, néndó kí sobi dɔ toji kí Lubə toji ramaji liə meɛ kɔr-ti kí ɔr ta dɔ dow-je-ti kí d'adi meɛ-dé Jeju Kristi kí ingə kɔ tó-dé-ti dɔ kagdəsi-ti rəm, néndó kí sobi dɔ ndukun lə jipi-je kí toji dow-je majal lə-dé rəm, néndó kí sobi dɔ néra kí njururu lə Lubə rəm, néndó kí sobi dɔ kadmeɛ kí ɛ bá aji-dé bi təl rɔ go ndukun-ti al rəm, néndó kí sobi dɔ Lubə kí adi Ndil-é kí aa njay isi meɛ njèkadmeɛ-ti kí rá-rá kin rəm; Ndil kí aa njay kinlé ra sə-dé kaglo kisi kɔ dɔ taá-ti lə-dé adi panjiyə-dé titi-nɔ kɔ panjiyə Jeju ya ki kete par-par ('Ndó 1-11). Go-ti, Pol pa ta kí sobi dɔ kəm rəbi kí njururu kí njèkadmeɛ-je d'a njiyə-né kɔ maji kí Lubə ra sə-dé ('Ndó 12-16).

Meɛ mbete Kullə-je-ti lə njèkɔwkulə-je lé, dow à kingə ta kí sobi dɔ Pol kí to njəba lə Poyta kí Maji kɔ təl-é kí təl to njèkɔwkulə kɔ kilə mbɛ-é kí lo-je lay kí dɔnangi-ti. Dɔkaglo-ti kí Pol ndàngì-né mbete kin bebo Kɔrɛnti-ti lé, ɛ oo lo kí bebo Ròm-ti al ya bəy; kaglo-ti liə kinlé, Ròm to bebo kí boy itə bebo-je lay kí dɔnangi-ti rəm, to bebo kí boy kí kɔbɛ-ti kí dɔnangi-je lay kí gəɔ dɔ babo Mediterane. Ɛ oji meɛ-é-ti kadì n'ɔw-ti n'ɔw n'ingə kuti njèkadmeɛ-je kí ɛ ndàngì mbete kin adi-dé. Ɛ gə dow-je madi kí nɔɔ kete ngá, adi ɛ ra-dé lapiya ta təl ta mbete-ti kinlé.

Toji rɔ kɔ lapiya kí ra

¹ Mɔ Pol, ngonnjèkullə lə Jeju Kristi kí Lubə ɓa-m adi-m m'to njèkɔwkulə, ɓa ində-m tagay kadì m'ilə mbɛ Poyta kí Maji liə lé bá m'ndàngì mbete kin m'adi-si; ² - Poyta kí Maji kinlé, low nɔ ya ɛ un mindi-é kɔ ɔ un kɔ m rəbi kí rɔ njəpata-je kí ta-é-ti, adi ta-é to meɛ mbete-ti kí aa njay nɔɔ; ³ to ta kí sobi dɔ Ngon-é, kí to-é dow-ti rəm, to kí ginka-ti lə Dabidi; ⁴ ɔ kí sobi dɔ Ndil kí aa njay rəm, tɔsi ndəl tɛɛ liə dan dow-je-ti kí d'oy ra adi toki toji-é ndaa-ti rəsi kɔ tógi kí ɛ lé to Ngon lə Lubə. ⁵ Jeju Kristi lé to 'Babe lə-ji. Kɔ takul-é bá Lubə ra-né sə-ji maji rəm, adi j'to-né njèkɔwkulə-je kɔ kadì kɔ ri-é rəm, j'adi gin dow-je lay d'adi-é-né meɛ-dé ɔ 'təl rɔ-dé go ta-ti liə, ⁶ adi səi kàrè 'toi dow-je kí Jeju Kristi ɓa-si tɔ. - ⁷ Mbete kinlé m'ndàngì m'adi-si, səi lay kí Lubə ində-si dan kəm-é-ti, ɓa-si adi 'toi dow-je kí aai njay, kí isi bebo Ròm-ti. Kadì ramaji, kɔ lapiya lə Bəbi-ji Lubə, kɔ 'lə 'Babe Jeju Kristi nɔy sə-si.

Bo kɔw koo njèkadmeɛ-je kí Ròm ra Pol nɔ Ròm 15:23-27

⁸ Kete nɔ né-je-ti lay lé, m'ra oiyo Lubə lə-m kɔ ta lə-si lay kɔ takul Jeju Kristi, kdɔtalə poy kadmeɛ lə-si ɔr lo kí dɔnangi-ti nè lay. ⁹ Lubə kí m'isi m'ra kullə liə kɔ meɛ-m kí kàrè-rè kɔ m rəbi kilə mbɛ Poyta kí Maji lə

Ngon-é lé gə maji kí meeə ta-je-ti kí m'isi m'pa siə lé m'nal kilə ri-si dan-ti al rəm, ¹⁰ bá taá-taá ya m'dəji-é, kadi kinə to ndigi liə rəmə, kí nè kin m'ingə tarəbi m'ow m'oo-si. ¹¹ Kdō bo koo-si ra-m n̄a, kadi m'ow m'adi ubəi maji kadkare-je madi lə Ndil kí aa njay kdō kadi adi-si tógi, ¹² əse kdō kadi j'uləi dingəm meeə-n̄a-ti k̄i takul kadmeeə kí səi rəm, m̄a rəm lay j'ori-n̄a dō-ti.

¹³ †Ngankō-m-je kí njékadmeeə, m'ndigi kadi m'adi-si 'gəi kí taá-taá ya m'oji kow koo-si, kdō kadi m'oo-né kandi kullə lə-m dan-si-ti titi kí m'oo-né dan gin dow-je-ti kí rangi kin bə tō; ngə m'ingə tarəbi al ya sar bone.

¹⁴ To kurə dō-m-ti kadi m'ow rō njékəmtəe-je-ti rəm, njékəmtəe al-je-ti rəm, kadi m'ow rō njénégə-je-ti rəm, njénégə al-je-ti rəm. ¹⁵ Gin-é kin ya bá səi kí isi bəbo Röm-ti lé, bo kilə mbə Poyta kí Maji dan-si-ti ra-m-né tō.

¹⁶ †Kdotalə rō-m səl-m dō Poyta kí Maji-ti al. Poyta kí Maji lé, to tógi lə Lubə kí tō kdō kaji lə dow kí rá-rá kí adi meeə-é, adi to jipi-je ya kete bəy bá dow-je kí 'to jipi-je al bəy. ¹⁷ Poyta kí Maji lé bá toji ndaa-ti rəsi kí Lubə or ta dō dow-ti k̄i takul kadmeeə rəm, kdō kadmeeə rəm, titi kí 'ndangi-né meeə mbete-ti kí aa njay 'panè: Dow kí njururu à kisi kəm k̄i takul kadmeeə.*

Ta kí sɔbi dɔ majal

Ta kí sɔbi dɔ kulə dɔ ta kí tɔgrɔ-ti nangi

¹⁸ Lubə kí isi dora-ti toji wəngi liə dō dow-je-ti lay kí njékilə kuji dō-é-ti al, kí njéra né kí njururu al, kí 'to njékuti dō ta kí tɔgrɔ-ti nangi meeə né rati kí njururu al lə-dé; ¹⁹ kdotalə né kí dow-je d'a gə rō Lubə-ti lé, tō ndaa-ti rəsi takəm-dé-ti, kdō Lubə ya t̄eə kí dō-é adi-dé. ²⁰ Kdotalə lo kində gin dɔnangi-ti n̄u ya né-je kí tō rō Lubə-ti kí to né-je kí dum koo k̄i kəm, adi to tógi-é kí tō sartagangi, k̄i to-é kí to Lubə kinlé toji rō-é k̄i takul kullə ra-é-je adi tō ndaa-ti rəsi takəm dow-je-ti. ²¹ †Adi ta à k̄or dō-dé-ti al, kdō d̄e 'gə-é ya, ngə k̄osi bá d'osi gaji-é titi kí dow à k̄osi-né gaji Lubə al rəm, 'ra-é oiyo al rəm; ngə tagir-je lə-dé kí meeə wəy kare bá d'adi ur-dé wale, ə négə lə-dé k̄arə lo ndul dō-ti ndi-ndi. ²² Də d'oo rō-dé kí njékəmkaa-je, ngə 'to mbə-je, ²³ ə d̄e 'mbati kulə r̄iba dō Lubə-ti kí njékoy al, rəmə né-je kí to takəm dow kí to njékoy, k̄i yəl-je, k̄i d̄a-je kí nja-də ra so, k̄i d̄a-je kí njékagi nangi kin bá d̄e d'ulə r̄iba dō-dé-ti. ²⁴ Gin-é kin bá Lubə in̄ə-dé-né yaki adi 'ra-né né-je kí tō n̄e-n̄e kí bo-é tō meeə-dé-ti d'ulə-né r̄osol dō rō-dé d̄e-ti ya; ²⁵ d̄e 'mbati ta kí tɔgrɔ-ti lə Lubə kdō takədi; né kí Lubə ra bá d̄e d'osi dō-dé nangi n̄ə-é-ti, 'pole-é, rəmə ɛ kí Njéra né-je lé bá d̄e 'mbati k̄osi dō-dé nangi n̄ə-é-ti; ɛ bá k̄osgaji to 'liə sartagangi. Amən! ²⁶ Gin-é kin bá Lubə in̄ə-dé-né yaki adi 'ra né k̄obi-je kí bo-é ra-dé, adi dené-je d'in̄ə ngow-dé-je ə 'təl dō-n̄a-ti 'tò k̄i n̄a; ²⁷ b̄e ya to ə dingəm-je k̄arə, d'in̄ə dené-je ə d̄e ya bo-dé ra-n̄a adi 'təl dō-n̄a-ti 'tò k̄i n̄a; ɛ bá to kində k̄oji kí d̄e d'ingə asi gangi kur wale lə-dé. ²⁸ Ndigi kí 'ndigi gə Lubə kí ra-dé al lé bá Lubə in̄ə-dé-né yaki meeə tagir-je-ti lə-dé kí majal, kdō kadi 'ra né-je kí tuwə ra al. ²⁹ Né-je kí njururu al lay ya rusi meeə-dé n̄ji-n̄ji, m̄eəndul-je, k̄i kəmnda-je, k̄i né ra kí majal-je, k̄i kim-n̄a kí ngə n̄a, k̄i t̄ol dow-je, k̄i gaki-n̄a-je, k̄i m̄eəmajal-je, k̄i k̄ədi dow-je; ³⁰ d̄e 'to njékində nané-je, k̄i njékulə ta ndil dow-je-ti, k̄i njéba-je lə Lubə, k̄i njétanḡa-je, njékində k̄adi-dé-je, k̄i njékun ta rō-dé-je, k̄i njét̄eə k̄i gosi ra né-je kí maji al, k̄i njémbati t̄ol

rɔ-dé go ta-ti læ njékoji-dé-je, kɪ mbé dow-je, ³¹ kɪ njépata mindi-dé joo-je rəm, 'to dow-je kɪ ta ɔ̄ mɛɛ-dé kɔ̄ dow-je al, [njékiɲə go ta kɔ̄gi al-je[†]], kɪ njékoo kəmtondoo læ dow-je al. ³² Dɛ 'gə ɔ̄w kɪ Lubə à gangta koy dɔ dow-je-ti kɪ njéra né-je kɪ bè kin; bè ya kàrè ra-é ya par bá dɛ 'ra al, ngà d'ə dɔ-ti 'ndigi kɪ njéra-é-je bəy rəm tɔ.

2

Ta kɪ gangi kɪ dɔ njégangta dɔ madi-dé-je-ti

Mat 7:1-5; Jak 2:12-13

¹ I kɪ njégangta ta dɔ dow-je-ti lé, i 'to nɔ̄-nɔ̄ ya kàrè, ta à kɔr dɔ-i-ti al; kɔ̄ ta kɪ 'isi 'gangi dɔ dow-je-ti lé, to i ya tɔ bá 'isi 'gangta dɔ rɔ-i-ti; kɔ̄talə i kɪ njégangta lé, i ya kàrè isi ra né-é-je lé sə-dé tɔ. ² Ə jɔ̄i j'gəi kɪ ta kɪ Lubə gangi dɔ dow-je-ti kɪ njéra né-je kɪ bè kinlé, to ta kɪ gangi kɪ njururu ya. ³ I kɪ isi 'gangi ta dɔ dow-je-ti kɪ njéra né-je kɪ bè kin, rəmə i ya kàrè isi 'ra sə-dé tɔ kinlé, i 'gir kɪ ta kɪ gangi læ Lubə lé, i 'a tɛɛ kəm-ti wa? ⁴ Əsə ramaji læ Lubə kɪ nɔ̄, kɪ kisi dɔ-ti liə, kɪ mɛɛ kɪ kilə dɔ madi-é-ti liə kinlé, i 'nədi adi i 'gə kɪ ramaji liə kinlé isi ɔ̄si-i kadi iɲə panjiyə-i kɪ majal kɔ̄gi al wa? ⁵ Ngà kɪ kəm rəbi mɛɛndə lə-i kɪ mbati kɪ i 'mbati kiɲə panjiyə-i kɪ majal kɔ̄gi lé, i ya 'kəw wɔ̄ngi læ Lubə kɪ nɔ̄ kɪ dɔ-i-ti, kɔ̄ ngəbi-né ndo wɔ̄ngi liə kɪ to ndo kɪ ta kɪ gangi liə kɪ njururu à tɔji-né rɔ-é ndaa-ti rəsi. ⁶ Ə ndo-é-ti kinlé bá, Lubə à kugə nɔ̄-nɔ̄ kɪ go kullə ra-é ra-é*;⁷ adi dɛ kɪ d'uwə rɔ-dé ngà 'ra maji rəm, 'sangi kɔ̄sgaji, kɪ riɓa, kɪ kiskəm kɪ sartagangi lé, Lubə à kadi-dé d'isi kəm sartagangi; ⁸ ngà njénajta-je, kɪ 'to njémbati ta kɪ tɔgrɔ-ti, ə 'təl rɔ-dé go néra-ti kɪ njururu al lé, wɔ̄ngi kɪ nɔ̄ læ Lubə à kusi dɔ-dé-ti. ⁹ Dow-je lay kɪ d'isi ká ra né kɪ maji al-ti lé kɔ̄ kɪ nɔ̄, kɪ mɛɛkɔ̄ à ra-dé; à ra jipi-je ya dɔsɔy bá à ra dow-je kɪ 'to jipi-je al bəy! ¹⁰ Kɔ̄sgaji, kɪ riɓa, kɪ lapiya à tɔ kɔ̄ dow-je lay kɪ njékisi ká ra né kɪ maji-ti; à tɔ kɔ̄ jipi-je ya dɔsɔy bá à tɔ kɔ̄ dow-je kɪ 'to jipi-je al bəy! ¹¹ Kɔ̄talə rɔ Lubə-ti lé, kɔr kəm dow goto.

Ta kɪ sɔbi dɔ dow-je kɪ 'gə ndukun bá 'ra majal

¹² Dow-je lay kɪ 'gə ndukun al bá 'ra majal lé, d'a koy koy gə ndukun al ya tɔ; ə dow-je lay kɪ 'gə ndukun bá 'ra majal lé, d'a gangta dɔ-dé-ti kɪ ndukun ya tɔ. ¹³ Kɔ̄talə dow-je kɪ njékində mbi-dé koo-né ndukun kɪ koo kin bá ta à kɔr dɔ-dé-ti nɔ̄ Lubə-ti al; ngà njétəl rɔ-dé go ndukun-ti bá ta à kɔr dɔ-dé-ti. ¹⁴ Kɔ̄ kinə dow-je kɪ 'to jipi-je al, adi d'ɔw kɪ ndukun al, ya ngà kɪ dɔ rɔ-dé bè ya 'ra né kɪ ndukun ɔ̄ji lé – dɛ njékɔw kɪ ndukun al-je kinlé – dɛ ya 'to ndukun dɔ rɔ-dé-ti. ¹⁵ Bəɓa dɛ 'tɔji kɪ né-je kɪ ndukun ndigi lé, tokɪ ndangi mɛɛ-dé-ti; tagir kɪ mɛɛ-dé-ti ya tɔji kɪ ndukun tɔ mɛɛ-dé-ti nɔ̄, adi dɛ ya mɛɛ-dé uwə-dé kɪ ta əsə ɔr ta dɔ-dé-ti. ¹⁶ ɛ bá to né kɪ à ra né ndo-ti kɪ Lubə à gangi-né ta kɪ takul Jeju Kristi dɔ né-je-ti kɪ dow-je d'isi 'ra kɪ gidi ngəy titi kɪ m'ilə-né mbɛ Poyta kɪ Maji lé.

¹⁷ Ngà i kɪ 'ɓa rɔ-i jipi, ubə kul ndukun, 'tɔy rɔ-i 'panè 'to dow læ Lubə, ¹⁸ i kɪ 'gə né kɪ Lubə ndigi rəm, ndukun tɛɛ kəm-i rəm, 'gə kɔr nin né kɪ maji kɪ né kɪ maji al rəm, ¹⁹ i kɪ 'ɓa rɔ-i njéndɔr njékəmtɔ-je, 'panè 'to

† **1:31** 1:31 Ta-je kɪ tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kɪ dɔsɔy kɪ dan-ti-je kɪ 'ndangi kɪ ji-dé kɪ ta greki. † **2:1** 2:1 Mat 7:1; Luk 6:37 * **2:6** 2:6 Pa 62:13

londógi læ dow-je kí d'isi londul-ti, ²⁰ njèkɔji né dow-je kí njégə né al-je, kɔ njéndó né ngan-je, kdɔtalə i 'gə maji kí ndukun tɔji-i négə lay rəm, tɔji-i ta kí tɔgrɔ-ti rəm. ²¹ I kí 'isi 'ndó né dow-je kí rangi kanlé, kdɔ ri bá i 'ndó né rɔ-i to al wa? ²² I 'isi 'ndó dow-je kadi 'bogi al, rəmə i bá 'bogi! I kí 'panè: Kadi dow ra kaya al, rəmə i bá 'isi 'ra kaya! I 'osi ta magi-je, rəmə i 'ɔy né-je kí mɛɛ kəy pole magi-je-ti lay! ²³ I 'osi gajɔ rɔ-i kɔ ndukun, rəmə i 'ulə rɔsɔl dɔ Lubə-ti kɔ kəm rəbi kal dɔ ndukun! ²⁴ Kdɔtalə 'ndàngi 'panè: «Ta læ-si bá dow-je kí 'to jipi-je al 'pa-né ta kɔbi dɔ Lubə-ti!»

Ta kí sɔbi dɔ ganjangi kí tɔgrɔ-ti

²⁵ Tɔgrɔ-ti ya, kinə 'təl rɔ-i go ndukun-ti rəmə, ganjangi[‡] kí kijə lé, maji-é tò ya; ngà kinə i 'al dɔ ndukun rəmə, ganjangi kí d'ijə-i lé, təl to ganjangi al ngá. ²⁶ Ə kinə dow kí d'ijə-é ganjangi al təl rɔ-é go né-je-ti kí ndukun ɔji lé, Lubə à koo-é kí dow kí d'ijə-é ganjangi ya al wa? ²⁷ Dow kí d'ijə-é ganjangi kí dajɔ rɔ-ti al, kí təl rɔ-é go ndukun-ti lé, se à gangta dɔ-i-ti i kí d'ijə-i ganjangi rəm, ɔw kɔ ndukun kí 'ndàngi rəm ya ə i 'al dɔ-é kin al wa? ²⁸ Kdɔ né-je kí rɔ dow-ti ndaa-ti nè bá dow to-né jipi al rəm, ganjangi kàrè to kí rɔ dow-ti ndaa-ti nè kin al rəm tɔ. ²⁹ Ngà jipi kí tɔgrɔ-ti lé, dow to mɛɛ-é-ti kəy; ganjangi kí tɔgrɔ-ti to kí mɛɛ dow-ti ə to ganjangi kí i rɔ Ndil-ti kí aa njay bi to ganjangi kí tò kɔ kəm rəbi ndukun kí 'ndàngi kin al. Jipi kí bè kinlé, dow-je d'osi gajɔ-é al, ngà Lubə ɔsi gajɔ-é.

3

Né kí to nékumə læ jipi-je

¹ Ə kadi dow to jipi lé, ri bá tò-ti ngay wa? Əse ganjangi lé, maji-é to ri wa? ² Maji-é tò nɔ mɛɛ né-je-ti lay. Kdɔ jipi-je bá Lubə adi-dé ta liə dɔsəy. ³ Ngà se j'a painè ri wa? Kinə dɛ kí dan-ti-je d'ə njàngi dɔ ndi-dé-ti al lé, se kə kí d'ə dɔ ndi-dé-ti al kinlé à ra kadi Lubə ə njàngi dɔ ndi-é-ti al to wa? ⁴ Nɔdɔ bè al! Kadi dow-je 'gə kí Lubə lé, to njəpa ta kí tɔgrɔ-ti, ə dow-je lay 'to njékəɔta-je titi kí 'ndàngi-né 'panè: I Lubə, kadi dow-je 'gə kí ta-je læ-i to ta-je kí njururu rəm, kinə dow ɔw sə-i logangta-ti kàrè, ta læ-i à to tó-é rəm*. ⁵ Ngà kinə néra kí njururu al læ-ji tɔji kí Lubə to njəra né kí njururu lé, j'a painè ri wa? Loki Lubə adi wongɔ liə ree dɔ-ji-ti lé, rəmə ɛ to dow kí njururu al ban al wa? M'pa kí dow-ti. – ⁶ Nɔdɔ bè al! Kinə Lubə to njəra né kí njururu al lé, à gangta dɔ dow-je-ti kí dɔnangi-ti nè ban wa? ⁷ Ngà kinə kadi ta læ-m ra adi ta kí tɔgrɔ-ti læ Lubə tò-né ndaa-ti rəsi-rəsi kadi dow-je d'osi-né gajɔ-é lé, Lubə gangta dɔ-m-ti titi dow kí njəramajal bè kdɔ ri bəy wa? ⁸ Dow-je kí dan-ti-je kí 'to njékulə ta ndil-ji-ti 'panè: Jəi j'painè: «J'rai né kí maji al kdɔ kadi né kí maji ree-né.» Ngà kdɔ ri bá j'rai né kí maji al lé kadi né ra kí maji ree-né lé al wa? Dowbé-je kinlé, tuwə kadi 'gangɔ ta dɔ-dé-ti ya.

Dow-je lay ya 'to njəra majal-je

⁹ Se j'a painè ri wa? Jəi jipi-je lé, j'itəi dow-je kí 'to jipi-je al wa? Nɔdɔ bè al. Kdɔtalə lé j'tɔji kete kí jipi-je, kɔ jipi al-je lay ya majal ɔ bə dɔ-dé-ti, ¹⁰ titi kí 'ndàngi-né 'panè:

† 2:24 2:24 Eja 52:5 ‡ 2:25 2:25 jipi-je bá 'to dow-je kí d'ijə-dé ganjangi, ngà dow-je kí 'to jipi-je al bá 'ba-dé dow-je kí d'ijə-dé ganjangi al. * 3:4 3:4 Pa 51:6

Dow kí njururu goto, kí káre-rè ya kàrè goto.

¹¹ Dow kí gə né goto. Dow kí sangi Lubə goto.

Dow-je lay ya 'ndəm, də lay ya 'təl dow-je kí maji al.

¹² Dow káre kí ra maji goto, kí káre-rè ya kàrè goto.

¹³ Rəbi mindi-dé toki badi kí ta-é tò tagra bè, ə d'ədi dow-je kà ta-dé. Kəngi li pii tò ta-dé-ti.

¹⁴ Ndol-je, kà ta-je kí to-to bá rusi ta-dé,

¹⁵ nja-dé ɔylo pele-pele lo kow kungi məsi kogi-ti,

¹⁶ rəbi kun-dé-je lay ya 'ree kà mɛɛkɔ titi,

¹⁷ də 'gə rəbi lapiya al.

¹⁸ Bəl Lubə goto rɔ-dé-ti.

¹⁹ Jə j'gə kí ta-je lay kí ndukun pa kinlé, pa kɔɔ dow-je lay kí d'isi gin tɔgi-ti lə ndukun, kɔɔ kadi uwə ta dow-je lay, ə kadi dow-je lay ya 'gə kí ta tò dɔ-dé-ti nɔ Lubə-ti. ²⁰ †Kɔɔtalə dow káre ya kàrè Lubə à kɔr ta dɔ-é-ti kɔɔ təl kí dowbé təl rɔ-é go ndukun-ti al; kɔɔtalə ndukun lé toji bá toji dow-je adi 'gə kí də 'ra majal.

Ta kí sɔbi dɔ kɔrtadɔ-ti

Kɔrtadɔ-ti kà takul kadmɛɛ Jeju Kristi

Gal 2:15-16; 3:8-14,22-29; Epe 2:7-9

²¹ Ngà bɔne bè lé, kɔr kí Lubə ɔr ta dɔ dow-je-ti kà takul ndukun al kinlé toji rɔ-é ndaa-ti rəsi ngá. Ndukun-je kà ta-je lə njépata-je kí ta Lubə-ti kàrè 'pa ta kí dɔ-ti rəm. ²² †Kɔr kí Lubə ɔr ta dɔ dow-je-ti kà takul kadmɛɛ Jeju Kristi kinlé tò kɔɔ dow-je lay ya kí d'adi mɛɛ-dé. ²³ Kɔɔtalə kɔr kəm dow goto: Dow-je lay ya 'ra majal adi 'nal ríba lə Lubə; ²⁴ ngà Lubə ɔr ta dɔ-dé-ti kare kà takul ramaji liə, kà kəm rəbi taa kí Jeju Kristi taa-dé ilə-dé taá, kɔɔ nam kí 'nam kàdi-é-ti. ²⁵ E bá Lubə adi-é to kadkare kí oy, kɔɔ majal-je lə dow-je kí d'adi mɛɛ-dé kí məsi-é ay kɔɔ-dé; bè kɔɔ kadi Lubə toji-né néra kí njururu liə. Kɔɔtalə Lubə ɔr kəm-é kogi dɔ majal-je-ti kí dow-je 'ra low nu, dɔkaglo-ti kí ɛ ilə-né mɛɛ-é dɔ madi-é-ti. ²⁶ ngà dɔkaglo-ti kí nɛ kinlé, ɛ ndigi toji néra kí njururu liə, kɔɔ kadi dow-je 'gə-né kí ɛ to njɛra né kí njururu, kà takul kɔr kí ɔr ta dɔ dow-ti kí adi mɛɛ-é Jeju.

²⁷ Kinə tò bè rəmə, né kí dow à kɔsi-né gaji rɔ-é tò ban wa? Né-é goto. Kɔɔ ri wa? Kɔɔ kɔrtadɔ-ti tò kà takul kadmɛɛ, bɛ tò kà takul təl rɔ go ndukun-ti al. ²⁸ Kɔɔtalə jə j'gə kí Lubə ɔr ta dɔ dow-ti kà takul kadmɛɛ, bɛ kà takul təl rɔ go ndukun-ti al. ²⁹ Əse Lubə lé, to Lubə lə jipi-je ya par wa? To Lubə lə gin dow-je kí rangi ya tɔ al wa? Oiyɔ, ɛ to Lubə lə gin dow-je kí rangi tɔ. ³⁰ †Kɔɔtalə Lubə ra káre-rè; ɛ ya à kɔr ta dɔ dow-je-ti kí d'ijə-dé ganjangi kà takul kadmɛɛ rəm, à kɔr ta dɔ dow-je-ti kí d'ijə-dé ganjangi al kà takul kadmɛɛ rəm.

³¹ Tò bè kinlé, jə j'bujuuru ndukun kogi kà takul kadmɛɛ wa? Nɔɔ bè al. Kadi bá jə j'adi-é tɔgi dɔ madi-é-ti.

4

Kəm rəbi kí ta ɔr-né dɔ Abrakam-ti

Gal 3:6-9,29; Pa 32; Əbr 11:8-19

¹ Æ Abrakam kí to ka-ji lé, ta ri bá j'a pai do-é-ti wa? Ri bá e ingæ kí go tógi dow-ti wa? ² Kdotalæ kinæ, Lubæ or ta do Abrakam-ti kà takul kullæ ra-é-je ræm lé, e à kosi-né gaji rø-é. Ngà né kí à kosi-né gaji rø-é nò Lubæ-ti ya goto. ³ †Kdo mbete kí aa njay panè: «Abrakam adi mæg-é Lubæ, bá Lubæ or-né ta do-é-ti.» ⁴ Kinæ dow ra kullæ bá ingæ-né né lé, né-é kinlé, to nádøji kullæ liæ, bi to maji bá 'ra siæ al. ⁵ Ngà dow kí ra kullæ al ya, bá adi mæg Lubæ kí to njækør ta do njéramajal-je-ti lé, ta or do dowbé-ti kà takul kadmæg liæ.

⁶ Bè ya tó é Dabidi pa-né ta kí søbi do rønæl læ dow kí Lubæ or ta do-é-ti kdo kullæ ra-é-je al. E panè:

⁷ «Dow-je kí Lubæ inø go majal-je læ-dé kogi

æ un kæm-é kí rangi do majal-je-ti læ-dé bá 'to njénékumø-je.

⁸ Dow kí 'Babe tidæ majal-je liæ do-é-ti al bá to njénékumø!»

⁹ Rønæl-é kinlé, tò kdotalæ dow-je kí d'ijø-dé ganjangi ya par øse tò kdotalæ dow-je kí d'ijø-dé ganjangi al to wa? Kdotalæ j'painè: Abrakam lé, kà takul kadmæg bá Lubæ or-né ta do-é-ti. ¹⁰ Æ kaglo-ti kí rá bá Lubæ or-né ta do-é-ti wa? To kí d'ijø-é-né ganjangi ngá, øse d'ijø-é-né al bøy wa? Lubæ or ta do-é-ti kete bøy bá d'ijø-é ganjangi bi to go ganjangi-ti al. ¹¹ Æ ganjangi kí kijø læ Lubæ adi-é, adi toki pø kí øsi-é-né toji-né ta kí or do-é-ti kà takul kadmæg loki d'ijø-é-né ganjangi al bøy. Gangi-né kin bá e to-né bøbi dow-je lay kí d'ijø-dé ganjangi al ya d'adi mæg-dé adi ta or-né do-dé-ti. ¹² Røm bá e to bøbi dæ kí d'ijø-dé ganjangi æ d'a do ganjangi-ti kí d'ijø-dé ya par kin al, ngà kí 'ndaji kadmæg læ bøbi-ji Abrakam loki d'ijø-é-né ganjangi al bøy.

¹³ †Kdo to takul tøl rø go ndukun-ti bá Lubæ un-né mindi-é kadi dønangi tæl-né néndubæ læ Abrakam øse læ nganka-é-je al, ngà to takul kør kí e or ta do-é-ti kdo kadmæg liæ. ¹⁴ †Kinæ kà takul tøl rø go ndukun-ti bá dow to-né njénéndubæ ræm, kadmæg to né kí kogi kare røm, bá kunmindi ra kullæ al røm. ¹⁵ Kdotalæ ndukun bá ree kà wongi læ Lubæ do dow-je-ti, æ lo kí ndukun goto-ti lé, kaldøta kàrè goto-ti tó. ¹⁶ †Adi néndubæ kí Lubæ adi lé tò kà takul kadmæg, æ to ramaji liæ kdo kadi kunmindi liæ lé, tò-né lo tò-é-ti kdo ta læ nganka Abrakam lay ya; kadi tò kdo ta læ-dé dæ kí 'to njétøl rø-dé go ndukun-ti ya par al, ngà kadi tò kdo ta læ-dé dæ lay kí d'ow kí kadmæg læ Abrakam kí to bøbi-ji lay tó, titi kí 'ndàngi-né 'panè: ¹⁷ «I lé, m'adi-i 'to bøbi gin dow-je kí gay-gay kí 'to nduy-nduy.» E ya to bøbi-ji lay nò Lubæ-ti kí e adi-é mæg-é kí to njækadi dow-je kí d'oy 'tøl d'isi kæm røm, njækadi né kí goto tò røm kin. ¹⁸ Lé né kí tuwø kindæ mæg do-ti goto kàrè, Abrakam øw kí nékindæ mæg do-ti liæ, e adi mæg-é Lubæ; befa e tæl-né bøbi gin dow-je kí gay-gay kí 'to nduy-nduy titi kí 'ndàngi-né 'panè: «Nganka-i d'a tò nduy-nduy.» ¹⁹ Bal Abrakam øw ngøsi kà bal bu, adi e oo rø-é kí dow kí oy røm, bá Sara kàrè asi koji ngon al ngà røm, ya ngà kadmæg læ Abrakam yay al. ²⁰ Mæg Abrakam ngà adi tadi do kunmindi-ti læ Lubæ al, ngà kadmæg liæ adi-é tógi adi ulø riða do Lubæ-ti; ²¹ kdo e gø maji kí né kí Lubæ un mindi-é kdo ra lé, tógi-é asi kadi-é ra tó. ²² Gin-é kin bá Lubæ or-né ta do-é-ti.

²³ Ngà ta kí 'ndàngi 'panè: Lubæ or ta do-é-ti kinlé, søbi do Abrakam kí kár-é al; ²⁴ ta kinlé søbi do-ji jøi kí Lubæ à kør ta do-ji-ti kin tó, adi to jøi kí

j'adi mee-ji Lubə kɪ adi 'Babe lə-ji Jeju tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kɪ d'oy. ²⁵ Lubə ilə-é ji dow-je-ti adi 'tol-é kɔɔ majal-je lə-ji, bá adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ kɔɔ kadi ta ɔr-né dɔ-ji-ti.

5

Né kɪ ree go kortado-ti

1Pi 1:3-9; 1Ja 4:9,10

¹ Ə ta kɪ ɔr dɔ-ji-ti kɪ takul kadmeɛ kinlé, ra adi lapiya tɔ dan-ji-ti kɪ Lubə, kɪ kəm rəbi kɪ rɔ 'Babe-ti lə-ji Jeju Kristi. ² Jeju kɪ j'adi-é mee-ji kinlé bá tɔ kəm rəbi kɪ Lubə ra-né sə-ji maji; ramaji lə Lubə kinlé jəi j'ai mee-é-ti njángi rəm, bá jəi j'osi-né gajɪ rɔ-ji kɔɔ rɪba lə Lubə kɪ tɔ nékində mee dɔ-ti lə-ji kin rəm tɔ. ³ Kɪ boy nɔ́ lé, dan kɔ-je-ti kɪ dum nati kàrè, jəi j'osi gajɪ rɔ-ji, kɔɔtalə jəi j'gəi kɪ kɔ-je kin bá à ree kɪ kuwə rɔ nɔ́, ⁴ ə kuwə rɔ nɔ́ à ree kɪ kɔ́ gərərə mee nɔ́mee-ti, ə kɔ́ gərərə mee nɔ́mee-ti à ree kɪ mee kɪ kində dɔ-ti; ⁵ ə nékində mee dɔ-ti lə-ji à tɔ rɔsɔl dɔ-ji-ti al, kɔɔtalə ndigɪ kɪ Lubə ndigɪ-ji kinlé, taa mee-ji pəl-pəl kɪ takul Ndil kɪ aa nɔ́y kɪ ɛ adi-ji. ⁶ Kɔɔ, ndɔkɪ tɔgi-ji goto bəy ya, loki dɔkaglo kɪ Lubə ɔr asi rəmə, Kristi oj jururu; njəramaji je bə bá dɔmaji ə dow à kuwə mee-é nɔ́y koy kɔɔ ta liə. ⁸ Nɔ́ né kɪ tɔji kɪ Lubə ndigɪ-ji lé bá tɔ koy kɪ Kristi oy kɔɔ ta lə-ji loki j'toi-né njəramajal-je ya bəy. ⁹ Ə bone bə kɪ ta ɔr dɔ-ji-ti kɪ takul məsi-é nɔ́y kinlé bá à kaji-ji ta wɔngi-ti kɪ à ree lé al tɔ bəy wa? ¹⁰ Kɔɔtalə, kɪ ndɔkɪ j'toi-né njəba-je lə Lubə bəy kàrè, ɛ ulə nɔ́ji nati sə-ji kɪ takul koy lə Ngon-é rəm, nɔ́y bone bə kɪ ɛ ulə nɔ́ji nati sə-ji nɔ́y kinlé, bá à kaji-ji kɪ takul kiskəm lə Ngon-é lé al bəy wa? ¹¹ Kɪ boy nɔ́ bəy lé, jəi j'osi gajɪ rɔ-ji kɪ ri Lubə kɪ takul 'Babe lə-ji Jeju Kristi kɪ bone bə ulə-ji nati kɪ Lubə.

Ta kɪ sɔbi dɔ Adam-je kɪ Jeju

1Kɔ 15:21-22,45-49,56-57

¹² Gangi-é kɪ majal ree-né dɔnangi-ti kɪ takul dow kàre-rè, ə koy ree-né kɪ takul majal kinlé, gangi-é kin ya koy ree-né dɔ dow-je-ti lay, kɔɔtalə dow-je lay ya 'ra majal ... ¹³ Kɔɔ, kete bəy bá kadi ndukun tɔ lé, majal tɔ dɔnangi-ti nɔ́y; nɔ́y loki ndukun goto-né bəy lé, tidə majal dɔ dow-ti goto bəy. ¹⁴ Ya nɔ́y ulə gin-é dɔ Adam-ti nɔ́y sar tɛɛ-né dɔ Moiyi-ji-ti kin ya koy ɔ́ bə dɔ dow-je-ti; dɛ kɪ 'ra majal kɪ tanɔ́ kɪ kaldɔta lə Adam kin al kàrè, koy ɔ́ bə dɔ-dé-ti. Adam lé tɔ takəm dow kɪ tɔ kadi à ree. ¹⁵ Nɔ́y kadkare tɔ gay kɪ majal; kɔɔ, ta lə majal lə dow kàre-rè ya bəy ə dow-je nɔ́y d'oy-né rəm nɔ́y, ramaji lə Lubə, kɪ kadkare liə kɪ ree kɪ takul ramaji lə dow kàre-rè kɪ tɔ Jeju Kristi lé bá, maji-é à tɔ mburuki-mburuki kɔɔ dow-je nɔ́y al wa? ¹⁶ Kadkare kinlé, kandi-é tɔ gay kɪ majal lə dow kàre-rè. Kɔɔtalə ta kɪ gangi kɪ sɔbi dɔ majal kɪ kàre-rè lé, ree kɪ kindəkɔ́ji. Nɔ́y kadkare kɪ ree go majal-je-ti kɪ nɔ́y lé, ree kɪ ta kɪ kɔr dɔ-ti tɔ. ¹⁷ Kɔɔ ta lə majal lə dow kàre-rè, dow kɪ kàre dɛngi bə ya bəy ə koy ɔ́-né bə dɔ dow-je-ti lay rəm nɔ́y, dow-je kɪ d'ingə kadkare kɪ sɔbi dɔ kortado-ti, kɪ ramaji kɪ tɔ mburuki-mburuki kɪ ban bá d' a kisi kəm kɔɔ kɔ́ bə kɪ takul Jeju Kristi kɪ kàre-rè al wa? ¹⁸ Adi gangi-é kɪ ta lə dow kɪ kàre-rè kɪ ra majal ya ta kɪ gangi ree-né dɔ dow-je-ti lay kinlé, bə ya tɔ ə kɪ takul nɔ́y kɪ njururu lə dow kɪ kàre-rè ya, ta ɔr-né dɔ dow-je-ti lay adi d'isi-né kəm

tò. ¹⁹ Kdotalə, titi kí, takul təl rɔ go ta-ti al lə dow káre-rè ya dow-je n̄a ya 'təl-né njéramajal-je kinlé, bè ya tɔ é, kí takul təl rɔ go ta-ti lə dow káre-rè ya ta à kɔr-né dɔ dow-je-ti n̄a tɔ. ²⁰ Ə ndukun ree kɔ kadi majal oji-n̄a kí kete-kete, ngà lo kí majal oji-n̄a-ti kí kete-kete lé, ramaji lə Lubə tò-ti mburuki-mburuki tɔ. ²¹ Adì gangi-é kí majal ɔ-né be kí kəm rəbi koy kinlé, gangi-é kin ya tɔ é ramaji ɔ-né be kí kəm rəbi ta kí kɔr dɔ-ti kí takul 'Babe lə-ji Jeju Kristi kɔ kiskəm kí sartangani tɔ.

Kisi kí dɔ taá lə dow kí ta ɔr dɔ-é-ti

6

Ramaji lə Lubə ɔr dow kɔgi gin tógi-ti lə majal

Kol 3:1-10

¹ Ə kadi j'painè ri wa? J'a kisi ká ra majal-ti, kɔ kadi ramaji tò-né mburuki-mburuki wa? ² Ndà bè al! Ndoki jəi j'oyi koy kí gangi-ji nati kí majal ngá, ngà j'a təli kisi dan majal-ti ban bəy wa? ³ Səi 'gəi kí jəi lay kí 'ra-ji batəm kɔ kində rɔ nati lə-ji kí Jeju Kristi lé, to nam bá j'nami siə dɔ koy-é-ti mɛɛ batəm-ti al wa? ⁴ † batəm kí 'ra-ji lé, to koy kí j'oyi nati kí Kristi adi 'dubi-ji nati siə, kɔ kadi titi kí ɛ tɔsi-né ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy kí takul tógi lə Bəbi-é kí n̄a kinlé, jəi kàrè, kisi-ji kí dɔ-ji taá kin to kisi kí sigi tɔ. ⁵ Kdotalə kində kí j'indəi rɔ-ji nati siə j'oyi ḡa koy liə kinlé, j'a tɔsi ndəli kindəi lo tɛɛi titi-n̄a siə bè ya tɔ; ⁶ jəi j'gəi kí daji rɔ-ji kí kete lé, 'bə-é kagdəsi-ti nati siə, kɔ kadi daji rɔ-ji kí njéramajal kinlé, toki tuji-é kɔgi; bè kɔ kadi jəi j'rai bə lə majal gogì al ngá. ⁷ Kdotalə dow kí oy lé, majal ɔ be dɔ-é-ti al ngá.

⁸ Ə kinə j'oyi nati kí Kristi rəmə, jəi j'adi mɛɛ-ji kí j'a kisi kəm nati siə tɔ. ⁹ Kdotalə jəi j'gəi kí Kristi kí tɔsi ndəl ində lo tɛɛ lé, à təl koy ndà al ngá; koy ɔ be dɔ-é-ti al ya sar ngá. ¹⁰ Koy kí Kristi oy lé, oy koy kí sobi dɔ majal*, ə oy nja káre-rè ya tagangi; kisi-é kí isi kəm bone bè kinlé, ɛ isi kəm kɔ ta lə Lubə. ¹¹ Bəba səi ya kí dɔ-si kàrè, kadi ooi rɔ-si kí dow-je kí d'oy koy kí gangi-dé nati kí majal bè rəm, bá kadi ooi rɔ-si kí dow-je kí d'isi kəm kɔ ta lə Lubə kí takul nam kí 'nam kadi Jeju Kristi-ti bè rəm tɔ. ¹² Ən é daji rɔ-si kí à koy kinlé, adi majal ɔ be dɔ-ti al rəm, bá 'təli rɔ-si go bə né-je-ti liə al rəm tɔ. ¹³ Inəi ngan rɔ-si adi majal kadi toki nékati ra né kí njururu al, bè al ngá; ngà inəi rɔ-si adi Lubə titi dow-je kí d'oy bá 'təl d'isi kəm bè, ə adi ngan rɔ-si Lubə kadi toki nékati lə néra kí njururu bè. ¹⁴ Majal à k̄ə be dɔ-si-ti al, kdotalə səi isi gin tógi ndukun-ti al, ngà isi gin tógi ramaji-ti.

¹⁵ Ə kadi j'painè ri wa? J'a rai majal, kɔ kisi kí j'isi gin tógi ramaji-ti, bi gin tógi ndukun-ti al wa? Ndà bè al! ¹⁶ Səi 'gəi maji kí kinə adi rɔ-si dow adi 'toi bə-je liə, kɔ kadi 'təli rɔ-si go ta-ti liə rəmə, 'toi bə-je lə dow kí isi 'təli rɔ-si go ta-ti liə kinlé; adi kinə 'toi bə-je lə majal rəmə, à tɛɛ koy; ngà kinə 'toi bə-je kí sobi dɔ təl rɔ go ta-ti rəmə, à tɛɛ ta kí kɔr dɔ-ti tɔ. ¹⁷ Ngà oiyo kí dɔ Lubə-ti kdotalə səi kí ndoki 'toi bə-je lə majal, ya bone səi 'təli rɔ-si go néndó-ti kí mɛɛ-si kí káre-rè, kí gangi-é kí 'ndó-si-né. ¹⁸ Səi lé, toki taa-si ji majal-ti kilə-si taá, adi səi 'təli bə-je lə néra kí njururu ngá.

† 6:4 6:4 Kol 2:12 * 6:10 6:10 Ta kí 'panè Kristi oy koy kí sobi dɔ majal kinlé, to ta lə majal liə al, ngà to ta lə majal lə dow-je.

¹⁹ M'pa ta kí dow-ti, kɔɔ ta lə yay kí tò daji rɔ-si-ti. Gangi-é kí ndɔki inɔi-né ngan rɔ-si-je yaki 'rai-né bə lə né-je kí tò nɛ, kɔ nɛra-je kí majal, kɔɔ kadi 'təli-né rɔ-si go ta-ti al kinlé, gangi-é kin ya inɔi ngan rɔ-si yaki 'rai-né bə lə nɛra kí njururu, kɔɔ kadi 'təli-né dow-je kí 'tò tagay tɔ. ²⁰ Kɔɔtalə kí ndɔki 'toi-né bə-je lə majal lé, nɛra kí njururu ɔ bə dɔ-si-ti al. ²¹ Ə ndɔki lé ri bá to kandi-si wa? Kandi-si kí ndɔki lé bɔne bə tò-si rɔsɔl ngá, kɔɔtalə tò né-je kí ta tɔl ta-é to koy. ²² Ngá bɔne bə kí Lubə taa-si ji majal-ti ilə-si taá adi 'toi bə-je liə ngá kinlé, kandi-si to tò kí 'tò tagay, ə ta tɔl ta-é to kiskəm kí sartagangi. ²³ Kɔɔtalə nékugə doji majal to koy; ngá kɔɔtalə lə Lubə to kiskəm sartagangi kɔ takul nam kadi 'Bəbɛ-ti lə-ji Jeju Kristi.

7

Ndukun ɔw kɔ tɔgi dɔ njɛkadmeɛ-ti al

Epɛ 5:25-31; Gal 2:19-20

¹ M'ɔw kɔ pa sɛ-si ta sɛi kí 'gəi ndukun. Ngankɔ-m-je kí njɛkadmeɛ, sɛi 'gəi kí to dɔkaglo kí dow isi-né kɔ dɔ-é taá kin ya par bá ndukun ɔw kɔ tɔgi dɔ-é-ti ya al wa? ² Bɛbɛ dené kí taa ngɔw bá ngɔbi-é isi kɔ dɔ-é taá bəy lé, ndukun tɔ-dé nati; ngá kinə ngɔbi-é oy rəmə, ndukun kí tɔ-dé nati lé, ɔw kɔ tɔgi dɔ-é-ti al ngá. ³ Ə kinə ngɔbi-é isi kɔ dɔ-é taá bəy ya ɔw taa dingəm kí rangi rəmə, d'a bə-é dené kí njɛra kaya; ngá kinə ngɔbi-é oy rəmə, ndukun ɔw kɔ tɔgi dɔ-é-ti al, adi lé ɛ taa dingəm kí rangi kərə ɛ ra kaya al. ⁴ Bə ya tɔ, ngankɔ-m-je kí njɛkadmeɛ, sɛi ya kərə, kí sɔbi dɔ ndukun lé, sɛi oyi nati kɔ Kristi, kɔɔ kadi 'toi dow-je lə dow kí rangi, adi 'toi dow-je lə Kristi kí tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy, kɔɔ kadi kandi-ji tò kɔɔ Lubə. ⁵ Kɔɔtalə kí ndɔki j'isi j'rai-né bə lə daji rɔ-ji bəy kinlé, ndukun adi bə né-je kí maji al ra ngan rɔ-ji-je rəm, bá ra-ji adi j'rai né-je kɔ kandi-é to koy rəm tɔ. ⁶ Ngá bɔne bə kinlé, j'tɛɛi mɛɛ ndukun-ti kɔgi, kɔɔtalə né kí ndɔki ra-ji bə-ti lé, jəi j'oyi koy kí gangi-ji nati siə adi j'isi j'rai kullə gin tɔgi-ti kí sigi, kí to tɔgi lə Ndil kí aa njay, bɔ j'rai kullə gin tɔgi-ti kí low kí to tɔgi lə ndukun kí 'ndangi kin al ngá.

Ndukun ɔr majal dɔ dow-ti al

⁷ Ə kadi j'painé ri wa? J'a painé ndukun to majal wa? Ndɔ bə al! Ngá kɔ takul ndukun bá m'gə-né majal. Kɔɔtalə lé m'a gə kí kəmnda to né kí maji al al. Ngá pa kí ndukun pané: «'A ra kəmnda al», kin bá m'gə-né. ⁸ Ə majal ingə kəm rəbi kɔ takul ndukun, bá adi kəmnda né-je kí gay-gay oji-né-nə rɔ-m-ti; kɔɔtalə kinə ndukun goto rəmə, majal to né kí oy. ⁹ Mə lé, kí ndɔki ndukun goto-né bəy kinlé, m'isi kəm; ngá loki ndukun ree ngá rəmə, majal bá isi kəm, ə mə m'oy. ¹⁰ Bɛbɛ ndukun kí adi dow isi kəm lé, mə rəmə, adi-m m'oy kí koy. ¹¹ Kɔɔtalə majal ingə kəm rəbi kɔ takul ndukun bá ədi-m-né rəm, adi m'oy-né rəm. ¹² Bɛbɛ ndukun aa njay, ə tɔmindɔ Lubə aa njay rəm, tò njururu rəm, bá maji rəm. ¹³ Ə né kí maji lé, ə təl to gin koy-m bəy wa? Ndɔ bə al! Ngá majal lé kadi tɔji rɔ-é ndaa-ti rəsi kí n'to majal rəmə, ingə kəm rəbi kɔ takul né kí maji bá adi-m m'oy-né, kɔɔ kadi kɔ takul ndukun lé, majal tɔji-né tɔgi-é kadi 'gə-é-né titi kí to majal.

¹⁴ Ndukun lé, jøi j'gøi kí to né kí i ro Ndil-ti kí aa njay; ngà ma m'to njera né kí daji ro-m bá ndigi kí majal ndogi-m adi m'to bə liə. ¹⁵ †Kdotalə né kí m'isi m'ra lé, to né kí m'gə al. Né kí m'ndigi kadi m'ra rəmə m'ra al, ngà né kí m'mbati rəmə, né-é bá m'isi m'ra. ¹⁶ Kinə né kí m'ndigi al ya bá m'isi m'ra kin rəmə, m'ndigi do-ti kí ndukun lé maji. ¹⁷ Bone bə kinlé, né-é kinlé, to ma bá m'isi m'ra al, ngà to majal kí to meə-m-ti bá isi ra. ¹⁸ Kdotalə m'gə kí né kí maji goto meə-m-ti, adi goto daji ro-m-ti. Kdo bo ra né kí maji ra-m ya, ngà kasi bá m'asi ra al. ¹⁹ Né kí maji kí m'ndigi ra lé m'ra al, rəmə né kí maji al kí m'ndigi al kin bá m'isi m'ra. ²⁰ Kinə né kí m'ndigi al ya bá m'isi m'ra rəmə, to ma bá m'isi m'ra al, ngà to majal kí to meə-m-ti lé bá isi ra. ²¹ Adi loki m'ndigi ra né kí maji rəmə, m'ree m'oo kí ndukun kí rangi panè: To majal bá a sə-m nè ngosi. ²² Kdotalə meə-m-ti kəy lé, ro-m nəl-m do ndukun-ti lə Lubə, ²³ ngà daji ro-m-ti rəmə, m'oo ndukun kí rangi kí isi ro kí ndukun kí to tagir-ti lə-m, bá uwə-m bə-ti adi-m m'təl ro-m go ndukun-ti lə majal kí to daji ro-m-ti. ²⁴ Dangi-ti kí ban é ra-m bə! Daji ro-m kí isi ow sə-m kadi m'oy kinlé, nə bá à taa-m ji-é-ti kilə-m taá ən wa? ²⁵ Oiyə ki do Lubə-ti kə takul 'Babə lə-ji Jeju Kristi...! Bəfa tagir-ti lə-m rəmə, m'to bə lə ndukun lə Lubə, ngà daji ro-m-ti rəmə, m'to bə lə ndukun lə majal.

8

*Ta kí gangi goto do dow-ti kí nam kàdì Jeju-ti
Gal 3:13-14; 5:16-25*

¹ Ə bone bə kinlé dow-je kí 'nam kàdì Jeju Kristi-ti [kí panjiyə-dé to panjiyə kí go ndigi-ti lə daji ro-dé al, ngà to panjiyə kí go ndigi-ti lə Ndil kí aa njay*] lé, ta kí gangi goto do-dé-ti ngá. ² Kdo ndukun lə Ndil kí aa njay kí adi-ji kiskəm kə takul nam kàdì Jeju Kristi-ti lé, taa-m ji ndukun-ti lə majal, kə ji koy-ti ilə-m taá ngá. ³ Ə né kinlé, yay kí to daji ro-ji-ti ya ra adi tógi ndukun asi ra al – Ngà Lubə ulə Ngon-é ya adi-é ree un ro kí titi-nə kə ro kí njera majal kin bə bá gangi-né ta do majal-ti kí to ro dow-ti. ⁴ Lubə ra bə kdo kadi kəm rəbi kortado-ti kí ndukun oji kinlé, né-é ra né do-ji jøi-ti kí panjiyə-ji to panjiyə kí go ndigi-ti lə Ndil kí aa njay bi to panjiyə kí go ndigi-ti lə daji ro-ji kin al. ⁵ Kdotalə de kí d'isi kə do-dé taá kí go meəndigi-ti lə daji ro-dé lé, meə-dé to ki do né-je-ti lə daji ro-dé, ngà de kí d'isi kə do-dé taá kí go meəndigi-ti lə Ndil kí aa njay rəmə, meə-dé to ki do né-je-ti lə Ndil to. ⁶ Ra go ndigi-ti lə daji ro dow kinlé, tɛɛ koy; ngà ra go ndigi-ti lə Ndil bá to kiskəm rəm, to lapiya rəm. ⁷ Kdotalə né-je kí daji ro dow ndigi lé əsi ta Lubə, kdo daji ro dow ulə do-é gin tógi ndukun-ti lə Lubə al, bá to né kí à kasi ra al ya sar rəm. ⁸ Ə dow-je kí d'isi gin tógi-ti lə daji ro-dé lé, d'a nəl Lubə ndə bə al. ⁹ Ngà səi rəmə, isi gin tógi-ti lə daji ro-si al ngá; ngà isi gin tógi-ti lə Ndil, kdo Ndil Lubə isi meə-si-ti; kinə Ndil Kristi isi meə dow-ti al lé, dowbə to dow lə Kristi al. ¹⁰ Kinə Kristi isi meə-si-ti lé, təgrə-ti, daji ro-si rəmə, oy koy majal ya, ngà Ndil kí aa njay bá to kiskəm lə-si kdo kər kí ta or do-si-ti. ¹¹ †Ə kinə Ndil Lubə kí adi Jeju təsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy kin isi meə-si-ti rəmə, Lubə

† 7:15 7:15 Gal 5:17 * 8:1 8:1 Ta-je kí to mbunə né-ti kinlé [...] goto meə mbete-je-ti kí doşay kí dan-ti-je kí 'ndangi kə ji-dé kə ta greki. † 8:11 8:11 1Kə 3:16

kí adi Jeju Kristi tósi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy kinlé, à kadi daji rɔ-si kí to njékoy kinlé, isi kəm kì takul Ndil-é kí isi mɛɛ-si-ti kin tɔ. ¹² Bɛba ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, kurə tò dɔ-ji-ti ya, ngà kɛ b́á to kurə lə daji rɔ-ji b́á j'a tɔli rai-né né-je kí ɛ ndigi kin al ngá. ¹³ Kinə isi kì dɔ-si taá kì go mɛɛndigi-ti lə daji rɔ-si rəmə, a koyi; ngà kinə ɔri né-je kí rɔ-si ndigi kin kɔgi kì takul Ndil kí aa njay rəmə, a kisi kəm tɔ. ¹⁴ Kdɔ dow-je lay kí Ndil Lubə ɔr nɔ-dé lé, 'to ngan lə Lubə. ¹⁵ ††Ndil kí sɔj 'taai mɛɛ-si-ti lé, to Ndil kí à ra-si bə-ti kdɔ kadi 'təli 'bəlɪ al, ngà to Ndil kí təl-si ngan lə Lubə-ti ə kì takul-é b́á j'isi j'painè ta kì ndi-ji kí boy j'painè: Aba! Bɔbi-m! ¹⁶ Ndil kí aa njay ya kì dɔ-é pa ta kí dɔ-ti adi ndil-ji panè j'toi ngan lə Lubə ya.† ¹⁷ Ə kinə j'toi ngan-é rəmə, j'toi njénéndubə-je, adi j'toi njénéndubə-je lə Lubə; ə j'toi njénéndubə-je nati kì Kristi tɔ; kdɔtalə j'ingəi kɔ nati siə adi j'a kingəi riba nati siə tɔ.

Riba kí à ree

Jə 10:27-30

¹⁸ Mə m'oo kí kɔ-je kí j'isi j'ingəi dɔkaglo-ti kí nè kinlé, à kasi-nə kì riba kí tò kadi ndɔ-é j'ubəi maji-é kin al ya sar. ¹⁹ Ə nékində-je lə Lubə lay ya d'isi 'ngəbi pèrèrè kdɔ koo toji kí Lubə à toji ngan-é ndaa-ti rəsi. ²⁰ Kdɔtalə nékində-je lé, né-je kí mɛɛ wəy kare ya ɔ bə dɔ-dé-ti - ə to mɛɛndigi lə-dé al, ngà to Lubə ya b́á ndigi bə - ²¹ ngà kɛ b́á ɛ adi-dé nékində mɛɛ dɔ-ti tɔ. Adi nékində-é-je kí káre kinlé ya, Lubə à kɔr-dé kɔgi bə-ti lə tɔgi kí ɔw kì tuji-dé, kdɔ kadi d'isi kì mɛɛnda kəy dan riba-ti nati kì ngan-é. ²² Ə jəi j'gəi kí sar bone bə kàrè, nékində-je lay ya d'ingə kɔ, adi d'isi 'tumə toki dené kí ndo ra-é kin bə. ²³ †Ə to nékində-je kin kì kár-dé al, jəi kí j'ingəi Ndil kí aa njay kí toki né kí dɔsəy kí Lubə adi-ji kì taá mɔki kin kàrè, j'isi j'tuməi mɛɛ-ji-ti, j'isi pèrèrè j'ngəbi-né təl-ji ngan lə Lubə, kì taa kilə taá kí sobi dɔ rɔ-ji. ²⁴ Kdɔtalə kaji rəmə j'aji, ngà to b́á to nékində mɛɛ dɔ-ti bəy. Ə nékində mɛɛ dɔ-ti kí dow oo kì kəm-é lé, to nékində mɛɛ dɔ-ti al ngá; né kí dow oo kì kəm-é lé, se à kində mɛɛ-é dɔ-ti bəy wa? ²⁵ Ngà kinə né kí j'ooi kì kəm-ji al ya j'indəi mɛɛ-ji dɔ-ti lé, j'a kuwəi rɔ-ji ngà kdɔ ngəbi-né né-é. ²⁶ Bə ya tɔ Ə Ndil kí aa njay ree ra sə-ji dɔ yay-ti lə-ji, kdɔtalə jəi j'gəi né kí tuwə kadi j'dəji Lubə mɛɛ ta-je-ti kí j'isi j'pai siə al. Ngà Ndil kí aa njay ya kì dɔ-é pa ta kì Lubə kdɔ ta lə-ji kì ta-je kí ɛ ilə-né mɛɛ-é kì kilə puu; ²⁷ rəmə Lubə kí njətən mɛɛ dow-je lé gə né kí Ndil kí aa njay ndigi, ə né kí mɛɛ Lubə ndigi b́á Ndil kí aa njay dəji kdɔ ta lə njékaa njay-je. ²⁸ Adi jəi j'gəi kí né-je lay ya ra-né kdɔ maji lə dow-je kí 'ndigi Lubə, kí ɛ ba-dé kí go kɔjra-ti liə. ²⁹ Kdɔtalə dɛ kí ɛ gə-dé kete lé b́á, ɛ uwə dɔ-dé, kdɔ kadi 'titi-nə kì Ngon-é bə tɔ; bə kdɔ kadi Ngon-é lé b́á to dɔdər kosi ngankɔ-é-je kí njékadmɛɛ-je. ³⁰ Ə dɛ kí ɛ uwə dɔ-dé kete lé b́á, ɛ ba-dé tɔ; ə dɛ kí ɛ ba-dé lé b́á, ɛ ɔr ta dɔ-dé-ti tɔ; ə dɛ kí ɛ ɔr ta dɔ-dé-ti lé b́á, ɛ ulə riba dɔ-dé-ti tɔ.

Né kí à gangi-ji nati kì ndigi kí Lubə ndigi-ji kin goto

³¹ Ta ri bəy b́á j'a pai dɔ ta-je-ti kinlé wa? Kinə Lubə nəy sə-ji lé, nə à kilə kati kəm-ji-ti wa? ³² Lubə kí taa dɔ Ngon-é al, ngà iŋə-é adi 'tol-é kdɔ ta lə-ji lay lé, à kadi-ji né-je lay nati kì Ngon-é kì takul ramaji liə al kdɔ ri

wa? ³³ Dow-je kí Lubə mbəti-dé lé, ná à kilə ta dɔ-dé-ti wa? Lubə ya ɔr ta dɔ-dé-ti! ³⁴ Ná à gangta dɔ-dé-ti wa? Jeju Kristi oy; kí boy ná bəy lé, ɛ tɔsi ndəl indəl lo tɛɛ, ɔw isi dɔ jikol Lubə-ti, isi pa siə ta kɔɔ ta lə-ji! ³⁵ Ndigí kí Kristi ndigí-ji kinlé, ná à kasi gangi-ji nati siə wa? Se kò kí dum nati wa? Ɖse mee gangi man, Ɖse kulə kəm-nə ndoo, Ɖse bo, Ɖse kow kuti dum, Ɖse tui, Ɖse kiyəro wa? ³⁶ Kɔɔ 'ndangi 'panè: Ta lə-i bá d'a-né ká tɔl-ji-ti kà ndo-je lay.

Dow-je 'ra-ji toki bati-je kí d'isi d'ow sə-dé lo tɔl-dé-ti kin bə.

³⁷ Ngà mee né-je-ti lay kinlé, jəi j'toi njətəti rɔ tətəi kí ngə nə kà takul-é ɛ kí to njəndigí-ji lé. ³⁸ Kɔɔ mə m'gə maji kí né kí à gangi-ji nati siə goto, adi to koy, Ɖse kiskəm, Ɖse malayka-je, Ɖse ndil-je kí maji al, Ɖse né kí bone, Ɖse né kí ɔw ree kí ree bəy, ³⁹ Ɖse tógi-je, Ɖse nékində-je kí taá, Ɖse nékində-je kí nangi, Ɖse né-je lay ya kí Lubə ra kinlé, né kí à kasi gangi-ji nati kà ndigí kí Lubə ndigí-ji kɔɔ nam kí j'namí kàdì 'Babe-ti lə-ji Jeju Kristi kin ya goto.

Israyel-je kí gin dow-je kí rangi

9

Lubə mbəti Israyel-je kí meɛndigí liə

¹ M'ow kà pa ta kí tɔgrɔ-ti kɔɔ nam kí m'nam kàdì Kristi-ti, adi m'ədi ta al ə Ndil kí aa njay kàrè adi mee-m usi nangi dɔ-ti pɔ rəm. ² Rɔ-m ati-m kanəŋə ə mee-kɔ lə-m ɔw kí kete-kete. ³ Kɔɔtalə m'ndingə kadi mə bá ndol tɔ dɔ-m-ti ə gangi-m nati kà Kristi, kɔɔ ta lə ngankɔ-m-je kí koji-ti, ⁴ kí 'to israyel-je. Dɛ lé né-je kí tɔ kɔɔ-dé to təl kí Lubə təl-dé ngan-é-ti rəm, to ríba rəm, kulənoji-je rəm, ndukun rəm, pole Lubə rəm, bá to kunmindi-je liə rəm, ⁵ bá ka-dé-je rəm; ə to kí Kristi* to dow kinlé, gin koji kin bá d'oji-é-ti, ə ɛ isi dɔ né-je-ti lay, ɛ to Lubə kí kɔsgaji tɔ dɔ-é-ti sartagangi. Amen!

⁶ Se ta lə Lubə təl né kí kɔgi kare wa? Ndə bə al! Kɔɔ dɛ lay kí 'to gin Israyel lé, 'to Israyel-je lay al. ⁷ Kɔɔ ngan lə Abrakam lay bá 'to ngan-é-je al; ngà Lubə panè: «Kà takul Isaki bá i 'a kingə-né nganka-i-je kí ri-i à tɔ dɔ-dé-ti.» ⁸ Mee ta lé ban: Ngan-je kí koji-dé kí koji bə kin bá 'to ngan lə Lubə al, ngà ngan-je kí d'oji-dé kí go kunmindi-ti bá d'oo-dé kí ngan-é. ⁹ Kɔɔtalə ta kí to kunmindi lé ban: «Kal kàdì bə ya m'a ree ə Sara à koji ngon kí dingəm.»† ¹⁰ Ɖ kin par al, go-ti, Rebeka kàrè ndan ndungə-je lə ka-ji Isaki tɔ; ¹¹ ə ngan-je lé kàrè d'oji-dé al ya bəy, bá dɛ 'ra né kí maji-je, né kí majal-je al bəy; bə ya kàrè, kadi kɔjra lə Lubə tɔ-né lo tɔ-é-ti kí go mbəti-ti kí ɛ mbəti dow-je kí meɛndigí liə bə kɔɔ kullə ra dow al kinlé – ¹² ɛ idə Rebeka panè: «Njètɛɛ kete à ra bə lə njètɛɛ gogi; ¹³ gangi-é kí ndangi-né 'panè: "M'ndigí Jakobi ə m'osi ta Esuwa."»

Lubə mbəti dow-je kí 'to jipi-je al

¹⁴ Ɖ kadi j'painè ri wa? Lubə to njera né kí njururu al wa? Ndə bə al! ¹⁵ Kɔɔtalə ɛ idə Moiyiji panè: M'a koo kəmtondoo lə dow kí m'ndigí koo kəmtondoo liə ə ta à kɔ mee-m kɔɔ dow kí m'ndigí kadi ta ɔ mee-m kɔɔ ta liə. ¹⁶ Adi to ta lə meɛndigí lə dow al rəm, to ta lə tógi-é al rəm, ngà to ta lə Lubə kí njəkoo kəmtondoo. ¹⁷ Kɔɔ mee mbete-ti kí aa njay lé, Lubə idə

* 9:5 9:5 Kristi lé kor mee-é to dow kí Lubə mbəti-é. † 9:9 9:9 Kgn 18:10

Paraɔ panè: I ya m'ində-i ngar bè kɔɔ kadi m'oji-né tógi-m rɔ-i-ti ə kadi ri-m bá-né kɔ dɔnangi lay. ¹⁸ Adi Lubə lé, oo kəmtondoo lə dow kɔ mɛɛ ndigi liə rəm, bá mɛɛ ndigi liə ya adi mɛɛ dow ndə-né rəm tɔ.

¹⁹ Ə i 'a dəji-m panè: Lubə gangta dɔ dow-ti kɔɔ ri bəy wa? Kdɔtalə nɔ́ bá à kɔgi Lubə ra mɛɛndigi liə wa? ²⁰ Ə i dow ya bè lé, i to nɔ́ bá kadi 'naji Lubə ta-ti wa? Bəy kɔ kubə à dəji njəkubə-é panè: «Kdɔ ri bá i 'ubi-m bè wa» al. ²¹ Njəkubə né ɔw kɔ tógi dɔ anji-ti, adi anji kɔ mbɔy kɔ káre-rè kin ya à kubə-né bəy kɔmólé rəm, bá à kubə-né bəy ra kullə-je kɔ kare rəm tɔ al wa? ²² Ə Lubə lé, ndigi tɔji wɔngi liə rəm, ndigi kadi 'gə tógi-é rəm, ya ngə ɛ ilə mɛɛ-é dɔ madi-é-ti kilə kɔ tɔgrɔ-ti isi dɔ-ti kɔ dow-je kɔ wɔngi ra-é dɔ-dé-ti ə to dɛ kɔ tɔ kadi 'tuji kɔgi. ²³ Ɛ ra bè kɔɔ tɔji-né riɓa liə kɔ nɔ́ ndaa-ti rəsi kɔ rɔ dow-je-ti kɔ ɛ oo kəmtondoo lə-dé ə uwə dɔ-dé kete kadi d'ubə maji riɓa liə lé. ²⁴ Ə ta kinlé, to ta lə-ji jəi kɔ ɛ ba-ji dan jipi-je-ti par al, ngə dan dow-je-ti kɔ 'to jipi-je al rəm tɔ, ²⁵ titi kɔ ɛ pa-né mɛɛ mbete-ti lə Oje panè:

«Dɛ kɔ 'to gin dow-je lə-m al ya, m'a ba-dé gin dow-je lə-m ə dɛ kɔ m'ində-dé dan kəm-m-ti al ya, m'a ba-dé dow-je kɔ m'ində-dé dan kəm-m-ti.»

²⁶ «Ə lo kɔ ɛ bá d'idə-dé-ti 'panè:

“Səi 'toi gin dow-je lə-m al kin kàrè

d'a ba-dé ngan lə Lubə kɔ njəkisi kəm titi ngə rəm.”

²⁷ Ejay kàrè pa ta kɔ dɔ Israyel-ti panè:

“Lé kɔr ngan lə Israyel à tɔ titi nangra kɔ babo-ti bè ya kàrè, dɛ kɔ madi-je ya par bá d'a kaji.”

²⁸ Kdɔtalə né kɔ 'Babe pa ta-é lé,

kalangi bè ya ɛ à ra né-é kɔr njuti dɔnangi-ti.

²⁹ Ə Ejay lé ya ndɔki pa bəy panè:

“Kinə 'Babe kɔ njəkosi njérɔ-je inə ndəgi ka-ji-je al lé, j'a tɔli titi-nɔ́ kɔ bebo Sɔdɔm kɔ bebo Gɔmɔr bè.”»

Israyel-je, kɔ néra kɔ njururu kɔ à ree kɔ takul kadmɛɛ

Ròm 3:19-29; Gal 3:8-14,21-29

³⁰ Ə kadi j'painé ri wa? Dow-je kɔ 'to jipi-je al kɔ ndɔki 'sangi ta kɔ kɔr dɔ-ti al ya, ə d'ingə ta kɔ kɔr dɔ-ti – ə to ta kɔ kɔr dɔ-ti kɔ ree kɔ kəm rəbi kadmɛɛ – ³¹ ngə Israyel-je kɔ 'sangi ta kɔ kɔr dɔ-ti kɔ kəm rəbi təl rɔ go ndukun-ti lé, d'ingə al. ³² Kdɔtalə ri wa? Kdɔ dɛ 'sangi kɔ kəm rəbi kadmɛɛ al, ngə kɔ kəm rəbi kullə ra-dé-je. Dɛ 'tugə nja-dé ər-ti kɔ njètugə dow-je jigi-ti, ³³ titi kɔ 'ndàngi-né 'panè:

Yən, ər kɔ njètugə nja dow-je,

ər kɔ njəkadi dow-je d'usi lé m'ində bebo Siyɔ-ti nɔɔ.

Ə dow kɔ adi-é mɛɛ-é lé, rɔsɔl à tɛɛ dɔ-é-ti al.

10

¹ Ngankɔ-m-je kɔ njəkadmɛɛ, ndingə rɔ lə-m kɔ nɔ́, kɔ ta kɔ m'pa kɔ Lubə kɔɔ ta lə Israyel-je lé, to ta kadi d'aji. ² Kdɔ m'pa ta lə-dé maji kɔ dɛ lé rɔ-dé tungə pilingi kɔ Lubə, ngə rɔtungə lə-dé lé bá négə goto-ti. ³ Kdɔ dɛ 'gə kəm rəbi kɔ Lubə ər-né ta dɔ dow-ti al ə dɛ ya 'sangi kadi d'oji kəm rəbi kɔrtado-ti kɔ sɔbi dɔ-dé, adi 'təl rɔ-dé go kəm rəbi kɔrtado-ti lə Lubə al; ⁴ kdɔtalə Kristi ya to təl ta ndukun, kɔɔ kadi Lubə ər-né ta dɔ dow-ti

kí rá-rá kí adi mɛɛ-é. ⁵ Bɛba Moiyiji ndàngi ta sɔbi dɔ kɔrtadɔ-ti kí ree kɔ takul ndukun panè: «Dow kí tɛl rɔ-é go ndukun-ti rɛmɛ, à kisi kɛm kɔ takul ndukun.»* ⁶ Ngà ooi, kɛm rɛbi kí kɔrtadɔ-ti ree-né kɔ takul kadmɛɛ lé 'pa ta kí dɔ-ti 'panè: «'Pa mɛɛ-i-ti 'panè: "Nɔ́ bá à kow dɔra-ti wa" al. Kdɔ Kristi ì dɔra-ti ree nangi nè ngá. ⁷ Ɖse: "Nɔ́ bá à kur nangi bolebe-ti kí sɔy-é goto wa" al? Kdɔ Kristi indɛ lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy ngá.» ⁸ Ɖ 'pa ta kí dɔ-ti 'panè ri wa? Ta tò ngosi sɛ-i, tò ta-i-ti, tò mɛɛ-i-ti. Ɖ to ta kí sɔbi dɔ kadmɛɛ kinlé bá je j'ilɛ mbɛ-é. ⁹ Kinɛ 'pa ta-i-ti rɛsi 'panè Jeju to 'Babe ɛ kinɛ 'adi mɛɛ-i adi 'gɛ maji kí Lubɛ adi-é tɔsi ndɛl indɛ lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy rɛmɛ, 'a kaji. ¹⁰ Kdɔtalɛ kadmɛɛ bá ta ɔr-né dɔ dow-ti ɛ ta kí dow pa ta-é-ti rɛsi bá à kaji-né, titi kí 'ndàngi-né mɛɛ mbete-ti kí aa njay 'panè: ¹¹ «Dow kí rá-rá kí adi-é mɛɛ-é lé, rɔsɔl à tɛɛ dɔ-é-ti al.» ¹² Adi kɔr kɛm dow goto dan jipi-je-ti kɔ dow-je kí 'to jipi-je al: Dɛ lay ya 'Babe lɛ-dé toki káre-rè, ɛ ya to njɛkadi maji ur dow-je kí njɛnɔ́ ba-é. ¹³ Kdɔ dow kí rá-rá ya nɔ́ ba 'Babe lé, à kaji. ¹⁴ Dow kí dɛ 'adi-é mɛɛ-dé al lé, d'a nɔ́ ba-é ban wa? Ɖ dow kí dow pa ta kí dɔ-é-ti adi d'oo al lé, d'a kadi-é mɛɛ-dé ban wa? Ɖ dow kí njɛkilɛ mbɛ ta liɛ goto lé, d'a koo ta liɛ ban wa? ¹⁵ Ɖ d'ulɛ dow-je al lé, d'a kilɛ mbɛ-é ban wa? Bɛba 'ndàngi 'panè: «Njiiyɛ lɛ njɛkilɛ mbɛ Poyta-je kí Maji lé to né kí maji koo nɔ́.»

¹⁶ Ngà dɛ lay bá 'tɛl rɔ-dé go Poyta kí Maji-ti lé al. Gangi-é kin bá Ejay pa-né panè: «'Babe, ta-je kí j'idɛ-dé kinlé nɔ́ bá oo adi to ta kí tɔgrɔ-ti wa?»

¹⁷ Adi kadmɛɛ lé ree kɔ kɛm rɛbi ta kí koo ɛ ta kí koo ree kɔ kɛm rɛbi ta lɛ Kristi.

¹⁸ Ɖ m'dɛji rɔ-m ta m'panè: Se d'oo ndi-dé al wa? Tɔgrɔ-ti, d'oo ya. Ndi-dé lé ɔw kɔ lo lay

ɛ ta-je lɛ-dé ɔw sar tɛɛ sɔy dɔnangi-ti.‡

¹⁹ Ngà m'dɛji rɔ-m ta m'panè: Se Israyel-je 'gɛ al wa? Moiyiji ya to dow kí dɔsɔy kí panè:

M'a kadi jangi ra-si dɔ gin dow-je-ti kí d'asi né al; kɛm rɛbi kí rɔ gin dow-je-ti kí rangi kí 'gɛ né al, bá m'a kadi wɔngi ra-si-né.

²⁰ Ɖ Ejay rɛmɛ ɔw sar ya panè:

Dow-je kí ndɔki 'sangi-m mɔ́ Lubɛ al bá m'adi d'ingɛ-m rɛm, dow-je kí usi-dé dɔ-m-ti al ya m'adi-dé 'gɛ-m rɛm.

²¹ Ngà kí sɔbi dɔ Israyel-je lé, Lubɛ panè:

Ndɔ-je lay ya m'ulɛ ji-m kí rɔ gin dow-je-ti kí njɛtɛl rɔ-dé go ta-ti al kí 'to njédɔngɛ-je kin.

11

Lubɛ mbati gin dow-je liɛ al

¹ †M'dɛji rɔ-m ta m'panè: Se Lubɛ mbati gin dow-je liɛ wa? Ndɔ́ bè al! Kdɔtalɛ mɔ́ kàrè m'to Israyel, ngonka Abrakam, kí ginkoji-ti lɛ Benjamɛ.

² Lubɛ mbati gin dow-je liɛ kí ɛ mbɛti-dé kete kin al. Ta kí mɛɛ mbete-ti kí aa njay, lo-ti kí Eli pa ta-ti sɛki-né Israyel-je ta Lubɛ-ti lé 'gɛi ya al wa? Ɖ panè: ³ 'Babe, dɛ 'tɔl njɛpata-je kí ta-i-ti, 'tɔɔ logugi né-je lɛ-i nangi rum-rum; mɔ́ ya kɔ kar-m ɛ m'nɔ́y, ɛ 'sangi kadi 'tɔl-m. ⁴ Ɖ ta ri ɛ Lubɛ

* 10:5 10:5 Mbl 18:5 † 10:15 10:15 Eja 52:7 ‡ 10:18 10:18 Pa 19:5 † 11:1 11:1 Plp 3:5

ilə-é-ti wa? M'ngəm dow-je lə-m budoḡi lo siri kí d'osi məkəji-dé nangi nḡ magi Baal-ti al. ⁵ Bè ya tɔ, meḡ ndo-je-ti kí bone kàrè, ndəgi dow-je kí Lubə mbəti-dé kí go ramaji-ti liə d'isi nḡḡ. ⁶ Ngà kinə ɛ mbəti-dé kɪ takul ramaji liə rəmə, tò kɪ takul kullə ra-dé-je al ngá. Bè al rəmə, ramaji lé à to ramaji bəy ban wa? [Ə kinə ɛ mbəti-dé kɪ takul kullə ra-dé-je rəmə, sé to ramaji bəy ban wa? Ngà kinə tò kɪ takul ramaji rəmə, kullə ra dow to né madi al ngá.*] ⁷ Ri bá ra né wa? Né kí Israyel sangi lé, ɛ ingə al, ngà dɛ kí 'mbəti-dé bá d'ingə; ndəgi-dé-je rəmə meḡ-dé ndəə, ⁸ titi kí 'ndangi-né 'panè:

Lubə adi-dé tagir kí ɔy diriri rəm,
 adi kəm-dé oo lo al rəm,
 adi mbi-dé oo ta al rəm,
 sar tɛɛ-né ndo-ti kí bone.
 Ə Dabidi panè:

⁹ Kadi nékuso rənəl lə-dé ya
 təl gum kuwə-dé rəm,
 bandi kuwə-dé rəm,
 kəm rəbi kusi lə-dé rəm,
 kɔɔ kadi to kindəkəji lə-dé!

¹⁰ Kadi lo ndul kəm-dé-ti ndi-ndi kadi d'oo lo al!
 Lubə, 'ra-dé adi 'maḡ kəngi-kəngi ya par-par!

Kaji lə dɛ kí 'to jipi-je al kɪ kinə panjiyə kí majal lə Israyel-je ndo kí dɔbəy-ti

Mat 21:40-43; Epe 2:7-13

¹¹ M'ndəji rɔ-m ta m'panè: Se Israyel-je lé 'tugə nja-dé né-ti kɔɔ kusi riw wa? Ndə bè al! Ngà, kɪ takul kaldota lə-dé bá dow-je kí 'to jipi-je al d'ingə-né kaji, kɔɔ kadi jangi ra-né jipi-je. ¹² Ə kinə kaldota lə jipi-je təl gin maji lə dow-je kí donangi-ti, ə kusi lə-dé təl gin maji lə dow-je kí 'to jipi-je al lé, kɪ taá lə-dé bɪkti lay ə à maji ban ən wa? ¹³ Adi m'idə-si, səi kí 'toi jipi-je al: Ma lé m'to njəkɔwkulə dan dow-je-ti kí 'to jipi-je al ə ma m'ilə kuji dɔ kullə-ti lə-m. ¹⁴ Bè kɔɔ kadi, domaji ə m'adi jangi ra dow-je kí gin koji-ti lə-m ə kadi dɛ kí madi-je d'aji-né. ¹⁵ Ə kinə kɔɔ kí d'ɔr-dé kí rangi kin bá to gin kulə kí Lubə ulə-né noji nati kɪ dow-je kí donangi-ti lé, təl ree sə-dé gogi à tò ban ən wa? À to tɔsi ndəl tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy!
¹⁶ Ə kinə mbə kɪ dɔsəy ya toki kadi Lubə lé, balkəm-é kàrè to 'liə tɔ. ¹⁷ Ngà kinə 'tɔr balkəmkagi-je kí madi, ə i kí to kagi Olibiye kí wale†, bá 'tinə-i tó-dé-ti, adi ɔ dɔ njirəkagi Olibiye-ti kí ma kí ma rəm, ingə man-é rəm lé,
¹⁸ 'ində kàd-i kɪ balkəmkagi-é-je al. Ə lé i ində kàd-i kàrè, kadi 'gə kí to i bá njirəkagi ɔ dɔ-i-ti al, ngà to i bá 'ɔ dɔ-é-ti. ¹⁹ I rəmə 'a panè: 'Tɔr balkəmkagi-je bá 'tinə-m tó-dé-ti. ²⁰ To tó-é ya; 'tɔr-dé kɔgi kɔɔ kadmɛ al lə-dé, ə i rəmə 'ɔ dɔ kagi-é-ti kɪ takul kadmɛ. 'Ində kàd-i al, ngà bəl bá kadi i 'bəl. ²¹ Kɔɔtalə kinə balkəmkagi-je kí lo ma-dé-ti nɔ ya, Lubə ngəm-dé al kin rəmə, i kàrè à ngəm-i ndə al ya tɔ. ²² Kadi 'gə meḡmaji, kɪ ngà lə Lubə: ɛ ngà kɪ dow-je kí d'usi, ə kinə 'ɔ njangi dɔ meḡmaji-ti liə

* **11:6** 11:6 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto meḡ mbete-je-ti kí dɔsəy kí dan-ti-je kí 'ndangi kɪ ji-dé kɪ ta grɛki. † **11:17** 11:17 Kagi Olibiye kí wale lé toji dow-je kí 'to jipi-je al, ngà ɛ kí 'ma kí ma lé toji jipi-je tɔ.

kin rəmə, ɛ à ra sə-i maji; bin al rəmə, i kàrè d'a kər-i kɔgi to. ²³ Dɛ ya kàrè kinə d'isi dan mɛɛndə-ti lə-dé al lé, d'a təl tiɲə-dé kàdì kagi-ti lé gogi to; kdɔtalə Lubə ɔw kì tógi kɔ kadi təl tiɲə-dé sigi gogi. ²⁴ Ə i kì 'tugə-i dɔ kagi olibiye-ti kì ubə wale bəy é 'tiɲə-i kàdì kagi olibiye-ti kì mə-é kì mə, lo-ti kì lé 'a kə-ti al, ngà dɛ kì 'to balkəmkagi-je kì mə-dé kì mə ya kete kinlé bá d'a təl tiɲə-dé dɔ kagi-dé-ti gogi al kɔɔ ri wa? ²⁵ Ngankɔ-m-je kì njəkadmɛɛ, m'ndigi kadi m'adi-si 'gəi né kì to lo bɔyɔ-é-ti kinlé, kɔɔ kadi ooi rɔ-si kì njégosi-je al: Kəl Israyel-je kì madi mɛɛ-dé ndə sar kadi dow-je kì 'to jipi-je al biktì lay d'andi-né dan-dé-ti. ²⁶ Bəba Israyel-je lay ya d'a kaji, titi kì 'ndàngi-né 'panè:

Njətaa dow-je kilə-dé taá à kì bəbo Siyɔ-ti.

Ɛ à kinə kaldɔta-je lə dow-je kì ginkoji-ti lə Jakobi kɔgi.

²⁷ Ə loki m'ɔr majal-je lə-dé kɔgi lé, ɛ bá à to noji kì m'ulə nati sə-dé.

²⁸ Kì sɔbi dɔ Poyta kì Maji rəmə, dɛ 'to njəba-je lə Lubə kɔɔ ta lə-si, ngà kì sɔbi dɔ mbəti rəmə, ɛ ində-dé dan kəm-é-ti kì takul bɔbi-dé-je. ²⁹ Kɔɔ kadkare lə Lubə, kì ba liə lé, tɔ lo tɔ-é-ti. ³⁰ Titi kì sɛi ya kàrè ndɔki 'təli rɔ-si go ta-ti lə Lubə al ə takul təl rɔ go ta-ti al lə-dé bá Lubə oo-né kəmtondoo lə-si lé, ³¹ bə ya tɔ, dɛ ya kàrè, kì ngɔsnə-ti kinlé təl rɔ go ta-ti al lə-dé bá Lubə oo-né kəmtondoo lə-si, bəba dɛ ya kàrè [ngɔsnə]‡ Lubə oo kəmtondoo lə-dé tɔ. ³² Kɔɔ Lubə adi dow-je lay ya 'təl rɔ-dé go ta-ti al, kɔɔ koo-né kəmtondoo lə dow-je lay. ³³ Lubə to Lubə kì boy nɔ, to njégosi, kì njənégə! Ta kì gangi liə dum ndər gin-é, kɔɔ dow kì asi gə kɔjra-je liə ya goto! ³⁴ Nɔ é gə tagir lə 'Bəbə əsə nɔ bá to njəkɔji-é ta wa? ³⁵ Nɔ bá to njəkadi-é né dɔsɔy kadi təl ingə kì rangi tó-ti wa? ³⁶ †Né-je lay ya i rɔ-é-ti rəm, tɔ kì takul-é rəm, bá to kì 'liə rəm. Kɔsgaji to kì liə ya sartangani. Amən!

Kulə dingəm mɛɛ-nɔ-ti

12

Panjiyə kì nəl Lubə

¹ Ngankɔ-m-je kì njəkadmɛɛ, Lubə lé oo kəmtondoo lə-ji. Bəba m'ulə dingəm mɛɛ-si-ti kadi adi rɔ-si kì kadkare kì tɔ kəm rəm, aa njay rəm, nəl Lubə rəm; ə ɛ kin bá to pole kì tɔgrɔ-ti kì kadi a 'poli Lubə. ² Adi kullə ra-si ɔw go-nɔ-ti kì 'lə dow-je kì dɔnangi-ti nè kin al, ngà adi təl kì négə lə-si təl kì sigi kinlé mbəl panjiyə-si, kɔɔ kadi ɔri-né nin né kì Lubə ndigi, adi to né kì maji rəm, nəl-é rəm, bá maji ɔr njuti rəm tɔ. ³ Kì takul maji kì Lubə ra sə-m lé, m'ndigi kidə dow kì rá-rá dan-si-ti kadi gir kì n'è n'to dow kì ngay al, ngà kadi gir kì n'to dow kì n'asi lo-é-ti bə, kì go gangi kadmɛɛ-ti kì Lubə adi nɔ-nɔ dan-si-ti. ⁴ †Kɔɔtalə titi kì rɔ dow kì káre-rə ya ɔw kì ngan rɔ-é-je kì gay-gay ə ngan rɔ-é-je kin káre, nɔ-nɔ ya ɔw-né kì kullə liə-liə kinlé, ⁵ gangi-é kin ya tɔ é jɔi kì j'nɔi bá j'təli rɔ kì káre-rə kì takul nam kàdì Kristi-ti lé, jɔi lay ya j'toi ngan rɔ-nɔ tɔ. ⁶ †Ngà j'owi kì kadkare-je kì gay-gay kì go ramaji-ti lə Lubə: Adi kinə dow ɔw kì kadkare pa ta kì ta Lubə-ti rəmə, kadi dowbɛ ra kullə-é adi ɔw go-nɔ-ti kì kadmɛɛ; ⁷ ə kinə dow ɔw kì kadkare koo go né lə njəkəwnɔ-je rəmə, kadi dowbɛ

‡ **11:31** 11:31 Ta-je kì tɔ mbunɔ né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kì dɔsɔy kì dan-ti-je kì 'ndàngi kì ji-dé kì ta greki. † **11:36** 11:36 1Kɔ 8:6 † **12:4** 12:4 1Kɔ 12:12 † **12:6** 12:6 1Kɔ 12:4-11

ra kullə-é; dow kí ow kì kadkare ndó dow-je né rəmə, kadi ində rə-é ta néndó-ti; ⁸ dow kí ow kadkare kulə dingəm meɛ dow-je-ti rəmə, kadi ində rə-é ta kulə dingəm meɛ-dé-ti; dow kí ow kì kadkare kadi né dow-je rəmə, kadi ra kì meɛmaji; dow kí ow kì kadkare kor nù dow-je rəmə, kadi adi rə-é tungə meɛ kullə-é-ti; dow kí ow kì kadkare koo kəmtondoo lə dow-je rəmə, kadi ra kullə-é kì rənəl. ⁹ Kadi ndignə lə-si rəmə, kədkəm-nə goto-ti. Ɔsi né kí maji al nɔrəngi; indəi rə-si ta né kí maji-ti kində kí tɔgro-ti. ¹⁰ Uwəi-nə noji titi kí tò kadi ngankɔ-nə-je 'ndigi-né-nə; kadi nà-nà ya un ta madi-é. ¹¹ Adi rə-si tungə pilingi ta kullə-ti bi adi dabi ra-si al. 'Rai kullə adi 'Babe kì meɛ-si kí káre-rè. ¹² 'Rai rənəl kɔo nékində meɛ dɔ-ti lə-si. Iləi meɛ-si dɔ madi-é-ti dan kɔ-je-ti, uwəi rə-si nɔ meɛ ta-ti kí pa kì Lubə. ¹³ 'Rai kì njékaa nɔ-je meɛ né-je-ti kí to rə-dé. Isi dɔ nja-si-ti kɔo kuwə mba-je kí rə-si-ti. ¹⁴ †Tori ndi-si dɔ dow-je-ti kí d'isi d'ulə kəm-si ndoo; Ndi-si bá 'təri dɔ-dé-ti bi indəi ndɔl dɔ-dé-ti al. ¹⁵ 'Rai rənəl kì dow-je kí d'isi 'ra rənəl, ə 'nɔi kì dow-je kí d'isi 'nɔ. ¹⁶ Adi ta-si asi-nə. Adi bo né-je kí kadi 'toi-né kí ngay-je bá ra-si al, nɔ adi bo sɔldɔ bá ra-si. Ooi rə-si kí njégosi-je al. ¹⁷ Ugəi kurə majal kì majal al; 'sangi kadi 'rai né kí maji takəm dow-je-ti lay. ¹⁸ Ta kí rá-ti ya, kinə à to ta lə-si bá lapiya à tò-né lé, kadi isi kì lapiya kì dow-je lay. ¹⁹ Səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti lé, 'dali ba kì dɔrɔ-si al, nɔ inəi adi Lubə bá toji wəngi liə. Kɔo 'ndəngi 'panè: 'Babe ya pa panè: Dalba to 'lə-m

ə mə bá m'a kadi nà-nà nékugə doji-é!

²⁰ Nɔ kinə bo ra njéba lə-i rəmə, 'adi-é né uso;

kinə kundə man ra-é ə 'adi-é man ay;

kɔo ra-é kí 'ra bè kinlé, to yalpər bá i ugə ungi dɔ-é-ti.

²¹ †Inə né kí maji al adi tət-i rə al. Nɔ kadi i bá 'to njètəti rə né kí maji al kà takul né ra kí maji.

13

Kulə dɔ gin tɔgi-ti lə njékɔbe-je

¹ Kadi dow kí rá-rá ulə dɔ-é gin tɔgi-ti lə njékɔbe-je kí d'isi dɔ-é-ti, kɔo kɔbe kí i rə Lubə-ti al ya goto; ə njékɔbe-je kí d'isi kinlé to Lubə ya bá ində-dé. ² Gin-é kin bá dow kí ra dɔngə kì njékɔbe rəmə, ɛ ɔsi ta né-je kí Lubə ində kadi tò kì gangi-é gangi-é; ə dow-je kí 'mbati təl rə-dé go ta-ti lé, dɛ ya d'a ree kì ta kí gangi dɔ-dé-ti. ³ Njékɔbe-je lé, dow kí ra né kí maji rəmə, à bəl-dé al, nɔ dow kí ra né kí maji al bá à bəl-dé. I 'ndigi kadi bəl njékɔbe al wa? 'Ra né kí maji rəmə ɛ à kosi gaj-i; ⁴ kɔdɔtalə njékɔbe lé, isi 'ra kullə lə Lubə kɔo maji lə-i. Nɔ kinə 'ra né kí maji al rəmə 'bəl; kɔdɔtalə kiyəɔ kí ɛ uti lé, ɛ uti kì ndəngi kare al, ɛ isi ra kullə lə Lubə kɔo kadi toji-né kində kɔji kì wəngi lə Lubə dɔ dow-ti kí njéra né kí maji al. ⁵ Gin-é kin bá tò kadi dow ulə-né dɔ-é gin tɔgi-ti lə njékɔbe, kɔo ta lə bəl wəngi kin par al, nɔ kɔo ta lə tagir kí maji kí tò meɛ dow-ti. ⁶ †Gin-é kin ya tɔ bá səi ugəi-né lambo tɔ. Kɔdɔtalə njékɔbe-je lé 'to njérakullə-je lə Lubə, adi kullə-é kin ya bá to kullə lə-dé. ⁷ Nà-nà ya adi-é né kí to tó-é kadi adi-é; né kí tò kadi ugəi mbete-é rəmə ugəi; dow kí tò kadi adi-é lambo

rəmə, adi-é; dow kí tò kadi 'bəli-é rəmə, 'bəli-é; dow kí tò kadi uni ta-é rəmə, uni ta-é.

Ta lə ndigna

Mat 22:35-40; 1Jq 3:11-23

⁸ Adi kurə lə dow tò dɔ-si-ti al, ngà kadi kurə ndigna b́á tò dɔ-si-ti. Kdɔtalə dow kí ndigi madi-é lé, ɛ ra né kí ndukun ndigi adi ɔr njuti. ⁹ Kdɔ ndukun-je kí panè: «'A ra kaya al, 'a tɔl dow al, 'a bɔgi al, ['a pa ta kí ndàngi al]*, 'a ra kəmnda al», kɔ ndɛgi ndukun-je lay kinlé, toki kəw-dé lay mɛɛ ta-ti kin: «'A ndigi dow madi-i titi-nə kɔ rɔ-i bɛ.» ¹⁰ Dow kí ndigi dow-je lé à ra né kí maji al kí dow madi-é al. Adi ndigi dow b́á to ra né kí ndukun ndigi kɔr njuti.

¹¹ 'Rai bɛ kdɔtalə səi 'gəi dɔkaglo kí j'isi-ti kin gow. To dɔkàdi kí kadi ji-né dɔ bi-ti, kdɔtalə kí bɔne bɛ kinlé kaji ɔ ngosi sə-ji itə kí ndɔki jəi j'adi-né mɛɛ-ji kin bɔy. ¹² Lo kí ndɔɔ isi goto, lo kí kada isi ree. Ən é j'tɔri kullə-je kí londul-ti rɔ-ji-ti kɔgi ə j'tuləi nɛrɔ-je kí londɔgi-ti rɔ-ji-ti. ¹³ J'adi panjiy-je j'ə njururu, titi kí dow njiy-é né kada kin bɛ; j'rai baborè nékuso kɔ gɔyibi kí kəy al rəm, j'rai bə lə kaya kɔ néra kí jugi-jugi al rəm, kadi gaki-nə kɔ kim-nə goto rɔ-ji-ti rəm. ¹⁴ Ngà adi panjiy-é 'Babe Jeju Kristi b́á tò rɔ-si-ti ə né-je kí daji rɔ-si ra adi kəmnda-é isi ra-si kinlé, ɔwi go-ti al.

14

Njétɔgi-je kɔ njéyay-je

¹ †Dow kí yay mɛɛ kadmɛɛ-ti lé, uwəi-é kí rɔ-si-ti maji, bi gangi ta dɔ tagir-je-ti liə al. ² Kdɔtalə dow madi gə kí n'a kuso né-je lay kare; ə dow kí rangi kí yay uso mbikamɔy-je ya par. ³ Kadi dow kí njékuso né-je lay nədi njɛmbati né-je madi al; b́á kadi njɛmbati kuso né-je madi gangta dɔ njékuso-é-ti al rəm, kdɔtalə Lubə uwə-é kí rɔ-é-ti maji. ⁴ I ə, i to ńá b́á 'gangi ta dɔ ngonnjékullə-ti lə madi-i wa? Lé ɛ ɔ taá əse usi kàrè to ta lə 'Ba-é ya. Ngà ɛ à kə taá, kdɔtalə 'Babe ɔw kɔ tɔgi kɔ gəti-é-né. ⁵ Dow madi oo adi ndɔ kí bɛ kin itə ndɔ kí bɛ kin; ə ɛ kí madi oo adi ndɔ-je d'asi-nə lay. Kadi ńá-ńá ya mɛɛ-é usi nangi pɔ dɔ tagir-ti liə kí sobi dɔ-é. ⁶ Dow kí ɔr kəm ndɔ-je kàrè, ɔr kəm-é kɔ 'Babe. Dow kí uso né-je lay kàrè, uso kɔ 'Babe, kdɔtalə ɛ ra oiyo Lubə kɔ; ə dow kí uso né-je madi al kàrè rəmə, uso al kɔ 'Babe; ə ɛ ya kàrè ra oiyo Lubə kɔ tɔ. ⁷ Kdɔtalə dow madi kí dan-ji-ti kí isi kɔ dɔ-é taá ta kí liə-ti ya goto rəm; dow kí oy ta kí liə-ti kàrè goto rəm tɔ. ⁸ Kdɔtalə kinə j'isi kɔ dɔ-ji taá rəmə, j'isi kɔ 'Babe; ə kinə j'oyi rəmə, j'oyi kɔ 'Babe. Lé j'isi-né kɔ dɔ-ji taá əse j'oyi-né kàrè, j'toi kí lə 'Babe. ⁹ Kdɔ Kristi oy b́á təl isi kəm, kɔ kadi to 'Babe lə dow-je kí d'oy kɔ dɛ kí d'isi kəm. ¹⁰ †Ngà i ə, 'gangi ta dɔ ngonkɔ-i-ti kɔ ri wa? Əse 'nədi ngonkɔ-i kɔ ri wa? Jəi lay ya j'a kəi nɔ Lubə-ti logangta-ti liə. ¹¹ Kdɔtalə 'ndàngi 'panè: 'Babe panè, m'isi kəm, dow-je lay ya d'a kɔsi məkəji-dé nangi nɔ-m-ti, ə ndɔ dow-je lay à kɔsi gəji-m mə Lubə. ¹² Bəbə ńá-ńá ya dan-ji-ti à kɔr go kullə ra-é kí sobi dɔ-é nɔ Lubə-ti. ¹³ Ən é adi j'gangi ta dɔ-nə-ti al. Né kí tò kadi un ndi-i dɔ-ti lé, to təl kí kadi 'təl jigi 'tugə ngonkɔ-i kí njékadmɛɛ əse 'təl kəm rəbi kusi liə mɛɛ

* **13:9** 13:9 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsəy kí dan-ti-je kí 'ndàngi kí ji-dé kɔ ta greki. † **14:1** 14:1 Kol 2:16 † **14:10** 14:10 2Ko 5:10

majal-ti al. ¹⁴ M'gə maji, ə mɛɛ-m usi nangi pɔɔ kɪ takul nam kàdì 'Babe Jeju-ti kɪ né kɪ tò nɛ takəm Lubə-ti ya goto; ngà kinə dow madi oo adi né kɪ bè kin tò nɛ takəm Lubə-ti lé, kɪ rɔ dowbɛ-ti kin rəmə né-é tò nɛ ya. ¹⁵ Kinə ta lə nékuso bá i 'tuji-né mɛɛ ngonkɔ-i rəmə, i njiyə kɪ go ndigi dow-je-ti al. Dow kɪ Kristi oy kɔɔ ta liə lé, 'təl gin tuji liə kɔɔ nékuso-i al. ¹⁶ Né kɪ maji kɪ rɔ-si-ti lé, adi təl né kɪ kadi dow-je 'pa-né ta kɪ maji al dɔ-si-ti al. ¹⁷ Kdotalə kɔɔbe lə Lubə lé, to ta lə nékuso kɪ nékay al, ngà to né ra kɪ njururu, to lapiya, ə to rɔnəl kɪ takul Ndil kɪ aa njay. ¹⁸ Dow kɪ ra kullə adi Kristi kɪ kəm rəbɪ kɪ bè kinlé rəmə, dowbé nəl Lubə rəm, bá dow-je 'ndigi ta liə rəm. ¹⁹ Ən ə adi j'sangi né kɪ à ree kɪ lapiya kɪ né kɪ à kow kɪ dow-je kete-kete. ²⁰ 'Tuji kullə lə Lubə kɔɔ nékuso al! Tɔgrɔ-ti, né-je lay ya aa njay; ngà kɛ bá to né kɪ maji al kadi dow uso né ə təl-né jigi tugə madi-é-je. ²¹ Maji kadi usoi dɔ al rəm, ayi yibi nduu al rəm, əse né-je lay kɪ à to jigi nɔ ngonkɔ-si-ti kɪ njəkadmɛɛ [kadi usi əse yay*] lé ɔgi rɔ-si dɔ-ti. ²² Kadmɛɛ lə-i kɪ ɔw-né dɔ né-je-ti kinlé, 'ngəm ta kɪ lə-i-ti nɔ Lubə-ti. Dow kɪ ra né kɪ mɛɛnda kay ə mɛɛ-é uwə-é kɪ ta dɔ-ti al bá to njənəkumə! ²³ Ngà dow kɪ mɛɛ-é ə sobi dɔ né kɪ ɛ uso rəmə ta tò dɔ-é-ti, kdotalə né kɪ ɛ ra lé ɔw go-nɔ-ti kɪ kadmɛɛ liə al. Ə né lay kɪ dow ra kɪ kadmɛɛ al lé to majal.

15

¹ Jəi kɪ tɔgi-ji tò lé, tò kadi j'gəti dɛ kɪ 'yay ə kadi j'sangi né kɪ nəl-ji jəi ya par al. ² Kadi dow kɪ rá-rá dan-ji-ti ra né kɪ nəl madi-é kɔɔ maji liə rəm, bá kow kɪ kete-kete liə rəm tɔ. ³ Kdotalə Kristi sangi né kɪ nəl-é al, ngà 'ndàngi 'panè: «Tajsul lə njətaji-i-je nɔy dɔ-m-ti.» ⁴ Ə ta-je lay kɪ ndɔkɪ 'ndàngi lé, tò kɔɔ kadi ndó-ji né, bè kɔɔ kadi kilə mɛɛ dɔ madi-é-ti kɪ solmɛɛ kɪ Mbete kɪ aa njay ndó-ji lé, ra adi j'owi kɪ kində mɛɛ dɔ-ti. ⁵ Kadi Lubə kɪ njəkadi dow-je mɛɛ kɪ kilə dɔ madi-é-ti, kɪ njəsol mɛɛ dow-je lé, ra adi tagir kɪ káre-rè kin ya owi-né dɔ-nɔ-ti titi kɪ mɛɛ Jeju Kristi ndigi-né, ⁶ bè kɔɔ Kadi indəi ndi-si nati kɪ mɛɛ-si kɪ káre-rè ɔsi-né gaji Lubə kɪ to Bəbi 'Babe lə-ji Jeju Kristi. ⁷ Uwəi-nɔ kɪ rɔ-nɔ-ti, titi kɪ Kristi uwə-si-né kɪ rɔ-é-ti, kɔɔ kadi ri Lubə ba-né.

Kristi to ngonnjəkullə lə dow-je lay

⁸ Adi m'ndigi kidə-si kɪ Kristi təl ngonnjəkullə lə jipi-je kɔɔ toji-né kɪ Lubə to njəra né kɪ tɔgrɔ-ti, kɔɔ kadi kunmindɪ-je kɪ sobi dɔ ka-ji-je lé né-é ra-né né, ⁹ ə dow-je kɪ 'to jipi-je al lé, d'ɔsi gaji Lubə kɔɔ koo kəmtondoo liə, titi kɪ 'ndàngi-né 'panè: Gin-é kin bá m'a tóy-i-né nɔ gin dow-je-ti kɪ 'to jipi-je al, ə m'a kusi pa kɔsi-né gaji-i. ¹⁰ 'Pa bəy 'panè: Səi gin dow-je kɪ 'toi jipi-je al, 'rai rɔnəl kɪ dow-je lə Lubə. ¹¹ Ə 'pa ya bəy 'panè: Jsi gaji 'Babe, səi gin dow-je lay kɪ 'toi jipi-je al, ə kadi gin dow-je lay d'ulə rifa dɔ-é-ti! ¹² Ejay njəpata kɪ ta Lubə-ti pa tɔ panè: Dow káre à tɛɛ ginkoji-ti lə Jese, ɛ bá à kɪ kɔɔ kɔɔbe dɔ ndəgi gin dow-je-ti, ə gin dow-je kɪ 'to jipi-je al d'a kində mɛɛ-dé dɔ-é-ti. ¹³ Kadi Lubə kɪ to nékində mɛɛ dɔ-ti adi rɔnəl kɪ lapiya rusi mɛɛ-si mɛɛ kadmɛɛ-ti, kɔɔ kadi kində mɛɛ dɔ-ti lə-si tò kɪ dɔ madi-é-ti madi-é-ti, kɪ takul tɔgi lə Ndil kɪ aa njay!

* **14:21** 14:21 Ta-je kɪ tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kɪ dɔsaj kɪ dan-ti-je kɪ 'ndàngi kɪ ji-dé kɪ ta greki.

*Kullə lə Pol kə koji kow mba liə**2Kō 10:13-18*

¹⁴ Ngankə-m-je kə njékadməe, kə sɔbi dɔ-si lé, mə kə dɔ-m m'gə maji kə ramaji rusi mɛe-si nji-nji, négə rusi dɔ-si rəm, asi gaki kadi səi ya 'ndəji-nə rəm tɔ. ¹⁵ Bə ya kərə, lo mad-je-ti lé, m'ndangi ta-je kə nǎ-je kə rɔtungə pilingi, kdɔ kole-né mɛe-si dɔ né-je-ti madi. Kdɔ Lubə ra sə-m maji ¹⁶ bá adi-m m'to njérakullə lə Jeju Kristi, kdɔ dow-je kə 'to jipi-je al; m'adi rɔ-m kdɔ kullə kə tɔ tagay kə to kullə kilə mbɛ Poyta kə Maji lə Lubə, kdɔ kadi dow-je kə 'to jipi-je al 'to-né kadkare kə nəl Lubə rəm, Ndil kə aa njay ində tagay rəm. ¹⁷ Adi kə sɔbi dɔ kullə lə Lubə lé, m'a kɔsi gaji rɔ-m kdɔ nam kə m'nam kadi Jeju Kristi-ti. ¹⁸ Kdɔ né kə rangi kə ɓo kɔsi kagi dɔ-ti ra-m ya goto; ɛ kə Kristi ra kə kəm rəbi kə rɔ-m-ti ree-né kə dow-je kə 'to jipi-je al adi 'təl rɔ-dé go ta-ti kin ya par. ɛ ra kə kəm rəbi ta-je lə-m kə kullə ra-m-je, ¹⁹ kə takul tɔgi kə toji rɔ-é mɛe nékɔji-je-ti kə né-je kə tɔ ɓəl-ɓəl rəm, kə takul tɔgi lə Ndil kə aa njay rəm tɔ. Bəba kə ɓəbo Jorijaləm-ti nɔ ya sar tɛe-né dɔnangi Iliri-ti kinlé, m'ilə mbɛ Poyta kə Maji lə Kristi titi, m'gəki lo gəki-gəki. ²⁰ Ə mə m'ndigi kilə mbɛ Poyta kə Maji lo-ti kə ri Kristi ɓa-ti al ɓəy, bə kdɔ kadi m'ində gin-é dɔ 'lə dow madi-ti al, titi kə 'ndangi-né 'pané:

²¹ Dɛ kə mbɛ ta liə usi mbi-dé-ti al ya, d'a koo-é; ə dɛ kə d'oo ta kə dɔ-é-ti al, d'a gə mɛe ta liə.

²² †Né kin ya taá-taá ɔgi-m kow rɔ-si-ti. ²³ Ngà kə ɓone bə kinlé, kullə lə-m goto dɔnangi-é-je-ti kin ngá, ə low nɔ asi ɓal-je nɔ ya m'ndingə kadi loki m'isi m'ow kə dɔnangi Espay-ti rəmə, m'ow rɔ-si-ti; ²⁴ m'ində mɛe-m dɔ-ti kadi loki m'isi m'ow rəmə, m'dəə nɔɔ m'oo-si; ə loki kisi-m rɔ-si-ti usi rɔ-m-ti sɛ ngá rəmə, səi a kindəi-mi rəbəə kadi m'ow. ²⁵ †Kə ɓone bə kinlé, m'isi m'ow kə Jorijaləm, kdɔ ra kullə kdɔ njékaa njay-je. ²⁶ Kdɔtalə njékəwnə-je kə dɔnangi Maseduwan-ti, kə dɔnangi Akay-ti 'ndigi mbɔ né kdɔ njéndoo-je kə dan njékaa njay-je-ti kə d'isi ɓəbo Jorijaləm-ti. ²⁷ †Dɛ 'ndigi maji nɔ kadi 'ra sə-dé, ə to kurə dɔ-dé-ti kadi 'ra; kdɔtalə kinə dow-je kə to jipi-je al d'ubə maji né-je kə sɔbi dɔ Ndil kə aa njay kə kəm rəbi kə rɔ jipi-je-ti lé, to tó-é kadi dɛ kərə d'a ra kə jipi-je kə né-je kə kadi 'ra-né kə rɔ-dé tɔ. ²⁸ Go né-je kin à gangi ə m'a kadi-dé né-je kə 'mbɔ kinlé ngá bá loki m'isi m'ow dɔnangi Espay-ti rəmə, m'a dəə rɔ-si-ti nɔɔ kdɔ koo-si. ²⁹ M'gə kə kow-m rɔ-si-ti kinlé, m'a kow kə tərndi lə Kristi kə nǎ. ³⁰ [Ngankə-m-je kə njékadməe]*, m'ulə dingəm mɛe-si-ti kə takul 'Bəbə lə-ji Jeju Kristi, kə takul ndignə kə j rɔ Ndil kə aa njay-ti, kadi ori kadi-m lo rɔ-ti kə kəm rəbi ta-je kə pa kə Lubə kdɔ-m, ³¹ kdɔ kadi m'tɛe mɛe ji njémɛeŋgə-je-ti kə dɔnangi Jude-ti, ə kadi kadkare kə m'isi m'ow-né kə Jorijaləm kinlé njékaa njay-je 'taa kə rɔnəl; ³² bəba m'a tɛe rɔ-si-ti kə rɔnəl, ə kinə Lubə ndigi rəmə, m'a kuwə rɔ-m rɔ-si-ti nɔɔ ndɛ. ³³ Kadi Lubə kə njələpiya nɔy sə-si lay! Amən!

16*Ndəji-je, kə lapiya kə ndigi ra lə Pol*

† 15:22 15:22 Röm 1:13 † 15:25 15:25 1Kō 16:1-4 † 15:27 15:27 1Kō 9:11 * 15:30 15:30 Ta-je kə tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛe mbete-je-ti kə dosay kə dan-ti-je kə 'ndangi kə ji-dé kə ta greki.

1 M'ingə kɔnan-ji Pobe kí to njèkində kəm-é go né-ti lə njékəwnə-je kí bebo Sankré-ti mee ji-si-ti, 2 kɔ kadi uwəi-é kí rɔ-si-ti kɔ nam kí ɛ nam kadi 'Babe-ti gangi-é kí tuwə kuwə-né njékaa njay-je kí rɔ-si-ti. 'Rai siə mee né-je-ti lay kí à kow ndoo-é rɔ-si-ti; kɔ ɛ ra kí dow-je nɔ rəm, bá mɔ ya kàrè ɛ ra sə-m rəm tɔ.

3 †'Rai lapiya Priska-je kí Akilasi kí 'to madkullə-je lə-m mee kullə-ti lə Jeju Kristi; 4 de d'ilə rɔ-dé kɔgi bá d'aji-m-né ta yo-ti; to mɔ kí kár-m bá m'ra-dé oiyo al, njékəwnə-je kí gay-gay lay kí 'to jipi-je al kàrè 'ra-dé oiyo tɔ. 5 'Rai lapiya njékəwnə-je kí d'isi 'kəw-nə mee kəy-ti lə-dé. 'Rai lapiya Epayneti kí m'ində-é dan kəm-m-ti. ɛ ya to dow kí dɔsɔy kí adi mee Kristi dɔnangi Aji-ti. 6 'Rai lapiya Mari kí ra kullə ɔ rɔgi-rɔgi kɔ ta lə-si kin. 7 'Rai lapiya Andronikusi-je kí Jiniyasi, kí 'to noji-m-je rəm, madi dangay-je lə-m rəm, bá 'to njékəwkulə-je kí d'un ta-dé dan madi-dé-je-ti, bá de d'adi mee-dé Kristi kete nɔ-m-ti rəm tɔ. 8 'Rai lapiya Ampliyatusi kí to dow kí m'ində-é dan kəm-m-ti mee nam-ti kí j'nam kadi 'Babe-ti. 9 'Rai lapiya Urbə kí to madi kullə lə-m mee kullə-ti lə Kristi rəm, 'rai lapiya Istakisi kí to dow kí m'ində-é dan kəm-m-ti kin rəm tɔ. 10 'Rai lapiya Apelesi kí toji ndaji nam kí ɛ nam kadi Kristi-ti. 'Rai lapiya dow-je kí mee kəy-ti lə Aristobul. 11 'Rai lapiya noji-m Erodion. 'Rai lapiya dow-je kí mee kəy-ti lə Narsisi kí 'nam kadi 'Babe-ti. 12 'Rai lapiya Tripən-je kí Tripoji kí 'to dené-je kí d'ɔ rɔgi-rɔgi kɔ kullə lə 'Babe. 'Rai lapiya Persidi kí m'ində-é dan kəm-m-ti, ɛ ɔ rɔgi-rɔgi kɔ kullə lə 'Babe. 13 †'Rai lapiya Rupusi kí to dow kí 'Babe mbəti-é kin rəm, 'rai lapiya kɔ-é kí to kɔ-m kin rəm tɔ. 14 'Rai lapiya Aseṅkriti, Plegɔ, Erməsi, Patrobasi, Ermasi, kí ngankɔ-ji-je kí njékadmee-je kí d'isi sə-dé. 15 'Rai lapiya Pilologi-je kí Juli, Nere-je kí kɔnan-é, Oļempasi kí njékaa njay-je kí d'isi sə-dé. 16 'Rai-nə lapiya kuwə-nə kadi-nə-ti kí mee kí aa njay. Njékəwnə-je lə Kristi lay ya 'ra-si lapiya.

17 Ngankɔ-m-je kí njékadmee, dow-je kí njékɔsi néndó kí ingəi kin ngərəngi kí kəm rəbi sulə dow-je kadi 'gangi-nə rəm, kí kəm rəbi ra-dé kadi d'usi mee majal-ti rəm kinlé, m'ulə dingəm mee-si-ti kadi ooi go rɔ-si rɔ-dé-ti. Ori rɔ-si ngərəngi kɔgi rɔ-dé-ti. 18 Kɔ ko dow-je kí bə kinlé 'ra kullə lə 'Babe lə-ji Kristi al, ngə 'ra kullə kɔ mee-dé ya par; ta-je kí maji-maji kí ta piti-nə-je bá d'ədi-né dow-je kí njékəmkɔr al. 19 Ə səi rəmə, dow-je lay ya 'gə təl rɔ go ta-ti lə-si; adi m'ra rənəl kɔ ta lə-si, ngə kí sɔbi dɔ néra kí maji lé, kadi 'toi njégosi-je ə kí sɔbi dɔ néra kí majal rəmə, kadi aai njay tɔ. 20 Nəy nɔ al kadi Lubə kí njələpiya lər Satə gin nja-si-ti lər-lər. Kadi ramaji lə 'Babe lə-ji Jeju nɔy sə-si! 21 †Timote kí madkullə lə-m ra-si lapiya, bá Lisiyusi, Jasɔ kí Sojipater kí 'to noji-m-je 'ra-si lapiya tɔ. 22 Mə Tertusi kí njëndangi mbete lé kàrè, m'ra-si lapiya kí takul nam kí m'nam kadi 'Babe-ti tɔ. 23 †Gayusi kí njəkuwə-m mɔ Pol mba kí rɔ-é-ti rəm, njékadi njékəwnə-je 'kəw-nə rɔ-é-ti kinlé, ra-si lapiya tɔ. Erasti kí to njékoo go né-je lə bebo ra-si lapiya rəm, bá ngonkɔ-ji Kartusi kàrè ra-si lapiya tɔ. 24 [Kadi ramaji lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi nɔy sə-si lay! Amen!]*

25 Lubə ɔw kí tɔgi kí asi mbusi nja-si kí kəm rəbi Poyta kí Maji kí sɔbi dɔ

† 16:3 16:3 Knj 18:2 † 16:13 16:13 Mar 15:21 † 16:21 16:21 Knj 16:1 † 16:23 16:23 a Knj 19:29; 1Kɔ 1:14; b 2Ti 4:20 * 16:24 16:24 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mee mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kí ji-dé kí ta greki.

Jeju Kristi kí m'isi m'ilò mbe-é. Poyta kí Maji kinlé bá to kəm rəbi kí ɛ toji-né né-je kí tò lo ɔoyɔ-é-ti low læ low-je nɔ, ²⁶ bá ɓone bè ɛ tɛɛ kɪ dɔ-é kɪ takul mbete-je læ njɛpata-je kí ta-é-ti kí 'ndàngi kí go ndu-ti kí ɛ kí to Lubə kí njèkisi sartagangi un adi-dé ə ɪnə kadi gin dow-je lay kí 'to jipi-je al 'gə, kɔ kadi d'adi-é-né mɛɛ-dé ə 'təl-né rɔ-dé go ta-ti liə. ²⁷ Kadi Lubə kí ɛ ya kɪ kár-é to njègosi lé, riɓa to 'liə kɪ dɔ ɓal-ɓal kɪ kəm rəbi kí rɔ Jeju Kristi-ti! Amen!

Mbete kí dɔsɔy kí Pol ndàngí adi Kōrenti-je Ta-je kí dɔ mbete-ti kí dɔsɔy kí Pol ndàngí adi Kōrenti-je

Kōrenti to bebo kí dɔnangi Akay-ti. Pol ilə mbe Poyta kí Maji mee bebo-ti kinlɛ ə ində gin njékəwnə-je titi bá ɛ i ow bebo Epeji-ti. Ə Kōrenti lé to be kí kəm be-je kí gay-gay kí 'gəə dɔ-é tɔ ki dɔ-ti, adi gin dow-je kí gay-gay 'nɔ-ti. To lo ra gati kí boy nɔ rəm, lo pole magi-je, kɔ lo ra néginka-je kí gay-gay rəm, bá to be kí kaya kí titi al dɔ lo rəm. Ə né-je kin ra adi né ndɔji njékəwnə-je kí d'isi Kōrenti. Gin-é kin bá d'ulə-né mbete 'dɔji-né Pol ta kí dɔ né-je-ti kí nɔ-je. Beba ɛ isi Epeji nɔɔ ya ndàngi mbete kin ulə-né adi-dɛ. Ə mbete kinlɛ to ɛ kí njèkungi joo ngá; ɛ kí adi-dé dɔsɔy lé bone bè dow oo ta nja-é al.

Pol ndɔji-dé kadi d'inə gangi-nɔ kí dan-dé-ti rəm ('Ndó 1:10-4:21), kadi d'or kaya kí ra dan-dé-ti kɔgi rəm ('Ndó 5), bá kadi d'inə ta səki-nɔ nɔ njégangta-je-ti kí 'to njékadmee al-je rəm (6:1-11).

Go ta-je-ti kin bá Pol ree dɔ ta-je-ti kí Kōrenti-je 'dɔji-é sobi dɔ taana-je ('Ndó 7), kuso da-je kí kində nɔ magi-ti-je ('Ndó 8:1-11:1), nékɔ lə njékadmee kɔ nékuso kí tɔji daji rɔ 'Babe ('Ndó 11:2-34), kɔ kadkare-je kí gay-gay kí Ndil kí aa njay adi njékadmee-je ('Ndó 12-14), kɔ tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lə dow-je kí d'oy ('Ndó 15), kɔ némbɔ-je, kɔ kɔjra-je lə Pol kɔ lapiya-je kí ra-nɔ ('Ndó 16) rəm tɔ. Ngá né-je lay kinlɛ ndignɔ ya káre-rè é à ra kadi maji ('Ndó 13).

Tɔji rɔ kɔ lapiya kí ra

¹ Mɔ Pol, kí Lubə ba-m kɔ mɛɛndigi liə adi m'to njèkɔwkulə lə Jeju Kristi je kɔ Sostɛn kí to ngonkɔ-ji kí njékadmee, j'isi nati bá ² m'ndàngi mbete kin m'adi-si səi njékəwnə-je lə Lubə kí isi bebo Kōrenti-ti, səi kí Lubə ba-si adi aai njay, ində-si tagay kɔo nam kí 'nami kadi Jeju Kristi-ti rəm, m'adi-si səi lay kí isi kɔ lo-je kí rá-rá isi 'bài ri 'Babe lə-ji Jeju Kristi kí to 'Babe lə-si rəm, to 'Babe lə-ji rəm kin. ³ Kadi ramaji kɔ lapiya lə Bɔbi-ji Lubə kɔ 'lə 'Babe Jeju Kristi nɔy sə-si!

⁴ M'ra oiyo Lubə taá-taá kɔo ta lə-si, kɔo ramaji liə kí nɔy sə-si kɔo nam kɔ 'nami kadi Jeju Kristi-ti rəm, ⁵ kɔo kingə kí ɛ adi-si ingəi né-je lay mburuki-mburuki kɔ kəm rəbi kí rɔ-é-ti, adi to né kí sobi dɔ ta, kɔ négə ya lay. ⁶ Kɔo ta kí sobi dɔ Kristi kí toki pa lé, tɔ mee-si-ti tɔ kí tɔgrɔ-ti. ⁷ Adi səi kí isi 'ngəbi təl lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi lé, kadkare madi nal-si al. ⁸ Lubə ya à mbusi nja-si sar dɔbɔy ndɔ-ti, kɔo kadi ndɔ ree lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi rəm, ta goto dɔ-si-ti. ⁹ Ə Lubə kí njéba-si kadi uwəi-nɔ lubi-lubi kɔ Ngon-é Jeju Kristi kí to 'Babe lə-ji lé, to njékɔ dɔ ndi-é-ti.

Gángi-nɔ kɔ né-je kí à ra dow kadi ra majal

Gangi-nɔ kí dan njékəwnə-je-ti kí Kōrenti

¹⁰ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, m'ulə dingəm mɛɛ-si-ti, kà ri 'Babe lə-ji Jeju Kristi kadi sɔi lay ya adi ta lə-si ɔw go-nə-ti, kadi gāngi-nə goto dan-si-ti, ngà kadi indəi rɔ-si nati maji, kà mɛɛ-si kí kàre-rè rəm, kà tagir kí kàre-rè rəm. ¹¹ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, m'pa bè kdotalə dow-je kí mɛɛ kəy-ti lə Klowe d'idə-m ta lə gāngi-nə kí tò dan-si-ti. ¹² †Mə m'oo kí nā-nā dan-si-ti panè: Mə m'to dow lə Pol! Mə m'to dow lə Apolosi - Mə m'to dow lə Sepasi - Mə m'to dow lə Kristi! ¹³ Se Kristi lé gāngi rɔ-é danə wa? Se Pol bá 'bə-é kagdəsi-ti kɔɔ ta lə-si wa? Ə se kà ri Pol bá 'ra-si-né batəm wa? ¹⁴ †M'ra oiyo Lubə kɔɔ ra kí dow kàre ya kàre m'ra-é batəm dan-si-ti al, Krispusi-je kà Gayusi ya par ə m'ra-dé batəm. ¹⁵ Adi dow kí à panè 'ra-si batəm kà ri-m ya goto. ¹⁶ †M'ra batəm dow-je kí mɛɛ kəy-ti lə Istepanasi tɔ, domaji ya bè bá m'ra batəm dow madi kí rangi.

1Kɔ 3:18-20; Mat 11:25-27

¹⁷ Kdotalə Kristi ulə-m kɔɔ kadi m'ra dow-je batəm al, ngà kadi m'ilə mbɛ Poyta kí Maji, kí go tagə-ti lə dow al, nè kagdəsi lə Kristi à təl né kí kogi kare. ¹⁸ Kdotalə mbɛ kí sɔbi dɔ koy Kristi dɔ kagdəsi lé, to ta mbə kí rɔ dɛ-ti kí d'ow ki ta koy-ti, ngà ki rɔ-ji jɛi-ti kí j'uni rəbi kaji rəmə, to tɔgi lə Lubə. ¹⁹ Kɔɔ 'ndāngi 'panè: M'a tuji gosi lə njégosi-je ə m'a kadi négə lə njénégə-je təl né kí kare. ²⁰ Gosi lə dow-je kí dɔnangi-ti nè tò rá wa? Njéndɔ dow-je ndukun ə rá wa? Njənaji ta kí mɛɛ ndɔ-je-ti kí bone ə rá wa? Gosi kí dɔnangi-ti nè lé Lubə təl-é kí né mbə-ti ya al wa? ²¹ Kɔɔ gosi lə dow-je kí dɔnangi-ti nè lé, asi kadi 'gə-né Lubə mɛɛ gosi-ti liə al; beba Lubə oo maji kadi n'aji njékadmɛɛ-je kà takul mbɛ Poyta kí Maji kí dɛ d'oo kí ta mbə lé. ²² Jipi-je d'isi ta 'dəji nékɔji-ti ə greki-je d'isi kà 'sangɔ gosi-ti. ²³ Ngà je rəmə, je j'ilə mbɛ ta lə Kristi kí 'bə-é kagdəsi-ti, rəmə tugə jipi-je jigi-ti, ə to ta mbə kí rɔ dow-je-ti kí 'to jipi-je al, ²⁴ ngà ki rɔ dow-je-ti kí Lubə ba-dé kí 'to jipi-je kà greki-je lé, Kristi to tɔgi lə Lubə rəm, to gosi lə Lubə rəm. ²⁵ Kdotalə né lə Lubə kí dow-je d'adi to né mbə lé, to gosi kí itə gosi lə dow-je nja nɔ, ə né kí dow-je d'adi to yay lə Lubə lé, itə tɔgi dow-je nja nɔ. ²⁶ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, 'gɔi ba kí Lubə ba-si kin maji ooi: Njégosi-je kí go lo koo-ti lə dow 'nɔ dan-si-ti al rəm, njétɔgi-je 'nɔ al rəm, dow-je kí boy-boy 'nɔ al rəm. ²⁷ Ngà Lubə mbəti mbə né-je kí dɔnangi-ti, kɔɔ kulə-né rɔsɔl dɔ njégosi-je-ti; Lubə mbəti njéyay-je kí dɔnangi-ti, kɔɔ kulə-né rɔsɔl dɔ njétɔgi-je-ti tɔ. ²⁸ Lubə mbəti né-je kí dɔnangi-ti kí dow-je d'oo kí né al, kí dow-je 'nədi, kà né-je kí goto, kɔɔ təl-né né-je kí tò, né kí kare-ti. ²⁹ Lubə ra bè kɔɔ kadi dow madi ində kàdì-é nɔ-é-ti al. ³⁰ Ə kà takul-é bá sɔi 'toi-né njénam kàdì Jeju Kristi-ti kí ɛ bá to gosi lə-ji kí j rɔ Lubə-ti rəm, ɔr ta dɔ-ji-ti rəm, ɔr-ji ində-ji tagay rəm, bá taa-ji ilə-ji taá ji majal-ti rəm tɔ. ³¹ Kɔɔ kadi, kinə dow ɔsi gaji rɔ-é rəmə, ɔsi gaji rɔ-é kɔɔ nam kí nam kàdì 'Babe-ti titi kí 'ndāngi-né mɛɛ mbete-ti kí aa njay.

2

Né kí uwə mɛɛ Pol

¹ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, mə lé, loki m'ow rɔ-si-ti lé, tagə kí nɔ əse gosi kí nɔ bá m'ow m'idə-si-né ta kí sɔbi dɔ né kí tò lo bɔyɔ-é-ti kí Lubə oji kɔɔ ra lé al. ² Kdotalə m'sangɔ kadi m'gə né madi kí rangi dan-si-ti al, ngà

Jeju Kristi, ə Jeju Kristi kɪ 'bə-é kagdəsi-ti ya par. ³ †Mā ya kɪ dɔ-m kārè, kɪ ndɔkɪ m'ow-né rɔ-si-ti kinlé, m'yay rəm, m'bəl rəm, m'dadi nā rəm; ⁴ ə néndó lə-m kɪ mbɛ kilə lə-m lé ulə njirə dɔ ta-je-ti kɪ pa kɪ gosi, kɔdɔ kadi dow-je d'oo kɪ ta kɪ togrɔ-ti kin al, ngà tò ndaa-ti rəsi kɪ to kullə ra tógi Ndil kɪ aa njay. ⁵ Bè kɔdɔ kadi kadmɛɛ lə-si ulə njirə dɔ gosi-ti lə dow al, ngà dɔ tógi-ti lə Lubə.

Gosi lə Lubə

⁶ Ə to gosi ya bá jɛ j'ilə mbɛ-é dan njékadmɛɛ-je-ti kɪ d'asi gaki, ngà kɛ bá to gosi kɪ dɔnangi-ti nè kin al rəm, bá to gosi lə njékɔbɛ-je kɪ dɔnangi-ti nè kɪ d'a gudi-dé ruki-ruki kin al rəm. ⁷ Jɛ j'ilə mbɛ gosi lə Lubə, kɪ ɛ adi tò kɪ lo ndəm-é ə bɔyɔ; to gosi kɪ ɛ ra go-é kete low lə low-je nɔ kɔdɔ rɪbá lə-ji. ⁸ Gosi kinlé, njékɔbɛ-je kɪ dɔnangi-ti nè kinlé, dow káre ya kārè gə al; kɔdɔ, lé ngar-je 'gə ta kinlé rəmə, lé d'a bə 'Babɛ kɪ njɛrɪbá kagdəsi-ti al. ⁹ Ngà titi kɪ 'ndangi-né 'panè: Né kɪ kəm dow oo al rəm, mbi dow oo al rəm, né kɪ dow gir mɛɛ-é-ti al rəm ya Lubə ra kete lay kɔdɔ dow-je kɪ 'ndigi-é. ¹⁰ Kdɔtalə jɛ bá Lubə tɛɛ kɪ dɔ-é adi-ji kɪ takul Ndil kɪ aa njay. Kɔdɔ Ndil kɪ aa njay lé, tən né-je lay, sar tən ta-je kɪ tò mɛɛ Lubə-ti karangi nɔ. ¹¹ Nā dan dow-je-ti, ó gə ta kɪ mɛɛ madi-é-ti wa? To ndil dowbé ya par. Bè ya tɔ, ta kɪ mɛɛ Lubə-ti lé, dow kɪ gə goto, to Ndil Lubə ya par. ¹² Ə jɛ rəmə, to ndil kɪ dɔnangi-ti nè bá j'ingə al, ngà to Ndil kɪ j rɔ Lubə-ti bá j'ingə, kɔdɔ kadi j'gə-né né kɪ Lubə adi-ji kɪ takul ramaji liə. ¹³ Jɛ j'pa ta kɪ dɔ-ti kɪ gosi pa ta kɪ dow-je 'ndó kin al, ngà j'pa kɪ gosi ndó né lə Ndil kɪ aa njay, j'ɔr-né mɛɛ né-je kɪ togrɔ-ti lə Ndil j'adi dow-je kɪ Ndil kɪ aa njay ɔr nɔ-dé. ¹⁴ Ngà dow kɪ kɔbɛ lé, ndigi dɔ né-je-ti lə Ndil Lubə al, kɔdɔ ɛ oo kɪ nè mbə kare, ə à gə né-je kinlé al kɔdɔ kɪ takul Ndil kɪ aa njay bá dow gə-né gin né-je kinlé. ¹⁵ Dow kɪ Ndil Lubə ɔr nɔ-é lé, à gangta dɔ né-je-ti lay, ngà ɛ ya kɪ dɔ-é rəmə, dow kɪ à gangta dɔ-é-ti goto. ¹⁶ Kɔdɔ 'ndangi 'panè: «Nā ó gə tagir lə 'Babɛ kɔdɔ kadi ndó-é-né né wa? Ə jɛ rəmə, jɛ j'ow kɪ tagir lə Kristi.»

3

Ta kɪ sɔbi dɔ kullə lə nganjékullə-je lə Lubə

2Kɔ 6:4-13

¹ Ngankɔ-m-je kɪ njékadmɛɛ, mā rəmə, m'pa sə-si ta titi dow-je kɪ Ndil kɪ aa njay ɔr nɔ-dé al, ngà m'pa sə-si ta titi dow-je kɪ d'isi 'ra né-je kɪ nəl daji rɔ-dé rəm, titi dow-je kɪ 'to ngan-je mɛɛ nam-ti kɪ 'nam kɪ Kristi bè rəm. ² †Mā m'adi-si mbá bɪ nékuso kɪ ngā al. Kdɔtalə nékuso kɪ ngā lé, à kasi dɔ tógi-si-ti al. Ə sar bɔne bè kārè asi kusoi né kɪ ngā al ya bəy, kdɔtalə sɛi isi 'rai né-je kɪ nəl daji rɔ-si ya bəy. ³ Kɔdɔ loki kim-nā kɪ gaki-nā tò dan-si-ti bè lé, 'toi dow-je kɪ isi 'rai né-je kɪ nəl daji rɔ-si rəm, bá panjiyə-si kārè to panjiyə kɪ nəl daji rɔ-si rəm ya al wa?

Mbunə Pol kɪ Korēnti-je

⁴ †Kɔdɔ loki dow káre panè: Mā m'to dow lə Pol! Ə ɛ kɪ madi panè: M'to dow lə Apolosi! ⁵ Bè kinlé sɛi isi rai né-je kɪ nəl daji rɔ-si ya al wa? Apolosi to nā, ə Pol to nā wa? Dɛ 'to nganjékullə-je kɪ kɪ takul-dé bá sɛi adi-né

mɛɛ-si, kɪ go kadkare-ti kɪ 'Babe adi dow kɪ rá-rá. ⁶ †M̄ m'm̄ kagi, ə Apolosi ungi man dɔ-ti, ngà Lubə b́a adi-é tógi. ⁷ Beba njem̄-é to dow kɪ 'ngay al rəm, b́a njəkungi man dɔ-ti kàrè to dow kɪ 'ngay al rəm, ngà Lubə kɪ njəkadi-é tógi ya par b́a to kɪ 'ngay. ⁸ Njem̄-é dɛ kɪ njəkungi man dɔ-ti lé, d'asi-n̄a, ə n̄á-n̄á ya à kingə nédɔ-ji kɪ asi ta kullə liə. ⁹ Kdɔtalə jɛ j'to njérakullə nati kɪ Lubə. S̄əi 'toi londɔr lə Lubə rəm, 'toi kəykində lə Lubə rəm. ¹⁰ Kɪ takul maji kɪ Lubə ra s̄ə-m adi-m m'toki njəgosi kində kəy b̄e lé, b́a m'ində-né gin kəy nangi ə dow kɪ rangi ində dɔ-ti. Ngà kadi n̄á-n̄á oo kəm rəbi kɪ isi ində-né dɔ-ti lé maji. ¹¹ Kdɔtalə Jeju Kristi ya to gin kəy lé ngá, b̄i dow à kində gin-é kɪ rangi al. ¹² Kinə dow ində dɔ gin kəy-ti kinlé, kɪ lɔr, əsə kɪ là, əsə kɪ ər-je kɪ maji-maji, əsə kɪ kagi, əsə kɪ wale, əsə kɪ kádi né kàrè, kullə ra dowb́é à toji rɔ-é ndaa-ti rəsi. ¹³ Kdɔ ndɔ gangta-ti lé, kullə lə n̄á-n̄á à toji rɔ-é ndaa-ti rəsi dan p̄ər-ti, adi p̄ər à n̄á ndaji kullə lə n̄á-n̄á kdɔ kɔr man dɔ-ti. ¹⁴ Kinə dow ində kəy dɔ (gin kəy-ti) kinlé b́a ɔ gərərə rəmə, dowb́é à kingə nékugə doji. ¹⁵ Kinə p̄ər ɔ kullə ra dow rəmə, ɛ à nal nékugə doji; kaji rəmə dowb́é à kaji, ngà à titi-n̄a kɪ dow kɪ tɛɛ dan p̄ər-ti b̄e. ¹⁶ †S̄əi ḡəi kɪ 'toi kəy lə Lubə ə Ndil Lubə isi mɛɛ-si-ti ya al wa? ¹⁷ Kinə dow tuji kəy lə Lubə lé, Lubə à tuji-é tɔ; kdɔtalə kəy lə Lubə lé, to kəy kɪ aa njay, ə s̄əi b́a 'toi kəy liə. ¹⁸ Kadi dow ədi rɔ-é al. Kinə dow madi dan-si-ti oo rɔ-é kɪ njəgosi dɔkaglo-ti kɪ bone kin rəmə, kadi-é tɔl mb́ə, b́a à tɔl njəgosi. ¹⁹ Kdɔtalə gosi kɪ dɔnangi-ti n̄e lé, to né mb́ə kɪ rɔ Lubə-ti. Kdɔ 'ndàngi 'panè: ɛ uwə njəgosi-je dɔ kdɔta-ti lə-dé. ²⁰ 'Ndàngi b̄əy 'panè: 'Babe ḡə tagir lə njəgosi-je, ə (ɛ ḡə) kɪ to tagir-je kɪ mɛɛ wəy kare. ²¹ Kadi dow adi dow-je madi 'to nékində kadi liə al; kdɔtalə né-je lay to 'lə-si: ²² Adi Pol, əsə Apolosi, əsə Sepasi, əsə dɔnangi kɪ né-je kɪ mɛɛ-é-ti, əsə kiskəm, əsə koy, əsə né-je kɪ bone, əsə né-je kɪ à ree, lay kin ya to 'lə-si; ²³ ə s̄əi 'toi kɪ lə Kristi, ə Kristi to kɪ lə Lubə.

4

¹ Beba kadi d'oo-ji kɪ njérakullə-je lə Kristi b̄e rəm, kɪ njəkundə kəm-dé go né-je-ti lə Lubə kɪ to né-je kɪ tɔ lo b̄ɔyɔ-é-ti kin rəm. ² Ə né kɪ 'd̄əji rɔ njəkundə kəm-dé go né-je-ti lé, to ta lə kadi n̄á-n̄á ya ra né kɪ tɔgrɔ-ti. ³ Ngà m̄a rəmə, kadi s̄əi b́a gangi ta dɔ-m-ti əsə kadi dow-je kɪ 'to njəgangta-je b́a 'gangi ta dɔ-m-ti kàrè usi-m né madi al. M̄a ya kɪ dɔ-m kàrè m'gangi ta dɔ rɔ-m-ti al, kdɔ mɛɛ-m uwə-m kɪ ta dɔ né-ti madi al. ⁴ Ə ɛ kin b́a ta ɔr-né dɔ-m-ti al. Njəgangta dɔ-m-ti to 'Babe. ⁵ Gin-é kin b́a kadi 'gangi-né ta kete n̄ɔ kaglo ree 'Babe-ti al; ɛ b́a à kadi lo ndógi dɔ né-je-ti kɪ 'b̄ɔyɔ londul-ti, ə à toji kɔjra-je kɪ mɛɛ dow-je-ti ndaa-ti rəsi. Ə n̄á-n̄á ya à kingə piti kɪ s̄əbi dɔ-é rɔ Lubə-ti.

⁶ Ngankɔ-m-je kɪ njəkadmɛɛ, m'un nétoji kɪ s̄əbi dɔ-ji jɛ kɪ Apolosi kdɔ ta lə-si. Kadi 'ndóí n̄e rɔ-ji-ti, kdɔ kadi 'rai né ali-né dɔ ta kɪ 'ndàngi kin al, kadi dow kàrə dan-si-ti un dow ində-né kadi-é ə ɔsi-né ta kɪ madi-é al. ⁷ I lé n̄á adi-i 'tò gay wa? Ə ri b́a to né kɪ 'ingə kɪ dɔrɔ-i wa? Ə kinə 'ingə né kɪ dɔrɔ-i al, ngà kdɔ ri b́a 'ində kadi-i toki né kɪ 'ingə né kɪ dɔrɔ-i b̄e wa?

⁸ S̄əi 'ndani ngá rəm! S̄əi 'toi njénékingə-je ngá rəm! Jɛ j'goto ya s̄əi 'tumi gin kɔb̄e ngá rəm! Kinə ɔi b̄e ya tɔgrɔ-ti ngà, jɛ kàrè j'a kɔ b̄e s̄ə-si tɔ n̄á! ⁹ Kdɔ m̄a m'oo toki né kɪ jɛ kɪ j'to njəkɔwkulə-je lé, Lubə adi-ji j'to

sɔy dow-je rəm, j'titi-nə kà dow-je kí 'gangi ta koy dɔ-dé-ti bè rəm, kɔ j'to né koo læ dow-je kí dɔnangi-ti rəm, né koo læ malayka-je rəm, né koo læ dow-je rəm. ¹⁰ Jε j'təl mbá-je kdɔtalə læ Kristi, ngà sɔi rəmə 'təli njégosi-je kà takul nam kí 'nami kàdì Kristi-ti; jε j'təl njéyay-je, ngà sɔi rəmə sɔi 'təli njétógi-je. Səi lé, d'un ta-si, ngà jε rəmə 'nədi-ji! ¹¹ Sar kàdì bè kin ya kàrè, bɔ ra-ji rəm, kundə man ra-ji rəm, ndoo kubi ra-ji rəm, 'tində-ji rəm, j'ilə mbir-mbir rəm; ¹² †jε ya j'ra kullə kà ji-ji j'ɔɔ rɔgi-rɔgi; 'taji-ji kàrè, jε j'tor ndi-ji dɔ-dé-ti; d'ulə kəm-ji ndoo kàrè, jε j'ore mɛɛ-ji; ¹³ 'pa sɔ-ji ta kí maji al kàrè, jε j'sɔl mɛɛ-dé; jε j'təl dɔ bɪrbiti kí dɔnangi-ti nè, j'təl né-je kí maji al kí dow-je lay 'mbati sar bɔne.

¹⁴ M'ndangi mbete kin bè kɔ kullə-né rɔsɔl dɔ-si-ti al; ngà kɔ ndɔji-si-né titi kí 'toi-né ngan-m-je kí m'ində-si dan kəm-m-ti. ¹⁵ Kdɔtalə, lé njéndó-si né-je kí sɔbi dɔ nam kàdì Kristi-ti 'ra budɔgi nja dɔgi ya kàrè, bɔbi-si-je 'nə al, kɔ kà kà sɔbi dɔ nam kí 'nami kàdì Jeju Kristi-ti lé, mɔ ya m'to bɔbi-si kà takul Poyta kí Maji. ¹⁶ †Bəbə m'ulə dingəm mɛɛ-si-ti, 'ndaji kullə ra-m. ¹⁷ Gin-é kin ya bá m'ulə-né Timote rɔ-si-ti; ε to ngon-m kí m'ində-é dan kəm-m-ti, njəkə dɔ ndi-é-ti mɛɛ nam kàdì 'Babə-ti; ε à kole mɛɛ-si dɔ dɔ nja-m-je-ti kí sɔbi dɔ nam kàdì Kristi-ti, gangi-é kí m'ndó-né dow-je kà lo lay dan njékəwnə-je-ti kí gay-gay lay. ¹⁸ Dow-je madi d'ində kàdì-dé, 'ra titi né kí m'a kɔw koo-si al ngà bè. ¹⁹ Ngà kí ngɔsnè-ti kin ya, kinə 'Babə ndigi rəmə, m'a kɔw rɔ-si-ti nɔɔ, ə m'a kɔw kɔ koo ta-je lé njékində kàdì-dé-je kin al, ngà m'a kɔw kɔ koo tógi-dé. ²⁰ Kdɔtalə kɔbɛ læ Lubə lé, to ta-je al, ngà to tógi. ²¹ Ri bá sɔi 'ndigi wa? Kadi m'ɔw rɔ-si-ti kà salangi, əsə kà ndigi dow-je, kà panjiyɔ kí sɔl ləm-ləm wa?

5

Ta kí gangi dɔ kaya-ti

¹ Kaya kí ra tò dan-si-ti adi dow-je d'oo ta-é kà lo-lo, ə to kaya kí njékadmɛɛ al-je ya kàrè tò dan-dé-ti nja káre al bəy; 'panə dow káre dan-si-ti taá ne bɔbi-é! ² Ya rəmə sɔi indəi-né kàdì-si bəy al ban! Lé ndingə bá a ndingəi ndoo, kɔ kadi dow kí njərə né kí bè kinlé, kadi toki tubə-é dan-si-ti kɔgi! ³ Mə lé, daji rɔ-m goto sə-si, ngà mɛɛ ndil-ti ə m'ə sə-si nati, adi dow kí njərə né kí bè kinlé, mɔ m'gangi ta dɔ-é-ti ngá, titi né kí m'ə lo-é-ti nɔɔ bè. ⁴ Loki 'kəwi-nə kà ri 'Babə Jeju lé, mɛɛ ndil-ti rəmə, m'isi sə-si nati kà takul tógi læ 'Babə lə-ji Jeju: ⁵ Dow kí titi-nə bè kinlé, kadi toki kinə-é ji Satə-ti kadi Satə tuji daji rɔ-é, ə kadi ndil-é aji ndɔ ree 'Babə Jeju-ti.

⁶ †Kində kàdì lə-si lé, maji-é goto! Əm kí ndɛ bè ya adi nduji kí lɔy mɛɛ né-ti lay i lé, sɔi 'goi al wa? ⁷ Őri əm kí low rɔ-si-ti kɔgi, adi rɔ-si kɔ kadi 'toi nduji kí lɔy kí sigi, kdɔtalə sɔi lé, əm goto rɔ-si-ti; kɔ Kristi kí to ngon bati Paki lə-ji lé, d'ilə məsi-é nangi*. ⁸ Ən ə, adi j'rai nəy Paki kà əm kí low al rəm, kà əm kí to néra kí maji al al rəm, kà mɛɛndul al rəm, ngà kadi j'rai kà mbə kí əm goto-ti, kà mɛɛ kí aa njay, kà néra kí tɔgro-ti.

† 4:12 4:12 Knj 18:3 † 4:16 4:16 1Kɔ 11:1; Plp 3:17 † 5:6 5:6 Gal 5:9 * 5:7 5:7 Əm kí low lé toji panjiyɔ kí maji al kí kete. Ndɔ ra nəy Paki lé, mɛɛ kay kí rá-rá ya 'tol ngonbati-ti. Ngà kete bá kadi ndɔ ra nəy Paki asi lé Israyel-je d'ɔr əm kí mɛɛ kəy-je-ti lə-dé kɔgi kadi toji kaa rɔ dɔ majal-ti (Tet 12:8,20).

⁹ M'ndàngi mee mbete-ti lə-m kí madi-si lé m'panè: Uwəi nam kí njérakaya-je al. ¹⁰ Mə m'pa ta m'osi-né kagi dɔ dow-je-ti lay kí donangi-ti nè kí 'to njérakaya-je, kí njérakəmnda-je, kí bəkaya-je, kí njépole magi-je kin al; kɔ sɛi a kasi tɛi donangi-ti kɔgi al. ¹¹ Adi mbete kí ndoki m'ndàngi m'adi-si kinlé, m'ndàngi kɔ kadi dow kí ba rɔ-é njékadmee b́a to njérakaya, əse njérakəmnda, əse njépole magi, əse njétajsul, əse gɔyibi, əse bəkaya lé, uwəi siə nam al rəm, b́a kuso ya kàrè kadi usoi nè kí dow kí bè kin al rəm. ¹² Se to ta lə-m kadi mə b́a m'gangi ta dɔ njékadmee al-je-ti wa? Njékadmee-je b́a sɛi a gangi ta dɔ-dé-ti ya al wa? ¹³ Njékadmee al-je lé, Lubə b́a à gangta dɔ-dé-ti. 'Tubəi njèmɛndul dan-si-ti kɔgi.

6

Səki-nə lə njékadmee-je

Mat 5:38-41

¹ Loki dow káre dan-si-ti ɔw kí ta kí madi-é lé, à səki-é nɔ njékadmee al-je-ti b́i nɔ njékaa njay-je-ti al wa? ² Sɛi 'gəi kí njékaa njay-je d'a gangta dɔ dow-je kí donangi-ti ya al wa? Ə kinə sɛi b́a a gangi ta dɔ dow-je kí donangi-ti rəmə, ta-je kí nde-nde kin b́a a kasi gangi al tɔ b́əy wa? ³ Sɛi 'gəi kí j'a gangi ta dɔ malayka-je-ti ya al wa? Ngà ta kí sobi dɔ né-je kí donangi-ti nè kí ban b́a j'a kasi gangi al wa? ⁴ Ə loki ta kí sobi dɔ né-je kí donangi-ti nè tɔ dan-si-ti rəmə jè, dow-je kí njékəwnə-je 'nədi-dé kin b́a d'a to njégangta-é wa? ⁵ M'ɔw kí pa ta kin kulə-né rɔsɔl dɔ-si-ti; adi dow káre-rè kí dan-si-ti kí to njəgosi kí asi kadi gangta kí dan ngankɔ-é-je-ti kí njékadmee ya goto wa? ⁶ Ə njékadmee ya səki njékadmee madi-é, ə to nɔ njékadmee al-je-ti b́əy ɔn! ⁷ Sɛi rəmə, səki kí 'səki-nə kin ya, to kusi ya usi ngà tin. Kɔ ri é 'ra-si maji al kàrè kisi ya isi dɔ-ti al wa? Kɔ ri é kiŋə ya iŋəi adi 'taa né-je lə-si al wa? ⁸ Rəmə sɛi b́əy b́a 'rai né kí njururu al, adi uwəi dow-je 'taai né-je lə-dé, ə to ngankɔ-si-je kí njékadmee b́əy ɔn! ⁹ Kɔw kí njéra né kí njururu al-je d'a kɔw kɔbɛ-ti lə Lubə al kinlé, sɛi 'gəi ya al wa? Ədi rɔ-si al: Njérakaya-je, kí njépole magi-je, kí njékiŋə ne-dé-je əse ngɔw-dé-je ə sangi dow-je kí rangi, ¹⁰ njétəl rɔ-dé dené-je-ti, kí dingəm-je kí njésangi dingəm madi-dé-je, kí dené-je kí njésangi dené madi-dé-je, kí njébogi-je, kí njéra kəmnda-je, kí gɔyibi-je, kí njétajsul-je, kí bəkaya-je d'a kandi kɔbɛ-ti lə Lubə al. ¹¹ Né-je kin b́a ndoki to kullə ra dow-je madi kí dan-si-ti. Ngà togi b́a 'togi-si rəm, d'ində-si tagay rəm, d'ɔr ta dɔ-si-ti kí ri 'Babe Jezu Kristi rəm, kí takul Ndil Lubə lə-ji rəm.

Koo go rɔ dɔ kaya-ti

¹² Né-je lay ya tɔ kadi m'ra, ngà né-je lay maji dɔrɔ al. Né-je lay ya tɔ kadi m'ra, ngà m'a kiŋə rɔ-m kadi né madi ra-m b́ə-ti al. ¹³ Nékuso tɔ kɔ mee dow, ə mee dow tɔ kɔ nékuso, ə Lubə à tuji-dé joo lay. Ngà rɔ dow tɔ kɔ kaya al. Rɔ dow tɔ kɔ 'Babe, ə 'Babe tɔ kɔ rɔ dow. ¹⁴ Ə Lubə kí adi 'Babe tɔsi ndəl ində lo tɛi lé, tɔgi-é à kadi j'tɔsi 'ndəli j'indəi lo j'tɛi tɔ. ¹⁵ Sɛi 'gəi kí rɔ-si to ngan rɔ Kristi ya al wa? Adi m'a kɔy ngan rɔ Kristi kɔ kadi m'təl-dé ngan rɔ kaya dené-ti wa? ¹⁶ Ndə bè al! Sɛi 'gəi kí dow kí ində rɔ-é nati kí kaya dené lé, dɛ siə 'to kubru rɔ kí káre-rè ya al wa?

Kdotalə 'ndàngi 'panè: Də joo lay 'təl kubru rə kí káre-rè. ¹⁷ Ngà dow kí ində rə-é nati kà 'Babe lé, də siə nati mɛɛ ndil-ti kí káre-rè. ¹⁸ Ayi kaya kí ra. Ndəgi majal-je lay kí dow ra lé, tò gidi daji rə-é-ti ndaa-ti nè. Ngà dow kí ra kaya rəmə, ɛ ra majal kà daji rə-é ɛ ya. ¹⁹ †Səi 'gəi né kin al wa? Daji rə-si lé, to kəy kisi Ndil kí aa Njay, kí tò mɛɛ-si-ti, kí səi ingəi rə Lubə-ti, ə səi 'toi dow-je də rə-si al. ²⁰ Kdotalə Lubə gangi də-si kà né kí gati-é n̄a. Ən ə adi daji rə-si ulə rifa də Lubə-ti [ə kadi tagir lə-si kí to 'lə Lubə kinlé ulə rifa də-é-ti*.]

Kilə tadəji-je-ti

7

Ta kí sɔbi də taa-nə

Mat 19:3-12

¹ J'reei də ta-ti kí 'ndàngi mɛɛ mbete-ti adi-mi 'painè: Kadi dingəm tò kí dené al lé, to né kí maji. ² Ngà kdə kadi dow usi dan kaya-ti al lé bá kadi dingəm kí rá-rá ya ɔw kà ne-é ne-é, ə kadi dené kí rá-rá ya ɔw kà ngɔbi-é ngɔbi-é to. ³ Kadi dingəm adi né lə ne-é kí sɔbi də-é, bə ya to ə kadi dené adi né lə ngɔbi-é kí sɔbi də-é to. ⁴ Dené ɔw kà tógi də rə-é-ti al, ngà ngɔbi-é bá ɔw kà tógi də-ti; bə ya to ə dingəm ɔw kà tógi də rə-é-ti al, ngà ne-é bá ɔw kà tógi də-ti. ⁵ Ɖgi-nə rə-si al, kinə ta-si asi-nə də-ti, kdə kadi uni kaglo madi 'pai-né ta kà Lubə je bə bane; ə go-ti 'təli kí rə-nə-ti gogi, nè kinə asi kori mɛɛ-si al rəmə, Satə à kingə lo kdə nə-si-né. ⁶ Ta kí m'pa kinlé, to ndukun al, ngà to takoji. ⁷ M'ndigi n̄a kadi dow-je lay ya 'titi-nə sə-m bə; ngà n̄a-n̄a ya Lubə adi-é kadməre kí sɔbi də-é; adi ɛ kí káre kadməre kí bə kin ə ɛ kí káre kadməre kí bə kin to.

⁸ 'Ngabo-je, kà njéngowkoy-je rəmə, m'idə-dé m'panè kadi d'isi titi-nə sə-m bə bá maji. ⁹ Ngà kinə d'a kasi kore mɛɛ-dé al rəmə, kadi 'taa dené əse 'taa ngow; kdə taa dow kisi siə tò soti itə kadi rə kɔ.

¹⁰ †Ngà kí sɔbi də də kí 'taa-nə lé, to mə bá m'un ndu kà də-m al, ngà 'Babe bá panè: Kadi dené mbati ngɔbi-é al; ¹¹ kinə ɛ mbati ngɔbi-é rəmə, kadi-é taa ngow al, bə al rəmə kadi təl ulə noji nati kà ngɔbi-é gogi, ə kadi dingəm tubə ne-é al to.

¹² Ə kí sɔbi də ndəgi dow-je rəmə, to 'Babe al, ngà mə bá m'panè: Kinə ngonkɔ-ji kí njəkadmɛɛ isi kà dené kí njəkadmɛɛ al, bá dené-é ndigi kisi siə rəmə, kadi tubə-é al; ¹³ ə dené kí ngɔbi-é to njəkadmɛɛ al, bá kinə ngɔbi-é lé ndigi kadi isi siə rəmə, kadi mbati-é al to. ¹⁴ Kdotalə dingəm kí njəkadmɛɛ al lé tò tagay kí takul ne-é, ə dené kí njəkadmɛɛ-é al lé tò tagay kà takul ngɔbi-é kí to njəkadmɛɛ to, bə al rəmə ngan-si-je d'a kaa njay al, ngà kí tɔgrɔ-ti lé, 'to tagay ya. ¹⁵ Ngà kinə to njəkadmɛɛ al bá ndigi kinə njəkadmɛɛ rəmə, kadi in̄-é; lo kin-ti lé, ngonkɔ-ji əse kɔnan-ji kí njəkadmɛɛ lé, né kí dɔɔ-é nati siə goto. Kdotalə Lubə ba-ji kadi j'isi kà lapiya.* ¹⁶ I kí dené lé, dɔmaji ə i bá 'a kaji ngɔbi-i ə i 'gə wa? Ə i kí dingəm lé, dɔmaji ə i bá 'a kaji ne-i ə i 'gə wa?

† **6:19** 6:19 1Kɔ 3:16; 2Kɔ 6:16 * **6:20** 6:20 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsəy kí dan-ti-je kí 'ndàngi kí ji-dé kà ta greki. † **7:10** 7:10 Mat 5:32; 19:9; Mar 10:11,12; Luk 16:18 * **7:15** 7:15 Ta kí 'panè Lubə ba-ji kinlé mɛɛ mbete-je-ti kí n̄a-je kí 'ndàngi kí ji-dé kà ta greki lé to Lubə ba-si.

Kadi n̄-n̄ ngəm gangi kisi-é kí isi-né bá Lubə ba-é-né

¹⁷ Tò bá tò kadi n̄-n̄ ya isi gangi kisi-é-ti kí 'Babe adi-é, kí go ba-ti kí Lubə ba-é-né. E kin bá to ndu kí m'un m'adi njékəwn̄-je kí gay-gay lay. ¹⁸ Dow kí d'ij̄-é ganjangi ngá bá Lubə ba-é rəm̄, gangi-é kin ya isi-né; ə dow kí d'ij̄-é ganjangi al b̄y bá Lubə ba-é rəm̄, adi d'ij̄-é ganjangi al ngá. ¹⁹ Kij̄ ganjangi to né madi al rəm̄, bá kij̄ ganjangi al kàrè to né madi al rəm̄, ngá né kí maji lé, to təl r̄o go ndukun-ti lə Lubə. ²⁰ Kadi n̄-n̄ ya isi gangi kisi-é-ti kí e isi-né bá Lubə ba-é-né kin ya. ²¹ Lé 'to bə bá Lubə ba-i kàrè 'ndingə r̄o-i al; ngá kinə kəm lo tò kadi 't̄e m̄e b̄-ti rəm̄, maji kí maji ɔn ɔ 't̄e m̄e-é-ti kogi. ²² Kd̄talə b̄ kí 'Babe ba-é lé, to dow kí 'Babe taa-é il-é taá; b̄e ya t̄o, dow kí to b̄e al kí 'Babe ba-é lé, e to b̄e lə Kristi t̄o. ²³ Lubə gangi d̄o-si k̄i né kí gati-é n̄a b̄i 't̄eli b̄e lə dow-je gogi al. ²⁴ Ngank̄-m-je kí njékadm̄e, kadi n̄-n̄ ya isi n̄ Lubə-ti gangi kisi-é-ti kí e isi-né bá Lubə ba-é-né kin ya.

Ta kí s̄obi d̄o dow-je kí 'gə dené əse 'gə dingəm al

²⁵ Ta kí s̄obi d̄o dow-je kí 'gə dené əse 'gə dingəm al lé, 'Babe adi-m ndu d̄o-ti al; ngá m'pa kí go koo-é-ti lə-m, m̄a kí 'Babe adi-m m'to dow kí nj̄k̄a d̄o ndi-m-ti k̄i takul koo kəmtondoo liə.

²⁶ Kd̄o ta lə k̄o-je kí m̄e ndo-je-ti kí bone b̄e kinlé, né kí m̄a m'oo kí à maji ɔn: Dow kí rá-rá isi gangi-é-ti kí e isi-né kin ya bá maji. ²⁷ Kinə i 'taa dené rəm̄, 'sangi kadi 'mbati-é al; ə kinə i 'taa dené al b̄y rəm̄, 'sangi taa dené al. ²⁸ Ngá k̄e bá kinə i 'ndigi taa dené kàrè, to majal al rəm̄, ə kinə ngonmandi kí gə dingəm al b̄y ndigi taa ngow kàrè to majal al rəm̄; ngá nj̄etaa-n̄a-je kinlé kisi-dé k̄i d̄o-dé taá rəm̄, d'a kingə k̄o; ə m̄a m'ndigi k̄o-si m̄e-é-ti kogi.

²⁹ Ngank̄-m-je kí njékadm̄e, ta kí m'ndigi pa ɔn: Ndo n̄y ḡoji; k̄i n̄e kow kí kete kinlé, d̄e kí d'isi k̄i dené-je kàrè, kadi d'isi toki né kí d'isi k̄i dené-je al b̄e; ³⁰ d̄e kí d'isi 'n̄o kàrè, kadi 'toki dow-je kí d'isi 'n̄o al b̄e; d̄e kí d'isi 'ra r̄onəl kàrè, kadi 'toki dow-je kí d'isi 'ra r̄onəl al b̄e; d̄e kí d'ind̄e néndogi kàrè, kadi 'toki dow-je kí né lə-dé goto b̄e; ³¹ d̄e kí d'isi d'ub̄e maji né-je kí d̄onangi-ti né kàrè, kadi d'isi toki dow-je kí d'ubi maji né-je kí d̄onangi-ti n̄e al b̄e; kd̄talə né-je kí d̄onangi-ti n̄e lé, à d̄ə kogi. ³² Ə m'ndigi kadi m̄e-si a k̄ək̄k̄ al. Dow kí taa dené al lé, né-je lə 'Babe, k̄i kəm r̄əbi-je kí à n̄əl-é-né bá m̄e-é tò d̄o-ti ḡór̄ó. ³³ Ngá dow kí taa dené lé, m̄e-é a k̄ək̄k̄ kd̄o né-je kí d̄onangi-ti n̄e rəm̄, kd̄o kəm r̄əbi-je kí à n̄əl-né ne-é rəm̄, ³⁴ adi m̄e-é ra joo. B̄e ya to ɔ, dené kí taa ngow al əse ngonmandi kí gə dingəm al b̄y lé, m̄e-é tò ḡór̄ó d̄o né-je-ti lə 'Babe, kd̄o kadi daji r̄o-é k̄i tagir liə aa njay; ə nj̄etaa ngow lé, m̄e-é a k̄ək̄k̄ kd̄o né-je kí d̄onangi-ti n̄e rəm̄, kd̄o kəm r̄əbi-je kí à n̄əl-né nḡobi-é rəm̄.

³⁵ M'pa ta kin b̄e kd̄o maji lə-si, b̄i to gum bá m'iyə kd̄o kuw̄ə-si-né al, ngá kd̄o kadi 'rai né kí maji rəm̄, kadi 'nami-né k̄adi 'Babe-ti k̄i m̄e-si kí joo al rəm̄.

³⁶ Kinə dow madi uwə d̄o ngonmandi bá oo kí bal-é ow k̄i d̄ə ɔ oo kí né-je à kow go-n̄a-ti maji rəm̄, kadi-é ra né kí m̄e-é ndigi; kadi 'taa-n̄a; to majal al. ³⁷ Ngá dow kí e ya oji m̄e-é-ti bá un ndu ə a d̄o-ti nj̄angi kadi n'ow suwə bá asi kore m̄e-é, ə kinə to m̄e ndigi liə ya b̄i to m̄e ndigi lə dow kí rangi al rəm̄ ra-é liə kin maji. ³⁸ B̄e ba dow kí taa dené kí e uwə d̄o-é lé, ra né kí maji, ə dow kí uwə d̄o dené bá taa-é al rəm̄, to né kí maji

ṅa ya bəy. ³⁹ Dené kí ngòbi-é isi kì dɔ-é taá bəy lé, ɛ à kisi kɔ ngòbi-é ya; ngà kinə ngòbi-é oy rəmə, ta ɔr dɔ-é-ti, adi kinə ɛ ndigi taa ngow kí rangi rəmə à taa, ngà kɛ bá kadi taa dow kí adi mɛɛ-é 'Babe bane. ⁴⁰ Bè ya kàrè koo-é-ti lə-m lé, kinə dené lé, təl taa ngow al rəmə, à kisi kì ronəl ṅa. Ə mɔ ya kàrè, m'gə kí Ndil Lubə isi mɛɛ-m-ti tɔ.

8

Ta kí sɔbi dɔ dɔ kí 'pole-né magi-je

¹ Ta kí sɔbi dɔ dɔ kí 'pole-né magi-je lé, j'gəi kí jəi lay ya j'toi njégə-é-je. Ngà négə lé, ree kì kində kàdì, ə ndigi dow-je bá adi dow ɔw kì kete-kete mɛɛ kadmɛɛ-ti.† ² Kinə dow madi gir kí n'gə né madi rəmə, ɛ gə titi kí lé à gə-né al ya bəy. ³ Ngà kinə dow madi ndigi Lubə rəmə, dowbé kinlé, Lubə gə-é tɔ. ⁴ Ə ta kí sɔbi dɔ kuso dɔ kí 'pole-né magi-je lé, jəi j'gəi kí magi goto dɔnangi-ti nè, Lubə ya kì kàre-rè. ⁵ Tɔgrɔ-ti ya, né-je kí dɔrɔ-ti əse kí dɔnangi-ti kí dow-je 'ba-dé lubə-je tɔ nɔɔ ya, adi lubə-je 'ṅa rəm, bá 'babe-je 'ṅa rəm. ⁶ Ngà jəi rəmə, Lubə kí Bobi ra kàre-rè, ɛ bá né-je lay i rɔ-é-ti, ə kì takul-é bá jəi j'isi-né; ə 'Babe ra kàre-rè, tɔ Jeju Kristi, kí takul-é bá né-je lay tɔ-né rəm, bá jəi j'isi-né rəm tɔ.

⁷ Ngà dow-je lay bá 'gə né kin al. Kɔ dɛ kí dan-ti-je kí d'inə ta 'pole magi-je ngosnè bəy lé, d'isi d'uso dɔ-je kinlé rəmə, 'gir kí tɔ dɔ-je kí i nɔ magi-je-ti ya bəy adi tagir lə-dé kí goji kinlé, təl-né né kí tɔ nɛ takəm Lubə-ti. ⁸ Tɔ nékuso bá à kɔw sə-ji ngəsi rɔ Lubə-ti al; lé j'usoi dɔ-je kinlé al kàrè, j'usi kəm-ti al rəm, bá lé j'usoi kàrè, j'ingəi né kəm-ti al rəm. ⁹ Ngà koo bá ooi maji, nè ra kí kadi 'rai né kí mɛɛ-é ndigi kinlé, à kɔ təl tɔ gin kusi lə njəyay-je. ¹⁰ Kɔdɔtəl kinə, i kí 'tɔ njégə né-je kinlé bá dow madi oo-i kí isi uso né kəy pole magi-je-ti lé, à ra kadi dow kí tagir liə goji kinlé i uso-né dɔ kí 'pole-né magi-je al wa? ¹¹ Ə négə lə-i bá isi təl gin koy njəyay kin, kí tɔ ngonkɔ-ji njəkadmɛɛ kí Kristi oy kɔ tɔ liə kin ban al wa? ¹² Ra kí 'rai majal kí titi-ṅa bè kin kì ngankɔ-si-je kí njəkadmɛɛ adi ɔri-né tógi-dé kɔ tagir lə-dé kí goji kinlé, tɔ Kristi ya tɔ bá səi 'rai siə majal. ¹³ Gin-é kin bá, kinə ta lə nékuso bá ngonkɔ-m kí njəkadmɛɛ à kusi-né mɛɛ majal-ti rəmə, m'a kuso dɔ kɔ kadi tɔ gin kusi mɛɛ majal-ti lə ngonkɔ-m kí njəkadmɛɛ kin ndɔ al.

9

Pol inə né-je kí tɔ-tó-é kadi ingə

2Kɔ 11:7-12; 12:13-15

¹ Mɔ lé m'to bə al ya al wa? M'to njəkɔwkulə ya al wa? M'oo 'Babe lə-ji Jeju ya al wa? Səi 'toi kandi kullə lə-m kí m'ra m'adi 'Babe ya al wa? ² Kinə dow-je kí rangi bá d'oo-m kì njəkɔwkulə al kàrè, səi rəmə 'gəi kí m'to njəkɔwkulə ya; kɔ səi ya 'toi ndaji kullə lə njəkɔwkulə kí m'ra m'adi 'Babe. ³ Né kí m'ɔr-né ta dɔ-m-ti nɔ njékilə ta dɔ-m-ti-je ɛn: ⁴ Jə lé, tɔ-tó-é kadi j'uso rəm, j'ay rəm ya al wa? ⁵ Tɔ-tó-é kadi j'adi kɔnan-ji kàre kí njəkadmɛɛ kí tɔ ne-ji ɔw sə-ji titi kí njəkɔwkulə-je kí rangi 'ra-né, əse titi kí ngankɔ 'Babe dɛ kì Sepasi 'ra-né kin ya tɔ al wa? ⁶ Ə se jə kì Barnabasi ya kì kár-ji bá tɔ kadi j'ra kullə ya tá wa? ⁷ Nɔ ra kullə asgar é un là liə ya bá ugə-né rɔ-é wa? Nɔ mɔ nduu ya uso kandi-é al wa? Nɔ ul

† 8:1 8:1 Róm 14:13-23

dā-je ya ay mbà-dé al wa? ⁸ Se ta kinlé m'pa kí dow-ti wa? Ndukun kàrè pa bè ya tɔ al wa? ⁹ †Kdɔ 'ndàngi mɛɛ mbete ndukun-ti lə Moiyiji 'panè: *Mangi kí d'adi-é a njiyè dɔ kɔ-ti kdɔ kadi kqá-é tal lé, 'a dɔ ta-é al.* † Lubə pa bè lé, mangi-je bá ta lə-dé to rɔ-é, ¹⁰ əsɛ jɛ ya par bá ɛ pa ta kin sɔbi-né dɔ-ji wa? Oiyɔ, ta kinlé, 'ndàngi sɔbi dɔ-ji ya; dow kí a ndɔr lé, tɔ kadi ndɔr ində-né mɛɛ-é dɔ kɔ-ti, ə dow kí a ində kɔ kàrè, kadi ində mɛɛ-é dɔ kingə nédɔ-ji-é-ti tɔ. ¹¹ †Né-je kí maji-maji kí to né-je lə Ndil kí aa njay bɔy é j'dubi mɛɛ-si-ti, ngà nékingə-si-je bá j'ubə maji-é rəmə, to né kí à tò bəl nɔ́ wa? ¹² Dow-je kí rangi bɔy é d'ubə maji né-je lə-si é to tó-é, ngà jɛ kí ban bá j'a kubə maji né lə-si é à to tó-é al wa? To tó-é kadi j'ubə maji né lə-si ya, ngà kɛ bá jɛ j'dəji né ji-si-ti al; kore bá jɛ j'ore mɛɛ-ji mɛɛ né-je-ti lay, kdɔ kadi j'ilə kagi Poyta kí Maji lə Kristi al.

¹³ Səi 'gəi ya al wa? Dow-je kí d'a 'ra kullə mɛɛ kəy-ti lə Lubə lé, né kí mɛɛ kəy-ti lə Lubə ya to nékuso-dé; ə dɛ kí d'a 'ra kullə logugi né-ti lə Lubə lé, d'ubə maji né kí dow-je d'adi logugi né-ti lé ya tɔ al wa? ¹⁴ †Bè ya tɔ é 'Babe ində ndu kadi, dow-je kí d'isi d'ilə mbɛ Poyta kí Maji lé, d'a kingə nékuso kɔ kəm rəbi Poyta-ti kí Maji ya tɔ.

¹⁵ Ngà mɔ́ Pol lé, né-je kí to tó-é kadi m'ubə maji-é kinlé, né káre ya kàrè m'dəji al, bá m'ndàngi mbete kin bè kdɔ kadi dow adi-m-né né al rəm; kdɔ m'ndigi kadi koy tá m'oy ə tò soti ...! Né kí m'osi-né gajɔ rɔ-m kinlé, dow kí à kɔr dɔ-m-ti goto. ¹⁶ Kilə mbɛ Poyta kí Maji lé, to né kosi gajɔ rɔ lə-m al; kdɔtalə to kullə kí tò dɔ-m-ti kadi m'ra ya tá; kinə m'ilə mbɛ Poyta kí Maji kin al lé, to tuji bá usi dɔ-m-ti tin! ¹⁷ Kinə m'ilə mbɛ-é kí mɛɛndigi lə-m rəmə, m'a kingə nédɔ-ji-m; ngà kinə m'ra kullə-é kí nɔ́ bɛ par rəmə, to né kí d'ində kullə-é dɔ-m-ti kí kində tɔ. ¹⁸ Ə nékugə dɔ-ji-m lé to ri wa? To mbɛ Poyta kí Maji kí m'ilə kare, ə né kí to tó-é kadi m'ingə kɔ kəm rəbi Poyta kí Maji kin kàrè m'dəji al.

¹⁹ Tɔgrɔ-ti, rɔ dow-je-ti lay ə m'to bə al ya, ngà m'təl rɔ-m ngonnjəkullə-ti lə dow-je lay, kdɔ kadi m'ingə-né dow-je kí 'nɔ́ kí 'tò nduy-nduy. ²⁰ Loki m'a rɔ jipi-je-ti, ə m'ra rɔ-m jipi-ti, kdɔ kadi m'ingə-né jipi-je; loki m'a rɔ njékisi gin tógi ndukun-ti ə m'ra rɔ-m dow-ti kí njékisi gin tógi ndukun-ti tɔ – mɔ́ m'isi gin tógi ndukun-ti al – ya ngà m'ra bè kdɔ kingə-né dow-je kí d'isi gin tógi ndukun-ti; ²¹ loki m'a rɔ dow-je-ti kí d'isi gin tógi ndukun-ti al ə m'ra rɔ-m dow-ti kí isi gin tógi ndukun-ti al, bè kdɔ kadi m'ingə-né dow-je kí d'isi gin tógi ndukun-ti al. Ə mɔ́ ya bè lé, mɔ́ m'or rɔ-m kɔgi mɛɛ ndukun-ti lə Lubə al, ngà kí tɔgrɔ-ti lé, m'isi gin tógi ndukun-ti lə Kristi – ²² Loki mɔ́ rɔ dow-je-ti kí 'yay mɛɛ kadmɛɛ-ti ə m'ra rɔ-m dow-ti kí yay, kdɔ kadi m'ingə-né dow-je kí 'yay mɛɛ kadmɛɛ-ti. M'təl rɔ-m né-je-ti lay kdɔ kadi lé ri-ri kàrè m'adi dɛ kí nɔ́-je d'aji ya tá. ²³ Né-je lay kinlé, m'ra kdɔ ta lə Poyta kí Maji, kdɔ kadi m'ingə-né nédɔ-ji-m mɛɛ-é-ti.

²⁴ Dow-je kí d'ay ngɔdi lo kində dirə-ti lé, d'ay nati lay ya, ngà dow kàrè-rè bá ingə nédɔ-ji lé, sɔ́i 'gəi ya al wa? Ayi ngɔdi kɔ gangi-é kí a kingəi-né nédɔ-ji bane. ²⁵ Dow-je lay kí 'to njékində-nɔ́ dirə mulə kí kuwə lé, d'ogɔ rɔ-dé dɔ né-je-ti kí gay-gay lay; dɛ lé, 'ra bè kdɔ kingə-né jɔgi kí à tuji, ngà jəi rəmə j'rai kdɔ kingəi-né jɔgi kí à tuji al. ²⁶ Adɔ mɔ́ m'ay ngɔdi m'ilə-né birikɔyɔ kare al; m'bir ji-m kdɔ kosi-né né, bi m'bir ji-m kdɔ kosi-né ndaa

lo kare al. ²⁷ Kində b́a m'ində dɔ rɔ-m-ti ngá, ə m'təl rɔ-m gin tógi-m-ti, nè mą́ kí m'ilə mbə Poyta kí Maji m'adi dow-je kí rangi kinlé b́a d'a kí kɔr-m meɛ kullə-é-ti kogi.

10

Kun néndajì dɔ poyta-ti lə Israyel-je *Əbr 3:7-19*

¹ Ngankɔ-m-je kí njékadmeɛ, m'ndigi kole meɛ-si dɔ ka-ji-je-ti kí, loki dɛ lay ya 'njiyə gin kilndi-ti* rəm, dɛ lay ya d'ində dan babo 'gangi rəm, ² dɛ lay ya toki ra-dé batəm dan kilndi-ti rəm, dan babo-ti rəm, k̀ takul nam kí 'nam kàdì Moiyiji-ti; ³ dɛ lay ya d'uso né kí káre-rè kí to nékuso kí i rɔ Ndil-ti kí aa njay rəm, ⁴ b́a dɛ lay ya d'ay man kí káre-rè kí to man kí i rɔ Ndil-ti kí aa njay, kdɔtalə dɛ d'ay man kí tɛɛ kàdì mbal-ti kí i rɔ Ndil-ti kí aa njay, kí to mbal kí njédan-dé, ə mbal-é kinlé to Kristi. ⁵ Ngá dow-je ną́ dan-dé-ti ya kullə ra-dé nəl Lubə al, gin-é kin b́a d'oy-né dilələ-ti. ⁶ Ə né-je kinlé ra né bè kdɔ kadi təl to néndó adi-ji, kdɔ kadi jəi j'adi bɔ né-je kí maji al ra-ji titi kí ra-dé-né kin al ngá. ⁷ 'Təli njépole magi-je titi kí ndɔki dɛ kí ną́-je kí dan-dé-ti 'ra-né b́a 'ndàngi-né ta-é meɛ mbete-ti kí aa njay kin al ngá; 'ndàngi 'panè: Kosi dow-je d'isi nangi d'uso rəm, d'ay rəm, ə go-ti d'jì 'la-ną́. ⁸ Adi j'toi njéra kaya-je titi kí ndɔki dɛ kí ną́-je kí dan-dé-ti 'ra-né, adi dow-je budɔgi lo kɔrjoo gidi-é mutə d'oy-né meɛ ndɔ-ti kí káre-rè kin al ngá. ⁹ Adi j'najì 'Babə titi kí ndɔki dɛ kí ną́-je kí dan-dé-ti 'nə-é-né adi li-je 'tɔ́-dé-né tol-dé kin al ngá. ¹⁰ Adi j'yuni ta titi kí ndɔki dɛ kí ną́-je kí dan-dé-ti 'yun-né ta adi malayka k̀ njètɔɔ ko dow-je tɔɔ-né ko-dé kin al ngá. ¹¹ Né-je kinlé tɛɛ dɔ-dé-ti bè kdɔ kadi təl néndó adi-ji rəm, b́a 'ndàngi kdɔ ndəji-ji-né jəi kí j'isi dɔbəy ndɔ-ti kin rəm. ¹² Ən ə, dow kí gir kí n'ə taá rəmə, kadi oo maji nè à kí kusi! ¹³ Néną́ kí tɛɛ dɔ-si-ti kí to néną́ kí asi ta tɔgi dow-ti al ya goto. Lubə to njékə dɔ ndi-é-ti, à kinə-si kadi né ną́-si al dɔ tógi-si al; loki néną́ tɛɛ dɔ-si-ti lé, ɛ à kilə kəm rəbi kadi 'tɛɛi-né kəm-ti rəm, à kadi-si tógi kadi ori-né meɛ-si rəm tɔ.

Ndəji kí sobi dɔ magi kí pole *2Kɔ 6:14-18; Rɔm 14:13-23*

¹⁴ Gin-é kin b́a, səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti lé, ayi magi kí pole. ¹⁵ M'pa sə-si ta kəm dow-je kí njégə né-je; səi ya 'gɔi ta kin ooi. ¹⁶ 'Kobi man nduu kí torndi tɔ dɔ-ti ə j'isi j'rai oiyə Lubə kdɔ kinlé, to kuwə-ną́ lubi-lubi kí məsi Kristi ya al wa? Mbə kí j'isi j'gàngi-ną́ kinlé, to kuwə-ną́ lubi-lubi k̀ daji rɔ Kristi ya al wa? ¹⁷ Titi kí mbə ra-né káre-rè lé, jəi kí j'najì kin ya, j'təli kubru rɔ kí káre-rè tɔ; kdɔtalə mbə kí káre-rè kin ya j'ori-nə dɔ-ti lay. ¹⁸ Ooi Israyel-je kí koji kəy kin al wa? Dɛ kí d'uso dą́-je kí d'ilə məsi-dé nangi logugi né-ti lə Lubə lé, to kuwə b́a d'uwə-ną́ lubi-lubi k̀ logugi né ya al wa? ¹⁹ Se m'ndigi panè dą́ kí 'pole-né magi to né kí ngay wa? Əse magi to né kí ngay wa? (Ndə bè al). ²⁰ Ngá m'panè: Né kí 'pole-né magi lé, d'adi ndil-je k̀ majal b̀i d'adi Lubə al; ə mą́ m'ndigi kadi uwəi-ną́ lubi-lubi k̀ ndil-je kí maji al al. ²¹ Səi a kəyi né kí meɛ kobi-ti lə 'Babə rəm, né kí meɛ kobi-ti lə ndil-je kí maji al rəm al; b́a à kisi ta nékuso-ti lə 'Babə rəm,

* **10:1** 10:1 Israyel-je lé, loki 'tɛɛ bɛ bə-ti Ejipti d'isi d'ow kí Kaną́ lé, Lubə adi kilndi b́a or nɔ́-dé (Tet 13:21-22). † **10:16** 10:16 Mat 26:26-28; Mar 14:22-24; Luk 22:19,20

ta nɛkuso-ti lɛ ndil-je kɪ maji al rɛm al. ²² Se j'ndigi ndúi jangi lɛ "Babe wa? Se tɔgi-ji nɔ itɛ-é wa? ²³ †Né-je lay ya to tó-é kadi dow à ra, ngà né-je lay bá maji dɔɔ al; né-je lay ya to tó-é kadi dow à ra, ngà né-je lay bá à kadi dow ɔw ki kete-kete al. ²⁴ Kadi dow sangi maji liɛ kɪ sobi dɔ-é ya par al, ngà kadi sangi maji lɛ dow-je kɪ rangi tɔ. ²⁵ Né-je lay kɪ d'indɛ suki-ti lé, usoi ki kuso ya bi 'dɔji ta dɔ-ti al, kɔɔ kadi mɛɛ-si usi nangi. ²⁶ Kɔɔtalɛ donangi, kɪ né-je kɪ mɛɛ-é-ti lay ya to 'lɛ "Babe. ²⁷ Kinɛ njɛkadmɛɛ al ɓa-si lo nɛkuso-ti bá sɛi 'ndigi kɔwi lé, né-je lay kɪ indɛ nɔ-si-ti ya usoi, bi 'dɔji ta dɔ-ti al nɛ mɛɛ-si à kɪ kusi nangi dɔ-ti al. ²⁸ Ngà kinɛ dow idɛ-si panɛ: Né kin to né kɪ 'pole-né magi rɛmɛ, usoi al, kɔɔtalɛ [dow kɪ njɛkidɛ-si kete kinlé rɛm, kɔɔtalɛ]† mɛɛ kusi nangi al kɪ à tò rɛm. ²⁹ Ta kinlé, m'pa kɔ mɛɛ kusi nangi al lɛ-si sɛi al, ngà kɔ mɛɛ kusi nangi al lɛ dowbé kinlé. Kɔɔtalɛ ri é né kɪ mɔ m'ra kɪ mɛɛ kusi nangi lé, mɛɛ kusi nangi al lɛ dow kɪ rangi à kow siɛ kadi gangta dɔ-ti wa? ³⁰ Kinɛ m'ra oiyo Lubɛ dɔ né-ti kɪ m'isi m'uso lé, né kɪ m'ra oiyo Lubɛ dɔ-ti kinlé, dow à pa sɛ-m ta kɪ maji al dɔ-ti kɔɔ ri ɓɔy wa? ³¹ Adi lé to né bá usoi, ɛsɛ to né bá ayi, ɛsɛ to ri-ri bá 'rai kàrɛ, 'rai kɔɔ rɪɓa lɛ Lubɛ. ³² Adi kullɛ ra-si tɛl jigi tugɛ grɛki-je al rɛm, tugɛ jipi-je al rɛm, bá tugɛ njɛkɔwnɔ-je lɛ Lubɛ al rɛm, ³³ titi kɪ mɔ kàrɛ m'sangi kadi m'nɛl-né dow-je lay mɛɛ né-je-ti lay kin bè; beɓa m'sangi né kɪ kadi maji sɛ-m par al, ngà né kɪ à maji kɪ kosi dow-je nɔ kɔɔ kadi d'aji-né.

11

¹ †Ndaji kullɛ ra-m titi kɪ mɔ ya kɪ dɔ-m m'isi m'ndaji-né kullɛ ra Kristi kin bè tɔ.

Ta kɪ sobi dɔ nɛkɔɔ lɛ dené-je kɪ 'to njɛkadmɛɛ-je
Epe 5:22-24; 1Ti 2:8-14

² M'piti-si kɔɔ mɛɛ-si kɪ ole dɔ-m-ti mɛɛ né-je-ti lay rɛm, kɔɔ né-je kɪ m'ndó-si kɪ sɛi uwai dɔ-si-ti titi kɪ m'ndó-si-né lé ya bè kin rɛm. ³ Ngà né kɪ m'ndigi kadi 'gɔi ɛn: Dingɛm kɪ rá-rá kàrɛ, Kristi to kɪ boy dɔ-é-ti, ɛ dingɛm to kɪ boy dɔ dené-ti, ɛ Lubɛ to kɪ boy dɔ Kristi-ti. ⁴ Dingɛm kɪ rá-rá kɪ dɔɔ dɔ-é bá pa-né ta kɪ Lubɛ ɛsɛ pa-né ta kɪ ta Lubɛ-ti lé, ulɛ rɔsɔl dɔ 'boy-ti liɛ*. ⁵ Ɖ dené kɪ rá-rá kɪ dɔɔ dɔ-é al ya pa-né ta kɪ Lubɛ ɛsɛ pa-né ta kɪ ta Lubɛ-ti lé, ulɛ rɔsɔl dɔ 'boy-ti liɛ†; toki kɪ né kɪ ɛ ndisɛ dɔ-é bè. ⁶ Kɔɔtalɛ kinɛ dené dɔɔ dɔ-é al rɛmɛ, kadi ijɛ dɔ-é tɔ ɓane. Ɖ kinɛ dené ijɛ dɔ-é ɛsɛ ndisɛ dɔ-é ɛ tò rɔsɔl rɛmɛ, kadi dɔɔ dɔ-é tɔ ɓane. ⁷ Dingɛm à dɔɔ dɔ-é al, kɔɔtalɛ ɛ to takɛm Lubɛ rɛm, to rɪɓa lɛ Lubɛ rɛm, ɛ dené to rɪɓa lɛ dingɛm. ⁸ Kɔɔtalɛ Lubɛ ɔr dingɛm rɔ dené-ti al, ngà dené bá Lubɛ ɔr-é rɔ dingɛm-ti; ⁹ ɛ Lubɛ ra dingɛm kɔɔ ta lɛ dené al, ngà dené bá Lubɛ ra-é kɔɔ ta lɛ dingɛm. ¹⁰ Gin-é kin bá, kɔɔtalɛ malayka-je lé, dené à kow kɪ né dɔ-é-ti kadi toji kisi kɪ ɛ isi gin tɔgi-ti lɛ 'boy liɛ. ¹¹ Bè ya kàrɛ, kɪ takul nam kadi 'Babe-ti lé, dingɛm ɔw ndoo dené rɛm, bá dené kàrɛ

† 10:23 10:23 1Kɔ 6:12 † 10:28 10:28 Ta-je kɪ tò mbunɔ né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kɪ dɔsay kɪ dan-ti-je kɪ 'ndangi kɪ ji-dé kɪ ta grɛki † 11:1 11:1 1Kɔ 4:16; Plp 3:17 * 11:4 11:4 Ta kɪ 'panɛ: Ulɛ rɔsɔl dɔ 'boy-ti liɛ kinlé, ɛ kɪ tò kɪ ta grɛki lé 'ndangi ulɛ rɔsɔl dɔ «dɔ-ti» ya par. Gin-é kin bá dow-je kɪ nɔ-je 'panɛ «dowbé ulɛ rɔsɔl «dɔ» 'boy-ti liɛ» ɛ dɛ dan-ti-je 'panɛ «dowbé ulɛ rɔsɔl dɔ rɔ-é g-ti ya.» † 11:5 11:5 Ta kɪ 'panɛ: Ulɛ rɔsɔl dɔ 'boy-ti liɛkinlé, toki pa ta dɔ-ti lo ndó-é-ti kɪ sɔ nɔɔ.

ow ndoo dingəm rəm tɔ. ¹² Kdotalə titi kɪ Lubə ɔr-né dené rɔ dingəm-ti lé, bè ya tɔ é dené oji-né dingəm tɔ; ə né-je lay i rɔ Lubə-ti. ¹³ Səi ya 'gɔi né kin ooi: Kadi dené dɔɔ dɔ-é al ya pa-né ta kɪ Lubə lé, to né kɪ tuwə ra ban wa? ¹⁴ Kadi dingəm iŋə dɔ-é adi ngal puu-puu lé tɔ rɔsɔl, kɪ kobə-ti ya kərə 'gəi kɪ tɔ bè ya al wa? ¹⁵ Ngà dené bá dɔ kɪ ngal puu-puu to riɓa liə. Kdotalə dené lé, d'adi-é bəl dɔ kadi to né kɔn dɔ-é. ¹⁶ Kinə dow madi ndigɪ naji ta kin rəmə, kadi dowbé gə kɪ to kullə ra-ji al rəm, bá to kullə ra njékəwnə-je kɪ gay-gay lə Lubə al rəm.

Ta kɪ sɔbi dɔ nékuso nam lə 'Babe

Mat 26:26-28; Mar 14:22-25; Luk 22:14-20

¹⁷ Ta-je kɪ m'ow kɪ pa kinlé, m'ow kɪ ndɔr-né mbi-si kɪ ndɔr ɓi m'a piti-si al; kdotalə loki 'kəwi-nə rəmə, 'kəwi-nə kɔɔ ra né kɪ tɔ soti al, ngà kɔɔ ra né kɪ maji al itə kɪ kete ɓəy. ¹⁸ Kɪ dɔsəy ya lé, m'oo kɪ loki səi kɪ 'toi njékəwnə-je ingəi-nə rəmə, gāngi-nə tɔ dan-si-ti, ə ta-je kɪ m'oo lé, m'gə kɪ dan-ti-je to ta kɪ tɔgrɔ-ti. ¹⁹ Ə gāngi-nə lé, kadi tɔ dan-si-ti bè ya tɔ ɓane, kɔɔ kadi dɛ kɪ dan-si-ti kɪ dow-je d'oo-dé kɪ d'asi gaki lé, 'tojɪ-né rɔ-dé ndaa-ti rəsi. ²⁰ Adi loki səi 'kəwi-nə rəmə, 'kəwi-nə kɔɔ nékuso lə 'Babe al; ²¹ kɔɔ loki isi usoi né rəmə, nɔ-nɔ ya ində kungəsa uso né liə, adi dɛ kɪ nɔ-je ɓo ra-dé, ə dɛ kɪ dan-ti-je yibi ra-dé tɔ. ²² Kəy-je lə-si goto bá usoi né-ti əse əyi né-ti al wa? Se 'nədi njékəwnə-je lə Lubə rəm, uləi rɔsɔl dɔ dɛ-ti kɪ né lə-dé goto rəm ɓan al wa? Əjə m'idə-si m'panè ri wa? Se m'a piti-si wa? Ra-é kɪ bè kinlé, m'a piti-si-né ndə bè al. ²³ Kdotalə mɔ lé, né kɪ m'ingə rɔ 'Babe-ti bá m'ndó-si tin. 'Babe Jəju lé, ndɔɔ, ndɔ-é-ti kɪ d'a kil-é-né ji dow-je-ti lé, un mbə ²⁴ ə loki ra oiyo Lubə lé, uwə gangi danə ə panè: Kin to daji rɔ-m, kɪ tɔ kɔɔ ta lə-si; 'rai né kin bè kɔɔ kadi mɛɛ-si ole-né dɔ-m-ti. ²⁵ Bè ya tɔ, go nékuso-ti, (un) kɔbi kɪ man nduu tɔ-ti ə panè: Man nduu kinlé to kulənoji kɪ sigi kɪ tɔ kɪ takul məsi-m; 'rai né kin bè kɔɔ kadi mɛɛ-si ole-né dɔ-m-ti kaglo-je lay kɪ a kəyi-né. ²⁶ Kdotalə kaglo-je lay kɪ isi usoi mbə kin rəm, isi əyi man nduu kin rəm lé, to mbə koy lə 'Babe bá isi iləi sar kadi-é ree-né. ²⁷ Gin-é kin bá dow kɪ uso mbə, əse əy man nduu lə 'Babe kɪ nɔɔ bè par lé, ta kɪ gangi kɪ sɔbi dɔ daji rɔ 'Babe kɪ məsi-é à kusi dɔ-é-ti. ²⁸ Ən é kadi nɔ-nɔ ya tən mɛɛ-é maji oo, ɓəy tá kadi uso mbə rəm, əy man nduu rəm; ²⁹ kɔɔ dow kɪ uso ə əy bè ya par ɓi oo adi to daji rɔ 'Babe al lé, dowbé uso rəm, əy rəm ilə-né ta dɔ rɔ-é-ti ya. ³⁰ Gin-é kin bá njəmɔy-je, kɪ njétɔgi goto-je 'nɔ-né dan-si-ti rəm, bá dow-je nɔ dan-si-ti d'oy-né rəm. ³¹ Kinə jəi ya j'təni mɛɛ-ji maji lé, ta kɪ gangi à kusi dɔ-ji-ti al. ³² Ngà 'Babe gangi ta dɔ-ji-ti, ində-ji oji-ji kɔɔ kadi ta kɪ gangi usi dɔ-ji-ti nati kɪ njékadmɛɛ al-je al. ³³ Bəɓa ngankɔ-m-je kɪ njékadmɛɛ, loki 'kəwi-nə ta nékuso-ti lə 'Babe rəmə, 'ngəbi-nə. ³⁴ Dow kɪ ɓo ra-é rəmə, kadi uso né ɓee, ɓi kadi kəw-nə lə-si ree kɪ ta kɪ gangi dɔ-si-ti al. Ndo kɪ m'a tɛɛ rɔ-si-ti bá m'a gɔl ndəgi ta-je kɪ rangi ɓəy.

12

Kadkare-je lə Ndil kɪ aa njay

Ep̄e 4:4-16; Rɔm 12:3-8

¹ Ngankɔ-m-je kɪ njékadmɛɛ, ta kɪ sɔbi dɔ kadkare-je lə Ndil kɪ aa njay lé, m'ndigɪ kadi 'gəi gin-é maji. ² Səi 'gəi kɪ loki ndɔkɪ 'toi-né njékadmɛɛ-je al ɓəy lé, dow-je d'ɔr-si go-dé-ti titi njékəmtɔ-je bè d'ow sə-si nɔ magi-je-ti

kí 'pa ta al. ³ Gin-é kin bá m'a kidə-si rəsi kí dow kí pa ta kí takul Ndil Lubə kí à panè: «Kadi ndol tò dɔ Jeju-ti» ya goto! Rəm bá dow kí Ndil kí aa njay isi meɛ-é-ti al lé, à panè: «Jeju to 'Babe» al rəm tɔ.

⁴ †Kadkare-je tò gay-gay, ngà to Ndil kí aa njay kí káre-rè bá adi; ⁵ kullə-je tò gay-gay, ngà to 'Babe kí káre-rè; ⁶ kullə ra dow-je tò gay-gay, ngà to Lubə kí káre-rè ya isi ra né-je lay meɛ dow-je-ti lay. ⁷ Ə n̄-n̄ ya Ndil kí aa njay tɔji rɔ-é meɛ kullə ra-é-ti kɔ maji lə dow-je lay. ⁸ Kɔɔtalə, dow káre Ndil kí aa njay adi-é to njèpata kí gosi ə Ndil kí aa njay kí káre-rè kin ya adi dow kí rangi to njèpata kí nɛgɔ; ⁹ Ndil kí aa njay kí káre-rè kin ya adi dow káre kadmeɛ, Ndil kí aa njay kí káre-rè kin ya adi dow kí rangi kadkare-je kɔ kadi-né lapiya njémɔy-je; ¹⁰ adi dow káre kadkare ra nékɔji-je; adi dow kí rangi kadkare pa ta kí ta Lubə-ti; adi dow káre kadkare kɔr gangi né-je lə Ndil kí aa njay kí né-je lə ndil-je kí maji al; adi dow káre kadkare pa ndɔta-je kí gay-gay; adi dow kí rangi kadkare kɔr meɛ ndɔta-je kí rangi. ¹¹ Ndil kí aa njay ra káre-rè, ə ɛ ya kí kár-é ə ra né-je kin lay ə adi n̄-n̄ ya kí gangi-é kí ɛ ndigi kadi-é.

¹² †Kɔɔ, titi kí kubru rɔ dow ra káre-rè ya ngan rɔ-é n̄-né kin rəm, titi kí ngan rɔ-je lay kí kubru rɔ dow-ti 'n̄ ya kàrè 'to kubru rɔ dow kí káre-rè kinlé, kí sobi dɔ nam kadi Kristi-ti kàrè tò bè ya tɔ. ¹³ Kɔɔtalə jɔi lay ya 'ra-ji batəm lə Ndil kí káre-rè bá j'tɔli-né kubru rɔ dow kí káre-rè adi jipi-je, kí grɛki-je, kí bə-je, kí dow-je kí 'to bə-je al rəm, jɔi lay ya j'ayi man kí i rɔ Ndil kí aa njay-ti kí káre-rè kin ya; ¹⁴ beba kubru rɔ dow lé, ngon rɔ-é ra káre-rè al, ngà ngan rɔ-é-je 'n̄. ¹⁵ Kinə nja panè: M̄ m'to ji al, adi m'to 'lə kubru rɔ al lé, se pa-é kin ya ɛ à tò-né 'lə kubru rɔ al to wa? ¹⁶ Ə kinə mbi panè: M̄ m'to kəm al, adi m'to 'lə kubru rɔ al lé, se pa-é kin ya ɛ à tò-né 'lə kubru rɔ al to wa? ¹⁷ Kinə kubru rɔ dow lay ya to kəm lé, lo koo ta à tò rá wa? Ə kinə to lo koo ta ya lay, ə lo taa bay né à tò rá wa? ¹⁸ Ngà ngan rɔ-je lé, ɛ kí rá-rá ya Lubə adi-é tò kubru rɔ-ti, lo-ti kí meɛ-é ndigi. ¹⁹ Kinə dɛ lay ya 'to ngon rɔ kí káre-rè lé, kubru rɔ à tò rá wa? ²⁰ Yən, ngan rɔ-je 'n̄, ngà kubru rɔ ra káre-rè. ²¹ Kəm à kidə ji panè: «Usi-m ri dɔ-i-ti» wa al, bá dɔ à kidə nja panè: «Usi-m ri dɔ-i-ti» wa al rəm. ²² Ngà kí tɔgrɔ-ti bè lé, ngan rɔ-je kí kubru rɔ dow-ti kí 'toki né kí tógi-dé goto n̄ bè kinlé, dɛ bá 'to ngan rɔ-je kí d'a tò ya tá. ²³ Ə ngan rɔ-je kí kubru rɔ dow-ti kí jɔi ya j'ooi-dé ki né kí riba-é n̄ al kinlé bá j'tɔli j'ulɔi riba dɔ-dé-ti n̄. Ngan rɔ-ji-je kí tuwə kinə ndaa-ti al kinlé, dɛ bá j'tosi kəm-ji go-dé-ti n̄, ²⁴ rəmə dɛ kí 'tuwə kinə ndaa-ti lé bá d'ow ndoo tɔsi kəm go-ti kí bè kin al. Lubə tulə ngan rɔ-je kubru rɔ dow-ti, kí gangi-é kí à kulə-né riba kí n̄ dɔ dɛ-ti kí riba nal-dé. ²⁵ Bè kɔ kadi gáangi-n̄ goto-né kubru rɔ-ti, ngà kadi ngan rɔ-je 'tɔsi-né kəm-dé go-n̄-ti. ²⁶ Ə kinə ngon rɔ káre ingə kɔ rəmə, ngan rɔ-je lay d'ingə kɔ siə nati; kinə ngon rɔ káre ingə riba rəmə, ngan rɔ-je lay 'ra rɔnəl siə nati. ²⁷ Səi 'toi kubru rɔ Kristi, ə 'toi ngan rɔ-é-je; n̄-n̄ ya to ngon rɔ-é káre-káre. ²⁸ †Dan njékəwn̄-je-ti lé, dɔsɔy Lubə ində njékəwkulə-je, njèkungi-ti joo ində njèpata-je kí ta-é-ti, njèkungi-ti mutə ində njéndó dow-je né; go-ti, kadkare ra nékɔji-je tò n̄ɔɔ, bá kadkare kadi lapiya njémɔy-je rəm, kadkare ra kí dow-je rəm, kadkare kɔr n̄ njékəwn̄-je rəm, bá kadkare pa ndɔta-je kí gay-gay rəm. ²⁹ Dow-je

lay ya 'to njékowkulə-je wa? Dow-je lay ya 'to njépata-je kí ta Lubə-ti wa? Dow-je lay ya 'to njéndó dow-je né wa? Dow-je lay ya 'to njéra nékəji-je wa? ³⁰ Dow-je lay ya d'ow kɪ kadkare kadi lapiya njémɔy-je wa? Dow-je lay ya 'pa ndɔta-je kí gay-gay wa? Dow-je lay ya 'to njékər mɛɛ ndɔta-je kí gay-gay wa? ³¹ Adi kadkare-je kí maji itə ndəgi-é-je bá bo-é ra-si.

Ə m'a kəji-si rəbi kí maji rəti-rəti ya bəy.

13

Ta kí səbi dɔ ndigi dow-je

Mat 22:36-40; Rəm 13:8-10; Jə 3:16-19; 1Jə 4:7-21

¹ Lé m'pa ndɔta-je lə dow-je kí gay-gay, kɪ 'lə malayka-je ya kərə bá, kinə ndigi dow-je goto mɛɛ-m-ti rəmə, m'toki ngowla kí ba kəng-kəng əse m'toki mbare kí ba səki-səki kare kin bə. ² Ə lé m'ow kɪ kadkare pa ta kí ta Lubə-ti, kɪ kadkare gə gin né-je lay kí tò lo bɔyɔ-ti rəm, m'gə né-je lay rəm, bá lé m'ow kɪ kadmɛɛ kí asi gaki sar adi m'adi mbal-je d'ɔti-né lo kə-dé-ti kí rangi ya kərə bá kinə ndigi dow-je goto mɛɛ-m-ti rəmə, m'to né kí kare. ³ Lé m'ləbi nékingə-m lay njéndoo-je, bá lé m'un rə-m ya m'adi 'ró pər kɔ ta lə dow-je ya kərə bá kinə ndigi dow-je goto mɛɛ-m-ti rəmə, né kí m'ingə-ti goto. ⁴ Njəndigi dow-je lé, to njəkilə mɛɛ-é dɔ madi-é-ti rəm, to njéra kɪ dow-je rəm, to njéra kəmnda al rəm; njəndigi dow-je lé, oji rə-é al rəm, ində kadi-é al rəm, ⁵ njəndigi dow-je lé, ra né kí tò rɔsol al rəm, sangi né kɔ rə-é ya par al rəm, ra wongɪ al rəm, uwə ta mɛɛ-é-ti al rəm, ⁶ né kí njururu al lé, ɛ ra rənəl dɔ-ti al, ngə ta kí tɔgrɔ-ti bá ɛ ra rənəl dɔ-ti; ⁷ njəndigi dow-je lé, to njəkiŋə go majal-je lay kɔgi rəm, adi mɛɛ-é né-je lay rəm, ində mɛɛ-é dɔ né-je-ti lay rəm, ore mɛɛ-é dɔ né-je-ti lay rəm. ⁸ Ndigɪ dow-je à goto ndə al. Pa ta-je kí ta Lubə-ti à goto; ndɔta-je kí gay-gay à goto; négə à goto. ⁹ Kdɔtalə né kí j'gai lé, to man dɔ-é kare bəy, bá ta kí ta Lubə-ti kí j'isi j'pai kərə j'isi j'pai man dɔ-é bəy rəm tɔ; ¹⁰ ngə loki né kí ɔr njuti à ree lé, man dɔ né à goto. ¹¹ Ndɔkɪ m'nəy-né ngon bəy lé, tapa-m to tapa ngon rəm, tagir lə-m to tagir lə ngon rəm, bá takər lə-m to takər lə ngon rəm; loki m'tɔgi ngə rəmə, m'ra néra ngon al ngə. ¹² Bone bə lé, j'isi j'ooi ndil né titi kí dow oo-né rə-é sɔbɔ-ti bə, adi j'ooi piti-piti, ngə ndɔ-é bá j'a kooi kɪ kəm-ji ndə-ndə bəy; né kí bone bə m'gə lé to man dɔ-é kare bəy, ngə ndɔ-é bá m'a gə titi kí Lubə gə-m-né kin bə. ¹³ Bone bə né-je kí mutə kin tò lo tò-é-ti adi to: Kadmɛɛ rəm, kində mɛɛ dɔ-ti rəm, bá ndigi dow-je rəm; ngə ɛ kí boy itə-dé lay lé, to ndigi dow-je.

14

Ta kí səbi dɔ pata kí ta Lubə-ti kɪ pa ndɔta-je kí dow gə al

¹ 'Sangi kadi 'ndigi dow-je. Adi bo kadkare-je lə Ndil kí aa njay ra-si, ngə kí boy nə lé, kadkare pa ta kí ta Lubə-ti bá kadi bo-é ra-si. ² Kdɔtalə dow kí njəpa ta kɪ ndɔta kí dow gə al lé, pa ta kɪ dow-je al, ngə ɛ pa ta kɪ Lubə; kɔ dow gə mɛɛ ta liə al; kɪ takul Ndil kí aa njay bá ɛ pa-né ta dɔ né-je-ti kí tò lo bɔyɔ-ti. ³ Ngə dow kí njəpata kí ta Lubə-ti lé, ɛ pa ta kɪ dow-je ra-né sə-dé adi d'ow kɪ kete-kete rəm, ulə-né dingəm mɛɛ-dé-ti rəm, bá sol-né mɛɛ-dé rəm tɔ. ⁴ Dow kí njəpata kɪ ndɔta kí dow gə al lé, ɛ ya par

é ta lé ra siə adi ɔw ki kete-kete; ngà dow kí njèpata kí ta Lubə-ti lé, ra kí njékəwnə-je adi d'ɔw ki kete-kete. ⁵ M'ge kadi sɔi lay ya 'pai ta kí ndɔta-je kí dow gə al ya, ngà m'ge nɔ ya bəy kadi 'pai ta kí ta Lubə-ti. Dow kí pa ta kí ta Lubə-ti lé, itə njèpata kí ndɔta kí dow gə al nja nɔ; bə al rəmə, kadi njèpata kí ndɔta-je kí dow gə al kinlé, ɔr mɛɛ-é adi njékəwnə-je adi d'ɔw-né ki kete-kete bane.

⁶ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, kí ngɔsnè-ti kinlé, kinə m'ree rɔ-si-ti, ə m'pa ta kí ndɔta-je kí dow gə al, bi m'tɛɛ kí do né kí tò lo bɔyɔ-ti m'adi-si ooi al rəm, m'adi-si négə al rəm, m'pa ta kí ta Lubə-ti m'adi-si al rəm, bá m'ndó-si né al rəm lé, ri bá to maji kí m'ra sə-si wa? ⁷ Bè ya to é né-je kí 'taa koo al kí 'to né-je kí ká-dé ba kí toki nəl-je, kí kunduməngrə-je bə kinlé, kinə 'ra d'adi ba kí gangi-é gangi-é al lé, dow à gə mindi pa nəl ban, əsə à gə mindi pa kunduməngrə ban wa? ⁸ Ə kinə ká təbi mbanga ba aa yéréré al lé, nɔ à ra rɔ-é kɔɔ rɔ-ti wa? ⁹ Sɔi kàrè, bə ya to, kinə 'pai ta kí ndɔta kí rangi bá toki kɔr mɛɛ-é al lé, dow à gə mɛɛ ta lə-si lé ban wa? Sɔi 'pai ta dan yól-ti kɔgi kare. ¹⁰ Ndɔta-je kí gay-gay kí 'nɔ dɔnangi-ti nè kinlé, kí kàrè kí mɛɛ-é tò al ya goto. ¹¹ Adi kinə dow pa ta kí ndɔta kí m'gə al lé, mɔ m'to mba rɔ dowbé-ti rəm, bá dowbé kàrè to mba rɔ-m-ti rəm to. ¹² Sɔi kàrè bə ya to, titi kí bɔ kadkare-je lə Ndil kí aa njay ra-si-né lé, kadkare ra kí njékəwnə-je kadi d'ɔw ki kete-kete kinlé bá 'sangi kadi ingəi mburuki-mburuki.

¹³ Gin-é kin bá, dow kí njèpata kí ndɔta-je kí dow gə al lé, kadi pa ta kí Lubə kadi adi-é ɔr mɛɛ-é adi dow-je. ¹⁴ Kɔɔtalə kinə m'pa ta kí Lubə kí ndɔta-je kí dow gə al lé, m'isi m'pa ta kí Lubə tagir-ti lə-m, ngà négə lə-m rəmə tò kɔgi kare. ¹⁵ Bè ngà se ri bá m'a ra wa? M'a pa ta kí Lubə tagir-ti lə-m ya, ngà m'a pa ta kí Lubə kí négə lə-m to; m'a kusi pa tagir-ti lə-m ya, ngà m'a kusi pa kí négə lə-m to. ¹⁶ Ə kinə i 'ra oiyo Lubə tagir-ti lə-i lé, dow kí isi dan dow-je-ti ki kisi bə ya par kí gə mɛɛ ta kí i 'pa lé al lé, à ra Amən do oiyo-ti lə-i ban wa? ¹⁷ Təgrɔ-ti, oiyo lə-i kí i 'ra Lubə lé, maji nɔ ya, ngà ra bá ra kí dowbé kinlé adi ɔw ki kete-kete al. ¹⁸ M'ra oiyo Lubə kɔɔ kadi kí adi-m m'pa ta kí ndɔta-je kí dow-je 'gə al m'itə-si lay; ¹⁹ ngà dan njékəwnə-je-ti lé, mɔ m'ndigi nɔ kadi m'pa ta mɔ kí négə lə-m kɔɔ ndó-né né dow-je itə kadi m'pa ta bɔdɔgi lo dɔgi kí ndɔta-je kí dow gə al.

²⁰ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, kí sɔbi do kɔr kəm né-je rəmə, kadi 'toi ngan-je mɛɛ-é-ti al, ngà kí sɔbi do néra kí maji al bá, kadi 'toi ngan-je kí ndɛ bə mɛɛ-é-ti, ə kí sɔbi do kɔr kəm né-je rəmə, kadi 'toi dow-je kí tɔgi gangi mɛɛ-é-ti. ²¹ 'Ndangi mɛɛ mbete ndukun-ti 'panè: M'a kadi dow-je kí ndɔta lə-dé tò gay 'pa ta kí gin dow-je kan, m'a ndumɛɛ ta mba-je kɔɔ pa-né sə-dé ta, ə bə ya kàrè, d'a koo ta lə-m al, 'Babə bá pa bə.

²² Bè rəmə, ndɔta-je kí dow gə al lé, to nékoji kɔɔ njékadmɛɛ-je al, ngà to nékoji kɔɔ njékadmɛɛ al-je; ə ta kí ta Lubə-ti rəmə, to nékoji kɔɔ njékadmɛɛ al-je al, ngà to nékoji kɔɔ njékadmɛɛ-je. ²³ Kinə sɔi njékəwnə-je bikti lay 'kəwi-nɔ, bá sɔi lay ya isi 'pai ta kí ndɔta-je kí dow gə al lé, loki dow-je kí 'ree rɔ-si-ti ki ree bə ya par əsə njékadmɛɛ al-je 'ree dan-si-ti lé, d'a panè 'toi mbə-je al ya wa? ²⁴ Ngà kinə sɔi lay ya isi 'pai ta kí ta Lubə-ti, bá njékadmɛɛ al kàrə əsə dow kí ree rɔ-si-ti ki ree bə ya par isi dan-si-ti lé, ta-je lə-si lay ya à kuwə-é kí ta rəm, à gangta dɔ-é-ti rəm ²⁵ ə né-je kí ɛ bɔyɔ mɛɛ-é-ti lay ya gin-é à tɛɛ ndaa-ti rəsi ə ɛ à tɔɔ burmba nangi ə à

kōsi dō-é nangi n̄ Lubə-ti bá à pa ta-é k̄i lo-lo panè: Lubə isi dan-si-ti ya tōgrō-ti.

²⁶ Ngankō-m-je k̄i njékadmē, bè ngà se ri bá j'a rai wa? Loki 'k'owi-nā lé, dow káre à kusi pa, dow káre à ndó né dow-je, dow káre à tēē k̄i dō né k̄i tò lo b̄oyō-é-ti, dow káre à pa ta k̄i ndōta-je k̄i dow gə al, dow káre à k̄or mē-é; kadi né-je lay ya toki ra k̄do kadi njékəwnā-je d'ow-né k̄i kete-kete. ²⁷ Kinə kadi toki pa ndōta-je k̄i dow gə al rəmə, kadi to dow-je joo, al ə mutə b̄i kadi dəə dō lo kin al, ə kadi 'pa ta lé d'osi go-nā go-nā ə kadi njékər mē-é isi to bane. ²⁸ Kinə dow k̄i njékər mē-é goto rəmə, kadi d'isi dan njékəwnā-je-ti ta-dé mbə, ə kadi n̄-n̄ ya pa ta k̄i rō-é rəm, pa ta k̄i Lubə rəm. ²⁹ K̄i s̄obi dō njépata-je k̄i ta Lubə-ti rəmə, kadi dow-je joo əse mutə 'pa ta ə kadi d̄e k̄i rangi 'ndər gin-é d'oo. ³⁰ Kinə Lubə tēē k̄i dō né adi dow káre k̄i rangi k̄i isi n̄ō rəmə, kadi njékisi pa ta d̄osay lé uti ta-é. ³¹ Kdotalə s̄əi lay ya a 'pai ta k̄i ta Lubə-ti k̄osi go-nā go-nā, k̄do kadi s̄əi lay ya 'ndói-né-nā né rəm, uləi-né dingəm mē-ē-nā-ti rəm. ³² Njépata-je k̄i ta Lubə-ti lé, d̄e ya d'ow k̄i t̄ogi dō kadkare-ti lə-dé; ³³ k̄do Lubə lé to Lubə k̄i njeree k̄i néra k̄i jugi-jugi al, ngà ɛ to njeree k̄i lapiya.

Titi k̄i 'ra-né dan njékəwnā-je-ti k̄i gay-gay lay k̄i d'aa njay lé, ³⁴ kadi dené-je d'isi ta-dé mbə dan njékəwnā-je-ti k̄i gay-gay, k̄do tarəbi tò kadi 'pa ta dan njékəwnā-je-ti al; ngà kadi d'ulə dō-dé gin t̄ogi dingəm-je-ti titi k̄i ndukun pa-né t̄o*. ³⁵ Kinə 'ndigi 'gə gin né madi rəmə, kadi 'd̄əji ngobi-dé-je mēē k̄əy-ti; k̄do tuwə kadi dené pa ta dan njékəwnā-je-ti al. ³⁶ S̄əi bá ta lə Lubə i r̄o-si-ti wa? Əse s̄əi k̄i kár-si bá ta lə Lubə ow dan-si-ti wa? ³⁷ Kinə dow madi oo rō-é k̄i njépata k̄i ta Lubə-ti, əse oo rō-é k̄i dow k̄i Ndil k̄i aa njay bá ɔsi-é kadi ra né madi rəmə, kadi dowbé gə k̄i ta k̄i m'ndàngi m'adi-si kinlé to ndukun lə 'Babe. ³⁸ Ə kinə dow madi gə k̄i ta kin to ndukun lə 'Babe al rəmə, dowbé kinlé, Lubə gə-é al t̄o.†

³⁹ Beba, ngankō-m-je k̄i njékadmē, adi bo pa ta k̄i ta Lubə-ti ra-si, ə ɔgi dow lo pa ta k̄i ndōta-je k̄i dow gə al al. ⁴⁰ Ngà ra bá kadi 'rai né-je lay k̄i gangi-é k̄i tuwə ra-né rəm, kadi ow go-nā-ti mbelengi-mbelengi rəm.

Ta k̄i s̄obi dō t̄osi ndəl kində lo tēē

15

T̄osi ndəl kində lo tēē lə Jeju

¹ Ngankō-m-je k̄i njékadmē, m'ole mē-ē-si dō Poyta k̄i Maji-ti k̄i m'ilə mbē-é m'adi-si é 'ndigi dō-ti rəm, ɔi dō-ti njàngi rəm kinlé, ² kinə oyi rigi-rigi dō gangi-é-ti k̄i m'ilə-né mbē-é m'adi-si kinlé rəmə, ɛ bá s̄əi aji-né; ə kinə bè al to rəmə, s̄əi adi mē-ē-si k̄i ndangi kare. ³ Néndó k̄i m'ingə lé ya to bá m'ndó-si kete n̄ né-je-ti lay. Adi to ta k̄i s̄obi dō Kristi k̄i oy k̄do majal-je lə-ji, titi k̄i ta-é tò-né mēē mbete-ti k̄i aa njay; ⁴ †dubi-é ə t̄osi ndəl ində lo tēē ndo-ti k̄i njékungi-ti mutə titi k̄i ta-é tò-né mēē mbete-ti k̄i aa njay. ⁵ †Sepasi* oo-é rəm, bá d̄e k̄i d̄ogi gidi-é joo d'oo-é rəm. ⁶ Go-ti,

* **14:34** 14:34 Kgn 3:16; 1Kō 11:3; Epe 5:22; 1Ti 2:12; Tit 2:5 † **14:38** 14:38 Ta k̄i 'panè: [Lubə] gə-é al kinlé, ɛ k̄i tò k̄i ta greki lé 'ndàngi 'panè ['gə-é al] ya par. Beba dow-je k̄i n̄-je 'panè to Lubə bá gə-é al ə d̄e k̄i dan-ti-je 'panè to dow-je bá 'gə-é al. † **15:4** 15:4 Mat 12:40; Knj 2:24-32

† **15:5** 15:5 a Luk 24:34; b Mat 28:16,17; Mar 16:14; Luk 24:36; J̄a 20:19 * **15:5** 15:5 Sepasi lé to Piyər ə d̄e k̄i d̄ogi gidi-é joo lé to njéndó né-je lə Jeju.

njékadmęę-je kí kōr-dé tōy bumj ya d'oo-é nati; ə dan-dé-ti lé, dę kí d'isi kí dō-dé taá nè bōy bá 'nā, ngà dę kí madi-je bá d'oy ngá. ⁷ Go-ti, Jaki oo-é rəm, bá njékōwkulə-je lay ya d'oo-é rəm tō. ⁸ †Go dę-je-ti kin lay lé, Jeju toji rō-é adi ma kí m'toki ngon kí d'ōr-é kí kōr bè kin kàrè m'oo-é tō. ⁹ †Kdō ma m'to kí ndę bè dan njékōwkulə-je-ti, bá m'tuwə kadi dow ba-m njékōwkulə al rəm, kdotalə ndōki m'ulə kəm njékəwnə-je lə Lubə ndoo. ¹⁰ Takul ramaji lə Lubə bá m'to-né né kí m'to kin, ə maji liə kí ę ra səm kinlé tō kōgi kare al; tōgrō-ti, tō kōgi kare al ya, kdō m'ra kullə m'itə-dé lay. To ma ya kí dō-m al, ngà to ramaji lə Lubə bá nāy səm. ¹¹ Ə lé to ma əse to dę kàrè, né kí j'ilə mbe-é lé, ę ya sęi adi-é męę-si tin.

Tōsi ndəl tęę lə dow-je kí d'oy

¹² Kinə j'ilə mbe tōsi kí Kristi tōsi ndəl tęę dan dow-je-ti kí d'oy lé, ban bōy bá dow-je madi dan-si-ti 'panə dow-je kí d'oy d'a tōsi ndəl kində lo tęę al wa? ¹³ Kinə dow-je kí d'oy d'a tōsi ndəl kində lo tęę al rəmə, Kristi ya kàrè tōsi ndəl ində lo tęę al tō. ¹⁴ Ə kinə Kristi tōsi ndəl ində lo tęę al rəmə, mbe kilə lə-ji to né kí kōgi kare rəm, bá kadmęę lə-si kàrè to né kí kōgi kare rəm tō. ¹⁵ Kinə tōgrō-ti ya dow-je kí d'oy d'a tōsi ndəl kində lo tęę al rəmə, jęi j'tóti ta kí ndangj kare ta Lubə-ti. Kdotalə Lubə adi Kristi tōsi ndəl ində lo tęę dan dow-je-ti kí d'oy al ya, jęi j'painə Lubə adi-é tōsi ndəl ində lo tęę. ¹⁶ Kdō kinə dow-je kí d'oy 'tōsi ndəl 'tęę al rəmə, Kristi ya kàrè tōsi ndəl tęę al ya tō. ¹⁷ Ə kinə Kristi tōsi ndəl tęę al rəmə, kadmęę lə-si to né kí kōgi kare rəm, isi dan majal-je-ti lə-si ya bōy rəm, ¹⁸ bá dę kí 'nam kadi Kristi-ti bá d'oy kinlé kàrè ta-dé tji rəm tō. ¹⁹ Kinə j'indəi męę-ji dō Kristi-ti kdō kisi kí dō taá kí bone kin ya par rəmə, jęi ya kəm-ji tō ndoo itə dow-je lay.

Jeju Kristi ya to kí dōsaj kí njètōsi ndəl tęę

²⁰ Ngà kí tōgrō-ti lé, Kristi tōsi ndəl ində lo tęę dan dow-je-ti kí d'oy; ę ya to kí dōsaj kí tōsi ndəl ində lo 'tęę adi toji kí dow-je kí d'oy d'a tōsi ndəl kində lo tęę tō. ²¹ Kdō koy ree kí takul dow kàre-rè, rəmə takul dow kàre-rè ya tō ə tōsi ndəl kində lo tęę dan dow-je-ti kí d'oy tō-né tō. ²² Gangi-é kí koy ree-né dō dow-je-ti lay kí kəm rəbi kí rō Adam-ti kinlé, gangi-é kin ya tō ə dow-je lay kí 'nam kadi Kristi-ti lé, d'a təl kisi-né kəm tō, ²³ ngà tōsi ndəl kində lo tęę lé, tō kí gangi-é gangi-é. Kristi ya to kí dōsaj kí tōsi ndəl ində lo tęę, ə dę lay kí 'to dow-je liə d'a tōsi ndəl kində lo tęę ndo ree-é-ti tō. ²⁴ Loki ę à tuji tōgi ndil-je kí maji al lay, kí kōbe-je lay, kí tōgi-je lay lé, ę à təl kí kōbe kadi Bōbi-ji Lubə rəmə, go-ti à to sōy né-je tō. ²⁵ Kdō tō kadi-é ę be sar kadi Lubə təl njéba-je liə lay gin tōgi-é-ti. ²⁶ Sōy njéba kí à tuji-é lé to koy. ²⁷ Kdō Lubə adi né-je lay tō gin tōgi Kristi-ti. Ngà pa kí Kristi panə né-je lay tō gin tōgi-n'è-ti kinlé, toji ndaa-ti rəsi kí njékadi né-je lay tō gin tōgi-é-ti lé, ę rəmə isi gin tōgi-é-ti lé al. ²⁸ Ə loki né-je lay à tō gin tōgi-é-ti lé, ę kí dō-é kí tō Ngon lə Lubə lé, à kulə dō-é gin tōgi-ti liə ę kí njékadi né-je lay tō gin tōgi-é-ti, kdō kadi daji rō Lubə fikti lay ya tō męę né-je-ti lay tō.

²⁹ Ngà kinə tō bè al rəmə, njékadi 'ra-dé batęm tó dow-je-ti kí d'oy kinlé, 'ra bè kdō ri wa? Kinə dow-je kí d'oy d'a tōsi ndəl kində lo tęę al ya riw lé, kdō ri bá d'adi 'ra-dé batęm tó-dé-ti bōy wa? ³⁰ Ə jęi ya kàrè kdō ri

bá kaglo-je lay ya j'ilò-né rɔ-ji kɔgi bè wa? ³¹ Ndo-je lay ya m'a ta yo-ti; ngankɔ-m-je kí njékadmeɛ, m'pa rəsi bè kɔɔ nam kí 'nami kàdi 'Babe-ti lə-ji Jeju Kristi kinlé to né ríba lə-m. ³² Kinə rɔ kí m'ro kí dow-je kí bebo Epeji-ti kí 'toki da-je kí wale bè kinlé, to rɔ kɔɔ né kí go daji rɔ-ti ya par lé, se ri é m'a kingə meɛ-é-ti wa? Kinə dow-je kí d'oy lé d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ al rəmə, adi j'usoi ə j'ayi kɔɔtalə bore ə j'a koyi! ³³ Ədi rɔ-si al: Nam kí maji al à tuji panjiyə kí maji. ³⁴ Adi kəm-si ijə dɔ rɔ-si-ti kijə kí tɔgro-ti, ə 'rai majal al. Kɔɔ dow-je madi dan-si-ti 'gə Lubə al. M'pa bè m'ulə-né rɔsɔl dɔ-si-ti.

Tɔsi ndəl kində lo tɛɛ kí daji rɔ kí ban wa?

³⁵ Ngà dow madi à dəji panè: Dow-je kí d'oy lé d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ ban-ban wa? Ə d'a tɛɛ kí rɔ-dé kí rá wa? ³⁶ Mbó dow! Né kí i 'dubi lé, à koy ya bá à tɛɛ bəy al wa? ³⁷ Ə né kí i 'dubi kí à to kaa gemə je bè əse kaa né madi kí rangi kàrè, à to daji rɔ-é kinlé bá à kubə al; ³⁸ ə Lubə bá adi daji rɔ né-é tɛɛ kí gangi-é kí meɛ-é ndigi, ə kaa né kí rá-rá ya Lubə adi tɛɛ daji rɔ né-é né-é. ³⁹ Rɔ né-je lay ya titi-nə al. Ngà rɔ dow-je tò gay rəm, rɔ da-je tò gay rəm, rɔ yəl-je tò gay rəm, bá rɔ kanji-je kàrè tò gay rəm tɔ. ⁴⁰ Rɔ né-je kí dɔra-ti tò nɔɔ rəm, bá rɔ né-je kí dɔnangi-ti tò nɔɔ rəm tɔ; ngà ndógi lə rɔ né-je kí dɔra-ti tò gay kí ndógi lə rɔ né-je kí dɔnangi-ti. ⁴¹ Ndógi lə kàdi tò gay rəm, ndógi lə nəy tò gay rəm, bá ndógi lə kərweɛ-je tò gay rəm tɔ. Ə ndógi lə kərweɛ kàre tò gay kí 'lə kərweɛ kí madi. ⁴² Adi kí sobi dɔ tɔsi ndəl tɛɛ lé kàrè tò bè ya tɔ. 'Dubi dow kí rɔ-é kí à ndum ə à tɔsi ndəl tɛɛ kí rɔ-é kí à ndum al ngá. ⁴³ 'Dubi dow kí rɔ kí to né madi al ə à tɔsi ndəl tɛɛ kí rɔ kí ndóle; 'dubi dow kí rɔ kí yay ə à tɔsi ndəl tɛɛ kí rɔ kí tógi-é nɔ. ⁴⁴ 'Dubi dow kí rɔ kí d'oji-é-né ə à tɔsi ndəl tɛɛ kí rɔ kí Ndil kí aa njay adi-é. Kinə rɔ dow kí d'oji-é-né tò rəmə, rɔ-é kí Ndil adi-é tò ya tɔ. ⁴⁵ Gin-é kin bá 'ndangi-né 'panè: Adam kí to dow kí dɔsəy lé təl dow kí isi kəm. Adam kí gogi nè təl Ndil kí njékadi dow-je d'isi kəm. ⁴⁶ Né lə Ndil bá to kí dɔsəy al, ngà rɔ dow kí d'oji-é-né bá to kí dɔsəy; né lə Ndil ree go-ti gogi. ⁴⁷ Dow kí dɔsəy lé to nangi bá dubə, adi dow to kí nangi nè. Ə ɛ kí njékungi-ti joo i dɔra-ti. ⁴⁸ Dow-je kí dɔnangi-ti nè lé, 'titi-nə kí dow kí ndɔki to nangi bá dubə lé ya tɔ; ə dow-je kí dɔra-ti lé, 'titi-nə kí njékɔ dɔra-ti lé ya tɔ. ⁴⁹ Gangi-é kí jəi j'titi-né-nə kí dow kí ndɔki Lubə ubə-é kí nangi lé, bè ya tɔ ə j'a titi-né-nə kí dow kí njékɔ dɔra-ti lé tɔ.

Mbəl rɔ, kí tətɔ kí dɔbəy-ti
1Te 4:13-18

⁵⁰ Ngankɔ-m-je kí njékadmeɛ, m'gə kí rɔ dow, kə məsi d'a kisi kɔɔbe-ti lə Lubə al, né kí ndum à ra be nati kə né kí ndum al al.

⁵¹ †Yən, m'a kidə-si ta kí tò lo bɔyɔ-é-ti: J'a koyi lay al, ngà jəi lay ya rɔ-ji à toki mbəl ⁵² tajinati nè ya, titi kəm kí kində jipi bè, loki ká təbi mbanga kí dɔbəy-ti à ba. Kɔɔ loki ká təbi mbanga à bá lé, dow-je kí d'oy d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ kí rɔ kí dum ndum, ə jəi rəmə, rɔ-ji à toki mbəl. ⁵³ Kɔɔtalə rɔ kí à ndum kinlé tò kadi à kun rɔ kí dum ndum ə rɔ kí à koy kinlé tò kadi à kun rɔ kí à koy al tɔ.

⁵⁴ Loki rɔ kí à ndum kin à kun rɔ kí dum ndum, ə rɔ kí à koy kin à kun rɔ kí à koy al rəmə, ta kí 'ndangi meɛ mbete-ti kí aa njay lé, né-é à ra

né. 'Ndangi mēē mbete-ti kī aa njay 'panè: Rō tēti koy tēti kī sartagangi. 55 Koy, tētō lə-i tō rá ngá wa? Koy, nékati lə-i tō rá ngá wa?

56 Nékatī lə koy, to majal; ə tōgi majal, to ndukun. 57 Ngá oiyo to kī lə Lubə kī njəkadi j'tētō kī takul 'Babe lə-ji Jeju Kristi.

58 Gin-é kin bá, ngankɔ-m-je kī m'ində-si dan kəm-m-ti, ɔi dingəm, ɔi lo kə-si-ti gērərə, ɔwi kī kete-kete kī ndo-je lay mēē kullə-ti lə 'Babe, kdo səi 'gəi kī kullə lə-si tō kogi kare rō 'Babe-ti al.

16

Ta kī sɔbi dɔ némbɔ, kī sɔy ta-je

Ròm 15:25-27

1 †Kī sɔbi dɔ némbɔ kdo ra-né kī njékaa njay-je lé, səi kàrè kadi 'rai titi kī m'un-né ndu m'adi njékəwnə-je kī gay-gay kī dɔnangi Galati-ti kin bə tɔ. 2 Ndo kī dɔsəy mēē Dimasi-ti lé, kadi nā-nā ya uwə gal né mēē kəy-ti liə kī gangi-é kī asi dɔ tōgi-é-ti ində gang, bi kadi toki ngəbi ndo kow-m rɔ-si-ti bá mbɔ-né né al. 3 Ə loki m'a kow rɔ-si-ti rəmə, dow-je kī a mbəti-dé kadi d'ow kī némbɔ lə-si Jorijaləm lé, m'a ndangi mbete kadi-dé ji-dé-ti bá d'a kow-né. 4 Ə kinə tuwə kadi mə ya kī dɔ-m m'ow bane kàrè, dɛ d'a kow sə-m nati. 5 †M'a kal dɔnangi Maseduwan-ti bə bá m'a kow rɔ-si-ti, kdotalə m'a kində dɔnangi Maseduwan gangi bá m'a kow. 6 Dɔmaji ə m'a kisi rɔ-si-ti nɔɔ mbɔr sɛ, ban al ə nɔy kul kàrè à dəə dɔ-m-ti rɔ-si-ti, kdo kadi 'rai sə-m kadi m'ow lo kī m'a kow-ti. 7 Kī nè kinlé, mə m'ndigi kow koo-si ə kində gangi taá al, ngá kinə 'Babe inə tarəbi adi-m rəmə, mə m'oji mēē-m-ti kadi m'ow ə m'isi rɔ-si-ti asi kaglo sɛ. 8 †Ngá kɛ bá m'a kisi bebo Epeji-ti sar kadi ndo ra nɔy Pantekoti asi-né. 9 Kdotalə mēē bebo Epeji-ti lé, tarəbi ra kullə lə-m tɛɛ tati nɔ-m-ti doo rəm, bá njéba-je kàrè 'nə rəm.

10 †Kinə Timote ɔw tɛɛ rɔ-si-ti rəmə, 'rai-é adi mēē-é usi nangi dan-si-ti, kdotalə ɛ kàrè ra kullə lə 'Babe titi mə bə tɔ.

11 Kadi dow nedi-é al. Adi-é né-je kadi təl ree-né rɔ-m-ti gogi kī lapiya, kdotalə m'isi m'ngəbi-é nati kī ngankɔ-é-je kī njékadmēē. 12 Kī sɔbi dɔ Apolosi kī to ngonkɔ-ji kī njékadmēē lé, mə m'ulə dingəm mēē-é-ti nɔ kadi ɔw rɔ-si-ti nati kī ngankɔ-ji-je kī njékadmēē kin ya, ngá mēē-é ndigi kow kī ngɔsnè-ti kin al; loki ɛ ingə tarəbi rəmə à kow bəy.

13 Isi kəm, ɔi gērərə dɔ kadmēē-ti, ɔi dingəm, uwəi rɔ-si ngá.

14 Adī ndigná tō dan-si-ti mēē né-je-ti lay.

15 †Səi 'gəi kī Istepanasi, kī dɛ kī mēē kəy-ti liə bá 'to dow-je kī dɔsəy kī d'adi mēē-dé dɔnangi Akay-ti rəm, 'to dow-je kī d'adi rɔ-dé 'ra kullə d'adi njékaa njay-je rəm.

Ngankɔ-m-je kī njékadmēē, m'təl m'dəji-si ya bəy m'panè: 16 Dow-je kī bə kinlé, uləi dɔ-si gin tōgi-dé-ti rəm, bá dow-je lay kī d'ində rɔ-dé nati sə-dé 'ra kullə kàrè, uləi dɔ-si gin tōgi-dé-ti tɔ. 17 Ree kī Istepanasi-je kī Portinatusi-je kī Akayikusi-je 'ree d'oo-m lé, adi-m rəm, nɔ nɔ; dɛ 'ree 'ra sə-m tɔ-si-ti; 18 kdotalə dɛ 'ra d'adi mēē-m usi nangi rən, səi kàrè mēē-si usi nangi rəm. Ə dow-je kī bə kinlé 'gəi kadi 'piti-dé bane. 19 †Njékəwnə-je kī gay-gay kī dɔnangi Aji-ti 'ra-si lapiya. Akilasi-je kī Prisil, kī njékəwnə-je kī mēē kəy-ti lə-dé 'ra-si lapiya nɔ kī ri 'Babe. 20 Ngankɔ-si-je kī njékadmēē

† 16:1 16:1 Ròm 15:25,26 † 16:5 16:5 Knj 19:21 † 16:8 16:8 Knj 19:8-10 † 16:10 16:10 1Kɔ 4:17 † 16:15 16:15 1Kɔ 1:16 † 16:19 16:19 Knj 18:2

lay ya 'ra-si lapiya. 'Rai-nà lapiya ə uwəi-né-nà kàdì-nà-ti kì mɛɛ kí aa njay. ²¹ Mɔ́ Pol ya m'ndàngi kì jì-m m'panè: Lapiya lə-si. ²² Kinə dow ndigi 'Babe al rəmə, kadi ndól tò dɔ-é-ti! Maranata ('Babe lə-ji, 'ree). ²³ Kadi ramaji lə 'Babe Jeju nà-y sə-si! ²⁴ M'ndigi-si lay ya kdo nam kí 'nami kàdì Jeju Kristi-ti.

Mbete kí njèkungí joo kí Pol ndàngí adi Kōrenti-je Ta-je kí dɔ mbete-ti kí njèkungí joo kí Pol ndàngí adi Kōrenti-je

Mbete kinlé Pol ndàngí adi njékəwnə-je kí Kōrenti bal káre go mbete-ti kí dɔsɔy kí ndàngí adi-dé. Go mbete-ti kí dɔsɔy lé, Pol ɔw Kōrenti kɔo koo njékəwnə-je rəmə oo kí kulənoji liə kí njékəwnə-je kí Kōrenti maji al. Kulənoji kí dan-dé-ti majal kɔo dow-je madi kí 'ba rɔ-dé njékəwkulə-je lə Jeju d'ow 'ndó né-je kí ngəm njékəwnə-je kí Kōrenti 'təl-né dɔ-dé. Loki né-je kin tò bè lé, Pol ndàngí mbete madi kɔl-né sə-dé ə to Titi bá ɔw-né adi-dé. Mbete-é kinlé bá pa ta-é mɛɛ mbete-ti kin tɔ (2Kɔ 2:3-4; 7:8). Mbete kí ɛ ndàngí kɔl-né sə-dé kinlé goto ɓone bè. Loki Titi təl ree bá ingə Pol dɔnangi Maseduwan-ti lé, idə-é toki go mbete-ti kinlé tagir lə njékəwnə-je kí Kōrenti təl maji kí rɔ-é-ti gogi. Kɔo dow-je nɔ dan-dé-ti 'tusi kullə ra-dé-je kí majal lé d'ingə. Beba dɔnangi Maseduwan-ti nɔɔ ya Pol ndàngí mbete kí njèkungí-ti joo kin adi njékəwnə-je kí Kōrenti kɔo ra-dé-né oiyo rəm, kɔo kulə-né dingəm mɛɛ-dé-ti go kaglo-ti kí ngə kin rəm (2Kɔ 1-7).

Ki lo kɔr-é-ti kí 8 tɛɛ 9 lé Pol ɔji-dé ta kí dɔ némbɔ-ti kí kadi d'osi-né kuti njékadmɛɛ-je kí Jorijalem kí 'to njéndoo-je (1Kɔ 16). Né-je kin tò bè ya, ngə dan njékəwnə-je-ti kí Kōrenti lé, dow-je kí dan-dé-ti kí 'to njera ta kí Pol 'ra siə ta kəm-dé kí kete-kete. Gin-é kin bá mɛɛ mbete-ti kinlé Pol pa-né ta dɔ né-je-ti kí toji kí n'to njékəwkulə kí tɔgrɔ-ti (2Kɔ 10-13). Ta kí Pol pa dɔ to-ti kí n'to njékəwkulə kí tɔgrɔ-ti lə Jeju kinlé, to kɔji bá ɔji rɔ-é al, ngə ɛ ge kadi 'gə bè bá d'a kɔ-né njàngí dɔ Poyta kí Maji-ti kí n'ilə mɛɛ-é n'adi-dé kin rəm, d'a 'gə-né kí Kristi kí n'pa ta liə n'adi-dé kinlé ɛ ya to 'Babe rəm. Adi Poyta kí Maji kí rangi goto rəm, Kristi kí rangi kàrè goto rəm tɔ.

Mbete kinlé ta rɔnəl-je kɔ kɔl-je nɔ-ti rəm, bá ta-je kí sɔbi dɔ Pol kɔ kɔ-je liə, kɔ né-je kí dɔrɔ-ti kí Lubə tɛɛ kəm-é adi-é oo loki né ra-é-né toki ni bè kin tò-ti rəm.

Tɔji rɔ kɔ lapiya kí ra

¹ †Ma Pol kí m'to njékəwkulə lə Jeju Kristi kɔ takul mɛɛndigi lə Lubə, j'isi nati kɔ Timote kí to ngonkɔ-ji kí njékadmɛɛ, bá m'ndàngí mbete kin m'adi-si sɔi njékəwnə-je lə Lubə kí isi ɓebo Kōrenti-ti rəm, m'adi-si sɔi ndəgi njékaa njay-je lay kí isi dɔnangi Akay-ti lay rəm tɔ. ² Kadi ramaji kɔ lapiya lə Bobi-ji Lubə, kɔ 'lə 'Babe Jeju Kristi nɔy sə-si! ³ Kɔsgaji tò dɔ Lubə-ti kɔ to Bobi 'Babe lə-ji Jeju Kristi rəm, to Bobi-ji kí njékoo kəmtondoo rəm, to Lubə kí njəsɔl mɛɛ dow-je mɛɛ né-je-ti lay rəm. ⁴ ɛ bá to njəsɔl mɛɛ-ji dan kɔ-je-ti lə-ji lay, kɔo kadi jɛ ya kɔ dɔ-ji kàrè sol kí ɛ sol mɛɛ-ji kinlé j'asi sol-né mɛɛ dɛ kí d'isi dan kɔ-je-ti kí gay-gay tɔ. ⁵ Kɔo gangi-é kí kɔ-je kí kingə kɔ ri Kristi ədi-né dɔ-ji-ti kɔ ndi bè kinlé, gangi-é kin ya solmɛɛ kí j rɔ Kristi-ti ree-né dɔ-ji-ti titi mum bè tɔ. ⁶ Kinə j'ingə kɔ rəmə, j'ingə kɔo kadi mɛɛ-si sol-né rəm, kɔo kadi aji-né rəm; ə kinə mɛɛ-ji sol

† 1:1 1:1 Knj 18:1

rəmə, tō kđo kadi mēē-si sol-né ə kadi to mēēsol kī ra adi asi kadi uwəi tōgi-si ngā mēē kō-je-ti kī káre-rè kī jē kàrè j'isi j'ingə kin tō. ⁷ Ə mēē-ji kī jē j'ində dō-si-ti lé, tō lo tō-é-ti njāngi; kđotalə né kī jē j'gə ən: Gangi-é kī səi ingəi-né kō nati sə-ji lé, gangi-é kin ya səi ingəi-né mēēsol nati sə-ji tō.

Mbunə Pol-je kī Korënti-je

Kō-je lə Pol kī madkullə-je liə

⁸ †Kđotalə, ngankō-m-je kī njəkadmēē, kō kī al dō tōgi-ji galim, kī j'ingə dōnangi Aji-ti, adi mēē-ji gangi man sar adi jē j'or-né mēē-ji mir dō rō-ji-ti kinlé, j'ndigi kadi 'gəi ta kī dō-ti maji. ⁹ Ngā jē ya j'gə dō-ji-ti maji kī 'gangi ta koy dō-ji-ti, kđo kadi j'ində-né mēē-ji dō rō-ji-ti al, ngā kadi j'ində mēē-ji dō Lubə-ti kī njəkadi dow-je kī d'oy 'tosi ndəl. ¹⁰ Lubə bā taa-ji jī koy-ti ilə-ji taā ə à taa-ji jī koy-ti kī bē kin ya bəy. Təgrō-ti, jē j'ində mēē-ji dō-ti kī à taa-ji jī koy-ti ya bəy ¹¹ kī takul ta-je kī səi ya kàrè isi pai siə kđo ta lə-ji; adi maji kī Lubə ra sə-ji kī takul ta-je kī dow-je nā d'isi 'pa siə kđo ta lə-ji kinlé, dow-je nā ya d'a ra-é-né oiyo tō. ¹² Kđotalə né kī to né rifa lə-ji lé, to mēē-ji kī usi nangi dō panjiyə-ji-ti kī rō dow-je-ti lay rəm, bā kī boy nā lé, to panjiyə-ji kī dan-si-ti kī to panjiyə kī aa njay rəm, to panjiyə kī njururu rəm, to panjiyə kī jī rō Lubə-ti bī to kī go gosi-ti lə dow al, ngā tō kī takul ramaji lə Lubə. ¹³ Jē j'ndāngi ta kī rangi j'adi-si al, ngā ta kī səi 'ndoi ə 'gəi mēē-é kin ya. Mā m'ində mēē-m-ti kī səi a gəi mēē-é maji or njuti, ¹⁴ titi kī səi 'gəi-né sē kī jē j'to né rifa lə-si ə səi a 'toi-né né rifa lə-ji ndo ree 'Babə-ti lə-ji Jeju. ¹⁵ Mēē-m kī usi nangi dō-si-ti kinlé bā mā m'ndigi kōw-né rō-si-ti səi ya mōki, kđo kadi Lubə ra-né sə-si maji ra kī nja joo; ¹⁶ †m'a kī rō-si-ti kōw dōnangi Maseduwan-ti, ə m'a kī dōnangi Maseduwan-ti* təl ree rō-si-ti gogi, kđo kadi 'rai sə-m adi m'ow dōnangi Jude-ti. ¹⁷ Kōji kī m'oji bē lé, se m'pa kī ta ndam kare wa? Əse kōji kī m'oji mēē-m-ti lé, m'oji kī dow-ti kđo kadi m'təl m'pa ta mindi-m joo m'panè: Oiyo rəm, á-à rəm wa? ¹⁸ Lubə kī njəkā dō ndi-é-ti ya kàrè gə maji kī ta kī j'idə-si lé, to oiyo rəm, á-à rəm al. ¹⁹ †Kđotalə Jeju Kristi kī to Ngon lə Lubə, kī jē kī Silbē-je†, kī Timote-je, j'ilə mbē ta liə dan-si-ti lé, pa ta mindi-é joo panè: Oiyo rəm, á-à rəm al; ngā ę lé, oiyo ya tō ta-é-ti go káre-rè bē. ²⁰ Kđotalə kunmindi-je lə Lubə lay ya toki panè «oiyo» kinlé dō-ti kī takul Jeju. Rəm bā kī takul-é ya jē kàrè j'pa-né ta rəsi j'adi Lubə j'panè: «Amən»‡ kinlé j'osi-né gaji Lubə tō. ²¹ Lubə bā mbusi nja-ji rəm, mbusi nja-si rəm adi ngā kī takul nam kādī Kristi-ti, ə ində-ji tagay. ²² Ǝ osi-ji kī pō liə ə adi Ndil kī aa njay isi mēē-ji-ti kī né kī dōsəy kī toji né-je kī maji-maji kī ndo-é ə à kadi-ji.

²³ Ə kī sobi dō-m mā lé, m'pa ta kī nō Lubə-ti kadi kinə m'ədi ta rəmə, m'oy. Mā lé, m'təl m'ow bebo Korënti-ti gogi al, kđo m'ndigi kində-si kōō-ti al. ²⁴ Tō kō bā j'ō bē dō kadmeē-ti lə-si al, ngā jē j'ndigi kində rō-ji nati sə-si dō rōnəl-ti lə-si, kđotalə kā kī ai njāngi dō kadmeē-ti.

2

¹ Beba mā ya m'un ndu-m kadi m'təl m'ow rō-si-ti gogi dan mēēkō-ti al ngā. ² Kđotalə kinə mā ya m'adi-si mēēkō lé, nā bā à kadi-m rōnəl wa? À

† **1:8** 1:8 1Kō 15:32 † **1:16** 1:16 Knj 19:21 * **1:16** 1:16 1Kō 16:5-6 † **1:19** 1:19 Knj 18:5

† **1:19** 1:19 Silbē lé ya to Silasi. †Ndó Knj 15:22 ‡ **1:20** 1:20 «Amən» lé kōr mēē-é to «oiyo, kadi tō bē ya.»

to səi kí m'a kadi-si meeḱò kin ya al wa? ³ Beba ndòki m'ndàngi mbete m'adi-si titi kí m'ndàngi-né kete kɔ kadi m'tɛɛ rɔ-si-ti rəmə, dow-je kí dɛ bá tò kadi d'adi-m rɔnəl kinlé, d'adi-m meeḱò al ngá. Mee-m nda kay dɔ-si-ti lay kí rɔnəl lə-m, to rɔnəl lə-si lay tɔ. ⁴ Rɔ-m ati-m kanɔnɔ, mee-m tungə pil-pil, bá ndòki m'ndàngi-né mbete kin kɪ man nɔ kəm-m-ti yaw-yaw m'adi-si, kɔ kadi m'adi-si-né meeḱò al, ngá kɔ kadi 'gəi-né ndigi kí nɔ kí m'ndigi-si kinlé. ⁵ Kinə dow madi to gin né kí meeḱò tò-né rəmə, to mɔ bá dowbé adi-m meeḱò al, ngá to səi lay ya adi-si meeḱò, ə kinə kadi j'pa j'oo-né lo-é rəmə, j'a panè dowbé adi meeḱò dow-je nɔ dan-si-ti. ⁶ Dowbé kinlé, ta kí kosi dow-je nɔ ya 'gangi dɔ-é-ti kin ya asi ngá, ⁷ ɔn ɔ kinə ngá bá inɔi go kɔgi adi-é, ə 'soli mee-é; nè meeḱò kí al dɔ lo à kí kɔr tɔgi-é. ⁸ Beba mɔ m'ulə dingəm mee-si-ti kɔ kadi 'tɔji ndigi kí 'ndigi-é. ⁹ Kɔ mbete ndòki lé m'ndàngi m'adi-si kɔ nɔ-si-né koo, se səi 'təli rɔ-si go ta-ti mee né-je-ti lay ya wa? ¹⁰ Ə dow kí səi inɔi go kɔgi adi-é lé, mɔ kàrè m'inə go kɔgi m'adi-é ya tɔ; kí sobi dɔ-m mɔ lé, kinə m'inə go kɔgi rəmə, to ta lə kinə kí səi inɔi go kɔgi tɔ, ə m'ra nɔ Kristi-ti, ¹¹ kɔ kadi j'inɔi lo j'adi Satɔ taa lo ji-ji-ti al, kɔ jɔi j'gəi kɔjra-je liə gow. ¹² †Loki m'ow m'tɛɛ bebo Troasi-ti kɔ kilə mbɛ Poyta kí Maji lə Kristi lé, 'Babe ɔr tarəbi nɔ-m-ti ya, ngá mee-m usi nangi al, kɔtələ m'ingə Titi kí to ngonkɔ-m kí njəkadmee lé al. ¹³ Beba m'inə njəkadmee-je kí bebo Troasi-ti ə m'ow donangi Maseduwan-ti.

Kullə kí sobi dɔ kulənoji kí sigi

Rɔm 15:17-19; 1Kɔ 1:17-24; 2Kɔ 4:1-7

¹⁴ Oiyɔ ki dɔ Lubə-ti kí adi j'təti rɔ kí ndɔ-je lay kɔ nam kí j'nam kàdɪ Kristi-ti rəm, oiyɔ ki dɔ-é-ti kɔ takul-ji bá adi dow-je 'gə-é-né kɪ lo-je lay toki ubi kí bay-é əti taa lo lay kin bə. ¹⁵ Kɔtələ dan dow-je-ti kí d'un rəbi kaji rəm, dan dow-je-ti kí d'ow ki ta koy-ti rəm lé, j'toki ubi kí əti maji kí Kristi adi Lubə bə; ¹⁶ dɛ kí nɔ-je lé, j'əti-dé bay yo adi isi ɔw sə-dé lo koy-ti, ə dɛ kí dan-ti-je rəmə, j'əti-dé bay kiskəm adi isi ɔw sə-dé lo kiskəm-ti tɔ. Ə né-je kinlé, nɔ bá asi ra wa? ¹⁷ Kɔtələ je lé, j'titi-nɔ kɪ dow-je nɔ ya kí 'to njətəl ta lə Lubə né ra gati-ti kin al; je lé, Lubə adi j'pa ta liə kɪ tagir kí aa njay nɔ-é-ti, kɔ nam kí j'nam kàdɪ Kristi-ti.

3

¹ Se je ya j'a təl pa ta tɔji-né rɔ-ji bəy wa? Əse j'ow ndoo kadi j'adi-si mbete bá j'tɔji-né rɔ-ji rɔ-si-ti titi kí dow-je kí dan-ti-je d'isi 'ra-né kin bə bəy wa? Əse kadi j'taa mbete tɔji rɔ ji-si-ti bəy wa? ² Səi ya 'toi mbete lə-ji kí 'ndàngi mee-ji-ti, kí dow-je lay ya 'gə rəm, d'isi 'ndó rəm. ³ Səi ya 'toi mbete lə Kristi kí tɔji rɔ-é ndaa-ti rəsi, kí 'ndàngi kɪ takul kullə lə-ji; Kristi ndàngi kɪ man né ndàngi mbete al, ngá ndàngi kɪ Ndil Lubə kí njəkisi kəm; ɛ ndàngi bəgrə-je-ti kí to ər-je al, ngá bəgrə-je-ti kí to tal rɔ dow adi ɛ ndàngi mee-si-ti. ⁴ ɛ kin bá mee-ji nda-né kay rɔ Lubə-ti kɔ nam kí j'nam kàdɪ Kristi-ti. ⁵ Je j'asi ra né madi kɪ dɔrɔ-ji al, ngá tɔgi-ji i rɔ Lubə-ti. ⁶ ɛ ya təl-ji njérakullə-je-ti kí j'asi gaki mee kulənoji-ti kí sigi kɪ takul ndukun kí 'ndàngi al, ngá kɪ takul Ndil kí aa njay; kɔtələ ndukun kí 'ndàngi lé, adi dow oy, ngá Ndil kí aa njay adi dow isi kəm.

⁷ Ə kinə kullə lə ndukun kɪ adi dow oy, kɪ to kullə kɪ ndɔki 'ndàngi ta-é kɪ ndaji mbete-je gajɪ ər-je-ti kin ya, Lubə adi ndógi sar ngan Israyel-je d'asi koo takəm Moiyiji al, ə to ndógi kɪ à tò sartagangi al kinlé, ⁸ kullə lə Ndil Lubə rəmə, ndógi liə à tanə ban ngá ən wa? ⁹ Kullə gangta dɔ dow-ti bəy é rifa-é asi bè kinlé, kullə kɔr ta dɔ dow-ti ə rifa-é à tò ban ən wa? ¹⁰ Kinə j'un rifa kɪ kete j'ɔji nati kɪ rifa kɪ gogi nè kin rəmə, rifa kɪ kete to né kɪ kare kdɔ rifa kɪ gogi nè itə-é nɔ. ¹¹ Kdɔtalə kinə nè kɪ à tò sartagangi al ya rifa-é tò bè lé, né kɪ à tò sartagangi lé, rifa-é à nɔ ban ən wa?

¹² Adi nékində mɛɛ dɔ-ti lə-ji kinlé ra adi mɛɛ-ji nda kay-kay. ¹³ Jɛ j'ra titi kɪ Moiyiji ra-né kin al; Moiyiji lé, ilə takubi takəm-é-ti kdɔ kadi ngan Israyel-je d'oo dɔbəy rifa kɪ à tò sartagangi al kinlé al. ¹⁴ Ngan Israyel-je lé, ndɔki 'sangi gə né al adi dɔ-dé oy mburuki. Kdɔtalə sar bɔne bè kàrè, loki dɛ 'ndó mbete Kunmindɪ kɪ Low rəmə, takubi kɔn takəm kɪ kàrè-rè kinlé tò lo tò-é-ti ya bəy; dow ɔr al, kdɔtalə à goto kɪ takul nam kɪ dow nam kàdɪ Kristi-ti ya dɔ. ¹⁵ Bəba sar bɔne bè ya kàrè, kinə ngan Israyel-je 'ndó mbete ndukun-je lə Moiyiji rəmə, takubi kɔn takəm lé uti tagir kɪ mɛɛ-dé-ti ya bəy. ¹⁶ Ngà loki dow ree rɔ 'Bəbɛ-ti rəmə, takubi kɔn takəm lé ɔr kɔgi.* ¹⁷ Kdɔtalə 'Bəbɛ to Ndil; ə loki Ndil 'Bəbɛ tò-ti lé, ra bə goto-ti to. ¹⁸ Bəba jəi lay kɪ takubi goto takəm-ji-ti lé, j'tɔji rifa lə 'Bəbɛ takəm-ji-ti titi né kɪ dow oo sɔɔbɔ-ti bè. 'Bəbɛ kɪ to Ndil lé, təl-ji adi j'titi-nɔ siə, ə adi rifa liə ndógi dɔ-ji-ti kɪ kete-kete.

4

Ta kɪ sɔbi dɔ kɔ kɪ kingə kɪ ri Kristi
1Te 2:1-6; 2Kɔ 2:14-17

¹ Lubə ulə kullə kinlé ji-ji-ti kɪ takul koo kəmtondoo liə; gin-é kin bá jɛ j'adi né madi ɔr-né tógi-ji al. ² Né-je kɪ ra kɪ gidɪ ngəy kɪ to né-je kɪ tò rɔsɔl lé, jɛ j'mbati; jɛ j'ra né j'ədi-né kəm dow al rəm, bá j'təl dɔ ta lə Lubə nangi al rəm. Ngà ta kɪ tɔgrɔ-ti bá j'tɔji ndaa-ti rəsi adi mɛɛ dow-je lay usi nangi pɔ-pɔ dɔ-ji-ti nɔ Lubə-ti. ³ Poyta kɪ Maji kɪ j'isi j'ilə mbɛ-é kinlé, kinə tò aa yérérɔ al bəy rəmə, to dow-je kɪ d'isi d'ow kɪ ta koy-ti bá aa yérérɔ rɔ-dé-ti al tin; ⁴ adi to njémɛngə-je kɪ Sú kɪ to lubə kɪ dɔkaglo-ti kɪ nè kin ra-dé adi dɔ-dé oy mburuki, adi d'oo ndógi lə Poyta kɪ Maji lə Kristi, njɛrifa kɪ to takəm Lubə kin al. ⁵ Jɛ j'ilə mbɛ ta kɪ sɔbi dɔ-ji jɛ al; Jeju Kristi kɪ to 'Bəbɛ bá j'ilə mbɛ ta liə, ə ta liə bá jɛ j'pa-né j'panè: J'to ngannjékulə-je lə-si. ⁶ Kdɔtalə Lubə kɪ panè: Kadi lo ndógi lo kɪ ndul-ti lé, bá ndógi mɛɛ-ji-ti kdɔ kadi j'gə-né rifa liə kɪ ndógi takəm Kristi-ti.

⁷ Né kɪ maji kɪ toki kində ngəngəm kinlé, jɛ j'oti rɔ-ji-ti kɪ to jo anji kin, kdɔ kadi tò ndaa-ti rəsi kɪ tógi kɪ nɔ kinlé ɪ rɔ Lubə-ti bi ɪ rɔ-ji-je-ti al. ⁸ Kɔ-je kɪ gay-gay tɛɛ dɔ-ji-ti ya, ngà taa tógi-ji al; j'ində mɛɛ-ji dɔ rɔ-ji-ti al ya, ngà mɛɛ-ji gangi man al; ⁹ d'ulə kəm-ji ndoo ya, ngà Lubə inə-ji kɔgi al; d'otɪ-ji nangi rum ya, ngà 'tol-ji al. ¹⁰ Koy kɪ kadi j'oy kdɔ ta lə Jeju lé, jɛ j'oti rɔ-ji-ti kɪ ndɔ-je lay kdɔ kadi kiskəm liə tɔji-né rɔ-é ndaa-ti rəsi rɔ-ji-ti. ¹¹ Kdɔtalə jɛ kɪ j'isi kəm lé, j'isi ta koy-ti kɪ ndɔ-je lay kdɔ ta lə Jeju, kdɔ kadi kiskəm lə Jeju kàrè tɔji-né rɔ-é ndaa-ti rəsi daji rɔ-ji-ti kɪ njəkoy kin to. ¹² Adi koy ra kullə rɔ-ji-ti, ngà kiskəm ra kullə rɔ-si-ti to.

* 3:16 3:16 Tɛt 34:34

13 'Ndàngi 'panè: M'adi mee-m, gin-é kin bá m'pa-né ta*! Kadmee kí kàre-rè kin ya ra kullə mee-ji-ti. Jε kàrè j'adi mee-ji tɔ, gin-é kin bá j'isi j'pa-né ta tɔ. 14 Ə j'gə kí Lubə kí adi 'Babe Jeju tɔsi ndəl lé, à kadi jε kàrè j'tɔsi ndəl nati kɪ Jeju rəm, bá à kadi jəi sə-si-je j'ai nati takəm-é-ti rəm tɔ.

Ta kí sɔbi dɔ lokisi kí sartagangi

1Pi 1:6-9; Ròm 8:23-25

15 Kdɔ né-je lay kí tɛɛ dɔ-ji-ti kinlé, tɛɛ kdɔ maji lə-si, bè kdɔ kadi ramaji lə Lubə kí isi ree dɔ dow-je-ti dɔ madi-é-ti kɪ kete-kete kinlé ra adi dow-je nɔ ya 'ra-é-né oiyo giti-giti d'osi-né gají-é. 16 Gin-é kin bá tógi-ji goto-né al. Ə kinə lé, daji rɔ-ji kí ndaa-ti nè kin tuji kàrè, mee-ji kí kəy təl kí sigi kɪ ndɔ-je lay. 17 Kdɔtalə kɔ-je kí à tɛɛ rangi ngáy al kí dɔkaglo-ti kí sɛ bè kinlé, isi ɔw sə-ji kɪ lo rɪbá-ti kí al dɔ lo, kí à tò sartagangi. 18 Beba jε lé, kəm-ji tò go né-je-ti kí dow oo kɪ kəm-é kin al, ngà tò go né-je-ti kí dow oo kɪ kəm-é al; kdɔtalə né-je kí dow oo kɪ kəm-é lé, to né-je kí à dəə, ngà né-je kí dow oo kɪ kəm-é al bá to né-je kí tò sartagangi.

5

1 Kdɔtalə je j'gə kí, daji rɔ-ji kí to lokisi-ji kí donangi-ti nè, kí toki kəykubi bè par kinlé, kinə tuji kàrè, lo kisi-ji kí tò sartagangi kí to kəy kí Lubə bá ra bɪ dow bá ra al ya tò dɔrɔ-ti nɔɔ. 2 Ə daji rɔ-ji kí nè kinlé, j'isi j'tumə-ti d'usi-d'usi, adi j'ndigi kun daji rɔ-ji kí to lokisi kí dɔrɔ-ti kin kulə dɔ-ti titi kí dow ulə-né kubi dɔ madi-é-ti kin bè. 3 Kdɔ j'a kisi kɪ kubi rɔ-ji-ti bɪ j'a kisi kɪ rɔ-ji kare al. 4 Kdɔtalə kisi-ji mee kəykubi-ti kinlé, j'ɔɔ rɔgi-rɔgi, j'tumə d'usi-d'usi, ə to ndigi bá j'ndigi kɔr kubi lé rɔ-ji-ti al, ngà j'ndigi kulə kí rangi dɔ-ti, kdɔ kadi daji rɔ-ji kí à koy kinlé, kiskəm taa lo j'i-é-ti. 5 Lubə ya to njəkuwə dɔ-ji kete kdɔ kiskəm kinlé rəm, ɛ ya adi Ndil kí aa nɔy isi mee-ji-ti kɪ né kí dɔsɔy kí toji né-je kí maji-maji kí ndɔ-é ə à kadi-ji.

6 Jε j'gə kí kisi-ji mee daji rɔ-ti kin bəy lé, j'isi say kɪ 'Babe ya, ngà mee-ji nda kəy kɪ ndɔ-je lay. 7 - Kdɔtalə je j'isi kɪ takul kadmee bɪ kɪ takul né kí koo kɪ kəm al - 8 Mee-ji nda kəy kɪ ndɔ-je lay ə j'ndigi nɔ kadi j'ɪnə daji rɔ kin j'ɔw j'isi rɔ 'Babe-ti. 9 Gin-é kin bá, lé j'isi-né mee daji rɔ-ji-ti kin, əsɛ j'ɪnə-né daji rɔ-ji kin kàrè, né kí uwə mee-ji lé, to kadi j'nəl-é. 10 †Kdɔtalə jəi lay ya tò kadi j'a kəi logangta-ti nɔ Kristi-ti, kdɔ kadi nɔ-nɔ taa nɔdɔji kullə liə kí maji əsɛ kí maji al, kí ɛ ra, loki isi-né mee daji rɔ-é-ti kinlé.

Ta kí sɔbi dɔ kulə noji nati kɪ Lubə kɪ takul Kristi

Ròm 5:1-11; Epe 4:20-24

11 Ə jε lé, gə kí j'gə né kí to bəl 'Babe kinlé bá jε j'sangi kadi j'uwə-né dow-je kɪ ta sɔbi dɔ né-je kin; Lubə gə-ji rəm, bá m'gə mee-m-ti kí mee tagir-ti lə-si lé, səi kàrè 'gəi-ji tɔ. 12 Jε ya j'a təl pa ta toji-né rɔ-ji rɔ-si-ti rangi al ngá. Ngà to kəm lo bá j'adi-si kadi osi-né gají rɔ-si kdɔ ta lə-ji, kdɔ kadi dow-je kí njəkɔsi gají rɔ-dé kɪ né kí rɔ dow-ti ndaa-ti nè, bɪ kɪ né kí mee dow-ti al kinlé, 'gəi lo kilə-dé-né ta-ti. 13 Kinə j'to mbə-je rəmə, j'to mbə-je kdɔ Lubə; ə kinə kəm-ji aa rəmə, aa kdɔ-si. 14 Kdɔ loki j'gir dɔ koy-ti kí dow kàre-rè ya oy kdɔ dow-je lay, ə dow-je lay d'oy siə to kin rəmə, ndigi kí Kristi ndigi-ji kinlé al dɔ-ji galim. 15 Kristi oy kdɔ dow-je lay,

* 4:13 4:13 Pa 116:10 † 5:10 5:10 Ròm 14:10

kɔɔ kadi dow-je kí d'isi kà dɔ-dé taá lé, d'isi kɔɔ ta lə-dé de al, ngá kadi d'isi kɔɔ Kristi kí oy bá tɔsi ndəl tɛɛ kɔɔ ta lə-dé kinlé.

¹⁶ Beɓa kí nè kɔw ki kete kinlé, je j'gə dow kí go koo-é-ti lə dow al ngá; lé ndɔki j'gə Kristi kí go koo-é-ti lə dow kàrè, ɓone bè kinlé j'gə-é bin al ngá. ¹⁷ Kinə dow nam kadi Kristi-ti rəmə, dɔwé to dow kində kí sigi. Né-je kí low dəə ngá: Yən, né-je lay təl kí sigi. ¹⁸ Ə né-je lay kin ya i rɔ Lubə-ti kí ulə noji nati sə-ji kí takul Kristi rəm, adi-ji kullə kulə dow-je noji nati siə rəm. ¹⁹ Kɔɔtalə Lubə ya kà dɔ-é ulə noji nati kà dow-je kí dɔnangi-ti, kɔɔ nam kí 'nam kadi Kristi-ti, ɓi tidə majal-je lə dow-je dɔ-dé-ti al, ə e adi-ji ta kí sɔbi dɔ kulənoji nati. ²⁰ Adi je lé, j'to njéetaa tó Kristi, adi ta kí j'pa sə-si kinlé, tó titi kí Lubə ya bá pa sə-si bè; beɓa j'ngɔ ta-si-ti kí ri Kristi kadi ulə noji nati kà Lubə! ²¹ Kristi kí ra majal al ya, Lubə adi-é oy majal-je lə-ji dɔ-é-ti, kɔɔ kadi kà takul-é bá jəi j'təli-né dow-je kí njururu takəm Lubə-ti.

6

¹ To kí j'to njérakullə nati kí Lubə lé bá j'dəji-si-né kadi maji kí Lubə ra sə-si kinlé, adi tó kɔgi kare al. ² Kɔɔtalə Lubə panè: Dɔkaglo-ti kí maji lé, m'oo ndi-i; ndɔ kaji-ti ə m'ra sə-i. Yən, kaglo kí maji nɔ lé ya ngá ɔn; yən ndɔ kaji lé ya ngá ɔn. ³ Je j'ndigi ra né madi kí kadi tugə dow jigi-ti al, nè dow-je d'a pa ta kí maji al dɔ kullə-ti [lə-ji.]* ⁴ Ngá meɛ né-je-ti lay lé, je j'to-ji rɔ-ji kí ngannjékullə-je lə Lubə bá j'uwə-né rɔ-ji ngá nɔ dan kɔ-je-ti, kà dan ndoo-ti, kà dan meɛ gangi man-ti, ⁵ †ta kində-je-ti, kà ra dangay-je-ti, kà meɛ sulə-ti kí 'sulə kosi dow-je dɔ-ji-ti, meɛ kɔɔ-ti kí rɔgi-rɔgi ta kullə-ti, meɛ ɓi-ti kí tó al, kà meɛ kɔgi rɔ nékuso-ti kí mankay; ⁶ meɛ panjiyə-ti kí aa njay, kà meɛ négə-ti, kà meɛ kilə meɛ dɔ madi-é-ti, kà meɛ maji kí ra-ti, kà takul Ndil kí aa njay, kà takul ndigi dow-je kí kədkəm goto-ti, ⁷ kà takul ta kí tɔgrɔ-ti, kà takul tógi lə Lubə, kà takul néra kí njururu kí to nékati kí j'a rɔ-né rəm, to né kí j'a taa-né nékati dɔ-ji-ti rəm; ⁸ dow-je 'piti-ji rəm, d'ulə rɔsɔl dɔ-ji-ti rəm; 'pa ta kí maji al dɔ-ji-ti rəm, 'pa ta kí maji dɔ-ji-ti rəm; d'oo-ji kí njékədi dow-je bè, rəmə je lé bá j'pa ta kí tɔgrɔ-ti; ⁹ d'oo-ji titi dow-je kí 'gə-dé al bè, ngá 'gə-ji maji; d'oo-ji titi dow-je kí 'tò ta koy-ti bè, ngá kí rá j'isi kà dɔ-ji taá tin; d'oo-ji titi dow-je kí 'gangi ta koy dɔ-dé-ti bè, ya ngá 'təl-ji al; ¹⁰ d'oo-ji titi dow-je kí rɔ-dé ati-dé bè, ngá rɔ-ji nəl-ji kà ndɔ-je lay; d'oo-ji titi njéndoo-je bè, ngá j'ində dow-je nɔ maji-ti; d'oo-ji titi dow-je kí né lə-dé goto bè, ngá je j'ingə né-je lay.

Ta kí sɔbi dɔ kɔr rɔ kɔgi meɛ majal-ti

1Kɔ 10:14-22; Epe 5:5-11; 1Pi 2:9-12

¹¹ Səi dow-je kí bebo Kōrenti-ti, je lé, j'nda meɛ-ji kay, j'idə-si ta rəsi-rəsi, j'tɛɛ meɛ-ji j'adi-si; ¹² je lé, meɛ-ji tó gay sə-si al, ngá səi ya bá meɛ-si tó gay. ¹³ 'Rai sə-ji titi kí je j'ra-né sə-si kin bè! M'pa sə-si ta titi ngan-m-je bè, səi kàrè, kadi 'tɛɛi meɛ-si adi-ji tɔ.

¹⁴ Njékadmɛɛ al-je lé, iləi jugi kí kàre-rè mindi-si-ti sə-dé al. Néra kí njururu kà néra kí maji al lé, d'a kində rɔ-dé nati ban wa? Londógi kí londul lé, d'a kuwə-nɔ lubi-lubi ban wa? ¹⁵ Kristi kà Belial† lé, ta-dé à kasi-nɔ dɔ ri-ti wa? Njékadmɛɛ de kà njékadmɛɛ al lé, d'a kore-nɔ dɔ ri-ti wa?

* **6:3** 6:3 Ta-je kí tó mbunə né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dɔsay kí dan-ti-je kí 'ndangi kí ji-dé kà ta greki. † **6:5** 6:5 Knj 16:23 † **6:15** 6:15 Belial lé to Sú ə kɔr meɛ-é to njemɛɛndul.

16 †Køy læ Lubə kɪ magi-je lé, kulənoji ri bá à tó-dé nati wa? Kdotalə jəi j'toi køy læ Lubə kɪ Njəkisi kəm, titi kɪ Lubə pa-né panè: Mə Lubə m'a kisi dan-dé-ti, ə m'a njiyə dan-dé-ti; m'a to Lubə læ-dé, ə də d'a to dow-je læ-m. 17 Gin-é kin bá 'Babe panè: 'Tɛɛi kɔgi dan-dé-ti, ə ɔri rɔ-si kɔgi rɔ-dé-ti; né kɪ tò nɛ ya, ɔdi rɔ al, ə m'a kuwə-si kɪ rɔ-m-ti. 18 'Babe kɪ njətógi-je lay panè: «M'a to Bobi-si, ə sɛi a toi ngan-m-je kɪ dingəm, kɪ ngan-m-je kɪ dené.»

7

1 Səi kɪ m'ində-si dan kəm-m-ti, tò kɪ kunmindi-je kɪ bè kin tò kɔɔ-ji kinlé bá kadi j'tɔri-né né-je kɪ tò nɛ kɪ tò rɔ-ji-ti, kɪ tagir-ti læ-ji, ə j'sangi kadi j'təli dow-je kɪ j'aai njay kɪ ndɔ-je lay mɛɛ bəl Lubə-ti.

Rɔnəl læ Pol kɔɔ lapiya kɪ tò mbunə-dé-ti kɪ Kōrenti-je

2 Indəi-ji dan kəm-si-ti! Jɛ j'ra né kɪ maji al kɪ dow al rəm, j'tuji né læ dow al rəm, bá j'ədi dow j'taa né liə al rəm. 3 M'pa ta kin bè kɔɔ kilə-né ta ɔ-si-ti al, kdotalə lé m'pa kete m'panè: Kisi-ji kəm əse koy-ji kàrè, sɛi 'toi kɪ dan kəm-ji-ti. 4 Mɛɛ-m nda kəy ɔ-si-ti rəm, m'osi gəji rɔ-m nɔ kɔɔ ta læ-si rəm, mɛɛ-m usi nangi pɔ-pɔ rəm, dan kɔ-je-ti lay kɪ j'ingə kin ya kàrè, rɔ-m nəl-m nɔ rəm.

5 †Kɔɔ loki j'ree j'tɛɛ ɔnangi Maseduwan-ti lé, kəm lo ya kàrè j'ingə taa-né koo sɛ al; kɔ-je tɛɛ ɔ-ji-ti kɪ kəm rəbi-je kɪ gay-gay; rɔ i kɪ ndaa-ti ree kɪ ɔ-ji-ti ə mɛɛ-ji isi bəl tɔ. 6 Ngə Lubə kɪ to njəsɔl mɛɛ dow-je kɪ né ɔr tógi-dé lé bá sɔl mɛɛ-ji kɪ takul ree læ Titi; 7 ree liə kin par bá sɔl mɛɛ-ji al, ngə sɔl kɪ sɛi 'sɔli mɛɛ-é kin kàrè sɔl mɛɛ-ji tɔ; Titi lé, ree ɔr-ji poy bo koo-m kɪ ra-si nɔ kin rəm, nɔ-je læ-si rəm, bá ta kɪ ɔ mɛɛ-si kɔɔ ta læ-m rəm, adi rɔnəl læ-m al ɔ lo.

8 Kinə mbete kɪ ndɔki m'ndangi m'adi-si kinlé, ra adi mɛɛkɔ rə-si kàrè, m'a ndingə rɔ-m ɔ-ti al. Ə lé m'ndingə rɔ-m ɔ-ti kàrè – Mə m'oo kɪ mbete kinlé ra adi mɛɛkɔ rə-si ɔkaglo kɪ sɛ bè – 9 kɪ nè kinlé, rɔ-m nəl-m, kɔɔ mɛɛkɔ læ-si kin al, ngə kdotalə mɛɛkɔ læ-si lé, ra adi iŋəi panjiyə-si-je kɪ maji al kɔgi; kɔɔ to mɛɛkɔ kɪ Lubə ndigi, bi né kɪ maji al kàrə ya kàrè jɛ j'ra sə-si al. 10 Kdotalə mɛɛkɔ kɪ Lubə ndigi lé, to mɛɛkɔ kɪ ɔw kɪ dow adi iŋə panjiyə-é kɪ majal kɔgi ə aji-né, adi to mɛɛkɔ kɪ dow ndingə rɔ-é ɔ-ti al, ngə mɛɛkɔ læ dow-je kɪ donangi-ti nè bá to mɛɛkɔ kɪ tɛɛ koy. 11 Yən, mɛɛkɔ kɪ Lubə ndigi kinlé ya bá ra adi i-ji-né rati ya 'pai-né ta ɔri-né ta ɔ-si-ti rəm, wɔngi rə-si-né ɔ né-ti kɪ maji al kinlé rəm, 'bəli-né rəm, bo kadi ooi-mi rə-si-né rəm, rɔ-si ngə-né njim rəm, sɛi 'gangi-né ta ɔ né-ti kɪ maji al kinlé rəm! Mɛɛ né-je-ti lay ya sɛi 'toji ndaa-ti rəsi kɪ sɛi 'goti mɛɛ ta-ti kinlé.

12 Adi mbete kɪ ndɔki m'ndangi m'adi-si kinlé, m'ndangi kɔɔ njərاندangi kɪ madi-é kin al rəm, kɔɔ ɛ kɪ madi-é rə siə ndangi kin al rəm, ngə m'ndangi kɔɔ kadi kɪ rati læ-si kɔɔ ta læ-ji kinlé tò-né ndaa-ti rəsi dan-si-ti takəm Lubə-ti. 13 Gin-é kin bá mɛɛ-ji usi-né nangi pɔ-pɔ. Ə mɛɛ-ji usi nangi pɔ kɪ kusi par al, ngə rɔ-ji nəl-ji nɔ bəy, kdotalə Titi kɪ sɛi lay ya rai-é adi mɛɛ-é usi nangi pɔ adi rɔ-é nəl-é kinlé tɔ. 14 Kinə m'osi gəji rɔ-m sɛ kɔɔ ta læ-si rɔ Titi-ti kàrè rɔ-m sɔl-m al; ngə ta-je lay kɪ j'pa sə-si lé, to ta-je kɪ tɔgro-ti ya, adi né kɪ j'osi-né gəji-si rɔ Titi-ti lé, tɔji rɔ-é ndaa-ti rəsi

kí to ta kí tōgrō-ti. ¹⁵ Səi lay ya 'təli rō-si go ta-ti, adi loki mēe-é ole dō-ti lé, rō-é nəl-é dō-si-ti n̄a rəm, rō-é nəl-é kđo kuwə kí s̄əi uwəi-é ki rō-si-ti k̄i bəl, k̄i rō kí b̄a kati-kati dō-é-ti kin rəm. ¹⁶ Rō-m nəl-m n̄a, kđotalə kində kí m'ində mēe-m dō-si-ti mēe né-je-ti lay.

Némbɔ kđo njékadmēe-je kí Jorijalēm

8

Némbɔ lə njékəwnə-je kí dɔnangi Maseduwan-ti

Ròm 15:25-27; 1Kɔ 16:1-4

¹ †S̄əi ngankɔ-ji-je kí njékadmēe, je j'ndigi kadi j'adi-si 'gəi ramaji lə Lubə kí toji rō-é rō njékəwnə-je-ti kí gay-gay kí dɔnangi Maseduwan-ti. ² Dan kɔ-je-ti kí n̄a kí tēe dō-dé-ti n̄a mēe-dé kin ya k̄arè, rənəl lə-dé al dō lo. Ə dan ndoo-ti lə-dé kí n̄a kin ya, d̄e 'toji mēemaji lə-dé d'adi al dō lo, ³ adi d'adi né kí go tōgi-dé-ti, ə kí m'oo k̄i kəm-m lé, d'adi al dō tōgi-dé ya b̄əy rəm, k̄i mēendigi kí n̄a rəm. ⁴ D̄e d̄əji-ji 'to ta-ji-ti pəkə-pəkə kadi j'adi-dé tarəbi kadi n'uləi ji-dé n'od̄i-né kullə ramaji k̄i njékaa n̄əy-je kin. ⁵ D̄e d'adi rō-dé ya 'Babə pa b̄əy, b̄a d'adi-ji rō-dé titi kí Lubə ndigi-né. Ra-é lə-dé kinlé al dō gangi-é kí j̄e j'ində mēe-ji dō-ti.

Ta dingəm kí s̄əbi dō némbɔ lə njékəwnə-je kí Korēnti

⁶ Bəba j'ulə dingəm mēe Titi-ti kadi təl ta kullə ramaji kin rō-si-ti, titi kí ɛ tum-né gin-é. ⁷ Gangi-é kí s̄əi asi-né gaki mēe né-je-ti lay adi to mēe kadmēe-ti rəm, mēe tapa-si-ti rəm, mēe n̄égə-ti rəm, mēe k̄i rati-ti mēe né-je-ti lay rəm, mēe ndigi-ti kí 'ndigi-ji rəm lé, gangi-é kin ya 'toji-né kasi gaki lə-si mēe kullə ramaji-ti kin tō. ⁸ Tō ndukun b̄a m'un madi-si al, nḡa k̄i rati lə nd̄əgi-é-je b̄a m'id̄ə-si, kđo kadi 'toji-né kí ndigi kí ndigi dow-je lé, to ndigi kí tōgrō-ti ya. ⁹ Kđotalə s̄əi 'gəi maji kí 'Babə lə-ji Jeju Kristi kí to nj̄énékingə ya təl nj̄endoo kđo ta lə-si, kđo kadi k̄i takul ndoo liə lé, s̄əi 'təli-né nj̄énékingə-je. ¹⁰ Tō lo koo lə-m dō ta-ti kin: Né kinlé to né kí tuwə-si, kđo s̄əi ya 'toi dow-je kí d̄os̄əy kí 'mbɔi né kin kal n̄ə n̄y; ə to mbɔ-é par al, nḡa 'toi dow-je kí d̄os̄əy kí 'ndigi némbɔ kinlé. ¹¹ Ən é kí nḡosn̄ə-ti kinlé, 'rai t̄oli ta-é kí go tōgi-si-ti, kđo kadi asi gangi tagir-ti né maji kí tō mēe-si-ti kinlé. ¹² Kinə tagir kí maji tō mēe dow-ti lé, gangi né kí tō ji-é-ti kadi adi kin ya nəl Lubə bi ɛ d̄əji né kí goto ji dow-ti al. ¹³ Adi to ta lə kadi s̄əi 'sani rō-si kati-kati, kđo kadi 'lə dow-je kí rangi b̄a t̄o-dé-né soti al, nḡa to ta lə kadi asi-n̄a k̄i kasi b̄ane; né kí tēe dō-dé-ti kí nḡosn̄ə-ti kinlé, né-je kí tō ji-si-ti mburuki-mburuki kinlé à ra sə-dé dan ndoo-ti lə-dé, ¹⁴ bəba nd̄o kí 'lə-dé tō mburuki-mburuki rəmə, à ra sə-si dan ndoo-ti lə-si tō; gangi-é kin b̄a à to kasi-n̄a, ¹⁵ titi kí 'ndanḡi-né 'pan̄ə: Dow kí ɔy né n̄a lé, né n̄a ji-é-ti ngay al, ə dow kí ɔy nd̄e b̄ə k̄arè, né nal ji-é al rəm*.

Kində kəm go némbɔ-ti

¹⁶ M'ra oiyo Lubə kđo kadi kí adi ḡa k̄i rati lə-m kđo ta lə-si kin ya tō mēe Titi-ti tō. ¹⁷ Kđo ɛ i kalangi ya taa takoji lə-ji adi ɛ ya k̄i dō-é ndigi n̄a kadi n'j̄i n'ow rō-si-ti. ¹⁸ J̄e j'ulə ngonkɔ-ji kí njékadmēe k̄arə nati siə ə to ngonkɔ-ji kí njékəwnə-je kí gay-gay lay d'osi ḡaji-é n̄a, kđo né kí ɛ ra

kdo Poyta kí Maji. ¹⁹ Bøy bá njékəwnə-je lé ya 'mbəti-é kadi to njəkow sə-ji mba, kdo kullə ramaji kin kí d'inə ji-ji-ti, kdo riba lə 'Babe ya kì dō-é rəm, kdo kadi j'toji-né tagir kí maji kí tò mɛɛ-ji-ti rəm. ²⁰ Jɛ j'ndigi ra kadi dow ilə ta dō-ji-ti sobi-né dō némbɔ kí nɔ́ kí d'inə kullə-é ji-ji-ti kinlé al. ²¹ Kdo jɛ j'sangi ra né kí maji takəm 'Babe-ti par al, ngà takəm dow-je-ti tɔ. ²² Jɛ j'ulə ngonkɔ-ji kí njékadmɛɛ káre sə-dé, ə to ngonkɔ-ji kí j'oo kí rati liə mɛɛ kullə-je-ti nɔ́, bá kí ngəsnè-ti kin kàrè kí rati liə usi dō madi-é-ti ya bøy, kdo mɛɛ-é nda sə-si kay-kay. ²³ Ə Titi lé, ɛ to nam-m rəm, bá to madkullə lə-m kí j'isi j'ra kullə dan-si-ti rəm. Ə ngankɔ-ji-je kí njékadmɛɛ kin rəmə, to njékəwnə-je kí gay-gay bá d'ulə-dé, kdo kadi 'ra kullə kdo riba lə Kristi. ²⁴ Ən ə 'toji ndigi dow-je kí tò mɛɛ-si-ti takəm-dé-ti, rəmə njékəwnə-je kí gay-gay d'a gə kí ta kí j'pa dō-si-ti j'osi-né gaji rɔ-ji lé, to tó-é ya.

9

¹ Ta kí sobi dō ra kì njékaa njay-je lé, tuwə kadi m'ndangi-né mbete m'adi-si al ngá. ² Kdo m'gə bə ra maji kí tò mɛɛ-si-ti adi m'osi-né gaji rɔ-m rɔ dow-je-ti kí dɔnangi Maseduwan-ti m'panè: «Səi kí dɔnangi Akay-ti isi dō nja-si-ti kal-né nɔ́» ə rɔ tungə pilingi lə-si lé, ra adi dow-je nɔ́ ya d'odi rɔ-dé. ³ Bə ya kàrè, m'ulə ngankɔ-ji-je kí njékadmɛɛ rɔ-si-ti nɔɔ, kdo kadi piti kí j'piti-si sobi dō lo kinlé təl to kɔɔ kare al, ə kadi isi dō nja-si-ti titi kí m'pa-né lé bane. ⁴ Kdo kinə dow-je kí dɔnangi Maseduwan-ti 'dan-m bá səi isi dō nja-si-ti al rəmə, mɛɛ-ji kí j'ində dō-si-ti kinlé à təl to rɔsol dō-ji-ti rəm, bá à to rɔsol dō-si-ti rəm. ⁵ Adi mɔ́ m'oo kí tuwə kadi m'dəji ngankɔ-ji-je kí njékadmɛɛ kadi d'ow rɔ-si-ti kete nɔ́-m-ti kadi d'oo go né-je lə-si kí səi uni mindi-si kdo kadi kì mɛɛndigi lé, kdo kadi tò pèrèrè bá à toji kí to nékadi kì mɛɛndigi bi kì baə ta al.

Kunmindì kí sobi dō njékadi né-je

1Ti 6:17-19; Plp 4:15-19; 1Ja 3:16-18

⁶ Né kí kadi 'gəi ən: Dow kí dubi né ndɛ bə rəmə, à kijə ndɛ bə ya tɔ, ə dow kí dubi né nɔ́ rəmə, à kijə nɔ́ ya tɔ. ⁷ Kadi dow kí rá-rá adi titi kí ɛ oji-né mɛɛ-é-ti, bi kadi adi kì rɔkati al rəm, bá kadi dow ɔsi-é bá adi al rəm. Kdo Lubə ndigi dow kí njékadi né kì rɔnəl. ⁸ Ə Lubə ɔw kì tógi kadi adi maji-je kí gay-gay ree dō-si-ti tuki-tuki, kdo kadi ndɔ-je lay ya né tò mɛɛ ji-si-ti mɛɛ né-je-ti lay, kdo kadi 'rai-né ndigi ra-je lə-si lay rəm, bá ndəgi-é à nɔ́y ji-si-ti mburuki-mburuki kadi uni 'rai-né kullə-je lay kí to kullə kí maji-maji, ⁹ titi kí 'ndangi-né panè: Ɛ tɛɛ ji-é adi njéndoo-je; néra kí njururu liə tò sartagangi*. ¹⁰ Ɛ kí njékadi ko né njədubi né rəm, njékadi-é nékuso rəm lé, à kadi-si ko né rəm, à kadi dō-é tɛɛ kí kete-kete rəm, bá à kadi kandi néra kí njururu lə-si ree kí dō madi-é-ti madi-é-ti rəm. ¹¹ Bəba Lubə à kadi 'toi njénékingə-je mɛɛ né-je-ti lay, kdo kadi kì kəm rəbi kí rɔ-ji-ti rəmə, né-je kí gay-gay lay kí à tɔki kadi kì mɛɛndigi kinlé, à ra kadi dow-je nɔ́ 'ra-é-né oiyo. ¹² Kdo némbɔ kinlé ra ya par bá à ra kì njékaa njay-je al, ngà à ra kadi dow-je nɔ́ 'ra-né oiyo Lubə giti-giti tɔ. ¹³ Kullə kí à rai kinlé, loki d'a koo maji-é rəmə, d'a kosi-né gaji Lubə, kdo təl kí 'təli rɔ-si go ta-ti 'pai ta rəsi dō Poyta-ti kí Maji lə Kristi rəm, d'a kosi

* 9:9 9:9 Pa 112:9

gaji-é kɔɔ nékadi kɔ mɛɛndigi læ-si kɔ à toji kuwə-ŋa lubi-lubi sə-dé rəm, kɔ dow-je lay rəm. ¹⁴ Maji kɔ al dɔ lo kɔ Lubə ra sə-si kinlé à ra kadi dɛ 'pa siə ta kɔɔ ta læ-si, kɔɔ ndigi kɔ 'ndigi-si. ¹⁵ Oiyɔ kɔ dɔ Lubə-ti, kɔɔ ramaji liə kɔ dum mbɔji!

Pol pa ta gangi-né dɔ rɔ-é

10

Tɔgi læ njəkɔwkułə

1Kɔ 2:1-5; Rɔm 15:17-21; 2Kɔ 6:4-7; 13:2-4

¹ Mɔ Pol, m'ulə dingəm mɛɛ-si-ti kɔ ta kɔ sol, kɔ mɛɛmaji kɔ i rɔ Kristi-ti. Mɔ lé, dow-je 'panə takəm-si-ti bɔ m'to dow kɔ njəsɔl dɔ-m, ə kinə m'a sɔy sə-si rəmə, m'to dow kɔ njətanga. ² M'dəji-si kadi ndɔ kɔ m'tɛɛ rɔ-si-ti rəmə 'rai-mi adi m'təl dow kɔ njətanga al. Ngà dow-je madi d'oo-ji kɔ njəra né-je kɔ nəl daji rɔ-dé. Bɛba to tó-é kadi m'ɔji dowbé-je kinlé kɔ m'to dow kɔ m'nga. ³ Togrɔ-ti, to rəmə j'to dow-je ya, ngà rɔ bɔ jɛ j'ro titi kɔ dow rɔ-né al. ⁴ Kɔɔ nékati-je kɔ j'isi j'ro-né lé, to nékati-je læ dow-je al, ngà to nékati-je kɔ i rɔ Lubə-ti ə tɔgi-é asi tɔɔ lo ngəm rɔ-je kɔ ngə-ŋa nangi lirim-lirim. ⁵ Tagə-je kɔ kɔgi kare, kɔ kɔjɔ-je kɔ isi ilə kagi ɔgi dow-je gə Lubə lé, jɛ j'bujuru kɔgi ə j'uwə tagir læ dow-je lay j'adi 'təl rɔ-dé go ta-ti læ Kristi. ⁶ Lokɔ sɔjɔ ya 'təli rɔ-si go ta-ti maji rəmə, dow-je kɔ njəmbatɔ təl rɔ-dé go ta-ti lé, jɛ j'isi pɛrɛrɛ kɔɔ kində-dé kɔji-dé to.

⁷ Uni kəm-si ooi-né né-je maji! Kinə dow gir kɔ n'to kɔ læ Kristi rəmə, kadi-é gə né kin dɔ-é-ti maji tɔ; kinə ɛ to kɔ læ Kristi lé, jɛ kàrɛ j'to kɔ læ Kristi ya tɔ. ⁸ Tɔgi kɔ 'Babɛ adi-m kadi m'adi-si ɔwi-né kɔ kete-kete kinlé, kinə m'osi-né gaji rɔ-m ŋa kàrɛ rɔ-m à sol-m al. Kɔɔ 'Babɛ adi-m kɔɔ kadi m'ra-né sə-si bɔ kadi m'tuji-si-né al. ⁹ Mɔ lé, m'ndigi ra rɔ-m kɔ dow kɔ njəndangi mbete kɔɔ kulə-né bəl mɛɛ-si-ti al. ¹⁰ Kɔɔ 'panə Pol lé, mɛɛ mbete-je-ti liə bɔ pa ta-je kɔ ngə-ŋa, kɔ ta-je kɔ to-to; ngà kinə daji rɔ-é ya ɔ dan-ji-ti rəmə, ɛ to dow kɔ yay rəm, ta pa-é to ta kɔ dow ilə ká-ti al rəm. ¹¹ Kadi dow kɔ njəpa ta kinlé gə né kin dɔ-é-ti maji: Ta-je kɔ jɛ j'goto ya j'ndangi j'adi-si ə to ta-je kɔ ngə kinlé, lé j'a nɔɔ ya kàrɛ j'a pa kadi ngə bə ya tɔ.

¹² Jɛ lé j'a kɔji rɔ-ji kɔ dow-je madi əsɛ mbɔji rɔ-ji kɔ dow-je madi kɔ dɛ d'a 'pa ta bɔ toji-né rɔ-dé kin al. Mbɔji kɔ dɛ ya kɔ dɔ-dé 'mbɔji rɔ-dé kɔ nɛmbɔji rɔ lə-dé rəm, bɔ kun kɔ dɛ ya d'un rɔ-dé 'mbɔji-né rɔ-dé rəm kinlé, toji kɔ nɛgə nal-dé. ¹³ Jɛ lé, jɛ j'ndigi kɔsi gaji rɔ-ji kadi al dɔ lo al. Ngà né kɔ j'a kun kɔɔ mbɔji-né rɔ-ji lé, to gangi lo kullə kɔ Lubə ulə ji-ji-ti bɔ adi j'ɔw-né sar j'tɛɛ-né rɔ-si-ti. ¹⁴ Jɛ lé, ndɔki j'ɔw sar j'tɛɛ rɔ-si-ti nɔɔ adi jɛ j'al dɔ rəbnin læ-ji al; kɔɔ to jɛ ya bɔ j'ɔw kɔ Poyta kɔ Maji læ Kristi dɔsɔy bɛ læ-si. ¹⁵ Jɛ lé, jɛ j'ɔsi gaji rɔ-ji kɔ kullə-je læ dow kɔ rangi j'adi al dɔ lo al. Ngà jɛ j'ində mɛɛ-ji dɔ-ti kɔ lokɔ kadmɛɛ læ-si ɔw kɔ kete-kete rəmə, jɛ j'a təl dow-je kɔ boy takəm-si-ti ta madi-é-ti ya bɔy mɛɛ rəbnin kullə-ti læ-ji, ¹⁶ kɔ kəm rəbi kilə mbɛ Poyta kɔ Maji dɔnangi-je-ti kɔ tɔ sɔy kɔ bɛ læ-si, bɔ jɛ j'ndigi kɔsi gaji rɔ-ji kɔ kullə kɔ dow-je kɔ rangi 'ra rəbnin-ti lə-dé kin al. ¹⁷ Dow kɔ ndigi kɔsi gaji rɔ-é rəmə, kadi ɔsi gaji rɔ-é kɔɔ nam kɔ nam kadi 'Babɛ-ti. ¹⁸ Kɔɔ dow kɔ ɛ ya pa ta toji-né rɔ-é kin bɔ to dow kɔ maji al, ngà dow kɔ 'Babɛ ya piti-é kin bane.

11

Ta lə Pol kɪ njéndó dow-je né-je kɪ ngəm

Gal 1:6-9; 4:9-20; 2Kɔ 12:11-15

¹ Kamə-je! Isi sə-m do-ti adi-mi m'pa ta ki mbó-ti sɛ! Təgrɔ-ti, isi sə-m do-ti! ² Kdo m'ra jangi do-si-ti, ə to jangi kɪ i rɔ Lubə-ti, kdotalə m'uwə do-si m'adi dingəm kɪ kàre-rè, kadi m'ow sə-si m'tɔji Kristi titi ngonmandi kɪ aa njay kɪ gə dingəm al bəy bè. ³ Ngà titi kɪ ndɔki li ədi-né Kawa susu kinlé, mə m'bəl kɪ tagir lə-si à kɪ kur-si wale kadi jɪ 'nami kadi Kristi-ti nam kɪ təgrɔ-ti al rəm, kadi [aa njay]* takəm-é-ti titi kɪ kete al rəm. ⁴ Kdo loki dow ree ilə mbɛ ta lə Jeju kɪ tò gay kɪ ɛ kɪ j'ilə mbɛ-é j'adi-si, kàrè sɛi isi siə do-ti rəm, bá ndil kɪ tò gay kɪ ɛ kɪ sɛi ingəi kete kàrè sɛi 'taai rəm, bá loki dow ilə mbɛ Poyta kɪ Maji kɪ tò gay kɪ ɛ kɪ j'ilə mbɛ-é j'adi-si kàrè sɛi 'ndigi rəm. ⁵ Ə njéba rɔ-dé njékɔwkulə-je kɪ ngay kin kàrè, mə m'oo né kàre kɪ d'itə-m-né al. ⁶ To ə m'to njəgosi pa ta al ya, ngà né kɪ m'pa ta do-ti lé m'gə maji ə mɛɛ né-je-ti lay, kɪ nɔ dow-je-ti lay ya jɛ j'tɔji gə-é j'adi tò ndaa-ti rəsi takəm-si-ti.

⁷ Əsə kilə kɪ m'ilə mbɛ Poyta kɪ Maji lə Lubə kare ya m'adi-si ə m'oo-né rɔ-m kɪ né al kadi sɛi bá 'toi-né dow-je kɪ boy kinlé, to majal tɔ bəy bá m'ra wa? ⁸ M'ində njékəwnə-je kɪ gay-gay kɪ rangi ndoo-ti nɔ, adi dɛ bá d'ugə-m bá m'ra-né kullə m'adi-si. Ə loki m'isi rɔ-si-ti bá m'ow ndoo né kàrè, m'oy dow madi dan-si-ti al, ⁹ †kdotalə ngankɔ-ji-je kɪ njékadmɛɛ kɪ d'j dɔnangi Maseduwan-ti bá 'ree 'ra sə-m kɪ né-je kɪ ndoo-é ra-m. Mɛɛ né-je-ti lay lé, mə m'uwə rɔ-m ngə kadi m'oy-si al, ə m'a kɔy-si al kɪ kɔy al ya bè. ¹⁰ Kɪ takul ta kɪ təgrɔ-ti lə Kristi kɪ tò mɛɛ-m-ti kinlé, m'pa rəsi kɪ né kɪ m'isi m'osi-né gajɪ rɔ-m dɔnangi Akay-ti kinlé, dow kɪ à kɔr do-m-ti ya goto. ¹¹ Kdo ri wa? Kdotalə ndigi bá m'ndigi-si al wa? Lubə gə lay kɪ m'ndigi-si! ¹² Gangi-é kɪ m'isi m'ra kinlé, ɛ ya m'a ra, kdo kadi dɛ kɪ 'sangi kəm lo madi kdo kadi d'osi-né gajɪ rɔ-dé titi né kɪ d'asi-nə sə-ji bè kinlé, d'ingə al ki kingə al ya bè. ¹³ Dowbé-je kinlé, 'to njékɔwkulə-je kɪ ngəm, 'to ngannjékulə-je kɪ njékədtə-je kɪ 'təl rɔ-dé njékɔwkulə-je-ti lə Kristi. ¹⁴ Ə to né kɪ ra bəl al, kdo Satə ya kɪ do-é kàrè təl rɔ-é malayka kɪ lo kɪ ndógi-ti tɔ. ¹⁵ Adi ngannjékullə-je lə Satə kɪ kadi 'təl rɔ-dé ngannjékullə-je kɪ sobi do néra kɪ njururu kinlé kàrè, to né kɪ mba al tɔ. Dəbəy-dé à kow nati kɪ kullə ra-dé.

Kɔ-je kɪ kullə lə Pol

2Kɔ 4:9-13; 6:3-10; 1Kɔ 4:8-13; Knj 20:18-27

¹⁶ M'təl m'pa ya bəy, kadi dow oo-m kɪ mbə bè al; al kàrè, adi-mi m'toki mbə bè, kdo kadi mə kàrè m'osi gajɪ rɔ-m ndɛ tɔ. ¹⁷ Ta kɪ m'ow kɪ pa kinlé, m'ow kɪ pa titi kɪ 'Babe ndigi-né al, ngà m'ow kɪ pa kɪ mbó-ti kɪ mɛɛ-m kɪ m'nda kay, kdo m'gə né kɪ m'a kɔsi-né gajɪ rɔ-m. ¹⁸ Kɔsi kɪ dow-je nɔ ya d'osi gajɪ rɔ-dé titi kɪ dow ɔsi-né gajɪ rɔ-é kinlé, mə ya kàrè m'a kɔsi gajɪ rɔ-m tɔ. ¹⁹ Sɛi kɪ kəm-si aa lé ya isi do-ti kɪ mbó-je kɪ mɛɛndigi lə-si al fan! ²⁰ Kdo sɛi lé, dow-je kɪ 'ra-si bə-ti, d'ubə maji do-si-ti, 'taa né-je lə-si ngəngə; d'oo-si kɪ né al, 'tində mbo-si kin bá sɛi isi do-ti sə-dé! ²¹ To rɔsɔl kadi m'pa, kdo toki né kɪ j'tɔji yay lə-ji bè ya, ngà kɛ bá né lay kɪ dow à kɔsi-né

* **11:3** 11:3 Ta-je kɪ tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kɪ dɔsaj kɪ dan-ti-je kɪ 'ndangi kɪ ji-dé kɪ ta greki. † **11:9** 11:9 Plp 4:15-18

gaji rɔ-é lé, ma ya kàrè m'a kɔsi-né gaji rɔ-m to; m'pa kí mbó-ti. ²² Dɛ 'to òbrɛ-je, ə ma m'to əbrɛ ya to. Dɛ 'to Israyel-je, ə ma m'to Israyel ya to. Dɛ 'to nganka Abrakam, ə ma m'to ngonka Abrakam ya to. ²³ †M'a pa ta titi dow kí dɔ-é nɔy-ti bè. 'To njérakullə-je lə Kristi rəmə, ma m'to njérakullə lə Kristi m'itə-dé, kɔ kí kullə-ti kàrè, m'itə-dé nɔ rəm; kí dangay kí ra-ti kàrè m'itə-dé nɔ rəm; kí tində-ti kàrè d'oo né go-m-ti al rəm. Né-je kí asi koy ya tɛɛ dɔ-m-ti nja nati-nati rəm. ²⁴ Jipi-je 'tində-m tandəy kɔrso kor ta-é káre†, bè-bè ya asi nja mi, ²⁵ †'tində-m kí salangi nja mutə, 'tilə-m kí ər nja káre adi m'to ta koy-ti, bato nduy sə-m nja mutə, m'to dan babo-ti ndɔ káre biki! ²⁶ †Taá-taá ya m'ow mba kí nja-m rəm, né-je kí ngə-ngə ya tɛɛ dɔ-m-ti dan ba-ti rəm, ji bɔkaya-je-ti rəm, ji ngankɔ-m-je-ti kí 'to jipi-je rəm, ji dow-je-ti kí 'to jipi-je al rəm, mɛɛ bebo-je-ti rəm, dilələ-je-ti rəm, dan babo-ti rəm, bá ji ngankɔ-ji-je-ti kí njéba rɔ-dé njékadmɛɛ-je rəm to. ²⁷ M'ra kullə m'ɔɔ rɔgi-rɔgi, m'ingə kò, taá-taá ya m'to bi al rəm, fo kí kundə man ra-m rəm, m'ɔgi rɔ-m nékuso kí man kay rəm, m'ow kí rɔ-m kare rəm, kul ɔ-m rəm. ²⁸ Ə ndəgi kò-je rəmə, ma m'pa al ngá, né kí ɔy-m kí ndɔ-je lay lé, to mɛɛ-m kí a kəkəkə kɔ njékəwnɔ-je kí gay-gay lay kin. ²⁹ Nɔ é tógi-é goto é tógi-m goto siə al wa? Nɔ é usi dan majal-ti é ta-é to rɔ-m siə al wa? ³⁰ Kinə kadi m'osi gaji rɔ-m rəmə, m'a kɔsi gaji rɔ-m kí yay lə-m. ³¹ Lubə kí Bɔbi 'Babe Jeju kí kɔsgaji toki liə ya sartagang kinlé, gə kí m'ədi ta al. ³² †Loki m'isi bebo Damasi-ti lé, gubərnər lə ngar Aretasi adi 'ngəm tarəbi-je kí bebo-ti kadi d'uwə-m, ³³ ngə dow-je d'adi-m m'isi mɛɛ jangá-ti bá d'ulə-m kí kəmbolə ndəgi bɔr adi m'ree njal nangi bá m'tɛɛ-né ji-é-ti.

12

Né-je kí ra Pol toki ni bè kí né-je kí toki tɛɛ dɔ-é kadi-é oo

1Kɔ 2:3-5; 2Kɔ 4:7-10

¹ Se kadi m'osi gaji rɔ-m wa? Kɔsi gaji rɔ maji al. Lé bè ya kàrè m'a təl ree dɔ né-je-ti kí 'Babe tɛɛ kí dɔ-é kí né-je kí adi-é ra dow kí ni bè.

² M'gə dow káre kí to njənam kadi Kristi-ti kí Lubə un-é ɔw siə dɔrɔ-ti kí njəkungi-ti mutə; to ta kí ra bal dɔgi gidi-é sɔ ngá. ɔw siə kí daji rɔ-é buré kàrè m'gə al rəm, ɔw siə kí rɔ-é buré al kàrè m'gə al rəm; Lubə bá gə. ³⁻⁴ Ə m'gə kí dowbè kinlé Lubə un-é ɔw siə be kisi maji-ti ə adi-é oo ta-je kí dum pa rəm, bá to tó-é al kadi dow təl pa rəm. ɔw siə kí daji rɔ-é buré kàrè m'gə al rəm, ɔw siə kí daji rɔ-é buré al kàrè m'gə al rəm; Lubə bá gə. ⁵ Dow kí bè kin bá m'a kɔsi-né gaji rɔ-m, ya ngə kí sobi dɔ-m ma rəmə, né kí m'a kɔsi-né gaji rɔ-m lé to yay-je lə-m ya par. ⁶ Lé m'ndigi kɔsi gaji rɔ-m ya kàrè, m'a to mbé al; kɔ m'a pa ta kí togrɔ-ti; ngə kɔsi bá m'a kɔsi gaji rɔ-m al, nè dow madi à kɔ koo-m kí dow kí boy nɔ ngəy dəə-né ta gangi-é kí oo rɔ-m-ti əsə oo-né ta-je lə-m. ⁷ Rəm bá kadi né-je kí maji rəti-rəti kí toki tɛɛ kí dɔ-é kadi m'oo kin ra-m adi m'ində kadi-m al lé, Lubə adi kun ya tò rɔ-m-ti, ə tò rɔ-m-ti kí malayka lə Satə, kò kadi rɔ-m ndir njiki-njiki, nè m'a kɔ kində kadi-m. ⁸ M'nɔ ta 'Babe-ti nja mutə bè kadi ɔr né-é kin kí rangi rɔ-m-ti ya, ⁹ ngə ɛ idə-m panè: «Ramaji lə-m ya asi-i, kɔ lo kí yay tò-ti kin bá tógi-m ra kullə-ti.» Adi kí nɔ rəmə yay-je

† 11:23 11:23 Knj 16:23 † 11:24 11:24 Det 25:3. † 11:25 11:25 a Knj 16:22; b Knj 14:19 † 11:26 11:26 a Knj 9:23; b Knj 14:5 † 11:32 11:32 Knj 9:23-25

lə-m bá m'a kosi-né gaji rə-m, kɔɔ kadi tógi Kristi nəy-né sə-m. ¹⁰ Gin-é kin bá mə m'ra-né rənəl dɔ yay-je-ti lə-m, kɔ dɔ taji-je-ti kɔ dow-je 'taji-m, kɔ dɔ né-je-ti kɔ nal-m, kɔ dɔ kəm-m-je-ti kɔ dow-je d'ulə ndoo, kɔ dɔ né-je-ti kɔ ra-m adi mɛɛ-m gangi man kɔɔ ta lə Kristi; kɔɔ loki m'yay kin bá tógi-m tɔ.

Né-je kɔ Pol ilə ká-ti al kɔ né-je kɔ uwə mɛɛ-é

¹¹ Mə m'təl mbá. Ə to səi bá 'rai-mi bá m'təl mbá. Ə lé a to səi bá lé a pai ta kɔ dɔ-m-ti; kɔɔ njéba rɔ-dé njékɔwkulə-je kɔ ngay kinlé, to ə m'to né al ya, ngà né káre kɔ d'itə-m-né ya goto. ¹² Né-je kɔ toji kɔ dow to njékɔwkulə lé, səi ooi rɔ-m-ti, adi to: Kilə mɛɛ dɔ madi-é-ti dan kɔ-je-ti lay, kɔ né-je kɔ toji tógi Lubə, kɔ né-je kɔ tɔ bəl-bəl, kɔ nékɔji-je. ¹³ Ri bá ndəgi njékəwnə-je kɔ gay-gay d'ingə rɔ-m-ti d'itə-si wa? Dɔmaji ə à to kɔy kɔ m'oy-si al kin wa tá. Inəi go kɔgi adi-mi dɔ né ra-ti kɔ njururu al kin!

¹⁴ Ooi, m'isi dɔ nja-m-ti kadi m'ow rɔ-si-ti kɔw kɔ nja mutə, ə m'a kɔy-si al; kɔɔ to nékingə-si bá m'isi m'sangi al, ngà to daji rɔ-si ya bá m'isi m'sangi. Kdɔtalə ngan-je bá d'a mbó né kadi njékoji-dé-je al, ngà njékoji ngan-je bá d'a mbɔ né kadi ngan-dé-je. ¹⁵ Mə lé, kɔ mɛɛndigi lə-m ya m'a tində-né né-je lə-m m'sane kɔgi kɔɔ ta lə-si rəm, mə ya kɔ dɔ-m m'a kilə rɔ-m kɔgi kɔɔ ta lə-si rəm. Se mə m'ndigi-si nɔ ə səi a ndigi-mi nɔ al ngà wa?

¹⁶ Tɔgrɔ-ti ya, mə m'oy-si al; ngà dow-je madi d'a panə to kɔ m'to njətulə rɔ-m nati lé bá m'ədi-si-né. ¹⁷ Dow-je kɔ m'ulə-dé rɔ-si-ti kinlé, ɛ kɔ m'adi-é ədi-si taa né ji-si-ti adi-mi isi nɔɔ wa? ¹⁸ M'ulə dingəm mɛɛ Titi-ti (kadi-é ɔw rɔ-si-ti), ə m'ulə ngonkɔ-ji kɔ njékadmɛɛ káre siə tɔ: Se Titi ədi-si taa né ji-si-ti wa? Je kɔ Titi lé j'njiyə kɔ tagir kɔ káre-rə ya al wa? Ə j'un rəbi kɔ káre-rə ya al wa?

¹⁹ Low nɔ ya səi giri kɔ je j'isi j'pa ta kɔɔ kɔr-né ta dɔ-ji-ti nɔ-si-ti. Kɔ nɔ Lubə-ti rəm, kɔ takul nam kɔ j'nam kadi Kristi-ti rəm bá je j'pa-né ta; səi lé, m'ində-si dan kəm-m-ti! Né-je lay kinlé, tɔ kɔɔ kɔw kɔ kete-kete lə-si. ²⁰ M'əbəl kɔɔ kadi m'ow m'tɛɛ rəmə m'ingə-si titi kɔ mɛɛ-m ndigi-né lé al rəm, bá səi kərə kadi ingəi-mi titi kɔ mɛɛ-si ndigi-né lé al tɔ. (M'əbəl) kɔɔ kadi gaki-nə-je, kɔ kim-nə-je, kɔ mɛɛkati-je, kɔ jangi kɔ n̄-je, kɔ kulə ta ndil-nə-ti-je, kɔ kində nane-je, kɔ kində kadi-je, kɔ né ra jugi-jugi-je tɔ dan-si-ti. ²¹ (M'əbəl) kadi kinə m'tɛɛ rɔ-si-ti rəmə, Lubə lə-m təl ulə rɔsɔl dɔ-m-ti kɔɔ ta lə-si bəy, ə kadi m'ɔ m'nɔ-né kɔɔ dow-je nɔ ya kɔ 'ra majal kete adi to kinə kɔ d'inə rɔ-dé yaki mɛɛ né-je-ti kɔ tɔ nɛ takəm Lubə-ti, kɔ néra kɔ jugi-jugi-je, kɔ gɔkaya-je ya ngà 'tusi d'inə al kin.

13

Ndəji-je kɔ lapiya-je kɔ ra

¹ To kɔw kɔ njékungɔ-ti mutə ngà bá m'ow kɔ kɔw rɔ-si-ti tin. Ta lay kɔ à toki gɔl lé, à to ta kɔ dow-je joo əse mutə 'pa ta kɔ dɔ-ti bane. ² Kɔw-m rɔ-si-ti kɔ njékungɔ-ti joo lé, ndɔki m'pa ta kin kete, ɛ bone bə kɔ m'goto rɔ-si-ti kin ya kərə, m'a təl kidə dow-je kɔ ndɔki 'ra majal kete lé ya bəy rəm, bá m'a təl kidə ndəgi-é-je lay rəm kɔ kinə m'təl m'ow rɔ-si-ti rəmə, m'a kɔr kəm dow al. ³ Kɔɔ səi 'sangi kadi 'gəi né kɔ toji kɔ Kristi pa ta kɔ takul-m; kɔ rɔ-si-ti lé, ɛ to njəyay al, ngà ɛ oji tógi-é dan-si-ti. ⁴ Tɔgrɔ-ti ya,

'bɔ-é kagdəsi-ti kɔɔ yay (liə), ngà ɛ isi kəm kɔ takul tógi lə Lubə; jɛ kàrè, j'yay siə tɔ, ngà kɔ rɔ-si-ti rəmə, j'a kisi siə kəm kɔ takul tógi lə Lubə.

⁵ Sɛi ya 'təni mɛɛ-si ooi, se ɔi mɛɛ kadmɛɛ-ti wa? Sɛi ya 'dəji rɔ-si ta ooi. Se sɛi 'gəi kɔ Jeju Kristi isi mɛɛ-si-ti ya al wa? Bin al tɔ rəmə tən kɔ 'təni mɛɛ-si lé, ilə ta dɔ-si-ti. ⁶ Ngà kɔ sɔbi dɔ-ji jɛ rəmə, m'gə mɛɛ-m-ti kɔ sɛi a gəi kɔ tən mɛɛ lə-ji, ilə ta dɔ-ji-ti al. ⁷ Jɛ j'pa ta kɔ Lubə kadi né kɔ maji al káre ya kàrè 'rai al; m'pa bè kɔ tɔji kɔ tən mɛɛ lə-ji ɔr ta dɔ-ji-ti al, ngà m'pa bè kɔ kadi lé jɛ bá tən mɛɛ lə-ji ilə ta dɔ-ji-ti kàrè, sɛi ə 'rai-né né kɔ maji. ⁸ J'ow kɔ tógi kɔ kɔsi-né ta ta kɔ tɔgrɔ-ti al, ngà j'ow kɔ tógi kɔ ta kɔ tɔgrɔ-ti. ⁹ Loki sɛi tógi-si tɔ, ə jɛ bá j'yay rəmə, jɛ j'ra rɔnəl, ə né kɔ uwə mɛɛ-ji mɛɛ pa ta-ti kɔ Lubə lé, tɔ ta lə kɔw kɔ kete-kete lə-si. ¹⁰ Gin-é kin bá, m'goto sə-si ya kàrè, m'ndàngi-né ta kin bè, kɔ kadi lé m'isi sə-si nati kàrè kadi m'gaki-si al, ngà kadi m'ra kɔ go tógi-ti lə 'Babə kɔ adi-m kadi m'adi ɔwi-né kɔ kete-kete bi kadi m'tuji-si-né al.

¹¹ Kadi m'tol-né ta-é lé, sɛi ngankɔ-m-je kɔ njékadmɛɛ, isi kɔ rɔnəl, ɔwi kɔ kete-kete, uləi dingəm mɛɛ-nə-ti, adi tagir lə-si toki káre-rè, isi-nə kɔ lapiya, ə Lubə kɔ njèndigi dow-je, kɔ njəlapiya à ra sə-si. ¹² 'Rai-nə lapiya kuwə-nə kàdɔ-nə-ti kɔ mɛɛ kɔ aa njay. Njékaa njay-je lay 'ra-si lapiya.

¹³ Kadi ramaji lə 'Babə Jeju Kristi, kɔ ndigi dow-je lə Lubə, bá kuwə-nə lubi-lubi kɔ takul Ndil kɔ aa njay kɔ tó-ji nati kin nɔy sə-si lay.

Mbate kí Pol ndàngi adi Galati-je Ta-je kí do mbete-ti kí Pol ndàngi adi Galati-je

Pol ndàngi mbete kin adi njékəwnə-je kí gay-gay kí 'to njékadmɛɛ-je kí donangi Galati-ti. Dow gə al é se to kəl donangi-é kí ɛ ɔw-ti oo ngá kin ('Ndó Knj 16:6; 18:23) əse to kəl-é kí taá-ti wa? Ɛ ndàngi mbete kin kɔɔ rɔ-né kà néndó-je kí ngom kí gin joo kí ɔsi ta néndó liə: Adi to ta lə kadi dow təl rɔ-é go ndukun-ti, kà nékobe-je-ti lə jipi-je əse kadi dow isi kà dow do rɔ-é ra né kí mɛɛ-é ndigi.

Njéndó dow-je né kí dan-ti-je kí 'to jipi-je kí koji kəy 'panè: Dow-je kí donangi Galati-ti kí 'to jipi-je kí koji kəy al lé, kadi 'təl rɔ-dé go ndukun-ti lə jipi-je ə kadi d'ijə-dé ganjangi kɔɔ kadi 'nəl-né Lubə. Lo kɔɔ-é kí 1-2 lé, Pol ɔ do tógi-ti liə kí ɛ to-né njékəwkulə kɔɔ kɔsi-né néndó kí ngom kinlé ngərəngi. Go-ti, kɔ lo kɔɔ-é kí 3-4 lé, ɛ ndó-dé né kí tɔgrɔ-ti kí to təl kí dow à təl dow kí njururu kà takul kadmɛɛ Jeju Kristi bi kà takul kullə ra-é kí sobi do-é al. To ramaji lə Lubə bi to təl rɔ go ndukun-ti al. Təl ta-é-ti, kɔ lo kɔɔ-é kí 5-6 lé, ɛ pa ta kí sobi do taa kí Lubə taa njékadmɛɛ-je ilə-dé taá kà takul Jeju Kristi. Taa bá ɛ taa-dé ilə-dé taá kɔɔ kadi 'ra-né né-je kí maji al kí daji rɔ-dé ndigi al, ngà mɛɛ kisi kà do taá-ti lə-dé lé, kadi 'ndigi-nə kà takul tógi lə Ndil kí aa njay. Pol tɔji adi aa yóróró kí né-je kí maji al kí to kandi kullə ra daji rɔ dow lé, ɔsi ta né-je kí to kandi kullə ra Ndil kí aa njay mɛɛ kisi kà do taá-ti lə njékadmɛɛ.

Tɔji rɔ kà lapiya kí ra Ròm 1:1-7

¹ Ma Pol, njékəwkulə lə Jeju Kristi, ə to dow-je bá d'adi-m m'to njékəwkulə lé al rəm, bá to takul dow madi al rəm; ngà m'to njékəwkulə kà takul Jeju Kristi rəm, kà takul Bəbi-ji Lubə kí adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy rəm. ² J'isi nati kí ngankɔ-m-je lay kí njékadmɛɛ bá m'ndàngi mbete kin m'adi-si sɛi njékəwnə-je kí gay-gay kí donangi Galati-ti. ³ Kadi Bəbi-ji Lubə dɛ kà 'Babe Jeju Kristi d'adi ramaji kà lapiya lə-dé nɔy sə-si. ⁴ Jeju Kristi lé, ɛ ya ree oy kɔɔ majal-je lə-ji, kɔɔ kɔɔ-ji-né kɔgi mɛɛ né-je-ti kí majal kí dokaglo-ti kí ngosnə kin, ə to né kí mɛɛ Bəbi-ji Lubə ndigi. ⁵ Kɔsgaji tò kí do Lubə-ti kà do bal-bal! Amɛn!

Yay lə dow-je kí Galati Gál 3:1-5; 4:9-20; 5:1-12

⁶ Lubə kí njəba-si kà takul ramaji lə Kristi bá kalangi bè ya isi 'tusi-é inəi-é ə isi uni go Poyta kí Maji kí rangi kinlé to né kí ra-m bəl nɔ. ⁷ Tɔgrɔ-ti, Poyta kí Maji kí rangi ya kərə goto, ngà dow-je kí njétəl do-si bá d'ow nɔɔ; dɛ 'ndigi təl do Poyta kí Maji lə Kristi kí nangi.

⁸ Ngà kinə, lé to jɛ ya əse to malayka madi kí dɔrɔ-ti bá ilə mbɛ Poyta kí Maji kí tò gay kà ɛ kí jɛ j'ilə mbɛ-é j'adi-si kete kin rəmə, kadi ndəl tò do dowbɛ-ti! ⁹ Ndəki j'idə-si kete ya, ngà kí ngosnə-ti kin m'təl m'idə-si ya

bøy m'panè: Kinə dow ilə mbe Poyta kí Maji adi-si bá tò gay kì ɛ kí ooi kete kin rəmə, kadi ndəl tò dɔ dowbé-ti!

¹⁰ Ə kí bone bè kinlé se to dow-je bá m'sangi kadi 'piti-m əse Lubə bá m'sangi kadi-é piti-m wa? Se m'sangi kadi m'nəl dow-je wa? Kinə m'isi m'sangi kadi m'nəl dow-je bøy lé, m'a to ngonnjékullə lə Kristi al.

Kəm rəbi kí Pol ingə-né Poyta kí Maji

¹¹ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, adi m'idə-si rəsi m'adi ooi, Poyta kí Maji kí ndɔki m'ilə mbe-é lé, to ta lə dow al. ¹² Kdɔ m'oo ta dow-ti al rəm, m'ndó rɔ dow-ti al rəm, ngà to Jeju Kristi bá tɛɛ kì dɔ-é adi-m m'gə.

¹³ †Panjiy-m kí kete kí ndɔki m'isi m'pole-né Lubə kì jipi-je bøy lé, sɔi ooi ta-é maji. Ndɔki m'ulə kəm njékəwnə-je lə Lubə ndoo nɔ rəm, bá m'sangi kadi m'tɔɔ ko-dé rəm. ¹⁴ †Mɛɛ kúji ra Lubə-ti lə-ji jɛ jipi-je lé, dow-je nɔ ya dan gin dow-je-ti lə-m kí 'to dɔkasi-nə-je lə-m lé, mɔ ya m'itə-dé lay; kdɔtalə nékobe lə bɔbi-m-je lé, m'ra kullə-é kì rɔ tungə-m nɔ. ¹⁵⁻¹⁶ †Ngà kɛ bá loki m'nɔy mɛɛ kɔ-m-ti bøy ya Lubə ində-m tagay ə ɓa-m kì takul ramaji liə; loki oo maji kadi n'adi kəm-m ijə dɔ Ngon-é-ti kadi m'gə-é, kdɔ kadi m'ilə mbe ta liə dan dow-je-ti kí 'to jipi-je al lé, m'ində ta-é nɔ dow-ti al rəm, ¹⁷ bá m'ow bebo Jorijalɛm-ti rɔ dow-je-ti kí 'to njékɔwkułə-je kete nɔ-m-ti kin al rəm, ngà tajinati nè ya m'ow dɔnangi Arabi-ti. Go-ti, m'təl m'ree bebo Damasi-ti gogi.

¹⁸ †Bal mutə go-ti bá m'ow bebo Jorijalɛm-ti rɔ Sepasi-ti* kadi m'gə-é. Loki m'ow rəmə, m'isi be liə ndɔ dɔgi gidi-é mɔ. ¹⁹ Dow kí rangi kí dan njékɔwkułə-je-ti kí m'oo-é goto, ngà Jaki kí ngonkɔ 'Babe ya kì kár-é m'oo-é. ²⁰ Ta kí m'ndàngi m'adi-si kinlé, kí nɔ Lubə-ti, m'ədi ta al.

²¹ Go-ti, m'ow go lo-je-ti kí dɔnangi Siri-ti rəm, bá dɔnangi Silisi-ti rəm tɔ. ²² Ngà kí sobi dɔ njékəwnə-je kí gay-gay kí 'nam kadi Kristi-ti kí d'isi dɔnangi Jude-ti lé, dɛ d'oo-m kəm-dé-ti al. ²³ Ngà koo ya par bá d'oo ta-é 'panè: Ɛ kí ndɔki ulə kəm-ji ndoo lé, bone bè isi ilə mbe Poyta kí Maji kí sobi dɔ kadmɛɛ kí ndɔki ɛ ndigi ruti dɔ-é lé. ²⁴ Loki d'oo ta kí sobi dɔ-m kin bè rəmə, d'osi gaji Lubə.

2

Kingə-nə lə njékɔwkułə-je bebo Jorijalɛm-ti

Knj 15:1-29

¹ †Loki ra ɓal dɔgi gidi-é sɔ go-ti lé, jɛ kì Barnabasi j'təl j'ow Jorijalɛm gogi ə m'adi Titi ɔw sə-m tɔ. ² Ə kɔw-m Jorijalɛm lé, to Lubə ya tɛɛ kì dɔ-é adi m'gə. Poyta kí Maji kí m'ilə mbe-é dan dow-je-ti kí 'to jipi-je al lé, ɛ bá m'ow m'or go-é m'adi 'boy-je, nè kullə kí m'a ra əse ɛ kí m'ra kete ngà kinlé à kɔ to kullə kí kɔgi kare. M'or-dé gay bá m'or go-é m'adi-dé. ³ Ngà Titi kí to greki kí ɔw sə-m lé ya kàrè, dow uwə-é ijə-é ganjangi al. ⁴ Bè ya kàrè, dow-je madi 'ndigi kijə-é ganjangi. Dowbé-je lé, 'ra rɔ-dé kì ngankɔ-ji-je kí njékadmɛɛ-je ə 'ree njɔy d'isi dan-ji-ti kdɔ kində manji ta kí sobi dɔ taa kí Jeju Kristi taa-ji ilə-ji taá, kdɔ nam kí j'nam kadi-é-ti kin ə ra-ji-né ɓə-ti lə ndukun. ⁵ Dɛ kinlé, jɛ j'ulə dɔ-ji gin tógi-ti lə-dé al rəm, bá tarəbi kí sɛ bè ya kàrè j'inhə j'adi-dé nja kàrè al rəm, kdɔ kadi ta kí

† **1:13** 1:13 Knj 8:3; 22:4,5; 26:9-11 † **1:14** 1:14 Knj 22:3 † **1:15-16** 1:15-16 Knj 9:3-6; 22:6-10; 26:13-18 † **1:18** 1:18 Knj 9:26-30 * **1:18** 1:18 Piyər bá 'ɓa-é Sepasi tin. † **2:1** 2:1 Knj 11:30; 15:2

togro-ti kɪ tɔ mɛɛ Poyta kɪ Maji-ti lé tɔ-né lo tɔ-é-ti dan-si-ti. ⁶ Ɔ ta læ dɛ kɪ ndɔki dow-je d'oo-dé kɪ 'boy-je læ-dé kin kàrè, to-dé 'boy-je kinlé usi-m né kàre al. Kdɔ Lubə ɔr kəm dow al. Né kɪ rangi kàre ya kàrè d'uwəm d'adi m'ra al. ⁷ Ngà, koo b́á d'oo kɪ Lubə adi-m kullə kilə mbɛ Poyta kɪ Maji dan dow-je-ti kɪ d'ijə-dé ganjangi* al, titi kɪ adi-né Piyər kullə kilə mbɛ Poyta kɪ Maji dan dow-je-ti kɪ d'ijə-dé ganjangi kinlé bè tɔ; ⁸ kdɔtalə Lubə kɪ ra kullə mɛɛ Piyər-ti adi-é tɔ njèkɔwkułə dan dow-je-ti kɪ d'ijə-dé ganjangi kinlé, ɛ ya tɔ b́á ra kullə mɛɛ-m-ti adi-m m'to njèkɔwkułə dan dow-je-ti kɪ d'ijə-dé ganjangi al tɔ. ⁹ Loki Jaki-je, kɪ Sepasi-je, kɪ Jə-je kɪ dow-je d'oo-dé kɪ tɔgi njèkəwnə-je titi gajɪ kɪ ngɔwdan kəy-ti bè lé, 'ree 'gə kɪ ramajɪ læ Lubə nɔy sə-m rəmə, d'ulə jikɔl-dé d'adi-ji jɛ kɪ Barnabasi kadi tɔji kində kɪ d'ində rɔ-dé nati sə-ji. Beba ndi-ji usi go-nə-ti kadi jɛ j'a kɔw dan dow-je-ti kɪ d'ijə-dé ganjangi al ə dɛ d'a kɔw dan dow-je-ti kɪ d'ijə-dé ganjangi tɔ. ¹⁰ Dəji ya par ə 'dəji-ji kadi j'adi mɛɛ-ji ole dɔ njéndoo-je-ti ə to né kɪ uwə mɛɛ-m adi m'ra tɔ. †

Pol kɔl kɪ Piyər

¹¹ Ngà loki Sepasi ree bebo Antiosi-ti lé, ra né kɪ majɪ al adi m'idə-é kəm-é-ti rəsi. ¹² Kdɔtalə kete bəy b́á kadi dow-je madi d'ɪ rɔ Jaki-ti 'ree lé, Piyər uso né nati kɪ dow-je kɪ 'to jipi-je al; ngà loki dɛ 'ree rəmə, ɛ bəl jipi-je adi ra gosi ɔr rɔ-é ɔ ngərəngi. ¹³ Jipi-je madi 'ndajɪ kəm Piyər adi d'isi 'tulə rɔ-dé nati tɔ; sar ya Barnabasi kàrè 'ra-é d'adi isi tulə rɔ-é nati tɔ. ¹⁴ Loki m'oo kɪ panjiyə-dé kin tɔ njururu al, adi ɔw nati kɪ ta kɪ togro-ti kɪ tɔ mɛɛ Poyta kɪ Maji-ti al lé, m'idə Sepasi takəm dow-je-ti lay m'panè: «I kɪ 'to jipi ya mbati panjiyə jipi-je ə un panjiyə dow-je kɪ 'to jipi-je al kɪ d'adi mɛɛ-dé lé, ra ban b́á 'ndigi kadi dɛ kɪ 'to jipi-je al kɪ d'adi mɛɛ-dé lé, 'təl d'un panjiyə jipi-je bəy wa?»

¹⁵ «Jɛ lé, j'to jipi-je kɪ koji kəy bɪ j'to kɪ dan gin dow-je-ti kɪ jipi-je d'oo-dé kɪ njéramajal-je kin al. ¹⁶ †Ngà gə kɪ j'gə kɪ tɔ təl rɔ go ndukun-ti b́á ta ɔr-né dɔ dow-ti al, ngà ta ɔr dɔ dow-ti kɪ takul kadmɛɛ Jeju Kristi kinlé, jɛ kàrè j'adi mɛɛ-ji Jeju Kristi tɔ; kdɔ kadi ta ɔr-né dɔ-ji-ti kɪ takul kadmɛɛ Kristi, bɪ kɪ takul təl rɔ go ndukun-ti al; kdɔtalə dow kɪ ta à kɔr dɔ-é-ti kɪ takul təl rɔ go ndukun-ti ya goto‡. ¹⁷ Ngà kinə sangi kɪ j'sangi kadi ta ɔr dɔ-ji-ti kɪ takul nam kàdɪ Kristi-ti kinlé, tɔji kɪ jɛ j'to njéramajal-je tɔ lé, se kadi Kristi tɔ njèkɔsi kuti majal wa? Ndə bè al! ¹⁸ Kdɔtalə né-je kɪ m'tusi m'inə kinlé, kinə m'təl m'isi m'ra gogi bəy rəmə, mə ya m'təl njèkal dɔ ta. ¹⁹ Kdɔtalə mə ya m'tokɪ dow kɪ oy kɪ kəm rəbi læ ndukun bè, adi kɪ sɔbi dɔ ndukun rəmə, mə m'oy kdɔ kadi m'isi kəm kdɔ Lubə. ²⁰ Mə lé, m'bə-m kagdəsi-ti nati kɪ Kristi, adi tɔ mə b́á m'isi kɪ dɔ-m taá al ngá, ngà tɔ Kristi b́á isi kəm mɛɛ-m-ti; kisi-m kɪ dɔ-m taá kɪ bəne bè kinlé, m'isi kɪ takul kadmɛɛ Ngon læ Lubə. Ǝ lé ndigi-m, ə oy gangi-né dɔ-m. ²¹ M'mbati ramajɪ læ Lubə al; kdɔtalə kinə kɔrtadɔ-ti tɔ kɪ takul təl rɔ go ndukun-je-ti rəmə, Kristi oy kɪ ndangi kare.»

* **2:7** 2:7 Dow-je kɪ d'ijə-dé ganjangi al tɔ dɛ kɪ 'to jipi-je al. Ngà dɛ kɪ d'ijə-dé ganjangi lé b́á 'to jipi-je tɔ. † **2:10** 2:10 'Ndó Knj 11:29-30 ‡ **2:16** 2:16 a Róm 3:20; b Róm 3:22 † **2:16** 2:16 Pa 143:2

3

Ndukun-je kà kadmɛɛ
Ròm 4; 8:14-17

¹ Kòbi! Kòbi! Sɛi dow-je kí dɔnangi Galati-ti lé 'mbèi bè! Nà bá tɛl dɔ-si wa? Sɛi kí ta lɛ Jeju Kristi kí 'bɛ-é kagdɛsi-ti kin kí d'or gin-é ngóréré- ngóréré d'adi 'gɛi lé ya ban wa? ² M'a dɛji-si ta káre-rè kadi ilà-mi-ti: Ndil kí aa njay kí Lubɛ adi-si lé, adi-si kɔ tɛl kí 'tɛli rɔ-si go ndukun-je-ti ɛsɛ kɔ kadi kí adi Poyta kí Maji to ta kí tɔgrɔ-ti wa? ³ Kin to mbé kí ban ó 'mbèi nà bè wa? Ndɔki ulɛi gin-é kí Ndil kí aa njay lé ngɔsnè 'ndigi tɔli ta-é kí go tógɛ dow-ti ngá wa? ⁴ Né-je kí tɛɛ dɔ-si-ti asi bè kinlé, kadi tò kɔgi kare wa? 'Dé! Ɔ kadi tò kɔgi kare ma! - Lubɛ kí adi-si Ndil kí aa njay rɛm, ⁵ bá ra nékɔji-je dan-si-ti rɛm lé, ra kɔ tɛl kí 'tɛli rɔ-si go ndukun-je-ti ɛsɛ kɔ kadi kí adi Poyta kí Maji to ta kí tɔgrɔ-ti wa?

⁶ †Abraham kàrè, ndɔki adi mɛɛ-é Lubɛ, bá Lubɛ ɔr-né ta dɔ-é-ti. * ⁷ †Ɔn ó kadi 'gɛi maji kí dow-je kí d'adi mɛɛ-dé bá 'to ngan lɛ Abraham. ⁸ Rɛm bá, mbete kí aa njay ɔji kete kí Lubɛ à kɔr ta dɔ dow-je-ti kí 'to jipi-je al kí takul kadmɛɛ, adi pa ta lɛ Poyta kí Maji kinlé adi Abraham kete panè: Gin dow-je kí dɔnangi-ti nè lay ya d'a kingɔ tɔrɛndi dɔ-ti kí takul-i†. ⁹ Bɛba dɛ kí d'adi mɛɛ-dé lé, d'ingɔ tɔrɛndi dɔ-ti nati kí Abraham kí to njékadmɛɛ tɔ. ¹⁰ Ɔ dow-je lay kí d'ubɛ kul tɛl rɔ go ndukun-ti lé, ndɔl tò dɔ-dé-ti. Kɔtɔlɛ 'ndangi mɛɛ mbete-ti kí aa njay 'panè: Ta-je lay kí 'ndangi mɛɛ mbete ndukun-je-ti lé, dow kí rá-rá kí tɛl rɔ-é go-ti lay uwɛ njarara al lé, ndɔl tò dɔ-é-ti. ¹¹ Adi tò ndaa-ti rɛsi kí Lubɛ ɔr ta dɔ dow-ti kí takul tɛl rɔ go ndukun-je-ti al, kɔ 'ndangi mɛɛ mbete-ti kí aa njay 'panè: Dow kí njururu à kisi kɛm kí takul kadmɛɛ. ‡ ¹² Kɔtɔlɛ kadmɛɛ-je kí ndukun ɔw nati al; ngá ndukun panè: Dow kí tɛl rɔ-é go ndukun-je-ti rɛmɛ, à kisi kɛm kí takul ndukun. §

¹³ Kristi gangi dɔ-ji ɔr ndɔl lɛ ndukun dɔ-ji-ti ɔ ɛ bá adi ndɔl kí tò kɔ-ji nɔy dɔ-é-ti - kɔtɔlɛ 'ndangi mɛɛ mbete-ti kí aa njay 'panè: Dow kí rá-rá kí 'bɛ-é kagi-ti lé, to dow kí ndɔl tò dɔ-é-ti* - ¹⁴ Gin-é kin bá tɔrɛndi kí sɔbi dɔ Abraham lé, dow-je kí 'to jipi-je al d'ingɔ-né kí takul Jeju Kristi rɛm, bá jɛi kàrè Ndil kí aa njay kí Lubɛ un mindi-é kɔ kadi n'adi-ji lé j'ingɔi-né kí takul kadmɛɛ tɔ.

¹⁵ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, m'a kun né kí dow-je d'isi 'ra kɔ pa-né ta kadi-si ooi: Dow bɛy ó, kinɛ ndangi mbete néndubɛ kí gangi-é kí tuwɛ ra-né lé, dow kí rangi à bujuru kɔgi al rɛm, bá dow à tɛl ra rangi al rɛm. ¹⁶ Ɔ Lubɛ un mindi-é adi Abraham-je kí ngonka-é. Adi to ta kí sɔbi dɔ dow káre-rè ɔ ngonka-é lé to Kristi. 'Ndangi mɛɛ mbete-ti kí aa njay lé, 'panè: Nganka-é-je al, adi to ta kí sɔbi dɔ dow-je nà al.† ¹⁷ Ooi ta kí m'ndigi pa ban: Mbete néndubɛ kí Lubɛ ra kí gangi-é kí tuwɛ ra-né kinlé, ndukun kí bal busɔ kí kɔrmutɛ go-ti bɛy bá ree lé, à kasi bujuru kɔgi kɔ kadi kunmindɛ lɛ Lubɛ tɛl tò kɔgi kare al. - ¹⁸ †Kɔtɔlɛ, kinɛ dow à kingɔ néndubɛ kí takul tɛl rɔ go ndukun-ti rɛmɛ, lé à tò kí takul kunmindɛ al ngá. Ɔ to takul kunmindɛ lé bá Lubɛ ra-né maji kí Abraham tin.

† 3:6 3:6 Ròm 4:3 * 3:6 3:6 Kɛn 15:6 † 3:7 3:7 Ròm 4:16 † 3:8 3:8 Kɛn 12:3 ‡ 3:11 3:11

Aba 2:4 § 3:12 3:12 Mbl 18:5 * 3:13 3:13 Det 21:23 † 3:16 3:16 Kɛn 12:7 † 3:18 3:18 Ròm 4:14

¹⁹ Æ kinə tò bè rəmə ndukun tò kɔɔ ri wa? Ndukun ree go-ti, kɔɔ kadi kaldɔta-je tò-né ndaa-ti rəsi, sar ya kadi ngonka Abrakam kí Lubə un mindi-é adi-é lé ree-né; malayka-je d'adi dow-je 'gə ndukun lé, kí takul njətaa ta kadi dow-je. ²⁰ Æ dow-je joo bá dow à taa ta ta ɛ kí káre-ti kadi madi-é, ngà kunmindi lé, Lubə ya kí kár-é ɔ-ti.

²¹ Ndukun lé, se ɔsi ta kunmindi lə Lubə wa? Bè al! Kinə ndukun to kí kadi kɔɔ kadi dow-je d'isi-né kəm rəmə, lé ta kí kɔɔ ɔ-ti à ree kí takul ndukun ya tɔgrɔ-ti. ²² Ngà mbete kí aa njay panè: Dow-je lay ya majal ɔ̀ bə ɔ-ɔ-dé-ti, kɔɔ kadi né kí Lubə un mindi-é kadi n'adi njékadmɛɛ-je lé, ɛ adi kí takul kadmɛɛ Jeju Kristi.

²³ Kete bəy bá kadi kadmɛɛ ree lé, ndukun uwə-ji dangay-ti ngəbi-né ɔkaglo kí kadmɛɛ à toji-né rɔ-é ndaa-ti rəsi. ²⁴ Bè ya to ɔ́ ndukun lé, to njékındə kəm-é go-ji-ti kɔɔ kɔɔ nɔ́-ji sar kadi Kristi ree-né, kɔɔ kadi ta ɔr-né ɔ-ɔ-ji-ti kí takul kadmɛɛ. ²⁵ Loki ɔkaglo kadmɛɛ ree lé, jɔ́i j'isi gin tɔ́gi-ti lə njékındə kəm-é go-ji-ti kinlé al ngá. ²⁶ Kɔɔtalə səi lay ya 'toi ngan lə Lubə kí takul kadi kí adi mɛɛ-si Jeju Kristi; ²⁷ adi səi lay kí 'ra-si batəm kɔɔ nam kí 'nami kadi Kristi-ti lé, panjiyə Kristi ya fikti tò rɔ-si-ti. ²⁸ Səi lay ya 'toi dow-je kí káre-rè kí takul nam kadi Jeju Kristi-ti, adi to jipi ɔse to jipi al kàrè to né kí ngay al rəm, bá to bə ɔse to bə al kàrè to né kí ngay al rəm, bá to dené ɔse to dingəm kàrè to né kí ngay al rəm. ²⁹ † Æ to kí 'toi dow-je lə Kristi ya kin rəmə, 'toi nganka Abrakam tɔ, adi néndubə kí Lubə un mindi-é kɔɔ kadi n'adi-é lé, səi a kingəi to.

4

¹ Æ ta kí m'ɔw pa ban: Ngon kí à to njénéndubə lé, ɛ ya to 'ba né-je lay, ngà loki ɔ-ɔ-é này bəy lé, né kí tò gay rɔ-é-ti kí bə goto. ² Ngà ɛ isi gin tɔ́gi-ti lə njékındə kəm-dé go-é-ti, kí njékoo go né-je-ti liə sar kadi ɔkaglo kí bəbi-é ɔ́i lé asi-né. ³ Jəi kàrè, loki ndəki j'toi kí ngan-je bè bəy lé, j'rai bə lə né-je kí kɔ́gi kare bè kí ɔnangi-ti; ⁴ ngà loki ɔkaglo asi lé, Lubə ulə Ngon-é, adi dené ɔ́i-é, ɔ ɛ kàrè ulə ɔ-ɔ-é gin tɔ́gi-ti lə ndukun. ⁵ † Bè kadi taa-né dow-je kí d'isi gin tɔ́gi-ti lə ndukun ilə-dé taá, kɔɔ kadi j'təli ngan lə Lubə. ⁶ Kɔɔtalə to kí j'toi ngan lə Lubə lé bá, ɛ ulə-né Ndil Ngon-é adi isi mɛɛ-ji-ti, adi isi ndangi ɔ-ɔ-é panè: Aba! Bəbi-m! ⁷ Bəba i 'to bə al ngá, ngà i 'to ngon kí koji kəy; ɔ kinə i 'to ngon kí koji kəy rəmə, i 'to njénéndubə kí takul Lubə to.

Ta ɔ̀ mɛɛ Pol kɔɔ njékəwnə-je kí ɔnangi Galati

⁸ Low ndəki lé, səi 'gəi Lubə al, 'rai bə lə magi-je kí 'to lubə-je kí tɔgrɔ-ti al. ⁹ Ngà bəne bè kí səi 'gəi Lubə, ɔse kí Lubə gə-si maji ngá kinlé, ra ban bəy bá 'ndigi kəsi naki-naki təli kuləi rɔ-si mɛɛ né-je-ti kí tɔ́gi-dé goto, kí to ngan né-je kí mɛɛ wəy kare kin, kɔɔ kadi 'rai bə lə-dé gogi bəy wa? ¹⁰ Isi indəi kəm-si go ndo-je-ti, kí go nɔ́y-je-ti, kí ɔkaglo-je-ti, kí bal-je-ti al ban! ¹¹ 'Rai adi m'bəl m'panè kɔ́ kí m'ingə kɔɔ ta lə-si kinlé à kɔ́ tò kɔ́gi kare.

¹² Ngankɔ́-m-je kí njékadmɛɛ, kɔ́gri ya, 'titi-nə sə-m titi kí mə m'titi-nə-nə sə-si kin bè. ¹³ Né kí maji al káre ya kàrè səi 'rai sə-m al. 'Gəi maji kí ndəki mɔ́y bá to kəm rəbi kí ɔsəy kí m'ilə-né mbə Poyta kí Maji dan-si-ti.

¹⁴ Məti kí rɔ-m-ti kí ingəi kɔ́-é kin kàrè, səi 'nədi-mi al rəm, bá m'to nɛ

kəm-si-ti al rəm; ngà kuwə fá sɔi uwəi-mi rɔ-si-ti toki malayka lə Lubə bè, toki Jeju Kristi bè. ¹⁵ Ə rɔnəl kɪ ndɔki 'rai n̄á lé tò rá ngá wa? Kdɔtalə m'pa ta lə-si m'panè: Kinə lé to né kɪ a kasi rai rəm ə lé, kəm-si ya kərə ndɔki a tori kadi-mi. ¹⁶ Ngà m'təl n̄əba lə-si kɔɔ ta kɪ tɔgrɔ-ti kɪ m'idə-si lé to bəy wa? ¹⁷ Njəkadi rɔ-dé ngà njim rɔ-si-ti kinlé, to rɔ ngà njim kɪ maji al; de 'ndigi kɔr-si rɔ-ji-ti kɔgi, kɔɔ kadi rɔ-si təl ngà njim rɔ-dé de-ti. ¹⁸ To né kɪ maji kadi rɔ dow ngà njim lo ra maji-ti kɪ dɔkaglo-je lay, ɓi kadi m'isi dan-si-ti ya par tá al. ¹⁹ Ngan-m-je, m'təl m'isi m'ingə kɔ gogi kɔɔ ta lə-si titi ndo kɪ ra dené kin bè, sar kadi ta lə Kristi rusi-né m̄eɛ-si. ²⁰ Kɪ ngɔsnè-ti kinlé, m'ndigi kadi m̄a ya m'a rɔ-si-ti n̄ɔɔ fá m'a koo gangi ndi-m kɪ m'a pa-né sə-si ta bəy, kdɔtalə ta kɪ dɔ-si-ti lé ubə ta-m gususu. ²¹ Sɔi kɪ 'ndigi kuləi dɔ-si gin ndukun-ti lé, idəi-mi adi m'oo. Ta kɪ mbete ndukun pa lé, ooi al wa? ²² Kɔɔ 'ndangi 'panè: Abrakam oji ngan-je kɪ dingəm joo; ɛ kɪ kərə kɔ-é to bə, ə ɛ kɪ kərə kɔ-é to bə al tɔ. ²³ Ngà ngon kɪ kɔ-é to bə lé, d'oji-é titi kɪ dow-je d'oji-né-n̄á kin ya, ngà ngon kɪ kɔ-é to bə al lé, d'oji-é koji kɪ go kunmindi-ti. ²⁴ Ta kinlé to m̄eɛ ta: Dené-je kinlé, 'tɔji kulənoji kɪ gin joo. ɛ kɪ dɔsɔy tɔji kulənoji kɪ 'dɔɔ nati dɔ mbal Sinay-ti; ɛ fá to Agar kɪ oji bə; ²⁵ Agar lé, tɔji mbal Sinay kɪ dɔnangi Arabi-ti – ə ɛ toki bəbo Jorijaləm kɪ bone bè, kdɔtalə Jorijaləm kɪ dow-je kɪ m̄eɛ-é-ti 'to bə-je. ²⁶ Ngà Jorijaləm kɪ taá lé, to bə al, ə ɛ fá toki kɔ-ji bè. ²⁷ Kdɔtalə 'ndangi 'panè:

I kɪ ndɔki 'to kuji dené,
I kɪ ndɔki oji ngon al lé,
'Ra rɔnəl! 'Tilə kole,
'Ilə 'ndil rɔnəl, i kɪ ndɔki 'gə to ndo al.
Kdɔtalə ngan lə dené kɪ d'ingə-é kɔgi lé,
d'a n̄á kitə ngan lə dené kɪ njəngɔw.*

²⁸ Ngankɔ-m-je, sɔi lé, 'toi ngan-je kɪ d'oji-si kɪ go kunmindi-ti, gangi-é kɪ d'oji-né Isaki† kɪ go kunmindi-ti kin bè. ²⁹ Ngà titi kɪ ndɔki ngon kɪ d'oji-é kɪ gangi-é kɪ d'oji-né ngan-je ulə-né kəm ɛ kɪ d'oji-é kɪ tɔgi lə Ndil kɪ aa njay ndoo kinlé, ɓone bè kərə tò bə ya tɔ. ³⁰ Ə 'ndangi m̄eɛ mbete-ti kɪ aa njay 'panè ri wa? 'Ndangi 'panè: 'Tubə bə kin kɪ ngon-é burə, kdɔtalə ngon bə à to njənəndubə nati kɪ ngon lə dené kɪ to bə al al.‡ ³¹ Bəba ngankɔ-m-je, jɔi j'toi ngan lə dené kɪ to bə kin al, ngà j'toi ngan lə dené kɪ to bə al.

5

Taa kilə taá lə njəkadm̄eɛ

¹ Kristi taa-ji ilə-ji taá kɔɔ kadi j'toi bə-je al ngá. Ən ə ɔi lo kɔ-si-ti njangi ɓi 'təli iləi jugi ra bə mindi-si-ti gogi al ngá. ² Ooi! M̄a Pol m'a kidə-si rəsi; kinə adi d'ijə-si ganjangi rəmə, Kristi to né kɪ kɔgi kərə rɔ-si-ti. ³ M'təl m'osi kagi dɔ-ti rangi ya bəy m'panè: Dow kɪ rá-rá kɪ sangi kadi d'ijə-é ganjangi rəmə, tò kadi təl rɔ-é go ndukun-je-ti lay tɔ ɓane. ⁴ Sɔi kɪ 'sangi kadi ta ɔr dɔ-si-ti kɪ takul təl rɔ go ndukun-ti lé, sɔi ya ɔri rɔ-si kɔgi rɔ Kristi-ti, adi 'goti m̄eɛ ramaji-ti liə. ⁵ Kɪ sobi dɔ-ji je rəmə, j'isi 'ngəbi kadi ta ɔr dɔ-ji-ti kɪ takul kadm̄eɛ; ɛ fá to né kɪ je j'ində m̄eɛ-ji dɔ-ti kadi Ndil kɪ aa njay ra adi-ji. ⁶ Kɔɔ kɪ sobi dɔ nam kàdà Jeju Kristi-ti lé, kijə ganjangi-je,

* 4:27 4:27 Eja 54:1 † 4:28 4:28 Isaki to ngon kɪ Abrakam oji-é kɪ go kunmindi-ti lə Lubə (Kgn 21:1-3). ‡ 4:30 4:30 Kgn 21:9-10

kà kijø ganjangi al-je kin, to né kí 'ngay al. Ngà kadmee kí ra kullø kadi ndignà tò-né kin ya par to né kí tɔgrɔ-ti. ⁷ Ndɔki owi maji-maji ngà to ná bá ree ilø-si kagi ɔgi-si tøl rɔ-si go ta-ti kí tɔgrɔ-ti lé to bøy wa? ⁸ Takɔji kinlé, to takɔji kí j̄ rɔ njɛba-si-ti lé al. ⁹ †əm kí sɛ bè ya à ra kadi nduji kí lɔy lay ya j̄. ¹⁰ M̄a rəmø, nam kí m'nam kadi 'Babe-ti lé, ra adi mee-m nda kay dɔ-si-ti, to kí a tɔɔi kuri rangi al. Ngà dow kí tøl dɔ-si kinlé, lé to ná-ná ya kàrè ta-é à kusi dɔ-é-ti. ¹¹ † kí sɔbi dɔ-m ma lé, ngankɔ-m-je kí njékadmee, kinø m'isi m'ilø mbø kijø ganjangi bøy ngà d'ulø kəm-m ndoo kɔo ri wa? Kinø m'ilø mbø kijø ganjangi bøy lé, koy Kristi kagdəsi-ti à to jigi tugø dow bøy wa? ¹² † dɛ njétøl dɔ-si-je kinlé, kijø ya d'ijø rɔ-dé lé girim 'gangi ø ri ra!

Ra ndigi læ-ji al, ngà ra ndigi læ Ndil kí aa njay

Ròm 8:1-14; 13:12-14

¹³ Ngankɔ-m-je kí njékadmee, sɔi lé, 'ba-si 'taa-si d'ilø-si taá. Ngà kɛ bá kadi iløi jirø dɔ taa kilø taá-ti læ-si kin kadi 'rai-né né kí nøl daji rɔ-si kin al, ngà kà takul ndignà rəmø, kadi 'tøli ngannjékullø-je læ-nà. ¹⁴ Kdɔtalø ndukun bikti lay ya to kí 'køw dɔ-é mee ta-ti kí kàrè-rè kin: 'A ndigi dow madi-i toki rɔ-i bè*. ¹⁵ † kinø isi 'tɔi-nà, 'gangi-nà bati-bati rəmø, kadi ooi maji; sɔi a tuji-nà.

¹⁶ Bɛba m'a kidø-si rəsi; adi Ndil kí aa njay ɔr nɔ-si rəmø, né-je kí daji rɔ-si ndigi kinlé a rai al. ¹⁷ †Kdɔtalø né-je kí daji rɔ dow ndigi lé, ɔsi ta né-je kí Ndil kí aa njay ndigi; ø né-je kí Ndil kí aa njay ndigi kàrè, ɔsi ta né-je kí daji rɔ dow ndigi tɔ. Né-je lé d'osi-nà ta ya dɔrɔ; bè kɔo kadi sɔi 'rai né kí mee-si ndigi al. ¹⁸ Ngà kinø to Ndil kí aa njay bá ɔr nɔ-si rəmø, sɔi isi gin tɔgi-ti læ ndukun al. ¹⁹ Né-je kí daji rɔ dow ndigi lé tò ndaa-ti rəsi. Né-é-je lé to kaya kí ra, kà ra né-je kí tò nɛ-nɛ, kà nɛra kí jugi-jugi, ²⁰ kà pole magi, kà ra kugø, kà koo kəm-nà al, kà gaki-nà, kà kim-nà, kà kəm kí tidi tir-tir dɔ-nà-ti, kà jangi kà n̄, kà kumø-nà dɔ-nà-ti, kà gangi-nà, ²¹ kà kəmnda, kà ra gɔyibi, kà ra gɔnøkuso, kà ra né-je kí titi-nà kà né-je kí bè kin. Titi kí ndɔki m'pa-né kete lé, m'tøl m'pa ya bøy m'panè: Dow-je kí njékisi kà ra né-je-ti kí bè kinlé, d'a to dow-je kí kɔbɛ-ti læ Lubø al. ²² Ngà kandi kullø læ Ndil kí aa njay kí mee dow-ti lé to ndigi dow-je, rɔnøl, lapiya, kilø mee dɔ madi-é-ti, ramaji, meemaji, kɔdɔndi-ti, sol lɔm-lɔm, koremee; ²³ ndukun ɔsi ta né-je kí bè kinlé al. ²⁴ Dow-je kí 'to 'lø Jeju Kristi lé, 'bø daji rɔ-dé kagdəsi-ti nati kà bo né-je kí uwø-é bø-ti kà ndøgi bo né-je liø kí majal. ²⁵ J'isi kà dɔ-ji taá kà takul Ndil kí aa njay, øn ø j'adi Ndil kí aa njay lé ya tɔ bá ɔr nɔ-ji. ²⁶ Adi j'osi gaji rɔ-ji j'sangi-né ta-nà al rəm, bá j'imi-né-nà al rəm tɔ.

6

Ta kí sɔbi dɔ gæti-nà rəm, ra maji rəm

Ròm 2:3-11; ðbr 6:10-12

¹ Ngankɔ-m-je kí njékadmee, kinø dow madi usi mee majal-ti bá ooi rəmø, sɔi kí Ndil kí aa njay isi ɔr nɔ-si lé, 'goli-é kà ta kí sol lɔm-lɔm iløi-é røbøø gogi. † i ya kàrè, 'oo go rɔ-i maji, nè 'a kí kusi mee néna-ti tɔ. ² 'Gæti sø-nà nékoti-je kí ɔy, rəmø to tøl ya bá 'tøli rɔ-si go ndukun-ti læ Kristi tin.

³ Ə dow kɪ to nɛ al ya bɑ oo rɔ-ɛ kɪ dow kɪ ngay rɛmɛ, dowbɛ ya kɪ dɔ-ɛ isi ɛdi rɔ-ɛ. ⁴ Kadi nɑ-nɑ ya tɛn kullɔ ra-ɛ kɪ sɔbi dɔ-ɛ oo, ɛ kinɔ maji rɛmɛ, kadi-ɛ ɔsi-nɛ gajɪ rɔ-ɛ ta kɪ 'li-ɛ-ti ya, bɪ kadi ɔji-nɛ rɔ-ɛ rɔ dow-je-ti kɪ rangɪ al. ⁵ Kdɔtalɛ nɑ-nɑ ya à kotɪ nɛ liɔ kɪ ɔy kɪ sɔbi dɔ-ɛ.

⁶ Dow kɪ 'ndɔ-ɛ nɛ rɛmɛ, kadi adi njɛndɔ-ɛ nɛ kinlɛ, ubɔ siɔ maji nɛ-je liɔ lay.

⁷ Ədi rɔ-si al, kdɔ dow sɔki Lubɔ al. Nɛ kɪ dow dubɪ lɛ, nɛ-ɛ ya dowbɛ à kijɔ tɔ. ⁸ Dow kɪ dubɪ nɛ kɪ maji al kɪ nɛl dajɪ rɔ-ɛ rɛmɛ, nɛ kɪ dowbɛ à kijɔ mɛɛ nɛ-ti kɪ nɛl dajɪ rɔ-ɛ kinlɛ, to tuji kɪ à tuji; ngà dow kɪ dubɪ nɛ kɪ nɛl Ndil kɪ aa njay rɛmɛ, nɛ kɪ dowbɛ à kijɔ rɔ Ndil kɪ aa njay-ti lɛ, to kiskɛm kɪ sartagangi. ⁹ J'adi dabi ra-ji dɔ maji kɪ ra-ti al; kdɔtalɛ maji kɪ ra lɛ kinɔ j'inɔi ta-ɛ al rɛmɛ, ndɔ kijɔ ko-ti ɔ j'a kijɔi nɛ-ɛ. ¹⁰ Ən ɛ kɛm rɔbi ya j'ingɔi rɛmɛ, adi j'rai-nɛ maji kɪ dow-je lay, ɔ kɪ boy nɑ lɛ, adi j'rai maji kɪ ngankɔ-ji-je kɪ njɛkadmɛɛ.

Lo tɔl dɔ ta

Plp 3:2-11

¹¹ Yɛn, mɑ ya ngá ɛ m'ndangi nɛ kin kɪ ji-m boy gururu-gururu m'adi-si tin. ¹² Njɛndigi ra nɛ kadi d'oo-dɛ-nɛ kɪ 'ngay-je kɪ sɔbi dɔ nɛ kɪ tɔ rɔ-dɛ-ti lɛ, 'ndigi kuwɔ-si kadi ijɔi ganjangɪ. 'Ra bɛ kdɔ kadi ta kɪ sɔbi dɔ koy Kristi dɔ kagdɛsi-ti lɛ dow-je d'ulɔ-nɛ kɛm-dɛ ndoo kdɔ al ya dɔ bɛ. ¹³ Kdɔtalɛ dɛ kɪ d'ijɔ-dɛ ganjangɪ kinlɛ, dɛ ya kàrɛ 'tɔl rɔ-dɛ go ndukun-ti al, ngà dɛ 'ndigi kadi ijɔi ganjangɪ kadi nɛ kɪ tɔ rɔ-si-ti bɑ to nɛ kɔsi gajɪ rɔ lɔ-dɛ. ¹⁴ Kɪ sɔbi dɔ-m mɑ lɛ, m'a kɔsi gajɪ rɔ-m kɪ nɛ kɪ rangɪ ndɑ al; koy lɔ 'Babɛ lɔ-ji Jeju Kristi dɔ kagdɛsi ya par ɛ m'a kɔsi-nɛ gajɪ rɔ-m. Kɪ takul Kristi lɛ m'oo nɛ-je kɪ dɔnangi-ti kɪ nɛ-je kɪ 'bɔ-dɛ kagdɛsi-ti kɔgi bɛ ɔ kɪ rɔ nɛ-je kɪ dɔnangi-ti kàrɛ, m'nay kɪ dow kɪ 'bɔ-ɛ kagdɛsi-ti kɔgi bɛ tɔ. ¹⁵ Kijɔ ganjangɪ to nɛ kɪ 'ngay al rɛm, bɑ kijɔ ganjangɪ al kàrɛ to nɛ kɪ 'ngay al rɛm; ngà kadi dow to nɛkindɛ kɪ sigi bɑ to nɛ kɪ boy. ¹⁶ Kadi lapiya, kɪ koo kɛmtondoo nay kɪ dow-je lay kɪ 'tɔl rɔ-dɛ go ta-je-ti kɪ m'pa kin rɛm, kadi nay kɪ Israyel-je* kɪ 'to dow-je lɔ Lubɔ rɛm tɔ.

¹⁷ Kɪ nɛ kɔw kɪ kete kinlɛ, kadi dow adi-m kɔ al ngá, kdɔ ndunɔ dɔ-je kɪ m'ingɔ kdɔ ta kɪ sɔbi dɔ Jeju lɛ, tɔ rɔ-m-ti ngá. ¹⁸ Ngankɔ-m-je kɪ njɛkadmɛɛ, kadi ramajɪ lɔ 'Babɛ lɔ-ji Jeju Kristi nay sɔ-si! Amɛn!

* **6:16** 6:16 Israyel-je kɪ 'to dow-je lɔ Lubɔ kɪ ta lɔ-dɛ tɔ nɛ kinlɛ dow-je kɪ nɑ-je 'panɛ to Israyel-je kɪ ngan lɔ Jakobi ya par, ngà dow-je kɪ dan-ti-je 'panɛ to dow-je lay kɪ d'adi mɛɛ-dɛ Jeju Kristi tɔ.

Mbete kí Pol ndàngi adi Epeji-je Ta-je kí do mbete-ti kí Pol ndàngi adi Epeji-je

Pol à ka dangay-ti bebo Rom-ti je bè bá ndàngi-né mbete kin. Dokaglo-ti kí káre-rè kin ya e ndàngi-né mbete adi njékəwnə-je kí Kolosi-ti rəm, adi Pilemɔ rəm. Pol ndàngi mbete adi Epeji-je kɔo kadi-dé 'gə kí de lé, 'nam kàdì Kristi-ti rəm, kadi 'gə né-je kí d'ingə kì takul ramaji lə Lubə, ə kadi d'adi panjiyə-dé nəl Lubə.

Kɔ ta-je kí boy-boy ra joo meɔ mbete-ti kin. Kun lo kɔr-é-ti kí 1-3 lé, Pol pa ta kí do né-je-ti kí dow à koo rɔ njékadmɛ-je-ti, kí né-je kí e à kubə maji-é. Kun lo kɔr-é-ti kí 4-6 lé, Pol ulə dingəm meɔ njékadmɛ-je-ti kadi kisi kì do taá lə-dé ɔw nati kì maji kí Lubə ra sə-dé kin.

Pol isi bebo Epeji-ti kaglo-je nɔ, ilə mbɛ Poyta kí Maji-je, ra né-je kí tò bəl-bəl-je, ndó né njékadmɛ-je (Knj 19). Mbete kinlé, 'panè Pol ulə-né adi njékadmɛ-je kí gay-gay nɔ kí donangi Epeji-ti bi adi de kí bebo Epeji-ti ya par al. Mbete kinlé sobi do kuti njékəwnə-je kí gin káre-rè par al, ngə pa ta kí sobi do panjiyə njékadmɛ-je kí Lubə ndigi sar ndo-je-ti kí bone.

Toji rɔ kì Lapiya kí ra

¹ †Mɔ Pol, njékəwkulə lə Jeju Kristi kí go meɔ ndigi-ti lə Lubə, bá m'ndàngi mbete kin m'adi-si səi njékaa njay-je, njékə do ndi-si-ti meɔ nam-ti kí 'nami kàdì Jeju Kristi-ti kì isi [Epeji-ti.]* ² Kadi Bəbi-ji Lubə de kì 'Babe Jeju Kristi d'adi ramaji kì lapiya lə-dé nɔy sə-si.

³ Kɔsgaji kì do Lubə-ti kí to Bəbi 'Babe lə-ji Jeju Kristi kí adi-ji né-je lay kí maji kí dɔrɔ-ti kí à ra kì ndil-ji, kɔo nam kí j'nami kàdì Jeju Kristi-ti.†

⁴ Lubə mbəti-ji kì takul-é kete nɔ kində gin donangi-ti, kɔo kadi j'toi dow-je kí j'aai njay rəm, bá kadi ta goto do-ji-ti takəm-é-ti rəm to. ⁵ Ndigi kí e ndigi-ji lé bá e uwə-né do-ji kete low nɔ, kadi j'təli-né ngan-é kì takul Jeju Kristi. Nəl-é nɔ kadi né kinlé tò bè, kɔo to meɔ ndigi liə, ⁶ kadi j'osi-né gaji-é kɔo ramaji liə kí to ramaji kí riɓa-é tò; maji kinlé e ra sə-ji kì takul ngon-é kí to dow kí e ində-é dan kəm-é-ti. ⁷ †Məsi-é bá to kəm rəbi kí Lubə taa-ji-né ilə-ji taá rəm, inə-né go majal-je lə-ji kogi kí go ramaji-ti liə kí nɔ kin rəm to. ⁸ Maji lé, Lubə ra sə-ji mbing ya adi-ji gosi lay rəm, bá adi-ji négə lay rəm to. ⁹ E adi j'gə ndigi liə kí ndoki tò lo boyo-é-ti, adi to kojra kí maji kí e oji meɔ-é-ti kɔo ra kì takul Kristi ¹⁰ ə kadi n'ra né-é dokaglo-ti kí ta mɔngi lo-ti, adi to ta lə kəw né-je lay kí dɔrɔ-ti kì donangi-ti kadi tò gin tógi-ti lə dow kí 'boy káre-rè kí to Kristi kí Lubə mbəti-é. ¹¹ Kì takul-é lé ya to bá Lubə uwə-né do-ji kete low ə ində-ji-né tagay bá adi-ji-né né-je lay kí go kojra-ti liə, e kí to Njèra né-je lay kì meɔndigi liə; ¹² kadi jəi kí j'indəi meɔ-je do Kristi-ti kete lé, j'osi gaji-é kɔo riɓa liə. ¹³ Loki ooi ta kí tɔgro-ti

† **1:1** 1:1 Knj 18:19-21; 19:1 * **1:1** 1:1 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto meɔ mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndàngi kì jì-dé kì ta greki. † **1:3** 1:3 Rom 8:15-17,28-30 † **1:7** 1:7 Kol 1:14

kí to Poyta kí Maji kí à kaji-si lé, sɔi kàrè 'nami kàdì-é-ti ya to. Sɔi adi-é mɛɛ-si ɔ Lubə adi Ndil kí aa njay kí un mindi-é kɔo kadi-si lé, isi mɛɛ-si-ti titi pɔ kí ɔsi-si-né bè. ¹⁴ Ɖ ɛ kin ya to né kí taá mɔki kí toji néndubə lə-ji, ndo taa kilə taá-ti lə dow-je kí Lubə adi 'to 'liə kadi d'ɔsi gajì-é kɔo rifa liə.

Ta kí Pol pa kɔ Lubə kɔo njékəwnɔ-je

¹⁵ Gin-é kin bá, ma kàrè loki m'oo ta lə kadi kí sɔi adi mɛɛ-si 'Babe Jeju rəm, m'oo ta lə ndigi kí sɔi 'ndigi njékaa njay-je kí rangi lay rəm lé, ¹⁶ m'ra oiyo Lubə taá-taá kɔo-si rəm, bá mɛɛ ta-je-ti kí m'isi m'pa siə kàrè m'ilə ri-si dan-ti rəm to. ¹⁷ Kadi Lubə lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi, kí to Bɔbi-ji kí njərifa lé adi Ndil-é adi-si gosi rəm, adi kəm-si ijə do-é-ti adi 'gəi-é maji rəm, ¹⁸ kadi adi kəm-si ijə do nékində mɛɛ do-ti kí ɛ ɓa-si kɔo kin rəm, kadi adi kəm-si ijə do néndubə-ti liə kí to né rifa kí nɔa kí à kadi-si nati kɔ njékaa njay-je kí rangi kin rəm, ¹⁹ bá kadi adi kəm-si ijə do tɔgi-ti kí al do lo kí ɛ ra-né sə-ji jəi njékadmɛɛ-je kin rəm to. Tɔgi kí nɔa kí itə tɔgi-je lay kinlé, ²⁰ ɛ toji loki adi Kristi tɔsi-né ndəl ində lo tɛɛ rəm, un-é-né adi-é isi do jikol-é-ti dɔrɔ-ti rəm, ²¹ adi Kristi isi-né do ndil-je-ti kí maji al lay, kɔ do malayka-je-ti lay, kɔ do tɔgi-je-ti lay, kɔ do kɔbɛ-je-ti lay rəm, adi ri-é ɓa itə dow-je lay kí ri-dé ɓa kaglo-ti kɔ nɛ kin rəm; ngà dɛ kin par al, ɛ adi ri-é ɓa itə dow-je lay kí ri-dé à ɓa kaglo-ti kí à ree gogi kin rəm to. ²² †Né-je lay kinlé Kristi ya Lubə adi tɔ gin tɔgi-é-ti rəm, bá adi-é to burə do njékəwnɔ-je lay ²³ kí 'to daji rɔ-é kin rəm to. Kristi lé taa lo dan njékəwnɔ-je-ti pəl-pəl rəm, bá taa lo kí dɔrɔ-ti kɔ dɔnangi-ti nɛ pəl-pəl rəm to.

2

Kaji kɔ takul ramaji

Kol 2:12-13; 3:1-3; Tit 3:3-8

¹ Ɖ sɔi lé, ndɔki oyi koy kaldɔta-je, kɔ koy majal-je lə-si, ² ndɔki isi 'rai ɓə lə né-je kí dɔnangi-ti nɛ kin kí to kullə ra 'boy kí njékow kɔ tɔgi dan yəl-ti, kí to ndil kí maji al kí njəra kullə mɛɛ njəmbati təl rɔ-dé go ta-ti. ³ Jəi lay ya ndɔki j'toi kí dan-dé-ti to, adi ndɔki j'ɲəi rɔ-ji yaki mɛɛ né-je-ti kí maji al maji al kí ɓo-é ra-ji, j'rai né-je kí nəl daji rɔ-ji, kɔ né-je kí mɛɛ-ji ndigi, adi j'toi dow-je kí koji-ji-ti nɔ ya wɔngi ra Lubə do-ji-ti titi kí wɔngi ra-é-né do ndəgi dow-je-ti kin bè to.

⁴ Ngà Lubə lé to njékoo kəmtondoo kí nɔa; ndigi kí ɛ ndigi-ji nɔa kinlé bá ra adi, ⁵ loki jəi j'oyi koy kaldɔta-je lə-ji ya kàrè, ɛ adi j'təli j'isi kəm kɔo nam kí j'nami kàdì Kristi-ti - Sɔi lé, aji kɔ takul ramaji - ⁶ Ɖ adi j'tɔsi j'ndəli nati kɔ Kristi rəm, bá adi j'isi dɔrɔ-ti nati kɔ Jeju Kristi, kɔo nam kí j'nami kàdì-é-ti kin rəm to. ⁷ Bè kɔo kadi kaglo-ti kí à ree kinlé, ɛ toji dow-je maji kí al do lo kí ɛ ra sə-ji kɔ takul mɛɛmaji liə, kɔo nam kí j'nami kàdì Jeju Kristi-ti. ⁸ Kdɔtalə sɔi aji kɔ takul ramaji kɔ kəm rəbi kadmɛɛ. Né kinlé j rɔ-si sɔi-ti al, ngà to kadkare lə Lubə. ⁹ Né-é kinlé ree kɔ takul kullə ra-si-je al, adi dow à kində-né kàdì-é al. ¹⁰ Kdɔtalə j'toi kullə ra ji Lubə; ɛ ra-ji kɔ takul nam kí j'nami kàdì Jeju Kristi-ti, kɔo kadi j'rai né-je kí maji-maji kí ɛ uwə do-é kete kɔo kadi to kullə ra-ji.

*Təl kí káre kì takul Kristi**Ɔbr 10:19-22*

¹¹ Befa adi meɛ-si ole do né-ti kin: Ndoki lé né kí tò rɔ-si-ti ya toji kí 'toi jipi-je al, adi jipi-je kí 'to dow-je kí d'ijə-dé ganjangi 'ba-si dow-je kí d'ijə-dé ganjangi al. De lé to rɔ-dé bá dow-je d'ijə. ¹² Dɔgangi-é-ti kinlé, Kristi, dow kí Lubə mbəti-é lé, ndoki sɛi 'gəi-é al rəm, bá né kí sobi do Israyel-je kàrè 'goti meɛ-é-ti rəm, kulənoji-je kí Lubə doo nati kì Israyel-je ə un-né mindi-é adi-dé lé kàrè 'goti meɛ-é-ti rəm, kisi-si donangi-ti nè kin kàrè ndoki nékində meɛ do-ti lə-si goto rəm, bá 'gəi Lubə al rəm tɔ. ¹³ Ngà bone bè kinlé, sɛi kí ndoki ɛi ngərəngi kì Lubə lé, məsi Kristi ra adi 'reei wur-wur rɔ Lubə-ti kì takul nam kí 'nami kàdi Jeju Kristi-ti. ¹⁴ Kdotalə ɛ bá to gin lapiya kí mbunə-ji-ti; ndogi bɔr kí gangi-ji danə təl-ji njéba-je-ti lə-nə lé, Kristi lé bá ree tuji kɔgi kì takul koy-é ə ra adi gin dow-je kí joo kinlé 'təl-né dow-je kí káre. ¹⁵ †E bujuru ndukun-je kì kùji ra-é-je lay kɔ kadi gin dow-je kí joo kinlé 'təl-né kubru rɔ kí káre kí to gin dow-je kí sigi kí lapiya tò dan-dé-ti kì takul nam kí 'nam kàdi-é-ti. ¹⁶ †Adi to takul koy-é kagdəsi-ti kinlé bá, ɛ bujuru-né ba kí tò dan-dé-ti rəm, ulə-dé-né noji nati kì Lubə adi de kí gin joo lay kin ya 'təl-né dow-je kí káre-rè. ¹⁷ Kristi ree ilə mbə Poyta kí Maji kí sobi do lapiya adi-si sɛi kí ndoki ɛi ngərəngi kì Lubə rəm, bá adi-ji je kí ndoki j'ə ngosi kì Lubə rəm tɔ. ¹⁸ Kì takul Kristi lé bá Ndil kí aa njay ra adi jəi kí gin joo lay kin ya j'ingəi kəm rəbi j'reei-né ngosi rɔ Bəbi-ji-ti.

¹⁹ Gin-é kin bá sɛi 'toi-né mba-je al rəm, bá 'toi-né njéndumə be-je al rəm ngà, ngà 'toi ngan njébe-je nati kì njékaa njay-je, adi 'toi dow-je lə Lubə. ²⁰ Sɛi lé, 'tò kì kəy kí d'ində gin-é do njékɔwkulə-je-ti, kì do njépata-je kí ta Lubə-ti ə Jeju Kristi ya to ər kí sul-é-ti. ²¹ Kì takul Kristi lé bá ər isi-né do-nə-ti kì gangi-é berere-berere kɔ təl kəy kí aa njay kì to kəy lə 'Bəbe. ²² Sɛi kàrè, kì takul-é lé, 'tò kì kəy kí d'ində kadi to kəy kisi Lubə kì takul Ndil-é tɔ.

3*Lubə adi Pol kullə dan dow-je-ti kí 'to jipi-je al**Kol 1:24-29; 2:1-3; 1Pi 1:10-12*

¹ Gin-é kin bá, mə Pol kí d'uwə-m dangay-ti kɔ ta kí sobi do Jeju Kristi lé, m'pa-né ta kì Lubə kɔ ta lə-si sɛi kí 'toi jipi-je al. ² Kɔ maji kí Lubə ra sə-m bá adi-m-né kullə kadi m'ra dan-si-ti lé, koo ə sɛi a kooi ta-é ya. ³ Lubə tɛɛ kì do né kí tò lo ɔɔɔ-é-ti adi m'gə bá m'ndangi-né ta-é sɛ tin. ⁴ †Loki 'ndoi mbete kinlé rəmə, a kasi 'gəi kí né kí sobi do Kristi kí tò lo ɔɔɔ-é-ti lé, kəm-m ijə do-ti ya. ⁵ Né kí tò lo ɔɔɔ-é-ti kí bone bè Lubə adi Ndil kí aa njay tɛɛ kì do-é adi njékɔwkulə-je kì njépata-je kí ta-é-ti kí d'aa njay 'gə kinlé, ndoki ɛ adi dow-je kí kete 'gə al. ⁶ Né kí ndoki tò lo ɔɔɔ-é-ti lé ɛn: Kì kəm rəbi Poyta kí Maji lé, dow-je kí 'to jipi-je al kí 'nam kàdi Jeju Kristi-ti lé, Lubə adi-dé né-je kí maji-maji nati kì jipi-je rəm, adi 'təl dow-je kí káre-rè kì jipi-je rəm, bá adi de kì jipi-je d'ore-nə do kunmindi-ti liə rəm tɔ.

⁷ Poyta kí Maji kinlé, bá Lubə ra sə-m maji, adi-m m'təl ngonnjékullə-é kì takul tógi liə. ⁸ Mə kí m'to né al dan njékaa njay-je-ti lay kinlé, Lubə ra

sə-m maji adi m'to njékilə mbɛ né-je lə Kristi kí maji-é al dɔ lo kin kadi dow-je kí 'to jipi-je al rəm, ⁹ bá adi m'to njékɔr man dɔ né-je-ti kí ɛ kí to Njɛra dɔrɔ kí dɔnangi ɔɔɔ low lə low-je kin rəm tɔ. ¹⁰ Gin-é kin bá kí nè kin rəm, kí takul njékɔwnɔ-je lé, njékɔɔbe-je, kí njétógi-je kí dɔrɔ-ti 'gə-né gosi lə Lubə kí tɔ kí kəy-é kəy-é lo nɔ kin, ¹¹ kí go kɔjra-ti kí à tɔ sartagangi kí ɛ oji kete low bá ɛ ra né-é kí takul nam kí j'nam kàdì 'Babe-ti lə-ji Jeju Kristi ¹² ə nam-ji kàdì-é-ti kí kəm rəbi mɛɛ-ji kí j'adi-é kinlé ra adi mɛɛ-ji nda kɔy-kɔy kadi j'ree-né ngosi kí rɔ Lubə-ti. ¹³ Bɛba m'idə-si kadi kɔ-je kí m'isi m'ingə kɔ ta lə-si kinlé, adi ɔr tógi-si al. Kɔ-je kinlé, to né riba lə-si.

Ndigi kí Kristi ndigi dow-je

¹⁴ Gin-é kin bá m'osi-né məkəji-m nangi nɔ Bɔbi-ji-ti, ¹⁵ kí ɛ ya gin dow-je lay kí dɔrɔ-ti kí kí dɔnangi-ti 'tɛɛ mɛɛ-é-ti, ¹⁶ m'dəji-é kadi ra sə-si kí go riba-ti liə kí nɔ kin rəm, kí takul Ndil-é kɔ kadi mɛɛ-si idi-né njiki-njiki rəm, ¹⁷ m'dəji-é kadi adi Kristi ra bɛ mɛɛ-si-ti kí takul kadmɛɛ rəm, kadi adi uləi njirə-si nangi ngɔ mɛɛ ndigi-ti kí ɛ ndigi-ji, ¹⁸ kɔ kadi sɔi kí ndəgi njékaa njay-je lay ya asi gəi tati-é, kí ngal-é, kí kù-é kí nangi, kí ngal-é kí taá, ¹⁹ ə a 'gəi-né kí ndigi kí Kristi ndigi-ji kinlé itə négə-je lay; kɔ kadi né-je lay kí rɔ Lubə-ti taa mɛɛ-si pəl-pəl.

²⁰ Ə Lubə kí njɛra kullə mɛɛ-ji-ti kí takul tógi-é lé, asi ra né-je kí al dɔ né-je kí j'dəji-é rəm, j'giri rəm. ²¹ Kadi kɔsgaji tɔ kí dɔ-é-ti dan njékɔwnɔ-je-ti kí takul Jeju Kristi rəm, dan dow-je-ti kí low kí kí ngɔsnə ya lay rəm, bá kí dɔ bal-bal rəm tɔ. Amɛn!

4

Kində rɔ nati mɛɛ kadmɛɛ-ti

Kol 3:12-14; Rɔm 12:4-8; 1Kɔ 12:4-31

¹ Bɛba mɔ Pol kí d'uwə-m dangay-ti kɔ ta kí sɔbi dɔ ta lə 'Babe lé, m'ulə dɔngəm mɛɛ-si-ti kadi adi panjiyə-si ɔw nati kí ɔa kí Lubə ɔa-si. ² †Kadi 'toi njəsɔl dɔ-si sɔl kí ɔr njuti rəm, kadi 'sɔli lom-lom rəm, kadi 'toi njékilə mɛɛ-si dɔ madi-é-ti rəm. Isi dɔ-ti kí nɔ ə 'ndigi-né-nɔ rəm tɔ. ³ Ra kí Ndil kí aa njay ra adi 'toi dow-je kí káre kinlé, ɛ ya uwəi ngɔ kí kəm rəbi lapiya kí tɔ dan-si-ti.

⁴ Kɔɔtalə j'toi kubru rɔ kí káre-rè,

Ndil kí aa njay ra káre-rè,

bè ya tɔ Lubə ɔa-si kɔ nékində mɛɛ dɔ-ti kí ra káre-rè;

⁵ 'Babe ra káre-rè,

kadmɛɛ ra káre-rè,

batəm ra káre-rè,

⁶ Lubə ra káre-rè

ə ɛ ya tɔ Bɔbi dow-je lay rəm,

ɔ bɛ dɔ nékində-je-ti lay rəm,

ra kullə dan dow-je-ti lay rəm,

bá isi mɛɛ dow-je-ti lay rəm tɔ.

⁷ Ngà Lubə ra sə-ji maji adi nɔ-nɔ dan-ji-ti ya Kristi adi-é kadkare kí gangi-é gangi-é. ⁸ Gin-é kin bá 'ndangi-né mɛɛ mbete-ti kí aa njay 'panè: Ɛ ɔw lo-je-ti kí taá nɔ, kí dow-je kí uwə-dé ta rɔ-ti; Ɛ ləbi dow-je kadkare-je.

† 4:2 4:2 Kol 3:12,13

9 «E ɔw lo-je-ti kɪ taá nu» lé kɔr mee-é to ri wa?

Kɔr mee-é to, kete bá kadi ɔw taá lé,
ndɔki e risi ɔw njal gin nangi-ti.

10 E kɪ risi nangi lé, to e ya ɔ ɔw sam dɔra-ti nu,
kɔɔ kadi taa lo pəl-pəl mee né-je-ti lay.

11 Kadkare kɪ e adi lé ɔn:

E adi dɛ kɪ dan-ti-je 'to njékɔwkułə-je,

E adi dɛ kɪ ná-je 'to njépata-je kɪ ta Lubə-ti,

E adi dɛ kɪ madi-je 'to njékilə mbɛ Poyta kɪ Maji,

ɔ adi dɛ kɪ ná-je 'to njékɔrnɔ-je kɪ njéndó dow-je né.

12 E ra bè kɔɔ kadi njékaa njay-je d'asi gaki kadi 'ra kullə kadi dɛ kɪ 'to kubru rɔ Kristi lé d'ɔw-né kɪ kete-kete, 13 sar kadi jɔi lay ya j'təli-né dow-je kɪ káre-rè mee kadmee-ti rəm, mee gə Ngon lə Lubə-ti rəm, kadi j'toi dow-je kɪ j'tɔgi gangi, sar kadi j'asi-né-nə kɪ Kristi berere mee panjiyə-é-je-ti, 14 kɔɔ kadi j'toi ngan-je kɪ pungum man ɔw sə-dé yó-je kɪ nɛ-je kin al, nɛ néndó-je lay à kulə-ji yól yó-je kɪ nɛ-je, bá kadi j'toi né kədi lə njéra né kədi-né dow-je kur-dé-né wale kin al rəm, 15 ngà kadi j'pai ta kɪ tɔgrɔ-ti kɪ ndignə rəmə, j'a tɔgi mee né-je-ti lay kadi j'titi-né-nə kɪ Kristi kɪ to dɔ kin bè. 16 †Kɪ takul-é bá kubru rɔ lay tɔ-né ta-nə-ti kɪ gangi-é gangi-é maji kɪ takul njirə-je kɪ gul-je lay kɪ uwə-é nati ngə ɔ ngon rɔ kɪ rá-rá ra kullə liə adi kubru rɔ tɔgi-né rəm, bá ɔw-né kɪ kete-kete kɪ takul ndignə rəm tɔ.

Panjiyə kɪ low kɪ panjiyə kɪ sigi

Kol 3:1-16; Gal 5:10-25

17 Gin-é kin bá m'idə-si-né ɔ m'a-né dɔ-ti njangi kɪ ri 'Babe m'panè: Adi panjiyə-si titi-nə kɪ panjiyə njékadmee al-je kɪ tagir lə-dé to tagir kɪ mee wəy kare kin al. 18 Tagir lə-dé to tagir kɪ dɔ mbə-ti, adi 'goto mee kiskəm-ti lə Lubə, kɔɔtalə négə al kɪ meengə lə-dé. 19 Dɛ lé 'gə rɔsɔl al, adi kaya ya to kullə ra-dé sar adi d'inqə rɔ-dé yaki mee né-je-ti kɪ tɔ nɛ ya kàrè mee-dé uwə-dé kɪ ta al.

20 Ngà sɔi lé, gangi-é kin bá to ta kɪ sɔbi dɔ Kristi kɪ 'ndó-si lé al. 21 Jeju Kristi lé 'pa ta kɪ dɔ-é-ti d'adi ooi rəm, bá néndó kɪ sɔbi dɔ-é kɪ ɔw gɔnə-ti kɪ ta kɪ tɔgrɔ-ti liə kàrè 'ndó-si, kadi 22 †tusi panjiyə-si kɪ kete ndɔki lé inɔi kɔgi. Ndɔki lé, ɔɔ né-je kɪ maji al maji al tɔ mee-si-ti, ədi-si kɔɔ tuji-si. 23 Adi Ndil kɪ aa njay təl-si adi 'toi dow-je kɪ sigi mee tagir-je-ti lə-si 24 †ə 'təli dow-je kɪ sigi kɪ Lubə ra-dé kɪ go meəndigi-ti liə kɔɔ kadi 'ra né kɪ njururu kɪ né kɪ aa njay kɪ takul ta kɪ tɔgrɔ-ti.

25 Gin-é kin bá 'tusi takədi inɔi kɔgi ɔ kadi ná-nə idə madi-é ta kɪ tɔgrɔ-ti, kɔɔtalə jɔi j'toi ngan rɔ-nə. 26 Kinə wɔngi ra-si kàrè, 'rai majal al; adi kadi ur dɔ wɔngi-ti lə-si al; 27 kəm lo kɪ ndɛ bè ya kàrè inɔi adi Sú ilə nja-é-ti al. 28 Dow kɪ to njəbogi kàrè, kadi ɔgɔi al ngá. Ngà kadi ur rɔ-é biri ya ra kullə kɪ ji-é kɔɔ kadi ra-né kɪ dow-je kɪ d'ɔw ndoo né tɔ. 29 Adi ta kɪ tɔ nɛ káre ya kàrè tɛɛ ta-si-ti al; ngà kinə tɔ kadi 'pai ta rəmə, kadi to ta kɪ maji kɪ à kullə dingəm mee dow-je-ti rəm, bá à ra maji kɪ dow-je kɪ d'oo rəm tɔ. 30 Ndil kɪ aa njay lə Lubə lé, 'tuji mee-é al; e bá isi mee-si-ti titi pɔ kɪ Lubə ɔsi-si-né kɔɔ ndɔ kɪ à taa-si-né kilə-si taá kɪ tagangi-je-ti. 31 Né lay kɪ to meəkati, kɪ rɔkati kanəŋə, kɪ wɔngi, kɪ kilə kɔl, kɪ kulə ta ndil-nə-ti, kɪ

né lay kí to meęndul ya adi goto dan-si-ti.* 32 †Adi meę-si maji kà nà rəm, adi ta ð meę-si kđo-nà rəm, inəi go majal lə-nà kogi titi kà Lubə inə-né go majal lə-si kogi kà takul nam kí 'nami kàdi Kristi-ti kin bə tɔ.

5

Panjiyə kí lo kí ndógi-ti

1Te 4:1-8; 1Kɔ 6:9-11

¹ Səi lé, 'toi ngan lə Lubə, adi ɛ ində-si dan kəm-é-ti ɛn é 'ndaji kullə ra-é; ² adi ndigi dow-je bá uwə meę-si, titi kí Kristi ndigi-ji-né bá ɛ ya adi-né rɔ-é Lubə kadkare-ti adi d'ilə məsi-é nangi kđo ta lə-ji kin bə. Adi to kadkare kí nəl Lubə titi ubi kí ətɪ maji.

³ Kaya-je, kà né-je lay kí tɔ nɛ, əse kəmkəi lé, to né-je kí kadi ta-é ya kàrə uwə dɔ-si al. Gangi-é kin bá tuwə njékaa njay-je. ⁴ Ta-je kí tɔ nɛ, kà ta mbə-je, kà soki-nə-je lé, to né-je kí tuwə-si al. Ngà né kí tuwə-si lé, to oiyo kí kadi 'rai Lubə. ⁵ Kđo né kí kadi 'gəi maji ɛn: Njèrakaya rəm, njèra né-je kí tɔ nɛ əse njəkəmkəi adi to njèpole magi rəm lé, d'a goto meę kɔbɛ-ti lə Lubə dɛ kà Kristi. ⁶ Adi dow pa ta-je kí meę wəy kare ədi-si-né al. Kđo to ta lə né-je kí maji al kinlé bá wəngi ra-né Lubə dɔ njəmbati təl rɔ-dé go ta-ti liə. ⁷ ɛn é kində ya indəi rɔ-si nati sə-dé al.

⁸ Kdotalə, ndəkɪ isi lo kí ndul-ti, ngà bone bə 'nami kàdi 'Babɛ-ti adi 'toi dow-je kí isi lo kí ndógi-ti ngà. Bəba adi panjiyə-si tuwə panjiyə dow-je kí d'isi lo kí ndógi-ti. ⁹ Kđo panjiyə kí lo kí ndógi-ti lé to meęmaji, kà né ra kí njururu, kà ta kí tɔgrɔ-ti. ¹⁰ Ɔri kəm né-je kadi 'gəi né kí nəl 'Babɛ, ¹¹ ə né-je kí lo kí ndul-ti kí to né-je kí kogi kare kinlé uləi rɔ-si dan-ti al, ngà uni kam dɔ-ti. ¹² Kdotalə né-je kí dow-je kin d'isi 'ra lo bɔyɔɔ-ti lé, tɔ rɔsɔl mbing ya maji pa ta-é al. ¹³ Ngà né-je lay kinlé loki dow un kam dɔ-ti rəm, lo ndógi dɔ-ti. ¹⁴ Kdotalə, né kí lo ndógi dɔ-ti lé, né-é təl to londógi ngà. Gin-é kin bá 'pa-né 'pané: I njətɔbi, i taá dɔ bi-ti, I taá dan dow-je-ti kí d'oy ə Kristi à kadi lo ndógi dɔ-i-ti doo.

¹⁵ Bəba ooi go panjiyə-si maji. 'Rai né toki mbə-je bə al, ngà 'rai né ra lə dow-je kí kəm-dé aa njay. ¹⁶ †Inəi kaglo adi dəə kogi kare al, kdotalə j'isi meę ndɔ-je-ti kí maji al*. ¹⁷ Gin-é kin bá kadi 'toi mbə dow-je al, ngà kadi 'gəi né kí meę 'Babɛ ndigi. ¹⁸ Adi yibi ra-si al, nɛ à ra kadi kullə ra-si tɔ jugi-jugi; ngà adi Ndil kí aa njay bá taa lo meę-si-ti ¹⁹ †rəmə, ɔji-nə ta kà pa-je, kà pa kɔgaji-je, kà pa-je kí gay-gay kí Ndil kí aa njay ində na-si-ti rəm, bá usi pa-je 'tɔyi-né 'Babɛ kà meę-si kí káre-rə rəm tɔ. ²⁰ Dɔkaglo-je lay ya, 'rai oiyo Bɔbi-ji Lubə kà ri 'Babɛ lə-ji Jeju Kristi kđo né-je lay.

Ta kí sɔbi dɔ kisi-nə lə dené kà dingəm

Kol 3:18-4:1; 1Pi 2:18-25; 3:1-7

²¹ Səi kí 'bəlɪ Kristi lé, uləi dɔ-si gin tógi-ti lə-nə. ²² †Səi dené-je, kadi nà-nà dan-si-ti ulə dɔ-é gin tógi-ti lə ngɔbi-é titi kí isi uləi-né dɔ-si gin tógi-ti lə 'Babɛ kin bə. ²³ Kdotalə dingəm to dɔ dené titi kí Kristi to-né dɔ njəkəwnə-je kí 'to kubru rɔ-é ə ɛ to Njəkəji-dé kin bə. ²⁴ Titi kí njəkəwnə-je d'ulə-né

* 4:31 4:31 Kol 3:8 † 4:32 4:32 Kol 3:13 † 5:16 5:16 Kol 4:5 * 5:16 5:16 Kol 4:5 † 5:19 5:19 Kol 3:16,17 † 5:22 5:22 Kol 3:18; 1Pi 3:1

do-dé gin tógi-ti læ Kristi kinlé, kadi nã-nã dan dené-je-ti ulø do-é gin tógi-ti læ ngobi-é meɛ né-je-ti lay to. ²⁵ †Søi dingəm-je, 'ndigi ne-si-je titi kí Kristi ndigi-né njékəwnɔ-je sar oy-né kɔo ta læ-dé kinlé bè. ²⁶ E ra bè togi-dé-né kɔ man rəm, kɔ ta læ Lubə rəm, adi d'aa njay ə ində-dé-né tagay adi Lubə; ²⁷ Kɔo kadi njékəwnɔ-je kinlé d'a nɔ-n'è-ti titi dené kí ɔw kɔ ta ngow ə ra rɔ-é adi ndóle rəm, yoro goto rɔ-é-ti rəm, rɔ-é ungi kulø al rəm, bá né kí maji al ya goto rɔ-é-ti rəm kin bè to. Ə kadi 'to tagay rəm, bá kadi ta madi goto do-dé-ti rəm to. ²⁸ Gangi-é kin ya dingəm à ndigi-né ne-é titi kí ɛ ndigi-né daji rɔ-é kin bè to. Dow kí ndigi ne-é lé, dowbé ndigi daji rɔ-é ya to. ²⁹ Kɔotalə dow kí ɔsi rɔ-é kɔ ta ya goto, ngà dow lé ul rɔ-é, ə tɔsi kəm-é do-ti titi kí Kristi ra-né kɔ njékəwnɔ-je kin bè. ³⁰ Kɔotalə jɔi j'toi ngan rɔ Kristi. ³¹ Beba 'ndangi 'panè: Gin-é kin bá dingəm à kiŋə-né kɔ-é kɔ bɔbi-é kɔo tiŋə rɔ ne-é-ti ə de joo lay d'a təl to kubru rɔ kí kàre-rè. ³² Ta kí tò lo bɔɔ-é-ti kinlé to ta kí boy ə mə m'idə-si rəsi m'panè: To ta kí sobi do Kristi kɔ njékəwnɔ-je. ³³ Ngà kí sobi do-si lé, kadi nã-nã ya ndigi ne-é titi kí ndigi-né daji rɔ-é bè ə kadi dené kí rá-rá kàre ilø kuji do ngobi-é-ti to.

6

Ta kí sobi do ngan-je kɔ njékoji-dé-je

¹ †Søi ngan-je, uløi do-si gin tógi-ti læ njékoji-si-je [kí gangi-é kí 'Babe ndigi]*, kɔotalə ɛ kin bá to né kí njururu. ² «'Təti kagi bɔbi-i kɔ kɔ-i» – ɛ kin bá to kí dosay dan ndukun-je-ti kí kunmindɔ dan go-é – ³ beba 'a kisi maji ə bal-i à nã-né donangi-ti. ⁴ †Søi bɔbi ngan-je, 'tuji meɛ ngan-si-je al, ngà ooi go-dé ə 'ndoi-dé né, 'rai-dé kadi iløi-dé rəbəə kɔ gangi-é kí 'Babe ndigi.

Ta kí sobi do bə-je kɔ 'ba-dé-je

⁵ †Søi bə-je, 'təli rɔ-si go ta-ti læ dow-je kí 'to 'ba-si-je kɔ bəl, kɔ kuji kɔ kilø, kɔ meɛ kí nda kay titi kí isi 'təli-né rɔ-si go ta-ti læ Kristi kin bè; ⁶ 'rai bè takəm-dé-ti par al rəm, bá kɔo nəl-né dow-je al rəm, ngà 'rai kɔo to kí 'toi ngannjékullə-je læ Kristi kí isi 'rai né kí Lubə ndigi kɔ meɛ-si kí kàre. ⁷ 'Rai kullə adi-dé kɔ rɔnəl titi-nɔ né kí to kullə læ 'Babe bè, bɔ titi to kullə læ dow al. ⁸ Søi 'gøi kí dow kí to bə əse to bə al kàre, 'Babe à kugə do ji-é sobi do maji kí ɛ ra. ⁹ †Søi 'ba bə-je kàre, 'rai sə-dé bè ya to; adi-dé kɔ al; søi 'gøi kí ɛ kí to 'Ba-si rəm, to 'Ba-dé rəm lé, isi dorɔ-ti ə ɛ or kəm dow al.

Nérɔ-je læ njèkadmeɛ

¹⁰ Kadi m'tol-né ta-é lé, uløi njirə-si do 'Babe-ti ə ubəi kul tógi-é kí al do tógi-je lay kin. ¹¹ 'Tuløi nérɔ-je læ Lubə lay rɔ-si-ti, kɔo kadi ɔi-né gərərə nɔ Sú-ti kí njətulə-si natɔ. ¹² Kɔotalə j'isi 'roi kɔ dow-je al, ngà j'isi j'roi kɔ ndil-je kí maji al, kɔ tógi-je, kɔ njékɔbe kí londul-ti kí donangi-ti nè rəm, bá j'isi j'roi kɔ ndil-je kí maji al kí dorɔ-ti rəm to. ¹³ Gin-é kin bá kadi ɔyi nérɔ-je læ Lubə lay, kɔo kadi ɔi-né gərərə meɛ ndo-je-ti kí maji al rəm, bá kadi loki go-é gangi lay kàre ɔi-né dingəm rəm to. ¹⁴ Beba ɔi dingəm. Adi ta kí togrɔ-ti nɔy kí ndaa do bədi-si bè; adi né ra kí njururu nɔy kí né kon

† 5:25 5:25 Kol 3:19; 1Pi 3:7 † 6:1 6:1 Kol 3:20 * 6:1 6:1 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndangi kí ji-dé kɔ ta greki. † 6:4 6:4 Kol 3:21 † 6:5 6:5 Kol 3:22-25 † 6:9 6:9 a Kol 4:1; b Kol 3:25

kàdì asgar-je ta né kati-ti bè; ¹⁵ rɔ tungə pilingi kɔɔ kilə mbɛ Poyta kí Maji kí sɔbì dɔ lapiya lé bá adi toki saba nja-si-ti bè; ¹⁶ mee né-je-ti lay ya adi kadmee toki dɔ lə-si bè. Ningə-je lə Njèmeendul kí ta-é ɔ pər kinlé, dɔ lé bá à taa dɔ-si-ti. ¹⁷ Adi kaji toki jɔgi ngəm dɔ-si bè ə adi Ta lə Lubə kí to kiyərɔ kí Ndil kí aa njay adi-si lé tò ji-si-ti tɔ. ¹⁸ Nɔɔ-je lay ya adi Ndil kí aa njay ɔsi-si adi 'pai ta kì Lubə kì kəm rəbi-je lay ə 'nɔi ta-é-ti 'dɔji-é-né né. Bəba uwəi rɔ-si nga, isi kəm dɔ rɔ-si-ti kadi 'pai ta kì Lubə. 'Pai ta kì Lubə kɔɔ njékaa njay-je lay. ¹⁹ 'Pai ta kì Lubə kɔɔ ta lə-m tɔ; kɔɔ kadi Ndil-é ində ta ta-m-ti adi m'nda mee-m kay m'ilə mbɛ né kí tò lo bɔyɔ-é-ti bá Lubə tɛɛ kì dɔ-é kì takul Poyta kí Maji kin. ²⁰ Poyta kí Maji kinlé bá mə m'to takəm Kristi adi m'ilə mbɛ-é bá m'a-né dangay-ti tin. 'Dɔji Lubə kadi m'nda mee-m kay m'pa ta-é titi kí tò kadi m'pa-né.

Ta-je kí sɔbì Pol kì lapiya-je kí ra

²¹ ††Kɔɔ kadi sɔi kàrè 'gəi-né ta kí dɔ kisi-m-ti kì né-ti kí m'isi m'ra lé, Tisiki kí to ngonkɔ-m kí njèkadmee kí m'ində-é dan kəm-m-ti kí to ngonnjèkullə kí njèkɔ dɔ ndi-é-ti mee kullə-ti lə 'Babe ya à kɔw kɔr lay kidə-si.† ²² Gin-é kin bá m'ulə-é-né rɔ-si-ti bè, kɔɔ kadi 'gəi-né ta kí sɔbì dɔ kisi-ji nè kin rəm, bá kadi ɔw sɔl mee-si rəm tɔ. ²³ Kadi Bɔbì-ji Lubə kì 'Babe Jeju Kristi d'adi lapiya kì ndigi dow-je, kì kadmee nɔy kì njèkadmee-je. ²⁴ Kadi ramaji lə Lubə nɔy kì dow-je lay kí 'ndigi 'Babe lə-ji Jeju Kristi ndigi kí sɔy-é goto.

Mbete kí Pol ndàngí adi Pilipi-je Ta-je kí do mbete-ti kí Pol ndàngí adi Pilipi-je

Pol a dangay-ti e to bebo Rom-ti je bè, bá e ndàngí-né mbete kin. E e a mee ji njékòbe-je-ti kadi d'a tol-é. Bè ya kàré to mbete kí pa ta kí sobi do rónel liè, kà oiyo kí e ra njékadmee-je kí bebo Pilipi-ti.

Pol ilè mbe Poyta kí Maji bebo Pilipi-ti, donangi Maseduwan-ti donangi Greki-ti kæl-é kí taá-ti e indø gin njékøwna-je kære lo-é-ti (Knj 16). Ganglo-é-ti kin ya mbunø-dé kà njékadmee-je kí Pilipi-ti gangi al; adi de d'ulø kà là d'adi-é 'ra-né siø nja na-na mee kullø-ti liø kí isi ra adi Lubø. Mee mbete-ti kinlé, e ra-dé oiyo kdo kadkare kí d'ulø-né Epaproditi d'adi ree-né adi-é ngosné bøy kinlé røm, bá e pa ta kí sobi do ndigi kí e ndigi-dé mee mbete-ti kinlé røm to. Lo kør-é-ti kí 1 lé e ra oiyo 'Babe røm, bá pa ta kí sobi do gangi kisi-é røm to. Lo kør-é-ti kí 2 lé, e toji néndaji-je kí sobi do soldo e kí boy na lé to soldo læ Jeju Kristi. Lo kør-é-ti kí 3 lé, e pa ta kí sobi do maji læ mee kí kindø do Kristi-ti ði do dow-ti al, e lo kør-é-ti kí 4 lé, e ulø dingøm mee njékadmee-je-ti kadi 'to dow-je kí kære røm, kadi 'ra rónel røm, bá pa ta kí sobi do lapiya læ Lubø røm to.

Toji rø kà Lapiya kí ra

¹ †Må Pol, je kà Timote kí j'to ngannjékullø-je læ Jeju Kristi j'isi nati bá m'ndàngi mbete kin m'adi-si sõi njékøaa njay kí 'toi njénam kàði Jeju Kristi-ti røm, m'adi-si sõi njékøindø køm-si go njékøwna-je-ti røm, bá madi-si sõi njékøindø køm-si go né-ti læ njékøwna-je kí isi mee bebo Pilipi-ti røm to. ² Kadi Bøbi-ji Lubø de kí 'Babe Jeju Kristi d'adi ramaji kà lapiya læ-dé nøy sø-si.

³ Ndo-je lay kí mee-m ole do-si-ti taá ya rømø m'ra oiyo Lubø læ-m. ⁴ Ta-je lay kí m'pa kà Lubø kdo-si lay kinlé, ndø-é ndø-é ya m'pa kà rónel, ⁵ kdo kindø kí indøi rø-si ta Poyta-ti kí Maji ndø-ti kí dosay sar tee-né bone. ⁶ M'gø maji kí njékulø gin kullø kí maji na mee-si-ti kinlé, à ra bè-bè ya tol ta-é ndø tøl-ti læ Jeju Kristi.

⁷ Sõi lé, to tó-é kadi m'ow kà tagir-je kí bè kin do-si-ti lay, kdøtalø m'indø-si dan køm-m-ti. Kdo maji kí Lubø ra sø-m dangay-ti røm, lo pa ta gangi-né do Poyta kí Maji-ti røm, lo kilø mbe-é-ti kí tógi røm kinlé, sõi lay ya aì sø-m mee-é-ti. ⁸ Lubø gø kí sõi lay ya m'ndigi-si ko ndigi læ Jeju Kristi.

⁹ E né kí m'døji mee ta-je-ti kí m'isi m'pa kà Lubø lé, m'døji kadi ndignø læ-si ow kí kete-kete e kadi to ndignø kí 'gøi gin-é maji røm, 'gøi køri-né mbunø né-je kadi aa njay røm to. ¹⁰ Bè kdo kadi asi kadi ooi né kí maji e 'gøi røm, kadi 'toi njéra né kí tøgrø-ti røm, kadi 'toi dow-je kí ta goto do-si-ti ndø tøl-ti læ Kristi røm, ¹¹ kadi kà takul Jeju Kristi rømø 'rai-né né kí njururu, kdo kadi dow-je d'osi-né gaji Lubø røm, 'tøy-é-né røm to.

Ka Pol dangay-ti

¹² Ngankɔ-m-je kí njékadmeɛ, né kí m'ndigi kadi 'gəi ɔn: Né kí tɛɛ dɔ-m-ti lé, ra adi Poyta kí Maji ɔw-né kí kete. ¹³ †Beba meɛ ndògi-ti lə ngar lay rəm, kà lo-je lay ya dow-je 'gə maji kí to ta kí sobi dɔ ta lə Kristi bá m'á-né dangay-ti. ¹⁴ Ə njékadmeɛ-je nɔ ya, kɔ-m dangay-ti lé, ra adi d'ubə kul 'Babe rəm, adi-dé tógi dɔ madi-é-ti bəy rəm, bá ɔr bəl meɛ-dé-ti kɔgi kadi d'ilə mbɛ ta lə Lubə kà rɔ tungə-dé rəm tɔ. ¹⁵ Tɔgrɔ-ti ya, ta lə Kristi lé, dɛ kí dan-ti-je 'ndó dow-je kí kim-nɔ, kí jangi, ngà dɛ kí nɔ-je 'ra kí tagir kí maji tɔ. ¹⁶ Dɛ kinlé 'ra kí tagir ndignɔ ə 'gə kí kisi-m nɛ kinlé tò kɔ kadi m'pa ta m'gangi-né dɔ Poyta kí Maji. ¹⁷ Ngà dɛ kí dan-ti-je lé, d'ilə mbɛ ta lə Kristi kí tagir kim-nɔ kí jangi meɛ-dé-ti. Tagir-je lə-dé lé aa njay al. Dɛ 'gir kí to kɔ kí rangi bá n'isi n'adi-mi dɔ madi-é-ti dɔ kɔ-m dangay-ti.

¹⁸ Ngà bɛ kàrè, lé to ndangi bá 'ra əsɛ 'ra né kí tɔgrɔ-ti kàrè, mbɛ ta lə Kristi fá-né adi rɔ-m nəl-m ə à nəl-m ya bəy rəm tɔ. ¹⁹ Takul ta-je kí isi 'pai kí Lubə rəm, kí takul Ndil Jeju Kristi kí isi gəti-m kin ya, m'gə-né kí nɛ-je kinlé à kow sɛ-m kí kaji-ti. ²⁰ Gangi-é kí m'isi m'nɛgəbi-né kí rɔ ngà rəm, kà meɛ kí kində dɔ-ti rəm kinlé, né kí rɔ-m à sɔl-m dɔ-ti ya goto. Ngà bɛne bɛ kinlé, meɛ-m nda kɔy titi kí kete low, adi lé to koy-m əsɛ to kisi-m kí dɔ-m taá kàrè, Kristi lé dow-je d'a kɔsi gajɛ-é kí takul-m ya.

²¹ Kdɔtalə mɔ lé, Kristi bá to kisi kà dɔ taá lə-m, adi m'oo koy kí nékugə dɔji. ²² Ngà kinə kisi-m kí dɔ-m taá nɛ kinlé, maji-é tò kɔ kullə lə-m bəy rəm, m'gə né kí m'a mbəti al. ²³ Meɛ-m ra joo: 'Bo kadi m'ow m'isi kà Kristi bá ra-m kɔ dɔ to né kí maji bore ngay. ²⁴ Ngà kɔ ta lə-si lé, kisi-m kí dɔ-m taá nɛ kin maji nɔ bəy rəm tɔ. ²⁵ M'gə maji mbiri-mbiri kí m'a kisi kà dɔ-m taá ə sɔi lay ya m'a kisi sɛ-si kɔ kɔw kí kete lə-si rəm, bá kɔ rɔnəl lə-si meɛ kadmeɛ-ti rəm tɔ. ²⁶ Beba lokɔ m'a təl kɔw dan-si-ti gogi lé, m'a təl gin né kində kàdɔ lə-si kí nɔ kɔw nam kí 'nami kàdɔ Jeju Kristi-ti.

Kɔ dingəm ta rɔ-ti

²⁷ Kɛ bá adi panjiyɛ-si ɔw nati kà Poyta kí Maji lə Kristi, kɔ kadi lé, m'ow m'oo-si əsɛ m'isi rangi kàrè rəm, m'oo poy-si kí ɔi gərərə kà tagir kí kàrè-rè rəm, ɔi dɔ-ji-nɔ-ti lay 'roi kà meɛ kí kàrè-rè dɔ kadmeɛ-ti kí ɔw nati kà Poyta kí Maji rəm tɔ. ²⁸ Adi njéba-je d'ində-si bəl-ti ndɔ al. Gangi-é kin bá toji tuji lə-dé ndaa-ti rəsi, ngà sɔi rəm toji kaji lə-si tɔ; to né kí j rɔ Lubə-ti. ²⁹ Kdɔtalə kí sobi dɔ Kristi lé, Lubə ra sɛ-si maji kadi adi-é meɛ-si kí kadi ya par al, ngà kadi ingəi kɔ kɔw ta liə dɔ-ti tɔ. ³⁰ †Bone bɛ kin sɔi isi roi kɔ rɔ kí m'ro m'adi ooi kà kəm-si rəm, bá m'isi ta-ti bəy adi ooi ta-é rəm tɔ.

2

Kində rɔ nati kí sɔldo

¹ Kinə sɔlmeɛ tò kà takul nam kàdɔ Kristi-ti rəm, kadi-nɔ ta dingəm tò kà takul ndignɔ rəm, kuwə-nɔ lubi-lubi tò kà takul Ndil kí aa njay rəm, ta kí ɔ meɛ kɔw-nɔ tò rəm, bá koo kəmtondoo tò rəm lé, ² adi tagir lə-si ɔw nati; kɔ ndigi kí kàrɛ ya 'ndigi-nɔ; adi meɛ-si tò nati kàrɛ; indəi rɔ-si nati; 'rai bɛ kadi rɔnəl lə-m ɔr-né njuti. ³ 'Rai né madi kà jangi əsɛ kɔw rɔba kí ndangi kare al rəm; ngà kà takul sɔldo lé, dow-je kí rangi bá kadi ooi-dé kí dow-je kí 'boy d'itə-si. ⁴ Nɛ-je kí à maji sɛ-si sɔi ya par bá kadi kəm-si tò

go-ti al, ngà kadi ná-ná dan-si-ti adi kəm-é to go né-je-ti kí à maji kì ndəgi dow-je to bane.

⁵ Tagir kí tò mee Jeju Kristi-ti kin ya, adi tò mee-si-ti to.

⁶ E kí né kí rɔ-é-ti lay ya toji kadi to Lubə, ngà koo bá e oo kasi-nə lə-dé de kì Lubə kinlé kì né kəw rɔ do-ti al.

⁷ E mbati riba liə kì meəndigi liə ya, təl rɔ-é ngonnjəkullə-ti, təl rɔ-é adi tana kì dow-je rəm, dow-je 'gə-é kí e to dow rəm to.

⁸ Kristi səl do-é kì meəndigi liə, təl-né rɔ-é go ta-ti sar ya oy-né, ɔw mbing ya oy do kagdəsi-ti.

⁹ Gin-é kin bá Lubə ɔr-né jikol-é kí taá ə adi-é ri kí itə ri-je lay,

¹⁰ kɔo kadi dɔrɔ-ti kì dɔnangi-ti, kì gin nangi-ti kin ya, né-je lay 'tosi məkəji-dé nangi kì ri Jeju rəm,

¹¹ bá kadi ndɔ dow kí rá-rá ya pa ta rəsi ɔsi-né gaji Bəbi-ji Lubə panè: Jeju Kristi to 'Babe.

Njəkadmee to londógi kí dɔnangi-ti

¹² Səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti, səi lé 'toi njətəl rɔ-si go ta-ti kì ndɔ-je lay, 'rai kullə do kaji-ti lə-si kì bəl rəm, kì dadi rəm; 'rai kɔo takəm-m al, ngà bone bè kí m'goto sə-si kin ya kərə, kadi 'rai kí do madi-é-ti ya bəy.

¹³ Kɔo Lubə ya bá ində ndigi ra né mee-si-ti rəm, bá ɔsi-si adi 'rai né kí ɔw nati kì kɔjra liə kí to kɔjra meəmaji.

¹⁴ Né-je lay ya kadi 'rai kì yunta al rəm, kì najta al rəm, ¹⁵ kɔo kadi ta goto do-si-ti rəm, kadi aai njay rəm, kadi 'toi ngan lə Lubə kí ta goto do-si-ti dan dow-je-ti kí njəndəm majal mbul-mbul kí 'to njəmeəndul-je. Dan-dé-ti lé, səi 'ndógi titi pər ngəl-je kí dɔnangi-ti nè, ¹⁶ kì takul ta kí sobi do kiskəm kí 'pai. Ndɔ təl Kristi-ti rəmə, e kin ya bá à to né riba lə-m ə à toji kí ngodi lə-m lé, m'ay kɔgi kare al rəm, bá kɔo lə-m kərə tò kɔgi al rəm to. ¹⁷ Ə kinə lé kadi m'toki man nduu kí 'mbəl logugi né-ti, do kadmə-ti kí adi Lubə kì takul kadmee lə-si ya kərə adi-m rənəl rəm, bá m'ra rənəl-é nati sə-si lay rəm to*.

¹⁸ Bə ya to, səi kərə adi rɔ-si nəl-si do-ti rəm, bá 'rai rənəl-é nati sə-m rəm to.

Kɔw mba lə Timote rəm, lə Epaproditi rəm

¹⁹ M'ində mee-m do 'Babe Jeju-ti, kí m'a kullə Timote rɔ-si-ti ngəsnə, kɔo kadi təl ree idə-m poy-si kadi mə kərə mee-m usi-né nangi to. ²⁰ Kɔotalə gangi kisi-si kinlé, Timote lé ya par é to rɔ-é kí togrɔ-ti, bi m'ow kì dow kí rangi kí à kore kàdì-m mee tagir-je-ti kí sobi do-si kin al. ²¹ Kɔotalə ndəgi dow-je lay d'ow ká sangi né-je-ti kí sobi do-dé de ya bi 'sangi 'lə Jeju Kristi al. ²² Ngà Timote lé toji kadi rɔ liə adi 'gəi maji. E isi mbó-m-ti titi kí ngon isi-né mbó bəbi-é-ti ə un rɔ-é ində ta kullə-ti nati sə-m kɔo Poyta kí Maji. ²³ Adi kinə ta kí do-m-ti aa njay rəmə, e bá m'ɔji kullə-é rɔ-si-ti nɔɔ rəm, ²⁴ mə ya kərə m'adi mee-m 'Babe kí mə kì do-m m'a kɔw nɔɔ ngəsnə to.

* **2:17** 2:17 Pol un rɔ-é oji-né man nduu kí 'mbəl do né-ti kí d'adi kɔo gugi-né né bá pa-né ta kí do koy-é-ti (Tet 29:38-42; Kni 15:1-10; 2Ti 4:6).

25 Ngà m'oo maji *na* kadi m'təl m'ulə Epaproditi kí to ngonkɔ-m kí njèkadmeɛ rəm, madkullə lə-m kí madi rɔ lə-m kí uləi-é rɔ-m-ti kí né-je kí m'ow ndoo-é. 26 Sɔi lay ya ɓo koo-si ra-é lɔti-lɔti rəm, ɓá ta mɔy liə kí usi mbi-si-ti kin kàrè adi-é kɔ *na* rəm tɔ. 27 Rɔ-é lé to-é *na* adi tò ta koy-ti ya, ngà Lubə oo kəmtondoo liə, to kəmtondoo liə ɛ par ɓá oo tin al, ngà to kəmtondoo lə-m mɔ tɔ, bɛ kɔ kadi meɛkɔ lə-m ree-né kí ɔ madi-é-ti ɔ madi-é-ti al. 28 M'ulə-é gogi kalangi kɔ kadi ooi-é rəmə rɔ-si nəl-si-né rəm, ɓá kadi mɔ kàrè meɛkɔ lə-m sɔl-né kɔy rəm tɔ. 29 Uwəi-é kí rɔ-si-ti kí rɔnəl kuwə dow lə 'Babe. Dow-je kí bɛ kinlé, uni ta-dé. 30 Kɔ to ta lə kullə lə Kristi ɓá kete ɛ tɔ-né ta koy-ti rəm, ilə-né rɔ-é kɔgi taa-né tɔ-si ta kullə-ti kí tò kadi 'rai adi-mi rəm tin.

3

1 Kí rangi ɓəy, sɔi ngankɔ-m-je kí njèkadmeɛ, 'rai rɔnəl kɔ nam kí 'nami kadi 'Babe-ti. Ko ta-je kí káre kinlé ya kadi m'ndangi m'adi-si ɓəy kàrè mɔ m'oo né káre kí ndɔji-m-ti al ə kí sɔbi ɔ-si rəmə, ra-é kí bɛ kinlé ɓá à kɔy ngangi-si kər-kər maji.

Ta kí sɔbi ɔ njéndo dow-je né-je kí ngɔm

Gal 5:1-6; Róm 6:3-13; 1Kɔ 9:24-27; 2Pi 1:5-11

2 Ooi go rɔ-si rɔ ɔ-ti kí 'toki bisi-je bɛ kin! Ooi go rɔ-si rɔ njérakullə-je-ti kí 'ra kí meɛ kí maji al kin! Ooi go rɔ-si rɔ njéba rɔ-dé dow-je-ti kí d'ijə-dé ganjangi kin! 3 Kɔ dow-je kí d'ijə-dé ganjangi kí tɔgrɔ-ti lé, to jəi kí j'poli Lubə kí takul Ndil-é, to jəi kí rifa lə-ji to nam kadi Jeju Kristi-ti, adi j'indəi meɛ-ji ɔ né-ti kí tò rɔ-ji-ti kin al. 4 Mɔ kí ɔ-m kàrè, lé m'a kində meɛ-m ɔ né-ti kí tò rɔ-m-ti tɔ.

Kinə dow-je madi d'oo d'adi 'lə-dé to tó-é kadi d'ində meɛ-dé ɔ né-ti kí tò rɔ-dé-ti lé, mɔ rəmə 'lə-m mɔ itə-dé ɓəy. 5 †Kɔ d'o-ji-m m'ra ndo jinəy joo ya d'ijə-m ganjangi, m'to gin ka Israyel, gin koji-ti lə Benjamə, m'to ɔbrə kí koji kəy; 6 †kí sɔbi ɔ ndukun ə m'to Parisi, kí sɔbi ɔ rɔ tungə meɛ kullə-ti ə ndɔki m'to njèkulə kəm njékəwnə-je ndoo, ɓá kí sɔbi ɔ né ra kí njururu kàrè ta goto ɔ-m-ti rəm tɔ.

7 Ngà né-je kí ndɔki m'oo kí né kí 'ngay kinlé, m'təl m'oo kí né kí kɔgi kare kɔtalə Kristi. 8 Rəm ɓá gə kí m'gə Jeju Kristi maji kí 'Babe lə-m lé, to né kí maji mbing adi né-je lay ya m'oo kí né kí kɔgi kare. M'ingə né-je lay kɔgi kɔ Kristi ə né-je lay ya m'oo kí ɔ ɓirɓiti bɛ, kɔ kadi Kristi ɓá to nékingə-m rəm, 9 kadi nam kí m'nam kadi-é-ti kinlé m'nam kí takul né ra kí njururu lə-m kí to təl rɔ go ndukun-ti kin al, ngà kí takul né ra kí njururu kí tò kí takul kadmeɛ Kristi, adi to né ra kí njururu kí i rɔ Lubə-ti, ə ulə njirə ɔ kadmeɛ-ti. 10 Né lay kí uwə meɛ-m to kadi m'gə Kristi; kadi m'gə tɔgi kí ɛ tɔsi-né ndəl ində-né lo tɛɛ rəm, kadi m'ingə-né siə kɔ-je liə rəm, ɓá kadi m'tana siə sar kadi m'oy-né gɔ koy liə, kɔ kadi 11 ta kí rá-ti ya kàrè rəmə, m'tɔsi ndəl m'ində lo m'tɛɛ tɔ.

Kɔy ngodi kəm ki kete

12 To kingə ɓá m'ingə néɔji lé ngá al rəm, to maji ɓá m'maji m'or njuti ngá al rəm, ngà m'isi m'ay ngodi lə-m kin kəm-m kí kete, kɔ kadi m'ingə-né néɔji lé, kɔ mɔ kàrè Jeju Kristi ingə-m adi m'to liə tɔ. 13 Ngankɔ-m-je

kí njékadmɛɛ, ma kì dɔ-m ya kàrè m'ingə nédoji lé al ya bəy. Ngà m'adi mɛɛ-m oy dɔ né-ti kí go-m-ti gogì ə m'adi kəm-m tò ki kete kɔɔ né kí nɔ-m-ti. Né kàrè kí m'ra ɛn: ¹⁴ M'ay ngodi ki lo-ti kí né kí m'ində nɔ-m-ti tò-ti lé, kɔɔ kadi m'ingə-né nédoji kí sɔbi dɔ ba kí dɔrɔ-ti kí Lubə ba-m kɔɔ nam kí m'nam kàdì Jeju Kristi-ti. ¹⁵ Jəi lay ya kí j'toi dow-je kí j'togi gangi lé, adi j'owi kí tagir kí bə kin bane; ə kinə né madi tò nɔɔ bá tagir lə-si kí dɔ-ti ɔw nati al kàrè rəmə, né-é kinlé Lubə à tɛɛ kì dɔ-é kadi-si rəm to. ¹⁶ Ngà kɛ bá lo kí j'reei 'tɛɛ-ti ngá kin lé, ri-ri bá ra né kàrè, adi j'owi nati kəm-ji kí kete.

¹⁷ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, 'ndaji kullə ra-m ə adi kəm-si tò ki go dɛ-ti kí panjiyə-dé to gə panjiyə kí ingəi rɔ-ji-ti kin ya. ¹⁸ Kɔɔtalə dow-je nɔ ya panjiyə-dé ɔsi ta kagdəsi lə Kristi. Ta kinlé, taá-taá ya m'idə-si ə bone kin ya kàrè m'təl m'pa kì nɔ kəm-m-ti bəy. ¹⁹ Dɛ lé ta təl ta-dé to tuji kogi ya dɔ; nékuso kí mɛɛ-dé-ti ya to lubə lə-dé; né kí ulə rɔsɔl dɔ-dé-ti kin ya bá dɛ d'adi to né ríba lə-dé; tagir-je lə-dé tò ki dɔ né-je-ti kí dɔnangi-ti nɛ ya par. ²⁰ Ngà jəi lé, bə lə-ji to dɔrɔ-ti adi j'isi j'ngəbi Njékaji-ji kí 'to 'Babə Jeju Kristi kí à kɛ-ti kɔɔ ree ²¹ ə tógi kí ɛ ɔw-né kɔɔ təl-né né-je lay gin tógi-é-ti kin ya à mbəl-né rɔ-ji kí dangi-ti kin kadi tanə kì rɔ-é kí to rɔ njɛrifa kin to.

4

¹ Gin-é kin bá səi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ kí m'ində-si dan kəm-m-ti, səi kí bə təl koo-si ra-m, səi kí 'toi gin rɔnəl lə-m kì nédoji lə-m, ɔi-né gərərə bə ya kàdì 'Babə-ti, səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti.

Ndaji-je kì ta dingəm-je kí gay-gay

² M'ra ndoo ta Ebodi-ti kì ta Səntisi-ti kadi d'ow kì tagir kí kàrè kɔɔ nam kí 'nam kàdì 'Babə-ti. ³ Ə i, madkullə lə-m kí njɛra né kí tɔgrɔ-ti, kogri ya, m'dəji-i kadi 'ra sə-dé adi mindi-dé usi go-nə-ti. Kɔɔ 'to dené-je kí njékə dɔ-ji-m-ti ta rɔ-ti kí sɔbi dɔ Poyta kí Maji, nati kì Klemə kì ndəgi madkullə-je lə-m kí ri-dé tò mɛɛ mbete* kiskəm-ti to.

⁴ Ndɔ-je lay ya adi rɔ-si nəl-si kɔɔ nam kí 'nami kàdì 'Babə-ti kin. M'təl m'pa ya bəy, adi rɔ-si nəl-si. ⁵ Kadi dow-je lay ya 'gə sɔl ləm lə-si. 'Babə ɔ ngosi. ⁶ Adi mɛɛ-si ɔ kəkəkə kɔɔ né madi al. Ngà mɛɛ né-je-ti lay ya 'pai ta kì Lubə, 'nɔi ta-é-ti, 'rai-é oiyo, bá indəi nédəji-je lə-si nɔ-é-ti. ⁷ Rəmə lapiya lə Lubə kí to lapiya kí itə négə-je lay kinlé à kay ngangi né-je kí mɛɛ-si ndigi, kì tagir-je lə-si kɔɔ nam kí 'nami kàdì Jeju Kristi-ti.

⁸ Bəba səi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, kadi né lay kí to né kí tɔgrɔ-ti, kì né kí asi piti, kì né kí njururu, kì né kí aa njay, kì né kí dow à pa ta kí maji dɔ-ti, kì né kí tuwə ndigi dɔ-ti, kì né kí maji rəti-rəti, kì né kí asi gaki kadi dow piti kinlé bá to né-je kí tò tagir-je-ti lə-si. ⁹ Né kí m'ndə-si, né kí ingəi rɔ-m-ti, kì ta kí ooi ta-m-ti, né kí m'ra m'adi ooi lé, 'rai-né kullə. Rəmə lapiya lə Lubə à nɔy sə-si.

Ta kí sɔbi dɔ oiyo kí Pol ra

¹⁰ Loki m'oo kandi kilə kí iləi ká-m-ti bəy kinlé, m'ingə rɔnəl nɔ mɛɛ nam-ti kí m'nam kàdì 'Babə-ti. Səi lé bə kilə ká-m-ti ra-si ya, ngà lo-é

† 3:17 3:17 1Kɔ 4:16; 11:1 * 4:3 4:3 Mbete kiskəm lé to mbete kí rɔ Lubə-ti kí ri dow-je kí d'adi mɛɛ-dé Lubə tò-ti (Ntd 3:5).

bá ingøi al. ¹¹ To ndoo né bá ra-m bá m'pa-né ta kinlé bè tin al. Kdo ma m'ndó kisi kà meḡ kusi nangi meḡ né-je-ti lay. ¹² M'gø kisi dan ndoo-ti rəm, m'gø kisi dan maji-ti mburuki-mburuki rəm. Meḡ né-je-ti lay, kà lo-je lay ya m'ndó adi lé m'ndan kàrè ma kisi rəm, bo ra-m kàrè m'a kisi rəm, dan maji-ti kà mburuki-mburuki kàrè m'a kisi rəm, bá dan ndoo-ti kàrè m'a kisi rəm to. ¹³ Né lay ya m'asi ra kà takul njékadi-m tógi.

¹⁴ Bè ya kàrè, maji kà maji kdo kò-je lə-m lé səi əi sə-m meḡ-é-ti. ¹⁵ Loki m'ingø donangi Maseduwan, dokaglo-ti kà kilə mbə Poyta kà Maji tum-né gin-é dan-si-ti kinlé, səi kà bebo Pilipi-ti rəmø 'gøi kà njékəwnə-je kà rangi kà je sə-dé-je j'ulə ji-ji j'adi-nə meḡ né-ti kà kadi rəm, meḡ né-ti kà kingø rəm ya 'goto. To səi ya kà kàr-si ó 'rai né-é kinlé. ¹⁶ ††Loki m'isi meḡ bebo Tesaloniki-ti bəy ya səi uləi kà né adi-mi nja joo, kdo kadi m'ra-né né-je kà ndoo-é ra-m. ¹⁷ To kadkare kà ji-si-ti bá m'isi m'sangi bá m'pa-né ta kinlé bè kdo al. Kullə-je kà 'rai 'rai lé bá m'isi m'sangi kadi ingøi man-é do-ti mburuki-mburuki. ¹⁸ Né-je lay ya m'ingø adi m'isi dan maji-ti mburuki-mburuki. Loki m'ingø né-je kà uləi-né Epaproditi lé, m'isi dīrə-ti kà mbaa so. Né-je kinlé titi ubi kà əti maji kà to négugi né kà Lubə ndigi rəm, nəl-é rəm kin bè. ¹⁹ Ə né-je lay kà əwi ndoo-é lé, Lubə lə-m kà to njénékingə kà rifa-é tò kin ya à kadi-si kdo nam kà 'nami kàdì Jeju Kristi-ti. ²⁰ Rifa to 'lə Bəbi-ji Lubə ya kà do bal-bal. Amən!

Lapiya kà ra

²¹ 'Rai lapiya njénam kàdì Jeju Kristi-ti kà 'to njékaa njay-je lay adi-mi. ²² Ngankə-m-je kà njékadməḡ kà d'isi sə-m nè 'ra-si lapiya to. Njékaa njay-je lay ya 'ra-si lapiya ə kà boy nə to də kà meḡ kəy-ti lə Sejar, ngar kà boy. ²³ Kadi ramaji lə 'Babe Jeju Kristi nəy sə-si.

Mbate kí Pol ndàngí adi Kolosi-je Ta-je kí dɔ mbete-ti kí Pol ndàngí adi Kolosi-je

Pol a dangay-ti, ɔ à to bebo Rɔm-ti je bè, bá e ndàngí-né mbete kin. E ndàngí mbete kinlé adi njékadmɛɛ-je kí bebo Kolosi-ti ɔ idɔ-dé kadi d'ulɔ-né d'adi njékadmɛɛ-je kí bebo Laodise-ti kí to bebo kí tò mbɔ-dé-ti kin tɔ. Pol ndàngí mbete kinlé kɔ rɔ-né kɔ néndó kí ngɔm kí isi ð be dɔ njékadmɛɛ-je-ti kinlé, adi to néndó kí njirɔ-é tò dɔ nékobe-je-ti lɔ jipi-je, kɔ dɔ tagir-je-ti lɔ greki-je. Je j'gɔ né-je kí mɛɛ néndó-ti kinlé káre-káre lay al, ngà né kí boy na lé, loki Pol isi rɔ kɔ néndó kinlé, e ndàngí mbete kin tóy-né Jeju Kristi rɔm, tɔji-né kí kulɔ dɔ gin tógi Kristi-ti to né kí maji.

Kí lo kɔr-é-ti kí 1-2 lé, Pol tɔji kí Kristi itɔ né-je lay rɔm, taa njékadmɛɛ-je ilɔ-dé taá rɔm. Beba Pol tɔji njéndó mbete-je liɔ né kí to tó-é al kí tò mɛɛ néndó-ti kí isi ð be dɔ-dé kinlé. Kí lo kɔr-é-ti kí 3-4 lé, Pol ulɔ dingɔm mɛɛ njéndó mbete-je-ti liɔ kadi panjiyɔ-dé ɔw nati kɔ ta-je kí tɔgrɔ-ti kí sɔbi dɔ Kristi, dow kí Lubɔ mbɔti-é. Kɔ Kristi oy kɔ ta lɔ-dé, adi dɛ d'a kiɔ panjiyɔ-dé kí low kɔgi; ɔ Kristi tɔsi ndɔl indɔ lo tɛɛ, adi dɛ d'a kisi kɔm kɔ takul-é rɔm, kɔ kɔ ta liɔ rɔm.

Pol lé, e ya kɔ dɔ-é ɔw oo bebo Kolosi al. Dɔmaji ɔ à to Epaprasí kí indɔ gin njékɔwnɔ-je kí Kolosi kin bá ɔr poy gangi kisi-dé adi Pol. Toki né kí Pol ndàngí mbete kin dokaglo-ti kí káre-rɛ kí e ndàngí-né mbete lɔ Epeji-je, kí 'lɔ Pilemɔ bá ulɔ-né Tisiki bá Onejim dan-é-né kin bè (4:7-9).

*Lapiya kɔ oiyo kí ra-na
Epe 1:15-19; Plp 1:3-6; 1Te 1:2-4*

¹ Mɔ Pol kí m'to njékɔwkulɔ lɔ Jeju Kristi kɔ mɛɛndigi lɔ Lubɔ, je kɔ Timote kí to ngonkɔ-ji kí njékadmɛɛ j'isi nati bá m'ndàngí mbete kin, ² m'adi-si sɔi ngankɔ-ji-je kí isi bebo Kolosi-ti kí 'toi njékaa njay-je, kɔ njéka dɔ ndi-si-ti mɛɛ nam-ti kí 'nami kadi Kristi-ti. Kadi ramaji kɔ lapiya lɔ Bɔbi-ji Lubɔ nɔy sɔ-si. ³ Nɔ-je lay ya j'pa ta kɔ Lubɔ kí Bɔbi 'Babe lɔ-ji Jeju Kristi kɔ ta lɔ-si ɔ j'ra-é-né oiyo. ⁴ Kɔ j'oo poy kadi kí adi mɛɛ-si Jeju Kristi rɔm, ndigi kí 'ndigi njékaa njay-je lay rɔm. ⁵ Sɔi 'rai bè kɔ nékindɔ mɛɛ dɔ-ti kí tò ngɔbi-si dɔra-ti, kí sɔi 'gɔi kete kɔ takul ta kí tɔgrɔ-ti kí to Poyta kí Maji kin. ⁶ Poyta kí Maji kí tɛɛ rɔ-si-ti kinlé, lo lay kí dɔnangi-ti nè kí tɛɛ-ti lé kandi-é tò rɔm, ɔw kɔ kete-kete rɔm; bè ya to ɔ tò-né rɔ-si-ti ndɔ-é-ti nɔ kí sɔi 'taai-né ta-é rɔm, 'gɔi-né ramaji lɔ Lubɔ gɔ kí tɔgrɔ-ti, ⁷ kɔ takul néndɔ-je kí ingɔi rɔ madkullɔ-ti lɔ-ji Epaprasí kí j'indɔ-é dan kɔm-ji-ti; e to ngonnjékullɔ lɔ Kristi ɔ to njéka dɔ ndi-é-ti kí isi ra kullɔ dan-si-ti; ⁸ e bá idɔ-ji ta lɔ ndigi dow-je kí Ndil kí aa njay adi tò mɛɛ-si-ti.

*Kasi gaki lɔ Kristi
Plp 1:9-11*

⁹ Gin-é kin bá je kàrè, mee ndo-é-ti nu kí j'oo-né ta lə-si lé, j'ingə ta pa ta kə Lubə kdo ta lə-si al. Je 'dəji-é kadi adi Ndil kí aa njay adi-si gosi kə négə kí asi gaki kadi 'gəi-né meəndigi liə gə kí tɔgrɔ-ti. ¹⁰ Kadi panjiyə-si tuwə panjiyə dow-je lə 'Babe ə kadi nəl-é mee né-je-ti lay rəm, kadi kullə-je lay kí maji-maji bá to kandi-si rəm, bá kadi ɔwi kí kete-kete mee gə Lubə-ti rəm tɔ. ¹¹ Kadi 'təli dow-je kí tɔgi-si tɔ mee né-je-ti lay kí takul tɔgi-é kí rifa-é ɲa kin, kdo kadi mee né-je-ti lay ya uwəi rɔ-si ngə rəm, iləi mee-si dɔ madi-é-ti rəm. ¹² Bɔbi-ji Lubə kí adi asi gaki kadi ingəi nékugə dɔji kí lo kí ndɔgi-ti nati kə njékaa njay-je lé, kadi 'rai-é oiyo kə rɔnəl. ¹³ Ɛ ɔr-ji gin tɔgi-ti lə londul* ə ɔw sə-ji kɔbe-ti lə Ngon-é kí ində-é dan kəm-é-ti. ¹⁴ †Ngon-é lé bá to njətaa-ji kilə-ji taá rəm, njəkiŋə go majal-je lə-ji kɔgi rəm. ¹⁵ Ɛ to takəm Lubə kí dow oo-é kə kəm-é al rəm, to ngon dɔdər dan nékində-je-ti lay rəm. ¹⁶ Kdo kəm rəbi kí rɔ-é-ti bá Lubə ində-né né-je lay kí dɔrɔ-ŋi kə dɔnangi-ti, né-je kí j'oo kə kəm-ji kí né-je kí j'oo kə kəm-ji al, kalikɔbe-je, kə kɔbe-je, kə njəkɔbe-je, kə njətɔgi-je. Né-je lay ya Lubə ində kə kəm rəbi kí rɔ-é-ti ə ɛ ində adi-é. ¹⁷ Ɛ isi kete nɔ né-je-ti lay ə né-je lay tɔ kə takul-é. ¹⁸ †Ɛ to dɔ ə njəkəwnɔ-je 'to kubru rɔ-é. To kulə gin né rəm, to kí dɔsɔy kí tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy rəm, kdo kadi ɛ ya to kí dɔsɔy mee né-je-ti lay. ¹⁹ Kdotalə nəl Lubə kadi n'isi mee-é-ti n'taa mee-é pəl-pəl ²⁰ †ə kadi kə takul-é bá n'è Lubə n'ulə-né noji nati kə né-je kí dɔnangi-ti rəm, kə né-je kí dɔrɔ-ŋi rəm, kdo kadi lapiya tɔ kə takul-é rəm, kə takul məsi-é kí ɔy dɔ kagdəsi-ti rəm. ²¹ Ə səi kí kete tagir-je lə-si kə kullə ra-si-je kí majal ra adi 'toi mba-je rəm, 'toi njéba-je lə Lubə rəm lé, ²² ngosnə ɛ ulə noji nati sə-si kə takul Ngon-é kí təl rɔ-é dow-ti ree oy, kdo kadi 'tɛɛi-né nɔ-é-ti kə rɔ-si kí aa njay kí né kí maji al goto-ti rəm, bá kadi ta goto-né dɔ-si-ti rəm tɔ. ²³ Ngə kɔ bá ɔi njangɔ dɔ kadmɛɛ-ti ə adi njirə-si ngə nangɔ, ɔi lo kɔ-si-ti gərərə kadi dow ɔr-si ɔw sə-si sɔy kə nékində mee dɔ-ti kí ta-é tɔ mee Poyta kí Maji-ti kí ooi kin al. Poyta kí Maji kí d'ilə mbɛ-é d'adi dow-je lay dɔnangi-ti nə kinlé bá, mə Pol m'təl ngonnjəkullə-é.

Kullə-je kə rɔ-je lə Pol
Epe 3:1-13; 1Kɔ 2:7-13

²⁴ Kí bone bè kinlé, m'ra rɔnəl kdo kɔ-je kí m'ingə kdo ta lə-si ə kɔ-je kí kingə kdo Kristi lé, mə m'təl ta ɛ kí sɔbi dɔ-m kdo ta lə njəkəwnɔ-je kí 'to kubru rɔ Kristi. ²⁵ Njəkəwnɔ-je lé bá mə m'təl ngonnjəkullə lə-dé. Lubə ində-m kdo kadi m'idə-si ta liə lay tingə. ²⁶ Beba né kí tɔ lo bɔyɔ-é-ti kaglo-je-ti lay kí kete, adi dow-je lay kí kete 'gə al lé, ngosnə kin Lubə tɛɛ kə dɔ-é adi njékaa njay-je liə, ²⁷ kí ɛ ndigi kadi 'gə kí né kí tɔ lo bɔyɔ-é-ti bá n'tɛɛ kə dɔ-é dan dow-je-ti kí 'to jipi-je al kinlé, to né kí rifa-é ɲa; né-é kinlé to kisi kí Kristi isi mee-si-ti, adi to rifa kí to nékində mee dɔ-ti. ²⁸ Ɛ bá je j'ilə mbɛ ta liə j'ndəji-né dow-je lay rəm, j'ndɔ-né né dow-je lay rəm kí gosi ya lay, kdo kadi j'adi dow-je lay 'maji d'ɔr njuti mee nam-ti kí 'nam kadi Kristi-ti. ²⁹ Gin-é kin bá m'ra-né kullə m'ɔɔ rɔgi-rɔgi ə m'rɔ-né kə takul tɔgi-é kí isi ra kullə mee-m-ti ɲa.

* **1:13** 1:13 Ta kinlé kɔr mee-é to: Ɛ ɔr-ji kɔgi gin tɔgi-ti lə Sú kí njəkɔbe lo kí ndul-ti. † **1:14** 1:14 Epe 1:7 † **1:18** 1:18 Epe 1:22,23 † **1:20** 1:20 Epe 2:16

2

Ta ð mæg Pol kdo kadmeë læ njékəwnə-je kí Kolosi

¹ Kdo, m'ndigi kadi 'gəi rə kí ngə kí m'isi m'ro kdo ta læ-si rəm, kdo ta læ də kí bebo Laodise-ti rəm, bá kdo ta læ də lay kí d'oo daji rə-m nja káre al rəm, ² kdo kadi meë-dé səl, kadi d'ində rə-dé nati kí takul ndignə ə kadi négə kí tɔgrə-ti asi-dé naki-naki kadi meë-dé ndakəy, kdo kadi 'gə-né né kí Lubə ɓɔyɔ bá tɛɛ kə dɔ-é, adi to Kristi, ³ kí gosi kə négə kí to né-je kí gati-é nə kinlé lay ya toki ɓɔyɔ rə-é-ti*.

Ndəji kí sɔbi dɔ njéndó dow-je né-je kí ngəm

⁴ M'idə-si ta-je kin bè kdo kadi dow ədi-si kə ta-je kí nəl-nəl al. ⁵ Kdo lé daji rə-m goto sə-si kàrə, meë-m tɔ dɔ-si-ti. Loki m'oo né-je kí isi njiyə kí gangi-é gangi-é dan-si-ti rəm, m'oo poy kuwə rə ngə læ-si meë kadmeë Kristi-ti rəm lé, rə-m nəl-m. ⁶ Ən ə, titi kí adi-né meë-si 'Babe Jeju Kristi lé, adi panjiyə-si ɔw nati kə panjiyə-é; ⁷ uləi njirə-si rə-é-ti ə 'tɔgi-né kí kete-kete rəm, əi lo kə-si-ti gərərə dɔ nam-ti kí 'nami kàdi-é-ti ə əi dɔ kadmeë-ti gangi-é-ti kí 'ndó-si-né ə 'rai Lubə oiyo nə. ⁸ Ooi go rə-si maji kadi dow ədi-si kə négə læ dow-je al rəm, bá takədi-je kí meë wəy kare kí go néndó-je-ti læ dow-je, kí to nğan néndó-je kí dɔnangi-ti ɓi to néndó-je læ Kristi al kinlé, adi dow ədi-si-né al rəm tɔ. ⁹ Kdɔtalə Kristi lé, né kí rə Lubə-ti ya tɔ rə-é-ti ɓikti lay. ¹⁰ Ə səi lé, nam kí 'nami kàdi Kristi-ti kí to kí 'boy dɔ kɔɓe-je-ti lay rəm, dɔ tɔgi-je-ti lay rəm lé, né-je kí rə-é-ti lay ya tɔ rə-si-ti tɔ. ¹¹ Nam kí 'nami kàdi-é-ti lé, d'ijə-si ganjangi kí to ganjangi kí dow ijə kə ji-é al; adi to kor né-je lay kí daji rə dow ndigi kin kɔgi; ɛ bá to ganjangi læ Kristi lé. ¹² †Dubi-si nati kə Kristi kə takul batəm, ə nam kí 'nami kàdi-é-ti lé, səi 'tosi ndəli nati siə kə takul kadi kí adi meë-si kí tɔgi læ Lubə bá adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy kin. ¹³ †Səi lé, ndəki oyi koy kullə rə-si-je kí maji al rəm, koy kijə kí d'ijə-si ganjangi al rəm, ya Lubə təl-si adi isi kəm nati kə Kristi kə kəm rəbi kinə kí inə go majal-je læ-ji lay kɔgi; ¹⁴ †mbete kí 'ndàngi 'gangi-né ta dɔ-ji-ti lé, Lubə bujuru kɔgi; ɛ bá to mbete kí njəkɔr gin kaldɔta-je læ-ji; mbete-é kinlé bá Lubə ɓə-é kagdəsi-ti bujuru-é kɔgi; ¹⁵ Lubə taa tɔgi ndil-je kí maji al kə njétɔgi-je, tətɔ-dé rə kə takul koy Ngon-é kagdəsi-ti, ulə rɔsəl dɔ-dé-ti takəm kosi dow-je-ti. ¹⁶ †Ən ə, adi dow gangta dɔ-si-ti kdɔtalə né kí usoi əse né kí əyi al rəm, bá kdɔtalə ra nəy əse nəy kí ubə sigi al rəm, bá kdɔtalə ndɔ taakoo læ jipi-je al rəm. ¹⁷ Né-je lay kinlé to ndil né-je kí ə ree kí ree ɓəy, ngə ɛ kí tɔgrə-ti lé, to kí 'lə Kristi. ¹⁸ Adi dow kí njəpole malayka-je ə rə rə-é kí njəsəl dɔ-é taa nédɔji ngədi kí əyi kin al. Dow kí bè kinlé, to dow kí njəkɔndə kəm-é go ni-je-ti; tagir-je liə kí to tagir læ dow ədi-é ində kàdi-é kində kí go tagir-ti læ dow-je. ¹⁹ †Dowbé-je lé, 'nam kàdi Kristi-ti al. Kristi lé to dɔ, ə njékəwnə-je 'to kuburu rə-é; kə takul-é bá singə-je 'tur-né ta-nə-ti ə njirə-je 'tɔ-dé-né nati maji kin, ə 'tɔgi tɔgi kí i rə Lubə-ti. ²⁰ Kinə səi oyi kə Kristi nati meë nğan néndó-je-ti kí dɔnangi-ti nè rəmə, kdo ri bá səi rai titi né kí isi dɔnangi-ti nè bè ɓəy, adi adi d'ində ndukun-je dɔ-si-ti 'pane: ²¹ 'Un al! 'Nə al! Ɔdi rə ji-i-ti al! ²² Né-je lay kinlé tɔ kdo kadi kullə ya toki rə-né ə tuji kɔgi ya al wa? To ta kí sɔbi dɔ ndukun-je, kə néndó læ

* **2:3** 2:3 1Kə 1:24-31 † **2:12** 2:12 Ròm 6:4 † **2:13** 2:13 Epe 2:1-5 † **2:14** 2:14 Epe 2:15
† **2:16** 2:16 Ròm 14:1-6 † **2:19** 2:19 Epe 4:16

dow-je. ²³ Təgrə ya, néndó-je kinlé, kinə 'oo maji rəmə, ra rə-é ki gosi bè; kđo toji pole Lubə kà męęendigi rəm, kà səl də rəm, kà kində də rə-ti rəm, ngà néndó-je kinlé ríba-é goto, tò kđo rənəl lə dow ya par.

3

Kiskəm kí sigi kà Kristi

Plp 3:18-21; 1Jq 3:1-3; Epε 5:3-20; 4:17-21

¹ Bəfa kinə səi 'tosi 'ndəli nati kà Kristi rəmə, 'sangi né-je kí taá, lo-ti kà Kristi isi-ti də jikəl Lubə-ti. ² 'Giri ta də né-je-ti kí taá bə giri ta də né-je-ti kí dənangi-ti nè al. ³ Kđotalə səi 'toi kà dow-je kí d'oy bè ə kiskəm lə-si toki bəyɔ nati kà Kristi rə Lubə-ti. ⁴ Lokí Kristi kí to kiskəm lə-si à tęę kəy lé, səi kàrè a tęęi sɔ nati dan ríba-ti tɔ. ⁵ Ən é né-je kí dənangi-ti nè kí to kaya-je, kà né ra kí tò nę-je, kà bə né-je kí maji al-je kà kay ngodi go-ti-je, kà kəmnda kí to pole magi-je kinlé, 'təri kogi rə-si-ti. ⁶ Né-é-je kinlé bá wongi lə Lubə isi ree-né də njédəngə-je-ti. ⁷ Né kin bá to panjiyə-si kí kete, loki isi-né dan majal-ti. ⁸ Ngà kí ngosnə-ti kinlé, səi kàrè, ɔri né-je kinlé kogi rə-si-ti: adi to wongi, kà rəkati kanəŋə, kà męęendul, kà kulə ta ndil dow-ti, kà ta-je kí tò rəsəl kí tęę ta-si-ti.* ⁹ †Səi kí 'təri panjiyə kí low kà kullə ra-é-je kogi rə-si-ti lé, ədi-nə al. ¹⁰ †Səi 'təli dow-je kí sigi kí Lubə isi mbəl-si ndə-é ndə-é kadi 'toi takəm-é ę kí Njəra-si kđo kadi 'gəi-é-né maji. ¹¹ Grəki kà Jipi goto, dow kí d'ijə-é ganjangi kà dow kí d'ijə-é ganjangi al goto, mba kà njəkəmteę al goto, dow kí to bə kà bə al goto; ngə Kristi ya to né-je lay rəm, ą męę né-je-ti lay rəm. ¹² †Bəfa titi kí Lubə mbəti-si-né adi-si aai njay rəm, ində-si-né dan kəm-é-ti rəm kinlé, adi ta ɔ męę-si kđo dow-je rəm, adi ramaji, kà soldo, kà səl ləm-ləm, kà męę kí kilə də madi-é-ti tò rə-si-ti tɔ. ¹³ †Isi də-ti kà ną, 'rai maji kà ną; kinə dow ɔw kà ta kà madi-é rəmə, inəi go kogi adi-nə, titi kí Kristi ra sə-si maji bá inə-né go kogi adi-si kin bè tɔ. ¹⁴ Ngà né kí boy ną lé, adi ndigi dow-je uwə męę-si. Ndigi dow-je kinlé bá to kulə kí à tó-si nati kadi 'maji ɔri njuti. ¹⁵ Lapiya lə Kristi, kí Lubə ba-si-né kđo kadi 'təli-né daji rə kí kàre-rə kinlé, kadi ɔ bé męę-si-ti. 'Rai oiyo Lubə. ¹⁶ †Kadi ta lə Kristi ra bə męę-si-ti kà né-je kí maji-maji kí titi lay, 'ndói-nə né ə ndəji-nə kà gosi-é gosi-é, kà pa-je, kà pa kəsgaji-je, kà pa-je kí gay-gay kí Ndil kí aa njay ində ta-si-ti; 'tóyi Lubə kà męę-si kà kàre-rə kà pa-je kí Ndil kí aa njay ində ta-si-ti 'rai-é-né oiyo. ¹⁷ Né-je lay ya kí a rai, adi tò ta əse kullə kàrə rəmə, 'rai kà ri 'Bəfe Jeju ə 'rai-né oiyo Bobi-ji Lubə kà takul-é.

Kisi-nə lə njəkadmęę-je męę kəy-ti

Epε 5:22-33; 6:1-9; 1Pi 2:18-25; 3:1-7

¹⁸ †Səi dené-je, uləi də-si gin tógi-ti lə ngobi-si-je; ę bá to né kí tuwə ra nɔ 'Bəfe-ti. ¹⁹ †Səi dingəm-je, 'ndigi ne-si-je, bə adi rə-si ati-si də-dé-ti al. ²⁰ †Səi ngan-je, 'təli rə-si go ta-ti lə njəkoji-si-je męę né-je-ti lay, kđo ę bá to né kí nəl 'Bəfe. ²¹ †Səi bəbi ngan-je, 'rai ngan-si-je adi wongi ra-dé al, nè męę-dé à tuji. ²² †Səi bə-je, męę né-je-ti lay ya 'təli rə-si go ta-ti lə dow-je kí 'to 'ba-si-je. 'Rai bè takəm-dé-ti par al rəm, bá kđo nəl-né dow-je par al

* **3:8** 3:8 Epε 4:31 † **3:9** 3:9 Epε 4:22 † **3:10** 3:10 Epε 4:24 † **3:12** 3:12 Epε 4:2 † **3:13** 3:13 Epε 4:32 † **3:16** 3:16 Epε 5:19,20 † **3:18** 3:18 Epε 5:22; 1Pi 3:1 † **3:19** 3:19 Epε 5:25; 1Pi 3:7 † **3:20** 3:20 Epε 6:1 † **3:21** 3:21 Epε 6:4 † **3:22** 3:22 Epε 6:5-8

rəm, ngà kadi 'rai kà mēenda kay mēē bəl 'Babe-ti. ²³ Kullə-je lay kɪ isi 'rai lé, 'rai kà mēenda kay titi kullə lə 'Babe bə ɓi titi kullə lə dow-je al ²⁴ ə kadi 'gəi kɪ 'Babe à kadi-si nékugə dɔji kɪ ɛ uwə dɔ-é kɔ-si. 'Rai kullə adi Kristi kɪ to 'Babe. ²⁵ †Kɔ dɔ njɛra né kɪ njururu al lé, à tɔti kandi né ra kɪ njururu al liə lé ya tɔ, kɔ Lubə lé kɔrkəm dow goto rɔ-é-ti.

4

¹ †Səi 'ba bə-je, bə-je lə-si lé, 'rai sə-dé né kɪ njururu rəm, 'rai kɪ kɔrkəm-ɲa al rəm, ə kadi 'gəi kɪ səi ya kàrè 'Ba-si isi dɔrɔ-ti nɔɔ tɔ.

Ndɛji-je kɪ lapiya-je
Epe 6:18-20; 5:14-17

² Uwəi rɔ-si ngə mēē ta-ti kɪ pa kɪ Lubə, isi kəm mēē-é-ti ə 'rai-né oiyo Lubə. ³ 'Pai ta kɪ Lubə kɔ ta lə-ji tɔ; kadi Lubə tēē tarəbi kilə mbe Poyta kɪ Maji nɔ-ji-ti, kɔ kadi m'pa ta lə Kristi kɪ to ta kɪ tɔ lo bɔyɔ-é-ti, kɪ ta-é bə d'ɪlə-m-né sil kinlé ⁴ ə kadi m'pa ta-é aa yéréré titi kɪ tɔ kadi m'pa-né lé ya. ⁵ †Indəi kəmkaa dɔ panjiyɔ-si-ti kɪ rɔ njékadmēē al-je-ti. Inɛi dɔkaglo adi dəə kɔgɪ kare al. ⁶ Kadi ta-je lə-si lay ya to ta-je kɪ maji-maji toki né kɪ kati tɔ-ti bə, kɔ kadi dow kɪ rá-rá kɪ dɛji-si ta rəmə, 'gəi lo kiləi-é-ti. ⁷ †Tisiki kɪ to ngonkɔ-m kɪ m'ində-é dan kəm-m-ti rəm, to ngonnjékullə kɪ tɔgrɔ-ti lə 'Babe rəm, bə to madkullə lə-m mēē kullə-ti lə 'Babe rəm kin ya à kɔr-si poy né-je lay kɪ sɔbi dɔ-m. ⁸ Gin-é kin bə m'ulə-é-né rɔ-si-ti bə, kɔ kadi 'gəi-né ta kɪ sɔbi dɔ kisi-ji né kin rəm, bə kadi ɔw sol mēē-si rəm tɔ. ⁹ †M'ulə-é nati kɪ Onejim kɪ to njékə dɔ ndi-é-ti kɪ to ngonkɔ-m kɪ m'ində-é dan kəm-m-ti, ɛ to kɪ dan-si-ti. Dɛ d'a kɔr-si poy né-je lay kɪ dəə nè. ¹⁰ †Aristarki kɪ to madi dangay lə-m ra-si lapiya, bə Marki kɪ to noji Barnabasi ra-si lapiya tɔ. E lé m'un ndu m'adi-si kɔ ta liə ngá; kinə tēē rɔ-si-ti rəmə, uwəi-é rɔ-si-ti maji. ¹¹ Jeju kɪ 'ba-é Justusi kin ra-si lapiya tɔ. Dan jipi-je-ti kɪ nè lé, dɛ kin ya par bə 'ra sə-m kullə kɪ sɔbi dɔ kɔbɛ lə Lubə, dɛ bə 'tɔ njésol mēē-m-je. ¹² †Eparasi kɪ to kɪ dan-si-ti, ra-si lapiya. E to ngonnjékullə lə Jeju Kristi, kɪ inɛ ta rɔ kɔ ta lə-si al, mēē ta-ti kɪ pa kɪ Lubə, kɔ kadi asi gaki rəm, kadi 'gəi-né né kɪ mēē Lubə ndigɪ maji ə ɛi-né gərərə. ¹³ M'pa ta kɪ dɔ-é-ti bə kɔ ɛ adi rɔ-é kɔ nɔ kɔ ta lə-si rəm, kɔ dɛ kɪ Laodise rəm, bə kɔ dɛ kɪ Iyerapolisi-ti rəm tɔ. ¹⁴ †Doktur Luki kɪ m'ində-é dan kəm-m-ti ra-si lapiya, bə Demasi kàrè ra-si lapiya rəm tɔ. ¹⁵ 'Rai lapiya ngankɔ-ji-je kɪ njékadmēē-je kɪ d'isi Laodise rəm, bə 'rai lapiya Nimpa kɪ njékəwnɔ-je kɪ mēē kəy-ti liə rəm tɔ. ¹⁶ Lokɪ səi 'ndói mbete kin dan-si-ti rəmə, 'rai lay kadi toki ndó dan njékəwnɔ-je-ti kɪ Laodise tɔ, ə səi kàrè kadi 'ndói mbete kɪ à kɪ Laodise ree rɔ-si-ti tɔ. ¹⁷ †Idəi Arsipi kadi tɔsi kəm-é dɔ kullə-ti kɪ ingə rɔ 'Babe-ti kin, kɔ kadi ra kullə-é maji. ¹⁸ Mə Pol ya m'ndangɪ kɪ ji-m m'panə lapiya lə-si. Adi mēē-si ole dɔ sil-ti lə-m. Kadi ramaji lə Lubə nɔy sə-si!

† **3:25** 3:25 Epe 6:9 † **4:1** 4:1 Epe 6:9 † **4:5** 4:5 Epe 5:16 † **4:7** 4:7 Knj 20:4; 2Ti 4:12 † **4:7** 4:7 Epe 6:21,22 † **4:9** 4:9 Plm 1:10-12 † **4:10** 4:10 a Knj 19:29; 27:2; Plm 1:24; b Knj 12:12,25; 13:13; 15:37-39 † **4:12** 4:12 Kol 1:7; Plm 1:23 † **4:14** 4:14 a 2Ti 4:11; Plm 1:24; b 2Ti 4:10; Plm 1:24 † **4:17** 4:17 Plm 1:2

Mbete kí dɔsɔy kí Pol ndàngí adi Tesaloniki-je Ta-je kí dɔ mbete-ti kí dɔsɔy kí Pol ndàngí adi Tesaloniki-je

Pol ndàngí mbete kin kɔ kulə-né dingəm meɛ njékadmɛɛ-je-ti kí Tesaloniki rəm, kɔ mbusi-né nja-dé rəm. Bebo Tesaloniki lé to bebo kí dɔnangi Maseduwan-ti, kɔbe-ti læ dow-je kí Rəm, kəl lo kí taá-ti læ greki-je. Meɛ Mbete kullə-ti læ njékɔwkwulə-je kí 17:1-10 lé, 'ndàngi-ti kí Pol-je kí madkullə-je liə d'ilə mbɛ Poyta kí Maji bebo Tesaloniki-ti, 'ndàngi-ti kí jipi-je, kɔ jipi al-je d'adi meɛ-dé Jeju Kristi rəm. Go-ti, jipi-je kí d'adi meɛ-dé Jeju al d'osi ta Pol kɔ kullə liə kí ɛ ra kinlé, adi dɛ kí madkullə-je liə 'tɛɛ meɛ bebo-ti ndɔɔ d'ay-nə. Ə go-ti, loki 'ree 'tɛɛ bebo Kɔrɛnti-ti rəm, meɛ Pol ɔ kəkəkə kɔ njékadi meɛ-dé sigi kí bebo Tesaloniki-ti, adi ulə Timote rɔ-dé-ti. Loki Timote təl ɔw rɔ Pol-ti gogi lé, idə Pol kí Tesaloniki-je lé, dan kulə-ti kí d'ulə kəm-dé ndoo kin ya kàrè, dɛ d'ɔ gərərə dɔ kadmɛɛ-ti læ-dé rəm, bá meɛ ndigi dow-je-ti rəm. Meɛ Pol usi nangi adi ɛ ndàngi mbete kin adi-dé ra-dé-né oiyo rəm, tɔji-dé-né ndigi kí ɛ ndigi-dé rəm, bá kɔ ndó-dé-né né kí dɔ madi-é-ti rəm.

Kí lo kɔr-é-ti kí 1-3 lé, Pol gir dɔ kisi-dé-ti kí ndɔki dɛ kí Tesaloniki-je d'isi nati kin rəm, ɛ ra-dé oiyo. Kí lo kɔr-é-ti kí 4-5 lé, Pol ndó-dé né kí sobi dɔ təl ree læ 'Babe rəm, bá ndó-dé panjiyə kí d'a nəl-né 'Babe rəm.

Tɔji rɔ kɔ lapiya kí ra

¹ Mɔ Pol, j'isi nati kɔ Silbɛ-je* kɔ Timote bá m'ndàngi mbete kin m'adi-si sɔi njékəwnə-je kí bebo Tesaloniki-ti kí 'nami kàdɔ Bɔbi-ji Lubə-ti rəm, 'nami kàdɔ 'Babe Jeju Kristi-ti rəm. Kadi ramaji kɔ lapiya nɔy sə-si.

Panjiyə njékəwnə-je kí Tesaloniki-ti kɔ kadmɛɛ læ-dé

Plp 1:3-6; Kol 1:3-8

² Jɛ j'ra oiyo Lubə kɔ ndo-je lay kɔ ta læ-si lay rəm, bá meɛ ta-je-ti kí j'isi j'pa siə kàrè j'ilə ri-si dan-ti-dan-ti rəm tɔ. ³ Kullə kadmɛɛ læ-si, kɔ kullə ndigi kí 'ndigi dow-je, kɔ kində kí indəi meɛ-si dɔ 'Babe-ti læ-ji Jeju Kristi ya ɔi dɔ-ti njàngi kinlé, meɛ-ji ole dɔ-ti nɔ Bɔbi-ji Lubə-ti taá-tá. ⁴ Sɔi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ lé, 'toi dow-je kí Lubə ində-si dan kəm-é-ti; je j'gə kí ɛ mbəti-si. ⁵ Kɔ Poyta kí Maji kí j'ilə mbɛ-é j'adi-si lé, j'ilə kɔ ta kí ta-ji-ti par al, ngə j'ilə kɔ tɔgi rəm, Ndil kí aa njay ra sə-ji dɔ-ti rəm, bá jɛ j'ilə kɔ meɛnda kɔy rəm tɔ. Panjiyə-ji kí dan-si-ti kí ndɔki ooi kinlé, sɔi ya kàrè 'gəi kí to bè kɔ maji læ-si.

⁶ †Səi lé, sɔi 'ndaji kullə ra-ji rəm, 'ndaji kullə ra 'Babe rəm, kdɔtalə dan kɔ-je-ti kí nɔ ya kàrè Ndil kí aa njay adi-si 'taai ta læ Lubə kɔ rənəl.

⁷ Beba sɔi 'təli-né néndaji læ njékadmɛɛ-je lay kí dɔnangi Maseduwan-ti kɔ dɔnangi Akay-ti. ⁸ Kdɔtalə ta læ 'Babe kí ra kullə dan-si-ti lé, poy-é ɔw dɔnangi Maseduwan-ti kɔ dɔnangi Akay-ti; ngə to ɛ kin par al, meɛ-si kí

† **1:1** 1:1 Knj 17:1 * **1:1** 1:1 Silbɛ lé ya to Silasi (Knj 15:22; 2Kɔ 1:19; 2Te 1:1) † **1:6** 1:6 Knj 17:5-9

adi Lubə lé kàrè dow-je d'oo poy-é kí lo lay sar adi je j'ow ndoo pa ta-é al rəm ngá. ⁹ Kdotalə dow-je d'or poy kuwə kí uwəi-ji kí rə-si-ti rəm, d'or poy kinə kí inəi magi-je kogi ə 'təli kí rə Lubə-ti kdo kadi 'rai kullə adi Lubə kí tɔgro-ti kí to njəkiskəm rəm, ¹⁰ kdo kadi 'ngəbi Ngon-é kí ndoki adi-é tsi ndəl ində lo tɛɛ, kí à kɪ dɔrɔ-ti kdo ree, adi to Jeju kí taa-ji ta wɔngi-ti kí à ree lé.

2

Panjiyə Pol dan njəkəwnɔ-je-ti kí Tesaloniki-ti
Knj 20:18-21,31-35; 2Kɔ 6:3-10; 12:12-15

¹ Ngankɔ-m-je kí njəkadmɛɛ, səi ya kàrè 'gəi kí kow-ji rə-si-ti lé, tɔ kogi kare al. ² Titi kí səi 'gəi-né lé, d'adi-ji kɔ kete mɛɛ ɓebo Pilipi-ti bá 'taji-ji rəm; ya ngá je j'ingə tɔgi rə Lubə-ti lə-ji bá j'ilə-né mbe Poyta kí Maji liə j'adi-si dan rə-je-ti kí nɔ kin. ³ Kdotalə ta lə Lubə kí je j'isi j'ndó dow-je lé, to néndó kí takədi tɔ-ti al rəm, j'ndó kí tagir kí tɔ nɛ al rəm, bá j'ədi-né dow al rəm tɔ. ⁴ Ngá Lubə nɔ-ji oo bá ulə kullə kilə mbe Poyta kí Maji ji-ji-ti, adi je j'pa ta kdo nəl-né dow-je al, ngá j'pa ta kdo nəl-né Lubə kí njɛgə mɛɛ-ji. ⁵ Titi kí səi gəi-né lé, je j'pa ta j'ədi-né kəm dow nja káre al rəm, bá nja káre ya kàrè j'pa ta kdo kingə-né né ji dow-ti al rəm; Lubə gə mɛɛ-ji ɓəti. ⁶ Je j'sangɪ rifa rə dow-je-ti al rəm, j'sangɪ rifa rə-si-ti al rəm, bá rə dow-je-ti kí rangi al rəm tɔ. Lé j'a ra-si kí lə njətɔgi-ti, kdo to kí j'to njəkəwkulə-je lə Kristi, ⁷ ya ngá je j'sol ləm-ləm dan-si-ti. Titi kí kɔ ngan-je tsi-né kəm-é dɔ ngan-é-je-ti lé, ⁸ je kàrè ndigi kí j'ndigi-si nɔ kinlé, j'ndigi kadi Poyta kí Maji lə Lubə ya par bá j'ilə mbe-é j'adi-si al, ngá j'ndigi kadi daji rə-ji ya kàrè j'ilə kogi kdo ta lə-si, kdo səi 'təli dow-je kí j'ində-si dan kəm-ji-ti.

⁹ Ngankɔ-m-je kí njəkadmɛɛ, kullə-je kí j'ra, kɪ kɔ-je kí j'ingə lé, adi mɛɛ-si ole dɔ-ti. Loki j'isi j'ilə mbe Poyta kí Maji lə Lubə j'adi-si lé, j'ra kullə ndoo-je kɪ kada-je kdo kadi j'oy dow dan-si-ti al. ¹⁰ Səi njəkadmɛɛ-je, panjiyə-ji kí dan-si-ti lé, aa njay rəm, to njururu rəm, ta kí dow à kilə dɔ-ji-ti goto rəm adi səi ooi ɓəti rəm, bá Lubə kàrè oo ɓəti rəm tɔ. ¹¹ Né kí j'ra kɪ nɔ-nɔ dan-si-ti titi kí ɓɔbi ngan-je ra-né kɪ ngan-é bə kin kàrè, səi 'gəi rəm. ¹² Je j'ulə dingəm mɛɛ-si-ti, j'sol mɛɛ-si, bá j'ndəji-si kadi adi panjiyə-si tuwə panjiyə dow-je kí Lubə ɓa-dé kdo kɔbe liə rəm, kdo rifa liə rəm tɔ.

¹³ Loki je j'ilə ta lə Lubə mbi-si-ti lé, səi 'ndigi dɔ-ti titi ta lə dow al, ngá 'ndigi dɔ-ti kí tɔgro-ti ya to ta lə Lubə kí isi ra kullə mɛɛ-si səi-ti kí adi mɛɛ-si. Né kin bá je j'ra-né oiyo Lubə taá-taá kdo. ¹⁴ †Kdotalə səi ngankɔ-m-je kí njəkadmɛɛ lé, səi 'ndaji kullə ra njəkəwnɔ-je kí gay-gay kí 'to njəkəwnɔ-je lə Lubə kí 'to njənam kàdi Jeju Kristi-ti kí d'isi dɔnangi Jude-ti, kdotalə səi ya kàrè ingəi kɔ ji dow-je-ti kí bee lə-si ya, titi kí de kàrè d'ingə-né gɔ kɔ-je kí káre kin ji jipi-je-ti tɔ. ¹⁵ †Jipi-je lé, de ya 'tɔl njəpata-je kí ta Lubə-ti rəm, 'tɔl 'Babe Jeju rəm, bá d'ulə kəm-ji ndoo rəm tɔ. De 'nəl Lubə al rəm, bá 'to njəba-je lə dow-je lay rəm tɔ. ¹⁶ De d'ɔgi-ji kilə mbe Poyta kí Maji kadi dow-je kí 'to jipi-je al, kdo kadi d'aji al; beba de jipi-je lé 'ra-né majal kí dɔ-ti par-par adi wɔngi ra Lubə dɔ-dé-ti.

† 2:2 2:2 a Knj 16:19-24; b Knj 17:1-9 † 2:14 2:14 Knj 17:5 † 2:15 2:15 Knj 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19; 17:5,13; 18:12

*Pol ndigi təl kow koo njékəwnə-je kí Tesaloniki-ti
Knj 17:14-16*

¹⁷ Ngá jẹ rəmə, sɛi ngankɔ-ji-je kí njékadmɛɛ, dɔkaglo kí sɛ kí j'ɪŋəi-né-
nə lé, kəm-ji oo-si al, ngá mɛɛ-ji rəmə tò dɔ-si-ti gɔrérə. Bɛbá ɓo kadi j'təl
j'ɔw j'oo-si ra-ji nɔ́ adi j'ndur dɔ rɔ-ji-ti nɔ́ kadi j'ɔw j'oo-si. ¹⁸ Gin-é kin b́a
j'ndigi kow njal rɔ-si-ti. Mɔ́ Pol ya m'ná asi nja joo bɛ kadi m'ɔw rɔ-si-ti
ya, ngá Sata ɔgi-ji lo-é. ¹⁹ Ndo kí 'Babɛ lə-ji Jeju à təl ree lé, nɔ́ kí rangi b́a
à to nékində mɛɛ dɔ-ti lə-ji, kɪ rɔnəl lə-ji, kɪ jɔgi rifa lə-ji takəm-é-ti ɓɔy
wa? ²⁰ Oiyó! Sɛi ya a toi rifa lə-ji, kɪ rɔnəl lə-ji.

3

D'ulə Timote Tesaloniki-ti

¹ Né kin b́a jẹ j'oo-né lo ngəbi al, adi j'panè tò maji kadi j'isi kɪ kár-ji mɛɛ
bebo Aɛn-ti nè. ² Bɛbá j'ulə ngonkɔ-ji Timote kí to ngonnjékullə lə Lubə
mɛɛ kullə kilə mbɛ Poyta kí Maji-ti lə Kristi kadi ɔw ulə dingəm mɛɛ-si-ti
ə mbusi-né nja-si mɛɛ kadmɛɛ-ti lə-si. ³ Kdɔ kadi kɔ-je kí isi ingəi kinlé ra
dow káre dan-si-ti adi səbi ngin-ngin al; kdɔtalə sɛi ya kàrè 'gəi ɓəti kí jəi
lé j'isi kdɔ kadi kɔ-je kí bɛ kin ree dɔ-ji-ti ya. ⁴ Lóki ndóki j'isi sə-si nati
ɓɔy ya j'idə-si kete j'panè j'a kingəi kɔ́ nɔ́ lé, sɛi 'gəi ɓəti né-é b́a ree ngá
tin. ⁵ Gin-é kin b́a mɔ́ m'oo lo ngəbi al, adi m'ulə-né Timote kadi ɔw oo ta
kí sɔbi dɔ kadmɛɛ lə-si, kdɔtalə m'ɓəl kí njənɔ́ dow-je à kɪ nɔ́-si sar kadi
kullə kí j'ra dan-si-ti təl tò kɔgi kare.

⁶ Ngá Timote kí j' rɔ-si-ti ree rɔ-ji-ti ngɔsnè ɓɔy lé, idə-ji poyta kí maji
dɔ kadmɛɛ-ti lə-si, kɪ dɔ ndigi-ti kí 'ndigi dow-je, b́a idə-ji panè mɛɛ-si oy
dɔ-ji-ti al adi ɓo koo-ji ra-si titi kí jẹ kàrè ɓo koo-si ra-ji-né kin bɛ tɔ. ⁷ Sɛi
ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, né kin b́a dan nékəmtondoo-je-ti kí lay kí tɛɛ
dɔ-ji-ti, kɪ dan kɔ-je-ti ya kàrè kadmɛɛ lə-si ra adi mɛɛ-ji sɔl. ⁸ Bone bɛ
kinlé, mɛɛ-ji usi nangi, kdɔtalə kɔ́ kí ɔ́i njángi mɛɛ kində rɔ nati kɪ 'Babɛ.
⁹ Ra kí 'rai-ji adi rɔ-ji nəl-ji nɔ́ nɔ́ Lubə-ti kinlé, j'a ra-é oiyó kdɔ ta lə-si
ban b́a à kusi rɔ-ji-ti ɔ́n wa? ¹⁰ Bɛbá, ndɔɔ-je kɪ kada-je lay ya j'pa ta kɪ
Lubə j'to ta-é-ti pəkə-pəkə, kdɔ kadi adi-ji tarəbi kadi j'ɔw j'oo-si rəm, kdɔ
kadi j'təl ta né kí nal-si mɛɛ kadmɛɛ-ti lə-si. ¹¹ Kadi Lubə ya kɪ dɔ-é kí to
Bɔbi-ji dɛ kɪ 'Babɛ lə-ji Jeju d'adi-ji tarəbi kadi j'ɔw rɔ-si-ti. ¹² Ndigɔ́ kí tò
dan-si-ti, kɪ ndigi kí 'ndigi dow-je kí rangi kinlé, kadi 'Babɛ ra adi usi dɔ
madi-é-ti par-par rəm, kadi al dɔ kí kete, titi kí jẹ j'ndigi-si-né kin bɛ tɔ.
¹³ Bɛbá 'Babɛ ya à kadi-si kuwə mɛɛ ngá kdɔ kadi 'toi dow-je kí aai njay kí
ta goto dɔ-si-ti nɔ́ Bɔbi-ji Lubə-ti ndɔ-é kí 'Babɛ lə-ji Jeju Kristi à ree nati
kɪ njékadmɛɛ-je liə lay.

4

Panjiyə kí nəl Lubə

1Pí 1:14-16; 4:1-5; Epɛ 5:3-8; 1Kɔ 6:13-20

¹ Bɛbá sɛi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, né kí a rai b́a a nəli-né Lubə lé,
sɛi 'ndói rɔ-ji-ti ngá, ə né-é-je lé ya sɛi isi 'rai rəm ngá tin. Ngá jẹ j'dəji-si
ə j'ulə dingəm mɛɛ-si-ti kɪ ri 'Babɛ Jeju kdɔ kadi panjiyə-si kinlé, ɔwi-né

kəm-si ki kete-kete. ² Kdotalə ndu kí j'ingə rɔ 'Babe Jeju-ti bá j'adi-si lé, səi 'gəi bəti.

³ Né kí Lubə ndigi é:n: Kadi isi tagay kɔɔ Lubə ə kadi 'rai kaya al. ⁴ Kadi nǎ-nǎ dan-si-ti ngəm rɔ-é kadi aa njay rəm, kadi un rɔ-é ra-né né kí tɔgrɔ-ti, ⁵ bi adi bo né-je kí maji al ra-si lɔy-lɔy titi kí njékadmɛɛ al-je kí 'to njégə Lubə al d'isi 'ra-né kin bə al; ⁶ kadi dow káre dan-si-ti ndɔn njékadmɛɛ madi-é ra siə majal kí titi-nǎ bə kin al, kɔɔ dow-je kí njéra né-je kí bə kinlé, Lubə à gangta dɔ-dé-ti. Ndɔki j'idə-si j'ndəji-si-né kete ngá. ⁷ Kdotalə Lubə kí ba-ji lé, ba-ji kɔɔ kadi j'rai né-je kí tɔ nɛ-nɛ al, ngà ba-ji kɔɔ kadi j'təli dow-je kí j'toi tagay. ⁸ Dow kí mbati néndó kin rəmə, to dow bá ɛ mbati-é al, ngà to Lubə kí njékadi-si Ndil-é kí aa njay kin bá dowbɛ mbati-é tin.

⁹ Ta kí sɔbi dɔ ndignǎ kí kadi tɔ dan-si-ti səi njékadmɛɛ-je lé, səi ɔwi ndoo kadi dow ndangi ta-é adi-si al ngá, kɔɔ Lubə ya ndó-si kadi 'ndigi-nǎ. ¹⁰ Ndignǎ lé, bá səi 'toji kí rɔ njékadmɛɛ-je-ti lay kí dɔnangi Maseduwan-ti biki tin; ya ngá, səi njékadmɛɛ-je, j'dəji-si kadi ndignǎ kinlé, ɔwi-né kəm-si ki kete-kete ya bəy. ¹¹ Titi kí j'un-né ndu j'adi-si lé, adi ta kisi-nǎ kí lapiya bá to rɔ-si rəm, kadi ori kəm-si dɔ kullə-je-ti lə-si kí sɔbi dɔ-si ə 'rai kullə kí ji-si kɔɔ rɔ-si; ¹² bə kɔɔ kadi panjiyɔ-si maji takəm njékadmɛɛ al-je-ti rəm, bá kadi ɔyi dow al rəm tɔ.

Ta kí dɔ koy njékadmɛɛ-ti kə təl Jeju

1Kɔ 15:19-58

¹³ Səi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, ta kí sɔbi dɔ dow-je kí d'oy lé, j'ndigi kadi isi-né dɔ mbá-ti al, né a rai wɔngi yo tanǎ kí dow-je kí rangi kí nékində mɛɛ dɔ-ti lə-dé goto kin bə. ¹⁴ Kdotalə titi kí j'adi-né mɛɛ-ji kí Jeju oy ə tɔsi ndəl ində lo tɛɛ lé, bə ya tɔ j'adi mɛɛ-ji kí dow-je kí d'adi mɛɛ-dé Jeju bá d'oy lé, Lubə à kadi 'tɔsi ndəl d'ində lo 'tɛɛ d'isi nati kí Jeju tɔ. ¹⁵ †Ooi, ta kí 'Babe pa bá j'ow kidə-si rəsi tin: Ndɔ kí 'Babe à təl lé, jəi kí j'isi kəm bá j'a kɔwi kete nɔ dɛ kí d'oy-ti lé al. ¹⁶ Kdotalə loki ká né à ba rəm, ndi burə dɔ malayka-je à ba rəm, bá təbi mbanga lə Lubə à ba rəm lé, 'Babe ya kə dɔ-é à kí dɔrǎ-ti kɔɔ ree rəmə dɛ kí d'adi mɛɛ-dé Kristi bá d'oy lé, dɛ bá d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ dɔsəy. ¹⁷ Go-ti ngá bá jəi kí j'isi kəm kí j'a nǎyi lé, Lubə à kɔy-ji lay kadi káre nati sə-dé dan kilndi-ti kɔɔ kadi j'ingəi 'Babe dan yəl-ti, beba j'a kisi kə 'Babe nati ya sartagangi. ¹⁸ † 'soli mɛɛ-nǎ kí ta-je kinlé.

5

Kində kəmkaa dɔ rɔ-ti ngəbi-né təl Jeju

Mat 24:36-51; Luk 12:35-40; Rɔm 13:11-14

¹ Səi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, ta kí sɔbi dɔ dɔkàdi əse dɔkaglo kí né-je kin à ra-né né lé, səi ɔwi ndoo kadi dow ndangi adi-si al ngá. ² †Kdotalə, səi ya kàre 'gəi maji yérórɔ kí ndɔ lə 'Babe lé, à kubə dow-je nangi busi titi kí njəbogi ubi-né dow-je nangi ndɔɔ busi kin bə. ³ Loki dow-je d'a panè: «Lapiya tɔ ngá! Né à ra-ji al!» Ngá bá tuji à kubə-dé nangi busi titi ndo kí tɛɛ kə njèsəm pati kin bə ə d'a tɛɛ kəm-ti al. ⁴ Ngà səi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, səi isi londul-ti bá ndɔ lə 'Babe à kubə-si nangi busi titi njəbogi bə al. ⁵ Səi lay ya 'toi ngan-je lə lo kí ndógi rəm, 'toi ngan-je lə lo

kí kada rəm. Jəi j'toi ngan-je lə londul al rəm, j'toi ngan-je lə lo kí ndoo al rəm. ⁶ Ən é adi j'toi bi tana kà ndəgi dow-je al, ngà adi j'isi kəm dɔ rɔ-ji-ti rəm, j'indəi kəmkaa dɔ rɔ-ji-ti rəm tɔ. ⁷ Kdɔtalə njétobi-je lé, ndoo bá 'to bi ə njéyibi ra-je kàrè, ndoo bá yibi ra-dé. ⁸ Ngà jəi kí j'toi dow-je lə lo kí kada lé, tò kadi j'indəi kəmkaa dɔ rɔ-ji-ti, kɔ kadi j'adi kadmɛɛ kà ndigi dow-je tò mɛɛ-ji-ti titi ngowla kɔn kàdì asgar-je bè ə j'adi mɛɛ kí kində dɔ kaji-ti tò titi jɔgi kɔn dɔ asgar-je bè. ⁹ Kdɔtalə Lubə mbəti-ji kɔ kadi wɔngi liə ree dɔ-ji-ti al, ngà mbəti-ji kɔ kadi j'aji kà takul 'Babe lə-ji Jeju Kristi. ¹⁰ Kristi lé oy kɔ ta lə-ji, kɔ kadi lé, j'isi kəm əse j'oyi kàrè, kadi j'isi kəm nati siə. ¹¹ Gin-é kin bá, kadi uləi dingəm mɛɛ-nə-ti 'rai kà nɔ kadi ɔwi kà kete-kete mɛɛ kadmɛɛ-ti titi kí rai-né kete-kete kin bè.

Sɔy ndəji-je kà tərndi-je

Rɔm 12:17-20

¹² Səi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, j'dəji-si kadi uni ta dow-je kí d'isi 'ra kullə dan-si-ti rəm, d'isi d'ɔr nɔ-si rəm, bá d'isi ndəji-si dɔ né-je-ti kà ri 'Babe rəm tɔ. ¹³ Dɛ lé, kadi 'ndigi ta lə-dé nɔ ə kadi indəi-dé dan kəm-si-ti, kɔ kullə lə-dé. Isi-nɔ kà lapiya.

¹⁴ Səi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, j'dəji-si bəy kadi 'ndangi dow-je kí panjiy-dé to jugi-jugi ə 'soli mɛɛ dow-je kí mɛɛ-dé gangi man, isi dɔ-ti kà dow-je kí tɔgi-dé asi al, ə iləi mɛɛ-si dɔ madi-é-ti pɔ kà dow-je lay. ¹⁵ Dow ra sə-si né kí maji al kàrè ooi nè a 'rai siə né kí maji al tó-ti; ngà 'sangi kadi 'rai maji ya kà ndɔ-je lay dan-si-ti əse kà dow-je lay.

¹⁶ Adi rɔ-si nəl-si kà ndɔ-je lay.

¹⁷ Inəi ta pa ta kà Lubə al. ¹⁸ Mɛɛ né-je-ti lay ya 'rai oiyo Lubə. Né-je kin bá Lubə ndigi kadi səi kí 'nami kàdì Jeju Kristi-ti 'rai.

¹⁹ ɔgi Ndil kí aa njay lo ra kullə al.

²⁰ 'Nədi ta-je lə njépata-je kà ta Lubə-ti al.

²¹ Ngà 'ndəri gin né-je lay ə uni kí maji dan-ti.

²² Né-je kí maji al lay ya itəi rɔ-si ngərəngi kàdì-ti.

²³ Kadi Lubə kí njékadi lapiya ya adi 'təli dow-je kí aai njay bikti lay ə kadi ɛ ya ngəm daji rɔ-si bikti, adi to tagir lə-si, kà ndil-si, kà daji rɔ-si kɔ kadi ta goto dɔ-si-ti ndɔ ree-ti lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi. ²⁴ Lubə kí njəba-si ya à ra né-je kinlé, kɔ ɛ to njəkɔ dɔ ndi-é-ti.

²⁵ Səi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, 'pai ta kà Lubə kɔ ta lə-ji.

²⁶ Səi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ 'rai-nə lapiya kuwə-nə kàdì-nə-ti kà mɛɛ kí aa njay.

²⁷ M'dəji-si kà ri 'Babe kadi mbete kinlé toki ndó kadi njékadmɛɛ-je lay ya.

²⁸ Kadi ramaji lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi nɔy sə-si.

Mbete kí njèkungí joo kí Pol ndàngí adi Tesaloniki-je Ta-je kí dɔ mbete-ti kí njèkungí joo kí Pol ndàngí adi Tesaloniki-je

Kaglo dæə ɲa go mbete-ti liə kí dɔsɔy kin al ya Pol ndàngí mbete kí njèkungí joo kin adi njékadmɛɛ-je kí Tesaloniki. Ɛ isi bebo Kɔrɛnti-ti ya bɔy, bá njékadmɛɛ-je kí Tesaloniki lé kàrè, d'isi d'ulə kəm-dé ndoo kdɔtalə kadmɛɛ lə-dé ya bɔy rəm. Beba ɛ ndàngí mbete adi-dé kdɔ toji-dé-né né-je kí to tó-é al kí tò tagir-ti, kɔ panjiyə dow-je madi-je-ti kí dan-dé-ti.

Lo kɔr-é-ti kí 1 lé, Pol ra oiyo kdɔ Tesaloniki-je lé, dan kulə kəm ndoo-ti ya kàrè, dɛ d'ow ki kete-kete mɛɛ kadmɛɛ-ti lə-dé rəm, mɛɛ ndigi dow-je-ti rəm. Ngà ɛ ree oo kí dow-je madi 'tulə-dé nati mɛɛ néndó-je-ti kí ngom kí sɔbi dɔ təl ree lə 'Babe. Gin-é kin bá, lo kɔr-é-ti kí 2 lé, ɛ ndó-dé ta kí togrɔ-ti panè: 'Babe təl ree al bɔy, rəm bá tò kadi né-je madi à ra né kete ɲɔ ndo ree-é-ti. Lo kɔr-é-ti kí 3 lé, ɛ ndó-dé kí njékadmɛɛ-je kí panjiyə-dé tò jugi-jugi lé, kadi d'oo kəmtondoo lə-dé al. Mbete kin toji ndigi kí ɛ ndigi Tesaloniki-je titi kí tò-né mɛɛ mbete-ti liə kí dɔsɔy kí adi-dé kin ya to.

Toji rɔ kɔ lapiya kí ra

¹ †Ma Pol, j'isi nati kɔ Silbɛ-je* kɔ Timote bá m'ndàngí mbete kin m'adi-si sɔi njékəwnɔ-je kí bebo Tesaloniki-ti kí 'nami kàdɔ Bɔbi-ji Lubə-ti rəm, 'nami kàdɔ 'Babe Jeju Kristi-ti rəm. ² Kadi Bɔbi-ji Lubə dɛ kɔ 'Babe Jeju Kristi d'adi ramaji kɔ lapiya lə-dé ɲay sə-si.

Ta kí gangi kí ndo təl Jeju-ti

1Te 1:2-7; Plp 1:3-6,27-30; Mat 13:40-43; 25:31-46

³ Səi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, tò kadi j'ra oiyo Lubə taá-taá kdɔ ta lə-si, ə to tó-é kadi j'ra bè, kdɔtalə kadmɛɛ lə-si kí ow ki kete-kete ɲa rəm, bá ndignɔ kí dan-si-ti lay kàrè j dɔ madi-é-ti kí kete-kete rəm to. ⁴ Bɔy bá dan njékəwnɔ-je-ti kí gay-gay kí 'to njékəwnɔ-je lə Lubə lé, sɔi ya bá je j'osi-né gaji rɔ-ji, kdɔ kuwə rɔ ngɔ lə-si, kɔ kadmɛɛ lə-si dan né-je-ti lay ya kí to kulə kəm-ɲa ndoo-je, kɔ kɔ-je kí tɛɛ dɔ-si-ti. ⁵ Né kin bá toji ta kí gangi kí njururu lə Lubə, kdɔ kadi asi gaki kadi ooi kɔbɛ liə kí ingəi-né kɔ lé ya. ⁶ Kdɔtalə Lubə oo adi to né kí njururu kadi n'adi kɔ dow-je kí njékadi-si kɔ kin to. ⁷ Ə sɔi kí d'adi-si kɔ lé, loki 'Babe Jeju à kɔ dɔrɔ-ti kdɔ ree nati kɔ malayka-je liə kí njétógi-je lé, Lubə à kadi 'taai koo nati sə-ji. ⁸ Jeju à ree dan ndɔ pər-ti kí ɔ bilim-bilim, kdɔ kadi kɔ dow-je kí njégə Lubə al, kɔ dow-je kí njémbati təl rɔ-dé go Poyta kí Maji-ti lə 'Babe lə-ji Jeju. ⁹ Dowbɛ-je kinlé né kí to kí à ra-dé lé, to tuji kí sartagangɔ kí à tɛɛ dɔ-dé-ti ngərɔngi takəm 'Babe-ti, kɔ riba liə kí ɲa. ¹⁰ Ndo-é-ti kinlé, loki ɛ à ree kdɔ kadi njékaa njay-je liə d'osi gaji-é ə kadi dow-je lay kí d'a kadi-é mɛɛ-dé d'oo kurə-é lé, sɔi kàrè a kɔi dan-dé-ti to; kdɔtalə sɔi 'ndigi dɔ ta-je-ti kí sɔbi dɔ-é kí j'idə-si lé.

† 1:1 1:1 Knj 17:1 * 1:1 1:1 Silbɛ lé ya to Silasi (Knj 15:22; 2Kɔ 1:19)

¹¹ Gin-é kin bá j'isi j'pa-né ta kì Lubə taá-taá kɔɔ ta lə-si, kɔɔ kadi Lubə lə-ji adi panjiyə-si tuwə panjiyə dow-je kí 'ndigi ta ba-ti liə rəm, kadi adi tógi-é ra sə-si dɔ kɔjra-je-ti kí maji-maji lay kí tò mɛɛ-si-ti rəm, bá dɔ kullə kadmɛɛ-ti lə-si rəm tɔ. ¹² Bè kɔɔ kadi kì takul ramaji lə Lubə lə-ji kì lə 'Babe Jeju Kristi lé, ri 'Babe lə-ji Jeju ingə-né kɔsgaji dan-si-ti rəm, bá kadi səi kàrè ingəi-né kɔsgaji rɔ-é-ti rəm tɔ.

2

Né kí à ra né kete nɔ̄ ndɔ təl Jeju-ti

¹ †Səi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, ta kí sɔbi dɔ ree lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi kí à ree, kì kəw kí j'a kəwi-nə rɔ-é-ti lé, j'dəji-si ² kadi kinə dow idə-si panè ndɔ lə 'Babe lé ree ngá kàrè adi ta kin təl dɔ-si kalangi bè al rəm, adi gangi singə-si al rəm tɔ. Kɔɔ dow à kɔ panè ndil tɛɛ kì dɔ ta kí tò lo bɔyɔrɔ-ti adi n'oo, əsə n'oo ta madi əsə n'ingə mbete madi kí j rɔ-ji-ti. ³ Adi dow ədi-si al kì kədi al ya bè; kɔɔtalə dow-je d'a mbati Lubə rəm, n̄amajal kí njèkilə kuji dɔ Lubə-ti al, à tɛɛ kɔy kadi d'oo-é bəy bá ndɔ kin à ree bəy. ⁴ †É lé to n̄jəba, njəba rɔ-é dow kí boy ngay dɔ né-je-ti lay kí dow-je d'oo d'adi to Lubə, kì né-je lay kí dow-je 'pole; ɛ à kɔw mbing kisi mɛɛ kəy-ti lə Lubə kɔɔ panè n'è ya n'to Lubə.

⁵ Ndɔki m'isi-né sə-si nati, bá m'idə-si ta-je kinlé, mɛɛ-si ole dɔ-ti ya al wa?

⁶ Ngà kí ngɔsnè kinlé, né kí uwə-é kì gogì kɔɔ kadi ngəbi dɔkaglo liə tá ree lé, səi 'gəi gɔw. ⁷ Kɔɔtalə njəmbati Lubə lé, tógi-é kí tò lo bɔyɔ-é-ti rəm əsi ra kullə ngá; ngà n̄ay kadi né kí uwə-é kì gogì lé ya goto bá ɛ à toji rɔ-é ndaa-ti rəsi bəy. ⁸ Njəmbati Lubə lé à ree ə 'Babe Jeju à tɔl-é kì koo kí ta-é-ti, à tuji-é puku-puku ndɔ ree-é-ti kí à tò ndaa-ti rəsi.

⁹ †Ndɔ ree lə njəmbati Lubə lé, Satə à ra né mbəli-je, kì nékɔji-je, kì né-je kí tò bəl-bəl kí to né kədi dow-je, ¹⁰ à ra né-je kí maji al kí gay-gay lay kɔɔ kədi-né dɛ kí d'a tuji; kɔɔtalə ta kì tɔgrɔ-ti kí à kaji-dé lé ya nəl-dé al adi 'mbati. ¹¹ Gin-é kin bá, Lubə ulə kì né kí à kur-dé, wale kɔɔ kadi ra-dé adi d'oo takədi kì ta kí tɔgrɔ-ti. ¹² Bè kɔɔ kadi dow-je lay kí 'mbati ta kí tɔgrɔ-ti ə né ra kí njururu al bá nəl-dé kinlé, 'gangi-né ta dɔ-dé-ti.

Ta kí dɔ kə dɪngəm mɛɛ kadmɛɛ-ti

1Pi 1:2-9

¹³ †Səi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, kí 'toi dow-je kí 'Babe ində-si dan kəm-é-ti kinlé, tò kadi j'ra oiyo Lubə taá-taá kɔɔ ta lə-si, kɔɔ ɛ mbəti-si lo kində gin né-je-ti kadi aji kì takul Ndil kí aa njay kí təl-si dow-je-ti kí d'aa njay rəm, bá kì takul ndigi kí səi 'ndigi dɔ ta-ti kì tɔgrɔ-ti kin rəm tɔ. ¹⁴ Né kin bá Lubə ba-si-né kì kəm rəbi Poyta kí Maji kí j'ilə mbɛ-é j'adi-si, kɔɔ kadi ingəi-né riɓa lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi. ¹⁵ Gin-é kin bá səi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ lé, ɔi dɔ nja-si-ti njángi ə né-je kí j'ndɔ-si kì ta-ji əsə ɛ kí j'ndàngi mbete-ti bá j'adi-si kinlé uwəi njarara. ¹⁶ Kadi 'Babe lə-ji Jeju Kristi ya kì dɔ-é dɛ kì Bɔbi-ji Lubə kí njəndigi-ji, njəkadi-ji nékində mɛɛ dɔ-ti kí maji rəm, njəsɔl mɛɛ-ji sɔl kí sartagangi kí go ramaji-ti liə lé, ¹⁷ dɛ ya 'sɔl mɛɛ-si ə 'mbusi nja-si mɛɛ kullə-je-ti lay əsə mɛɛ ta-je-ti kí maji-maji lay rəm tɔ.

3

*Kullə dingəm meɣ-nɔ-ti kɔ pa ta kɪ Lubə**Ròm 15:30-32*

¹ Beba səi ngankɔ-m-je kɪ njəkadmɛɛ, 'pai ta kɪ Lubə kɔ ta lə-ji, kɔ kadi ta lə 'Babe ɔw-né kəm-é kɪ kete-kete rəm, bá kadi dow-je 'piti titi kɪ 'piti-né dan-si-ti kin bə; ² rəm 'pai ta kɪ Lubə kɔ kadi taa-ji ji dow-je-ti kɪ maji al kɪ to njəmɛɛndul-je, kɔ dow-je lay bá 'to njəkadmɛɛ-je al. ³ Ngá 'Babe kɪ to njəkɔ do ndi-é-ti lé, à mbusi nja-si rəm, bá à ngəm-si ta Njəmɛɛndul-ti rəm tɔ. ⁴ 'Babe adi j'gə maji kɪ né-je kɪ j'un ndu do-ti j'adi-si kinlé, isi 'rai rəm, bá a rai par-par rəm tɔ. ⁵ Kadi 'Babe ra kullə meɣ-si-ti adi 'ndigi Lubə rəm, kadi uwəi rɔ-si ngá titi Kristi bə rəm tɔ.

Ta kɪ do ra kullə-ti

⁶ Səi ngankɔ-m-je kɪ njəkadmɛɛ, j'un ndu j'adi-si kɪ ri 'Babe lə-ji Jeju Kristi, kadi njəkadmɛɛ kɪ panjiyə-é tɔ jugi-jugi, bi uwə ta-nə kɪ néndó kɪ ingəi rɔ-ji-ti kin al lé, ɔri rɔ-si kɔgi rɔ-é-ti. ⁷ Né kɪ a rai kɔ ndaji-né kullə ra-ji lé, səi 'gəi maji. Jɛ lé panjiyə-ji kɪ dan-si-ti tɔ jugi-jugi al. ⁸ Jɛ j'uso né lə dow kare al, ngá j'ra kullə j'ɔ rɔgi-rɔgi, j'a ta-ti ndɔɔ-je kɪ kada-je, kɔ kadi j'ɔy dow dan-si-ti al. ⁹ To tó-é kadi ooi go-ji ya, ngá jɛ j'ra bə kɔ j'ndigi kadi jɛ ya j'təl néndaji kadi 'ndaji. ¹⁰ Kɔ loki j'isi rɔ-si-ti lé, ndɔki j'un ndu j'adi-si j'panə: Kinə dow ndigi ra kullə al lé, kadi-é uso né al tɔ bane! ¹¹ Ngá jɛ j'oo poy dow-je madi dan-si-ti kɪ panjiyə-dé tɔ jugi-jugi, de 'ra kullə al kɔ kɔw kilə go né-je-ti kɪ kare. ¹² Dow-je kɪ tanə bə kinlé, kɪ ri 'Babe Jeju Kristi j'dəji-dé rəm, j'un ndu j'adi-dé kadi d'ore kəm-dé go kullə-ti ya 'ra kɪ meɣ kusi nangɪ kɔ kadi d'ingə-né nékuso-dé kɪ sɔbi do-dé. ¹³ Ngá səi ngankɔ-m-je kɪ njəkadmɛɛ rəmə, adi dabi ra-si do ramaji-ti al.

¹⁴ Kinə dow madi mbati koo ta-je kɪ j'ndangi j'adi-si kin rəmə ooi-é maji ə ɔri rɔ-si kɔgi rɔ-é-ti kadi rɔ-é sol-é. ¹⁵ Ngá koo bá ooi-é kɪ njəba lə-si al, ngá 'ndangi-é titi ngonkɔ-si bə.

Tɔrndi do-ti kɪ lapiya kɪ ra

¹⁶ Kadi 'Babe kɪ njəlapiya ya adi-si lapiya kɪ kəm rəbi-je lay rəm, bá kɪ dɔkaglo-je lay rəm tɔ! Kadi 'Babe nəy sə-si lay.

¹⁷ Ta-je kɪ mə Pol ya m'ndangi kɪ ji-m ban: M'ra-si lapiya. Ji-m kɪ m'ində mbete-je-ti lə-m lay ban; néndangi lə-m ya tɔ ə tɔ tin. ¹⁸ Kadi ramaji lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi nəy sə-si lay.

Mbete kí dɔsɔy kí Pol ndàngí adi Timote Ta-je kí dɔ mbete-ti kí dɔsɔy kí Pol ndàngí adi Timote

Pol ingə Timote bebo Listrə-ti (Knj 16:1-3) bá adi-é ɔw siə nati kadi-é to njèkore kàdì-é mee kullə kilə mbɛ Poyta kí Maji-ti. Go kaglo-ti kí dɛ 'ra-né kullə nati sɛ lé, Pol inə kullə kɔr nɔ njékəwnə-je kí bebo Epeji-ti mee ji-é-ti. Go-ti bəy ngá bá Pol ndàngi mbete kin ulə-né adi-é kɔo kulə-né dingəm mee-é-ti rəm, kɔo ndó-é-né né dɔ madi-é-ti rəm tɔ.

Pol tɛɛ dangay-ti bebo Rɔm-ti bá ndàngi mbete kí dɔsɔy kí adi Timote kin rəm, bá ndàngi-né mbete kí adi Tití kin rəm, kɔo kadi d'ɔr-né nɔ njékəwnə-je. Loki 'təl d'uwə Pol dangay-ti kí à to-né sɔy-é bá ɛ ndàngi mbete kí njékungí-ti joo adi Timote. Mbete-je kí mutə kinlé, sar ɓone bè ya kàrè maji kɔo kɔr-né nɔ njékəwnə-je rəm, bá maji kɔo ndó-né né njékadmɛɛ-je rəm tɔ.

Mee mbete-je-ti kí joo kí Pol ndàngi adi Timote kinlé, ɛ ba-é ngon-é kí mee kadmɛɛ-ti adi à to Pol ya je bè bá ra siə adi-é adi mee-é Jeju Kristi rəm, ɛ ya ndó-é né adi-é to njéndó né lə Kristi rəm tɔ. Mee mbete-ti kí nè kinlé, Pol ole mee Timote dɔ-ti kɔo kadi ɔsi ta njéndó dow-je né-je kí ngɔm. ɛ adi-é ndu-je kɔo kadi un-né dɔ kullə-je lə njékəwnə-je, ə ta kí sɔbi dɔ kəm rəbi mbəti njékɔr nɔ njékəwnə-je, kɔ njékində kəm-dé go né-je-ti lə njékəwnə-je, kɔ kəm rəbi kində kəm go kuti dow-je-ti kí gay-gay kí dan njékəwnə-je-ti tɔ dan ndu-je-ti kinlé tɔ.

Tɔji rɔ kɔ lapiya kí ra

Tit 1:1-4

¹ Mə Pol kí Lubə kí to Njékají-ji, kɔ Jeju Kristi kí to nékində mee dɔ-ti lə-ji ya d'un ndu-dé d'adi-m m'to njékəwkulə lə Jeju Kristi, ² †bá m'ndàngi mbete kin m'ulə-né m'adi-i i Timote kí m'oo-i kí ngon mee-m bè mee kadmɛɛ-ti. Kadi ramaji, kɔ koo kəmtondoo, kɔ lapiya lə Bɔbi-ji Lubə rəm, kɔ lə Jeju Kristi kí to "Babe lə-ji nɔy sə-i.

Ta kí sɔbi dɔ njéndó dow-je né-je kí ngɔm

1Ti 6:3-5; Gal 3:10-12,19-24; 2Ti 2:10-18; Knj 26:9-20

³ †Oo bè, ta kí ndəki m'idə-i loki m'isi m'ɔw kí donangi Maseduwan-ti lé, m'təl m'ole mee-i dɔ-ti bəy. Ndəki m'panè: 'Isi bebo Epeji-ti nè, kɔo kadi dow-je kí dan-ti-je kí 'to njéndó dow-je né-je kí rangi lé, 'ɔgi-dé dɔ-ti rəm, ⁴ 'idə-dé kadi d'ɔr rɔ-dé kɔgi mee kɔr tasu-je-ti rəm, bá mee kɔr ginka-je-ti kí sɔy-é goto kin rəm tɔ. Né-je kí bè kinlé, oji gaki-nə-je, ɓi ra kullə lə Lubə kí to kullə kadmɛɛ kin adi ɔw kí kete al.

⁵ 'Un ndu adi-dé bè, kadi dow-je 'ndigi-nə kɔ mee-dé kí nda kay rəm, kɔ tagir kí maji rəm, bá kɔ kadmɛɛ kí kədkəm goto-ti rəm tɔ. ⁶ Dɛ kí dan-ti-je 'tusi né-je kinlé d'inə, adi d'ur wale mee tatidə-je-ti kí mee wəy kare. ⁷ Dɛ 'ba rɔ-dé dow-je kí 'ngay kí njéndó dow-je ndukun-je lə Lubə ya rəmə, ta kí dɛ ya 'pa kàrè 'təl 'gə mee-é al rəm, bá né kí 'pa ta-é kɔ mee-dé kí kàre

† 1:2 1:2 Knj 16:1

ya kàrè 'təl 'gə mɛɛ-é al rəm tɔ. ⁸ Jəi j'gəi kí ndukun lə Lubə lé, maji ya, ngà ra bá kadi dow ra-né kullə kɪ rəbi-é tá. ⁹ Jəi j'gəi maji kí dow-je kí njéra né kí njururu bá ndukun tɔ kɔ-dé al. Ngà dow-je kí ndukun tɔ kɔ ta lə-dé lé, to njémɛndul-je, njémbatɪ təl rɔ-dé go ta-ti lə Lubə, njékilə kuji dɔ ndu Lubə-ti al-je, njéramajal-je, kɪ njénədi Lubə, kɪ njésɔki Lubə, kɪ njétəl bɔbi-dé-je əse njétəl kɔ-dé-je, njétəl dow-je, ¹⁰ kɪ njérakaya-je, kɪ dingəm-je kí njésangi dingəm madi-dé-je əse dené-je kí njésangi dené madi-dé-je, kɪ njékuwə dow-je ndogɪ-dé bə-ti, kɪ njékədtə-je, kɪ njékubi rɔ-dé dɔ kədtə-je-ti, kɪ dow-je kí njéra né-je lay kí ɔsi ta néndó kí tɔgrɔ-ti, ¹¹ kí to néndó kí ɔw nati kɪ Poyta kí Maji lə Lubə kí njèriɓa, Njèkisi dan maji-ti kí dum, poyta kí Lubə ulə ji-m-ti.

Pol gə ramaji lə Lubə

¹² M'ra oiyo 'Babe lə-ji Jeju Kristi kí to njékadi-m tógi, kdotalə gə kí e gə-m adi m'to njéra né kí tɔgrɔ-ti bá ində-m adi m'ra kullə liə, ¹³ †ə mə kí ndɔki m'to njépata kɔbi kɪ Jeju rəm, m'to njékulə kəm njékadmɛɛ-je ndoo rəm, bá m'to njékadi-dé kɔ nɔ rəm ya, ngà Lubə oo kəmtondoo lə-m, kdotalə to né kí m'ra dɔ mbə-ti loki m'adi-né mɛɛ-m Jeju Kristi al bəy. ¹⁴ Bəfa ramaji lə 'Babe lə-ji tuu dɔ-m pitim, ra sə-m adi m'adi-é mɛɛ-m rəm, ində ndigi dow-je mɛɛ-m-ti rəm, kɔ nam kí m'nam kadi Jeju Kristi-ti. ¹⁵ Jeju Kristi lé, ree dɔnangi-ti nè kɔ kaji njéramajal-je. Ta kinlé, to ta kí tɔgrɔ-ti rəm, to ta kí asi gaki kadi toki ndigi dɔ-ti dɪgim ya rəm tɔ. Mə Pol lé, m'oo rɔ-m kɪ njéramajal tɔy dow-je lay. ¹⁶ Bə ya kàrè, Lubə oo kəmtondoo lə-m, adi Jeju Kristi un-m mə kí m'to njéramajal kitə dow-je lay lé, tɔji-né kilə mɛɛ dɔ madi-é-ti liə kí nɔ, dow-je kí d'a kadi-é mɛɛ-dé kɔ kingə-né kiskəm kí sartangangi lé tɔ. ¹⁷ Lubə kí to ngar kɪ dɔ ɓal-ɓal, njékoy al, Lubə kí dum koo kɪ kəm, Lubə kí i ya kí kár-i-rè, riɓa kɪ tógi to 'lə-i ya kɪ dɔ ɓal-ɓal. Amən!

Ta dɪngəm kí Pol adi Timote

¹⁸ Timote, i kí m'oo-i kɪ ngon mɛɛ-m bə lé, m'ulə kullə kin ji-i-ti titi kí njépata-je kí ta Lubə-ti 'pa-né ta dɔ-i-ti. Ta-je lə-dé, à kadi-i tógi kɔ kadi 'rɔ-né rɔ kí maji. ¹⁹ 'Ngəm kadmɛɛ lə-i rəm, 'ngəm tagir lə-i kí maji kin rəm tɔ. 'Oo, tagir kí maji kinlé, dow-je kí nɔ-je 'tusi d'ɪnə adi 'tuji-né kadmɛɛ lə-dé kɔgi. ²⁰ Dan dowbé-je-ti kinlé, to Imene-je kɪ Alegjandrə kí m'ɪnə-dé yaki ji Sata-ti, kadi kəm-dé gángi dɔ-dé-ti bá d'a pa ta kɔbi kɪ Lubə gogi al ngá.

2

Pa ta kɪ Lubə kɔ dow-je lay

¹ Kete nɔ né-je-ti lay lé, m'ulə dɪngəm mɛɛ-si-ti kadi 'pai ta kɪ Lubə rəm, 'nɔi ta-é-ti rəm, 'dəji-é né rəm, bá 'rai-é oiyo rəm, kɔ ta lə dow-je lay ya. ² 'Rai bə, kdotalə ngar-je rəm, kdotalə dow-je kí boy-boy lay rəm, bə kadi j'isi-né selélé kɪ lapiya mɛɛ kuji-ti kí kilə dɔ Lubə-ti rəm, bá mɛɛ panjiyə-ti kí maji rəm tɔ. ³ Né kinlé to né kí maji rəm, bá nəl Lubə kí to Njékaji-ji, ⁴ kí ndigi kadi dow-je lay ya d'ɪngə kaji rəm, bá kadi 'gə ta kí tɔgrɔ-ti* maji rəm lé tɔ. ⁵ Kdotalə Lubə ra káre-rè rəm, njékulə dow-je noji nati kɪ Lubə

† 1:13 1:13 Knj 8:3; 9:4,5 * 2:4 2:4 Ta kí tɔgrɔ-ti kí ta-é tɔ nè kinlé, ɔbi dɔ ta lə Lubə.

kàrè, ra kàre-rè tɔ, adi to Jeju Kristi kí to dow. ⁶ E ya adi rɔ-é gangi-né do dow-je lay: Toji-né ta kí Lubə pa sobi-né do kaglo kí e ya oji. ⁷ †Ta kinlé bá, Lubə ində-m adi m'to njéndó dow-je rəm, adi m'to njèkɔwkułə-é rəm, kɔɔ kadi dow-je kí 'to jipi-je al lé, m'ndó-dé né kí sobi do kadmeɛ rəm, kí sobi do ta kí tɔgrɔ-ti rəm tɔ. To ta kí tɔgrɔ-ti, bi m'ədi ta al.

⁸ M'ndigi kadi lo lay ya dingəm-je 'pa ta kí Lubə kɔ jɔ-dé kí aa njay kí kɔy kí taá†, nal wɔngi rəm, bá nal kɔsi-nɔ ta rəm tɔ.

Ta kí sobi do dené-je kí njèkadmeɛ-je

1Pi 3:1-6; Tit 2:3-5

⁹ †Bè ya tɔ, kadi dené-je 'mɔne kí kubi-je kí tuwə kɔɔ-dé rəm, kí ɔn do rɔ-dé maji rəm, kí ulə rɔsol dɔ-dé-ti al rəm, kadi d'uwə dɔ-dé kuwə do kí gati-é nɔ əse kí 'ra kí lɔr-je əse kí mədkɔsi-je al rəm əse d'ɔɔ kubi-je kí là-é tɔ bɔy-bɔy al rəm tɔ. ¹⁰ Ngà kadi 'toji mandɔ lə-dé meɛ kullə ra-je-ti kí maji-maji kí tuwə kullə ra dené-je kí 'to njèkilə kuji do Lubə-ti bane. ¹¹ Kadi dené isi selélé oo néndó kí do kí sɔl lɔm. ¹² Mɔ m'adi tarəbi dené kadi a nɔ dingəm-je-ti ndó-dé né al rəm, kadi ɔw kí tɔgi do dingəm-ti al rəm, ngà kadi isi selélé.‡ ¹³ Kdɔtalə Lubə ra Adam ya kete, bá ra Kawa bəy. ¹⁴ Ə to Adam bá Sú ədi-é al. Ngà to dené bá Sú ədi-é adi al do ndu Lubə. ¹⁵ Bè ya kàrè, dené à kaji kí takul təl kí e təl kɔ ngan-je, kinə uwə rɔ-é ngɔ meɛ kadmeɛ-ti, kí meɛ ndigi dow-je-ti, kí meɛ kaa njay-ti kí panjiyə kí maji.

3

Ta kí sobi do njèkində kəm-dé go njèkəwnɔ-je-ti

Tit 1:5-9; 1Pi 5:1-4

¹ Kinə dow madi ndigi kadi n'to njèkində kəm-n'è go njèkəwnɔ-je-ti rəm, to kullə kí maji nɔ ya é bɔ-é ra-é tin. Ta kinlé, to ta kí tɔgrɔ-ti. ² †Bəba njèkində kəm-é go njèkəwnɔ-je-ti lé, à to dow kí ta goto dɔ-é-ti, à to njèdené kí kàre-rè, à to njèkində kəmkaa do rɔ-é-ti, à to njèkore rɔ-é ndəngi do né-je-ti, à to dow kí panjiyə-é tɔ jugi-jugi al, à to njèkuwə mba-je kí rɔ-é-ti wur-wur, à to dow kí asi ndó dow-je né, ³ à to ɔyibi al, à to njèrɔ kí dow-je al, ngà à to dow kí sɔl lɔm-lɔm, à to dow noji, bá à to njèrakəmnda là al rəm tɔ. ⁴ Njèkində kəm-é go njèkəwnɔ-je-ti lé, à to dow kí njèkində kəm-é go dɛ kí meɛ kəy-ti liə maji rəm, à to dow kí asi gaki kadi adi ngan-je 'to njétəl rɔ-dé go ta-ti rəm tɔ. ⁵ Kɔɔ kinə dow gə kində kəm-é go dɛ kí meɛ kəy-ti liə al lé, à ra ban bá à kasi kində kəm-é go njèkəwnɔ-je-ti lə Lubə wa? ⁶ Njèkində kəm-é go njèkəwnɔ-je-ti lé, à to njèkadmeɛ sigi al, nè kɔji rɔ à kɔ ra-é kadi ta kí Lubə gangi do Sú-ti kinlé usi dɔ-é-ti tɔ. ⁷ Rəm à to dow kí njèkadmeɛ al-je kàrè, 'pa ta kí dɔ-é-ti maji nɔ tɔ, kɔɔ kadi dow nədi-é al rəm, bá kɔɔ kadi usi meɛ gum-je-ti lə Sú al rəm tɔ.

Ta kí sobi do njèkində kəm-dé go né-ti lə njèkəwnɔ-je

Knj 6:1-6

† **2:7** 2:7 2Ti 1:11 † **2:8** 2:8 Jipi-je lé, ndɔ-je madi d'oy ji-dé kí taá bá 'pa ta kí Lubə ('Ndó Pa 134:2; Nje 2:19). Ji kí aa njay toji meɛ kí aa njay bi to ta lə togi ji kí man kadi aa kin al. † **2:9** 2:9 1Pi 3:3 ‡ **2:12** 2:12 'Ndó Tit 2:3-5 † **3:2** 3:2 Tit 1:6-9

⁸ Bè ya tɔ, njékində kəm-dé go né-ti lə njékəwnə-je lé, d'a to dow-je kí dow-je d'ilə kuji dɔ-dé-ti, d'a to njépata mindi-dé joo al, d'a to gɔyibi-je al, bá d'a to njékay ngodi kí go rəbi-é-ti al go nékingə-ti al rəm tɔ. ⁹ Ta kí sɔbi dɔ kadmɛɛ kí tò lo bɔyɔ-é-ti bá Lubə tɛɛ kɪ dɔ-é lé, kadi njékində kəm-dé go né-ti lə njékəwnə-je lé, 'təl rɔ-dé go-ti kɪ tagir kí maji. ¹⁰ Kadi toki nɔ-dé koo mɔki, é kinə ta goto dɔ-dé-ti rəm, d'a ra kullə-é.

¹¹ Dené-je kàrè, d'a to dɛ kí dow-je d'ilə kuji dɔ-dé-ti rəm, d'a to njékulə ta ndil dow-je-ti al rəm, njékində kəmkaa dɔ rɔ-dé-ti rəm, bá njéra né kí tɔgrɔ-ti mɛɛ né-je-ti lay rəm tɔ.

¹² Njékində kəm-dé go né-ti lə njékəwnə-je lé, d'a to njédené-je kí kàrè-rè rəm, d'a to dow-je kí njékində kəm-dé go ngan-dé-je-ti, kɪ dɛ kí mɛɛ kəy-je-ti lə-dé dɛ ya maji rəm tɔ bane. ¹³ Kdɔtalə dɛ kí 'ra kullə lə-dé maji lé, dow-je d'a kun ta-dé nɔ rəm, bá mɛɛ-dé à nda kay-kay dɔ kadmɛɛ-ti kí d'adi Jeju Kristi lé rəm tɔ.

Lubə tɛɛ dɔ né kí boy kí tò lo bɔyɔ-é-ti

¹⁴ M'ndàngi ta-je kin m'adi-i kɪ kində mɛɛ dɔ-ti kadi m'ow rɔ-i-ti ngɔsnè nɔɔ. ¹⁵ Ngà kinə lé, nja-m nɔy bəy kàrè, 'a gə kəm rəbi kí a mbɔji-né rɔ-si dan dow-je-ti lə Lubə, kí 'to njékəwnə-je lə Lubə kí njékisi kəm. Njékəwnə-je kinlé bá 'to njégəti ta kí tɔgrɔ-ti taá titi kí gajɪ kí ngow dan kəy-ti gəti-né kəy taá kin bè tɔ.

¹⁶ Jeju Kristi, un rɔ dow ree-né dɔnangi-ti nè, Ndil kí aa njay panè: Ɛ to dow kí njururu. Malayka-je d'oo-é,

Njékadmɛɛ-je d'ilə mbɛ ta liə d'adi gin dow-je kí gay-gay.

Dow-je kí dɔnangi-ti nè d'adi mɛɛ-dé Jeju Kristi,

Lubə un-é ɔw siə mɛɛ riba-ti.

Ta kí sɔbi dɔ kadmɛɛ kí tò lo bɔyɔ-é-ti bá Lubə tɛɛ dɔ-é kinlé, to né kí maji nɔ. To ta kí tɔgrɔ-ti ya.

4

Ta kí dɔ njéndó dow-je né-je-ti kí ngɔm

1Jq 4:1-3; Kol 2:16-23; 2Ti 2:4-6

¹ Ngà Ndil kí aa njay pa adi aa yérórɔ ya panè: Kagle-je-ti kí dɔbəy-ti lé, dow-je kí dan-ti-je d'a tusi kadmɛɛ lə-dé kinə kdɔ tinə go ndil-je-ti kí njékədi dow-je kur-dé wale rəm, kdɔ kun go néndó-je kí i rɔ ndil-je-ti kí maji al rəm tɔ. ² Dowbé-je kinlé, d'a kadi njéndó dow-je né-je kí ngɔm kí 'to njékədi kəm dow-je kin d'ədi-dé d'ur-dé wale. Njékədkəm dow-je kinlé, dɔ-dé təl adi mɛɛ-dé uwə-dé kɪ ta dɔ majal-ti al, toki nin kí dow ɔr ngowla pərəə ində rɔ-é-ti ya kàrè gə al ngá kin bè. ³ Dɛ d'ɔgi dow-je kadi 'taa-nɔ rəm, d'ɔgi-dé kuso né-je kí dan-ti-je rəm tɔ. Ngà né-je kin lay lé, Lubə ya ra kdɔ kadi njékadmɛɛ-je kí 'to njégə ta kí tɔgrɔ-ti lé, d'oo maji-é 'ra-é-né oiyo. ⁴ Né-je lay kí Lubə ra lé maji, adi né kí dow à mbati ya goto. Ngà kuso bá kadi dow uso ra-é-né oiyo tá†. ⁵ Kdɔtalə né-je lay lé, ta lə Lubə, kɪ ta kí pa siə təl-dé adi aa njay ngá.

† 4:4 4:4 Kgn 1:31

⁶ Timote, né-je kinlé, kinə i 'ndó njékadmɛɛ-je rəmə, 'a to ngonnjèkullə kí maji lə Jeju Kristi, kí ta kí dɔ kadmɛɛ-ti kà néndó kí tɔgrɔ-ti kí i ingə-ingə lé asi-i maji. ⁷ Ngà ta tóti-je, kà tasu-je kí tò nɛ takəm Lubə-ti lé, ɔsi ngrəngi kí rangi.

Ta dingəm-je kí Pol adi Timote

I 'ndó kadi 'ilə kuji dɔ Lubə-ti. ⁸ Kdotalə ndó ndaji njirə rɔ to né kí maji, ngà maji kɔ né-je nɔ al. Ngà kuji kí kilə dɔ Lubə-ti lé, maji kɔ né-je lay. Dow-je kí njékilə kuji dɔ Lubə-ti lé, Lubə un mindi-é kɔ kadi n'adi-dé kiskəm kí ngɔsnè-ti kin rəm, bá kiskəm kí sartagangi kí à ree lé rəm tɔ. ⁹ Ta kinlé, to ta kí tɔgrɔ-ti rəm, to ta kí asi gaki kadi toki ndigi dɔ-ti dɔgim ya rəm tɔ. ¹⁰ Bəfa jəi j'rai kullə rəm, j'iləi rɔ-ji dɔ rəm, kdotalə j'indəi mɛɛ-ji dɔ Lubə-ti kí njékisi kəm, kí to njékaji dow-je lay. Ngà kí boy nɔ lé, ɛ to njékaji njékadmɛɛ-je. ¹¹ Ta-je kinlé, 'ndəji njékadmɛɛ-je dɔ-ti rəm, bá 'ndó-dé rəm tɔ.

¹² 'Adi dow nədi-i kdotalə to kí i 'to basa kinlé al. Ngà kadi i 'to né ndaji lə njékadmɛɛ-je, mɛɛ ta pa-i-ti rəm, mɛɛ panjiyə-i-ti rəm, mɛɛ ndigi dow-je-ti rəm, mɛɛ kadmɛɛ-ti rəm, bá mɛɛ kaa njay-ti rəm tɔ. ¹³ 'Ində rɔ-i ta ndó mbete-ti kí aa njay dan njékadmɛɛ-je-ti rəm, 'ində rɔ-i ta kulə dingəm mɛɛ-dé-ti rəm, bá 'ində rɔ-i ta ndó-dé né-ti rəm tɔ. 'Ra bə-bə ya sar kadi m'ɔw m'ingə-i-né. ¹⁴ Kadkare kí Ndil Lubə adi-i kà kəm rəbi kí rɔ njəpata-je kí ta Lubə-ti rəm, kà kəm rəbi kí rɔ 'ngatɔgi-je-ti kí d'ində ji-dé dɔ-i-ti rəm lé, 'ra 'ndam-né al. ¹⁵ 'Ində rɔ-i ta né-je-ti kinlé rəm, un rɔ-i bikti ya ində ta-ti, kɔ kadi kɔw kà kete lə-i tò ndata rəsi takəm dow-je-ti lay rəm tɔ. ¹⁶ 'Oo go rɔ-i i ya maji rəm, 'oo go néndó kí 'isi 'ndó dow-je lé maji rəm, 'uwə rɔ-i ngà titi. Kdotalə ra-é kí bə kinlé bá, 'a kaji-né rɔ-i i ya rəm, dow-je kí d'oo ta lə-i kàrè, d'a kaji-né rəm tɔ.

5

Gosi ra kullə kà dow kí ra majal

¹ Dingəm kí 'bugə lé, 'ndangi-é rəy-rəy al, ngà 'ɔji-é ta titi bəbi-i bə, 'ɔji ta basa-je titi ngankɔ-i-je bə, ² 'ɔji ta dené-je kí 'bugə titi kɔ-i-je bə, bá 'ɔji ta nganmandi-je titi kɔnan-i-je bə, kà tagir kí aa njay.

Ta kí dɔ njəngɔwkoy-je-ti

³ 'Oo go njəngɔwkoy-je kí dow dɔ-dé goto. ⁴ Ngà kinə njəngɔwkoy kí ngan-é-je əse nganka-é-je d'isi nɔɔ rəmə, né kí dɔsɔy kí d'a ra kɔ kilə-né kuji dɔ Lubə-ti ɔn: Dɛ d'a koo go dɛ kí mɛɛ kəy-ti lə-dé dɛ ya rəm, d'a koo go njəkɔji-dé-je kɔw kà ndɔki d'uti-dé lé tɔ. ɛ kin bá to né kí nəl Lubə. ⁵ Njəngɔwkoy kí isi kà kár-é, kí dow dɔ-é goto lé, ɛ ində mɛɛ-é dɔ Lubə-ti ə uwə rɔ-é ngà pa siə ta rəm, bá dəji-é né ndɔɔ-je kà kada-je rəm tɔ. ⁶ Ngà njəngɔwkoy kí isi ɔy ngɔdi go né-je-ti kí dɔnangi-ti nɛ lé, lé isi kà dɔ-é taá ya kàrè, ɛ oy ngà. ⁷ ɛ kin bá to né-je kí 'a ndəji-dé dɔ-ti, kɔ kadi dow ilə-né ta dɔ-dé-ti al. ⁸ Kinə dow madi oo go noji-é-je al, ə kí boy nɔ lé, kinə oo go dow-je kí mɛɛ kəy-ti liə al rəmə, to dow kí ilə kadmɛɛ liə kɔgi, ɛ maji al nɔ itə njékadmɛɛ al bəy. ⁹ Njəngɔwkoy kí njəkəwnɔ-je d'a kində ri-é kɔw koo go-é lé, bəl-é à ra korməkə kɔw kà taá bane, à to dené kí ndɔki ore kəm-é go ngɔbi-é-ti ya káre-rè ¹⁰ rəm, à to dené kí d'a gə-é kadi kullə ra-é maji-maji, adi à to njəngəm ngan-é-je maji rəm, njəkuwə mba-je kí rɔ-é-ti

wur-wur rəm, njètogi nja* njékaa njay-je rəm, njèra kì dangi-ti-je rəm, bá né-je kí gay-gay lay kí maji bá to kullə ra-é rəm tɔ. ¹¹ Ngà njéngowkoy-je kí rɔ-dé tò kare bəy lé, ində ri-dé mɛɛ mbete koo go njéngowkoy-je-ti lé al. Kdotalə loki bo dingəm ra-dé lé, d'ubə Kristi, dow kí Lubə mbəti-é d'ingə-é ə 'ndigi taa ngow gogi, ¹² adi d'usi-né mɛɛ ta kí gangi-ti, kdotalə kun mindi lə-dé kí d'un d'adi Kristi kete lé, 'tusi d'ingə kogi. ¹³ Bəy bá njéngowkoy-je kí rɔ-dé tò kare lé, 'ndigi ra kullə al, bá 'ndó kilə kì takəy-takəy rəm, d'ə do-ti nɔɔ 'təl njékíndə nané-je rəm, njépata-je kí usi-dé-ti al rəm, bá njépata-je kí tuwə pa al rəm tɔ. ¹⁴ Gin-é kin bá, m'ndigi kadi njéngowkoy-je kí rɔ-dé tò kare bəy lé, 'təl 'taa ngow d'oji-né ngan-je, d'oo go mɛɛ kəy-je lə-dé maji, kdɔ kadi njéba-je lə-ji d'ingə rəbi 'pa-né ta kí maji al do-ji-ti al. ¹⁵ Kdotalə njéngowkoy-je kí dan-ti-je d'ilə kadmɛɛ lə-dé kogi ngá, adi d'un go Satə. ¹⁶ Ngà kinə dené kí to njékadmɛɛ ɔw kì njéngowkoy-je mɛɛ kəy-ti liə nɔɔ rəmə, kadi oo go-dé, kdɔ kadi njékəwnə-je d'ingə ji-dé d'oo-né go dɛ kì dow do-dé gati.

Ta kí sɔbi do 'ngatógi-je

1Kɔ 9:9-10

¹⁷ 'Ngatógi-je kí d'ɔr nɔ njékəwnə-je maji lé, tò kadi toki kilə kuji do-dé-ti, bá tò kadi toki ra sə-dé rəm tɔ. Ə kí boy nɔ lé, to ta kí sɔbi do dɛ kí d'ində rɔ-dé ta ndó dow-je ta-ti lə Lubə rəm, bá ta ndó dow-je né-ti rəm tɔ. ¹⁸ †Kdɔ mbete kí aa njay panè: *Mangi kí d'adi-é ɔ njiyə do ko-ti kdɔ kadi kəɔ-é tal lé, 'a do ta-é al, bá pa bəy panè: Dow kí ra kullə lé, to tó-é kadi à kingə né do-ji-é tɔ.*

¹⁹ 'I kalangi 'ndigi do ta-ti kí dow-je d'ilə do 'ngatógi-ti al, ngà kadi oo ta-é ta dow-je-ti joo əse mutə kí d'oo kì mbi-dé əse kì kəm-dé tá-je 'ra-né kullə bəy. ²⁰ Dɛ kí 'ra majal lé, 'ndangi-dé takəm dow-je-ti lay, kdɔ kadi ndəgi-é-je kərə 'bəl-né tɔ. ²¹ M'un ndu m'adi-i nɔ Lubə-ti, kì nɔ Jeju Kristi-ti, bá nɔ malayka-je-ti kí Lubə mbəti-dé kadi 'təl rɔ-i go ndukun-je-ti kinlé, ə kadi i kalangi 'gangi ta do dow-ti al rəm, bá kadi 'ra né madi ɔr-né kəm dow al rəm tɔ.

Ta-je kí gay-gay kí Pol ɔji Timote

²² 'I kalangi ində ji-i do dow-ti al rəm, bá 'ində rɔ-i nati kì dow do majal-je-ti liə al rəm tɔ. I ya 'itə rɔ-i ngərəngi kadi majal-ti.

²³ 'Isi ta kəy man-ti ya par-par al, ngà kadi ɔy man nduu sɛ-sɛ kdɔ mɛɛ-i kí isi to-i to-i kin rəm, kdɔ mɔy-je kí nɔ-je kí isi ra-i taá-taá kin rəm tɔ.

²⁴ Majal-je lə dow-je kí dan-ti-je lé, to ndaa-ti rəsi takəm dow-je-ti pá bəy bá 'gangi ta do-ti. Ngà 'lə dɛ kí nɔ-je rəmə, kujə rɔ-é go ta kí gangi-ti tɔ. ²⁵ Gangi-é kí kullə ra-je kí maji toji-né rɔ-é ndaa-ti rəsi kinlé, bə ya tɔ ə kullə ra-je kí majal kərə dow à kasi bɔyɔ-né al rəm tɔ.

6

Ta kí sɔbi do bə-je

Epɛ 6:5-8; 1Pi 2:18-20

¹ Kadi njékadmɛɛ-je lay kí 'to bə-je lé, d'oo 'ba-dé-je kí dow-je kí d'asi gaki kadi d'un ta-dé kun kí tɔgrɔ-ti, kdɔ kadi dow-je 'pa-né ta kɔbi kì Lubə

* **5:10** 5:10 Togi nja lé toji sol do kì ndigi dow-je titi kí Jeju ra-né kì njéndó né-je lé to (Ja 13:1-17).

† **5:18** 5:18 Mat 10:10; Luk 10:7

al rəm, 'pa-né ta kí maji al dɔ Poyta kí Maji-ti al rəm tɔ. ² Dɛ kí 'ba-dé-je 'to njékadmɛɛ-je lé, kadi d'ilə jirə dɔ to kí dɛ 'to ngankɔ-dé-je kí takul Jeju Kristi kin bá kadi 'nədi-dé-né al. Ngà kadi 'ra kullə d'adi-dé maji nɔ kí kete ya bəy, kɔ kullə-je kí maji-maji kí d'isi 'ra lé, 'ra d'adi njékadmɛɛ-je, adi to ngankɔ-dé-je kí dɛ d'ində-dé dan kəm-dé-ti.

Ta kí dɔ néndó-je-ti kí ngom kí kay ngodi go nékingə-ti

Mat 6:19-34

Né kí tɔ kadi i 'a ndó dow-je ə 'a ndəji-dé dɔ-ti ɔn: ³ Kinə dow ndó né kí rangi, bi ɔ njangi dɔ ta-je-ti kí tɔgrɔ-ti lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi al rəm, ɔ njangi dɔ néndó-ti kí ɔw go-nɔ-ti kí kuji kí kilə dɔ Lubə-ti kin al rəm, ⁴ to njəngom kare ya, gə né al, to dow kí tanaji kí dɔ ngan ta-je-ti kí beti-beti bá to kullə ra-é. Né-je kinlé, bá isi ree kí kəmnɔda-je, kí gaki-nɔ-je, kí kulə ta ndil-nɔ-ti-je, kí ta kí gangi rim-rim dɔ-nɔ-ti-je, ⁵ kí tii-nɔ-je kí sɔy-é goto kí to kullə ra dow-je kí dɔ-dé goto. Dɛ 'gə ta kí tɔgrɔ-ti al rəm, 'gir kí kadmɛɛ Lubə lé, to kəm rəbi kingə né.

⁶ Tɔgrɔ-ti ya, kinə dow ore kəm-é dɔ né-ti kí tɔ ji-é-ti ya rəm, kadmɛɛ lé, to kəm rəbi kingə né kí nɔ ya. ⁷ Kdɔtalə j'ree dɔnangi-ti kí ji-ji kare, ə j'a tɔli kí ji-ji kare ya tɔ. ⁸ Kinə j'ɔwi kí nékuso, kí kubi rəm, ɛ kin ya asi. ⁹ Ngà dɛ kí 'ndigi kingə né ya tá lé, d'usi mɛɛ nənɔ-ti, kí mɛɛ gum-ti lə Sú, d'usi mɛɛ ɔ né-je-ti kí gay-gay kí maji al maji al, kí né-je kí ndɔjta, kí to né-je kí isi ungi dow-je dan kɔ-je-ti, bá dan tuji-ti rəm tɔ. ¹⁰ Kɔ kəmnɔda là lé, to njirə né-je lay kí majal, ə dɛ kí dan-ti-je kí d'ay ngodi go-ti 'tusi-né kadmɛɛ lə-dé d'inə kogi lé, dɛ ya d'un rɔ-dé d'ilə dan babo kɔ-ti.

Dow lə Lubə: Panjiyə-é kí né kí à kuwə mɛɛ-é

¹¹ Ngà i, dow lə Lubə lé, 'ɔr rɔ-i ngərangi mɛɛ né-je-ti kinlé, ə 'sangi kadi 'ra né kí njururu, kadi 'ilə kuji dɔ Lubə-ti, kadi 'ində mɛɛ-i dɔ Lubə-ti, kadi 'ndigi dow-je, kadi 'ilə mɛɛ-i dɔ madi-é-ti pɔ rəm, bá kadi 'sol lom-lom rəm tɔ. ¹² 'Rɔ rɔ kí maji kí sobi dɔ kadmɛɛ, ə kiskəm kí sartagangi kí Lubə ba-i-né bá i 'pa ta-é maji nɔ takəm kosi dow-je-ti lé, 'uwə njarara. ¹³ †Nɔ Lubə-ti kí to njékadi kiskəm né-je lay, bá nɔ Jeju Kristi-ti kí pa ta kí maji nɔ rəsi nɔ Pɔsi Pilati-ti lé, m'ndəji-i, ¹⁴ kadi 'təl rɔ-i go ndukun-ti lə Lubə ə 'adi rɔ-i aa nɔy, kadi dow ilə ta dɔ-i-ti al, sar ya kadi 'Babe lə-ji Jeju Kristi tɛɛ-né kɔy ¹⁵ dɔkaglo-ti kí Lubə ya ɔji. Lubə lé, to Njékisi dan maji-ti kí dum, ɛ ya kí káre-rə to Njètógi dɔ né-je-ti lay, ɛ kí to Ngar lə ngar-je, 'Babe lə 'babe-je, ¹⁶ kí ɛ ya kí káre-rə bá to njékoy al, njékisi lo kí ndógi-ti kí dow asi kɔw-ti al, ɛ kí dow ɔ-é al rəm, bá dow à kasi koo-é al rəm lé, ríba, kí tógi kí to sartagangi to 'liə! Amɛn!

Ta kí sobi dɔ njénékingə-je

¹⁷ I 'ndəji njénékingə-je kí dɔkaglo-ti kí bone, kɔ kadi 'to njékində kàdi-dé-je al rəm, kadi d'ində mɛɛ-dé dɔ nékingə-ti kí to né kí à kɔ tuji kàdi káre-rə kin al rəm, ngà kadi d'ində mɛɛ-dé dɔ Lubə-ti, njékadi-ji né-je lay mburuki-mburuki adi j'isi j'rai rɔnəl-é kin tá. ¹⁸ Kadi njénékingə-je lé, 'ra maji rəm, kadi kullə ra-je kí maji-maji bá to nékingə-dé, kadi ji-dé tɛɛ rəm, bá kadi 'to njéra kí dow-je rəm tɔ. ¹⁹ Kəm rəbi kin bá kadi 'mbɔ-né nékingə-dé kɔ ndɔ kí bore, lo-ti kí tɔ gərərə, kadi 'tɛɛ-né kiskəm-ti kí tɔgrɔ-ti.

Ta læ ngəm néndó kí tɔgrɔ-ti

²⁰ I Timote, 'tɔsi kəm-i go kullə-ti kí Lubə adi-i lé maji. Tatidə-je kí mɛɛ wəy kare kí to ta-je kí tò nɛ takəm Lubə-ti, kí né-je kí ɔsi ta Lubə ya rəmə 'panè to nɛgə bòò ri boo kinlé, 'or rɔ-i ngərəngi mɛɛ-é-ti kɔgi. ²¹ Dɛ kí nɛ-je kí d'oy go-ti rigi-rigi lé, 'tusi rəbi kí sobi dɔ kadmɛɛ læ-dé d'inə d'ur wale.

Kadi ramaji læ Lubə này sə-si!

Mbete kí njèkungí joo kí Pol ndàngí adi Timote Ta-je kí dɔ mbete-ti kí njèkungí joo kí Pol ndàngí adi Timote

Mbete kí njèkungí joo kí njèkɔwkuɔlɔ Pol adi Timote kinlé to dɔbɔy ta kí idɔ Timote kete fá kadi 'tɔl-é bɔy. Ɛ isi dangay-ti mee bebo Rɔm-ti isi ngɔbi kadi 'tɔl-é. Ɛ ndàngí mbete lé kɔɔ kulɔ-né dingɔm mee Timote-ti kadi-é uwɔ rɔ-é ngɔ mee kadmee-ti rɔm, fá mee kullɔ-ti lɔ 'Babe rɔm. Kaglo-é-ti kinlé, Timote isi ɔr nɔ njèkɔwnɔ-je kí bebo Epeji-ti ya bɔy. Mbete-je kí rangi nɔ kí Pol ndàngí lé, ɛ pa ta lɔ ra kí Timote ra siɔ mee-é-ti. Dɛ kí joo kinlé, 'ra kullɔ nati kɔɔ ta lɔ 'Babe. Pol ba Timote ngon-é kí mee kadmee-ti titi kí fá-é-né mee mbete-ti kí dɔsɔy kí ndàngí adi-é lé. Tò ndaa-ti rəsi kí Pol indɔ Timote kí to ngon basa kí njɛra siɔ kullɔ kin dan kɔm-é-ti ɔ ndigi kadi-é ra kullɔ maji kí kete-kete. Ta kí lo kɔr-é-ti kí 1-2 lé, tò kadi lé dan kɔ-je-ti kí dɔkaglo-ti kí bone, kí né-je kí to rɔ ya kàrè to kuwɔ rɔ ngɔ ya. Pol un nétɔji-je nɔ fá pa-né ta kí dɔ kuwɔ rɔ ngɔ-ti: Asgar, njèkɔyngɔdi lokindɔ dirɔ-ti, njèndɔr, njèrakullɔ, fá ɛ pa ta kí dɔ rɔ-é-ti ya tɔ, kɔɔ ngɔdi kí ɛ ay kaglo kisi-é kɔ dɔ-é taá. Ta kí lo kɔr-é-ti kí 3-4 lé to ta-je kí sobi dɔ kɔ-je kí à ree kí ree bɔy, fá maji lɔ kɔ dɔ ndi-ti rɔm, fá kilɔ kuji dɔ ta-ti lɔ Lubɔ rɔm. Pol pa ta lɔ kiɔnɔ-nɔ ta tɔl ta mbete-ti liɔ, ngɔ ɛ indɔ mee-é-ti kí Timote à kɔw koo-n'è bebo Rɔm-ti ɔ ɛ idɔ-é ta-je nɔ dɔ kɔw-ti kí à kɔw koo-n'è lé. To mbete kí ɛ ndàngí adi dow káre-rè ya ngɔ tɔl to mbete kí ulɔ dingɔm mee njèkadmee-je-ti kí bone bè ya lay.

Lapiya kí Pol ra

¹ Mɔ Pol, njèkɔwkuɔlɔ lɔ Jeju Kristi, kí go ndigi-ti lɔ Lubɔ kadi m'ilɔ mbe kunmindi lɔ Lubɔ kí sobi dɔ kiskɔm kɔ takul nam kadi Jeju Kristi-ti, ² fá m'ndàngi mbete kin m'adi-i i Timote kí m'oo-i kí ngon-m bè, kí m'indɔ-i dan kɔm-m-ti. Kadi Lubɔ kí Bɔbi-ji dɛ kí 'Babe lɔ-ji Jeju Kristi d'adi ramaji, kí koo kɔmtondoo, kí lapiya lɔ-dé nɔy sɔ-i.

Oiyo kí Pol ra Lubɔ

2Tì 2:1-12; Epe 1:3-7; 2Te 2:13-15

³ Lubɔ kí ka-m-je 'pole-é fá m'un dɔ nja-dé kí tagir kí maji lé, m'ra-é oiyo kɔɔ ta lɔ-i. Lokí m'isi m'pa siɔ ta ndɔɔ-je kí kada-je lé, m'nal kilɔ ri-i dan-ti al. ⁴ Lokí mee-m ole dɔ man nɔ-ti lɔ-i rɔmɔ, bɔ koo-i ya ra-m lɔti-lɔti kɔɔ kadi ronɔl rusi-né mee-m. ⁵ Mee-m tò gɔrɔrɔ dɔ kadmee-ti lɔ-i kí to kadmee kí kɔdkɔm goto-ti, kí tò mee ka-i kí dené Loiyesi-ti ya kete rɔm, fá tò mee kɔ-i Enisi-ti rɔm tɔ. Kadmee kinlé, m'gɔ maji kí tò mee-i-ti tɔ.

Ta dingɔm kí Pol adi Timote

⁶ Gin-é kin fá m'ulɔ dingɔm mee-i-ti, kadi ulɔ pɔr kuti kadkare-ti kí Lubɔ adi-i lokí m'indɔ-né ji-m dɔ-i-ti lé. ⁷ Kɔɔtalɔ ndil kí Lubɔ adi-ji lé, to ndil bɔl al, ngɔ to ndil tɔgi rɔm, ndil ndignɔ rɔm, fá ndil gosi rɔm tɔ. ⁸ 'Adi

rɔ-i sɔl-i dɔ pa ta-ti lə 'Babe kadi dow-je al rəm, 'adi rɔ-i sɔl-i dɔ-m ma-ti kɪ d'uwə-m dangay-ti kɔɔ ta kɪ sɔbi dɔ-é kin al rəm tɔ. Ngà kadi 'ingə kɔ sə-m kɔɔ Poyta kɪ Maji, kɪ takul tɔgi lə Lubə. ⁹ Ɛ b́a aji-ji rəm, ɔa-ji kadi j'tɔli dow-je kɪ j'aai njay, kɪ takul kullə ra-ji-je al, ngà kɪ go kojra-ti liə ɛ ya rəm, kɪ go maji-ti kɪ ɛ ra sə-ji kɪ takul nam kàdì Jeju Kristi-ti low lə low-je nɔ†. ¹⁰ Ramaji kinlé, Lubə adi tɔji rɔ-é kɪ ngɔsnè-ti kin kɪ takul ree lə Njèkaji-ji Jeju Kristi kɪ tɔti rɔ koy ə tɔji kiskəm kɪ sartagangi kɪ takul Poyta kɪ Maji. ¹¹ †To ta lə Poyta kɪ Maji kinlé b́a Lubə ində-m-né kɪ njèndó dow-je ta liə rəm, njèkɔwkułə rəm, b́a njèndó né dow-je rəm tin. ¹² Adi to né kin b́a, m'ingə-né kɔ tin. Ngà rɔ-m b́a sɔl-m dɔ-ti al, kɔɔ m'gə ɛ kɪ m'adi-é mɛɛ-m rəm, b́a m'gə maji kɪ ɛ ɔw kɪ tɔgi kadi ngəm-né né kɪ maji kɪ ɛ inɔ ji-m-ti sar ndɔ tɔl Jeju-ti rəm tɔ.

¹³ Gə ta kɪ tɔgrɔ-ti kɪ 'oo ta-m-ti lé, ɛ ya 'uwə ngà kɪ takul kadmeɛ rəm, kɪ takul ndigi dow-je kɔɔ nam kɪ i 'nam kàdì Jeju Kristi-ti. ¹⁴ Né kɪ maji kɪ tɔ ji-i-ti lé, 'ngəm kɪ takul Ndil kɪ aa njay kɪ isi mɛɛ-ji-ti lé.

Kuwə rɔ ngə lə Onejipɔr

¹⁵ I 'gə maji kɪ dɛ lay kɪ d'isi dɔnangi Aji-ti 'tusi-m d'inɔ-m, adi dan-dé-ti lé to Pijel dɛ kɪ Ermojen. ¹⁶ Kadi 'Babe adi koo kəmtondoo liə nɔy kɪ dow-je kɪ mɛɛ kəy-ti lə Onejipɔr. Kɔɔtalə taá-taá ya isi sɔl mɛɛ-m rəm, b́a rɔ-é sɔl-é kɔɔ sil kɪ d'ilə-m kin al rəm tɔ. ¹⁷ Ngà loki ɛ ree ɔebo Rəm-ti lé, ɛ sangi-m kɪ rɔ tungə-é ya sar ingə-m. ¹⁸ Né-je lay kɪ Onejipɔr ra adi-m ɔebo Epeji-ti lé, i 'gə maji itə dow-je lay. Kadi 'Babe adi koo kəmtondoo liə nɔy siə ndɔ gangta-ti liə.

2

Né-je kɪ tuwə kadi njèkadmeɛ ndaji

¹ I Timote kɪ m'oo-i kɪ ngon-m bè lé, 'uwə rɔ-i ngə mɛɛ maji-ti kɪ Lubə ra sə-ji kɪ takul nam kɪ j'nami kàdì Jeju Kristi-ti kin. ² Néndó kɪ 'oo ta-m-ti kɪ mbi-i takəm kɔsi dow-je-ti lé, 'ndó dow-je kɪ njéra né kɪ tɔgrɔ-ti kɪ d'a kasi ndó dow-je kɪ rangi tɔ. ³ 'Ingə kɔ sə-m tanə asgar kɪ maji lə Jeju Kristi bè. ⁴ Dow kɪ andi asgar-ti lé, à kɔr rɔ-é kɔgi mɛɛ kullə-je-ti lə dow-je kɪ kare, kɔɔtalə ɛ à ndigi kadi n'ra né kɪ nəl njèkun-n'è asgar-ti. ⁵ Bè ya tɔ, dow kɪ ində dirə ngodi lé, à kay kɪ gangi-é kɪ d'ɔji kadi toki kay-né lé ɔane, al rəmə à nal nékugə ɔji-é. ⁶ Rəm b́a njèndɔr kɪ njèkɔɔ rɔgi-rɔgi ta ndɔr-ti lé, tɔ kadi ɛ ya ijə kandi né ndɔr liə dɔsɔy. ⁷ I Timote, ta-je kɪ m'idə-i kinlé, 'laji dɔ-ti maji 'oo, ə 'Babe à ra sə-i kadi 'gə mɛɛ né-je kin lay.

⁸ 'Adi mɛɛ-i ole dɔ Jeju Kristi-ti kɪ to ngonka Dabidi. Jeju lé, Lubə adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ, titi kɪ Poyta kɪ Maji kɪ m'isi m'ilə mbe-é pa-né ta-é lé. ⁹ To ta lə Poyta kɪ Maji kinlé b́a m'ingə-né kɔ sar d'ilə-m-né sil tanə kɪ dow kɪ tɔl dow bè tin. Ngà ta lə Lubə lé, dow ilə-é sil al. ¹⁰ Gin-é kin b́a m'ore-né mɛɛ-m ngə dɔ né-je-ti lay, kɔɔtalə dow-je kɪ Lubə mbəti-dé, kɔɔ kadi dɛ kàrè d'ingə kaji kɪ tɔ rɔ Jeju Kristi-ti, kɪ riɔa kɪ sartagangi tɔ.

¹¹ Ta-je kɪ m'ɔw kɪ pa kinlé, to ta-je kɪ tɔgrɔ-ti ya:

Kinə j'oyi nati kɪ Kristi lé,

¹² †j'a kisi kəm nati siə tɔ.

Ə kinə j'uwəi rɔ-ji ngə rəmə, j'a kɔi ɔe nati siə tɔ,

Ngà kinə j'naji j'painə j'gəi-é al rəmə,
 ɛ kàrè à naji panè n'gə-ji al tɔ.

¹³ Kinə j'ɔi dɔ kunmindi-ti lə-ji al kàrè
 ɛ ɔ gərərə dɔ kunmindi-ti liə.
 Kdɔtalə ɛ, à pa ta mindi-é joo al.

Njèra kullə kí 'nə-é 'gə-é maji

1Ti 1:3-7,18-20; Tit 1:10-16; 2:11-15; 2Pi 2:1-22

¹⁴ 'Oo maji, né-je kí kadi 'ole mee dow-je dɔ-ti, 'ndəji-dé-né nɔ Lubə-ti ɔn: Kadi d'isi ta 'gaki-nə dɔ nɔn ta-je-ti al, kdɔ maji-é goto, ngà isi tuji dow-je kí d'isi 'yəl mbi-dé d'oo-né. ¹⁵ 'Uwə rɔ-i ngə kadi 'a nɔ Lubə-ti titi dow kí 'nə-é d'oo adi to dow kí asi rəm, titi njèra kullə kí rɔ-é sol-é dɔ kullə-ti liə al, adi ɛ ndó dow-je ta kí tɔgrɔ-ti lə Lubə kɔ gangi-é berereberere. ¹⁶ 'Or rɔ-i ngərəngi kɔgi mee tatidə-je-ti kí mee wəy kare kí to ta-je kí to nɔ takəm Lubə-ti, kdɔtalə dow-je kí d'ində rɔ-dé ta-ti lé, d'ɔw kɔ kete par-par mee né ra-je-ti kí ilə kuji dɔ Lubə-ti al. ¹⁷ Dowbé-je kinlé, néndó lə-dé ɔw kɔ kete-kete tanə kɔ dɔ basrangɔ kin ya bè. Imene-je kɔ Piletɔ 'to dow-je kí dan-dé-ti. ¹⁸ Imene-je kɔ Piletɔ lé, 'ndəm rəbi ta kí tɔgrɔ-ti adi d'ur wale. Dɛ 'pa titi kí Lubə adi dow-je 'tosi ndəl d'ində lo tɛɛ ngà bè. Bəba 'təl dɔ dow-je nɔ adi d'ilə kadmeɛ lə-dé kɔgi. ¹⁹ Bè ya kàrè, gin kəy kí Lubə ində adi ngə kəng-kəng lé, ɔ gərərə. Gin kəy kinlé 'ndəngɔ ta-ti 'panè:

«'Babe gə dow-je liə ɔw»

ə «Dow kí rá-rá kí panè n'to dow lə 'Babe rəmə,
 kadi dowbé mbati né ra kí njururu al.»

Bəy-je lə dené kɔmolé

²⁰ 'Oo bè, mee kəy kí boy lé, bəy-je kí d'ubə kɔ lɔr, kɔ bəy-je kí d'ubə kɔ là ya par bə tɔ-ti al, ngə bəy-je kí to kagi bə 'tɔl, kɔ bəy kí d'ubə kɔ anji-je kàrè tɔ-ti tɔ. Bəy-je kí dan-ti-je lé, to bəy kɔmolé, ngə bəy-je kí nə-je to bəy ra kullə-je kí kare tɔ. ²¹ Bəba kinə dow aa rɔ-é dɔ né-je-ti kí maji al kin rəmə, dowbé toki bəy kɔmolé kí d'or d'ində tagay d'adi Lubə, ɛ toki bəy kí maji ra kullə kí ba-é ngəm pèrèrè kdɔ ra-né kullə kí rá-rá ya kí maji kin bè.

Ta kí sɔbi dɔ ngonnjəkullə lə 'Babe

²² Timote, 'or rɔ-i ngərəngi kɔgi mee bo né-je-ti kí maji al kí isi ra basa-je kɔ mandɔ-je ə i 'sangɔ kadi 'ra né kí njururu, kadi 'ində mee-i dɔ Lubə-ti, kadi 'ndigi dow-je rəm, kadi 'isi kɔ lapiya kɔ dow-je kí 'nɔ ba 'Babe kɔ mee-dé kí kàrè-rè rəm tɔ. ²³ Tanaji-je kí kɔgi kare kɔ tanaji-je kí dɔ mbə-ti lé, 'osi ngərəngi kɔgi, kdɔ à ree kɔ kɔl-nə.

²⁴ Ə dow kí to ngonnjəkullə lə 'Babe lé, to dow kí à ndigi kɔl-nə al. Ngə ɛ à to dow noji rɔ dow-je-ti lay rəm, à to dow kí asi ndó dow-je né rəm, bə à to dow kí njəkilə mee-é dɔ madi-é-ti pɔ rəm tɔ. ²⁵ ɛ à kɔl kɔ njəmbati ta-je kɔ ta kí sɔl lɔm-lɔm; kdɔtalə dɔmajɔ ə Lubə à ra sə-dé kadi d'inə panjiyè-dé kí maji al kɔgi ə 'təl 'ree dɔ ta-ti kí tɔgrɔ-ti gogi, ²⁶ kadi loki kəm-dé ijə dɔ né ra-dé-je-ti kí dɔ mbə-ti lé rəmə, 'tɛɛ kɔgi mee gum-ti lə Sú kí uwə-dé gin tɔgi-é-ti adi d'isi 'ra ndigi liə.

3

Ta kí dɔ kaglo-je-ti kí dɔbɔy-ti

¹ Timote, kadi i 'gə kí mɛɛ ndɔ-je-ti kí dɔbɔy-ti lé, lo à ngà n̄a. ² Kdɔtalə dow-je d'a to njéyər-je, d'a to m'oy yo là-je, njékun ta rɔ-dé-je, njékində kàdi-dé-je, njépa takɔbi kɔ Lubə, njékosi ta njékoji-dé-je, njéra oiyo al-je, njénədi Lubə, ³ d'a to dow-je kí kɔ̀ lə dow usi-dé al, njékoo kəmtondoo lə madi-dé-je al, njékulə ta ndil dow-je-ti, njékore mɛɛ-dé al-je, njémɛɛkati-je, njéba lə njéramaji-je, ⁴ njékun dɔ dow-je, njékində kungəsa-je, njéngɔm-je, dow-je d'a ge né kí adi-dé rɔnəl tɔy ndigi Lubə. ⁵ Dow-je d'a ba rɔ-dé njékilə kuji dɔ Lubə-ti ya, ngà d'a mbati né kí njékadi tɔgi kuji kí kilə dɔ Lubə-ti. 'Ɔr rɔ-i ngərəngi kɔgi rɔ dowbɛ-je-ti kinlé. ⁶ Kdɔtalə dɛ kí n̄a-je dan-dé-ti 'tandi mɛɛ kəy-je-ti rəmə, dené-je kí njétɔgi kasi al, kí majal ɔ̀ bɛ dɔ-dé-ti rəm, kí 'to dené-je kí bɔ né-je kí gay-gay ra-dé lɔti-lɔti kinlé, d'usi mɛɛ gum-je-ti lə-dé. ⁷ Dené-je kinlé, d'ingə néndó kɔ̀ ndɔ-é ndɔ-é ya, ngà nja kàre ya kàrè 'gə ta kí tɔgrɔ-ti lé yórərɔ̀ al. ⁸ Titi kí ndɔki Janesi-je kɔ̀ Jambresi d'osi-né Moiyiji kɔ̀ ta lé, bɛ ya tɔ, dowbɛ-je kinlé d'osi-né ta kí tɔgrɔ-ti ngərəngi tɔ. Dɛ 'to dow-je kí dɔ-dé goto rəm, kí sɔbi dɔ kadmɛɛ rəmə, 'to dow-je kí kare kɔgi ya bɛ. ⁹ Adi d'a kɔw kɔ̀ kete-kete nd̄a al. Kdɔtalə mbá lə-dé lé, à tò ndaa-ti rəsi takəm dow-je-ti lay, tan̄a kɔ̀ 'lə dow-je kí joo kinlé bɛ tɔ.

Ka gərərə dɔ néndó-ti kí tɔgrɔ-ti

2Kɔ̀ 6:3-10

¹⁰⁻¹¹ †Ngà i lé, né kí m'ndó dow-je rəm, panjiyɔ-m, kɔ̀ kɔjra-je lə-m, kɔ̀ kadmɛɛ lə-m, kɔ̀ kilə mɛɛ dɔ madi-é-ti lə-m, kɔ̀ ndigi kí m'ndigi dow-je rəm, kuwə rɔ ngà lə-m, kɔ̀ kəm-m kí dow-je d'ulə ndoo, bá kɔ̀-je lə-m lé, to né-je kí i 'ində kəm-i go-ti berere-berere 'oo maji. Mɛɛ bɛbo Antiosi-ti, kɔ̀ Ikoniyɔm, kɔ̀ Listrə lé, kɔ̀ kí rá bá m'ingə al wa? Kulə kəm ndoo kí rá bá tɛɛ dɔ-m-ti al wa? Bɛ ya kàrè, 'Babɛ ɔ̀r-m-ti lay ya ilə-m taá. ¹² Bɛ ya tɔ, dow-je lay kí 'ndigi kadi kisi dɔ taá lə-dé ilə kuji dɔ Lubə-ti kɔ̀ takul nam kàdi Jeju Kristi-ti lé, dow-je d'a kulə kəm-dé ndoo. ¹³ Ngà dow-je kí njémɛɛndul-je, kɔ̀ njékəɔta-je lé, d'a kɔw kɔ̀ kete n̄a mɛɛ né ra-ti kí maji al par-par, kur-né dow-je kí rangi wale rəm, bá dɛ ya kàrè dow-je d'a kur-dé wale rəm tɔ†.

¹⁴ Ngà i lé, néndó-je kí i 'ingə ə i 'gə kí to néndó kí tɔgrɔ-ti, bá dow-je kí i 'ingə rɔ-dé-ti kàrè i 'gə-dé maji kinlé, ɛ ya 'a dɔ-ti. ¹⁵ Ngon-i-ti n̄u ya, mbete kí aa njay kí à kadi-i kəmkaa kí à tɛɛ sə-i kaji-ti kɔ̀ takul kadmɛɛ Jeju Kristi lé, i 'gə maji. ¹⁶ Mbete kí aa njay bikti lay ya Lubə adi Ndil-é ɔ̀si dow-je bá 'ndàngi ə maji asi gaki kɔ̀ ndó dow né rəm, kadi uwə dow kɔ̀ ta rəm, ilə dow rəbəə rəm, ɔ̀ji dow né ra kí njururu, ¹⁷ kɔ̀ kadi dow lə Lubə ɔ̀r-né m̄ir-m̄ir rəm, bá kadi asi ra-né kullə-je lay kí maji rəm tɔ†.

4

Ta kí sɔbi dɔ ndó dow-je ta lə Lubə

† 3:10-11 3:10-11 a Knj 13:14-52; b Knj 14:1-7; d Knj 14:8-20 † 3:13 3:13 Knj 20:28-31 † 3:17 3:17 2Pi 1:19-21

¹ Kdotalə təl lə Jeju Kristi kɪ à təl rəm, kdotalə kɔʃe liə kɪ à ree rəm lé, m'un ndu m'adi-i nɔ Lubə-ti, kɪ nɔ Jeju Kristi kɪ tɔ kadi à gangta dɔ dow-je-ti kɪ d'isi kəm, kɪ dɔ dɛ-ti kɪ d'oy lé, ² kadi 'ingə kəm lo-je lay kɪ maji əse kɪ maji al kàrè, 'ndo dow-je ta lə Lubə par-par ya. I 'ndó dow-je né kɪ mɛɛ kɪ kilə dɔ madi-é-ti pɔ uwə-dé-né kɪ ta, 'ndangi-dé-né dɔ majal-ti, bə 'ulə-né dingəm mɛɛ-dé-ti rəm tɔ. ³ Kdotalə kaglo madi à ree nɔɔ kɪ dow-je d'a mbati néndó kɪ tɔgrɔ-ti. Ngà d'a mbəti dow-je nɔ kɪ go mɛɛ ndigi-ti lə-dé dɛ ya kadi 'to njéndó-dé né-je kɔ kadi 'bɔr gidi-dé kɪ ta-je kɪ nəl-dé nəl-dé bane. ⁴ Ta kɪ tɔgrɔ-ti lé, d'a kun mbi-dé kində rangi kɔ koo al, rəmə tasu-je bə d'a yəl mbi-dé kɔ koo-né. ⁵ Ngà i lé, mɛɛ né-je-ti lay ya, 'ində kəmkaa dɔ rɔ-i-ti, 'a dingəm dan kɔ-je-ti, 'ra kullə kɪ njəkilə mbɛ Poyta kɪ Maji à ra, bə 'ra kullə lə-i adi idi maji rəm tɔ.

Ta lə ngodi lə Pol
Plp 1:20-23

⁶ Ngà mɔ rəmə m'adi rɔ-m toki man nduu kɪ 'mbəl dɔ né gugi né-ti bè, adi ndo lə-m nɔy ngosi ngà*. ⁷ Mɔ m'ɔ rɔ kɪ maji, m'tol ta ngodi lə-m, m'ngəm kadmɛɛ lə-m. ⁸ Un kuti-é nè kinlé, nɔy kadi ndo gangi ta-ti ə 'Babe kɪ to njəgangta kɪ njururu adi-m nédɔji-m kɪ to nédɔji kullə ra kɪ njururu. Mɔ kɪ kár-m bə à kadi-m al, ngà à kadi dow-je lay kɪ mɛɛ-dé tɔ səl dɔ ndo ree-é-ti lé tɔ.

Ndagi ta-je kɪ Pol idə Timote

⁹ 'Uwə rɔ-i ngà kadi 'ree kalangi 'ingə-m; ¹⁰ †Kdotalə Demasi† tusi-m inə-m kɔgi, kəmnda né-je kɪ donangi-ti nè ra-é nɔ adi ɔw bəbo Tesaloniki-ti; Kresasi ɔw Galati; Titi† ɔw Dalmati; ¹¹ †Luki yə kɪ kár-é bə isi sə-m nè. Loki 'ɔw kɪ ree rəmə, 'adi Marki ree sə-i. Kdɔ ɛ to njərə sə-m dɔ kullə-ti. ¹² †M'ulə Tisiki bəbo Epeji-ti. ¹³ †Loki 'ɔw kɪ ree rəmə, 'ree kɪ kubi kul lə-m kɪ m'inə bəbo Troasi-ti kəy lə Karpusi, bə 'ree kɪ mbete-je lə-m tɔ; ə né kɪ boy nɔ lé, 'adi mɛɛ-i oy dɔ mbete ndaá-je-ti lə-m al. §

¹⁴ †Alegjandrə kɪ to kodi kuwə né lé, ra sə-m majal nɔ. 'Babe à ra siə né kɪ go kullə ra-é-je-ti ya tɔ. ¹⁵ I ya kàrè, 'oo go rɔ-i rɔ-é-ti, kdotalə ɛ ɔsi ta néndó lə-ji kɔsi kɪ ngà nɔ.

¹⁶ Kɪ dɔsɔy kɪ m'a m'pa-né ta dɔ rɔ-m-ti nɔ njəgangta-je-ti lé, dow káre ya kàrè a go-m-ti al. Ngà dɛ lay ya 'tusi-m d'inə-m kɔgi. Kadi Lubə tidə kɔr majal-é dɔ-dé-ti al. ¹⁷ To 'Babe ya bə a go-m-ti, adi-m tógi kɔ kadi m'pa ta liə lay kɔ kadi dow-je kɪ 'to jipi-je al d'oo. 'Babe taa-m ta bɔl-ti* ilə-m taá. ¹⁸ 'Babe à taa-m kilə-m taá ta né-je-ti kɪ maji al lay ya rəm, bə à kaji-m kɔ kɔʃe liə kɪ dɔrɔ-ti rəm tɔ. Kadi riba to 'liə ya kɪ dɔ bəl-bəl! Amɛn!†

Lapiya-je kɪ ra

* **4:6** 4:6 Pol un rɔ-é oji-né man nduu kɪ 'mbəl dɔ né-ti kɪ d'adi kɔ gugi-né né bə pa-né ta kɪ dɔ koy-é-ti (Tɛt 29:38-42; Kni 15:1-10; Plp 2:17). † **4:10** 4:10 a Kol 4:14; Plm 1:24; b 2Kɔ 8:23; Gal 2:3; Tit 1:4 † **4:10** 4:10 Demasi (Kol 4:14; Plm 24) Tit (2Kɔ 8:23; Gal 2:3; Tit 1:4) † **4:10** 4:10 Titi (2Kɔ 8:23; Gal 2:3; Tit 1:4) † **4:11** 4:11 a Kol 4:14; Plm 1:24; b Knj 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Kol 4:10; Plm 1:24 † **4:12** 4:12 Knj 20:4; Epe 6:21,22; Kol 4:7,8 † **4:13** 4:13 Knj 20:6 § **4:13** 4:13 Go lo-ti lə jipi-je lé, dow-je 'ra ndaá biɔ-je kɪ ndaá bati-je adi təl mbete adi 'ndangi né-ti. † **4:14** 4:14 a 1Ti 1:20; b Rɔm 2:6 * **4:17** 4:17 Pol pa ta lə bəl kɪ dɔ al, ngà pa ta kinlé sobi-né dɔ ngar-je kɪ 'sangi kadi 'ra-é maji al. † **4:18** 4:18 Mat 10:18-20

¹⁹ †'Ra lapiya Priska-je kà Akilasi adi-m rəm, bá 'ra lapiya dow-je kí m̄ē kəy-ti lə Onejip̄or rəm tɔ. ²⁰ †Erasti n̄ay bebo Kor̄enti-ti, ə Tropim bá m'inq̄-é bebo Mile-ti kdotalə rɔ-é to-é.

²¹ 'Uwə rɔ-i nḡa kadi 'ree kete n̄ə n̄ay kul-ti. Ebulusi-je, kà Pudasi-je, kà Linusi-je, Klodiya-je, kà njékadm̄ē-je lay ya 'ra-i lapiya tɔ.

²² Kadi 'Babe adi m̄ē-i usi nangi. Kadi ramaji liə n̄ay sə-si.

Mbete kí Pol ndàngi adi Titi Ta-je kí do mbete-ti Pol ndàngi adi Titi

Tití kàrè ra kì Pol kɔ̀ kilè mbẹ Poyta kí Majì rəm bá to ngonnjèkulè liè rɔ̀ njékəwnə-je-ti kí gay-gay tití Timote bè tɔ. Này nà al kadi d'uwə Pol dangay-ti kí gogi nè-ti kinlé, de kí Tití d'ow mee bebo Listrə-ti donangi Kreti-ti. 'Ra kullə nati kaglo madi bá, go-ti Pol inə Tití lo-é-ti kin kadi-é gɔl ta-je kí dan njékəwnə-je-ti; ə Pol bá ow mba bebo Kɔrenti-ti əse donangi Maseduwan-ti. Lo-é-ti kin bá ɛ ndàngi-né mbete kin adi Tití kɔ̀ kulə-né dɪngəm mee-é-ti rəm, bá ɔ̀ji-é-né ta do kullə-ti kí kadi-é ra tɔl ta-é rəm tɔ. Tití lé to jipi al (Gal 2:3). Mee mbete-ti kinlé, Pol ɓa-é: Ngon-m kí togrɔ-ti mee kadmee-ti (Tit 1:4), ta kin toji toki Pol bá ra siə adi-é adi mee Jeju Kristi. Mbete kullə-je lə njékowkulə-je pa ta lə Tití al, ngà Pol pa ta liə mee mbete-je-ti liə nà. Lo kɔr-é-ti kí 1: 5 bá Pol ole mee Tití do né-je-ti kí n'inə-é-né donangi Kreti-ti lé: Kadi gɔl ta-je kí này lé kà go-é-goé tɔl ta-é ə ində njékɔrnɔ-je dan njékəwnə-je-ti kí gay-gay mee bebo-je-ti. Lo kɔr-é-ti kí 1 lé, Pol pa ta kí sɔbi do kəm rəbi kí d'a mbəti-né njékɔrnɔ-je kí maji, ɛ bá to né kí maji kadi d'a rɔ-né kà njéndó dow-je né-je kí ngom kí isi tulə njékəwnə-je kí donangi Kreti-ti nati. Lo kɔr-é-ti 2-3 lé, ɛ pa ta lə néndó kí togrɔ-ti kí à kadi né-je tɔ maji dan kuti njékadmee-je-ti kí gay-gay kadi panjiyə nà-nà tɔ-né maji.

Lapiya kí ra

¹ Mə Pol kí ngonnjèkullə lə Lubə rəm, njékowkulə lə Jeju Kristi, bá m'ndàngi mbete kin m'adi i Tití. M'to ngonnjèkullə lə Lubə rəm, njékowkulə lə Jeju Kristi kɔ̀ kadi dow-je kí Lubə mbəti-dé lé, m'adi d'adi mee-dé rəm, m'adi 'gə ta kí togrɔ-ti kí ow nati kà kuji kí kilə do Lubə rəm tɔ. ² Kɔ̀ kadi d'ində mee-dé do kiskəm-ti kí sartagangi kí low lə low-je nɔ̀ ya Lubə kí to njékɔdta al, un mindi-é kɔ̀ kadi-dé lé. ³ Loki kaglo-é asi lé, ɛ adi dow-je 'gə ta liə kà takul ta kí Jeju Kristi ulə kullə-é ji-m-ti adi m'ndó dow-je kí go ndu-ti lə Lubə kí to Njékaji-ji. ⁴†I Tití kí m'oo-i ki ngon mee-m bè, mee kadmee-ti lə-ji kí j'ore-nə do-ti kinlé, kadi ramaji kà lapiya lə Bəbi-ji Lubə, kà 'lə Njékaji-ji Jeju Kristi này sə-i.

Ta kí sɔbi do njékində kəm-dé go njékəwnə-je-ti 1Ti 3:1-7; 1Pi 5:1-4

⁵ I Tití, m'inə-i donangi Kreti-ti, kɔ̀ kadi 'gol né-je kí này lé, kadi usi nati maji rəm, kɔ̀ kadi ində 'ngatɔgi-je mee bebo-je-ti kí rá-rá kí go ta-je-ti kí m'idə-i lé.

⁶ †Kadi nà-nà dan-dé-ti to dow kí ta goto do-é-ti rəm, njèdené kí kàre-rè rəm, to dow kí ngan-é-je 'to njékadmee-je kí ta kaya uwə do-dé al əse 'to njékəl do ta-je al rəm tɔ ɓane. ⁷ Kadi njékində kəm-é go njékəwnə-je-ti to dow kí ta goto do-é-ti, kdɔtalə ɛ to njékində kəm-é go dow-je-ti lə Lubə, adi

à to njèkində kàdì-é al rəm, njèwəngi al rəm, gɔyibi al rəm, njèrɔ kɪ dow-je al rəm, njèkəy ngɔdi go nékingə-ti al rəm, ⁸ ngà kadi to njèkuwə mba-je kɪ rɔ-é-ti wur-wur rəm, to dow kɪ né ra kɪ maji-maji bá uwə mɛɛ-é rəm, njèkore rɔ-é ndəngi dɔ né-je-ti rəm, à to njèra né kɪ njururu rəm, dow kɪ kullə ra-é aa njay rəm, bá à to njèkore mɛɛ-é rəm tɔ. ⁹ Kadi njèkində kəm-é go njèkəwnə-je-ti to njèkoy rigi-rigi go ta-ti kɪ tɔgrɔ-ti kɪ 'ndó-é lé, kɔ kadi asi kulə dɪngəm mɛɛ njèkadmɛɛ-je-ti kɪ néndó kɪ tɔgrɔ-ti rəm, bá kadi asi kuwə ta njèkosi ta ngerəngi-je rəm tɔ.

Kuwə ta njéndó dow-je né-je kɪ ngəm

¹⁰ Kɔtələ dow-je nɔ ya 'to njémbati təl rɔ-dé go ta-ti, njétidə ta-je kɪ mɛɛ wəy kare, njékədi dow-je kur-dé wale. Dan dow-je-ti kinlé, jipi-je kɪ njèkadmɛɛ-je bá 'nɔ. ¹¹ Dɛ lé, kadi toki kuti ta-dé ká-ká ɓane. Kɔ dɛ 'təl dɔ dow-je lay kɪ mɛɛ kəy-je-ti kɪ d'ow-ti kɪ néndó-je kɪ tɔ kadi toki ndó al, ya 'ndó dow-je kɔ kingə-né né kɪ kəm rəbi kɪ go rəbi-é-ti al. ¹² Dow kare dan-dé-ti kɪ ɛ ya d'oo-é kɪ njèkor kəm ta lə-dé kɪ donangi Krɛti-ti ya panè: Dow-je kɪ Krɛti lé 'to njékədtə-je kɪ ndó-é ndó-é, 'To dɔ-je kɪ wale kɪ njémɛɛndul-je,

'To njédabi-je kɪ njékisi kɔ nékuso kɪ mɛɛ-dé-ti ya par.

¹³ Ta kɪ ɛ pa kinlé, to ta kɪ tɔgrɔ-ti. Gin-é kin bá kadi i 'ndangi-dé kɪ tɔgi-i, kɔ kadi kadmɛɛ lə-dé to kadmɛɛ kɪ tɔgrɔ-ti, ¹⁴ kɔ kadi d'oy rigi-rigi go tasu-je-ti lə jipi-je al rəm, kadi d'oy rigi-rigi go ndukun-je-ti kɪ njétəl gidi-dé kadi ta kɪ tɔgrɔ-ti d'un kinlé al rəm tɔ. ¹⁵ Dow-je kɪ d'aa njay lé, né lay ya d'oo d'adi aa njay. Ngà njèra né kɪ tɔ nɛ takəm Lubə-ti, kɪ njémɛɛndə-je lé, né kɪ d'oo d'adi aa njay ya goto; négə, kɪ tagir lə-dé tɔ nɛ takəm Lubə-ti. ¹⁶ Dɛ 'ɓa rɔ-dé njégə Lubə ya, ngà né ra-dé-je tɔji kɪ 'gə-é al. Dɛ lé, 'to dow-je kɪ né ra-dé tɔ nɛ takəm Lubə-ti, 'to njékəl dɔ ta-je, né kɪ maji kare ya kàrè d'asi ra al.

2

Ta kɪ sɔbi dɔ kuti dow-je kɪ gay-gay dan njèkəwnə-je-ti

¹ Ngà i rəmə, 'ndó dow-je né kɪ ɔw nati kɪ néndó kɪ tɔgrɔ-ti. ² 'Idə dɪngəm-je kɪ tɔgi kadi 'to dow-je kɪ njèkində kəmkaa dɔ rɔ-dé-ti, kadi 'to dow-je kɪ dow-je d'ilə kuji dɔ-dé-ti, kadi 'to njèkore rɔ-dé ndəngi dɔ né-je-ti, kadi 'to dow-je kɪ d'aa njay mɛɛ kadmɛɛ-ti, kadi 'ndigi dow-je kɪ mɛɛ-dé kɪ aa njay, kadi d'ilə mɛɛ-dé dɔ madi-é-ti kilə kɪ tɔgrɔ-ti tɔ.

³ Dené-je kɪ 'ɓugə kàrè, 'ndó-dé bə ya tɔ. Idə-dé kadi 'to dow-je kɪ panjiyə-dé kàrè tɔ tagay kɔ Lubə, kadi 'to njékulə ta ndil dow-je-ti al rəm, kadi 'to gɔyibi-je al, ngà kadi 'ndó dow-je né-je kɪ maji-maji; ⁴ bə kɔ kadi dɛ 'ndó dené-je kɪ rɔ-dé nɔy ngon, kadi 'ndigi ngɔw-dé-je kɪ ngan-dé-je, ⁵ kadi d'ore rɔ-dé ndəngi dɔ né-je-ti rəm, 'ngəm rɔ-dé d'adi ngow-dé-je rəm, d'ində kəm-dé go mɛɛ kəy-je-ti lə-dé maji rəm, kadi 'to dené-je kɪ maji rəm, kadi nɔ-nɔ ya kàrè ulə dɔ-é gin tɔgi ngɔbi-é-ti, kɔ kadi dow-je 'pa-né ta kɪ maji al dɔ ta-ti lə Lubə al.

⁶ Bə ya tɔ, 'ulə dɪngəm mɛɛ basa-je-ti kadi 'to dow-je kɪ njèkore rɔ-dé ndəngi mɛɛ né-je-ti lay tɔ. ⁷ I ya kɪ dɔ-i kadi 'to néndaji mɛɛ kullə ra-i-je-ti kɪ maji-maji rəm, bá néndó kɪ i a ndó dow-je kàrè, kadi to néndó kɪ tɔgrɔ-ti kɪ asi kadi dow-je 'piti rəm tɔ. ⁸ Adi ta pa-i to ta kɪ tɔgrɔ-ti, kɔ kadi dow

pa ta kí maji al do-ti al. Bè kɔo kadi rɔ njéba-je læ-ji sɔl-dé, rəmə d'a koo né kí d'a pa-né ta kí maji al do-ji-ti al.

⁹ 'Idə bə-je kadi d'ulə do-dé gin tógi 'ba-dé-je-ti mɛɛ né-je-ti lay, kadi 'ra né-je kí nəl-dé, kadi 'to njénaji-dé ta-ti al rəm, ¹⁰ bá kadi 'bogi né lə-dé madi al rəm tɔ. Ngà kadi 'to njéra né kí tɔgrɔ-ti ya kà ndo-je lay. Bè kɔo kadi mɛɛ né-je-ti lay ya dow-je 'piti-né néndó kí sɔbi do Lubə kí to Njəkaji-ji lé.

Kaji kà takul ramaji læ Lubə

Epɛ 2:8-10; 1Pi 1:10-21; 2:13-16; 1Ja 3:1-3

¹¹ Kɔɔtalə ramaji læ Lubə kí to njirə kaji læ dow-je lay lé, ndubə rɔ-é ndaa-ti rəsi ngá. ¹² Ramaji liə lé, isi ndó-ji kadi j'mbati né-je kí ilə kuji do Lubə-ti al rəm, j'mbati bo né-je kí dɔnangi-ti nè, kɔo kadi kisi-ji dɔnangi-ti nè kinlé, kəmkaa, kí né ra kí njururu, kí né-je kí ilə kuji do Lubə-ti bá to panjiy-ji. ¹³ J'rai bə, j'ngəbi-né ndo rɔnəl læ-ji kí nɔ kí j'indəi mɛɛ-ji do-ti lé; ndo-é kin bá à to ndo kí ríba læ Jezu Kristi kí to Lubə kí boy rəm, to Njəkaji-ji rəm kinlé, à ndubə-né rɔ-é ndaa-ti rəsi. ¹⁴ †Jezu Kristi lé, ɛ ya ilə rɔ-é kɔgi kɔo ta læ-ji, kɔo kadi taa-ji-né ji majal-je-ti lay ilə-ji taá rəm, təl-ji-né dow-je kí j'aai njay adi j'toi dow-je liə, kɔo kadi j'rai kullə-je kí maji-maji kà rɔ tungə-ji rəm tɔ. ¹⁵ I Titi, né-je kinlé, 'a ndó dow-je kulə-né dɔngəm mɛɛ-dé-ti rəm, 'a ndángi-dé-né rəm tɔ. 'Ra né-je kin kà tógi-i lay. 'Adi dow nədi-i al.

3

Kullə ra njəkadmɛɛ-je dan njəkadmɛɛ al-je-ti

¹ 'Ole mɛɛ njəkadmɛɛ-je, kadi d'ulə do-dé gin tógi njəkɔbɛ-je-ti, kà gin tógi ngar-je-ti, kadi 'təl rɔ-dé go ta-ti lə-dé rəm, bá kadi d'isi do nja-dé-ti kɔo ra kullə-je lay kí to kullə kí maji-maji. ² Kadi d'ulə ta ndil dow-ti al rəm, kadi 'to njəsangta-je al, ngà kadi 'to dow noji-je rəm, bá kadi 'to dow-je kí 'sɔl ləm-ləm kí rɔ dow-je-ti lay rəm tɔ. ³ Kɔɔtalə jɔi ya kàrè, kete lé j'owi kí mbə-je bə, j'toi njətəl rɔ-ji go ta-ti al-je, njéndəm-je, kəmkaɔi kà bo né kí gay-gay bá uwə-ji bə-ti, j'toi njémɛɛndul-je kà njəkəmnda-je, j'toi dow-je kí j'tuwəi kadi dow-je d'osi-ji kà ta rəm, bá j'toi njəkɔsi-nɔ ta-je rəm tɔ.

⁴ Ngà loki ramaji læ Lubə kí to Njəkaji-ji, kà ndigi kí ɛ ndigi dow-je tɔji rɔ-é lé, ⁵ ɛ aji-ji kà takul né ra kí njururu læ-ji al, ngà kà takul koo kəmtɔndoo liə, bəba ɛ adi Ndil kí aa njay togi-ji adi j'toi dow-je kí kɔji sigi ə adi-ji panjiyə kí sigi rəm tɔ. ⁶ Lubə ungi Ndil kí aa njay nɔ ya do-ji-ti kà takul Jezu Kristi kí to Njəkaji-ji, ⁷ kɔo kadi loki ɛ ɔr ta do-ji-ti kà takul ramaji liə lé, j'təli j'toi-né njénəndubə kiskəm kí sartagangi kí to né kində mɛɛ do-ti læ-ji kin bə. ⁸ Ta kinlé, to ta kí tɔgrɔ-ti ə m'ndigi kadi 'a do-ti, kɔo kadi dow-je lay kí d'adi mɛɛ-dé Lubə lé, d'ində-né rɔ-dé ta kullə-je-ti kí maji-maji. Né kin bá to né kí maji ə to né kí à ra kà dow-je.

Né-je kí tuwə kitə rɔ ngərangi mɛɛ-é-ti kɔgi

⁹ Ngà tanaji-je kí do mbə-ti, kà kɔr ginka-je, kà gaki-nɔ-je, kà gaki-nɔ-je kí do ndukun-ti læ Lubə lé, 'ɔr rɔ-i mɛɛ-é-ti kɔgi. Kɔɔtalə to ta-je kí kɔgi kare kí à ra né al. ¹⁰ Dow kí njéra dow-je kadi 'gàngi-nɔ lé, kinə 'ndəji-é nja

káre ə nja joo liə bá oo al rəmə, ɔsi-é ngərəngi ki rɔ-i-ti. ¹¹ Kadi i 'gə kí dow kí bè kinlé, to njèdongə, ɛ ra majal adi ɛ ya ree kɪ ta kí gangi dɔ-é-ti.

Ndəji-je kí dɔbəy-ti

¹² †Loki m'a kulə Artemasi əse Tisiki† rɔ-i-ti lé, i kalangi ya 'ree 'ingə-m ɓebo Nikopolisi-ti nè. Kdɔtalə m'ɔji mɛɛ-m-ti, kadi lo kin bá m'a kisi-ti nɔy kul-ti. ¹³ †'Ra lay ya kadi 'oo go Jenasi kí to njèndó dow-je ndukun-je, kɪ Apolosi†, kdɔ kɔw mba lə-dé, ɓi kadi né madi nal-dé al. ¹⁴ Kadi dow-je lə-ji kàrè, 'ndó kində rɔ-dé ta kullə-je-ti kí maji-maji tɔ, kdɔ kadi 'ra-né né-je kí tò kadi toki 'ra kí ngɔsnè-ti kin. Bè kdɔ kadi 'to dow-je kí d'isi kɔgi kare al.

¹⁵ Dɛ lay kí d'isi sə-m nati nè, 'ra-i lapiya. I 'ra lapiya njèndigi-ji-je kí 'to njékadmɛɛ-je tɔ.

Kadi ramaji lə Lubə nɔy sə-si lay.

Mbete kí Pol ndàngí adi Pilemɔ Ta-je kí dɔ mbete-ti kí Pol ndàngí adi Pilemɔ

Dɔmaji ə à to kisi Pol dangay-ti meɛ bebo Rom-ti kin bá ɛ ndàngí-né mbete kin. Ɛ ndàngí mbete lé nati kɔ mbete lə dɛ kí bebo Kolosi-ti to ə tò titi né kí mbete-je kí joo kinlé Tisiki bá ulə-é-né bè (Kol 4:7-9). Pol pa ta kɔ nam-é Pilemɔ kí isi meɛ bebo Kolosi-ti rəm, bá ɛ pa ta kɔ njénoji-je liə, bá pa ta kɔ njékadmɛɛ-je kí d'isi 'kəwnə meɛ kəy-ti liə rəm to. Ɛ ndàngí mbete kin dɔji-né Pilemɔ kadi inə go kɔgi adi bə liə Onejim kí ndɔki ay lé ə kadi uwə-é kí rɔ-é-ti gogi. «Onejim» lé kɔr meɛ-é to «né kí à ra kɔ dow.» Kete ɛ to dow kí kɔgi kare peti-peti rɔ 'ba-é-ti.

Onejim lé toki né kí ndɔki ɛ bogi né lə ba-é bá ay ɔw-né meɛ bebo-ti kí d'uwə Pol dangay-ti titi lé bè. Pol adi-é adi meɛ Jeju Kristi, rəmə panjiyə Onejim təl maji. Beba Pol ndigi kulə siə kadi 'ba-é Pilemɔ gogi, ə ɛ ndigi kadi-é uwə-é kí rɔ-é-ti kí ngonkɔ-é kí njékadmɛɛ Kristi. Dan mbete-je-ti lay kí Pol ndàngí lé, ɛ kin to gay, kɔ ɛ to mbete kí toji kulənoji kí tuwə kadi tò mbunə njékadmɛɛ-je-ti bi kɔta-je kí rangi goto-ti. Kí go ndukun-ti lə dow-je kí Rom lé, Onejim lé asi kadi d'ində-é d'ɔji-é rəm, bá asi kadi 'tɔl-é rəm, ngà Pol bá ra siə maji, titi kí Jeju ra-né kí njéramajal-je kin bə to. Kadi Pol pa ta kí maji al sɔbi dɔ ra dow bə-ti rəmə, ɛ toji Pilemɔ kɔ njékəwnə-je, né kí tò kadi dow-je 'ra kí rɔ madi-dé-je-ti əse kí rɔ bə-je kɔ rɔ Kristi.

Toji rɔ kɔ lapiya kí ra

2Ti 1:1-5

¹ Mə Pol kí d'uwə-m dangay-ti kɔ ta kí sɔbi dɔ Jeju Kristi, j'isi nati kɔ ngonkɔ-ji Timote, bá m'ndàngí mbete kin m'adi-i i Pilemɔ kí 'to madkullə lə-ji kí j'ində-i dan kəm-ji-ti, ² †m'adi kɔnan-ji Apiya, kɔ Arsipi kí to madi rɔ lə-ji, bá m'adi njékəwnə-je kí d'isi 'kəw-nə meɛ kəy-ti lə-i lé rəm to. ³ Kadi ramaji kɔ lapiya lə Bobi-ji Lubə, kɔ 'lə 'Babe Jeju Kristi nɔy sə-si.

Kadmɛɛ lə Pilemɔ kɔ ndigi kí ɛ ndigi dow-je

⁴ Taá-taá ya loki m'isi m'pa ta kɔ Lubə lə-m m'ra-é-né oiyo lé, m'ilə ri-i dan-ti dan-ti. ⁵ Kɔdɔtalə m'oo poy kadmɛɛ lə-i kí i 'adi 'Babe Jeju, bá m'oo poy ndigi kí i 'ndigi njékaa njay-je lay kin rəm to. ⁶ Beba m'pa ta kɔ Lubə kadi kində kí 'ində rɔ-i nati sə-ji kɔ takul kadmɛɛ lə-i kinlé ra kullə, adi dow-je 'gə kí maji-je lay kí j'isi j'rai lé, j'rai kɔdɔtalə Kristi. ⁷ Pilemɔ, ndigi kí i 'ndigi dow-je lé, adi-m rənəl nɔ, bá ra adi meɛ-m sol rəm to. Ngonkɔ-m, kɔ takul-i lé, meɛ njékaa njay-je usi nangi pɔ-pɔ ya.

Pol ra ndoo ta Pilemɔ-ti kɔdɔtalə Onejim

1Kɔ 13:4-7

⁸ Beba mə lé m'ɔw kɔ tógi, meɛ noji-ti kí tò kɔ takul Kristi, kadi né kí tuwə ra lé, m'un ndu dɔ-ti m'adi-i ya, ⁹ ngà kɔdɔtalə ndignə lə-ji lé, né kí uwə

† 1:2 1:2 Kol 4:17

mɛɛ-m n̄a to kɔgri kɪ kadi m'ra-i, m̄a Pol kɪ m'to bugə, b̄əy b̄a kɪ ngɔsn̄ɛ-ti kin m'a dangay-ti kɔɔ ta kɪ sɔbi dɔ Jeju Kristi. ¹⁰ †M'ra-i kɔgri kɔɔtalə ngon-m Onejim kɪ m'oji-é kəy dangay-ti nè*. ¹¹ Onejim kɪ kete to dow kɪ kare kɔgi rɔ-i-ti lé, ngɔsn̄ɛ kin, ɛ to dow kɪ à ra sə-i rəm, b̄a à ra sə-m rəm tɔ. ¹² Bɛfa m'ulə siə gɔgi m'adi-i, ɛ toki daji rɔ-m m̄a ya bè†.

¹³ Loki m'a-né dangay-ti nè b̄əy kɔɔtalə Poyta kɪ Maji lé, lé m'a ndigi kadi Onejim ɔ rɔ-m-ti nè, kɔɔ kadi ra kullə adi-m tó-i-ti, ¹⁴ ngà m̄a m'ndigi kin̄ə-i gɔgi ra né madi kɪ dɔ-m al. Kɔɔ kadi kin̄ə i 'ra sə-m maji rəmə, i 'ra sə-m kɪ lə njètɔgi-ti al, ngà kadi i 'ra sə-m kɪ mɛɛ ndigi lə-i ya tá. ¹⁵ Dɔmajj ə to bè kadi Onejim in̄ə-i dɔkaglo sɛ, kɔɔ kadi 'təl 'ingə-é gɔgi kadi isi nati sartagangɪ. ¹⁶ I 'a kingə-é gɔgi titi b̄ə bè al ngá, ngà titi dow kɪ itə b̄ə, titi ngonkɔ-ji kɪ j'ində-é dan kəm-ji-ti. M̄a m'ində-é dan kəm-m-ti ya, ngà i rəmə, 'a kində-é dan kəm-i-ti tɔy-m b̄əy, kɔɔtalə ɛ to ngonkɔ-i kɔɔ to kɪ ɛ to dow madi-i kete b̄əy b̄a bone to ngonkɔ-i mɛɛ noji-ti lə 'Babe b̄əy.

¹⁷ Kɔɔtalə gə kɪ i 'gə kɪ m'to nam-i kinlé, uwə-é kɪ rɔ-i-ti titi-n̄a né kɪ to m̄a ya bè tɔ.

¹⁸ Ngà kin̄ə ndɔki Onejim lé, ra sə-i né kɪ maji al nɔɔ əse kurə lə-i b̄a tɔ dɔ-é-ti nɔɔ kàrè, in̄ə dɔ-m m̄a-ti ngá.

¹⁹ M̄a Pol, m'ndangi ta kin kɪ ji-m m̄a ya m'panè: «M̄a ya m'a kugə-i kurə liə.» Ngà kurə lə-m m̄a kɪ tɔ dɔ-i-ti kɪ to kurə kaji kɪ i 'aji kɪ rəbi kɪ rɔ-m-ti kinlé, m'ndigi kole mɛɛ-i dɔ-ti al ngá. ²⁰ Oiyɔ ngonkɔ-m, 'ra sə-m maji kin kɔɔtalə 'Babe; i 'ra adi mɛɛ-m usi nangi pɔ-pɔ ya mɛɛ ndigi-n̄a-ti lə-ji kɪ takul Kristi. ²¹ M'gə mɛɛ-m-ti maji kɪ mbete kɪ m'ndangi madi-i kinlé, i 'a ra-né kullə rəm, b̄a m'gə kɪ i 'a ra kadi al dɔ dɔji-é lə-m kɪ m'dɔji-i kin b̄əy rəm tɔ.

²² M'təl m̄a dɔ-ti m'dɔji-i kadi 'ra mɛɛ kəy tɔ káre 'adi-m, kɔɔtalə m'ində mɛɛ-m dɔ kin̄ə-ti kɪ d'a kin̄ə-m taá kadi-si kɪ takul ta-je kɪ isi 'pai kɪ Lubé lə.

Lapiya-je kɪ ra

²³ †Epaprasɪ kɪ to madi dangay lə-m kɔɔ ta kɪ sɔbi dɔ Jeju Kristi, ra-i lapiya, ²⁴ †b̄a Marki-je, kɪ Aristarki-je, kɪ Demasi-je, kɪ Luki-je kɪ 'to madkullə-je lə-m kàrè 'ra-i lapiya tɔ.

²⁵ Kadi ramaji lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi n̄əy sə-si.

† **1:10** 1:10 Kol 4:9 * **1:10** 1:10 Onejim to ngon koji Pol kɪ məsi-ti al. Pol b̄a-é ngon-é kɔɔ ɛ adi mɛɛ-é Jeju Kristi kɪ kəm rəbi kɪ rɔ Pol-ti. † **1:12** 1:12 Plp 4:7-9 † **1:23** 1:23 Kol 1:7; 4:12
† **1:24** 1:24 a Knj 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Kol 4:10; b Knj 19:29; 27:2; Kol 4:10; d Kol 4:14; 2Ti 4:10; e Kol 4:14; 2Ti 4:11

Mbete kǐ 'ndàngi d'adi Əbrə-je

Ta-je kǐ dɔ mbete-ti kǐ 'ndàngi d'adi Əbrə-je

Mbete lə Əbrə-je toji kǐ Jeju Kristi itə ndukun rəm, itə nɛgugi-je kǐ mɛɛ Kunmindi-ti kǐ Low bǎ adi-né rɔ-é nja kǎre ya tagangi aji-né dow-je. Kristi ində ngangǐ nɛkɔbe-je kǐ mɛɛ Kunmindi-ti kǐ Low nangǐ. Kdɔ né-é-je lay kinlé tɔ̀ bɛ̀ kadi dow-je 'ra-né go rɔ-dé kete kdɔ ree lə Kristi.

Néndó kǐ sɔbi dɔ kitə kǐ Kristi itə né-je lay kinlé, tɔ̀ kdɔ kulə-né dingəm mɛɛ njéndó mbete-je-ti kin kdɔ kadi 'tɔgi-né mɛɛ kadmɛɛ-ti lə-dé bi kadi 'tusi Kristi d'ɪ̄nə-é ə 'təl kǐ ta nɛkɔbe-je-ti al. Mbete kinlé nǎ bǎ ndàngi kǎrɛ j'gə al. Tɔgrɔ-ti ya, njëndangi-é to jipi kǐ adi mɛɛ Kristi, adi ɛ gə ta lə Lubə maji dɔkaglo-ti liə, kǐ bone jɛ ɓa-é Kunmindi kǐ Low. Dow-je kǐ ɛ ndàngi mbete adi-dé lé 'to jipi-je kǐ koji kəy tɔ, adi 'gə Kunmindi kǐ Low. Tɔgrɔ-ti, dɛ d'isi dɔnangi-ti lə Israyel-je al, dɔmajɪ ə d'isi dɔnangi Rɔm-ti. Əbrə-je lo kɔr-é 1-4 toji kitə kǐ Kristi itə njépata-je kǐ ta Lubə-ti rəm, malayka-je rəm, bǎ Moyiji rəm. Əbrə-je lo kɔr-é 5:1-10:18 lé, njëndangi mbete kin toji Kristi kǐ njɛgugnə rəm, bǎ kǐ nɛgugi kǐ maji ɔr njuti rəm. Əbrə-je 10:19 sar tɔl ta-é lé, njëndangi mbete kin toji panjiyə njəkadmɛɛ Kristi. Əbrə-je 11 pa ta lə dow-je nǎ kǐ kaglo Kunmindi-ti kǐ Low kǐ 'toji panjiyə-dé kǐ maji kǐ takul kadmɛɛ.

Kulənoji kǐ sigi itə kulənoji kǐ low

Kulə gin ta

Jǎ 1:1-3; Kol 1:15-17; Əbr 10:12-14; Plp 2:6-11

¹ Kete ndɔkǐ Lubə pa ta kǐ ka-ji-je kǐ nja nati-nati kǐ kəm rəbi-je kǐ gay-gay kǐ takul njépata-je kǐ ta-é-ti ² ə mɛɛ ndɔ-je-ti kǐ nɛ kǐ to ndɔ-je kǐ dɔbəy-ti kinlé, ɛ pa sə-ji ta kǐ takul Ngon-é kǐ ɛ bǎ ində-é dɔ né-je-ti lay rəm ə kəm rəbi kǐ rɔ-é-ti bǎ ɛ ra-né né-je lay rəm tɔ. ³ Ngon kinlé, toji riɓa lə Bɔbi-é takəm dow-je-ti rəsi rəm, ɛ ya to daji rɔ Lubə rəm, to njɛgəti né-je lay taá kǐ takul tɔgi ta kǐ ta-é-ti. Loki ɛ bɔr majal-je lə dow-je kɔgi lé, ɛ isi dɔ jikol Lubə-ti mɛɛ lo-je-ti kǐ taá nɔ. ⁴ Ɛ təl to kǐ boy itə malayka-je adi ingə ri kǐ itə ri-dé.

Jeju Kristi to kǐ boy itə malayka-je

⁵ Dan malayka-je-ti lé, ɛ kǐ rá ɔ Lubə idə-é panè: 'To Ngon-m, bone Mǎ ya m'to Bɔbi-i* wa? Bǎ təl panè: Mǎ m'a to Bɔbi-é, ə ɛ à to Ngon-m† wa? ⁶ Ə loki Lubə ɔw kadi Ngon dər-é ree dɔnangi-ti lé təl pa ɓəy panè: «Kadi malayka-je lə-m lay ya d'osi dɔ-dé nangǐ nɔ̄-é-ti.» ⁷ Ə təl pa ta sɔbi dɔ malayka-je panè: Lubə adi malayka-je liə 'to kǐ yəl bɛ; tɔgrɔ-ti, ɛ adi ngannjékullə-je liə 'to kǐ ndɔ pər bɛ̄š. ⁸ Ngà kǐ sɔbi dɔ Ngon-é rəm ɛ panè: Lubə, kalikɔbe lə-i tɔ̀ kǐ dɔ ɓal-ɓal ə gəl ngar lə-i to gəl ra né kǐ njururu*. ⁹ I 'ndigi né ra kǐ njururu ə ɔsi ta né ra kǐ maji al. Gin-é kin bǎ i Lubə lé, Lubə lə-i mbəti-i dan madkullə-je-ti lə-i ur-né ubi rɔnəl dɔ-i-ti.† ¹⁰ Lubə təl

* 1:5 1:5 Pa 2:7 † 1:5 1:5 2Sa 7:14; 1Poy 17:13 ‡ 1:6 1:6 Det 32:43; Pa 97:7 § 1:7 1:7 Pa 104:4 * 1:8 1:8 Pa 45:7 † 1:9 1:9 Pa 45:8

pa bəy panè: I 'Babə, lo kulə gin né-je-ti lé, i 'ra dənangi ə dora to kullə ra ji-i[‡]; ¹¹ dora kə dənangi à goto, ngà i 'isi lo kisi-i-ti. Né-je kin à ndisi toki kubi bə[§]; ¹² i 'a bəir-dé toki kubi kul bə, ə d'a mbəl rə-dé toki kubi bə, ngà i rəmə, gangi kisi-i kin ya à kisi-né rəm, bə bəl kisi-i kə də-i taà à goto al rəm t^{*}. ¹³ Dan malayka-je-ti lé, ɛ kə rə ə Lubə idə-é panè: 'Isi də jikəl-m-ti nə ya sar kadi m'adi njeba-je lə-i 'təl-né lo kungi nja-i wa[†]? ¹⁴ Malayka-je lé, də lay ya 'to ndil-je kə d'isi 'ra kullə d'adi Lubə; də bə Lubə ulə-dé adi 'ra kullə kdə maji lə də kə tō kadi d'ingə kajı lé al wa?

2

Kulə dingəm meɟ-nq-ti

¹ Gin-é kin bə, ta-je kə j'ooi kinlé, kadi j'ooi maji itə koo-é kə kete-je ya bəy nə j'a kə 'ndəmi kuri wale. ² Kinə ta-je kə ndəkə malayka-je 'pa lé, né-é ra né ə kinə dow kə al də ta əse təl rə-é go-ti al ə Lubə gangta də-é-ti asi ta kullə ra-é-ti lé, ³ jəi kərə kinə j'rai kajı kə boy kin j'ndami-né lé, j'a teɟi kəm-ti ban wa? Kajı kinlé, 'Babə ya pa ta-é lo kulə gin-é-ti nı, bəy bə dow-je kə d'oo ta-é ta-é-ti 'ree d'idə-ji kə ta kajı kinlé to ta kə tɔgrə-ti ya. ⁴ Né-je kə tɔji tɔgi Lubə, kə né-je kə tō bəl-bəl, kə nəkəji-je kə gay-gay, kə ta-je kə Ndil kə aa njay pa lé bə Lubə dan-né go ta-je lə-dé kinlé kə meɟndigi liə. ⁵ Kdətələ dow-je kə dəkaglo-ti kə à ree kə j'pa ta lə-dé kinlé, to malayka-je bə Lubə ində-dé kadi d'ə bə də-dé-ti al. ⁶ Ngə dow madi pa ta-é lo madi-ti meɟ mbete-ti kə aa njay panè: Dow ə to ri ngay ə kadi i Lubə 'adi meɟ-i ole də-é-ti wa? Əse ngon lə dow ə to ri ngay ə kadi 'ində kəm-i go-é-ti wa^{*}? ⁷ I adi-é to kə ndə bə go malayka-je-ti kaglo sɛ, bəy bə i 'ulə jɔgi kəsi gajı kə jɔgi riba də-é-ti rəm, bə 'adi-é isi də kullə ra ji-i-je-ti[†]. ⁸ I adi-é ə bə də né-je-ti lay. Ləki Lubə adi-é ə bə də né-je-ti lay bə lé, né kə Lubə inə adi tō gin tɔgi-é-ti al ya goto. Ngə kə bone bə kinlé, jə j'oo kə ɛ ə bə də né-je-ti lay al bəy[‡]. ⁹ Ngə Jeju kə ɛ bə Lubə adi-é to kə ndə bə go malayka-je-ti kaglo sɛ lé, jəi j'ooi-é kə jɔgi kəsi gajı kə jɔgi riba də-é-ti, kdə kə kə ɛ ingə sar oy-né. Bəba kə takul ramajı lə Lubə lé, ɛ oy-né kdə dow-je lay. ¹⁰ Kdətələ Lubə kə to njəra né-je lay rəm, né-je lay to kə 'liə rəm, kə adi ngan-é-je nı d'ingə kəsgajı rəm lé, tuwə kadi ɛ ra kə Jeju kə to njirə kajı lə-dé lé, adi-é maji ɔr njuti kə takul kə-je. ¹¹ Ə Jeju kə njəkər dow-je kində-dé tagay lé, də kə dow-je kə ɛ ɔr-dé ində-dé tagay kin lay ya Bəbi-dé ra kərə-rə. Gin-é kin bə rə-é səl-é-né lo bə-dé ngankə-é-je-ti al, ¹² ləki ɛ pa-né panè: M'a kilə mbə ta lə-i dan ngankə-m-je-ti. M'a tóy-i dan kəsi-je-ti[§]. ¹³ Bə təl panè: M'a kində meɟ-m də-é-ti. Pa bəy panè: M'ə nə, nati kə ngan-je kə Lubə adi-m-dé^{*}. ¹⁴ Bəba titi kə ngan-je lé, məsi-dé tō rəm, tal rə-dé tō rəm, bə ya tə ə Jeju kərə məsi-é tō rəm, tal rə-é tō rəm tə; kdə kadi kə takul koy-é lé, ɛ taa-né tɔgi Sı kə ɛ bə tɔgi koy tō ji-é-ti, ¹⁵ ə də lay kə 'bəl koy adi 'ra bə liə kə bəl kisi kə də taà lə-dé lay kinlé, kadi ɔr-dé-né bə bə-ti kɔgi. ¹⁶ Kdətələ tɔgrə-ti ya, malayka-je bə Jeju ree kdə ra sə-dé al, ngə ɛ ree kdə ra kə nganka Abrakam. ¹⁷ Bəba tō kadi ɛ təl titi-nı kə ngankə-é-je lé meɟ né-je-ti lay, kdə kadi to burə də njəgugnə-je kə to njəkoo kəmtondoo, kə

[‡] **1:10** 1:10 Pa 102:26 **§** **1:11** 1:11 Pa 102:27 ***** **1:12** 1:12 Pa 102:28 **†** **1:13** 1:13 Pa 110:1

***** **2:6** 2:6 Pa 8:5 **†** **2:7** 2:7 Pa-je 8:6 **‡** **2:8** 2:8 Pa-je 8:7 **§** **2:12** 2:12 Pa-je 22:23 ***** **2:13** 2:13 Eja 8:17-18 (Ndó 2Sa 22:3; Eja 12:2)

njəkə do ndi-é-ti meğ kullə-ti lə Lubə, kdo kadi Lubə inə-né go majal-je lə dow-je kəgi. ¹⁸ Jeju lé asi ra kə dow-je kə nənə tēg do-dé-ti kdo e ya kərə né nə-é adi ingə kə to.

3

Jeju Kristi itə Moiyiji-je kə Jojuwe *Mat 21:33-38*

¹ Gin-é kin bə, səi ngankə-m-je kə njékaa njay, kə Lubə kə dora-ti bə-si lé, adi kəm-si to go Jeju-ti kə to njəkəwkulə rəm, to Burə do njégugnə-je kə sobi do kadmēg lə-ji rəm. ² E a do ndi-é-ti njāngi go njəkəndə-é do kullə-ti titi kə ndəki Moiyiji isi-né do kullə-je-ti lay kə meğ kəy-ti lə Lubə kin bə*. ³ Kdo d'oo-é d'adi asi gaki kadi ingə rifa kə itə 'lə Moiyiji, titi kə njəkəndə kəy ingə-né rifa itə daji rə kəy kin bə to. ⁴ Kdotalə kəy-je lay kin ya to dow bə ində, ə dow kə njəkəndə né-je lay lé, to Lubə to. ⁵ Ə Moiyiji lé, to njəkə do ndi-é-ti njāngi meğ né-je-ti lay kə meğ kəy-ti lə Lubə, kdo to kə e to ngonnjəkullə; bə kdo kadi kinə ta kə tō kadi d'idə-dé tō rəmə, e pa ta kə do-ti adi-dé. ⁶ Ngə Kristi rəmə, e isi do kullə-ti kə meğ kəy-ti liə, kdo to kə e to Ngon-é kə kəy. Mēenda kəy kə nékində meğ do-ti kə j'isi j'osi-né gəji rə-ji kin ya kinə, j'uwəi njarara j'tēgi-né dəbəy-é-ti rəmə, j'toi kəy lə Lubə. ⁷ Gin-é kin bə Ndil kə aa njay pa-né panə: 'Bone kinlé, kinə ooi ndi-é rəmə†, ⁸ adi meğ-si ndəə titi kə ndəki meğ ka-si-je ndəə-né adi 'ra dōngə, 'nə-né Lubə diləlo-ti kin bə al‡. ⁹ Ka-si-je d'oo kullə ra-m-je kə kəm-dé bal kərsə ya ndəki d'ində kədi-dé sə-m adi 'nə meğ-m diləlo-ti§. ¹⁰ Gin-é kin bə wəngi ra-m-né nə do dowbə-je-ti adi m'panə: Mēg-dé tō rangi ya kə ndo-je lay, adi 'gə rəbi-je lə-m al*. ¹¹ Ə wəngi ra-m adi m'ubi rə-m m'panə: D'a kandi lo taakoo-ti lə-m ndə bə al†. ¹² Bəbə səi ngankə-m-je kə njəkəadmēg, ooi go rə-si maji, kadi dow madi dan-si-ti to njēmēgəndul, kə njēmēgəngə sar kadi təl gidi-é adi Lubə kə njəkəsi kəm kin al. ¹³ Ta lə «bone-é» kinlé tō lo tō-é-ti ən ə dīngəm ya uləi meğ-nə-ti kə ndo-je lay, kdo kadi dow madi dan-si-ti adi né kə maji al ədi-é adi tō njēmēgəndəə al ngə. ¹⁴ Kdo kinə j'uwəi kadmēg lə-ji kə dəsəy kin njarara dəbəy-é-ti rəmə, j'toi njəkəndə rə-ji nati kə Kristi. ¹⁵ Kdo 'ndəngi 'panə: Bone kinlé, kinə ooi ndi-é rəmə, adi meğ-si ndəə titi kə ndəki meğ ka-si-je ndəə adi 'ra-né dōngə kin bə al. ¹⁶ Ə nə-je bə ndəki d'oo ndi Lubə bə 'ra dōngə lé wa? To dē lay kə ndəki Moiyiji or nə-dé tēg sə-dé dənangi Ejipti-ti kəgi lé ya al wa? ¹⁷ Ə nə-je bə ndəki wəngi ra Lubə do-dé-ti sar bə kərsə lé wa? To dē kə ndəki 'ra majal bə nin-dé tō diləlo-ti lé ya al wa‡? ¹⁸ Ə nə-je bə Lubə ubi rə-é panə: «D'a kandi lo taakoo-ti lə-n'ə ndə bə al» lé wa? To dē kə ndəki d'al do ta lé ya al wa? ¹⁹ Ə jəi j'ooi kə dē d'asi kandi lo taakoo-ti al, kdotalə meğəngə lə-dé.

4

¹ Tō ya kə kunmindi kə sobi do kandi lo taakoo-ti liə tō lo tō-é-ti bəy kinlé, adi j'bəli, kdo kadi dow madi dan-si-ti ra rə-é kə njənəy gəgi al. ² Kdotalə, jəi kərə d'ilə mbe Poyta kə Maji d'adi-ji titi kə ndəki d'ilə-né d'adi-dé kin bə ya to. Ngə ta kə ndəki d'oo lé bə ra kullə rə-dé-ti al, kdo njəkəo-é-je lé 'taa

* 3:2 3:2 Kni 12:7 † 3:7 3:7 Pa-je 95:7 ‡ 3:8 3:8 Pa-je 95:8 § 3:9 3:9 Pa-je 95:9 * 3:10 3:10 Pa-je 95:10 † 3:11 3:11 Pa-je 95:11 ‡ 3:17 3:17 Kni 14:29,32

kı kadmeę al. ³ Ə jəi kı j'adi meę-ji lé, j'isi j'andi lo taakoo-ti titi kı 'ndangi-né 'panè: «Wəngi ra-m adi m'ubi rə-m m'panè: "D'a kandi lo taakoo-ti lə-m ndə bə al.»» Ə kullə-je lə Lubə rəmə, ində ngangı-é lo kində gin dənangi-ti nı. ⁴ Kdotalə ę pa ta lo madi-ti nıç səbi-né do ndo kı njəkungi-ti siri panè: «Ə ndo kı njəkungi-ti siri lé, Lubə taakoo ta kullə-je-ti liə lay.» ⁵ Rəmə təl pa lo-é-ti ya bəy panè: «D'a kandi lo taakoo-ti lə-m ndə bə al.» ⁶ Bəfa tō kadi dow-je madi d'andi lo taakoo-ti, ya rəmə de kı ndəki d'oo mbə Poyta kı Maji kin dəsəy lé, d'andi lo taakoo-ti lé al, kdə meęngə lə-dé. ⁷ Bəfa Lubə təl ər ndo kı rangi kı bə-é: «Bone» ə pa ta go-ti low nı kı takul Dabidi titi kı ta-é tō-né taá nı panè: 'Bone kinlé, kinə ooi ndi-é rəmə, adi meę-si ndə al. ⁸ Kdotalə, kinə ndəki Jojuwe adi ka-ji-je d'andi lo taakoo-ti lé ngə rəmə, lé Lubə ə pa ta lə ndo kı rangi go-ti al ngə. ⁹ Adi ndo madi kı ə tō ndo taakoo lə dow-je lə Lubə ya tō nıç. ¹⁰ Kdə dow kı andi lo taakoo-ti lə Lubə lé, taa koo ta kullə-je-ti liə lay titi kı Lubə taa-né koo ta kullə-je-ti liə kin bə tō. ¹¹ Ən ə adi j'uwəi rə-ji ngə j'andi lo taakoo-ti kinlé, bı kadi dow madi ndajı gə kaldota kin usi-né al ngə. ¹² Kdə, ta lə Lubə lé, tō ta kı tō kəm rəm, tógi-é tō rəm, ati itə kiyəro kı ta kati-é ra joo ə andi rə dow-ti sar tē de ndil-é-ti kı do tagir-ti liə rəm, əw tē de gul-je-ti kı do ubi-je-ti kı meę singə-je-ti rəm, bə ę gangta do né-je-ti kı do tagir-je-ti kı meę dow-ti rəm tō. ¹³ Ə nékində kı ə dum-é koo ya goto: Né-je lay tō ndaa-ti rəsi ə tō kı nəji nangi ta kəm-é ę Lubə-ti kı j'a kori go né-je nıç-é-ti.

Jeju Kristi itə burə do njégugnə-je kı meę kulənoji-ti kı low

¹⁴ Jəi lé, Jeju kı Ngon lə Lubə kı əw dərə-ti kin bə to burə do njégugnə-je lə-ji, ən ə adi j'uwəi kadmeę lə-ji njarara. ¹⁵ Kdə j'owi kı burə do njégugnə-je kı ta ı meę-é kdə tógi kasi al-je lə-ji; né nə-é meę né-je-ti lay tanə sə-ji bə ya tō, ngə majal bə ę ra al. ¹⁶ Ən ə adi j'oti kı meęnda kay kı kədə kalikəbe-ti lə Lubə kı njərəmaji, kadi j'ingəi koo kəmtondoo kı ramaji kdə kadi ndo kı tō kadi ra sə-ji əjə ra sə-ji.

5

Négugi lə Kristi

¹ Kdotalə burə do njégugnə-je kı rá-rá ya 'mbəti-é dan dow-je-ti bə d'ində-é ta kullə-ti lə Lubə kdə ta lə-dé; kdə kadi ę bə ra kullə do kadkare-je-ti, kı də-je-ti kı kəm kilə məsi-dé nangi kadi toki kiñə-né go majal-je kəgi. ² Ǝ ə kasi koo kəmtondoo lə dow-je kı 'njəgə né al-je, kı njəndəm kur wale-je, kdə ę ya kı do-é kərə tō njətógi goto tō. ³ Ə kdə tógi goto liə kinlé ya tō bə ę ya kı do-é ə kilə-né məsi də nangi, kadi majal-je liə toki kiñə-né go-é kəgi rəm, bə kadi majal-je lə dow-je toki kiñə-né go-é kəgi rəm tō. ⁴ Dow kı ə kasi mbəti rə-é kdə kullə kı rıba-é tō kin ya goto; ngə Lubə bə ə bə dow lo-é-ti titi kı ndəki bə-né Arç kin bə tō. ⁵ Bə ya tō, Kristi lé tō ę ya ı kı dərə-é ilə rıba do rə-é-ti kadi n'təl-né burə do njégugnə-je al, ngə tō Lubə ya bə idə-é panè: 'To Ngon-m, bone mə ya m'to Bəbi-i*'; ⁶ bə təl pa lo madi-ti bəy panè: I 'tə njégugnə ya sartagangi titi Melsisedəki bə†. ⁷ † Ǝ bə, loki isi-né dənangi-ti né bəy lé, ilə bəbi ndi-é nangi kı man nı kəm-é-ti bə pa-né ta kı Lubə ə nıç-né ta-é-ti ę kı ə kasi kajı-é ta yo-ti; ə ę oo ndi-é

* 5:5 5:5 Pa 2:7 † 5:6 5:6 Pa 110:4 † 5:7 5:7 Mat 26:36-46; Mar 14:32-42; Luk 22:39-46

kdo to kî e to njèkilə kuji do-é-ti; ⁸ e to Ngon-é rəm, ya ngà e ndó təl rə go ta-ti kî takul kə kî ingə. ⁹ Lokî Lubə adi meğ-é idi or njuti-njuti lé, e bā təl to njèkadi kaji kî sartagangi dow-je lay kî njətəl rə-dé go ta-ti liə. ¹⁰ Ə Lubə pa ta rəsi do-é-ti ində-é-né burə do njégugnə-je titi Melsisedeki bə. ¹¹ Kî sobi do ta kinlé, ta-je kî kadi j'pa lé n̄ə ə to né-je kî kər meğ-é ngə, kdo səi lé, 'gəi né kalangi al. ¹² †Kdo səi lé, lé a toi njéndó dow-je né ngə, rəmə sar bəne bə ya kərə 'təli owi ndoo kadi 'təl ndó-si né-je kî dəsəy kî meğ ta-ti lə Lubə kin bəy, adi səi owi ndoo kil mbà bi asi kusoi né kî ngə al bəy. ¹³ Kdo dow kî rá-rá kî isi il mbà lé, to dow kî néndó kî sobi do néra kî njururu asi meğ-é al, adi dowbé to ngon. ¹⁴ Ngə nékuso kî ngə lé, to 'lə dow-je kî 'təgi gangi ə de lé né-je kî tēe do-dé-ti ra adi tagir lə-dé asi kər rəbi nin né kî maji kî né kî maji al.

6

¹ Gin-é kin bā, néndó kî sobi do Kristi kî to néndó kî dəsəy kinlé, adi j'inhəi go-ji-ti ngə, ə j'owi kî kete meğ néndó-ti lə dow-je kî 'təgi gangi, bi kadi j'ai lo kərə do néndó-je-ti kî dəsəy kî to kiñə panjiyə kî à tēe koy, ² kî ta kî sobi do kadmeğ Lubə, kî néndó kî do batəm-je-ti, kî kində ji do dow-ti-je, kî ta kî sobi do dow-je kî d'oy kî d'a təsi ndəl kində lo tēe-je, kî ta kî gangi kî sartagangi-je kin al ngə. ³ Kinə Lubə ndigi sə-ji do-ti rəmə, e bā to né-je kî j'a rai. ⁴ Ə de kî londógi lə Lubə ndógi do-dé-ti nja kərə ngə, kî 'nə kadkare kî dərə-ti d'oo maji-é rəm, 'taa Ndil kî aa njay meğ-dé-ti rəm, ⁵ 'nə ta kî maji lə Lubə d'oo maji-é rəm, 'nə tógi-je kî kaglo-ti kî à ree d'oo maji-é rəm, ⁶ ya bā 'təl d'usi lé, lo kadi dow təl ree sə-dé adi d'inhə panjiyə-dé kî maji al kəgi goto. Kdotalə de ya 'təl 'bə Ngon lə Lubə kagdəsi-ti ta kî lə-dé-ti rəm, d'ulə rəsəl do-é-ti takəm kosi dow-je-ti rəm. ⁷ Kdotalə ndər kî man ndi asi-é maji adi né ubə-ti ə andi adi ra kî 'bā-é-je kî njéndər-é-je lé, Lubə tər ndi-é do-ti. ⁸ Ngə kinə e ubə kun-je kî ngəə-je rəmə, d'a kiñə kəgi, nəy ngəsi kadi Lubə ində ndəl do-ti, d'a kulə pər kəgi. ⁹ Lé j'pa bə ya kərə, səi kî j'ində-si dan kəm-ji-ti lé, je j'gə maji kî səi ai do rəbi-ti kî maji, kî to rəbi kaji. ¹⁰ Kdotalə Lubə kî to njéra né kî njururu lé, meğ-é à koy do kullə ra-si-ti al rəm, ndigi kî 'ndigi-é bā 'rai kî njékaa njay-je kî ri-é ə isi 'rai sə-dé bəy kinlé, meğ-é à koy do-ti al. ¹¹ Ngə je lé, j'ndigi kadi n̄ə-n̄ə dan-si-ti uwə rə-é ngə bə ya sar kadi meğ-si kî indəi do Lubə-ti kinlé əw-né kî kete-kete sar təl-né ta-é; ¹² bə kdo kadi 'toi njédabi-je al, ngə kadi 'ndaji de kî d'ingə né kî Lubə un-né mindi-é adi-dé kî takul kadi kî d'adi meğ-dé, kî ngəbi kî 'ngəbi pərərə kinlé. ¹³ Kdotalə, loki Lubə un mindi-é adi Abrakam lé, dow kî rangi kî boy itə Lubə kî Lubə à kubi rə-é kî ri-é goto, adi Lubə ubi rə-é kî ri-é e ya*, ¹⁴ panè: «Təgrə-ti ya, m'a kadi maji ur-i kî do madi-é-ti madi-é-ti, ə m'a kadi kər nganka-i ree kî do madi-é-ti madi-é-ti†.» ¹⁵ Bəbā Abrakam ilə meğ-é do madi-é-ti p̄j ngəbi rəmə, go-ti e ingə né kî Lubə un-né mindi-é adi-é lé ya tə. ¹⁶ Kdotalə dow-je kî d'əw kî kubi rə-dé lé, né kî boy itə-dé bā d'un ri-é d'ubi-né rə-dé ə kubi rə lé ində ngangi ta kî naji. ¹⁷ Bə ya tə, dow-je kî Lubə un mindi-é kdo kadi-dé nəmaji-je lé, e pa ta-é ə ubi rə-é do-ti kdo kadi 'gə kî ndi-n'ə kî n'un kinlé dum kadi dow bujuru. ¹⁸ Ə né-je kî joo, adi to kunmindi rəm, kubi rə rəm

lé, to né-je kí dum bujuru; ę b́a toji kí lo kadi Lubə ədi ta goto, adi ra-é kin b́a ulə dingəm meę-ji-ti n̄a, jəi kí lo ɔyɔɔɔ lə-ji ya káre-rè é to meę-ji kí j'indəi dɔ né-ti kí Lubə ɔji kɔɔ ra kadi-ji kinlé. ¹⁹ Nékində meę dɔ-ti kinlé uwə tagir lə-ji nangi ngə, toki ngowla kuwə bato nangi kí ngə rəm, ą lo kə-é-ti gərərə rəm kin bə; nékində meę dɔ-ti kinlé ɔw njal tēę gidi kubi gangi meę kəy-ti, lo-ti kí aa njay-njay, ²⁰ kí to lo kí Jeju b́a andi-ti kete n̄ɔ-ji-ti kɔɔ ta lə-ji; Jeju təl to burə dɔ njəgugnə-je lə Lubə kí sartagangi titi Melsisedeki bə.

7

¹ Melsisedeki kinlé to ngar kí bebo Salem-ti rəm, to njəgugnə lə Lubə kí taá n̄u rəm; loki Abrakam tətɔ rɔ ngar-je ə isi təl ki bee lé, Melsisedeki tilə kəm-é ə tɔr ndi-é dɔ-é-ti*²; ę b́a Abrakam adi-é kí káre dan kí dɔgi-ti meę né-je-ti lay kí taa lo rɔ-ti ə kɔr meę ri-é to ngar kí njəra né kí njururu, ɔy b́a to ngar kí bebo-ti kí Salem tɔ ə kɔr meę-é to «ngar kí njələpiya†.» ³ Bobi-é goto rəm, kɔ-é goto rəm, ginkoji liə goto rəm; ndɔ koji-é goto rəm, b́a ndɔ koy-é goto rəm. Ę titi-n̄a k̄i Ngon lə Lubə bə, ę to njəgugnə lə Lubə ya sartagangi. ⁴ Ooi, Melsisedeki lé to dow kí boy sar adi Abrakam kí ę ya to ka-ji kin kàrè, adi-é kí káre dan kí dɔgi-ti meę né-je-ti kí taa lo rɔ-ti. ⁵ Ə nganka Lebi kí dan-ti-je kí 'to njəgugnə-je lə Lubə lé, ndukun adi-dé tarəbi kadi 'taa kí káre dan kí dɔgi-ti ji dow-je-ti kí 'to ngankɔ-dé-je kí dę kàrè 'to nganka Abrakam tɔ. ⁶ Ngə Melsisedeki lé to kí gin ka-ti lə-dé al ya taa kí káre dan kí dɔgi-ti ji Abrakam-ti! Ę tɔr ndi-é dɔ dow-ti kí Lubə un mindi-é adi-é! ⁷ Dow kí boy b́a tɔr ndi-é dɔ ngon dow-ti. Ta kinlé to ta kí dow à naji al. ⁸ Nganka Lebi kí 'taa kí káre dan kí dɔgi-ti lé, 'to dow-je kí njəkoy, ngə Melsisedeki lé mbete kí aa njay panè to dow kí isi kəm. ⁹ Ta təl ta-é-ti lé, j'a panè: Loki Abrakam adi kí káre dan kí dɔgi-ti lé, Lebi kàrè adi tɔ; ə Lebi b́a nganka-é 'to njétaa kí káre dan kí dɔgi-ti meę né-je-ti lay. ¹⁰ Kɔɔtalə, loki Melsisedeki tilə-né kəm Abrakam lé, Lebi tò meę ka-é Abrakam-ti n̄ɔɔ ngá. ¹¹ Takul kullə gugi né lə nganka Lebi kin ya b́a Lubə adi-né ndukun jipi-je. Adi kinlé lə nganka Lebi kí 'to njəgugnə-je lə Lubə kinlé, kullə lə-dé ra dow adi maji ɔr njuti rəmə, dow à kɔw ndoo njəgugnə lə Lubə kí rangi al ngá; ngə njəgugnə lə Lubə kí rangi kí titi-n̄a k̄i Melsisedeki bə b́a ree ɔi to ę kí titi-n̄a k̄i Arɔ bə al kɔɔ ri ɔy wa? ¹² Kɔɔtalə loki 'mbəl kullə gugnə lé, d'a mbəl ndukun ya to ɔane. ¹³ Kɔɔ dow kí ta-je kin ɔɔbi dɔ-é lé, to kí ginkoji-ti kí rangi; ə dow kí dan ginkoji-ti liə kí ra kullə logugi né-ti ya goto. ¹⁴ Kɔɔ dow-je lay 'gə maji kí 'Babe lə-ji to kí ginkoji-ti lə Juda, kí to ginkoji kí Moiyiji pa ta kí dɔ-ti ɔa-né ri njəgugnə-je lə Lubə al ya sar. ¹⁵ Né kí ree toji ɔy kí ta kin to ta kí tɔgrɔ-ti lé ɔn: Njəgugnə kí rangi kí titi-n̄a k̄i Melsisedeki bə ree, ¹⁶ ə ę təl njəgugnə lə Lubə k̄i kəm rəbi kí ndukun adi dow-je 'təl-né njəgugnə-je kin al, ngə ę to njəgugnə lə Lubə k̄i takul tɔgi kiskəm kí sartagangi. ¹⁷ Kɔɔtalə ta kinlé, mbete kí aa njay pa ta dɔ-ti panè: I 'to njəgugnə lə Lubə ya sartagangi titi Melsisedeki bə‡. ¹⁸ Beba ndukun kí kete lé, Lubə bujuru kɔgi kɔɔ tɔgi-é goto rəm, kullə liə goto rəm; ¹⁹ kɔɔ ndukun lé, né kí ę ra adi maji ɔr njuti ya goto, ə ngɔsné lé, nékində meę dɔ-ti kí maji n̄a itə kí kete kí à kɔw sə-ji rɔ Lubə-ti tò nè. ²⁰ Ə né kinlé Lubə ubi rɔ-é b́a ra-né, ɔi to né kí ra né bə par al. ²¹ Dę kí rangi lé, 'to

* 7:1 7:1 Kgn 14:17-18 † 7:2 7:2 Kgn 14:20 ‡ 7:17 7:17 Pa 110:4

njégugné-je lə Lubə kɪ Lubə ubi rɔ-é b́á ində-dé-né al; ngà Jeju rəmə, təl njégugné kɪ Lubə ubi rɔ-é b́á ində-é-né panè: «'Babe ubi rɔ-é ə à təl naji ndi-é al.» Ubi rɔ-é panè: «I 'to njégugné lə Lubə ya sartagangi.» ²² Gin-é kin b́á Jeju ya to-né gin męenda kay lə-ji sɔbi dɔ kulənoji kɪ maji n̄a itə kɪ kete. ²³ Rəm b́á njégugné-je kɪ ginkoji-ti lə Lebi kinlé kɔr-dé n̄a, kdɔtalə də d'ɔr tó-n̄a tó-n̄a kɔɔ kɔy ɔgi-dé lo ra kullə kɪ dɔ bal-bal; ²⁴ ngà Jeju lé, isi kəm sartagangi, adi à kinə kullə gugnə kadi dow al. ²⁵ Gin-é kin tɔ b́á dow-je kɪ njeree rɔ Lubə-ti kɪ takul-é lé, ę asi kaji-dé kaji kɪ sartagangi; ę isi kəm kɪ dɔ bal-bal kɔɔ pa ta kɪ Lubə kɔɔ ta lə-dé. ²⁶ Adi Jeju b́á to burə dɔ njégugné-je lə Lubə kɪ j'ɔwi ndoo-é; kɔɔ ę aa njay, ta goto dɔ-é-ti, majal liə goto, ę ę ngərangi kɪ njeramajal-je, toki boy dɔ né-je-ti lay. ²⁷ Dę lay kɪ 'to burə dɔ njégugné-je lə Lubə lé, ndɔ-é ndɔ-é ya d'ilə məsi d̄a kadkare-ti kadi Lubə in̄ə-né go majal-je lə-dé kɪ sɔbi dɔ-dé kɔgi, b̄əy b́á d'ilə məsi kɔɔ majal-je lə ndəgi jipi-je b̄əy; ngà Jeju rəmə, ɔw ndoo ra titi kɪ dę 'ra-né kin al; ę ra nja káre-rə ə adi-né rɔ-é kɔy. ²⁸ Ndukun lə Moiyiji lé, ində burə dɔ njékun dɔ njégugné-je lə Lubə kɪ 'to njétógi kasi al-je tɔ; ngà ę kɪ Lubə pa ta rəsi ubi rɔ-é b́á ində-é-né burə dɔ njégugné-je, go ndukun-ti lé, to Ngon-é kɪ ra né kɪ maji ɔr njuti sartagangi.

Kəykubi kɪ sigi lə Lubə kɪ kulənoji kɪ sigi

8

¹ Ta kɪ boy n̄a kɪ j'a pa ən: Ko burə dɔ njégugné-je lə Lubə kɪ b̄ə kin b́á j̄ji j'ɔwi-né; ę isi dɔr̄a-ti, dɔ jikɔl kalikɔb̄e-ti lə Lubə kɪ njétógi kɪ n̄a. ² Ǝ to njèrakullə lə-ti kɪ aa njay, adi to męę kəykubi-ti kɪ tɔgrɔ-ti kɪ to kəy lə Lubə kɪ to 'Babe ya b́á ra b̄i to dow al. ³ Kdɔtalə burə dɔ njégugné-je lə Lubə kɪ rá-rá kɪ d'ində-é lé, d'ində-é kadi adi kadkare-je Lubə rəm, kadi ilə məsi d̄a-je nangi adi-é rəm; adi Jeju kàrè tò kadi ingə né adi tɔ bane. ⁴ Kinə ndɔki isi nangi n̄ə lé, to ya kàrè à to njégugné lə Lubə al, kɔɔ njégugné-je kɪ go ndukun-ti d'isi n̄ɔɔ ngá. ⁵ Kullə kɪ njégugné-je kin d'isi 'ra lé, to takəm né-je, kɪ ndil né-je kɪ tɔgrɔ-ti kɪ dɔr̄a-ti; gangi-é kin ya, loki Lubə pa ta kɪ Moiyiji, kadi ra kəykubi liə lé, ę panè: «'Oo, 'a ra ḡa-é kɪ m'tɔji-i dɔ mbal-ti kin ya.» ⁶ Ngà kɪ ngɔsn̄ə-ti kinlé, Kristi ingə kullə kɪ boy n̄a, kɔɔ ę to njékulə dow-je noji nati kɪ Lubə sɔbi dɔ kulənoji kɪ maji n̄a itə kɪ kete, kɔɔ Lubə ində gin-é dɔ kunmindi-je-ti kɪ maji n̄a itə kɪ kete-je. ⁷ Kɔɔ kinə kulənoji kɪ dɔs̄ay lé, ta goto dɔ-ti rəmə, d'a sangi ę kɪ njèkungi-ti joo al ngá. ⁸ Ngà to kɔl b́á Lubə kɔl panè:

«Ooi, 'Babe panè: Nɔɔ-je à ree n̄ɔɔ,
kɪ m'a dɔɔ kulənoji kɪ sigi nati
kɪ gin Israyel, kɪ gin Juda*.

⁹ A tò titi-n̄a kɪ kulənoji kɪ ndɔki m'dɔɔ nati kɪ ka-dé-je,
ndɔ-é-ti kɪ m'uwə ji-dé m'ndɔr-dé-né m'tęę sə-dé kɔgi
dɔnangi Ejipti-ti kin al.

'Babe panè:

Titɪ kɪ dę ya kɪ dɔ-dé d'ǎ-né njangi dɔ kulənoji-ti lə-m al kinlé,
M̄a kàrè, m'adi usi-m dɔ-dé-ti al tɔ†.

¹⁰ 'Babe panè:

* 8:8 8:8 Jer 31:31 † 8:9 8:9 Jer 31:32

Ooi, kulənoji kî m'a dɔɔ kî gin Israyel, go ndɔ-je-ti kinlé ban:
M'a kadi 'gə ndukun-je lə-m, m'a ndangi meɟ-dé-ti.
M'a to Lubə lə-dé ə de d'a to dow-je lə-m[‡].

¹¹ Dow kî à ndó madi-é əse à ndó ngonkɔ-é panè:
“Gə 'Babe bane” à goto.

Kdɔ kî dɔ ngran-je-ti kî nde sar teɟ-né dɔ dow-je-ti kî togi kî dan-dé-ti lé,
dow-je lay d'a gə-m[§].

¹² Kdɔ m'a kiɲə go né ra-dé kî njururu al kɔgi rəm,
bá meɟ-m à kole dɔ majal-je-ti lə-dé al ya sar rəm to*.[»]

¹³ Ba kî Lubə bə kulənoji kin né kî sigi lé, ɟ adi kulənoji kî dɔsəy təl né
kî low; ə né kî to né kî low rəm, buɟə rəm kinlé nəy ngɔsi kadi goto ngá.

9

Tet 25; 26; 40:17-33

¹ Kulənoji kî dɔsəy lé, ɟ kərə ndɔki ɔw kî kúji pole Lubə liə, kî lo pole
Lubə kî tɔ nangi nɛ tɔ. ² Kdɔtalə 'ra kəykubi; meɟ-é kî dɔsəy 'bá-é lo kî
aa njay; ɟ b́a kagi naɟ lampi, kî tablə, kî mbə kadkare-je tɔ-ti. ³ Ə gidi
kubi-ti kî njəkung-ti joo kî 'gangi-né meɟ kəy lé, lo kî 'bá-é lo kî aa njay-
njay tɔ-ti. ⁴ Lo-é kin b́a logugi né kî bay kî 'ra kî lor 'ró-né nɔkagi kî əti
maji tɔ-ti, b́a sanduki kulənoji kî 'ra gidi-é lay ya kî lor tɔ-ti rəm, meɟ
sanduki-ti lé, bəgrə kî 'ndangi ta-je kî sɔbi dɔ kulənoji titi kərə tɔ-ti rəm,
kagtosi lə Arɔ kî ndɔki puti lé tɔ-ti rəm, b́a mbul kî 'ra kî lor tɔ-ti ə meɟ
mbul lé b́a nékuso kî 'bá-é maan tɔ-ti tɔ. ⁵ Dɔ sanduki-ti lé né kî d'adi to
takəm malayka-je kî njérifa kî 'bá-dé seribɛ-je tɔ-ti ə ndil bagi-dé uti dɔ
lo kî məsi ungi-ti kadi toki kiɲə-né go majal-je kɔgi. Kî ngosnè-ti kin lé,
lo pa ta dɔ né-je-ti kin kî bar-é bar-é lay goto. ⁶ Né-je lay kinlé 'tində kî
gangi-é gangi-é kete, adi loki njégugn-je d'ɔw kî ra kullə kî sɔbi dɔ pole
Lubə rəmə, d'andi kəykubi-ti lə Lubə meɟ-é-ti kî dɔsəy kî dɔkaglo-je lay.
⁷ Ngá meɟ-é kî njəkung-ti joo lé, burə dɔ njégugn-je lə Lubə ya par b́a
andi-ti nja kərə b́al kərə, ə à kow kî məsi dɔ ji-é-ti kdɔ majal-je liə rəm, b́a
kdɔ majal-je kî dow-je 'ra kî go lo gə-é al-ti rəm tɔ. ⁸ Gangi-é kin b́a Ndil kî
aa njay toji-né, kî loki kəykubi kî dɔsəy tɔ-né bəy kin rəmə, tarəbi kî kow
lo-ti kî aa njay-njay lé toki teɟ al bəy. ⁹ Né kinlé to takəm né kî kaglo-ti kî
bone; ə toji kî kadkare-je kî məsi dɔ kî kilə kadi Lubə kinlé, à kasi ra kadi
tagir lə njəpole Lubə maji-né ɔr njuti al. ¹⁰ Ndukun-je kî sɔbi dɔ rɔ dow,
adi ta lə nékuso-je, kî nékay-je, kî togi rɔ-je kî gay-gay kin ya par; ə d'ində
dɔ dow-je-ti sar teɟ meɟ ndɔ-je-ti kî né-je mbəl-né rɔ-é.

Kristi to burə dɔ njégugn-je lə Lubə

¹¹ Ngá Kristi lé ɟ ree titi burə dɔ njégugn-je lə Lubə bə kdɔ né-je kî
maji-maji kî à ree*[‡]; ɟ andi meɟ kəykubi-ti lə Lubə kî to kəykubi kî gati-é
nɔ itə kî nangi nɛ rəm, maji ɔr njuti rəm. Ə kəy-é kinlé to dow b́a ra kî ji-é
al, adi toki dan nékində-je-ti kî dɔnangi-ti nɛ al; ¹² ɟ andi lo kî aa njay-njay-
ti lé nja kərə-rə ə andi kî məsi b́al biɲə-je kî məsi lum mangi-je al, ngá kî
məsi-é ɟ ya. Beba ɟ gangi-né dɔ-ji gangi kî sartagangi. ¹³ Kdɔ kinə məsi

[‡] 8:10 8:10 Jer 31:33 § 8:11 8:11 Jer 31:34 * 8:12 8:12 Jer 31:34 * 9:11 9:11 Né-je kî
maji-maji kî ta-é tɔ nɛ kinlé meɟ mbete-je-ti kî nɔ-je lé 'panè to né-je kî tɔ meɟ ndɔ-je-ti kî bone,
ngá meɟ ɟ kî dan-ti-je rəmə 'panè to né-je kî à ree kî ree bəy tɔ.

bal biñə-je kî məsi bəbi mangi-je kî bu mandî mangi-je kî 'rô bəy ə 'tusi dō dow-je-ti kî 'ra né kî tō nē ə aa rō-dé, ¹⁴ ngà məsi Kristi kî ban bā à kasi kaa tagir-je lə-ji sōbi dō kullə ra-ji-je kî maji al kî à tēē koy kin, kđo kadi j'rai kullə lə Lubə kî Njəkisi kəm al wa? Kđo kî takul Ndil kî aa njay kî njəkisi sartagangi lé, ę ya kî dō-é un rō-é kî majal goto-ti adi Lubə. ¹⁵ Gin-é kin bā Kristi to-né njəkulə dow-je noji nati kî Lubə mēē kulənoji-ti kî sigi, ę oy kđo taa-né dow-je kî d'isi dan majal-ti kilə-dé taá loki d'isi-né gin tōgi kulənoji-ti kî dōsəy. Bè kđo kadi dę kî Lubə bə-dé lé, d'ingə némaji-je kî à tō sartagangi kî ę un-né mindi-é adi-dé. ¹⁶ Kđotalə kinə dow ndangi mbete pa-né ta kî sōbi dō néndubə rəmə, tō kadi dowbé à koy bā mbete-é à ra kullə bəy. ¹⁷ Mbete kî sōbi dō néndubə lé, à ra kullə go koy dow-ti, kđo kinə njëndangi-é isi kəm bəy rəmə, mbete-é à ra kullə al. ¹⁸ Gin-é kin bā kulənoji kî dōsəy lé ya kərə ulə-né gin-é kî məsi kî kilə nangi. ¹⁹ Kđotalə, loki Moiyiji ndó ndukun adi kosi dow-je lay, titi kî 'ndangi-né mēē mbete ndukun-je-ti lé, ę un məsi lum mangi-je, kî məsi bal biñə-je, kî man, bā un takubi lən kî kər njir-njir kî kam ijopi ulə dan məsi-ti tusi dō mbete ndukun-je-ti ya kete bəy bā tusi dō kosi dow-je-ti, ə panè: ²⁰ Ɛ kin to məsi kulənoji kî Lubə un ndu dō-ti kđo ta lə-si†. ²¹ Bè ya tō ə ę tusi-né məsi dō kəykubi-ti lə Lubə rəm, dō né ra kullə-je-ti kî 'pole-né Lubə rəm tō. ²² Kî go ndukun-ti lé, né-je n̄ə ya məsi bā ra adi aa; ə kinə məsi usi nangi al lé, kiñə go majal kōgi goto tō. ²³ Kinə takəm né-je kî dōrə-ti kərə d'aa-dé njay kî kəm rəbi-je kî bə kin rəmə, tō kadi né-je kî togrō-ti kî dōrə-ti kî dō-dé ya kərə toki kaa-dé kî kəm rəbi məsi kî kilə kî maji or njuti tō. ²⁴ Kđo lo kî aa njay kî dow bā ra kî ji-é ndaji-né né-je kî togrō-ti kin bā Kristi andi-ti tin al, ngà ę ow dōrə-ti, kđo kadi kî ngəsnə-ti kin ya ą takəm Lubə-ti kđo ta lə-ji. ²⁵ Ɛ andi kđo kadi adi rō-é kî nja nati-nati titi kî burə dō njégugnə-je lə Lubə andi-né kî bal-bal lo-ti kî aa njay-njay kî məsi dā-je kin al; ²⁶ kinə bə al rəmə lé Kristi à kingə k̄ə kî nja nati-nati low n̄ə lo kində gin dōnangi-ti. Ngà ngəsnə, tasəy ndō-je-ti bā ę ree nja kərə-rè ya kđo bər-né majal kî takul kadi kî ę ya kî dō-é adi rō-é adi d'ilə məsi-é nangi. ²⁷ Ə titi kî tō kadi dow oy nja kərə-rè ya ə go-ti to ta kî gangi kinlé, ²⁸ bə ya tō ə Kristi lé, go k̄ə-ti kî ingə nja kərə-rè or-né majal-je lə kosi dow-je kî n̄ə kōgi lé, ę à tēē busi, tēē kî njəkungi-ti joo, kđotalə majal-je al ngà, ngà kđo kaji dow-je kî d'isi ngəbi-é kđo kadi aji-dé.

10

¹ Kđotalə ndukun lé, ow kî takəm némaji-je kî à ree ya, ngà to bā to takəm né-é-je kî togrō-ti al; gin-é kin bā ḡə məsi kî kilə kî kərə-rè ya kî d'ilə kî nja nati-nati kî dō bal-bal kinlé, à kadi dow-je kî 'ree rō Lubə-ti 'maji-né d'or njuti al. ² Bè al rəmə lé, dow-je kî 'pole Lubə kî gangi-é kinlé, d'a taakoo, kđo lé d'a kaa njay nja kərə-rè ya tagangi b̄i lé mēē-dé à kuwə-dé kî ta dō majal-je-ti lə-dé al ngà. ³ Ngà məsi kî kilə kinlé, ole mēē dow-je dō majal-je-ti kî dō bal-bal. ⁴ Kđotalə məsi lum mangi-je, kî məsi bal biñə-je lé, à kasi bər majal-je ndə bə al. ⁵ Gin-é kin bā, loki Kristi ow kî ree-né dōnangi-ti lé, ę pa kî Lubə panè: I ndigi məsi kî kilə-je kî kadkare-je al, ngà to i ya bā 'ra daji rō-m*. ⁶ I ndigi dā-je kî 'rô pər kî dā-je

kí kilə məsi-dé nangi kdo majal-je kin al†. 7 Beba m'panè: 'Oo, m'a kow, kdo meę mbete-ti kí 'bír lé, 'ndàngi ta kí do-m-ti titi nçç, kdo kadi m'ra ndigi læ-i, i Lubə ya‡. 8 E pa dosay panè: «Négugi-je, kà kadkare-je, kà da-je kí ró pər-je, kà da-je kí kilə məsi-dé nangi kdo majal-je kinlé, nəl-i al rəm, i ndigi al rəm.» Ngà ndukun lé, ndigi kadi 'ra négugi-je kin lay. 9 Beba e təl panè: «'Oo, m'a kow kdo ra ndigi læ-i i Lubə ya.» Kristi bujuru népole kí kete kçgi ə ində népole kí njékungi-ti joo. 10 Jeju Kristi ra né kí meę Lubə ndigi. E adi rə-é koy nja káre-rè, ya ər-ji-né ində-ji tagay. 11 Njégugnə kí rá-rá lé, a lo kullə-ti liə kà ndə-é ndə-é, ə ilə məsi kilə kí to ga-é kí káre-rè ya; məsi kí kilə kinlé asi bər majal-je al ya sar. 12 Ngà e lé, loki e adi rə-é kí né kilə məsi nja káre-rè kdo majal-je rəmə, e isi dojokol Lubə-ti ya sartagangi§, 13 ə e isi ngəbi kadi Lubə təl njéba-je liə lo kungi nja-é*. 14 Kí takul kadkare kí nja káre-rè ya dow-je kí e aa-dé lé, e adi 'maji d'ər-né njuti ya sartagangi. 15 Ta kinlé Ndil kí aa njay pa adi-ji tç. Kdo e pa kete panè: 16 'Babe panè: Ooi, kulənoji kí m'a dçç nati sə-dé go ndə-je-ti kinlé ban: M'a kində ndukun-je lə-m meę-dé-ti, m'a ndàngi tagir-ti lə-dé†, bá təl ilə do-ti panè: 17 Meę-m à kole do majal-je-ti lə-dé al rəm, bá meę-m à kole do kaldota-je-ti lə-dé al ya sar rəm tç‡. 18 Ngà loki majal-je toki kiçə go-é kçgi lé, məsi kí kilə kdo majal à goto ngá.

Ndəji-je kí gay-gay

Ndəji kí sobi do kq gərərə do kadmeę-ti
Əbr 6:1-20

19 Beba ngankç-m-je kí njékadmęę, kà takul məsi Jeju lé, meę-ji nda kay kadi j'andi lo-ti kí aa njay-njay. 20 Jeju ər tarəbi kí sigi, kí to rəbi kiskəm adi-ji kà takul kində kí ində kubi gangi meę gangi ə kubi kinlé to daji rə-é e ya, 21 adi jəi j'owi kà burə do njégugnə-je lə Lubə kí isi do kullə-je-ti kí meę kəy-ti lə Lubə. 22 Tagir kí maji al kí meę-ji-ti toki togi adi aa njay rəm, bá daji rə-ji kàre toki togi kà man kí aa njay rəm, ən ə adi j'owi kí rə Lubə-ti kí meę-ji kí káre-rè rəm, kà kadmeę kí adi meę-ji ndakay rəm. 23 Adi j'ai njángi do nékində meę do-ti læ-ji kí j'pai ta do-ti lé, kdətalə njékunmindí-é lé, to njəkə do ndi-é-ti. 24 J'indəi kəm-ji go-nə-ti kadi j'osi gin-nə meę ndigi dow-je-ti rəm, meę kullə-je-ti kí maji-maji rəm. 25 Adi j'tusi kəwnə læ-ji j'içəi titi kí dow-je madi d'isi 'ra-né kin al. Ngà kadi j'uləi dingəm meę-nə-ti, titi kí ooi-né kí ndo ree lə 'Babe nəy ngosi. 26 Kdətalə kinə kəm-ji tçç do ta kí tçgro-ti maji bá go-ti j'təli j'rai majal kà meęndigi læ-ji rəmə, məsi kí kilə kí rangi kdo majal-je ya goto ngá, 27 adi to ngəbi ta kí gangi kí tç bəl, kà pər kí ç mbil-mbil kí tç pərèrè kdo kç njédçngə-je kin ya ngá! 28 Kinə dow al do ndukun lə Moiyiji bá dow-je joo əse mutə d'oo-é lo-é-ti bá 'pa ta do-ti rəmə, 'təl dowbé təl kí koo kəmtondoo goto-ti§. 29 Ngà dow kí nədi Ngon lə Lubə rəm, oo məsi kulənoji kí Kristi təl-é-né dow kí aa-ti kin kí né kí kare rəm, bá pa ta kəbi do Ndil-ti kí aa njay kí njəra sə-ji maji kin rəm lé, səi 'giri kí kində kçji kí sobi do-é à ngə nç ya al wa? 30 Kdo j'gəi dow kí panè: Dalba toki lə-m, Mə bá m'a kadi nə-nə nékugə doji-é. E pa bəy panè: 'Babe à gangta do dow-je-ti liə*. 31 To né kí tç bəl nç kadi

† 10:6 10:6 Pa 40:7 ‡ 10:7 10:7 Pa 40:8-9 § 10:12 10:12 Pa 110:1 * 10:13 10:13 Pa 110:1

† 10:16 10:16 Jer 31:33 ‡ 10:17 10:17 Jer 31:34 § 10:28 10:28 Det 17:6 * 10:30 10:30 Det 32:35-36

dow usi mee-ji Lubə-ti kî njèkisi kəm! ³² Ngà adi mee-si ole do ndo-je-ti kî doday kî kəm-si ijə-né do Lubə-ti ə go-ti gogi rəmə ingəi kò nà dan ro-ti kî ngə, ³³ adi kî madi-je dan kosi dow-je-ti ya d'ulə rəsol do-si-ti rəm, d'adi-si kò-je kî gay-gay rəm, kî nà-je ingəi kò nati kî de kî d'ingə gə kò-je kî bè kin to. ³⁴ Kdotalə səi ingəi kò nati kî dangay-je, ə ndigi kî rənəl kadi 'taa nékingə-si-je, kdo səi 'gəi kî owi kî nékingə-je kî maji itə né-je lay rəm, tò sartagangi rəm. ³⁵ Ən ó kadmee lə-si kî nékugə doji kî sobi do-é to né kî boy nà kinlé, 'tusi 'inəi al. ³⁶ Kdotalə səi rəmə owi ndoo kadi uwəi ro-si ngə, kdo kadi 'rai meəndigi lə Lubə ə ingəi-né né kî e un mindi-é kdo kadi-si. ³⁷ Kdotalə kaglo nəy nà al, nəy nde bè ya ə e kî tò kadi à ree lé, à ree; isi do nja-é-ti rəm ngə†. ³⁸ Ə dow lə-m kî njera né kî njururu à kisi kəm kî takul kadmee. Ngà kinə təl or ro-é kî gogi rəmə, mee-m à nəl-m do-é-ti al‡. ³⁹ Ə jəi rəmə, j'toi dow-je kî dan de-ti kî d'or ro-dé kî gogi kdo tuji kin al, ngə jəi j'toi dow-je kî j'adi mee-ji kdo kadi j'aji.

11

Kadmee lə dow-je kî mee kulənoji-ti kî low
Jə 8:56; 1Pi 1:8; Pa 33:6; 9:1

¹ Kadmee lé to nda mee kay do né-ti kî dow ində mee-é do-ti; to né kî dow oo kî kəm-é al bəy ya gə kî né-é tò nɔɔ tɔgrɔ-ti.

² Dow-je kî kete low lé, takul kadmee lə-dé bə ta kî do-dé-ti maji-né.

³ †Kî takul kadmee bə j'gəi-né kî Lubə ində né-je lay kî gangi-é gangi-é kî ta kî ta-é-ti, adi né kî dow oo kî kəm-é kinlé tee mee né-ti kî dow oo kî kəm-é al.

⁴ Kî takul kadmee bə Abel ilə-né məsi də nangi adi Lubə kadkare-ti ə to kadkare kî maji nà itə 'lə Kayin; kî takul kadmee liə bə Lubə or-né ta do-é-ti, ə pa ta kî maji do kadkare-je-ti liə; lé e oy ya kərə kadmee liə ra adi e isi pa ta ya bəy-bəy.

⁵ Kî takul kadmee lə Enokî bə Lubə un-é ow-né siə dora-ti adi-é oy al ə dow oo-é gogi al, kdo Lubə un-é ow siə. Kete bə kadi un-é ow siə lé, 'pa ta kî maji do-é-ti 'panə e to dow kî nəl Lubə*. ⁶ Ə kinə kadmee goto lé, dow à nəl Lubə ndə al; dow kî isi ow kî ro Lubə-ti lé, tò kadi adi mee-é kî Lubə isi nɔɔ ə isi ugə do-ji de kî d'isi 'sangi-é.

⁷ Loki Lubə pa ta kî Nuwe sobi do né kî dow oo nja kərə al bəy ya Nuwe bəl-bəl kî maji, adi kî takul kadmee bə e ra-né bato kî boy aji-né dow-je kî mee kəy-ti liə; kî takul kadmee bə Nuwe gangi-né ta do dow-je-ti kî donangi-ti ə e təl-né njèkingə nédo-ji kî sobi do nərə kî njururu kî dow à kingə kî takul kadmee.

⁸ Kî takul kadmee bə Abrakam ilə-né kuji do ba-ti kî Lubə ba-é kadi-é ow donangi-ti kî à təl néndubə liə; e gə lo kî isi ow-ti al ya i par ow. ⁹ Kî takul kadmee bə, e ow isi-né kî mba bè donangi-ti kî Lubə un mindi-é kdo kadi-é; e isi kəykubi-ti ə gangi-é kin ya Isaki-je kî Jakobi kî d'ore-nə siə do kunmind-ti kî kərə kinlé d'isi-né kəykubi-je-ti to. ¹⁰ Kdo e isi ngəbi bebo kî gin-é ngə maji kî Lubə ya to njəkəji gosi ra-é rəm, to njèkində-é rəm.

¹¹ Kî takul kadmee ya to bə Sara kî bugə gurə-gurə ya, Lubə adi-é oji ngon, kdo e gə kî Lubə kî un mindi-é adi-n'è lé, to njəkə njangi do ndi-é-ti.

† 10:37 10:37 Aba 2:3; Eja 26:20 ‡ 10:38 10:38 Aba 2:4 † 11:3 11:3 Jə 1:3 * 11:5 11:5 Kgn 5:24

¹² Gin-é kin bá dow káre-rè kí isi ngəbi koy ya, oji ngon ində-né gin dow-je adi 'nə titi kərwəi-je kí dora-ti əse yangra kí ta babo-ti kí dow asi tidə al kin bə†.

¹³ Də lay kin ya d'oy mee kadmeə-ti ə né-je kí Lubə un mindi-é kdo kadi-dé lé de d'ingə al; ngə də d'a say bá d'oo ə 'ra rənəl-é, ə 'pa rəsi kí 'to mba-je rəm, njédəə kí nja-dé taá dənangi-ti nē rəm. ¹⁴ Dow-je kí 'pa ta bē kinlé, 'toji ndaa-ti rəsi kí d'isi 'sangi bə lə-dé kí sobi do-dé. ¹⁵ Ə kinə lé mee-dé tō gərərə do bə-ti kí d'i-ti lé rəmə, lé d'a təl kow-ti gogi.

¹⁶ Ngə kí tōgrə-ti lé, də 'sangi bə kí maji n̄a itə ɛ kí d'i-ti, adi to bə kí dora-ti. Gin-é kin bá 'ba Lubə Lubə lə-dé kārē rə-é sol-é-né al; kdo ɛ ra go bebo lə-dé n̄ɔɔ.

¹⁷ Loki Lubə n̄a mee Abrakam lé, Abrakam ɔw k̄i təl Isaki kadi-é kadkare-ti k̄i takul kadmeə. Ǝ kí Lubə un mindi-é adi-é lé ya bá ɔw k̄i kadi ngon kal liə kadkare-ti‡ ¹⁸ ə ɛ ya bá ndoki Lubə idə-é 'panè: «K̄i takul Isaki bá i 'a kingə-né nganka-i-je kí ri-i à tō do-dé-ti.» ¹⁹ Ǝ gir kí Lubə asi kadi adi dow t̄osi ndəl ində lo t̄eə dan njékoy-je-ti. Gin-é kin bá Lubə təl-né k̄i ngon-é lé adi-é gogi; ə né-é kinlé toji koy ə t̄osi ndəl. ²⁰ K̄i takul kadmeə bá Isaki t̄or-né ndi-é do Jakobi-je-ti k̄i Esuwa kdo ndo-je kí à ree. ²¹ K̄i takul kadmeə bá loki n̄ay ngosi kadi Jakobi oy lé ɛ t̄or-né ndi-é do ngan lə Jojepi-ti rəm, d̄ugi nangi do kagtosi-ti liə ngə bá ɔsi-né gaji Lubə rəm. ²² K̄i takul kadmeə bá, ɔy ndo-je-ti lə Jojepi lé, ɛ pa-né ta kí sobi do t̄eə ndaa-ti lə ngan Israyel-je, ə un-né ndu adi-dé sobi do né kí d'a ra k̄i singə-é. ²³ K̄i takul kadmeə bá lo koji Moiyiji-ti ya, njékoji-é-je 'b̄oyɔ-é-né n̄ay mutə; kdotalə də d'oo kí ngon lé kurə n̄a adi 'bəl ndukun lə ngar al. ²⁴ K̄i takul kadmeə bá loki Moiyiji t̄ogi lé, ɛ mbati kadi 'ba-é-né ngon koji ngon lə Paraɔ kí dené; ²⁵ ɛ ndigi kingə k̄ɔ nati k̄i dow-je lə Lubə bi kadi n'ra rənəl dokaglo-ti kí sɛ bə dan majal-ti al. ²⁶ Kdotalə ɛ oo adi r̄sol kí ndo-é à t̄eə do Kristi-ti lé, to né kí maji n̄a itə nékingə-je kí Ejipti; kdo ɛ oo nékuğə doji-je kí tō say n̄u kí à ree. ²⁷ K̄i takul kadmeə bá, Moiyiji bəl-né w̄ongi lə ngar al, adi t̄eə-né k̄ogi dənangi Ejipti-ti; ɛ ɔ d̄ingəm titi dow kí oo Lubə kí dow oo-é k̄i kəm-é al kin bə. ²⁸ K̄i takul kadmeə bá Moiyiji ra-né n̄ay Paki ə səki-né məsi takəy-je-ti, kdo kadi malayka kí njət̄o ko dow-je təl ngan dər-je lə Israyel-je al. ²⁹ K̄i takul kadmeə bá, Israyel-je d'ində-né babo kasi 'gangi titi nangi tuti bə. Ngə loki dow-je kí Ejipti 'n̄a kadi d'ində 'gangi t̄o rəmə, man tuú ta-dé lay. ³⁰ K̄i takul kadmeə bá loki Israyel-je 'njiȳ 'gəə do bə Jeriko ndo siri rəmə, ndogb̄or kí do-ti t̄əti nangi rum-rum. ³¹ K̄i takul kadmeə bá Rakabi kí to kaya dené oy-né nati k̄i njəmbati təl r̄o-dé go ta-ti al-je al, kdotalə ɛ uwə njékində manji lo-je kí r̄o-é-ti maji. ³² Ə ta ri ə m'a pa b̄əy? Kdo kinə kadi m'or-si poy Jedeɔ-jeŠ, k̄i Baraki-je*, k̄i Samsɔ-je†, k̄i Jepte-je‡, k̄i Dabidi-jeŠ, k̄i Samiyel-je*, k̄i njépata-je kí ta Lubə-ti lé kaglo à kasi-m al. ³³ K̄i takul kadmeə bá də 't̄əti-né r̄o k̄ɔb̄e-je rəm, 'ra-né né kí njururu rəm, d'ingə-né né kí Lubə un mindi-é kdo kadi-dé rəm, d'uti-né ta b̄ol-je rəm, ³⁴ 't̄ol-né p̄ər kí ɔ̄ k̄i t̄ogi-é lingim-lingim rəm, 't̄eə-né ta kiyər̄o-ti rəm, njəm̄oy-je kārē t̄ogi-dé ree-né do madi-é-ti gogi rəm, 't̄əti-né r̄o adi asgar-je kí mba

† 11:12 11:12 Kgn 22:17 ‡ 11:17 11:17 Kgn 21:12 § 11:32 11:32 Njg 6-8 * 11:32 11:32 Njg 4 † 11:32 11:32 Njg 13-16 ‡ 11:32 11:32 Njg 10-12 § 11:32 11:32 1Sa 6-30; 2Sa 1-24; 1Ng 1-2 * 11:32 11:32 1Sa 1-31

d'ay-né n̄-dé-ti rəm tɔ. ³⁵ Dené-je 'təl d'ingə dow-je lə-dé kɪ d'oy b́á 'tosi ndəl 'tɛɛ.

Dow-je kɪ n̄-je lé, d'adi-dé k̄ə n̄a ya, ngà də 'ndigi kadi dow taa-dé ilə-dé taá al; b̄ə k̄ə kadi d'ingə-né né kɪ maji n̄a kɪ to tɔsi ndəl kində lo tɛɛ. ³⁶ Də kɪ madi-je 'soki-dé rəm, d'ində-dé kɪ ndəy marow rəm, d'ilə-dé sil rəm, b́á d'ungi-dé dangay-ti rəm ³⁷ 'tilə-dé kɪ ər 'tol-dé rəm, 'n̄a m̄eɛ-dé rəm†, 'tj̄ə-dé kɪ sii rəm, 'tol-dé kɪ kiyəɔ rəm. Də kɪ n̄-je d'ilə taá yó-je kɪ n̄ə-je, ndaá biɲə-je kɪ ndaá bati-je b́á to nékɔɔ-dé, né-je lay ya nal-dé, d'adi-dé k̄ə, d'ulə kəm-dé ndoo ³⁸ ə də kinl̄é kisi-dé dan dow-je-ti kɪ d̄ɔnangi-ti tuwə-dé al! D'ilə kɪ diləlo-je, kɪ d̄ɔ mbal-je, kɪ bole mbal-je, kɪ bolebe-je. ³⁹ Ə də lay kinl̄é ta kɪ d̄ɔ-dé-ti maji kɪ takul kadm̄eɛ lə-dé ya, ngà d'ingə né kɪ Lubə un mindi-é k̄ə kadi-dé lé al. ⁴⁰ Kdɔtalə Lubə uwə d̄ɔ né kɪ maji n̄a itə kɪ kete k̄ə ta lə-ji, adi to maji kɪ də d'a maji k̄əɔ njuti nati sə-ji.

12

¹ Ə j̄əi k̄ərə, dow-je kɪ 'tò nduy-nduy kɪ 'tɔji kadm̄eɛ lə-dé kinl̄é 'gəə d̄ɔ-ji sipi tɔ ɛ́n ɛ́ adi j'mbati né kuti lay kɪ ɔy, kɪ majal kɪ lo kadi bindi-ji ɔ́ ə j'uwəi r̄ɔ-ji nḡa j'ayi nḡodi kɪ toki d̄əji kadi j'ayi. ² J'adi kəm-ji t̄o kɪ d̄o Jeju-ti, kɪ ɛ́ b́á to 'Ba kadm̄eɛ rəm, to nj̄era kadm̄eɛ kadi maji ər njuti rəm kin. Ə uwə r̄ɔ-é nḡa ingə k̄ə d̄o kagd̄əsi-ti, oo r̄ɔsɔl kɪ né al, kdɔtalə r̄ɔnəl kɪ s̄obi d̄ɔ-é t̄o nḡəbi-é, adi kɪ n̄ə kin ɛ́ isi d̄o jik̄ɔl kalik̄ɔbe-ti lə Lubə nḡa.

Kuwə r̄ɔ nḡa

³ 'Giri d̄o Jeju-ti kɪ nj̄eramajal-je d'osi-é kɪ ta kosi kɪ nḡa ya uwə r̄ɔ-é nḡa kin; b̄ə al rəmə, m̄eɛ-si à tuji kadi t̄ógi-si ər wuti. ⁴ S̄əi 'r̄oi kɪ majal sar 'tɛɛi kɪ m̄əsi mb̄u al b̄əy. ⁵ Ə s̄əi m̄eɛ-si oy d̄o nd̄əji-ti kɪ 'nd̄əji-si titi kɪ dow nd̄əji-né ngan-é lé wa?

Ngon-m, 'oo kindəkoji lə 'Babe kɪ né ndam al,

ə kinə kindəkoji tɛɛ d̄ɔ-i-ti rəmə 'adi ər t̄ógi-i al*.

⁶ Kdɔtalə dow kɪ 'Babe ndigi-é b́á ində-é ɔji-é, ə dow-je lay kɪ 'to ngan-é-je b́á ɛ́ ində-dé kɪ ndəy†. ⁷ Ori m̄eɛ-si loki kindəkoji tɛɛ d̄ɔ-si-ti. Lubə ində-si ɔji-si titi ngan-é-je b̄ə. Kdɔtalə ngon kɪ rá b́á b̄əbi-é ində-é ɔji-é al wa? ⁸ Ngà kinə dow-je lay d'ingə kindəkoji b́á s̄əi inḡəi al rəmə, s̄əi 'toi kɪ ngan-je kɪ b̄əbi goto b̄ə, bi ngan-je kɪ k̄oji k̄əy al. ⁹ K̄ə b̄əbi-ji-je kɪ nangi n̄ə b̄əy ɛ́ d'ində-ji d'ɔji-ji ə j'l̄əi kuji d̄ɔ-dé-ti, ngà b̄əbi-ji kɪ d̄ɔɔ-ti kɪ ban b́á j'a kuləi d̄ɔ-ji gin t̄ógi-ti liə k̄ə kadi j'isi-né kəm al wa? ¹⁰ K̄ə, b̄əbi-ji-je d'ində-ji d'ɔji-ji kaglo s̄ə b̄ə par, k̄ə d'oo d'adi to né kɪ maji, ngà Lubə l̄é ɛ́ ində-ji ɔji-ji k̄ə maji lə-ji kɪ t̄ogro-ti, k̄ə kadi j'ori-n̄a siə d̄o kaa njay-ti liə. ¹¹ T̄ogro-ti ya, kindəkoji lay ya lé, d̄ɔs̄ay b̄əy ɛ́ to m̄eɛk̄ə bi to né r̄ɔnəl al; ngà go-ti gogi rəmə, kɪ r̄ɔ dow-je-ti kɪ d'ingə néndó m̄eɛ-é-ti lé, kandi-é to lapiya kɪ né ra kɪ njururu. ¹² Gin-é kin b́á kadi 'surəi ji-si kɪ oy njururu, kɪ n̄ja-si-je kɪ t̄ɔɔ naki-naki kin‡. ¹³ Kadi n̄ja-si un r̄əbi-je kɪ t̄o njururu-njururu, k̄ə kadi n̄ja kɪ m̄əti ər ta-n̄a-ti al, ngà kadi lapiya b́á t̄əŠ. ¹⁴ 'Sangi lapiya kɪ r̄ɔ dow-je-ti lay ə 'sangi kaa njay kɪ ɛ́ ya goto rəmə, dow à koo 'Babe al kin tɔ. ¹⁵ Ooi go r̄ɔ-si maji kadi dow madi uwə r̄ɔ-é ər k̄əgi nal-né ramaji lə Lubə al rəm; kadi dow madi toki kagi kɪ ati kɪ t̄əl

† 11:37 11:37 Ta lə n̄a m̄eɛ-dé kinl̄é, goto m̄eɛ mbete-je-ti kɪ n̄-je kɪ 'ndàngi kɪ ji-dé kɪ ta greki.

* 12:5 12:5 Gos 3:11 † 12:6 12:6 Gos 3:12 ‡ 12:12 12:12 Eja 35:3 § 12:13 12:13 Gos 4:26

isi tubə dojigi-é-ti kin bè al, nè à junglu-si ə à kun meəkati liə kində-né dow-je n̄a. ¹⁶ Ooi go rɔ-si maji kadi dow madi to njérakaya al rəm, njəkoo né kí aa njay kí né kí kogi kare, titi Esuwa kí ta lə nékuso kí nja káre ya un-né dər liə ndogí kin al rəm. ¹⁷ Səi gəi kí say go-ti, loki ɛ ndigí tərndi kí sobi do dər lé, d'osi-é ta-ti nğərəngi; ɛ təl sangi kí n̄ɔ kəm-é-ti ya, ngə ɛ asi kadi adi bobi-é təl naji ndi-é al ngá. ¹⁸ Kdotalə səi lé owi ngosi kadi mbal-ti kí dow à kodi kí ji-é kin al rəm, kí mbó pər-ti kí ɔ mbil-mbil kin al rəm, mbó tilkisi-ti al rəm, mbó lo-ti kí ndul ndi-ndi al, bá mbó yəlbə-ti kí ulə mbi-mbi al rəm, ¹⁹ mbó lo-ti kí təbi mbanga ba-ti kin al rəm, bá lo kí ndi dow ba-ti boy mbing adi de kí d'oo 'dəji kadi n'ooi ta kinlé gogi rangi al ngá kin káre səi owi mbó-ti al rəm. ²⁰ Kdo ta lə ndukun kí panè: «Də ya bá ɔdi rɔ mbal kinlé kàrè, d'a tilə-é kí ər təl-é» kinlé dum do-dé*. ²¹ Ə né kí Moiyiji oo lé, tò bəl n̄a adi ɛ panè: M'bəl rəm, m'dadi rəm†. ²² Ngə səi rəmə owi mbó mbal Siyɔ-ti kí febo-ti lə Lubə kí njəkisi kəm, Jorijaləm kí dora-ti, kí mbó malayka-je-ti kí budogí nja n̄a-n̄a rəm; ²³ səi owi mbó kosi dow-je-ti kí 'toki ngan dər-je kí ri-dé toki ndəngi dora-ti kí d'a 'ra rənəl rəm; mbó Lubə-ti kí njəgangta lə dow-je lay rəm; bá mbó ndil dow-je-ti kí njururu kí 'təl-dé d'adi 'maji d'or njuti rəm; ²⁴ səi owi mbó Jeju-ti, kí njəkulə dow-je noji nati meɛ kulənoji-ti kí sigi, kí mbó məsi-ti kí səki kí pa ta maji n̄a itə 'lə Abel rəm. ²⁵ Ooi go rɔ-si maji, dow kí njəkide-si ta lé, ɔsi-é nğərəngi al. Kdotalə kinə de kí ndokí d'osi dow kí njəkide-dé ta kí dənangi-ti nè nğərəngi, 'teɛ ta tuji-ti al lé, ban bá jəi bá j'a teɛi ta tuji-ti, loki j'mbati kooi do ta ndəji kí dora-ti wa? ²⁶ E lé, ndokí ndi-é yəki dənangi, ə ngosnə un mindi-é adi-ji panè: Gidi gogi rangi lé, m'a yəki dənangi ya par al ngá, ngə m'a yəki dora tɔ‡. ²⁷ Ta kí 'pa panè gidi gogi rangi kinlé, toji kí né-je kí tò kadi 'yəki ə 'yəki ngá kinlé, d'a kor kogi, kdo kadi né-je kí dum yəki bá à n̄əy. ²⁸ Gin-é kin bá jəi kí j'ingəi kɔbe kí dum yəki lé adi j'ra oiyo Lubə rəm, j'poli-é pole kí nəl-é, kí kuji kí kilə do-é-ti nati kí bəl. ²⁹ Kdo Lubə lə-ji to pər kí njəkɔ lo tɔ§.

13

Ndəji kí sobi do né-je kí gay-gay

¹ Ngankɔ-m-je kí njəkadmee, uwəi rɔ-si ngə meɛ ndigi-n̄a-ti. ² Adi meɛ-si oy do ra mba-ti al, kdo takul mba kí ra lé bá dow-je madi 'gə lo-é al ya d'uwə-né malayka-je kí rɔ-dé-ti.

³ Adi meɛ-si ole do dangay-je-ti, titi né kí səi kàrè əi sə-dé nati dangay-ti bè rəm, dow-je kí d'adi-dé kɔ kàrè adi meɛ-si ole do-dé-ti, titi né kí ingəi kɔ daji rɔ-si-ti nati sə-dé bè rəm tɔ.

⁴ Kadi taana to né kí dow-je lay d'ilə kuji do-ti, ə kadi dené-je kí dingəm 'ngəm rɔ-dé d'adi-n̄a. Kdo Lubə à gangta do njérakaya-je-ti kí njəsangi-n̄a-je-ti.

⁵ Adi kəmnda là bá ɔr n̄ɔ-si meɛ panjiyə-si-ti al; adi meɛ-si usi nangi do né-je-ti kí ji-si-ti nè kin ya, kdo Lubə ya kí do-é panè: «M'a kiñə-i kogi al, m'a tusi-i kiñə-i kogi ndə bè al*.» ⁶ Gin-é kin bá j'a kasi pai-né ta kí

* 12:20 12:20 Tət 19:12-13 † 12:21 12:21 Det 9:19 ‡ 12:26 12:26 Aje 2:6 § 12:29 12:29 Det 4:24 * 13:5 13:5 Joj 1:5

męenda kay paine: 'Babe ya to njera sə-m; m'a bəl al. Ri b́a dow à kasi ra sə-m wa[†]?

⁷ Adi męe-si ole do njėkor n̄-si-je-ti, ḱi 'pa ta lə Lubə d'adi-si; ooi təl ta kisi k̀i do taá lə-dé ə 'ndaji kadmęe lə-dé. ⁸ Jeju Kristi lé gangi kisi-é kin ya isi-né tagnè rəm, bone rəm, b́a à kisi-né sartagangi rəm tó. ⁹ İnəi r̄-si adi néndó-je ḱi mba ḱi gay-gay lay kin ya ɔr-si go-é-ti al. Kdotalə tó maji kadi ramaji lə Lubə b́a ulə dingəm męe-ji-ti, b́i kadi ndu-je ḱi sobi do nékuso-je kin b́a uwə męe-si al; ndu-je kinlé njénjiyə go-ti-je kin ya kàrè ra sə-dé al. ¹⁰ Jəi j'ow̄i k̀i logugi né ḱi njérakullə męe kaykubi-ti lə Lubə ya kàrè d'ow̄ k̀i tógi kadi d'uso né titi al. ¹¹ Kdo d̄a-je ḱi burə do njégugnə-je lə Lubə ɔw̄ k̀i məsi-dé lo-ti ḱi aa njay kdotalə majal-je lé, 'ró-dé pər gidi b̄e-ti ndaa-ti[‡]. ¹² Gin-é kin b́a, Jeju ya kàrè, kadi aa dow-je k̀i məsi-é lé, ę ingə k̄ə gidi b̄e-ti ndaa-ti tó. ¹³ Ən ə adi j'tęeji k̀i gidi b̄e-ti ndaa-ti kadi j'ow̄i k̀i r̄-é-ti ə kadi j'ndigi d̄o-ti kadi r̄ɔsəl liə kin tęe d̄o-ji-ti tó. ¹⁴ Kdo jəi j'ow̄i k̀i b̄ebo ḱi à tó sartagangi nangi nè al, ngà j'isi j'sangi ę ḱi à ree. ¹⁵ K̀i takul Jeju rəmə, kadi ndo-je lay ya j'adi patóy-je b́a to négugi[§] ḱi kadi j'adi Lubə, adi to ta-je ḱi kadi tęe ta-je-ti rəsi sobi do ri-é. ¹⁶ Ngà k̄e b́a maji ḱi ra, k̀i ra k̀i n̄a lé, adi męe-si oy d̄o-ti al, kdo négugi-je ḱi b̄e kin b́a nəl Lubə. ¹⁷ Təli r̄-si go ta-ti lə njėkor n̄-si-je ə uləi d̄o-si gin tógi-ti lə-dé. Kdo d̄e lé d'isi d'ində kəm-dé go-si-ti, kdo d̄e d'a k̄or go kullə-é. 'Rai b̄e kdo kadi 'ra kullə lə-dé k̀i r̄onəl b́i kadi 'ra k̀i męek̄ə al; b̄e al rəmə né ḱi à maji sə-si goto.

Ndəji-je k̀i lapiya ḱi ra

¹⁸ 'Pai ta k̀i Lubə kdo ta lə-ji; kdo j'gə męe-ji-ti maji ḱi męe-ji uwə-ji k̀i ta do né-ti madi al ə j'oji męe-ji-ti kadi j'adi panjiyə-ji maji męe né-je-ti lay. ¹⁹ M'dəji-si k̀i r̄o tungə-m ya kadi 'rai, kdo kadi m'ingə tarəbi m'ow̄-né r̄o-si-ti kalangi. ²⁰ Kadi Lubə ḱi njələpiya, ḱi njəkadi 'Babe lə-ji Jeju ḱi to njėkul bati-je ḱi boy t̄osi ndəl ində lo tęe dan njėkoy-je-ti k̀i takul məsi kulənoji ḱi sartagangi kinlé, ²¹ adi asi rai né-je lay ḱi maji, kdo kadi 'rai-né męendigi liə; kadi ra kullə męe-ji-ti adi j'rai né-je ḱi nəl-é k̀i takul Jeju Kristi, ḱi r̄iba to 'liə ya k̀i do bal-bal! Amən!

²² Ngank̄ə-m-je ḱi njėkadmęe, m'dəji-si kadi taai ta dingəm-je kinlé k̀i męe ḱi kilə do madi-é-ti; kdo ę kin ya to ta-je ḱi m'ndangi goji d̄ekse b̄e ya m'adi-si. ²³ Kadi 'gəi ḱi ngonk̄ə-ji Timote ḱi njėkadmęe lé, d'ın̄ə-é taá ngá. Kinə ree kalangi rəmə, j̄e siə j'a k̄ow̄ nati koo-si. ²⁴ 'Rai lapiya njėkor n̄-si-je k̀i njėkaa njay-je lay ya. D̄e ḱi donangi Itali-ti 'ra-si lapiya. ²⁵ Kadi ramaji lə Lubə n̄yə sə-si lay!

Mbete kí Jaki ndàngi

Ta-je kí dɔ mbete-ti kí Jaki ndàngi

Jaki ndàngi mbete kin kadi ra kɔ njéndó-é-je kadi 'gò-né né kí tɔji kadmɛɛ kí tɔgro-ti rəm, bá kadi ulə dingəm mɛɛ-dé-ti kadi 'ra kullə kadmɛɛ lə-dé rəm tɔ. Jaki 1:1 tɔji kí dow-je kí dɔsɔy kí Jaki ndàngi mbete kin adi-dé lé, 'to jipi-je kí d'adi mɛɛ-dé Jeju Kristi, kí d'isi dɔnangi Israyel-ti al. Ngà to mbete kí à ra kɔ dow-je lay kí d'adi mɛɛ-dé Jeju tɔ. Jaki tɔji rɔ-é kí njèrakullə lə Lubə kí 'lə 'Babe Jeju Kristi (Jak 1:1). Dan dow-je-ti kí sɔ kí ri-dé lə Jaki mɛɛ Kunmind-ti kí Sigi kinlé, à to ɛ kí 'panè to kí káre dan ngankɔ Jeju-je-ti kin bá ndàngi mbete kinlé (Mat 13:55; Mar 6:3). Pol pa ta liə mɛɛ mbete-ti kí adi Galati-je 1:19 tɔ. Go tɔsi ndəl kində lo tɛɛ-ti lə Jeju bəy bá Jaki lé adi mɛɛ kí Kristi to dow kí Lubə un mindi-é kɔ kadi-é ree lé (1Kɔ 15:7). Go-ti, Jaki təl to njèkɔrnɔ njékəwnə-je kí Jorijaləm. Mbete kullə-je lə njékɔwkulə-je 15 pa ta lə kullə liə. Ɛ tum gin mbete liə kí ta kí sɔbi dɔ nàmɛɛ dow kí à kadi njékadmɛɛ tɔgi mɛɛ kadmɛɛ-ti. Bá go-ti, ɛ pa ta kí sɔbi dɔ panjiyə-je kí gay-gay mɛɛ kadmɛɛ-ti rəm, bá pa ta kí sɔbi dɔ ra kullə kɔ ta lə Lubə rəm, ra kɔ njéndoo-je rəm, bá tɔji kullə ra lə kadmɛɛ rəm, pa kí dɔ koo-ti kí kadi dow oo go ta-é dɔ ta-ti kí ɛ pa rəm, bá pa ta kɔw-ti kí kadi dow ɔw kɔ gosi lə Lubə rəm tɔ. Ɛ ndɔr mbi njénékingə-je, ə ulə dingəm mɛɛ njékadmɛɛ-je-ti kí d'isi 'ngəbi təl lə 'Babe, bá mbusi nja-dé kadi 'ra né kí tɔgro-ti rəm, kadi 'pa ta kɔ Lubə rəm, bá kadi 'təl kí dɛ kí 'ndəm kadi d'ingə kaji rəm tɔ.

Tɔji rɔ kɔ Lapiya kí ra

¹ †Má Jaki kí ngonnjèkullə lə Lubə, kɔ ngonnjèkullə lə 'Babe Jeju Kristi, bá m'ndàngi mbete kin m'adi-si sɔi gin koji kí dɔgi gidi-é* joo kí 'sanəi-nə dɔ bə-je-ti kí rangi ə m'ra-si lapiya.

Kadmɛɛ kɔ gosi

² Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, né-je kí gay-gay kí tɛɛ dɔ-si-ti nà mɛɛ-si kɔ koo kinlé, kadi ooi kɔ né rɔnəl kí ɔr njuti. ³ Kɔ sɔi 'gəi kí nà kadmɛɛ lə-si kɔ koo kinlé, à koji kuwə rɔ ngà. ⁴ Ngà kadi kuwə rɔ ngà lə-si ɔ lo kə-é-ti gərərə, kɔ kadi 'toi dow-je kí asi gaki rəm, mɛɛ-si idi njiki-njiki, ə kadi 'toi dow-je kí né madi nal-si al rəm tɔ. ⁵ Kinə dow káre dan-si-ti nal gosi rəmə, kadi dɔji Lubə ə à kadi-é; kɔ Lubə to njékadi né dow-je lay kare kɔ ndinoji. ⁶ Ngà kadi dowbɛ dɔji kɔ kadmɛɛ rəm, bá kadi-é tadi ta dɔ-ti al rəm tɔ. Kɔtələ dow kí tadi ta dɔ né-ti lé titi-nə kɔ pungum man babo kí yəl ɔsi-é yó-je kɔ nɛ-je kin bɛ. ⁷ Kadi dow kí titi-nə bɛ kinlé, gə kí à kingə né ji 'Babe-ti al. ⁸ To dow kí mɛɛ-é ra joo rəm, kɔjra-je liə lay ya ɛ ɔ dɔ-ti al.†

† 1:1 1:1 Mat 13:55; Mar 6:3; Knj 15:13; Gal 1:19 * 1:1 1:1 Dow-je kí Jaki ba-dé gin koji kí dɔgi gidi-é joo kinlé, to gin koji Israyel-je kí məsi-ti kí d'adi mɛɛ-dé Jeju. Ngà ta kinlé à sɔbi dɔ dow-je lay kí 'to jipi-je al kí d'adi mɛɛ-dé Jeju tɔ. † 1:8 1:8 1jə 5:14-15; Mat 7:7-11; 15:22-28; Luk 18:1-8

Ta kí sòbí dɔ njèndoo dɛ kɪ njènékíngɔ

⁹ Kadi ngonkɔ-ji kí njèkadmɛɛ kí to njèndoo ra rɔnəl kɔɔ dɔ-é tò kí taá. ¹⁰ Ɖ njènékíngɔ rəmɔ, kadi-é ra rɔnəl kɔɔ dɔ-é tò kí nangi tɔ. Kɔɔ ɛ à goto titi kí puti wale ur-né kin bè. ¹¹ Loki kàdì ubə fá ɔsi nɔ lé, wale ndole ə puti-é ur adi kurə-é kí kete goto. Bè ya tɔ é njènékíngɔ à goto-né ta kullə-je-ti liə.

Ta kí sòbí dɔ nɔmɛɛ koo rəm, néng rəm

¹² Dow kí ɔ gərərə mɛɛ nɛnɔ-ti lé, to njènékumɔ; kɔɔ go kɔ gərərə-ti liə lé ɛ à kingə nédɔji kí sòbí dɔ kiskəm kí 'Babe un mindi-é kɔɔ kadi dow-je kí njéndigi-é. ¹³ Kinə nɛnɔ tɛɛ dɔ dow-ti rəmə kadi-é panə «to Lubə fá nɔ n'è» al, kɔɔ Lubə lé né kí maji al à nɔ-é al rəm, fá ɛ ya kɪ dɔ-é kàrè nɔ dow al rəm tɔ. ¹⁴ Ngà nɔ-nɔ kí né nɔ-é lé to kəmnda né kí tò mɛɛ-é-ti ya ədi-é ə ndɔr-é kí ta-ti. ¹⁵ Go-ti, loki kəmnda ra bɛ mɛɛ-é-ti rəmə oji majal, ə loki majal ɔw kí kete-kete lé oji koy tɔ.

¹⁶ Ngankɔ-m-je kí njèkadmɛɛ kí m'ində-si dan kəm-m-ti, ədi rɔ-si al: ¹⁷ Kadkare lay kí maji nɔ kɪ maji ɔr njuti lé, to né-je kí taá kí i rɔ Lubə-ti kí to Bɔbi né-je kí ndógi. Lubə lé ɛ mbəl rɔ-é tò gay al rəm, fá ndil né kí njəmbəl rɔ-é goto rɔ-é-ti rəm tɔ.

¹⁸ Lubə ya oji-ji kɪ mɛɛndigi liə kɪ takul ta liə kí to ta kí tɔgrɔ-ti, kɔɔ kadi j'toi titi dɔdər né-je lay kí ɛ ra-dé kin bè.

Koo ta lə Lubə ə təl rɔ go-ti

¹⁹ Ngankɔ-m-je kí njèkadmɛɛ kí m'ində-si dan kəm-m-ti, né kí kadi 'gəi ɔn: Kadi nɔ-nɔ ya i kalangi oo ta, ngà kadi i kalangi pa ta al rəm, fá kadi i kalangi ra wɔngi al rəm tɔ. ²⁰ Kɔɔ wɔngi lə dow à ra né kí njururu lə Lubə al. ²¹ Gin-é kin fá kadi 'mbati-né né-je lay kí tò nɛ kɪ né-je lay kí to kullə mɛɛndul kí nɔy mɛɛ-si-ti, rəmə ta kí 'dubi mɛɛ-si-ti kí to ta kí à kasi kaji ndil-si kinlé fá kadi 'ndigi dɔ-ti kɪ dɔ kí sol lɔm-lɔm. ²² Ooi ta kɪ koo par al, ngà ooi ta ə 'təli rɔ-si go-ti bane, bi ədi rɔ-si kɪ ta-je kí kuy kí nati al. ²³ Kɔɔ dow kí oo ta fá təl rɔ-é go-ti al lé, titi-nɔ kɪ dow kí oo ta kəm-é ɔɔɔɔ-ti, ²⁴ fá ɔti ɔw rəmə tajinati nè ya mɛɛ-é oy dɔ ta kəm-é-ti lé səl kin bè. ²⁵ Ngà dow kí ndər gin ndukun kí maji kí njəta-ji kilə-ji taá kin ə təl rɔ-é go-ti fá ɔ dɔ-ti njángi, bi adi mɛɛ-é oy dɔ-ti al, ngà ɛ ra-né kullə kí rɔ tungə-é rəmə, dowbé kinlé to njènékumɔ mɛɛ kullə ra-é-ti. ²⁶ Kinə dow fa rɔ-é njəpole né fá ngəm ndɔ-é al lé, ɛ ədi rɔ-é kí kədi, népole lə dowbé kinlé to né kí kɔgi kare. ²⁷ Yən, népole kí Lubə kí Bɔbi-ji oo adi to népole kí aa njay kí né kí maji al goto-ti ta kəm-é-ti lé, to koo go ngan al-je kɪ njéngɔwkoy-je dan nékəmtɔndoo-je-ti lə-dé, ə kitə rɔ ngərəngi kàdì né-je-ti kí dɔnangi-ti kí tò nɛ.

2

Ta kí sòbí dɔ kɔrkəm-nɔ

¹ Ngankɔ-m-je kí njèkadmɛɛ, kadmɛɛ 'Babe lə-ji Jeju Kristi kí njèriba lé, ori nati kɪ kɔrkəm-nɔ al. ² Kinə dow madi ulə 'ningó lɔr ji-é-ti kɪ kubi-je kí maji-maji rɔ-é-ti ɔw-né lo kəwɔnɔ-ti lə-si je bè ə njèndoo madi ulə kubi-je kí ndisi rɔ-é-ti ɔw-né kəykəwɔnɔ-ti lé tɔ, ³ rəmə kəm-si tò sikim dɔ dow-ti kí ulə kubi-je kí maji-maji rɔ-é-ti lé adi idəi-é 'painè: «I, 'isi nè, lo-ti kí maji kin.» Ngà njèndoo lé fá idəi-é 'painè: «I, 'ɔ taá tin» al rəmə «'isi nangi lo

kungi nja-m-ti tin.»⁴ Loki sɔi 'rai né kí bè kin dan-si-ti lé to kɔr kəm-ná ðan al wa? Ə sɔi 'təli njékɔr gangi né-je kí tagir-je kí maji al kí mɛɛ-si-ti ðan al wa?

⁵ Ooi, ngankɔ-m-je kí m'ində-si dan kəm-m-ti: 'Gəi toki Lubə mbəti dow-je kí dow-je kí dɔnangi-ti nè d'oo-dé kí njéndoo-je lé, kadi 'təl njénékingə-je kí mɛɛ kadmɛɛ-ti rəm, kadi kɔbe kí ɛ un mindi-é kɔo kadi njéndigi-é-je lé, təl nédɔji lə-dé rəm ya al wa? ⁶ Ngá sɔi ngá bá 'nədi njéndoo-je! Njénékingə-je ya bá 'to njékadi-si kɔ-je kí njékow sə-si nɔ njégangta-je-ti lé al wa? ⁷ Dɛ ya bá 'to njésɔki ri kí maji kí toki kində dɔ-si-ti lé al wa?

⁸ Tɔgrɔ-ti ya, kinə 'təli rɔ-si go ndukun-ti kí ɔ madi-é-je lay kí to ndukun lə Lubə kí to ngar lə-ji, kí 'ndəngi mɛɛ mbete-ti kí aa njay 'panè: «'A ndigi dow madi-i titi-ná kí rɔ-i bè tɔ†» kin rəmə to né kí maji. ⁹ Ngá kinə sɔi ɔri kəm dow-je rəmə sɔi 'rai majal ə ndukun gangta dɔ-si-ti kɔo sɔi ali dɔ ta. ¹⁰ Kɔɔtalə kinə dow təl rɔ-é go ndukun-ti ðikti lay ya bá ɛ al dɔ ndukun káre rəmə, dowbé al dɔ ndukun-je lay ya. ¹¹ Kɔo dow kí njəpanè: «'A ra kaya al» lé, ya panè: «'A təl dow al» tɔ. Adi kinə i 'ra kaya al kàrè bá kinə i 'təl dow rəmə, i 'al dɔ ndukun ðikti lay. ¹² 'Pai ta rəm, 'rai né rəm, kəm dow-je kí d'a gangta dɔ-dé-ti kí ndukun kí njətaa dow-je kilə-dé taá kin ðane. ¹³ Kɔo, dow kí njékoo kəmtondoo lə madi-é al lé, ta kí gangi kí dɔ-é-ti kàrè koo kəmtondoo à goto-ti tɔ. Ngá koo kəmtondoo bá dow à dum-né dɔ ta kí gangi.

Kadmɛɛ kí kullə kadmɛɛ

¹⁴ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, kadi dow panè: «M'ow kí kadmɛɛ», ya ngá ɛ ra né kí toji kadmɛɛ lé al lé, se maji-é to ri wa? Se kadmɛɛ kinlé à kaji-é ya ðan wa? ¹⁵ Kinə ngankɔ-si-je əse kɔnan-si-je madi d'ow kuti-dé dum əse nékuso-dé kí ndo-je lay goto ¹⁶ ya rəmə dow káre dan-si-ti idə-dé panè: «Ɔwi kí lapiya, adi rɔ-si tungə jürürü ə adi mɛɛ-si ndan!» Loki sɔi 'pai bè ya ði adi-dé né kí d'a ra-né kí rɔ-dé al lé, sé maji-é to ri wa? ¹⁷ Kí sɔbi dɔ kadmɛɛ kàrè tɔ bè ya tɔ. Kadmɛɛ lé, kinə kullə-é goto rəmə, to kadmɛɛ kí oy suj.

¹⁸ Ngá dow madi à panè: «'I 'ow kí kadmɛɛ, ngá mɔ rəmə m'ow kí kullə kadmɛɛ, ən ə «'ɔji-m kadmɛɛ lə-i kí kullə-é goto lé adi m'oo ə mɔ m'a kɔji-i kullə kadmɛɛ lə-m kadi oo-né kadmɛɛ lə-m tɔ.» ¹⁹ I 'adi mɛɛ-i kí Lubə ra káre-rè, 'lə-i to tó-é ya. Ndil-je kí maji al kàrè, d'adi mɛɛ-dé kí Lubə ra káre-rè tɔ, ə 'dadi ngin-ngin. ²⁰ Mbə dow, se i ndigi gə né kí toji kí kadmɛɛ kí kullə-é goto to kadmɛɛ kí mɛɛ wəy kare lé wa? ²¹ Ka-ji Abrakam ilə ngon-é Isaki logugi né-ti kɔo kadi Lubə kadmɛɛ-ti, adi to takul kullə ra-é-je bá ta ɔr-né dɔ-é-ti ya al wa? ²² I gə maji kí kadmɛɛ liə wəy nati kí kullə ra-é-je ə kí takul kullə ra kadmɛɛ bá kadmɛɛ liə maji ɔr-né njuti. ²³ Bəba ta kí mbete kí aa njay pa lé né-é ra né. Mbete kí aa njay lé panè: «Abrakam adi mɛɛ-é Lubə, bəba Lubə ɔr-né ta dɔ-é-ti ə ða-é-né nam-é.» ²⁴ Sɔi 'gəi kí to kullə ra dow bá ta ɔr-né dɔ-é-ti ði kí takul kadmɛɛ liə ya par al. ²⁵ Bè ya tɔ ə Rakabi* kí to dené kí njəkaya ya, uwə njétən lo-je kí 'to Israyel-je kí rɔ-é-ti, ə adi-dé 'təl kí rəbi kí rangi, adi to takul kullə ra-é bá Lubə ɔr-né ta dɔ-é-ti. ²⁶ Titi kí dow kí koo goto mɛɛ-é-ti to-né dow kí oy kinlé, gangi-é kin ya tɔ ə kadmɛɛ kí kullə-é goto to-né kadmɛɛ kí oy tɔ.

† 2:8 2:8 Luk 10:27 * 2:25 2:25 Jój 2:1-21

3

Ta kí dɔ ndɔ dow-ti
Mat 12:33-37

¹ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, kadi sɛi njéndó dow-je né 'ɲai al! Kɔ sɛi 'gɛi maji kí jɛ njéndó dow-je né-je lé ta kí gangi kí dɔ-ji-ti à ngà ɲa. ² Jɛi lay ya j'rai né kí maji al kí kɛm rɛbi-je kí gay-gay. Kinə dow ra majal mɛɛ ta pa-é-ti al rɛmə, dowbé to dow kí maji ɔr njuti ə asi kuwə rɔ-é lay gin tɔgi-é-ti. ³ Loki j'uləi jim ta sində-je-ti kadi 'təl rɔ-dé go-ji-ti lé, j'owi kí tɔgi dɔ rɔ-dé-ti lay. ⁴ Ooi ta kí dɔ bato-je-ti tɔ: Bato-je lé to né-je kí boy ɲa ya, ngà loki yəl kí ulə kí tɔgi-é ɔsi-dé kí kete-kete lé, ngon gɔw-é kí ndɛ bɛ ya njɛkuwə-é ɔw-né sə-dé lo-ti kí mɛɛ-é ndigi. ⁵ Bɛ ya tɔ, ndɔ dow to ngon rɔ kí ndɛ bɛ, ya ɛ pa ta-je kí al dɔ-é dɔ-é ɔsi-né gaji rɔ-é. Ooi bɛ! Ngon kɔpər kí ndɛ bɛ ya asi kɔ mɛɛ mbo lay! ⁶ Ndɔ dow lé titi-nɔ kí kɔpər bɛ tɔ. Ɛ bá to lo kí né ra kí njururu al tɔ-ti; ndɔ dow lé to ngon rɔ-ji kí tɔ dan ngan rɔ-ji-je-ti. Ɛ ya to njəndəm rɔ-ji lay kí né kí maji al, bá un pər kí tɔ sartagangɛ dɔ-é-ti ree ində-né kisi kí dɔ taá lə-ji! ⁷ Dow asi təl dɔ-je kí gay-gay lay, kí yəl-je, kí né-je kí njékagɛ nangi, kí né-je kí mani gin tɔgi-é-ti, ə təl-dé gin tɔgi-é-ti ya tɔ. ⁸ Ngà ndɔ dow lé, dow kí asi kuwə-é gin tɔgi-é-ti goto. To né kí maji al kí dow à kasi kuwə ta-é al, ə kəngɛ né kí à tɔl dow rusi nji-nji. ⁹ Ɛ ya j'ɔsi-né gaji Bɔbi-ji kí to 'Babɛ rəm, bá j'indəi-né ndɔl dɔ dow-je-ti kí Lubə ra-dé adi 'titi-nɔ siə rəm tɔ. ¹⁰ Ta-ji kí káre-rɛ kin ya tɔrndi tɛɛ-ti rəm, bá ndɔl tɛɛ-ti rəm. Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, to né kí à tɔ bɛ al. ¹¹ Kəm kɛnɛnɛ kí káre-rɛ lé, man kí sɔl kí man kí ati à tɛɛ-ti wa? ¹² Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, kote à kandi olibiye wa? Əse nduu à kandi kote wa? Kəm kɛnɛnɛ kí káre-rɛ lé man-é à dɔ kati rəm, à sɔl rəm al.

Gosi kí j dɔra-ti

¹³ Nɔ dan-si-ti bá to njɛgosi kí njənégə wa? Kadi-é toji kullə ra-é mɛɛ panjiyə-ti kí maji kí toji kullə ra dow kí njəsɔl dɔ-é kí njɛgosi. ¹⁴ Ngà kinə kim-nɔ kí jangi rusi mɛɛ-si nji-nji rəmə, ɔsi gaji rɔ-si al rəm, bá ədi ta ɔsi-né ta kí tɔgrɔ-ti ngərəngɛ al rəm tɔ. ¹⁵ Gosi kí bɛ kinlə j dɔra-ti al, ngà to gosi kí dɔnangi-ti nɛ, to gosi lə dow, kí gosi lə ndil-je kí maji al. ¹⁶ Kɔ lo kí jangi kí kim-nɔ tɔ-ti lé, né-je kí tulə nati kí majal-je kí gay-gay tɔ-ti tɔ. ¹⁷ Ngà gosi kí j dɔra-ti to gosi kí aa njay ya kete, go-ti to lapiya, to sɔl ləm-ləm, to kuwə noji, to koo kəmtondoo kí ɲa, to kullə ra-je kí maji-maji ə kɔr kəm-nɔ goto-ti rəm, bá kədkəm-nɔ goto-ti rəm tɔ. ¹⁸ Dow-je kí njékulə dow-je noji nati lé, 'to njəsangɛ lapiya lo kisi-dé-je-ti ə kandi-é to né ra kí njururu.

4

Rɔ kí ɓo né-je kí maji al

1Pi 5:5-9

¹ Ta-je kí kɔl-nɔ-je kí tɔ dan-si-ti lé j rá wa? To ɓo né-je kí maji al kí mɛɛ-si-ti ya bá ɔsi-si ɓɔy-ɓɔy buki-si dɔ-nɔ-ti tin al wa? ² Sɛi 'rai kəmnɔ né ə ingəi al; rəmə 'toi njétɔl dow-je kí njéra-nɔ jangi-je; né kí ingəi mɛɛ-é-ti goto. Sɛi 'toi njéra-nɔ ta-je kí njékɔl-nɔ-je. Né kí 'ndigi lé, sɛi ingəi al, kɔ 'gəi dɛji né Lubə al. ³ 'Dɛji né ə ingəi al, kɔ 'dɛji kí tagir kí maji al, 'dɛji kɔ tində sane kɔgi dɔ ɓo né-je-ti kí maji al kí mɛɛ-si-ti. ⁴ Sɛi njérakaya-je

kan! Səi 'gəi kɪ ra kəmnda né-je kɪ dɔnangi-ti lé, to kɔsi ta kɪ Lubə ya al wa? Adi dow kɪ ra kəmnda né-je kɪ dɔnangi-ti nè lé to njəba lə Lubə. ⁵ Ta kɪ mbete kɪ aa njay pa lé, səi adi to ta kɪ kare wa? Mbete kɪ aa njay panè: Ndil* kɪ Lubə adi-é isi mɛɛ-ji-ti lé jangi ra-é dɔ-ti. ⁶ Ngà ramaji lə Lubə lé al dɔ lo; kdɔ mbete kɪ aa njay panè: Lubə ɔsi ta njékində kàdɪ-dé-je, ngà ɛ ramaji kɪ njésɔl dɔ-dé-je. ⁷ ʔn é uləi dɔ-si gin tógi-ti lə Lubə; ʔi gərərə nɔ Sú-ti ə à kəy-si kə say nɔ. ⁸ Reei ngɔsi kɪ rɔ Lubə-ti ə à ree ngɔsi kɪ rɔ-si-ti tɔ. Səi njéramajal-je, 'tori ji-si né kɪ maji al-ti; səi kɪ mɛɛ-si ra joo, adi mɛɛ-si aa njay. ⁹ Kadi 'gəi kɪ 'toi dangi-ti-je, 'ndingəi ndoo, 'nɔi, adi kogi lə-si təl nɔ ə adi rɔnəl lə-si təl mɛɛkɔ. ¹⁰ 'Soli dɔ-si nɔ 'Babə-ti ə à kitə dɔ-si taá.

Ta kɪ sɔbi dɔ gangta dɔ-nɔ-ti

¹¹ Ngankɔ-m-je kɪ njékadmɛɛ, 'pai ta kɪ maji al dɔ-nɔ-ti al. Dow kɪ pa ta kɪ maji al dɔ ngonkɔ-é-ti əse gangta dɔ-é-ti lé, ɛ pa ta kɪ maji al dɔ ndukun-ti lə Lubə rəm, bá gangta dɔ ndukun-ti lé rəm tɔ. Ngà kinə i 'to njəgangta dɔ ndukun-ti rəmə, i 'to njəgangta bi 'to njətəl rɔ-i go ndukun-ti al. ¹² Kdɔ Lubə ya kɪ kár-é ə to njékadi ndukun rəm, bá to njəgangta rəm; ɛ ya asi kaji dow rəm, asi tɔl dow rəm tɔ. Ngà i ə 'to nɔ́ bá 'gangta dɔ dow madi-i-ti wa?

Ta kɪ sɔbi dɔ kində kàdɪ

¹³ Ooi maji! Səi kɪ isi 'painè: Bone əse bore ə j'a kow bəbo-ti kɪ bə kin, j'a ra bəl káre, j'a ra gati ə j'a kingə là. ¹⁴ Səi 'gəi né kɪ à tɛɛ dɔ-si-ti ndɔ-ti kɪ bore al! Kdɔ səi lé 'titi-nɔ́ kɪ mum kɪ usi sɛ bə ya ə sane kin bə. ¹⁵ Ngà ta kɪ lé a pai ɛn: Kinə 'Babə ndigi rəmə, j'a kisi kɪ dɔ-ji taá ə j'a ra né kɪ bə əse né kɪ bə kin. ¹⁶ Ngà kɪ ngɔsnè-ti kinlé, səi isi ɔsi gaji rɔ-si kɪ ta-je kɪ al dɔ-si. Ko kɔsi gaji rɔ kɪ bə kinlé maji al. ¹⁷ Kinə dow gə ra maji ya bá ra al lé, dowbɛ kin ra majal.

5

Ta kɪ sɔbi dɔ njénékingə-je

¹ Səi njénékingə-je, ooi maji! 'Nɔi, 'tuməi rusi-rusi, kdɔtalə tuji-je kɪ à ree dɔ-si-ti! ² †Nékingə-je lə-si ndum luti ə nɔ-je d'ɔ́ kubi-je lə-si lay. ³ Lɔr-je kɪ là-je lə-si nɔ; ə nɔ-é kinlé à kilə ta dɔ-si-ti, ə à kɔ daji rɔ-si titi-nɔ́ kɪ pər bə. Səi isi mbɔi né-je lə-si indəi ngangəm mɛɛ ndɔ-je-ti kɪ dɔbəy-ti bəy al ban! ⁴ Ooi bə! Səi 'mbati kugəi nédɔji njérakullə mɛɛ ndɔr-je-ti lə-si adi 'nɔ ə ndi nɔ-dé ɔw sar usi mbi 'Babə-ti kɪ njékosi njéro-je. ⁵ Səi isi dan maji-ti bagja dɔnangi-ti nè ə inəi rɔ-si yaki 'rai né-je kɪ dɔnangi-ti nè. Səi usoi né əi-né mbul-mbul toki dɔ-je kɪ d'ow kɪ tɔl-dé kin bə. ⁶ Njəra né kɪ njururu ya səi 'gangi ta dɔ-é-ti ə 'toli-é dɔ-ti. ɛ ijə-si rɔ al.

Kuwə rɔ ngə mɛɛ néna-je-ti

⁷ Bəba ngankɔ-m-je kɪ njékadmɛɛ, iləi mɛɛ-si dɔ madi-é-ti sar ndɔ təl 'Babə-ti. Ooi, njəndɔr lé, ilə mɛɛ-é dɔ madi-é-ti sar kadi ingə-né man ndi kɪ dɔsɔy kɪ sɔy man ndi ngəbi-né kandi né kɪ maji kɪ nangɪ à kadi-é. ⁸ Səi ya kàrè, iləi mɛɛ-si dɔ madi-é-ti, uwəi mɛɛ-si ngə, kdɔ ndɔ ree lə 'Babə

* **4:5** 4:5 Ndilkɪ ta-é tò nè kinlé dow-je kɪ 'nɔ́-je 'panè to Ndil kɪ aa njayə dɛ kɪ dan-ti-je 'panè to ndil dow. † **5:2** 5:2 Mat 6:19

này ngɔsi. ⁹ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, 'yuni ta do-ɲa-ti al, nè ta kí gangi à kusi do-si-ti. Ooi, Njègangta ɔ tarəbi-ti ngá.

¹⁰ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, njépata-je kí ta Lubə-ti kí ndɔki 'pa ta kɪ ri 'Babe lé, d'ingə kɔ rəm, d'ilə mɛɛ-dé do madi-é pɔ rəm ɔn é adi 'to néndaji lə-si. ¹¹ Ooi bè! Dow-je kí d'a do nja-dé-ti njángi lé bá j'painə 'to njénékumə-je. Səi ooi poyta kí sobi do kə do nja-ti njángi lə Jobi rəm, bá né kí 'Babe ra siə ta sɔy-é-ti kərə ooi rəm to. Kdo 'Babe lé to njəkoo kəmtondoo rəm, bá ta ɔ mɛɛ-é kdo dow-je rəm to.

Ta kí do kubi rɔ-ti

¹² †Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, kete nɔ né-je-ti lay lé, ubi rɔ-si kɪ dorɔ al rəm, ubi rɔ-si kɪ donangi al rəm, bá ubi rɔ-si kɪ né madi kí rangi al rəm. Ngá kinə ta lə-si to oiyo rəmə, ɔ do oiyo-ti ə kinə ta lə-si to ɔ-ɔ rəmə, ɔ do ɔ-ɔ-ti; bè kdo kadi usi mɛɛ ta kí gangi-ti al.

Pa ta kɪ Lubə kdo njémɔy-je

¹³ Kinə dow madi dan-si-ti isi dan kɔ-ti rəmə, kadi-é pa ta kɪ Lubə. Kinə dow madi dan-si-ti isi dan rɔnəl-ti rəmə, kadi-é usi patóy-je. ¹⁴ †Ba kinə dow madi dan-si-ti mɔy ra-é rəmə, kadi-é ba 'ngatɔgi-je lə njékəwnə-je kadi 'pa ta kɪ Lubə kdo ta liə d'ur-né ubi do-é-ti kɪ ri 'Babe. ¹⁵ Ta kí pa kɪ Lubə kɪ kadmɛɛ lé à kadi lapiya njémɔy ə 'Babe à kadi-é ubə nangi i taá; ə kinə ɛ ra majal-je nɔɔ rəmə, à toki kinə go-é kɔgi kadi-é.

¹⁶ Ən é 'pai ta rəsi do majal-je-ti lə-si adi-ɲa ə 'pai ta kɪ Lubə kdo ta lə-ɲa, kdo kadi ingəi lapiya. Ta kí njera né kí njururu pa kɪ Lubə ə ɔ do-ti njángi lé, ɔw kɪ tɔgi ɲa. ¹⁷ Eli kí to dow madi-ji ya ndɔki pa ta kɪ Lubə ɔ do-ti njángi kadi ndi ədi al é ndi ədi donangi-ti al ya bal mutə kɪ ɲay məkɛ.

¹⁸ Bəy bá təl pa ta kɪ Lubə gogi rəmə, ndi ədi adi né-je kí donangi-ti andi.

¹⁹ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, kinə dow madi dan-si-ti ndəm, adi ɔ say kɪ ta kí tɔgrɔ-ti bá dow kí rangi təl ree siə ²⁰ †rəmə, kadi 'gəi maji kí dow kí njətəl kɪ njeramajal do rəbi ndəm-ti lé, to njəkaji-é ta yo-ti. Ə né kí ɛ ra kinlé to kəm rəbi kuti* do majal-je ɲa.

† 5:12 5:12 Mat 5:34-37 † 5:14 5:14 Mar 6:13 † 5:20 5:20 1Pi 4:8 * 5:20 5:20 Kutí do majal-je kí ta-é tò nè kinlé to ta kí sobi do kuti do majal-je kadi dow oo al al, ngá sobi kinə go majal-je kɔgi (Gos 10:12; Pa 32:1; 1Pi 4:8).

Mbete kí dɔsɔy kí Piyər ndàngí

Ta-je kí dɔ mbete-ti kí dɔsɔy kí Piyər ndàngí

Njèkɔwkulə Piyər ndàngí mbete kin adi njèkadmeɛ-je kí 'sane-ɲa dɔnangi-ti læ dow-je kí Ròm, dɔnangi Aji-ti kí ngon-é (kí ßone bè 'ßa-é Turki). Ɛ ndigi kulə dingəm meɛ-dé-ti dan kɔ-je-ti kí d'isi d'ingə ngá kin rəm, bá ndigi kadi-dé tógi kɔ-je-ti kí d'ow ká kingə ki kingə ßəy kin rəm.

Piyər lé, to dow káre dan dow-je-ti kí boy kí ri-é tò meɛ mbete-je-ti læ Matiye, ká Marki, ká Luki, ká Ja, rəm tò meɛ Mbete kullə-ti læ Njèkɔwkulə-je kí kú lo kɔr-é-je-ti 1-10 rəm to. 'Gə-é ká ri-é kí Simɔ. Jeju mbəti-é adi-é to kí káre dan njéndó né-je-ti læ kí dɔgi gidi-é joo, ə ində ri-é læ Piyər (Mark 3:16-17). Go-ti, loki Jeju təl ow dɔrɔ-ti gogi lé, Piyər ingə tógi ilə-né mbe Poyta kí Maji kí sɔbi dɔ kaji dan jipi-je-ti rəm, dan jipi al-je-ti rəm. Lo kɔr-é-ti kí 5:13 lé, Piyər toji kí n'ndàngí mbete kinlé dɔnangi Babilɔn-ti kí d'un d'ɔji-né ßebo Ròm.

Kɔ ta-je kí boy-boy ra mutə meɛ mbete-ti kin adi to ta kí sɔbi dɔ: Kaji rəm, kulə dɔ gin tógi-ti rəm, bá kɔ rəm. Kulə gin-é-ti lé, Piyər ra oiyo Lubə kɔ kaji kí tò ká takul Jeju Kristi ə ole-né meɛ njèkadmeɛ-je kí dɛ lé Lubə oji-dé koji kí sigi, kɔ nékində meɛ dɔ-ti kí tò kəm. Ɛ ulə dingəm meɛ-dé-ti kadi panjiyə-dé aa nɲay, kɔ kadi kaji kinlé toji-né rɔ-é ndaa-ti rəsi. Tò kadi dɛ d'a toji kullə ra-dé kí maji ká kəm rəbi kulə dɔ gin tógi-ti adi dɛ lay ya kadi d'ulə dɔ-dé gin tógi-ti læ njèkɔɟe-je; kadi ßə-je d'ulə dɔ-dé gin tógi-ti læ 'ßa-dé-je; kadi dené-je d'ulə dɔ-dé gin tógi-ti ngow-dé-je ə kadi dingəm-je d'un ta ne-dé-je. Kí sɔbi dɔ kɔ rəmə, njèkadmeɛ-je lé, lé dow-je d'ulə kəm-dé ndoo titi kí ndɔki d'ulə-né kəm Jeju ndoo kin bè kàrè, kadi d'adi to rɔ-dé al. To kəm rəbi kí tò kɔ kadi d'ingə-né kɔ kɔ ta læ.

Toji rɔ ká lapiya kí ra

¹ Mə Piyər, njèkɔwkulə læ Jeju Kristi, bá m'ndàngí mbete kin m'adi-si sɔi kí Lubə mbəti-si kí ayi isi ßemba-je-ti dɔnangi Pɔ-ti, ká dɔnangi Galati-ti, ká dɔnangi Kapadosi-ti, ká dɔnangi Aji-ti, ká dɔnangi Bitini-ti. ² Mbəti kí Bəbi-ji Lubə mbəti-si kinlé, to kɔjra læ kí oji kete low nɲu bá adi Ndil kí aa nɲay ində-si tagay kadi 'təli-né rɔ-si go ta-ti læ Jeju Kristi rəm, kadi məsi-é bor-né majal-je læ-si kɔgi rəm. Kadi ramaji ká lapiya læ Lubə nɲy sə-si dɔ madi-é-ti kí dɔ madi-é-ti.

Kaji to nékində meɛ dɔ-ti kí maji nɲ

³ Kɔsgaji to 'læ Lubə kí to Bəbi 'Babe læ-ji Jeju Kristi. To kí Lubə to njèkoo kəmtondoo kí nɲ lé bá oji-ji-né koji kí sigi ká takul tɔsi kí Jeju Kristi tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy, adi j'owi ká nékində meɛ dɔ-ti læ-ji kí tò sartangani rəm, ⁴ nékugə dɔji kí à ndum al rəm, à tò nɲ al rəm, bá ndole-é à tò lo tò-é-ti rəm ya tò dɔrɔ-ti nɔɔ tò ngəbi-ji, ⁵ jɔi kí tógi læ Lubə ngəm-ji ká takul kadmeɛ kɔ kaji kí tò pèrèrè kadi toji rɔ-é ndaa-ti rəsi meɛ ndɔ-je-ti kí dɔbɔy-ti.

⁶ Gin-é kin bá, lé isi ingəi kə-je kí gay-gay kaglo-je-ti kí sɛ kí ngəsné kin kàrè, səi 'rai-né rənəl; kə-je lé tò kadi à ree də-si-ti kdo nə-si koo ya. ⁷ Kdotalə lər kí à tuji bəy kin kàrè d'ulə pərəə bá d'or njar-é; beba kadmɛɛ lə-si kí to né kí maji n̄a itə lər kinlé kàrè d'a nə-é dan kə-je-ti koo, kdo kadi go-ti rəmə ingəi tóy, kí kəsgaji, kí rība ndo-ti kí Jeju Kristi à toji-né rə-é ndaa-ti rəsi takəm dow-je-ti.

⁸ Kristi lé, səi ooi-é al ya 'ndigi-é rəm, səi ooi-é al bəy ya adi-é mɛɛ-si rəm ə 'rai rənəl kí to rənəl kí dum pa rəm, to rənəl kí rība-é n̄a rəm, ⁹ kdo kaji kí aji kinlé to nékugə dɔji kadmɛɛ lə-si.

Ta kí sobi dɔ njépata-je kí ta Lubə-ti, kí kaji

¹⁰ Njépata-je kí ta Lubə-ti kí 'pa ta kí sobi dɔ ramaji lə Lubə kí tò kdo ta lə-si kinlé, 'ndər gin ta kí sobi dɔ kaji kinlé n̄a rəm, bá 'dɔji ta kí dɔ-ti kete kí gogi rəm tɔ. ¹¹ Kə-je kí Kristi* à kingə, kí rība kí à kingə go-ti bá Ndil-é kí isi mɛɛ-dé-ti toji-dé kete kinlé, dɛ 'ndər gin-é n̄a kdo koo se à to dɔkaglo kí rá-ti, ə à ra né kí kəm rəbi kí ban wa?

¹² Lubə toji-dé adi 'gə kí né-je kí dɛ 'pa ta-é kinlé, sobi dɔ-dé dɛ al, ngə sobi dɔ-si səi. Beba bəne bə njékilə mbɛ Poyta kí Maji 'pa d'adi-si kí tógi lə Ndil kí aa njay kí Lubə adi-é j̄ dɔrə-ti ree rə-dé-ti lé ə malayka-je kàrə 'ndigi kadi 'gə mɛɛ Poyta kí Maji kinlé tɔ.

Panjiyə ngan lə Lubə

1Te 5:8-9; Tit 2:11-14

¹³ Gin-é kin bá, isi kəm dɔ rə-si-ti, indəi kəmkəa dɔ rə-si-ti ə adi mɛɛ-si biki lay ya tò kí dɔ maji-ti kí à toki ra sə-si ndo-ti kí Jeju Kristi à toji-né rə-é ndaa-ti rəsi takəm dow-je-ti. ¹⁴ Səi lé, 'toi ngan-je kí njətəl rə-si go ta-ti, ən ə bə né-je kí ndəki ra-si loki isi-né dɔ mbə-ti bəy kinlé, adi ra-si gogi al ngə; ¹⁵ ngə adi panjiyə-si lay ya aa njay titi kí Lubə kí njəba-si aa-né njay kin bə tɔ. ¹⁶ Kdotalə 'ndəngi 'panə: Aai njay, kdo mə lé m'aa njay. ¹⁷ Lubə kí isi 'pai siə ta ə 'bài-é Bəbi-si lé, ɛ to njəkər kəm dow al, adi ɛ gangta dɔ nə-n̄a-ti kí go kullə ra-é; ən ə bal kisi kí dɔ taá lə-si dənangi-ti n̄ə lé, adi panjiyə-si ilə kuji dɔ-é-ti.

¹⁸ Səi 'gəi maji kí to là-je, kí lər-je

kí à tuji kin bá Lubə gangi-né dɔ-si

lo né ra-ti kí dɔ mbə-ti kí bəbi-si-je d'oji-si-né kin al;

¹⁹ ngə to məsi Kristi kí gati-é al dɔ lo,

kí toki məsi ngonbati kí məti goto rə-é-ti rəm,

né kí maji al goto rə-é-ti rəm kin bá Lubə taa-si-né ilə-si taá.

²⁰ Kristi lé, Lubə mbəti-é kete n̄ə kində gin dənangi-ti n̄u,

ya ngə ɛ adi-é toji rə-é mɛɛ ndo-je-ti kí dɔbəy-ti kdo maji lə-si.

²¹ Kí takul-é bá səi adi-né mɛɛ-si Lubə

kí adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy rəm,

ulə rība dɔ-é-ti rəm;

bə kdo kadi adi-né mɛɛ-si Lubə rəm,

indəi-né mɛɛ-si dɔ-é-ti rəm.

²² Səi 'təli rə-si go ta-ti kí tɔgrɔ-ti adi 'toi dow-je kí aai njay, kdo kadi 'ndigi-nə ndigi kí tɔgrɔ-ti titi kí 'toi-né ngankə-nə-je, ən ə 'ndigi-nə ndigi kí kərkəm-nə, kí kədkəm goto-ti. ²³ Səi lé, to ta lə Lubə kí tò kəm rəm, to

* **1:11** 1:11 Kristi lé kər mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

lo tò-é-ti sartagangi rəm kin bá oji-si koji kí sigi; bi to koji læ bobi-si-je kí d'a koy ndo madi kin al; ²⁴ kdotalə 'ndangi meɛ mbete-ti kí aa njay 'panè: Dow-je lay ya 'toki wale bè; ə ríba læ-dé toki puti wale bè; wale lé tuti ə puti-é ur; ²⁵ ngà ta læ 'Babe tò lo tò-é-ti sartagangi. Ə ta kinlé, ɛ bá to Poyta kí Maji kí d'ilə mbe-é d'adi-si lé.

2

¹ Befa né lay kí to kullə meɛndul, kà né lay kí to kullə kədi dow-je, kà kədkəm dow-je, kà jangi-je, kà né lay kí to kulə ta ndil-ɲa-ti-je kinlé, 'tusi inəi kɔgi. ² Adi bo ta læ Lubə kí to mba kí aa yórórə kin bá ra-si titi kí bo mba ra-né ngan-je kí bər kin bè, kdo kadi 'tɔgi-né ə 'teɛi-né kaji-ti, ³ kdotalə sɔi 'ɲai ooi adi 'gəi kí 'Babe maji. ⁴ 'Reei rɔ 'Babe-ti kí toki ər kí tò kəm, kí dow-je 'mbati, ngà Lubə mbəti adi to né kí gati-é ɲa ta kəm-é-ti†. ⁵ Sɔi ya kàrè 'toi kí ər-je kí tò kəm bè, ə indəi rɔ-si nati kadi 'təli kəy kisi Ndil kí aa njay rəm, kadi 'toi njégugnə-je kí aai njay, kdo kadi Ndil kí aa njay ra adi adi kadkare kí nəl Lubə kà takul Jeju Kristi. ⁶ Kdotalə 'ndangi meɛ mbete-ti kí aa njay 'panè: Ooi, ma Lubə m'mbəti ər kí gati-é ɲa, bá m'ində sul kəy-ti meɛ bebo Siyɔ-ti*. Dow kí adi-é meɛ-é ə rɔ-é à sɔl-é al. ⁷ Adi sɔi njékadmɛɛ-je lé, sɔi bá ríba tò dɔ-si-ti. Ngà rɔ njémɛɛngə-je-ti rəmə, ər kí njékində kəy-je d'ilə piringi kɔgi lé, bá təl to ər kí maji kí sul kəy-ti† rəm, to ər kí tugə dow-je jigi-ti rəm, to ər kí à ra dow-je kadi 'tusi‡ rəm. ⁸ De, 'tugə nja-dé ər-ti lé 'teɛ d'usi, kdo 'mbati təl rɔ-dé go ta-ti læ Lubə; gin-é kin bá kusi kinlé tò ngəbi-dé-né. ⁹ †Ngà sɔi njékadmɛɛ-je rəmə, sɔi 'toi gin dow-je kí Lubə mbəti-si rəm, 'toi njégugnə-je læ Lubə kí to ngar rəm, 'toi gin dow-je kí aai njay rəm, 'toi gin dow-je kí Lubə gangi dɔ-si, kdo kadi iləi mbə néra-je kí maji-maji liə ɛ kí njəba-si kadi ji londul-ti 'reei londógi-ti liə kí maji ɲa. ¹⁰ Sɔi lé ndəki 'toi gin dow-je madi al, ngà bone bè 'toi gin dow-je liə; ndəki Lubə oo kəmtondoo læ-si al, ngà bone bè Lubə oo kəmtondoo læ-si.

Panjiyə njékadmɛɛ-je kí rɔ njékadmɛɛ al-je-ti rəm, kí rɔ njékɔbe-je-ti Róm 13:1-8; Epe 6:5-8

¹¹ Sɔi kí m'ində-si dan kəm-m-ti lé, 'toi mba-je, njékow kà nja-si taá bá m'ulə-né dingəm meɛ-si-ti kadi 'mbati bo né-je kí maji al kí tò daji rɔ-si-ti isi rɔ kí ndil-si. ¹² Adi panjiyə-si maji dan njékadmɛɛ al-je-ti, kdo kadi lé d'isi d'ilə ta dɔ-si-ti 'panè 'toi dow-je kí njəra né kí maji al ya kàrè, d'oo kullə ra-si-je kí maji-maji kin rəmə, d'osi-né gajɪ Lubə ndo kí à teɛ-né dɔ-dé-ti. ¹³ Kdo ta læ 'Babe lé, uləi dɔ-si gin tɔgi-ti læ ngar kdo to kí ɛ to 'boy dɔ né-je-ti lay, ¹⁴ rəm uləi dɔ-si gin tɔgi-ti læ gubərnər-je, kdo to kí de 'to dow-je kí ngar ulə-dé kadi 'gangi ta dɔ dow-je-ti kí njəra né-je kí maji al ə 'piti dow-je kí njəra né-je kí maji. ¹⁵ Kdotalə Lubə ndigi kadi 'rai maji kdo kadi uwəi-né ta mbə-je kí njégə né al. ¹⁶ Adi panjiyə-si to panjiyə dow-je kí Lubə taa-dé ilə-dé taa; kɛ bá adi taa kilə taá læ-si təl to né kɔn dɔ meɛndul al; ngà kadi panjiyə-si to panjiyə ngannjékullə-je læ Lubə. ¹⁷ Uni ta dow-je lay; 'ndigi ngankɔ-si-je kí 'to njékadmɛɛ-je, 'bəli Lubə, uni ta ngar.

† 2:4 2:4 Epe 2:20-22; Mat 21:42-44; Róm 9:24-33

* 2:6 2:6 Eja 28:16

† 2:7 2:7 Pa 118:22

‡ 2:7 2:7 Eja 8:14 † 2:9 2:9 Tit 2:14

Ta kɨ sɔbi dɔ njɛkadmɛɛ-je kɨ 'to bə-je

¹⁸ Səi ngannjékullə-je, uləi dɔ-si gin tɔgi-ti lə 'ba-si-je kɨ bəl kɨ tɔgrɔ-ti; dɛ kɨ 'maji rəm, 'səl lɔm-lɔm par b́a kadi uləi dɔ-si gin tɔgi-ti lə-dé al; ngá dɛ kɨ 'ngá kàrè, uləi dɔ-si gin tɔgi-ti lə-dé tɔ. ¹⁹ Kdɔtalə kɔ kɨ dow ingə kɨ ndangi kare ya ə ore mɛɛ-é kɔ to kɨ ɛ to njɛbəl Lubə lé to né kɨ maji.

²⁰ Kdɔtalə kinə dow ingə kɔ kɔ né kɨ maji al kɨ ɛ ra b́a ore mɛɛ-é kàrè, piti ri b́a d'a piti-é wa? Ngá kinə dow ingə kɔ kɔ né kɨ maji kɨ ɛ ra b́a ore mɛɛ-é rəmə, to né kɨ maji takəm Lubə-ti.

²¹ To né kin b́a Lubə b́a-si kɔ; kdɔtalə Kristi lé, ɛ ya kàrè ingə kɔ kɔ ta lə-si tɔ; ɛ ra b̀è kɔ kadi təl néndaji kadi uni-né dɔ nja-é tɔ.

²² Kristi lé ra majal nja káre al rəm, ədi dow nja káre al rəm;

²³ b́a 'taji-é kàrè, ɛ taji-dé tó-ti al rəm, d'adi-é kɔ kàrè, ɛ ay rɔ dɔ-dé-ti al rəm, ngá ɛ inə rɔ-é ji Lubə-ti kɨ to njɛgangta kɨ njururu.

²⁴ Kristi lé, ɛ ya ɔy majal-je lə-ji dɔ-é-ti ɔy-né dɔ kagdəsi-ti, kɔ kadi j'oyi koy majal-je lə-ji lé ə j'isi kɨ dɔ-ji taá kɔ néra kɨ njururu; ɛ b́a ndunə dɔ-je liə aji-si.

²⁵ Kdɔtalə, ndɔki ɔwi toki bati-je kɨ 'ndəm b̀è, ngá b̀one b̀è səi 'təli 'reei rɔ njɛkul-si-ti kɨ to njɛngəm-si.

3

Ta kɨ sɔbi dɔ njétaa-nɔ-je

1Ti 2:9-15; Epe 5:22-33

¹⁻² †Səi dené-je kàrè, uləi dɔ-si gin tɔgi-ti lə ngɔbi-si-je, kɔ kadi lé dɛ kɨ dan-ti-je 'mbati təl rɔ-dé go ta-ti lə Lubə kàrè, kadi 'təl njɛkadmɛɛ-je kɨ takul panjiyə-si səi ne-dé-je, kɔ koo kɨ d'oo kɨ panjiyə-si maji rəm, kɔ kuji kɨ iləi dɔ-dé-ti rəm b́i kɨ takul ta kɨ ta dow-ti al. ³ †Mɔnəi kɨ né-je kɨ rɔ-si-ti ndaa-ti né kɨ to dɔ kɨ kuwə-je, kɨ 'ningó lɔr-je, kɨ kubi-je kɨ là-é nɔ-nɔ kin al, ⁴ ngá 'mɔnəi kɨ né-je kɨ bɔyɔ rɔ-é mɛɛ-si-ti, kɨ to né-je kɨ à tuji al, kɨ to panjiyə kɨ səl lɔm-lɔm rəm, kisi selele rəm; né-je kinlé b́a, to né-je kɨ gati-é nɔ takəm Lubə-ti. ⁵ Gangi-é kin b́a dené-je kɨ ndɔki 'to dené-je kɨ d'aa njay, kɨ 'to njɛkində mɛɛ-dé dɔ Lubə-ti 'mɔnə-né ə d'ulə-né dɔ-dé gin tɔgi-ti lə ngɔbi-dé-je; ⁶ titi Sara kɨ təl rɔ-é go ta-ti lə Abrakam adi b́a-é: 'Ba-m kin b̀è. Kinə adi bəl gangi mɛɛ-si al, adi 'rai maji kɨ mɛɛ-si kɨ nda kay rəmə, 'toi nganka Sara tɔ.

⁷ †Səi dingəm-je kàrè, isi kɨ ne-si-je ə 'gəi kɨ dɛ 'to dow-je kɨ tɔgi-dé asi al nɔ. Uni ta-dé kɔ dɛ kàrè d'ingə kaji kɨ takul ramaji lə Lubə nati sə-si tɔ; 'rai b̀è kɔ kadi né madi ilə-si kagi lo pa ta-ti kɨ Lubə al.

Ta-je kɨ sɔbi dɔ ndignɔ

Rɔm 12:14-21; Mat 10:24-31

⁸ Kɨ kadi m'tol-né ta ta kin rəmə, səi lay ya kadi ɔwi kɨ tagir kɨ káre-rè rəm, adi mɛɛ-si asi-nɔ rəm. 'Ndigi-nɔ titi kɨ tuwə kadi ngankɔ-nɔ-je 'ndigi-né-nɔ, adi ta ɔ mɛɛ-si kɔ ta lə-nɔ ə 'sɔli dɔ-si nɔ-nɔ-ti. ⁹ Dow ra sə-si né kɨ

maji al kàrè, 'rai siè né kí maji al tó-ti al rəm, bá lé dow taji-si kàrè 'taji-é dɔ-si-ti al rəm; ngà 'tɔri ndi-si dɔ-é-ti; kdɔtalə né kin bá to né kí Lubə ɓa-si kadi 'rai kɔ kadi ingəi-né tɔrɔndi tɔ.

¹⁰ Dow kí ndigi kadi n'isi kà dɔ-n'è taá ə n'isi dan maji-ti kí low-low rəmə, kadi dowbé ngəm ndɔ-é lo pa ta-ti kí maji al ə ngəm ta-é dɔ kədi ta-ti,

¹¹ kadi ɔr rɔ-é kɔgi mɛɛ néra-ti kí maji al ə ra maji, kadi sangi lapiya ə sangi kəm-é kí kete-kete.

¹² Kdɔtalə 'Babe ində kəm-é go dow-je-ti kí njéra né kí njururu ə yəl mbi-é oo-né ta-je kí 'pa siə; ngà 'Babe ɔsi ta njéra né-je kí maji al.

Kisi dɔ nja-ti kɔ pa ta kí dɔ nékində mɛɛ dɔ-ti

¹³ Kinə indəi rɔ-si ta ra né-ti kí maji lé, nà à ra-si maji al wa? ¹⁴ †ə kinə ingəi kɔ kdɔtalə néra kí njururu rəmə, səi 'toi njénékumə-je! Njéra né-je kí maji al lé, 'bəli-dé al rəm, adi mɛɛ-si gangi man al rəm. ¹⁵ Ngà Kristi kí to 'Babe lé, kadi 'gəi mɛɛ-si-ti kí ɛ aa njay ə isi pèrèrè kɔ ndɔ-je lay, kɔ kadi kinə dow ndur gin kində mɛɛ dɔ-ti lə-si rəmə idəi-é; ngà kidə bá idəi-é kɔ ta kí sɔl ləm-ləm rəm, kɔ kuji kí kilə rəm. ¹⁶ Adi tagir kí maji tɔ mɛɛ-si-ti, kɔ kadi lé d'ilə ta dɔ-si-ti kàrè, dɛ njépata kí maji al dɔ panjiyə-si-ti kí maji kí to panjiyə Kristi lé, rɔ-dé sɔl-dé. ¹⁷ Kdɔtalə kingə kɔ kɔ néra kí maji lé, kinə tɔ ndigi lə Lubə rəmə, to soti itə kingə kɔ kɔ né ra kí maji al.

Ta kí sɔbi dɔ koy kɔ tɔsi ndəl lə Kristi

¹⁸ Kdɔtalə Kristi kɔ dɔ-é oy nja kàre-rè kɔ majal-je; ɛ kí to njéra né kí njururu ya oy kɔ njéra né-je kí njururu al, kɔ kadi ree sə-si rɔ Lubə-ti.

'Tɔl-é kɔ to kí to dow, ngà Ndil kí aa njay adi-é tɔsi ndəl tɛɛ.

¹⁹ Kɔ takul Ndil kinlé bá ndɔki, ɛ ɔw ilə-né mbɛ Poyta kí Maji adi ndil dow-je kí d'ə dangay-ti koo tɔ.

²⁰ Dɛ bá ndɔki 'ra dɔngə, ya ngà Lubə ilə mɛɛ-é dɔ madi-é-ti ki kete-kete mɛɛ ndɔ-je-ti kí Nuwe isi ra-né bato lé. Bato kinlé dow-je kí d'isi mɛɛ-é-ti d'aji rɔ-dé ta man-ti lé, dɛ jinəy joo-rè ya par ɓi 'nə al. ²¹ Né-je kin ɓá toji batəm kí aji-si ngɔsnə ə to batəm kí à kɔr né kí maji al rɔ dow-ti al, ngà to kun rɔ kadi Lubə kɔ tagir kí maji kɔ takul tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lə Jeju Kristi. ²² Jeju Kristi lé, ɔw dɔrə-ti, isi dɔ jikɔl Lubə-ti; adi ɛ bá malayka-je, kɔ njékɔɓe-je, kɔ njétɔgi-je d'ulə dɔ-dé gin tɔgi-ti liə.

4

Ta kí sɔbi dɔ tɔsi panjiyə kí kete kinə

¹ Bəba titi kí Kristi ingə-né kɔ daji rɔ-é-ti lé, səi kàrè adi tagir kí bè kin tɔ mɛɛ-si-ti maji tɔ; kdɔtalə dow kí ingə kɔ daji rɔ-é-ti lé, to dow kí ɔr rɔ-é kɔgi mɛɛ majal-ti, ² kɔ kadi ndəgi ndɔ-je kí ɛ à kisi-né kɔ dɔ-é taá lé, isi kɔ ra né-je kí maji al kí ɓo-é ra dow-je kin al, ngà isi kɔ ra né kí Lubə ndigi. ³ Kdɔtalə ndɔki lé isi ká ra né-je-ti kí nəl njékadmɛɛ al-je, adi to kisi ká ra kaya-ti, kɔ kəmnda, kɔ gɔyibi kí kay, kɔ gɔnəkuso, kɔ kində-nə dirə

nékay, kî pole magi-je kî to né rəsəl. ⁴ Ngà bone bè səi ayi sə-dé ngədi go kaya-ti kî al dō maji kin al ngá rəmə, d'oo kî né kî mba bè rō-dé-ti, adi 'pa ta-je kî maji al maji al dō-si-ti. ⁵ Né-je kinlé, d'a kor go-é n̄ Kristi-ti kî a pèrèrè kđo gangta dō dow-je-ti kî d'oy rəm, dō dow-je-ti kî d'isi kəm rəm. ⁶ Gin-é kin bá dow-je kî d'oy kàrè d'ilə mbe Poyta kî Maji mbi-dé-ti kđo kadi lé 'gangi ta dō-dé-ti titi kî 'gangi-né ta dō dow-je-ti lay bè kàrè, Ndil kî aa njay adi d'isi kəm kî Lubə.

Né-je kî gay-gay kî njèkadmeə à ra

⁷ Né-je lay ya ta təl ta-é n̄ay ngəsi, ən é indəi kəmkaa dō rō-si-ti ə isi kəm dō rō-si-ti kđo kadi 'pai ta kî Lubə. ⁸ Kete n̄ né-je-ti lay lé, 'ndigi-n̄a ndigi kî togrō-ti, kđotalə ndign̄a lé uti dō majal-je n̄a*. ⁹ Uwəi-n̄a kî rō n̄a-ti, ə 'yuni-né ta go-ti al. ¹⁰ N̄a-n̄a ya Lubə adi-é kadkare kî sōbi dō-é é 'rai-né kullə adi-n̄a, beba à toi dow-je kî njèkində kəm-dé maji go ramaji-ti lə Lubə kî tō gay-gay kin. ¹¹ Kinə dow à pa ta rəmə, kadi to ta-je kî ta Lubə-ti ya bane; ə kinə dow isi oo go dow-je rəmə, kadi oo go-dé kî tōgi kî Lubə adi-é tō. Bè kđo kadi né-je lay ya Lubə ingə kəsgaji meə-é-ti kî takul Jeju Kristi. Lubə lé, riba kî tōgi to 'liə kî dō bal-bal. Amən!

Njènékumə bá ingə k̄o kđo Kristi

¹² Səi kî m'ində-si dan kəm-m-ti, kəpər kî isi dan-ti kinlé to nən̄a meə-si koo ən é adi ra-si bəl al, nè à k̄i kooi kî to né kî mba bá t̄eə dō-si-ti. ¹³ K̄o-je kî ndoki Kristi ingə lé, səi isi ingəi tō ən é 'rai rənəl; kđo kadi ndo k̄i ɛ à t̄oji riba liə ndaa-ti rəsi lé, səi a rai rənəl ə a tiləi kole. ¹⁴ Kinə dow-je 'taji-si kđo Kristi lé, 'toi njènékumə-je, kđotalə ndil kî njèriɓa kî to ndil Lubə isi meə-si-ti. ¹⁵ Kadi dow madi dan-si-ti ingə k̄o kđo to k̄i to njətəl dow-je al rəm, kđo to k̄i to njəbogi al rəm, kđo to k̄i to njèra né kî maji al al rəm, bá kđo to k̄i to njèkində rō-é ta-ti lə dow-je al rəm. ¹⁶ Ngà kinə dow ingə k̄o kđo to k̄i ɛ to njèkun go Kristi rəmə, kadi rō-é sol-é al; ngà kadi dowbé ɔsi gaji Lubə kđo ri njèkun go Kristi k̄i tō dō-é-ti kin. ¹⁷ Kđo kaglo asi kadi ta k̄i gangi à kulə gin-é meə kəy-ti lə Lubə. Ngà kinə jəi bá ta k̄i gangi ulə gin-é dō-ji-ti lé, dow-je k̄i njəmbati kadi meə-dé Poyta k̄i Maji lə Lubə kin ta təl ta-dé à tō ban ngá ən wa? ¹⁸ Ə kinə njèra né k̄i njururu ya lo kaji liə ngə n̄a bè lé, njèkilə kuji dō Lubə-ti al k̄i to njèra majal əjə 'liə à tō ban ngá wa? ¹⁹ Beba dow-je k̄i d'ingə k̄o kđo meə ndigi lə Lubə lé, kadi d'in̄ə rō-dé ji njèk̄a dō ndi-é-ti k̄i to njèkində né-je lay ə kadi 'ra maji.

5

Takoji kî sōbi dō 'ngatōgi-je, kî njèkadmeə-je

1Ti 3:1-7

¹ Beba 'ngatōgi-je k̄i d'isi dan-si-ti lé, mə k̄i m'to 'ngatōgi madi-dé m'ulə dingəm meə-dé-ti. Mə lé, k̄o-je k̄i Kristi ingə kàrè m'a lo-é-ti m'oo k̄i kəm-m rəm, bá riba liə k̄i Lubə à t̄oji ndaa-ti rəsi lé kàrè m'a k̄a lo-é-ti rəm tō. ² †M'ulə dingəm meə-dé-ti m'panè: Uli bati-je lə Lubə k̄i ində-si ta-dé-ti; uli-dé k̄i meə ndigi lə-si k̄i gangi-é k̄i nəl Lubə ya ɓi titi né k̄i dow uwə-si k̄i lə njətōgi-ti bè al rəm, 'rai k̄i kullə là al rəm, ngà uli-dé k̄i meənda kay.

* **4:8** 4:8 Kuti dō majal-je k̄i ta-é tō nè kinlé to ta k̄i sōbi dō kuti majal-je kadi oo al al, ngà sōbi kinə go majal-je k̄o (Gos 10:12; Pa 32:1) † **5:2** 5:2 J̄a 21:15-17

³ Bati-je kí Lubə ində-si ta-dé-ti kinlé, 'rai ngar dɔ-dé-ti al, ngà 'təli néndajj kadi 'ndaji. ⁴ Beba loki njèkul bati-je kí boy à ree lé, sɔj a kingəi jɔgi riɓa kí ndole-é à goto al.

⁵ Bè ya tɔ, sɔj basa-je kàrè uləi dɔ-si gin tɔgi-ti lə 'ngatɔgi-je tɔ. Sɔj lay ya 'soli dɔ-si lom-lom nɔ-nɔ-ti. Kdɔ Lubə ɔsi ta njékində kàdɔ-dé-je, ngà e ramaji kí njésol dɔ-dé-je.*

⁶ †Ən é 'soli dɔ-si nɔ Lubə-ti kí tɔgi-é asi gaki kin, kdɔ kadi kaglo kí mɛɛ-é ndigi ə itə dɔ-si kí taá. ⁷ Né-je lay kí mɛɛ-si ɔ kəkəkə kdɔ lé, inɔi mɛɛ ji-é-ti, kdɔtalə ɛ to njèkoo go-si.†

Kɔ-je kí riɓa lə njékadmɛɛ-je

⁸ Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-ti. Isi kəm dɔ rɔ-si-ti. Njèba lə-si kí to Sú isi ijə rɔ toki ɓol bè, ilə gəə dɔ-si, isi sangi dow kí n'a tuji-é. ⁹ 'Ndangi-é ə ɔi gərərə dɔ kadmɛɛ-ti lə-si, ə kadi 'gəi kí kɔ-je kí isi ingəi kinlé, ngankɔ-si-je kí njékadmɛɛ d'isi d'ingə kəl lo-je-ti kí rangi donangi-ti nè bè ya tɔ. ¹⁰ Go kɔ-je-ti kí tɔ kadi à kingəi kaglo sɛ ɓəy kinlé, Lubə kí to njèramaji mɛɛ né-je-ti lay kí ɓa-si kɔ takul Kristi, kdɔ kadi ingəi riɓa liə kí à to sartagangɔ lé, à təl kində-si ɔirə-ti kí mbaa sɔ rəm, à mbusi nja-si rəm, à kadi-si tɔgi rəm, ɓá à ra sə-si kadi ɔi lo kɔ-si-ti gərərə rəm tɔ. ¹¹ Ɛ ya tɔgi to 'liə kɔ dɔ ɓal-ɓal! Amɛn!

Sɔy ta-je kí lapiya kí ra

1Ʀe 5:23-28

¹² †Kɔ takul ngonkɔ-m Silbɛ† kí to njèkɔ dɔ ndi-é-ti, ɓá m'ndangi-né ta-je kí sɛ kin m'adi-si, kdɔ kulə-né dingəm mɛɛ-si-ti rəm, kdɔ kidə-si-né rəsi kí ramaji lə Lubə kí ɔi dɔ-ti kinlé ɛ ya to ramaji kí tɔgrɔ-ti.

¹³ †Njékəwnɔ-je kí Lubə mbəti-dé kí d'isi ɓebo Babilɔn-ti 'ra-si lapiya rəm, ɓá Marki kí m'oo-é ki ngon mɛɛ-m bè kin kàrè ra-si lapiya tɔ. ¹⁴ 'Rai-nɔ lapiya kuwə-nɔ kàdɔ-nɔ-ti kdɔ ndigi kí 'ndigi-nɔ. Sɔj lay kí 'nami kàdɔ Kristi-ti lé, kadi lapiya nɔy sə-si!

* 5:5 5:5 Gos 3:34; Jak 4:6 † 5:6 5:6 Mat 23:12; Luk 14:11; 18:14 † 5:7 5:7 Pa 55:23 † 5:12 5:12 Knj 15:22,40 ‡ 5:12 5:12 Silbɛ lé ya to Silasi. Knj 15:22; 2Kɔ 1:19 † 5:13 5:13 Knj 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Kol 4:10; Plm 1:24

Mbete kí njèkungì joo kí Piyər ndàngì Ta-je kí dɔ mbete-ti kí njèkungì joo kí Piyər ndàngì

Mɛɛ mbete-ti liə kí dɔsɔy lé, njèkɔwkuɫə Piyər pa ta kí sobi dɔ dow-je kí ndaa-ti kí 'to njékəwnə-je al kí 'rɔ kɪ njékadmɛɛ-je ə 'ra-dé adi d'ingə kɔ. Mɛɛ mbete-ti kí njèkungì-ti joo kinlé, ɛ pa ta kí sobi dɔ dɛ kí 'to njékəwnə-je kí mɛɛ kəy-ti kí d'osi ta néndó kí tɔgrɔ-ti kí to néndó lə dow-je lə Kristi Lo kɔr-é kí 3:1 lé, tɔji kí ɛ ndàngì mbete kinlé adi kuti njékadmɛɛ-je kí káre-rè kí ndɔki d'ingə mbete liə kí dɔsɔy ngá kin bè. Ɛ ndàngì mbete adi-dé, kɔ kadi d'ində-né kəmkaa dɔ rɔ-dé-ti kɔ dow-je kí njékosi ta ta kí tɔgrɔ-ti.

Mɛɛ bal-je-ti kí bu bu nɔ lé, dow-je nɔ ya 'pa ta-je kadi 'gə kí à to Piyər bá ndàngì mbete kin al. Ngá titi kí tò-né lo kɔr-é kí 1:1 rəm, titi kí tò-né mɛɛ mbete-ti lo-je-ti kí rangi kí pa ta kí sobi dɔ né-je kí ra né kí Piyər ɔ lo-é-ti lé, j'ndigi dɔ-ti kí to ɛ ya ndàngì mbete kin. Ɛ ndàngì mbete kinlé, ta tol ta ndɔ-je-ti liə ya tɔgrɔ-ti. Piyər tɔji kí gə ta kí tɔgrɔ-ti bá à taa dɔ-ji ta néndó-ti kí ngəm. Lo kɔr-é-ti kí 1 lé, ɛ pa ta kí sobi dɔ maji lə gə Lubə, kɪ gə 'Babe Jeju Kristi. Ɛ pa ta kí sobi dɔ Ndil kí aa njay kí ɛ bá to njètɛɛ kɪ dɔ ta lə Lubə kí to lo bɔyɔ-é-ti kadi dow-je. Lo kɔr-é-ti kí 2 lé, ɛ pa ta ɔsi-né ta njéndó dow-je né-je kí ngəm. Lo kɔr-é-ti kí 3 lé, ɛ ulə dingəm mɛɛ njéndó mbete-je-ti liə kadi mɛɛ-dé ole dɔ ta-ti kí ta lə Lubə pa rəm, Lubə kí ra kullə mɛɛ kullə ra-je-ti lə dow-je rəm. Ɛ idə njéndó mbete-je liə kí 'Babe à ree titi kí un-né mindi-é, ə ulə dingəm mɛɛ-dé-ti kadi d'isi pèrèrè kɔ ndɔ təl-é.

Tɔji rɔ kɪ lapiya kí ra

¹ Mɔ Simɔ Piyər kí ngonnjèkullə rəm, njèkɔwkuɫə lə Jeju Kristi rəm, bá m'ndàngì mbete kin m'adi-si sɔi kí ɔwi kɪ kadmɛɛ kí gati-é nɔ asi-nɔ kɪ 'lə-ji kɪ takul né ra kí njururu lə Lubə lə-ji Jeju Kristi kí to Njékaji-ji. ² Kadi ramaji kɪ lapiya nɔy sə-si kí dɔ madi-é-ti kɪ dɔ madi-é-ti kɔ gə kɪ 'gəi Lubə rəm, 'gəi 'Babe lə-ji Jeju kin rəm.

Panjiyə njékadmɛɛ-je

Tit 2:11-14; Plp 1:9-11; 3:8-14

³ Tɔgi Lubə adi-ji né-je lay kí à ra sə-ji dɔ kiskəm-ti rəm, dɔ nam-ti kí j'nami kadi Lubə-ti ə adi j'gəi njəba-ji kɪ takul rɪba liə kí sobi dɔ-é rəm, bá kɪ takul mɛɛmaji liə rəm tɔ. ⁴ Beba né-je kí gati-é nɔ kɪ né-je kí tɔ bəl nɔ kɪ Lubə un mindi-é kɔ kadi-ji lé, ɛ adi-ji kɪ takul rɪba liə rəm, kɪ takul mɛɛmaji liə rəm. Né-é-je kinlé ɛ adi-ji bè kɔ kadi j'təli-né dow-je kí j'titi-nɔ siə kɪ takul kɔy majal kí to kəmnda kí tuji dow-je dɔnangi-ti nè.

⁵ Gin-é kinlé ya bá kadi uri-né rɔ-si biri kadi iləi mɛɛmaji dɔ kadmɛɛ-ti lə-si rəm, iləi nɛgə dɔ mɛɛmaji-ti rəm, ⁶ iləi koremeɛ dɔ nɛgə-ti rəm, iləi

kuwə rəŋɡə dɔ koremeɣ-ti rəm, iləi kuji kɪ kilə dɔ Lubə-ti dɔ kuwə rəŋɡə-ti rəm, ⁷ iləi kuwə noji dɔ kilə kuji dɔ Lubə-ti rəm, bɑ iləi ndignɑ dɔ kuwə noji-ti rəm tɔ. ⁸ Kdɔtalə kinə nɛ-je kinlɛ tɔ rɔ-si-ti ə oji-nɑ rɔ-si-ti rəmə à ra kadi a rai kullə rəm, kandi-si à tɔ rəm, meɣ ɡə-ti kɪ 'ɡəi 'Babe lə-ji Jeju Kristi rəm tɔ. ⁹ Nɡə dow kɪ ɔw kɪ nɛ-je kin rɔ-é-ti al lé, to njəkəmtɔ, kəm-é libri libri-libri rəm, bɑ meɣ-é oy səl dɔ bɔr-ti kɪ 'bɔr majal-je liə kɪ low kin rəm tɔ. ¹⁰ Gin-é kin bɑ səi ngankɔ-m-je kɪ njəkadmɛɣ, uri rɔ-si biri kadi bɑ kɪ Lubə bɑ-si, kɪ mbəti kɪ ɛ mbəti-si kinlɛ, 'rai kullə-é adi idi njiki-njiki. Kinə 'rai bɛ rəmə, a kusi meɣ majal-ti ndɑ al. ¹¹ Bɛ kin bɑ tarəbi kɔw kɔbɛ-ti kɪ sartagangi kɪ tɔ kɔbɛ lə 'Babe lə-ji rəm, Njəkaji-ji Jeju Kristi lé à tɔ kɪ tɛɛ kadi to doo nɔ-si-ti.

Kɑ ɡərərə dɔ néndó-je-ti kɪ maji

¹² Gin-é kin bɑ m'ndigi kole-nɛ meɣ-si dɔ nɛ-je-ti kin kɪ ndɔ-je lay. Ə to nɛ-je kɪ səi 'ɡəi rəm, bɑ ta kɪ tɔɡrɔ-ti kɪ nɡosnɛ kinlɛ kərə kadi nja-si uwə nangi meɣ-é-ti maji rəm tɔ. ¹³ Kinə m'isi kɪ dɔ-m taá nɛ bəy lé, m'oo m'adi to tó-é kadi m'ole meɣ-si dɔ-ti kadi isi-nɛ kəm dɔ rɔ-si-ti. ¹⁴ Kdɔ titi kɪ 'Babe lə-ji Jeju Kristi adi-m m'ɡə-nɛ lé, mɑ ya kərə m'ɡə maji kɪ ndɔ kisi-m kɪ dɔ-m taá nɛy ɡɔji nɡə. ¹⁵ Nɡə m'a ra nɛ-je kər-kər lay kɔ kadi lé m'inə-si kərə rəmə meɣ-si ole dɔ néndó-je-ti kinlɛ. ¹⁶ Kdɔtalə je j'un go tasu-je kɪ kɑy ngangi-é kər-kər kin bɑ j'adi-si 'ɡəi-nɛ tɔɡi, kɪ ree lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi lé al. Nɡə je j'oo ndɔɡi kɪ ɛ ndɔɡi tɔji-nɛ rifa liə kɪ kəm-ji. ¹⁷ †Kdɔtalə Bɔbi-é Lubə bɑ adi-é rifa, kɪ kɔsgaji, loki ɛ kɪ to njɛrifa kɪ nɑ lé ya pa panɛ: ɛ kinlɛ to nɡon-m ə m'ində-é dan kəm-m-ti rəm, bɑ rɔ-m nəl-m dɔ-é-ti nɑ rəm tɔ. ¹⁸ Ndi dow kinlɛ bɑ dɔrɑ-ti adi j'oo, loki j'ɑ-nɛ kɪ Jeju dɔ mbal-ti kɪ aa njay. ¹⁹ Ə ta lə njɛpata-je kɪ ta Lubə-ti kɪ j'ɡə maji kɪ to ta kɪ tɔɡrɔ-ti kɪ səi 'rai maji adi isi indəi mbi-si ooi-nɛ kinlɛ, to titi lampi kɪ ndɔɡi londul-ti sar kadi lo tijə-nɛ yərərə ə kadi londɔɡi lə Kristi ndɔɡi meɣ-si-ti titi kɪ ngòrongi ndɔɡi-nɛ dɔnangi-ti kin bɛ. ²⁰ Kete nɔ nɛ-je-ti lay lé, kadi 'ɡəi kɪ ta kɪ ta Lubə-ti kɪ tɔ meɣ mbete-ti kɪ aa njay kinlɛ, kərə ya kərə dow à kun kɔ kər meɣ-é kɪ dɔrɔ-é al. ²¹ Kdɔtalə ta kɪ ta Lubə-ti tɛɛ kɪ meɣndigi lə dow al, nɡə to Ndil kɪ aa njay bɑ ɔsi dow-je adi 'pa ta kɪ ta Lubə-ti.

2

Njéndó dow-je nɛ-je kɪ nɡəm

Jud 3-16; 2Ti 3:1-9

¹ Kete low dan Israyel-je-ti ya kərə njəkəɔta-je kɪ 'bɑ rɔ-dé njɛpata-je kɪ ta Lubə-ti d'isi nɔɔ. Gangi-é kin ya njéndó dow-je nɛ-je kɪ nɡəm d'a kɪ-nɛ dan-si-ti nɔɔ tɔ. Dɛ d'a ree kɪ néndó-je kɪ nɡəm kullə dan néndó-je-ti lə-dé kur-nɛ dow-je wale kadi 'tuji. 'Babe kɪ to njɛtaa-dé kilə-dé taá lé, meɣ néndó-je-ti lə-dé rəmə, 'naji 'panɛ n'ɡəi-é al, adi dɛ ya d'a kun tuji kɪ à kubə-dé nangi busi kɔ kilə dɔ-dé-ti. ² Dow-je nɑ ya d'a kun go-dé meɣ panjiyə-dé-ti kɪ jugi-jugi ə ta lə-dé ya dow-je d'a pa-nɛ ta kɪ maji al dɔ ta-ti kɪ tɔɡrɔ-ti. ³ Kəmnda là ra-dé, adi d'a kədi-si kɪ ta-je kɪ ta-dé-ti kɔ kuso-si kare-kare bɛ ya. Nɡə low nɔ ya ta kɪ gangi kɪ sɔbi dɔ-dé isi njiyə jan-jan nɔɔ rəm, bɑ tuji isi nɡəbi-dé pɛrɛrɛ rəm tɔ.

† 1:17 1:17 Mat 17:1-5; Mar 9:2-7; Luk 9:28-35

⁴ Kdo malayka-je ki ndəki 'ra majal lé, Lubə inə-dé al, ngə uwə-dé ungi-dé bolebe-ti ki sɔy-é goto lo ki ndul-ti, lo kin bá 'tó-dé titi kdo ngəbi-né ta ki gangi; ⁵ dow-je ki donangi-ti ki low ndəki lé, loki Lubə adi man bəlim ree un njéra né ki tò nɛ takəm-é-ti lé, ɛ inə-dé al bè ya tɔ. Dow-je jinəy joo bá ɛ aji-dé ə Nuwe to ki dan-dé-ti tɔ. Nuwe lé bá to njékilə mbɛ né ra ki njururu. ⁶ Lubə gangta do bebo Sədom-ti kɪ bebo Gəmər-ti, ró-dé kɪ pər ruki-ruki kadi to né toji kdo njéra né-je ki to nɛ ki mɛɛ ndo-je-ti kɪ a ree. ⁷ Ngə Lubə aji Loti ki to njéra né ki njururu. Loti lé, kullə kaya lə bəkaya-je kinlé adi-é mɛɛkɔ̄ nɔ̄. ⁸ Njéra né ki njururu kinlé, isi dan-dé-ti nɔ̄ɔ̄ ə ndo-je lay ya rɔ-é ati-é kanana, kdo ɛ oo né-je ki maji al maji al kɪ kəm-é rəm, bá ta-é usi mbi-é-ti mbi-é-ti rəm tɔ. ⁹ Né kin toji toki dow-je ki njékilə kuji do 'Babe-ti lé, 'Babe gə kaji-dé ta kɔ̄-ti, ngə njéra né-je ki njururu al bá a kində-dé kɔ̄ji-dé ndo gangta-ti tɔ. ¹⁰ Kɪ boy nɔ̄ rəmə, to ta lə dɛ ki bo ra né-je ki tò nɛ ra-dé loti-loti, adi 'sangi kadi 'ra né-je ki maji al ki nəl daji rɔ-dé kin ə 'nədi-né tógi lə 'Babe.

Dɛ d'oo rɔ-dé ki dow-je ki 'ngay rəm, 'to njékində kàdi-dé-je rəm, adi 'bəl pa ta ki maji al do njériɓa-je-ti* al. ¹¹ Malayka-je ki tógi-dé itə-dé rəm, 'ngə d'itə-dé rəm kin ya kàrè 'gangi ta do njériɓa-je-ti kinlé al rəm, bá 'pa ta ki maji al do-dé-ti nɔ̄ 'Babe-ti al rəm tɔ. ¹² Dow-je ki njéra né-je ki njururu al kinlé, kuu do-dé oy mburuki tanə ki dɔ-je ki d'ə kdo kadi dow uwə-dé ə tɔl-dé ya par kin bè. Adi né ki dɛ 'gə al kàrè, dɛ 'pa ta ki maji al do-ti rəm. D'a tɔl-dé titi ki dow-je 'tɔl-né dɔ-je kin bè. ¹³ Né ra ki njururu al lə-dé lé ya a to nékugə dɔ̄ji-dé. Nəl-dé nɔ̄ kadi 'ra kaya kada rəsi takəm dow-je-ti. Dowbé-je kinlé, loki d'isi sə-si ta nékusə-je-ti kɪ lo ra nɔy-je-ti rəmə, 'ra né rɔsɔl-je kɪ né-je ki tuwə ra al rəm, bá rɔ-dé nəl-dé lo kədi dow-je-ti rəm tɔ. ¹⁴ Lo koo lə-dé to lo koo kaya ya bè; 'ra majal pi kàrè usi rɔ-dé-ti al rəm, d'ədi dow-je ki kadmɛɛ lə-dé yay; kəmnda là ya rusi mɛɛ-dé nji-nji; 'to dow-je ki ndəl tò do-dé-ti. ¹⁵ Lokɪ 'tusi rəbi kɪ njururu d'inə lé, 'ndəm d'un rəbi kɪ go Balam-ti kɪ to ngon lə Béor. Balam† lə nékugə dɔ̄ji kɪ njururu al bá ɛ ndigi. ¹⁶ Adi 'ndangi-é kdo kaldota liə. Kɔ̄ koro kɪ to dɔ̄ kɪ lé a pa ta al ya ə pa ta adi ndi-é bá ndi dow ə gangi njəɓa rɔ-é njəpata kɪ ta Lubə-ti do kullə mbə-ti liə.

¹⁷ Njéndó dow-je né-je ki ngəm kinlé, 'tanə kɪ kəm kənɛnɛ kɪ man goto-ti kin bè rəm, 'tanə kɪ kilndi kɪ yəlbo tində sane kin bè rəm; lo ki ndul ndi-ndi ya bá toki kuwə do-é ngəbi-dé-né. ¹⁸ Ta-je kɪ mɛɛ wəy kare ya 'tidə d'adi ngə njim rəm, bo né-je kɪ maji al maji al ya d'ədi-né dɛ kɪ ngɔsnə bəy ə 'tɛɛ ji dow-je-ti kɪ 'ndəm d'ur wale. ¹⁹ Dɛ d'un mindi-dé d'adi-dé toki d'a to bə lə né madi al ngə. Rəmə dɛ njəpa-é-je lé ya 'to bə-je lə majal. Kdotalə nɔ̄-nɔ̄ ya to bə lə né kɪ njəkɔ̄be do-é-ti. ²⁰ Kdo kinə gə kɪ dow-je 'gə Jeju Kristi kɪ to 'Babe lə-ji rəm, Njəkaji-ji rəm kin ra adi 'tɛɛ kɔ̄gi mɛɛ né-je-ti kɪ donangi-ti nə kɪ tò nɛ takəm Lubə-ti, bá 'təl 'ndəm majal-é-je mbul-mbul gogɪ rəm, ə d'adi majal ɔ̄ bə do-dé-ti rəm lé, kisi-dé kɪ gogɪ nə kin təl majal nɔ̄ itə kɪ kete bəy. ²¹ Kdotalə, kinə lé 'gə rəbi ra né kɪ njururu lé al rəmə a tò soti kitə kadi 'gə ya bá 'təl gidi-dé d'adi ndukun kɪ aa njay

* **2:10** 2:10 Njériɓa-je kinlé dow-je madi 'panə to ndil-je, dɛ kɪ nɔ̄-je 'panə to Malayka-je ə dɛ kɪ rangi 'panə to ta kɪ səbi do dow-je kɪ ri-dé bə nɔ̄ tɔ. † **2:15** 2:15 Balam to dow kɪ kete low nɔ̄ bi to dow kɪ gangi ɓal-je-ti kɪ Piyər ndangi-né mbete kin al (Kni 22-24; 31:16).

kí toki 'ndó-dé. ²² Gosta kí njururu pa ta sobi-né do-dé panè: «Bisi təl ò tòmɔ liə ə kɔsɔngi ndogi man ində lo tɛɛ bè ya kàrè təl ow rogi rɔ-é bər-ti gogi.»

3

*Ta kí sobi do təl ree lə 'Babe Jeju
Mat 24:37-38; 2Te 1:7-10; Jud 17-23*

¹ Səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti, mbete kí nè kinlé to kí njèkungi-ti joo ngá bá m'ndàngi madi-si tin. Mbete-je kí joo lay kin ya m'pa ta-ti m'ole-né mɛɛ-si do né-je-ti madi kadi 'gəi maji yóróró. ² Bè kɔ kadi mɛɛ-si ole-né do né-je-ti kí ndəki njépata-je kí ta Lubə-ti kí d'aa njay 'pa ta-é kete lé rəm, kadi mɛɛ-si ole-né do ndukun-ti lə Njəkajj-ji kí 'to 'Babe kí njəkɔwkulə-je lə-si 'ndó-si kin rəm. ³ Né kí kadi 'gəi maji ɔn: Mɛɛ ndo-je-ti kí dɔbəy-ti lé, njəsoklo-je kí soklo rusi mɛɛ-dé nji-nji d'a ree kɔ soki dow-je ə panjiyə-dé ow go-nə-ti kə kəmnda lə-dé. ⁴ Dɛ d'a soki dow-je panè: «E ɔ un mindi-é panè n'a təl ree lé, à təl ndo kí rá-ti wa? Kɔ low nɔ kí ka-ji-je d'oy kinlé, né-je lay ya tò gangi-é-ti kí ndəki tò-né low nɔ lo kində gin né-je-ti kinlé ya bəy.»

⁵ Kɔ né-je kí d'oo góróró ya 'ra toki né kí mɛɛ-dé oy do-ti bè lé ɔn: Ndəki Lubə pa ta ya dɔrə tɛɛ rəm, bá ta kí ta-é-ti lé ya dɔnangi ubə-né dan man-ti mbuɔ ə man ra-é adi umə nati maji rəm to. ⁶ Rəmə gangi-é kin ya to bá dɔnangi kí ndəki kete tuji-né kə kəm rəbi man kí tuú do-é ləti-ləti. ⁷ Ngá ko ta kí kàrè-rè kinlé ya ində dɔrə kə dɔnangi kí ngosnə kin ngangəm ngəbi-né pər, kɔ ndo gangta rəm, ndo tuji dow-je kí njəkilə kuji do Lubə-ti al rəm.

⁸ Səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti, né kàrè kí kadi mɛɛ-si oy do-ti al ɔn: Nɔ 'Babe-ti lé ndo kàrè toki bal budɔgi bè ə bal budɔgi toki ndo kàrè bè to. ⁹ Kinə 'Babe un mindi-é kɔ ra né lé, à ra ya bi à kilə kisi do-ti mbay titi kí dow-je madi 'gir-né kinlé al. E to njəkilə mɛɛ-é do madi-é-ti kɔ-si; ɛ ndigi kadi dow kàrè ya kàrè oy kɔgi al, ngá ndigi kadi dow-je lay 'tusi panjiyə-dé kí maji al d'ɪnə kɔgi.

¹⁰ Ndo lə 'Babe à kubə dow-je nangi busi tanə kə ree njəbogi bè. Mɛɛ ndo-é-ti kinlé, ká dɔrə à ba kor lo loy-loy rəmə dɔrə à goto, pər à ró né-je kí titi ə à sane kati-kati, pər à kɔ dɔnangi kə né-je kí titi lay.

¹¹ Kinə né-je lay kin ya tò kadi tuji tanə bè lé, a kadi panjiyə-si kí nam kadi Lubə-ti lə-si aa njay tanə ban bá à kusi lo-é-ti ɔn wa! ¹² Ngəbi ndo lə Lubə ə 'rai kadi ndo kinlé ree kalangi. Ndo-é-ti kinlé, pər à kɔ dɔrə kɔ ró-é ruki-ruki rəm, bá né-je kí titi kàrè à lɛ lóróró rəm to. ¹³ Ngá gangi-é kí ɛ un-né mindi-é adi-ji kin ya, jəi j'isi j'ngəbi dɔrə kí sigi kə dɔnangi kí sigi kí né ra kí njururu tò-ti.

Lubə to njəkilə mɛɛ-é do madi-é-ti

¹⁴ Gin-é kin bá səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti, kaglo kí j'isi 'ngəbi-né kinlé, 'nduri do rɔ-si-ti kɔ kadi Lubə ree ingə-ji rəmə j'aai njay rəm, ta goto do-ji-ti rəm, j'isi kə lapiya rəm to. ¹⁵ Kadi 'gəi maji kí kilə mɛɛ do madi-é-ti lə 'Babe lə-ji kinlé to kaji lə-si, titi kí ngonkɔ-ji Pol kí j'ində-é dan kəm-ji-ti kàrè ndàngi-né mbete adi-si kə gosi-é kí Lubə adi-é kadi ra-né kin ya to.

¹⁶ To ta kin ya tɔ b́a Pol pa mɛɛ mbete-je-ti liə lay lo-je-ti ḱi ɛ pa ta sobi-né dɔ ta-je kinlé ə lo-é-je-ti kinlé ta-je ḱi lo gə mɛɛ-é nga tò-ti nɔɔ, adi njégə né al-je ḱi dow-je ḱi tógi-dé asi al, d'or mɛɛ ta-é-je lé ḱi lo-é al, titi ḱi d'or-né mɛɛ ndəgi ta-je ḱi mɛɛ mbete-ti ḱi aa njay kɔɔ tuji lə-dé kin bè tɔ.

¹⁷ Befa sɔi ḱi m'ində-si dan kəm-m-ti lé, ta-je kin usi mbi-si-ti kete ngá, é n ó ooi go rɔ-si maji, nè njékilə kuji dɔ Lubə-ti al, ḱi 'ndəm kin d'a ḱi kɔr-si go-dé-ti kadi 'tusi kə gərərə lə-si inəi kɔgi. ¹⁸ Ngà kadi ɔwi ḱi kete-kete mɛɛ ramaji-ti ḱi mɛɛ gə 'Babe-ti lə-ji ḱi to Njékaji-ji Jeju Kristi. Kadi rifa tò ḱi liə ḱi ngosnè-ti kin rəm, b́a sartangani rəm tɔ! Amən!

Mbete kí dɔsɔy kí Ja ndàngí

Ta-je kí dɔ mbete-ti kí dɔsɔy kí Ja ndàngí

Njèkɔwkuɔlə Ja ndàngí mbete kin kɔɔ ra-né kí njèkadmeɛ-je meɛ kuwə-ti kí d'uwə-nə lubi-lubi kɔ Lubə rəm, d'uwə-nə lubi-lubi kɔ ngankɔ-dé-je, kɔ kɔnan-dé-je meɛ kadmeɛ-ti rəm. Mbete kinlé, kúji ndàngí-é tò gay kí ndəgi mbete-je, ngà ta kí njèndàngí-é panè: «Səi» kin rəm, ta kí ɛ panè: «Ngan-m-je kí ndɛ» kinlé toji kí njèndàngí mbete kinlé ndàngí adi dow-je madi ya tagay. Mbete kinlé, ri njèndàngí-é goto meɛ-é-ti, ngà ɛ toji rɔ-é lo kɔr-é-ti kí 1:1 kí dow kí oo Jeju kaglo-ti kí Jeju isi-né dɔnangi-ti nè. Mbete kinlé kúji ndàngí-é rəm, mbete Poyta-je kí káre rəm, ya toji kí njèndàngí-é to Ja kí to kí káre dan njéndó né-je-ti lə Jeju kí dɔgi gidi-é joo kí njèndàngí mbete Poyta kí Maji kí ri Ja tò dɔ-ti. Dow-je kí Ja ndàngí mbete adi-dé bá ba-dé «ngan-je kí ndɛ» kinlé, to njèkadmeɛ-je kí ɛ ndigi-dé nɔ. Dɛ 'to njèkəwnə-je kí gay-gay kí d'isi kɔbɛ-ti lə dow-je kí Rəm, dɔnangi Aji-ti kí ngon-é kí bone bè 'ba-é Turki. Ja to njèkɔr nɔ-dé kaglo-ti kí nɔy nɔ al kadi oy-né. Ja panè: Lubə to londógi ('Ndó 1:5) rəm, to njèndigi dow-je rəm (4:8,16). Londógi toji ta kí togrɔ-ti. Meɛ kəy mbete-ti kí dɔsɔy kí Ja ndàngí lé, ɛ ɔsi kagi dɔ maji-ti kí maji kadi dow gə ndógi lə ta kí togrɔ-ti, ə kadi panjiyɔ-é ɔw nati siə kɔɔ kadi dowbé ɔ meɛ kuwə-nə lubi-lubi-ti kɔ Lubə rəm, kɔ njèkadmeɛ-je kí rangi rəm. Beba à ra kadi dɛ kí 'to njèkadmeɛ-je d'usi-né meɛ majal-ti kɔɔ néndó-je kí ngom lə njèkɔsi ta Kristi kin al ('Ndó 2:18-23). Meɛ kəy mbete-ti kí njèkungi-ti joo kí Ja ndàngí lé, ɛ ɔsi kagi dɔ ndigi dow-je-ti kí ɛ bá to gin kuwə-nə lubi-lubi kinlé.

Kulə gin ta Ja 1:1-14

¹ †Né kí tò lo kulə gin-é-ti nɔ, né kí j'oo ta-é kɔ mbi-ji, né kí j'oo kɔ kəm-ji, né kí j'tən joo maji-é bá j'ɔdi rɔ kɔ ji-ji rəm lé, to né kí ɔbi dɔ ta kí njèkadi dow-je d'isi kəm; ² †ə kiskəm lé, toji rɔ-é ndaa-ti rəsi adi j'oo kɔ kəm-ji, j'pa ta-é j'adi dow-je; kiskəm kí sartagangi kí isi nati kɔ Bɔbi-ji bá toji rɔ-é ndaa-ti rəsi ta kəm-ji-ti lé bá, j'ilə mbe-é j'adi-si. ³ Né kí j'oo ta-é kɔ mbi-ji ə kəm-ji oo rəm lé, bá j'ilə mbe-é j'adi-si, kɔɔ kadi səi kàrè adi j'uwəi-né-nə lubi-lubi tɔ. Ə kuwə-nə lubi-lubi lə-ji lé, to kuwə-nə lubi-lubi kɔ Bɔbi-ji rəm, bá to kuwə-nə lubi-lubi kɔ Ngon-é Jeju Kristi rəm tɔ. ⁴ Ta kinlé, j'ndangi j'adi-si kɔɔ kadi rənəl lə-ji ɔr-né njuti.

Njiyɔ lo kí ndógi-ti

⁵ Ta kí j'oo ta Jeju Kristi-ti bá j'ɔw kɔ kidə-si tin: Lubə to londógi, lo kí ndul goto rɔ-é-ti.

⁶ Kinə j'painé j'uwəi-nə lubi-lubi siə ya bá j'njiyɔi lo kí ndul-ti bəy rəmə, j'ədi ta kí kədi bi j'rai né kí ɔw nati kɔ ta kí togrɔ-ti al. ⁷ Ngà kinə j'njiyɔi lo kí ndógi-ti titi kí Lubə ya kí dɔ-é isi-né lo kí ndógi-ti kin bè rəmə, j'toi

dow-je kí j'uwəi-nə lubi-lubi rəm, bá məsi Ngon-é Jeju bər majal-je lə-ji kəgi lay rəm tɔ.

⁸ Kinə j'painé j'rai majal al rəmə, jəi ya j'ədi rɔ-ji ə ta kí tɔgrɔ-ti goto ta-ji-ti. ⁹ Ə kinə j'ɔri man dɔ majal-je-ti lə-ji rəsi tɔ rəmə, ɛ to njékə dɔ ndi-é-ti rəm, njərə né kí njururu rəm, adi à kinə go majal-je lə-ji lé kəgi rəm, bá né-je kí njururu al kí j'rai kərə à bər kəgi lay rəm tɔ. ¹⁰ Ngà kinə j'painé j'rai majal al rəmə, j'bai-é njəkəda rəm, bá ta liə kərə goto mɛɛ-ji-ti rəm tɔ.

2

¹ Ngan-m-je, m'ndàngi ta kin m'adi-si kɔ kadi 'rai majal al. Ngà kinə dow madi ra majal rəmə, njèpata gangi-né dɔ-ji rɔ Bɔbi-ji-ti isi nɔɔ, to Jeju Kristi kí to dow kí njururu. ² Jeju Kristi lé, ɛ ya kì dɔ-é ilə rɔ-é kadkare-ti oy kɔ majal-je lə-ji; ɛ oy kɔ majal-je lə-ji jəi ya par al, ngà kɔ majal-je lə dow-je lay kí donangi-ti nè tɔ.

*Təl rɔ go ta-ti lə Lubə kì ndigna
Mat 7:21-23; Jà 13:34,35; 14:21-24*

³ Né kí j'gəi-né kí j'gəi Lubə lé, to təl kí j'təli rɔ-ji go ndukun-je-ti liə. ⁴ Dow kí panè n'gə-é ya bá təl rɔ-é go ndukun-je-ti liə al lé, to njəkəda ə ta kí tɔgrɔ-ti goto ta-é-ti. ⁵ Ngà dow kí təl rɔ-é go ta-ti lə Lubə lé, dowbé ndigi-é adi ɔr njuti. Né kí j'gəi-né kí j'toi dow-je kí j'nami kadi-é-ti ɔn: ⁶ Dow kí pa rəsi panè n'nam kadi-é-ti lé, dowbé à kadi panjiy-é tanə kì panjiyə 'Babe ya bè tɔ.

⁷ †Səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti, to ndukun kí sigi bá m'ndàngi m'adi-si al, ngà to ndukun kí low kí ingəi lo kulə gin-é-ti* kin ya; ndukun kí low kinlé, to ta kí ooi kete kin ya. ⁸ Rəm bá to ndukun kí sigi kí m'ndàngi m'adi-si ya rəm; ta kinlé, to ta kí tɔgrɔ-ti, kɔ toji rɔ-é rɔ Kristi-ti rəm, toji rɔ-é rɔ-si-ti rəm; kɔtalə londul goto ə londógi kí tɔgrɔ-ti bá isi ndógi ngá.

⁹ Dow kí ɔsi ngonkɔ-é kà ta ya rəmə ba rɔ-é njəkisi lo kí ndógi-ti lé, to dow kí isi lo kí ndul-ti ya bəy. ¹⁰ Dow kí ndigi ngonkɔ-é lé, to dow kí isi lo kí ndógi-ti ə né kí à ra-é kadi usi ya goto. ¹¹ Ngà dow kí ɔsi ngonkɔ-é kà ta lé, to dow kí isi lo kí ndul-ti; dowbé njiyə lo kí ndul-ti ə gə lo kí isi ɔw-ti al, kɔtalə londul kəm-é-ti ndi-ndi.

¹² M'ndàngi ta-je kin m'adi-si səi ngan-m-je, kɔtalə majal-je lə-si toki kinə go-é kəgi kì takul Jeju Kristi.

¹³ M'ndàngi ta-je kin m'adi-si səi bɔbi ngan-je, kɔtalə njəkisi lo kulə gin-é-ti lé, səi 'gəi-é.

M'ndàngi ta-je kin m'adi-si səi ngan-je kí rɔ-si tò kəm, kɔtalə səi 'təti rɔ Njəmɛndul.

M'ndàngi ta-je kin m'adi-si səi ngan-je, kɔtalə səi 'gəi Bɔbi-si.

¹⁴ M'ndàngi ta-je kin m'adi-si səi bɔbi ngan-je, kɔtalə səi 'gəi njəkisi lo kulə gin-é-ti nɔ.

M'ndàngi ta-je kin m'adi-si səi ngan-je kí rɔ-si tò kəm, kɔtalə səi lé tógi-si tò rəm, ta lə Lubə uwə lo kisi mɛɛ-si-ti rəm,

bá səi 'təti rɔ Njəmɛndul rəm tɔ.

† 2:7 2:7 Jà 13:34 * 2:7 2:7 Ta kinlé sobi dɔ kulə gin kadmɛɛ lə-dé.

¹⁵ Adi bo duniņa ra-si al rəm, b́a adi bo né-je kí duniņa-ti ra-si al rəm tɔ. Kinə bo ra duniņa ra dow rəmə, dowbé ndigi Bɔbi-ji Lubə al. ¹⁶ Kdɔtalə né-je lay kí duniņa-ti kí to, kəmnda né kí ra dow-je, kí né-je kí nəl kəm dow-je, kí kində kàdì kɔɔ nékingə-je kinlė, to né-je kí i rɔ Bɔbi-ji Lubə-ti al, ngà i duniņa-ti nè. ¹⁷ Ə duniņa à goto rəm, b́a kəmnda né-je kí titi kàrə à goto rəm tɔ; ngà dow kí njəra né kí mee Lubə ndigi lé isi kəm ya sartagangi.

Ta kí sobi do njəkosi ta Kristi

Jā 16:13-15

¹⁸ Ngan-je, to kaglo kí dɔbəy ndɔ-je-ti ngá; titi kí ooi-né 'panè njəkosi ta Kristi à ree lé, ooi, bɔne bè kin njəkosi ta Kristi 'nə ngá, ə gangi-é kin ya j'gəi-né kí to kaglo kí dɔbəy ndɔ-ti lé ngá. ¹⁹ Njəkosi ta Kristi lé, 'tɛɛ dan-ji-ti nè ya d'ow, ngà to b́a 'to 'lə-ji al; kdɔtalə kinə 'to 'lə-ji rəmə lé d'a kisi sə-ji; ngà kinə kí d'ɪŋə-ji d'ow kinlė ya toji ndaa-ti rəsi kí dow-je lay kin ya 'to 'lə-ji dɔrɔ al. ²⁰ Səi rəmə, njəkəa njay adi-si Ndil-é[†] adi səi lay ya 'gəi ta kí tɔgrɔ-ti. ²¹ Gə b́a səi 'gəi ta kí tɔgrɔ-ti al b́a m'ndangi-né ta-je kin m'adi-si kɔɔ al; ngà m'ndangi m'adi-si kdɔtalə səi 'gəi ta kí tɔgrɔ-ti rəm, b́a 'gəi kí takədi kàrə ya kàrə à kí rɔ ta kí tɔgrɔ-ti-ti al rəm tɔ.

²² Nə b́a to njəkɔɔta ta wa? Dow kí njənaji panè Jeju to Kristi[‡] al lé, b́a to njəkɔɔta ya al wa? Dowbé kinlė to njəkosi ta Kristi, kɔɔ ɛ naji panè n'gə Bɔbi-ji al rəm, n'gə Ngon-é al rəm. ²³ Dow kí rá-rá kí naji panè n'gə Ngon lə Lubə al rəmə, dowbé gə Bɔbi-é al ya tɔ; dow kí pa ta rəsi panè: Jeju to Ngon lə Lubə rəmə, dowbé gə Bɔbi-é tɔ.

²⁴ Səi rəmə, ta kí ooi lo kulə gin-é-ti nɪ lé, adi ta-é ra bə mee-si-ti. Kinə ta kí ooi lo kulə gin-é-ti nɪ[§] kin ra bə mee-si-ti rəmə, səi kàrə a nami kàdì Ngon lə Lubə-ti rəm, a nami kàdì Bɔbi-é-ti rəm. ²⁵ Ə kunmindi kí Lubə un adi-ji lé, to kunmindi kí sobi do kiskəm kí sartagangi.

²⁶ Ta lə dow-je kí 'ndigi kədi-si kur-si wale lé b́a m'ndangi m'adi-si tin. ²⁷ Səi rəmə, Ndil* Lubə kí Kristi adi-si lé, tɔ mee-si-ti adi ɔwi ndoo kadi dow ndó-si né al[†]; ngà titi kí Ndil kí ɛ adi-si ndó-si-né né-je lay, ə ɛ to njəta kí tɔgrɔ-ti b́i to njəkɔɔta al lé, əi mee ta-ti liə titi kí ɛ ndó-si-né[‡].

Ta kí sobi do ngan lə Lubə

Rɔm 8:14-19

²⁸ Ngan-m-je kí ndɛ, beba, 'nami kàdì Kristi-ti kɔɔ kadi ndɔ kí à tɛɛ toji-né rɔ-é ndaa-ti rəsi lé, mee-ji nda kəy rəm, b́a kadi ndɔ ree-é-ti kàrə rɔ-ji sol-ji takəm-é-ti al rəm tɔ. ²⁹ Kinə 'gəi kí Kristi to dow kí njururu rəmə, kadi 'gəi kí dow kí rá-rá kí to njəra né kí njururu lé, to dow kí Kristi oji-é.

3

¹ †Ooi ndigi kí Bɔbi-ji Lubə ndigi-ji mbing ya adi 'ba-ji ngan lə Lubə kin! Ə j'toi ngan lə Lubə lé ya rəm tɔ. Dow-je kí dɔnangi-ti nè lé, 'gə-ji al, kɔɔ gə kí dɛ 'gə Lubə al tɔ.

† **2:20** 2:20 Ubikin toji Ndil kí aa njay kí Jeju adi dow-je kí d'adi-é mee-dé. ‡ **2:22** 2:22 Kristi lé kɔr mee-é to dow kí Lubə mbəti-é. § **2:24** 2:24 Ta kinlė sobi do kulə gin kadmee lə-dé. * **2:27** 2:27 Ndil kinlė, to ta kí kàrə-rè kí ta lə ubi kí ta-é tɔ lo ndó-é-ti kí mee 1Jā 2:20 † **2:27** 2:27 Ta kinlė to ta lə mbati néndó-je lay al, ngà to ta kí sobi do njéndó dow-je né-je kí ngom. ‡ **2:27** 2:27 Jā 16:13-15 † **3:1** 3:1 Jā 1:12

² Səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti, bəne bè kinlé j'toi ngan lə Lubə ə né kí j'a toi lé, tɔji rɔ-é ndaa-ti rəsi takəm dow-je-ti al bəy; ngà j'gəi kí ndo-é kí Kristi à tɔji rɔ-é ndaa-ti rəsi takəm dow-je-ti lé, j'a titi-nə siə bè, kɔɔ j'a kooi dajɪ rɔ-é kɪ kəm-ji. ³ Dow kí rá-rá kí ɔw kɪ nékində mɛɛ dɔ-ti kí bè kin rəmə, dowbé adi panjiy-é aa nɔaj titi kí 'Babe aa-né nɔaj kin bè tɔ.

⁴ Dow kí rá-rá kí ra majal lé, al dɔ ndukun tɔ; kdɔtalə majal kí ra lé to kal dɔ ndukun. ⁵ †Səi 'gəi kí 'Babe ree kɔɔ bɔr majal-je lə dow-je kɔgi ə ɛ ra majal nja káre al. ⁶ Dow kí rá-rá kí nam kàdì-é-ti lé, à kisi ká ra majal-ti al; ə dow kí rá-rá kí isi ká ra majal-ti rəmə, to dow kí oo-é al rəm, bá gə-é al rəm.

⁷ Ngan-je, adi dow ədì-si al. Dow kí njəra né kí njururu lé, to dow kí njururu titi kí 'Babe to-né dow kí njururu kin bè. ⁸ Dow kí isi ká ra majal-ti lé, to dow lə Sú, kdɔtalə Sú ra majal lo kulə gin-é-ti nɔ. Ngon lə Lubə ree kɔɔ tɔji kullə-je lə Sú kɔgi. ⁹ Dow kí rá-rá kí Lubə oji-é lé, à kisi ká ra majal-ti al ngá, kdɔtalə ko né lə Lubə tɔ mɛɛ-é-ti adi ɛ à kisi ká ra majal-ti al, kdɔtalə Lubə oji-é ngá. ¹⁰ Né kí tɔji kí ngan lə Lubə 'to gay kɪ ngan lə Sú ɔn: Dow kí rá-rá kí isi ká ra né-ti kí njururu al lé, to dow lə Lubə al rəm, bá dow kí ndigi ngonkɔ-é al kàrè to dow lə Lubə al rəm tɔ.

Ta kí dɔ ndigi-nɔ-ti

¹¹ †Ta kí ooi lo kulə gin-é-ti nɔ* lé ɔn: J'ndigi-nɔ. ¹² Adi j'ndajɪ kullə ra Kayin kí to dow lə Njəmɛɛndul kin al; ndɔkɪ Kayin lé tɔl ngonkɔ-é. Ə kɔɔ ri bá tɔl-é-né wa? Tɔl-é kdɔtalə kullə ra-é majal ə 'lə ngonkɔ-é lé bá tɔ njururu†.

¹³ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, kinə dow-je kí dɔnangi-ti nè d'osi-si kà ta rəmə, adi ra-si bəl al. ¹⁴ †Jəi lé, ndigi kí j'ndigi ngankɔ-ji-je kí njékadmɛɛ-je kinlé bá tɔji adi j'gəi kí j'indəi dan koy j'gangi j'tɛɛi kiskəm-ti. Dow kí ndigi dow-je al lé, to dow kí oy. ¹⁵ Dow kí rá-rá kí ɔsi ta ngonkɔ-é lé, to njètɔl dow-je ə sɔi 'gəi kí dow kí njètɔl dow-je lé, kiskəm kí sartagangi goto rɔ-é-ti. ¹⁶ Ndigi dow-je lé, né kí j'gəi-né ɔn: Kristi adi rɔ-é koy kɔɔ ta lə-ji. Jəi kàrè tɔ kadi j'adi rɔ-ji koy kɔɔ ngankɔ-ji-je tɔ. ¹⁷ Kinə dow ɔw kɪ nékingə kí dɔnangi-ti nè, ə oo ngonkɔ-é kí ndoo né ra-é ya rəmə oo kəmtondoo liə al lé, dowbé à panə Lubə ində ndigi dow-je mɛɛ-n'è-ti tɔ ban wa? ¹⁸ Ngan-m-je, adi j'ndigi-nɔ kɪ ta kí ta-ji-ti əse kɪ ndaa ta-ji par al, ngà j'rai kɪ nɔ kɪ né kí ji-ji-ti kɪ kəm rəbi ta kí tɔgrɔ-ti.

Ta kí dɔ mɛɛ kí nda kay nɔ Lubə-ti

¹⁹ Bəba j'a gəi-né kí j'toi dow-je kí njékun go ta kí tɔgrɔ-ti rəm, bá mɛɛ-ji à kusi-né nangi pɔ nɔ-é-ti rəm tɔ. ²⁰ Ə lé mɛɛ-ji uwə-ji kɪ ta kɪ kəm rəbi kɪ ban-ban ya kàrè, Lubə to 'boy itə mɛɛ-ji rəm, ɛ gə né-je lay rəm.

²¹ Səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti lé, kinə mɛɛ-ji uwə-ji kɪ ta al rəmə, mɛɛ-ji nda kay nɔ Lubə-ti. ²² Ri-ri ya bá j'dəji-é kàrè, à kadi-ji, kɔɔ j'təli rɔ-ji go ndukun-je-ti liə rəm, j'rai né kí nal-é rəm.

²³ †Ooi, ndukun liə ɔn: Kadi j'adi mɛɛ-ji Ngon-é Jəju Kristi rəm, kadi j'ndigi-nɔ titi kí un-né ndu adi-ji lé rəm tɔ. ²⁴ Dow kí təl rɔ-é go ndukun-je-ti lə Lubə lé, to dow kí nam kàdì Lubə-ti rəm, Lubə isi mɛɛ-é-ti rəm.

† 3:5 3:5 Jà 1:29 † 3:11 3:11 Jà 13:34 * 3:11 3:11 Ta kinlé sɔbi dɔ kulə gin kadmɛɛ lə-dé.
† 3:12 3:12 Kgn 4:1-8 † 3:14 3:14 Jà 5:24 † 3:23 3:23 Jà 13:34; 15:12,17

Ə kà takul Ndil kí aa njay kí Lubə adi-é isi meɽ-ji-ti bá j'gəi-né kí Lubə isi meɽ-ji-ti tɔ.

4

Ta kí sobi do njéndó dow-je né-je kà ngom

¹ Səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti, dow-je lay kí 'pa ta 'ba-né ri Ndil kí aa njay lé adi-dé meɽ-si dɔɔ al; ngà 'nəi-dé ooi, kɔɔ kadi 'gəi dɛ kí 'to 'lə Lubə. Kɔɔtalə njəkəɔɔta-je kí njəba rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-ti 'nə dɔnangi-ti nè. ² Né kí a gəi-né Ndil kí to Ndil lə Lubə ɔn: Dow kí pa ta rəsi panè: Jeju Kristi lé ree təl rɔ-é dow-ti rəmə, to dow lə Lubə; ³ ə dow kí pa ta lə Jeju ndaa-ti rəsi al lé, to dow lə Lubə al; dowbé kinlé to dow lə njəkɔsi ta Kristi kí ooi ta ree-é lé; ə fone bè ya kàrè ɛ ɔ dɔnangi-ti nè ngà rəm.

⁴ Səi ngan-m-je, səi lé, 'toi dow-je lə Lubə ə njəkəɔɔta-je kí njəba rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-ti lé, səi 'təti-dé rɔ, kɔɔtalə njəkisi meɽ-si-ti to kí boy nɔ itə njəkisi meɽ dow-je-ti kí dɔnangi-ti nè. ⁵ Dɛ lé, 'to dow-je kí dɔnangi-ti nè; gin-é kin bá tapa-dé to-né tapa dow-je kí dɔnangi-ti nè, ə dow-je kí dɔnangi-ti d'oo ta lə-dé. ⁶ Ngà jəi j'toi dow-je lə Lubə; dow kí gə Lubə ə oo ta lə-ji; dow kí to dow lə Lubə al rəmə oo ta lə-ji al tɔ; Gangi-é kin bá j'gəi kəri-né rəbi nin Ndil kí njəta kí tɔgrɔ-ti kà ndil kí ngom.

Lubə to njəndigi dow-je

⁷ Səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti, adi j'ndigi-nɔ;

kɔɔtalə ndignɔ lé to né kí i rɔ Lubə-ti,

ə dow kí rá-rá kí ndigi dow-je lé, to dow kí Lubə oji-é rəm, bá gə Lubə rəm.

⁸ Lubə lé, to njəndigi dow-je,

adi dow kí ndigi dow-je al lé, gə Lubə al.

⁹ Ooi, kəm rəbi kí Lubə tɔji-né ndaa-ti rəsi kí n'ndigi-ji ɔn:

Lubə ulə Ngon kəl liə dɔnangi-ti nè kɔɔ kadi j'isi kəm kí takul-é.

¹⁰ Ə ndigi kí Lubə ndigi-ji kinlé né kí tɔji ɔn:

To jəi bá j'ndigi-é kete al,

ngà to Lubə ya ndigi-ji bá ulə Ngon-é kí kɔɔkare

adi ree oy kɔɔ majal-je lə-ji.

¹¹ Səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti, kinə Lubə ndigi-ji bore bè lé, jəi kàrè j'a ndigi-nɔ tɔ. ¹² †Dow kí oo Lubə ya goto; kinə j'ndigi-nɔ rəmə, Lubə isi meɽ-ji-ti ə ndigi kí ɛ ndigi-ji lé tɔji rɔ-é ndaa-ti rəsi. ¹³ Ə né kí j'gəi-né kí j'nami kàɔi Lubə-ti rəm, Lubə isi-né meɽ-ji-ti rəm lé, to ta lə Ndil-é kí adi-é isi meɽ-ji-ti. ¹⁴ Bəbi-ji Lubə ulə Ngon-é kadi to Njəkəi dow-je kí dɔnangi-ti nè, adi j'oo-é kə kəm-ji rəm, bá j'pa ta kí dɔ-é-ti j'adi dow-je rəm tɔ.

¹⁵ Dow kí pa ta rəsi panè: Jeju to Ngon lə Lubə lé, Lubə isi meɽ dowbé-ti rəm, bá ɛ nam kàɔi Lubə-ti rəm tɔ. ¹⁶ Jəi lé, j'gəi ndigi kí Lubə ndigi-ji, ə j'gəi kí ɛ ndigi-ji ya tɔgrɔ-ti.

Lubə to njəndigi dow-je; dow kí ndigi dow-je tɔ meɽ-é-ti lé, to dow kí nam kàɔi Lubə-ti ə Lubə isi meɽ-é-ti tɔ.

¹⁷ Ooi, né kí meɽ-ji à nda-né kəy ndɔ gangta-ti lé, to ndignɔ kí dan-ji-ti kí ɔr njuti; kɔɔtalə gangi-é kí ndɔki Kristi isi-né dɔnangi-ti nè lé ya jə j'isi-né tɔ. ¹⁸ Ndignɔ lé, bəl goto-ti; kɔɔ ndignɔ kí ɔr njuti ɔr bəl meɽ dow-ti

kogi. Kdotalə bəl toji kində kɔji kí à ree, ə dow kí bəl lé, ndigi dow-je kí tò mɛɛ-é-ti ɔr njuti al. ¹⁹ Jɔi rəmə, jɔi j'ndigi dow-je, kdotalə Lubə ya ndigi-ji dosay. ²⁰ Kinə dow panə n'ndigi Lubə ya rəmə ɔsi ta ngonkɔ-é lé, to njəkəɗta. Kdotalə ngonkɔ-é kí ɛ oo-é bəy ə ndigi-é al lé, à ndigi Lubə kí ɛ oo-é al kin ban wa? ²¹ Ə Kristi ya adi-ji ndukun panə: Dow kí ndigi Lubə rəmə, à ndigi ngonkɔ-é tɔ.

5

Ta kí sɔbi dɔ kadmɛɛ, kɪ kullə ra kadmɛɛ

¹ Dow kí rá-rá kí adi mɛɛ-é kí Jeju to Kristi* lé, to dow kí Lubə oji-é, ə dow kí ndigi bɔbi ngon rəmə, ndigi ngon-é tɔ. ² Né kí j'a gəi-né kí j'ndigi ngan lə Lubə lé, to ndigi kí j'ndigi Lubə rəm, təl kí j'təli rɔ-ji go ndukun-je-ti liə rəm. ³ †Kdotalə ndigi Lubə lé, to təl rɔ go ndukun-je-ti liə. Ə ndukun-je liə lé, ɔy al, ⁴ kdotalə dow-je lay kí Lubə oji-dé lé, 'təti rɔ duniɲa ə né kí njètətrɔ duniɲa lé to kadmɛɛ lə-ji. ⁵ Dow kí njètəti rɔ duniɲa lé to nɔ́ wa? To dow kí adi mɛɛ-é kí Jeju to Ngon lə Lubə ya al wa? ⁶ To Jeju Kristi kí ree kí man rəm, kí məsi rəm; ɛ ree kí man par al, ngə ree kí man† rəm, kí məsi rəm; ə Ndil kí aa njay ya pa ta kí dɔ-ti, kdotalə Ndil kí aa njay ya kí dɔ-é to ta kí tɔgrɔ-ti. ⁷ Bəba né-je mutə [dɔrɔ-ti 'pa ta dɔ-ti adi to: Lubə kí Bɔbi rəm, Ta rəm, bá Ndil kí aa njay rəm. Ə né-je kí mutə kinlé 'to né kí káre-rè. ⁸ Né-je mutə dɔnangi-ti nè 'pa ta dɔ-ti tɔ] adi to: Ndil kí aa njay rəm, man rəm, bá məsi rəm]‡, ə dɛ mutə lay ta-dé asi-nɔ́. ⁹ Kinə j'ooi ta lə dow-je j'adi to ta kí tɔgrɔ-ti rəmə, ta lə Lubə to kí boy nɔ́ itə ta lə dow-je. Kdotalə to Lubə ya ə pa ta kí sɔbi dɔ Ngon-é adi dow-je. ¹⁰ Dow kí adi mɛɛ-é Ngon lə Lubə lé, ta lə Lubə kinlé tò mɛɛ-é-ti; ə dow kí adi mɛɛ-é Lubə al lé, ɛ ba Lubə njəkəɗta, kdotalə ta kí Lubə pa dɔ Ngon-é-ti lé, dowbé oo kí ta kí tɔgrɔ-ti al. ¹¹ †Ooi, ta kí 'pa sɔbi dɔ Ngon lé ban: Lubə adi-ji kiskəm kí sartagangi ə kiskəm kinlé j̄ rɔ Ngon-é-ti. ¹² Dow kí adi mɛɛ-é Ngon lə Lubə rəmə isi kəm; ngə dow kí adi mɛɛ-é Ngon lə Lubə al lé, isi kəm al. ¹³ M'ndangi ta-je kinlé m'adi-si, kdɔ kadi 'gəi kí, sɔi kí adi mɛɛ-si Ngon lə Lubə lé, isi kəm sartagangi.

¹⁴ Ooi, né kí mɛɛ-ji nda-né kay rɔ Lubə-ti ɔn: Kinə j'dəji-é né kí ɔw nati kí mɛɛndigi liə lé, ɛ oo ndi-ji. ¹⁵ Ə kinə j'gəi kí ɛ oo ndi-ji rəmə, lé to ri-ri ya bá j'dəji-é kàrè, j'gəi kí j'ingəi né-é ngá.† ¹⁶ Kinə dow oo kí ngonkɔ-é ra majal kí à tɛɛ koy al rəmə, kadi dowbé pa ta kí Lubə kdɔ ngonkɔ-é lé, ə Lubə à kaji-é; to ta kí sɔbi dɔ dow-je kí 'ra majal kí à tɛɛ koy al. Majal kí à tɛɛ koy tò nɔ́; ə to majal-é kin bá m'panə 'pai ta kí Lubə kdɔ al. ¹⁷ Néra kí njururu al lay ya to majal, ngə majal-je madi bá tɛɛ koy al. ¹⁸ Jɔi j'gəi kí dow kí rá-rá kí Lubə oji-é lé à kisi ká ra majal-ti al; kdɔ Ngon lə Lubə isi ngəm-é adi Njəmɛɛndul à kodɪ rɔ-é al. ¹⁹ Jɔi j'gəi kí j'toi dow-je lə Lubə rəm, bá j'gəi kí dɔnangi lay tò gin tógi-ti lə njəmɛɛndul rəm tɔ. ²⁰ Jɔi j'gəi bəy kí Ngon lə Lubə ree ə adi-ji négə kdɔ kadi j'gəi-né Lubə kí tɔgrɔ-ti; ə jɔi j'toi dow-je lə Lubə kí tɔgrɔ-ti kdɔ nam kí j'nami kadi Ngon-é

* 5:1 5:1 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † 5:3 5:3 Jà 14:15 † 5:6 5:6 Ta lə man kinlé toji batəm kí Jeju ra ə ta lə məsi toji koy-é tɔ. ‡ 5:8 5:8 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndangi kí ji-dé kí ta greki. † 5:11 5:11 Jà 3:36 † 5:15 5:15 Jkr 1:5-7

Jeju Kristi-ti. Ngon lə Lubə kinlé to Lubə kí tɔgrɔ-ti rəm, bá to kiskəm kí sartangani rəm tɔ.

²¹ Səi ngan-m-je, ooi go rɔ-si maji dɔ magi-je-ti.

Mbete kí njèkungì joo kí Jà ndàngì Ta-je kí do mbete-ti kí njèkungì-ti joo kí Já ndàngì

Njèkòwkułə Já ndàngì mbete kí goji kin adi «Dené kí Lubə mbəti-é rəm, adi ngan-é rəm» kdo kulə-né dingəm meɛ-dé-ti kadi panjiyə-dé ɔw nati kà ta kí tɔgrɔ-ti rəm, kadi ɔw nati kà ndigi dow-je rəm, bá ɛ ndàngì mbete kin kdo ndəji-dé-né kete sɔbi-né do njéndó dow-je né kí ngɔm. Dow-je kí Já ndàngì mbete adi-dé kinlé, je j'gə al é sé to Dené de kà ngan-é ya əse to njékəwnə-je kí lo madi-ti wa. Ta kí rá-ti kàrè to njékadmɛɛ-je kí Já ndigì-dé nà bá ɛ ndàngì mbete kin adi-dé. Lo kulə gin mbete-ti lé, njèndàngì-é tɔji rɔ-é kí «'ngatógì.» Dow kí káre kin ya ndàngì Poyta kí Maji kí ri Já tò do-ti kin rəm, ɛ ya ndàngì mbete kí dɔsɔy, kà mbete kí njèkungì-ti joo, kà mbete kí njèkungì-ti mutə kin rəm, bá ndàngì mbete Né-je kí 'tɛɛ do-é rəm tɔ. ('Ndó ta-je kí do mbete-ti kí dɔsɔy kí Já ndàngì). Mɛɛ mbete-ti kí nè kinlé, Já pa ta-je titi-nə kà ta-je kí mɛɛ mbete-ti liə kí dɔsɔy kinlé tɔ. ɛ pa ta kí sɔbi do ta kí tɔgrɔ-ti, kà ndigì dow-je ya dɔsɔy, bá go-ti ɛ pa ta kí sɔbi do njékɔsi ta Kristi, kà kəm rəbi kí dow a mbati-né néndó lə-dé kí ngɔm rəm. ɛ ulə dingəm meɛ dow-je-ti liə kí ɛ adi-dé mbete kinlé kadi d'uwə-nə lubi-lubi kà Lubə rəm, kadi d'uwə-nə lubi-lubi kà Jeju Kristi rəm tɔ.

Tɔji rɔ kà lapiya kí ra

¹ Mə 'ngatógì, bá m'ndàngì mbete kin m'adi Kiriya* dené kí Lubə mbəti-é rəm, m'adi ngan-é-je kí m'ndigì-dé ndigì kí tɔgrɔ-ti rəm. To mə kà kár-m bá m'ndigì-dé al, ngà de lay kí 'gə ta kí tɔgrɔ-ti lé 'ndigì-dé tɔ. ² Je j'ndigì-si kdo ta kí tɔgrɔ-ti uwə lo kisi mɛɛ-ji-ti ə à to mɛɛ-ji-ti sartagangi. ³ Kadi ramaji, kà koo kəmtondoo, kà lapiya lə Bəbi-ji Lubə, kà 'lə Jeju Kristi kí Ngon lə Bəbi-ji Lubə nəy sə-ji mɛɛ ta-ti kí tɔgrɔ-ti, kà mɛɛ ndigì dow-je-ti.

Ta kí do ndigì dow-je-ti 1Jà 5:1-3

⁴ M'ra rənəl nà kdo m'ingə ngan-i-je kí dan-ti-je kí 'njiyə mɛɛ ta-ti kí tɔgrɔ-ti kà gangi-é kí ndukun kí Bəbi-ji adi-ji pa-né lé ya. ⁵ †Kiriya, mbete kí m'ndàngì m'adi-i ngəsnè kinlé, to ndukun kí sigi al, ngà to ndukun kí j'ingəi lo kulə gin-é-ti nɔ ya. M'dəji-i kadi jəi lé j'ndigì-nə. ⁶ Ə ndignə lé to təl rɔ go ndukun-je-ti liə. ɛ kin bá to ndukun kí səi à njiyəi mɛɛ-é-ti titi kí ooi-né ta-é lo kulə gin-é-ti nɔ.

Ta kí sɔbi do njéndó dow-je né-je kí ngɔm 1Jà 4:1-6; 2:18-23

* **1:1** 1:1 Ta lə dené kí 'ba-é Kiriya kà ngan-é kinlé à to ta kí sɔbi njékəwnə-je kí lo madi-ti je bè.
† **1:5** 1:5 Já 13:34; 15:12,17

⁷ Njékædta-je ɲa ya 'sane-ɲa kî donangi lay. Dɛ 'naji tæl kî Jeju Kristi tæl rɔ-é dow-ti. Ooi, dow kî pa ta kî bè kinlé to njékædi dow-je rəm, njékosi ta Kristi rəm. ⁸ Sɛi ya ooi go rɔ-si maji, kɔɔ kadi kullə kî j'rai lé tò kɔgi al, ngà kadi j'ingəi nékugə dɔji-ti mburuki-mburuki fane.

⁹ Dow kî rá-rá kî ɔw mbing ur rangi bi a njangi do néndó-ti kî sɔbi do Kristi kin al rəmə, to dow kî nam kàdi Lubə-ti al. Ngà dow kî a njangi do néndó-ti kin rəmə, to dow kî nam kàdi Bɔbi-ji Lubə-ti rəm, nam kàdi Ngon-é-ti rəm. ¹⁰ Kinə dow ree rɔ-si-ti kî néndó fá to néndó kin al rəmə, uwəi-é kî rɔ-si-ti mɛɛ kəy-ti lə-si al rəm, fá 'rai-é lapiya al rəm! ¹¹ Kɔɔ dow kî ra lapiya dowbé rəmə, ɛ ində rɔ-é nati siə mɛɛ kullə ra-é-je-ti kî majal lé tɔ.

¹² Né-je ɲa tò kadi m'ndangi ta-é mbete-ti m'adi-si ya ngà, m'ndigi ndangi mɛɛ mbete-ti al. Kɔɔ m'ində mɛɛ-m dɔ-ti kî m'a kɔw koo-si ə m'a pa sə-si kî ta-m jà-jà kɔɔ kadi rɔnəl lə-ji ɔr njuti.

¹³ Ngan lə ngonkɔ-i kî dené kî Lubə mbəti-é kinlé 'rai lapiya.†

† **1:13** 1:13 Ta lə dené kî ngan-é kî tò nè kinlé à to ta kî sɔbi njékəwnɔ-je kî lo madi-ti kî njèndangi mbete kinlé isi dan-dé-ti je bè.

Mbete kí njèkungì mutə kí Jǫ ndàngì Ta-je kí dɔ Mbete-tì kí njèkungì mutə kí Jǫ ndàngì

Njèkɔwkułə Jǫ ndàngì mbete kin kɔɔ kulə-né dingəm meɔ dingəm-tì kí ri-é lə Gayusi. Mbete kinlé, ɛ ya to mbete kí gɔji itə mbete-je lay kí meɔ Mbete-tì lə Lubə. Meɔ mbete-tì kí nè Kinlé Jǫ pa ta kí sobi dɔ ta kí tɔgrɔ-tì kà ndignǫ titi kí ɛ pa-né meɔ mbete-je-tì kí joo lé tɔ. Meɔ mbete-tì kí nè kinlé Jǫ pa ta ɔsi-né kagi dɔ njéndó dow-je né-je-tì kí ngɔm al, ngà ɛ pa ta ɔsi-né kagi dɔ dow-tì kí panjiyə maji al. Lo tum gin ndàngì mbete-tì lé, njèndàngì-é toji rɔ-é kí «ngatɔgi.» Dow kí káre kin ya ndàngì mbete Poyta kí Maji kí ri Jǫ tɔ dɔ-tì bá ɛ ndàngì mbete lə Jǫ kí 1, 2, 3 rəm, ndàngì mbete Né-je kí 'teɛ dɔ-é ('Ndó ta-je kí dɔ mbete-tì kí dɔsɔy kí Jǫ ndàngì). Jǫ tum gin toji rɔnəl liə kɔɔ Gayusi kí isi meɔ néra-tì kí tɔgrɔ-tì. Ɛ pa ta dɔ ndigi-tì kí tɔ meɔ Gayusi-tì kí ɛ toji loki uwə-né mba-je kí njèkɔw kilə mbɛ Poyta kí Maji lə Kristi kí rɔ-é-ti. Ngà Diotrepi, dingəm káre kí dan njèkəwnǫ-je-tì kí Gayusi isi ɔr nɔ-dé rəmə, ɛ ra bin al. Ɛ mbati kuwə ngannjékullə-je lə Kristi rɔ-é-ti rəm, bá ɔgi dow-je kí rangi kadi d'uwə-dé kí rɔ-dé-ti rəm, ɛ ɔsi ta Jǫ rəm tɔ. Go ta-tì kí Jǫ pa dɔ kullə ra Diotrepi-tì kí maji al lé, ɛ pa ta dɔ kullə ra Démétriyusi-tì kí maji tɔ. Ta kí Jǫ idə Gayusi lé, ɛ idə-é kadi ndaji panjiyə kí majal kin al, ngà kadi ndaji panjiyə kí maji ('Ndó 11).

Toji rɔ kà lapiya kí ra

¹ †Mǫ 'ngatɔgi m'ndàngì mbete kin m'adi-i i Gayusi kí m'ində-i dan kəm-m-tì meɔ ta-tì kí tɔgrɔ-tì. ² Ngonkɔ-m kí m'ində-i dan kəm-m-tì, m'ndigi kadi ɔw kí kete-kete meɔ né-je-tì lay ə kadi rɔ-i tɔ kà lapiya titi kí ndil-i tɔ-né kà lapiya kare kin bè tɔ.

Kullə ra kí njururu lə Gayusi

Mat 10:40-42

³ Loki ngankɔ-ji-je kí njèkadmeɔ d'ǫ nu 'ree, 'pa ta lə ta kí tɔgrɔ-tì kí tɔ meɔ-i-ti rəm, bá njiyə kí i njiyə meɔ-é-ti rəm kinlé, rɔ-m nəl-m nǫ. ⁴ Rɔnəl lə-m kí nǫ lé, to koo kí m'oo 'panə ngan-m-je 'njiyə meɔ ta-tì kí tɔgrɔ-ti.

⁵ I kí m'ində-i dan kəm-m-ti, i to njera né kà kadməɔ adi ngankɔ-ji-je kí njèkadmeɔ kí 'to mba-je kàrè, i 'ra sə-dé maji. ⁶ Ta lə ndigi kí i 'ndigi dow-je lé, dɛ 'pa ta-é rəsi nɔ njèkəwnǫ-je-ti. Kɔw mba lə-dé kàrè maji kadi i 'ra sə-dé dɔ-ti asi gangi-é-ti kí à nəl Lubə rəm tɔ. ⁷ Kɔɔ dɛ d'ow kɔɔ ta kí sobi dɔ 'Babə ə 'taa né ji njèkadmeɔ al-je-ti al. ⁸ Adì dow-je kí bè kinlé bá tɔ kadi j'uwəi-dé kí rɔ-ji-ti, kɔɔ kadi j'toi njera sə-dé kullə nati sobi dɔ ta kí tɔgrɔ-ti.

Kullə ra kí majal lə Diotrepi kà kullə ra kí njururu lə Démétriyusi *1Kɔ 4:18-21*

⁹ M'ndàngi mbete se m'adi njékəwnə-je; ngà Diotrəpi kí ɓo to kí 'boy ngay dan-dé-ti ra-é kinlé uwə-ji kí rɔ-é-ti al. ¹⁰ Beɓa loki m'a tɛɛ rɔ-si-ti nɔɔ rəm, m'a pa ta rəsi do kullə ra-é-je-ti. Ɛ lé pa ta-je kí maji al maji al do-ji-ti; kin kàrè usi rɔ-é-ti al adi ngankɔ-ji-je kí njékadmɛɛ kí d'ow kàrè ɛ mbati kuwə-dé ki rɔ-é-ti rəm, ɓá ngankɔ-ji-je kí ndigi kuwə-dé ki rɔ-dé-ti kàrè ɔgi-dé rəm, ɓá tubə-dé dan njékəwnə-je-ti rəm.

¹¹ I kí m'ində-i dan kəm-m-ti, 'ndaji né ra kí maji al al, ngà né ra kí maji ɓá 'ndaji. Dow kí njèra né kí maji lé to dow lə Lubə, ngà dow kí njèra né kí maji al lé, gə Lubə al.

¹² Dow-je lay ya 'pa ta kí maji do Démétriyusi-ti, ə ta kí togrɔ-ti* kí ta-é-ti kàrè tɔji kí ɛ to dow kí maji tɔ, ɓá jɛ kàrè j'pa ta kí maji do-é-ti ə i kàrè 'gə kí ta lə-ji to ta kí togrɔ-ti.

¹³ Né-je n̩a tò kadi m'ndàngi ta-é mbete-ti m'adi-i ya, ngà m'ndigi ndàngi mɛɛ mbete-ti al. ¹⁴ M'ində mɛɛ-m-ti kí m'a kow rɔ-i-ti mɛɛ ndo-je-ti kí à ree kin ə j'a pa-n̩a ta kɪ ta-ji j̩a-j̩a. ¹⁵ Kadi lapiya n̩ay sə-i! Nam-i-je 'ra-i lapiya ə i kàrè 'ra lapiya nam-ji-je káre-káre lay adi-ji tɔ.

* **1:12** 1:12 Mɛɛ mbete-ti kí 'ndàngi kí ta grɛki lé 'panè to ta kí togrɔ-ti ɓá pa ta kí maji do Démétriyusi-ti.

Mbeta kí Judi ndàngí

Ta-je kí dɔ mbete-ti kí Judi ndàngí

Judi ndàngí mbete kí goji kin adi dow-je kí Lubə ɓa-dé, ndigi-dé ɓá ngəm-dé adi Jeju Kristi (Lo ndó-é kí 1). To njékadmɛɛ-je kí rá ɓá ɛ ndàngí mbete lé adi-dé kàrè dow gə al. Ɛ ndàngí mbete ndəji-dé-né sɔbi dɔ njéndó dow-je né-je kí ngəm kí njékisi dan majal-ti. Njéndàngí mbete lé toji rɔ-é kí n'to «Judi, ngonnjèkullə lə Jeju Kristi, n'to ngonkɔ Jaki» (Lo ndó-é kí 1). À to Jaki kinlé ya ɓá ndàngí mbete kí ri-é tɔ dɔ-ti mɛɛ kunmindì-ti kí sigi ('Ndó ta-je kí dɔ mbete-ti kí Jaki ndàngí). Judi dɛ kì Jaki 'to ngankɔ Jeju ('Ndó Mat 13:55; Mar 6:3). Néndó-je kí ngəm lé isi taa lo adi Judi inə kɔ ta kí dɔsɔy ə təl ulə dingəm mɛɛ dow-je kí ɛ ndàngí mbete kin kɔ kadi-dé lé, kɔ kadi 'rɔ kɔ kadmɛɛ (Lo ndó-é kí 3). Dan njéndàngí mbete kunmindì kí sigi lé, dow kí pa ta kí dɔ ta kí gangi-ti lə njékəɗta-je kin nɔ nɔ asi kì Judi ya goto. Ta kí gangi kí sɔbi dɔ majal kí tɔ mɛɛ Kunmindì-ti kí Low rəm, ɓá ɛ kí tɔ mɛɛ mbete-je-ti kí rangi kí goto mɛɛ Kunmindì-ti kí Low rəm lay ya Judi təl un pa mɛɛ mbete-ti kinlé. Ta-je lə njèkɔwukol Piyər kí pa mɛɛ Mbete-ti liə (2Pi 2:1-3:4) kin kàrè ɛ pa tɔ. Ɛ ole mɛɛ dow-je kí ɛ ndàngí mbete adi-dé, kí njèkɔwukulə-je lə 'Babe Jeju Kristi 'pa ta-é kete kí ko dow-je kí bè kin d'a ree nɔɔ, ɓá ɛ ulə dingəm mɛɛ-dé-ti kadi d'a gərərə dɔ kadmɛɛ-ti. Ɛ təl ta mbete liə kì tərndi dɔ dow-je-ti kí ɛ ndàngí mbete adi-dé rəm ɓá ɛ ɔsi gaji Lubə rəm.

Toji rɔ kì lapiya kí ra

¹ Mɔ Judi ngonnjèkullə lə Jeju Kristi rəm, ngonkɔ Jaki rəm, ɓá m'ndàngí mbete kin m'adi-si sɔi kí Lubə kí Bɔbi-ji ɓa-si rəm, ində-si dan kəm-é-ti rəm, ɓá ngəm-si kɔ Jeju Kristi. ² Kadi Lubə adi koo kəmtondoo, kì lapiya, kì ndigi liə tɔ mburuki-mburuki dɔ-si-ti!

Njèkilə kuji dɔ Lubə-ti al kì kullə ra-dé-je

2Pi 2:1-22; 3:1-3

³ Sɔi kí m'ində-si dan kəm-m-ti, kaji lə-ji kí j'ori-nɔ dɔ-ti lé low nɔ ya ɓo ndàngí ta kí sɔbi dɔ-é kadi-si ra-m lɔti-lɔti, ngá kí nè kinlé m'oo kí tɔ dɔ-m-ti kadi m'ndàngí m'adi-si kɔ kadi m'ulə-né dingəm mɛɛ-si-ti kadi 'roi dɔ kadmɛɛ-ti kí Lubə adi njékaa njay-je nja kàrè-rə ya sartagangi. ⁴ Kɔɗalə dow-je madi 'tandi dan-si-ti nɔɔ ə to dow-je kí ta kí gangi kí dɔ-dé-ti kàrè ta-é toki ndàngí low nɔ rəm ngá. Dɛ d'ilə kuji dɔ Lubə-ti lə-ji al, adi ta lə ramaji liə kin ɓá təl to jirə ra kaya lə-dé rəm, ɓá Ngar lə-ji kí kàrè-rə kí to 'Babe Jeju Kristi kin kàrè 'naji 'panè 'gə-é al rəm tɔ.

⁵ To né-je kí 'gəi lay ya ngá, ngá m'ndigi kole mɛɛ-si dɔ-ti kí ndɔki 'Babe taa Israyel-je kí 'to gin dow-je liə ilə-dé taá dɔnangi Ejipti-ti ya, ngá go-ti adi njémɛɛngɔ-je d'oy. ⁶ Malayka-je kí 'ngəm kasi gaki lə-dé al, ngá d'inə lo kisi-dé kí sɔbi dɔ-dé lé, 'Babe ilə-dé sil kilə kí sartagangi kiring lo kí

ndul-ti kɔɔ ngəbi-né ndɔ kɔ boy kɔ to ndɔ gangta. ⁷ Bè ya tɔ, loki dow-je kɔ Sɔɔɔm kɔ Gɔmɔr kɔ bebo-je kɔ tɔ sə-dé ngɔsi d'ungɔ-nɔ ko kaya-é-ti kin adi 'ra kaya d'ur-né kɔbi-ti kɔ dum lé, Lubə un pər kɔ tɔ sartagangi b́a adi-dé-né kɔ kadi dow-je d'oo-né tɔ.

⁸ Lay bè ya kàrè, dowbé-je kɔ 'tandi dan-si-ti kinlé, tagir-je lə-dé kɔ mɛɛ wəy ra adi d'un rɔ-dé 'ra-né né kɔ tɔ nɛ rəm, 'nədi tɔgi kɔ 'Babe ɔw-né dɔ-dé-ti rəm, b́a 'pa ta kɔ maji al dɔ njériɓa-je-ti* rəm tɔ. ⁹ † Misəl kɔ tɔ kàre dan 'boy-je-ti lə malayka-je kin ya kàrè, loki mbati ta ta Sú-ti ə naji-é-né ta-ti kɔ sɔbi dɔ nin Moiyiji lé, ɛ pa ta kɔ maji al dɔ-é-ti gangi-né ta dɔ-é-ti al. Ngà Misəl lé panè: Kadi 'Babe ndángi-i!

¹⁰ Ngà dowbé-je kinlé, né kɔ 'gɔ al ya kàrè 'pa ta kɔ maji al dɔ-ti ə dɛ lé nɛgə lə-dé kɔ koji-dé-ti kɔ toki nɛgə lə dɔ-je bè kinlé, tɔ kɔ tuji lə-dé ya par. ¹¹ Tuji à kusi dɔ-dé-ti! Kɔɔtalə dɛ d'un dɔ nja Kayin; ə ta lə là ya dɛ d'ingə-né rɔ-dé yaki 'ndaji-né kullə dɔkində lə Balam rəm, b́a ko dɔngə lə Kore adi d'oy kɔgi rəm tɔ.

¹² Dɛ b́a 'tɔ njəjunglu lo nɛkuso nam lə-si. D'ilə rɔsɔl kɔgi ya d'uso né ublu-ublu ə kəm-dé tɔ kɔ dɔ rɔ-dé dɛ-ti ya. 'Tanɔ kɔ ndi kɔ ɔw kɔ kədi al ya kàrè ijə damdər b́a yəl ɔr-é kɔgi kin bè rəm, 'tanɔ kɔ kagi-je kɔ d'a kandi nɔykada ya rəmə d'andi al kin bè rəm, d'ɔr-dé kɔ njirə-dé burə, d'oy nja joo; ¹³ 'tanɔ kɔ pungum man babo kɔ tal bum-bum ə ungi əm-é kɔ tɔ nɛ ndaa-ti kin bè rəm, 'tanɔ kɔ kərwəi-je kɔ njékilə mbuu ə Lubə ra lo kɔ ndul ndi-ndi kɔ à tɔ sartagangi ya isi ngəbi-dé-né kin bè.

¹⁴ Ənɔki kɔ tɔ gin ka kɔ njəkungɔ-ti siri go Adam-ti lé kàrè, pa ta kɔ ta Lubə-ti sɔbi-né dɔ dowbé-je kinlé panè: «Ooi, 'Babe à ree kɔ kɔsi malayka-je liə kɔ d'aa njay kɔ kər-dé ra bɔdɔgi dɔgi lo nɔ ¹⁵ kɔ gangi-né ta dɔ-dé-ti lay rəm, kɔ kadi dow-je lay kɔ njékilə kuji dɔ Lubə-ti al lé, d'ɔr go kullə ra-dé-je lay kɔ ɔsi ta Lubə rəm, d'ɔr go ta-je lay kɔ ngə-ngə kɔ 'pa d'osi-né Lubə kɔ ta kin rəm tɔ.»

¹⁶ Dowbé-je kinlé, 'tɔ njéyun ta-je, kɔ njébaa ta-je, kɔ njéra kəmnda né-je. Dɛ 'tidə ta-je kɔ al dɔ-dé dɔ-dé d'ədi-né kəm dow-je kɔ kingə-né né ji-dé-ti.

¹⁷ Ngà səi kɔ j'ində-si dan kəm-ji-ti lé, né-je kɔ ndɔki njékɔwkułə-je lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi 'pa ta-é d'adi-si kinlé, adi mɛɛ-si ole dɔ-ti. ¹⁸ † Ndɔki d'idə-si 'panè: «Kaglo-je-ti kɔ dɔbɔy-ti lé, dow-je d'a tɔ njəsɔklo-je ə d'a ra né-je kɔ ilə kuji dɔ Lubə-ti al kɔ go gangi-é-ti kɔ kəmnda-é ra-dé-né.» ¹⁹ Ooi, dowbé-je lé ya ngà ɔn! Dɛ 'tɔ njéra dow-je kadi 'gángi-nɔ, 'tɔ njéra né kɔ daji rɔ-dé ndigi, 'tɔ dow-je kɔ Ndil kɔ aa njay goto mɛɛ-dé-ti.

Ta kullə dingəm mɛɛ-ng-ti

²⁰ Ngà səi kɔ j'ində-si dan kəm-ji-ti kinlé, səi ya kɔ dɔ rɔ-si 'mbusi nja-nɔ dɔ kadmɛɛ-ti lə-si kɔ aa njay kin rəm, 'pai ta kɔ Lubə kɔ takul Ndil kɔ aa njay rəm, ²¹ ɔi gərərə mɛɛ ndigi-nɔ-ti lə Lubə 'ngəbi-né koo kəmtondoo lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi kɔ kiskəm kɔ tɔ sartagangi.

²² Dɛ kɔ nɔ-je kɔ 'tadi tii-tii lé, ooi kəmtondoo lə-dé ²³ adi tɔ kaji kɔ kadi aji-dé ta pər-ti. Ngà dɛ kɔ dan-ti-je rəmə, ooi kəmtondoo lə-dé kɔ bəl mɛɛ-si-ti,

* **1:8** 1:8 Njériɓa-je kinlé dow-je madi 'panè tɔ ndil-je, dɛ kɔ nɔ-je 'panè tɔ Malayka-je ə dɛ kɔ rangi 'panè tɔ ta kɔ sɔbi dɔ dow-je kɔ ri-dé b́a nɔ tɔ. † **1:9** 1:9 Ntd 12:7 † **1:18** 1:18 2P1 3:3

ə itəi majal-je lə-dé ngə̀rəngi kà kubi-je kí rɔ-dé-ti burə titi né kí kubi-je lə-dé kà̀rè majal ra adi tò n̄ɛ̀ bè tɔ.

²⁴ Njèkasi ngəm-si kadi kusi ya usi al, kí to njèkadi ɔi dan rɔnəl-ti lo rifa-ti liə kà ta dɔ-si-ti al kinlé, ²⁵ to Lubə ya kà kár-é, Njèkaji-ji kà takul 'Babe lə-ji Jeju Kristi. Low lə low-je rəm, bone bè kin rəm, bá kà dɔ bal-bal rəm kin ya kadi kɔsgaji, kà kɔbe, kà rɔngə, kà tógi to kí liə! Amen!

Né-je kí 'teḡ kí dɔ-é

Ta-je kí dɔ mbete Né-je kí 'teḡ kí dɔ-é

To Jeju Kristi bá teḡ dɔ né-je ('Ndó 1:1), ə ɛ bá mbete kinlé pa ta liə n̄a. Dow-je kí 'ndàngi mbete kin d'adi-dé dɔsɔy lé, 'to njékəwn̄a-je-ti kí gay-gay kí siri kí dɔnangi Aji-ti kí ngon-é kí bone 'ba-é Turki kí 'ndàngi ta-é lo kɔr-é-ti kí 2 kí 3. D'ingə k̄ɔ kɔ kadm̄eḡ lə-dé, ə né-je kí 'teḡ kí dɔ-é kinlé to kɔ kulə dingəm m̄eḡ-dé-ti, ə toji-dé kí takul Jeju Kristi lé, Lubə à t̄əti rɔ majal rəm, à gangta dɔ Sú-ti, ngà d̄e kí 'to kí liə bá à t̄ɔr ndi-é dɔ-dé-ti t̄ɔr kí sartaḡangi. Njèndàngi mbete kin ya kí dɔ-é kàrè ingə k̄ɔ kaglo-ti kí ɛ ndàngi-né né kí 'Babe teḡ kí dɔ-é adi-é lé. J̄a lé, d'uwə-é d'ilə-é dɔnangi-ti kí 'ba-é Patmosi kí to dɔgore lo kí dan babo-ti kí 'ba-é Ejé kɔ ta lə Jeju Kristi kí ɛ pa maji. ɛ̄ toji rɔ-é panè n'to «J̄a, kí ngonkɔ-si kí njèkadm̄eḡ rəm, bá madkullə lə-si dan n̄a m̄eḡ-ti» ('Ndó 1:9). À to J̄a kí njèkɔwkulə ya bá ndàngi mbete Poyta kí Maji rəm, mbete-je kí mutə kí ri-é t̄ò dɔ-ti rəm. Mbete né-je kí 'bɔyɔ bá 'teḡ kí dɔ-é lé, titi n̄a kí mbete-je kí dan-ti-je kí m̄eḡ Kunmindi-ti kí Low, ə kí n̄a lé to mbete lə Daniyel; to mbete-je kí teḡ kí dɔ kɔjra-je kí kullə ra-je lə Lubə k̄ɔ takul né kí ra dow toki n̄i b̄e, kí né-je kí maji koo al rəm, dow oo nja káre al rəm. Né-é-je kinlé kɔr m̄eḡ-é kí tɔgrɔ-ti kí aa yéróré goto ya kàrè, maji-é lé to koo kí dow oo kí Lubə ra go kunmindi-je liə lay ya. Lo kɔr sɔy mbete kinlé, j'oo t̄əti rɔ lə Jeju Kristi dɔ né-je-ti kí 'pa ta-é m̄eḡ mbete tum gin né-je-ti loki dow al-né dɔ ta lə Lubə bá majal andi-né dɔnangi-ti. J'a pa titi J̄a b̄e, panè: «Amèn! I 'Ree, 'Babe Jeju!» ('Ndó 22:20)

Kulə gin ta

¹ Né-je kí sɔbi dɔ Jeju Kristi kí to né-je kí t̄ò lo b̄oyɔ-é-ti bá Lubə teḡ kí dɔ-é, adi to né-je kí t̄ò kadi à ra né ngɔsnè bá Lubə in̄ə ji Jeju-ti kadi toji ngannjékullə-je liə. Bəba Jeju ulə malayka liə rɔ ngonnjékullə-ti liə J̄a kadi adi kəm-é ijə dɔ-ti. ² Titi kí J̄a oo-né né-je kí kəm-é lé, ɛ̄ ilə mb̄e ta lə Lubə rəm, ta lə Jeju Kristi rəm. Né-je lay kí ɛ̄ oo lé, ɛ̄ pa ta-é adi dow-je.

³ Ta-je kí ta Lubə-ti kí 'ndàngi m̄eḡ mbete-ti kinlé, njèndó-é kadi dow-je lé to njénékumə, bá njékoo ə t̄əl rɔ-dé go-ti kàrè 'to njénékumə-je t̄ɔ. Kdotalə, kaglo kí né-é-je kin à ra-né lé n̄ay nd̄e b̄e.

Lapiya kí ra k̄i kɔsgaji

⁴⁻⁵ †M̄a J̄a m'ndàngi mbete kin m'adi njékəwn̄a-je kí gin siri kí dɔnangi Aji-ti. Kadi njékisi kete low, kí to njékisi ngɔsnè, kí à ree rəm, kadi ndil-je liə kí siri kí d'a n̄ɔ kalikɔb̄e-ti liə rəm, kadi Jeju Kristi kí to njék̄a dɔ ndi-é-ti d'adi ramaji, k̄i lapiya lə-dé n̄ay sə-si. Jeju Kristi lé, to dow kí dɔsɔy kí t̄osi ndəl ind̄ə lo teḡ tagangi, to kí 'boy dɔ ngar-je-ti kí dɔnangi-ti nè.

ɛ̄ kí to njèndigi-ji, njèkor-ji kɔgi m̄eḡ majal-je-ti lə-ji kí takul məsi-é ⁶ †bá t̄əl-ji dow-je kí gin ngar-ti rəm, t̄əl-ji njégugn̄é-je kí njéra kullə lə Bɔbi-é Lubə rəm lé, kadi kɔsgaji, k̄i t̄ogi to 'liə k̄i dɔ bal-bal! Amèn! ⁷ †Ooi, ɛ̄ isi

† 1:4-5 1:4-5 Ntd 4:5 † 1:6 1:6 Ntd 5:10 † 1:7 1:7 a Mat 24:30; Mar 13:26; Luk 21:27; 1Te 4:17; b J̄a 19:34,37; d Mat 24:30

ree dan kilndi-ti. Dow-je lay ya d'a koo-é kí kəm-dé, bá dɛ kí d'osi-é kí ningə lé ya kàrè d'a koo-é kí kəm-dé rəm tɔ. Ree liə à təl gin ndingərɔ lə gin dow-je lay kí dɔnangi-ti nè. Oiyɔ, Amèn! ⁸ †Babe Lubə kí njètɔgi-je lay, kí njèkisi kete low, kí to njèkisi ngɔsnè, kí à ree lé panè: «Mə bá m'to Alpa kí Omega.»*

Né kí ra Jə kí nɪ bè

⁹ Mə Jə kí m'to ngonkɔ-si kí takul Jeju, adi m'ingə kɔ sə-si nati rəm, m'to dow kí kɔbɛ-ti liə nati sə-si rəm, m'uwə rɔ-m ngə nati sə-si lé bá, ndɔki d'uwə-m d'ilə-m dɔnangi-ti kí 'ba-é Patmosi kí to dɔgore lo kí dan ba-ti, kdɔ ta lə Lubə kí m'pa rəm, kdɔ ta kí tɔgrɔ-ti kí sobi dɔ Jeju kí m'pa lé rəm tɔ. ¹⁰ Mɛḡ ndɔ-ti lə 'Babe lé, Ndil kí aa njay ree dɔ-m-ti ə m'oo ndi dow ba go-m-ti boy titi ká tɔbi mbanga bè ¹¹ panè: Né kí 'isi 'oo kinlé, 'ndàngi mbete-ti ə 'ulə-né adi njékəwnə-je kí gin siri, adi to dɛ kí bebo Epeji-ti, kí bebo Ismir, kí bebo Pərgam, kí bebo Tiyatir, kí bebo Sardəsi, kí bebo Piladelpi, kí bebo Laodise.

¹² Go-ti, m'təl kəm-m kdɔ kadi m'oo dow kí pa sə-m ta lé. Beba loki m'təl kəm rəm, m'oo kagi nḡ lampi siri kí to kagi-je kí lor bá 'ra-né ¹³ ə dow madi tanə kí Ngon lə dow ə mbunə kagi nḡ lampi-je-ti lé. E ulə kubi kí boy yul rɔ-é-ti, bá dɔɔ bədi-é kí ndaá dɔɔ bədi kí 'ra kí lor tɔ. ¹⁴ Dɔ-é, puti nda titi kubi kí nda bè rəm, titi kɔsi bè rəm tɔ. Kəm-é ɔ njɔy-njɔy titi ndɔ pər kí teḡ bilim-bilim kin bè. ¹⁵ Nja-é ndɔy mbyu tanə kí ngowla kí dow ulə dan yalpər-ti bè, bá ndi-é ba titi-nḡ ká man babo-je bè rəm tɔ. ¹⁶ E uwə kərɔwəi-je siri jikɔl-é-ti, bá kiyərɔ kí d'ol ta kati-é joo lay ndəti-ndəti teḡ ta-é-ti, bá takəm-é ndógi tanə kí kàdi kí teḡ kəm-é rəsi-rəsi ɔsi kin bè rəm tɔ.

¹⁷ †Loki m'oo-é rəm, m'usi nangi nja-é-ti titi dow kí oy bè. Beba un jikɔl-é ində dɔ-m-ti ə panè: 'Bəl al! Mə ya m'to njètum gin né rəm, m'to njètɔl ta né rəm, ¹⁸ mə m'isi kəm. Ndɔki m'oy, ngə kí nè kinlé m'isi kəm kí dɔ bal-bal. M'ɔw kí tógi dɔ koy-ti rəm, bá dɔ lo kí koó-ti rəm tɔ. ¹⁹ Beba né-je kí i 'oo ngá, kí né kí isi ra né kí ngɔsnè-ti, kí né kí à ra-né go-ti gogi lé, 'ndàngi mbete-ti. ²⁰ Ngə kərɔwəi-je kí siri kí 'oo jikɔl-m-ti, kí kagnə lampi-je siri kí to kagi-je kí lor bá 'ra-né lé, ta kí dɔ-dé-ti kí tò lo bɔyɔ-é-ti lé, kər mɛḡ-é ən: Kərɔwəi-je kí siri lé, to malayka-je lə njékəwnə-je kí gin siri lé, ə kagnə lampi-je kí siri kí to kagi-je kí lor bá 'ra-né lé, to njékəwnə-je kí gin siri lé tɔ.

2

Njékəwnə-je kí bebo Epeji-ti *Knj 20:28-31*

¹ «Ndàngi mbete adi malayka* lə njékəwnə-je kí bebo Epeji-ti 'panè: 'Oo, njékəwə kərɔwəi-je siri jikɔl-é-ti, kí to njènjiyɔ dan kagnə lampi-je-ti siri kí to kagi-je kí lor bá 'ra-né lé panè: ² M'gə kullə ra-i-je, m'gə kɔɔ-je lə-i, bá m'gə kuwə rɔ ngə lə-i rəm tɔ. M'gə kí i 'a kisi dɔ-ti kí njémɛḡndul-je al. Beba njéba rɔ-dé njékəwkulə-je lé, i 'nə-dé 'oo, adi 'gə-dé kí 'to njékəɔda-je

† 1:8 1:8 Ntd 22:13 * 1:8 1:8 Alpa lé kər mɛḡ-é to tum gin né ə Omega kər mɛḡ-é to tɔl ta né ('Ndó Ntd 1:17). † 1:17 1:17 Ntd 2:8; 22:13 * 2:1 2:1 Ta-je kinlé sobi dɔ njékəwnə-je kí gin siri. ə Malayka-je lé à to njékəɔnɔ njékəwnə-je.

bi 'to njékɔwkulɔ-je al. ³ I 'uwə rɔ-i ngá rəm, 'ingə kɔ̄ kɔ̄ ta lə-m rəm, bá kɔɔ ra-i go-m-ti al rəm tɔ. ⁴ Ngá né kí m'ow-né sə-i kɔ̄ ta ɔn: Ndigi kí dɔsɔy kí ndɔki i 'ndigi-m lé bá, i 'tusi inɔ. ⁵ Ɛn é adi mɛɛ-i ole dɔ lo kí i-ti usi, inɔ panjiyɔ-i kí majal kɔgi ə 'təl un kullə ra-i-je kí dɔsɔy ndɔki lé gogi. Kinə inɔ panjiyɔ-i-je kí majal kɔgi al rəm, m'a kɔw rɔ-i-ti ə m'a kun kagnaḡ lampi lə-i lo ká-é-ti kɔgi. ⁶ Bè ya kàrè, né kí i 'ra adi maji ɔn: I 'mbati kullə ra dow-je lə Nikola titi kí mɔ m'mbati-né kin bè tɔ.»

⁷ †Dow kí mbi-é tò rəm, kadi oo-né ta kí Ndil kí aa nɔy idə njékəwnɔ-je kí gay-gay. Ndil kí aa nɔy idə-dé panè: Dow kí tətɪ rɔ lé m'a kadi-é uso kandi kagi kiskəm kí ɔ bɛ kisi maji-ti lə Lubə.

Njékəwnɔ-je kí bebo Ismir-ti

⁸ †Ndangi mbete 'adi malayka lə njékəwnɔ-je kí bebo Ismir-ti ə 'panè: 'Oo, ɛ kí to kí dɔsɔy rəm, to sɔy dow-je rəm, kí ndɔki oy bá tɔsi ndəl ində lo tɛɛ lé panè: ⁹ M'gə kɔ̄ kí ndoo lə-i ya, ngá 'to njénékingə. Ta-je kí maji al maji al kí dow-je kí 'to jipi-je al ya 'ba rɔ-dé jipi-je d'isi 'pa dɔ-i-ti kin kàrè m'gə rəm. Dɛ 'to kəykəwnɔ lə Satɔ. ¹⁰ 'Bəl kɔ̄ kí 'a kingə kin al; Sú à kungi dow-je kí dan-ti-je kí dan-si-ti dangay-ti kɔɔ nɔ-si-né, ə a kingəi kɔ̄ ndo dɔgi. 'A dɔ ndi-i-ti njangi sar ya kadi 'oy-né rəm, m'a kadi-i jɔgi tətɔrɔ kí sɔbi kiskəm. ¹¹ †Dow kí mbi-é tò rəm, kadi oo-né ta kí Ndil kí aa nɔy idə njékəwnɔ-je kí gay-gay kin. Ndil kí aa nɔy idə-dé panè: Dow kí tətɪ rɔ lé, koy kí nɔa joo à tɔl-é al ngá.

Njékəwnɔ-je kí bebo Pergam-ti

¹² †Ndangi mbete adi malayka lə njékəwnɔ-je kí bebo Pergam-ti ə 'panè: 'Oo, njékɔw kí kiyəɔ kí d'ɔl ta kati-é joo lay ndəti-ndəti panè: ¹³ M'gə lo kisi-i. Lo kisi-i kinlé bá kalikɔbɛ lə Satɔ tɔ-ti. Bè ya kàrè i 'nam sə-m, bá Antipasi kí to dow kí tɔgrɔ-ti kí to njèpata lə-m kadi dow-je kí 'tɔl-é bɛ lə-i kí to lo kisi Satɔ kin kàrè, ndɔ-é-ti kinlé i 'naji ta dɔ kadmɛɛ-ti lə-i kí adi-m lé al rəm. ¹⁴ Ngá né-je kí m'ow-né sə-i kɔ̄ ta ɔn: I adi dow-je kí njéndigi néndó lə Balam d'isi rɔ-i-ti; Balam lé ndɔki ndó Balaki kadi ədi Israyel-je kadi d'uso dɔ-je kí 'pole-né magi-je rəm, bá ədi-dé kadi 'ra kaya rəm tɔ. ¹⁵ Bəy bá, i adi njéndigi néndó lə dow-je lə Nikola lé d'isi rɔ-i-ti tɔ. ¹⁶ Bɛba 'inɔ panjiyɔ-i-je kí majal kin kɔgi al rəm, ngɔsnè ya m'a kɔw rɔ-i-ti nɔɔ ə m'a rɔ sə-dé kɔ̄ kiyəɔ kí ta-m-ti.

¹⁷ †Dow kí mbi-é tò rəm, kadi oo-né ta kí Ndil kí aa nɔy idə njékəwnɔ-je kí gay-gay kin. Ndil kí aa nɔy idə-dé panè: Dow kí tətɪ rɔ lé, m'a kadi-é nékuso kí 'ba-é maan kí to né kí tɔ lo bɔyɔ-é-ti, bá m'a kadi-é ər kí nda ə ər-é kinlé d'a ndangi ri kí sigi titi; to ri kí 'ba-é ya kɔ̄ kár-é à gə bi dow kí rangi à gə al.

Njékəwnɔ-je kí bebo Tiyatir-ti

¹⁸ †Ndangi mbete 'adi malayka lə njékəwnɔ-je kí bebo Tiyatir-ti ə 'panè: 'Oo, ta kí Ngon lə Lubə kí kəm-é ɔ̄ nɔy-nɔy titi ndɔ pər kí tɛɛ bilim-bilim ə nɔa-é ndɔy mbuy tanɔ kɔ̄ ngɔwla kí dow ulə dan yalpər-ti bè pa ɔn: ¹⁹ M'gə kullə ra-i-je, m'gə ndigi kí 'ndigi-m, m'gə kadmɛɛ lə-i, m'gə né kí 'isi 'ra adi-m, m'gə kuwə rɔ ngá lə-i, bá m'gə kí kullə-je kí 'ra gogi nɛ nɔ itə ɛ kí kete. ²⁰ Ngá né kí m'ow-né sə-i kɔ̄ ta ɔn: Jejabəl kí to dené kí

njèba rɔ-é njèpata kí ta Lubə-ti lé, i inə-é adi ndó-né ngannjékullə-je lə-m ur-dé-né wale adi 'ra kaya, bá adi d'uso dɔ-je kí 'pole-né magi-je rəm tɔ. ²¹ M'inə kaglo m'adi-é kadi inə-né panjiyə-é-je kí maji al kɔgi, ngà panjiyə-é kí maji al kí to kaya kí ra lé, ɛ ndigi kiḡə kɔgi al. ²² Yən! Kinə njera siə kaya-je d'inə panjiyə-dé-je kí maji al kí ɔw nati kí néndó liə kin kɔgi al lé, m'a kungi-dé dɔ tirə-ti dan kɔ-ti kí nɔ nati siə. ²³ M'a tɔl ngan-je liə kɔgi. Rəmə njékəwnə-je kí gay-gay lay d'a gə kí mɔ lé m'to njətən tagir-je, kí né-je kí bɔyɔ rɔ-é mɛḡ dow-je-ti, adi m'a kugə nɔ-nɔ kí go kullə ra-é-je-ti. ²⁴ Ngà sɛi ndəgi njékəwnə-je lay kí bebo Tiyatir-ti kí 'ndigi néndó kí maji al kin al rəm, 'gəi né kí dɛ 'ba-é ta lə Satɔ kí tɔ lo bɔyɔ-é-ti kin al rəm lé, m'idə-si m'panè: Mɔ m'ində nékoti kí ɔy kí rangi dɔ-si-ti al ngà. ²⁵ Ngà né kí tɔ ji-si-ti kinlé, uwəi njarara ya sar kadi m'ree-né.

²⁶ Dow kí tətɔ rɔ, kí ra kullə lə-m ya sar tɔl-né ta-é lé, m'a kadi-é ɔw kí tɔgi dɔ gin dow-je-ti kí gay-gay. ²⁷ Beba ɛ à kɔr nɔ-dé kí ngowla ji-é-ti, kɔɔ tətɔ-dé-né dɛki-dɛki titi kí dow tɔɔ-né bay kí ra kí anji kin bə. Mɔ ya kərə Bɔbi-m adi-m tɔgi kinlé bə tɔ. ²⁸ Dow kí tətɔ lé, m'a kadi-é ngɔrɔngi kí njəndɔgi ta lo kaa-ti. ²⁹ Dow kí mbi-é tɔ rəmə, kadi oo-né ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwnə-je kí gay-gay kin.

3

Njékəwnə-je kí bebo Sardesi-ti

¹ 'Ndàngi mbete adi malayka* lə njékəwnə-je kí bebo Sardesi-ti ə 'panè: 'Oo, njəkow kɔ kərɔwɔ-je siri, kí ndil-je lə Lubə kí siri lé panè: M'gə kullə ra-i-je: Ri-i ba titi dow kí isi kəm bə ya, ngà i oyi mburuki.

² 'Isi kəm dɔ rɔ-i-ti ə 'mbusi nja ndəgi-é-je kí d'ɔw kɔɔ koy mburuki kin tɔ, kɔɔ m'oo kí kullə ra-i maji ɔr njuti nɔ Lubə-ti lə-m al. ³ †Kəm rəbi kí i oo-né ta lə Lubə, kí kəm rəbi kí i taa-né lé, 'adi mɛḡ-i ole dɔ-ti. 'Təl rɔ-i go-ti ə inə panjiyə-i-je kí majal lé kɔgi. Kinə 'isi kəm dɔ rɔ-i-ti al lé, m'a kɔw rɔ-i-ti titi-nɔ kí njəbɔgi bə adi 'a gə dɔ kadi kí m'a kow kubə-i-né nangi busi lé al. ⁴ Bə ya kərə, i ɔw kí dow-je madi mɛḡ bebo Sardesi-ti nɔɔ kí 'to dow-je kí kullə ra-dé tɔ nɛ takəm Lubə-ti al; dɛ d'a njiyə sə-m kí kubi-je kí nda mbəy-mbəy rɔ-dé-ti kɔɔ dɛ 'to dow-je kí d'asi gaki.

⁵ †Beba dow kí tətɔ rɔ lé, à kulə kubi kí nda mbəy-mbəy rɔ-é-ti, m'a bujuru ri-é kɔgi mɛḡ mbete kiskəm-ti al, m'a pa ta liə rəsi nɔ Bɔbi-m-ti, kí nɔ malayka-je-ti liə panè: ɛ to dow lə-m ya.

⁶ Dow kí mbi-é tɔ rəmə kadi oo-né ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwnə-je kí gay-gay kin.

Njékəwnə-je kí bebo Piladelpi-ti

⁷ 'Ndàngi mbete adi malayka lə njékəwnə-je kí mɛḡ bebo Piladelpi-ti 'panè:

'Oo, ta kí njəkəa njay,
njəra né kí tɔgrɔ-ti,
njəkow kɔ lakere lə Dabidi,
ɛ kí tɛḡ tarəbi ə dow kí rangi

* **3:1** 3:1 Ta-je kinlé sɔbi dɔ njékəwnə-je kí gin siri. Ə Malayka-je lé à to njékɔrɔnɔ njékəwnə-je.

† **3:3** 3:3 Mat 24:43,44; Luk 12:39,40; Ntd 16:15 † **3:5** 3:5 a Ntd 20:12; b Mat 10:32; Luk 12:8

à kasi kuti al, uti tarəbi ə
dow kí rangi à kasi teḡ al lé panè:

⁸ M'gə kullə ra-i-je. I 'to njètɔgi kí ngay al ya, i 'təl rɔ-i go ta-ti lə-m, kadi 'naji 'pane 'gə-m al kin kàrè i 'naji al rəm tɔ. Beba m'teḡ tarəbi m'adi tɔ tagra nɔ-i-ti ə dow kí à kasi kuti ya goto. ⁹ 'Oo, kuti dow-je kí 'to njékəwnə-je lə Sata, 'to jipi-je al ya 'bá rɔ-dé jipi-je adi 'to njékətda-je kinlè, m'ungi-dé ji-i-ti. 'Oo, m'a kadi 'ree 'səbi takəm-dé nangi nɔ-i-ti rəmə d'a gə kí m'ndigi-i. ¹⁰ Ta lə-m kí sɔbi dɔ kuwə rɔ nḡa lé, i 'to njètəl rɔ-i go-ti, adi mḡa kàrè, kaglo kí néna à ree dɔ dow-je-ti kí dɔnangi-ti nè lay lé, m'a ngəm-i. ¹¹ M'isi m'ow nɔɔ ngɔsnè. 'Uwə né kí ji-i-ti lé nḡa kɔ kadi dow madi taa nékugə dɔji-i kí to jɔgi lə njètətrɔ lé al.

¹² †Dow kí njètətrɔ lé, m'a kadi-é to kagi ngow dan kəy lə Lubə lə-m ə ɛ à teḡ meɛ-é-ti kɔgi nda. M'a ndangi ri Lubə lə-m rɔ-é-ti rəm, bebo lə Lubə lə-m kí to bebo Jorijaləm kí sigi kí i dɔrə-ti rɔ Lubə-ti lə-m lé, m'a ndangi ri-é rɔ-é-ti rəm, bá ri-m kí sigi lé kàrè, m'a ndangi rɔ-é-ti rəm tɔ.

¹³ Dow kí mbi-é tɔ rəmə, kadi oo-né ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwnə-je kí gay-gay kin!

Njékəwnə-je kí bebo Laodise-ti

¹⁴ 'Ndangi mbete adi malayka lə njékəwnə-je kí meḡ bebo Laodise-ti 'panè: 'Oo, ɛ kí ri-é lə Amən, njəkoo né ə pa ta dɔ-ti mindi-é joo al kí njəra né kí tɔgrɔ-ti, kí to njəkəndə né-je nati kí Lubə lé panè: ¹⁵ M'gə kullə ra-i-je. I 'sɔl al rəm, bá i 'tungə al rəm. Kinə 'a sɔl rəmə 'sɔl, kinə 'a tungə rəmə 'tungə! ¹⁶ Bè al rəmə, m'a tɔmɔ-i kɔgi, kɔ i lé 'la laa bi 'sɔl al rəm, 'tungə al rəm. ¹⁷ Kɔ ta kí i ya 'pa panè:

m'to njènəkɪngə, m'ra né
m'ingə-né né nḡa adi m'ow
ndoo né madi al rəm,
adi i 'gə kí kəm-i tɔ ndoo al rəm,
'gə kí 'to dangi-ti al rəm,
'gə kí 'to njèndoo al rəm,
'gə kí 'to njəkəmtɔ al rəm,
'gə kí ɔw kuti-i dum al rəm;
gin-é kin bá,

¹⁸ m'ɔji-i-né ta kadi 'ree rɔ-m-ti
'ndogi lɔr kí 'lɛɛ pərəə maji kin,
kɔ kadi 'təl-né njènəkɪngə rəm,
kadi 'ndogi kubi-je kí ndaá ulə rɔ-i-ti
kadi kuti dum lə-i lé rɔsɔl-é goto rəm,
kadi 'ndogi kumə kilə kəm-ti,
kɔ kadi ilə kəm-i-ti kadi oo lo maji.

¹⁹ †Mḡa lé, dow-je lay kí m'ndigi-dé lé, m'ndangi-dé rəm, bá m'ində-dé m'ɔji-dé rəm tɔ. Beba adi rɔ-i tungə ə inə panjiyè-i-je kí majal kɔgi! ²⁰ 'Oo, m'a takəy-ti ə mḡa m'ində takəy, kinə dow oo ndi-m, ə teḡ takəy adi-m lé, m'a kandi go-é-ti, m'a kuso siə né rəm, ɛ à kuso sə-m né rəm tɔ.

²¹ Dow kí tətɔ rɔ lé, m'a kadi-é isi sə-m nati dɔ kalikɔbɛ-ti lə-m, titi kí mḡa m'tətɔ-né rɔ bá m'isi-né kí Bəbi-m nati dɔ kalikɔbɛ-ti liə kin bè tɔ.

22 Dow kí mbi-é tò kadi oo-né ta rəmə kadi oo ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwnə-je kí gay-gay kin!

4

Kalikɔbe lə Lubə, kí njəkisi dɔrə-ti

¹ Go né-je-ti kinlé, m'oo lo rəmə, m'oo tarəbi teḡ meḡ dɔrə-ti. Dow kí dɔsəy kí m'oo ndi-é pa sə-m ta lé, ndi-é ɓa titi-nə kí ká təbi mbanga bè. Ɖ idə-m panè: 'Al kí taá nè bè ə m'a kadi-i oo né-je kí à ree go-ti.

² Beba tajinati nè ya Ndil kí aa njay ree dɔ-m-ti. Rəmə m'oo kalikɔbe meḡ dɔrə-ti ə dow káre bè isi dɔ-ti. ³ Dow kí isi dɔ-ti lé, rɔ-é ndɔy titi-nə kí ər kí 'ɓa-é jaspə rəm, titi-nə kí ər kí 'ɓa-é sarduwan rəm, ɓá gangmal ndɔy mbyu titi-nə kí ər kí ɓa-é Emerodi bè gəə dɔ kalikɔbe lé rəm tɔ.

⁴ Kalikɔbe kinlé, kalikɔbe-je kí rangi asi kɔrjoo gidi-é sɔ gəə dɔ-é ə 'ngatɔgi-je kɔrjoo gidi-é sɔ d'isi dɔ kalikɔbe-je-ti kinlé kí kubi-je kí ndanda rɔ-dé-ti, ɓá jɔgi ngar-je kí 'ra kí lɔr tò dɔ-dé-ti tɔ. ⁵ †Kalikɔbe kinlé, ndi təl-ti rəm, ndi dow-je ɓa-ti rəm, ɓá ndi ndàngi-ti rəm tɔ. Lampi-je siri ɔ nɔ nɔ kalikɔbe-ti lé. Lampi-é-je kinlé tò ndil-je lə Lubə kí siri. ⁶ Né madi tò nɔ kalikɔbe-ti kinlé nɔɔ titi-nə kí babo kí ndɔy titi kɔsi bè, ɓá aa yérérə titi-nə kí ər kí 'ɓa-é Kristal kin bè rəm tɔ.

Njékiskəm-je kí sɔ d'isi danə 'gəə dɔ kalikɔbe kinlé ə kəm-dé rusi rɔ-dé lay.

⁷ Njékiskəm-je kí sɔ lé, ɛ kí dɔsəy tanə kí ɓɔl bè, njékungi-ti joo tanə kí ngon mangi bè, njékungi-ti mutə rəmə takəm-é tanə kí takəm dow ə njékungi-ti sɔ lé tanə kí yəl soro kí i kí bagi-é taá kin bè. ⁸ Njékiskəm-je kí sɔ lé, nɔ-nɔ ya bagi-é ra meke-meke ə kəm-dé rusi rɔ-dé lay. Ndɔɔ-je kí kada-je adi dɔkadi lay ya 'panè: Njèkaa njay, Njèkaa njay, Njèkaa njay kí to 'Babe Lubə kí Njətɔgi-je lay kí to Njəkisi kete low rəm, Njəkisi ɓone rəm, ɓá kí a ree rəm tɔ.

⁹ Njəkisi dɔ kalikɔbe-ti kí to njəkisi kí dɔ ɓal-ɓal lé, loki njékiskəm-je kí sɔ lé, d'a kɔsi gaji-é, d'a kulə rifa dɔ-é-ti, d'a ra-é oiyo rəmə, ¹⁰ 'ngatɔgi-je kí kɔrjoo gidi-é sɔ d'a tɔɔ burmba nangi nɔ njəkisi dɔ kalikɔbe-ti lé, d'a kɔsi dɔ-dé nangi nɔ njəkisi kí dɔ ɓal-ɓal-ti lé ə d'a kungi jɔgi ngar-je lə-dé nangi nɔ kalikɔbe-ti lé ə d'a pa panè: ¹¹ I asi gaki, 'Babe Lubə lə-ji, kadi kɔsgaji kí rifa, kí tɔgi to 'lə-i, kdotalə né-je lay ya to i ɓá 'ra-dé ə to meḡ ndigi lə-i kadi né-je kinlé tò, beba i 'ra-dé-né.

5

Ta kí ɔɓi dɔ ngonbati kí taa mbete kí 'tɔsi kí pɔ lo siri

¹ Go-ti, m'oo njəkisi dɔ kalikɔbe-ti lé uwə mbete jikol-é-ti. Mbete lé, 'ndàngi ta gidi-ti rəm, meḡ-é-ti rəm, ɓá 'tɔsi pɔ-ti lo siri 'tiŋə-né ta-é. ² ɓá m'oo malayka kí tɔgi-é nɔ pa ta kí ndi-é kí boy-boy panè: Nɔ ɓá asi gaki kadi kəsi pɔ-je kí 'tiŋə-né ta mbete kinlé ə teḡ meḡ-é wa?

³ Ngà dow kí dɔrə-ti, əsə dɔnangi-ti nè əsə gin nangi-ti kí asi kadi teḡ mbete kin ə oo né kí meḡ-é-ti ya goto. ⁴ Beba ma m'nɔ nɔ, kdɔ dow kí asi gaki kadi teḡ mbete lé ə oo né kí meḡ-é-ti ya goto. ⁵ Rəmə dow káre kí dan 'ngatɔgi-je-ti idə-m panè: «'Nɔ all!» 'Oo, ɓɔl kí gin koji-ti lə Juda, ɛ kí

to kí gin koji-ti læ ngar Dabidi tɔti rɔ kɔɔ kadi kəsi pɔ kí 'tɔsi mbete-ti lo siri 'tiŋə-né ta-é lé ə teę meę-é tɔ.

⁶ Rəmə m'oo ngonbati kí taną ngonbati kí 'tɔl-é bè, ą kà nja-é taá dana bapɪ mbunə kalikɔbe-ti, kà njékiskəm-je kí sɔ, kà mbunə 'ngatɔgi-je-ti. Ngonbati lé, gajɪ-é ra siri, bá kəm-é ra siri tɔ. Kəm-é-je kí siri lé to ndil-je læ Lubə kí siri kí Lubə ulə-dé lo lay kí dɔnangi-ti nè. ⁷ Ngonbati lé ɔti ree taa mbete kí jikɔl njékisi dɔ kalikɔbe-ti lé. ⁸ Loki ngonbati taa mbete lé rəmə, njékiskəm-je kí sɔ rəm, 'ngatɔgi-je kà kɔrjoo gidi-é sɔ lé 'səbi takəm-dé nangi nɔ-é-ti. Ną-ną ya uwə kunduməngrə-je kà kɔbi lɔr-je ji-é-ti ji-é-ti. Kɔbi lɔr-je kinlé, ubi kí ɔti maji rusi meę-é nji-nji. Ubi kí ɔti maji kinlé, to ta-je kí njékaa njay-je d'isi 'pa kà Lubə. ⁹ Njékiskəm-je kí sɔ, kà 'ngatɔgi-je lé d'usi pa kí sigi panə: I asi gaki kadi 'taa mbete lé 'kəsi pɔ kí 'tiŋə-né ta-é lé ə 'teę meę-é, kɔɔ ta læ gin koji-je lay kí dɔnangi-ti nè, kà gin dow-je lay kí ndɔ ta læ-dé tɔ gay-gay, i bá dow-je 'tɔl-i adi məsi-i gangi dɔ-dé adi Lubə. ¹⁰ †Dę lé, i 'təl-dé adi 'to gin ngar rəm, 'to njégugnə-je kí njérakullə læ Lubə rəm, adi d'a kɔbe dɔ dow-je-ti kí dɔnangi-ti nè.

¹¹ Loki m'gɔ lo rəmə, m'oo ndi kosi malayka-je kí kɔr-dé to budɔgi-dɔgi nja ną-ną 'gəə dɔ kalikɔbe, kà dɔ njékiskəm-je, kà dɔ 'ngatɔgi-je lé. ¹² Dę 'pa ta kà ndi-dé kí boy-boy 'panə: Ngonbati kí ndɔki 'tɔl-é lé, ę asi gaki kadi tɔgi, kà nékingə, kà gosi, kà rɔngą, kà kɔsgaji, kà rifa, kà tɔy, lay to 'liə.

¹³ Rəmə m'oo ndi né-je lay kí Lubə ra-dé dɔrą-ti, kà dɔnangi-ti, kà gin nangi-ti, kà dan babo-ti, kà né-je lay ya 'panə: Tɔy, kà kɔsgaji, kà rifa, kà tɔgi, to 'lə njékisi dɔ kalikɔbe-ti rəm, to 'lə Ngonbati ya kà dɔ bal-bal.

¹⁴ Rəmə njékiskəm-je kí sɔ lé 'panə: Amən! Ə 'ngatɔgi-je lé, 'tɔsi məkəji-dé nangi bá d'ɔsi dɔ-dé nangi nɔ njékisi dɔ kalikɔbe-ti dę kà ngonbati.

6

Ngonbati kəsi né kí meķę kí dɔsqy kí 'tiŋə-né ta mbete

¹ Loki m'oo lo rəmə, pɔ kí 'tɔsi mbete-ti lo siri 'tiŋə-né ta-é lé, Ngonbati kəsi kí káre dan-ti ə m'oo ndi kí káre dan njékiskəm-je kí sɔ pa ta adi ndi-é ba titi ndangi ndi bè panə: 'Ree! ² Beba m'oo lo rəmə, m'oo sində kí nda ə njékal-é uwə mandangi ji-é-ti, d'adi-é jɔgi ngar, ę ɔw kí njətətrɔ kɔɔ tɔti rɔ.

³ Loki Ngonbati kəsi pɔ kí njékungi-ti joo kí 'tiŋə-né ta mbete lé rəmə, m'oo ndi njékisi kəm kí njékungi-ti joo panə: 'Ree. ⁴ Rəmə sində kí rangi kí kɔr titi-ną kà pər bè teę ə njékal-é ingə tɔgi kadi un-né lapiya kɔgi dɔnangi-ti, kɔɔ kadi dow-je 'tijə mindi-ną; ə d'adi-é kiyərə kí ngal.

⁵ Loki Ngonbati kəsi pɔ kí njékungi-ti mutə kí 'tiŋə-né ta mbete lé rəmə, m'oo ndi njékisi kəm kí njékungi-ti mutə panə: 'Ree! Beba m'oo lo rəmə, m'oo sində kí ndul. Njékal-é uwə né mbɔji kɔy-né ji-é-ti. ⁶ Go-ti, m'oo ká né ba dan njékiskəm-je-ti kí sɔ lé titi kà ndi dow bè panə: Gemę kɔrɔ káre lé, læ-é asi kəm læ kullə kí ndɔ káre, ə tɔy kɔrɔ káre lé, læ-é asi kəm læ kullə kí ndɔ káre, ngə ubi-je kà man nduu rəmə, ɔdi rɔ al.

⁷ Loki Ngonbati kəsi pɔ kí njékungi-ti sɔ kí 'tiŋə-né ta mbete lé rəmə, m'oo ndi njékisi kəm kí njékungi-ti sɔ panə: 'Ree! ⁸ Beba m'oo lo rəmə, m'oo sində məsi ə njékal-é ri-é læ kɔy ə lo kí koo bá to njédan-é. 'Gangi dow-je kí dɔnangi-ti lo sɔ ə d'adi-dé dəbi-é káre kadi d'ɔw kà tɔgi dɔ-ti,

kɔɔ kadi 'tɔl dow-je kí kiyəɔ rəm, kí ɓo rəm, kí yokosi rəm, ɓá kadi d'adi dɔ-je kí wale kí dɔnangi-ti nè 'tɔ́-dé 'tɔl-dé rəm tɔ.

⁹ Loki Ngonbati kəsi pɔ́ kí njèkungi-ti mɪ́ kí 'tiŋə-né ta mbete lé rəmə, dow-je kí 'tijə mindi-dé kɔɔ ta lə Lubə rəm, kɔɔ ta liə kí 'pa d'adi dow-je rəm lé, m'oo-dé gin logugi né-ti. ¹⁰ Dɛ 'tur kɔɔl kí ndi-dé kí boy-boy 'panè: Ngar kí njékəa njay, kí njéra né kí tɔgrɔ-ti, i 'isi kɔ́si bè lé, kàdì ban ɓá 'a gangta kí njururu ə 'a dalba məsi-ji dɔ dow-je-ti kí dɔnangi-ti nè wa? ¹¹ Beba d'adi nɔ́-nɔ́ ya kubi kí ngal kí nda-nda ə d'idə-dé 'panè kadi d'ilə mɛḡ-dé dɔ madi-é-ti kaglo sɛ ɓəy, kɔɔ kadi madkullə-je lə-dé kí ngankɔ́-dé-je kí d'a tɔl-dé titi-nɔ́ sə-dé bè lé kɔr-dé asi ɓəy ɓane.

¹² †Loki m'oo lo rəmə, m'oo kí Ngonbati kəsi pɔ́ kí njèkungi-ti mɛkɛ́ kí 'tiŋə-né ta mbete lé rəmə, dɔnangi yəki ɓuki-ɓuki rəm, kàdì təl ndul ndi-ndi rəm, kubru nɔ́y lay ya titi-nɔ́ kí məsi bè rəm, ¹³ ɓá kərwəi-je kí dɔrɔ́-ti 'tusi nangi titi-nɔ́ kí kote kí yəlbo yəki-é nɔ́ adi kandi-é kí ɓəsrə un nangi wuki-wuki kin bè. ¹⁴ †Dɔrɔ́ kəw rɔ-é titi-nɔ́ kí dow ɓir-né mbete bè ə mbal-je kí dɔgore lo-je kí dan ba-ti lay ya 'ngəsi d'inə lo kɔ́-dé kí kete. ¹⁵ Ngar-je kí dɔnangi-ti, kí dow-je kí boy-boy, kí 'boy-je lə asgar-je, kí njénékingə-je, kí njétɔ́gi-je, lay kí ɓə-je, kí dow-je kí d'isi dow dɔ rɔ-dé, 'ɓɔyɔ rɔ-dé bole mbal-je-ti, kí mbunə mbal-je-ti. ¹⁶ †Ə d'idə mbal-je 'panè: 'Tusi dɔ-ji-ti ə 'ɓɔyi-ji takəm njékisi dɔ kalikɔ́ɓe-ti, kí ta wɔngi-ti lə Ngonbati. ¹⁷ Kɔɔ ndɔ́ kí boy kí to ndɔ́ wɔngi lə-dé lé ree ngá, ə nɔ́ ɓá à kə gərərə ta-ti wa?

7

Ta kí sɔbi dɔ dow-je lə Lubə

¹ Go né-je-ti kinlé, m'oo malayka-je sɔ́ d'ɔ́ taá kum dɔnangi-ti kí sɔ́. Dɛ d'ɔ́gi yəl-je kí sɔ́ kí dɔnangi-ti, kɔɔ kadi yəl ulə dɔnangi-ti al rəm, dɔ babo-ti al rəm, ɓá kadi ulə dɔ kagi-ti madi al rəm tɔ. ² Rəmə m'oo malayka kí rangi kí i kí lo kubə kàdì-ti uwə pɔ́ lə Lubə kí njékisi kəm ji-é-ti. E pa ta kí ndi-é kí boy idə-né malayka-je kí sɔ́ kí Lubə adi-dé tɔ́gi kadi 'ra dɔnangi, kí babo maji al lé panè: ³ Ɔdi rɔ́ dɔnangi al, ɔdi rɔ́ babo al, ɓá ɔdi rɔ́ kagi-je al rəm, ya sar kadi j'tɔsi pɔ́ nɔ́ ngannjékullə-je-ti lə Lubə lə-ji mɔ́ki tá.

⁴ Dow-je kí gin koji-ti lə Israyel lay kí 'tɔsi pɔ́ nɔ́-dé-ti lé, m'oo ndi dow gangi kɔr-dé asi ɓudɔ́gi lo ɓu kí kɔrsɔ́ gidi-é sɔ́ (144.000):

⁵ Gin koji-ti lə Juda lé, dɛ́ kí 'tɔsi pɔ́ nɔ́-dé-ti 'ra ɓudɔ́gi lo dɔ́gi gidi-é joo,

gin koji-ti lə Rubɛ́ 'ra ɓudɔ́gi lo dɔ́gi gidi-é joo,

gin koji-ti lə Gadi 'ra ɓudɔ́gi lo dɔ́gi gidi-é joo,

⁶ gin koji-ti lə Ajər 'ra ɓudɔ́gi lo dɔ́gi gidi-é joo,

gin koji-ti lə Néptali 'ra ɓudɔ́gi lo dɔ́gi gidi-é joo,

gin koji-ti lə Manase 'ra ɓudɔ́gi lo dɔ́gi gidi-é joo,

⁷ gin koji-ti lə Simiyɔ́ 'ra ɓudɔ́gi lo dɔ́gi gidi-é joo,

gin koji-ti lə Lebi 'ra ɓudɔ́gi lo dɔ́gi gidi-é joo,

gin koji-ti lə Isakar 'ra ɓudɔ́gi lo dɔ́gi gidi-é joo,

⁸ gin koji-ti lə Jabulɔ́ 'ra ɓudɔ́gi lo dɔ́gi gidi-é joo,

gin koji-ti lə Jojepi 'ra ɓudɔ́gi lo dɔ́gi gidi-é joo,

gin koji-ti lə Benjamɛ́ dɛ́ kí 'tɔsi pɔ́ nɔ́-dé-ti 'ra ɓudɔ́gi lo dɔ́gi gidi-é joo.

† 6:12 6:12 a Ntd 11:13; 16:18; b Mat 24:29; Mar 13:24,25; Luk 21:25 † 6:14 6:14 Ntd 16:20

† 6:16 6:16 Luk 23:30

⁹ Go né-je-ti kinlé, m'oo kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy kí dow à kasi tidé dé al. Dow-je kinlé, 'to gin dow-je lay kí dɔnangi-ti nè, kà dow-je lay kí ndɔta-je læ-dé tò gay-gay d'á nɔ kalikɔbe-ti kà nɔ Ngonbati-ti, kà kubi-je kí ngal kí nda rɔ-dé-ti rəm, bá d'uwə mbi kagi tan ji-dé-ti rəm tɔ*. ¹⁰ De 'pa ta kà ndi-dé kí boy-boy 'panè: Lubə læ-ji kí isi dɔ kalikɔbe-ti de kà Ngonbati bá 'to njirə kaji læ dow-je. ¹¹ Malayka-je lay, kà 'ngatɔgi-je, kà njèkiskəm-je kí sɔ, d'ilə-nə 'gəə dɔ kalikɔbe lé sipi. De d'osi dɔ-dé nangi nɔ kalikɔbe-ti lé ə d'osi gaji Lubə ¹² 'panè: Amen! Tɔy, kà kɔsgaji, kà gosi, kà oiyi, kà rifa, kà tɔgi, kà rɔngə to 'lə Lubə læ-ji kí njèkisi kà dɔ bal-bal. Amen!

¹³ Beḡa kí káre dan 'ngatɔgi-je-ti lé un ta dɔji-m panè: De kí d'á kà kubi-je kí ngal kí nda rɔ-dé-ti kinlé 'to nɔ-je wa? Ə d'i rá bá 'ree wa? ¹⁴ †M'ilə-é-ti m'panè: 'Ba-m, né-je kinlé i 'gə gɔw. Beḡa ɛ təl ilə-m-ti panè: To de kí d'i ta kɔ-ti kí dum nati. De 'tɔgi kubi-je læ-dé kí ngal ə 'tulə dan məsi ngonbati-ti d'adi nda mbəy-mbəy. ¹⁵ Gin-é kin bá d'á-né nɔ kalikɔbe-ti læ Lubə 'pol-é-né ndɔɔ-je kí kada-je meḡ kəy-ti læ. Rəmə njèkisi dɔ kalikɔbe-ti lé ra kəy liə dɔ-dé-ti; ¹⁶ adi fo à ra-dé al rəm, kumə man à ra-dé al rəm, kàdì à kɔsi-dé al rəm, bá lo à tungə-dé al rəm tɔ. ¹⁷ Kdɔtalə Ngonbati kí á daná lo kalikɔbe-ti lé, bá à to njèkul-dé, à kow sə-dé ta man kəneḡe-je-ti kí to man kiskəm rəm, bá Lubə ya à bɔr man nɔ kəm-dé-ti kɔgi ndɔy-ndɔy rəm tɔ.

8

Ngonbati kəsi pɔ kí njèkungi-ti siri kí 'tiḡə-né ta mbete

¹ Lokì ngonbati kəsi pɔ kí njèkungi-ti siri kí 'tiḡə-né ta mbete lé rəmə, lo tò ndingi dɔrɔ-ti ya à kasi ngan kàdì kɔrmutə-je bè. ² Go-ti, m'oo malayka-je siri d'á takəm Lubə-ti ə d'adi-dé təbi mbanga siri tɔ.

³ Bá malayka kí rangi ree á logugi né-ti kà gajibi kí ra kà lɔr ji-é-ti adi to gajibi ró nɔkagi kí əti maji; nɔkagi-je kí əti maji-maji lé, d'adi-é nɔ kadi ró logugi né-ti* kí 'ra kà lɔr nɔ kalikɔbe-ti kdɔ kadi sa-é suu ɔw nɔ Lubə-ti nati kà ta-je kí njékaa njay-je lay 'pa siə-siə. ⁴ Nɔkagi-je kí əti maji kí tò ji malayka-ti lé, sa-é suu ɔw nɔ Lubə-ti nati kà ta-je kí njékaa njay-je d'isi 'pa kà Lubə lé. ⁵ †Malayka un gajibi ə ɔy yalpər kí logugi né-ti lé ungi meḡ-é-ti rusi, bá bi ilə dɔnangi-ti adi ká né ba titi ndi dow-je bè rəm, ndi ndangi rəm, ndi təl rəm, bá dɔnangi yəki rəm tɔ.

⁶ Rəmə malayka-je kí siri kí d'uwə təbi mbanga siri ji-dé-ti lé, 'ra rɔ-dé kdɔ kól.

Ta kí sɔbi dɔ təbi mbanga-je kí meḡe kí dɔsɔy

⁷ Malayka kí dɔsɔy kól təbi mbanga rəmə, kəsi, kà pər kí 'pote nati kí məsi bá d'ungi dɔnangi-ti, adi kinə dow kay dɔnangi lo mutə rəmə pər ɔ kí gin káre lay kà kagi-je kí titi ə wale-je kí mbəl lay ya pər ɔ rəm tɔ.

⁸ Malayka kí njèkungi-ti joo kól təbi mbanga rəmə, né kí titi-nə kà mbal kí boy kí ɔ pər bè ya d'itə d'ilə dan babo-ti, adi kinə dow kay tati babo lo mutə rəmə, kí gin káre təl məsi, ⁹ adi né-je lay kí Lubə ra-dé adi d'isi-ti

* **7:9** 7:9 *Mbi tanlé*, d'uwə ji-dé-ti d'osi-né né kəm dow-ti kí ra né dingəm əse kəm dow-ti kí ra né kí maji nɔ. † **7:14** 7:14 *Mat* 24:21; *Mar* 13:19 * **8:3** 8:3 *Logugi* né ra gin joo. ɛ kí gin káre to lo ró dɔ-je ə ɛ kí gin káre to lo ró nɔkagi-je kí əti maji tɔ. ɛ kí né kinlé to lo ró nɔkagi-je kí əti maji ya par (*Tɛt* 30:1). † **8:5** 8:5 *Ntd* 11:19; 16:18

kí 'to né-je kí 'taa koo lé, d'oy lay, bá bato-je lay ya kinə dow kay lo mutə rəmə, kí gin káre tuji kɔgi lay tɔ.

¹⁰ Go-ti, malayka kí njèkungi-ti mutə kól təbi mbanga rəmə, kərwəj kí boy i dɔrɔ-ti ɔ pər bilim-bilim titi-nə kí pər ngəl bə usi dan ba-je-ti, kí kəm kənɛnɛ-je-ti, adi kinə dow kay ba-je lay kí kəm kənɛnɛ-je lo mutə rəmə, kərwəj lé un tati-é kí gin káre lati-lati. ¹¹ Kərwəj kinlé, ri-é lə «Dil», adi man-je lay ya kinə dow kay lo mutə rəmə, kí gin káre ati kangi-kangi toki kàdi dil bə ə dow-je nɔ ya kí d'ay man-é lé, kati-é tɔl-dé.

¹² Malayka kí njèkungi-ti sɔ kól təbi mbanga rəmə, 'kay kàdi, kí nɔy, kí kərwəj-je lo mutə ə kí gin káre tuji usi dɔ-ti, adi ɛ kí tuji usi dɔ-ti lé usi til, bá 'kay ndógi lə lo kí kada əse ndógi lə lo kí ndɔɔ lo mutə rəmə, kí gin káre təl lo kí ndul ndi-ndi.

¹³ Loki m'oo lo rəmə, m'oo soro nar kadi dɔrɔ-ti bá pa ta kí ndi-é kí boy-boy panè: «Tuji ɛn! Tuji ɛn! Tuji à kusi dɔ dow-je kí dɔnangi-ti, kdɔtalə təbi mbanga-je kí rangi nɔy kadi malayka-je kí mutə d'a kól kadi ba bəy.»

9

¹ Malayka kí njèkungi-ti mi kól təbi mbanga rəmə, m'oo kərwəj káre i dɔrɔ-ti usi dɔnangi-ti nè. D'adi-é lakere ta bolebe kí sɔy-é goto. ² E teḡ ta bolebe kí sɔy-é goto lé rəmə, sapər teḡ-ti titi-nə kí sapər mbo bə adi uti kəm kàdi, kí lo kí taá adi lo ndul ndi-ndi. ³ Bete-je 'teḡ dan sapər-ti kinlé 'sane-nə dɔnangi-ti ə d'adi-dé tógi kí titi-nə kí tógi jinə-je kí dɔnangi-ti bə. ⁴ D'idə-dé kadi 'ra wale-je kí dɔnangi-ti, kí kam-je, kí kagi-je maji al al, ngə dow-je kí pɔ lə Lubə goto nɔ-dé-ti ya par bá kadi 'ra-dé maji al. ⁵ D'adi-dé tarəbi kadi tɔl dow-je kinlé al, ngə kadi d'adi-dé kɔ ya asi nɔy mi ə kɔ kí d'a kadi-dé lé, à tɔ-dé titi-nə kí to jinə kí tugə dow kin bə. ⁶ Mɛḡ ndɔ-é-je-ti kinlé, dow-je d'a sangi koy ya, ngə d'a kingə-é al. Dow-je d'a ndingə koy, ngə koy à kay-dé kə rəbi ko nɔ.

⁷ 'Beté-é-je kinlé, 'titi-nə kí sində-je kí 'tulə néɔ-je rɔ-dé-ti kɔ kɔw-né rɔ-ti kin bə. Né tɔ dɔ-dé-ti titi-nə kí jɔgi ngar kí 'ra kí lɔr bə ə takəm-dé titi-nə kí takəm dow-je bə. ⁸ Bəl dɔ-dé titi-nə kí bəl dɔ dené-je bə ə ngang-dé titi-nə kí ngang bɔl-je bə. ⁹ Kàdi-dé titi-nə kí ngowla kɔn kadi asgar-je ə ká bagi-dé ba titi-nə kí ká posi-je kí sində rɔ-je nɔ d'ay-né ngodi ki ta rɔ-ti kin bə. ¹⁰ Mɔngi-dé titi-nə kí mɔngi jinə-je bə ə ta mɔngi-dé ati njel-njel tɔ. Ə mɔngi-dé lé bá tógi kí kadi d'adi-né kɔ dow-je nɔy mi lé tɔ-ti. ¹¹ Ngar kí njèkɔbe dɔ-dé-ti to malayka kí njèkə ta bolebe-ti kí sɔy-é goto. Malayka kinlé, ri-é kí ta Əbrə to Abaddɔ ə 'ba-é Apoliyɔ kí ta Grɛki tɔ.

¹² Tuji kí dɔsɔy tɔy ngá. 'Oo, tuji-je kí rangi joo à ree go-ti nɔɔ bəy.

¹³ Malayka kí njèkungi-ti mekɛ kól təbi mbanga rəmə, m'oo ndi dow ba gajj dɔ-je-ti kí ra sɔ kí to gajj dɔ-je kí logugi né-ti kí 'ra kí lɔr adi tɔ nɔ Lubə-ti. ¹⁴ Ə dow kí m'oo ndi-é lé, idə malayka kí njèkungi-ti mekɛ kí ɔw kí təbi mbanga lé panè: 'Tuti malayka-je kí sɔ kí 'tilə-dé sil dan ba Eprati-ti. ¹⁵ Ə malayka-je kí sɔ kí d'isi dɔ nja-dé-ti kɔ dɔkàdi-é, kí ndɔ-é, kí nɔy-é, kí bal-é kinlé, 'tuti-dé kadi kinə dow kay dow-je lo mutə rəmə, d'a tɔl dɛ kí gin káre lay. ¹⁶ Bəba asgar-je kí njékal sində-je lé kor-dé ra budɔgi-dɔgi nja nɔ-nɔ lo joo. 'Gangi kor-dé adi m'oo. ¹⁷ Bəba mɛḡ né-ti kí ra-m titi-nə kí ni bə lé, m'oo sində-je kí njékal-dé-je 'tulə ngowla kɔn kadi asgar-je rɔ-dé-ti, bal-é titi-nə kí pər bə rəm, titi-nə kí bal dɔrɔ bə rəm, bá titi-nə kí

bumati bè rəm tɔ. Dɔ sində-je lé titi-nə kɪ dɔ bɔl-je bè ə pər, kɪ sapər, kɪ yalpər teḡ ta-dé-ti. ¹⁸ Kinə dow kay dow-je lo mutə rəmə, yokosi-je kí gin mutə kinlé, tɔl dɛ kí gin káre lay. Yokosi-je kí mutə lé to pər, kɪ sapər, kɪ yalpər kí teḡ ta sində-je-ti lé. ¹⁹ Kdɔ sində-je lé d'ow kɪ tɔgi ta-dé-ti rəm, bá mɔngi-dé-ti rəm; mɔngi-dé titi-nə kɪ li-je bè ə dɔ-dé tɔ mɔngi-dé-je-ti lé, adi dɔ-dé-je kinlé bá d'adi-né kɔ dow-je.

²⁰ Ndəgi dow-je kí yokosi-je kin tɔl-dé al lé, d'ɪnə panjiyə-dé kí sɔbi dɔ kullə ra-dé-je lé kɔgi al; dɛ d'osi dɔ-dé nangi nɔ ndil-je-ti kí maji al, kɪ nɔ magi-je-ti kí 'ra kɪ ji-dé kí to lɔr-je, kɪ ngowla-je, kɪ 'ningəkasi-je, kɪ ər-je, kɪ kagi-je bá 'ra lé ya par-par. Magi-é-je kinlé, kəm-dé oo lo al rəm, mbi-dé oo ta al rəm, bá 'njiyə al rəm tɔ. ²¹ Dow-je kinlé, panjiyə-dé-je kí maji al maji al kí sɔbi dɔ tɔl dow-je, kɪ ra kugə-je, kɪ ra kaya-je, kɪ bogi-je kinlé dɛ 'tusi d'ɪnə kɔgi al.

10

Ngon mbete kí d'adi Jq

¹ M'oo malayka kí rangi kí njètɔgi, kí ulə kilndi rɔ-é-ti toki kubi bè ɪ dɔrɔ-ti ree rəmə, gangmal gəə dɔ-é ə takəm-é ɔ njoy-njoy titi kàdɪ bè, bá nja-é-je titi-nə ndɔ pər kí teḡ bilim-bilim kin bè tɔ. ² Uwə ngon mbete káre kí 'teḡ mɛɛ-é ji-é-ti. Ǝ ilə nja-é kí kɔl dɔ babo-ti ə nja-é kí gəl dɔnangi-ti, ³ rəmə ra né kɪ ndi-é kí boy titi bɔl kí ijə rɔ kin bè. Loki ɛ ra né kɪ ndi-é kí boy bè lé, ndangi ndi ba lo siri adi m'oo.

⁴ Beba loki ndi ndangi lo siri tanə bè lé, m'oo ta-ti adi m'ow kɪ ndangi mbete-ti rəmə, m'oo ndi dow ba dɔrɔ-ti idə-m panè: Ta kí ndi ndangi lo siri bá 'oo kinlé, i 'ngəm mɛɛ-i-ti bi i 'ndangi mbete-ti al.

⁵ Rəmə malayka káre kí kete m'oo-é ɔ taá ilə nja-é káre dɔ babo-ti ə ilə kí káre dɔnangi-ti lé, un jikɔl-é kí taá dɔrɔ-ti; ⁶ ngá bá ubi rɔ-é kɪ ri njəkisi kɪ dɔ bəl-bəl kí to njəra dɔrɔ kɪ né-je kí mɛɛ-é-ti, njəra dɔnangi kɪ né-je kí tɔ-ti, njəra babo kɪ né-je kí titi. Ǝ ubi rɔ-é panè: Dow à ngəbi kaglo kí rangi al ngá! ⁷ Ngá mɛɛ ndɔ-ti kí ndi malayka kí njəkungi-ti siri à ba ə loki ɛ à kisi dɔ nja-é-ti kdɔ kɔl təbi mbanga lé rəmə, né-je lə Lubə kí tɔ lo bɔyɔ-é-ti lé, à ra-né, titi kí ɛ ilə-né mbe Poyta kí Maji kete adi ngannjékullə-je liə kí 'to njépata-je kí ta-é-ti.

⁸ Go-ti rəmə, ndi dow kí m'oo dɔrɔ-ti lé pa sə-m ta rangi bəy panè: 'Ow 'taa ngon mbete kí 'teḡ mɛɛ-é kí tɔ ji malayka-ti kí ɔ taá bá ilə nja-é káre dɔ babo-ti ə ilə kí káre dɔnangi-ti kinlé. ⁹ Loki m'isi m'ow kɪ rɔ malayka-ti lé, m'idə-é m'panè n'adi-m ngon mbete lé. Beba ɛ idə-m panè: 'Taa 'uso. Ngon mbete kinlé, mɛɛ-i-ti rəmə, à kati kangi-kangi, ngá ta-i-ti bá à nəl titi-nə kɪ ubi toji bè. ¹⁰ M'taa ngon mbete kí ji malayka-ti lé m'uso. Ta-m-ti nə lé, nəl titi-nə kɪ ubi toji bè, ngá loki m'uu kəy rəmə, lo kí mɛɛ-m-ti ati kangi-kangi.

¹¹ Go-ti, d'idə-m 'panè: Tɔ kadi i 'pa ta kí ta Lubə-ti rangi ya bəy kdɔ kilə-né ta dɔ gin dow-je-ti lay kí dɔnangi-ti nè, kɪ gin dow-je kí ndɔta-je lə-dé tɔ kí gay-gay rəm, bá ngar-je rəm tɔ.

11

Dow-je kí joo kí njépata dɔ né-ti kɪ d'oo kɪ kəm-dé ə dɔ ta-ti kí d'oo kɪ mbi-dé rəm

¹ Go-ti, d'adi-m tuwətógi kí titi-ná kí kagi mboji ngal né bè ə d'idə-m 'panè: «I taá 'mboji kəy lə Lubə rəm, 'mboji logugi né rəm, bá 'tidə kər dow-je kí d'isi mḡe-é-ti d'isi d'osi dɔ-dé nangi nḡ Lubə-ti rəm tɔ. ² †Ngà lo kí takəy-ti lə Lubə rəm, 'mboji al, inə adi tɔ; kdɔtalə d'adi dow-je kí 'to dow-je lə Lubə al, adi bebo lə Lubə kí to bebo kí aa njay lé, dḡ d'a mbəjrə kí nja-dé nḡ kɔrsɔ gidi-é joo.»

³ «Má Lubə, m'a kullə dow-je lə-m joo kí njéká lo né-ti koo kí kəm-dé kí d'ulə kubi ndingəndoo rɔ-dé-ti, kdɔ pa-né ta kí ta-m-ti ndɔ bɔdɔgi gidi-é joo kí kɔrməkḡ (1.260).»*

⁴ Njépata-je kí ta Lubə-ti kí joo kinlé, 'to kagi olibiye-je kí joo, bá 'to kagná lampi-je kí joo kí njéká takəm 'Ba njédɔnangi-ti. ⁵ Kinə dow ndigi ra sə-dé né kí maji al rəm, pər teḡ ta-dé-ti ḡ njéba-je lə-dé ruki-ruki. Bə ya, dow kí ndigi ra sə-dé né kí maji al rəm, kadi koy kí bè kin ya dowbé oy. ⁶ Gangi ndɔ-je-ti kí d'a pa-né ta-je kí ta Lubə-ti kinlé, d'ow kí tógi kadi d'uti kəm dɔrɔ kdɔ kadi ndi ədi al rəm, d'ow kí tógi kadi d'adi man təl masi rəm, bá d'ow kí tógi kadi d'adi tuji-je kí gay-gay usi dɔnangi-ti rəm tɔ. Né-é-je kinlé, ndɔ kí mḡe-dé ndigi ya rəm d'a ra-ra.

⁷ †Loki dḡ d'ilə mbḡ lə-dé gin-é gangi rəm, dḡ à teḡ bolebe-ti kí sɔy-é goto kdɔ ree rɔ sə-dé ə tətɔ-dé rɔ rəm, bá à tɔl-dé rəm tɔ. ⁸ Nin-dé à tɔ ndaa lo-ti mḡe bebo-ti kí boy kí ndɔki 'bə 'Babe lə-dé kagdəsi-ti titi. 'Bə kinlé, d'adi to takəm bebo Sɔdɔm†, kí dɔnangi Ejipti. ⁹ Gin dow-je lay kí dɔnangi-ti nè, kí dow-je kí ndɔta lə-dé tɔ gay-gay lay ya d'a ree koo nin-dé lé bè-bə ya ndɔ mutə kí dəbi ndɔ káre bi d'a ndigi kadi dow dubi-dé al. ¹⁰ Dow-je kí dɔnangi-ti nè d'a ra rɔnəl dɔ koy-dé-ti, d'a tilə kole, d'a kulə kí kadjare kadi-nḡ kdɔ kəsi-né né kəm-nḡ-ti, kdɔtalə njépata-je kí ta Lubə-ti kí joo kinlé d'adi dow-je kḡ nḡ.

¹¹ Ngà loki ndɔ mutə kí dəbi ndɔ káre kinlé à tingə rəm, Lubə à kulə kí koo kiskəm mḡe-dé-ti kadi d'a tɔsi ndəl kí kḡ kí nja-dé taá, kadi dow-je kí d'a koo-dé lé, bəl à kində bandi-dé gangi, ¹² rəm njépata-je kí ta Lubə-ti kí joo kinlé, d'a koo ndi dow à ba dɔrɔ-ti kidə-dé panè: Ali kí taá nè! Rəm dḡ d'a kal kí taá dɔrɔ-ti dan kilndi-ti ə njéba-je lə-dé d'a koo go-dé lo kɔw dɔrɔ-ti. ¹³ †Ə tajinati nè ya dɔnangi à yəki kí tógi-é nḡ, adi kinə dow kay bebo kinlé lo dɔgi rəm, kí gin káre tətɔ nangi lirim-lirim. Dɔnangi kí à yəki kinlé à ra kadi dow-je bɔdɔgi lo siri d'a koy. Ndəgi dow-je kí d'a nḡy lé, d'a bəl nḡ adi d'a kɔsgaji Lubə kí dɔrɔ-ti.

¹⁴ Tuji kí njèkungi-ti joo də. Ngà, 'oo, tuji kí njèkungi-ti mutə ɔw ree ngɔsnè.

Ká təbi mbanga kí njèkungi-ti siri ba ɔr nḡ kɔbe lə Kristi

¹⁵ Malayka kí njèkungi-ti siri kól təbi mbanga. Rəm ndi dow-je ba boy-boy dɔrɔ-ti panè: Kɔbe kí dɔnangi-ti nè lé, 'təl-né d'adi 'Babe lə-ji ə d'adi Kristi, dow kí Lubə mbəti-é. E à kɔbe kí dɔ bal-bal. ¹⁶ Rəm 'ngatógi-je kí kɔrjoo gidi-é sɔ kí d'isi dɔ kalikɔbe-je-ti lə-dé takəm Lubə-ti lé, 'tɔɔ burmba nangi ə d'osi dɔ-dé nangi nḡ Lubə-ti, ¹⁷ 'panè: 'Babe Lubə kí njètógi-je lay,

† **11:2** 11:2 Luk 21:24 * **11:3** 11:3 Ndo kí bɔdɔgi gidi-é joo kí kɔrməkḡ lé to nḡy kɔrsɔ gidi-é joo, adi to bal mutə kí nḡy məkḡ ('Ndó Ntd 11:2; 12:6,14). † **11:7** 11:7 Ntd 13:5-7; 17:8 † **11:8** 11:8 Mḡe Kunmindɔ-ti kí Low lé Sɔdɔm tɔji lo kí majal ḡ be dɔ-ti ə Ejipti tɔji gin dow-je kí 'to njéba-je lə Israyel-je rəm, njépole magi-je rəm (Eja 1:9-10; Kgn 18-19). † **11:13** 11:13 Ntd 6:12; 16:18

i kí 'to njèkisi kete low nɔ rəm, i ya 'to njèkisi ngɔsnè rəm, je j'ra-i oiyo kɔɔ i 'ɔji tógi-i kí nɔ adi i 'ində kɔbe lə-i. ¹⁸ Wɔngi ra gin dow-je kí gay-gay kí dɔnangi-ti nè ə i kàrè wɔngi ra-i tɔ ngá, adi kaglo asi kadi 'gangi ta dɔ dow-je-ti kí d'oy ə kadi ugə dɔ-ji ngannjékullə-je lə-i kí 'to njépata-je kí ta-i-ti, kà njékaa njay-je, kà dow-je kí 'bəl-i, kà ngan dow-je, kà dow-je 'boy ə kadi i 'tɔɔ kɔ dow-je kí 'to njétuji dɔnangi.

¹⁹ †Rəmə takəy lə Lubə kí dɔrɔ-ti teę ə sanduki liə kí to sanduki kulə noji nati kà dow-je tɔ meę kəy-ti liə lé tɔ. Go-ti, ká né ba titi ndi dow-je bè rəm, ndi ndàngi rəm, ndi təl rəm, dɔnangi yəki rəm, bá kɔsi gay nɔ rəm tɔ.

12

Ta kí sɔbi dɔ dené, kà ngon, kà dragɔ

¹ Nékoji kí tɔ bəl nɔ teę dɔrɔ-ti adi to dené kí ulə kàdi rɔ-é-ti titi-nɔ kà kubi bè, nja-é tɔ dɔ nɔy-ti, ə kər wəi-je dɔgi gidi-é joo bá to jɔgi ngar kí dɔ-é-ti. ² †E ndan ngon ə ndo ra-é adi nɔ boy-boy.

³ Nékoji kí rangi teę dɔrɔ-ti, adi to ndəngrə dragɔ kí kər titi-nɔ kà pər bè, dɔ-é *ra siri, gají-é ra dɔgi ə dɔ-é-je kí siri lé ngan jɔgi ngar siri tɔ-ti tɔ. ⁴ Kinə dow kay kər wəi-je kí dɔrɔ-ti lo mutə rəmə, mɔngi-é ɔr kí gin káre lay ungi dɔnangi-ti. Dragɔ lé, ɔ taá nɔ dené-ti kí ɔw kà koji ngon lé, kadi loki oji-é taá ya rəmə jè n'uso-é rum-rum. ⁵ †E oji ngon kí dingəm, adi ngon kinlé, ɛ bá à kɔbe dɔ gin dow-je-ti lay kà gɔl ngowla ji-é-ti. Ə ngon-é lé, Lubə un-é kí rɔ-é-ti dɔ kalikɔbe-ti liə. ⁶ Befá dené lé ay ɔw diləlo-ti kí Lubə ra kete kɔɔ ta liə, kɔɔ kadi d'adi-é né uso-ti ndo bɔdɔgi gidi-é joo kà kɔrməkɛ (1.260).†

⁷ †Rɔ usi dɔrɔ-ti, adi Misəl dɛ kà malayka-je liə 'rɔ kà Dragɔ. Dragɔ dɛ kà malayka-je liə 'rɔ sə-dé tɔ. ⁸ Ngá tógi-dé asi al adi 'tubə-dé kɔgi dɔrɔ-ti. ⁹ †D'ɔsi ndəngrə Dragɔ lé d'ilə-é, ɛ kí to bɔgə li, kí 'ba-é Sú rəm, Satɔ rəm, kí to njèkədi dow-je kí dɔnangi-ti nè lay lé d'ɔsi-é d'ilə-é dɔnangi-ti nè nati kà malayka-je liə.

¹⁰ Befá m'oo ndi dow ba boy dɔrɔ-ti panè:

Kaglo kaji ree ngá!

kaglo tógi, kà kɔbe lə Lubə lə-ji ree ngá!

Bá kaglo tógi lə Kristi‡ ree ngá!

Kdotalə njèkiləta dɔ ngankɔ-ji-je-ti kí njékadmɛɛ lé,

d'ɔsi-é d'ilə-é nangi ngá!

Njèkilə ta dɔ-dé-ti nɔ Lubə-ti ndɔɔ-je kà kada-je lé, d'ɔsi-é d'ilə-é ngá.

¹¹ Ngankɔ-ji-je 'təti-é rɔ kà takul məsi Ngonbati rəm, kà takul ta lə Lubə kí dɛ 'pa d'adi dow-je rəm, bá dɛ 'bəl rɔ-dé al, adi lé asi kəm koy kàrè jè d'oy-né. ¹² Gin-é kin bá kadi səi dɔrɔ-je 'rai rɔnəl ə kadi səi njèkisi dɔrɔ-ti-je 'rai rɔnəl tɔ! Tuji à kusi dɔnangi-ti kà dɔ babo-ti! Kdotalə Sú risi nangi kí rɔ-si-ti nɔɔ, kà wɔngi meę-é-ti nji-nji, ɛ gə kí kaglo liə nɔy ndɛ bè.

¹³ Loki Dragɔ oo kí d'ɔsi-é d'ilə-é dɔnangi-ti lé, ɛ ngɔdi go dené kí oji ngon kí dingəm lé tɔ. ¹⁴ Befá d'adi dené lé bagi soro kí boy joo kadi j

† 11:19 11:19 a Ntd 8:5; 16:18; b Ntd 16:21 * 12:3 12:3 Dragɔ lé to sú. Oo 12:9 † 12:6 12:6 Ndo kí bɔdɔgi gidi-é joo kà kɔrməkɛ lé to nɔy kɔrɔɔ gidi-é joo, adi to bal mutə kí nɔy mekɛ ('Ndo Ntd 11:2; 12:14). † 12:7 12:7 Jud 1:9 † 12:9 12:9 Luk 10:18 ‡ 12:10 12:10 Kristi lé kər meę-é to dow kí Lubə mbəti-é.

ow-né diləlo-ti kəl lo-ti liə, lo-é-ti kin bá d'a kadi-é né uso-ti bal mutə kà nḡy mekə[§] kadi isi sḡy kí li lé. ¹⁵ Rəmə li lé unḡi man ta-é adi titi-nḡ kí man ba bè go dené-ti lé, kɔɔ kadi man ində dené lé ɔw siə. ¹⁶ Ngà nangi ra kí dené lé; beba man ba kí dragɔ unḡi kí ta-é lé, nangi teḡ ta-é ɔr njɔti. ¹⁷ Wɔngi ra Dragɔ dɔ dené-ti lé, adi ɔw ilə rɔ dɔ ndəgi gin koji-ti liə, kí 'to njétəl rɔ-dé go ndukun-je-ti lə Lubə rəm, njəkə dɔ ta-ti lə Jeju rəm tɔ. ¹⁸ Dragɔ lé ɔ taá dɔ yangra-ti ta babo-ti.

13

Ta kí sɔbi dɔ dɔ kí teḡ dan babo-ti

¹ Go-ti rəmə, m'oo dɔ káre teḡ dan babo-ti, gají-é ra dɔgi ə dɔ-é ra siri, gají-é-je kí dɔgi kinlé ngan jogi ngar tɔ-ti lay bá dɔ-é-je kí siri lé káre 'ndangi ri-je-ti káre káre lay 'pa-né ta kɔbi dɔ Lubə-ti. ² Dɔ kí m'oo-é lé, tanḡ kí kàgì bè, nja-é boy tanḡ kí nja dɔ tɔ kí ri-é lə Ursi ə ta-é tanḡ kí ta bəl bè tɔ. Dragɔ adi-é tɔgi, kí kalikɔbe, bá adi-é kɔbe kí ngà rəm tɔ. ³ Loki m'oo dɔ-é-je lé rəmə, toki né kí dɔ-é káre ingə dɔ kí asi koy bè, ngà dɔ lé bá təl idi. Dow-je kí dɔnangi-ti nē lay ya dɔ kinlé, ɔr ndil-dé adi d'unḡi-nḡ go-é-ti. ⁴ Dɛ d'osi dɔ-dé nangi nḡ Dragɔ-ti kdɔtalə ɛ adi kɔbe dɔ lé, bá d'osi dɔ-dé nangi nḡ dɔ-ti lé 'panè: Nḡ bá tanḡ kí dɔ kin wa? Ə nḡ bá asi rɔ siə wa?

⁵ Dɔ lé d'adi-é tarəbi kadi pa-né ta-je kí ngà-ngà rəm, kadi pa-né ta kɔbi-je dɔ Lubə-ti rəm, bá d'adi-é tɔgi kadi ra-né kullə nḡ korsɔ gidi-é joo rəm tɔ. ⁶ Rəmə ɛ teḡ ta-é kɔ pa-né ta kɔbi-je dɔ Lubəti rəm, kɔ pa-né ta-je kí maji al maji al dɔ ri-é-ti rəm, dɔ kəy-ti liə rəm, bá dɔ njékisi dɔrɔ-ti rəm tɔ. ⁷ D'adi-é tarəbi kɔ kadi rɔ-né kí njékaa njay-je ə tətí-dé rɔ. Ə d'adi-é tɔgi dɔ gin koji-je-ti lay kí dɔnangi-ti nē rəm, dɔ gin dow-je-ti lay kí ndɔta lə-dé tɔ gay-gay rəm tɔ. ⁸ Beba dow-je kí dɔnangi-ti nē lay kí d'a kɔsi dɔ-dé nangi nḡ dɔ-ti lé, tɔ dɛ kí lo kində gin dɔnangi-ti nḡ* ya ri-dé goto mee mbete kiskəm-ti lə Ngonbati kí ndɔki 'tɔl-é kinlé.

⁹ Dow kí mbi-é tɔ rəmə kadi oo-né ta kin: ¹⁰ Kinə tɔ kadi dow ɔw be bə-ti lé, à kow be bə-ti ya. Kinə tɔ kadi dow ɔy yo kiyəɔ lé, d'a tɔl-é kí kiyəɔ ya tɔ. ɛ kin bá tɔ lo tɔji kuwə rɔ ngà, kí lo tɔji kadmeḡ lə njékaa njay-je.

Ta kí sɔbi dɔ dɔ kí teḡ dɔnangi-ti

¹¹ Go-ti rəmə, m'oo dɔ kí rangi teḡ dɔnangi-ti bəy. Dɔ-é lé gají-é ra joo titi gají ngonbati bè ə pa ta titi Dragɔ bè.

¹² ɛ ra kullə kí tɔgi-je lay kí dɔ kí dɔsḡy ɔw-né lé, takəm-é-ti rəm, bá ində tɔgi dɔ dɔnangi-ti, kí dɔ dow-je-ti kí dɔnangi-ti nē lay adi d'osi dɔ-dé nangi nḡ dɔ-ti kí dɔsḡy kí ingə dɔ kí asi koy bá təl idi lé. ¹³ Dɔ kí gogi nē kinlé, ra né-je kí tɔ bəl nḡ sar, ɛ adi pər i dɔrɔ-ti usi dɔnangi-ti takəm dow-je-ti. ¹⁴ Dɔ-é kinlé ur dow-je kí dɔnangi-ti nē wale kí né-je kí tɔ bəl-bəl kí d'adi-é tarəbi ra-né takəm dɔ-ti kí dɔsḡy lé. Beba ɛ idə-dé kadi 'ra né madi d'adi tɔ takəm dɔ kí ingə dɔ kiyəɔ bá təl isi kəm lé. ¹⁵ D'adi-é tɔgi kadi gosi-né né kí 'ra d'adi tɔ takəm dɔ kí dɔsḡy lé, kɔ kadi pa ta rəm, kadi tɔl dow-je lay kí d'a mbatí kɔsi dɔ-dé nangi nḡ-é ɛ-ti kí tɔ takəm dɔ

§ 12:14 12:14 Bal mutə kà nḡy mekə lé to nḡy korsɔ gidi-é joo ('Ndó Ntd 11:2; 12:6) † 13:1 13:1 Ntd 17:3,7-12 * 13:8 13:8 Kɔr mee-é kí rangi bəy: Ngonbati bá 'tɔl-é lo kində gin dɔnangi-ti nḡ.

kí dɔsɔy lé. ¹⁶ Bɛba ɛ ra adi ngan dow-je kà dow-je kí boy, njénékingɔ-je kà njéndoo-je, dow-je kí 'to bə-je al kà bə-je lay ya d'ijə-dé ndaji jikol-dé-ti əse nati nɔ-dé-ti. ¹⁷ Ə dow kí ndaji kí tò kà ri dɔ lé əse kɔr né kí ɛ bá to ri-é, goto rɔ-é-ti lé, à ndogi né al rəm, bá à rabi né al rəm to.

¹⁸ Lo kí kadi dow ɔw kà gosi dɔ-ti ɛn: Dow kí to njénégɔ rəmə, kadi dowbɛ ra kɔr né kí sɔbi dɔ dɔ lé. Kdɔ ta lə to kɔr né kí sɔbi dɔ dow ə kɔr-é to bumeḡe kà korməḡe gidi-é məkɛ (666).

14

Ta kí sɔbi dɔ Ngonbati kà dow-je kí d'ugə dɔ-dé

¹ †Loki m'oo lo rəmə, m'oo Ngonbati ɔ dɔ mbal siyɔ-ti, ə m'oo dow-je budɔgi lo bu kà kɔrsɔ gidi-é sɔ kí 'ndangi ri-é, kà ri Bɔbi-é nati nɔ-dé-ti d'ɔ nati kà Ngonbati lé to. ² Rəmə m'oo ndi dow ba dɔrɔ-ti titi-nɔ kà ká man-je kí boy kí tal bum-bum bə rəm, bá titi-nɔ kà ndi kí ndangi kà tógi-é nɔ rəm, bá ndi dow kí m'oo lé, ba titi-nɔ kà kunduməngrə-je kí njékində-é-je d'isi d'ində kin bə rəm to. ³ Dowbɛ-je kinlé, d'ɔ nɔ kalikɔbɛ-ti, kà takəm njékisi kəm-je-ti kí sɔ, kà takəm 'ngatógi-je-ti d'ɔ d'usi pa kí sigi. Pa-é kinlé, dow kí rangi à kasi ndó al, ngà dow-je kí budɔgi lo bu kà kɔrsɔ gidi-é sɔ kí Ngonbati gangi dɔ-dé dɔnangi-ti kin ya bá d'a ndó.

⁴ Dɛ kin bá 'to dow-je kí 'ra kaya kà dené-je al, kdɔtalə dɛ 'gə dené al. Dɛ d'un go Ngonbati lo lay kí ɔw-ti. Ngonbati gangi dɔ-dé dan dow-je-ti adi 'nɔy kí kandi né kí dɔsɔy kí d'adi Lubə rəm, d'adi Ngonbati rəm. ⁵ Dɛ d'ədi ta nja káre al, adi 'to dow-je kí ta goto dɔ-dé-ti.

⁶ Go-ti, m'oo malayka kí rangi bəy nar kàdi dɔrɔ-ti. ɛ ɔw kà Poyta kí Maji kí à tò sartagangi kdɔ kadi ilə mbɛ-é adi dow-je kí dɔnangi-ti nè, adi to gin dow-je lay kí dɔnangi-ti nè, kà dow-je lay kí ndɔta lə-dé tò gay-gay rəm to. ⁷ Malayka lé pa ta kà ndi-é kí boy panè: 'Bəli Lubə ə ɔsi gají-é, kdɔ kaglo kí ɛ à gangi-né ta lé ree ngá. ɔsi dɔ-si nangi nɔ Njɛra dɔrɔ-ti kà dɔnangi, Njɛra babo kà kəm kɛnɛnɛ-je.

⁸ †Malayka kí njékungi-ti joo un go malayka kí kete lé panè: Babilɔn usi ngá boo! ɛ usi boo! Babilɔn bəbo kí boy lé usi boo! ɛ bá adi kaya ra-é kí nɔ gin dow-je kí gay-gay d'ɔy titi-nɔ kà yibi bə.

⁹ Malayka kí njékungi-ti mutə un go malayka-je kí joo kete lé pa ta kà ndi-é kí boy panè: Kinə dow madi ɔsi dɔ-é nangi nɔ dɔ-ti lé rəm, nɔ né-ti kí to takəm-é rəm, bá d'ijə ndaji nati nɔ-é-ti əse ji-é-ti lé, ¹⁰ ɛ kàre à kɔy yibi nduu wɔngi lə Lubə kí to yibi kí dɔ rɔ-é doy kí d'ungi mɛɛ kobi wɔngi-ti lə Lubə to. Dowbɛ à kingə kɔ dan pər-ti, kà dan yalpər-ti takəm malayka-je-ti kí d'aa njay, kà takəm Ngonbati-ti. ¹¹ Kì dɔ bal-bal ya kɔ lə-dé à kɔsi go-nɔ go-nɔ titi-nɔ kà sapər kí suu luki-luki kin bə. Dow-je kí njékɔsi dɔ-dé nangi nɔ dɔ-ti, kà nɔ né-ti kí to takəm-é rəm, bá dow kí rá-rá kí ri dɔ lé bá d'ijə-né ndaji rɔ-é-ti lé, lo taakoo lə-dé goto, ndɔɔ rəm, kada rəm.

¹² ɛ kin bá to lo toji kuwə rɔ ngə lə njékaa njay-je kí 'to njétəl rɔ-dé go ndukun-je-ti lə Lubə, kí 'to njékɔ dɔ mɛɛ-dé-ti kí d'adi Jeju.

¹³ Rəmə m'oo ndi dow ba dɔrɔ-ti idə-m panè: I 'ndangi ta kin: Kí ngɔsnè-ti kin ya dow-je kí 'nam kàdi 'Bəbɛ-ti bá d'oy lé, 'to njénékumə-je. Oiyɔ,

Ndil kí aa njay pa bè, kɔ kadi 'taa koo ta kullə-je-ti lə-dé, kɔ ta lə kullə-je lə-dé dan go-dé.

¹⁴ Loki m'oo lo rəmə, m'oo kilndi kí nda ə m'oo dow kí tanə kí Ngon lə dow bè isi dɔ kilndi-ti lé; jɔgi ngar kí 'ra kí lor tɔ dɔ-é-ti ə uwə nḡorɔngi kí ati ji-é-ti. ¹⁵ Malayka kí rangi teḡ meeḡ kəy-ti lə Lubə pa ta kí njəkisi dɔ kilndi-ti lé, kí ndi-é kí boy panè: 'Ulə nḡorɔngi lə-i ijə-né ko, kɔtələ ko kí dɔnangi-ti ɔr mir-mir adi nɔy kijə-é ree ngá. ¹⁶ Beḡa njəkisi dɔ kilndi-ti ulə nḡorɔngi liə lé dɔnangi-ti rəmə, ko kí dɔnangi-ti toki kijə.

¹⁷ Malayka kí rangi teḡ meeḡ kəy-ti lə Lubə kí dɔrɔ-ti ya bəy. E kàrè uwə nḡorɔngi kí ati ji-é-ti tɔ.

¹⁸ Go-ti, malayka kí rangi kí to njəkow kí tɔgi dɔ pər-ti teḡ logugi né-ti pa ta kí njəkuwə nḡorɔngi kí ati ji-é-ti lé kí ndi-é kí boy panè: 'Ulə nḡorɔngi lə-i kí ati lé ijə-né kùl nduu-je kí dɔnangi-ti, kɔtələ kandi-é ɔr mir-mir ngá.

¹⁹ Beḡa malayka lé, ulə nḡorɔngi liə kí dɔnangi-ti ijə-né nduu kí dɔnangi-ti ungi meeḡ né mbore man nduu-ti kí boy kí wəngi lə Lubə kí nɔ tɔ meeḡ-é-ti.

²⁰ † 'Mbore nduu meeḡ né mbore man nduu-ti lé gidi bebo-ti ndaa-ti. Rəmə məsi tal-ti bul-bul uwə jəm ta sində taá nè jimm ə tati-é à kasi kilometrə bumutə je bè.

15

Kɔ-je kí gin siri

¹ Bəy bá m'oo nékɔji kí rangi kí tɔ bəl kí maji koo meeḡ dɔrɔ-ti, adi to malayka-je siri kí d'uwə kɔ-je kí gin siri ji-dé-ti, ə to sɔy kɔ-je kí Lubə à kində-né ngangɔ wəngi liə. ² Go-ti, m'oo né kí tanə kí babo kí ndɔy ngilingi-ngilingi titi kɔsi kí 'pote nati kí pər bè, ə njətəti rɔ dɔ, dɔ kí né kí to takəm-é rəm, kɔr né kí ɔw nati kí ri-é lé d'ə taá dan babo-ti kí ndɔy ngilingi-ngilingi lé. Dɔ d'uwə kunduməngrə-je lə Lubə ji-dé-ti, ³ d'usi-né patóy lə Moiyiji kí ngonnjəkullə lə Lubə, kí patóy lə Ngonbati 'panè: 'Bəbe Lubə kí njətɔgi-je lay! Kullə ra-i-je tɔ bəl-bəl rəm, maji koo rəm; kɔjra-je lə-i to kɔjra-je kí njururu rəm, kɔjra kí tɔgrɔ-ti rəm; i to ngar lə gin dow-je lay. ⁴ 'Bəbe, nɔ bá à bəl-i al əse nɔ bá à kɔsi gaj-i al wa? Kɔ i ya kí kár-i-ré bá aa njay-njay. Gin dow-je lay ya d'a ree kɔ kɔsi dɔ-dé nangi nɔ-i-ti, kɔtələ dow-je lay d'oo kí kullə ra-i-je tɔ njururu.

⁵ Go né-je-ti kinlé, m'oo kəy lə Lubə meeḡ dɔrɔ-ti rəmə, ta-é toki teḡ adi m'oo kəy kí 'ra kí kubi kí to lo kingə-nə kí Lubə ə meeḡ-é-ti. ⁶ Malayka-je kí siri kí d'uwə kɔ-je kí gin siri ji-dé-ti lé, 'teḡ meeḡ kəy-ti lə Lubə kí kubi kí nda mbəy-mbəy ə ndɔy ngilingi-ngilingi rɔ-dé-ti rəm, bá 'dɔɔ bədi-dé kí nda dɔɔ bədi kí 'ra kí lor rəm tɔ. ⁷ Kí káre dan njəkisi kəm-je-ti kí sɔ lé adi malayka-je kí siri lé kɔbi lor-je siri kí wəngi lə Lubə kí to njəkisi kí dɔ bəl-bəl rusi. ⁸ Rəmə riḡa, kí tɔgi lə Lubə ra adi sapər rusi meeḡ kəy liə, adi dow à kasi kɔw-ti al ya sar kadi kɔ-je kí gin siri kí malayka-je kí siri d'uwə ji-dé-ti kinlé ində-né ngangɔ-é.

16

Kɔbi-je kí siri kí sɔbi dɔ wəngi lə Lubə

¹ Go-ti, m'oo ndi dow ba boy meḡ kəy-ti læ Lubə ə idə malayka-je kí siri lé panè: Wəngi læ Lubə kí tò meḡ kobi-je-ti kí siri kinlé, ɔwi 'mbəli dɔnangi-ti!

² Malayka kí dɔsəy ɔw mbəl wəngi kí meḡ kobi-ti liə dɔnangi-ti rəmə, dɔ basrangi kí tò bəl ə to n̄a usi dɔ dow-je-ti kí d'ɔw kí kɔr né læ d̄a rəm, b̄a d'ɔsi dɔ-dé nangi n̄ɔ né-ti kí to takəm-é rəm tɔ.

³ Malayka kí njəkungi-ti joo mbəl wəngi kí meḡ kobi-ti liə dan babo-ti adi babo təl məsi kí titi-n̄a kí məsi dow kí oy b̄è, adi né-je lay kí d'isi dan babo-ti lé d'oy.

⁴ Malayka kí njəkungi-ti mutə mbəl wəngi kí meḡ kobi-ti liə dan ba-je-ti, kí kəm kɛnɛnɛ-je-ti adi təl məsi. ⁵ Rəmə m'oo ndi malayka kí ɔw kí tɔgi dɔ man-je-ti panè: I 'to njera né kí njururu, 'to njəkisi low n̄u rəm, 'isi bone rəm, i 'aa njay-njay b̄a 'gangi-né ta-je kinlé b̄è. ⁶ Kdɔ dɛ d'ungi məsi njəkaa njay-je kí njəpata-je kí ta-i-ti nangi, ə i 'adi-dé məsi d'ay tɔ; to tó-é kadi d'ay ya. ⁷ Ə m'oo ndi dow logugi né-ti panè: Oiyo, 'Babe Lubə kí Njètɔgi-je lay, ta-je læ-i kí i 'gangi lé, i 'gangi gangi kí tɔgrɔ-ti rəm, tò njururu rəm tɔ.

⁸ Malayka kí njəkungi-ti sɔ mbəl wəngi kí meḡ kobi-ti liə dɔ kadi-ti; d'adi-é tarəbi kadi adi pər ɔ dow-je. ⁹ Ə dow-je lé, kunji pər kí tungə pil-pil ya nəti-dé kərim-kərim. Bè ya kàrè, dɛ 'mbati kiŋə panjiyè-dé-je kí maji al kɔgi kulə-né rifa dɔ Lubə-ti rəm, b̄a 'pa ta kí maji al dɔ ri Lubə-ti kí ɔw kí tɔgi dɔ kɔ-je-ti kinlé rəm tɔ.

¹⁰ Malayka kí njəkungi-ti m̄i mbəl wəngi kí meḡ kobi-ti liə dɔ kalikɔbɛ-ti læ d̄a lé. Lo ndul kɔbɛ-ti liə ndi-ndi; né kí to ra dow-je adi 'tɔ ngangi-dé mægəgə-mægəgə. ¹¹ Ə dɛ 'pa ta kɔbi dɔ Lubə-ti kí dɔrɔ-ti, kdɔtalə né-je kí to kí ra-dé lé rəm, kdɔtalə dɔ basrangi-je kí uso-dé rəm; b̄è ya kàrè kullə ra-dé-je kí maji al lé dɛ 'tusi d'inq̄ kɔgi al.

¹² Malayka kí njəkungi-ti mekə mbəl wəngi kí meḡ kobi-ti liə dan ba-ti kí boy kí ri-é læ Eprati rəmə ii lay, b̄è kdɔ kadi in̄ə rəbi adi ngar-je kí d'a kí lo kubə kadi-ti. ¹³ Go-ti, m'oo ndil-je kí maji al mutə kí titi-n̄a kí j̄è-je b̄è 'teḡ ta Dragɔ-ti, kí ta d̄a-ti, b̄a ta njəkədi ta-ti kí njəb̄a rɔ-é njəpata kí ta Lubə-ti tɔ. ¹⁴ Ndil-je kí maji al kinlé, 'to njera nékɔji-je rəm, njəkɔw rɔ ngar-je-ti kí dɔnangi-ti nè lay, kdɔ kəw-dé nati kdɔ ta læ rɔ kí à tò meḡ ndo-ti kí boy læ Lubə kí Njètɔgi-je lay.

¹⁵ †'Babe panè: 'Oo, m'a ree titi-n̄a kí njəbɔgi b̄è. Dow kí njəkisi kəm dɔ rɔ-é-ti ə to njəngəm kubi-je liə kdɔ kadi njiyə kuti-é dum kadi d'oo rɔsɔl liə al b̄a to njənəkumə!

¹⁶ Ndil-je kí maji al lé, 'kəw ngar-je nati lo-ti kí 'b̄a-é Armagedɔ kí ta Əbrə.

¹⁷ Malayka kí njəkungi-ti siri mbəl wəngi kí meḡ kobi-ti liə dan yəl-ti. Ndi dow ba boy meḡ kəy-ti læ Lubə kalikɔbɛ-ti liə panè: Ngangi-é ya ngá ɔn! ¹⁸ †Go-ti, ndi təl rəm, ndi ndangi rəm, ndi dow-je b̄a rəm, dɔnangi yəki yəki kí low n̄u kí dow-je d'isi-né dɔnangi-ti nè kin ya, dow oo ḡa-é nja kàrè al b̄əy. ¹⁹ Bebo ḡangi rɔ-é lo mutə. Bebo-je læ gin dow-je lay ya usi, ə meḡ Lubə ole dɔ Babilɔn-ti kí to bebo kí boy, kdɔ kadi adi-é ay yibi nduu kí tɔji wəngi liə kí n̄a kí tò meḡ kobi-ti. ²⁰ †Dɔnangi-je kí dan ba-ti, kí mbal-je 'goto lay. ²¹ †Kɔsi-je kí boy-boy kí ɔy n̄a i dɔrɔ-ti tusi dɔ dow-je-ti.

Kò kí kɔsi adi dow-je kinlé ra adi 'pa ta kɔbi dɔ Lubə-ti, kdɔtalə kò kinlé to kò kí tò bəl n̄a.

17

Ta kí 'gangi dɔ bebo Babilɔn-ti

¹Go-ti rəmə, malayka-je kí siri kí d'uwə kɔbi siri ji-dé-ti lé, m'oo ɛ kí káre dan-dé-ti ree idə-m panè: 'Ree nè bè, m'a kɔji-i ta kí toki gangi dɔ gɔkaya-ti kí isi dɔ man-je-ti kí boy kin kadi-i 'oo. ²Ngar-je kí donangi-ti d'unḡi-n̄a dɔ-é-ti 'ra siə kaya, b́a kaya liə ya to né kay kí dow-je kí donangi-ti nè d'ay d'adi ra-dé kí yibi-ti.

³Ndil kí aa n̄jay ree dɔ-m-ti ə malayka lé un-m ɔw sə-m diləlo-ti, rəmə m'oo dené kí isi dɔ d̄a-ti madi kí kər bir-bir bè, ri-je kí 'pa-né ta kɔbi kí Lubə rusi rɔ-é ripi-ripi; dɔ-é ra siri ə gaji-é ra dɔgi. ⁴Dené-é kinlé, ulə kubi kí kər yəl-yəl kí là-é n̄a rɔ-é-ti, b́a mɔne mbuɔ kí 'ningó lɔr-je, kí ər-je kí maji-maji, kí mædkɔsi-je. Ǝ uwə kɔbi kí 'ra kí lɔr ji-é-ti; kɔbi kinlé, nékɔbi-je, kí né-je kí tò n̄e takəm Lubə-ti kí to kullə ra dené kinlé rusi m̄eḡ-é n̄ji-n̄ji. ⁵'Ndangi ri kí kər m̄eḡ-é tò lo bɔyɔ-é-ti nati n̄ɔ-é-ti 'panè: Babilɔn kí boy lé to kɔ dené-je kí njéra kaya rəm, b́a to kɔ dow-je kí donangi-ti nè kí 'to njéra nékɔbi-je rəm tɔ. ⁶Dené kinlé məsi njékaa n̄jay-je, kí məsi njékɔr Poyta-je lə Jeju kadi dow-je d'oo ra-é yibi-ti adi m'oo. Loki m'oo-é bè lé, ndil-m teḡ say.

⁷Bəb̄a malayka lé pa sə-m panè: 'Adi ndil-i teḡ say bè kdɔ ri wa? M'a kidə-i ta kí tò lo bɔyɔ-é-ti kí sɔbi dɔ dené kin rəm, kí sɔbi dɔ d̄a kí dɔ-é ra siri ə gaji-é ra dɔgi kí dené kin isi dɔ-é-ti lé kadi-i 'oo rəm tɔ. ⁸D̄a kí i oo-é kinlé, kete isi, ngà ngɔsnè goto. Ǝ à teḡ bolebe-ti kí sɔy-é goto kisi kɔw kí lo tuji-ti, ə dow-je kí donangi-ti nè kí lo kində gin donangi-ti n̄u ya ri-dé toki 'ndangi m̄eḡ mbete kiskəm-ti al lé, loki d'a koo d̄a lé rəmə, ndil-dé à teḡ say kdɔtalə ndɔki isi, ə ree goto, rəmə təl teḡ a b̄əy.

⁹Lo kí kadi dow ɔw kí n̄égə kí gosi dɔ-ti ən: Dɔ-je kí siri lé to mbal-je kí siri kí dené lé isi dɔ-ti, ¹⁰b́a to ngar-je siri ya tɔ. Dan ngar-je kí siri lé, d̄e kí m̄i kɔbe ɔr ji-dé-ti ə ɛ kí káre isi ɔ be nè b̄əy ə ɛ kí káre kɔbe liə ree al b̄əy. Loki kɔbe liə à ree lé, ɛ à kɔbe kaglo n̄a al. ¹¹Ə d̄a kí kete isi b́a ree goto kinlé, ɛ ya to ngar kí njékung-ti jin̄ay joo rəm, b́a ɛ to kí káre dan ngar-je-ti kí dɔs̄ay kí siri lé rəm tɔ; ə isi ɔw kí lo tuji-ti.

¹²Gaji d̄a kí dɔgi kí i oo kinlé to ngar-je kí dɔgi kí d̄e d'ɔ be al b̄əy, ngà d'a kingə tɔgi kdɔ kɔ-né be nati k̄i d̄a lé dan kadi-ti káre-rè. ¹³D̄e lay ya kɔjra lə-dé ra káre-rè, rɔnḡa lə-dé kí tɔgi lə-dé lé d'a ra-né kullə lə d̄a lé. ¹⁴D̄e d'a rɔ kí Ngonbati, ngà Ngonbati à t̄əti-dé rɔ kdɔtalə Ngonbati lé, to 'Babe lə 'babe-je rəm, b́a to Ngar lə ngar-je rəm tɔ; ə d̄e kí Lubə b̄a-dé, mb̄əti-dé, kí 'to dow-je liə kí tɔgrɔ-ti kí d'ā nati kí Ngonbati lé, d'a t̄əti-dé rɔ tɔ.

¹⁵Malayka lé təl idə-m panè: Man-je kí i oo b́a dené kí njékaya isi dɔ-ti kinlé, to gin dow-je lay kí donangi-ti nè, kí gin dow-je kí ndɔta lə-dé tò gay-gay. ¹⁶Gaji d̄a kí dɔgi kí i oo kinlé, d̄e k̄i d̄a lé d'a kɔsi dené kí njékaya lé k̄i ta, kdɔ taa né-je liə lay ə kiñə-é kuti-é dum, d'a kuso d̄a-é ə d'a ró singə-é p̄ər ruki-ruki. ¹⁷Kdɔtalə Lubə ra kullə m̄eḡ-dé-ti kdɔ kadi 'ra kɔjra

liə rəm, kadi kɔjra lə-dé ra káre-rè, rəmə d'a ra kullə kì tógi kɔʒbe lə-dé kadi dɔ lé sar kadi ta-je kí Lubə pa lé né-é ra né.

¹⁸ Ə dené kí i oo-é kinlé, to ʒebo kí boy kí ɔ ʒe dɔ ngar-je-ti kí dɔnangi-ti nè.

18

Kusi lə ʒebo Babilɔn

¹ Go né-je-ti kinlé, m'oo malayka kí rangi kí ɔw kì tógi kí nɔ i dɔrɔ-ti ree ə ree liə ndógi lo dɔnangi-ti nè. ² Ɛ pa ta kì ndi-é kí boy panè: Babilɔn usi ngá ʒoo! Ɛ usi ʒoo! Babilɔn ʒebo kí boy lé usi ʒoo! Ɛ təl to lo kisi ndil-je kí maji al, to lo mbɔ-nɔ lə ndil-je lay kí njéra né maji al, ʒá to lo mbɔ-nɔ lə yəl-je lay kí 'tò nɛ takəm Lubə-ti adi 'nəl Lubə al. ³ Kdɔ gin dow-je lay d'ay kaya ra-é kí nɔ kin titi yibi bə; ngar-je kí dɔnangi-ti nè 'ra siə kaya ə njéragati-je kí dɔnangi-ti nè kàrè d'ingə né nɔ kì takul né-je liə kí maji-maji kí nɔ kin rəm to.

⁴ Go-ti, m'oo ndi dow kí rangi dɔrɔ-ti panè: Dow-je lə-m, 'teḡi meḡ-é-ti kɔgi kdɔ kadi indəi rɔ-si nati siə meḡ majal-je liə kin al rəm, ʒá kadi ingə-i kɔ-je liə kin al rəm to. ⁵ Kdɔ majal-je liə mbɔ-nɔ kì dɔ-nɔ-ti dɔ-nɔ-ti sar teḡ dɔrɔ-ti ə meḡ Lubə ole dɔ né ra-é-je-ti kí njururu al. ⁶ 'Rai-é titi kí ɛ ra-né dow-je ə kullə ra-é-je kí maji al maji al kinlé ugəi-é nja joo-joo! Kobi kí ɛ ungi né meḡ-é-ti adi dow-je lé, ungi meḡ-é-ti adi-é nja joo. ⁷ Gangi-é kí ɛ ɔsi-né gaji rɔ-é rəm, isi-né dan maji-ti kí nɔ kinlé, ya adi-é-né kɔ rəm, adi-é ndingə-né ndoo rəm to! Babilɔn lé pa meḡ-é-ti panè: Mɔ m'isi kisi ngar kí dené ʒi m'to njəngɔwkoy al rəm, ʒá mɔ m'a ndingə ndoo ndɔ al rəm to. ⁸ Gin-é kin ʒá meḡ ndo-ti kí káre-rè ya kɔ-je kin à ree-né dɔ-é-ti adi to koy rəm, kuwəndoo rəm, ʒobo rəm, ʒá pər à ró-é ruki-ruki rəm to. Kdɔ 'Babe Lubə kí njəgangta dɔ-é-ti lé to njətógi.

⁹ Ngar-je kí dɔnangi-ti nè lay kí njéra siə kaya-je, kì njékisi siə dan maji-ti kí nɔ kinlé, loki d'a koo sɔpər kí à ró-é lé rəmə, d'a nɔ rəm, ʒá d'a ndingə rɔ-dé kdɔ ta liə rəm to. ¹⁰ Ngar-je lé, d'a ʒəl kɔ-je kí teḡ dɔ-é-ti lé, adi d'a kɔ ngərəngi ʒá d'a panè: Tuji kí ban ə tanɔ bə! Tuji kí ban ə tanɔ bə! Babilɔn ʒebo kí boy! ʒebo kí njətógi! Dan kadi-ti kí káre-rè ya 'gangi ta dɔ-i-ti bə wa!

¹¹ Ə njéragati-je kí dɔnangi-ti nè kàrè 'nɔ ə 'ndingəndoo kdɔ ta liə, kdɔ dow kí njəndogi sɔ-dé né gati-je lə-dé goto. ¹² Né gati-je lə-dé lé to lɔr-je, kì là-je, kì ər-je kí maji-maji, kì mɛdkɔsi-je, kì kubi kí ndɔy ngilingi-ngilingi, kì kubi kí kər yəl-yəl kí là-é nɔ, kì kubi kí 'ʒa-é sua, kì kubi kí kər bir-bir, kì kagi-je lay kí ətɪ maji-maji, kì né-je lay kí 'ra kì ngangi kədi, kì né-je lay kí 'ra kì kagi-je kí maji-maji, kì 'ningəkasi-je, kì ngɔwla-je, kì ər kí 'ʒa-é marbrə-je, ¹³ kì nduji kagi kanel-je, kì nɔkagi-je kí ətɪ maji-maji, kì ubi-je kí ətɪ maji-maji, kì dukan-je, kì man nduu-je, kì ubi-je, kì nduji-je, kì gemə-je, kì mangi-je, kì bati-je, kì sində-je, kì pusi rɔ-je, ʒá dow-je ya kàrè 'to négati-je lə-dé rəm adi to ʒə-je, kì dow-je kí d'uwə-dé ta rɔ-ti. ¹⁴ Né-je kí kəmnda-é ra-i ra-i lé, ɔr rɔ-é ɔ ngərəngi sə-i, né-je kí maji-maji, kì né-je kí ndɔy-ndɔy lé goto lay rɔ-i-ti, dow à kingə gogi ndɔ al ngá. ¹⁵ Njéragati-je kí d'ingə né kì takul-é lé d'a ʒəl kɔ-je kí teḡ dɔ-é-ti adi d'a kɔ ngərəngi ʒá d'a nɔ ə d'a ndingəndoo ¹⁶ panè: Tuji kí ban ə tanɔ bə! Tuji kí ban ə

tanḡ bè! 'Bebo kí boy kí d'ulə-é kubi kí ndɔy ngilingi-ngilingi, kù kubi kí kər yəl-yəl kí là-é nḡ, kù kubi kí kər b̄ir-b̄ir rəm, bá 'ra-é kí lər-je, kù ər-je kí maji-maji, kù mædkosi-je d'adi mɔne lé ya ɔn wa! Dan kàdì-ti kí kàre-rè ya nékingə kù nḡ kinlé tuji lay bè wa! ¹⁷ Njékuwə ngow bato-je, kù njékow mba dan ba-ti, kù njérakullə mɛḡ bato-ti, kù njéra kullə dan babo-ti-je d'ə ngərangi-ngərangi.

¹⁸ Lokì d'oo sapor kí ɔ̀ bebo lé rəmə, d'ilə bəbi ndi-dé nangi 'panè: Bebo kí rá bá titi-nḡ kù bebo kin wa? ¹⁹ Dɛ 'nɔ, d'ɔy 'babur kí dɔ-dé-ti dɔ-dé-ti 'ndingə-né ndoo ə 'nɔ 'panè: Tuji kí ban ɔ tanḡ bè! Tuji kí ban ɔ tanḡ bè! Bebo kí boy kí njébatə-je lay, d'ingə né kù takul kisi dan maji-ti liə lé, dan kàdì-ti kí kàre-rè ya təl diləlo bè wa!

²⁰ I dɔrḡ, 'ra rənəl kɔɔ ta liə! Ə sɔi njékaa njay-je, njékowkulə-je, kù njépata-je kí ta Lubə-ti kàre 'rai rənəl! Kdɔtalə Lubə gangta dɔ-é-ti, kɔɔ né kí maji al kí ɛ ra sə-si.

²¹ Bəba malayka kàre kí njètɔgi un ər kí boy kí titi-nḡ kù mbal kusi né bè ya bi ilə dan babo-ti ə panè: Gangi-é kin ya d'a surə-né Babilɔn bebo kí boy kilə-é rum nangi ə dow à koo-é gogi al ya sar. ²² Dow à koo ndi njékində kunduməngrə-je, kù ndi gosi-je, kù njékay nal-je, kù njékəl mbanga-je, mɛḡ bə-ti lə-i al ngá. Kɔdi kàre ya kàre à goto bə lə-i rəm, dow à koo ká mbal kusi né al rəm, ²³ dow à koo pər lampi ndógi al rəm, bá dow à koo ndi dingəm-je kí ne-é al rəm tɔ. Kdɔtalə njéragati-je lə-i bá 'to dow-je kí boy-boy dɔnangi-ti nè, ə gin dow-je lay kí dɔnangi-ti nè ya i ur-dé wale kù takul kugə-je lə-i rəm, ²⁴ bá məsi njépata-je kí ta Lubə-ti, kù məsi njékaa njay-je, kù məsi dow-je lay kí 'tjə mindi-dé dɔnangi-ti nè lé d'ingə rɔ-i-ti.

19

Pa-je kí mɛḡ dɔrḡ-ti, kí taanḡ lə Ngonbati

¹ Go né-je-ti kinlé, m'oo ndi dow bá dɔrḡ-ti boy-boy titi ndi kosi dow-je kí nḡ bè panè:

Alleluya! Kaji, kù rifa, kù tógi to kí lə Lubə lə-ji.

² Kdɔtalə ta-je liə kí ɛ gangi lé,

ɛ gangi gangi kí tɔgrɔ-ti rəm, tɔ njururu rəm;

kɔɔ ɛ gangi ta dɔ dené-ti kí to gɔkaya

kí njétuji dow-je kí dɔnangi-ti kù kaya liə kin rəm,

dal ba məsi ngannjékullə-je liə kí dené kinlé tɔl-dé lé rəm tɔ.

³ Ndi kosi dow-je kí nḡ lé, təl ba kí njèkungi-ti joo bəy panè:

Alleluya! Ə bebo kí ɔ̀ pər lé,

sa-é suu luy-luy ya kù dɔ bal-bal.

⁴ Rəmə 'ngatɔgi-je kí kərjoo gidi-é sɔ, kù njékiskəm-je kí sɔ lé, 'tosi məkəji-dé nangi ə d'osi dɔ-dé nangi nɔ Lubə-ti kí isi dɔ kalikɔbɛ-ti 'panè: Amən! Alleluya!

⁵ Ndi dow ba dɔ kalikɔbɛ-ti panè: 'Tóyi Lubə lə-ji! Sɔi lay kí 'toi ngannjékullə-je liə, sɔi kí 'bəlì-é, sɔi ngan dow-je kù dow-je kí boy! ⁶ Go-ti, m'oo ndi dow ba titi ndi kosi dow-je kí nḡ bè rəm, ba titi ká man-je kí boy-boy bè rəm, ba titi ká ndi kí ndangi kù tógi-é nḡ kin bè panè: Aləluya!

'Bəbɛ Lubə lə-ji kí njètɔgi-je lay lé ində kɔbɛ liə.

⁷ J'rai rənəl, j'tiləi kole ə j'uləi rifa dɔ-é-ti,

kdɔtalə ndɔ taana lə Ngonbati lé ree
ə ne-é kàrè ra rɔ-é lay rəm tɔ.

⁸ D'adi-é tarəbi kadi ulə kubi kí ndɔy ngilingi-ngilingi,
kí ndóle kəy-kəy kí to kubi kí aa njay.

Kdɔtalə kubi kí ndɔy ngilingi-ngilingi lé

tɔji kullə ra-je kí njururu-njururu lə njékaa njay-je.

⁹ †Go-ti, malayka idə-m panè: 'Ndàngi ta kin: Dow-je kí tokí ba-dé lo
nékuso-ti lo taana-ti lə Ngonbati bá 'to njénékumə-je! Ə təl idə-m bəy
panè: Ta-je kinlé, to ta-je kí tɔgrɔ-ti lə Lubə.

¹⁰ Bəfa m'usi nangi nɔ-é-ti kɔɔ kɔsi dɔ-m nangi nɔ-é-ti, ngə ɛ idə-m panè:
«'Oo nè à ra né kí bè kin! Mə lé m'to madkullə lə-i rəm, m'to madkullə lə
ngankɔ-i-je kí njékadmɛɛ kí 'to njéka dɔ né-ti kí Jeju pa ta dɔ-ti. Lubə bá
'a kɔsi dɔ-i nangi nɔ-é-ti, kɔɔ né-je kí Jeju pa ta dɔ-ti lé ya bá ndɔki Lubə
adi njépata-je kí ta-é-ti 'pa tɔ.»

Ta kí sɔbi njəkəl sində kí nda

¹¹ Go-ti, m'oo ta dɔrɔ tɔ tagra ə m'oo sində kí nda tɛɛ. Njəkəl sində kinlé
ri-é lə Njèra né kí tɔgrɔ-ti rəm, njépata kí tɔgrɔ-ti rəm. Ɛ gangi ta njururu
rəm, bá rɔ liə to rɔ kí njururu rəm tɔ. ¹² Kəm-é ɔ pər bilim-bilim titi-nə kɔ
ndɔ pər bè, ɔw kɔ jɔgi ngar-je nɔ-nɔ dɔ-é-ti. 'Ndàngi ri kí dow kí rangi gə
al dɔ-é-ti; to ri kí ɛ ya kɔ kár-é gə. ¹³ Ɛ ulə kubi kí d'ulə dan məsi-ti. Ri-é lə
«ta lə Lubə.» ¹⁴ Njérɔ-je kí dɔrɔ-ti d'ulə kubi-je kí ndɔy ngilingi-ngilingi,
kí nda kí to kubi kí aa njay rɔ-dé-ti d'isi-né dɔ sində-je-ti kí nda-nda bá
d'un-né go-é. ¹⁵ †Kiyərɔ kí ati pam tɛɛ ta-é-ti kɔɔ tɔl gin dow-je kí gay-gay.
Ɛ à kɔr nɔ-dé kɔ gol ngowla ji-é-ti. A mbəjrə kandi nduu mɛɛ né mbore
man nduu-ti kí wɔngi lə Lubə kí to Njètɔgi-je lay tɔ mɛɛ-é-ti. ¹⁶ 'Ndàngi ri
madi kubi kul-ti liə rəm, dɔ bingi-é-ti rəm 'panè: Ngar lə ngar-je ə 'Babe
lə babe-je.

¹⁷ Go-ti, m'oo malayka ɔ kɔ nja-é taá mɛɛ kàdì-ti pa ta kɔ ndi-é kí boy idə-
né yəl-je kí njènar dɔrɔ-ti taá panè: 'Reei, 'kəwi-nə lo nékuso-ti kí boy lə
Lubə. ¹⁸ 'Reei kadi usoi dɔ ngar-je, kɔ dɔ gɔrɔ-je, kɔ dɔ dow-je kí njètɔgi-je,
kɔ dɔ sində-je, kɔ dɔ njəkəl-dé-je, kadi usoi dɔ dow-je lay ya, dow-je kí 'to
bə-je al, kɔ bə-je, kɔ ngan dow-je, kɔ dow-je kí boy.

¹⁹ Go-ti m'oo dɔ lé rəm, m'oo ngar-je kí dɔnangi-ti nè kɔ njérɔ-je lə-dé
'kəw-nə kɔɔ kɔw rɔ kɔ njəkəl sində lé, kɔ njérɔ-je liə. ²⁰ †Rəmə d'uwə dɔ
lé rəm, bá njəkəɔta kí njəba rɔ-é njépata kí ta Lubə-ti kí ɛ bá to njèra
né-je kí tɔ bəl-bəl takəm dɔ-ti lé kàrè d'uwə-é siə nati rəm tɔ. Né-je kí
tɔ bəl-bəl kí ɛ ra-ra kinlé bá ədi-né dow-je kí ndaji lə dɔ lé tɔ rɔ-dé-ti adi
dɛ 'to njékɔsi dɔ-dé nangi nɔ né-ti kí 'ra d'adi to takəm dɔ lé. Dɔ lé rəm,
njəkəɔta kí njəba rɔ-é njépata kí ta Lubə-ti lé, joo lay ya d'uwə-dé kəm
d'ungi-dé dan pər-ti kí yal-é tɔ diki-diki. ²¹ Ndəgi dow-je rəmə, kiyərɔ kí
tɛɛ ta njəkəl sində-ti kinlé ya 'tɔl-dé adi yəl-je lay ya d'uso dɔ-dé 'ndan
ndə-ndə.

20

Kɔbɛ kí bal budɔgi

¹ Go-ti, m'oo malayka káre ɨ dɔrɔ-ti uwə lakere ta bolebe kí sɔy-é goto ji-é-ti rəm, bá uwə sil kí boy ji-é-ti rəm tɔ. ² Ɛ uwə Dragɔ, kí to bugə li, kí to Sú, kí to Satɔ lé dɔɔ-é kəm bal budɔgi. ³ Ɛ ilə-é bolebe-ti kí sɔy-é goto lé, uti ta-é ə tiŋə ta-é lɔy-lɔy, kɔɔ kadi ədi gin dow-je kí gay-gay kí dɔnangi-ti nɛ al ya sar kadi bal kí budɔgi lé asi-né. Go né-é-ti kinlé bá tɔ kadi d'a kɔr-é kilə-é taá kaglo kí sɛ bɛ.

⁴ M'oo kalikɔbe-je, ə njékisi dɔ-ti-je lé d'adi-dé tógi kadi 'gangi-né ta. M'oo dow-je kí 'gangi dɔ-dé kɔgi kɔɔ ta lə Jeju kí 'pa d'adi dow-je rəm, kɔɔ ta lə Lubə rəm, m'oo dɛ kí 'mbati kɔsi dɔ-dé nangi nɔ dɔ-ti kì nɔ né-ti kí to takəm-é lé rəm, bá m'oo dɛ kí 'mbati kadi 'tjə ndaji lə dɔ nɔ-dé-ti kì ji-dé-ti lé rəm tɔ. Dɛ 'təl d'isi kəm ə d'ɔ bɛ nati kì Kristi bal budɔgi. ⁵ Ɛ bá to tosi ndəl kində lo teę kí dɔsɔy. Ngə ndəgi dow-je kí d'oy lé d'a tosi ndəl kində lo teę al ya sar kadi bal kí budɔgi lé asi-né. ⁶ Njétəsi ndəl kində lo teę kí dɔsɔy lé bá 'to njénékumə-je; dɛ 'to njékaa njay-je ə koy kí njékungi-ti joo ɔw kì tógi dɔ-dé-ti al; dɛ d'a to njégugnə-je lə Lubə, kì 'lə Kristi ə d'a kɔbe siə nati bal budɔgi.

Kusi lə Satɔ

⁷ Loki bal kí budɔgi kin à kasi lé, d'a kɔr Satɔ dangay-ti kilə-é taá; ⁸ rəmə ɛ à teę kɔɔ kədi gin dow-je kí gay-gay kí kum dɔnangi-ti kí sɔ, adi to Gogi kì Magogi*, kɔɔ kəw-dé kɔɔ rɔ-né. Kɔr-dé asi-nə kì nangra kí ta babo-ti bɛ. ⁹ Dɛ 'teę, 'taa dɔnangi pəl-pəl, ə d'ilə-nə 'gəə dɔ lokisi njékaa njay-je kí to bebo kí Lubə ində dan kəm-é-ti. Rəmə pər i dɔrɔ-ti ya ree ró-dé ruki-ruki. ¹⁰ Sú kí to njəkədi-dé lé, d'ilə-é dan pər-ti kí yal-é tɔ diki-diki; lo-é kinlé bá dɔ lé dɛ kì njəkəɔta kí njəbɔ rɔ-é njəpata kí ta Lubə-ti d'ɔ-ti ə d'a kingə kɔ ndɔɔ-je kì kada-je ya kì dɔ bal-bal.

Sɔy ta kí gangi

¹¹ Go-ti, m'oo kalikɔbe kí boy kí nda ə m'oo njékisi dɔ-ti tɔ. Dɔnangi kì dɔrɔ 'goto takəm-é-ti ə lo lə-dé goto ngá. ¹² Ə ngan dow-je, kì dow-je kí boy-boy kí d'oy lé, m'oo-dé d'ɔ kì nja-dé taá nɔ kalikɔbe-ti ə m'oo mbete-je kí dow teę meę-é rəm, mbete káre kí rangi kí dow teę meę-é kí ɛ bá to mbete kí ri dow-je kí d'isi kəm tɔ-ti. Dow-je kí d'oy lé 'gangi ta dɔ-dé-ti kì go kullə ra-dé-je kí 'ndangi meę mbete-je-ti kinlé. ¹³ Dow-je kí d'oy dan babo-ti lé man teę sə-dé, koy kì lo kí koó d'ɨnə dow-je kí d'oy d'adi 'teę, ə nɔ-nɔ ya 'gangi ta dɔ-é-ti kì go kullə ra-é ra-é. ¹⁴ Koy kì lo kí koó lé d'ungi-dé dan pər-ti kí yal-é tɔ diki-diki. Pər kí yal-é tɔ diki-diki kinlé bá to koy kí njékungi-ti joo. ¹⁵ Dow kí rá-rá kí 'ndangi ri-é meę mbete-ti kí ri dow-je kí d'isi kəm tɔ-ti kin al rəmə, d'a kilə-é dan pər-ti kí yal-é tɔ diki-diki kinlé.

21

Dɔrɔ kí sigi kì dɔnangi kí sigi

¹ †Go-ti rəmə, m'oo dɔrɔ kí sigi kì dɔnangi kí sigi, kɔɔtalə dɔrɔ kí dɔsɔy kì dɔnangi kí dɔsɔy 'goto, bá babo goto rəm tɔ. ² †Ə m'oo bebo kí aa njay kí to bebo Jorijaləm kí sigi ɨ dɔrɔ-ti rɔ Lubə-ti isi ree dɔnangi-ti, 'ra rɔ-é lay titi-nə kì dené kí ɔw kì taa ngow sigi kí mɔne kɔɔ tilə-né kəm ngəbi-é kin

* **20:8** 20:8 Gogi kì Magogi. 'Ndó Ejk 38-39 † **21:1** 21:1 2Pi 3:13 † **21:2** 21:2 Ntd 3:12

bè. ³ M'oo ndi dow ɓa dɔ kalikɔɓe-ti boy-boy panè: 'Oo, kəy kisi Lubə* ree tò dan dow-je-ti. Lubə ya kɔ dɔ-é à kisi nati sə-dé, de d'a to dow-je liə ə ɛ à to Lubə lə-dé tɔ. ⁴ Ɛ à bɔr man nɔ kəm-dé-ti ndɔy-ndɔy, koy à goto rəm, ndingəndoo à goto rəm, nɔ kɔ rɔ to à goto rəm, kdɔtalə né-je kí dɔsɔy goto. ⁵ Beɓa njəkisi dɔ kalikɔɓe-ti lé panè: 'Oo, M'ra né-je lay m'adi təl kí sigi. Ɛ təl idə-m ɓəy panè: 'Ndàngi ta-je kinlé, kdɔtalə to ta-je kí tɔgrɔ-ti ə to ta-je kí asi kadi dow-je 'ndigi dɔ-ti rəm.

⁶ Təl ɔ dɔ-ti idə-m panè: Gin né-je gangi ngá! Mɔ ɓá m'to Alpa kɔ Omega, njètum gin né kɔ njètɔl ta né. Dow kí kundə man ra-é lé, mɔ m'a kadi-é man kənɛnɛ kí to man kiskəm lé ɔy kare ya. ⁷ Ɛ kin ɓá à to nédɔji lə dow kí njètəti rɔ; mɔ m'a to Lubə liə ə ɛ à to ngon-m tɔ. ⁸ Ngá njəɓəl-je, kɔ njəmɛngə-je, kɔ njéra né-je kɔ tò nɛ takəm Lubə-ti, kɔ njètɔl dow-je, kɔ njérakaya-je, kɔ mbəli-je, kɔ njépole magi-je, kɔ njəkəɗta-je, lay ya nédɔji lə-dé tò dan pər-ti kɔ yal-é tò diki-diki. Ɛ kin ɓá to koy kɔ njəkungi-ti joo.

Jorijaləm kí sigi

⁹ Go-ti, kí káre dan malayka-je-ti kí siri kí d'uwə kɔbi-je kí siri ji-dé-ti kí sɔy tuji-je kí gin siri rusi-rusi lé ree rɔ-m-ti idə-m panè: 'Ree, m'a kɔji-dené kí to ne Ngonbati lé kadi-i 'oo-é.

¹⁰ Beɓa Ndil kí aa njay ree dɔ-m-ti ə malayka lé un-m ɔw sə-m dɔ mbal-ti kí boy, kí ngal nɔ, ɓá ɔji-m Jorijaləm kí to bebo kí aa njay kí i dɔrɔ-ti rɔ Lubə-ti isi ree dɔnangi-ti. ¹¹ Londógi lə Lubə ya ndógi dɔ-ti adi ndɔy ngilingi-ngilingi titi-nɔ kí ər kí maji nɔ rəm, titi-nɔ kɔ ər kí 'ɓa-é jaspə kí aa yérérə titi ər kí 'ɓa-é kristal bə. ¹² Ndógi bɔr kí ndəə ɛ ngal gəə dɔ bebo lé sipi. Tarəbi kandi mɛɛ bebo-ti lé, ra dɔgi gidi-é joo ə malayka-je dɔgi gidi-é joo d'ɔ tarəbi-je-ti lé ndeng-ndeng. Tarəbi-je kí dɔgi gidi-é joo kinlé, ndàngi ri gin kɔji lə ngan Israyel-je kí dɔgi gidi-é joo titi, ¹³ adi kəl-é kí lo kubə kadi-ti tarəbi ra mutə, kəl-é kí taá tarəbi ra mutə, kəl-é kí bəə tarəbi ra mutə ə kəl-é kí lokur kadi-ti tarəbi ra mutə tɔ. ¹⁴ Ndógi kí dɔ bebo-ti lé, d'ində gin-é dɔ ər-je-ti dɔgi gidi-é joo ə dɔ ər-je-ti kí dɔgi gidi-é joo kinlé, 'ndàngi ri njəkɔwkulə-je lə Ngonbati kí dɔgi gidi-é joo dɔ-ti ndeng-ndeng.

¹⁵ Malayka kí njəpa sə-m ta lé uwə tuwətógi kí 'ra kɔ lɔr kɔ mɔji-né ngal né ji-é-ti, kɔ kadi mɔji-né bebo lé, kɔ tarəbi-é-je, kɔ ndɔgbɔr kí dɔ-ti. ¹⁶ Bebo lé, ngal-é-je kɔ tati-é asi-nɔ berere. Loki malayka mɔji bebo lé rəmə, to kilometrə budɔgi lo joo kɔ bujoo kɔ kɔrjoo. Ngal-é-je kɔ tati-é-je, kɔ ngal-é kí taá asi-nɔ lay. ¹⁷ Malayka mɔji ndɔgbɔr lé, kɔ né kí dow-je 'mɔji-né ngal né rəmə, to mətər kɔrsiri gidi-é joo. ¹⁸ Ndɔgbɔr lé, d'ində kɔ ər kí 'ɓa-é jaspə ə bebo ɓá 'ra kɔ njar lɔr kí aa yérérə titi ər kí 'ɓa-é kristal bə. ¹⁹ Gin ndɔgbɔr kí dɔ bebo-ti lé, d'ində kɔ ər-je kí maji-maji kɔ to gay-gay adi kurə. Kí dɔsɔy d'ində kɔ ər kí 'ɓa-é jaspə, kí njəkungi-ti joo d'ində kɔ ər kí 'ɓa-é sapir, kí njəkungi-ti mutə d'ində kɔ ər kí 'ɓa-é kalseduwan, kí njəkungi-ti sɔ d'ində kɔ ər kí 'ɓa-é emerodi, ²⁰ kí njəkungi-ti mɔ d'ində kɔ ər kí 'ɓa-é sardoniksi, kí njəkungi-ti məkɛ d'ində kɔ ər kí 'ɓa-é sarduwan, kí njəkungi-ti siri d'ində kɔ ər kí 'ɓa-é krijoliti, kí njəkungi-ti jinɔy joo d'ində kɔ ər kí 'ɓa-é beril, kí njəkungi-ti jinɔy káre d'ində kɔ ər kí 'ɓa-é topaji, kí njəkungi-ti dɔgi d'ində kɔ ər kí 'ɓa-é krijopraji, kí njəkungi-ti dɔgi gidi-é

* **21:3** 21:3 Kəy kisi Lubə: Ta kinlé, ɛ kí tò kɔ ta greki lé, kɔr mɛɛ-é to kəy lə Lubə kí 'ra kɔ kubi ('Ndó Tɛt 26:1).

káre d'ində̀ kì ər kí 'ba-é yasenti, kí njèkungi-ti dɔgi gidi-é joo d'ində̀ kì ər kí 'ba-é ametisti. ²¹ Tarə̀bi-je kí dɔgi gidi-é joo lé, 'ra kí mædkɔsi ya dɔgi gidi-é joo lay. Tarə̀bi káre 'ra kí mædkɔsi káre-káre. Rə̀bi kí boy kí ɔw kí mḡḡ bebo-ti lé, lor kí aa yóréré titi ər kí 'ba-é kristal bè bá 'ra-né.

²² M'oo kə̀y læ Lubə̀ mḡḡ bebo-ti lé al, kdɔtalə̀ 'Babe Lubə̀ kí to Njètɔgi-je lay, dɛ̀ kì Ngonbati ya 'to kə̀y læ Lubə̀ mḡḡ bebo-ti lé. ²³ To bebo kí ɔw ndoo ndógi kàdì al rəm, ɔw ndoo ndógi nɔy al rəm, kdɔtalə̀ londógi læ Lubə̀ ya ndógi dɔ-ti ə̀ Ngonbati ya to lampi liə̀ tɔ. ²⁴ Gin dow-je kí gay-gay kí dɔnangi-ti d'a njiyə̀ lo kí ndógi-ti kinlé ə̀ ngar-je kí dɔnangi-ti d'a ree kì né rifa-je læ-dé titi tɔ. ²⁵ Kada lé, tarə̀bi-je kí kɔw kí bebo-ti à to tagra. Dow à kuti al, kdɔtalə̀ to bebo kí ndɔ à kil-ti al. ²⁶ D'a kɔw kì né rifa-je kì né kɔsgaji-je læ gin dow-je kí gay-gay kí dɔnangi-ti titi. ²⁷ Né kí tò nḡ takəm Lubə̀-ti à kɔw mḡḡ bebo-ti kin ndɔ al rəm, bá dow kí to njèkə̀ ká ra né kɔbi-je-ti, kì njèkə̀ ká kə̀di ta-ti kàrè à kɔw-ti ndɔ al rəm tɔ. Ngə̀ dow-je kí ri-dé toki 'ndangi mḡḡ mbete kiskəm-ti læ Ngonbati ya par bá d'a kɔw-ti.

22

¹ Go-ti, malayka lé ɔji-m ba kí to man kiskəm; man-é aa yóréré titi-nɔ kì ər kí 'ba-é kristal bè; man-é kinlé teḡ kalikɔbe-ti læ Lubə̀, dɛ̀ kì Ngonbati. ² Dan rə̀bi-ti kí boy kí ɔw mḡḡ bebo-ti, bá dɔ kɔngi ba-ti kí yó rəm, kì né rəm lé kagi kiskəm ɔ-ti ə̀ ɛ andi nja dɔgi gidi-é joo bal káre adi nɔy káre ya andi-andi rəm, mbi-é to kumə̀ kaji gin dow-je kí gay-gay kí dɔnangi-ti rəm tɔ. ³ Ndɔl à goto mḡḡ bebo-ti kinlé; kalikɔbe læ Lubə̀ dɛ̀ kì Ngonbati à tò-ti. Ngannjékullə̀-je liə̀ d'a pole-é, ⁴ ə̀ d'a koo takəm-é rəm, bá ri-é à tò nati nḡ-dé-ti rəm tɔ. ⁵ Ndɔ à kil ndɔ al rəm, ngannjékullə̀-je liə̀ lé d'a kɔw ndoo pər lampi al rəm, d'a kɔw ndoo ndógi kàdì al rəm, kdɔtalə̀ 'Babe Lubə̀ ya à ndógi dɔ-dé-ti, ə̀ d'a kɔbe kì dɔ bal-bal.

Sɔy ta kulə̀ dingəm mḡḡ-nɔ-ti

⁶ Malayka lé idə̀-m panè: Ta-je kinlé to ta-je kí tɔgrɔ-ti rəm, to ta-je kí asi ndigi dɔ-ti; adi to 'Babe Lubə̀ kí njèkadì Ndil-é ra kì njépata-je kí ta-é-ti ya bá ulə̀ malayka liə̀ adi toji ngannjékullə̀-je liə̀ né-je kí à ra né ngɔsnè.

⁷ 'Oo, m'a kɔw nɔɔ ngɔsnè. Dow kí njètəl rɔ-é go ta-je-ti kí ta Lubə̀-ti kí tò mḡḡ mbete-ti kin bá to njènəkumə̀!

⁸ To mɔ Jə̀ ya m'oo ta-je kin rəm, m'oo né-je kin rəm. Loki m'oo ta-je kì né-je kinlé rəmə̀, m'usi nangi nja malayka-ti kí njètɔji-m né-je kinlé kɔ kɔsi dɔ-m nangi nḡ-é-ti. ⁹ Ngə̀ ɛ idə̀-m panè: 'Oo nè à ra né kí bè kin! Mə̀ m'to madkullə̀ læ-i kì madkullə̀ læ ngankɔ-i-je kí 'to njépata-je kí ta Lubə̀-ti kì dɛ̀ kí 'to njètəl rɔ-dé go ta-je-ti kí mḡḡ mbete-ti kin. Lubə̀ bá i 'a kɔsi dɔ-i nangi nḡ-é-ti!

¹⁰ Bə̀y bá idə̀-m panè: Ta-je kí ta Lubə̀-ti kí tò mḡḡ mbete-ti kinlé 'bɔyɔ dɔ-é al! Kdɔ kaglo kì né-je kin à ra-né né nɔy ngosi. ¹¹ Kadi dow kí njèra né kí njururu al ra kì dɔ madi-é-ti dɔ madi-é-ti rəm; kadi dow kí njèra né kí tò nḡ takəm Lubə̀-ti ra kì dɔ madi-ti dɔ madi-é-ti tɔ; ə̀ kadi dow kí njèra né njururu ra kí dɔ madi-é-ti dɔ madi-é-ti rəm, bá dow kí aa njay kàrè kadi aa njay kì dɔ madi-é-ti dɔ madi-é-ti rəm tɔ!

